

ដីកា

ភាសាចាស់

សុត្តន្តបិដកេ

មជ្ឈិមនិកាយោ

មូលបណ្ណាសដីកា

។ និមោ តស្ស ភក្កវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

មជ្ឈិមនិកាយេ

មូលបណ្ណាស-ដីកា

(បឋមោភាគោ)

គន្ថាវម្ពកថាវណ្ណានា

១. សំវណ្ណានាវម្ពេ រតនត្ថយវន្ទនា សំវណ្ណាតព្ពស្ស ធម្មស្ស
បកវនិស្សយវិសុទ្ធិបដិវេទនត្ថំ, តំ បន ធម្មសំវណ្ណានាសុវិញ្ញនំ
ពហុមាណុប្បាទនត្ថំ, តំ សម្មនេវ តេសំ ឧគ្គហធារណាធិក្កមលទ្ធព្ពាយ
សម្មាបដិបត្តិយា សព្ពហិតសុខនិច្ឆាទនត្ថំ។ អថ វា មជ្ឈិមភាវតោ,
សព្ពកិរិយាសុ បុព្ពកិច្ចភាវតោ, បណ្ឌិតេហិ សមាចរិតភាវតោ, អាយតី
បរេសំ ធិដ្ឋានុកតិអាបជ្ឈនតោ ច សំវណ្ណាយំ រតនត្ថយបណាមកិរិយា។ អថ
វា រតនត្ថយបណាមករណំ បូជនីយបូជាបុញ្ញវិសេសនិព្ពត្តនត្ថំ។ តំ អត្ថនោ
យថាលទ្ធសម្បត្តិនិមិត្តកស្ស កម្មស្ស ពលានុប្បទានត្ថំ។ អន្តរា ច តស្ស
អសង្កោចនត្ថំ។ តទុកយំ អនន្តរាយេន អជ្ឈកថាយ បរិសមាបនត្ថំ។ ឥនមេវ ច
បយោជនំ អាចរិយេន ឥធាធិប្បេតំ។ តថា ហិ វគ្គតិ “ឥតិ មេ
បសន្នមតិនោ... បេ.... តស្សានុភាវេនា” តិ។ វត្ថុត្ថយបូជាហិ
និរតិសយបុញ្ញកេត្តសំពុទ្ធិយា អបរិមេយ្យបភាវោ បុញ្ញាតិសយោតិ
ពហុវិធន្តរាយេបិ លោកសន្និវាសេ

អន្តរាយនិពន្ធនសកលសំកិលេសវិទ្យុសនាយ បហោតិ។ ភយាទិឧបទ្ទវព្វា
និវារេតិ។ យថាហ -

“បូជារហេ បូជយតោ។ ពុទ្ធវេទិ វ សាវកេ”តិអាទិ (ធម្ម. ប. ១៩៥; អប.
១.១០.១), តថា -

“យេ, ភិក្ខុវេ, ពុទ្ធវេសន្នា, អគ្គតេ បសន្នា, អគ្គខោ បន បសន្នានំ អគ្គោ
វិចារកោ ហោតិ”តិអាទិ (ឥតិវុ. ៩០, ៩១),

“ពុទ្ធវាតិ កិក្ខុយន្តស្ស, កាយេ ភវតិ យា បីតិ;
វរមេវ ហិ សា បីតិ, កសិណោនបិ ជម្ពុទីបស្ស។

ធម្មោតិ កិក្ខុយន្តស្ស...បេ.... កសិណោនបិ ជម្ពុទីបស្ស;
សង្ឃោតិ កិក្ខុយន្តស្ស...បេ.... កសិណោនបិ ជម្ពុទីបស្ស”តិ។ (ឥតិវុ.
អដ្ឋ. ៩០),

តថា -

“យស្មី មហាឆាម សមយេ អរិយសាវកោ តថាគតំ អនុស្សវតិ, នេវស្ស
តស្មី សមយេ រាគបរិយុដ្ឋិតំ ចិត្តំ ហោតិ, ន ឆោស...បេ.... ន មោហាបរិយុដ្ឋិតំ
ចិត្តំ ហោតិ”តិអាទិ (អ. និ. ៦.១០; ១១.១១),

“អរញ្ញេ វុក្ខមូលេ វា...បេ....
ភយំ វា ធម្មិតត្ថំ វា,
លោមហំសោ ន ហេស្សតិ”តិ ច។ (សំ. និ. ២.២៤៩);

តត្ថ យស្ស វុត្ថុត្ថយស្ស វន្តំ កត្តកាមោ, តស្ស
គុណាតិសយយោគសន្តស្សនត្ថំ “ករុណាសីតលហធម៌”ន្តិអាធិនា
តាថាត្ថយមាហា។ គុណាតិសយយោគេន ហិ វន្តនាវហតាវោ, វន្តនាវហេ ច
កតា វន្តនា យថាធិប្បតំ បយោជនំ សាធនីតិ។ តត្ថ យស្ស ទេសនាយ
សំវណ្ណំ កត្តកាមោ។ សា នវិនយទេសនាវិយ ករុណាប្បធានា, នាបិ
អភិធម្មទេសនាវិយ បញ្ញាប្បធានា, អថ ខោ ករុណាបញ្ញាប្បធានាតិ
តទុក្ខយប្បធានមេវ តាវ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ថោមនំ កាតុំ តម្កលកត្តា
សេសរតនានំ “ករុណាសីតលហធម៌”ន្តិអាធិ វុត្ថំ។ តត្ថ កិរតីតិ ករុណា,
បរទុក្ខំ វិក្ខិបតិ អបនេតីតិ អត្ថោ។ អថ វា កិណាតីតិ ករុណា, បរទុក្ខេ ភូ សតិ
ការុណិកំ ហិសតិ វិពាធនីតិ អត្ថោ។ បរទុក្ខេ ភូ សតិ សាធូនំ កម្មនំ
ហធម៌ខេនំ ករោតីតិ វា ករុណា។ អថ វា កមិចិ សុខំ, តំ វន្តតីតិ ករុណា។
ឯសា ហិ បរទុក្ខាបនយនកាមតាលក្ខណា អត្តសុខនិរុបេក្ខតាយ
ការុណិកានំ សុខំ វន្តតិ វិពន្ធនីតិ អត្ថោ។ ករុណាយ សីតលំ ករុណាសីតលំ,
ករុណាសីតលំ ហធម៌ អស្សតិ ករុណាសីតលហធម៌, តំ
ករុណាសីតលហធម៌។

តត្ថ កិញ្ចាបិ បរេសំ ហិតោបសំហារសុខាធិអបរិហានិច្ឆនសភាវតាយ,
ព្យាបាធារតីនំ ឧដ្ឋវិបច្ឆនីកតាយ ច
បរសត្តសន្តានគតសន្តាបវិច្ឆេទនាការប្បវត្តិយា មេត្តាមុទិតានម្បិ
ចិត្តសីតលភាវការណាតា ឧបលព្ពតិ, តថាបិ បរទុក្ខាបនយនាការប្បវត្តិយា
បរុបតាចាសហនរសា អវិហិសាភូតា ករុណាវិសេសេន ភគវតោ ចិត្តស្ស
ចិត្តបស្សន្ធិវិយ សីតិភាវនិមិត្តន្តិ វុត្ថំ “ករុណាសីតលហធម៌”ន្តិ។
ករុណាមុខេន វា មេត្តាមុទិតានម្បិ ហធម៌សីតលភាវការណាតា វុត្តាតិ
ធម្មត្ថំ។ អថ វា អសាធារណាញាណវិសេសនិពន្ធនភូតា សាតិសយំ

និរវសេសញ្ច សញ្ញាតញ្ញាលំរឹយ សវិសយព្យាបិតាយ មហាករុណាការំ
ឧបគតា ករុណាវ ភគវតោ អតិសយេន បាធយសីតលភាវហេតុតិ អាហ
“ករុណាសីតលបាធយ”ន្តិ។ អថ វា សតិបិ មេត្តាមុទិតានំ សាតិសយេ
បាធយសីតិភាវនិពន្ធនត្ថេ សកលពុទ្ធកុណារិសេសការណតាយ តាសម្បិ
ការណាន្តិ ករុណាវ ភគវតោ “បាធយសីតលភាវការណ”ន្តិ វុត្តា។
ករុណានិទានា ហិ សព្វេបិ ពុទ្ធកុណា។

ករុណានុភាវនិព្វាបិយមានសំសារទុក្ខសន្តាបស្ស ហិ ភគវតោ
បរទុក្ខាបនយនកាមតាយ អនេកានិបិ អសង្ខ្យយ្យានិ កប្បានំ
អកិលន្តរបស្សេវ និរវសេសពុទ្ធករធម្មសម្ពុរណានិរតស្ស
សមធិគតធម្មាធិបតេយ្យស្ស ច សន្និហិតេសុបិ
សត្តសម្ព័រសមុបនីតបាធយូបតាបនិមិត្តេសុ ន ព្យាសកម្មិ ចិត្តសីតិភាវស្ស
អញ្ញាបត្តមហោសីតិ។ ឯតស្មិញ្ច អត្ថវិកល្យេ តិសុបិ អវត្តាសុ ភគវតោ
ករុណា សន្និហិតាតិ ទដ្ឋព្វំ។

បដាធាតីតិ បញ្ញា, យថាសភាវំ បកាវេហិ បដិវិជ្ឈតីតិ អត្ថោ។ បញ្ញាវ
ព្រោយ្យវរណាប្បហានតោ បកាវេហិ ធម្មសភាវដោតនដ្ឋេន បដ្ឋោតោតិ
បញ្ញាបដ្ឋោតោ។ សវាសនប្បហានតោវិសេសេន ហតំ សមុគ្គាតិតំ វិហតំ,
បញ្ញាបដ្ឋោតេន វិហតំ បញ្ញាបដ្ឋោតវិហតំ។ មុយ្ហន្តិ តេន, សយំ វា មុយ្ហតិ,
មោហនមត្តមេវ វា តន្តិ មោហោ, អវិជ្ជា, ស្វេវ វិសយសភាវបដិច្ឆានតោ
អន្ធការសិក្ខតាយ តមោវិយាតិ តមោ, បញ្ញាបដ្ឋោតវិហតោ មោហាតមោ
ឯតស្សាតិ បញ្ញាបដ្ឋោតវិហតមោហាតមោ, តំ
បញ្ញាបដ្ឋោតវិហតមោហាតមំ។ សព្វេសម្បិ ហិ ឱណាសវានំ សតិបិ
បញ្ញាបដ្ឋោតេន អវិជ្ជន្ធការស្ស វិហតភាវេ សទ្ធាវិមុត្តេហិ វិយ ទិដ្ឋិប្បត្តានំ
សាវកេហិ បច្ឆេកសម្ពុទ្ធវិ ច សវាសនប្បហានេន សម្មាសម្ពុទ្ធានំ

កិលេសប្បហានស្សវិសេសោវិជ្ជតីតិ សាតិសយេន អវិជ្ជាបហានេន ភកវន្តំ
ថោមេន្តោ អាហ “បញ្ញាបដ្ឋោតវិហាតមោហាតម”ន្តិ។

អថ វា អន្តរេន បរោបទេសំ អត្តនោ សន្តានេ អច្ចន្តំ អវិជ្ជន្តការិកមស្ស
និព្ពត្តិតត្តា, តថា សព្ពញ្ញតាយ ពលេសុ ច វសីការស្ស សមធិគតតត្តា,
បរសន្តតិយញ្ច ធម្មទេសនាតិសយានុភាវេន សម្មទេវ តស្ស បវត្តិតតត្តា
ភកវាវ វិសេសតោ មោហាតមវិគមេន ថោមេតព្ពោតិ អាហ
“បញ្ញាបដ្ឋោតវិហាតមោហាតម”ន្តិ។ ឥមស្មិញ្ច អត្តវិកល្យ “បញ្ញាបដ្ឋោតោ”តិ
បទេន ភកវតោ បដិវេធបញ្ញាវិយ ទេសនាបញ្ញាបិ សាមញ្ញនិទ្ទេសេន,
ឯកសេសនយេន វា សង្កហិតាតិ ទដ្ឋព្ភំ។

អថ វា ភកវតោ ញ្ញាណស្ស ព្រោយ្យបរិយន្តិកត្តា
សកលព្រោយ្យធម្មសភាវាវពោធនសមត្ថេន អនាវរណញ្ញាណសម្ព័ន្ធតេន
បញ្ញាបដ្ឋោតេន សព្ពព្រោយ្យធម្មសភាវដ្ឋានកស្ស មោហានុការស្ស វិធមិតតត្តា
អនញ្ញសាធារណោ ភកវតោ មោហាតមវិនាសោតិ កត្វា វុត្តំ
“បញ្ញាបដ្ឋោតវិហាតមោហាតម”ន្តិ។ ឯត្ថ ច មោហាតមវិធមនន្តេ អធិគតតត្តា
អនាវរណញ្ញាណំ ការណ្ឌបចារេន សសន្តានេ មោហាតមវិធមនន្តិ ទដ្ឋព្ភំ។
អភិនិហារសម្មត្តិយា សវាសនប្បហានមេវ ហិ កិលេសានំ
ព្រោយ្យាវរណប្បហានន្តិ, បរសន្តានេ បន មោហាតមវិធមនស្ស
ការណភាវតោ អនាវរណញ្ញាណំ “មោហាតមវិធមន”ន្តិ វុច្ចតីតិ។

កី បន ការណំ អវិជ្ជាសមុគ្គតោយេវេកោ បហានសម្មត្តិវសេន
ភកវតោ ថោមនាធិមិត្តំ គយ្ហតិ, ន បន សាតិសយំ
និវរសេសកិលេសប្បហានន្តិ? តប្បហានវចនេនេវ តទេកជ្ជតាយ

សកលសំគីលេសគណាសមុគ្គាតស្ស ដោតិភកាវតោ។ ន ហិ សោ តាធិសោ
កិលេសោ អត្ថិ, យោ និវេសេសអវិជ្ជាប្បហានេន ន បហីយតីតិ។

អថ វាវិជ្ជាវិយ សកលកុសលធម្មសមុប្បត្តិយា
និវេសេសាកុសលធម្មនិព្វត្តិយា សំសារប្បវត្តិយា ច អវិជ្ជា បធានការណ៍ន្តិ
តត្ថិយាតវចនេន សកលសំគីលេសគណាសមុគ្គាតោ វុត្តោយេវ ហោតីតិ
វុត្តំ “បញ្ញាបដ្ឋោតវិហាតមាហាតម”ន្តិ។

នរា ច អមរា ច នរាមរា, សហ នរាមវេហីតិ សនរាមរោ, សនរាមរោ ច សោ
លោកោ ចាតិ សនរាមរលោកោ។ តស្ស គរុតិ សនរាមរលោកគរុ, តំ
សនរាមរលោកគរុំ។ ឯតេន ទេវមនុស្សានំវិយ តទវសិជ្ឈសត្តានម្បិ យថាវហំ
គុណាវិសេសាវហតាយ ភគវតោ ឧបការីតំ ទស្សេតិ។ ន ចេត្ត
បធានាប្បធានភាវោ ចោទេតព្ពោ។ អព្រោ ហិ សទ្ធក្កមោ, អព្រោ អត្ថក្កមោ។
ឯធិសេសុ ហិ សមាសបទេសុ បធានម្បិ អប្បធានំវិយ និទ្ធិសីយតិ យថា
“សរាជិកាយ បរិសាយា”តិ (ចូឡវ. ៣៣៦)។ កាមព្ពោត្ថ
សត្តសម្ពាហកាសវសេន តិវិជោ លោកោ, គរុភាវស្ស បន អធិប្បេតត្តា
គរុករណាសមត្ថស្សេវ យុជ្ឈនតោ សត្តលោកស្ស វសេន អត្តោ គហោតព្ពោ។
សោ ហិ លោកីយន្តិ ឯត្ថ បុញ្ញាចាចានិ តត្ថិចាកោ ចាតិ “លោកោ”តិ វុច្ចតិ។
អមរគ្គហណេន ចេត្ត ឧបបត្តិទេវា អធិប្បេតា។

អថ វា សម្មហត្ថោ លោកសន្នោ សមុទាយវសេន លោកីយតិ
បញ្ញាបីយតីតិ។ សហ នវេហីតិ សនរា, សនរា ច តេ អមរា ចាតិ សនរាមរា,
តេសំ លោកោតិ សនរាមរលោកោតិ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។ អមរសន្នេន
ចេត្ត វិសុទ្ធិទេវាបិ សង្កយ្ហន្តិ។ តេ ហិ មរណាភាវតោ បរមត្ថតោ អមរា។
នរាមរានំយេវ ច គហណំ ឧក្កជ្ឈនិទ្ទេសវសេន យថា “សត្តា ទេវមនុស្សាន”ន្តិ

(ធី. និ. ១.១៥៧)។ តថា ហិ សព្ពានត្ថបរិហារបុព្វត្ថមាយ
និរវសេសហិតសុខវិធានតប្បរាយ និរតិសយាយ បយោគសម្បត្តិយា
សនេរមនុស្សាយ បជាយ អច្ចន្ទបកាវិតាយ
អបរិមិតនិរុបមប្បការគុណវិសេសសមដ្ឋិតាយ ច សព្ពសត្តត្ថមោ ភគវា
អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ អបរិមាណានំ សត្តានំ ឧត្តមការវដ្ឋានំ។ តេន
វុត្ថំ “សនរាមរលោកគរុ”ត្ថិ។

សោភនំ គតំ គមនំ ឯតស្សាតិ សុគតោ។ ភគវតោ ហិ
វេនេយ្យជនុបសន្តមនំ ឯកន្តេន តេសំ ហិតសុខនិច្ឆាទនតោ សោភនំ, តថា
លក្ខណានុញ្ញាណបដិមណ្ឌិតរូបកាយតាយ ទុតវិលម្ពិត-ខលិតានុកឡន-
និប្បិឡនុក្កដិក-កុដិលាកុលតាទិ-ទោសវហិត-មវហសិត-រាជហំស-
វសភវារណ-មិគរាជគមនំ កាយគមនំ ព្យាណាគមនញ្ចាវិបុលនិម្មលករុណា-
សតិវិរិយាទិ-គុណវិសេសសហិតមភិនិហារតោ យាវ មហាពោធិ
អនវដ្ឋតាយ សោភនមេវាតិ។ អថ វា សយម្ពុញ្ញាណេន សកលមបិ លោកំ
បរិញ្ញាភិសមយវសេន បរិជានន្តោ ព្យាណេន សម្មា គតោ អវគតោតិ
សុគតោ។ តថា លោកសមុទយំ បហាធាភិសមយវសេន បដហន្តោ
អនុប្បត្តិធម្មតំ អាចារនន្តោ សម្មា គតោ អតីតោតិ សុគតោ, លោកនិរោធំ
និព្វានំ សច្ចិកិរិយាភិសមយវសេន សម្មា គតោ អធិគតោតិ សុគតោ,
លោកនិរោធគាមិនី បដិបទំ ការធាភិសមយវសេន សម្មា គតោ បដិបន្នោតិ
សុគតោ។ “សោតាបត្តិមគ្គេន យេ កិលេសា បហីនា, តេ កិលេសេ ន បុនេតិ ន
បច្ឆេតិ ន បច្ឆាគច្ឆតីតិ សុគតោ”តិអាទិនា (មហានិ. ៣៨; ចូឡនិ. ២៧) នយេន
អយមត្ថោវិភាវេតញ្ចោ។ អថ វា សុន្ទរំ ហំនំ សម្មាសម្ពោធិ, និព្វានមេវ វា គតោ
អធិគតោតិ សុគតោ។ យស្មា វា ភូតំ តច្ឆំ អត្ថសំហិតំ វេនេយ្យានំ យថាវហំ

កាលយុត្តមេវ ច ធម្មំ ភាសតិ, តស្មា សម្មា គទតិ វេទតីតិ សុគតោ ទ-ការស្ស
ត-ការំ កត្វា។ ឥតិ សោភនគមនតាធិហិ សុគតោ, តំ សុគតំ។

បុញ្ញចាបកម្មេហិ ឧបបន្ននវសេន គន្ធព្ពតោ គតិយោ, ឧបបត្តិភវីវិសេសា។
តា បន និរយាធិវសេន បញ្ចវិជា។ តាហិ សកលស្សបិ ភវតាមិកម្មស្ស
អរិយមគ្គាធិគមេន អវិចារការហភាវករណេន និវត្តិតត្តា ភគវា បញ្ចហិបិ
គតីហិ សុដ្ឋមុត្តោ វិសំយុត្តោតិ អាហា “គតិវិមុត្ត”ន្តិ។ ឯតេន ភគវតោ
កត្តចិបិ គតិយា អបរិយាបន្នតំ ទស្សេតិ, យតោ ភគវា “ទេវាតិទេវោ”តិ
វុច្ចតិ។ តេនេវាហា -

“យេន ទេវបបត្យស្ស, គន្ធព្ពោ វា វិហដ្ឋមោ;
យក្ខត្ថំ យេន គច្ឆេយ្យំ, មនុស្សត្តញ្ច អព្ពដេ;
តេ មយ្ហំ អាសវា ឌីណា, វិទ្ធស្តា វិនឡិកតា”តិ។ (អ. និ. ៤.៣៦);

តំតំគតិសំវត្ថនកានញ្ញិ កម្មកិលេសានំ អគ្គមគ្គេន ពោធិម្ហលេយេវ
សុប្បហ៍នត្តា នត្តិ ភគវតោ គតិបរិយាបន្នតាតិ អច្ឆន្តមេវ ភគវា
សព្ពភវយោធិគតិវិញ្ញាណាជ្ជតិ-សត្តាវាស-សត្តនិកាយេហិ បរិមុត្តោ, តំ
គតិវិមុត្តំ។ វន្តេតិ នមាមិ, ថោមេមីតិ វា អត្ថោ។

អថ វា គតិវិមុត្តន្តិ អនុចាធិសេសនិព្វានធាតុប្បត្តិយា ភគវន្តំ ថោមេតិ។
ឯត្ថ ហិ ធូហិ អាការេហិ ភគវតោ ថោមនា វេទិតញ្ច អត្ថហិតសម្បត្តិតោ
បរហិតបដិបត្តិតោ ច។ តេសុ អត្ថហិតសម្បត្តិ អនាវរណាញាណាធិគមតោ
សវាសនានំ សព្ពេសំ កិលេសានំ អច្ឆន្តប្បហានតោ
អនុចាធិសេសនិព្វានប្បត្តិតោ ច វេទិតញ្ច, បរហិតបដិបត្តិ
លាភសក្ការាធិនិវេក្ខចិត្តស្ស សព្ពទុក្ខនិយ្យាធិកធម្មទេសនតោ វិវុទ្ធសុបិ

និម្មិត ហិតស្រ្តីសយតោ ញាណបរិចាកកាលាគមនតោ ច។ សា បនេត្ត
 អាសយតោ បយោគតោ ច ធុរិជា បរហិតបដិបត្តិ, តិរិជា ច អត្តហិតសម្មត្តិ
 បកាសិតា ហោតិ។ កថំ? “ករុណាសីតលហធម៌”ន្តិ ឯតេន អាសយតោ
 បរហិតបដិបត្តិ, សម្មាគននត្ថេន សុគតសន្នេន បយោគតោ បរហិតបដិបត្តិ,
 “បញ្ញាបដ្ឋោតិហិតមោហាតមំ គតិរិមុត្ត”ន្តិ ឯតេហិ ចតុសច្ចបដិវេជត្ថេន ច
 សុគតសន្នេន តិរិជាបិ អត្តហិតសម្មត្តិ, អវសិជ្ឈជ្ជេន តេន
 “បញ្ញាបដ្ឋោតិហិតមោហាតម”ន្តិ ឯតេន ចាបិ សញ្ញាបិ
 អត្តហិតសម្មត្តិបរហិតបដិបត្តិ បកាសិតា ហោតិ តិ។

អរ វា តីហិ អាការេហិ ភគវតោ ថោមនា វេទិតញ្ញា - ហេតុតោ ជលតោ
ឧបការតោ ច។ តត្ថ ហេតុ មហាករុណា, សា បឋមបទេន ទស្សិតា។ ដល់
ចតុត្ថិធំ ញ្ញាណសម្មទា បហានសម្មទា អានុភាវសម្មទា រូបកាយសម្មទា
ចាតិ។ តាសុ ញ្ញាណបហានសម្មទា ទុតិយបទេន សច្ចបដិវេជនត្ថន ច
សុគតសន្នេន បកាសិតា ហោន្តិ, អានុភាវសម្មទា បទ តតិយបទេន,
រូបកាយសម្មទា យថាវុត្តកាយគមនសោភនត្ថន សុគតសន្នេន
លក្ខណានុញ្ញាណចារិប្បិយាវិនា តទភាវតោ។ ឧបការោ អនន្តរំ អពាហិរំ
ករិត្វា តិវិជយានមុខេន វិមុត្តិធម្មទេសនា។ សោ សម្មាគទនត្ថន
សុគតសន្នេន បកាសិតោ ហោតីតិ វេទិតញ្ញំ។

តត្ថ “ករុណាសីតលហធម៌” ឆ្ល័ ឯតេន សម្មាសម្ពោធិយា មូលំ ធនេស្សតិ។
 មហាករុណាសញ្ញោធិតមានសោ ហិ ភគវា សំសារបង្កតោ សត្តានំ
 សមុទ្ធវណត្ថំ កតាភិជីហារោ អនុបុព្វេន ចារមិយោ បូរេត្វា អនុត្តរំ
 សម្មាសម្ពោធិ អធិគតោតិ ករុណា សម្មាសម្ពោធិយា មូលំ។
 “បញ្ញាបដ្ឋោតវិហតមោហតម” ឆ្ល័ ឯតេន សម្មាសម្ពោធិ ធនេស្សតិ។

អនាវរណាញាណាបទដ្ឋានញ៉ា មគ្គញាណាំ, មគ្គញាណាបទដ្ឋានញា
អនាវរណាញាណាំ “សម្មាសម្ពោធី”តិ វុច្ចតីតិ។ សម្មាគមនត្ថេន សុគតសន្នេន
សម្មាសម្ពោធិយា បដិបត្តិ ទស្សេតិ
លីនុទ្ធច្ចបតិដ្ឋានាយូបាណកាមសុខល្លិកត្ថកិលមថានុយោគសស្សតុច្ឆេទានិ
វេសាទិ អន្តទ្វយរហិតាយ ករុណាបញ្ញាបរិគ្គហិតាយ មជ្ឈិមាយ បដិបត្តិយា
បកាសនតោ សុគតសន្នេស្ស។ ឥតវេហិ សម្មាសម្ពោធិយា បដានាយ្យធានភេទំ
បយោជនំ ទស្សេតិ។ សំសារមហោយតោ សត្តសន្តារណាញោត្ថ បដានំ
បយោជនំ, តទញ្ញមប្បធានំ។ តេសុ បដានេន បរហិតបដិបត្តិ ទស្សេតិ,
ឥតវេន អត្ថហិតសម្បត្តិ, តទុកយេន អត្ថហិតាយ បដិបន្នាធិសុ ចតុស្ក
បុគ្គលេសុ ភគវតោ ចតុត្ថបុគ្គលភារំ ទស្សេតិ។ តេន ច
អនុត្តរទក្ខិណោយ្យភារំ ឧត្តមវន្ទនីយភារំ អត្ថនោ ច វន្ទនកិរិយាយ
ខេត្តផ្គតភារំ ទស្សេតិ។

ឯត្ថ ច ករុណាគហលោន លោកិយេសុ
មហាគ្គតភារៈប្បត្តាសាធារណគុណធិបនតោ ភគវតោ
សព្ពលោកិយគុណសម្បត្តិ ទស្សេតា ហោតិ, បញ្ញាគហលោន
សព្ពញ្ញាតញ្ញាណាបទដ្ឋានមគ្គញាណាធិបនតោ សព្ពលោកុត្តរគុណសម្បត្តិ។
តទុកយគ្គហណាសិទ្ធា ហិ អត្ថោ “សនរាមរលោកគរុ”ន្តិអាទិនា
វិបញ្ជ័យតីតិ។ ករុណាគហលោន ច ឧបគមនំ និរុបក្កិលេសំ ទស្សេតិ,
បញ្ញាគហលោន អបគមនំ។ តថា ករុណាគហលោន លោកសមញ្ញានុរូបំ
ភគវតោ បរត្ថិ ទស្សេតិ លោកវោហារវិសយត្តា ករុណាយ,
បញ្ញាគហលោន សមញ្ញាយ អនតិធាវនំ សភាវានវពោធនេ ហិ ធម្មានំ
សមញ្ញំ អតិធាវិត្វា សត្តាធិបរាមសនំ ហោតីតិ។ តថា ករុណាគហលោន
មហាករុណាសមាបត្តិវិហារំ ទស្សេតិ, បញ្ញាគហលោន ឥសុ កាលេសុ

អប្បដិបាតញ្ញាណំ ចតុសច្ចញ្ញាណំ ចតុបដិសម្ពិទ្ធាញ្ញាណំ
ចតុវេសារដ្ឋញ្ញាណំ។

ករុណាគហលោន មហាករុណាសមាបត្តិញ្ញាណាស្ស គហិតត្តា
សេសាសាធារណញ្ញាណានិ, ធម៌ អភិញ្ញា, អដ្ឋសុ បរិសាសុ អកម្មនញ្ញាណានិ,
និស ពលានិ, បុទ្គស ពុទ្ធុញ្ញាណានិ, សោឡស ញ្ញាណាចរិយា, អដ្ឋារស ពុទ្ធុធម្មា,
ចតុចត្តាលីស ញ្ញាណាវត្ថុនិ, សត្តសត្តតិញ្ញាណាវត្ថុនីតិ ឯវមាទីនំ អនេកេសំ
បញ្ញាបភេទានំ វសេន ញ្ញាណាចារំ ទស្សេតិ។ តថា ករុណាគហលោន
ចរណាសម្បត្តិ, បញ្ញាគហលោន វិជ្ជាសម្បត្តិ។ ករុណាគហលោន
អត្តាធិបតិតា, បញ្ញាគហលោន ធម្មាធិបតិតា។ ករុណាគហលោន
លោកនាថភាវោ, បញ្ញាគហលោន អត្តនាថភាវោ។ តថា ករុណាគហលោន
បុព្វការិភាវោ, បញ្ញាគហលោន កតញ្ញតា។ តថា ករុណាគហលោន
អបរន្តបតា, បញ្ញាគហលោន អនត្តន្តបតា។ ករុណាគហលោន វា
ពុទ្ធករធម្មសិទ្ធិ, បញ្ញាគហលោន ពុទ្ធការសិទ្ធិ។ តថា ករុណាគហលោន
បរេសំ តារណំ, បញ្ញាគហលោន សយំ តរណំ។ តថា ករុណាគហលោន
សព្វសត្តេសុ អនុគ្គហចិត្តតា, បញ្ញាគហលោន សព្វធម្មេសុ វិវត្តចិត្តតា
ទស្សិតា ហោតិ។

សព្វេសញ្ញា ពុទ្ធុគុណានំ ករុណា អាទិ តន្តិទានភាវតោ, បញ្ញា
បរិយោសានំ តតោ ឧត្តរិ ករណីយាភាវតោ។ ឥតិ អាទិបរិយោសានទស្សនេន
សព្វេ ពុទ្ធុគុណា ទស្សិតា ហោតិ។ តថា ករុណាគហលោន
សីលក្ខន្ធបុព្វដ្ឋមោ សមាធិក្ខន្ធនោ ទស្សិតោ ហោតិ។ ករុណានិទានញ្ញា សីលំ
តតោ ចាណាតិចាតាទិវរតិប្បវត្តិតោ, សា ច លាណត្ថយសម្បយោគីនីតិ។
បញ្ញាវចនេន បញ្ញាក្ខន្ធនោ។ សីលញ្ញា សព្វពុទ្ធុគុណានំ អាទិ, សមាធិ មជ្ឈេ,

បញ្ញា បរិយោសានន្តិ ឯវម្បិ អាទិមជ្ឈបរិយោសានកល្យាណទស្សនេន សព្វ
ពុទ្ធកុណា ទស្សិតា ហោន្តិ នយតោ ទស្សិតត្តា។ ឯសោ ឯវ ហិ និវរសេសតោ
ពុទ្ធកុណានំ ទស្សនុចាយោ, យទិទំ នយគ្គាហណំ។ អញ្ញថា កោ នាម សមត្តោ
ភគវតោ គុណោ អនុបទំ និវរសេសតោ ទស្សតុំ។ តេនេវាហ -

“ពុទ្ធាបិ ពុទ្ធស្ស ភណាយ្យ វណ្ណំ;
កប្បម្បិ ច អញ្ញមភាសមាណោ។

ឪយេថ កប្បោ ចិវធិយមន្តរេ;
វណ្ណោ ន ឪយេថ តថាគតស្ស” តិ។ (ធី. និ. អដ្ឋ. ១.៣០៥; ៣.១៤១; ម. និ.
អដ្ឋ. ២.៤២៥; ឧទា. អដ្ឋ. ៥៣; អប. អដ្ឋ. ២.៧.២០; ពុ. វិ. អដ្ឋ. ៤.៤; ចរិយា.
អដ្ឋ. ៣.១២២ បកិណ្ណាកកថា);

តេនេវ ច អាយស្មតា សាវិបុត្តត្ថេវេនបិ ពុទ្ធកុណាបរិច្ឆេទនំ បតិ
អនុយុត្តេន “នោ ហេតុំ, ភន្តេ” តិ បដិក្ខិបិទ្វា “អបិច មេ, ភន្តេ, ធម្មន្ទយោ
វិទិតោ” តិ (ធី. និ. ២.១៤៦) វុត្តំ។

២. ឯវំ សង្ខេបេន សកលសព្ពញ្ញគុណាហិ ភគវន្តំ អភិគ្គវិទ្វា ឥទានិ សទ្ធម្មំ
ថោមេតុំ “ពុទ្ធាបិ” តិ អាទិមាហ។ តត្ថ ពុទ្ធាតិ កត្តនិទ្ទេសោ។ ពុទ្ធកាវន្តិ
កម្មនិទ្ទេសោ។ ភាវេត្វា សច្ចិកត្វា តិ ច បុព្ពកាលកិរិយានិទ្ទេសោ។ យន្តិ
អនិយមតោ កម្មនិទ្ទេសោ។ ឧបគតោ តិ អបរកាលកិរិយានិទ្ទេសោ។ វន្តេ តិ
កិរិយានិទ្ទេសោ។ តន្តិ និយមនំ។ ធម្មន្តិ វន្តនកិរិយាយ កម្មនិទ្ទេសោ។ គតមលំ
អនុត្តរន្តិ ច តត្ថសេសនំ។

តត្ថ ពុទ្ធសទ្ធស្ស តាវ “ពុជ្ឈិតា សទ្ធានីតិ ពុទ្ធា, ពោធិតា បជាយាតិ
ពុទ្ធា” តិ អាទិណ និទ្ទេសនយេន (មហានិ. ១៩២; ចូឡ្យនិ. ៩៧) អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អថ វា សវាសនាយ អញ្ញាណិនិទ្ទាយ អច្ចន្តរិគមតោ, ពុទ្ធិយា វា
វិកសិតភារតោ ពុទ្ធវាតិ ពុទ្ធា ជាគរណវិកសនត្ថវសេន។ អថ វា កស្សបិបិ
ព្រោយ្យធម្មស្ស អនវពុទ្ធស្ស អភាវេន ព្រោយ្យវិសេសស្ស កម្មភាវេន
អគ្គហណតោ កម្មវចនិច្ឆាយ អភាវេន អវគមនត្ថវសេនេវ កត្តនិទ្ទេសោ
លព្ពតីតិ ពុទ្ធវាតិ ពុទ្ធា យថា “ទិក្ខុតោ ន ទទាតី” តិ។ អត្ថតោ បន
ចារមិតាបរិភារិតោ សយម្ពញ្ញាណេន សហ វាសនាយ
វិហតវិទូស្តនិវសេសកិលេសោ
មហាករុណាសព្ពញ្ញតញ្ញាណាធិអបរិមេយ្យគុណគណាជារោ ខន្ធសន្តានោ
ពុទ្ធា។ យថាហ -

“ពុទ្ធាតិ យោ សោ ភគវា សយម្ព។ អនាចរិយកោ បុព្វេ
អននុស្សតេសុ ធម្មេសុ សាមំ សច្ចានិ អភិសម្ពុជ្ឈិ, តត្ថ ច សព្ពញ្ញតំ
បត្តោ ពលេសុ ច វសីភារ” ន្តិ (មហាជិ. ១៩២; ចូឡ្យនិ. ៩៧; បដិ. ម.
៣.១៦១)។

អបិ-សុទ្ធា សម្ភារវេន។ តេន “ឯវំ គុណវិសេសយុត្តោ សោបិ នាម ភគវា” តិ
វក្ខមាណគុណោ ធម្មេ សម្ភារវំ ជីបេតិ។ ពុទ្ធការវន្តិ សម្មាសម្ពោធិ។ ភាវេត្វាតិ
ឧប្បាទេត្វា វឡេត្វា ច។ សង្ខិកត្វាតិ បច្ចក្ខំ កត្វា។ ឧបគតោតិ បត្តោ,
អធិគតោតិ អត្តោ។ ឯតស្ស “ពុទ្ធការ” ន្តិ ឯតេន សម្ពុទ្ធា។ គតមលន្តិ
វិគតមលំ, និទ្ទោសន្តិ អត្តោ។ វន្តេតិ បណាមាមិ, ថោមេមិ វា។ អនុត្តវន្តិ
ឧត្តវវហិតំ, លោកុត្តវន្តិ អត្តោ។ ធម្មន្តិ យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជមាណេ អចាយតោ ច
សំសារតោ ច អបតមាណេ កត្វា ជារេតីតិ ធម្មោ។ អយព្រោត្ត សង្ខេបត្តោ - ឯវំ
វិវិធកុណាគណាសមន្នាគតោ ពុទ្ធាបិ ភគវា យំ អរិយមគ្គសម្ពាតំ ធម្មំ
ភាវេត្វា, ផលនិព្វានសម្ពាតំ បន សង្ខិកត្វា អនុត្តវំ សម្មាសម្ពោធិ អធិគតោ,

តមេតំ ពុទ្ធានម្បិ ពុទ្ធការហេតុក្ខតំ សព្វនោសមលរហិតំ អត្តនោ
ឧត្តរតរាភារេន អនុត្តរំ បដិវេធសទ្ធម្មំ នមាមីតិ។ បរិយត្តិសទ្ធម្មស្សបិ
តប្បកាសនត្តា ឥធសន្តិហោ ទដ្ឋព្រោ។

អថ វា “អភិធម្មនយសមុទ្ធី អធិគច្ឆិ, តីណិ បិដកានិ សម្មសី” តិ ច
អដ្ឋកថាយំ វុត្តត្តា បរិយត្តិធម្មស្សបិ សង្ឃិកិរិយាសម្មសនបរិយាយោ លព្ពតីតិ
សោមិ ឥធសន្តា ឯវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តថា “យំ ធម្មំ ភាវេត្វា សង្ឃិកត្វា” តិ ច វុត្តត្តា
ពុទ្ធករធម្មក្ខតាហិ ចារមិតាហិ សហ បុព្វភាគេ អធិសីលសិក្ខាធម្មោ ឥធស
ធម្មសន្នេន សន្តិហិតាតិ វេទិតព្ពំ។ តាមិ ហិ មលបដិបក្ខតាយ កតមលា
អនញ្ញសាធារណតាយ អនុត្តរា ចាតិ។ តថា ហិ សត្តានំ
សកលវដ្តទុក្ខនិស្សរណត្តាយ កតមហាភិនីហារោ
មហាករុណាធិវាសបេសលជ្ឈាសយោ បញ្ញាវិសេសបរិធាតនិម្មលានំ
ទានទមសំយមាធិនំ ឧត្តមធម្មានំ សតសហស្សធិកានិ កប្បានំ ចត្តារិ
អសន្នៀយ្យានិ សក្កច្ចំ និរន្តរំ និរវសេសានំ ភាវនាបច្ចក្ខករណេហិ កម្មាធិសុ
អធិគតវសីភារោ អច្ឆរិយាចិន្តេយ្យមហានុភារោ អធិសីលាធិចិត្តានំ
បរមុក្កសចារមិប្បត្តោ ភគវា បច្ចយាការេ
ចតុរិសតិកោដិសតសហស្សមុខេន មហាវដិវញ្ញាណំ បេសេត្វា អនុត្តរំ
សម្មាសម្ពោធិ អភិសម្ពុទ្ធាតិ។

ឯត្ថ ច “ភាវេត្វា” តិ ឯតេន វិជ្ជាសម្បទាយ ធម្មំ ថោមេតិ, “សង្ឃិកត្វា” តិ
ឯតេន វិមុត្តិសម្បទាយ។ តថា បឋមេន ឈានសម្បទាយ, ទុតិយេន
វិមោក្ខសម្បទាយ។ បឋមេន វា សមាធិសម្បទាយ, ទុតិយេន
សមាបត្តិសម្បទាយ។ អថ វា បឋមេន ខយេញ្ញាណភារេន, ទុតិយេន
អនុប្បទេញ្ញាណភារេន។ បុរិមេន វា វិជ្ជុបមតាយ, ទុតិយេន វជ្ជុបមតាយ។

បុរិមេន វា វិរាគសម្បត្តិយា, ទុតិយេន និរោធសម្បត្តិយា។ តថា បឋមេន
និយ្យានភាវេន, ទុតិយេន និស្ស្សរណភាវេន។ បឋមេន វា ហេតុភាវេន,
ទុតិយេន អសម្ព័ត្តភាវេន។ បឋមេន វា ទស្សនភាវេន, ទុតិយេន វិវេកភាវេន។
បឋមេន វា អធិបតិភាវេន, ទុតិយេន អមតភាវេន ធម្មំ ថោមេតិ។ អថ វា “យំ
ធម្មំ ភាវេត្វា ពុទ្ធកាវំ ឧបគតោ” តិ ឯតេន ស្វាភ្នាតតាយ ធម្មំ ថោមេតិ។
“សច្ចិកត្វា” តិ ឯតេន សន្និដ្ឋិកតាយ។ តថា បុរិមេន អកាលិកតាយ, បច្ឆិមេន
ឯហិបស្សិកតាយ។ បុរិមេន វា ឱបនេយ្យិកតាយ, បច្ឆិមេន បច្ចុត្តំ
វេទិតព្ពតាយ ធម្មំ ថោមេតិ។ “គតមល” តិ ឥមិនា សំកិលេសាការីធិបនេន
ធម្មស្ស បរិសុទ្ធតំ ទស្សេតិ, “អនុត្តរ” តិ ឯតេន អញ្ញាស្ស វិសិដ្ឋស្ស
អភារីធិបនេន វិបុលបរិបុណ្ណាតំ។ បឋមេន វា បហានសម្បទំ ធម្មស្ស ទស្សេតិ,
ទុតិយេន សភាវសម្បទំ។ ភាវេតព្ពតាយ វា ធម្មស្ស គតមលភាវោ
យោជេតញ្ចោ។ ភាវនាគុណោ ហិ សោ ទោសានំ សមុគ្គាតកោ ហោតីតិ។
សច្ចិកាតព្ពភាវេន អនុត្តរភាវោ យោជេតញ្ចោ។ សច្ចិកិរិយានិព្ពត្តិតោ ហិ
តទុត្តរិករណីយាភាវតោ អនញ្ញាសាធារណតាយ អនុត្តរោតិ។ តថា
“ភាវេត្វា” តិ ឯតេន សហ បុព្ពភាគសីលាធិហិ សេក្ខា សីលសមាធិបញ្ញាក្ខន្ធា
ទស្សិតា ហោន្តិ, “សច្ចិកត្វា” តិ ឯតេន សហ អសម្ព័ត្តតាយ ធាតុយា អសេក្ខា
សីលសមាធិបញ្ញាក្ខន្ធា ទស្សិតា ហោន្តិតិ។

៣. ឯវំ សង្ខេបេនេវ សព្ពធម្មគុណោហិ សទ្ធម្មំ អភិវត្តិវិទ្យា ឥនានិ អរិយសង្ឃំ
ថោមេតុំ “សុគតស្ស” តិ អាទិមាហា។ តត្ថ សុគតស្ស តិ សម្ពន្ធនិទ្ទេសោ, តស្ស
“បុត្តាន” តិ ឯតេន សម្ពន្ធា។ ឱវសានន្តិ បុត្តវិសេសនំ។ មារសេនមថនានន្តិ
ឱវសបុត្តភាវេ ការណានិទ្ទេសោ។ តេន កិលេសប្បហានមេវ ភគវតោ
ឱវសបុត្តភាវេ ការណំ អនុជាធាតីតិ ទស្សេតិ។ អដ្ឋន្ទន្តិ
គណនបរិច្ឆេទនិទ្ទេសោ។ តេន សតិបិ តេសំ សត្តវិសេសភាវេន

អនេកសហស្សសង្ខារកាលេ ឥមំ កលានបរិច្ឆេទំ នាតិវត្ថុន្តិតិ ទស្សេតិ
មគ្គជ្ជដលជ្ជការវា នាតិវត្ថុនតោ។ សម្មហន្តិ សមុទាយនិទ្ទេសោ។ អរិយសង្ឃន្តិ
គុណវិសិដ្ឋសង្ឃជការនិទ្ទេសោ។ តេន អសភិបិ អរិយបុគ្គលានំ
កាយសាមគ្គីយំ អរិយសង្ឃការំ ទស្សេតិ ទិដ្ឋសីលសាមញ្ញេន
សំហតការតោ។

តត្ថ ឧរសិ ភវា ជាតា សំវុទ្ធា ច ឱរសា។ យថា ហិ សត្តានំ ឱរសបុត្តា
អត្តជាតតាយ បិតុ សន្តកស្ស ធាយជ្ជស្ស វិសេសេន ភាគិនោ ហោន្តិ, ឯវមេវ
តេបិ អរិយបុគ្គលា សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ធម្មស្សវនន្តេ អរិយាយ ជាតិយា
ជាតតាយ ភគវតោ សន្តកស្ស វិមុត្តិសុខស្ស អរិយធម្មរតនស្ស ច
ឯកន្តភាគិនោតិ ឱរសារិយ ឱរសា។ អថ វា ភគវតោ ធម្មទេសនានុកាលេន
អរិយភូមិ ឱក្កមមាណ ឱក្កន្តា ច អរិយសាវកា ភគវតោ ឧរេន
វាយាមជនិតាភិជាតិតាយ និប្បវិយាយេន “ឱរសបុត្តា”តិ វត្ថុព្ពតំ អរហន្តិ។
សាវកេហិ បវត្តិយមាណបិ ហិ ធម្មទេសនា “ភគវតោ ធម្មទេសនា”ឥច្ឆេវ វុច្ឆតិ
តំមូលិកត្តា លក្ខណាធិវិសេសាការតោ ច។

យទិបិ អរិយសាវកានំ អរិយមគ្គាធិគមសមយេ ភគវតោរិយ តទន្តរាយ
ករណត្ថំ ទេវបុត្តមារោ, មារវាហិនំ វា ន ឯកន្តេន អបសាទេតិ, តេហិ បន
អបសាទេតព្ពតាយ ការណេវិមជិតេ តេបិ វិមជិតា ឯវ នាម ហោន្តិតិ អាហា -
“មារសេនមថនាន”ន្តិ។ ឥមស្មី បនត្ថ “មារមារសេនមថនាន”ន្តិ វត្ថុព្ព
“មារសេនមថនាន”ន្តិ ឯកទេសសូបេកសេសោ កតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អថ វា
ខន្ធាភិសង្ខារមារានំរិយ ទេវបុត្តមារស្សបិ គុណមារណេ
សហាយការូបគមនតោ កិលេសពលកាយោ “សេនា”តិ វុច្ឆតិ។ យថាហ
“កាមា តេ បឋមា សេនា”តិអាទិ (សុ. និ. ៤៣៨; មហានិ. ២៨, ៦៨, ១៤៩)។ សា ច

តេហ៍ ធីយឿសហស្សកេនា អនន្តកេនា វា កិលេសវាហ៍នី
សតិធម្មវិចយវីរិយសមថាធិគុណបហរណេហ៍ ឌីធិសោវិមជិតាវិហតា
វិទូស្តា ចាតិ មារសេនមថនា, អរិយសាវកា។ ឯតេន តេសំ ភគវតោ
អនុជាតបុត្តតំ ធស្សេតិ។

អារកត្តា កិលេសេហ៍, អនយេ ន ភីរិយនតោ, អយេ ច ភីរិយនតោ អរិយា
និរុត្តិនយេន។ អថ វា សនេវកេន លោកេន “សរណា”ន្តិ អរណីយតោ
ឧបគន្ធព្ពតោ ឧបគតានព្វា តទត្ថសិទ្ធិតោ អរិយា, អរិយានំ សង្ឃេតិ
អរិយសង្ឃេ, អរិយោ ច សោ សង្ឃេ ចាតិ វា អរិយសង្ឃេ, តំ អរិយសង្ឃំ។
ភគវតោ អបរកាគេ ពុទ្ធជម្ពរតនានម្បិ សមធិគមោ សង្ឃរតនាធិនោតិ
អរិយសង្ឃស្ស ពហូបការតំ ធស្សេតុំ ភេនេវ “សិរសាវន្តេ”តិ វុត្តន្តិ ធម្មព្វំ។

ឯត្ថ ច “សុគតស្ស ឌីរសានំ បុត្តាន”ន្តិ ឯតេន អរិយសង្ឃស្ស បកវសម្បទំ
ធស្សេតិ, “មារសេនមថនា”ន្តិ ឯតេន បហានសម្បទំ
សកលសំកិលេសប្បហានធិបនតោ។ “អជ្ជន្ទម្បិ សមូហា”ន្តិ ឯតេន
ព្យាណសម្បទំ មគ្គជ្ជដលជ្ជការធិបនតោ។ “អរិយសង្ឃ”ន្តិ ឯតេន
បកាវសម្បទំ ធស្សេតិ សព្វសង្ឃានំ អគ្គការធិបនតោ។ អថ វា “សុគតស្ស
ឌីរសានំ បុត្តាន”ន្តិ អរិយសង្ឃស្ស វិសុទ្ធិនិស្សយការធិបនំ,
“មារសេនមថនា”ន្តិ សម្មាឧដុក្ខោយសាមីចិប្បជិបន្តការធិបនំ, “អជ្ជន្ទម្បិ
សមូហា”ន្តិ អាហុនេយ្យាធិការធិបនំ, “អរិយសង្ឃ”ន្តិ
អនុត្តរបុញ្ញកេត្តការធិបនំ។ តថា “សុគតស្ស ឌីរសានំ បុត្តាន”ន្តិ ឯតេន
អរិយសង្ឃស្ស លោកុត្តរសរណាគមនសញ្ញាវំ ធិបេតិ។
លោកុត្តរសរណាគមនេន ហិ តេ ភគវតោ ឌីរសបុត្តា ជាតា។
“មារសេនមថនា”ន្តិ ឯតេន អភិនិហារសម្បទាសិទ្ធិ បុព្វកាគេ សម្មាបជិបត្តិ

ទស្សន៍។ កតាភិដ៏ហារា ហិ សម្មាបដិបន្នា មារំ មារបរិសំ វា អភិវិជិនន្តិ។
“អដ្ឋន្ទម្បិ សម្មហ”ន្តិ ឯតេន បដិវិទ្ធស្តិបក្ខេ សេក្ខាសេក្ខធម្មេ ទស្សន៍
បុគ្គលាធិដ្ឋានេន មគ្គជលធម្មានំ បកាសិតត្តា។ “អរិយសង្ឃ”ន្តិ
អគ្គទក្ខិណោយ្យការំ ទស្សន៍។ សរណាគមនញ្ច សាវកានំ សព្វគុណានំ អាទិ,
សបុព្វភាគបដិបទា សេក្ខា សីលក្ខន្ធានយោ មជ្ឈេ, អសេក្ខា សីលក្ខន្ធានយោ
បរិយោសានន្តិ អាទិមជ្ឈបរិយោសានកល្យាណា សង្ខេបតោ សព្វេ
អរិយសង្ឃគុណា បកាសិតា ហោន្តិ។

៤. ឯវំ កាថាត្ថយេន សង្ខេបតោ សកលគុណាសំកិត្តនមុខេន
រតនត្ថយស្ស បណាមំ កត្វា ឥនានិ តំនិបច្ចការំ យថាធិប្បតេ បយោជនេ
បរិណាមេន្តោ “ឥតិ មេ”តិអាទិមាហា។ តត្ថ រតិជននជ្ជេន រតនំ, ពុទ្ធជម្ពសង្ឃា។
តេសញ្ញិ “ឥតិបិ សោ ភគវា”តិអាទិនា យថាភូតគុណា អារ្យដ្ឋេន្តស្ស
អមតាធិគមហេតុភូតំ អនប្បកំ បីតិចាមោជ្ឈំ ឧប្បជ្ជតិ។ យថាហ -

“យស្មី មហាធាម, សមយេ អរិយសាវកោ តថាគតំ អនុស្សរតិ,
នេវស្ស តស្មី សមយេ រាគបរិយុដ្ឋិតំ ចិត្តំ ហោតិ, ន ឆោស...បេ.... ន
មោហាបរិយុដ្ឋិតំ ចិត្តំ ហោតិ...បេ.... ឧដុគតចិត្តោ ខោ មហាធាម,
អរិយសាវកោ លភតិ អត្ថវេទំ, លភតិ ធម្មវេទំ, លភតិ ធម្មបសំហិតំ
ចាមោជ្ឈំ, បមុទិតស្ស បីតិ ជាយតី”តិអាទិ (អ. និ. ៦.១០; ១១.១១)។

ចិត្តិកតាធិការោ វា រតនជ្ជោ។ វុត្តញ្ញោតំ -

“ចិត្តិកតំ មហាគ្សញ្ច, អតុលំ ទុល្លភទស្សនំ;

អនោមសត្តបរិភោគំ, រតនំ តេន វុច្ចតី”តិ។ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ២.៣៣; សំ. និ. អដ្ឋ. ៣.៥.២២៣; ខុ. ចា. អដ្ឋ. ៦.៣; សុ. និ. អដ្ឋ. ១.២២៦; មហានិ. អដ្ឋ. ៥០);

ចិត្តិកតភារាវាទយោ ច អនញ្ញាសាធារណា ពុទ្ធាធិសុ វេ លព្ពន្ធិតិ។

វន្តនាវ វន្តនាមយំ យថា “នាមមយំ សីលមយ”ន្តិ (ធិ. និ. ៣.៣០៥; ឥតិវុ. ៦០)។ វន្តនា ចេត្ត កាយវាចាចិត្តេហិ តិណ្ណំ រតនានំ គុណានិទ្ធាតា, ថោមនា វា។ បុជ្ជកវដលនិព្ពត្តនតោ បុញ្ញំ, អត្ថនោ សន្តានំ បុនាតីតិ វា។ សុវិហាតន្តរាយោតិ សុដ្ឋវិហាតន្តរាយោ។ ឯតេន អត្ថនោ បសាទសម្បត្តិយា រតនត្ថយស្ស ច ខេត្តការវសម្បត្តិយា តំ បុញ្ញំ អត្ថប្បកាសនស្ស ឧបយាតកឧបទ្ទវានំ វិហាននេ សមត្ថន្តិ ទស្សេតិ។ ហុត្វាតិ បុព្ពកាលកិរិយា។ តស្ស “អត្ថំ បកាសយិស្សមី”តិ ឯតេន សម្ពន្ធា។ តស្សាតិ យំ រតនត្ថយវន្តនាមយំ បុញ្ញំ, តស្ស។ អាទុកាវេនាតិ ពលេន។

៥. វេ រតនត្ថយស្ស និបច្ចការេ បយោជនំ ទស្សេត្វា ឥនានិ យស្សា ធម្មទេសនាយ អត្ថំ សំវណ្ណោតុកាមោ, តស្សា តាវ គុណាភិក្ខុវនវសេន ឧបញ្ញាបនត្ថំ “មជ្ឈិមបមាណាសុត្តន្តិតស្សា”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ មជ្ឈិមបមាណាសុត្តន្តិតស្សាតិ នាតិទីយនាតិខុទ្ទកបមាណោហិ សុត្តន្តេហិ លក្ខិតស្ស។ យថា ហិ ទីយាគមេ ទីយបមាណានិ សុត្តានិ, យថា ច សំយុត្តន្តត្ថរាគមេសុ ធ្វើសុ ខុទ្ទកបមាណានិ, ន វេ ឥធ។ ឥធ បន បមាណតោ មជ្ឈិមានិ សុត្តានិ។ តេន វុត្ថំ “មជ្ឈិមបមាណាសុត្តន្តិតស្សាតិ នាតិទីយនាតិខុទ្ទកបមាណោហិ សុត្តន្តេហិ លក្ខិតស្សតិ អត្ថោ”តិ។ ឯតេន “មជ្ឈិមោ”តិ អយំ ឥមស្ស អត្ថានុគតសមញ្ញាតិ ទស្សេតិ។ ននុ ច សុត្តានិ វេ អាគមោ, កស្ស បន សុត្តេហិ អដ្ឋនន្តិ? សច្ចមេតំ បរមត្ថតោ, សុត្តានិ បន

ឧបាទាយ បញ្ញត្តា អាគមោ។ យថេវ ហិ អត្ថព្យញ្ញនសមុទាយេ “សុត្ត”ន្តិ
វោហារោ, ឯវំ សុត្តសមុទាយេ អយំ “អាគមោ”តិ វោហារោ។ ឥធាតិ ឥមស្មី
សាសនេ។ អាគមិស្សន្តិ ឯត្ថ, ឯតេន ឯតស្មា វា អត្ថត្ថបវត្តាធម្មោតិ អាគមោ,
អាទិកល្យាណាទិគុណាសម្មត្តិយា ឧត្តមដ្ឋេន
តំតំអភិបត្តិតសមិទ្ធិហេតុតាយ បណ្ឌិតេហិ វិតព្ពតោ វារោ, អាគមោ ច សោ
វារោ ចាតិ អាគមវារោ។ អាគមសម្មតេហិ វា វារោតិ អាគមវារោ, មជ្ឈិមោ ច សោ
អាគមវារោ ចាតិ មជ្ឈិមាគមវារោ, តស្ស។

ពុទ្ធានំ អនុពុទ្ធានំ ពុទ្ធានុពុទ្ធា, ពុទ្ធានំ សច្ចបដិវេធំ អនុកម្ម បដិវិទូសច្ចា
អគ្គសាវកាធម្មោ អរិយា។ តេហិ អត្ថសំវណ្ណានាគុណាសំវណ្ណានំ វសេន
សំវណ្ណាតស្ស។ អថ វា ពុទ្ធា ច អនុពុទ្ធា ច ពុទ្ធានុពុទ្ធាតិ យោជេតព្ពំ។
សម្មាសម្ពុទ្ធនេវ ហិ វិនយសុត្តាភិធម្មានំ បកិណ្ណាកទេសនាទិវសេន យោ
បឋមំ អត្តោវិភត្តោ, សោ ឯវ បច្ឆា តស្ស តស្ស សំវណ្ណាសាវសេន
សន្តិភិកាវេហិ សន្តិហំ អាហេបិតោតិ។ បរវាធមមជនស្សាតិ អញ្ញាតិត្តិយានំ
វាធនិម្ហជនស្ស, តេសំ ទិដ្ឋិតតកញ្ញនស្សាតិ អត្តោ។ អយញ្ញំ អាគមោ
មូលបរិយាយសុត្តសញ្ញាសវសុត្តាធិសុ ទិដ្ឋិតតិកានំ ទិដ្ឋិតតទោសវិការវនតោ
សច្ចកសុត្តំ (ម. និ. ១.៣៥៣) ឧបាលិសុត្តាធិសុ (ម. និ. ២.៥៦) សច្ចកាធិនំ
មិច្ឆាវាធនិម្ហជនធិបនតោវិសេសតោ “បរវាធមមជនោ”តិ ថោមិតោតិ។
សំវណ្ណានាសុ ចាយំ អាចរិយស្ស បកតិ, យា តំតំសំវណ្ណានាសុ អាទិតោ តស្ស
តស្ស សំវណ្ណាតព្ពស្ស ធម្មស្ស វិសេសគុណាកិត្តនេន ថោមនា។ តថា ហិ
សុមម្ព័លវិលាសិនីសាវត្ថបកាសិនីមនោវថបូរណីសុ អដ្ឋសាលិនីអាធិសុ ច
យថាភ្លមំ “សទ្ធាវហាគុណស្ស, ញ្ញាណប្បភេទជននស្ស, ធម្មកថិកបុដ្ឋវានំ
វិចិត្តបដិកានជននស្ស, តស្ស គម្ពីរញ្ញាណោហិ ឱកាឡស្ស អភិណ្ឌាសោ
នាធានយវិចិត្តស្ស អភិធម្មស្ស”តិអាទិនា ថោមនា កតា។

៦. អត្តោ កង្វិយតិ ឯតាយាតិ អត្តកថា, សា ឯវ អដ្ឋកថា ត្ថ-ការស្ស ដ្ឋ-
ការំ កត្វាយថា “ទុក្ខស្ស បិដ្ឋនដ្ឋោ”តិ (បដិ. ម. ១.១៧; ២.៨) អាទិតោតិអាទិម្ហិ
បឋមសង្កឹតិយំ។ ធម្មតិញ្ញតាយ បរមេន ចិត្តិស្សរិយភាវេន សមន្នាគតត្តា
ឈានាទីសុ បញ្ចវិធរសីតាសញ្ញាវតោ ច វសីនោ, យេវា មហាកស្សចាទយោ។
តេសំ សតេហិ បញ្ចហិ។ យាតិ យា អដ្ឋកថា។ សង្កឹតាតិ អត្ថំ បកាសេតុំ
យុត្តជ្ជានេ “អយំ ឯតស្ស អត្តោ, អយំ ឯតស្ស អត្តោ”តិ សង្កហេត្វា វុត្តា។
អនុសង្កឹតា ច យសត្ថរាទិហិ បន្ទាបិ ទុតិយតតិយសង្កឹតិសុ។ ឥមិនា អត្តនោ
សំវណ្ណោនាយ អាគមនសុទ្ធិ ទស្សេតិ។

៧. សីហស្ស លានតោ គហលានោ សីហឡោ, សីហគុមារោ។
តំវំសជាតតាយ តម្កបណ្ណិទីបេ ខត្តិយានំ, តេសំ និវាសតាយ
តម្កបណ្ណិទីបស្ស ច សីហឡភាវោ វេទិតញ្ចោ។ អាកតាតិ ជម្ពុទីបតោ អានីតា។
អថាតិ បន្ទា។ អបរភាគេ ហិ និកាយន្តរលទ្ធិហិ អសង្កតំ សីហឡភាសាយ
អដ្ឋកថា ឋបិតាតិ។ តេន មូលដ្ឋកថា សព្វសាធារណាន ហោតីតិ ឥទំ
អត្ថប្បកាសនំ ឯកន្តេន ករណីយន្តិ ទស្សេតិ។ តេនេវាហ
“ទីបវាសីនមត្ថាយា”តិ។ តត្ថ ទីបវាសីនន្តិ ជម្ពុទីបវាសីនំ, សីហឡទីបវាសីនំ វា
អត្តាយ សីហឡភាសាយ ឋបិតាតិ យោជនា។

៨. អបនេត្វាធាតិ កញ្ចកសទិសំ សីហឡភាសំ អបនេត្វា។ តតោតិ
អដ្ឋកថាតោ។ អហន្តិ អត្តានំ និទ្ទិសតិ, មនោរមំ ភាសន្តិ មាគធភាសំ។ សា ហិ
សភាវនិរុត្តិក្ខតា បណ្ឌិតានំ មនំ រមយតីតិ។ តេនេវាហ “តន្តិនយានុច្ឆរិក”ន្តិ,
ចាឡិកតិយា អនុលោមិកំ ចាឡិកាសាយានុវិធាយិន្តិ អត្តោ។ វិគតនោសន្តិ
អសភាវនិរុត្តិភាសន្តរហិតំ។

៩. សមយំ អវិលាមេន្តោតិ សិទ្ធន្តំ អវិរោធន្តោ។ ឯតេន
អត្ថនោសាការមាហា។ អវិរុទ្ធត្តា ឯវ ហិ ថេរវាធាបិ ឥធម បកាសីយិស្សន្តិ។
ថេរវំសធិចានន្តិ ជិវេហិ សីលក្ខន្ធាធិហិ សមន្នាគតត្តា ថេរា,
មហាកស្សចានយោ។ តេហិ អាគតា អាចរិយបរម្បរា ថេរវំសោ,
តប្បរិយាបន្នា ហុត្វា អាគមាធិគមសម្បន្នត្តា បញ្ញាបន្នោតេន តស្ស
សមុជ្ឈលនតោ ថេរវំសធិចា, មហាវិហារវាសិនោ, តេសំ។ វិវិធមហិ អាការេហិ
និច្ឆយតីតិ វិនិច្ឆយោ, គណ្ឌិជ្ជានេសុ ជីលមទ្ធនាការេន បវត្តា វិមតិច្ឆេននិ
កថា។ សុដ្ឋនិបុណ្ណា សល្លោកវិនិច្ឆយោ ឯតេសន្តិ សុនិបុណ្ណាវិនិច្ឆយា។ អថ វា
វិនិច្ឆនោតីតិ វិនិច្ឆយោ, យថាវុត្តត្ថវិសយំ ញ្ញាណំ។ សុដ្ឋនិបុណ្ណា ធលោកា
វិនិច្ឆយោ ឯតេសន្តិ យោជេតព្ពំ។ ឯតេន មហាកស្សចានិថេរបរម្បរាគតោ,
តតោ ឯវ ច អវិបរីតោ សល្លោក សុខុមោ មហាវិហារវាសិនំ វិនិច្ឆយោតិ តស្ស
បមាណភូតតំ ទស្សេតិ។

១០. សុជនស្ស ចាតិ ច-សន្នោ សម្មិណ្ឌនត្តោ។ តេន “នកេវលំ
ជម្ពុទីបវាសីនមេវ អត្ថាយ, អថ ខោ សាធុជនតោសនត្ថញ្ញា” តិ ទស្សេតិ។ តេន
ច “តម្កបណ្ឌិទីបវាសីនម្មិ អត្ថាយា” តិ អយមត្ថោ សិទ្ធា ហោតិ
ឧគ្គហណាទិសុករតាយ តេសម្មិ ពហុការត្តា។ ចិវជ្ជិតត្ថន្តិ ចិវជ្ជិតិអត្ថំ,
ចិវកាលជ្ជិតិយាតិ អត្ថោ។ ឥធម្មំ អត្ថប្បកាសនំ
អវិបរីតបទព្យញ្ញនសុនិក្ខេបស្ស អត្ថសុនយស្ស ច ឧបាយភាវតោ សទ្ធម្មស្ស
ចិវជ្ជិតិយា សំវត្ថតិ។ វុត្តញ្ញេតំ ភគវតោ “ទ្វេមេ, ភិក្ខុវេ, ធម្មា សទ្ធម្មស្ស បីតិយា
អសម្មោសាយ អនន្តរធានាយ សំវត្ថន្តិ។ កតមេ ទ្វេ? សុន្និក្ខិត្តញ្ញា បទព្យញ្ញនំ
អត្ថោ ច សុនីតោ” តិ (អ. និ. ២.២០)។

១១. យំ អត្តវណ្ណានំ កត្តកាមោ, តស្ស មហត្ថំ បរិហរិតុំ
“សីលកថា”តិអាទិនុត្តំ។ តេនេវាហ “ន តំ ឥធិវិចារយិស្សមី”តិ។ អថ វា យំ
អដ្ឋកថំ កត្តកាមោ, តទេកទេសភាវេនវិសុទ្ធិមគ្គោ គហោតញ្ចោតិ កថីកានំ
ឧបទេសំ ករោន្តោ តត្ថវិចារិតធម្មេ ឧទ្ទេសវសេន ទស្សេតិ
“សីលកថា”តិអាទិនា។ តត្ថ សីលកថាតិ ចារិត្តវារិត្តាទិវសេន សីលស្ស
វិត្តារកថា។ ធុតធម្មាតិ បិណ្ឌចាតិកផ្កាឧយោ តេវស កិលេសធុននកធម្មា។
កម្មដ្ឋានានិ សព្វានីតិ ចាឡិយំ អាគតានិ អដ្ឋតីស, អដ្ឋកថាយំ ទ្វេតិ
និវសេសានិ យោគកម្មស្ស ភាវនាយ បវត្តិដ្ឋានានិ។ ចរិយាវិធានសហិតោតិ
រាគចរិតាទីនំ សភាវាទិវិធានេន សហិតោ។ ឈានានិ ចត្តារិ រូចាវចរជ្ឈានានិ,
សមាបត្តិយោ ចតស្សោ អរូបសមាបត្តិយោ។ អដ្ឋបិ វា បដិលទ្ធមត្តានិ
ឈានានិ, សមាបជ្ជនវសីការវប្បត្តិយា សមាបត្តិយោ។ ឈានានិ វា
រូចារូចាវចរជ្ឈានានិ, សមាបត្តិយោ ជលសមាបត្តិនិរោធសមាបត្តិយោ។

១២. លោកិយលោកុត្តរភេទា ន អភិញ្ញាយោ សព្វា អភិញ្ញាយោ។
ញ្ញាណាវិកផ្កាទីសុ (វិភ. ៧៥១) អាគតនយេន ឯកវិធាទិនា បញ្ញាយ
សំកលេត្វា សម្មិល្លោត្វា និច្ឆយោ បញ្ញាសង្កលននិច្ឆយោ។

១៣. បច្ចយធម្មានំ ហេតាទីនំ បច្ចយុប្បន្នធម្មានំ ហេតុបច្ចយាទិភារោ
បច្ចយាការោ, តស្ស ទេសនា បច្ចយាការទេសនា, បដិច្ចសមុប្បាទកថាតិ
អត្តោ។ សា បន និកាយន្តរលទ្ធិសង្គរហិតតាយ សុដ្ឋ បរិសុទ្ធា,
យនវិនិញ្ញោគស្ស សុទុក្ខរតាយ និបុណ្ណា សណ្ឋាសុខុមា, ឯកត្ថនយាទិសហិតា
ច តត្ថវិចារិតាតិ អាហា “សុបរិសុទ្ធិនិបុណ្ណនយា”តិ។ បដិសម្ពិទាទីសុ
អាគតនយំ អវិស្សន្តេត្វាវវិចារិតត្តា អវិមុត្តតន្តិមគ្គា។

១៤. ឥតិ បន សព្វន្តិ ឥតិ-សន្តោ បរិសមាបនេ, បន-សន្តោ វចនាលង្ការេ,
ឯតំ សព្វន្តិ អត្តោ។ ឥនាតិ ឥមិស្សា អដ្ឋកថា។ នតំ វិចារយិស្សមិ
បុនុត្តិការតោតិ អធិប្បាយោ។

១៥. ឥនាតិ តស្សេវ អវិចារណាស្ស ឯកន្តការណំ និទ្ធារេន្តោ “មជ្ឈេ
វិសុទ្ធិមគ្គោ” តិអាទិមាហ។ តត្ថ “មជ្ឈេ វត្ថោ” តិ ឯតេន មជ្ឈេជ្ជការីធិបនេន
វិសេសតោ ចតុន្នំ អាគមាណំ សាធារណជ្ជកថាវិសុទ្ធិមគ្គោ, ន
សុមន្តលវិលាសិនីអាទយោវិយ អសាធារណជ្ជកថាតិ ទស្សេតិ។
“វិសេសតោ” តិ ច ឥទំ វិនយាភិធម្មានម្បិ វិសុទ្ធិមគ្គោ យថាវហំ អត្តវណ្ណានា
ហោតិ ឯវាតិ កត្វា វុត្តំ។

១៦. ឥច្ឆេវាតិ ឥតិ ឯវ។ តម្បីតិ វិសុទ្ធិមគ្គម្បិ។ ឯតាយាតិ បបញ្ចសូទនិយា។
ឯត្ថ ច “សីហឡិធិបំ អាគតា” តិអាទិនា អដ្ឋកថាករណាស្ស និមិត្តំ ទស្សេតិ,
“ធិបវាសីនមត្ថាយ, សុដនស្ស ច តុដ្ឋត្ថំ, ចិរជ្ជិតត្ថព្វា ធម្មស្ស” តិ ឯតេន
បយោជនំ, “មជ្ឈិមាគមវរស្ស អត្ថំ បកាសយិស្សមិ” តិ ឯតេន បិណ្ឌាត្ថំ,
“អបនេត្វាន តតោហំ សីហឡិកាស” តិអាទិនា, “សីលកថា” តិអាទិនា ច
ករណាប្បការំ។ សីលកថាធិនំ អវិចារណាម្បិ ហិ ឥធ ករណាប្បការោ ឯវាតិ។

គន្ថារម្ពកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

និទានកថាវណ្ណានា

១. វិភាគវន្តានំ សភាវិការំនំ វិភាគទស្សនមុខេនេវ ហោតីតិ បឋមំ តាវ
បណ្ណាសវគ្គសុត្តាទិវសេន មជ្ឈិមាគមស្ស វិភាគំ ទស្សេតុំ “តត្ថ មជ្ឈិមសង្កីតិ
នាមា” តិអាទិមាហ។ តត្ថ តត្ថាតិ យំ វុត្តំ “មជ្ឈិមាគមវរស្ស អត្ថំ
បកាសយិស្សមិ” តិ, តស្មី វចនេ។ យា មជ្ឈិមាគមបរិយាយេន មជ្ឈិមសង្កីតិ

វុត្តា, សា បណ្ណាសាទិគោ ឯទិសាតិ ទស្សតិ “មជ្ឈិមសង្កឹតិ ឆាមា” តិអាទិនា។
តត្ថាតិ វា “ឯតាយ អដ្ឋកថាយ វិជានាថ មជ្ឈិមសង្កឹតិយា អត្ថ” ង្គិ ឯត យស្សា
មជ្ឈិមសង្កឹតិយា អត្ថំ វិជានាថាតិ វុត្តំ, សា មជ្ឈិមសង្កឹតិ ឆាម បណ្ណាសាទិគោ
ឯទិសាតិ ទស្សតិ។ បញ្ច ទសកា បណ្ណាសា, មូលេ អាទិម្ហិ បណ្ណាសា,
មូលភូតា វា បណ្ណាសា មូលបណ្ណាសា។ មជ្ឈិម ភវា មជ្ឈិមា, មជ្ឈិមា ច សា
បណ្ណាសា ចាតិ មជ្ឈិមបណ្ណាសា។ ឧបរិ ឧទ្ធុ បណ្ណាសា ឧបរិបណ្ណាសា។
បណ្ណាសត្តយសង្កហាតិ បណ្ណាសត្តយបរិគណនា។

អយំ សង្កហោ ឆាម ជាតិសញ្ញាតិ កិរិយាគណនវសេន ចតុត្ថិជោ។ តត្ថ
“យា ចារុសោ វិសាខ, សម្មាវាចា, យោ ច សម្មាកម្មន្តោ, យោ ច សម្មាអាជីវោ,
ឥមេ ធម្មា សីលក្ខន្ធន្ទេ សង្កហិតា” តិ (ម. និ. ១. ៤៦២) អយំ ជាតិសង្កហោ។ “យោ
ចារុសោ វិសាខ, សម្មាវាយាមោ។ យា ច សម្មាសតិ, យោ ច សម្មាសមាធិ, ឥមេ
ធម្មា សមាធិក្ខន្ធន្ទេ សង្កហិតា” តិ អយំ សញ្ញាតិសង្កហោ។ “យា ចារុសោ វិសាខ,
សម្មាទិដ្ឋិ, យោ ច សម្មាសង្កប្បោ, ឥមេ ធម្មា បញ្ញាក្ខន្ធន្ទេ សង្កហិតា” តិ អយំ
កិរិយាសង្កហោ។ “ហព្វិ ចក្ខាយតនំ រូបក្ខន្ធន្ទេ គណនំ គច្ឆតិ, តេន វត វេ វត្ថុត្ថេ
ចក្ខាយតនំ រូបក្ខន្ធន្ទេ សង្កហិតា” ង្គិ (កថា. ៤៧១) អយំ គណនសង្កហោ។
អយមេវ ច ឥន្ទាធិប្បតោ។ តេន វុត្តំ “បណ្ណាសត្តយសង្កហាតិ
បណ្ណាសត្តយបរិគណនា” តិ។

វុត្តតោតិ សមូហតោ, សោ បនេត្ថ ទសកវសេន វេទិតញ្ញោ។ យេភុយ្យេន
ហិ សាសនេ ទសកេ វុត្តវោហាហោ។ តេនេវាហ “ឯកេកាយ បណ្ណាសាយ បញ្ច
បញ្ច វុត្តេ កត្វា” តិ។ បន្ទវសវុត្តសមាយោគាតិ បន្ទវសវុត្តសំយោគាតិ អត្ថោ។
កេចិ បន សមាយោគសន្និ សមុទាយត្ថំ វេទន្តិ។ បនតោតិ ឯត អដ្ឋក្ខេព
គាថាថាវោ “បន” ង្គិ អធិប្បតោ, តស្មា “អក្ខវតោ ច អក្ខវសតសហស្សនិ

ចតុរាសីតុត្តរសតាធិការិ ចតុចត្តាលីស សហស្សនិ ច អក្ខរាធិ"តិ ចាវេន
ភវិតព្ពន្ធិ វេទន្តិ។ យស្មា បន នវក្ខរោ យាវ ឆ្វាទសក្ខរោ ច គាថាចាទោ សំវិជ្ជតិ,
តស្មា តាធិសានម្បិ គាថានំ វសេន អឡុតេយ្យគាថាសតំ ភាណាវារោ ហោតីតិ
កត្វា "អក្ខរតោ សត្ត អក្ខរសតសហស្សនិ ចត្តាលីសញ្ច សហស្សនិ
តេបញ្ញាសញ្ច អក្ខរាធិ"តិ វុត្តំ។ ឯវញ្ញំ បទភាណាវារគណនាហិ អក្ខរគណនា
សំសន្នតិ, នេតរថា។ ភាណាវារោតិ ច ទ្វត្តិសក្ខរានំ គាថានំ វសេន
អឡុតេយ្យគាថាសតំ, អយញ្ច អក្ខរគណនា ភាណាវារគណនា ច
បទគណនានុសារេនលទ្ធាតិ វេទិតញ្ញា។ ឥមមេវ ហិ អត្ថំ ញ្ញាបេតុ
សុត្តគណនានន្តរំ ភាណាវារេ អគណេត្វា បទានិ គណិតានិ។ តត្រិទំ វុច្ឆតិ -

“ភាណាវារោ យថាបិ ហិ, មជ្ឈិមស្ស បកាសិតា;
ឧបឡ្យភាណាវារោ ច, តេវីសតិបទាធិកោ។

សត្ត សតសហស្សនិ, អក្ខរានំ វិភាវយេ;
ចត្តាលីស សហស្សនិ, តេបញ្ញាសញ្ច អក្ខរ"ន្តិ។

អនុសន្និតោតិ ទេសនានុសន្និតោ។ ឯកស្មី ឯវ ហិ សុត្ត បុរិមបដិមាទំ
ទេសនាភាគានំ សម្ពុត្តោ អនុសន្នានតោ អនុសន្និ។ ឯត្ថ ច អត្ថជ្ឈាសយានុសន្និ
បរជ្ឈាសយានុសន្និតិ ធុរិទោ អជ្ឈាសយានុសន្និ។ សោ បន កត្ថចិ ទេសនាយ
វិប្បកតាយ ធម្មំ សុណាន្តានំ បុច្ឆាវសេន, កត្ថចិ ទេសេន្តស្ស សត្ត សាវកស្ស
ធម្មបដិគ្គាហកានញ្ច អជ្ឈាសយាវសេន, កត្ថចិ ទេសេតព្ពស្ស ធម្មស្ស វសេន
ហោតីតិ សមាសតោ តិប្បកាវោ។ តេន វុត្តំ

“បុច្ឆានុសន្និអជ្ឈាសយានុសន្និយថានុសន្និវសេន សង្ខេបតោ តិវិទោ
អនុសន្និ"តិ។ សង្ខេបេនេវ ច ចតុត្ថិទោ អនុសន្និ វេទិតញ្ញា។ តត្ថ “ឯវំ វុត្ត
អញ្ញាតោ ភិក្ខុ ភក្ខវន្តំ ឯតទវោច ‘កី ទុខោ, ភន្តោ, ឡិមំ តិវំ, កី ចារិមំ តិវំ, កោ

មជ្ឈេ សំសីទោ, កោ ជលេ ឧស្សាទោ, កោ មនុស្សគ្នាហោ, កោ
អមនុស្សគ្នាហោ, កោ អាវុត្តគ្នាហោ, កោ អន្តោបូតិភាវោ'តិ" (សំ. និ.
៤.២៤០)? ឯវំ បុច្ឆន្តានំវិស្សន្នេន្តេន ភគវតា បវត្តិតទេសនាវសេន បុច្ឆានុសន្និ
វេទិតញោ។ "អថ ខោ អញ្ញាតវស្ស ភិក្ខុនោ ឯវំ ចេតសោ បវិវិតក្កោ ឧទទាទិ
'ឥតិ កិវ កោ រូបំ អនត្តា... វេទនា... សញ្ញា... សង្ខារ... វិញ្ញាណំ អនត្តា,
អនត្តកតានិ កម្មានិ កមត្តានំ ដុស្សិស្សន្តិ'តិ។ អថ ខោ ភគវា តស្ស ភិក្ខុនោ
ចេតសា ចេតោបវិវិតក្កមញ្ញាយ ភិក្ខុ អាមន្តេសិ ហំនំ ខោ បនេតំ, ភិក្ខុវេ,
វិជ្ជតិ, យំ ឥនេកច្ឆោ មោយបុរិសោ អវិជ្ជា អវិជ្ជាគតោ តណ្ហាធិបតេយ្យេន
ចេតសា សត្តសាសនំ អតិជារិតព្ពំ មញ្ញេយ្យ 'ឥតិ កិវ កោ រូបំ អនត្តា... បេ...
ដុស្សិស្សន្តិ'តិ។ តំ កី មញ្ញេ, ភិក្ខុវេ, រូបំ និច្ចំ វា អនិច្ចំ វា" តិ (ម. និ. ៣.៩០) ឯវំ
បរេសំ អជ្ឈាសយំ វិទិត្វា ភគវតា បវត្តិតទេសនាវសេន បរជ្ឈាសយានុសន្និ
វេទិតញោ។

“តស្ស មញ្ញំ ព្រាហ្មណា ឯតទហោសិ 'យំនូនាហំ យា តា វត្តិយោ
អភិញ្ញាតា អភិលក្ខិតា ចាតុទ្ទសី បញ្ចទ្ទសី អជ្ជមី ច បក្ខស្ស, តថាវុចាសុ
វត្តិសុ យានិ តានិ អាមាមចេតិយានិ វនេចេតិយានិ រុក្ខចេតិយានិ ភីសនកានិ
សលោមហំសានិ, តថាវុចេសុ សេនាសនេសុ វិហារេយ្យំ អប្បេវ នាមាហំ
ភយកេវំ បស្សេយ្យន្តិ" (ម. និ. ១.៤៩) ឯវំ ភគវតា, “តត្រារុសោ លោកោ ច
ចាបកោ ទោសោ ច ចាបកោ លោភស្ស ច បហាឆាយ ទោសស្ស ច
បហាឆាយ អត្ថិ មជ្ឈិមា បដិបទា, ចក្កករណី ញាណករណី ឧបសមាយ
អភិញ្ញាយ សម្ពោឆាយ និព្វានាយ សំវត្តតិ" តិ (ម. និ. ១.៣៣) ឯវំ
ធម្មសេនាបតិទា ច អត្តនោ អជ្ឈាសយេនេវ បវត្តិតទេសនាវសេន
អត្តជ្ឈាសយានុសន្និ វេទិតញោ។ យេន បន ធម្មេន អាទិម្ហិ ទេសនា ឧដ្ឋិតា, តស្ស
អនុរូបធម្មវសេន វា បដិបក្ខធម្មវសេន វា យេសុ សុត្តេសុ ឧបវិ ទេសនា

អាគត្តិ, តេសំ វសេន យថានុសន្ទិ វេទិតញ្ចោ។ សេយ្យចិទំ អាកង្ខេយ្យសុត្ត
(ម. និ. ១.៦៥) ហេដ្ឋា សីលេន ទេសនា ឧដ្ឋិតា, ឧបរិ អភិញ្ញា អាគតា។ វត្ថុសុត្ត
(ម. និ. ១.៧០) ហេដ្ឋា កិលេសេន ទេសនា ឧដ្ឋិតា, ឧបរិ ព្រហ្មវិហារា អាគតា។
កោសម្ពកសុត្ត (ម. និ. ១.៤៩១) ហេដ្ឋា ភណ្ឌានេន ទេសនា ឧដ្ឋិតា, ឧបរិ
សារណីយធម្មា អាគតា។ កកក្ខបមេ (ម. និ. ១.២២២) ហេដ្ឋា អក្ខន្តិយា វសេន
ទេសនា ឧដ្ឋិតា, ឧបរិ កកក្ខបមា អាគតាតិ។

វិត្តារតោ បនេត្តាតិ វេស្មេបតោ តិវិជោ ចតុត្ថិជោ ច អនុសន្ទិ ឯត្ថ
ឯតស្មី មជ្ឈិមនិកាយេ តស្មី តស្មី សុត្តេ យថាវហំ វិត្តារតោ វិភជិត្វា
វិញ្ញាយមាណ នវសតាធិកានិ តីណិ អនុសន្ទិសហស្សនិ ហោតិ។ យថា ចេតំ
បណ្ណាសាធិវិភាគវចនំ មជ្ឈិមសង្កឹតិយា សរូបទស្សនត្ថំ ហោតិ, វេ
បក្ខេបទោសបរិហារណាត្តញ្ច ហោតិ។ វេញ្ច បណ្ណាសាធិសុ វេត្តិតេសុ
តត្ថិនមុត្តំ កិញ្ចិ សុត្តំ យាវ ឯកំ បទម្បិ អានេត្វា ឥមំ មជ្ឈិមសង្កឹតិយាតិ
កស្សចិ វត្ថុំ ឱកាសោ ន សិយាតិ។

វេ បណ្ណាសវគ្គសុត្តភាណាវា អនុសន្ទិញ្ចនតោ មជ្ឈិមសង្កឹតី វេត្ថបេត្វា
ឥនានិ នំ អាទិតោ បដ្ឋាយ សំវណ្ណោតុកាមោ អត្តនោ សំវណ្ណោនាយ តស្ស
បឋមមហាសង្កឹតិយំ និក្ខត្តានុក្កមេនេវ បវត្តភាវំ ទស្សេតុំ “តត្ថ បណ្ណាសាសុ
មូលបណ្ណាសា អាទី” តិអាទិមាហា។ តត្ថ យថាបច្ចយំ តត្ថ តត្ថ ទេសិតត្តា
បញ្ញត្តត្តា ច វិប្បកិណ្ណានំ ធម្មវិនយានំ សង្កហេត្វា កាយនំ កថនំ សង្កឹតិ,
មហាវិសយត្តា បូជនីយត្តា ច មហាតី សង្កឹតីតិ មហាសង្កឹតិ, បឋមា
មហាសង្កឹតិ បឋមមហាសង្កឹតិ, តស្ស បវត្តិតកាលោ
បឋមមហាសង្កឹតិកាលោ, តស្មី បឋមមហាសង្កឹតិកាលេ។ និទនាតិ ទេសនំ
ទេសកាលាធិវសេន អវិទិតំ វិទិតំ កត្វា និទស្សេតីតិ និទានំ, យោ

លោកិយេហិ “ឧបោគ្យតោ” តិ វុច្ចតិ, ស្វាយមេត្ត “ឯវំ មេ សុត” ត្ថិអាទិកោ
គន្លោ វេទិតញ្ចោ, ន បន “សនិទានាបំ, ភិក្ខុវេ, ធម្មំ ទេសេមី” តិអាទិសុ (អ. និ.
៣.១២៦) វិយ អដ្ឋាសយាទិទេសនុប្បត្តិហេតុ។ តេនេវាហ “ឯវំ មេ
សុតត្ថិអាទិកំ អាយស្មតា អានន្ទេន បឋមមហាសង្កឹតិកាលេ វុត្តំ
និទានមាទី” តិ។ កាមញ្ចេត្ត យស្សំ បឋមមហាសង្កឹតិយំ និក្ខិត្តានុក្កមេន
សំវណ្ណានំ កត្តកាមោ, សាវិត្តារតោ វុត្តញ្ចា។ សុមង្គលវិលាសិនិយំ (ធិ. និ. ដ.
១.និទានកថាវណ្ណានា) បន អត្ថនាវិត្តារិតត្តា តត្ថេវ គហេតញ្ចាតិ ឥមិស្សា
សំវណ្ណានាយ មហាន្តតំ បរិហារន្តោ “សា បនេសា” តិអាទិមាហ។

និទានកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១. មូលបរិយាយវគ្គោ

១. មូលបរិយាយសុត្តវណ្ណានា

អត្ថន្តរនិទានវណ្ណានា

១. ឯវំ ពាហិរនិទានេ វុត្តព្ពំ អតិទិសិទ្ធា ឥទានិ អភន្តរនិទានំ អាទិតោ
បដ្ឋាយ សំវណ្ណាតុំ “យំ បនេត” ត្ថិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យស្មា សំវណ្ណានំ ករោន្តេន
សំវណ្ណាតព្ពេ ធម្មេ បទិវិភាគំ បទត្តញ្ចា ទស្សេត្វា តតោ បរិ
បិណ្ឌាត្តាទិទស្សនវសេន សំវណ្ណានា កាតញ្ចា, តស្មា បទានិ តាវ ទស្សេត្តោ
“ឯវុត្តិ និទាតបទ” ត្ថិអាទិមាហ។ តត្ថ បទិវិភាគោតិ បទានំ វិសេសោ, ន
បទិវគ្គហោ។ អថ វា បទានិ ច បទិវិភាគោ ច បទិវិភាគោ, បទិវគ្គហោ ច
បទិវិភាគោ ច បទិវិភាគោតិ វា ឯកសេសវសេន បទបទិវគ្គហា
បទិវិភាគសន្នេន វុត្តាតិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ បទិវគ្គហោ “សុភកញ្ចា តំ វនញ្ចាតិ

សុភក្កវន្តំ, សាលានំ រាជា, សាលោ ច សោ រាជា ច ឥតិបិ
សាលរាជា” តិអាទិវសេន សមាសបទេសុ ទដ្ឋព្ពោ។

អត្ថតោតិ បទត្ថតោ។ តំ បន បទត្ថំ អត្ថទ្វារក្កមេន បឋមំ ឯវំសទ្ធស្ស
ទស្សេន្តោ “ឯវំ-សទ្ធា តាវា” តិអាទិមាហា។ អវជារណាទីតិ ឯត្ថ អាទិ-សទ្ធន
ឥទមត្ថបុច្ឆាបរិមាណាទិអត្ថានំ សង្កហោ ទដ្ឋព្ពោ។ តថា ហិ “ឯវំគតានិ
បុប្ផសិប្បាយតនានិ (ធី. និ. ១.១៦៣), ឯវំវិជោ ឯវមាគារោ” តិ ច អាទីសុ ឥទំ-
សទ្ធស្ស អត្ថ ឯវំ-សទ្ធា។ គត-សទ្ធា ហិ បការបរិយាយោ, តថា វិជាការ-
សទ្ធា ច។ តថា ហិ វិជយុត្តគត-សទ្ធា លោកិយា បការត្ថេ វទន្តិ។ “ឯវំ សុ តេ
សុន្តាតា សុវិលិត្តា កប្បិតកេសមស្ស អាមុក្កមណិកុណ្ឌលាភរណា
ឱនាតវត្ថវសនា បញ្ចហិ កាមគុណេហិ សមប្បិតា សមដ្ឋិតា បរិចារេន្តិ,
សេយ្យថាបិ ត្វំ ឯតវហិ សាចរិយកោតិ។ នោ ហិទំ, ភោ គោតមា” តិអាទីសុ (ធី.
និ. ១.២៨៦) បុច្ឆាយំ។ “ឯវំលហុបរិវត្តំ (អ. និ. ១.៤៨) ឯវមាយុបរិយន្តោ” តិ (ចារា.
១២) ច អាទីសុ បរិមាណោ។

ននុ ច “ឯវំ សុ តេ សុន្តាតា សុវិលិត្តា, ឯវមាយុបរិយន្តោ” តិ ឯត្ថ ឯវំ-សទ្ធន
បុច្ឆនាការបរិមាណាការាទំ វុត្តត្តា អាការត្ថោ ឯវ ឯវំ-សទ្ធាតិ? ន,
វិសេសសញ្ញាវតោ។ អាការមត្តវាចកោ ហិ ឯវំ-សទ្ធា អាការត្ថោតិ
អធិប្បតោ យថា “ឯវំ ព្យា ខោ” តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៣៤, ៣៩៦), ន បន
អាការវិសេសវាចកោ។ ឯវព្វា កត្វា “ឯវំ ជាតេន មច្ឆេនា” តិអាទីនិ
ឧបមាទិឧទាហរណានិ ឧបបន្នានិ ហោន្តិ។ តថា ហិ “យថាបិ... បេ.... ពហុ” តិ (ធរ.
ប. ៥៣) ឯត្ថ បុច្ឆរាសិជ្ជានិយតោ មនុស្សបបត្តិ-សប្បវិស្វបនិស្សយ-
សទ្ធម្មស្សវន-យោនិសោមនសិការ- ភោគសម្បត្តិ-អាទិទានាទិ-
បុញ្ញកិរិយហេតុសមុទាយតោ សោភា-សុគន្ធតាទិគុណយោគតោ

មាលាគុណសទិសិយោ បបូតា បុញ្ញកិរិយា មរិតត្ថសភាវតាយ មច្ឆេន
សត្តេន កត្តត្តាតិ ជាតិតត្តា បុប្ផរាសិមាលាគុណាវ ឧបមា, តេសំ
ឧបមាការោ យថា-សទ្ធន អនិយមតោ វុត្តាតិ “ឯវំ-សទ្ធន
ឧបមាការនិគមនត្តា”តិ វុត្តំ យុត្តំ។ សោ បន ឧបមាការោ និយមិយមាណោ
អត្ថតោ ឧបមាវ ហោតីតិ អាហ “ឧបមាយំ អាគតោ”តិ។ តថា “ឯវំ ឥមិនា
អាការេន អភិក្កមិតត្ថ”ន្តិអាទិនា ឧបទិសិយមាណាយ សមណសារុប្បាយ
អាកប្បសម្បត្តិយា យោ តត្ថ ឧបទិសនាការោ, សោ អត្ថតោ ឧបទេសោ ឯវាតិ
វុត្តំ “ឯវំ តេ...បេ... ឧបទេសេ”តិ។ តថា “ឯវំ មេតំ ភក្កវា, ឯវំ មេតំ សុគតា”តិ
ឯត្ថ ច ភក្កវតាយ ថាវុត្តមត្តំ អវិបរីតតោ ជានន្តេហិ កតំ តត្ថ
សំវិជ្ជមានគុណានំ បការេហិ ហំសនំ ឧទគ្គតាករណំ សម្បហំសនំ។ យោ តត្ថ
សម្បហំសនាការោតិ យោជេតព្វំ។

ឯវំ មេវំ បនាយន្តិ ឯត្ថ គរហណាការោតិ យោជេតព្វំ, សោ ច
គរហណាការោ “វសលី”តិអាទិឡុសនសទ្ធសន្និដានតោ ឥធ ឯវំ-សទ្ធន
បកាសិតោតិ វិញ្ញាយតិ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ ឧបមាការោ យោបិ ឧបមាទិវសេន
វុត្តានំ បុប្ផរាសិអាទិសទ្ធានំ សន្និដានតោ ទដ្ឋព្វំ។ ឯវំ, ភន្តេតិ បន ធម្មស្ស
សាធុកំ សវនមនសិការេ សន្និយោជិតេហិ ភិក្ខុហិ អត្ថនោ តត្ថ បិតភាវស្ស
បដិជាននវសេន វុត្តត្តា ឯត្ថ ឯវំ-សទ្ធន វចនសម្បជិច្ឆនត្តោ វុត្តោ។ តេន ឯវំ,
ភន្តេ សាធុ, ភន្តេ, សុដ្ឋ, ភន្តេតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវំ វទេហីតិ “យថាហំ វទាមិ, ឯវំ
សមណំ អានន្តំ វទេហី”តិ យោ ឯវំ វទនាការោ ឥទានិ វុត្តព្វោ។ សោ ឯវំ-សទ្ធន
និទស្សីយតីតិ “និទស្សនេ”តិ វុត្តោតិ។ ឯវំ នោតិ ឯត្តាបិ តេសំ យថាវុត្តធម្មានំ
អហិតទុក្ខាវហភាវេ សន្និដ្ឋានជននត្តំ អនុមតិគហណាវសេន “សំវុត្តន្តិ វា នោ
វា, កេហំ វេ ឯត្ថ ហោតី”តិ បុច្ឆាយ កតាយ “ឯវំ នោ ឯត្ថ ហោតី”តិ វុត្តត្តា
តទាការសន្និដ្ឋានំ ឯវំ-សទ្ធន វិភាវិតន្តិ វិញ្ញាយតិ។ សោ បន តេសំ ធម្មានំ

អហិតាយ ធុត្ថាយ សំវត្តនាការោ និយមិយមនោ អវជារណេត្ថោ ហោតីតិ
អាហា “ឯវំ នោ ឯត្ថ ហោតីតិអាទិសុ អវជារណេ”តិ។

នាធានយនិបុណ្ឌន្តិ ឯកត្ថនានត្ថអព្យាចារឯវំធម្មតាសម្ពាសា,
នន្ទិយាវត្ថុតិបុក្ខលសីហាវិក្កិធឿតអន្ត្តសទិសាលោចនសម្ពាសា វា
អាធារាទិភេទវសេន នាធាវិធា នយា នាធានយា, នយា វា ចាធឿតតិយោ, តា ច
បញ្ញត្តិអនុបញ្ញត្តិអាទិវសេន
សំកិលេសភាគិយាទិលោកិយាទិតទុកយវោមិស្សកាទិវសេន
កុសលាទិវសេន ឧន្ទាទិវសេន សង្កហាទិវសេន សមយវិមុត្តាទិវសេន
ឋបនាទិវសេន កុសលមូលាទិវសេន តិកប្បដ្ឋានាទិវសេន ច នាធម្មការាតិ
នាធានយា។ តេហិ និបុណំ សណ្ណំ សុខុមន្តិ នាធានយនិបុណំ។ អាសយោវ
អដ្ឋាសយោ, តេ ច សស្សតាទិភេទេន, តត្ថ ច អប្បរជក្ខតាទិភេទេន អនេកេ,
អត្ថដ្ឋាសយាធម្មោ ឯវំ វា សមុដ្ឋានំ ឧប្បត្តិហេតុ ឯតស្សាតិ
អនេកដ្ឋាសយសមុដ្ឋានំ។ អត្ថព្យញ្ញនសម្បន្នន្តិ អត្ថព្យញ្ញនបរិបុណ្ណំ
ឧបនេតព្ពាភាវតោ, សង្កាសនបកាសនវិវរណាវិភជន-ឧត្តានីករណា-
បញ្ញត្តិវសេន ធម្មា អត្ថបទេហិ, អក្ខរ-បទព្យញ្ញនាការនិរុត្តិនិទ្ទេសវសេន ធម្មា
ព្យញ្ញនបទេហិ ច សមន្នាគតន្តិ វា អត្ថោ ធន្នព្ពោ។

វិវិធមាទិហារិយន្តិ ឯត្ថ មាទិហារិយបទស្ស វចនត្ថំ (ឧទា. អដ្ឋ. ១; ឥតិវុ.
អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា; សំ. និ. ដ៏. ១.១.១ ទេវតាសំយុត្ត) “បដិបក្ខហារណតោ,
រាគាទិកិលេសាបនយនតោ ច មាទិហារិយ”ន្តិ វទន្តិ, ភគវតោ បន បដិបក្ខា
រាគាធម្មោ ន សន្តិ, យេ ហារិតព្ពា។ បុព្វដ្ឋនានម្យវិភត្តបក្កិលេសេ
អដ្ឋគុណសមន្នាគតេ ចិត្តេ ហតបដិបក្ខេ ឥទ្ធិវិធំ បវត្ថតិ, តស្មា តត្ថ
បវត្ថវោហារេន ច ន សក្កា ឥធ “មាទិហារិយ”ន្តិ វត្ថុ។ សចេ បន

មហាការុណីកស្ស ភគវតោ វេនេយ្យគតា ច កិលេសា បដិបក្ខា, តេសំ
ហរណតោ “ចាជិហារិយ”ន្តំ វុត្តំ, ឯវំ សតិ យុត្តមេតំ។ អថ វា ភគវតោ ច
សាសនស្ស ច បដិបក្ខា តិត្តិយា, តេសំ ហរណតោ ចាជិហារិយំ។ តេ ហិ
ធិដ្ឋិហរណាវសេន ធិដ្ឋិបកាសនេ អសមត្ថភាវេន ច ឥទ្ធិអាទេសនានុសាសនិហិ
ហរិតា អបនីតា ហោន្តិតិ។ “បដិ”តិ វា អយំ សន្នោ “បច្ឆា”តិ ឯតស្ស អត្ថំ
ពោធជតិ “តស្មី បដិបរិជ្ជម្ហិ, អញ្ញោ អាគញ្ញិ ព្រាហ្មណោ”តិអាទិសុ (សុ. និ. ៩៨៥;
ចូឡនិ. ៤) វិយ, តស្មា សមាហិតេ ចិត្តេ វិគតូបក្ខិលេសេ ច កតកិច្ចេន បច្ឆា
ហរិតតំ បរេត្តតត្ថាន្តិ ចាជិហារិយំ, អត្ថនោ វា ឧបក្ខិលេសេសុ
ចតុត្ថជ្ឈានមគ្គេហិ ហរិតេសុ បច្ឆា ហរណំ ចាជិហារិយំ,
ឥទ្ធិអាទេសនានុសាសនិយោ ច វិគតូបក្ខិលេសេន កតកិច្ចេន ច សត្តហិតត្ថំ
បុន បរេត្តតត្ថា, ហរិតេសុ ច អត្ថនោ ឧបក្ខិលេសេសុ បរសត្តានំ
ឧបកិលេសហរណានិ ហោន្តិតិ ចាជិហារិយានិ ភវន្តិ។ ចាជិហារិយមេវ
ចាជិហារិយំ, ចាជិហារិយេ វា ឥទ្ធិអាទេសនានុសាសនិសមុទាយេ ភវំ ឯកមេកំ
ចាជិហារិយន្តំ វុត្តិតិ។ ចាជិហារិយំ វា ចតុត្ថជ្ឈានំ មគ្គោ ច បដិបក្ខហរណតោ,
តត្ថ ជាតំ, តស្មី វា និមិត្តភូតេ, តតោ វា អាគតន្តិ ចាជិហារិយំ។ តស្ស បន
ឥទ្ធិអាទិភេទេន វិសយភេទេន ច ពហុវិធស្ស ភគវតោ ទេសនាយំ លត្តមានត្តា
អាហា “វិវិធជាជិហារិយ”ន្តិ។

ន អញ្ញថាតិ ភគវតោ សម្មា សុតាការតោ ន អញ្ញថាតិ អត្ថោ, ន បន
ភគវតោ ទេសិតាការតោ។ អចិន្តេយ្យានុភាវា ហិ ភគវតោ ទេសនា។ ឯវញ្ញ
កត្វា “សត្តប្បការេន កោ សមត្ថោវិញ្ញាតុ”ន្តិ ឥទំ វេចនំ សមត្ថិតំ ភវតិ,
ធារណពលទស្សនញ្ញ នវិវុជ្ឈតិ សុតាការវិវុជ្ឈនស្ស អធិប្បេតត្តា។ ន ហេតុ
អត្ថន្តរតាបរិហារោ ទិដ្ឋម្ហិ អត្ថានំ ឯកវិសយត្តា។ ឥតថា ថេរោ ភគវតោ
ទេសនាយ សត្តថា បដិគ្គហណោ សមត្ថោ អសមត្ថោ ថាតិ អាបន្នេយ្យតិ។

“យោ បរោ ន ហោតិ, សោ អត្ថា” តិ ឯវំ វុត្តាយ និយកជ្ឈត្តសម្ពាតាយ
សសន្តតិយា វត្តនតោ តិវិជោបិ មេ-សន្នោ កិញ្ចាបិ ឯកស្មីយេវ អត្ថេ ទិស្សតិ,
ករណសម្បទានសាមិទិទ្ទេសវសេន បនវិជ្ជមានំ កេទំ សន្ធាយាហ “មេ-សន្នោ
តិសុ អត្ថេសុ ទិស្សតិ” តិ។

កិញ្ចាបិ ឧបសន្នោ កិរិយំ វិសេសេតិ, ជោតកការតោ បនសតិបិ តស្មី
សុតសន្នោ ឯវំ តំ តមត្ថំ វេទតិ តិ អនុបសគ្គស្ស សុតសទ្ធស្ស អត្ថទ្វារ
សឧបសគ្គស្ស គហាលំ នវិវុជ្ឈតិ តិ ទស្សន្តោ “សឧបសន្នោ ច អនុបសន្នោ
ចា” តិ អាទិមាហ។ អស្សតិ សុតសទ្ធស្ស។ កម្មការសាធានា ឥធសុតសន្នោ
សម្បវន្តតិ វុត្ថំ “ឧបដាវតន្តិ វា ឧបដាវណន្តិ វា អត្ថោ” តិ។ មយាតិ អត្ថេ សតិ តិ
យទា មេ-សទ្ធស្ស កត្តវសេន ករណនិទ្ទេសោ, តទាតិ អត្ថោ។ មមាតិ អត្ថេ
សតិ តិ យទា សម្ពន្ធវសេន សាមិទិទ្ទេសោ, តទា។

សុត-សទ្ធសន្និទានេ បយុត្តេន ឯវំ-សន្នេន សវនកិរិយាជោតកេន ភវិតព្ពន្ធិ
វុត្ថំ “ឯវន្តិ សោតវិញ្ញាណាទិវិញ្ញាណាកិច្ចនិទស្សន” តិ។ អាទិ-សន្នេន
សម្បជិច្ឆនាទីនំ បញ្ចទ្វារកិវិញ្ញាណានំ តទទិទីហជាតព្វា
មនោទ្វារកិវិញ្ញាណានំ គហាលំ វេទិតព្ពំ។ សព្វេសម្បិ វាក្យានំ ឯវ-
ការត្ថសហិតត្ថា “សុត” តិ ឯតស្ស សុតមេវាតិ អយមត្ថោ លព្ពតិ តិ អាហ
“អស្សវនការបដិក្ខេបតោ” តិ។ ឯតេន អវដាវណេន និវាសន្តតំ ទស្សតិ។
យថា ច សុតំ សុតមេវាតិ និយមេតព្ពំ, តំ សម្មា សុតំ ហោតិ តិ អាហ
“អនុនាទិកាវិបរីតគ្គហាលនិទស្សន” តិ។ អថ វា សទ្ធន្តវត្ថាចោហានវសេន
សន្នោ អត្ថំ វេទតិ តិ សុតន្តិ អសុតំ ន ហោតិ តិ អយមេតស្ស អត្ថោតិ វុត្ថំ
“អស្សវនការបដិក្ខេបតោ” តិ។ ឥមិនា ទិដ្ឋាទិវិនិវត្តនំ ករោតិ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ
“ន ឥទំ មយា ទិដ្ឋំ, ន សយម្ពញ្ញាណេន សន្និកតំ, អថ ខោ សុតំ, តព្វា ខោ

សម្បទេវា"តិ។ តេនេវាហ - "អន្ធនានិកាវិបរីតគ្គហណនិទស្សន"ន្តិ។
អវជារណាត្ថេវា ឯវំ-សន្នេ អយមត្ថយោជនា ករិយតីតិ តទបេក្ខស្ស សុត-
សន្នស្ស អយមត្ថោ វុត្ថោ "អស្សវនការបដិក្ខេបតោ"តិ។ តេនេវាហ
"អន្ធនានិកាវិបរីតគ្គហណនិទស្សន"ន្តិ។ សវនសន្នោ ចេត្ត កម្មត្ថោ
វេទិតញោ "សុយ្យតី"តិ។

ឯវំ សវនហេតុសុណាន្តបុគ្គលសវនវិសេសវិសេន បទត្ថយស្ស ឯកេន
បការេន អត្ថយោជនំ ទស្សេត្វា ឥនានិ បការន្តវេហិបិ តំ ទស្សេត្ថំ "តថា
ឯវំ"ន្តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ តស្សាតិ យា សា ភកវតោ សម្មា ធម្មស្សវនាការេន
បវត្តា មនោទ្វារវិញ្ញាណវីដិ, តស្ស។ សា ហិ នានប្បការេន អារម្មណេ បវត្តិតំ
សមត្ថា។ តថា ច វុត្ថំ "សោតទ្វារាទុសារេនា"តិ។ នានប្បការេនាតិ វក្ខមាណំ
អនេកវិហិតានំ ព្យញ្ញនត្ថគ្គហណានំ នានាការេន។ ឯតេន ឥមិស្សា
យោជនាយ អាការត្ថោ ឯវំ-សន្នោ គហិតោតិ ទីបេតិ។ បវត្តិការប្បកាសនន្តិ
បវត្តិយា អត្ថិការប្បកាសនំ។ សុតន្តិ ធម្មប្បកាសនន្តិ យស្មី អារម្មណេ
វុត្តប្បការាវិញ្ញាណវីដិ នានប្បការេន បវត្តា, តស្ស ធម្មត្ថា វុត្ថំ, ន
សុតសន្នស្ស ធម្មត្ថត្ថា។ វុត្តស្សេវត្ថស្ស ចាកដីករណំ "អយញ្ញោត្ថា"តិអាទិ។
តត្ថ វិញ្ញាណវីដិយាតិ ករណាត្ថេ ករណាវចនំ។ មយាតិ កត្តអត្ថេ។

ឯវន្តិ និទ្ទិសិតព្ពប្បកាសនន្តិ និទស្សនត្ថំ ឯវំ-សន្នំ គហិតា វុត្ថំ
និទស្សេតព្ពស្ស និទ្ទិសិតព្ពត្តាភាវាភាវតោ។ តេន ឯវំ-សន្នេន សកលម្មិ សុត្ថំ
បច្ឆាមជ្ឈន្តិ ទស្សេតិ។ សុត-សន្នស្ស កិរិយាសន្នត្ថា សវនកិរិយាយ ច
សាធារណវិញ្ញាណបពន្ធបដិពទ្ធត្ថា តត្ថ ច បុគ្គលវេហារេតិ វុត្ថំ "សុតន្តិ
បុគ្គលកិច្ចប្បកាសន"ន្តិ។ ន ហិ បុគ្គលវេហារេហិតេ ធម្មបពន្ធសវនកិរិយា
លព្ពតីតិ។

យស្ស ចិត្តសន្តានស្ស តិអាធិបិ អាការត្ថមេវ ឯវំ-សទ្ធ�ុំ គហេត្វា
បុរិមយោជនាយ អញ្ញថា អត្ថយោជនំ ទស្សេតុំ វុត្ថំ។ តត្ថ អាការបញ្ញត្តិ
ឧបាទានបញ្ញត្តិ ឯវ ធម្មានំ បវត្តិអាការុបាទានវសេន តថា វុត្តា។ សុតន្តិ
វិសយនិទ្ទេសោតិ សោតព្ពក្ខតោ ធម្មោ សវនកិរិយាកត្ថបុគ្គលស្ស
សវនកិរិយាវសេន បវត្តិជ្ជានន្តិ កត្វា វុត្ថំ។ ចិត្តសន្តានវិនិមុត្តស្ស បរមត្ថតោ
កស្សចិ កត្ថ អភាវេបិ សទ្ធកោហារេន ពុទ្ធិបរិកប្បិតភេទវចនិច្ឆាយ
ចិត្តសន្តានតោ អញ្ញំវិយ តំសមដ្ឋី កត្វា វុត្ថំ “ចិត្តសន្តានេន តំសមដ្ឋីនោ” តិ។
សវនកិរិយាវិសយោបិ សោតព្ពធម្មោ សវនកិរិយាវសេន បវត្តិចិត្តសន្តានស្ស
ឥធម បរមត្ថតោ កត្ថភាវតោ, សវនវសេន ចិត្តប្បវត្តិយា ឯវ វា
សវនកិរិយាភាវតោ តំកិរិយាកត្ថ ចវិសយោ ហោតិ តិ វុត្ថំ “តំសមដ្ឋីនោ
កត្ថវិសយេ” តិ។ សុតាការស្ស ច ថេរស្ស សម្មានិច្ចតភាវតោ អាហា
“គហណាសន្តិជ្ជាន” តិ។ ឯតេន វា អវធារណត្ថំ ឯវំ-សទ្ធ�ុំ គហេត្វា
អយមត្ថយោជនា កតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

បុព្វេ សុតានំ នាណវិហិតានំ សុត្តសម្ពាសានំ អត្ថព្យញ្ញនាមំ
ឧបដារិតរូបស្ស អាការស្ស និទស្សនស្ស, អវធារណស្ស វា បកាសនសភាវោ
ឯវំ-សទ្ធាតិ តទាការាធិឧបដារណស្ស បុគ្គលបញ្ញត្តិយា
ឧបាទានភូតធម្មបពន្ធព្យាចារតាយ វុត្ថំ - “ឯវន្តិ បុគ្គលកិច្ចនិទ្ទេសោ” តិ។
សវនកិរិយា បន បុគ្គលវាទិនោបិ វិញ្ញាណនិរេបក្ខា នត្ថិ តិ វិសេសតោ
វិញ្ញាណព្យាចារោតិ អាហា “សុតន្តិវិញ្ញាណកិច្ចនិទ្ទេសោ” តិ។ “មេ” តិ
សទ្ធកោហារេន ឯវ ឯវ ឯវ សត្វវិសយត្ថា វិញ្ញាណកិច្ចស្ស ច តត្ថេវ
សមោទហិតព្ពតោ “មេតិ ឧភយកិច្ចយុត្តបុគ្គលនិទ្ទេសោ” តិ វុត្ថំ។
អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិវិជ្ជមានបញ្ញត្តិសភាវា យថា ក្កមំ ឯវំ-សទ្ធ�ុំ - សុត-សទ្ធានំ
អត្ថាតិ តេ តថារូប-បញ្ញត្តិ-ឧបាទានភូត-ធម្មបពន្ធព្យាចារភាវេន ទស្សេត្តោ

អាហា - “ឯវង្គី បុគ្គលកិច្ចនិទ្ទេសោ, សុតង្គិវិញ្ញាណកិច្ចនិទ្ទេសោ” តិ។ ឯត្ថ ច
ករណាកិរិយាកត្តកម្មវិសេសប្បកាសនវសេន
បុគ្គលព្យាបារវិសយបុគ្គលព្យាបារនិទស្សនវសេន
គហណាការគាហកតត្ថិសយវិសេសនិទ្ទេសវសេន
កត្តករណព្យាបារកត្តនិទ្ទេសវសេន ច ទុតិយាធម្មោ ចតស្សោ អត្ថយោជនា
នស្សីតាតិ ទដ្ឋព្វំ។

សព្វស្សបិ សទ្ធាធិកមនិយស្ស អត្ថស្ស បញ្ញត្តិមុខនេវ បដិបដ្ឋិតព្វត្តា
សព្វបញ្ញត្តិនព្វាវិជ្ជមានាធិវសេន ធនុ បញ្ញត្តិភេទេសុ អន្តោគធន្តា តេសុ
“ឯវង្គី” ធិអាធិនំ បញ្ញត្តិនំ ស្សបំ និទ្ធារេន្តោ អាហា - “ឯវង្គី ច មេតិ ចា” តិអាធិ។ តត្ថ
“ឯវង្គី” ច “មេ” តិ ច វុច្ចមានស្សត្ថស្ស អាការាធិនោ ធម្មានំ
អសល្លក្ខណភាវតោ អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិភាវោតិ អាហា -
“សច្ចិកជ្ជបរមត្ថវសេន អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ” តិ។ តត្ថ សច្ចិកជ្ជបរមត្ថវសេនាតិ
ភូតត្ថឧត្តមត្ថវសេន។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - យោ មាយាមរិចិអាធម្មោវិយ
អភូតត្ថោ, អនុស្សវាធិហិ គហោតត្ថោវិយ អនុត្តមត្ថោ ច ន ហោតិ, សោ
រូបសទ្ធាធិសភាវោ, រុប្បនាទុកវនាធិសភាវោ វា អត្ថោ សច្ចិកជ្ជោ បរមត្ថោ
ចាតិ វុច្ចតិ, ន តថា “ឯវង្គី” តិ បទានំ អត្ថោតិ។ ឯតមេវត្ថំ ចាកជតរំ កាតុំ
“កិញ្ញោត្ត ត” ធិអាធិ វុត្ថំ។ សុតង្គិ បន សទ្ធាយតនំ សទ្ធាយាហា
“វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ” តិ។ តេនេវ ហិ “យញ្ញា តំ ឯត្ថ សោតេន ឧបលទ្ធ” ធិវុត្ថំ,
“សោតទ្វារាទុសារេន ឧបលទ្ធ” ធិ បន វុត្ថោ អត្ថព្យញ្ញនាធិសព្វំ លព្ពតិ។

តំ តំ ឧបាទាយ វត្ថព្វតោតិ សោតបថមាគតេ ធម្មេ ឧបាទាយ តេសំ
ឧបដាវតាការាធិនោ បច្ឆាមសនវសេន “ឯវង្គី” ធិ, សសន្តតិបរិយាបន្នេ ខន្ធ
ឧបាទាយ “មេ” តិ វត្ថព្វតោតិ អត្ថោ។ ធិជ្ជាធិសភាវវិហិតេ សទ្ធាយតនេ

បវត្តមានោបិ សុត្តន្តបិដក “ឧត្តយំ តតិយ” ត្តិអាទិកោរិយ បឋមាទីនិ
 ទិដ្ឋមុតិវិញ្ញាតេ អបេក្ខិត្វា បវត្តោតិ អាហា “ទិដ្ឋាទីនិ ឧបនិធាយ វត្តពូតោ” តិ
 អសុតំ ន ហោតីតិ ហិ សុតន្តិ បកាសិតោយមត្តោតិ។ អត្តនា បដិវិទ្ចា
 សុត្តស្ស បការិសេសា “ឯវ” ត្តិ ថេរេន បច្ឆាមជ្ជាតិ អាហា “អសម្មោហំ
 ទីបេតី” តិ។ នាធម្មការបដិវេធសមត្តោ ហោតីតិ ឯតេន វត្តមានស្ស សុត្តស្ស
 នាធម្មការតំ ធុប្បដិវិជ្ឈតញ្ច ទស្សេតិ។ សុត្តស្ស អសម្មោសំ ទីបេតីតិ
 សុតាការស្ស យាថាវតោ ទស្សិយមានត្តា វុត្តំ។ អសម្មោហោនាតិ
 សម្មោហាភាវេន, បញ្ញាយ ឯវ វា សវនកាលសម្ពុតាយ
 តទុត្តរកាលបញ្ញាសិទ្ធិ។ ឯវ អសម្មោសេនាតិ ឯត្តាបិ វត្តពុំ។ ព្យញ្ញនាធនំ
 បដិវិជ្ជិតញ្ច អាភារោ នាតិកម្ពីរោ, យថាសុតទារណាមេវ តត្ថ ករណីយត្តិ
 សតិយា ព្យាបារោ អធិកោ, បញ្ញា តត្ថ គុណីភូតាតិ វុត្តំ
 “បញ្ញាបុព្វង្គមាយា” តិអាទិ “បញ្ញាយ បុព្វង្គមា” តិ កត្វា។ បុព្វង្គមតា ចេត្ត
 បធានតា “មនោបុព្វង្គមា” តិអាទិសុ (ធម. ប. ១, ២) រិយ។ បុព្វង្គមតាយ វា
 ចក្ខុវិញ្ញាណាទីសុ អាវជ្ជនាទីនំ រិយ អប្បធានតេ បញ្ញា បុព្វង្គមា ឯតិស្សាតិ
 អយម្បិ អត្តោ យុទ្ធិតិ។ ឯវ សតិបុព្វង្គមាយាតិ ឯត្តាបិ វុត្តនយានុសារេន
 យថាសម្ពុតមត្តោ វេទិតញ្ច។ អត្តព្យញ្ញនសម្បទ្ធស្សាតិ
 អត្តព្យញ្ញនបរិបុណ្ណស្ស,
 សង្គាសនបកាសនីវរណាវិភជនឧត្តានិករណាបញ្ញត្តិវសេន ធម៌ា
 អត្តបទេហិ, អក្ខរេនព្យញ្ញនាការនិវុត្តិនិទ្ទេសវសេន ធម៌ា ព្យញ្ញនបទេហិ ច
 សមន្មាគតស្សាតិ វា អត្តោ ទដ្ឋញ្ច។

យោនិសោមនសិការំ ទីបេតិ ឯវ-សន្តេន វុត្តមានាធនំ
 អាភារនិទស្សនាវទារណាត្តានំ អរិបរិសទ្ធម្មវិសយត្តាតិ អធិប្បាយោ។
 អរិក្ខេបំ ទីបេតីតិ “មូលបរិយាយំ កត្ត ភាសិត” ត្តិអាទិបុច្ឆាវសេន

បករណ៍ប្បត្តិស្ស វក្ខ្ខមាណស្ស សុត្តស្ស សវនំ សមាធានមន្តរេន ន សម្ភវតីតិ
កត្វា វុត្តំ។ វិក្ខិត្តិចិត្តស្សាតិអាទិ តស្សេវត្តស្ស សមត្ថនវសេន វុត្តំ។
សព្វសម្មត្តិយាតិ អត្តព្យញ្ញនទេសកបយោជនាទិសម្មត្តិយា។
អវិបរីតសទ្ធម្មវិសយេហិ វិយ អាការនិទស្សនាវជារណាត្ថហិ
យោនិសោមនសិការស្ស, សទ្ធម្មស្សវនេន វិយ ច អវិក្ខេបស្ស យថា
យោនិសោមនសិការេន ជលក្ខតេន អត្តសម្មាបណិធិបុព្ពេកតបុញ្ញតានំ សិទ្ធិ
វុត្តា តទិវិនាកាវតោ, វេ វិក្ខេបេន ជលក្ខតេន ការណាត្ថតានំ
សទ្ធម្មស្សវនសប្បវិស្វបនិស្សយានំ សិទ្ធិ ទស្សេតញ្ញា សិយា អស្សុតវតោ
សប្បវិស្វបនិស្សយរហិតស្ស ច តទកាវតោ។ ន ហិ វិក្ខិត្តិចិត្តាតិអាទិនា
សមត្ថនវចនេន បន អវិក្ខេបេន ការណាត្ថតេន សប្បវិស្វបនិស្សយេន ច
ជលក្ខតស្ស សទ្ធម្មស្សវនស្ស សិទ្ធិ ទស្សិតា។ អយំ បនេត្ថ អធិប្បាយោ យុត្តោ
សិយា - សទ្ធម្មស្សវនសប្បវិស្វបនិស្សយា ន ឯកន្តេន អវិក្ខេបស្ស ការណំ
ពាហិវុត្តា, អវិក្ខេបោ បន សប្បវិស្វបនិស្សយោ វិយ សទ្ធម្មស្សវនស្ស
ឯកន្តការណាត្តិ។ វេ ម្យ អវិក្ខេបេន សប្បវិស្វបនិស្សយសិទ្ធិជោតនា ន
សមត្ថតាវ, នោ ន សមត្ថតា វិក្ខិត្តិចិត្តានំ សប្បវិស្វបនិស្សយរហិតសាធាការស្ស
អត្តសិទ្ធិត្វា។ ឯត្ថ ច បុរិមំ ជលេន ការណាស្ស សិទ្ធិទស្សនំ នធិប្បវេន វិយ ឧបរិ
វុដ្ឋិសញ្ញាវស្ស, ទុតិយំ ការណេន ជលស្ស សិទ្ធិទស្សនំ ទដ្ឋព្វំ ឯកន្តវស្សិវា វិយ
មេយវុដ្ឋានេន វុដ្ឋិប្បវត្តិយា។

ភគវតោ វចនស្ស អត្តព្យញ្ញនបកេនបរិច្ឆេទវសេន
សកលសាសនសម្មត្តិឱកាហនាការោ និវរសេសបរហិតចារិប្បវិការណាត្តិ
វុត្តំ “វេ ភទ្កកោ អាគារោ” តិ។ យស្មា ន ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។
បដ្ឋិមចក្កទ្វយសម្មត្តិទ្ធិ អត្តសម្មាបណិធិបុព្ពេកតបុញ្ញតាសម្ពាតំ
គុណាទ្វយំ។ អបរាបវវុត្តិយា ចេត្ត ចក្កភារោ, ចរន្តិ ឯតេហិ សត្តា

សម្បត្តិកវេស្វតិ វា។ យេ សន្ទាយ វុត្តំ “ចត្តាវិមាធិ, ភិក្ខុវេ, ចក្កាធិ, យេហិ
សមន្មាគតានំ នេវមនុស្សានំ ចតុចក្កំ វុត្តតី” តិអាធិ (អ. និ. ៤.៣១)។
បុរិមបច្ឆិមភារោ ចេត្ត នេសនាគ្គមវសេន ទដ្ឋញោ។ បច្ឆិមចក្កទ្វយសិទ្ធិយាតិ
បច្ឆិមចក្កទ្វយស្ស អត្ថិតាយ។ សម្មាបណិហិតត្តោ បុព្វេ ច កតបុព្វោ
សុទ្ធាសយោ ហោតិ តទសុទ្ធិហេតុនំ កិលេសានំ ទ្វីការតោតិ អាហា -
“អាសយសុទ្ធិសិទ្ធាហោតិ” តិ។ តថា ហិ វុត្តំ “សម្មាបណិហិតំ ចិត្តំ,
សេយ្យសោ នំ តតោ ករេ” តិ (ធម. ប. ៤៣), “កតបុព្វោសិ ត្វំ អានន្ទ,
បធានមនុយុញ្ញ, ឱប្បំ ហោហិសិ អនាសវោ” តិ (ធិ. និ. ២.២០៧) ច។ តេនេវាហា
“អាសយសុទ្ធិយា អធិគមព្យត្តិសិទ្ធិ” តិ។ បយោគសុទ្ធិយាតិ
យោធិសោមនសិការបុព្វង្គមស្ស ធម្មស្សវនេបយោគស្ស វិសធិការវេន។ តថា
ចាហា “អាគមព្យត្តិសិទ្ធិ” តិ។ សព្វស្ស វា កាយវេបយោគស្ស និទ្ទោសភារវេន។
បរិសុទ្ធកាយវេបយោគោ ហិ វិប្បជិសារាភារតោ អវិក្ខិត្តចិត្តោ បរិយត្តិយំ
វិសារនោ ហោតិ តិ។

ធានប្បការបដិវេធដីបកេនាតិអាធិនា អត្តព្យញ្ញនេសុ ថេរស្ស
ឯវំសទ្ធសុត-សទ្ធានំ អសម្មោហាសម្មោសធិបនតោ ចតុបដិសម្ពិទ្ធាវសេន
អត្តយោជនំ ទស្សេតិ។ តត្ថ សោតព្ពកេនបដិវេធដីបកេនាតិ ឯតេន អយំ
សុត-សទ្ធា ឯវំសទ្ធសន្និធានតោ, វក្ខមាណាបេក្ខាយ វា សាមញ្ញេន
សោតព្ពធម្មវិសេសំ អាមសតីតិ ទស្សេតិ។ មនោធិដ្ឋិករណា បរិយត្តិធម្មានំ
អនុបេក្ខនសុប្បដិវេធាវិសេសតោ មនសិការបដិពទ្ធាតិ តេ វុត្តនយេន
យោធិសោមនសិការធិបកេន ឯវំសទ្ធន យោជេត្វា, សវនធារណាវេបរិចយា
បរិយត្តិធម្មានំវិសេសេន សោតាវធានបដិពទ្ធាតិ តេ អវិក្ខេបធិបកេន សុត-
សទ្ធន យោជេត្វា ទស្សេត្តោ សាសនសម្បត្តិយា ធម្មស្សវនេ ឧស្សហំ ជនេតិ។
តត្ថ ធម្មាតិ បរិយត្តិធម្មា។ មនសានុបេក្ខិតាតិ “ឥធិសីលំ កថិតំ, ឥធិ សមាធិ,

ឥត បញ្ញា, ឯត្តកា ឯត្ត អនុសន្និយោ"តិអាទិនា នយេន មនសា អនុ អនុ
បេក្ខិតា។ ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្យាតិ និដ្ឋានក្ខន្ធក្ខតាយ, ញាតបរិញ្ញាសម្ពាតាយ វា
ទិដ្ឋិយា តត្ថ តត្ថ វុត្តរូបាវុបធម្ម "ឥតិ រូបំ, ឯត្តកំ រូប"ន្តិអាទិនា សុដ្ឋវុត្តបេត្វា
បដិវិទ្យា។

សកលេន វចនេនាតិ បុព្វេ តីហិ បទេហិ វិសុំ វិសុំ យោជិតត្តា វុត្តំ។ អត្ថនោ
អទហន្តាតិ "មមេទ"ន្តិ អត្ថនិ អជ្ឈបេន្តោ។ អសប្បវិសក្ខមិន្តិ អកតញ្ញតំ
"ឥតេកក្ខោ ចាបភិក្ខុ តថាគតប្បវេទិតំ ធម្មវិនយំ បរិយាបុណ្ឌិត្វា អត្ថនោ
ទហតី"តិ (ចារា. ១៩៥) ឯវំ វុត្តំ អនិយវោហារាវុត្តំ, សា ឯវំ
អនិយវោហារាវុត្តា អសទ្ធម្មោ។ ននុ ច អានន្តត្ថេស្ស "មមេទំ វចន"ន្តិ
អធិមានស្ស, មហាកស្សបត្ថេរាជិនញ្ច តទាសន្តាយ អភាវតោ
អសប្បវិសក្ខមិសមតិក្កមាទិវចនំ និវត្តកន្តិ? នយិទមេវំ "ឯវំ មេ សុត"ន្តិ
វទន្តេន អយម្បិ អត្ថោ វិភាវិតោតិ ទស្សនតោ។ កេចិ បទ "ទេវតានំ
បរិវិតក្កាបេក្ខំ តថាវចនន្តិ ឯទិសំ ចោទនា អនវកាសាវា"តិ វទន្តិ។ តស្មី កិរ
ខណោ ឯកច្ឆានំ ទេវតានំ ឯវំ ចេតសោ បរិវិតក្កោ ឧទទាទិ "ភគវា ច
បរិនិព្វតោ, អយញ្ច អាយស្មា ទេសនាកុសលោ, ឥទានិ ធម្មំ ទេសេតិ
សក្យកុលប្បសុតោ តថាគតស្ស ភាតា ចូឡបិតុបុត្តោ, កី នុ ខោ សយំ
សច្ចិកតំ ធម្មំ ទេសេតិ, ឧទាហុ ភគវតោយេវ វចនំ យថាសុត"ន្តិ។ ឯវំ
តទាសន្តិវត្ថុការតោ អសប្បវិសក្ខមិសមោក្កមាទិតោ អតិក្កមាទិ
វិភាវិតន្តិ។ អប្បេតីតិ និទស្សេតិ។ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិ កបរមត្ថេសុ យថាវហំ
សត្តេ នេតីតិ នេត្តិ, ធម្មោយេវ នេត្តិ ធម្មនេត្តិ។

ទឡ្ហតរនិវិដ្ឋាវិចិកិច្ឆា កម្ពុ។ នាតិសំសប្បនា មតិភេទមត្តាវិមតិ។
អស្សន្ធិយំ វិនាសេតិ ភគវតោ ទេសិតត្តា, សម្មាសម្ពុទ្ធវិសុតត្តា,

ខលិតទុក្ខត្ថាធិកហណនោសាការតោ ច។ ឯត្ថ ច បឋមាធម្មោ តិស្សោ
អត្ថយោជនា អាការាធិអត្ថេសុ អគ្គហិតវិសេសមេវ ឯវំ-សទ្ធិំ គហេត្វា
នស្សិតា, តតោ បរា ចតស្សោ អាការត្ថមេវ ឯវំ-សទ្ធិំ គហេត្វាវិភាវិតា,
បច្ឆិមា បន តិស្សោ យថាគ្គមំ អាការត្ថំ និទស្សនត្ថំ អវធារណត្ថញ្ច ឯវំ-សទ្ធិំ
គហេត្វា យោជិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

ឯក-សន្តោ អញ្ញសេដ្ឋាសហាយសន្និទ្ធិសុ ទិស្សតិ។ តថា ហេស
“សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ច, ឥទមេវ សទ្ធិំ មោយមញ្ញន្តិ ឥត្ថោកេ
អភិវទន្តិ” តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.២៧) អញ្ញត្ថេ ទិស្សតិ, “ចេតសោ
ឯកោធិការ” តិអាទីសុ (ធិ. និ. ១.២២៨) សេដ្ឋត្ថេ, “ឯកោ វុបកដ្ឋោ” តិអាទីសុ (ធិ.
និ. ១.៤០៥) អសហាយេ, “ឯកោវ ខោ, ភិក្ខុវេ, ខណោ ច សមយោ ច
ព្រហ្មចរិយវាសាយា” តិអាទីសុ សន្និទ្ធិយំ។ ឥធាបិ សន្និទ្ធិយន្តិ ទស្សន្តោ អាហា
“ឯកន្តិ គណនបរិច្ឆេទនិទ្ទេសោ” តិ។ កាលញ្ច សមយញ្ចាតិ យុត្តកាលញ្ច
បច្ចយសាមគ្គិញ្ច ខណោតិ ឌីកាសោ។ តថាគតុប្បាទាធិកោ ហិ
មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស ឌីកាសោ តប្បច្ចយបដិលាភហេតុត្តា។ ខណោ ឯវ ច
សមយោ។ យោ “ខណោ” តិ ច “សមយោ” តិ ច វុច្ឆតិ, សោ ឯកោវាតិ ហិ អត្តោ
មហាសមយោតិ មហាសម្មហោ។ សមយោបិ ខោតិ សិក្ខាបទបូរណស្ស
ហេតុបិ។ សមយប្បវាទកេតិ ទិដ្ឋិប្បវាទកេ។ តត្ថ ហិ និសិដ្ឋា តិត្ថិយា អត្តនោ
អត្តនោ សមយំ បរិទន្តិតិ។ អត្តាភិសមយាតិ ហិតបដិលាភា។
អភិសមេតញ្ចាតិ អភិសមយោ, អភិសមយោ អត្តោ អភិសមយដ្ឋោតិ
បីឡនាទីនិ អភិសមេតញ្ចាតិវេន ឯកីការំ ឧបនេត្វា វុត្តានិ។ អភិសមយស្ស វា
បដិវេធស្ស វិសយភូតោ អត្តោ អភិសមយដ្ឋោតិ។ តានេវ តថា ឯកត្ថេន
វុត្តានិ។ តត្ថ បីឡនំ ទុក្ខសច្ចស្ស តំសមន្តិនោ ហិសនំ អវិច្ឆារិកតាករណំ។
សន្តាថោ ទុក្ខទុក្ខតាធិវសេន សន្តាបនំ បរិទហនំ។

តត្ថ សហការីការណ៍ សន្និដ្ឋាន សមេតិ សមវេទិតិ សមយោ, សមវាយោ។
 សមេតិ សមាគមន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយំ ឯត្ថ តទាធារមុគ្គលេហិតិ សមយោ,
 ខណោ។ សមេតិ ឯត្ថ, ឯតេន វា សំគម្ពតិ សត្តោ, សភាវធម្មោ វា
 សហជាតាធិហិ ឧប្បាទាធិហិ វាតិ សមយោ, កាលោ។ ធម្មប្បវត្តិមត្តតាយ
 អត្ថតោ អក្ខតោបិ ហិ កាលោ ធម្មប្បវត្តិយា អធិករណំ ករណំ វិយ ច
 កប្បនាមត្តសិទ្ធន រូបេន វេហរិយតិវិសមំ, សហ វា អវយវានំ អយនំ
 បវត្តិ អវជ្ជានន្តិ សមយោ, សម្មយោ យថា “សមុទាយោ” តិ។
 អវយវសហាវជ្ជានមេវ ហិ សម្មយោតិ។ អវសេសបច្ចយានំ សមាគមេ ឯតិ
 ផលំ ឯតស្មា ឧប្បជ្ជតិ បវត្តតិ ចាតិ សមយោ, ហេតុ យថា “សមុទាយោ” តិ។
 សមេតិ សំយោជនភាវតោ សម្ពន្ធា ឯតិ អត្ថនោ វិសយេ បវត្តតិ,
 ទន្ធក្កហណភាវតោ វា សំយុត្តា អយន្តិ បវត្តន្តិ សត្តា យថាភិនិវេសំ
 ឯតេនាតិ សមយោ, ទិដ្ឋិ; ទិដ្ឋិសញ្ញាជនេន ហិ សត្តា អតិវិយ ពុជ្ឈន្តិ។ សមិតិ
 សន្តតិ សមោធានន្តិ សមយោ, បដិលាភោ។ សមយនំ, សម្មា វា អយនំ
 អបគមោតិ សមយោ, បហានំ។ អភិមុខំ ញ្ញាលោន សម្មា ឯតត្ថោ
 អភិសមេតត្ថោតិ អភិសមយោ, ធម្មានំ អវិបរីតោ សភាវោ។ អភិមុខភាវេន
 សម្មា ឯតិ គម្ពតិ ពុជ្ឈតិវិសមំ អភិសមយោ, ធម្មានំ អវិបរីតសភាវាវពោធា។ ឯវំ
 តស្មី តស្មី អត្ថ សមយ-សទ្ធស្ស បវត្តិ វេទិតញ្ញា។ សមយសទ្ធស្ស អត្ថទ្វារេ
 អភិសមយសទ្ធស្ស ឧទាហរណំ វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ញំ។ អស្សាតិ
 សមយសទ្ធស្ស។ កាលោ អត្ថោ សមវាយាធិនំ អត្ថានំ ឥធម អសម្ពវតោ,
 ទេសទេសកបរិសានំ វិយ សុត្តស្ស និទានភាវេន កាលស្ស អបទិសិតត្ថតោ
 ច។

កស្មា បនេត្ថ អនិយមិតវសេនេវ កាលោ និទ្ទិដ្ឋោ, ន ឧតុសំវច្ឆរាទិវសេន
 និយមេត្វាតិ? អាហា - “តត្ថ កិញ្ញាបិ” តិអាធិ។ ឧតុសំវច្ឆរាទិវសេន និយមំ

អកត្វា សមយសទ្ធិស្ស វេទនេន អយម្បិ គុណោលទ្វោ ហោតីតិ ទស្សន្តោ
“យេ វា ឥមេ”តិអាទិមាហ។ សាមញ្ញោជាតនា ហិវិសេសេ អវតិដ្ឋតីតិ។ តត្ថ
ទិដ្ឋធម្មសុខិហារសមយោ នេវសិកំ ឈានជលសមាបត្តិហិវីតិនាមនកាលោ,
វិសេសតោ សត្តសត្តាហានិ។ សុប្បកាសាតិ
ទសសហស្សិលោកធាតុសំកម្មនឱកាសចាតុភាវទីហិ ចាកជា។
យថាវុត្តកេទេសុ វេ សមយេសុ ឯកទេសំ បការន្តរេហិ សង្កហេត្វា ទស្សតុ
“យោ ចាយ”ន្តិអាទិមាហ។ តថា ហិ ញ្ញាណកិច្ចសមយោ
អត្តហិតបដិបត្តិសមយោ ច អភិសម្ពោធិសមយោ, អរិយតុណ្ហិការសមយោ
ទិដ្ឋធម្មសុខិហារសមយោ, ករុណាកិច្ចបរហិតបដិបត្តិធម្មិកថាសមយោ
ទេសនាសមយោ វេ។

ករណាវេទនេន និទ្ទេសោ កតោតិ សម្ពុទ្ធា។ តត្ថាតិ
អភិធម្មតទញ្ញសុត្តបទវិទយេសុ។ តថាតិ ភុម្មករណេហិ។ អធិករណត្ថោ
អាធារត្ថោ។ ភាវោ នាម កិរិយា, តាយ កិរិយន្តរលក្ខណំ
ភាវេនការលក្ខណំ។ តត្ថ យថា កាលោ សភាវធម្មបរិច្ឆេទោ សយំ បរមត្ថតោ
អវិជ្ជមានោបិ អាធារភាវេន បញ្ញាតោ តទ្ធិណាប្បវត្តានំ តតោ បុព្វេ បរតោ ច
អភាវតោ “បុព្វល្គោ ជាតោ, សាយន្តេ គប្បតិ”តិ ច អាទីសុ, សមូហោ ច
អវយវវិនិមុត្តោ អវិជ្ជមានោបិ កប្បនាមត្តសិទ្ធា អវយវានំ អាធារភាវេន
បញ្ញាប័យតិ “រុក្ខេ សាខា, យវរាសិយំ សម្ពុតោ”តិអាទីសុ, វេ ឥធាបីតិ
ទស្សន្តោ អាហា “អធិករណញ្ញិ...បេ.... ធម្មាន”ន្តិ។ យស្មី កាលេ ធម្មបុព្វេ វា
កាមាវចរំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ, តស្មី វេ កាលេ ធម្មបុព្វេ ច
ជស្សនយោបិ ហោត្តិ អយញ្ញិ តត្ថ អត្ថោ។ យថា ច “គាវីសុ ទុយ្ហមាណសុ
គតោ, ទុទ្ធាសុ អាគតោ”តិ នោហនកិរិយាយ គមនកិរិយា លក្ខិយតិ, វេ
ឥធាបិ “យស្មី សមយេ, តស្មី សមយេ”តិ ច វុត្តេ “សតី”តិ អយមត្ថោ

វិញ្ញាយមាណោ ឯវ ហោតិ បទត្ថស្ស សត្តាវិហារភាវតោតិ សមយស្ស
សត្តាកិរិយាយ ចិត្តស្ស ឧប្បាទកិរិយា ជស្សាទីនំ ភវនកិរិយា ច លក្ខិយតិ។
យស្មី សមយេតិ យស្មី នវមេ ខណោ, យស្មី យោនិសោមនសិការាទិហេតុម្ហិ,
បច្ចយសមវាយេ វា សតិ កាមាវចរំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ, តស្មីយេវ
ខណោ, ហេតុម្ហិ, បច្ចយសមវាយេ វា ជស្សាទយោបិ ហោន្តីតិ ឧភយត្ថ
សមយសធម្មត្ថម្ហិនិទ្ទេសោ កតោ លក្ខណាភូតភាវយុត្តោតិ ទស្សន្តោ អាហ
“ខណ...បេ...លក្ខិយតិ”តិ។

ហេតុអត្តោ ករណត្តោ ច សម្ពុត្តិ “អន្នេន វសតិ, អន្នេន វសតិ,
ជរសុនា ជិន្នតិ, កុដាលេន ខណាតិ”តិ អាទិសុ វិយ។ វីតិ ក្កមញ្ញំ សុត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ
សន្និចាតាបេត្វា ឡិទិណ្ណាវត្ថុកំ បុគ្គលំ បដិប្បដ្ឋិត្វា វិគរហិត្វា ច តំ តំ វត្ថុ
ឡិទិណ្ណាកាលំ អនតិ ក្កមិត្វា តេនេវ កាលេន សិក្ខាបទានិ បញ្ញាបេន្តោ ភគវា
វិហរតិ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិហេតុញ្ច អបេក្ខមាណោ តតិយចារាជិកាទិសុ វិយ។

អច្ចន្តមេវ អារម្ភតោ បដ្ឋាយ យាវ ទេសនាទិដ្ឋានំ
បរហិតបដិបត្តិសម្ពាតេន ករុណាវិហារេន។ តទត្ថជោតនត្ថន្តិ
អច្ចន្តសំយោគត្ថជោតនត្ថំ។ ឧបយោគវចននិទ្ទេសោ កតោ យថា “មាសំ
អន្នេតិ”តិ។

ចោរាណាតិ អដ្ឋកថាចរិយា។ អភិលាបមត្តភេទោតិ វចនមត្តេន
វិសេសោ។ តេន សុត្តវិនយេសុ វិភត្តិព្យត្តយោ កតោតិ ទស្សតិ។

សេដ្ឋន្តិ សេដ្ឋវាចកំ វចនំ “សេដ្ឋ”ន្តិ វត្ថុំ សេដ្ឋគុណសហចរណតោ។ តថា
ឧត្តមន្តិ ឯត្ថាបិ។ ការវយុត្តោតិ គរុភាវយុត្តោ គរុគុណយោគតោ,

គរុករណារហតាយ វា ការវយុត្តោ។ វុត្តោយេវ, ន បន ៩៨ វុត្តោ
វិសុទ្ធិមគ្គសូ ឥមិស្សា អដ្ឋកថាយ ឯកទេសការតោតិ អធិប្បាយោ។

អបរោ នយោ (សំ. និ. ដ៏. ១.១.១; សារត្ថ. ដ៏. ១.វិនយានិសំសកថាវណ្ណានា;
វិសុទ្ធិ. មហាដ៏. ១.១៤៤; ឥតិវុ. អដ្ឋ. គន្ថាវម្ភកថា) - ភាគវាតិ ភគវា, ភតវាតិ
ភគវា, ភាគេ វនីតិ ភគវា, ភគេ វនីតិ ភគវា, ភត្តវាតិ ភគវា, ភគេ វមីតិ ភគវា,
ភាគេ វមីតិ ភគវា។

ភគវា ភតវា ភាគេ, ភគេ ប វនី ភត្តវា;
ភគេ វមី តថា ភាគេ, វមីតិ ភគវា ជិនោ។

តត្ថ កថំ ភាគវាតិ ភគវា? យេ តេ សីលានយោ ធម្មក្ខន្ធា គុណភាគា
គុណកោដ្ឋាសា, តេ អនញ្ញសាធារណា និរតិសយា តថាគតសូ អត្ថិ
ឧបលព្ពន្ធា។ តថា ហិស្ស សីលំ, សមាធិ, បញ្ញា, វិមុត្តិ, វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនំ, ហិរិ,
ឌីត្តប្បំ, សទ្ធា, វិរិយំ, សតិ សម្បជញ្ញំ, សីលវិសុទ្ធិ, ធិដ្ឋិវិសុទ្ធិ, សមថោ, វិបស្សនា,
តីណិ កុសលមូលានិ, តីណិ សុចរិតានិ, តយោ សម្មាវិតក្កា, តិស្សោ
អនវដ្ឋសញ្ញា, តិស្សោ ធាតុយោ, ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា, ចត្តារោ សម្មប្បធានា,
ចត្តារោ ឥទ្ធិចាទា, ចត្តារោ អរិយមគ្គា, ចត្តារិ អរិយជលានិ, ចតស្សោ
បដិសម្ពិទ្ធា, ចតុយោនិបដិច្ឆេទកញ្ញាណំ, ចត្តារោ អរិយវំសា, ចត្តារិ
វេសារជ្ជញ្ញាណានិ, បញ្ច បធានិយដ្ឋានិ, បញ្ចខ្ចីកោ សម្មាសមាធិ,
បញ្ចញ្ញាណិកោ សម្មាសមាធិ, បញ្ចាទ្រិយានិ, បញ្ច ពលានិ, បញ្ច និស្សរណីយា
ធាតុយោ, បញ្ច វិមុត្តាយតនញ្ញាណានិ, បញ្ច វិមុត្តិបរិចាចនីយា សញ្ញា, ធន
អនុស្សតិដ្ឋានានិ, ធន ការវា, ធន និស្សរណីយា ធាតុយោ, ធន សតតវិហារា, ធន
អនុត្តរិយានិ, ធន និព្វេជភាគិយា សញ្ញា, ធន អភិញ្ញា, ធន អសាធារណញ្ញាណានិ,
សត្ត អបរិហានិយា ធម្មា, សត្ត អរិយធម្មា, សត្ត អរិយធនានិ, សត្ត ពោជ្ឈដ្ឋា,

សត្វ សប្បុរិសធម្មា, សត្វ និរ្ជវត្ថុនិ, សត្វ សញ្ញា, សត្វ
ទក្ខិណោយ្យបុគ្គលទេសនា, សត្វ ឌីណាសវពលទេសនា, អដ្ឋ
បញ្ញាបដិលាភហេតុទេសនា, អដ្ឋ សម្មត្តានិ, អដ្ឋ លោកធម្មាតិក្កមា, អដ្ឋ
អារម្ភវត្ថុនិ, អដ្ឋ អក្ខណទេសនា, អដ្ឋ មហាបុរិសវិភក្តា, អដ្ឋ
អភិកាយតនទេសនា, អដ្ឋវិមោក្ខា, នវ យោនិសោមនសិការមូលកា ធម្មា,
នវ ចារិសុទ្ធិបដានិយដ្ឋានិ, នវ សត្តាវាសទេសនា, នវ អាយាតបដិវិនយា, នវ
សញ្ញា, នវ នានត្តា, នវ អនុបុព្វវិហារា, ទស នាថករណា ធម្មា, ទស
កសិណាយតនានិ, ទស កុសលកម្មបថា, ទស សម្មត្តានិ, ទស អរិយវាសា,
ទស អសេក្ខធម្មា, ទស តថាគតពលានិ, ឯកាទស មេត្តានិសំសា, ទ្វាទស
ធម្មបក្កាការា, តេរស ធុតគុណា, ចុទ្ធស ពុទ្ធស្វាណានិ, បញ្ចទស
វិមុត្តិបរិចាចនីយា ធម្មា, សោឡសវិទា អាណាចានស្សតិ, សោឡស
អបរន្តបនីយា ធម្មា, អដ្ឋារស ពុទ្ធជម្ពា, ឯក្ខនីសតិ បច្ចវេក្ខណាញាណានិ,
ចតុចត្តាលីស ញាណាវត្ថុនិ, បញ្ញាស ឧទយព្ពយញាណានិ, បរោបណ្ណាស
កុសលធម្មា, សត្វសត្វតិ ញាណាវត្ថុនិ,
ចតុរិសតិកោដិសតសហស្សសម្ពាសមាបត្តិសញ្ញាវិមហាវដិញាណាំ,
អនន្តនយសមន្តបដ្ឋានបរិចយបច្ចវេក្ខណាទេសនាញាណានិ តថា អនន្តាសុ
លោកធាតុសុ អនន្តានំ សត្តានំ អាសយាធិវិការវនញាណានិ ចាតិ ឯវមាធយោ
អនន្តាបរិមាណភេទា អនញ្ញាសាធារណា និរតិសយា គុណភាគា
គុណកោដ្ឋាសា សិរិដ្ឋន្តិ ឧបលព្ពន្តិ, តស្មា យថាវុត្តវិភាគា គុណភាគា អស្ស
អត្ថិតិ “ភាគវា”តិ វត្តព្រៃ អា-ការស្ស រស្សត្ថំ កត្វា “ភគវា”តិ វុត្តោ។ ឯវំ តាវ
ភាគវាតិ ភគវា។

យស្មា សីលាធយោ សព្វេ, គុណភាគា អសេសតោ;
វិជ្ជន្តិ សុគតេ តស្មា, ភគវាតិ បវុច្ចតិតិ។

កង់ ភតវាតិ ភតវា? យេ តេ សព្វលោកហិតាយ ឧស្សុក្ខមាបន្នេហិ
មនុស្សត្តាធិកេ អដ្ឋ ធម្មេ សមោធានេត្វា សម្មាសម្ពោធិយា
កតមហាភិក្ខុហារេហិ មហាពោធិសត្តេហិ បរិបូរិតញ្ចា ទានចារមី, សីល,
នេក្ខម្ម, បញ្ញា, វិរិយ, ខន្តិ, សច្ច, អធិដ្ឋាន, មេត្តា, ឧបេក្ខាចារមីតិ ទស
ចារមិយោ ទស ឧបចារមិយោ ទស បរមត្ថចារមិយោតិ សមតីស ចារមិយោ,
ធានាធិនិ ចត្តារិ សង្កហវត្ថុនិ, សច្ចាធិនិ ចត្តារិ អធិដ្ឋាននិ, អង្គបរិច្ចាគោ
នយនធនវជ្ជបុត្តទារបរិច្ចាគោតិ បញ្ចា មហាបរិចាគា, បុព្វយោគោ,
បុព្វចរិយា, ធម្មក្ខានំ, ញាតត្ថចរិយា, លោកត្ថចរិយា, ពុទ្ធិចរិយាតិ ឯវមាទយោ,
សង្ខេបតោ វា សព្វេ បុញ្ញញ្ញាណសម្ភារា ពុទ្ធករធម្មា, តេ មហាភិក្ខុហារតោ
បជ្ជាយ កប្បានំ សតសហស្សធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខេយ្យានិ យថា
ហានភាគិយា សំកិលេសភាគិយា ឋិតិភាគិយា វា ន ហោន្តិ, អថ ខោ ឧត្តរុត្តរិ
វិសេសភាគិយាវ ហោន្តិ, ឯវំ សក្កច្ចំ និវន្តំ អនវសេសតោ ភតា សម្ពតា អស្ស
អត្ថិតិ “ភតវា”តិ វត្ថុព្រះ “ភតវា”តិ វុត្តោ និរុត្តិនយេន ត-ការស្ស ត-ការំ
កត្វា។ អថ វា ភតវាតិ តេយេវ យថាវុត្ថុ ពុទ្ធករធម្ម វុត្ថនយេនេវ ភរិ សម្ពរិ,
បរិបូរេសីតិ អត្តោ។ ឯវម្យិ ភតវាតិ ភតវា។

សម្មាសម្ពោធិយា សព្វេ, ទានចារមីអាធិកេ;

សម្ពារេ ភតវា នាថោ, តេនាបិ ភតវា មតោតិ។

កង់ ភាគេ វន្តិតិ ភតវា? យេ តេ ចតុវិសតិកោធិសតសហស្សសង្ខា
នេវសិកំ វឌ្ឍញ្ញនកសមាបត្តិភាគា, តេ អនវសេសតោ លោកហិតត្ថំ
អត្តនោ ច ទិដ្ឋធម្មសុខិហារត្ថំ និច្ចកប្បំ វនិ ភជិ សេវិ ពហុលមកាសីតិ ភាគេ
វន្តិតិ ភតវា។ អថ វា អភិញ្ញេយ្យធម្មេសុ កុសលាធិសុ ខន្ធធិសុ ច យេ តេ
បរិញ្ញេយ្យាធិវសេន សង្ខេបតោ វា ចតុត្ថិជា អភិសមយភាគា, វិត្តារតោ បន

“ចក្ខុ បរិញ្ញេយ្យំ សោតំ... បេ... ជរាមរណំ បរិញ្ញេយ្យ” តិអាធិនា (បដិ. ម. ១. ២១)
អនេកេ បរិញ្ញេយ្យភាគា, “ចក្ខុស្ស សមុទយោ បហាតត្តោ... បេ...
ជរាមរណស្ស សមុទយោ បហាតត្តោ” តិអាធិនា បហាតត្តភាគា, “ចក្ខុស្ស
និរោធា... បេ... ជរាមរណស្ស និរោធា សង្ខតាតត្តោ” តិអាធិនា
សង្ខតាតត្តភាគា, “ចក្ខុស្ស និរោធគាមិនី បដិបទា” តិអាធិនា, “ចត្តារោ
សតិបដ្ឋានា” តិអាធិនា ច អនេកភេទា ភាវេតត្តភាគា ច ធម្មា, តេ សព្វេ វនិ
ភជី យថាវហំ គោចរការវនាសេវនានំ វសេន សេវី។ ឯវម្បិ ភាគេ វនិ តិ ភគវា។
អថ វា “យេ ឥមេ សីលាទយោ ធម្មត្ថន្វា សាវកេហិ សាធារណា គុណភាគា
គុណកោដ្ឋាសា, កិច្ចិនុ ខោ តេ វិនេយ្យសន្តានេសុ បតិជ្ឈបេយ្យ” តិ
មហាករុណាយ វនិ អភិបត្តយិ, សា ចស្ស អភិបត្តនា យថាធិប្បតដលាវហា
អហោសិ។ ឯវម្បិ ភាគេ វនិ តិ ភគវា។

យស្មា ព្រៀយ្យសមាបត្តិគុណភាគេ អសេសតោ;
ភជី បត្តយិ សត្តានំ, ហិតាយ ភគវា តតោតិ។

កតំ ភគេ វនិ តិ ភគវា? សមាសតោ តាវ កតបុញ្ញេហិ បយោគសម្បន្នេហិ
យថាវិករំ ភជីយន្តិ តិ ភគា, លោកិយលោកុត្តរា សម្បត្តិយោ។ តត្ថ លោកិយេ
តាវ តថាគតោ សម្ពោធិតោ បុព្វេ ពោធិសត្តភូតោ បរមុក្កំសគតេ វនិ ភជី
សេវី, យត្ថ បតិជ្ឈាយ និវសេសតោ ពុទ្ធករធម្មេ សមន្នានេន្តោ ពុទ្ធជម្ព
បរិចាចេសិ, ពុទ្ធកូតោ បនតេ និវរដ្ឋសុខុបសំហិតេ អនញ្ញសាធារណេ
លោកុត្តរេបិ វនិ ភជី សេវី, វិត្តារតោ បន បទេសវជ្ជស្សរិយចក្កវត្តិសម្បត្តិ-
ទេវវជ្ជសម្បត្តិអាធិវសេន- ឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តិញ្ញាណទស្សន-
មគ្គការវនាជលសង្ខិ- កិរិយាធិ-ឧត្តរិមនុស្សធម្មវសេន ច អនេកវិហិតេ
អនញ្ញសាធារណេ ភគេ វនិ ភជី សេវី។ ឯវម្បិ ភគេ វនិ តិ ភគវា។

យា តា សម្បត្តិយោ លោកេ, យា ច លោកុត្តរា បុគ្គ;
សព្វា តា ភជិ សម្ពុទ្ធា, តស្មាបិ ភគវា មតោតិ។

កង់ ភត្តវាតិ ភគវា? ភត្តា ទទ្ទកត្តិកា អស្ស ពហូ អត្ថីតិ ភត្តវា។
តថាគតោ ហិ
មហាករុណាសព្វញ្ញតញ្ញាណាធិអបរិមិតនិរុបមបការុគុណាវិសេសសមដ្ឋិ
ការតោ សព្វសត្តត្ថមោ, សព្វានត្ថបរិហារបុព្វដ្ឋមាយ
និរវេសេសហិតសុខវិធានតប្បរាយ និរតិសយាយ បយោគសម្បត្តិយា
សនេវមនុស្សាយ បជាយ អច្ចន្ទបការីតាយ ទូត្តិសមហាបុរិសលក្ខណ-
អសីតិអនុញ្ញាន-ព្យាមប្បកាធិអនញ្ញសាធារណ- វិសេសបដិមណ្ឌិត-
រូបកាយតាយ យថាភុច្ច-គុណាធិគតេន “ឥតិបិ សោ
ភគវា” តិអាធិនយប្បវត្តេន លោកត្តយព្យាបិណ សុរិបុលេន សុរិសុទ្ធន ច
បុតិយោសេន សមន្នាគតត្តា ឧក្កំសចារមិប្បត្តាសុ អប្បិច្ឆតាសន្តដ្ឋិអាធិសុ
សុប្បតិដ្ឋិតការតោ ធនពលចតុវេសារដ្ឋាធិនិរតិសយគុណាវិសេស-
សមដ្ឋិការតោ ច រូបប្បមាលោ រូបប្បសន្នោ, រូបសប្បមាលោ
រូបសប្បសន្នោ, លូខប្បមាលោ លូខប្បសន្នោ, ធម្មប្បមាលោ
ធម្មប្បសន្នោតិ ឯវំ ចតុប្បមាលីកេ លោកសន្និវាសេ សព្វថាបិ
បសាទាវហភាវេន សមន្តចាសាធិកត្តា អបរិមាណានំ សត្តានំ
សនេវមនុស្សានំ អាធិរពហុមានការវាយតនតាយ បរមបេមសម្បត្តិដ្ឋានំ។ យេ
តស្ស ឱវាទេ បតិដ្ឋិតា អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតា ហោន្តិ, កេនចិ
អសំហារិយា តេសំ បសាទភត្តិ សមណេន វា ព្រាហ្មណេន វា ទេវេន វា មារេន
វា ព្រហ្មណ វា។ តថា ហិ តេ អត្ថនោ ជីវិតបរិច្ចាគេបិ តត្ថ បសាទំ ន បរិច្ឆជន្តិ,
តស្ស វា អាណំ ទទ្ទកត្តិការតោ។ តេនេវាហ -

“យោ វេ កតញ្ញូ កតវេទិ ជីវេ;
កល្យាណមិត្តោ ធម្មភត្តិ ច ហោតី” តិ។ (ជា. ២.១៧.៧៨);

“សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ, មហាសមុទ្ពោ បិតធម្មោ វេលំ នាតិវត្ថុតិ,
ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខុវេ, យំ មយា សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, តំ មម
សាវកា ជីវិតហេតុបិ នាតិក្កមន្តី” តិ (អ. និ. ៨.២០; ឧទា. ៤៥; ចូឡវ.
៣៨៥) ច។

ឯវំ ភត្តវាតិ ភគវា និរុត្តិនយេន ឯកស្ស ត-ការស្ស លោបំ កត្វា ឥតរស្ស
ត-ការំ កត្វា។

គុណាតិសយយុត្តស្ស, យស្មា លោកហិតេសិនោ;
សម្ពត្តា ពហវោ សត្ត, ភគវា តេន វុច្ចតី តិ។

កថំ ភគេ វមីតិ ភគវា? យស្មា តថាគតោ ពោធិសត្តភូតោបិ បុរិមាសុ
ជាតីសុ ចារមិយោ បូរេន្តោ ភគសម្ពាទំ សិរី ឥស្សរិយំ យសញ្ច វមិ, ឧត្តិវ,
ខេឡបិណ្ណំ វិយ អនបេក្ខោ ធម្មយិ; បច្ឆមត្តភាវេបិ ហត្ថាគតំ ចក្កវត្ថុសិរី
នេវលោកាធិបច្ចសទិសំ ចតុទិបិស្សរិយំ ចក្កវត្ថុសម្មត្ថុសន្និស្សយំ
សត្តរតនសមុជ្ឈលំ យសញ្ច តិណាយបិ អមញ្ញមាណោ និរេបេក្ខោ បហាយ
អភិនិក្ខមិត្វា សម្មាសម្ពោធិ អភិសម្ពុទ្ធា, តស្មា ឥមេ សិរិអាទិកេ ភគេ វមីតិ
ភគវា។ អថ វា ភានិ នាម នក្ខត្តានិ, តេហិ សមំ គច្ឆន្តិ បវត្តន្តិ តិ ភគា,
សិនេរុយុគន្ធវឌ្ឍត្រកុរុហិមវន្តាទិភាជនលោកវិសេសសន្និស្សយា សោភា
កប្បជ្ជិយភាវតោ, តេបិ ភគេ វមិ តន្តិវាសិសត្តាវាសសមតិក្កមនតោ,
តប្បជ្ជិតទ្ធនន្តរាគបហានេន បជហីតិ។ ឯវម្បិ ភគេ វមីតិ ភគវា។

ចក្កវត្ថុសិរី យស្មា, យសំ ឥស្សរិយំ សុខំ;

បហាសិ លោកចិត្តញា, សុគតោ ភគវា តតោតិ។

កង់ ភាគេ វមីតិ ភគវា? ភាគា នាម សភាគធម្មកោដ្ឋាសា, តេ
ខន្ទាយតនធាតាទិវសេន, តត្ថាបិ រូបវេទនាទិវសេន,
បថវិយាទិអតីតាទិវសេន ច អនេកវិជារ តេ ភគវា សត្តំ បបញ្ចំ សត្តំ យោគំ
សត្តំ កន្តំ សត្តំ សំយោជនំ សមុច្ឆិន្ទិត្វា អមតំ ជាតុំ សមធិកច្ឆន្តោ វមិ ឧគ្គិវិ,
អនបេក្ខោ ធម្មយិ ន បច្ឆាគមិ។ តថា ហោស “សត្តត្ថមេវ បថវី អាបំ តេជំ វាយំ,
ចក្កំ សោតំ ហានំ ជីវំ កាយំ មនំ, រូបេ សន្តេ គន្ធន្ទេ រសេ ដោជ្ឈព្ពេ ធម្មេ,
ចក្កវិញ្ញាណំ...បេ.... មនោវិញ្ញាណំ, ចក្កសម្មស្សំ...បេ.... មនោសម្មស្សំ,
ចក្កសម្មស្សជំ វេទនំ...បេ.... មនោសម្មស្សជំ វេទនំ, ចក្កសម្មស្សជំ សញ្ញា...បេ....
មនោសម្មស្សជំ សញ្ញា, ចក្កសម្មស្សជំ ចេតនំ...បេ.... មនោសម្មស្សជំ ចេតនំ,
រូបតណ្ហំ...បេ.... ធម្មតណ្ហំ, រូបវិតក្កំ...បេ.... ធម្មវិតក្កំ, រូបវិចារំ...បេ....
ធម្មវិចារំ”ត្ថិអាទិនា អនុបទធម្មវិភាគវសេនបិ សព្វេវ ធម្មកោដ្ឋាសេ
អនវសេសតោ វមិ ឧគ្គិវិ, អនបេក្ខបរិច្ឆាគេន ធម្មយិ។ វុត្ថំ ហេតុំ “យំ តំ, អាណន្ទ,
ចត្តំ វន្តំ មុត្តំ បហំនំ បដិទិស្សជ្ជំ, តំ តថាគតោ បុន បច្ឆាគមិស្សតីតិ នេតំ ហំនំ
វិជ្ជតី”តិ (ធិ. និ. ២.១៨៣)។ ឯវម្មិ ភាគេ វមីតិ ភគវា។ អថ វា ភាគេ វមីតិ សព្វេបិ
កុសលាកុសលេ សាវជ្ជានវដ្ឋេ ហីនបណ្ឌិតេ កណ្ឌាសុក្កសប្បជីភាគេ ធម្មេ
អរិយមគ្គញ្ញាណមុខេន វមិ ឧគ្គិវិ អនបេក្ខោ បរិច្ឆេទិ បដហិ, បរេសញ្ច
តថត្ថាយ ធម្មំ ទេសេសិ។ វុត្ថម្មិ ចេតំ “ធម្មាបិ វោ, ភិក្ខុវេ, បហាតញ្ញា, បគេវ
អធម្មា (ម. និ. ១.២៤០), កុល្លបមំ វោ, ភិក្ខុវេ, ធម្មំ ទេសេស្សាមិ និត្តរណត្ថាយ,
នោ គហណត្ថាយា”តិអាទិ (ម. និ. ១.២៤០)។ ឯវម្មិ ភាគេ វមីតិ ភគវា។

ខន្ទាយតនធាតាទិ-ធម្មភាគាមហោសិណ;
កណ្ឌាសុក្កា យតោ វន្តា, តតោបិ ភគវា មតោតិ។

តេជវុទ្ធី -

“ភាគវា ភតវា ភាគេ, ភគេ ច វនិ ភត្តវា;
ភគេ វមិ តថា ភាគេ, វមិតិ ភគវា ជិនោ”តិ។

ធម្មស៊ីវំ បច្ចុក្ខំ ករោតីតិ “យោ វោ, អានន្ត, មយា ធម្មោ ច វិនយោ ច
នេសិតោ បញ្ញត្តោ, សោ វោ មមច្ចយេន សត្តា”តិ (ធិ. និ. ២.២១៦) វចនតោ
ធម្មស្ស សត្តការវរិយាយោវិជ្ជតីតិ កត្វា វុត្តំ។ វជិរសង្ឃាតសមានកាយោ
បរេហិ អភេជ្ជស៊ីវត្តា។ ន ហិ ភគវតោ រូបកាយេ កេនចិ សក្កា អន្តរាយោ
កាតុន្តិ។

ទេសនាសម្បត្តិ និទ្ទិសតិ វត្ថុមានស្ស សកលស្ស សុត្តស្ស “ឯវ”ន្តិ
និទស្សនតោ។ សាវកសម្បត្តិ និទ្ទិសតិ បដិសម្ពិទ្ធាប្បត្តេន បញ្ចសុ ហិ នេសុ
ភគវតោ ឯតនគ្គេ ឋបិតេន មយា មហាសាវកេន សុតំ, តញ្ច ខោ មយាវ សុតំ,
ន អនុស្សតិកំ, ន បរម្បរាភតន្តិ ឥមស្ស អត្តស្ស ធិបនតោ។ កាលសម្បត្តិ
និទ្ទិសតិ ភគវា-សទ្ទសន្និទានេ បយុត្តស្ស សមយ-សទ្ទស្ស កាលស្ស
ពុទ្ធប្បាទបដិមណ្ឌិតការធិបនតោ។ ពុទ្ធប្បាទបរមា ហិ កាលសម្បទា។
តេជវុទ្ធី -

“កប្បកសាយេ កលិយុគេ, ពុទ្ធប្បាទោ អហោ មហាប្បិយំ;
ហុតាវហមជ្ឈេ ជាតំ, សមុទិតមករន្ទមរិទ្ធ”ន្តិ។ (ធិ. និ. ដ៏. ១.១; សំ. និ.
ដ៏. ១.១.១; អ. និ. ដ៏. ១.១.១ រូបាទិវគ្គវណ្ណានា);

ភគវាតិ ទេសកសម្បត្តិ និទ្ទិសតិ
គុណវិសិដ្ឋសត្តត្ថមគរុការវាជិវចនការតោ។

មង្គលទិវសោ សុខណោ សុនក្ខត្តន្តិ អង្គ មង្គលទិវសោ, តស្មា សុនក្ខត្តំ,
តត្ថាបិ អយំ សុខណោ។ មា អតិក្កមីតិ មា រត្តិវិកាយនំ អនុទិក្ខន្តានំ រត្តិ
អតិក្កមីតិ ឯវំ សម្ពន្ធា វេទិតញ្ចា។ ឧក្កាសុ បិតាសុ បិតាតិ ឧក្កដ្ឋា (ធី. និ. ដ៏.
១.២៥៥; អ. និ. ដ៏. ២.២.៣៦)។ ឧក្កាសុ វិជ្ជោតលន្តិសុ បិតា បតិដ្ឋិតាតិ
មូលវិក្ខជាទិបក្ខេបេន (ចាល្លិនិ ៣.២.៥) សន្មសិទ្ធិ វេទិតញ្ចា។ និរុត្តិនយេន វា
ឧក្កាសុ បិតាសុ បិតា អាសីតិ ឧក្កដ្ឋា។ អបរេ បន ភណ្ឌន្តិ
“ភូមិភាគសម្បត្តិយា មនុស្សសម្បត្តិយា ឧបករណសម្បត្តិយា ច សា នគរី
ឧក្កដ្ឋគុណាយោគតោ ‘ឧក្កដ្ឋា’តិ នាមំ លភី”តិ។

អវិសេសេនាតិ នវិសេសេន, វិហារការសាមញ្ញេនាតិ អត្ថោ។
និយាបថ...បេ... វិហារេស្វតិ និយាបថវិហារោ ទិព្វវិហារោ ព្រាហ្មវិហារោ
អរិយវិហារោតិ ឯតេសុ ចត្វសុ វិហារេសុ។ សមម្ពីបរិទិបនន្តិ
សមម្ពីការបរិទិបនំ។ ឯតន្តិ “វិហារតី”តិ ឯតំ បទំ។ តថា ហិ តំ “ឥន្ទេកក្ខេន
គិហិហិ សំសង្ខារវិហារតិ សហនន្តិ សហសោកី”តិ អាទិសុ (សំ. និ. ២.២៤១)
និយាបថវិហារោ អាគតំ; “យស្មី សមយេ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុវិវិច្ឆេវ កាមេហិ...បេ...
បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតី”តិ អាទិសុ (ធរ. ស. ១៦០; វិភ. ៦២៤) ទិព្វវិហារោ;
“សោ មេត្តាសហគតេន ចេតសា ឯកំ ទិសំ ជីវត្វាវិហារតី”តិ អាទិសុ (ធី. និ.
១.៥៥៦; ៣.៣០៨; ម. និ. ១.៧៧; ២.៣០៩; ៣.២៣០) ព្រាហ្មវិហារោ; “សោ ខោ អហំ
អគ្គិវេស្សន តស្សាយេវ កថាយ បរិយោសានេ តស្មី ឯវ បុរិមស្មី សមាធិនិមិត្ត
អជ្ឈត្ថមេវ ចិត្តំ សណ្ឋាបេមិ សន្និសាទេមិ ឯកោធិ ករោមិ សមាទហាមិ, យេន
សុទំ និច្ចកប្បំ វិហារមី”តិ អាទិសុ (ម. និ. ១.៣៨៧) អរិយវិហារោ។

តត្ថ និយនំ វត្ថនំ និយា, កាយប្បយោគោ។ តស្ស បវត្តនុបាយការតោ
ហំនាទិ និយាបថោ។ ហំនសមម្ពី វា ហិ កាយេន កិញ្ចំ ករេយ្យ គមនាទិសុ

អញ្ញាតរសមន្តី វា។ អថ វា ភិយតិ បវត្តតិ ឯតេន អត្តភារោ, កាយកិច្ចំ វាតិ
ភិយា, តស្ស បវត្តិយា ឧចាយភារតោ បថោតិ ភិយាបថោ, ថាណាធិ ឯវ។ សោ
ច អត្តតោ គតិនិវត្តិអាទិអាការេន បវត្តោ ចតុសន្តតិរូបបពន្ធា ឯវ។

វិហារណំ, វិហារតិ ឯតេនាតិ វាវិហារោ, ភិយាបថោ ឯវវិហារោ

ភិយាបថវិហារោ។ ធិវិ ភវេតិ ធិញោ។ តត្ថ ពហុលប្បវត្តិយា

ព្រហ្មចារិសន្នាធិនេវលោកេ ភវេតិ អត្តោ។ តត្ថ យោ ធិញ្ញានុភារោ, តទត្ថាយ
សំវត្តតិ វា ធិញោ, អភិញ្ញាតិនិហារវសេន មហាគតិកត្តា វា ធិញោ, ធិញោ ច
សោវិហារោ ចាតិ **ធិញ្ញវិហារោ**, ចតស្សោ រូចាវចរសមាបត្តិយោ។

អារុប្បសមាបត្តិយោបិ ឯត្ថេវ សន្តិហំ គន្ធន្តិ។ ព្រហ្មនំ, ព្រហ្មានោ វាវិហារោ
ព្រហ្មវិហារោ, ចតស្សោ អប្បមញ្ញាយោ។ អរិយានំ, អរិយា វាវិហារោ

អរិយវិហារោ, ចត្តារិ សាមញ្ញដលានិ។ សោ ហិ ភគវា ឯកំ

ភិយាបថពាជនន្តិអាទិ យធិបិ ភគវា ឯកេនបិ ភិយាបថេន ចិរតរំ កាលំ
អត្តភារំ បវត្តេតុំ សក្កោតិ, តថាបិ “ឧចាធិន្តកសរីរស្ស ឆាម អយំ សភារោ” តិ
ធស្សេតុំ វុត្តំ។ យស្មា វាភគវា យត្ថ កត្ថចិ វសន្តោ វេនេយ្យានំ ធម្មំ ធនេសេន្តោ,
ឆាឆាសមាបត្តិហិ ច កាលំ វីតិឆាមេន្តោ វសតីតិ វេនេយ្យសន្តានំ អត្តនោ ច
វិវិធំ ហិតសុខំ ហរតិ ឧបនេតិ ឧប្បាទេតិ, តស្មា វិវិធំ ហរតីតិ ឯវមេត្ត អត្តោ
វេទិតញោ។

សុភគត្តាតិ សិរីកាមាធុរសេន សោភនត្តា។ តេនេវាហ “**សុន្ទរសិរីកត្តា**
សុន្ទរកាមត្តា ចា” តិ។ ធលាសមជ្ឈឧស្សវេតិ ឯត្ថ ធលា ឆាម ជគ្គនមាសាធិសុ
ឧត្តរជគ្គនាធិអភិលក្ខិតធិវសេសុ សបរិជនានំ មនុស្សានំ មជ្ឈលករណំ។
សមជ្ឈំ ឆាម នជសមជ្ឈាធិ។ **ឧស្សវោ** នក្ខត្តំ។ យត្ថ កាមនិគមវាសិនោ តយោ
សត្ត វា ធិវសេ នក្ខត្តយោសនំ កត្វា យថាវិករំ អលម្ពតបដិយត្តា កោតេ
បរិភុញ្ញត្តា នក្ខត្តកិឡនំ កិឡន្តិ។ **តេសំ តំ តថេវ ហោតីតិ** តេសំ មនុស្សានំ តំ

បត្តនំ តន្ត្រីវាសិនេវតានុភាវេន យេតុយ្យេន តថេវ ហោតិ, បត្តនា សមិជ្ឈតីតិ
អត្ថោ។ ពហុជនកន្តតាយាតិ ឥមិនា “សុន្ទរកាមត្តា” តិ ឯតស្សេវ បទស្ស
បការន្តរេន អត្ថំ វិភាវេតិ។ តត្រាយំ វេចនត្ថោ - កមនីយជ្ជេន សុដ្ឋភជីយតីតិ
សុភគំ, សុភា អគា រុក្ខា ឯត្តាតិ វា សុភគំ, សុន្ទរកិត្តិយោគតោ វា “សុភគ” ត្ថិ
ឯវម្មេត្ត អត្ថំ វណ្ណាត្ថិ។ កេចិ បន “សុភាគវនេ” តិ បឋត្ថិ, “សុន្ទរភូមិភាគ
វនេ” តិ ចស្ស អត្ថំ វនត្ថិ។ សុភគស្ស នាម យក្ខស្ស វនំ តេន បរិគ្គហិតត្តាតិ
“សុភគវន” ត្ថិ អញ្ញោ។ វនំ ភត្តិ តិ អត្ថ តំ វនំ ការេតីតិ ឯតស្មី អត្ថ
វនយតីតិ បទសិទ្ធិ វេទិតញ្ញោ។ តេនេវាហ “អត្ថនិ សិនេហំ ឧប្បាទេតិ” តិ។
យាចនត្ថ វនុតេ ឥតិ វនត្ថិ ឧបចារកប្បនាវសេន វន-សន្នោ វេទិតញ្ញោ។

ឧដុវសាតិ ឧដុភូតវិជថា។ មហាសាលាតិ មហារុក្ខា។ អញ្ញាតវស្មី
សាលមូលេតិ អញ្ញាតវស្ស រុក្ខស្ស មូលេ។ វនប្បតិដេជ្ជករុក្ខាតិ
វនប្បតិភូតោ ដេជ្ជករុក្ខា។ តមេវ ដេជ្ជកភាវត្ថិ វនប្បតិភាវេនាគតំ
សេដ្ឋការំ បធានភាវំ។ តេន ហិ សោ “សាលរាជា” តិ វុត្ថោ។ ឧបគតានំ
រញ្ជនជ្ជេន រាជា, អញ្ញស្មីម្យ តាទិសេ រុក្ខ រាជវោហារំ ទស្សេតុ
“សុបតិដ្ឋិតស្ស” តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ ព្រាហ្មណ ធម្មិកាតិ អាលបនំ។
និប្បវិយាយេន សាខាទិមតោ សង្ឃាតស្ស សុប្បតិដ្ឋិតភាវសាធនេ
អវយវីវិសេសេ បវត្តមាណោ មូល-សន្នោ។ យស្មា តំសទិសេសុ តន្តិស្សយេ
បទេសេ ច រុក្ខីវសេន បរិយាយតោ បវត្តតិ, តស្មា “មូលនិ ឧទ្ធករេយ្យា” តិ ឯត្ថ
និប្បវិយាយមូលំ អធិប្បតត្ថិ ឯកេន មូល-សន្នោនវិសេសេត្វា អាហ
“មូលមូលេ ទិស្សតី” តិ យថា “ឧក្ខុឧក្ខំ (សំ. និ. ៤.៣២៧), រូបរូប” ត្ថិ (វិសុទ្ធិ.
២.៤៤៩) ច។ អសាធារណាហេតុម្ហីតិ អសាធារណាការណោ។
លោភសហគតចិត្តប្បាទានំ ឯវ អាវេណិកេ នេសំ សុប្បតិដ្ឋិតភាវសាធនតោ
មូលជ្ជេន ឧបការកេ បច្ចយធម្មេ ទិស្សតីតិ អត្ថោ។

តត្ថាតិ “ឯកំ សមយំ ភគវា ឧក្កជ្ជាយំ វិហរតិ សុភគវនេ
សាលរាជមូលេ” តិ យំ វុត្ថំ វាក្យំ, តត្ថ។ សិយាតិ កស្សនិ ឯវំ បរិវិតក្កោ សិយា,
វគ្គមាណាការេន កធានិ ចោទេយ្យ វាតិ អត្ថោ។ អថ តត្ថ វិហរតិ យទិ
សុភគវនេ សាលរាជមូលេ វិហរតិ។ ន វុត្ថព្ពន្តិ នាធាហានភូតត្ថា
ឧក្កជ្ជាសុភគវនានំ, ឯកំ សមយន្តិ ច វុត្ថត្ថាតិ អធិប្បាយោ។ ឥធានិ ចោទកោ
តមេវ អត្ថនោ អធិប្បាយំ “ន ហិ សក្កា” តិ អាទិនា វិវរតិ។ ឥតរោ សព្វមេតំ
អវិបរីតំ អត្ថំ អជានន្តេន វុត្ថន្តិ ទស្សន្តោ “ន ខោ បនេតំ ឯវំ ទដ្ឋព្ព” តិ អាហា។
តត្ថ ឯតន្តិ “ឧក្កជ្ជាយំ វិហរតិ សុភគវនេ សាលរាជមូលេ” តិ ឯតំ វចនំ។ ឯវន្តិ
“យទិ តាវ ភគវា” តិ អាទិនា យំ តំ ភវតា ចោទិតំ, តំ អត្ថតោ ឯវំ ន ខោ បន
ទដ្ឋព្ពំ, ន ឧភយត្ថ អបុព្ពអចរិមំ វិហារទស្សនត្ថន្តិ អត្ថោ។

ឥធានិ អត្ថនោ យថា ធិប្បេតំ អវិបរីតំ អត្ថំ, តស្ស ច បដិកច្ឆេវ វុត្ថភាវំ,
តេន ច អប្បដិវុត្ថំ បកាសេន្តោ “ន ទុ អវោ ទុម្ព... ថេ... សាលរាជមូលេ” តិ
អាហា។ ឯវម្បិ “សុភគវនេ សាលរាជមូលេ វិហរតិ” ច្ឆេវ វុត្ថព្ពំ, ន “ឧក្កជ្ជាយ” តិ
ចោទនំ មនសិ កត្វា វុត្ថំ “គោចរកាមនិ ទស្សនត្ថ” តិ អាទិ។

អវស្សំ ចេត្ត គោចរកាមកិត្តនំ កាតព្វំ។ តថា ហិ តំ យថា
សុភគវនាទិកិត្តនំ បព្ពជិតានុគ្គហាករណាទិអនេកប្បយោជនំ, ឯវំ
គហដ្ឋានុគ្គហាករណាទិវិវិជ្ជប្បយោជនន្តិ ទស្សន្តោ
“ឧក្កជ្ជាកិត្តនេនា” តិ អាទិមាហា។ តត្ថ បច្ចយគ្គហណេន
ឧបសង្កមនបយិរុចាសនានំ ឱកាសទានេន ធម្មទេសនាយ សរណេសុ
សីលេសុ ច បតិដ្ឋាបនេន យច្ចបនិស្សយំ ឧបវិវិសេសាធិគមាវហានេន ច
គហដ្ឋានគ្គហាករណំ, ឧគ្គហបរិបុច្ឆានំ កម្មដ្ឋានានុយោកស្ស ច
អនុបវរសនដ្ឋានបរិគ្គហេនត្ថ បព្ពជិតានុគ្គហាករណំ វេទិតព្ពំ។ ករុណាយ

ឧបគមនំ, នលាភាទិនិមិត្តំ, បញ្ញាយ អបគមនំ, នវិរោធាទិនិមិត្តន្តិ
ឧបគមនាបគមនានំ និរុបក្កិលេសតំ វិភាវេតិ។ ធម្មិកសុខំ នាម អនវដ្ឋសុខំ។
ទេវានំ ឧបការពហុលតា ជនវិវិត្តតាយ។ បច្ឆរជនវិវិត្តំ ហិ ថានំ ទេវា
ឧបសង្កមិតព្ថំ មញ្ញន្តិ។ តទត្ថបរិនិច្ឆាទនន្តិ លោកត្ថនិច្ឆាទនំ,
ពុទ្ធកិច្ចសម្មាទនន្តិ អត្ថោ។ ឯវមាទិនាតិ អាទិ-សទ្ធន ឧក្កជ្ជាកិត្តនតោ
រូបកាយស្ស អនុគ្គណ្ណានំ ទស្សេតិ, សុភគវនាទិកិត្តនតោ ធម្មកាយស្ស។
តថា បុរិមេន បរាជីនកិរិយាករណំ, ទុតិយេន អត្តាជីនកិរិយាករណំ។
បុរិមេន វា ករុណាកិច្ចំ, ឥតវេន បញ្ញាកិច្ចំ។ បុរិមេន ចស្ស បរមាយ
អនុកម្មាយ សមន្នាគមំ, បន្តិមេន បរមាយ ឧបេក្ខាយ សមន្នាគមំ ដីបេតិ។
ភគវា ហិ សព្ពសត្តេ បរមាយ អនុកម្មាយ អនុកម្មតិ, ន ច តត្ថ
សិនេហានោសានុបតិ តោ បរមុបេក្ខកភាវតោ, ឧបេក្ខកោ ច ន ច
បរហិតសុខករណោ អប្បោសុក្កោ មហាការុណិកភាវតោ។

តស្ស មហាការុណិកតាយ លោកនាថតា, ឧបេក្ខកតាយ អត្តនាថតា។
តថា ហេស ពោធិសត្តភូតោ មហាករុណាយ សញ្ញោទិតមានសោ
សកលលោកហិតាយ ឧស្សុក្កមាបន្នោ មហាភិនិហារតោ បដ្ឋាយ
តទត្ថនិច្ឆាទនត្ថំ បុញ្ញញ្ញាណសម្ភារេ សម្មាទេន្នោ អបរិមិតំ កាលំ អនប្បកំ
ទុក្ខមនុភោសិ, ឧបេក្ខកតាយ សម្មា បតិទេហិ ទុក្ខហិ នវិកម្មិ។ តថា
មហាការុណិកតាយ សំសារាភិមុខតា, ឧបេក្ខកតាយ តតោ និព្វិន្ទនា។ តថា
ឧបេក្ខកតាយ និព្វានាភិមុខតា, មហាការុណិកតាយ តទទិគមោ។ តថា
មហាការុណិកតាយ បរេសំ អភីសាបនំ, ឧបេក្ខកតាយ សយំ បរេហិ
អភាយនំ។ មហាការុណិកតាយ បរំ រក្ខតោ អត្តនោ រក្ខណំ, ឧបេក្ខកតាយ
អត្តានំ រក្ខតោ បរេសំ រក្ខណំ។ តេនស្ស អត្តហិតាយ បដិបន្នាទីសុ
ចតុត្ថបុគ្គលភាវោ សិទ្ធា ហោតិ។ តថា មហាការុណិកតាយ

សទ្ធាធិដ្ឋានស្ស ចាតាធិដ្ឋានស្ស ច ចារិប្បវិ, ឧបេក្ខកតាយ ឧបសមាធិដ្ឋានស្ស
បញ្ញាធិដ្ឋានស្ស ច ចារិប្បវិ។ ឯវំ បរិសុទ្ធាសយបយោគស្ស
មហាការុណិកតាយ លោកហិតត្ថមេវ រដ្ឋសម្បទាទិកវសម្បត្តិយា
ឧបគមនំ, ឧបេក្ខកតាយ តិណាយបិ អមញ្ញមានស្ស តតោ អបគមនំ។ ឥតិ
សុវិសុទ្ធិឧបគមាបគមស្ស មហាការុណិកតាយ លោកហិតត្ថមេវ
ទានវសេន សម្បត្តិនំ បរិច្ឆជនា, ឧបេក្ខកតាយ ចស្ស ជលស្ស អត្តនោ
អបច្ឆាសីសនា។ ឯវំ សមុទាគមនតោ បដ្ឋាយ
អច្ឆរិយព្ពុតគុណាសមន្នាគតស្ស មហាការុណិកតាយ បរេសំ ហិតសុខត្ថំ
អតិទុក្ករការិតា, ឧបេក្ខកតាយ កាយម្បិ អនលំការិតា។

តថា មហាការុណិកតាយ ចរិមត្តភាវេ ជីវ្ហាតុរមតទស្សនេន
សញ្ញាតសំវេតោ, ឧបេក្ខកតាយ ឧទ្យាវេសុ ទេវភោគសទិសេសុ ភោគេសុ
និរេបេក្ខោ មហាភិទិក្ខមនំ និក្ខមិ។ តថា មហាការុណិកតាយ “កិច្ចំ វតាយំ
លោកោ អាបន្នោ” តិអាទិនា (ធិ. និ. ២.៥៧; សំ. និ. ២.៤, ១០) ករុណាមុខេនេវ
វិបស្សនាវម្ពោ, ឧបេក្ខកតាយ ពុទ្ធកូតស្ស សត្ត សត្តាហានិវិវេកសុខេនេវ
វីតិនាមនំ។ មហាការុណិកតាយ ធម្មគម្ពីរតំ បច្ឆវេក្ខិត្វា ធម្មទេសនាយ
អប្បោសុក្កតំ អាបដ្ឋិត្វាបិ មហាព្រហ្មនោ អន្លេសនាបទេសេន
ឱកាសករណំ, ឧបេក្ខកតាយ បញ្ចវគ្គិយាទិ វេនេយ្យានំ
អនន្ទរបសមុទាចារេបិ អនញ្ញថាភារោ។ មហាការុណិកតាយ កត្តចិ
បដិឃាតាភាវេនស្ស សព្ពត្ត អមិត្តសញ្ញាយ អភារោ, ឧបេក្ខកតាយ កត្តចិបិ
អនុរោធាភាវេន សព្ពត្ត សិនេហាសន្តវាភារោ។ មហាការុណិកតាយ
តាមាទិនំ អាសន្នដ្ឋានេ វសន្តស្សបិ ឧបេក្ខកតាយ អរញ្ញដ្ឋានេ ឯវំ វិហារណំ។
តេន វុត្ថំ “បុរិមេន ចស្ស បរមាយ អន្តកម្មាយ សមន្នាគមំ, បច្ឆិមេន បរមាយ
ឧបេក្ខាយ សមន្នាគមំ ធិបេតិ” តិ។

តន្ត្រី “តត្រា” តិ បទំ។ ទេសកាលបរិធិបទន្តិ យេ ទេសកាលា ឥធិ
វិហារណាកិរិយាវិសេសនភាវេន វុត្តា, តេសំ បរិធិបទន្តិ ទស្សន្តោ “យំ
សមយំ... បេ... ធីបេតី” តិ អាហា។ តំ-សន្តោ ហិ វុត្តស្ស អត្តស្ស បដិទិទ្កេសោ,
តស្មា ឥធិ កាលស្ស, ទេសស្ស វា បដិទិទ្កេសោ ភវិតុំ អរហតិ, ន អញ្ញស្ស។
អយំ តាវ តត្រ-សទ្ធស្ស បដិទិទ្កេសភាវេ អត្តវិការីនា។ យស្មា បទ ព្យាធិសេសុ
ហំនេសុ តត្រ-សន្តោ ធម្មទេសនាវិសិដ្ឋំ ទេសំ កាលញ្ចាវិភាវេតិ, តស្មា វុត្តំ
“ភាសិតព្ពយុត្តេ វា ទេសកាលេ ធីបេតី” តិ។ តេន តត្រាតិ យត្ថ ភគវា
ធម្មទេសនត្ថំ ភិក្ខុ អាលបិ អភាសិ, តាធិសេ ទេសេ, កាលេ វាតិ អត្តោ។ ន
ហិ ភិអាធិនា តមេវត្ថំ សមត្ថេតិ។ ននុ ច យត្ថ បិតោ ភគវា “អកាលោ ខោ
តាវា” តិ អាធិនា ពាហិយស្ស ធម្មទេសនំ បដិក្ខិបិ, តត្ថេវ អន្តរវិជយំ បិតោ
តស្ស ធម្មំ ទេសេតីតិ? សច្ចមេតំ, អទេសេតព្ពកាលេ អទេសនាយ ឥទំ
ឧទាហរណំ។ តេនេវាហ “អកាលោ ខោ តាវា” តិ។ យំ បទ តត្ថ វុត្តំ “អន្តរយំ
បរិដ្ឋម្ហា” តិ (ឧទា. ១០), តម្បិ តស្ស អកាលការីស្សេវ បរិយាយេន ទស្សនត្ថំ
វុត្តំ។ តស្ស ហិ តទា អទ្ធានបរិស្សមេន រូបកាយេ អកម្មញ្ញតា អហោសិ,
ពលវបីតិវេតេន នាមកាយេ, តទុកយស្ស រូបសមំ អាគមេន្តោ
បបញ្ចបរិហារត្ថំ ភគវា “អកាលោ ខោ” តិ បរិយាយេន បដិក្ខិបិ។
អទេសេតព្ពទេសេ អទេសនាយ បទ ឧទាហរណំ “អថ ខោ ភគវា មគ្គា ធិក្កម្ម
អញ្ញតរស្មី វុត្តម្បលេ និសីទិ (សំ. និ. ២.១៥៤), វិហារតោ និក្ខមិត្វា
វិហារបច្ឆាយាយំ បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទី” តិ (ធី. និ. ១.៣៦៣) ច ឯវមាធិកំ ឥធិ
អាធិ-សន្តេន សង្កហិតំ។

“អថ ខោ សោ, ភិក្ខុវេ, ពាលោ ឥធិ បុត្តេ រសាទោ ឥធិ ចាចានិ កម្មានិ
កិរិត្វា” តិ អាធិសុ (ម. និ. ៣.២៥១) បទប្បវណ្ណមត្តេ ខោ-សន្តោ, “ទុក្ខំ ខោ
អគារវោ វិហារតិ អប្បតិស្សោ” តិ អាធិសុ (អ. និ. ៤.២១) អវធារណោ, “កិត្តាវតា

នុ ខោ, អាវុសោ, សត្ត បរិវិត្តស្ស វិហារតោ សាវកាវិវេកំ នានុសិក្ខន្តី" តិអាទីសុ
(ម. និ. ១.៣១) អាទិកាលត្ថេ។ វាក្យាវម្ពតិ អត្ថោ។ តត្ថ បទប្បវណ្ណន
វេទនាលង្ការមត្តំ កតំ ហោតិ, អាទិកាលត្ថេន វាក្យស្ស ឧបញ្ញាសមត្តំ,
អវុសោត្ថេន បន និយមទស្សនំ, តស្មា អាមន្តេសិ វេវាតិ អាមន្តេន និយមោ
ទស្សិតោ ហោតីតិ។

“ភគវាតិ លោកគរុទីបន” ត្ថិ កស្មា វុត្តំ, ននុ បុព្វេបិ ភគវា-សទ្ធស្ស អត្ថោ
វុត្តោតិ? យទិបិ បុព្វេ វុត្តោ, តំ បនស្ស យថាវុត្តេ ថានេ វិហារណាកិរិយាយ
កត្តវិសេសទស្សនត្តំ កតំ, ន អាមន្តនកិរិយាយ, ឥធិ បន អាមន្តនកិរិយាយ,
តស្មា តទត្ថំ បុន “ភគវា” តិ ចាឡិយំ វុត្តន្តិ តស្សត្ថំ ទស្សេតុ “ភគវាតិ
លោកគរុទីបន” ត្ថិ អាហា។ កថាសវនយុត្តបុគ្គលវេទនត្ថិ វក្ខមាធាយ
មូលបរិយាយទេសនាយ សវនយោគ្យបុគ្គលវេទនំ។ ចតុសុបិ បរិសាសុ ភិក្ខុ
វេវ វេទិសានំ ទេសនានំ វិសេសេន ភាជនភូតា, ឥតិ
សាតិសយសាសនសម្មជិក្ខាហកការទស្សនត្ថំ ឥធិ ភិក្ខុគហណាត្ថិ ទស្សេត្វា
ឥនានិ សទ្ធត្ថំ ទស្សេតុ “អបិចា” តិអាទិមាហា។

តត្ថ ភិក្ខុកោតិ ភិក្ខុតិ ភិក្ខុនធម្មតាយ ភិក្ខុតិ អត្ថោ។ ភិក្ខុចរិយំ
អដ្ឋបគតោតិ ពុទ្ធាធិបិបិ អដ្ឋបគតំ ភិក្ខុចរិយំ ឧញ្ញាចរិយំ អដ្ឋបគតត្ថា
អនុជ្ជតត្ថា ភិក្ខុ។ យោ ហិ កោចិ អប្បំ វា មហន្តំ វា ភោគក្ខន្ធី បហាយ
អគារស្មា អនការិយំ បព្វជិតោ, សោ កសិគោរក្ខាធិហិ ជីវិកាកប្បនំ ហិត្វា
លិដ្ឋសម្មជិដ្ឋនេនេវ ភិក្ខុចរិយំ អដ្ឋបគតត្ថា ភិក្ខុ, បរេបដិពទ្ធដីវិកត្ថា វា
វិហារមដ្ឋេ កាជភត្តំ ភុញ្ញមាធាបិ ភិក្ខុចរិយំ អដ្ឋបគតោតិ ភិក្ខុ,
បិណ្ឌិយាលោបភោជនំ និស្សាយ បព្វជ្ជាយ ឧស្សាហជាតត្ថា វា ភិក្ខុចរិយំ
អដ្ឋបគតោតិ ភិក្ខុតិ វេវម្មេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋញ្ញោ។ អាទិនា នយេនាតិ

“ភិក្ខុបដេន្ទរោតិ ភិក្ខុ, ភិក្ខុតិ ចាបកេ អកុសលេ ធម្មេតិ ភិក្ខុ, ភិក្ខុត្តា ចាបកានំ
អកុសលានំ ធម្មានំ ភិក្ខុ” តិអាទិនិក្ខេ (វិភ. ៥១០) អាគតនយេន។
ញាបនេតិ អវពោធនេ, បដិវេទនេតិ អត្ថោ។

ភិក្ខុនសីលតាតិអាទិសុ ភិក្ខុនសីលតា ភិក្ខុនេន អាជីវនសីលតា, ន
កសិវណិជ្ជាធិបិ អាជីវនសីលតា។ ភិក្ខុនធម្មតា “ឧទ្ទិស្ស អរិយា តិដ្ឋន្តិ” តិ
(បដិ. ម. ១៥៣; មិ. ប. ៤.៥.៩) ឯវំ វុត្តភិក្ខុនសភាវតា, ន
សម្ភាវនាកោហញ្ញសភាវតា។ ភិក្ខុនេ សាធុការីតា “ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ឈេយ្យ” តិ
(ធរ. ប. ១៦៨) វចនំ អនុស្សវិត្វា តត្ថ អប្បមជ្ឈនា។ អថ វា សីលំ នាម
បកតិសភាវោ, ឥធម បន តទទិដ្ឋានំ។ ធម្មោតិ វតំ។ អបរេ បន “សីលំ នាម
វតសមាធានំ, ធម្មោ នាម បរេណីអាគតំ ចារិត្តំ, សាធុការីតាតិ សក្កច្ចការីតា
អាទរកិរិយា” តិ វណ្ណាន្តិ។ ហីនាធិកជនសេវិតន្តិ យេ ភិក្ខុភាវេ បិតាបិ
ជាតិមទាទិវសេន ឧទ្ធពា ឧទ្ធព្យា។ យេ ច គិហិភាវេ បរេសុ អត្តិកភាវម្បិ
អនុបគតតាយ ភិក្ខុាចរិយំ បរមកាបញ្ញតំ មញ្ញន្តិ, តេសំ ឧភយេសម្បិ
យថាគ្គមំ “ភិក្ខុវោ” តិ វចនេន ហីនជនេហិ ទលិទ្ធមហិ បរមកាបញ្ញតំ បត្តេហិ
បរកុលេសុ ភិក្ខុាចរិយាយ ជីវិកំ កប្បន្តេហិ សេវិតំ វុត្តិ បកាសេន្តោ
ឧទ្ធពាវនិគ្គហំ ករោតិ, អធិកជនេហិ ឧទ្ធពរភោគខត្តិយកុលាទិតោ
បព្ពជិតេហិ ពុទ្ធាធិបិ អាជីវិសោធនត្ថំ សេវិតំ វុត្តិ បកាសេន្តោ ធិនភាវនិគ្គហំ
ករោតីតិ យោជេតព្ពំ។ យស្មា “ភិក្ខុវោ” តិ វចនំ អាមន្តនភាវតោ
អភិមុខិករណំ, បករណតោ សាមត្តិយតោ ច សុស្សសាជនំ
សក្កច្ចសវនមនសិការិយោជនញោ ហោតិ។ តស្មា តមត្ថំ ទស្សេន្តោ
“ភិក្ខុវោតិ ឥមិនា” តិអាទិមាហា។

តត្ថ សាធុកសវនមនសិការេតិ សាធុកសវនេ សាធុកមនសិការេ ច។
កថំ បន បវត្តិតា សវនាធម្មោ សាធុកំ បវត្តិតា ហោរាជ្ជិតិ? “អន្ទា ឥមាយ
សម្មាបដិបត្តិយា សកលសាសនសម្បត្តិ ហត្ថគតា ភវិស្សតិ” តិ
អាធរការវេយោគេន, កថាធិសុ អបរិកវនាធិនា ច។ វុត្តំ ហិ “បញ្ចហិ, ភិក្ខុវេ,
ធម្មេហិ សមន្នាគតោ សុណាន្តោ សទ្ធម្មំ ភព្វោ និយាមំ ឡិក្កមិត្តំ កុសលេសុ
ធម្មេសុ សម្មត្តំ។ កតមេហិ បញ្ចហិ? ន កថំ បរិភោតិ, ន កថំ កំ បរិភោតិ, ន
អត្តានំ បរិភោតិ, អវិក្ខិត្តចិត្តោ ធម្មំ សុណាតិ ឯកគ្គចិត្តោ, យោនិសោ ច
មនសិ ករោតិ។ ឥមេហិ ខោ, ភិក្ខុវេ, បញ្ចហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតោ សុណាន្តោ
សទ្ធម្មំ ភព្វោ និយាមំ ឡិក្កមិត្តំ កុសលេសុ ធម្មេសុ សម្មត្ត” ត្ថិ (អ. និ. ៥.១៥១)។
តេនេវាហ “សាធុកសវនមនសិការាយត្ថា ហិ សាសនសម្បត្តិ” តិ។
សាសនសម្បត្តិ នាម សីលាធិនិប្បត្តិ។

បឋមំ ឧប្បន្នត្ថា អធិកមវសេន។ សត្តចរិយានុវិជាយកត្តា
សីលាធិគុណានុដ្ឋានេន។ តិណ្ណំ យាធានំ វសេន អនុធម្មបដិបត្តិសញ្ញាវតោ
សកលសាសនបដិគ្គាហកត្តា។ សន្តិកត្តាតិ សមីបការវតោ។
សន្តិការវចរត្តាតិ សព្វកាលំ សម្បយុត្តការវតោ។ យថានុសិដ្ឋន្តិ
អនុសាសនិអនុរូបំ, អនុសាសនី អនវសេសតោ បដិគ្គហេត្វាតិ អត្តោ។ ឯកច្ឆេ
ភិក្ខុយេវ សន្ធាយាតិ យេ សុត្តបរិយោសានេ “តេ ភិក្ខុ ភគវតោ ភាសិតំ
អភិនន្ត” ត្ថិ វុត្តា បញ្ចសតា ព្រាហ្មណបព្វជិតា, តេ សន្ធាយ។

បុព្វេ សព្វបរិសសាធារណត្ថេបិ ភគវតោ ធម្មទេសនាយ
“ជេដ្ឋសេដ្ឋា” តិអាធិនា ភិក្ខុនំ វេ អាមន្តនេ ការណំ ទស្សេត្វា ឥនាធិ ភិក្ខុ
អាមន្តេត្វាវ ធម្មទេសនាយ បយោជនំ ទស្សេត្តំ “កិមត្ថំ បន ភគវា” តិ ហោធនំ
សមុដ្ឋាបេសិ។ តត្ថ អញ្ញំ ចិន្តន្តាតិ អញ្ញវិហិតា។ វិក្ខិត្តចិត្តាតិ

អសមាហិតចិត្តា។ ធម្មំ បច្ចវេក្ខន្តាតិ តទា ហិយ្យោ តតោ បរទិវសេសុ វា
សុតធម្មំ បតិ បតិ មនសា អវេក្ខន្តា។ ភិក្ខុ អាមន្តេត្វា ធម្មេ ទេសិយមាទេ
អាទិតោ បជ្ជាយ ទេសនំ សល្លកេតុំ សក្កោន្តិទិ ឥមមេវត្ថំ ព្យតិរេកមុខេន
ទស្សេតុំ “តេ អនាមន្តេត្វា” តិអាទិ វុត្ថំ។

ភិក្ខុវោតីតិ ច សន្ធិវសេន ឥ-ការលោហោ ទដ្ឋញ្ញោ “ភិក្ខុវោ ឥតី” តិ។ អយំ
ហិ ឥតិ-សន្តោ ហេតុ-បរិសមាបនាទិបទត្ថវិបរិយាយ-
បកាវាវជារណានិទស្សនាទិអនេកត្ថប្បភេទោ។ តថា ហេស “រុប្បតីតិ ខោ,
ភិក្ខុវេ, តស្មា ‘រូប’ន្តិ វុច្ចតី” តិអាទិសុ (សំ. និ. ៣.៧៩) ហេតុអត្ថេ ទិស្សតិ; “តស្មា
តិហា មេ, ភិក្ខុវេ, ធម្មទាយាទា ភវេថ, មា អាមិសទាយាទា, អត្ថិ មេ តុម្ពេសុ
អនុកម្មា ‘កិច្ចិ មេ សាវកា ធម្មទាយាទា ភវេយ្យំ, នោ
អាមិសទាយាទា’ តិ” អាទិសុ បរិសមាបនេ; “ឥតិ វា, ឥតិ វេរុចា
នច្ចគីតវាទិតវិស្វកទស្សនា បដិវរតោ” តិអាទិសុ (ទី. និ. ១.១៣) អាទិអត្ថេ;
“មាគណ្ឌិយោតិ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស សង្ខា សមញ្ញា បញ្ញត្តិ វោហារោ នាមំ
នាមកម្មំ នាមធម្មំ និរុត្តិ ព្យញ្ញនមភិលាទោ” តិអាទិសុ (មហានិ. ៧៣)
បទត្ថវិបរិយាយេ; “ឥតិ ខោ, ភិក្ខុវេ, សប្បជិកយោ ពាលោ, អប្បជិកយោ
បណ្ឌិតោ, សឧបទ្កវោ ពាលោ, អនុបទ្កវោ បណ្ឌិតោ, សឧបសក្កោ ពាលោ,
អនុបសក្កោ បណ្ឌិតោ” តិអាទិសុ (ម. និ. ៣.១២២) បកាវេ; “អត្ថិ ឥទប្បច្ចយា
ជរាមរណាន្តិ ឥតិ បុដ្ឋេន សតា, អាណន្ទ, អត្ថិតិស្ស វេចនីយំ, កី បច្ចយា
ជរាមរណាន្តិ ឥតិ ចេ វេទេយ្យ, ជាតិបច្ចយា ជរាមរណាន្តិ ឥច្ចស្ស
វេចនីយ” តិអាទិសុ (ទី. និ. ២.៩៦) អវជារលោ; “សព្ពមត្ថិតិ ខោ, កច្ចាន,
អយមេកោ អន្តោ, សព្ពំ នត្ថិតិ ខោ, កច្ចាន, អយំ ទុតិយោ អន្តោ” តិអាទិសុ (សំ.
និ. ២.១៥) និទស្សនេ។ ឥធាបិ និទស្សនេវ ទដ្ឋញ្ញោ។ ភិក្ខុវោតិ ហិ
អាមន្តេតាការោ, តមេស ឥតិ-សន្តោ និទស្សតិ “ភិក្ខុវោតិ អាមន្តេសី” តិ។

ឥមិនា នយេន “ភទ្ទន្ត” តិអាទិសុបិ យថាវហំ ឥតិ-សុទ្ធស្ស អត្ថោ វេទិតញោ។
បុព្វេ “ភគវា អាមន្តេសី” តិ វុត្តត្តា “ភគវតោ បច្ឆស្សោសុ” តិ ឥធ “ភគវតោ” តិ
សាមីវចនំ អាមន្តនមេវ សម្ពុទ្ធិអន្តរំ អបេក្ខតីតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន “ភគវតោ
អាមន្តនំ បដិអស្សោសុ” តិ វុត្តំ។ “ភគវតោ” តិ បន ឥទំ បដិស្សវសម្ពុទ្ធនេន
សម្បទានវចនំ យថា “ទេវទត្តស្ស បដិស្សុណោតី” តិ។

យំ និទានំ ភាសិតន្តិ សម្ពុទ្ធា។ ឯត្ថាហា - កិមត្ថំ បន ធម្មវិនយសង្គហោ
ករិយមានេ និទានវចនំ, ននុ ភគវតោ ភាសិតវចនស្សវ សង្គហោ កាតញ្ចេតិ?
វុច្ឆតេ - ទេសនាយ ឋិតិអសម្មោសសន្នេយ្យការសម្មាទនត្ថំ។
កាលទេសទេសកនិមិត្តបរិសាបទេសេហិ ឧបនិពន្ធាត្វា ឋបិតា ហិ ទេសនា
ចិវជ្ជិតិកា ហោតិ អសម្មោសធម្មា សន្នេយ្យា ច,
ទេសកាលកត្តសោតុនិមិត្តហិ ឧបនិពន្ធាវិយ វោហារវិនិច្ឆយោ។ តេនេវ ច
អាយស្មតា មហាកស្សបេន “មូលបរិយាយសុត្ថំ អាវុសោ, អាណន្ទ, កត្ត
ភាសិត” តិអាទិនា ទេសាទិបុច្ឆាសុ កតាសុ តាសំវិស្សជ្ជនំ ករោន្តេន
ធម្មកណ្ណាការិកេន “ឯវំ មេ សុត” តិអាទិនា ឥមស្ស សុត្តស្ស និទានំ ភាសិតំ។
អបិច សត្តសម្បត្តិបកាសនត្ថំ និទានវចនំ។ តថាគតស្ស ហិ ភគវតោ
បុព្វវចនានុមាណាគមតក្កាការតោ សម្មាសម្ពុទ្ធការសិទ្ធិ។ ន ហិ
សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស បុព្វវចនាទិហិ អត្ថោ អត្ថិ សព្ពត្ត អប្បដិហតញ្ញាណាចារតាយ
ឯកប្បមាណត្ថា ច ព្រាយ្យធម្មេសុ។ តថា
អាចរិយមុជ្ជិធម្មមច្ឆរិយសាសនសាវកានុរោធាការតោ ឱណាសវការសិទ្ធិ។ ន
ហិ សព្ពសោ ឱណាសវស្ស តេ សម្ពុវន្តិតិ សុវិសុទ្ធស្ស បរាទុគ្គហប្បវត្តិ។ ឯវំ
ទេសកសំកិលេសភូតានំ ទិដ្ឋិសីលសម្បទាទូសកានំ អវិជ្ជាតណ្ហានំ
អច្ឆន្តាការសំសូចកេហិ ញ្ញាណាសម្បទាបហានសម្បទាភិព្យញ្ញកេហិ ច
សម្ពុទ្ធវិសុទ្ធការេហិ បុរិមវេសារជ្ជទ្វយសិទ្ធិ, តតោ ឯវ ច

អន្តរាយិកនិយ្យានិកធម្មេសុ សម្មាហារការសិទ្ធិតោ បដិមវេសារជ្ជទ្វយសិទ្ធិតិ
ភគវតោ ចតុវេសារជ្ជសមន្មាគមោ អត្តហិតបរហិតបដិបត្តិ ច និទានវចនេន
បកាសិតា ហោតិ តត្ថ តត្ថ សម្មត្ថបរិយាយ អដ្ឋាសយានុវបំ
ហានុប្បត្តិកបដិកានេន ធម្មទេសនាធិបនតោ, ឥធម បន បថីវិអាធិសុ វត្ថុសុ
បុព្វជ្ជនាមំ បដិបត្តិវិភាគវត្ថាបកទេសនាធិបនតោតិ យោជេតព្ពំ។ តេន វុត្តំ
“សត្តសម្មត្ថបកាសនត្ថំ និទានវចនំ”ន្តិ។

តថា សាសនសម្មត្ថបកាសនត្ថំ និទានវចនំ។
ញាណករុណាបរិគ្គហិតសព្ពកិរិយស្ស ហិ ភគវតោ នត្ថំ និវត្តិកា បដិបត្តិ,
អត្តហិតត្ថា វា។ តស្មា បរេសំ វេ អត្ថាយ បរត្ថសព្ពកិរិយស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស
សកលម្បិ កាយវចីមនោកម្មំ យថាបវត្តំ វុច្ចមានំ
ធិដ្ឋធម្មិកសម្មរាយិកបរមត្ថហិ យថាវហំ សត្តានំ អនុសាសនដ្ឋេន សាសនំ,
ន កព្យវចនា, តយិទំ សត្តចរិតំ កាលទេសទេសកបរិសាបទេសេហិ សទ្ធិ តត្ថ
តត្ថ និទានវចនេហិ យថាវហំ បកាសីយតិ, ឥធម បន “បថីវិយាធិសុ វត្ថុសុ”តិ
សព្ពំ បុរិមសទិសមេវ។ តេន វុត្តំ “សាសនសម្មត្ថបកាសនត្ថំ និទានវចនំ”ន្តិ។
អបិច សត្តនោ បមាណាភាវប្បកាសនេន សាសនស្ស បមាណាភាវទស្សនត្ថំ
និទានវចនំ, តញ្ច ទេសកប្បមាណាភាវទស្សនំ ហេដ្ឋា វុត្តនយានុសារេន
“ភគវា”តិ ច ឥមិនា បទេន វិភាវិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ “ភគវា”តិ ឥមិនា តថាគតស្ស
រាគទោសមោហាទិសព្ពកិលេសមលទុច្ចរិតាទិទោសប្បហានធិបនេន វចនេន
អនញ្ញសាធារណសុបរិសុទ្ធសញ្ញាណករុណាធិគុណវិសេសយោគបរិធិបនេន
តតោ វេ សព្ពសត្តត្ថមភាវធិបនេន អយមត្ថោ សព្ពថា បកាសិតោ ហោតិ តិ
ឥធមេត្ថ និទានវចនប្បយោជនស្ស មុខមត្តទស្សនំ។

អព្ពន្ធនិទានវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សុត្តន្តិក្ខេបវដ្តោនា

និក្ខិត្តស្សាតិ ទេសិតស្ស។ ទេសនាបិ ហិ ទេសេតព្ពស្ស សីលាទិអត្តស្ស
វិនេយ្យសន្តានេសុ និក្ខេបនតោ “និក្ខេបោ”តិ វុច្ចតិ។ សុត្តន្តិក្ខេបំ វិចារេត្វា
វុច្ចមានា ចាកជា ហោតីតិ សាមញ្ញតោ ភគវតោ ទេសនាសមុជ្ជានស្ស វិភាគំ
ទស្សេត្វា “ឯត្ថាយំ ទេសនា ឯសមុជ្ជានា”តិ ទេសនាយ សមុជ្ជានេ ទស្សិតេ
សុត្តស្ស សម្មទេវ និទានបរិជាណនេន វដ្តោនាយ សុវិញ្ញេយ្យត្វា វុត្តំ។ ឯវញ្ញំ
“អស្សុតវា ភិក្ខុវេ បុព្វជ្ឈនោ”តិអាទិនា, “យោបិ សោ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ អរហំ
ខីណាសវោ”តិអាទិនា (ម. និ. ១.៨), “តថាគតោបិ ខោ, ភិក្ខុវេ, អរហំ
សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិអាទិនា (ម. និ. ១.១២) ច បវត្តទេសនា
អនុសន្និទស្សនសុខតាយ សុវិញ្ញេយ្យា ហោតិ។ តត្ថ យថា
អនេកសតអនេកសហស្សភេទានិបិ សុត្តន្តានិ
សំកិលេសភាគិយាទិបធាននយវសេន សោឡសវិធាតំ នាតិវត្តន្តិ, ឯវំ
អត្តជ្ឈាសយាទិសុត្តន្តិក្ខេបវសេន ចតុត្ថិជការវន្តិ អាហា “ចត្តារោ ហិ
សុត្តន្តិក្ខេបោ”តិ។

ឯត្ថ ច យថា អត្តជ្ឈាសយស្ស អដ្ឋប្បត្តិយា ច បរជ្ឈាសយបុច្ឆាហិ សន្និ
សំសគ្គភេទោ សម្ពវតិ “អត្តជ្ឈាសយោ ច បរជ្ឈាសយោ ច, អត្តជ្ឈាសយោ ច
បុច្ឆាវសិកោ ច, អដ្ឋប្បត្តិកោ ច បរជ្ឈាសយោ ច, អដ្ឋប្បត្តិកោ ច
បុច្ឆាវសិកោ ចា”តិ អជ្ឈាសយបុច្ឆានុសន្និសញ្ញាវតោ, ឯវំ យទិបិ អដ្ឋប្បត្តិយា
អត្តជ្ឈាសយេនបិ សំសគ្គភេទោ សម្ពវតិ, អត្តជ្ឈាសយាទិហិ បន បុរតោ
បិតេហិ អដ្ឋប្បត្តិយា សំសគ្គោ នត្ថិតិ នយិធនិវសេសោវិត្តារនយោ
សម្ពវតីតិ “ចត្តារោ សុត្តន្តិក្ខេបោ”តិ វុត្តំ, តទន្តោគធាត្វា វា សម្ពវន្តានំ

សេសនិក្ខេបនាំ មូលនិក្ខេបវសេន ចត្តារាវ ទស្សនីតិ។ តថាទស្សនញ្ចេត្ត អយំ សំសគ្គភេទោ គហេតញ្ចេតិ។

តត្រាយំ វចនត្ថោ - និក្ខេបីយតីតិ និក្ខេបោ, សុត្តំ វេ និក្ខេបោ
សុត្តនិក្ខេបោ។ អថ វា និក្ខេបនំ និក្ខេបោ, សុត្តស្ស និក្ខេបោ សុត្តនិក្ខេបោ,
សុត្តនេសនាតិ អត្ថោ។ អត្តនោ អជ្ឈាសយោ អត្តជ្ឈាសយោ, សោ អស្ស អត្ថិ
ការណភូតោតិ អត្តជ្ឈាសយោ។ អត្តនោ អជ្ឈាសយោ ឯតស្សាតិ វា
អត្តជ្ឈាសយោ។ បរជ្ឈាសយេបិ ឯសេវ នយោ។ បុច្ឆាយ វសោ បុច្ឆាវសោ, សោ
ឯតស្ស អត្ថិតិ បុច្ឆាវសិកោ។ សុត្តនេសនាវត្ថុភូតស្ស អត្តស្ស ឧប្បត្តិ
អត្តប្បត្តិ, អត្តប្បត្តិយេវ អជ្ឈប្បត្តិ ត្ថ-ការស្ស ជ្ជ-ការំ កត្វា។ សា ឯតស្ស
អត្ថិតិ អជ្ឈប្បត្តិកោ។ អថ វា និក្ខេបីយតិ សុត្តំ ឯតេនាតិ សុត្តនិក្ខេបោ,
អត្តជ្ឈាសយាទិ វេ។ ឯតស្មី បន អត្តវិកេហ្ម អត្តនោ អជ្ឈាសយោ
អត្តជ្ឈាសយោ។ បរេសំ អជ្ឈាសយោ បរជ្ឈាសយោ។ បុច្ឆិយតីតិ បុច្ឆា,
បុច្ឆិតញ្ចោ អត្ថោ។ បុច្ឆនវសេន បវត្តំ ធម្មបដិគ្គាហកានំ វចនំ បុច្ឆាវសិកំ,
តនេវ និក្ខេប-សទ្ធាបេក្ខាយ បុល្លិដ្ឋវសេន “បុច្ឆាវសិកោ”តិ វុត្តំ។ តថា
អជ្ឈប្បត្តិ វេ អជ្ឈប្បត្តិកោតិ វេម្បេត្ថ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។

អបិចេត្ត បរេសំ ឥន្ទ្រិយបរិចាកាទិការណនិវេក្ខត្តា អត្តជ្ឈាសយស្ស
វិសុំ សុត្តនិក្ខេបភារោ យុត្តោ កេវលំ អត្តនោ អជ្ឈាសយេនេវ ធម្មតន្តិបបនត្តំ
បវត្តិតនេសនត្តា។ បរជ្ឈាសយបុច្ឆាវសិកានំ បន បរេសំ អជ្ឈាសយបុច្ឆានំ
នេសនាបវត្តិហេតុភូតានំ ឧប្បត្តិយំ បវត្តិតានំ កថមជ្ឈប្បត្តិយំ អនវរោទោ,
បុច្ឆាវសិកអជ្ឈប្បត្តិកានំ វា បរជ្ឈាសយាទុរោទេន បវត្តិកានំ កថំ
បរជ្ឈាសយេ អនវរោទោតិ? ន ចោទេតព្ពមេតំ។ បរេសញ្ញា
អភិនិហារបរិបុច្ឆាទិវិនិមុត្តស្សេវ សុត្តនេសនាការណុប្បាទស្ស

អង្គប្បត្តិការវេន គហិតត្តា បរជ្ឈាសយបុច្ឆាវសិកានំវិសុំ គហណាំ។ តថា ហិ
ព្រហ្មជាល (ធិ. និ. ១.១) ធម្មទាយាទសុត្តន្តដំនំ (ម. និ. ១.២៩)
វណ្ណាវណ្ណាអាមិសុប្បាទាទិទេសនាទិមិត្តំ “អង្គប្បត្តិ” តិ វុច្ចតិ។ បរេសំ បុច្ឆវិទា
អរជ្ឈាសយំ ឯវ និមិត្តំ កត្វា ទេសិតោ បរជ្ឈាសយោ, បុច្ឆាវសេន ទេសិតោ
បុច្ឆាវសិកោតិ ទាកដោយមត្តោតិ។

អត្ថនោ អរជ្ឈាសយេនេវ កថេសិ ធម្មតន្តិប្បបនត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។
សម្មប្បធានសុត្តន្តហារកោតិ អនុបុព្វេន និក្ខិត្តានំ សំយុត្តកេ
សម្មប្បធានបដិសំយុត្តានំ សុត្តានំ អារម្ម៍។ តថា ឥទ្ធិចាទហារកាទយោ។

វិមុត្តិបរិចាចនីយា ធម្មា សទ្ធិន្ទ្រិយាទយោ។ អរជ្ឈាសយន្តិ អធិមុត្តិ។ ខន្ធន្តិ
ទិដ្ឋិនិដ្ឋានក្ខន្ធន្តិ។ មនន្តិ ចិត្តំ។ អភិនិហារន្តិ បណិធានំ។ ពុជ្ឈនភាវន្តិ
ពុជ្ឈនសភាវំ, បដិវិជ្ឈនាការំ វា។

ឧប្បន្នេ មាទេ និក្ខិត្តន្តិ សម្ពុទ្ធោ។ ឥត្តិលិដ្ឋាទីនិ តិណិលិដ្ឋានិ។ នាមាទីនិ
ចត្តារិ បទានិ។ បឋមាទយោ សត្តវិភត្តិយោ។ មុញ្ញាទា ន កិញ្ចា កថេតិ
សភាវនិវុត្តិយា តថេវ បវត្តនតោ។ គណ្ហិក្ខតំ បទំ។ យថា ហិ វុក្ខស្ស
គណ្ហិដ្ឋានំ ឧត្តិនិព្វេធំ ឧត្តច្ឆិតញ្ច ហោតិ, ឯវមេវំ យំ បទំ អត្ថតោ វិវិវតុំ ន
សក្កា, តំ “គណ្ហិបទ” តិ វុច្ចតិ។ អនុបហាទ្វាតិ អនុទ្ធវិទ្វា។

យេន យេន សម្ពុទ្ធុ គច្ឆតិ, តស្ស តស្ស អនវសេសតំ ទីបេតិ ឥមិនា
ឥមស្ស សព្ព-សទ្ធស្ស សប្បទេសតំ ទស្សតិ។ សព្ព-សទ្ធា ហិ សព្ពសព្ពំ
បទេសសព្ពំ អាយតនសព្ពំ សក្កាយសព្ពន្តិ ចត្វសុវិសយេសុ ទិដ្ឋប្បយោគោ។
តថា ហោស “សព្ពេ ធម្មា សព្ពាការេន ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ព្រាណមុខ
អាចាថមាគច្ឆន្តិ” តិ អាទិសុ (មហានិ. ១៥៦; ចូឡិនិ. ៨៥; បដិ. ម. ៣.៦)

សព្វសព្វស្មី អាគតោ។ “សព្វេសំ វោ, សារិបុត្ត, សុភាសិតំ
បរិយាយេនា” តិអាធិសុ (ម. និ. ១.៣៤៥) បទេសសព្វស្មី។ “សព្វំ វោ, ភិក្ខុវេ,
ទេសេស្សមិ... បេ... ចក្កញ្ចោវ រូចា ច... បេ... មនោ ចេវ ធម្មា ចា” តិ (សំ. និ.
៤.២៣) ឯត្ថ អាយតនសព្វស្មី។ “សព្វំ សព្វតោ សញ្ញានាតិ” តិអាធិសុ (ម. និ.
១.៥) សក្កាយសព្វស្មី។ តត្ថ សព្វសព្វស្មី អាគតោ និប្បទេសោ, ឥតវេសុ តិសុបិ
អាគតោ សប្បទេសោ, ឥត បន សក្កាយសព្វស្មី វេទិតញ្ចោ។ តថា ហិ វក្ខតិ
“សក្កាយបរិយាបន្នា បន តេក្ខមកធម្មាវ អនវសេសតោ វេទិតញ្ចោ” តិ (ម. និ.
អដ្ឋ. ១.១ សុត្តនិក្ខេបវណ្ណានា)។

សច្ចេស្វតិ អរិយសច្ចេសុ។ ឯតេ ចតុរោ ធម្មាតិ ឥទានិ វុច្ចមានេ សច្ចាធិកេ
ចត្តារោ ធម្មេ សន្ធាយ វទតិ។ តត្ថ សច្ចន្តិ វចីសច្ចំ។ បីតីតិ វិរយំ, “ធិតី” តិ វា
ចាថោ, សោ ឯវត្ថោ។ ចាគោតិ អលោកោ។ ធិដ្ឋំ សោ អតិវត្ថតិ យស្មី ឯតេ
សច្ចាធិយោ ធម្មា ឧបលព្ពន្ធិ, សោ ធិដ្ឋំ អត្ថនោ អមិត្តំ អតិក្កមតិ, ន តស្ស
ហត្ថតំ កច្ចតិ, អថ ខោ នំ អភិកវតិ ឯវាតិ អត្ថោ។ សភាវេ វត្ថតិ
អសភាវធម្មស្ស ការណាសម្ភវតោ។ ន ហិ និស្សភាវា ធម្មា កេនបិ
និព្ពត្តិយន្តិ។ អត្ថនោ លក្ខណំ ជារន្តិ យធិបិ លក្ខណាវិនិមុត្តា ធម្មា នាម
នត្ថិ, តថាបិ យថា ធិដ្ឋិតណ្ហាបរិកប្បិតាការមត្តា
អត្ថសុភសុខសស្សតាធិយោ, បកតិយាធិយោ, ធិញ្ញាធិយោ, ជីវាធិយោ,
កាយាធិយោ លោកវោហារមត្តសិទ្ធា គគណាកុសុមាធិយោវ
សច្ចិកជ្ជបរមត្ថតោ ន ឧបលព្ពន្ធិ, ន ឯវមេតេ, ឯតេ បន សច្ចិកជ្ជបរមត្ថតោ
ឧបលព្ពន្ធិ, តតោ ឯវ សត្តាធិវិសេសវិហតោ ធម្មមត្តា សភាវវត្ថោតិ
ធស្សនត្ថំ “អត្ថនោ លក្ខណំ ជារន្តិ” តិ វុត្ថំ។ ភវតិ ហិ ភេទាភាវេបិ
សុខាវពោធនត្ថំ ឧបចារមត្តសិទ្ធន ភេទេន និទ្ទេសោ យថា “សិលាបុត្តកស្ស

សរីរ"ន្តិ។ ធារីយន្តិ វា យថាសភាវតោ អវធារីយន្តិ ញាយន្តិតិ ធម្មា,
កក្កុឡ្យដុសនាធម្មោ។

អសាធារណាហេតុម្ហីតិ អសាធារណាការណោ, សក្កាយធម្មេសុ តស្ស
តស្ស អាវេណិកបច្ឆយេតិ អត្ថោ។ កី បន តន្តិ? តណ្ហាមានទិដ្ឋិយោ,
អវិជ្ជាធម្មោបិ វា។ យថេវ ហិ បថវីអាទិសុ មញ្ញាណវត្ថុសុ ឧប្បជ្ឈមាណ
តណ្ហាធម្មោ មញ្ញាណ តេសំ បវត្តិយា មូលការណំ, វេ អវិជ្ជាធម្មោបិ។ តថា
ហិ "អស្សុតវា បុទុជ្ឈនោ"តិអាទិនា "អបរិញ្ញាតំ តស្សាតិ វនាមី"តិ (ម. និ. ១.២)
"នន្ទិ ទុក្ខស្ស មូល"ន្តិ (ម. និ. ១.១៣) ច អន្ធមតោ, "ខយា វាគស្ស...ខេ....
វីតមោហត្ថា"តិ ព្យតិវេកតោ ច តេសំ មូលការណភាវាវិការីតោ។

បរិយាយេតិ ទេសេតព្ពមត្ថំ អវគមេតិ ពោធិយតីតិ បរិយាយោ, ទេសនា។
បរិយាយតិ អត្ថនោ ដលំ បរិគ្គហេត្វា វត្ថុតិ តស្ស វា ការណភាវំ គដ្ឋតីតិ
បរិយាយោ, ការណំ។ បរិយាយតិ អបរាបរំ បរិវត្ថតីតិ បរិយាយោ, វារោ។ វេ
បរិយាយសទ្ធស្ស ទេសនាការណាវាវេសុ បវត្តិ វេទិតញ្ចា។ យថាវុតវសេន
អគ្គហេត្វា និទ្ធាវេត្វា គហេតព្ពត្ថំ នេយ្យត្ថំ។ តេភូមកា ធម្មាវ អនវសេសតោ
វេទិតញ្ចា មញ្ញាណវត្ថុតាណំ សញ្ញេសំ បថវីអាទិធម្មាណំ អធិប្បេតត្ថា។

ការណទេសនន្តិ ការណញ្ញាបនំ ទេសនំ។ តំ អត្ថន្តិ តំ សព្ពធម្មានំ
មូលការណាសម្ពាតំ, ការណទេសនាសម្ពាតំ វា អត្ថំ។ តេនេវាហ "តំ ការណំ
តំ ទេសន"ន្តិ។ ឯកត្ថមេតន្តិ ឯតំ បទទ្ធយំ ឯកត្ថំ។ សាធុសន្នោ វេ ហិ ក-
ការេន វឿត្វា "សាធុក"ន្តិ វុត្តោ។ តេនេវ ហិ សាធុសទ្ធស្ស អត្ថំ វនន្តេន
អត្ថុទ្ធាវសេន សាធុកសន្នោ ឧទាហដោ។ ធម្មុចីតិ បុញ្ញកាមោ។
បញ្ញាណាវាតិ បញ្ញាវា។ អនុញ្ញាតិ អនុសកោ, អនុបយាតកោតិ អត្ថោ។
ឥធាបីតិ ឥមស្មី មូលបរិយាយសុត្ថបិ។ អយន្តិ សាធុកសន្នោ។ ឯត្ថេវ

ទង្គិកម្មេតិ សក្កច្ចកិរិយាយំ។ អាណត្តិយន្តិ អាណាបនេ។ “សុណាថ សាធុកំ
មនសិ ករោថា”តិ ហិ វុត្តេ សាធុកសន្នេន សវនមនសិការាណំ សក្កច្ចកិរិយា
វិយ តទាណាបនម្បិ វុត្តំ ហោតិ។ អាយាចនត្ថតាវិយ ចស្ស អាណាបនត្ថតា
វេទិតញ្ចា។

ឥនាទេត្ថ ឯវំ យោជនា វេទិតញ្ចាតិ សម្ពន្ធោ។ សោតិន្ទ្រិយវិក្ខេបវារណំ
សវនេ និយោជនវសេន កិរិយន្តរបដិសេធនការតោ, សោតំ ឌុទហថាតិ
អត្ថោ។ មនិន្ទ្រិយវិក្ខេបនិវារណំ អញ្ញាបិដ្ឋាបដិសេធនតោ។ បុរិមន្តិ
“សុណាថា”តិ បទំ។ ឯត្ថាតិ សុណាថ, មនសិ ករោថា”តិ បទទ្ធយេ, ឯតស្មី វា
អធិការេ។ ព្យញ្ញនវិបល្លាសគ្គាហវារណំ សោតទ្វារេ វិក្ខេបបដិពាហកត្តា។ ន
ហិ យាថាវតោ សុណាន្តស្ស សន្តតោវិបល្លាសគ្គាហោ ហោតិ។
អត្ថវិបល្លាសគ្គាហវារណំ មនិន្ទ្រិយវិក្ខេបបដិពាហកត្តា។ ន ហិ សក្កច្ចំ ធម្មំ
ឧបទាវន្តស្ស អត្ថតោវិបល្លាសគ្គាហោ ហោតិ។ ធម្មស្សវនេ និយោជនិ
សុណាថាតិ វិទហនតោ។ ធារណ្ហាបបរិក្ខាស្វតិ ឧបបរិក្ខត្តហណោន
តុលនតីរណាទិកេ ទិដ្ឋិយា ច សុប្បដិវេធំ សង្គណ្ហាតិ។

សព្វញ្ញនោតិ ឯត្ថ យថាធិប្បេតមត្តំ ព្យញ្ញយតីតិ ព្យញ្ញនំ, សភាវនិរុត្តិ។
សហ ព្យញ្ញនេនាតិ សព្វញ្ញនោ, ព្យញ្ញនសម្បន្នោតិ អត្ថោ។ អរណីយតោ
ឧបគន្ធាតោ អនុដ្ឋាតតោ អត្ថោ, ចតុចារិសុទ្ធិសីលាទិកោ។ សហ អត្ថនាតិ
សាត្ថោ, អត្ថសម្បន្នោតិ អត្ថោ។ ធម្មគម្ពីរោតិអាទីសុ ធម្មោ នាម តន្តិ។ ទេសនា
នាម តស្ស មនសា វវត្ថាបិតាយ តន្តិយា ទេសនា។ អត្ថោ នាម តន្តិយា
អត្ថោ។ បដិវេធនាម តន្តិយា តន្តិអត្ថស្ស ច យថាភូតាវពោធា។ យស្មា
ចេតេ ធម្មទេសនាអត្ថបដិវេធនា សសាទីហិ វិយ មហាសមុទ្ទោ មន្ទពុទ្ធិហិ
ទុក្ខាកាឡា អលព្ពនេយ្យបតិដ្ឋា ច, តស្មា គម្ពីរា។ តេន វុត្តំ “យស្មា អយំ

ធម្មា...បេ... សាធុកំ មនសិ ករោថា"តិ។ ឯត្ថ ច បដិវេទស្ស ទុក្ខរការតោ
ធម្មត្ថានំ ទេសនាញ្ញាណស្ស ទុក្ខរការតោ ទេសនាយ ទុក្ខោគាហតា,
បដិវេទស្ស បន ឧប្បាទេតុំ អសក្កុណោយ្យត្ថា តត្ថិសយញ្ញាណុប្បត្តិយា ច
ទុក្ខរការតោ ទុក្ខោគាហតា វេទិតញ្ញា។

ទេសនំ នាម ឧទ្ទិសនំ។ តស្ស និទ្ទិសនំ ភាសនន្តិ ឥន្ទាធិប្បេតន្តិ អាហា
“វិត្តារតោបិ នំ ភាសិស្សមីតិ វុត្ថំ ហោតិ”តិ។ បរិព្យត្តំ កថនំ វា ភាសនំ។
សាឡិកាយិវ និក្សេសោតិ សាឡិកាយ អាហាចោ វិយ មធុរោ កណ្ណាសុខោ
បេមនីយោ។ បដិភានន្តិ សន្មោ។ ឧទ្ទិរយីតិ ឧទ្ទារីយតិ, វុច្ឆតិ វា។

ឯវំ វុត្ថេ ឧស្សហជាតាតិ ឯវំ “សុណាម សាធុកំ មនសិ ករោថ
ភាសិស្សមី”តិ វុត្ថេ ន កិរ សត្តា សន្នេហេនេវ ទេសេស្សតិ, វិត្តារេនបិ
ភាសិស្សតីតិ សញ្ញាតុស្សហា ហដ្ឋតុដ្ឋា ហុត្វា។ ឥន្ទាតិ ឥមិនា
វុច្ឆមានអធិករណំ តស្ស បុគ្គលស្ស ឧប្បត្តិជ្ជានភូតំ អធិប្បេតន្តិ អាហា
“ទេសាបទេសេ និចាតោ”តិ។ លោកន្តិ ឱកាសលោកំ។ ឥន្ទ តថាគតោ
លោកេតិ ហិ ជាតិទេត្ថំ, តត្ថាបិ អយំ ចក្កវាឡោ អធិប្បេតោ។ សមណោតិ
សោតាបន្នោ។ ទុតិយោ សមណោតិ សកទាគាមី។ វុត្ថញ្ញេតំ “កតមោ ច,
ភិក្ខុវេ, សមណោ? ឥន្ទ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ តិណ្ណំ សំយោជនានំ បរិក្ខយា
សោតាបន្នោ ហោតិ”តិ (អ. និ. ៤.២៤៤) “កតមោ ច, ភិក្ខុវេ, ទុតិយោ
សមណោ? ឥន្ទ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ តិណ្ណំ សំយោជនានំ បរិក្ខយា រាគនោសមោហានំ
តទុត្តា សកទាគាមី ហោតិ”តិ ច (អ. និ. ៤.២៤៤)។ ឥន្ទេវ តិដ្ឋមានស្សតិ
ឥមិស្ស ឯវំ ឥន្ទសាលគុហាយំ តិដ្ឋមានស្ស។

២. អស្សុតវាតិ ឯត្ថ (អ. និ. ដ៏. ១.១.៥១) សុតន្តិ សោតទ្វារាទុសារេន
ឧបធារិតំ, ឧបធារណំ វា, សុតំ អស្សុត្តិ តិ សុតវា។ វា-សទ្ធស្ស ហិ អត្ថោ

អត្ថិតាមត្ថាធិវសេន អនេកវិដោ។ តថា ហិ “អន្តរា អយំ លោកោ
 បរិវដ្តមោ” តិអាធិសុ (ធិ. និ. ១.៥៤; បដិ. ម. ១.១៤០) អត្ថិតាមត្ថំ អត្ថោ។ “ធនវា
 កោគវា, លាភី អន្ធស្សា” តិ ច អាធិសុ ពហុភាវោ។ “រោគវា ហោតិ
 រោគាភិក្ខុតោ” តិអាធិសុ កាយាពាដោ។ “កុដ្ឋី កុដ្ឋបីវរេនា” តិអាធិសុ និដ្ឋា,
 “ឥស្សកី មច្ឆរី សថោ មាយាវិនោ កេដុតិនោ” តិអាធិសុ អភិណ្ឌាយោកោ។
 “ធន្ន្នា ធន្នី អលម្ពរី” តិអាធិសុ (វិសុទ្ធិ. ១.១៤២) សំសគ្គោ។ “បណ្ឌិតោ វាបិ តេន
 សោ” តិអាធិសុ (ធជ. ប. ៦៣) ឧបមាណំ, សទិសភាវោតិ អត្ថោ។ “តំ វាបិ ជីវា មុនី
 វេទយន្តី” តិអាធិសុ (សុ. និ. ២១៣) សមុច្ចយោ។ “កេ វា ឥមេ កស្ស វា” តិអាធិសុ
 (ចារា. ២៩៦) សំសយោ។ “អយំ វា ឥមេសំ សមណាព្រាហ្មណាណំ សព្វពាលោ
 សព្វមូឡោ” តិអាធិសុ (ធិ. និ. ១.១៨១) វិភាវនោ។ “ន វាយំ កុមារោ
 មត្តមញ្ញាសី” តិអាធិសុ (សំ. និ. ២.១៥៤) បទប្បវណំ។ “យេ ហិ កេចិ, ភិក្ខុវេ,
 សមណា វា ព្រាហ្មណា វា” តិអាធិសុ (ម. និ. ១.១៧០) វិកល្យោ។ “សក្យបុត្តស្ស
 សិរីមតោ (ធិ. និ. ៣.២៧៧), សីលវតោ សីលសម្មត្តិយា កល្យាណោ កិត្តិសន្នោ
 អត្តគ្គត្តិ” តិ (ធិ. និ. ២.១៥០; ៣.៣១៦; អ. និ. ៥.២១៣; មហាវ. ២៨៥) ច អាធិសុ
 បសំសា។ “បញ្ញាវា ហោតិ ឧទយត្តតាមិនិយា បញ្ញាយ សមន្នាគតោ អរិយាយ
 និព្វេធិកាយ សម្មា ធុក្ខត្តយតាមិនិយា” តិអាធិសុ (ធិ. និ. ៣.៣១៧, ៣៥៥)
 អតិសយោ។ ឥធាបិ អតិសយោ, បសំសា វា អត្ថោ, តស្មា យស្ស បសំសិតំ,
 អតិសយេន វា សុតំ អត្ថិ, សោ សុតវាតិ សំកិលេសវិទ្ធិសនសមត្ថំ
 បរិយត្តិធម្មស្សវំ, តំ សុត្វា តថត្តាយ បដិបត្តិ ច “សុតវា” តិ ឥមិនា សន្នេន
 បកាសិតា។ អថ វា សោតព្ពយុត្តំ សុត្វា កត្តព្ពនិប្បត្តិវសេន សុណីតិ សុតវា,
 តប្បដិក្ខេបេន ន សុតវាតិ អស្សុតវា។

អយញ្ញំ អ-កាវោ “អហេតុកា ធម្មា (ធជ. ស. ២.ធុកមាតិកា), អភិក្ខុកោ
 អាវាសោ” តិអាធិសុ (ចាចិ. ១០៤៦, ១០៤៧) តំសហយោគនិវត្តិយំ ឥច្ឆិតោ។

“អបច្ចយា ធម្មា” តិ (ធម. ស. ៧. ទុក្ខមាតិកា) តំសម្ពុទ្ធិការិនីវត្តិយំ។
បច្ចយុប្បន្នញ្ចិ បច្ចយសម្ពុទ្ធិតិ អប្បច្ចយុប្បន្នត្តា អតំសម្ពុទ្ធិតា ឯត្ថ ជោតិតា។
“អនិទស្សនា ធម្មា” តិ (ធម. ស. ៩. ទុក្ខមាតិកា) តំសភាវិនីវត្តិយំ។ និទស្សនញ្ចិ
ទដ្ឋត្ថតា។ អថ វា បស្សតីតិ និទស្សនំ, ចក្កវិញ្ញាណំ, តគ្គហេតុត្ថការិនីវត្តិយំ
យថា “អនាសវា ធម្មា” តិ (ធម. ស. ១៥. ទុក្ខមាតិកា), “អប្បជីយា ធម្មា (ធម. ស.
១០. ទុក្ខមាតិកា), អនាវម្ពណា ធម្មា” តិ (ធម. ស. ៥៥. ទុក្ខមាតិកា)
តំកិច្ចិនីវត្តិយំ, “អរូបិនោ ធម្មា (ធម. ស. ១១. ទុក្ខមាតិកា) អបេតសិកា ធម្មា” តិ
(ធម. ស. ៥៧. ទុក្ខមាតិកា) តញ្ញាវិនីវត្តិយំ។ តទញ្ញថា ហិ ឯត្ថ បកាសិតា។
“អមនុស្សា” តិ តញ្ញាវមត្តិនីវត្តិយំ។ មនុស្សមត្តំ នត្ថិ, អញ្ញំ សមាធន្តិ។
សទិសតា ហិ ឯត្ថ សូចិតា។ “អស្សមណោ សមណបជិញ្ញោ, អនិរិយោ” តិ (អ.
និ. ៣. ១៣) ច តំសម្ពាវនីយគុណានីវត្តិយំ។ គរហា ហិ ឥធ ញ្ញាយតិ។ “កច្ចិ
ភោតោ អនាមយំ, អនុទរា កញ្ញា” តិ (ជា. ២. ២០. ១២៩) តទនប្បការិនីវត្តិយំ,
“អនុប្បន្នា ធម្មា” តិ (ធម. ស. ១៧. ទុក្ខមាតិកា) តំសទិសភាវិនីវត្តិយំ។
អតីតានញ្ចិ ឧប្បន្នបុព្វត្តា ឧប្បាទិធម្មានញ្ច បច្ចយេកទេសនិប្បត្តិយា
អារទុប្បាទិការតោ កាលវិមុត្តស្ស ច វិជ្ជមានត្តា ឧប្បន្នានុកូលតា បគេវ
បច្ចប្បន្នានន្តិ តត្ថិទ្ធវតាវ ឯត្ថ វិញ្ញាយតិ “អសេក្ខា ធម្មា” តិ (ធម. ស.
១១. ទុក្ខមាតិកា) តទបរិយោសានិនីវត្តិយំ។ តន្តិជ្ជានញ្ចិ ឯត្ថ បកាសិតន្តិ។
ឯវមនេកេសំ អត្តានំ ជោតកោ។ ឥធ បន “អរូបិនោ ធម្មា អបេតសិកា
ធម្មា” តិ អាទីសុ វិយ តញ្ញាវិនីវត្តិយំ ទដ្ឋញ្ចោ, អញ្ញត្ថតិ អត្ថោ។ ឯតេនស្ស
សុតាទិញ្ញាណាវិវហាតំ ទស្សេតិ។ តេន វុត្តំ “អាគមាធិគមាភាវា ញ្ញេយ្យោ
អស្សុតវា ឥតី” តិ។

ឥនានិ តស្ស អត្តំ វិវរន្តោ យស្មា ខន្ធជាត្វាទិកោសល្លេនបិ
មញ្ញោបជិសេធនសមត្តំ ពាហុសច្ចំ ហោតិ។ យថាហ “កិត្តាវតា នុខោ, កន្តេ,

ពហុស្សុតោ ហោតិ? យតោ ខោ ភិក្ខុ ខន្ធកុសលោ ហោតិ ធាតុ, អាយតន,
បដិច្ចសមុប្បាទកុសលោ ហោតិ, ឯត្តាវតោ ខោ ភិក្ខុ ពហុស្សុតោ ហោតិ”តិ,
តស្មា “យស្ស ហិ ខន្ធធាតុអាយតនសច្ចបច្ចយាការសតិបដ្ឋានាទីស្វតិអាទិ
វុត្តំ។ តត្ថ វាបុគ្គតករណំ ឧគ្គហោ។ អត្ថបរិបុច្ឆនំ បរិបុច្ឆា។ កុសលេហិ សហ
ចោទនាបរិហារណាវសេន វិនិច្ឆយករណំ វិនិច្ឆយោ។ មគ្គជលនិព្វានានិ
អធិគមោ។

ពហុនំ (ធម្ម. ស. មូលដ៏. ១០០៧) នានប្បការានំ កិលេសសក្កាយទិដ្ឋនំ
អវិហតត្តា តា ជនេន្តិ, តាហិ វា ជនិតាតិ បុប្ផនា។ អវិហតមេវ វា ជន-សន្នោ
វេទតិ។ បុប្ផ សត្តារានំ មុខមុល្លោកិកាតិ ឯត្ថ បុប្ផ ជនា សត្ថបដិញ្ញា ឯតេសន្តិ
បុប្ផនាតិ វេទនត្ថោ។ បុប្ផ សព្ពគតីហិ អវុដ្ឋិតាតិ ឯត្ថ ជនេតព្វា, ជាយន្តិ វា ឯត្ថ
សត្តាតិ ជនា, នាណគតិយោ, តា បុប្ផ ឯតេសន្តិ បុប្ផនា។ ឥតោ បរេ ជាយន្តិ
ឯតេហិតិ ជនា, អភិសម្ព័រាទយោ, តេ ឯតេសំ បុប្ផវិដ្ឋន្តិតិ បុប្ផនា។
អភិសម្ព័រណាទិអត្ថោ ឯវ វា ជន-សន្នោ ទដ្ឋព្វោ។ ឱហា កាមោឃាទយោ។
រាគគ្គិអាទយោ សន្តាទា។ តេ ឯវ, សព្វេបិ វា កិលេសា បរិឡាហា។ បុប្ផ បញ្ចសុ
កាមគុណេសុ រត្តាតិ ឯត្ថ ជាយតីតិ ជនោ, រាគោ គេជោតិ ឯវមាទិកោ, បុប្ផ
ជនោ ឯតេសន្តិ បុប្ផនា។ បុប្ផសុ វា ជនា ជាតា រត្តាតិ ឯវ រាគាទិអត្ថោ ឯវ វា
ជនសន្នោ ទដ្ឋព្វោ។ រត្តាតិ វុត្តំ វិយ វុត្តជាតេន ចិត្តស្ស វិបរិណាមកវេន
ធន្តរាគេន រត្តា សារត្តា។ គិទ្ធាតិ អភិកម្ព័នសភាវេន អភិជ្ឈានេន គិទ្ធា គេធំ
អាបន្នា។ គតិតាតិ គតិតាវិយ ទុម្មោចនិយភាវេន តត្ថ បដិពន្ធា។ មុច្ឆិតាតិ
កិលេសវសេន វិសញ្ញាភូតាវិយ អនញ្ញាភិទ្ធា មុច្ឆំ មោហាមាបន្នា។
អន្សោសន្នាតិ អនញ្ញាសាធារណោ វិយ កត្វា គិលីត្វា បរិនិដ្ឋបេត្វា បិតា។
លត្តាតិ វុត្តនណ្ឌាកេ វិយ អាសត្តា មហាបលីបេ វា យាវ នាសិកត្តា
បលីបន្នបុរិសោ វិយ ឧទ្ធវិវុត្តំ អសក្កុណោយ្យភាវេន និមុត្តា, លតិតាតិ

មក្តជាលេខ អាណត្តិការពេល បច្ចុប្បន្នតោវិយ មក្តជា បញ្ចន្តំ ឥន្ទ្រិយានំ វសេន
អាណត្តិការ បលិតុទ្ធាតិ ពុទ្ធា, ឧបទ្ធាតា វា។ អារុជាតិ អារុនិតា, និរុត្តាតិ
និរាវតា។ ឡុតាតិ បលិតុណ្ឌិតា, បរិយោនន្ធា វា។ បិហិតាតិ បិទហិតា,
បដិច្ចន្ទាតិ បដិច្ចនិតា។ បដិកុដ្ឋិតាតិ ហេដ្ឋាមុខជាតា។ បុដ្ឋនំ វា
គណនបឋមតីតានន្តិអាទិនា បុដ្ឋ ជនោ បុដ្ឋន្តោតិ ទស្សតិ។

“អស្សុតវា”តិ ឯតេន អវិជ្ជន្ទតា វុត្តាតិ អាហា “អនុបុដ្ឋន្តោ វុត្តា
ហោតិ”តិ។ អារកត្តា (សំ. និ. ដ៏. ២.៣.១) កិលេសេហិ មគ្គេន សមុច្ឆិន្ទត្តា។
អនយេតិ អវឡិយំ, អនត្ថតិ អត្ថោ។ អនយេ វា អនុចាយេ។ នតិយនតោ
អវត្តនតោ។ អយេតិ វឡិយំ, អត្ថ, ឧចាយេ វា។ អរណីយតោតិ
បយិរុចាសិតព្ពតោ។ និរុត្តិនយេន បទសិទ្ធិ វេទិតញ្ញា បុរិមេសុ អត្តវិកប្បេសុ។
បច្ឆិមេ បន សទ្ធសត្តវសេនបិ។ យទិបិ អរិយ-សន្នោ “យេ ហិ វោ អរិយា
បរិសុទ្ធកាយកម្មត្តា”តិអាទិសុ (ម. និ. ១.៣៥) វិសុទ្ធាសយបយោគេសុ
បុដ្ឋនេសុបិ វុត្តតិ។ ឥធម បន អរិយមគ្គាធិគមេន សព្ពលោកុត្តរការេន ច
អរិយភារោ អធិប្បតោតិ ទស្សន្តោ អាហា “ពុទ្ធា”តិអាទិ។ តត្ថ “បច្ឆេកពុទ្ធា
តថាគតសាវកោ ច សប្បវិសា”តិ ឥទំ អរិយា សប្បវិសាតិ ឥធម វុត្តបទានំ អត្តំ
អសង្ករតោ ទស្សតុំ វុត្តំ។ យស្មា បន និប្បវិយាយតោ អរិយសប្បវិសភាវា
អភិន្នសភាវា។ តស្មា “សព្ពេវ វា”តិអាទិ វុត្តំ។

ឯត្តាវតា ហិ ពុទ្ធសាវកោ វុត្តោ។ តស្ស ហិ ឯកន្តេន កល្យាណមិត្តោ
ឥច្ឆិតញ្ញោ បរតោយោសមន្តរេន បឋមមគ្គស្ស អនុប្បជ្ឈនតោ។ វិសេសតោ
ចស្ស ភគវាវ កល្យាណមិត្តោ អធិប្បតោ។ វុត្តញ្ញោតំ “មមញ្ញា, អាណន្ត,
កល្យាណមិត្តំ អាគម្ម ជាតិធម្មា សត្តា ជាតិយា បរិមុច្ឆន្តិ”តិអាទិ (សំ. និ. ៥.២)។
សោ ឯវ ច អវេច្ចបសាធាធិគមេន ទទ្ធកត្តិ នាម។ វុត្តម្បិ ចេតំ “យំ មយា

សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, តំ មម សាវកា ជីវិតហេតុបិ នាតិក្កមន្តី" តិ (ឧទា.
៤៥)។ កតញ្ញតាធិហិ បច្ឆេកពុទ្ធាពុទ្ធាតិ ឯត្ថ កតំ ជាតាតិ កតញ្ញ។ កតំ
វិទិតំ ចាកជំ ករោតិ តិ កតវេទី។ អនេកេសុបិ ហិ កប្បសតសហស្សេសុ កតំ
ឧបការំ ជានន្តិ បច្ឆេកពុទ្ធា ចាកជញ្ញ ករោតិ
សតិជននអាមិសបដិគ្គហណាធិនា, តថា សំសារទុក្ខទុក្ខិតស្ស សក្កច្ចំ ករោតិ
កិច្ចំ, យំ អត្តនា កាតុំ សក្កា។ សម្មាសម្ពុទ្ធា បន កប្បានំ
អសង្ខ័យ្យសហស្សេសុបិ កតំ ឧបការំ មគ្គជលានំ ឧបនិស្សយញ្ច ជាតាតិ,
ចាកជញ្ញ ករោតិ, សីហោវិយ ច ឯវំ សព្ពត្ថ សក្កច្ចមេវ ធម្មទេសនំ ករោត្តោ
ពុទ្ធកិច្ចំ ករោតិ។ យាយ បដិបត្តិយា ធិដ្ឋា នាម ហោតិ, តស្សា
អប្បដិបដ្ឋនភារោ, តត្ថ ច អាទរភារោ អរិយានំ អនុស្សនសីលតា ច, ន ច
នុស្សនេ សាធុការីតា ច វេទិតញ្ញ។ ចក្កនា អនុស្សវីតិ ឯត្ថ ចក្ក នាម ន
មំសចក្ក ឯវ, អថ ខោ ធិព្ពចក្កបីតិ អាហា "ធិព្ពចក្កនា វា" តិ។ អរិយភារោតិ
យេហិ យោគតោ "អរិយា" តិ វុច្ចន្តិ។ តេ មគ្គជលធម្មា ធនញ្ញ។

តត្រាតិ ញ្ញាណនុស្សនស្សេវ នុស្សនភារេ។ វុត្ថតិ
អធិប្បេតត្ថញ្ញាបនការណំ។ ឯវំ វុត្ថេបីតិ ឯវំ អញ្ញាបនេសេន អត្ថបនាយិកំ
កត្វា វុត្ថេបិ។ ធម្មន្តិ លោកុត្តរធម្មំ, ចតុសច្ចធម្មំ វា។ អរិយករធម្មា
អនិច្ចានុបស្សនាធម្មោ វិបស្សិយមាណា អនិច្ចាធម្មោ, ចត្តារិ វា អរិយសច្ចានិ។

អរិដ្ឋតោតិ នវិដ្ឋតោ, អធិសីលសិក្ខាធិវសេន ន សិក្ខិតោ។ យេសំ
សំវរិទយាធិនំ អភារេន អយំ អរិដ្ឋតោតិ វុច្ចតិ, តេ តាវ ទស្សេតុំ "ធុរិដោ
វិទយោ នាមា" តិអាធិមាហា។ តត្ថ សីលសំវរោតិ ចាតិមោក្ខសំវរោ វេទិតញ្ញ,
សោ ច អត្ថតោ កាយិកវាចសិកោ អរិកិក្កមោ។ សតិសំវរោតិ ឥន្ទ្រិយរក្ខា,
សា ច តថាបវត្តា សតិ ឯវ។ ញ្ញាណសំវរោតិ "សោតានំ សំវរំ ព្រូមី" តិ (សុ. និ.

១០៤០) វត្តា “បញ្ញាយេតេ បិដិយេ” តិ វចនតោ សោតសម្ពាតានំ
តណ្ហាទិដ្ឋិទុច្ឆរិតអវិជ្ជាអវសិដ្ឋកិលេសានំ សំវារេ បិទហានំ សមុច្ឆេទញ្ញាណានិ
វេទិតព្ពំ។ ខន្តិសំវារេតិ អធិវាសនា, សា ច តថាបវត្តា ខន្ធា, អនោសោ វា។
បញ្ញាតិ ឯកេ, តំ អដ្ឋកថាយ វិរុដ្ឋតិ។ វិរិយសំវារេ កាមវិតក្កាទិនំ
វិនោទនវសេន បវត្តំ វិរិយមេវ។ តេន តេន គុណាផ្តែន តស្ស តស្ស
អគុណាផ្តែស្ស បហានំ តទផ្តបហានំ។ វិក្ខម្ពនេន បហានំ វិក្ខម្ពនបហានំ។
សេសបទត្ថយេបិ ឯសេវ នយោ។

ឥមិនា ចាតិមោក្ខសំវារេនាតិអាទិ សីលសំវារេទិនំ វិវរណំ។ តត្ថ
សមុបេតោតិ ឯត្ថ ឥតិ-សន្តោ អាទិសត្តោ។ តេន “សហគតោ
សមុបេតោ” តិអាទិនា វិកត្ថេ (វិភ. ៥១១) អាគតំ សំវារិកត្ថំ ទស្សេតិ។ ឯស
នយោ សេសេសុបិ។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ អនន្តរសុត្តេ អាវិ ភវិស្សតិ។

កាយទុច្ឆរិតាទិននិ ទុស្សីល្យសម្ពាតានំ កាយវចិទុច្ឆរិតាទិនំ
មុដ្ឋស្សច្ឆសម្ពាតស្ស បមាទស្ស អភិជ្ឈាទិនំ វា អក្ខន្តិអញ្ញាណាកោសដ្ឋានព្វា។
សំវារណតោតិ បិទហានតោ ចកនតោ។ វិនយនតោតិ កាយវាចាចិត្តានំ
វិរូបប្បវត្តិយា វិនយនតោ អបនយនតោ, កាយទុច្ឆរិតាទិនំ វា វិនយនតោ,
កាយាទិនំ វា ជិម្ពប្បវត្តិ វិច្ឆិទ្ធិត្វា ឧដុកំ នយនតោតិ អត្តោ។ បច្ចយសមវាយេ
ឧប្បជ្ឈនាបហានំ កាយទុច្ឆរិតាទិនំ តថា តថា អនុប្បាទនមេវ សំវារណំ
វិនយនព្វា វេទិតព្ពំ។

យំ បហាននិ សម្ពន្ធា។ “នាមរូបបរិច្ឆេទាទិសុ វិបស្សនាញ្ញាណាសូ” តិ
កស្មា វុត្ថំ, ននុ នាមរូបបរិច្ឆេទបច្ចយបរិគ្គហកម្មវិភារណានិ ន
វិបស្សនាញ្ញាណានិ សម្មសនាការេន អប្បវត្តនតោ? សច្ចមេតំ។
វិបស្សនាញ្ញាណាស្ស បន អធិដ្ឋានភាវតោ ឯវំ វុត្ថំ។ “នាមរូបមត្តមិទំ, នត្ថិ ឯត្ថ

អត្តា វា អត្តនិយំ វា” តិ វេ បរត្តញ្ញាណំ នាមរូបវត្ថុនាំ។ សតិ វិជ្ជមាន
ខន្ធបញ្ចកសម្ពាទេ កាយេ, សយំ វា សតិ តស្មី កាយេ ទិដ្ឋតិ សក្កាយទិដ្ឋិ។
“រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ” តិ (សំ. និ. ៣.៨១; ៤.៣៤៥) វេ បរត្តា មិច្ឆាទិដ្ឋិ។
តស្សេវ រូបារូបស្ស កម្មាវិជ្ជាទិបច្ចយបរិគ្គណ្ឌានញ្ញាណំ បច្ចយបរិគ្គហោ។
“នត្ថិ ហេតុ នត្ថិ បច្ចយោ សត្តានំ សំកិលេសាយា” តិ (ទី. និ. ១.១៦៨)
អាទិនយប្បវត្តា អហេតុកទិដ្ឋិ។

“ឥស្សរេបុរិសបជាបតិបកតិអណ្តាកាលាទីហិ លោកោ បរត្តតិ និវត្តតិ ចា” តិ
បរត្តា វិសមហេតុទិដ្ឋិ។ តស្សេវាតិ បច្ចយបរិគ្គហស្សេវ។ កម្មាវិភវណោនាតិ
យថា ឯតវហិ នាមរូបស្ស កម្មាទិបច្ចយតោ ឧប្បត្តិ, វេ អតីតានាគតេសុបីតិ
តីសុបិ កាលេសុ វិចិកិច្ចាបនយនញ្ញាណោន។ កម៌កមីភាវស្សាតិ “អហោសី
នុ ខោ អហមតីតមទ្ធាន” ត្ថិ (ម. និ. ១.១៨; សំ. និ. ២.២០) អាទិនយប្បវត្តាយ
សំសយប្បវត្តិយា។ កលាបសម្មសនេនាតិ “យំ កិញ្ចី រូបំ
អតីតានាគតបច្ចុប្បន្ន” ត្ថិអាទិនា (ម. និ. ១.៣៦១; ២.១១៣; ៣.៨៦, ៨៩)
ខន្ធបញ្ចកំ ឯកាទសសុ ឱកាសេសុ បក្ខិបិទ្វា សម្មសនវសេន បរេត្តន
នយវិបស្សនាញ្ញាណោន។ អហំ មមាតិ តាហស្សាតិ អត្តត្តនិយកហរណស្ស។
មគ្គាមគ្គវត្ថុនេនាតិ មគ្គាមគ្គញ្ញាណវិសុទ្ធិយា។ អមគ្គេ មគ្គសញ្ញាយាតិ
ឱកាសាទិកេ អមគ្គេ “មគ្គោ” តិ ឧប្បន្នសញ្ញាយ។

យស្មា សម្មនេវ សម្ពាទំ ឧទយំ បស្សន្តោ “វេ មេវ សម្ពាទ
អនុរូបការណតោ ឧប្បន្នត្ថិ, ន បន ឧប្បន្នត្ថិ” តិ គណ្ហាតិ, តស្មា វុត្តំ
“ឧទយទស្សនេន ឧប្បន្នទិដ្ឋិយា” តិ។ យស្មា បន សម្ពាទំ វេ យំ បស្សន្តោ
“យទិបិមេ សម្ពាទ អវិច្ឆិទ្វា វុត្តត្ថិ, ឧប្បន្នប្បន្នា បន អប្បនិសន្ធិកា និរុដ្ឋន្ត
វា” តិ បស្សតិ, តស្សេវំ បស្សតោ កុតោ សស្សតគ្គាហោ, តស្មា វុត្តំ
“វេ យទស្សនេន សស្សតទិដ្ឋិយា” តិ។ កយទស្សនេនាតិ

ភយតុបដ្ឋានញាណោន។ សភយេតិ សព្ពកយានំ អាករភាវតោ
សកលទុក្ខរូបសមសង្ខាតស្ស បរមស្សសស្ស បដិបក្ខភាវតោ ច សភយេ
ខន្ធបញ្ចកេ។ អភយសញ្ញាយាតិ “អភយំ ខេម”ន្តិ ឧប្បន្នសញ្ញាយ។
អស្សនសញ្ញា នាម បញ្ចចាធានក្ខន្ធនុសុ អស្សនវសេន បវត្ថសញ្ញា, យា
“អាលយាភិនិវេសោ”តិបិ វុច្ចតិ។ អភិវតិសញ្ញា តត្ថវ អភិវតិវសេន
បវត្ថសញ្ញា, យា “នន្ទិ”តិបិ វុច្ចតិ។ អមុច្ចិតុកម្យតា អាធានំ។ អនុបេក្ខា
សង្ខារេហិ អនិព្វិន្ទនំ, សាលយតាតិ អត្ថោ។ ធម្មជ្ជិតិយំ បដិច្ចសមុប្បាទេ
បដិលោមភារោ សស្សតុច្ឆេទក្តាហោ, បច្ចយាការបដិច្ឆាទកមោហោ វា,
និព្វានេ បដិលោមភារោ សង្ខារេសុ រតិ, និព្វានបដិច្ឆាទកមោហោ វា។
សង្ខារនិមិត្តក្តាហោតិ យាទិសស្ស កិលេសសស្ស អប្បហ័នត្តាវិបស្សនា
សង្ខារនិមិត្តំ ន មុញ្ចតិ, សោ កិលេសោ, យោ “សំយោគាភិនិវេសោ”តិបិ វុច្ចតិ។
សង្ខារនិមិត្តគ្គហណាស្ស អតិក្កមនមេវ វា បហានំ។

បវត្តិ វេ បវត្តិភារោ, បរិយុដ្ឋានន្តិ អត្ថោ។ នីវរណាទិធម្មានន្តិ វេត្ត អាទិ-
សន្តោ នីវរណបក្ខិយា កិលេសាវិតក្កវិចារាទយោ ច គយ្ហន្តិ។

ចតុន្នំ អរិយមគ្គានំ ភាវិតត្តា អច្ចន្តំ អប្បវត្តិភារោ យំ បហានន្តិ
សម្ពន្ធោ។ កេន បហានន្តិ? អរិយមគ្គហោវាតិ វិញ្ញាយមាណោយមត្តោ តេសំ
ភាវិតត្តា អប្បវត្តិវចនតោ។ សមុទយបក្ខិកស្សតិ វេត្ត ចត្តារោបិ មគ្គា
ចតុសច្ឆាភិសមយាតិ កត្វា តេហិ បហាតព្ពេន តេន តេន សមុទយេន សហ
បហាតព្ពត្តា សមុទយសភាគត្តា, សច្ចវិភង្គេ ច សព្ពកិលេសានំ
សមុទយភាវស្ស វុត្តត្តា “សមុទយបក្ខិកា”តិ ទិដ្ឋិអាទយោ វុច្ចន្តិ។
បដិប្បស្សន្តត្ថំ វុបសន្តតា។ សង្ខតនិស្សជតា សង្ខារសភាវាភារោ។
បហ័នសព្ពសង្ខតន្តិ វិហិតសព្ពសង្ខតំ, វិសង្ខារន្តិ អត្ថោ។ បហានញ្ច តំ វិនយោ

ចាតិ បហានវិនយោ បុរិមេន អត្ថេន, ធុតិយេន បន បហីយតីតិ បហានំ, តស្ស
វិនយោតិ យោជេតព្ពំ។

ភិក្ខុសំវត្តាតិ នដ្ឋសំវត្តា, សំវរាភាវតោតិ អត្ថោ។ តេន
អសមាទិន្ទសំវរេបិ សង្កហិតោ ហោតិ។ សមាទានេន ហិ សម្មាទេតព្ពោ
សំវរោ តទកាវេ ន ហោតីតិ។ ឯវត្តិ លោកេ វត្តារោ ហោតិ “មហា វត នោ
កោកោ, សោ នដ្ឋោ តថា អកតត្តា” តិ។ អរិយេតិ អរិយោ។ បច្ចត្តវចនព្ពោតំ។
ឯសេសេតិ ឯសោ សោ ឯវ, អត្ថតោ អនញ្ញោតិ អត្ថោ។ តជ្ជាតេតិ អត្ថតោ
តំសភាវោ, សប្បវិសោ អរិយសភាវោ, អរិយោ ច សប្បវិសសភាវោតិ អត្ថោ។

តំ អត្ថន្តិ “សព្វធម្មមូលបរិយាយ” ន្តិ ឯវ វុត្តមត្តំ។ កស្មា បនេត្ត
បុគ្គលាធិដ្ឋានា ទេសនា កតាតិ? យទេត្ត វត្តព្ពំ, តំ “យស្មា បុព្វដ្ឋនោ
អបរិញ្ញាតវត្ថុកោ” តិអាទិនា (ម. និ. អដ្ឋ. ១.២) សយមេវ វត្ថុតិ។ ធម្មោ អធិដ្ឋានំ
ឯតិស្សតិ ធម្មាធិដ្ឋានា, សភាវធម្មេ និស្សាយ បវត្តិតទេសនា។ ធម្មវសេនេវ
បវត្តា បឋមា, បុគ្គលវសេន ឧដ្ឋហិតា បុគ្គលវសេនេវ កតា តតិយា, ឥតរា
ធម្មបុគ្គលានំ វេមិស្សកវសេន។ កស្មា បន ភក្កវា ឯវ វិភាគេន ធម្មំ
ទេសេតីតិ? វេនេយ្យជ្ឈាសយេន ទេសនាវិលាសេន ច។ យេ ហិ វេនេយ្យា
ធម្មាធិដ្ឋានាយ ធម្មទេសនាយ សុខេន អត្តំ បដិវិជ្ឈន្តិ, តេសំ តថា ធម្មំ
ទេសេតិ។ ឯស នយោ សព្វត្ថ។ យស្ស ច ធម្មធាតុយា សុប្បដិវិទ្ធត្តា
ទេសនាវិលាសប្បត្តោ ហោតិ, សាយំ សុប្បដិវិទ្ធា, តស្មា ទេសនាវិលាសប្បត្តោ
ធម្មិស្សរោ ធម្មរាជា យថា យថា ឥច្ឆតិ, តថា តថា ធម្មំ ទេសេតីតិ ឯវ ឥមិនា
វេនេយ្យជ្ឈាសយេន ទេសនាវិលាសេន ច ឯវ វិភាគេន ធម្មំ ទេសេតីតិ
វេទិតព្ពោ។

ធនាគារព័ត៌ បដិវិធាន អាចា-តេជោ-វាយោ-អាកាសធាតុ វិញ្ញាណធាតុ តិ
សមេសំ ធន្នំ ធាតុនំ វសេន ធនាគារ។ “ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វា សោមនស្សដ្ឋានិយំ រូបំ
ឧបវិចរតី” តិអាទិនា (ធី. និ. ៣.៣២៤) វុត្តានំ ធន្នំ សោមនស្សបរិចារានំ, ធន្នំ
នោមនស្សឧបេក្ខបរិចារានញ្ច វសេន អដ្ឋារសមនោបរិចារោ។
សទ្ធាធិដ្ឋានានិវសេន ចតុរាធិដ្ឋានោ។ បញ្ញាចក្ខុនា ទិដ្ឋធម្មិកស្ស
សម្បរាយិកស្ស ច អត្ថស្ស អនស្សនតោ អន្ទោ, ទិដ្ឋធម្មិកស្សវ ទស្សនតោ
ឯកចក្ខុ, ទិដ្ឋម្បិ ទស្សនតោ ទិចក្ខុ, វេទិតញ្ចោ។

ស្វាយំ និទ្ទិសីតិ សម្ពុត្តោ។ ស្វាយន្តិ ច សោ អយំ,
យថាវុត្តនេសនាវិភាគកុសលោ ភគវាតិ អត្តោ។ អបរិញ្ញាតវុត្តកោតិ តីហិ
បរិញ្ញាហិ អបរិញ្ញាតក្ខន្ធា។ ឧន្ទា ហិ បរិញ្ញាតវុត្ត។ អបរិញ្ញាមូលិកាតិ
បរិជាននាភាវនិមិត្តា តស្មី សតិ ភាវតោ។ បរិញ្ញានញ្ច អវិជ្ជាឧយោ កិលេសា
បដិបក្ខា តម្កលិកា ច សព្ពមញ្ញនាតិ។ អរិយានំ អនស្សវីតិ ឯត្ថ ឥតិ-សន្ទោ
អាទិអត្តោ។ តេន “អរិយធម្មស្ស អកោវិទោ” តិអាទិកំ បុព្វជនស្ស
វិសេសនភាវេន បវត្តំ ចាឡិសេសំ គណ្ណាតិ បុព្វជននិទ្ទេសភាវតោ។ តេនាហ
“ឯវំ បុព្វជនំ និទ្ទិសី” តិ។

សុត្តនិក្ខេបវរណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បដិវារវណ្ណនា

តស្សាតិ បុព្វជនស្ស។ វសតិ ឯត្ថ អារម្មណាករណាវសេនាតិ អារម្មណាម្បិ
វត្ថុតិ វុច្ចតិ បវត្តិដ្ឋានភាវតោតិ អាហ “បដិវារាទិសុ វត្ថុសូ” តិ។
សក្កាយធម្មានម្បិ អារម្មណាទិនា សតិបិ មញ្ញនាហេតុភាវេ
មញ្ញនាហេតុកត្តេនេវ តេសំ និព្ពត្តិតោតិ វុត្តំ “សព្ពសក្កាយធម្មជនិតំ

មញ្ញន"ន្តិ។ ឯត្ថ ច បថីវីធាតុ សេសធាតុនំ សសម្ភារាសម្ភារភាវា សតិបិ
បមាណតោ សមភាវេ សាមត្តិយតោ អធិកានធិកភាវេន វេទិតញ្ញា។
សម្ភារន្តិតិ សម្ភារា, បរិវារា។ តំតំកលាបេហិ លក្ខណាបថវិយា សេសធម្មា
យថាវហំ បច្ចយភាវេន បរិវារភាវេន ច បវត្តន្តិ។ តេនាហា "សា ហិ វណ្ណាធិហិ
សម្ភារេហិ សទ្ធិ បថវីតិ សសម្ភារបថវី"តិ។ បថវិតោតិ ឯត្ថ បុប្ផលដ្ឋេន បុប្ផី,
បុប្ផី ឯវ បថវី។ សា ហិ សតិបិ បរិច្ឆន្ទវុត្តិយំ សព្វេសំ សកលាបភាវានំ
អាធារភាវេន បវត្តមាធា បុប្ផលា បត្តជាវិត្តិណ្ណាតិ វត្តព្ពតំ អរហតិ, ន បន តំ
អនុបរិសិទ្ធា បវត្តមាធា អាចាទយោ។ សសម្ភារបថវិយា បន បុប្ផលភាវេ
វត្តព្ពមេវ នត្តិ។ អារម្មណាបថវិយំ វឿនជរណាដ្ឋេហិ បុប្ផលដ្ឋោ, ឥតវស្មី
វុទ្ធិយាវ ទដ្ឋញ្ញោ។ អារម្មណាបថវីតិ ឈានស្ស អារម្មណាភូតំ បថវីសម្ពាតំ
បដិកាគនិមិត្តំ។ តេនាហា "និមិត្តបថវីតិបិ វុទ្ធិតិ"តិ។ អាគមនវសេនាតិ
បថវីកសិណភាវនាគមនវសេន។ តថា ហិ វុត្តំ "អាចោ ច ទេវា បថវី, តេជោ
វាយោ តនាគម្ម"ន្តិ (ជី. និ. ២.៣៤០)។

សញ្ញាបិ ចតុត្ថិជា បថវីបិ។ អនុស្សវាទិមត្តលទ្ធា មញ្ញនា វត្ថុ ហោតិយេវ។
តថា ហិ "កក្ខដ្ឋំ ខរិគត"ន្តិអាទិនា (វិភ. ១៧៣) លក្ខណាបថវិបិ ឧទ្ធហិយតិ។ យំ
បនេកេ វទន្តិ "លក្ខណោ ធិដ្ឋេ មញ្ញនា នត្តិ, សញ្ញានាតីតិ វុត្តសញ្ញា ច
ធិដ្ឋិក្កាហស្ស មូលភូតា បិណ្ឌក្កាហិកា, សាលក្ខណោ នក្ខមតិ, តស្មា
លក្ខណាបថវី ន គហេតញ្ញា"តិ, តទយុត្តំ លក្ខណាបថវេជស្ស ឥធ
អនធិប្បតត្តា។ តេនាហា "លោកវេហារំ គហេត្វា"តិ។ ន ច សញ្ញសញ្ញា
បិណ្ឌក្កាហិកា, នាបិ ធិដ្ឋិក្កាហស្សេវ មូលភូតា, តស្មាលក្ខណាបថវិយាបិ
កាយទ្វារាទុសារេន អញ្ញថា ច ឧបដ្ឋិតាយ មញ្ញនា បវត្តតេវ។ តេនេវ ច
"អនុស្សវាទិមត្តលទ្ធា"តិ វុត្តំ។ បថវិតោតិ បច្ចតេ និស្សក្កវចនន្តិ ទស្សេន្តោ
"បថវីតិ សញ្ញានាតិ"តិ អាហា។ យស្មា ចតុត្ថិធម្មិ បថវី "បថវី"តិ សញ្ញានន្តោ

តែន តែន នយេន បដិវិកោដ្ឋាសេនេវ សញ្ញាណាតីតិ វុច្ចតិ, ន
អាចាធិកោដ្ឋាសេន, តស្មា វុត្ថំ “បដិវិកាគេន សញ្ញាណាតី”តិ។ លោកវោហារំ
គហេត្វាតិ លោកសមញ្ញំ អវិជហិត្វា។ ឯតេន លក្ខណបដិវិយម្យំ
វោហារមុខេនេវស្ស បវត្ថីតិ ធស្សេតិ។

យទិ លោកវោហារេន តត្ថ បវត្ថិ, កោ ឯត្ថ ទោសោ, ននុ អវិយាបិ “អយញ្ញិ
កន្តេ មហាបដិវិ”តិអាធិនា លោកវោហារេន បវត្ថន្តីតិ? ន ឯត្ថ វោហារមត្ត
អវជ្ជានំ អធិប្បេតំ, អថ ខោ វោហារមុខេន មិច្ឆាភិនិវេសោតិ ធស្សេត្តោ
“សញ្ញាវិបល្លាសេន សញ្ញាណាតី”តិ អាហា។ តស្សត្ថោ -
អយោនិសោមនសិការសម្ពុតាយ “សុភ”ន្តិអាធិនយប្បវត្តាយ វិបរិតសញ្ញាយ
សញ្ញាណាតីតិ។ ឯតេន ទុព្ពលា តណ្ហាមានធិដ្ឋិមញ្ញា ធស្សិតាតិ ធន្តំ។ យទិ
ឯវំ កស្មា សញ្ញា គហិតាតិ? ចាកជការតោ។ យថា នាម អគ្គិម្ព មជិយមាទេ
យទា ធូមោ ឧបលព្ពតិ, កិញ្ចាបិ តទាវិជ្ជតេវ ចាវកោ អវិនាភាវតោ,
ចាកជការតោ បន ធូមោ ជាតោតិ វុច្ចតិ, ន អគ្គិ ជាតោតិ, ឯវំសម្បទមិទំ
ធន្តំ។ យទិបិ តត្ថ មញ្ញាណកិច្ចំ អត្ថិ, ន បន វិភូតំ អចាកជការតោ
សញ្ញាកិច្ចមេវវិភូតំ, តំ បន មញ្ញានុកូលំ មញ្ញាសហិតំ ចាតិ អាហា
“សញ្ញាវិបល្លាសេន សញ្ញាណាតី”តិ។ ឯវំ បដិវិកាគំ អមុញ្ញោយេវ វា
សញ្ញាណាតីតិ សម្ពុតោ។ យោ ហិ វុត្ថប្បកេទាយ បដិវិយា បដិវិកាគំ
អមុញ្ញោយេវ អវិជហិតោយេវ សីសបិណ្ឌោ សុវណ្ណាសញ្ញិវិយ
អនត្តាធិសភាវយេវ តំ អត្តាធិវសេន សញ្ញាណាតិ, តស្ស វសេន វុត្ថំ
“បដិវិ”តិអាធិ។ ន វត្ថុតំ បុព្វដ្ឋនគ្គាហស្ស យុត្តិមគ្គននិវារណតោតិ ធស្សេត្តោ
អាហា “ឧម្ពត្តកោវិយ...បេ... គណ្ហាតី”តិ។ អវិយានំ អធស្សវិតាធិកេទន្តិ
អវិយានំ អធស្សវិតាធិវិសេសំ វេទន្តេន ភកវតាវ ឯត្ថ យថាវុត្ថសញ្ញាននេ
ការណំ វុត្ថន្តិ យោជនា។

ឯវត្ថុ “បដិវិភាគន សញ្ញាធាតុ” តិអាធិនា វុត្ថុប្បកាវេន។ សញ្ញាធិត្វាតិ
បុព្វកាល កិរិយានិទ្ទេសោតិ អាហា “អបរភាគ...បេ.... គណ្ណាតិ” តិ។
បបញ្ចសម្ពាតិ បបញ្ចកោដ្ឋាសា។ បបញ្ចន្តិ សត្វា សំសារេ ចិរាយន្តិ ឯតេហ្មីតិ
បបញ្ចា, មញ្ញន្តិ “ឯតំ មមា” តិអាធិនា បរិកប្បន្តិ ឯតាហ្មីតិ មញ្ញធាតិ ធ្វើហិបិ
បរិយាយេហិ តណ្ហាធម្មោវ វុត្ថាតិ អាហា “តណ្ហាមានទិដ្ឋិបបញ្ចេហិ ឥធ
មញ្ញធានាមេន វុត្ថេហិ” តិ។ អជញ្ញស្ស ជញ្ញតោ, អសេយ្យាទិកស្ស
សេយ្យាទិតោ គហលាតោ ទិដ្ឋិមញ្ញនា វិយ តណ្ហាមានមញ្ញនាបិ អញ្ញថា
តាហោ ឯវាតិ អាហា “អញ្ញថា គណ្ណាតិ” តិ។ អារម្មណាភិទិរោបនាធិនា
ភិន្នសភាវានម្បិ វិតក្កាធិនំ សាធារណោ ឧបនិជ្ឈាយនសភាវោ វិយ
អនុគិដ្ឋនុណ្ហាតិបរាមសនសភាវានម្បិ តណ្ហាធិនំ សាធារណោ
អារម្មណាបរិកប្បនាកាវេន បវត្ថុ មញ្ញធាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនាហា “តិហិ មញ្ញនាហិ
មញ្ញតិ” តិអាធិ។ អស្សាតិ បុប្ផន្តស្ស, ឧទយព្ពយានុបស្សនាធិសុ វិយ
សុខុមនយេនបិ មញ្ញនាបវត្ថុ អត្ថិតិ វិការវនសុខតាយ ដូលំយេវ តំ
ធស្សេតុកាមោ “ឌីឡាវិកនយេនា” តិអាហា។ ឌីឡាវិកេ ហិវិភាគេ ធស្សេតេ
សុខុមវិការវនា សុករាតិ ធស្សេតុំ អយមត្ថយោជនា វុច្ឆតិ តិ សម្ពន្ធា។
អជ្ឈតិកាតិ ឥន្ទ្រិយពន្ធា សត្វសន្តានបរិយាបន្នា និយកជ្ឈត្តា វុត្ថាវិកង្កេ
បដិសម្ពិទាមគ្គេ ច។

វិកង្កេតិ ធាតុវិកង្កេ (វិភ. ១៧៣)។ ពាហិរាតិ អនិច្ឆ័យពន្ធា
សម្ពារសន្តានបរិយាបន្នា។ កក្កុឡន្តិ ថទ្ធា។ ខរិកតតន្តិ ជរុសំ។ កក្កុឡភាវោ
កក្កុឡត្ថំ។ កក្កុឡភាវោតិ កក្កុឡសភាវោ។ ពហិទ្ធាតិ ឥន្ទ្រិយពន្ធាតោ
ពហិទ្ធាត្វតំ។ អនុចាទិន្នន្តិ ន ឧចាទិន្នំ។ អយោតិ កាឡលោហំ។ លោហាន្តិ
ជាតិលោហំ វិជាតិលោហំ កិត្តិមលោហំ បិសាចលោហាន្តិ ចតុត្ថំដំ។ តត្ថ អយោ
សជ្ឈ សុវណ្ណំ តិបុ សីសំ តម្ពលោហំ វេកន្តកលោហាន្តិ ឥមាធិសត្វ

ជាតិលោហានិ នាម។ នាគនាសិកាលោហំ វិជាតិលោហំ នាម។ កំសលោហំ
វដ្តលោហំ អារក្សដង្កំ តិណិ កិត្តិមលោហានិ នាម។ មោរក្ខកំ បុប្ផកំ មលិនកំ
ចបលកំ សលកំ អាជលំ ភត្តកំ ទុសិលោហានិ អដ្ឋ បិសាចលោហានិ នាម។
តេសុ វេកន្តកលោហំ នាម សព្វលោហាធូទនសមត្ថា ឯកា លោហជាតិ។ តថា
ហិ តំ វិកន្តតិ ធិន្តតិ វិកន្តកន្តិ វុច្ឆតិ។ វិកន្តកមេវ វេកន្តកំ។
នាគនាសិកាលោហំ លោហសធិសំ លោហវិជាតិ ហលិទ្ធាធិវិជាតិ វិយ។ តថា
ហិ តំ លោហាការំ លោហមលំ វិយ យនសំហតំ ហុត្វា តិដ្ឋតិ, តាបេត្វា
តាឡិ តំ បន ភិទ្ធិ ភិទ្ធិ ហុត្វា វិសរតិ មុទុ មជ្ឈំ កម្មនិយំ វា ន ហោតិ។ តិបុតម្ភ
មិស្សេត្វា កតំ កំសលោហំ។ សីសតម្ភ មិស្សេត្វា កតំ វដ្តលោហំ។ ជសតម្ភ
មិស្សេត្វា កតំ អារក្សដំ។ តេនេវ តំ ករណេន និព្វត្តត្ថា កិត្តិមលោហានិ វុច្ឆតិ។
យំ បន កេវលំ រសកធាតុ វិនិគ្គតំ, តំ “បិត្តល” ភិបិ វេទន្តិ។ តំ ឥធនាធិប្បតំ,
យថាវុត្តំ មិស្សកមេវ កត្វា យោជិតំ កិត្តិមន្តិ វុត្តំ។ មោរក្ខកាធិនិ
ឯវំនាមាទេវេតានិ។ តេសុ យស្មា បញ្ច ជាតិលោហានិ ចាឡិយំ វិសុំ វុត្តានេវ,
តស្មា វេកន្តកលោហេន សទ្ធិ វុត្តាវសេសំ សត្តំ ឥធន លោហានិ វេទិតព្ពំ។

តិប្បតិ សេតតិបុ។ សីសន្តិ កាឡិ តិបុ។ សជ្ឈន្តិ រជតំ។ មុត្តាតិ
ហត្ថិកុម្មជាធិកា អជ្ឈិធាបិ មុត្តា។ តថា ហិ ហត្ថិកុម្មំ វរាហនាហំ ភូជង្គសីសំ
វលាហកូដំ វេឡិ មច្ឆសីរោ សង្ខា សិប្បីតិ អដ្ឋ មុត្តាយោនិយោ។ តត្ថ
ហត្ថិកុម្មជា បីតវណ្ណា បភាហីនា។ វរាហនាហំ វរាហនាវរណ្ណា។
ភូជង្គសីសជា និលាធិវណ្ណា សុវិសុទ្ធា វដ្តលា ច។ វលាហកជា ភាសុរា
ទុត្តិភាគរូចា វត្តិភាគេ អន្ធការំ វិធមន្តិយោ តិដ្ឋន្តិ, ទេវបភោកា ឯវ ច ហោន្តិ។
វេឡិជា ករកុបលសមាទវណ្ណា ន ភាសុរា, តេ ច វេឡិ អមនុស្សគោចរេ ឯវ
បទេសេ ជាយន្តិ។ មច្ឆសីរជា ចាបីនបិដ្ឋិសមាទវណ្ណា វដ្តលា លយវោ ច ហោន្តិ
បភាវីហីនា, តេ ច មច្ឆា សមុទ្កមជ្ឈេ ឯវ ជាយន្តិ។ សម្ពុជា សង្ខារធិវរណ្ណា

កោលប្បមាណាបិ ហោន្តិ បកាវិហ័នាវ។ សិប្បិជា បកាវិសេសយុត្តា ហោន្តិ
នាសាសណ្ណានា។ ឯវំ ជាតិតោ អដ្ឋវិធាសុបិ មុត្តាសុ យា មជ្ជសម្ព័សិប្បិជា, តា
សាមុទ្ធិកា ហោន្តិ, ភុជផ្គជាបិ កាចិ សាមុទ្ធិកា ហោន្តិ, ឥតរា អសាមុទ្ធិកា។
យស្មា ពហុលំ សាមុទ្ធិការ មុត្តា លោកេ ទិស្សន្តិ, តត្ថាបិ សិប្បិជាវ, ឥតរា
កាទាចិកា។ តស្មា សម្មាហាវិនោទនិយំ (វិភ. អដ្ឋ. ១៧៣) “មុត្តាតិ សាមុទ្ធិកា
មុត្តា” តិ វុត្ថំ។

មណីតិ ឋបេត្វា ចាឡិអាគតេ វេឡិវិយាទិកេ សេសោ ជាតិវសាទិកេនោ
សព្វោបិ មណី។ វេឡិវិយន្តិ វំសវណ្ណាមណី។ សង្ខាតិ សាមុទ្ធិកសង្ខា។
សិលាតិ កាឡិសិលា បណ្ណាសិលា សេតសិលាទិកេនា អដ្ឋបិ សិលា។ រជតន្តិ
កហាបណាទិកំ វុត្តាវសេសំ រជតសម្មតំ។ ជាតរូបន្តិ សុវណ្ណំ។
លោហិតង្គោតិ រត្តមណី។ មសារគល្លន្តិ កពរមណី តិណាទិសុ ពហិភារា
តាលនាឡិកេរាទយោបិ តិណំ នាម។ អន្តោសារំ ខទិរាទិ អន្តមសោ
នារុខណ្ឌាម្បិ កដ្ឋំ នាម។ មុត្តមត្តតោ យាវ មុជ្ជិប្បមាណា មរុម្ពា សត្វរា នាម។
មុត្តមត្តតោ បដ្ឋាយ ហេដ្ឋា វាលិកា នាម។ កឋលន្តិ កចាលខណ្ឌំ។ ភូមិ
សសម្ពារបថី។ ចាសាលោកិ អន្តោមុជ្ជិយំ អសណ្ណាហនតោ បដ្ឋាយ យាវ
ហត្ថិប្បមាណំ ចាសាលំ, ហត្ថិប្បមាណតោ បន បដ្ឋាយ ឧបរិ បព្ពតោតិ។
អយំ អយោអាទិសុ វិភាគនិទ្ទេសោ។ និមិត្តបថីតិ បដិភាគនិមិត្តភូតំ
បថីកសិណំ។ តម្បិ ហិ “រូចាវចរតិកចតុក្កជ្ឈានំ កុសលតោ ច វិចាកតោ ច
កិរិយតោ ច ចតុត្ថស្ស ឈានស្ស វិចាកោ ឥមេ ធម្មា ពហិទ្ធារម្ពណា” តិ
វេនតោ “ពាហិរា បថី” តិ វុច្ឆតិ។ តេន វុត្ថំ “យា ច អដ្ឋត្តារម្ពណត្ថិកេ
និមិត្តបថី, តំ គហេត្វា” តិ។ ឧត្តហនិមិត្តព្យោត្ត តំគតិកមេវ ទដ្ឋតំ,
និមិត្តប្បត្ថិតោ បន បុព្វេ ភូមិគហណេវ គហិតន្តិ។

តិហិ មញ្ញាបាតិ វុត្ថំ មញ្ញាតត្ថយំ សបរសន្តានេសុ សង្ខេបតោ យោដេត្វា
ទស្សេតុំ “អហំ បថី” តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ អហំ បថី តិអាទិនា អជ្ឈត្តវិសយំ
ទិដ្ឋិមញ្ញំ មានមញ្ញនព្វា ទស្សេតិ អត្តាភិនិវេសាហំការទីបនតោ។ មម
បថី តិ ឥមិនា តណ្ហាមញ្ញំ មានមញ្ញនម្បី វា បរិគ្គហក្ខតាយបិ បថីយា
សេយ្យាទិតោ មានជប្បនតោ។ សេសបទទ្ធយេបិ ឥមិនានយេន
មញ្ញាវិភាគោ វេទិតញោ។ តត្ថ បថីកសិណាជ្ឈានលាភី ឈានចក្ខុនា
គហិតឈានាម្ពណំ “អត្តា” តិ អភិនិវេសន្តោ តព្វា សេយ្យាទិតោ ទហន្តោ
អត្តតោ “អហំ បថី” តិ មញ្ញាតិ នាម, តមេវ “អយំ មយ្ហំ អត្តា” តិ គហណោ បន
“មម បថី” តិ មញ្ញាតិ នាម។ តថា តំ “បរមុរិសោ” តិ វា “ទេវោ” តិ វា វាទវសេន
“អយមេវ បរេសំ អត្តា” តិ វា អភិនិវេសន្តោ “បរោ បថី, បរស្ស បថី” តិ មញ្ញាតិ
នាម។ ឥមិនា នយេន សេសបថីសុបិ យថាវហំ ចតុក្កំ និទ្ធាវេតព្វំ។

ឯវំ “បថី មញ្ញាតី” តិ ឯត្ថ ចតុក្កវសេន មញ្ញំ ទស្សេត្វា ឥទានិ មញ្ញាវត្ថុ
មញ្ញនាយោ ច វិភជិត្វា អនេកវិហិតំ តស្ស មញ្ញនាការំ ទស្សេតុំ “អថ
វា” តិអាទិមាហ។ តត្ថ អយន្តិ យថាវុត្តោ បុព្វជ្ឈនោ។ ធន្តរាគន្តិ ពហាលរាគំ។
អស្សរទេតី តិ និកាមេតិ, “ឥមេ កេសា
មុនុសិនិទ្ធកុញ្ញាតនីលោកាសា” តិអាទិនា តត្ថ រសំ វិន្ទតិ។ អភិនន្ទតិ តិ
សម្បីតិកាយ តណ្ហាយ អភិមុខោ នន្ទតិ បមោទតិ។ អភិវទតី តិ ឧប្បន្នំ
តណ្ហាភិនន្ទនាវេកំ ហទយេន សន្ធាវេតុំ អសក្កោន្តោ “អហោ មេ កេសា” តិ
វាចំ និច្ឆាវេតិ។ អជ្ឈេសាយ តិដ្ឋតី តិ ពលវតណ្ហាភិនិវេសេន គិលីត្វា
បរិនិដ្ឋាបេត្វា តិដ្ឋតិ។ អញ្ញាតរំ វា បន រជ្ជនីយវត្ថុន្តិ កេសាទិតោ អញ្ញាតរំ វា
ករចរណាទិប្បភេទំ និយកជ្ឈត្តបរិយាបន្នំ រាគុប្បត្តិហេតុក្ខតំ វុត្ថំ។ ឥតី តិ
ឥមិនា សិនិទ្ធាទិប្បការេនាតិ បត្តយិតព្វាការំ បរាមសតិ។ តត្ថ នន្ទំ

សមន្មានេតីតិ តេសុ ភាវីសុ កេសាធិសុ សិទ្ធិវិយ កត្វា នន្ទ្រំ តណ្ហាំ
សមន្មាហរតិ សមុបចារេតិ។ បណ្ឌិតហតីតិ បត្តនំ បេតិ។

សម្បត្តិ និស្សយ “សេយ្យោហមស្មី”តិ, វិបត្តិ និស្សយ “ហីនោហមស្មី”តិ
មានំ ជនេតីតិ យោជនា។ បថវីកោដ្ឋាសក្ខតានំ កេសាធិនំ សម្បត្តិវិបត្តិហិ
មានជប្បនា បថវិយា មញ្ញនា ហោតីតិ អាហា “ឯវំ អជ្ឈត្តិកំ បថវី
មានមញ្ញនាយ មញ្ញតី”តិ។ អវយវេតិកេន សមុទាយស្ស អភាវតោ
សមុទាយោ ជីវាភិនិវេសោ អវយវេបិ ហោតីតិ ទស្សន្តោ “តំ ជីវំ តំ សវីរន្តិ
អាគតនយេន បន កេសំ ‘ជីវោ’តិ អភិនិវាសតិ”តិ អាហា។ “កេសា នាមេតេ
សស្សវិហិតា បជាបតិនិស្សិតា អណ្តាសញ្ញាយោ បកតិបរិណាមោ”តិអាទិនា
នយេនបេត្ត ទិដ្ឋិមញ្ញនា វេទិតញ្ញា។

ឥមិស្សា បវត្តិយាតិ និកត្តិមានទិដ្ឋិនំ បរិយាទានសមុគ្គាជប្បវត្តិយា។ “ឯតំ
មមា”តិអាទិនា យទិបិ តិស្សន្តម្បិ មញ្ញនានំ សម្ពុវោ ទស្សិតោ។
តណ្ហាមានមញ្ញនានំ បន ហោដ្ឋា ទស្សិតត្តា ទិដ្ឋិមញ្ញនា ឯវេត្ត វិសេសតោ
ឧទ្ធជាតិ វេទិតព្ពំ។ តេនាហា “ឯវម្បិ អជ្ឈត្តិកំ បថវី ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញតី”តិ។

ពាហិរម្បិ បថវី តីហិ មញ្ញនាហិ មញ្ញតីតិ យោជនា។ តំ បន មញ្ញនាវិធី
ទស្សេតុ “កថ”ន្តិ អាហា។ តស្សត្ថោ ហោដ្ឋា វុត្តនយេន វេទិតញ្ញា។

អយំ ជីវោតិ អយំ កាឡលោហំ “ជីវោ អត្តា”តិ អភិនិវាសតិ ឯកច្ឆេ
និកណ្ហាវិយ។ ឯវំ ពាហិរំ បថវី ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញតីតិ ឯត្ថាបិ “យា ចេវ ខោ
បន អជ្ឈត្តិកា បថវីធាតុ, យា ច ពាហិរា បថវីធាតុ”តិអាទិនា នយេន អានេត្វា
វុត្តញ្ញា។

បដិវិកសិណំ អត្តតោ សមនុបស្សតីតិ អាទិសុ យំ វុត្តតំ, តំ ហេជ្ជា
វុត្តមេវ។ អយម្បិ ច នយោ “រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតី” តិ ឯត្ថេវ អន្តោគរោគតិ
ធម្មញ្ញោ កសិណានម្បិ រូបសមញ្ញាសម្ភារតោ។ បដិវិ មញ្ញតីតិ ឯត្ត យាទិសោ
មញ្ញនាវត្ថុមញ្ញនាវត្ថុវិញ្ញាណយោ វុត្តោ, តាទិសោ ឥតោ បរំ វុត្តនយោវាតិ អាហា
“ឥតោ បរំ សន្នេហេនេវ កថយិស្សមា” តិ, អតាទិសោ បនវិញ្ញាណតោ បិ
កថយិស្សតីតិ អត្តោ។

តស្មាតិ យស្មា “បដិវិយា” តិ ឥទំ ភុម្មវចនំ, តស្មា, សោ
អត្តបរត្ថទុបករណានំ អាធារភាវេន តំ មញ្ញនាវត្ថុ កប្បេតីតិ អត្តោ។
តេនាហ “អហំ បដិវិយា” តិ អាទិ។ ននុ ច ឥន្ទ្រិយពន្ធនិឥន្ទ្រិយពន្ធបភេទស្ស
ធម្មប្បពន្ធស្ស សសម្ភារបដិវិ ច អាធារនិស្សយោ, ឥតរា អារម្មណនិស្សយោ
តទារម្មណស្សតិ ឯត្ត និព្វិរោធាតិ? ន, មញ្ញនាវត្ថុ និស្សយភាវេន
បរិកប្បនតោ។ អយញ្ញា “អហ” ត្ថិ ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មានមញ្ញនាយ ច វុត្តភូតស្ស
អត្តនោ បដិវិសន្និស្សយំ កត្វា “អហំ បដិវិយា” តិ មញ្ញតិ, តណ្ហាមញ្ញនាយ
វុត្តភូតស្ស ឧបករណស្ស បដិវិសន្និស្សយំ កត្វា “មយ្ហំ កិញ្ចនំ បលិពោធា
បដិវិយា” តិ មញ្ញតិ។ បរោតិអាទិសុបិ ឥមីនា នយេន អត្តោ វេទិតញ្ញោ។

ហ្វាយំ អត្តនយោតិ សម្ពន្ធា។ វុត្តោ បដិសម្ពិទាមគ្គោ ឯតេនេវ នយេនាតិ
ហ្វាយំ “សោ ខោ បន មេ អត្តា ឥមស្មី រូបេ” តិ សមុទាយស្ស អាធារភាវធិបនោ
អត្តនយោ វុត្តោ, ឯតេនេវ នយេន។ ន ហិ អវយវព្យាបិកេន សមុទាយោ
លព្ពតិ, តស្មា សមុទាយេ វុត្តវិធិ អវយវេបិ លព្ពតីតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ
សោ ខោ បន មេ អយំ អត្តា ឥមិស្ស បដិវិយាតិ មញ្ញនាវត្ថុ។ តស្មីយេវ បនស្ស
អត្តនីតិ ឯត្ត អស្សតិ បុព្វជ្ជនស្ស។ តស្មីយេវ អត្តនីតិ
អជ្ឈត្តិកពាហិរបដិវិសន្និស្សយេ អត្តនិ។ “បដិវិយា មញ្ញតិ” តិ បទស្សយំ

វណ្ណានា។ ឯ “បដិវិយា មញ្ញតី” តិ ឯត្ថ អត្ថវសេន ទិដ្ឋិមានតណ្ហាមញ្ញនំ
ធស្សេត្វា ឥនានិ បរវសេន ធស្សេត្តំ “យទា បនា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អស្សាតិ
បរស្ស។ តនាតិ បរវសេន មញ្ញនាយំ។ ទិដ្ឋិមញ្ញនា ឯ យុដ្ឋតិ តត្ថ
និព្វាតិនិវេសាធម្មោ សម្ពុត្តិ កត្វា។ អវធារណេន មានតណ្ហាមញ្ញនា
និវត្តតិ។ ន ហិ “សេយ្យោបាមស្មី” តិ អាទិនា, “មយ្ហ” ង្គិ ច បវត្តលក្ខណា
មានតណ្ហា បរស្មី បរស្ស សន្តកភាវេន គហិតេ ច បវត្តង្គតិ អធិប្បាយោ។
ឥតរាយោបីតិ មានតណ្ហាមញ្ញនាយោបិ។ ឥន្ទន្តិ អដ្ឋកថាចរិយា។ បរស្សបិ ហិ
បដិវិសន្និស្សយេន សម្មត្តិឥស្សរិយាទិកស្ស វសេន អត្ថនិ សេយ្យាទិការំ
ធម្មតោ បណិធម្មតោ ច ចិត្តំ តថាភាវាយ មានតណ្ហាមញ្ញនា សម្ពុត្តិ
អាចរិយានំ អធិប្បាយោ។ “បរោ បដិវិ បរស្ស បដិវិ” តិ ឯត្ថាបិ ឥមេ ទ្វេ បកាវា
សាធិប្បាយា និទ្ធារេតព្វា។

“បដិវិតោ សញ្ញនាតី” តិ, “អាទិតោ” តិ ច អាទីសុ អនិស្សក្កវចនេបិ តោ-
សន្តោ ទិដ្ឋាតិ អាហា “បដិវិតោតិ និស្សក្កវចន” ង្គិ។ សឧបករណស្សាតិ
ហិវញ្ញសុវណ្ណាគតស្ស ធាសចោរិសាទិនាវិត្ថបករណេន សឧបករណស្ស,
អត្ថនោ វា បរស្ស វា តេសំ ឧបករណស្ស វាតិ អត្ថោ។ យថាវុត្តប្បភេទតោតិ
លក្ខណាទិអដ្ឋត្តិកាទិវុត្តប្បការិភាគតោ។ ឧប្បត្តិ វា និគ្គមនំ វាតិ “តំ
អណ្ណំ អហោសិ ហោមមយំ, តស្មី សយំ ព្រហ្មា ឧប្បន្នោ” តិ ព្រហ្មណ្ណាវាទវសេន
វា “ទ្វិហិ អណ្ណហិ ទ្វិអណ្ណាក” ង្គិ ឯ បវត្តអណ្ណាកវាទវសេន វា បដិវិតោ ឧប្បត្តិ
វា “សញ្ញេយំ លោកោ ឥស្សរតោវិនិគ្គតោ” តិ ឥស្សរវាទវសេន ឥស្សរកុត្តតោ
បដិវិតោ និគ្គមនំ វា មញ្ញមាណេតិ យោជនា។ បដិវិតោ វា អញ្ញោ អាទាទិកោ
អត្ថាតិ អធិប្បាយោ។ ឯត្ថ ច បុរិមស្មី អត្ថវិកល្យេ ការកលក្ខណំ
និស្សក្កវចនំ, ទុតិយស្មី ឧបបទលក្ខណាង្គិ ទដ្ឋព្វំ។ អត្ថនោ
បរិគ្គហក្ខតបដិវិតោ សុខប្បត្តិ តតោ ឯ ច បរេហិ សេយ្យាទិការំ កល្យេន្តស្ស

វសេនបេត្ត តណ្ហាមានមញ្ញនា វេទិតញ្ច។ អបវេតិ សាវសមាសាចរិយា។
តតោ អញ្ចំ អប្បមាណំ អត្តានំ គហេត្វាតិ បុព្វេ
ភាវិតអាចាទិអប្បមាណាកសិណាវសេន វា កាបិលកាលាទទិដ្ឋិវសេន វា
អប្បមាណំ ព្យាបិនំ អត្តានំ គហេត្វា។ បថវិតោតិ បច្ឆា
អភាវិតអវឌ្ឍិតបថវិកសិណាសម្ពាតបថវិតោ។ ពហិម្ចាបិ មេ អត្តាតិ ឥតោ
បថវិតោ ពហិមិ មេ អត្តាតិ អធិប្បាយោ។

កេវលន្តិ អនវសេសំ។ មហាបថវិ តណ្ហាវសេន មមាយតិ, អយញ្ច នយោ
ចតុទិបិស្សរិយេ បិតស្ស ទីបចក្កវត្តិនោ ច លព្កេយ្យ,
មណ្ឌលិករាជមហាមត្តកុដុម្ពិកានម្យី វសេន លព្កតេវ តេសម្បិយថាបរិគ្គហំ
អនវសេសេត្វា មញ្ញនាយ សម្ពវតោ។ “ឯវំ មមា”តិ គាហស្ស “ឯសោហាមស្មី,
ឯសោ មេ អត្តា”តិ គាហវិជ្ជរតាយ វុត្តំ “ឯកា តណ្ហាមញ្ញនា ឯវ លព្កតិ”តិ។
ឥមិនា នយេនាតិ វុត្តមតិទេសំ វិភាវេតុំ “សា ចាយ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សា
ចាយន្តិសា ច អយំ តណ្ហាមញ្ញនា យោជេតញ្ចាតិ សម្ពន្ធោ។ យថា បន
ទិដ្ឋិមញ្ញនាមញ្ញតេ វត្ថុស្មី សិនេហំ មានញ្ច ឧប្បាទយតោ តណ្ហាមានមញ្ញនា
សម្ពវត្តិ, ឯវំ តណ្ហាមញ្ញនាមញ្ញតេន វត្ថុនា អត្តានំ សេយ្យទិតោ ទហតោ
តញ្ច អត្តនិយំ និច្ចំ តថា តំសាមិក្ខតំ អត្តានញ្ច បរិកប្បេន្តស្ស ឥតរមញ្ញនាបិ
សម្ពវត្តិតិ សក្កាវិញ្ញាតុំ។ “មេ”តិ ហិ ឥមិនា អត្តគ្គហណាមុខេនេវ
អត្តនិយសម្ពន្ធោ បកាសីយតិតិ។

អភិនន្តតិ ឥមិនា តណ្ហាទិដ្ឋាភិនិវេសានំ សង្កហិតត្តា តេ ទស្សេន្តោ
“អស្សាទេតិ បរាមសតិ ចា”តិ អាហា។ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តចិត្តប្បាទវសេន ចេតស្ស
ទ្វយស្ស អសង្ករតោ បវត្តិ វេទិតញ្ច, ឯកចិត្តប្បាទេបិ វា អធិបតិធម្មានំ វិយ
បុញ្ញាភិសម្ពាវវសេន តស្ស តស្ស ពលវភាវេន បវត្តិ។ ឯតស្មី អត្តេតិ

តណ្ហាទិដ្ឋវិសេន អភិទន្ធនត្ថេ។ ឯតន្តិ “បថវី អភិទន្ធតិ” តិ ឯតំ បទំ។ យេសំ
វិនេយ្យានំ យេហិ បការវិសេសេហិ ធម្មានំ វិការវនេ កតេ វិសេសាធិគមោ
ហោតិ, តេសំ តេហិ បការវិសេសេហិ ធម្មវិការវនំ។ យេសំ បន យេន ឯកេនេវ
បការេន ធម្មវិការវនេ កតេ វិសេសាធិគមោ ហោតិ, តេសម្បី តំ វត្ថា
ធម្មិស្សវតាយ តទញ្ញនិវរសេសប្បការវិការវនញ្ច ទេសនាវិលាសោ។ តេនាហ
“បុព្ពេ មញ្ញនាវសេន កិលេសុប្បត្តិ ទស្សេត្វា ឥទានិ អភិទន្ធនាវសេន
ទស្សេន្តោ” តិ។ ធម្មធាតុយាតិ សម្មាសម្ពោធិយា។ សា ហិ សព្វព្រោយ្យធម្មំ
យថាសភាវតោ ជារេតិ ឧបជារេតិ, សកលញ្ចវិនេយ្យសត្តសង្ខាតធម្មប្បពន្ធំ
អចាយទុក្ខសំសារទុក្ខបតនតោ ជារេតិ, សយញ្ច អវិបរីតបវត្តិអាការា
ធាតុតិ ធម្មធាតុតិ ឥទានិ ធម្មតា។ សព្វញ្ញតញ្ញាណបទដ្ឋានញ្ញ មគ្គញ្ញាណំ,
មគ្គញ្ញាណបទដ្ឋានញ្ច សព្វញ្ញតញ្ញាណំ សម្មាសម្ពោធិតិ។ សុប្បដិវិទូត្ថាតិ
សុដ្ឋ បដិវិទូការវតោ, សម្មា អធិគតត្ថាតិ អត្ថោ។
អភិកម្ពន្ធសម្បគ្គហបរាមសនានំ វសេន អារម្មណេ បរិកប្បនាបវត្តិ មញ្ញនា។
តត្ថ “មមំ, អហ” ត្ថិ ច អភិទិវេសនំ បរិកប្បនំ។ យេន អន្លោសានំ ហោតិ, អយំ
អភិទន្ធនាតិ អយមេតេសំ វិសេសោ។ សុត្តានិអវិរុទ្ធាយេវ អត្ថនោមតិ
ឥច្ឆិតញ្ញា, ន ឥតរាតិ សុត្តន តស្ស ឥស្សំ ឥស្សំ ឥស្សំ ឥស្សំ ឥស្សំ ឥស្សំ ឥស្សំ
ទេសនាវិលាសវិការវនស្ស បន សហេតុកហេតុសម្បយុត្តទុកានិទេសនាយ
និពទ្ធតា និទ្ធាវេតញ្ញា។

តស្សាតិ តេន។ ញ្ញាតសទ្ធសម្ពន្ធនេ ហេតុ កត្តិ សាមិវចនំ។ តស្សាតិ
អបរិញ្ញាតត្ថា។ “អបរិញ្ញាត” ត្ថិ បដិក្ខេបមុខេន យំ បរិជាននំ វុត្ថំ, តំ អត្ថតោ
តិវិធា បរិញ្ញា ហោតិ តំ សរូបតោ បវត្តិអាការតោ ច វិការវេន្តោ “យោ
ហិ” តិ អាទិមាហ។

តត្ថ យាយ បញ្ញាយ វិបស្សនាភូមី បរិជាតិ បរិច្ឆ័ន្ទតិ, សា
បរិជាននបញ្ញាញាតបរិញ្ញា។ សា ហិ តេភូមកធម្មជាតំ “អយំ
វិបស្សនាភូមី” តិ ញាតំ វិទិតំ ចាកជំ ករោន្តិយេវ លក្ខណាសាទិតោ
អន្ល័តិកាទិវិភាគតោ ច បរិច្ឆ័ន្ទ ជាតាតិ។ ឥធម បន បថីវីធាតុវសេន
វេទិតញាតិ វុត្ថំ “បថីវីធាតុ បរិជាតិ” តិ អាទិ។ តីរណាបរិញ្ញាតិ តីរណាវសេន
បរិជាននកបញ្ញា។ សា ហិ បរិវារេហិ អនិច្ចតាទិអាការេហិ
អនិច្ចតាទិសភាវស្ស ឧបាទានក្ខន្ធបញ្ញាកស្ស តីរណាវសេន សម្មសនវសេន
តំ បរិច្ឆ័ន្ទ ជាតាតិ។ អគ្គមគ្គនាតិ អរហត្តមគ្គន។ សោ ហិ អនវសេសតោ
ធន្តរាតំ បដហតិ។ អគ្គមគ្គនាតិ វា អគ្គភូតេន មគ្គេន, លោកុត្តរមគ្គនាតិ
អត្ថោ។ ឧភយថាបិ ហិ សមុច្ឆេទបហានការី វា បញ្ញា និប្បិយាយេន
បហានបរិញ្ញាតិ ធស្សេតិ។

នាមរូបវវត្ថានន្តិ ឯតេន បច្ចយបរិគ្គហោបិ សង្កហិតោតិ ទដ្ឋញ្ញោ
នាមរូបស្ស ហេតុវវត្ថានភាវតោ។ សោបិ ហិ ហេតុបច្ចយមុខេន នាមរូបស្ស
វវត្ថានមេវាតិ។ កលាបសម្មសនាទិវសេន តីរណាបរិញ្ញា អនិច្ចាទិវសេន
សម្មសនភាវតោ។ តស្មាតិ យស្មា តា បរិញ្ញាយោ នត្ថិ, តស្មា។ អថ វា តស្មា
អបរិញ្ញាតត្ថាតិ យស្មា អបរិញ្ញាតា បថីវី, តស្មា អបរិញ្ញាតត្ថា បថីវីយា តំ
បថីវី មញ្ញាតិ ច អភិនន្ទតិ ចាតិ។

បថីវីវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អាចោវារាទិវណ្ណានា

អាបំ អាបតោតិ ឯត្ថ អប្បោតិ, អប្បាយតីតិ វា អាចោ, យស្មី សង្ឃាតេ
សយំ អត្ថិ, តំ អាពន្ធនវសេន ព្យាបេត្វា តិដ្ឋតិ, បរិព្រូហេតីតិ វា អត្ថោ។ អត្ថានំ

អធិ អដ្ឋត្ថំ។ បតិ បតិ អត្តានន្តិ បច្ចត្ថំ។ ឧកយេនបិ សត្តសន្តានបរិយាបន្នមេវ
វេទតិ។ អាចោ អាចោគតត្ថិអាធិសុ អាពន្ធនមេវ អាចោ, តនេវ អាចោសភារំ
គតត្តា អាចោគតំ, សភាវេនេវ អាបភារំ បត្តន្តិ អត្តោ។ សីនេហានវសេន
សីនេហោ, សោយេវ សីនេហានសភារំ គតត្តា សីនេហាគតំ។ ពន្ធនត្ថំ រូបស្សាតិ
អវិនិព្វោគរូបស្ស ពន្ធនភាវោ, អវិប្បកិរណាវសេន សម្មិណ្ឌានន្តិ អត្តោ។
ឧគ្គណ្ហោតិ យថាបរិច្ឆិទ្ធ អាចោមណ្ឌាលេ យថា ឧគ្គហានិមិត្តំ ឧបលព្ពតិ, តថា
និមិត្តំ គណ្ហោតិ។ វុត្តោតិ “អាបស្មិ”ន្តិ ឯត្ថ វុត្តអាចោ។ សោ ហិ សសម្ពារអាចោ,
ន “អាចោកសីណា”ន្តិ ឯត្ថ វុត្តអាចោ។ សេសន្តិ អារម្មណសម្មតិអាចានំ
សរូបវិការំនំ។ “អាបំ អាបតោ បជាធាតី”តិអាធិចាឡិយា អត្ថវិការំនព្វោវ
តត្ថ តត្ថ មញ្ញនាវិភាគទស្សនញ្ច បថវិយំ វុត្តសទិសមេវាតិ។ តត្ថ
“បថវីកសីណាមេកោ សញ្ញាធាតី”តិអាធិនា (ធិ. និ. ៣.៣៦០; អ. និ. ១០.២៥) វុត្តំ,
ឥធ “អាចោកសីណាមេកោ សញ្ញាធាតី”តិអាធិនា វុត្តព្ពំ។ តត្ថ ច “បថវីតិ
សញ្ញាធាតី”តិ វុត្តំ, ឥធ បន “អាចោតិ សញ្ញាធាតី”តិអាធិនា វុត្តព្ពន្ធិ ឯវមាធិ
ឯវវិសេសោ។ សេសំ តាធិសមេវ។ តេន វុត្តំ “បថវិយំ វុត្តសទិសមេវា”តិ។ យោ
បនេត្ថ វិសេសោ, តំ ទស្សេតុ “កេវល”ន្តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថ មូលរសោតិ មូលំ បដិច្ច
និព្ពត្តរសោ។ ខន្ធសាធិសុបិ ឯសេវ នយោ។ ជីវាធិនិ ចាកដានេវ។ យថា បន
កេសជ្ជសិក្ខាបទេ (ចារា. ៦១៨-៦២៥), ន ឯវមិធ និយមោ អត្ថិ។ យំ កិញ្ច ជីវំ
ជីវមេវ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ភុម្មានិ អាវាដាធិសុ បិតឧទកានិ។
អន្តលិក្ខានិ បថវី អប្បត្តានិ វស្សោទកានិ, បត្តានិ បន ភុម្មានេវ។ ឯវំ វុត្តា
ចាតិ ច-សទ្ធន
ហិមោទកកប្បវិធាសកឧទកបថវិយាអន្តោទកបថវីសន្ធារកឧទកានិ
បុព្វេ អវុត្តម្បិ សមុច្ឆិនោតិ។

តេជំ តេជតោតិ ឯត្ថ តេជនជ្ជន តេជោ, តេជនំ នាម ធម្មានបចនាទិសមត្ថំ
និសានំ, យំ ឧណ្ហាត្ថន្តិ វុច្ចតិ។ យេន ចាតិ យេន តេជោគតេន កុបិតេន។
សន្តប្បតីតិ អយំ កាយោ សមន្តតោ តប្បតិ ឯកាហិកជរាទិកាវេន
ឧសុមជាតោ ហោតិ។ យេន ច ជីវីយតីតិ យេន អយំ កាយោ ជីវីយតិ,
ឥន្ទ្រិយវេកល្លតំ ពលបរិក្ខយំ វលិតាទិការព្វា ចាបុណាតិ។ យេន ច
បរិឡាប្បតីតិ យេន កុបិតេន អយំ កាយោ បរិតោ ឡាប្បតិ, សោ ច បុគ្គលោ
ឡាប្បមីតិ សតធាតុសប្បិកោសីតចន្ទនាទិលេបញ្ចេវ តាលវណ្ណាវាតព្វា
បច្ឆាសីសតិ។ យេន ច អសីតបីតខាយិតសាយិតំ សម្មា បរិណាមំ គច្ឆតីតិ
យេន អសីតំ វា ឌីននាទិ, បីតំ វា ចានកាទិ, ខាយិតំ វា បិឋឧដ្ឋកាទិ, សាយិតំ វា
អម្ពបក្កមធុដាលីតាទិ សម្មនេវ បរិចាកំ គច្ឆតិ, វសាទិកាវេន វិវេកំ គច្ឆតីតិ
អត្ថោ។ ឯត្ថ ច សរីរស្ស បកតិឧសុមំ អតិក្កមិត្វា ឧណ្ហាការោ សន្តាចោ,
សរីរធម្មានវសេន បរិត្ថោ មហាទាហោ បរិទាហោ, សតវារំ តាបេត្វា ឧទកេ
បក្ខិបិត្វា ឧទ្ធពសប្បិ សតធាតុសប្បិ, វសុវិរមំសមេទអជ្ជិអជ្ជិមញ្ញសុក្កា
វសាទយោ។ តត្ថ បុរិមា តយោ តេជោ ចតុសមុដ្ឋានា, បច្ឆិមោ កម្មសមុដ្ឋានោ។

តេជោការំ គតត្តា តេជោគតំ។ ឧស្មាតិ ឧណ្ហាការោ។ ឧស្មាវ ឧស្មាការំ
គតត្តា ឧស្មាគតំ។ ឧសុមន្តិ ចណ្ហាឧសុមំ។ តនេវ ឧសុមគតំ, សភាវេនេវ
ឧសុមការំ បត្តន្តិ អត្ថោ។ កជ្ជតីតិ កជ្ជចាទានោ អត្ថិ។ សកលិកតីអាទីសុបិ
ឯសេវ នយោ។ សត្តារតីតិ កចរំ បជិច្ច ឧប្បន្នអត្ថិ។ ឥន្ទតីតិ អសនិអត្ថិ។
សន្តាចោតិ ជាលាយ វា វីតច្ឆិតត្ថាវានំ វា សន្តាចោ។ សូរិយសន្តាចោតិ
អាតចោ។ កជ្ជសន្និចយសន្តាចោតិ កជ្ជវាសី បជិច្ច ឧប្បន្នសន្តាចោ។
សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវំ វុត្តា ចាតិ។ ច-សឌ្ឍន
បេតត្តិកប្បវិទាសកត្តិនិយត្តិអាទិកេ អវុត្តេបិ សមុច្ឆិនោតិ។

វាយំ វាយតោតិ ឯត្ថ វាយនជ្ជេន វាយោ។ កិមិទំ វាយនំ នាម? វិត្ថម្ពនំ,
សមុទីរណំ វា, វាយនំ គមនន្តិ ឯកេ។ ឧទុផ្កមា វាតាតិ ឧត្តារហិក្កាធិបវត្ថកា
ឧទ្ធំ អាហោនវាតា។ អនោគមា វាតាតិ ឧទ្ធារបស្សវាទិនីហរណាតា អនោ
ឌីរោហនវាតា។ កុច្ឆិសយា វាតាតិ អន្តានំ ពហិវាតា។ កោដ្ឋាសយា វាតាតិ
អន្តានំ អន្តោវាតា។ អផ្កមផ្កានុសារីនោ វាតាតិ ធម៌នីជាលានុសារេន
សកលសរីរេ អផ្កមផ្កានិ អនុសជា សមិញ្ញនបសារណាធិនិត្តកា វាតា។
សត្តកវាតាតិ សន្និពន្ធនាទិ កត្តរិយា ធិន្តន្តារិយ បវត្ថវាតា។ ខុរកវាតាតិ
ខុរេនរិយ ហធយមំសនេននជាលនកវាតា។ ឧប្បលកវាតាតិ ហធយមំសស្ស
សមុប្បជនកវាតា។ អស្សសោតិ អន្តោបរិសនកនាសិកាវាតោ។
បស្សសោតិ ពហិនិក្ខមននាសិកាវាតោ។ ឯត្ថ ច បុរិមា សព្វេ ចតុសមុដ្ឋានា,
អស្សសបស្សសា ចិត្តសមុដ្ឋានា។

វាយោគតន្តិ វាយោវ វាយោគតំ, សភាវេនេវ វាយោភាវំ បត្តន្តិ អត្ថោ។
ថម្ពិតត្ថំ រូបស្សតិ អវិនិញ្ញោគរូបស្ស ថម្ពិតភាវោ។ បុរត្ថិមា វាតាតិ
បុរត្ថិមទិសតោ អាគតា វាតា។ បច្ឆិមាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។ សរជាទិសុ សហ
រជេន សរជា, រជិវិហិតា សុទ្ធា អរជា។ សីតឧតុសមុដ្ឋានា, សីតវលាហកន្តវេ
វា ជាតា សីតា។ ឧល្លាឧតុសមុដ្ឋានា, ឧល្លាវលាហកន្តវេ វា ជាតា ឧល្លា។
បរិត្តាតិ មន្ទា តនុកវាតា។ អធិមត្តាតិ ពលវវាតា។ កាឡាតិ
កាឡវលាហកន្តវេ សមុដ្ឋិតា។ យេហិ អព្ភាហតោ ធិវិវល្លោកា កាឡកោ
ហោតិ, តេសំ ឯតំ អធិវចនន្តិបិ ឯកេ។ វេរម្ពវាតាតិ យោជនតោ ឧបរិ
វាយនវាតា។ បក្ខវាតាតិ អន្តមសោ មក្ខិកាយបិ បក្ខាយូហនវាតា។
សុបល្លាវាតាតិ គរុឡវាតា។ កាមំ ចេតេបិ បក្ខវាតាវ, ឧស្សនវសេន បនរិសុំ
គហិតា។ តាលវល្លាវាតាតិ តាលវល្លាហិ កតេន, អញ្ញេហិ វា កតេន កេនចិ
មល្លាលសល្លាវេន សមុដ្ឋាបិតវាតា។ វិជ្ជបនវាតាតិ ពិជនបត្តកេន

សមុជ្ជាបិតវាតា។ ឥមាធិ ច តាលវណ្ណវិជ្ជបនាធិ អនុប្បន្នម្យី វាតំ ឧប្បាទេន្តិ,
ឧប្បន្នម្យី បរិវត្តន្តិ។ ឥធាបិ ច-សន្តោ
ឧទកសន្ធារកវាតកប្បវិទាសកវាតជាលាបេល្លនកវាតាធិកេ អវុត្តេបិ
សមុទ្ធិនោតិ។ ឯត្ថ ច “អាបំ មញ្ញតិ” តិអាធិសុ យស្មា តីហិ មញ្ញនាហិ - “អហំ
អាចោតិ មញ្ញតិ, មម អាចោតិ មញ្ញតិ” តិអាធិនា បថវីវារេ វុត្តនយេន សក្កា
មញ្ញនាវិភាគោវិភាវេតុន្តិ វុត្តំ “សេសំ វុត្តនយមេវា” តិ។ តស្មា តត្ថ
វុត្តនយានុសារេន ឥមេសុ តីសុ វារេសុ យថាវហំ មញ្ញនាវិភាគោវិភាវេតព្ពោ។

ឯត្តាវតាតិ ឯត្តកេន ឥមិនា ចតុវារបរិមាណេន ទេសនាវិសេសេន។ ច-
សន្តោ ព្យតិរេកោ។ តេន វុត្តមានំយេវ វិសេសំ ជោតេតិ។ ហ្វាយន្តិ យោ អយំ
លក្ខណោ នាម ហារោ វុត្តោតិ សម្ពន្ធោ។ សោ បនលក្ខណាហារោ
យំលក្ខណោ តត្ថ វុត្តោ, តំ ទស្សេតុំ “វុត្តម្ហី” តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថ វុត្តម្ហី ឯកធម្មេតិ
កុសលាធិសុ ខន្ធាធិសុ វា យស្មី កស្មីញ៉ា ឯកធម្មេ សុត្តេ សរូបតោ
និទ្ទារណាវសេន វា កថិតេ។ យេ ធម្មា ឯកលក្ខណោ តេនាតិ យេ កេចិ ធម្មា
កុសលាធិភាវេន, រូបក្ខន្ធាធិភាវេន វា តេន វុត្តធម្មេន សមាណលក្ខណា។ វុត្តា
ភវន្តិ សព្ពេតិ សព្ពេបិ កុសលាធិសភាវា, ខន្ធាធិសភាវា វា ធម្មា សុត្តេ អវុត្តាបិ
តាយ សមាណលក្ខណតាយ វុត្តា ភវន្តិ, អាទេត្វា សំវណ្ណានវសេនាតិ
អធិប្បាយោ។

ឯត្ថ ច ឯកលក្ខណាតិ សមាណលក្ខណោ វុត្តា។ តេន សហចរិតា
សមាណកិច្ចតា សមាណហេតុតា សមាណផលតា សមាណាម្មណាតាតិ
ឯវមាធិហិបិ អវុត្តានំ វុត្តានំវិយ និទ្ទារណំ វេទិតព្ពំ។ ឥតីតិ ឥមិនា បការេន។
តេនាហ “ឯវំ នេត្តិយំ លក្ខណោ នាម ហារោ វុត្តោ” តិ, នេត្តិចាឡិយំ (នេត្តិ.
២៣) បន “យេ ធម្មា ឯកលក្ខណោ កេចិ សោ ហារោ លក្ខណោ នាមា” តិ

ចាថា អាគតោ។ តស្ស វសេនាតិ តស្ស លក្ខណាហារស្ស វសេន។
រូបលក្ខណំ អនតីតត្តាតិ រុប្បនសភាវេន សមាទសភាវត្តា។ វេទន្តន
ភគវតា។ ឯតាតិ “រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតី” តិ ឯវំ វុត្តទិដ្ឋី។ ឯត ច
សក្កាយទិដ្ឋិមញ្ញនាទស្សនេនេវ សកលរូបវត្ថុកា តណ្ហាមានមញ្ញនាបិ
ទស្សិតា ឯវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តថា ហិ វុត្តំ “តស្មីយេវ បទស្ស ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញតេ
វត្ថុស្មី សិនេហំ មានញ ឧប្បាទយតោ តណ្ហាមានមញ្ញនាបិ វេទិតញ្ចា” តិ។ អថ
វា បថវី អាបំ តេជំ វាយំ មេតិ មញ្ញតិ អភិទន្ធិតិ ច វេទន្តន វុត្តនយេនេវ
សកលរូបវត្ថុកា តណ្ហាមញ្ញនា តទនុសារេន មានមញ្ញនាបិ វុត្តាវ ហោតីតិ
ឯវម្មេត្ត ឥតវមញ្ញនាបិ និទ្ធាវេតញ្ចា។

អាចារ្យរាជវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ភូតវារាជវណ្ណនា

៣. “បថវី មញ្ញតិ, បថវីយា មញ្ញតី” តិអាទិហិ បទេហិ “រូបំ អត្តតោ
សមនុបស្សតិ, រូបស្មី អត្តានំ សមនុបស្សតី” តិអាទិនំ សក្កាយទិដ្ឋិនំ
និទ្ធាវតត្តាវុត្តំ “ឯវំ រូបមុខេន សម្ពាវវត្ថុកំ មញ្ញនំ វត្វា” តិ។ តេសុ សម្ពាវេសុ
សត្តេសុបីតិ តទុចាទានេសុបិ សត្តេសុ។ ធាតុស្វតិ បថវីអាទិសុ ចតុសុ
ធាតុសុ។ “ជាតំ ភូតំ សម្ពុត” តិអាទិសុ (ធិ. និ. ២.២០៧; សំ. និ. ៥.៣៧៩) ភូត-
សន្នោ ឧប្បាទេ ទិស្សតិ, សឧបសន្នោ បទ “បភូតមរិយោ បករោតិ
បុញ្ញ” តិអាទិសុ វិបុលេ, “យេភុយ្យេន ភិក្ខុនំ បរិភូតរូចោ” តិអាទិសុ ហីសនេ,
“សម្ពុតោ សាលាវាសី” តិអាទិសុ (ចូឡវ. ៤៥០) បញ្ញត្តិយំ, “អភិភូតោ មារោ
វិជិតោ សម្ពាមោ” តិអាទិសុ វិមថនេ, “បរាភូតរូចោ ខោ អយំ អចេលោ
ចាចិកបុត្តោ” តិអាទិសុ (ធិ. និ. ៣.២៣, ២៥, ៣០, ៣២) បរាជយេ, “អនុភូតំ
សុខទុក្ខ” តិអាទិសុ វេទិយនេ, “វិភូតំ វិភាវិតំ បញ្ញាយា” តិអាទិសុ

ចាកដីករណ៍ ទិស្សតិ។ តេ សព្វេ រុក្ខាទិស្សតិ។ អាទិ-សន្តេន សង្កហិតាតិ
ទដ្ឋញ្ច។ “កាលោ យសតិ ភូតានីតិ (ជា. ១.២.១៩០), ភូតា លោកេ សមុស្សយ”ន្តិ
(ទី. និ. ២.២២០; សំ. និ. ១.១៨៦) ច អាទិសុ អវិសេសេន សត្តវាចកោបិ ភូតសន្តោ,
ឧបរិ ទេវាទិបទេហិ សត្តវិសេសានំ គហិតត្តា ឥធ តទវសិដ្ឋា ភូតសន្តេន
គយ្ហន្តីតិ អាហា “នោ ច ខោ អវិសេសេនា”តិ។ តេនេវាហា -

“ចាតុមហារាជិកានញ្ចិ ហេដ្ឋា សត្តា ឥធ ភូតាតិ អធិប្បតា”តិ។ យោ ហិ
សត្តនិកាយោ បរិបុណ្ណាយោនិកោ ចត្វហិបិ យោនិហិ និព្ពត្តនារហោ, តត្ថាយំ
ភូតសមញ្ញា អណ្ណាជាទិវសេន ភវនតោ។

ភូតេតិ វុត្តនេសអាទេសិតេ ភូតេ។ ភូតតោ សញ្ញានាតីតិ ឥមីនា “ភូតា”តិ
លោកេវាហារំ គហិត្វាយថា តត្ថ តណ្ហាទិមញ្ញនា សម្ពវន្តិ, ឯវំ
វិបរឹតសញ្ញាយ សញ្ញានំ បកាសីយតិ។ ស្វាយមត្តោ ហេដ្ឋា “បដវិតោ
សញ្ញានាតី”តិ ឯត្ថ វុត្តនយានុសារេន សក្កា ជានិតុន្តិ អាហា “វុត្តនយមេវា”តិ។
យថា សុទ្ធាវាសា សព្ពនា អភាវតោ ឥមំ ទេសនំ នារុទ្ធិ, ឯវំ នេរយិកាបិ
សព្ពមញ្ញនាធិដ្ឋានតោ។ ឯតេនេវ ឯកច្ឆបេតានម្បត្ត អសង្កហោ ទដ្ឋញ្ច។
អបរេ បន “ទិដ្ឋិមញ្ញនាធិដ្ឋានតោ តេសម្បត្ត សង្កហោ ឥដ្ឋិតោយេវា”តិ វទន្តិ។
“សមដ្ឋិតុតំ បរិចារេន្ត”ន្តិអាទិនា សុត្ត វុត្តនយេន។ រជ្ជតីតិ “សុភា សុខិតា”តិ
វិបល្លាសក្កាហេន តត្ថ រាគំ ជនេតិ។ ឯវមេត្ត រជ្ជន្តោ ច នកេវលំ
ទស្សនវសេនេវ, សវនាទិវសេនបិ រជ្ជតេវាតិ ទស្សន្តោ “ទិស្វាបិ...បេ....
ឧត្វាបិ”តិ អាហា។ តត្ថ យាយនាទិវសេន រជ្ជនំ តេហិ អនុភូតគន្ធមាលាទិវសេន
ចេវវិសភាគវត្ថុភូតានំ តេសំ បរិភោគវសេន ច យថានុករំ
អនុស្សរណាវសេន ច វេទិតព្ពំ។ ឯវំ ភូតេ តណ្ហាមញ្ញនាយ មញ្ញតីតិ វុត្តនយេន
ភូតេ បដិច្ច ធន្តរាគំ ជនេន្តោ តេសំ បដិបត្តិ អស្សាទេន្តោ អភិនន្តោ អភិវទន្តោ
អន្លោសាយ តិដ្ឋន្តោ “ព្នៀទិសី អវត្តា មម អនាគតមទ្ធានំ សិយា”តិអាទិនា វា

និព្វានិអាទិសុ ឧប្បាទានាវតោ និព្វានិ, មរណានាវតោ ធុរា, សព្វទានាវតោ
សស្សតា។ អនិច្ចបដិបក្ខតោ វា និព្វានិ, បិរកាវតោ ធុរា, សស្សតិសមតាយ
សស្សតា, ជរាទិវសេនវិបរិណាមស្ស អកាវតោ អវិបរិណាមធម្មាតិ មញ្ញតិ។
សព្វេ សត្តាតិ ឌីដ្ឋគោណាគទ្រភាទយោ អនវសេសា សញ្ញនដ្ឋន សត្តា។ សព្វេ
ចាណាតិ “ឯកិន្ទ្រិយោ ចាណោ ទិន្ទ្រិយោ ចាណោ” តិអាទិវសេន វុត្តា
អនវសេសា ចាណនដ្ឋន ចាណា។ សព្វេ ភូតាតិ អនវសេសា
អណ្ណាកោសាទិសុ ភូតា សញ្ញតាតិ ភូតា។ សព្វេ ជីវាតិ
សាលិយវគោធម្មាទយោ អនវសេសា ជីវនដ្ឋន ជីវា។ តេសុ ហិ សោ
វិរូហាការេន ជីវសញ្ញា។ អវសា អពលា អវិរិយាតិ តេសំ អត្តនោ វសោ វា ពលំ វា
វិរិយំ វា នត្តិតិ ធស្សតិ។ និយតិសង្កតិការបរិណាតាតិ ឯត្ត និយតិតិ។
និយតតា, អប្បដ្ឋសុត្តារុតអកេដ្ឋមណិវិយ អវិជហិតបកតិតា។ សង្កតិតិ ធន្នំ
អភិជាតីនំ តត្ថ សង្កមោ។ កាវោតិ សកាវោយេវ, កណ្ណាកានំ តិទិណាតា,
កបិដ្ឋដលាទិនំ បរិមណ្ឌលាទិតា, មិគបក្ខីនំ វិចិត្តវណ្ណាទិតាតិ ឯវមាទិកោ។
ឯវំ និយតិយា ច សង្កតិយា ច កាវេ ច បរិណាតា នានប្បការតំ បត្តា។ យេន ហិ
យថា ភវិតត្ថំ, សោ តថេវ ភវិតិ។ យេន ន ភវិតត្ថំ, សោ ន ភវិតិតិ ធស្សតិ។
ធស្សេវាភិជាតីស្វតិ កណ្ណាភិជាតិអាទិសុ ធសុ ឯវ អភិជាតីសុ បត្វា សុខញ្ច

ទុក្ខញ្ចា បដិសំវេទន្តិ, អញ្ញា សុខទុក្ខក្ខមិ នត្ថិតិ ទស្សតិ។ វា-សទ្ទេន
អន្តាទិភេទេ ទិដ្ឋាភិទិវេសេ សង្គណ្ហាតិ។

ឧបបត្តិន្តិ ឥមិនា តស្មី តស្មី សត្តនិកាយេ ភូតានំ សហព្យតំ អាកម្ពត្ថិតិ
ទស្សតិ។ សុខុប្បត្តិន្តិ ឥមិនា បន តត្ថ តត្ថ ឧប្បន្នស្ស សុខុប្បត្តិ។ ឯកច្ឆេ ភូតេ
និព្វាតិអាទិនា ឯកច្ឆសស្សតិកទិដ្ឋិ ទស្សតិ។ អហម្មិ ភូតេសុ អញ្ញាតោស្មីតិ
ឥមិនា បន ចតុត្ថំ ឯកច្ឆសស្សតិកវាទំ ទស្សតិ។

យតោ កុតោចីតិ ឥស្សរុបុរិសាទិភេទតោ យតោ កុតោចិ។ ឯកា
តណ្ហាមញ្ញាវា លព្ពតិ ឥធាបិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន ឥតរមញ្ញានាមម្បិ សម្ពវោ
និព្វាវេតញ្ញោ។ វុត្តប្បកាយេវ ភូតេ តណ្ហាទិដ្ឋិហិ អភិទន្ធតិកាទិនា វត្តព្ពត្តា
អាហា “វុត្តនយមេវ” តិ។ យោជនា កាតញ្ញាតិ “យោ ភូតបញ្ញត្តិយា
ឧបាទានភូតេ ខន្ធមិជានាតិ, សោ តិហិ បរិញ្ញាហិ បរិជានាតិ” តិអាទិនា
យោជនា កាតញ្ញា។ អបវេ បនេត្ត ភូតកាមាបិ ភូត-សទ្ទេន សង្កហិតោតិ
វុត្តាទិវេសេនបិ មញ្ញាវិភាគំ យោជេត្វា ទស្សន្តិ, តថា មហាភូតវេសេនបិ, តំ
អដ្ឋកថាយំ នត្ថិ។

ភូមិវេសេសាទិនា ភេទេនាតិ ភូមិវេសេសឧបបត្តិវេសេសាទិវិភាគេន។
ឥទ្ធិយាតិ បុញ្ញវេសេសនិព្ពត្តេន អានុភាវេន។ កិញ្ចាបិ ទេវ-សទ្ទោ “វិទ្ធោ
វិគតវលាហាកេ ទេវេ” តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.១១០; ៣.១០២; ៥.១៤៦-១៤៨; ម. និ.
១.៤៨៦; អ. និ. ១០.១៥; ឥតិវុ. ២៧) អជជាគាសេ អាគតោ, “ទេវោ ច ថោកំ
ថោកំ ជុសាយតិ” តិអាទីសុ មេឃេ, “អយញ្ញិ ទេវ កុមារោ” តិអាទីសុ (ធី. និ.
២.៣៤, ៣៥, ៣៦) ខត្តិយេ អាគតោ, “បញ្ចហិ កាមគុណោហិ សមប្បិតោ
សមម្ពិភូតោ បរិចារេតិ ទេវោ មញ្ញោ” តិអាទីសុ (ធី. និ. ១.១៨៣; ម. និ. ២.២១១)
វិយ ឥធ ឧបបត្តិទេវេសុ អាគតោ, ទេវ-សទ្ទេន បន វត្តព្ពសត្តេ អនវេសេសតោ

ឧទ្ទិស តតោ ឥធាធិប្បតេ ទស្សេតុំ “តេ តិវិជា” តិអាទិ វុត្តំ។ សេសា ធន
កាមាវចរា ឥធនេវាតិ អធិប្បតា ឥតវេសំ បទន្តវេហិ និវត្តិតត្ថាតិ
អធិប្បាយោ។ ភូតា ធនេវាតិ គហិតេសុ សត្តេសុ តណ្ហាទិមញ្ញានំ
បវត្តាការេនបិ តិវិជលក្ខណានិ អាហា “ភូតវាវេ វុត្តនយេន វេទិតញ្ចា” តិ។

“អញ្ញាតវស្ស ឧចាសកស្ស បជាបតិ អភិរូចា ហោតិ” តិអាទិសុ (ចារា. ១៦៨) បជាបតិ-សន្តោ យរណិយំ អាគតោ, “បជាបតិ កាមទាយី សុវណ្ណាវណ្ណា មេ បជា ហោតូ” តិអាទិសុ ទិដ្ឋិតតិកបរិកប្បិតេ, “បជាបតិស្ស ទេវរាជស្ស ធនជគ្គំ ឧល្លោកេយ្យថា” តិអាទិសុ (សំ. និ. ១.២៤៩) ទេវរាជេជ្ឈកេ, ឥធន បទ អធិបតីតិ វេទន្តិ, តំ ឧបរិ ព្រហ្មនោ គយ្ហមានត្ថា តេសំ មតិមត្តំ។ ធនេវានិ ចាតុមហារាជិកាទិធនេវំនំ។ មហារាជាទិនិ អាទិ-សន្តោ សក្កសុយាមសន្តស្សិតសុនិម្មិតវសវត្តិនោ គហិតា។ តេសន្តិ មហារាជាទិនំ។ សត្តសម្ពាតាយាតិ កាមភូមិយំ សត្តសម្ពាតាយ។ បជាបតិនិ បជាបតិការំ។ បជាបតិការេន ហិ មានំ ជប្បន្តោ បជាបតិ មានមញ្ញាយ មញ្ញាតិ វុត្តោ។

ឯកា ទិដ្ឋិមញ្ញាវ យុដ្ឋតិ វុត្តំ, បជាបតិនោ បទ សមិបតំ សលោកតំ វា អាគម្ពតោ, តថាភារាយ ចិត្តំ បណិទហតោ, តថាលទ្ធកាយ សម្បត្តិយា អត្តនោ សេយ្យទិការំ ទហតោ ច តណ្ហាមានមញ្ញាបិ សម្ពវត្តិ សក្កា វិញ្ញាតុំ។ យេ ច ធម្មាតិ អាយុវណ្ណាទិកេ វេទិតិ។ បជាបតិនិ ឯត្ថាបិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន ឥតវមញ្ញានម្បិ សម្ពវោ វេទិតញ្ចោ។

ព្រហ្មិតោតិ បរិវុទ្ធោ។ គុណវិសេសេហិតិ ឈានាទិហិ វិសិដ្ឋេហិ គុណេហិ ឧត្តរិមនុស្សធម្មតាយ។ ព្រហ្ម-សទ្ធស្ស សតិបិ អរិសេសតោ វិសិដ្ឋវាចកត្ត យត្ត យត្ត បទស្ស គុណវិសេសយុត្តាទិរូចា បវត្តិ, តំ ទស្សេតុំ “អបិចា” តិអាទិ វុត្តំ។ សហស្សោតិ សហស្សិយា លោកធាតុយា អធិបតិភូតោ។

បឋមាភិធិពុត្តាតិ បណ្ឌិតេន បឋមឈានេន ធិពុត្តាតិ, បឋមដ្ឋានភូមិយំ វា
បឋមំ អភិធិពុត្តាតិ។ គហិតាតិ វេទិតញ្ញា បធានគ្គហឈាន អប្បធានានម្បិ
កេនចិ សម្ពន្ធន គហិតការសិទ្ធិតោ។ ឯត្ថ ច ព្រហ្មាតិ មហាព្រហ្មា
អធិប្បតោ។ សោ ហិ វណ្ណវន្តតាយ ចេវ ធីយាយុកតាយ ច
ព្រហ្មចារិសង្ខាធិហិ មហាស្មោ ព្រហ្មាតិ មហាព្រហ្មា, តស្ស បន បុរោហិតដ្ឋានេ
បិតាតិ ព្រហ្មបុរោហិតា, បរិសាយំ ភវា បរិចារកាតិ ព្រហ្មចារិសង្ខាតិ
វេទិតញ្ញា។ ឧក្កដ្ឋេកបុគ្គលការតោ បជាបតិស្មីរិយ ព្រហ្មនិ មញ្ញនា វត្ថុតីតិ
វុត្ថំ “បជាបតិវារេ វុត្ថនយេនេវ វេទិតញ្ញា”តិ។ តថា ហិ
ពហុបុគ្គលការសាមញ្ញតោ អាកស្សវារាជិនំ ភូតវាសទិសតា វុត្តា។

យថាវុត្ថបកាយ អាកាសនសីលា វា អាកស្សវា។ ឯកតលវាសិនោតិ ៩ទំ
ឈានន្តរភូមិនំរិយ ហេដ្ឋបរិភាវាភាវតោ វុត្ថំ, ហានានិ បន នេសំ បរិច្ឆិន្នានេវ។
អាកស្សវេហិ បរិត្តា អាកា ឯតេសន្តិ បរិត្តាកា។ អប្បមាណា អាកា ឯតេសន្តិ
អប្បមាណាកា។

សុភាតិ សោភនា បកា។ កញ្ចនបិណ្ឌោ រិយ សស្សិរិកា
កញ្ចនបិណ្ឌាសស្សិរិកា។ តត្ថ សោភនាយ បកាយ កិណ្ឌា សុភាកិណ្ឌាតិ
វត្ថុព្រោ ភា-សទ្ធស្ស វស្សត្ថំ, អន្តិម-ណ-ការស្ស ហ-ការញ្ច កត្វា
“សុភកិណ្ឌា”តិ វុត្តា។ សុភាតិ ច ឯកគ្បនា និច្ចលា បកា វុច្ឆតិ, បរិត្តា សុភា
ឯតេសន្តិ បរិត្តសុភា។ អប្បមាណា សុភា ឯតេសន្តិ អប្បមាណាសុភា។

វិបុលជលាតិ វិបុលសន្តសុខាយុវណ្ណាធិជលា។

សតិបិ នេវព្រហ្មាធិនំ បុញ្ញជលេន ឈានជលេន ច បដិបក្ខាភិកវេ យេសំ
បន បុព្វដ្ឋនអសញ្ញាសត្តេសុ អភិភូរោហារោ ចាកដោ និរុទ្ធោ ច, តេសំ

វសេនាយំ ទេសនា បវត្តាតិ ទស្សនោ អាហា “អសញ្ញាភវស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ។
យថា បជាបតិវារេ “ឥធនកោច្ឆា បជាបតិស្សីយេវា”តិអាទិនា មញ្ញនាបវត្ត
ទស្សិតា, តថា ឥធាបិ តំ ទស្សេតុំ សក្កាតិ អាហា “សេសំ បជាបតិវារេ
វុត្តនយមេវា”តិ។

ភូតវារាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាគាសានញ្ញាយតនវារាទិវណ្ណនា

៤. ឯវំ សត្តវសេន ភូមិក្កមទស្សនេ សុទ្ធាវាសានំ អគ្គហាលោ ការណំ
និទ្ធាវេន្តោ “ឯវំ ភគវា”តិអាទិមាហា។ តត្ថ អនាគាមិជីណាសវាតិ អនាគាមិនោ
ច ជីណាសវា ច។ កិញ្ញាបិ សុទ្ធាវាសា អត្ថេវ អនេកកប្បសហស្សយុកា,
ឧក្កំសបរិច្ឆេទតោ បន សោឡសកប្បសហស្សយុកាវ, ន តតោ បវត្តិ អាហា
“កតិបយកប្បសហស្សយុកា”តិ។ កាមរូបភវេសុ បវត្តមាធាបិ
អាគាសានញ្ញាយតនាធិធម្មា អរូចាវចរភាវតោ តំភូមិកេវេហារំ នលភន្តិតិ
“តត្រូបបន្ទាយេវា”តិ អវេទាវេត្វា វុត្តំ។ អភិភូតវារេ វុត្តនយេន វេទិតញ្ញា
យថាវហន្តិ អធិប្បាយោ។ ន ហេតុ វណ្ណាវន្តតាធិ សម្ពុត្តិតិ។ បជាបតិវារេ
វុត្តនយេនាតិ ឯត្ថ “អហមស្មិ អរូចោ បហំនរូបបដិយសញ្ញោ”តិអាទិនា
មាណមញ្ញនា វេទិតញ្ញា។

អាគាសានញ្ញាយតនវារាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទិដ្ឋសុតវារាទិវណ្ណនា

៥. រូបមុខេន មញ្ញនាវត្ថុទស្សនំ សង្ខេទោតិ កត្វា វុត្តំ “វិត្តារតោបិ”តិ។
តម្បី ហិ “យត្ថ នេវ បថី, ន អាចោ, ន តេជោ, ន វាយោ, ន

អាភាសានព្យាយាមតន់"ន្តិអាទិត្យបាលីវិយ សង្ខេបតោ បញ្ចវេការកវនស្សនំ
ហោតីតិ។

ទិដ្ឋន្តិ យំ ចក្កទ្វារេន កតទស្សនកិរិយាសមាបនំ, យញ្ច ចក្ក ទ្វយំ បស្សតិ
បស្សិស្សតិ សតិ សម្មវេ បស្សេយ្យ, តំ សព្វកាលន្តិវិសេសវចនិច្ចាយ
អភាវតោ ទិដ្ឋន្តេវ វុត្តំ យថា “ទុក្ខ”ន្តិ។ តេនាហ “រូបាយតនស្សេតំ
អធិវចន”ន្តិ។ អយញ្ច នយោ សុតាទីសុបិ យោជេតព្រោ។ សត្តាតិ រូបាទីសុ
សត្តាវិសត្តាតិ សត្តា។ សញ្ញនជ្ជន សាមញ្ញសធាបិ ចេស សត្ត-សធា
“ឥត្តិវបេ”តិ វិសយវិសេសិតត្តា ឥធ បុរិសវាចកោ ទដ្ឋព្រោ។ រត្តាតិ វុត្តំ វិយ
វុត្តជាតេន ចិត្តស្ស វិបរិណាមការកេន ធន្តរាគេន រត្តា សារត្តា។ គិដ្ឋាតិ
អភិកម្ពនសភាវេន អភិគិដ្ឋនេន គិដ្ឋា គេធំ អាបន្នា។ គធិតាតិ គន្ធិតាវិយ
លោភេន ទុម្ពោចនីយភាវេន អារម្មណេ បដិពទ្ធា។ មុច្ឆិតាតិ កិលេសវសេន
វិសញ្ញិកតាវិយ អនញ្ញកិដ្ឋា មុច្ឆំ មោហំ អាបន្នា។ អដ្ឋោសន្នាតិ វិសយេ
អញ្ញសាធារណេវិយ កត្វា គិលិត្វា បរិនិដ្ឋាបេត្វាវិយ បិតា។ ឥមិនាតិ
សុវណ្ណវណ្ណាទិអាភារេន។ មដ្ឋលំ អមដ្ឋលន្តិ ព្យាទិសំ ទិដ្ឋំ មដ្ឋលំ, ព្យាទិសំ
អមដ្ឋលន្តិ។ រូបស្មី អត្តានំ សមនុបស្សននយេនាតិ ឥទំ វេទនាទិអរូបធម្ម,
រូបាយតនំវិនិមុត្តសព្វធម្ម វា អត្តតោ គហេត្វា តតោ អដ្ឋត្តិកំ, ពាហិរំ វា
រូបាយតនំ តស្សោកាសភាវេន បរិកប្បេត្វា “សោ ខោ បន មេ អយំ អត្តា
ឥមស្មី រូបាយតនេ”តិ មញ្ញន្តោ ទិដ្ឋស្មី មញ្ញតីតិ ឥមំ នយំ សន្ធាយ វុត្តំ។
“បថវិតោ មញ្ញតី”តិអាទីសុ យថា “សឧបករណស្ស អត្តនោ វា បរស្ស
វា”តិអាទិមញ្ញនាបវត្តិ ទស្សិតា, ឯវំ “ទិដ្ឋតោ មញ្ញតី”តិអាទីសុ សក្កា តំ
ទស្សេតុន្តិ អាហា “តេសំ បថវីវារេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ព”ន្តិ។

អាហារូត្ថាតិ វិសយំ អន្ធាយ, បត្វាតិ អត្ថោ។ តេជោហ “ឧបគន្ធា” តិ។
អញ្ញមញ្ញសំសិលេសេតិ ចក្ករូបសោតសន្ធាវិយ ទុរេ អហុត្វា អញ្ញមញ្ញំ
អល្លិយនេ។

មនសាវិញ្ញាតំ កេវលន្តិ អត្ថោ។ ឥតរាជិបិ ហិ មនសាវិញ្ញាយន្តិ តិ។
សេសេហិ សត្តហិ អាយតនេហិ បញ្ញត្តិយា អសង្កហិតត្វា តម្បិ សង្កហេត្វា
ធស្សេតុំ “ធម្មាវម្ពណស្ស វា” តិ វុត្តំ។ ទ្វីសុបិ វិកប្បេសុ លោកុត្តរានម្បិ
សង្កហោ អាបន្នោតិ អាហា “ឥធម បន សក្កាយបរិយាបន្នមេវ លព្ពតិ” តិ។
វិត្តារោតិ មញ្ញនាធំ បវត្តនាការវិត្តារោ។ ឯត្តាតិ ឯតេសុ សុតវារាជីសុ។

ទិដ្ឋសុតវារាជីវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឯកត្តវារាជីវណ្ណនា

៦. សមាបន្នកវារេនាតិ សមាបន្នកប្បវត្តិយា,
រូចារចររូចារចរឈានប្បវត្តិយាតិ អត្ថោ។ សា ហិ ឯកស្មីយេវ អារម្មណ
ឯកាការេន បវត្តតិ តិ កត្វា “ឯកត្ត” ន្តិ វុច្ឆតិ, ឯវញ្ច កត្វា
វិចាកជ្ឈានប្បវត្តិបិ ឥធម សមាបន្នកវារគ្គហណេនេវ គហិតាតិ ទដ្ឋញ្ច។
អសមាបន្នកវារេនាតិ កាមាវចរធម្មប្បវត្តិយា។ ឧបចារជ្ឈានេនបិ ហិ ចិត្តំ ន
សម្មា ឯកត្តំ គតន្តិ វុច្ឆតិ តិ។

យោជនាតិ មញ្ញនាយោជនា។ ភិក្ខុត្វាតិ វិភជិត្វា។ សាសននយេនាតិ
ចាឡិនយេន។ តត្ថ “ឯកត្តំ មញ្ញតិ” តិ អាទីសុ “វេទនំ អត្តតោ
សមនុបស្សតិ” តិ អាទីនា នយេន, “នាទត្តំ មញ្ញតិ” តិ អាទីសុ បន “រូបំ អត្តតោ
សមនុបស្សតិ” តិ អាទីនា នយេន វុត្តវិធី អនុគន្ធា មញ្ញនា វេទិតញ្ច។

បដិវិវាវាទិសុ វុត្តន ច អដ្ឋកថានយោនាតិ “អហំ វេទនាតិ មញ្ញតិ, មម វេទនាតិ មញ្ញតិ” តិអាទិនា, “អហំ រូបន្តិ មញ្ញតិ, មម រូបន្តិ មញ្ញតិ” តិអាទិនា ចាតិ អត្ថោ។ តេនាហ “យថានុរូបំ វិមំសិត្វា” តិ, ឯកត្តនានត្តភាវេសុ យោ យោជនានយោ សម្ពុត្តិ, តទនុរូបំ វិចារេត្វាតិ អត្ថោ។ កេដិ តិ អភយ គិរិវាសិនោ។ អបវេតិ សារសមាសាចរិយា។ ទិដ្ឋាភិនិវេសំ វេទន្តិ តិ សម្ពុត្តោ។ បុព្វដ្ឋនស្ស មញ្ញនា នាម សក្កាយំ ភិនិត្វាវ យថាឧបដ្ឋិតវិសយវសេនេវ បវត្តតិ តិ ន តត្ថ អយមេកត្តនយោ អយំ នានត្តនយោតិ វិភាគវសេនេវ, ឯកត្តសញ្ញា អត្តា ហោតិ តិអាទិសុ ច អត្តនោ ឯកត្តនានត្តសញ្ញា វុត្តា, ន បន ឯកត្តំ នានត្តន្តិ ឯវំ បវត្តស្ស ទិដ្ឋាភិនិវេសស្ស ឯកត្តនានត្តភាវោតិ ឯវមេត្ត តទុកយស្ស ឥធ អនធិប្បតភាវោ ទដ្ឋញោ។

យំ យថាវុត្តបុព្វដ្ឋនោ អនវសេសតោ គណ្ណោ គហេតុំ សក្កោតិ, តំ តស្ស អនវសេសតោ គហេតត្ថតំ ឧបាទាយ “សព្ព” ន្តិ វុច្ឆតិ តិ ទស្សន្តោ “តមេវា” តិ អាហ, សក្កាយសព្ពន្តិ អត្ថោ។ សព្ពស្មិម្បិ តេភូមកធម្ម អាទិនវេទស្សនេ អសតិ និព្វិទាភាវតោ អស្សនានុបស្សនាយ តណ្ហា វុឡតេវាតិ អាហ “សព្ពំ អស្សនេន្តោ សព្ពំ តណ្ហាមញ្ញនាយ មញ្ញតិ” តិ។ វុត្តញោតំ ភគវតា - “សំយោជនិយេសុ, ភិក្ខុវេ, ធម្មេសុ អស្សនានុបស្សនោ វិហារតោ តណ្ហា បវុឡតិ” តិ (សំ. និ. ២.៥៣, ៥៧)។ “សព្ពមិទំ មយា និម្មិត” ន្តិ តេន និម្មិតមញ្ញនាយ អត្តានំ សេយ្យទិតោ ទហន្តោ តេន មាណេន និម្មិតំ មញ្ញតិយេវ នាម និម្មិតមញ្ញនាយ វិនា តថាមាណុប្បត្តិយា អភាវតោតិ អាហ “អត្តនា និម្មិតំ មញ្ញនោ សព្ពំ មាណមញ្ញនាយ មញ្ញតិ” តិ។ សព្ពំ នត្តិ តិអាទិនា នយោនាតិ អាទិ-សទ្ទេន និយតិវាទាទិកេ សន្តណ្ហាតិ។ មហា មេ អត្តាតិ ឥមិនា សព្ពតោ អត្តនោ វិភូតិបវត្តិវាទំ ទស្សតិ។ “សព្ពំ សព្ពត្តក” ន្តិ ទិដ្ឋិវសេន -

“អបំ សព្វស្មី មយ្ហំ កិញ្ចនំ បលិពោធា សព្វស្មី, បរោ សព្វស្មី បរស្ស កិញ្ចនំ
បលិពោធា សព្វស្មី”ន្តិអាទិនា នយេនបេត្ត មញ្ញនា សម្ពុត្តិ ធិតិ ធិស្សន្តោ អាហ
“សេសំ បថវីវា វេ វុត្តនយេន វេទិតញ្ច”ន្តិ។ អបិច “សញ្ញេយំ លោកោ
បុរិសមយោ”តិ វេទិតញ្ចកោ បុរិសសម្ពុតតោ សព្វតោ, អត្ថនោ ឧប្បត្តិ វា
និគ្គមនំ វា មញ្ញនោ ធិដ្ឋមញ្ញនាយ សព្វតោ មញ្ញតិ, តស្មីយេវ បន
ធិដ្ឋមញ្ញនាយ មញ្ញតេ វុត្តស្មី សិនេហំ មានញ្ច ឧប្បនយតោ តណ្ហាមញ្ញនា
មានមញ្ញនា ច វេទិតញ្ច។ តំយេវ បន សព្វំ មយ្ហំ អត្តា កត្តា សាមីតិ វា មញ្ញនោ
“សព្វំ មេ”តិ មញ្ញតិ, តថាយំ ធិដ្ឋតណ្ហាភិនន្តនាហិ អភិនន្តនោ សព្វំ
អភិនន្តតិ វេ វេទិតញ្ច មញ្ញនំ បវត្តិ វេទិតញ្ច។

តន្តិ សក្កាយំ។ ឧក្កំសកតសុខសហិតញ្ច ខន្ធបញ្ចកំ ធិដ្ឋធម្មនិព្វានវាធិ
និព្វានន្តិ មញ្ញតិ, តំ បនត្ថតោ សក្កាយោយេវាតិ។ ឯកធាតិ បញ្ចវិធម្មិ
និព្វានភាវេន ឯកជ្ឈំ កត្វា វុត្តំ។ យតោតិ យស្មា។ បញ្ចហិ កាមគុណេហិតិ
មនាបិយរូបាធិហិ បញ្ចហិ កាមកោដ្ឋាសេហិ, ពន្ធនេហិ វា។ សមប្បតោ សុដ្ឋ
អប្បតោ អល្លិនោ ហុត្វា បិតោ។ សមដ្ឋិតតោតិ សមន្នាគតោ។ បរិចារេតិ
តេសុ កាមគុណេសុ កាមកោដ្ឋាសេសុ យថាសុខំ ឥន្ទ្រិយានិ ចារេតិ
សញ្ញាវេតិ ឥតោ ចិតោ ច ឧបនេតិ។ អថ វា លទ្ធិតិ រមតិ កិឡតិ។ ឯត្ថ ទិដ្ឋា
កាមគុណា មានុសកា ចេវ ធិញ្ចា ច។ មានុសកា ច មន្ទាតុកាមគុណាសធិសា,
ធិញ្ចា បរនិម្មិតវសវត្តិនេវរាជស្ស កាមគុណាសធិសា។ ឯវរុបេ កាមេ
ឧបគតានញ្ច តេ ធិដ្ឋធម្មនិព្វានសម្បត្តិ បញ្ញបេន្តិ។ តេនាហ “ឯត្តាវតា
ខោ...បេ... ហោតិ”តិ។ ធិដ្ឋធម្មតិ បច្ចក្ខន្ធម្មា វុច្ចតិ, តត្ថ តត្ថ
បដិលទ្ធិត្ថការស្សេតំ អធិវចនំ, ធិដ្ឋធម្ម និព្វានំ ឥមស្មីយេវ អត្តការេ
ទុក្ខរូបសមនំ ធិដ្ឋធម្មនិព្វានំ។ បរមំ ឧត្តមំ ធិដ្ឋធម្មនិព្វានន្តិ បរមធិដ្ឋធម្មនិព្វានំ,
តំ បត្តោ ហោតិ អត្តោ។ បញ្ចាធា អាគតន្តិ យថាវុត្តកាមគុណាសុខស្ស ចេវ

ចតុត្ថិជរូចារ្យចរដ្ឋានសុខស្ស ច វសេន ចាឡិយំ បញ្ចប្បការេន អាគតំ។
និព្វានំ អស្សាទេន្តោតិ បរមំ សុខំ និស្សរណាន្តិ មញ្ញនាយ អស្សាទេន្តោ។

“ឥមស្មី និព្វានេ បត្តេ ន ជាយតិ, ន ជីវតិ, ន មីយតី”តិ វេរម្មិ និព្វានស្មី
មញ្ញតិ។ “ឥតោ បរំ បរមស្សសភូតំ នត្ថី”តិ គណ្ណាន្តោ និព្វានតោ មញ្ញតិ។
តយំនំ និព្វានំ មយា អធិគតំ, តស្មា “និព្វានំ មេ”តិ មញ្ញតិ។ តតោយេវ តំ
និព្វានំ ទិដ្ឋាភិនន្តនាយ អភិនន្តតិ។ អយំ តាវេត្ត ទិដ្ឋិមញ្ញនា។ តស្មីយេវ បន
ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ មញ្ញតេ វត្ថុស្មី សិនេហំ មានញា ឧប្បាទយតោ
តណ្ហាមានមញ្ញនាបិ និទ្ធាវេតញា។

យាទិសោតិ យថាវុចោ, យេហិ ជេតុច្ឆាទិសភាវេហិ បស្សិតតោតិ អត្ថោ។
វសាតិ អយំ។ តេនស្ស អត្តនោ សុណាន្តានញា បច្ចក្ខសិទ្ធិតមាហា។
អសុភាទិសភាវេន សហវិជ្ជមានានំ រូចាទិធម្មានំ កាយោ សមូហោតិ
សក្កាយោ, ឧបាទានក្ខន្ធា។ តថាតិ តស្ស ភាវភូតេន បដិក្ខលតាទិប្បការេន។
សត្តមញ្ញនាតិ បថីអាទិកេ សរូចាវធារណាទិវិភាគភិន្នេវិសយេ បវត្តិយា
អនេកវិហិតា សញ្ញា តណ្ហាមញ្ញនា។

ជេតុច្ឆាតិ ជិតុច្ឆនីយោ។ តេនស្ស អសុភាជញ្ញាទុក្ខន្ធបដិក្ខលភាវំ
ទស្សេតិ។ សិទុរោតិ ខណោ ខណោ ភិជ្ជនសភាវោ។ តេនស្ស
អនិច្ចអនុវិជ្ជយេវបកត្តិសភាវំ ទស្សេតិ។ អយន្តិ សក្កាយោ។ ទុក្ខោតិ ន
សុខោ។ តេនស្ស កិច្ចកសិរាពាធទុក្ខវុត្តិតំ ទស្សេតិ។ អបរិណាយកោតិ
បរិណាយកវហិតោ។ តេនស្ស អត្តសុញ្ញអសារវុត្តិតំ ទស្សេតិ។ តន្តិ
សក្កាយំ។ បច្ចនីកតោតិ សភាវបដិបក្ខតោ, សុភនិច្ចសុខអត្តាទិកោតិ
អត្ថោ។ គណ្ណាន្តិ គណ្ណាន្តោ, តត្ថ សុភាទិកាហាវសេន អភិនិវិសន្តោតិ អត្ថោ។

ឥតនាទី តិស្សោបិ មញ្ញាណ ឧបមាហិ វិភាវេតុំ “សុភតោ” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
យថា មហាបរិឡាហេ វិបុលានត្តាវហេ ច អគ្គិម្ពិ សលភស្ស បតនំ
សុភសុខសញ្ញាយ, ឯវំ តាទិសេ សក្កាយេ សលភស្ស តណ្ហាមញ្ញាតិ
ឥមមត្តំ ធស្សេតិ “សុភតោ... បេ... តណ្ហាយ មញ្ញា” តិ ឥមីនា។

គូថាទី កីដកោ គូថរាសី លទ្ធា អសម្បន្នេបិ តស្មី សម្បន្នាការំ
បវត្តយមាណោ អត្តានំ ឧក្កំសេតិ, ឯវមនេកាទីនវេ ឯកន្តភេទិនិ សក្កាយេ
និច្ចសញ្ញំ ឧបជ្ឈេបត្វា សម្បត្តិមនេន តត្ថ ពាលោ មាណំ ជប្បេតិ ឥមមត្តមាហា
“និច្ចសញ្ញំ... បេ... មាណេន មញ្ញា” តិ។

យថា ពាលោ មុទ្ធាតុកោ សម្បន្នោ កោចិ អាទាសេ អត្តនោ បដិពិម្ពំ ទិស្វា
“អយំ មញ្ញោ អាទាសសាមិកោ, យទិ អហមិមំ គហេត្វា តិជ្ជេយ្យំ, អនត្ថម្បិ មេ
កវេយ្យា” តិ ធម្មត្វា បលាយន្តោ តត្ថ អវិជ្ជមានមេវ កិញ្ចិវិជ្ជមានំ កត្វា គណ្ហិ,
តដូបមោ អយំ ពាលោ សក្កាយេ អត្តត្ថនិយតាហំ គណ្ហាន្តោតិ ឥមមត្តំ ជីវេតិ
“អត្តា... បេ... ទិជ្ជិយា ហោតិ មញ្ញា” តិ ឥមីនា។

សុខុមំ មារពន្ធនំ វេបចិត្តិពន្ធនតោបិ សុខុមតវត្តា។ តេនាហា ភកភា “អហោ
សុខុមតវំ ខោ, ភិក្ខុវេ, មារពន្ធន” ត្ថិ។

ពហុន្តិ អតិវិយ, អនេកកត្តត្ថំ វា។ វិប្បន្នមាណេបិ សក្កាយំ នាតិវត្តតិ សំសារំ
នាតិវត្តនតោ។ យថាហា “យេ តេ, ភិក្ខុវេ, សមណា សតោ សត្តស្ស ឧច្ឆេទំ
វិនាសំ វិភវំ បញ្ញបេន្តិ, តេ, សក្កាយំយេវ អនុបរិធាវន្តិ សេយ្យថាបិ សា
គន្ធុលពន្ធនោ” តិអាទិ។ យថា ហិ សត្តសុបិ ឧច្ឆេទិវិកប្បេសុ សំសារនាយិកានំ
តណ្ហាទិដ្ឋីនំ បហានំ សម្ភវតិ, ឯវំ សស្សតវិកប្បេសុបីតិ កថញ្ចិ បន
ទិដ្ឋិគតិកស្ស ភវិវប្បមោក្ខោ។ តេន វុត្តំ “សក្កាយំ នាតិវត្តតិ” តិ។

សសោតិ សោ ឯសោ បុប្ផដ្ឋនោ។ និប្ពន្និ សព្វកាលំ។

តន្តិ តស្មា សក្កាយមលីនស្ស ជាតិយាទីនមនតិវត្តនតោ។ អសាតតោតិ
ទុក្ខតោ។

បស្សំ ឯវមិមន្តិ អសុភានិប្ពន្ធទុក្ខានត្ថសភាវំ តំ សក្កាយំ វុត្តប្បការេន
យថាភូតិវបស្សនាបញ្ញាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ បស្សន្តោ។ បហាយាតិ
សមុច្ឆេទវសេន សព្វា មញ្ញនាយោ បជហិតា។ សព្វទុក្ខា បមុច្ចតីតិ
សកលស្មាបិ វុត្តទុក្ខតោ បមុច្ចតីតិ។

ឯកត្តវារាទិវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បឋមនយវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សេក្ខវារទុតិយនយវណ្ណានា

៧. អធិប្បតស្ស អត្ថស្ស អនិយមេត្វា វចនំ ឧទ្ទេសោ, និយមេត្វា វចនំ
និទ្ទេសោតិ អាហា “យោតិ ឧទ្ទេសវចនំ, សោតិ និទ្ទេសវចន”ន្តិ។
សម្មវិណ្ឌានត្ថោតិ សមុច្ចយត្ថោ។ សម្មវិណ្ឌានញ្ច សភាគតាវសេន ហោតីតិ
អាហា - “អារម្មណសភាគេនា”តិ, អារម្មណស្ស សភាគតាយ សទិសតាយាតិ
អត្ថោ។ សេក្ខំ ទស្សេតិ សាមញ្ញជោតនាយ វិសេសេ អវជ្ជានតោ,
សេក្ខវិសយត្ថា ច តស្ស វចនស្ស។

កេនជ្ឈេនាតិ យស្មា ញ្ញាលោន អរណីយតោ អត្ថោ សភាវោ, តស្មា
កេនជ្ឈេន កេន សភាវេន កេន លក្ខណេន សេក្ខោ នាម ហោតីតិ អត្ថោ។
យស្មា បន សេក្ខធម្មាធិកមេន បុគ្គលេ សេក្ខវោហារប្បវត្តិ, តស្មា
“សេក្ខធម្មបដិលាភតោ សេក្ខោ”តិ វុត្តំ។ សេក្ខធម្មា នាម ចតុសុ មគ្គេសុ,

ហេដ្ឋីមេសុ ច តីសុ ជលេសុ សម្មាទិដ្ឋិអាទយោ។ តេនាហ “សេក្ខាយ
សម្មាទិដ្ឋិយា...បេ.... ឯត្តាវតា ខោភិក្ខុ សេក្ខោ ហោតី” តិ។ ឯវំ
អភិធម្មបរិយាយេន សេក្ខលក្ខណំ ទស្សេត្វា ឥនានិ សុត្តន្តិកបរិយាយេនបិ តំ
ទស្សេតុំ “អបិចា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សិក្ខតី តិ ឥមិនា សិក្ខាត្ថយសមដ្ឋី
អបរិនិដ្ឋិតសិក្ខា សេក្ខាតិ ទស្សេតិ។ តេនាហ “សិក្ខតី” តិអាទិ។ សិក្ខាហិ
និច្ចសមាយោគធិបនត្តញ្ចេត្ត “សិក្ខតិ សិក្ខតី” តិ អាមេធិតវចនំ។ អថ វា
សិក្ខនំ សិក្ខា, សា ឯតស្ស សីលន្តិ សេក្ខោ។ សោ ហិ អបរិយោសិតសិក្ខត្ថា
តទធិមុត្តត្ថា ច ឯកន្តេន សិក្ខនសីលោ, ន អសេក្ខាវិយ បរិនិដ្ឋិតសិក្ខា តត្ថ
បដិប្បស្សន្តុស្សុក្កោ, នាបិ វិស្សជ្ជសិក្ខា បច្ឆរជនោវិយ តត្ថ អនធិមុត្តោ។ អថ
វា អរិយាយ ជាតិយា តីសុ សិក្ខាសុ ជាតោ, តត្ថ វា ភវេតិ សេក្ខោ។ អថ វា
ឥក្ខតិ ឯតាយាតិ ឥក្ខា, មគ្គជលសម្មាទិដ្ឋិ។ សហ ឥក្ខាយាតិ សេក្ខោ។

អនុលោមបដិបទាយ បរិបូរការី តិ យា សា សីលាទិកាវិបស្សនន្តា
ទុក្ខនិរោធគាមិនិយា លោកុត្តរាយ បដិបទាយ អនុលោមនតោ
អនុលោមបដិបទា, តស្សា សម្មាទនេន បរិបូរការី តិ។ ឥនានិ តំ បដិបទំ
បុគ្គលាទិដ្ឋានេន ទស្សេតុំ “សីលសម្បន្នោ” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សីលសម្បន្នោតិ
ចាតិមោក្ខសំវរសីលេន សមន្នាគតោ, បរិបុណ្ណចាតិមោក្ខសីលោ វា។
ចាតិមោក្ខសីលញ្ចី ឥធន “សីល” ន្តិ អធិប្បេតំ បធានភាវតោ។
រូបាទិអារម្មណេសុ អភិជ្ឈាទីនំ បវត្តិនិវរណសម្ពាទេន មនច្ចដ្ឋានំ ឥន្ទ្រិយានំ
បិដានេន ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារោ។ បរិយេសនាទិវសេន កោជនេ
បមាណាជាននេន កោជនេ មត្តញ្ច។ វិគតបិនមិទ្ធោ ហុត្វា វត្តិន្ទំ
កម្មដ្ឋានមនសិការេ យុត្តតាយ ជាគរិយានុយោគមនុយុត្តោ។ កថំ បន
ជាគរិយានុយោគោ ហោតី តំ ទស្សេតុំ “បុព្វត្ថា...បេ.... វិហាតី” តិ វុត្តំ។
យថាហ “កថញ្ច បុព្វត្ថាបរវត្តំ ជាគរិយានុយោគមនុយុត្តោ ហោតិ? ឥធន ភិក្ខុ

ទិវសំ ចង្កៀមន ឆិសដ្ឋាយ អាវរណ៍យេហិ ចិត្តំ បរិសោធនិ, រត្តិយា បឋមំ យាមំ
ចង្កៀមន...បេ.... សោធនិ, ឯវំ ខោតិក្កុ បុព្វត្ថាបររត្តំ
ជាគរិយានុយោគមនុយុត្តោ ហោតិ"តិ (វិភ. ៥០៩)។ ឥមស្មី បនត្ថតិ "មញ្ញតិ,
ន មញ្ញតិ"តិ ច វត្ថុពួការសម្ព័ន្ធតេ អត្ថេ។ នោ បុប្ផនោ អធិប្បតោ
“អប្បត្តមានសោ, អនុត្តរំ យោគក្ខេមំ បត្តយមានោ”តិ ច វត្ថុត្ថា។

សម្បយុត្តត្ថា មនសិ ភវេតិ រាគោ មានសោ, មនោ ឯវំ មានសន្តិ កត្វា ចិត្តំ
មានសំ, អនវសេសតោ មានំ សីយតិ សមុច្ឆិន្តតិ អគ្គមគ្គោ មានសំ,
តន្តិព្ពត្តត្ថា បន អរហត្តស្ស មានសតា ធម្មញ្ញា។ ជនេសុតាតិ ជនេ
សកលសត្តលោកេ វិស្សតា, បត្តជយសាតិ អត្ថោ។

នត្តិ ឥតោ ឧត្តរន្តិ អនុត្តរំ។ តំ បន សព្វសេដ្ឋំ ហោន្តំ ឯកន្តតោ
សទិសរហិតមេវ ហោតិ, តស្មា វុត្តំ “អនុត្តរន្តិ សេដ្ឋំ, អសទិសន្តិ អត្ថោ”តិ។
បត្តយមានស្សាតិ តណ្ហាយន្តស្ស។ បដប្បីតានិ មានជប្បនានិ។ យស្មីញ្ចិ
វត្ថុស្មី តណ្ហាយនា បត្តយមានមញ្ញនា សម្ភវតិ, តស្មីយេវ
“សេយ្យោហមស្មី”តិ អាទិនិ បដប្បីតានិ សម្ភវន្តិ អធិប្បាយោ។ បវេធិតន្តិ
បរិវាសិតំ។ បកប្បីតេសូតិ តណ្ហាធិដ្ឋិកប្បេហិ បរិកប្បីតេសុ អារម្មណេសុ។
សោតន្តិ កិលេសសោតំ។ តស្មីញ្ចិ ធិន្នេ ឥតរសោតំ ធិន្នមេវាតិ។ វិទូស្តន្តិ
វិនាសិតំ។ តញ្ចា ខោ លោមហំសមត្តម្បិ អសេសេត្វាតិ ធស្សេន្តោ អាហា
“វិនឡីកត”ន្តិ, វិគតាវសេសំ កតន្តិ អត្ថោ។ អធិមុត្តិយា ឥធាធិប្បតបត្តនា
ចាកជា ហោតិ តិ “តន្តិន្នោ”តិ អាទិ វុត្តំ, ន បន កុសលច្ឆន្ទស្ស
អធិមុត្តិការតោ។ អធិមុច្ឆន្នោតិ ឱកប្បន្នោ។

សព្វាការិបរិតាយាតិ “សុភំ សុខំ និច្ច”ន្តិ អាទិនំ សព្វេសំ អត្តនា
គហេតញ្ញាការាវំ វសេន តត្ថិបរិតាយ, អនវសេសតោ

ធម្មសភាវីបរីតាការតាហិណិយាតិ អត្ថោ។ អភិវិសិដ្ឋន ព្យាណោនាតិ
អសម្មជាននមិច្ឆាជាននាទិវិយ ន ធម្មសភាវំ អប្បត្ថា នាបិ អតិក្កមិត្ថា, អថ
ខោ អវិវជ្ឈិត្ថា ធម្មសភាវស្ស អភិមុខភាវប្បត្តិយា អភិវិសិដ្ឋន ព្យាណោន,
ព្យាតបរិញ្ញាធិដ្ឋានាយ តិរណាបរិញ្ញាយ បហានបរិញ្ញេកទេសេន ចាតិ
អត្ថោ។ តេនាហ “បថវីតិ...បេ... វុត្ថំ ហោតិ” តិ។ បថវីភាវន្តិ បថវិយំ
អភិញ្ញេយ្យភាវំ។ លក្ខណបថវី ហិ ឥធាធិប្បតា, បរិញ្ញេយ្យភាវោ បនស្ស
“អនិច្ចាតិបី” តិអាទិនា គហិតោតិ។ អភិញ្ញត្ថាតិ
ព្យាតតិរណាបហានបរិញ្ញាហិ ហេដ្ឋិមមគ្គព្យាណោហិ ច អភិជានិត្ថា។
មាមញ្ញិតិ អប្បហីនានំ មញ្ញានានំ វសេន មាតិ មញ្ញាតិ មា, បហីនានំ បន
វសេន ន មញ្ញាតិ អមញ្ញិ, មា ច សោ អមញ្ញិ ច មាមញ្ញិតិ វេរមេត្ថ
បទីភាគតោ អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។ តត្ថ យេន ភាគេន អមញ្ញិ, តេន មញ្ញិតិ ន
វត្ថញ្ញោ។ យេន បន ភាគេន មញ្ញិ, តេន អមញ្ញិតិ ន វត្ថញ្ញាតិ។ វេរ
បដិក្ខេបប្បធានំ អត្ថំ ទស្សេតុំ អដ្ឋកថាយំ “មញ្ញិ ច ន មញ្ញិ ច ន វត្ថញ្ញោ” តិ
វុត្ថំ។ បដិក្ខេបប្បធានតា ចេត្ត លព្ពមាធានម្បិ មញ្ញានានំ ទុព្ពលភាវតោ
វេទិតញ្ញោ។ តេនេវាហ - “ឥតរា បន តនុភាវំ គតា” តិ។ មាតិ ច និចាតបទមេតំ,
អនេកត្ថា ច និចាតាតិ អធិប្បាយេន “ឯតស្មិត្ថា អត្ថេ ឥមំ បទំ និចាតេត្ថា
វុត្ថំ” តិ វុត្ថំ។ និចាតេត្ថាតិ ច បកតិអាទិវិភាគនិទ្ទារណោ អនុមាណនយំ មុញ្ញិត្ថា
យថាវុត្ថេ អត្ថេ បច្ចក្ខតោវ ទស្សេត្ថាតិ អត្ថោ។ បុព្វដ្ឋនោវិយាតិ ឯតេនស្ស
ឧបរិមគ្គវដ្ឋតណ្ហាមាណវសេន មញ្ញានា ន បដិក្ខិត្ថាតិ ធីបេតិ។

អថ វា មា មញ្ញិតិ បរិកប្បកិរិយាបដិក្ខេបវេនមេតំ “មា វន្ទយុំ, មា
ជីវី” តិអាទិសុវិយ, ន មញ្ញេយ្យាតិ វុត្ថញ្ញាតិ។ យថា ហិ បុព្វដ្ឋនោ សព្ពសោ
អប្បហីនមញ្ញានត្ថា “មញ្ញិតិ” ច្នៃវ វត្ថញ្ញោ, យថា ច ធិណាសវោ សព្ពសោ
បហីនមញ្ញានត្ថា ន មញ្ញិតិ វេរ, ន វេរ សេក្ខោ។ តស្ស ហិ ឯកច្ឆា មញ្ញាន

បហ្មីនា, ឯកត្តា អប្បហ្មីនា, តស្មា ឧកយភាវតោ ឧកយថាបិ ន វត្ថុញោ។ ននុ ច
ឧកយភាវតោ ឧកយថាបិ វត្ថុញោតិ? ន។ យា ហិ អប្បហ្មីនា, តាបិស្ស តនុការំ
គតាតិ តាហិបិ សោ ន មញ្ញេយ្យ វិភូតតរាយ មញ្ញនាយ អភាវតោ, បគេវ
ឥតរាហិ។ តេនាហ ភគវា “មា មញ្ញី” តិ។ តេន វុត្ថំ “មា មញ្ញីតិ
បរិកប្បកិរិយាបដិក្ខេបវចនមេតំ ‘មា វន្ទយុំ, មា ជីវី’ តិអាទីសុ វិយ, ន
មញ្ញេយ្យាតិ វុត្ថំ ហោតិ” តិ។ អយព្វេស្ស អមញ្ញនា វត្ថុនោ បរិញ្ញេយ្យត្តា, ន
អសេក្ខស្ស វិយ បរិញ្ញាតត្តា។ យញ្ញី ឯកន្តតោ បរិជានិតព្ពំ បរិជានិតុំ សក្កា,
ន តត្ថ តត្ថិយុវេ វិយ បុព្វជ្ជនស្ស មញ្ញនា សម្ពុវន្តិ។ តេនាហ “បរិញ្ញេយ្យំ
តស្សាតិ វទាមី” តិ។

ឱក្ខន្ធនិយាមត្តាតិ អនុបរិជ្ជសម្មត្ថនិយាមត្តា, ឱតិណ្ឌាមគ្គសោតត្តាតិ
អត្តោ។ សម្ពោធិបរាយណត្តាតិ ឧបរិមគ្គសម្ពោធិបដិសរណត្តា, តទទិគមាយ
និន្នោចោណបញ្ញាភាវតោតិ អត្តោ។ ឧកយេនបិ តស្ស អវស្សំការីនី
សេសបរិញ្ញាតិ ទស្សេតិ។ បរិញ្ញេយ្យន្តិ បរិជានិតព្ពភាវេន បិទំ, បរិញ្ញាតុំ វា
សក្កុណោយ្យំ។ តប្បដិបក្ខតោ អបរិញ្ញេយ្យំ។ បុព្វជ្ជនស្ស វិយាតិ ឯតេន
ឥតាធិប្បេតបុព្វជ្ជនស្ស បរិញ្ញេយ្យភាវាសង្គា ឯវ នត្ថិ អនទិការតោតិ
ទស្សេតិ។ “មាភិនដ្ឋី” តិ ឯត្ថាបិ ឥមិនាវ នយេន អត្តោ វេទិតញោ។

សេក្ខវាវទុតិយនយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឱណាសវវាវតតិយាទិនយវណ្ណនា

៨. សភាគោ ទិដ្ឋសច្ចតាទិសាមញ្ញេន។ អារកា កិលេសេហិ អរហន្តិ
បទស្ស និវុត្តិនយេន អត្ថំ វត្ថា តំ ចាឡិយា សមាទេន្តោ
“វុត្ថុញោត” ត្ថិអាទិមាហា។ តត្ថ ចាបកាតិ លាមកដ្ឋន ទុក្ខតិសម្បាបនដ្ឋន ច

ចាបកា។ សាវ័ជ្ជដ្ឋន អកោសល្លសម្ពុតដ្ឋន ច អកុសលា។ សំកិលេសំ
អរហន្តិ, តត្ថ វា និយុត្តាតិ សំកិលេសិកា។ បុណ្យស្ស ករណសីលា,
បុណ្យដលំ អរហន្តិ វា ចោនោភិកា។ សហ ទរេន បរិឡាហាន បរត្ថន្តិ
សទា។ ទុក្ខោ កដុកោ, ទុក្ខមោ វា វិចាកោ ឯតេសន្តិ ទុក្ខវិចាកា។ អនាគតេ
ជាតិយា ចេវ ជរាមរណានញ្ច វុឡនេន ជាតិជរាមរណិយាតិ។ ឯវមេតេសំ
បទានំ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ កាមញ្ចាយំ សុត្តន្តវណ្ណានា, អភិធម្មនយោ បន
និប្បវិយាយោតិ តេន ទស្សន្តោ “ចត្តារោ អាសវា” តិអាទិមាហ។ សមុច្ឆិន្ទា
បដិប្បស្សន្ទាតិ ន កេវលំ សមុច្ឆិន្ទា ឯវ, អថ ខោ បដិប្បស្សន្ទាបីតិ មគ្គកិច្ចន
សទិសំ ដលកិច្ចម្បិ និទ្ទារេតិ។

សីលវិសោធនាទិនា គរូនំ បដិបត្តិយា អនុករណំ គរុសំវាសោ។
អរិយមគ្គបដិបត្តិ ឯវ អរិយមគ្គសំវាសោ។ ទស អរិយាវាសា នាម
បញ្ចង្គិវិប្បហីនតាទយោ។ យេ សន្ទាយ វុត្តំ -

“ទសយិមេ, ភិក្ខុវេ, អរិយាវាសា, យេ អរិយា អារសីសុ វា អារសន្តិ វា
អារសិស្សន្តិ វា។ កតមេ ទស? ឥធន, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ បញ្ចង្គិវិប្បហីនោ ហោតិ
ធម្មង្គ្គសមន្មាគតោ, ឯការក្ខោ, ចតុរាបស្សនោ, បនុណ្ណបច្ចេកសង្ខារ,
សមវយសង្ខេសនោ, អនាវិលសង្គ្ខេប្បោ, បស្សន្ទកាយសង្ខារោ,
សុវិមុត្តចិត្តោ, សុវិមុត្តបញ្ញោ។ ឥមេ ខោ, ភិក្ខុវេ, ទស អរិយាវាសា” តិ (អ.
និ. ១០.១៩)។

វុស្សតីតិ វា វុសិតំ, អរិយមគ្គោ, អរិយដលញ្ច, តំ ឯតស្ស អត្ថីតិ
អតិសយវចនិច្ឆារសេន អរហា “វុសិតវា” តិ វុត្តោ។ ករណីយន្តិ
បរិញ្ញាបហានភាវនាសច្ចិកិរិយមាហ។ តំ បន យស្មា ចត្វហិ មគ្គហិ ចត្វសុ
សង្ខេសុ កត្តព្ពត្តា សោឡសវិជន្តិ វេទិតព្ពំ។ តេនាហ “ចត្វហិ មគ្គហិ

ករណីយ"ន្តិ។ សម្មាវិមុត្តស្សាតិ អគ្គមគ្គដលបញ្ញាហិ សមុច្ឆេទបដិប្បស្សន្តិទំ
វសេន សុដ្ឋវិមុត្តស្ស។ សន្តចិត្តស្សាតិ តតោ ឯវ សត្តកិលេសនរថបរិឡាហានំ
រូបសន្តចិត្តស្ស។ ភិណ្ឌកិលេសស្ស ជីណាសវស្ស ភិក្ខុនោ។ កតស្ស
បរិញ្ញាធិកិច្ចស្ស បដិច្ចយោ បុន ករណំ នត្ថិ, តតោ ឯវ ករណីយំ នវិជ្ជតិ ន
ឧបលព្ភតិ។

ភាវាតិ ឱសីធាបនជ្ជន ភាវាវិយាតិ ភាវា។ វុត្តញ្ញិ “ភាវា ហវេ
បញ្ចក្ខន្ធា”តិអាធិ (សំ. និ. ៣.២២)។ អត្តនោ យោនិសោមនសិកាវាយត្តន្តិ
អត្ថបទិពន្ធនំ, សសន្តានបរិយាបន្នត្តា អត្តានំ អវិជហានំ។ តយិទំ យទិបិ សព្ពស្មី
អនវជ្ជធម្មេ សម្ពវតិ, អកុប្បសភាវាបរិហានធម្មេសុ បន អគ្គក្ខតេ អរហត្តេ
សាតិសយំ, នេតវេស្វតិ ទស្សន្តោ អាហា “អត្តនោ បរមត្ថជ្ជន វា”តិ,
ឧត្តមជ្ជភាវេនាតិ អត្តោ។

សុត្តន្តនយោ នាម បរិយាយនយោតិ និប្បវិយាយនយេន សំយោជនានិ
ទស្សន្តោ “ភវរាគស្សាមច្ឆរិយសំយោជន”ន្តិ អាហា, ន បន
“រូបរាគោ”តិអាធិនា។ ភវេសុ សំយោជន្តិ កិលេសកម្មវិចាកវដ្ឋានំ បច្ចយោ
ហុត្វា និស្សរិតុំ អប្បធានវសេន ពន្ធន្តិ។ សតិបិ ហិ អញ្ញោសំ តប្បច្ចយភាវេ ន
វិនា សំយោជនានិ តេសំ តប្បច្ចយភាវោ អត្ថិ,
ឱរម្ពាគិយឧទ្ធម្ពាគិយសង្កហិតេហិ ច តេហិ តំតំភវនិព្ពត្តកកម្មនិយមោ
ភវនិយមោ ច ហោតិ, ន ច ឧបច្ឆិន្ទសំយោជនស្ស កតានិបិ កម្ពានិ ភវំ
និព្ពត្តន្តិ តេសំយេវ សំយោជនជ្ជោ ទដ្ឋព្ពោ។

សម្មា អញ្ញាយាតិ អាជាននក្ខតាយ អគ្គមគ្គបញ្ញាយ សម្មា យថាភូតំ
ទុក្ខាធិសុ យោ យថា ជានិតព្ពោ, តំ តថា ជានិត្វា។ ចិត្តវិមុត្តិ សព្ពស្ស
ចិត្តសំកិលេសស្ស វិស្សក្កោ។ និព្ពានាធិមុត្តិ និព្ពានេ អធិមុច្ឆនំ តត្ថ

និងចោលបញ្ហាតា។ តន្ត្រី បដិវាទកំ។ បរិញ្ញាតំ, ន បុព្វដ្ឋនស្ស វិយ
អបរិញ្ញាតំ, សេក្ខស្ស វិយ បរិញ្ញេយ្យំ វា។ តស្មាតិ បរិញ្ញាតត្តា។

ចតុត្ថបញ្ចមនដ្ឋវាវា តត្ថ តត្ថ កិលេសនិព្វានកិត្តនវសេន បវត្តត្តា
និព្វានវាវា នាម។ តត្ថ បដិវាទនំ បរិញ្ញាតត្តា អមញ្ញា, សា បន បរិញ្ញា
រាគាទិនំ ខយេន សិទ្ធាតិ ឥមស្ស អត្ថស្ស ទីបនវសេន ចាឡិ បវត្តាតិ
ឧស្សេន្តោ “បរិញ្ញាតំ តស្សាតិ សព្វបទេហិ យោជេត្វា បុន ខយា រាគស្ស
វីតរាគត្តាតិ យោជេតព្ពំ។ ឯស នយោ ឥតវេស្វ”តិ អាហា។ តត្ថ ឥតវេស្វតិ
បញ្ចមនដ្ឋវាវេសុ។ យទិ ឯវំ កស្មា ចាឡិ ឯវំ ន ទិស្សតីតិ អាហា “ទេសនា បន
ឯកត្ថ វុត្ថំ សព្វត្ថ វុត្ថមេវ ហោតីតិ សំខិត្តា”តិ។

ន ខយា រាគស្ស វីតរាគោ សព្វសោ អប្បហិនរាគត្តា។ វិក្ខម្ពិតរាគោ ហិ
សោតិ។ ពាហិរកក្កហណាញោត្ថ តថាភាវស្សេវ តេសុ លព្ពនតោ, ន តេសុ ឯវ
តថាភាវស្ស លព្ពនតោ។ ឥនានិ យា សា “បរិញ្ញាតំ តស្ស”តិ សព្វបទេហិ
យោជនា វុត្តា, តំ វិនាមិ និព្វានវាវអត្ថយោជនំ ឧស្សេតុ “យថា ចា”តិអាទិ វុត្តំ។
តត្ថ មញ្ញនំ ន មញ្ញតីតិ មញ្ញនា នប្បវត្តតីតិ អត្ថោ។ មញ្ញនាយ មញ្ញតព្ពត្ថេប
តស្ស វុត្តអន្តោគធាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ឧដ្ឋព្ពោ។

យទិបិ បរិញ្ញាតបទំ អគ្គហេត្វា និព្វានវាវទេសនា បវត្តា, ឯវម្បិ
“ខយា”តិអាទិបទេហិ បរិញ្ញាសិទ្ធិ ឯវ បកាសីយតីតិ កោ តេសំ វិសេសោតិ
ចោទនំ សន្ធាយាហ “ឯត្ថ ចា”តិអាទិ។ មគ្គការវាចាវិប្បវិទស្សនត្ថំ វុត្តោ,
មគ្គកិច្ចន្តា ហិ បរិញ្ញាយោតិ អធិប្បាយោ។ ឥតវេ...បេ... វេទិតព្ពា
វីតរាគាទិកិត្តនតោតិ។ ធូហិ វា ការណេហិតិ យថាវុត្តការណាទ្វយេន។
អស្សាតិ ឱណាសវស្ស។ អយំ វិសេសោតិ ឥនានិ វុត្តមាណោ វិសេសោ។ យទិបិ
ឱណាសវោ ឯកន្តេន វីតរាគោ វីតនោសោ វីតមោហោ ឯវ ច ហោតិ, យាយ

បន បុព្វភាគបដិបទាយ វីតរាគតាធម្មោ សវិសេសាតិ វត្តព្ពតំ លភន្តិ, តំ
ធស្សេន្តោ “តិសុ ហិ” តិអាទិមាហ។ “រត្តោ អត្ថំ ន ជាតាតិ” តិអាទិនា (ធម្ម. ១១)
រាគ អាទិនំ បស្សតោ “រាគោ ច នាម សុខាភិសង្កេន ឧប្បជ្ឈតិ, សុខញ្ច
វិបរិណាមតោ ទុក្ខំ។ បគេវ ឥតរ” តិសហេតុកេ រាគ អាទិនំ ធស្សនំ
ទុក្ខានុបស្សនាយ និមិត្តំ, ទុក្ខានុបស្សនា ច បណិធិយា បដិបក្ខការតោ
អប្បណិហិតវិមោក្ខំ បរិបូរេតីតិ អាហ “រាគ... បេ... វីតរាគោ ហោតិ” តិ។
តថា “ទុដ្ឋោ អត្ថំ ន ជាតាតិ” តិអាទិនា (ឥតិវុ. ៨៨) ឆោសេ អាទិនំ បស្សតោ
“ឆោសោ ច នាម ទុក្ខំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ, តញ្ច ឧភយំ អនុវដ្ឋិតំ ឥត្តំ បភដ្ឋ” តិ
សហេតុកេ ឆោសេ អាទិនំ ធស្សនំ អនិច្ចានុបស្សនាយ និមិត្តំ,
អនិច្ចានុបស្សនា ច និច្ចនិមិត្តាទិនំ បដិបក្ខការតោ អនិមិត្តវិមោក្ខំ
បរិបូរេតីតិ អាហ “ឆោសេ... បេ... ហោតិ” តិ។ តថា “មូឡោ អត្ថំ ន
ជាតាតិ” តិអាទិនា (ឥតិវុ. ៨៨) មោហោ អាទិនំ បស្សតោ “មោហោ នាម
យថាសភាវគ្គហណស្ស បរិព្ពមន្តោ” តិ មោហស្ស វិក្ខម្ពនំ អនត្តានុបស្សនាយ
និមិត្តំ, អនត្តានុបស្សនាយ ច អត្តាភិនិវេសស្ស បដិបក្ខការតោ សុញ្ញតំ
វិមោក្ខំ បរិបូរេតីតិ អាហ “មោហោ... បេ... វីតមោហោ ហោតិ” តិ។

ឯវំ សន្តេតិ យទិវីតរាគតាធម្មោ វិមោក្ខវិភាគេន វុត្តា, ឯវំ សន្តេ។ តស្មាតិ
យស្មា វិមោក្ខមុខវិមោក្ខានំ វសេន និយមេត្វា ន វុត្តំ, តស្មា។ យំ កិញ្ច
អរហតោ សម្ពុវន្តំ វិភជិត្វា វុច្ចតីតិ វាវត្តយទេសនា កតាតិ ឥមមត្តំ ធស្សេតិ
“យំ អរហតោ” តិអាទិនា។

ឯវំ វិមុត្តិវិភាគេន ជីណាសវស្ស វិភាគំ វាវត្តយទេសនា និពន្ធនំ ធស្សេត្វា
ឥនានិ អវិភាគេនបិ តត្ថ បរិញ្ញាវិសយស្ស អនុសយវិសយស្ស ច វិភាគំ តស្ស
និពន្ធនំ ធស្សេន្តោ “អវិសេសេនា” តិអាទិមាហ។ តត្ថ ឧបេក្ខាវេទនា វិសេសតោ

សង្ខារទុក្ខំ សម្មាហានិជ្ជានន្តិ វុត្ថំ “សង្ខារ...បេ... មោហា” តិ។ សេសំ
វុត្ថនយត្តា សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

វិណាសវិវាទតិយានិទយវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

តថាគតវាសត្ថមនយវណ្ណានា

១២. យេហិ (ធិ. និ. អភិ. ដី. ១.៧.ចូឡសីលវណ្ណានា; អ. និ. ដី. ១.១.១៧០)
គុណវិសេសេហិ និមិត្តក្ខតេហិ ភកវតិ “តថាគតោ” តិ អយំ សមញ្ញា បវត្តា,
តំ ទស្សនត្ថំ “អដ្ឋហិ ការណេហិ ភកវា តថាគតោ” តិ អាទិ វុត្ថំ។
គុណានិមិត្តកាលេវ ហិ ភកវតោ សញ្ញានិ នាមានិ។ យថាហ -

“អសង្ខ្រយ្យានិ នាមានិ, សគុណាន មហេសីនោ;
គុណាន នាមមុទ្ទេយ្យំ, អបិ នាមសហស្សតោ” តិ។ (ធរ. ស. អដ្ឋ.
១៣១៣; ឧទា. អដ្ឋ. ៥៣; បដិ. ម. អដ្ឋ. ១.៧៦; ធិ. និ. អភិ. ដី.
១.៧.ចូឡសីលវណ្ណានា; អ. និ. ដី. ១.១.១៧០) -

តថា អាគតោ តិ ឯត្ថ អាការនិយមនវសេន ឱបម្មសម្បជីវាទននត្តោ តថា-
សន្តោ។ សាមញ្ញោជោតនា ហិ វិសេសេ អវតិដ្ឋតិ តិ បដិវាទគមនត្តោ អាគត-
សន្តោ, ន ព្យាណាគមនត្តោ “តថលក្ខណំ អាគតោ” តិ អាទីសុ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ១.៧;
ម. និ. អដ្ឋ. ១.១២; សំ. និ. អដ្ឋ. ២.៣.៧៨; អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៧០; ឧទា. អដ្ឋ. ១៨;
ឥតិវុ. អដ្ឋ. ៣៨; ថេរគា. អដ្ឋ. ១.១.៣; ពុ. វិ. អដ្ឋ. ២.៣ហិរនិទាន; មហានិ. អដ្ឋ.
១២) វិយ, នាបិ កាយគមនាទិអត្តោ “អាគតោ ខោ មហាសមណោ, មាគធានំ
គិរិព្ពជ” ត្ថិ អាទីសុ (មហាវ. ៦៣) វិយ។ តត្ថ យនាការនិយមនវសេន
ឱបម្មសម្បជីវាទននត្តោ តថា-សន្តោ, តំ ករុណាប្បធានត្តោ
មហាករុណាមុខេន បុរិមពុទ្ធានំ អាគមនបដិបទំ ឧទាហរណាវសេន

សាមញ្ញតោ ធនេស្សន្តោ យំតំសទ្ធានំ ឯកន្តសម្ពុទ្ធការតោ “យថា
សត្តលោក...បេ... អាគតា” តិ សាធារណតោ វត្ថា បុន តំ បដិបទំ
មហាបទានសុត្តាន្តីសុ (ធី. និ. ២.៤) សម្ពុទ្ធិសម្ពុទ្ធានំ វសេន ធនេស្សន្តោ “យថាវិបស្សី
ភគវា” តិ អាទិមាហ។ តត្ថ យេន អភិនិហារេនា តិ មនុស្សត្ថ-លិង្គសម្បត្តិ-ហេតុ-
សត្តារទស្សន-បព្ពដ្ឋា-អភិញ្ញាទិគុណសម្បត្តិ-អធិការ-ធន្ទានំ វសេន
អដ្ឋង្គសមន្មាគតេន កាយបណិធានមហាបណិធានេន។ សព្វេសញ្ញា
សម្មាសម្ពុទ្ធានំ កាយបណិធានំ ឥមិនាវ និហារេន សមិជ្ឈតីតិ។

ឯវំ មហាភិនិហារវសេន “តថាគតោ” តិ បទស្ស អត្ថំ វត្ថា ឥនានិ
ចារមីបូរណវសេន ធនេស្សតុំ “អថ វា យថាវិបស្សី ភគវា...បេ... យថា
កស្សទោ ភគវា ទានចារមី បូរេត្វា” តិ អាទិ វុត្ថំ។ ឥមស្មី បន ហ្មនេ សុត្តន្តិកានំ
មហាពោធិយានបដិបទាយ កោសល្យជននត្ថំ ចារមីកថា វត្តញ្ញា, សា បន
សញ្ញាការសម្បជ្ជា ចរិយាបិដកវណ្ណនាយ (ចរិយា. បកិណ្ណកកថា) វិត្តារតោ
និទ្ទិដ្ឋា, តស្មា អត្ថិកេហិ តត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ញា។ យថា បន បុព្វ
វិបស្សីអាទយោ សម្មាសម្ពុទ្ធា អភិនិហារសម្បត្តិយំ បតិជ្ជាយ សុវិសុទ្ធាយ
បដិបទាយ អនវសេសតោ សម្មនេវ សញ្ញា ចារមិយោ បរិបូរេសុំ, ឯវំ អម្ពាភម្មី
ភគវា បរិបូរេសីតិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយាហ “សមត្ថី សចារមិយោ បូរេត្វា” តិ។
សតិបិ អង្គបរិច្ចាគាទីនំ ទានចារមិកាវេ បរិច្ចាគវិសេសភាវទស្សនត្ថញ្ញេវ
សុទុក្ខរភាវទស្សនត្ថញ្ញ “បញ្ច មហាបរិច្ចាគេ” តិ វិសុំ គហណាំ, តតោយេវ ច
អង្គបរិច្ចាគតោ វិសុំ នយនបរិច្ចាគគ្គហណាម្យិ កតំ,
បរិគ្គហបរិច្ចាគភាវសាមញ្ញេបិ ធនរដ្ឋបរិច្ចាគតោ
បុត្តទារបរិច្ចាគគ្គហណាញ កតំ។

គតបច្ចាគតិកវត្ថុបុរណាទិកាយ បុព្វភាគបដិបទាយ សង្ខី
អភិញ្ញាសមាបត្តិនិច្ឆាទនំ បុព្វយោគោ, ធានាទីសុយេវ
សាតិសយបដិបត្តិនិច្ឆាទនំ បុព្វចរិយា, សា ចរិយាបិជកសង្កហិតា។
អភិនិហារោ បុព្វយោគោ, ធានាទីបដិបត្តិ, កាយវិវេកវសេន ឯកចរិយា វា
បុព្វចរិយាតិ កេចិ។ ធានាទីនព្វេវ អប្បិច្ឆតាទីនព្វា សំសារនិព្វានេសុ
អាទីនវានិសំសានព្វាវិការវនវសេន សត្តានំ ពោធិត្ថយេ
បតិជ្ជាបនបរិចារចនវសេន ច បវត្តា កថា ធម្មក្កានំ, ញាតីនំ អត្ថចរិយា
ញាតត្ថចរិយា, សាបិ ករុណាយ វសេនេវ។ អាទិ-សន្តេន លោកត្ថចរិយាទយោ
សង្កណ្ឌាតិ។ កម្មស្សកតញាណវសេន,
អនវដ្ឋកម្មាយតនសិប្បាយតនវិជ្ជាជ្ជានបរិចយវសេន
ខន្ទាយតនាទីបរិចយវសេន, លក្ខណត្ថយតីរណវសេន ច ញាណាចារោ
ពុទ្ធិចរិយា, សា បន អត្ថតោ បញ្ញាចារមីយេវ, ញាណាសម្ភារទស្សនត្ថំ វិសុំ
គហាណំ។ កោដីតិ បរិយន្តោ, ឧក្កំសោតិ អត្ថោ។

ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ ភាវេត្វា ព្រូហេត្វាតិ សម្ពន្ធា។ តត្ថ ភាវេត្វាតិ
ឧប្បាទេត្វា។ ព្រូហេត្វាតិ វឌ្ឍេត្វា។ សតិបដ្ឋានាទិគ្គហណេន អាគមនបដិបទំ
មត្តកំ ចាបេត្វា ទស្សេតិ។ វិបស្សនាសហគតា ឯវ វា សតិបដ្ឋានាទយោ
ទដ្ឋញ្ញា។ ឯត្ថ ច “យេន អភិនិហារេនា” តិអាទិនា អាគមនបដិបទាយ អាទី
ទស្សេតិ, “ធានាចារមី” តិអាទិនា មជ្ឈំ, “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ” តិអាទិនា
បរិយោសានន្តិ វេទិតព្ពំ។

សម្មតិជាតោតិ មុហុត្ថជាតោ មនុស្សនំ ហត្ថតោ មុត្តមត្តោ, ន
មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខន្ធមត្តោ។ និក្ខន្ធមត្តញ្ញិ មហាសត្តំ បឋមំ ព្រហ្មានោ
សុវណ្ណជាលេន បដិគ្គណ្ឌីសុ, តេសំ ហត្ថតោ ចត្តារោ មហារាជានោ

អជិនប្បវេណីយា, តេសំ ហត្ថតោ មនុស្សា ទុក្ខលបុម្ភដកេន បដិគ្គណ្ហីសុ,
 មនុស្សនំ ហត្ថតោ មុច្ឆិត្វា បថវិយំ បតិដ្ឋិតោតិ។ យថាហ ភកវា
 មហាបទានទេសនាយំ។ សេតម្ហិ ធនត្ថតិ ទិព្វសេតច្ឆត្ថេ។ អនុធារីយមាទេតិ
 ធារីយមាទេ។ ឯត្ថ ច ធនត្ថគ្គហណោនេវ ខត្តាទីនិ បញ្ច កកុធភណ្ណានិបិ
 វុត្តានេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ខត្តតាលវណ្ណោមោវហត្ថកវាលពីជនីឧណ្ហីសបដ្ឋាបិ ហិ
 ធនត្ថន សហ តទា ឧបដ្ឋិតា អហោសុំ, ធនត្ថាទីនិយេវ ច តទា បញ្ញាយីសុ, ន
 ធនត្ថាទិគ្គាហកា។ សញ្ញា ច ទិសាតិ ទសបិ ទិសា។ នយិទំ សព្វទិសាវិលោកនំ
 សត្តបទីវតិហារុត្តរកាលំ ទដ្ឋព្ពំ។ មហាសត្តោ ហិ មនុស្សនំ ហត្ថតោ មុច្ឆិត្វា
 បុរតិមទិសំ ឱលោកេសិ។ តត្ថ ទេវមនុស្សា គន្ធមាលាទីហិ បូជយមាណ
 “មហាបុរិស ឥធន តុម្ពេហិ សទិសោបិ នត្ថិ, កុតោ ឧត្តរិវតរោ”តិ អាហំសុ។ ឯវំ
 ចតស្សោ ទិសា, ចតស្សោ អនុទិសា; ហេជ្ជា, ឧបរិទិសញ្ញា ទិសា
 អនុវិលោកេត្វា សព្វត្ថ អត្ថនា សទិសំ អទិស្វា “អយំ ឧត្តរា ទិសា”តិ តត្ថ
 សត្តបទីវតិហារេន អគមាសិ។ អាសភិន្និ ឧត្តមំ។ អត្ថោតិ សព្វបថមោ។ ដេដ្ឋោ
 សេដ្ឋោតិ ច តស្សេវ វេវចនំ។ អយមន្តិមា ជាតិ, នត្ថិ ទានិ បុណ្ណេវាតិ ឥមស្មី
 អត្ថកាវេ បត្តព្ពំ អរហត្តំ ព្យាកាសិ។

អនេកេសំវិសេសាធិគមាណំ បុព្វនិមិត្តកាវេនាតិ សំខិត្តេន វុត្តមត្តំ
 “យញ្ញី”តិអាទិនាវិត្តារតោ ទស្សេតិ។ តត្ថ ឯត្ថាតិ -

“អនេកសាខញ្ច សហស្សមណ្ឌលំ,
 ធនត្ថំ មរុ ធារយុមន្តលិកេ;
 សុវណ្ណាធន្តារីវតិបតន្តិ ចាមរា,
 ន ទិស្សេវ ចាមរធនត្ថកាហកា”តិ។ (សុ. និ. ៦៩៣);

ឥមិស្សា កាថាយ។ សព្វញ្ញតញ្ញាណមេវ សព្វត្ថ អប្បដិហតចារតាយ
អនាវរណញ្ញាណន្តិ អាហ “សព្វញ្ញតាណាវរណញ្ញាណបដិលាភស្ស”តិ។ តថា
អយំ ភគវាមិ គតោ...បេ... បុព្វនិមិត្តភាវេនាតិ ឯតេន អភិជាតិយំ
ធម្មតាវសេន ឧប្បជ្ឈនកវិសេសា សព្វពោធិសត្តានំ សាធារណាតិ ទស្សេតិ។
ចារមិតានិស្សន្ទា ហិ តេតិ។

វិក្កមីតិ អគមាសិ។ មរូតិ ទេវា។ សមាតិ វិលោកនសមតាយ សមា
សទិសិយោ។ មហាបុរិសោ ហិ យថា ឯកំ ទិសំ វិលោកេសិ, ឯវំ សេសទិសាមិ, ន
កត្តចិ វិលោកនេ វិពេន្ទោ តស្ស អហោសីតិ។ សមាតិ វា វិលោកេតុំ យុត្តា,
វិសមហិតាតិ អត្តោ។ ន ហិ តទា ពោធិសត្តស្ស វិរូបពិភច្ឆវិសមរូចានិ
វិលោកេតុំ អយុត្តានិ ទិសាសុ ឧបជ្ឈហន្តីតិ។

ឯវំ “តថា គតោ”តិ កាយគមនជ្ជេន គត-សន្នេន តថាគត-សន្នំ និទ្ទិសិត្វា
ឥនានិ ញ្ញាណគមនជ្ជេន តំ ទស្សេតុំ “អថ វា”តិ អាទិមាហ។ តត្ថ នេក្ខមេនាតិ
អលោកប្បធានេន កុសលចិត្តប្បទេន។ កុសលា ហិ ធម្មា ឥធនេក្ខម្ពំ, ន
បព្វជ្ជាទយោ, “បឋមជ្ឈាន”ន្តិ (ធី. និ. អភិ. ដី. ១.៧.ចូឡសីលវណ្ណាន; អ. និ. ដី.
១.១.១៧០) ច វទន្តិ។ បហាយាតិ បដហិត្វា។ គតោ អធិគតោ, បដិបន្នោ
ឧត្តវិវិសេសន្តិ អត្តោ។ បហាយាតិ វា បហានហេតុ, បហានលក្ខណំ វា។
ហេតុលក្ខណត្ថោ ហិ អយំ បហាយ-សន្នោ។ កាមច្ឆន្ទាទិប្បហានហេតុកំ
“គតោ”តិ ហេតុ វុត្តំ គមនំ អវពោធា, បដិបត្តិ ឯវំ វា កាមច្ឆន្ទាទិប្បហានេន
ច លក្ខិយតីតិ។ ឯស នយោ បទាលេត្វាតិ អាទីសុបិ។ អព្យាចាទេនាតិ
មេត្តាយ។ អាលោកសញ្ញាយាតិ វិភូតំ កត្វា មនសិករណេន (ធី. និ. អភិ. ដី.
១.៧.ចូឡសីលវណ្ណាន) ឧបជ្ជិតអាលោកសញ្ញានេន។ អវិក្ខេបេនាតិ

សមាធិនា។ ធម្មវវត្តាននោតិ កុសលាធិធម្មានំ យាថាវនិច្ឆយេន។

“សប្បច្ចយនាមរូបវវត្តាននា”តិបិ វទន្តិ។

ឯវំ កាមច្ចន្ទាធិនីវរណាប្បហានេន “អភិជ្ឈំ លោកេ បហាយា”តិអាធិនា
(វិភ. ៥០៨) វុត្តាយ បឋមជ្ឈានស្ស បុព្វភាគបដិបទាយ ភគវតោ តថាគតភាវំ
នស្សេត្វា ឥនានិ សហ ឧទាយេន អដ្ឋហិ សមាបត្តិហិ អជ្ឈាវសហិ ច
មហាវិបស្សនាហិ តំ នស្សេត្តំ “ញាណនា”តិអាធិមាហ។
នាមរូបបរិក្កហកម្មវិវតរណានញ្ញាវិនិពន្ធកូតស្ស មោហស្ស ទ្វីវករណេន
ញាតបរិញ្ញាយំ ឋិតស្ស អនិច្ចសញ្ញានយោ សិជ្ឈន្តិ, តថា ឈានសមាបត្តិសុ
អភិវត្តនិមិត្តេន ចាមោជ្ជេន។ តត្ថ “អនភិវត្តិយាវិនោទិតាយ ឈានាធិនំ
សមធិគមោ”តិ សមាបត្តិវិបស្សនានំ អរតិវិនោទនអវិជ្ជាបទាលនាធិនំ
ឧទាយោ, ឧប្បដិច្ចាធិនិទ្កេសោ បន នីវរណាសភាវាយ អវិជ្ជាយ ហេដ្ឋា
នីវរណសុបិ សង្កបាទស្សនត្ថន្តិ ទដ្ឋព្វំ។ សមាបត្តិវិហារប្បវេសវិពន្ធនេន
នីវរណានិ កវាជសទិសានីតិ អាហ “នីវរណាកវាជំ ឧក្សាដេត្វា”តិ។ “វត្តិ
អនុវិតក្កេត្វា អនុវិចារេត្វា ទិវា កម្មន្តេ បយោដេតី”តិ (ម. និ. ១.២៥១) វុត្តជ្ជានេ
វិតក្កវិចារា ធូមាយនាតិ អធិប្បតាតិ អាហ “វិតក្កវិចារធូម”ន្តិ។ កិញ្ញាបិ
បឋមជ្ឈានុបចារេយេវ ទុក្ខំ, ចតុត្ថជ្ឈានុបចារេ ច សុខំ បហាយតិ,
អតិសយប្បហានំ បន សន្ធាយាហ “ចតុត្ថជ្ឈានេន សុខទុក្ខំ បហាយា”តិ។

អនិច្ចស្ស, អនិច្ចន្តិ ច អនុបស្សនា អនិច្ចានុបស្សនា, តេភូមកធម្មានំ
អនិច្ចតំ គហេត្វា បវត្តាយ វិបស្សនាយេតំ នាមំ។ និច្ចសញ្ញន្តិ សង្កតធម្មេសុ
“និច្ចា សស្សតា”តិ ឯវំបវត្តមិច្ឆាសញ្ញា។ សញ្ញាសីសេន ទិដ្ឋិចិត្តានម្បិ គហាណំ
ទដ្ឋព្វំ។ ឯស នយោ ឥតោ បរេសុបិ។ និព្វិនានុបស្សនាយាតិ សង្ខារេសុ
និព្វិជ្ជនាការេន បវត្តាយ អនុបស្សនាយ។ នន្តិ និ សប្បីតិកតណ្ហំ។

វិរាតានុបស្សនាយាតិ សង្ខារេសុវិវដ្តនាការេន បវត្តាយ អនុបស្សនាយ។
និរោធានុបស្សនាយាតិ សង្ខារានំនិរោធស្ស អនុបស្សនាយ។ យថា វា សង្ខារា
និរុដ្ឋន្តិយេវ, អាយតី បុណ្យវេសេន ន ឧប្បជ្ឈន្តិ, វេ អនុបស្សនា
និរោធានុបស្សនា។ តេនេវាហ “និរោធានុបស្សនាយ និរោធនិ, នោ
សមុទេតី” តិ។ មុច្ឆិតុកម្យតា ហិ អយំ ពលប្បត្តាតិ។ បដិនិស្សន្តនាការេន
បវត្តា អនុបស្សនា បដិនិស្សន្តានុបស្សនា, បដិសង្ខាសន្តិដ្ឋនា ហិ អយំ។
អាធានន្តិ និច្ចាទិវេសេន គហលំ។ សន្តតិសមូហាកិច្ចារម្មណានំ វេសេន
ឯកត្តគ្គហលំ យនសញ្ញា។ អាយូហនំ អភិសង្ខរណំ។ អវត្តាវិសេសាបត្តិ
វិបរិណាមោ។ ធុវសញ្ញន្តិ ជីវការគ្គហលំ។ និមិត្តន្តិ សមូហាទិយនវេសេន
សកិច្ចបរិច្ឆេទតាយ ច សង្ខារានំ សវិគ្គហគ្គហលំ។ បណិធិន្តិ រាគាទិបណិធិ។
សា បនត្ថតោ តណ្ហាវេសេន សង្ខារេសុ និន្ទតា។ អភិនិវេសន្តិ អត្តានុទិដ្ឋិ។

អនិច្ចទុក្ខាទិវេសេន សព្វធម្មតីរណំ អធិបញ្ញាធម្មវិបស្សនា។
សារាធានាភិនិវេសន្តិ អសារេសុ សារគ្គហលាវិបល្លាសំ។ ឥស្សរកុត្តាទិវេសេន
លោកោ សមុប្បន្នោតិ អភិនិវេសោ សម្មោហាភិនិវេសោ។ កេចិ បន “អហោសី
នុ ខោ អហំ អតីតមទ្ធានន្តិអាទិនា (ម. និ. ១.១៨; សំ. និ. ២.២០)
បវត្តសំសយាបត្តិ សម្មោហាភិនិវេសោ” តិ វទន្តិ។ សង្ខារេសុ
លេណតាណាការគ្គហលំ អាលយាភិនិវេសោ។ “អាលយរតា
អាលយសម្មុទិតា” តិ (ធី. និ. ២.៦៤, ៦៧; ម. និ. ១.២៨១; ២.៣៣៧; សំ. និ. ១.១៧២;
មហាវ. ៧, ៨) វចនតោ អាលយោ តណ្ហា, សាយេវ ចក្ខាទីសុ រូចាទីសុ ច
អភិនិវេសនវេសេន បវត្តិយា អាលយាភិនិវេសោតិ កេចិ។ “ឯវិវិធា សង្ខារា
បដិនិស្សន្តិយន្តិ” តិ បវត្តំ ញាណំ បដិសង្ខានុបស្សនា។ វដ្តតោ វិគតត្តាវិវដ្តំ,
និព្វានំ, តត្ថ អារម្មណាករណសង្ខារេន អនុបស្សនេន បវត្តិយា
វិវដ្តានុបស្សនា, គោត្រភូ។ សំយោគាភិនិវេសន្តិ សំយុជ្ជនវេសេន សង្ខារេសុ

និរិសនំ។ ធិដ្ឋេកដ្ឋេតិ ធិដ្ឋិយា សហជាតេកដ្ឋេ បហានេកដ្ឋេ ច។ ឡិទ្ធារិកេតិ
ឧបរិមគ្គវដ្ឋេកិលេសេ អបេក្ខិត្វា វុត្ថំ, អញ្ញថា ទស្សនេន បហាតញ្ញាបិ
ទុតិយមគ្គវដ្ឋេហិ ឡិទ្ធារិកាតិ។ អណ្តាសហគតេតិ អណ្តាភូតេ។ ៩៨
ហោដ្ឋិមមគ្គវដ្ឋេ អបេក្ខិត្វា វុត្ថំ។ សព្វកិលេសេតិ អវសិដ្ឋសព្វកិលេសេ។ ន ហិ
បឋមាធិមគ្គហិ បហីនា កិលេសា បុន បហីយន្តិតិ។

កក្កដ្ឋត្ថំ កថិនភាវោ។ បក្សវណំ ទ្រវភាវោ។ លោកិយវាយុនា ភស្តុស្ស
វិយ យេន វាយុនា តំតំកលាបស្ស ឧទ្ទមាយនំ, ចទ្ទភាវោ វា, តំ វិត្តម្ពនំ។
វិជ្ជមានេបិ កលាបន្តវក្ខតានំ កលាបន្តវក្ខតេហិ សម្ពុជ្ជភាវេ តំតំភូតវិត្តតា
រូបបរិយន្តោ អាកាសោតិ យេសំ យោ បរិច្ឆេទោ, តេហិ សោ អសម្ពុជ្ជាវ,
អញ្ញថា ភូតានំ បរិច្ឆេទសភាវោ ន សិយា ព្យាបីភាវាបត្តិតោ, អព្យាបីតាវ
អសម្ពុជ្ជតាតិ យស្មី កលាបេ ភូតានំ បរិច្ឆេទោ, តេហិ អសម្ពុជ្ជភាវោ
អសម្ពុជ្ជលក្ខណំ។ តេនាហ ភគវា អាកាសធាតុនិទ្ទេសេ (ធម្ម. ស. ៦៣៧)
“អសម្ពុជ្ជំ ចត្វហិ មហាភូតេហិ”តិ។

វិរោធិបច្ចយសន្និចាតេ វិសធិសុប្បត្តិ វុប្បនំ។ ចេតនាបធានត្តា
សម្ពាវក្ខន្ធម្មានំ ចេតនាវសេនេតំ វុត្ថំ “សម្ពាវាទំ អភិសម្ពាវណាលក្ខណា”ន្តិ។
តថា ហិ សុត្តន្តកាជនិយេ សម្ពាវក្ខន្ធវិកង្កេ (វិក. ៩២) “ចក្ខុសម្ពស្សជា
ចេតនា”តិអាធិនា ចេតនាវ វិកត្តា។ អភិសម្ពាវណាលក្ខណា ច ចេតនា។
យថាហ “តត្ថ កតមោ បុញ្ញាភិសម្ពាវោ? កុសលា ចេតនា
កាមាវចរា”តិអាធិ។ ជវណំ សវិច្ឆារិកតា។ អស្សទ្ធិយេតិ អសទ្ធិយហេតុ។
និមិត្តតេ ភុម្មំ។ វស នយោ កោសដ្ឋេតិអាធិសុ។ ឧបសមលក្ខណាន្តិ
កាយចិត្តបរិឡាហូបសមលក្ខណំ។ លីនុទ្ធូរហិតេ អធិចិត្តេ បវត្តមាទេ

បគ្គហនិគ្គហសម្មហំសនេសុ អព្យាវជតាយ អជ្ឈបេក្ខនំ បដិសម្ពាទំ
បក្ខចាតុបច្ឆេទតោ។

មុសាវាទាទីនំវិសំវាទនាទិកិច្ចតាយ លូទានំ អបរិគ្គាហកានំ
បដិបក្ខការតោ បរិគ្គាហកសភាវា សម្មាវាចា សិនិទ្ធការតោ សម្មយុត្តធម្មេ
សម្មាវាចាបច្ឆយសុភាសិតានំ សោតារញ្ច បុគ្គលំ បរិគ្គណ្ណាតីតិ តស្ស
បរិគ្គាហលក្ខណំ វុត្ថំ។ កាយិកកិរិយា កិញ្ចិកត្ថព្វំ សមុដ្ឋាបេតិ, សយញ្ច
សមុដ្ឋហនំ យជនំ ហោតីតិ សម្មាកម្មន្ត សម្ពាតាយ វិវតិយា **សមុដ្ឋានលក្ខណំ**
ទដ្ឋព្វំ។ សម្មយុត្តធម្មានំ វា ឧត្តិបនំ **សមុដ្ឋាបនំ** កាយិកកិរិយាយ ភារុត្តិបនំ
វិយ។ ជីវមានស្ស សត្តស្ស, សម្មយុត្តធម្មានំ វា ជីវិតិន្ទ្រិយប្បវត្តិយា,
អាជីវស្សេវ វា សុទ្ធិ វោទានំ។ សសម្មយុត្តធម្មស្ស ចិត្តស្ស សំកិលេសបក្ខេ
បតិភុំ អនត្វា សម្មនេវ បគ្គណ្ណានំ បគ្គហោ។

“សម្ពាទ”តិ ឥធនេតនា អធិប្បតាតិ វុត្ថំ “**សម្ពាទនំ ចេតនាលក្ខណ**”ន្តិ។
នមនំ អារម្មណាភិមុខភាវោ។ អាយតនំ បវត្ថនំ។ អាយតនានំ វសេន ហិ
អាយសម្ពាទានំ ចិត្តចេតសិកានំ បវត្ថិ។ តណ្ហាយ ហេតុលក្ខណន្តិ វដ្តស្ស
ជនកហេតុភាវោ, មគ្គស្ស បន និព្វានសម្មាបកត្ថន្តិ អយមេតេសំវិសេសោ។

តថលក្ខណំ អរិបរិកសភាវោ។ ឯករសោ អញ្ញមញ្ញានតិវត្ថនំ
អនុនានធិកភាវោ។ **យុគនទ្វា** សមថវិបស្សនាវ។ សទ្ធាបញ្ញា
បគ្គហារិក្ខេចាតិបិ វទន្តិ។

ឡិណាតិ កិលេសេ ខេបតីតិ **ខយោ**, មគ្គោ។ អនុប្បាទបរិយោសានតាយ
អនុប្បាទោ, ផលំ។ **បស្សន្តិ** កិលេស្សបសមោ។ ធនុស្សាតិ
កត្តកាមតានន្តស្ស។ **មូលលក្ខណំ** បតិដ្ឋាភាវោ។ សមុដ្ឋានភាវោ

សមុជ្ជានលក្ខណ៍ អារម្មណ៍បដិច្ចាកតាយ សម្បយុត្តធម្មានំ
ឧប្បត្តិហេតុតា។ សមោធានំវិសយាទិសន្និចាតេន គហេតញ្ញាការោ, យា
សន្តតិវតិ វុច្ចតិ។ សមំ សហ ឌីធិហន្តិ អនេន សម្បយុត្តធម្មាតិ វា សមោធានំ,
ជស្សោ។ សមោសវន្តិ សន្និបតន្តិ ឯត្ថាតិ សមោសវណំ។ វេទនាយវិនា
អប្បវត្តមានា សម្បយុត្តធម្មា វេទនានុកវននិមិត្តំ សមោសជាវិយ ហោន្តិវតិ
ឯវំ វុត្តំ។ កោចានសីនំ ក្ខន្ធវិយ សម្បយុត្តានំ ចាមោក្ខភារោ បមុខលក្ខណំ។
តតោ, តេសំ វា សម្បយុត្តធម្មានំ ឧត្តរិ បធានន្តិ តតុត្តរិ, បញ្ញាត្តរា ហិ កុសលា
ធម្មា។ វិមុត្តិយាតិ ជលស្ស។ តញ្ញា សីលាទិគុណាសារស្ស បរមុក្កំសភាវេន
សារំ។ អយញ្ញា លក្ខណវិភាគោ ធនាតុបញ្ចយានន្ត្រាទិវសេន
តំតំសុត្តបទានុសារេន ចោរាណាជ្ជកថាយំ អាគតនយេន ច កតោតិ ទដ្ឋព្វំ។
តថា ហិ បុព្វេ វុត្តោបិ កោចិ ធម្មោ បរិយាយន្តរបកាសនត្ថំ បុន ទស្សិតោ។
តតោ ឯវ ច “ធន្ទមូលកា កុសលា ធម្មា មនសិការសមុជ្ជានា
ជស្សសមោធានា វេទនាសមោសវណា”តិ, “បញ្ញាត្តរា កុសលា ធម្មា”តិ,
“វិមុត្តិសារមិទំ ព្រហ្មចរិយ”ន្តិ, “និព្វានោគធម្មា អារុសោ ព្រហ្មចរិយំ
និព្វានបរិយោសាន”ន្តិ (ម. និ. ១.៤៦៦) ច សុត្តបទានំ វសេន “ធន្ទស្ស
មូលលក្ខណ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

តថធម្មា នាម ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ អរិបរិកសភាវត្តា។ តថានិ
តំសភាវត្តា។ អរិកថានិ អមុសាសភាវត្តា។ អនញ្ញថានិ អញ្ញាការវហិតត្តា។
ជាតិបច្ចយសម្ពុតសមុទានតតដ្ឋាតិ ជាតិបច្ចយា សម្ពុតំ ហុត្វា សហិតស្ស
អត្តនោ បច្ចយានុរូបស្ស ឧទ្ធី អាគតភារោ, អនុបវត្តនដ្ឋាតិ អត្តោ។ អថ វា
សម្ពុតតដ្ឋា ច សមុទានតតដ្ឋា ច សម្ពុតសមុទានតតដ្ឋា, ន ជាតិតោ ជរាមរណំ
ន ហោតិ, ន ច ជាតិវិនា អញ្ញតោ ហោតិវតិ ជាតិបច្ចយសម្ពុតតដ្ឋា។ ឥត្តញ្ញា
ជាតិតោ សមុទានតតដ្ឋា ជាតិបច្ចយសមុទានតតដ្ឋា, យា យា ជាតិ យថា យថា

បច្ចយោ ហោតិ, តទនុរូបំ ចាតុកាវោតិ អត្ថោ។ អវិជ្ជាយ សង្ខារំ
បច្ចយដ្ឋោតិ ឯត្ថាបិ ន អវិជ្ជា សង្ខារំ បច្ចយោ ន ហោតិ, ន ច អវិជ្ជំ វិនា
សង្ខារ ឧប្បជ្ឈន្តិ, យា យា អវិជ្ជា យេសំ យេសំ សង្ខារំ យថា យថា បច្ចយោ
ហោតិ, អយំ អវិជ្ជាយ សង្ខារំ បច្ចយដ្ឋោ បច្ចយកាវោតិ អត្ថោ។

ភគវា តំ សញ្ញាការតោ ជាតាតិ បស្សតីតិ សម្ពុត្តោ។ តេនាតិ ភគវតា។ តំ
វិភង្គមានន្តិ យោជេតព្ពំ។ តន្តិ រូបាយតនំ។ ឥដ្ឋានិដ្ឋាទីតិ អាទិ-សន្តេន មជ្ឈត្តំ
សង្កណ្ហាតិ, តថា អតីតានាកតបច្ចុប្បន្នបរិត្តអជ្ឈត្តពហិទ្ធាតទុកយាទិភេទំ។
លត្តមានកបទវសេនាតិ “រូបាយតនំ ទិដ្ឋំ, សឡាយតនំ សុតំ, កន្ទាយតនំ
រសាយតនំ ដោជ្ឈញាយតនំ មុតំ, សព្ពំ រូបំ មនសាវិញ្ញាត”ន្តិ (ធម. ស. ៩៦៦)
វេចនតោ ទិដ្ឋបទញា វិញ្ញាតបទញា រូបារម្មណោ លត្តតិ, រូបារម្មណំ ឥដ្ឋំ អនិដ្ឋំ
មជ្ឈត្តំ បរិត្តំ អតីតំ អនាគតំ បច្ចុប្បន្នំ អជ្ឈត្តំ ពហិទ្ធា ទិដ្ឋំ វិញ្ញាតំ រូបំ
រូបាយតនំ រូបធាតុ វណ្ណានិកា សនិទស្សនំ សប្បដិយំ នីលំ បីតកក្កន្តិ ឯវមាទីហិ
អនេកេហិ នាមេហិ។

តេរសហិ វារេហីតិ រូបកណ្ហោ (ធម. ស. ៦០៦) អាគតេ តេរស និទ្ទេសវារេ
សន្ធាយាហ។ ឯកេកស្មិញា វារេ ចតុន្នំ ចតុន្នំ វេត្ថាបននយានំ វសេន
“ទ្វេបញ្ញាសាយ នយេហី”តិ អាហ។ តថមេវ អវិបរីតទស្សិតាយ
អប្បដិវត្តិយទេសនតាយ ច។ “ជាតាមិ អភិញ្ញាសិ”ន្តិ វត្តមានាតីតកាលេសុ
ញាណប្បវត្តិទស្សនេន អនាគតេបិ ញាណប្បវត្តិ វុត្តាយេវាតិ ទដ្ឋញា។ វេទិត-
សន្តោ អនាមជ្ឈកាលវិសេសោ វេទិតញោ “ទិដ្ឋំ សុតំ មុត”ន្តិអាទីសុ (ធម. ស. ៩៦៦)
វិយ។ ន ឧបដ្ឋាសីតិ អត្តត្ថនិយវសេន ន ឧបគច្ឆិ។ យថា រូបារម្មណានយោ ធម្មា
យំសភាវា យំបកាវា ច, តថា នេ បស្សតិ ជាតាតិ គច្ឆតីតិ តថាគតោតិ ឯវំ
បទសម្ពុត្តោ វេទិតញោ។ កេចិ បទ “និរុត្តិនយេន បិសោទរាទិបក្ខេបេន (ចាលិនិ

៦.៣.១០៩) វា ធស្សី-សុទ្ធស្ស លោបំ, អាគត-សុទ្ធស្ស ចាគមំ កត្វា
តថាគតោ"តិ វណ្ណោន្តិ។

និទ្ទោសតាយ អនុបវដ្ឋំ។ បក្ខិបិតញ្ញាភាវេន អន្ធនំ។ អបនេតញ្ញាភាវេន
អនធិកំ។ អត្ថព្យញ្ញនាទិសម្បត្តិយា សញ្ញាការបរិបុណ្ណំ។ នោ អញ្ញថាតិ
“តថេវា”តិ វុត្តមេវត្ថំ ព្យតិរេកេន សម្មាទេតិ។ តេន យទត្ថំ ភាសិតំ, ឯកន្តេន
តទត្ថនិច្ឆាទនតោ យថា ភាសិតំ ភកវតា, តថេវាតិ អរិបរិទេសនតំ
ទស្សេតិ។ គទអត្ថោតិ ឯតេន តថំ គទតីតិ តថាគតោតិ ទ-ការស្ស ត-ការោ
កតោ និវុត្តនយេនាតិ ទស្សេតិ។

តថា គតមស្សាតិ តថាគតោ។ គតន្តិ ច កាយវាចាបវត្ថីតិ អត្ថោ។ តថាតិ
ច វុត្តេ យំតំសទ្ធានំ អព្យកិចារិសម្ពន្ធិតាយ យថាតិ អយមត្ថោ ឧបដ្ឋិតោយេវ
ហោតិ, កាយវចីកិរិយានញ្ច អញ្ញមញ្ញានុលោមេន វចនិច្ឆាយំ កាយស្ស វាចា,
វាចាយ ច កាយោ សម្ពន្ធិភាវេន ឧបតិដ្ឋតីតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ អាហ
“ភកវតោ ហី”តិអាទិ។ ឥមស្មី បន អត្ថេ តថាវាទីតាយ តថាគតោតិ អយម្បិ
អត្ថោ សិទ្ធា ហោតិ។ សោ បន បុព្វេ បការន្តវេន ធស្សិតោតិ អាហ “ឯវំ
តថាការីតាយ តថាគតោ”តិ។

តិរិយំ អបរិមាណាសុ លោកធាតុស្ស ឯតេន យទេកេ “តិរិយំ វិយ ឧបរិ
អធា ច សន្តិ លោកធាតុយោ”តិ វទន្តិ, តំ បដិសេធទតិ។ ទេសនាវិលាសោយេវ
ទេសនាវិលាសមយោ យថា “បុញ្ញមយំ, ទានមយ”ន្តិអាទីសុ។

និចាតានំ វាចកសុទ្ធសន្និដានេ តទត្ថជោតនភាវេន បវត្ថនតោ គត-
សន្តោយេវ អវគតត្ថំ អតីតត្ថញ្ច វទតីតិ អាហ “គតោតិ អវគតោ
អតីតោ”តិ។

អថ វា អភិធិហារតោ បដ្ឋាយ យាវ សម្មាសម្ពោធិ, ឯត្ថន្តរេ
មហាពោធិយានបដិបត្តិយា ហានជ្ជានសំកិលេសនិវត្តិនំ អភាវតោ យថា
បណ្ឌិតានំ, តថា គតោ អភិធិហារាប្បបំ បដិបន្នោតិ តថាគតោ។ អថ វា
មហិទ្ធិកតាយ បដិសម្ពិទានំ ឧក្កំសាធិគមេន អនាវរណាញាណតាយ ច
កត្តចិបិ បដិហតាភាវតោ យថា វុចិ, តថា កាយវីចិច្ចានំ គតានិ គមនានិ
បវត្តិយោ ឯតស្សតិ តថាគតោ។ យស្មា ច លោកេ វិធ-យុត្ត-គត-ប្បការ-សទ្ធា
សមាទត្តា ធិស្សន្តិ។ តស្មា យថាវិជារិបស្សីអាទយោ ភគវន្តោ, អយម្បិ ភគវា
តថាវិជោតិ តថាគតោ, យថាយុត្តា ច តេ ភគវន្តោ, អយម្បិ ភគវា
តថាយុត្តោតិ តថាគតោ។ អថ វា យស្មា សច្ចំ តច្ចំ តថន្តិ ញាណស្សេតំ
អធិវចនំ, តស្មា តថេន ញាណេន អាគតោតិ តថាគតោ។ ឯវម្បិ តថាគត-
សទ្ធស្ស អត្ថោ វេទិតញោ។

បហាយ កាមាទិមលេ យថា គតា,
សមាធិញាណោហិ វិបស្សីអាទយោ;
មហេសិនោ សក្យមុនី ជុតិន្ទរេ,
តថា គតោ តេន មតោ តថាគតោ។

តថញ្ច ធាតាយ តនាទិលក្ខណំ,
សភាវសាមញ្ញវិភាគភេទតោ;
សយម្ពុញាណេន ជិនោ សមាគតោ,
តថាគតោ វុច្ចតិ សក្យបុន្តរោ។

តថានិ សទ្ធានិ សមន្តចក្ខុនា,
តថា ឥធម្មច្ចយតា ច សព្ពសោ;
អនញ្ញនេយ្យេន យតោ វិភាវិតា,

យាថាវតោ តេន ជិនោ តថាគតោ។

អនេកភេទាសុបិ លោកនាតុសុ,
ជិនស្ស រូបាយតនាទិគោចរ;
វិចិត្រភេទំ តថមេវ ទស្សនំ,
តថាគតោ តេន សមន្តលោចនោ។

យតោ ច ធម្មំ តថមេវ ភាសតិ,
ករោតិ វាចាយនុលោមមត្តនោ;
គុណោហិ លោកំ អភិកុយ្យវិយតិ,
តថាគតោ តេនបិ លោកនាយកោ។

យថាភិនិហារមតោ យថារុចិ,
បវត្តវាចា តនុចិត្តភាវតោ;
យថាវិធា យេន បុរា មហេសិនោ,
តថាវិធា តេន ជិនោ តថាគតោតិ។ (ឥតិវុ. អដ្ឋ. ៣៨; ធិ. និ. ដី. ១.៧
ចូឡសីលវណ្ណានា);

អារកត្តាតិអាធិនំ បទានំ អត្តោ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១២៥)

ពុទ្ធានុស្សតិសំវណ្ណោនាយ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ សម្មា សាមញ្ញ សត្តជម្ពានំ
ពុទ្ធត្តាតិ ឥមិនាស្ស បរោបទេសវហិតស្ស សព្វាការេន
សត្តជម្ពារពោធនសមត្ថស្ស អាកម្ពីបដិពទ្ធវុត្តិនោ
អនាវរណាញាណាសម្ពាស្ស សព្វញ្ញតញ្ញាណាស្ស អធិគមោ ទស្សិតោ។

ននុ ច (ឥតិវុ. អដ្ឋ. ៣៨) សព្វញ្ញតញ្ញាណតោ អញ្ញំ អនាវរណាញាណំ,
អញ្ញថា ធម៌ អសាធាវណាញាណានិ ពុទ្ធសាសនានិ វេចនំ វិវុដ្ឋយ្យាតិ? ន

វិវត្តន៍វិស័យប្បវត្តិកេរដរសេន អញ្ជើញ អសាធារណញ្ញាណភាវនស្សនត្ថំ
 ឯកស្សន ញ្ញាណស្សន ទិដ្ឋាវុត្តត្តា។ ឯកមេវ ហិ តំ ញ្ញាណំ
 អនវសេសសង្ខតាសង្ខតសម្មតិធម្មវិសយតាយ សព្វញ្ញតញ្ញាណំ, តត្ថ ច
 អារវណាភាវតោ និស្សន្ន័ទាវមុចាទាយ អនារវណាញ្ញាណន្តិវុត្តំ។ យថាហ
បដិសម្ពិទាយំ (បដិ. ម. ១.១១៩) “សព្វំ សង្ខតាសង្ខតមនវសេសំ ជាតាតិ
 សព្វញ្ញតញ្ញាណំ, តត្ថារវណំ នត្ថិតិ អនារវណាញ្ញាណ”ន្តិអាទិ, តស្មា នត្ថិ
 នេសំ អត្ថតោ ភេទោ, ឯកន្តេន ចេតំ ឯវមិច្ឆិតព្វំ, អញ្ជើញ
 សព្វញ្ញតាធាវវណាញ្ញាណានំ សារវណាតា អសព្វធម្មាវម្មណាតា ច
 អាបន្នេយ្យ។ ន ហិ ភគវតោ ញ្ញាណស្សន អណ្តមតម្មិ អារវណំ អត្ថិ,
 អនារវណាញ្ញាណស្សន ច អសព្វធម្មាវម្មណាភាវេ យត្ថ តំ នប្បវត្តតិ,
 តត្ថារវណាសញ្ញាវតោ អនារវណាភាវោយេវ ន សិយា។ អថ វា បន ហោតុ
 អញ្ជើញមេវ អនារវណាញ្ញាណំ សព្វញ្ញតញ្ញាណាតោ, តេជ បន សព្វត្ថ
 អប្បដិហាតវុត្តិតាយ អនារវណាញ្ញាណន្តិ សព្វញ្ញតញ្ញាណាមេវ អដិប្បតំ,
 តស្ស ចាធិគមេន ភគវា សព្វញ្ញ សព្វវិទូ សម្មាសម្ពុទ្ធាតិ ច វុច្ឆតិ, ន សកិមេវ
 សព្វធម្មាវពោធតោ។ តថា ច វុត្តំ **បដិសម្ពិទាយំ** (បដិ. ម. ១.១២២)
 “វិមោក្ខន្តិកមេតំ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ ពោធិយា មូលេ សហ សព្វញ្ញតញ្ញាណស្សន
 បដិលាភា សច្ចិកា បញ្ញត្តិ យទិទំ ពុទ្ធា”តិ។
 សព្វធម្មាវពោធនសមត្ថញ្ញាណសមធិគមេន ហិ ភគវតោ សន្តានេ
 អនវសេសធម្មេ បដិវិជ្ជិតុំ សមត្ថតា អហោសីតិ។

ឯត្ថាហ - ក៏ បដិទំ ញ្ញាណំ បវត្តមានំ សកីយេវ សព្វស្មីវិសយេ បវត្តតិ,
 ឧទាហ កមេនាតិ។ កិញ្ចេត្ថ - យទិ តាវ សកីយេវ សព្វស្មីវិសយេ បវត្តតិ,
 អតីតាតាគតបច្ចុប្បន្នអដ្ឋត្តហិទ្ធាទិភេទេន ភិទ្ធានំ សង្ខតធម្មានំ
 អសង្ខតសម្មតិធម្មានញ្ច ឯកជ្ឈំ ឧបជ្ឈានេ ទូរតោ ចិត្តបដំ អវេក្ខន្តស្សវិយ

បដិវិភាគនាវាពោធិន សិយា, តថា ច សតិ “សព្វេ ធម្មា អនត្តា” តិ
វិបស្សន្តានំ អនត្តាការេន វិយ សព្វេ ធម្មា អនិច្ចរិយេន ភគវតោ ញ្ញាណស្ស
វិសយា ហោន្តីតិ អាបជ្ជតិ។ យេ បិ “សព្វញ្ញយ្យធម្មានំ បិវតលក្ខណវិសយំ
វិកប្បរហិតំ សព្វកាលំ ពុទ្ធានំ ញ្ញាណំ បវត្តតិ, តេន តេ សព្វវិទូ វុច្ឆន្តិ។
ឯវញ្ច កត្វា ‘ចរំ សមាហិតោ នាគោ, តិដ្ឋន្តោ បិ សមាហិតោ’ តិ ឥទម្បី វចនំ
សុវុត្តំ ហោតី” តិ វុច្ឆន្តិ, តេសម្បី វុត្តនោសានតិវត្តិ។ បិវតលក្ខណារម្មណតាយ
ហិ អតីតាធាតុសម្មតិធម្មានំ តទការតោ ឯកទេសវិសយមេវ ភគវតោ
ញ្ញាណំ សិយា, តស្មា សក្កិយេវ ញ្ញាណំ បវត្តតីតិ ន យុជ្ជតិ។

អថ កមេន សព្វស្មី វិសយេ ញ្ញាណំ បវត្តតិ, ឯវម្បី ន យុជ្ជតិ។ ន ហិ
ជាតិភូមិសភាវាទិវសេន ទិសានេសកាលាទិវសេន ច អនេកភេទភិទ្ទេ នេយ្យ
កមេន គយ្ហមាទេ តស្ស អនវសេសបដិវេជោ សម្ភវតិ អបរិយន្តការតោ
ញ្ញយ្យស្ស។ យេ បន “អត្ថស្ស អវិសំវាទនតោ ញ្ញយ្យស្ស ឯកទេសំ បច្ចក្ខំ
កត្វា សេសេ បិ ឯវន្តិ អធិមុច្ឆិត្វា វវត្តាបនេន សព្វញ្ច ភគវា, តញ្ច ញ្ញាណំ
អនុមាទិកំ សំសយាការតោ។ សំសយានុពាទ្ធចញ្ញំ លោកេ អនុមាទញ្ញាណ” តិ
វុច្ឆន្តិ, តេសម្បី តំ ន យុត្តំ។ សព្វស្ស ហិ អប្បច្ចក្ខណាវេ អត្ថស្ស អវិសំវាទនេន
ញ្ញយ្យស្ស ឯកទេសំ បច្ចក្ខំ កត្វា សេសេ បិ ឯវន្តិ អធិមុច្ឆិត្វា វវត្តាបនស្ស
អសម្ភវតោ។ យញ្ញំ តំ សេសំ, តំ អប្បច្ចក្ខន្តិ។ អថ តម្បី បច្ចក្ខំ, តស្ស
សេសភាវោ ឯវ ន សិយាតិ? សព្វមេតំ អការណំ។ កស្មា?
អវិសយវិចារណាការតោ។ វុត្តញ្ញេតំ ភគវតោ “ពុទ្ធវិសយោ ភិក្ខុវេ,
អចិន្តេយ្យោ ន ចិន្តេតញ្ញោ, យោ ចិន្តេយ្យ, ឧម្មាទស្ស វិយាតស្ស ភាគី អស្សា” តិ
(អ. និ. ៤.៧៧)។ ឥទំ បនេត្ថ សន្និដ្ឋានំ - យំ កិញ្ចី ភគវតោ ញ្ញាតុំ ឥច្ឆិតំ
សកលមេកទេសោ វា, តត្ថ អប្បដិហាតវុត្តិតាយ បច្ចក្ខតោ ញ្ញាណំ បវត្តតិ,
និច្ចសមាធានញ្ញាវិក្ខេបាការតោ, ញ្ញាតុំ ឥច្ឆិតស្ស ច សកលស្ស

អរិសយកាវេ តស្ស អាកម្ព័យបដិពន្ធរុត្តិតា ន សិយា, ឯកន្តេនេវ ច សា ឥច្ឆិតញ្ចា
“សត្តេ ធម្មា ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អារជ្ជនបដិពន្ធា អាកម្ព័យបដិពន្ធា
មនសិការបដិពន្ធា ចិត្តប្បាទបដិពន្ធា”តិ (មហានិ. ៦៩, ១៥៦; ចូឡនិ. ៨៥; បដិ. ម. ៣.៥) វចនតោ។ អតីតានាគតវិសយម្បិ ភគវតោ ញ្ញាណំ
អនុមាណាមតក្កគហណាវិវហិតត្តា បច្ចក្ខមេវ។

ននុ ច ឯតស្មិម្បិ បក្ខេយទា សកលំ ញាតុំ ឥច្ឆិតំ, តទា សកីយេវ
សកលវិសយតាយ អនិរុបិទ្ធរូបេន ភគវតោ ញ្ញាណំ បរត្តេយ្យាតិ
វុត្តនោសានតិវត្តិយេវាតិ? ន, តស្ស វិសោធិតត្តា។ វិសោធិតោ ហិ សោ
ពុទ្ធវិសយោ អចិន្តេយ្យាតិ។ អញ្ញថា បច្ឆរជនញ្ញាណាសមានវុត្តិតាយ ពុទ្ធានំ
ភគវត្តានំ ញ្ញាណាស្ស អចិន្តេយ្យតា ន សិយា, តស្មា សកលធម្មាវម្ពណាម្បិ តំ
ឯកធម្មាវម្ពណំ វិយ សុវវត្តាបិតេយេវ តេ ធម្មេ កត្វា បរត្តតីតិ ឥនមេត្ត
អចិន្តេយ្យំ, អនន្តញ្ច ញ្ញាណំ ព្រោយ្យំ វិយ។ វុត្តញ្ញេតំ “យាវតកំ ព្រោយ្យំ,
តាវតកំ ញ្ញាណំ។ យាវតកំ ញ្ញាណំ, តាវតកំ ព្រោយ្យំ។ ព្រោយ្យបរិយន្តិកំ
ញ្ញាណំ, ញ្ញាណបរិយន្តិកំ ព្រោយ្យ”ន្តិ (មហានិ. ៦៩, ១៥៦; ចូឡនិ. ៨៥; បដិ. ម. ៣.៥)។ ឯវមេកជ្ឈំ, វិសុំ សកី, កមេន វា ឥច្ឆានុរូបំ សម្មា សាមញ្ញ សត្តធម្មានំ
ពុទ្ធត្តា សម្មាសម្ពុទ្ធោ។

តន្តិយថាវុត្តំ បថវីអាទិភេទំ។ បរិញ្ញាតន្តិ បរិតោ សមន្តតោ សញ្ញាការតោ
ញ្ញាតំ, តំ បរិជានិតព្ពការំ កិញ្ចិ អសេសេត្វា ញ្ញាតន្តិ អត្ថោ។ អយមេវ ហិ
អត្ថោ “បរិញ្ញាតន្តិ”ន្តិ ឥមិនាបិ បទេន បកាសិតោតិ ទស្សេន្តោ “បរិញ្ញាតន្តំ
នាមា”តិអាទិមាហា។ តេន តេន មគ្គេន កិលេសប្បហានេន វិសេសោ នត្តិតិ
ឥទំ តំតំមគ្គវដ្ឋកិលេសានំ ពុទ្ធានំ សាវកានញ្ច តេន តេន មគ្គេនេវ
បហាតព្ពការំសាមញ្ញំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន សាវកេហិ ពុទ្ធានំ

កិលេសប្បហានវិសេសាការតោ។ តថា ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធា វេ
សវាសនកិលេសេ ជហន្តិ, ន សាវកា។ ឯកទេសមេវាតិ អត្តនោ
សន្តានគតមេវ។ សសន្តតិបរិយាបន្នធម្មបរិញ្ញាមត្តេនបិ ហិ
ចតុសច្ចកម្មជ្ជានការវា សមិជ្ឈតិ។ តេនេវាហ - “ឥមស្មីយេវ ព្យាមមត្ត
កឡេវវេ សសញ្ញិម្ហិ សមនកេ លោកញ្ច បញ្ញាបេមិ លោកសមុទយញ្ច
បញ្ញាបេមី” តិអាទិ (សំ. និ. ១.១០៧; អ. និ. ៤.៤៥)។ អណ្តាប្បមាណាម្បី ... បេ... នត្ថិ,
យតោ ធន្តិសកោជិសតសហស្សមុខេន ពុទ្ធានំ មហាវជិរញ្ញាលំ បវត្តតីតិ
វទន្តិ។

តថាគតវាវសត្តមនយវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

តថាគតវាវអដ្ឋមនយវណ្ណានា

១៣. បុរិមតណ្ហាតិ បុរិមតវេសុ ភវេសុ និព្ពត្តា បច្ចុប្បន្នត្ថការហេតុភូតា
តណ្ហា។ តគ្គហណោនេវ ច អតីតទូសង្កហា អវិជ្ជាសង្ខារា សន្តិ ឧបាទានេន
សង្កហិតាតិ ធន្តញ្ច។ ឯត្ថាតិ “ភវា ជាតី” តិ ឯតស្មី បទេ។ តេន ឧបបត្តិភវេនាតិ
“ភវា ជាតី” តិ ជាតិសីសេន វុត្តឧបបត្តិភវេន។ ភូតស្សាតិ និព្ពត្តស្ស។ សោ បន
យស្មា សត្តោ នាម ហោតិ, តស្មា វុត្ត “សត្តស្ស” តិ។ ឯវញ្ច ជានិទ្វាតិ ឥមិនា
“ភូតស្ស ជរាមរណា” តិ ឯត្ថាបិ “ឥតិ វិនិទ្វា” តិ ឥទំ បទំ អាទេត្វា យោជេតព្ពត្តិ
ធស្សេតិ។

យទិបិ តេភូមកា ឧបាទានក្ខន្ធា “យំ កិញ្ចិ រូប” តិអាទិនា (វិភ. ២; ម. និ.
១.២៤៤) ឯកាទសសុ ឱកាសេសុ បក្ខិបិតញ្ច សម្មសិតញ្ច ច, តេ បន យស្មា
ភគវតា “កិម្ហិ នុ ខោ សតិ ជរាមរណំ ហោតិ, កីបច្ចយា ជរាមរណា” តិអាទិនា
(ធិ. និ. ២.៥៧; សំ. និ. ២.៤, ១០) បដិច្ចសមុប្បាទមុខេន សម្មសិតា,

បដិច្ចសមុប្បាទោ ច បវត្តិបវត្តិហេតុការៈតោ បុរិមសច្ចទ្វយមេវ ហោតិ, តស្មា
តទភិសមយំ “មញ្ញនាការៈហេតុ បច្ចយាការៈបដិវេជោ”តិ វិភាវេន្តោ “យំ
ពោធិរុក្ខមូលេ...បេ... ឧស្សេន្តោ”តិ អាហា។ សំខិប្បន្តិ ឯត្ថ អវិជ្ជាធយោ
វិញ្ញាណាធយោ ចាតិ សង្ខេទា, អតីតេ ហេតុអាធយោ “ហេតុ, ជល”ន្តិ ឯវំ
សំខិប្បន្តិ វា សង្ខេទា, អវិជ្ជាធយោ វិញ្ញាណាធយោ ច។ សង្ខេប-សន្តោ
ភាគាធិវេចនន្តិ ឧដ្ឋព្ពោ។ តេនាហ “កោដ្ឋាសាតិ អត្ថោ”តិ។ តេ បន អតីតេ
ហេតុសង្ខេទា, ឯតវហិ ជលសង្ខេទា, ឯតវហិ ហេតុសង្ខេទា, អាយតី
ជលសង្ខេទាតិ ចត្តារោ សង្ខេទា ឯតស្សាតិ ចតុសង្ខេទា, តំ ចតុសង្ខេបំ។
ហេតុជលសន្តិ, ជលហេតុសន្តិ, បុន ហេតុជលសន្តិ ឯវំ តយោ សន្តិ
ឯតស្សាតិ តិសន្តិ, តំ តិសន្តិ។ អតីតបច្ចុប្បន្នានាគតភេទា តយោ អន្ធា
ឯតស្សាតិ តិយន្តោ, តំ តិយន្តំ។ សរូបតោ អវុត្តាបិ តស្មី តស្មី សង្ខេបេ
អាកិរីយន្តិ អវិជ្ជាសង្ខារធិគ្គហណោហិ បកាសីយន្តិ តិ អាការា,
អតីតហេតុអាធិនំ វា បការា អាការា, តេ ឯកេកសង្ខេបេ បញ្ច បញ្ច កត្វា
វីសតិ អាការា ឯតស្សាតិ វីសតាការោ, តំ វីសតាការំ។

ឯស សញ្ញាតិ ឯស ចតុសង្ខេទាធិបភេទោ អនវសេសោ បច្ចយោ។
បច្ចយលក្ខណេនាតិ បច្ចយភាវេន អត្តនោ ជលស្ស បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស
បច្ចយភាវេន, អវិនាការលក្ខណេនាតិ អត្ថោ។ យថា ហិ តណ្ហំ វិនា
អវិជ្ជាធយោ វិញ្ញាណស្ស បច្ចយា ន ហោន្តិ, ឯវំ តណ្ហាបិ អវិជ្ជាធិកេ វិនាតិ។
ឯត្ថ ទុក្ខគ្គហណោន វិញ្ញាណាធម្បបសឡាយ តនជស្សវេទនានំ,
ភវគ្គហណោន ច តណ្ហាសង្ខារុចាទានានំ គហិតតា វុត្តនយា ឯវាតិ ន ឧទ្ធជា។

ឥនានិ តេ វីសតិ អាការេ បដិសម្ពិទាមគ្គចាឡិយា វិភាវេតុំ
“ឯវមេតេ”តិ អាធិ វុត្តំ។ តត្ថ (បដិ. ម. អដ្ឋ. ១.៤៧) បុរិមកម្មភវស្មិន្តិ បុរិម

កម្មករវេ, អតីតជាតិយំ កម្មករវេ កយិរមាទេតិ អត្ថោ។ មោហោ អវិជ្ជាតិ យោ
តទា ទុក្ខាធិសុ មោហោ, យេន មូឡោ កម្មំ ករោតិ, សា អវិជ្ជា។ អាយុហនា
សង្ខារាតិ តំ តំ កម្មំ ករោន្តោ ទានុប ករណាទិ សង្ខារាទិវសេន យា
បុរិមចេតនាយោ, តេ សង្ខារា។ បដិក្កាហាកានំ បន ហត្ថ ទេយ្យធម្មំ
បតិជ្ជាបយតោ ចេតនា ភវោ។ ឯការវជ្ជនជវនេសុ វា បុរិមា ចេតនា អាយុហនា
សង្ខារា, សត្តមា ភវោ។ យា កាចិ វា បន ចេតនា ភវោ, សម្មយុត្តា អាយុហនា
សង្ខារា។ និកន្តិ តណ្ហាតិ យំ កម្មំ ករោន្តស្ស ឧបបត្តិករេ តស្ស ជលស្ស
និកាមនា បត្តនា, សា តណ្ហា នាម។ ឧបគមនំ ឧបាទានន្តិ យំ កម្មករស្ស
បច្ចយភូតំ “ឥទំ កម្មំ កត្វា អសុកស្មី នាម ហានេ កាមេ សេវិស្សមិ
ឧច្ឆិច្ឆិស្សមី” តិអាទិនា នយេន បវត្តំ ឧបគមនំ គហណំ បរាមសនំ, ឥទំ
ឧបាទានំ នាម។ ចេតនា ភវោតិ ទ្វីសុ អត្ថវិកប្បេសុ វុត្តស្ស អាយុហនស្ស
អវសានេ វុត្តចេតនា, តតិយេ បន អាយុហនសម្មយុត្តចេតនា ភវោ។ ឥតិ
ឥមេ បញ្ចា ធម្មា បុរិមកម្មករស្មី ឥធម បដិសន្ធិយា បច្ចយាតិ ឥមេ យថាវុត្តា
មោហាទយោ បញ្ចា ធម្មា អតីតកម្មករសិទ្ធា ឯតវហិ បដិសន្ធិយា
បច្ចយភូតាតិ អត្ថោ។

ឥធម បដិសន្ធិវិញ្ញាណន្តិ យំ កវន្តបដិសន្ធានវសេន ឧប្បន្នត្វា បដិសន្ធិតិ
វុច្ឆតិ, តំ វិញ្ញាណំ។ ឱក្កន្តិ នាមរូបន្តិ យា កព្វេ រូចារូបធម្មានំ ឱក្កន្តិ អាគន្ធា
បរិសន្តិវិយ, ឥទំ នាមរូបំ។ បសាទោ អាយតនន្តិ ឥទំ ចក្ខុធិបញ្ចាយតនវសេន
វុត្តំ។ ដុដ្ឋោ ជស្សោតិ យោ អារម្មណំ ដុដ្ឋោ ដុសន្តោ ឧប្បន្នោ, អយំ ជស្សោ។
វេទយិទំ វេទនាតិ យំ បដិសន្ធិវិញ្ញាណេន វា សឡាយតនបច្ចយេន វា ជស្សេន
សហុប្បន្នំ វិចាកវេទយិទំ, សា វេទនា។ ឥតិ ឥមេ... បេ... បច្ចយាតិ ឥមេ
វិញ្ញាណាទយោ បញ្ចា កោដ្ឋាសិកា ធម្មា បុរិមករេ កតស្ស កម្មស្ស

កម្មវដ្តស្ប បច្ចយា, បច្ចយភាវតោ តំ បដិច្ច ឥធិ ឯតវហិ ឧបបត្តិកវស្មី
ឧបបត្តិកវភាវេន វា ហោន្តិតិ អត្ថោ។

ឥធិ បរិបក្កត្តា អាយតនានំ មោហោតិ បរិបក្កាយតនស្ស
កម្មករណាកាលេ អសម្មោហំ ធស្សេតិ។ ធម្មាស្ស ហិ ចិត្តប្បវត្តិ
កវដ្តពហុលា យេភុយ្យេន កវន្តវជនកកម្មាយុហានសមត្ថាន ហោតិ តិ។
កម្មករណាកាលេ តិ ច ឥមិនា សញ្ញោ កម្មស្ស បច្ចយភូតោ សម្មោហោ
គហិតោ, ន សម្បយុត្តោ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

បទយោជនាយាតិ “តស្មា” តិអាធិនំ បទានំ សម្ពន្ធន សហ។ អត្ថនិកមនន្តិ
ឥមស្មី អជ្ជមវារេ ទេសនត្ថនិកមនំ។ ធន្តិតិ ឯវំ វុត្តានំ សព្វតណ្ហានន្តិ “ធន្តិ
ទុក្ខស្ស មូល” ធន្តិ ឯវំ ធន្តនត្ថសាមញ្ញតោ ឯកវចនេន វុត្តានំ សព្វតណ្ហានំ
សន្តានាវម្ពណសម្បយុត្តធម្មប្បវត្តិអាភារាទិភេទេន អនេកភេទានំ សព្វាសំ
តណ្ហានំ។ ខយវេវចនានេវា តិ សមុច្ឆេទបហានវេវចនានេវ។ “អច្ឆន្តក្ខយា” តិ
ហិ វុត្តំ។ ចតុមគ្គកិច្ចសាធារណមេតន្តិ ចតុន្តំ អរិយមគ្គានំ បហានកិច្ចស្ស
សាធារណំ សាមញ្ញតោ គហណំ ឯតំ ខយាទិវចនន្តិ អត្ថោ។ តេសំ បន មគ្គានំ
កមេន បវត្តនំ កិច្ចកមេនេវ ធស្សេតុ “វិរាតា” តិអាធិ វុត្តន្តិ ធស្សេត្តោ
“តតោ... បេ.... យោជេតត្ថ” ធន្តិ អាហា។ តថា សតិបិ ខយាទិសទ្ធានំ
បហានបរិយាយភាវេ បហាតណ្ហាយ បន វិសយភេទភិក្ខុយ តណ្ហាយ
អនវសេសតោ បហានភាវធិបនត្តំ ខយាទិបរិយាយន្តវគ្គហណំ កតន្តិ
ធស្សេត្តោ “យាហិ” តិអាធិមាហា។ យថាវុត្តសញ្ញាននាទិហេតុភូតាយ តណ្ហាយ
បហានត្តា តប្បហានធិបនំ កត្វា វុច្ឆមានំ ខយាទិវចនំ ន កថញ្ចី ធម្មតំ
វិលោមេតិ តិ វុត្តំ “ន កិញ្ចីវិវុជ្ឈតិ” តិ។

ឧត្តរវិហិតន្តិ អត្តានំ ឧត្តរិតុំ សមត្ថត្តា ឧត្តរេន អធិកេន វិហិតំ។
អយញ្ចស្ស ឧត្តរវិហិតា អត្តនោ សេដ្ឋកាវេនាតិ អាហា “សព្វសេដ្ឋ”ន្តិ។ យថា
សម្មា-សំ-សទ្ធា “អរិបរិតំ, សាម”ន្តិ ឥមេសំ បទានំ អត្តំ វេទន្តិ, ឯវំ
ចាសំសសោភនត្ថេបីតិ អាហា “សម្មា សាមញ្ញ ពោធិ បសត្ថំ សុន្ទរញ្ញ ពោធិ”ន្តិ។
ពុជ្ឈិ ឯត្ថ បដិវិជ្ឈិ ចត្តារិ អរិយសទ្ធានិ, សព្វម្បិ វា នេយ្យន្តិ វុក្ខោ ពោធិ, ពុជ្ឈតិ
ឯតេនាតិ បន មគ្គោ ពោធិ, តថា សព្វញ្ញតញ្ញាណំ, និព្វានំ បន ពុជ្ឈិតព្វតោ
ពោធិតិ អយមេត្ថ សាធនវិភាគោ ទដ្ឋញ្ញោ។ បណ្ណាត្តិយម្បិ អត្តេវ ពោធិ-សទ្ធា
“ពោធិរាជកុមារោ”តិ អាទិសុ (ម. និ. ២.៣២៤; ចូឡវ. ២៦៨)។ អបរេតិ
សារសមាសាចរិយា។ ឯត្ថ ច សឧបសគ្គស្ស ពោធិ-សទ្ធស្ស អត្តទ្វារ
អនុបសគ្គានំ ឧទាហរណោ ការណំ ហេដ្ឋា វុត្ថមេវ។

លោកុត្តរភាវតោ វា តត្ថាបិ ហេដ្ឋិមមគ្គានំ វិយ តត្ថត្តរិមគ្គាភាវតោ ច
“សិយា នុ ខោ អនុត្តរា ពោធិ”តិ អាសន្តំ សន្ធាយ តំ វិធមិតុំ “សាវកាន”ន្តិ អាទិ
វុត្ថំ។ អភិនិហារសម្បត្តិយា ផលវិសេសភូតេហិ ញ្ញាណវិសេសេហិ ឯកច្ឆេហិ
សកលេហិ សទ្ធិ សមិជ្ឈមាណោ មគ្គោ អរិយានំ តំ តំ ញ្ញាណវិសេសាទី ទេន្តោ
វិយ ហោតីតិ តស្ស អសព្ពគុណោយកត្តំ វុត្ថំ។ តេន
អនញ្ញសាធារណភិនិហារសម្បទាសិទ្ធស្ស និរតិសយ-គុណានុពាន្តស្ស វសេន
អរហត្តមគ្គោ អនុត្តរា ពោធិ នាម ហោតីតិ ទស្សេតិ។ សាវកថាវិញ្ញាណំ
អញ្ញេហិ សាវកេហិ អសាធារណំ មហាសាវកានំយេវ អាវេណិកំ ញ្ញាណំ។
បច្ឆេកំ សទ្ធានិ ពុទ្ធវន្តោតិ បច្ឆេកពុទ្ធា។ ននុ ច សព្ពេហិ អរិយា បច្ឆេកមេវ
សទ្ធានិ បដិវិជ្ឈន្តិ ធម្មស្ស បច្ឆត្ថំ វេទនីយភាវតោតិ? សច្ចំ, នយិទមីទិសំ
បដិវេធំ សន្ធាយ វុត្ថំ, យថា បន សាវកា អញ្ញសន្និស្សយេន សទ្ធានិ បដិវិជ្ឈន្តិ
បរតោយោសេនវិធា តេសំ ទស្សនមគ្គស្ស អនុប្បជ្ជនតោ, យថា ច
សម្មាសម្ពុទ្ធា អញ្ញេសំ និស្សយភាវេន សទ្ធានិ អភិសម្ពុជ្ឈន្តិ, ន ឯវមេតេ, ឯតេ

បន អបរនេយ្យា ហុត្វា អបរិណាយ កកាវេន សទ្ធានិ បដិវិជ្ឈន្តិ។ តេន វុត្ថំ
“បច្ឆេកំ សទ្ធានិ ពុទ្ធវន្តោតិ បច្ឆេកពុទ្ធា”តិ។

ឥតីតិ ករិយតិ ឧច្ឆារិយតីតិ ឥតិកាវោ, ឥតិ-សន្តោ។ ការណត្ថោ
អនិយមរូបេនាតិ អធិប្បាយោ, តស្មាតិ វុត្ថំ ហោតិ។ តេនាហា “យស្មា ចា”តិ។
បុព្វេ បន ឥតិ-សទ្ធិំ បការត្ថំ កត្វា “ឯវំ ជានិត្វា”តិ វុត្ថំ, ឥធាបិ តំ បការត្ថមេវ
កត្វា អថោ យុជ្ឈតិ។ កថំ? វិទិត្វាតិ ហិ បទំ ហេតុអត្ថេ ទដ្ឋព្ពំ “បញ្ញាយ ចស្ស
ទិស្វា”តិ (ម. និ. ១.២៧១), “យតំ បិវិត្វា ពលំ ហោតិ”តិ ច ឯវមាទិសុ វិយ, តស្មា
បការត្ថេបិ ឥតិ-សន្តោ បដិច្ចសមុប្បាទស្ស វិទិតត្ថាតិ អយំ អត្ថោ លព្ពតេវ។
បដិច្ចសមុប្បាទំ វិទិត្វាតិ ឯត្ថាបិ ហេតុអត្ថេ វិទិត្វា-សន្តោ យថាវុត្ថា
អត្ថយោជនា យុជ្ឈតេវ។ ឯត្ថ ច បឋមវិកល្យេ បដិច្ចសមុប្បាទស្ស វិទិតត្ថំ
មញ្ញនាភាវស្ស ការណំ វត្វា តណ្ហាមូលកស្ស បដិច្ចសមុប្បាទស្ស
ទស្សិតត្ថា ឯត្ថ តណ្ហាប្បហានំ សម្មាសម្ពោធិយា អធិគមនការណំ ឧទ្ទតន្តិ
ទស្សិតំ, តស្មា “បថវី ន មញ្ញតិ”តិ អាទិ និគមនំ ទដ្ឋព្ពំ។ ទុតិយវិកល្យេ បន
បដិច្ចសមុប្បាទវេទនំ តណ្ហាប្បហានស្ស ការណំ វុត្ថំ, តំ អភិសម្ពោធិយា
អភិសម្ពោធិមញ្ញនាភាវស្សតិ អយមត្ថោ ទស្សិតោតិ អយមេតេសំ ទ្ធិន្ទំ
អត្ថវិកល្យានំ វិសេសោ, តស្មា “នទ្ធិ ទុក្ខស្ស មូល”ន្តិ វុត្ថំ។

តំ កុតោ លព្ពតីតិ ចោទនំ សន្ធាយាហា “យត្ថ យត្ថ ហិ”តិ អាទិ។
សាសនយុត្តិ អយំ សាសនេបិ ឯវំ សម្ពន្ធា ទិស្សតីតិ កត្វា។ លោកេបិ ហិ យំ-
តំ-សទ្ធានំ អព្យកិចារិសម្ពន្ធតា សិទ្ធា។

ឯវំ អភិសម្ពន្ធាតិ វនាមីតិ អភិសម្ពន្ធកាវស្ស គហិតត្ថា, អសត្តញ្ញនា ឯវំ
ទេសេតុំ អសក្កុណោយ្យត្ថា ច “សត្តញ្ញតញ្ញាណំ ទស្សន្តោ”តិ អាទិមាហា។

វិចិត្រនយោបាយនាវិលាសយុត្តន្ត បុព្វដ្ឋនវារាជវិភាគភិក្ខុវិចិត្រហិ តន្ត្រី
នយោបិ, លក្ខណកម្មតណ្ហាមញ្ញនាវិភាគភិក្ខុវិចិត្រហិ អត្ថនយោបិ,
អភិក្ខន្ធបច្ចយាការាជវិសេសាបនេសសិទ្ធន ទេសនាវិលាសេន ច យុត្តំ។
យថា តេ ន ជានន្តិ, តថា ទេសេសីតិ ឥមិនាបិ ភគវតោ ទេសនាវិលាសំយេវ
វិភាវេតិ។ តំយេវ កិវ បថវិន្តិ ឯត្ថ បថវិគហណំ ឧបលក្ខណមត្តំ
អាចារិវសេនបិ, តថា “កិចិសា នុ ខោ ឥធ បថវី អធិប្បតា, កស្មា ច
ភូតរូចានិយេវ គហិតានិ, ន សេសរូចានិ” តិអាទិនាបិ តេសំ សំសយុប្បត្តិ
និទ្ធាវេតញ្ច។ អថ វា កថំ នាមិនន្តិ ឯត្ថ ឥតិ-សន្តោ បការត្ថោ។ តេន ឥមស្មី
សុត្តេ សញ្ញាយបិ តេសំ សំសយុប្បត្តិយា បរិគ្គហិតត្ថា ទដ្ឋញ្ច។ អន្តន្តិ មរិយាធំ,
ទេសនាយ អន្តំ បរិច្ឆេទន្តិ អត្ថោ, យោ អនុសន្និតិ វុច្ឆតិ។ កោជិន្តិ បរិយន្តំ,
ទេសនាយ បរិយោសានន្តិ អត្ថោ។ ឧភយេន សុត្តេ អដ្ឋាសយានុសន្និ
យថានុសន្និតិ វុច្ឆតិ។

អន្តរាគមាតិ កម្មជ្ជានមនសិការឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាធិនំ អន្តរា អញ្ញា ឯកា
តថា។ វិប្បកថាតិ អនិដ្ឋិតា សិខំ អប្បត្តា។ កម្ពុណានុរូបេនាតិ តស្មី ខណោ
ធម្មសភាយំ សន្និបតិកានំ ភិក្ខុនំ អដ្ឋាសយានុរូបេន។ ឥន្តន្តិ ឥនានិ វុច្ឆមានំ
មូលបរិយាយជាតកំ។

ទិសាចាមោក្ខាតិ បណ្ឌិតភាវេន សព្វទិសាសុ បមុខភូតោ។
ព្រាហ្មណោតិ ព្រាហ្មំ អណាតីតិ ព្រាហ្មណោ, មន្តេ សជ្ឈាយតីតិ អត្ថោ។ តិណ្ហំ
វេទានន្តិ ឥវុវេទ-យដុវេទ-សាមវេទានំ។ ចារក្ខតិ អត្ថសោ ព្យញ្ញនសោ ច ចារំ
បរិយន្តំ គតោ។ សហ និយណ្ឌានា ច កេដុភេន ចាតិ សនិយណ្ឌាកេដុភា,
តេសំ។ និយណ្ឌាតិ វុក្ខាធិនំ វេវចនប្បកាសកំ សត្តំ។ កេដុភន្តិ
កិរិយាកប្បវិកប្បោ, កវីនំ ឧបការាវហំ សត្តំ។ សហ អក្ខរាប្បកេនេនាតិ

សាគ្រប្បកេនា, តេសំ, សិក្ខានិរុត្តិសហិតានន្តិ អត្ថោ។ ឥតិហាសបញ្ចមាណន្តិ
អាចព្ពណវេនំ ចតុត្ថំ កត្វា “ឥតិហ អស, ឥតិហ អសា” តិ
ព្យាជិសវេនបដិសំយុត្តោ បុរាណកថាសម្ពាតោ ឥតិហាសោ បញ្ចមោ
ឯតេសន្តិ ឥតិហាសបញ្ចមា, តេសំ។ បទំ តទវសេសញ្ច ព្យាករណំ កាយតិ
អដ្ឋេតិ វេនេតិ ចាតិ បទកោ, វេយ្យាករណោ។ លោកាយតំ វុច្ឆតិ
វិតណ្ហាសត្ថំ។ មហាបុរិសានំ ពុទ្ធាធិនំ លក្ខណធិបនគន្តោ
មហាបុរិសលក្ខណំ។ តេសុ អន្ធនោ បរិបូរការីតិ អនវាយោ។

មន្តេតិ វេនេ។ យទិបិ វេនោ “មន្តោ, ព្រាហ្មំ, កប្បោ” តិ តិវិជោ, មន្តោ ឯវ បន
មូលវេនោ, តទត្ថវិវរណំ ព្រាហ្មំ, តត្ថ វុត្តនយេន យញ្ញកិរិយាវិជានំ កប្បោ។
តេន វុត្ថំ “មន្តេតិ វេនេ” តិ។ បណ្ឌិតាតិ បញ្ញាវន្តោ។ តថា ហិ តេ
បុប្ផបញ្ញាតាយ ពហុ សហស្សទ្ធិសហស្សទិបរិមាណំ គន្ធិ ចាកដំ កត្វា
គណ្ហាន្តិ ឧគ្គណ្ហាន្តិ, ជវេនបញ្ញាតាយ លហុ សីហំ គណ្ហាន្តិ, តិក្ខបញ្ញាតាយ សុដ្ឋុ
អវិវជ្ឈន្តា ឧបធាវេន្តិ, សតិទេបក្កសម្មត្តិយា គហិតញ្ច នេសំ នវិនស្សតិ ន
សម្មស្សតិ តិ។ សព្ពម្បិ សិប្បន្តិ អជ្ឈាសវិជ្ជាជ្ជាធានិកេនំ សិក្ខិតព្ពជ្ជេន សិប្បន្តិ
សម្ព័ន្ធំ គតំ សព្ពំ ពាហិរកសត្ថំ មោក្ខាវហាសម្មតម្បិ ន មោក្ខំ អារហតីតិ អាហ
“ទិដ្ឋធម្មសម្បរាយហិត” ន្តិ។ សម្បិណ្ឌិតា ហុត្វាតិ យថា មិត្តា, តថា
បិណ្ឌិតវសេន សន្តិបតិកា ហុត្វា។ “ឯវំ គយ្ហមាទេ អាទិនាវិវុដ្ឋយ្យ, ឯវំ
អន្តេនា” តិ ចិន្តេនា ញាតុំ ឥន្ទ្រតស្ស អត្ថស្ស បុព្វេនាបរំ អវិវុទ្ធិនិច្ឆយំ គហេតុំ
អសក្កោន្តា ន អាទី, ន អន្តំ អទ្ធិសំសុ។

លោមសានីតិ លោមវន្តានិ, យនកេសមស្សវានីតិ អត្ថោ។ កេសាបិ ហិ
លោមគ្គហលោន គយ្ហន្តិ យថា “លោមនមំ ដុសិត្វា សុទ្ធិ កាតញ្ចា” តិ។ កណ្ហំ

វិយាតិ កណ្តាំ, បញ្ញា, តាយ សុត្វា កាតព្វកិច្ចសាធនតោ វុត្តំ “កណ្តាវាតិ
បញ្ញាវា”តិ។

យស្មា សត្វានំ គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ អាយុវណ្ណាទិបរិក្ខយោ ហោតិ, តស្មា
តំ កាលេន កតំ វិយ កត្វា វុត្តំ “នេសំ អាយុ...បេ... ខាទតីតិ វុច្ឆតិ”តិ។

អភិញ្ញាយាតិ កុសលាទិភេទំ ខន្ធទិភេទញ្ច ទេសេតព្វំ ធម្មំ, វេនេយ្យានញ្ច
អាសយានុសយចរិយាវិមុត្តិអាទិភេទំ, តស្ស ច នេសំ ទេសេតព្វប្បការំ
យាថាវតោ អភិជានិត្វា។ ធម្មំ ទេសេមីតិ
ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយំ កនិព្វានហិតាវហំ សទ្ធម្មំ កថយាមិ។ នោ អនភិញ្ញាយាតិ
យថា ពាហិរកា អសម្មាសម្ពុទ្ធត្វា វុត្តវិធី អជានន្តាយំ កិញ្ចា តក្កបរិយាហាតំ
វីមសានុចរិតំ សយំបដិកានំ កថេន្តិ, វេនំ ន ទេសេមីតិ អត្ថោ។ សនិទានន្តិ
សការណំ, វេនេយ្យានំ អជ្ឈាសយវសេន វា បុច្ឆាយ វា អជ្ឈប្បត្តិយា វា សនិមិត្តំ
ហេតុឧទាហរណាសហិតញ្ញាតិ អត្ថោ។ សប្បដិហារិយន្តិ សនិស្សរណំ
សប្បដិហារណំ, បច្ឆនិកបដិហារណេន សប្បដិហារិយមេវ កត្វា ទេសេមីតិ
អត្ថោ។ អបរេ បន “យថាវហំ ឥទ្ធិអាទេសនានុសាសនិទាដិហារិយសហិត”ន្តិ
វេន្តិ, អនុសាសនិទាដិហារិយហិតា បន ទេសនា នត្តីតិ។ ហិតូបទេសនា
ឱវាទោ, សា វេ អនុសាសនី។ អនោតិណ្ណាវត្ថុវិសយោ វា ឱវាទោ,
ឱតិណ្ណាវត្ថុវិសយា អនុសាសនី។ បឋមូបទេសោ វា ឱវាទោ, ឥតរា អនុសាសនី។
អលញ្ច បនាតិ យុត្តមេវ។ និដ្ឋមគមាសីតិ អត្ថសិទ្ធិ គតា។

តថាគតវាវអជ្ឈមនយវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អយំ តាវេត្ថ អជ្ឈកថាយ លីនត្ថវណ្ណានា។

នេត្តិនយវណ្ណានា

ឥនាទិ (ជី. និង. ជី. ១.១២៩; សំ. និង. ជី. ១.១.នេត្តិនយវណ្ណានា; អ. និង. ជី.
នេត្តិនយវណ្ណានា) បករណនយេន ចាឡិយា អត្ថវណ្ណានំ ករិស្សាម។ សា
បនាយំ អត្ថវណ្ណានា យស្មា ទេសនាយ សមុដ្ឋានបយោជនកាជនេសុ
បិណ្ឌាត្ថេសុ ច និទ្ទារិទេសុ សុតរា ហោតិ សុរិញ្ញេយ្យា ច, តស្មា សុត្តទេសនាយ
សមុដ្ឋានានីនិ បឋមំ និទ្ទារិយិស្សាម។ តត្ថ **សមុដ្ឋានំ** តាវ បរិយត្តិ និស្សាយ
មាណុប្បាទោ, បយោជនំមាណមទ្ធនំ។ វុត្តញ្ញំ អដ្ឋកថាយំ “សុតបរិយត្តិ...បេ....
អារក្ខី” តិ។ អបិច វេនេយ្យានំ បថីអាទិក្ខតាទិភេទភិទ្ទេ សក្កាយេ បុព្វជ្ជនស្ស
សេក្ខាទិអរិយស្ស ច សទ្ធិ ហេតុនា មញ្ញនាមញ្ញនវសេន
បវត្តិវិភាគានវពោធា **សមុដ្ឋានំ**, យថាវុត្តិវិភាគាវពោធា បយោជនំ,
វេនេយ្យានញ្ញំ វុត្តប្បការេ វិសយេ យថាវុត្តានំ បុគ្គលានំ សទ្ធិ ហេតុនា
មញ្ញនាមញ្ញនវសេន បវត្តិវិភាគាវពោធា បយោជនំ។

អបិច **សមុដ្ឋានំ** នាម ទេសនានិទានំ។ តំ សាធារណំ អសាធារណាន្តិ ធុរិដំ។
តត្ថ សាធារណាម្បិ អដ្ឋត្តិកពាហិរភេទតោ ធុរិដំ។ តត្ថ **សាធារណំ**
អដ្ឋត្តិកសមុដ្ឋានំ នាម លោកនាថស្ស មហាករុណា។ តាយ ហិ
សមុស្សហិតស្ស ភគវតោ វេនេយ្យានំ ធម្មទេសនាយ ចិត្តំ ឧទចាទិ។ តំ
សន្ធាយ វុត្តំ “សត្តេសុ ច ការុញ្ញតំ បដិច្ច ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ
វោលោកេសី” តិអាទិ (ម. និង. ១.២៨៣; សំ. និង. ១.១៧២; មហាវ. ៩)។ ឯត្ថ ច
ហេតាវត្ថាយបិ មហាករុណាយ សន្តិហោ ទដ្ឋព្រោ យាវទេវ
សំសារមហោយតោ សទ្ធម្មទេសនាបាត្តនានេហិ សត្តសន្តារណាត្តំ
តទុប្បត្តិតោ។ យថា ច មហាករុណា, ឯវំ សព្វញ្ញតញ្ញាណំ
ទសពលញ្ញាណានីនិ ច ទេសនាយ អព្ពន្ធសមុដ្ឋានកាវេ វុត្តញ្ញានិ។ សព្វម្បិ ហិ
ព្រោយ្យធម្មំ, តេសំ ទេសេតព្វប្បការំ, សត្តានញ្ញា អាសយានុសយាទី យាថាវតោ
ជានន្តោ ភគវា ហិរានិដ្ឋានានីសុ កោសល្លេន វេនេយ្យជ្ឈាសយានុរូបំ

វិចិត្តនយទេសនំ បរត្ថេសីតិ។ ពាហិរំ បន សាធារណំ សមុជ្ជានំ
ធនសហស្សព្រហ្មបរិវាវិតស្ស សហម្បតិមហាព្រហ្មនោ អន្លេសនំ។
តន្ត្រេសនុត្តរកាលញ្ញំ ធម្មគម្ពីរតាបច្ឆវេក្ខណាជនិតំ អប្បោស្សក្កតំ
បដិប្បស្សម្ពេត្វា ធម្មស្សមី ធម្មទេសនាយ ឧស្សហជាតោ អហោសិ។
អសាធារណម្បិ អម្ពន្តរពាហិរកេនតោ ធុរិធមេវ។ តត្ថ អព្ពន្ធរំ យាយ
មហាករុណាយ យេន ច ទេសនាញ្ញាលោន ឥទំ សុត្តំ បរត្ថិតំ, តទុកយំ
វេទិតញ្ញំ។ ពាហិរំ បន បញ្ចសតានំ ព្រាហ្មណជាតិកានំ ភិក្ខុនំ បរិយត្ថិ
និស្សាយ មាណុស្សានំ, វុត្ថមេវ តំ អដ្ឋកថាយំ។

បយោជនម្បិ សាធារណំ អសាធារណាន្តិ ធុរិធមំ។ តត្ថ សាធារណំ
អនុក្កមេន យាវ អនុបាទាបរិជញ្ញានំ វិមុត្តិរសត្តា ភក្កតោ ទេសនាយ។
តេនេវាហ “ឯតទត្តា តថា, ឯតទត្តា មន្តនា” តិអាទិ (បរិ. ៣៦៦)។ ឯតេនេវ ច
សំសារចក្កនិវត្តិ សទ្ធម្មចក្កប្បវត្តិ សស្សតាទិមិច្ឆាវាទនិរាករណំ
សម្មាវាទបុរេក្ខារោ អកុសលមូលសមូហននំ កុសលមូលសំរោបនំ
អថាយទ្វារបិទហនំ សគ្គមោក្ខទ្វារវិវរណំ បរិយុជ្ជានរូបសមនំ
អនុសយសមុគ្គាតនំ “មុត្តោ មោចេស្សមី” តិ (ឧទា. អដ្ឋ. ១៨; ឥតិវុ. អដ្ឋ. ៣៨)
បុរិមបដិញ្ញាអវិសំវាទនំ តប្បដិបក្ខមារមនោរថវិសំវាទនំ តិត្តិយធម្មនិម្មជនំ
ពុទ្ធជម្ពបតិដ្ឋាបនន្តិ ឯវមាទិនម្បិ បយោជនានំ សង្កហោ ទដ្ឋញ្ញោ។ អសាធារណំ
បន តេសំ ភិក្ខុនំ មានមន្តនំ។ វុត្ថញ្ញោតំ អដ្ឋកថាយំ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១)
“ទេសនាកុសលោ ភក្កវា មានភញ្ញនត្ថំ ‘សព្ពធម្មមូលបរិយាយ’ ន្តិ ទេសនំ
អារក្ខី” តិ។ ឧកយម្បេតំ ពាហិយមេវ។ សចេ បន វេនេយ្យសន្តានកតម្បិ
ទេសនាពលសិទ្ធិសម្ពាតំ បយោជនំ អធិប្បាយសមិជ្ឈនភាវតោ
យថាធិប្បេតត្ថសិទ្ធិយា យថាការុណិកស្ស ភក្កតោបិ បយោជនមេវាតិ
គណ្ហោយ្យ, ឥមិនា បរិយាយេនស្ស អព្ពន្ធតាបិ វេទិតញ្ញោ។

អបិច វេនេយ្យានំ បថវិអាទិភូតាទិវិភាគភិទ្ទេសក្កាយេ បុប្ផន្ទស្ស
សេក្ខាទិអរិយស្ស ច សទ្ធិហេតុនា មញ្ញនាមញ្ញនវសេន
បវត្តិវិភាគានវពោធនា សមុជ្ឈានំ, ឥមស្ស សុត្តស្ស យថាវុត្តិវិភាគាវពោធនា
បយោជនន្តិវុត្តាវាយមត្តោ។ វេនេយ្យានញ្ញា វុត្តប្បការេ វិសយេ យថាវុត្តានំ
បុគ្គលានំ សទ្ធិហេតុនា មញ្ញនាមញ្ញនានំ វសេន បវត្តិវិភាគាវពោធនា ឥមំ
ទេសនំ បយោជេតិ “តទ្ធិច្ឆាទនបរាយំ ទេសនា”តិ កត្វា។ យញ្ញា ទេសនាយ
សាធនតព្ពំ ជលំ, តំ អាភន្និតព្ពត្តា ទេសកំ ទេសនាយ បយោជេតិ តិ បយោជនន្តិ
វុច្ឆតិ។ តថា វេនេយ្យានំ សព្វសោ ឯកទេសតោ ច មញ្ញនានំ អប្បហានំ, តត្ថ ច
អាទិនវាទស្សនំ, និវត្តសានំ មញ្ញនានំ អនេកាការវោហារស្ស សក្កាយេ
បវត្តិវិសេសស្ស អជាននំ, តត្ថ ច បហ័នមញ្ញនានំ បដិបត្តិយា អជាននំ,
តណ្ហាមុខេន បច្ចយាការស្ស ច អនវពោធនតិ ឯវមាទិនិ ច បយោជនានិ ឥធ
វេទិតញ្ញានិ។

ភូមិត្តយបរិយាបន្នេសុ អសម្ព័ន្ធតធម្មវិប្បកតបរិញ្ញាទិកិច្ចសម្ព័ន្ធតធម្មានំ
សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ច បដិបត្តិ អជានន្តា
អសទ្ធម្មស្សវនធារណាបរិចយមនសិការបរា សទ្ធម្មស្សវន-
ធារណាបរិចយបដិវេជវិមុខា ច វេនេយ្យា ឥមិស្សា ទេសនាយ ភាជនំ។
បិណ្ឌត្តា បន “អស្សុតវា”តិអាទិនា អយោនិសោមនសិការពហុលំ កាពោ
អកុសលមូល-សមាយោកោ ឱលីយនាតិធាវនាបរិគ្គហោ
ឧចាយវិនិពន្ធានុព្រហ្មនា មិច្ឆាភិនិវេសសមន្នាកមោ អវិជ្ជាតណ្ហា-បរិសុទ្ធិ
វុត្តត្តយានុបរមោ អាសវោយយោគគន្តាគតិ តណ្ហាប្បាទុចាទានាវិយោកោ
ចេតោខិល-ចេតោវិនិពន្ធអភិនន្ទន-នីវរណាសង្កានតិក្កមោ
វិវាទមូលាបរិច្ចាកោ អនុសយានុបច្ឆេនោ មិច្ឆត្តានតិវត្តនំ
តណ្ហាមូលធម្មសន្និស្សយតា អកុសលកម្មបថានុយោកោ សព្វកិលេស-

បរិឡាហសារទូកាយចិត្តតាតិ ឯវមាធយោ ធីបិតា ហោត្តិ។ “បថវី បថវិតោ
សញ្ញាតី” តិអាធិនា តណ្ហាវិចិតនិទ្ទេសោ មានជប្បនា
វិបរិយេសាភិនិវេសោ សំគិលេសោ សក្កាយបរិគ្គហោ
ពាលលក្ខណាបទេសោ វុត្តត្ថយវិភាវនានុយោគោ ពហុការបដិបក្ខធិបនា
តិវិធនិស្សយសំសូចនា អាសវក្ខយកថនន្តិ ឯវមាធយោ ធីបិតា ហោត្តិ។

សោឡសហារវណ្ណានា

១. ទេសនាហារវណ្ណានា

តត្ថ យេ ឧបាទានក្ខន្ធឆម្មេ ឧបាទាយ បថវីអាធិក្ខតាធិកេនា បញ្ញត្តិ, តេ
បញ្ញត្តិបដិចាននភាវេន ជាតិជរាមរណាវិសេសនុក្ខបរិយាយេន ច វុត្តា
តណ្ហាវុត្តា តេភូមកធម្មា ទុក្ខសង្ខំ។ មញ្ញាតិកន្ធនន្ធន្ធិបរិយាយេហិ វុត្តា
តណ្ហា សមុទយសង្ខំ។ អយំ តាវ សុត្តន្តនយោ។ អភិធម្មនយេ បន
យថាវុត្តតណ្ហាយ សទ្ធិ “អស្សុតវា” តិអាធិនា ធីបិតា អវិជ្ជាធយោ,
មញ្ញាតាបរិយាយេន គហិតា មានទិដ្ឋិយោ, ភវបទេន គហិតោ កម្មភវោ ចាតិ
សព្វេបិ គិលេសាភិសង្ខារា សមុទយសង្ខំ។ ឧភិន្នំ អប្បវត្តិ និរោធសង្ខំ។
អរិយធម្មគ្គហណោន, បរិញ្ញាភិក្ខុសេក្ខាភិញ្ញាគហណេហិ,
រាគាធិខយវចនេហិ, សម្មាសម្ពោធិគហណោន ច មគ្គសង្ខំ។ កេចិ បន
តណ្ហាក្ខយាធិវចនេហិ និរោធសង្ខំ ឧទ្ធវន្តិ, តំ អដ្ឋកថាយ វិវុដ្ឋតិ តត្ថ
តណ្ហាក្ខយាធិនំ មគ្គកិច្ចការស្ស ឧទ្ធវត្ថា។

តត្ថ សមុទយេន អស្សាទោ, ទុក្ខេន អាធិនេវោ, មគ្គនិរោធយា និស្សរណំ,
តេសំ ភិក្ខុនំ មានភញ្ញនំ ជលំ, តថា “យថាវុត្តវិភាគាវពោធជា” តិអាធិនា វុត្តំ
បយោជនញ្ច។ តស្ស និប្បត្តិការណាត្តា ទេសនាយ វិចិត្តតា ចតុន្នំ បុគ្គលានំ

យាថាវតោ សភាវុបធារណាញា ឧទាយោ, បថីអាទីសុ បុប្ផដ្ឋនាទីនំ
បវត្តិទស្សនាបទេសេន បថីអាទយោ ឯកន្តតោ បរិជាទិតញ្ញា, មញ្ញនា ច
បហាតញ្ញាតិ អយមេត្ត ភកវតោ អាណត្តិទី។ អយំ ទេសនាហារោ។

២. វិចយហារវណ្ណនា

មញ្ញនាទី សក្កាយស្ស អវិសេសហេតុភាវតោ, កស្សចិបិ តត្ថ
អសេសិតព្ពតោ ច សព្ពគហណំ, សភាវុធារណតោ និស្សត្តនិដ្ឋីវតោ ច
ធម្មគ្គហណំ, បតិដ្ឋាភាវតោ អាវេណិកហេតុភាវតោ ច មូលគ្គហណំ,
ការណភាវតោ ទេសនត្ថសម្ភវតោ ច បរិយាយគ្គហណំ, សម្មុទភាវតោ
សម្បទានត្ថសម្ភវតោ ច “វោ”តិ វចនំ, តថាវុបគុណាយោគតោ
អភិមុខិករណតោ ច “ភិក្ខុវេ”តិ អាលបនំ។ ទេសេតុំ សមត្ថភាវតោ តេសំ
សតុប្បាទនត្ថញ្ញា “ទេសេស្សាមី”តិ បដិជាទីនំ, ទេសេតព្ពតាយ
បដិញ្ញាតភាវតោ, យថាបដិញ្ញាញា ទេសនតោ “ត”ន្តិ បច្ឆាមសនំ,
សោតព្ពភាវតោ, សវនត្ថស្ស ច ឯកន្តេន និច្ឆាទនតោ “សុណាថា”តិ វុត្តំ។
សក្កាតព្ពតោ, សក្កច្ចកិរិយាយ ឯវ ច តទត្ថសិទ្ធិតោ “សាធុក”ន្តិ វុត្តំ។ ធម្មស្ស
មនសិករណីយតោ តទទីនត្ថា ច សព្ពសម្បត្តិនំ “មនសិ ករោថា”តិ វុត្តំ
យថាបរិញ្ញាតាយ ទេសនាយ បរិព្យត្តភាវតោ វិត្តាវត្ថសម្ភវតោ ច
“ភាសិស្សាមី”តិ វុត្តំ។ ភកវតោ សទេវកេន លោកេន សិរសា
សម្បជិច្ឆិតព្ពវចនត្ថា, តស្ស ច យថាជិប្បតត្ថសាធនតោ “ឯវ”ន្តិ វុត្តំ។ សត្ថ
ឧត្តមការវដ្ឋានភាវតោ, តត្ថ ច ការវស្ស ឧឡារបុញ្ញភាវតោ “ភន្តេ”តិ វុត្តំ។
ភិក្ខុនំ តថាកិរិយាយ និច្ឆិតភាវតោ វចនាលដ្ឋាវតោ ច “ខោ”តិ វុត្តំ។ សវនស្ស
បដិជាទីតព្ពតោ, តថា តេហិ បដិបន្ទត្ថា ច “បច្ឆស្សោសុ”ន្តិ វុត្តំ បច្ឆត្ថភាវតោ,
សកលស្សចិ ឯកជ្ឈំ ករណតោ “ឯត”ន្តិ វុត្តំ។

វុច្ចមានស្ស បុគ្គលស្ស លោកបរិយាបន្នត្តា លោកាធារត្តា ច លោកំ
ឧបាទាយ “ឥធា”តិ វុត្ថំ។ បដិវេធពាហុសច្ចាភាវតោ
បរិយត្តិពាហុសច្ចាភាវតោ ច “អស្សុតវា”តិ វុត្ថំ។ បុច្ចសុ, បុច្ច វា ជនភាវតោ
“បុច្ចជ្ឈនោ”តិ វុត្ថំ។ អរិយធម្មវិវហតោ អរិយធម្មសមន្នាគមតោ ច
“អរិយាន”ន្តិ វុត្ថំ។ អរិយភាវករាយ បដិបត្តិយា អភាវតោ, តត្ថ
កោសល្លទមថាភាវតោ “អរិយានំ អនុស្សវី”តិ អាទិ វុត្ថំ។
អសន្តធម្មស្សវនតោ សន្តធម្មសមន្នាគមតោ សត្តិ ចាសំសិយតោ ច
“សប្បវិសាន”ន្តិ វុត្ថំ។ សប្បវិសភាវករាយ បដិបត្តិយា អភាវតោ, តត្ថ ច
កោសល្លទមថាភាវតោ “សប្បវិសានំ អនុស្សវី”តិ អាទិ វុត្ថំ។ បដិវេត្តកានំ
មញ្ញានំ, ឧបរិ វុច្ចមានានញ្ញមញ្ញានំ មូលកត្តា បបញ្ចសម្ពាសំ “បដិវេ
បដិវេតោ សញ្ញានាតី”តិ វុត្ថំ។ អនុបុច្ចជ្ឈនស្ស អហំការ-មមំការានំ កត្តចិបិ
អប្បហ័នត្តា “បដិវេ មញ្ញាតី”តិ អាទិ វុត្ថំ។

បុព្វេ អគ្គហិតត្តា, សាមញ្ញតោ ច គយ្ហមានត្តា, បុគ្គលស្ស
បដិវេ អាទិ អារម្មណសភាគតាយ លព្វមានត្តា ច “យោបី”តិ វុត្ថំ។ “យោ”តិ
អនិយមេន គហិតស្ស និយមេតព្វតោ បដិវេ ទិសិតព្វតោ ច; “សោ”តិ វុត្ថំ
សាតិសយំ សំសារេ ភយស្ស ឥក្ខនតោ កិលេសភេទនសម្បវតោ ច “ភិក្ខុ”តិ
វុត្ថំ។ សិក្ខាហិ សមន្នាគមតោ សេក្ខធម្មបដិលាភតោ ច “សេក្ខោ”តិ វុត្ថំ។
មនសាលទ្ធព្វស្ស អរហត្តស្ស អនធិគតត្តា អធិគមនីយតោ ច
“អប្បត្តមានសោ”តិ វុត្ថំ។ អបរេន អនុត្តរណីយតោ, បរំ អនុច្ឆិកភាវេន
ឧត្តរិក្ខា បិតត្តា ច “អនុត្តរ”ន្តិ វុត្ថំ។ យោគេន ភាវនាយ កាមយោគាទិតោ ច
ខេមំ សិរំ អនុបទ្ធពន្តិ “យោគក្ខេម”ន្តិ វុត្ថំ។ ធនុប្បវត្តិយា ឧស្សក្កាបត្តិយា ច
“បត្តយមាណោ”តិ វុត្ថំ។ តទត្ថស្ស សព្វសោ សព្វសីយាបដិវេ ហារស្ស
សមដិវេ បស្សនាវិហារស្ស ទិព្វវិហារស្ស ច វសេន “វិហារតី”តិ វុត្ថំ។ សេក្ខស្ស

សត្វសោ អភិញ្ញេយ្យការព្រោះ បរិញ្ញេយ្យការព្រោះ ញាណោន អភិភវិត្វា
ជាននតោ “អភិជានាតី” តិ វុត្ថំ។ សេក្ខស្ស សត្វសោ អប្បហ័នមញ្ញនតាយ
អភាវតោ “មា មញ្ញី” តិ វុត្ថំ។ សេសំ វុត្ថនយានុសារេន វេទិតព្ពំ។ ឥមិនា នយេន
ឥតោ បរំ សត្វបទេសុ វិនិច្ឆយោ កាតញ្ញោ។ សក្កា ហិ អដ្ឋកថំ តស្ស
លីនត្ថវណ្ណានញ្ច អនុគន្ធា អយមត្ថោ វិញ្ញហិ វិភាវេតុន្តិ អតិវិត្ថារកយេន ន
វិត្ថារយិម្ហ។ ឥតិ អនុបទិវិចយតោ វិចយោ ហារោ។

ក. យុត្តិហារវណ្ណានា

សក្កាយស្ស សត្វមញ្ញនានំ មូលភារោ យុជ្ជតិ បរិកប្បមត្តកត្តា
លោកិចិត្តស្ស។ ព្យាហុសច្ចុយរហិតស្ស អនុបុគ្គន្ធនភារោ យុជ្ជតិ
បុគ្គកិលេសាភិសម្ព័ន្ធវជននាទិសភាវត្តា។ យថាវុត្ថបុគ្គន្ធស្ស វា
វុត្ថប្បការពាហុសច្ចាភារោ យុជ្ជតិ តស្មី សតិ សញ្ញាវតោ។ តត្ថ អស្សុតវតោ
បុគ្គន្ធស្ស អរិយានំ សប្បវិសានញ្ច អនុស្សវិតាទិ យុជ្ជតិ អរិយករធម្មានំ
អរិយភាវស្ស ច តេន អធិដ្ឋត្តា អប្បដិបន្នត្តា ច តថា តស្ស បថវិយា “អហំ
បថវី, មម បថវី, បរោ បថវី” តិ សញ្ញាននំ យុជ្ជតិ អហំការមមំការានំ សព្វេន
សត្វំ អប្បហ័នត្តា។ តថា សញ្ញានតោ ចស្ស បថវី កម្មាទិករណាទិវសេន
គហេត្វា នានប្បការតោ មញ្ញនាបវត្ថិ យុជ្ជតិ សញ្ញានិទានត្តា បបញ្ចសម្ព័ន្ធនំ។
យោ មញ្ញតិ, តស្ស អបរិញ្ញាតវត្ថុកតា យុជ្ជតិ បរិញ្ញាយវិនា
មញ្ញនាបហានាភាវតោ។ “អាបំ អាបតោ សញ្ញានាតី” តិ អាទីសុបិ ឯសេវ
នយោ។ អបរិយោសិតសិក្ខស្ស អប្បត្តមានសតា យុជ្ជតិ
កតកិច្ចតាភាវតោ។ សេក្ខស្ស សតោ យោគក្ខេមបត្តនា យុជ្ជតិ
តទទិមុត្តភាវតោ។ តថា តស្ស បថវិយា អភិជាននា យុជ្ជតិ បរិញ្ញាបហានេសុ
មត្តសោ ការិភាវតោ។ តតោ ឯវ ចស្ស “មា មញ្ញី” តិ វុត្ថព្ពតា យុជ្ជតិ

វត្ថុបរិញ្ញាយ វិយ មញ្ញាបហានស្សបិ វិប្បកតតារតោ។ សេក្ខស្ស បដវិយា
បរិញ្ញេយ្យតា យុទ្ធីតិ បរិញ្ញាតុំ សក្កណេយ្យត្ថា សព្ពសោ អបរិញ្ញាតត្ថា ច។
“អាបំ អាបតោ”តិ អាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ អរហត្ថាទិយុត្តស្ស បដវិយាទីនំ
អភិជាននា មញ្ញនាការោ ច យុទ្ធីតិ សម្ពាតធម្មត្ថា, សព្ពសោ កិលេសានំ
បហ័នត្ថា, តតោ ឯវ ចស្ស វីតរាគាទិការោ តតោ សម្មនេវ ច
បដិច្ចសមុប្បាទស្ស បដិវិទូតាតិ។ អយំ យុត្តិហារោ។

២. បទដ្ឋានហារវណ្ណានា

កិសេវាបិ មញ្ញនា សក្កាយស្ស បទដ្ឋានំ, មញ្ញនានំ
អយោនិសោមនសិការោ បទដ្ឋានំ, សុតទ្ធិយវិរហោ អន្ធិបុគ្គនភាវស្ស
បទដ្ឋានំ, សោ អរិយានំ អនស្សវិតាយ បទដ្ឋានំ, សា អរិយធម្មស្ស
អកោវិទតាយ បទដ្ឋានំ, សា អរិយធម្មេ អរិដ្ឋិតតាយ បទដ្ឋានំ។ “សប្បវិសានំ
អនស្សវី”តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ សញ្ញាវិបល្លាសោ មញ្ញនានំ បទដ្ឋានំ។
សញ្ញានិទានា ហិ បបញ្ចសម្ពាតិ។ មញ្ញនាសុ ច តណ្ហាមញ្ញនា ឥតរមញ្ញនានំ
បទដ្ឋានំ “តណ្ហាគតានំ បរិតស្សិតវិប្បន្តិត”ន្តិ, (ធី. និ. ១.១០៥-១០៩)
“តណ្ហាបច្ចយា ឧទាទាន”ន្តិ (ម. និ. ៣.១២៦; មហាវ. ១) ច វចនតោ,
តណ្ហាគតស្សេវ ច “សេយ្យេហមស្មិ”ន្តិ អាទិនា មានជប្បនាសញ្ញាវតា។
សញ្ញាបិ វា មញ្ញនា សញ្ញាសំ មញ្ញនានំ បទដ្ឋានំ។ “ឧទាទានបច្ចយា តណ្ហា”តិ ហិ
វចនតោ ទិដ្ឋិបិ តណ្ហាយ បទដ្ឋានំ។ “អហមស្មិ ព្រហ្មា មហាព្រហ្មា”តិ (ធី. និ.
១.២២; ៣.៣៩) អាទិវចនតោ មាណាបិ ទិដ្ឋិយា បទដ្ឋានំ។ តថា “អស្មីតិ សតិ
ឥត្ថស្មីតិ ហោតិ, ឯវស្មីតិ ហោតិ, អញ្ញាថាស្មីតិ ហោតិ”តិ អាទិវចនតោ
មានស្សបិ តណ្ហាយ បទដ្ឋានតា លព្ពតេវ។ សេក្ខា ធម្មា សប្បនេសតោ
មញ្ញនាបហានស្ស បទដ្ឋានំ។ អសេក្ខា និប្បនេសតោ មញ្ញនាបហានស្ស

បទដ្ឋានំ។ កម្មភវោ ច ជាតិយា បទដ្ឋានំ។ ជាតិ ជរាមរណស្ស បទដ្ឋានំ។
បច្ចយាការស្ស យថាភូតាវពោធនោ សម្មាសម្ពោធិយា បទដ្ឋានន្តិ។ អយំ
បទដ្ឋានោ ហារោ។

៥. លក្ខណហារវណ្ណានា

“សត្វធម្មមូលបរិយាយ”ន្តិ ឯត្ថ មូលគ្គហណោន មូលបរិយាយគ្គហណោន
វា យថា តណ្ហាមានទិដ្ឋិយោ គយ្ហន្តិ, ឯវំ ទោសមោហាទិនម្បិ
សក្កាយមូលធម្មានំ សង្កហោ ទដ្ឋព្ពោ សក្កាយស្ស មូលភាវេន
ឯកលក្ខណត្តា។ “អស្សុតវា”តិ ឥមិនា យថា តស្ស បុគ្គលស្ស
បរិយត្តិបដិវេធសទ្ធម្មានំ អភារោ គយ្ហតិ, ឯវំ បដិបត្តិសទ្ធម្មស្សបិ អភារោ
គយ្ហតិ សទ្ធម្មភាវេន ឯកលក្ខណត្តា។ អរិយានំ
អទស្សនកាមតាធិលក្ខណា។ “អរិយធម្មស្ស អកោវិទោ”តិ ឥមិនា
អរិយធម្មាធិគមស្ស វិពន្ធក្ខតំ អញ្ញាណំ។ “អរិយធម្មេ អវិនីតោ”តិ ឥមិនា
អរិយវិនយាការោ។ សោ បនត្ថតោ អរិយវិនយេ អប្បដិបត្តិ ឯវំ វាតិ តីហិបិ
បទេហិ យថាវុត្តវិសយា មិច្ឆាទិដ្ឋិវិចិត្តិច្ឆា ច គហិតាវ ហោន្តិ។ តគ្គហណោន
ច សព្ពេបិ អកុសលា ធម្មា សង្កហិតាវ ហោន្តិ សំកិលេសលក្ខណោន
ឯកលក្ខណត្តា។ “សប្បវិសានំ អទស្សវី”តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

“បថវី បថវិតោ សញ្ញាធាតី”តិ ឥទំ ទិដ្ឋិមញ្ញាធានំ សញ្ញាយ
ការណភាវទស្សនំ។ តត្ថ យថា សញ្ញា, ឯវំ
វិតក្កជស្សវិជ្ជាអយោនិសោមនសិកាវាទយោបិ តាសំ ការណាន្តិ អត្ថតោ
តេសម្បត្ត សង្កហោ វុត្តោ ហោតិ មញ្ញាធានំ ការណភាវេន ឯកលក្ខណត្តា។
“មញ្ញាតី”តិ ឥមិនា មញ្ញាធាតីច្ឆេន តណ្ហាមានទិដ្ឋិយោ គហិតា តាសំ
កិលេសសភាវត្តា។ តគ្គហណោនេវ វិចិត្តិច្ឆាទិនម្បិ សង្កហោ ទដ្ឋព្ពោ

កិលេសលក្ខណៈ ឯកលក្ខណៈត្រា។ តថា តណ្ហាយ ហេតុសភាវត្តា
តគ្គហណេនេវ អវសិដ្ឋាកុសលហេតុនំ សង្កហោ ធម្មញ្ញោ ហេតុលក្ខណៈ
ឯកលក្ខណៈត្រា។ តថា តណ្ហាទិដ្ឋនំ អាសវាទិសភាវត្តា តគ្គហណេនេវ
អវសិដ្ឋាសវោយយោគគន្ថនីវរណាទិនម្បិ សង្កហោ ធម្មញ្ញោ
អាសវាទិសភាវត្តា ឯកលក្ខណៈត្រា។ តថា “បថី មញ្ញតី” តិអាទិនា
បថីអាទិនំ រូបសភាវត្តា តត្ថិសយានញ្ច មញ្ញានំ រូបវិសយត្តា
តគ្គហណេនេវ សកលរូបក្ខន្ធវិសយាបិ មញ្ញនា ទស្សិតា ហោន្តិ
រូបវិសយលក្ខណៈ អាសំ ឯកលក្ខណៈត្រា។ ឯវំ ចក្ខាយតនាទិវិសយាបិ
មញ្ញនា និទ្ធាវេតញ្ច។ “អបរិញ្ញាត” ត្ថិ បរិញ្ញាបដិក្ខេបេន តប្បដិពទ្ធកិលេសានំ
បហានបដិក្ខេបាតិ ធម្មញ្ញោ មគ្គកិច្ចភាវេន បរិញ្ញាបហានានំ
ឯកលក្ខណៈត្រា។ ឥមិនា នយេន សេសេសុបិ យថាវហំ ឯកលក្ខណៈ
និទ្ធាវេតញ្ចតិ។ អយំ លក្ខណោ ហារោ។

៦. ចតុព្យាបារវណ្ណនា

បថីអាទិសុ វត្ថុសុ ព្យញ្ញនច្ឆាយាយ អត្ថំ គហេត្វា ធម្មគម្ពីរតំ
អសល្លក្ខេត្វា អសទ្ធម្មស្សវនាទិនា វញ្ជិតា ហុត្វា
សទ្ធម្មស្សវនធារណាបរិចយមនសិការវិមុខា បថីអាទិសុ វត្ថុសុ
បុព្វជ្ឈនសេក្ខាសេក្ខតថាគតានំ បដិបត្តិវិសេសំ អជានន្តា ច វេនេយ្យា ឥមិស្សា
ទេសនាយ និទានំ។ តេ “កថំ នុ ខោ យថាវុត្តនោសវិនិមុត្តា យថាវុត្តញ្ចា វិសេសំ
ជានន្តា សម្មាបដិបត្តិយា ឧភយហិតបរាយណា សវេយ្យ” ត្ថិ អយមេត្ត
ភគវតោ អធិប្បាយោ។ បទនិព្ពចនំ និរុត្តំ, តំ “ឯវ” ត្ថិអាទិនិទានបទានំ,
“សព្វធម្មមូលបរិយាយ” ត្ថិអាទិចាឡិបទានញ្ច អដ្ឋកថាយំ, តស្សា

លីនត្រូវឆ្លាតវៃយោងព្រោះ វុត្តនយោន សុរិញ្ញយុត្តា អតិវិត្តារកយោន ន
វិត្តារយិម្ហ។

បទបទត្ថទេសនានិក្ខេបសុត្តសន្ធិវសេន បញ្ជាវិទាសន្ធិ។ តត្ថ បទស្ស
បទន្តវេន សម្ពន្ធា បទសន្ធិ, តថា បទត្ថស្ស បទត្ថន្តវេន សម្ពន្ធា បទត្ថសន្ធិ,
យោ “កិរិយាការកសម្ពន្ធា” តិ វុច្ចតិ។ នាទានុសន្ធិកស្ស សុត្តស្ស
តំតំអនុសន្ធិហិ សម្ពន្ធា, ឯកានុសន្ធិកស្ស បទ បុញ្ញាបរសម្ពន្ធា ទេសនាសន្ធិ។
យា អដ្ឋកថាយំ “បុច្ឆានុសន្ធិ អដ្ឋាសយានុសន្ធិ យថានុសន្ធិ” តិ តិដាវិភត្តា។
អដ្ឋាសយោ ចេត្ត អត្ថដ្ឋាសយោ បរដ្ឋាសយោតិ ទិដ្ឋា វេទិតញ្ញា។ យំ បទេត្ថ
វត្តព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា និទានវឆ្លាតាយំ វុត្តមេវ។ និក្ខេបសន្ធិ ចតុន្នំ សុត្តនិក្ខេបានំ
វសេន វេទិតញ្ញា។ សុត្តសន្ធិ ឥធ បឋមនិក្ខេបវសេនេវ វេទិតញ្ញា។ កស្មា
បទេត្ថ មូលបរិយាយសុត្តមេវ បឋមំ និក្ខិត្តំ? នាយមនុយោគោ កត្តចិ
នប្បវត្តតិ, អបិច យស្មា មញ្ញនាមូលកំ សក្កាយំ, សព្វមញ្ញនា ច តត្ថ ឯវ
អនេកភេទភិក្ខុ បវត្តតិ, ន តស្សា សវិសយាយ លេសមត្តម្បិ សារំ អត្ថីតិ
បថីវិអាទិវិភាគភិក្ខុសុ មញ្ញនាសុ ច សាតិសយំ និព្វេជវិភាគសញ្ញននិ ឧបរិ
សេក្ខាសេក្ខតថាគតគុណវិភាវនី ច អយំ ទេសនា។ សុត្តន្តទេសនា ច
វិសេសតោ ទិដ្ឋិវិនិវេឆនកថា, តស្មា សនិស្សយស្ស ទិដ្ឋិក្កាហស្ស អាទិតោ
អសារភាវទីបនំ ឧបរិ ច សព្វេសំ អរិយានំ គុណវិសេសវិភាវនមិទំ សុត្តំ បឋមំ
និក្ខិត្តំ។ កិញ្ច សក្កាយេ មញ្ញនាមញ្ញនាមុខេន បវត្តិនិវត្តិសុ
អាទីនវានិសំសវិភាវនតោ សព្វេសំ បុគ្គលានំ បដិបត្តិវិភាគតោ ច ឥទមេវ
សុត្តំ បឋមំ និក្ខិត្តំ។

យំ បទ ឯកិស្សា ទេសនាយ ទេសនន្តវេន សទ្ធិ សំសន្ននំ, អយម្បិ
ទេសនាសន្ធិ, សា ឯវ វេទិតញ្ញា។ “អស្សតវា បុថុជ្ជនោ... បេ.... និព្វានំ

អភិធន្តតិ”តិ អយំ ទេសនា។ “ឥធម៌, ភិក្ខុវេ, អសុតវា បុព្វជ្ជនោ...បេ....
សប្បុរិសធម្មេ អវិនិតោ មនសិករណីយេ ធម្មេ នប្បជាតាតិ,
អមនសិករណីយេ ច ធម្មេ នប្បជាតាតិ, សោ មនសិករណីយេ ធម្មេ
អប្បជានន្តោ អមនសិករណីយេ ច ធម្មេ អប្បជានន្តោ យេ ធម្មា ន
មនសិករណីយា, តេ ធម្មេ មនសិ ករោតិ...បេ.... អនុប្បន្នោ វា កាមាសវោ
ឧប្បជ្ជតិ, ឧប្បន្នោ វា កាមាសវោ បវឌ្ឍតិ។ អនុប្បន្នោ វា ភវាសវោ ឧប្បជ្ជតិ,
ឧប្បន្នោ វា ភវាសវោ បវឌ្ឍតិ, អនុប្បន្នោ វា អវិជ្ជាសវោ ឧប្បជ្ជតិ, ឧប្បន្នោ វា
អវិជ្ជាសវោ បវឌ្ឍតិ”តិ (ម. និ. ១.១៧) ឥមាយ ទេសនាយ សំសន្តតិ។ តថា
“តស្សេតំ ចាដិកង្ខំ សុភនិមិត្តំ មនសិ ករិស្សតិ, តស្ស សុភនិមិត្តស្ស
មនសិកាវា រាគោ ចិត្តំ អនុទ្ធិសេស្សតិ, សោ សរាគោ សនោសោ សមោហោ
សាដ្ឋុណោ សំកិលិដ្ឋចិត្តោ កាលំ ករិស្សតិ”តិ (ម. និ. ១.៥៩) ឥមាយ
ទេសនាយ សំសន្តតិ។ តថា “ចក្កញ្ញារុសោ បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បជ្ជតិ ចក្កវិញ្ញាណំ,
តិណ្ណំ សង្កតិ ជស្សោ, ជស្សបច្ចយា វេទនា។ យំ វេទនតិ តំ សញ្ញាតាតិ, យំ
សញ្ញាតាតិ តំ វិតក្កេតិ, យំ វិតក្កេតិ តំ បបព្វោតិ, យំ បបព្វោតិ តតោនិទានំ
បុរិសំ បបព្វាសញ្ញាសង្ខា សមុទាចរន្តិ”តិ (ម. និ. ១.២០៤) ឥមាយ ទេសនាយ
សំសន្តតិ។ តថា “ឥធម៌, ភិក្ខុវេ, អសុតវា បុព្វជ្ជនោ...បេ.... សប្បុរិសធម្មេ អវិនិតោ
រូបំ ‘ឯតំ មម, ឯសោហាមស្មិ, ឯសោ មេ អត្តា’តិ សមនុបស្សតិ។ វេទនំ...បេ....,
សញ្ញំ...បេ...., សង្ខារេ...បេ...., វិញ្ញាណំ ‘ឯតំ មម, ឯសោហាមស្មិ, ឯសោ មេ
អត្តា’តិ សមនុបស្សតិ។ យម្បិ តំ ទិដ្ឋំ...បេ.... យម្បិ តំ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ, សោ លោកោ
សោ អត្តា សោ បេច្ច ភវិស្សាមិ និច្ឆោ ធុវោ សស្សតោ អវិបរិណាមធម្មោ
សស្សតិសមំ តថេវ វេស្សាមីតិ, តម្បិ ‘ឯតំ មម, ឯសោហាមស្មិ, ឯសោ មេ
អត្តា’តិ សមនុបស្សតិ”តិ (ម. និ. ១.២២១) ឥមាយ ទេសនាយ សំសន្តតិ។

“យោបិ សោ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ...បេ.... ធិត្តានំ មាភិនន្តិ” តិ អយំ ទេសនា។ “ឥធន, ទេវានមិន្ទ, ភិក្ខុនោ សុតំ ហោតិ ‘សព្ពេ ធម្មា នាលំ អភិនិវេសាយា’ តិ, ឯវព្វេតំ, ទេវានមិន្ទ, ភិក្ខុនោ សុតំ ហោតិ ‘សព្ពេ ធម្មា នាលំ អភិនិវេសាយា’ តិ, សោ សព្ពំ ធម្មំ អភិជាតាតិ, សព្ពំ ធម្មំ អភិញ្ញាយ សព្ពំ ធម្មំ បរិជាតាតិ, សព្ពំ ធម្មំ បរិញ្ញាយ យំ កិញ្ចា វេទនំ វេទេតិ សុខំ វា ទុក្ខំ វា អទុក្ខមសុខំ វា, សោ តាសុ វេទនាសុ អនិច្ចានុបស្សី វិហារតិ, វិរាគានុបស្សី វិហារតិ, និរោធានុបស្សី វិហារតិ, បដិទិស្សក្កានុបស្សី វិហារតិ” តិ (ម. និ. ១.៣៩០) ឥមាយ ទេសនាយ សំសន្នតិ។

“យោបិ សោ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ អរបាំ...បេ.... អភិសម្ពុទ្ធាតិ វេទាមី” តិ អយំ ទេសនា “សុតវា ច ខោ, ភិក្ខុវេ, អរិយសាវកោ...បេ.... សប្បុរិសធម្មេ សុវិនិតោ រូបំ ‘នេតំ មម, នេសោហមស្មិ, ន មេសោ អត្តា’ តិ សមនុបស្សតិ, វេទនំ...បេ...., សញ្ញំ...បេ...., សម្ពុទ្ធវេ...បេ...., វិញ្ញាណំ ‘នេតំ មម, នេសោហមស្មិ, ន មេសោ អត្តា’ តិ សមនុបស្សតិ។ យម្បិ តំ ធិដ្ឋំ សុតំ វិញ្ញាតំ បត្តំ បរិយេសិតំ អនុវិចិតំ មនសា, តម្បិ ‘នេតំ មម, នេសោហមស្មិ, ន មេសោ អត្តា’ តិ សមនុបស្សតិ។ យម្បិ តំ ធិដ្ឋិដ្ឋានំ, សោ លោកោ សោ អត្តា សោ បេច្ច ភវិស្សមិ ‘និច្ឆោ ធុរោ សស្សតោ អបិ បរិណាមធម្មោ សស្សតិសមំ តថេវ វេស្សមី’ តិ, តម្បិ ‘នេតំ មម, នេសោហមស្មិ, ន មេសោ អត្តា’ តិ សមនុបស្សតិ។ សោ ឯវំ សមនុបស្សន្តោ ន បរិតស្សតិ” តិ (ម. និ. ១.២៤១) ឯវំ មាធិទេសនាហិ សំសន្នតិ តិ, អយំ ចតុព្យុហោ ហារោ។

៧. អារត្តហារវណ្ណានា

“អស្សុតវា បុព្វជ្ជនោ” តិ ឥមិនា យោនិសោមនសិការបដិក្ខេបមុខេន អយោនិសោមនសិការបរិគ្គហោ ធិបិតោ។ “អរិយានំ អទស្សរិ” តិ អាធិនា សប្បុរិសូបនិស្សយាធិបដិក្ខេបមុខេន អសប្បុរិសូបនិស្សយាធិបរិគ្គហោ

ធីបិតោ។ តេសុ បុរិមនយេន អាសយវិបត្តិ កិត្តិតា, ទុតិយេន បយោគវិបត្តិ។
បុរិមេន ចស្ស កិលេសវដ្តំ, តញ្ច យតោ វិចាកវដ្តន្តិ សកលំ
សំសារចក្កមាវត្ថុតិ។ “បថវី មញ្ញតី” តិអាទិនា តត្ថ តិស្សោ មញ្ញនា វុត្តា។
តាសុ តណ្ហាមញ្ញនា “ឯតំ មមា” តិ តណ្ហាគ្គាហោ, មានមញ្ញនា
“ឯសោហាមស្មី” តិ មានគ្គាហោ, ទិដ្ឋិមញ្ញនា “ឯសោ មេ អត្តា” តិ ទិដ្ឋិគ្គាហោ។
តត្ថ តណ្ហាគ្គាហោន “តណ្ហំ បដិច្ចបរិយេសនា” តិអាទិកា (ធី. និ. ២.១០៣; ធី. និ.
៣.៣៥៩; អ. និ. ៣.២៣; វិភ. ៩៦៣) នវ តណ្ហាមូលកា ធម្មា អាវត្តន្តិ។
មានគ្គាហោន “សេយ្យោហាមស្មី” តិអាទិកា នវ មានវិទា អាវត្តន្តិ។ ទិដ្ឋិគ្គាហោន
“រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតី” តិអាទិកា (សំ. និ. ៤.៣៤៥) វិសតិវត្ថុកា
សក្កាយទិដ្ឋិ អាវត្តតិ។ តីសុ ច កាហោសុ យាយ សញ្ញាយ តណ្ហាគ្គាហាស្ស
វិក្ខម្ពនា, សា ទុក្ខសញ្ញា ទុក្ខានុបស្សនា។ យាយ សញ្ញាយ មានគ្គាហាស្ស
វិក្ខម្ពនា, សា អនិច្ចសញ្ញា អនិច្ចានុបស្សនា។ យាយ បន សញ្ញាយ
ទិដ្ឋិគ្គាហាស្ស វិក្ខម្ពនា, សា អនត្តសញ្ញា អនត្តានុបស្សនា។ តត្ថ
បឋមគ្គាហាវិសភាគតោ អប្បណិហិតវិមោក្ខមុខំ អាវត្តតិ,
ទុតិយគ្គាហាវិសភាគតោ អនិមិត្តវិមោក្ខមុខំ អាវត្តតិ,
តតិយគ្គាហាវិសភាគតោ សុញ្ញតវិមោក្ខមុខំ អាវត្តតិ។

សេក្ខត្តហាលោន អរិយាយ សម្មាទិដ្ឋិយា សង្គហោ, តតោ ច
បរតោ យោសយោនិសោមនសិការា ធីបិតា ហោន្តិ។ បរតោ យោសេន ច
សុតវា អរិយសាវកោតិ អាវត្តតិ, យោនិសោមនសិការេន នវ
យោនិសោមនសិការមូលកា ធម្មា អាវត្តន្តិ, ចតុត្ថិជញ្ញា សម្មត្តិចក្កំ។ “មា
មញ្ញី” តិ មញ្ញនា វិប្បកតប្បហានតាគហាលោន ឯកច្ឆាសវបរិក្ខយោ
ធីបិតោ ហោតិ, តេន ច សទ្ធាវិមុត្តទិដ្ឋិប្បត្តកាយសក្ខិភាវា អាវត្តន្តិ។ “អរហំ
ឡីណាសវោ” តិអាទិនា អសេក្ខា សីលក្ខន្ធានយោ ទស្សិតា ហោន្តិ,

សីលក្ខន្ធាធិចារិបូរិយា ច ធន នាថករណា ធម្មា អារត្តន្តិ។ “ន មញ្ញតិ” តិ
មញ្ញនាបដិក្ខេបេន បញ្ចសុ ឧបាទានក្ខន្ធនេសុ “នេតំ មម, នេសោហមស្មី, ន
មេសោ អត្តា” តិ សម្មាបដិបត្តិ ធស្សតា, តាយ ច សាតិសយា
និកត្តិបរិយាទានមានសមុគ្គាជនទិដ្ឋិឧគ្គាជនានិ បកាសិតានិ តិ
អប្បណិហិតានិមិត្ត-សុញ្ញតវិមោក្ខា អារត្តន្តិ។

“តថាគតោ” តិអាទិនា សព្វញ្ញគុណា វិភាវិតាតិ តទវិនាការតោ
ធនពល-ចតុវេសារដ្ឋអសាធារណាញាណាអារេណិកពុទ្ធជម្ពា អារត្តន្តិ។ “នន្ទិ
ទុក្ខស្ស មូល” តិអាទិនា សន្ធិ ហេតុនា វដ្តវិវដ្តំ កថិតន្តិ
បវត្តិនិវត្តិតទុក្ខយហេតុវិភាវនេន ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ អារត្តន្តិ។ “តណ្ហានំ
ខយា” តិអាទិនា តណ្ហាប្បហានាបទេសេន តទេកជ្ជការតោ ទិយឡស្ស
កិលេសសហស្សស្ស បហានំ អារត្តតិ។ “សព្វសោ តណ្ហានំ ខយា
សម្មាសម្ពោធិ អភិសម្ពុទ្ធោ” តិ ច វុត្តត្តា “នន្ទិ ទុក្ខស្ស មូល” តិ, “ឥតិ
វិទិត្វា” តិអាទិនា វុត្តស្ស មញ្ញនាការហេតុក្ខតស្ស បច្ចយាការវេទនស្ស
សាវកេហិ អសាធារណាញាណាចារកាវោ ធស្សតោ, តេន
ចតុវិសតិកោជិសតសហស្សសមាបត្តិសញ្ញារិ ភគវតោ មហាវជិរញ្ញាលំ
អារត្តតិ តិ។ អយំ អារត្តោ ហារោ។

៨. វិភត្តិហារវណ្ណានា

“សព្វធម្មមូលបរិយាយ” តិ ឯត្ថ សព្វធម្មា នាម តេក្ខមកា ធម្មា
សក្កាយស្ស អធិប្បេតត្តា។ តេសំ មញ្ញនា បទដ្ឋានំ បបញ្ចសម្ពាធិមិត្តត្តា
លោកិវិចិត្តស្ស។ តយិមេ កុសលា អកុសលា អព្យាកតាតិ តិវិជារ តេសុ
កុសលានំ យោនិសោមនសិកាវាទិ បទដ្ឋានំ, អកុសលានំ
អយោនិសោមនសិកាវាទិ, អព្យាកតានំ កម្មកវអារវដ្ឋនក្ខត្រូចាទិ បទដ្ឋានំ។

តត្ថ កុសលា កាមាវចរាទិវសេន ភូមិភោ តិវិជា, តថា អព្យាកតា
ចិត្តប្បាទសភាវា, អចិត្តប្បាទសភាវា បន កាមាវចរាវ តថា អកុសលា។
បរិយត្ថិបដិបត្តិបដិវេធសុត កិច្ចាភាវេន តិវិជោ អស្សុតវា។
អន្ធកល្យាណវិភាគេន ធុរិវេនា បុប្ផនោ។
សម្មាសម្ពុទ្ធបច្ឆេកពុទ្ធសាវកេភេទេន តិវិជោ អរិយា។
មំសចក្ខុទិព្ពចក្ខុបញ្ញាចក្ខុហិ ទស្សនាភាវេន តិវិជោ អទស្សរិ។
មគ្គជលនិព្វានភេទេន តិវិជោ, នរិវិជោ វា អរិយធម្មោ។
សវនធារណាបរិចយមនសិការបដិវេធសេន បញ្ចវិជោ អរិយធម្មស្ស
កោវិទតា។ តទភាវតោ អកោវិទោ។ សំវរបហានភេទេន ធុរិវេនា, ទសរិវេនា វា
អរិយធម្មិនយោ, តទភាវតោ អរិយធម្ម អរិនិតោ។ ឯត្ថ បទដ្ឋានវិភាគោ
ហោដ្ឋា ទស្សិតោយេវ។ “សប្បវិសានំ អទស្សរិ” តិអាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។
“បថវី មញ្ញតី” តិអាទិសុ មញ្ញនាវត្ថុវិភាគោ ចាឡិយំ អាគតោវ, តថា
អដ្ឋត្ថិ កតាហិរាទិកោ ច អន្តរិភាគោ។

មញ្ញនា បន តណ្ហាមានទិដ្ឋិវសេន សង្ខេបតោ តិវិជោ, វិត្តាវតោ បន
តណ្ហាមញ្ញនា តាវ កាមតណ្ហាទិវសេន អដ្ឋសតវិជោ, តថា “អស្មីតិ សតិ
ឥត្ថំស្មីតិ ហោតី” តិអាទិនា។ ឯវំ មានមញ្ញនាបិ។ “អស្មីតិ សតិ ឥត្ថំស្មីតិ
ហោតី” តិអាទិនា បបញ្ចត្ថយំ ឧទ្ទិដ្ឋំ និទ្ទិដ្ឋញ្ញាតិ។ ឯតេន ទិដ្ឋិមញ្ញនាយបិ
អដ្ឋសតវិជតា វុត្តាតិ វេទិតញ្ញា។ អបិច សេយ្យស្ស “សេយ្យោហមស្មី” តិអាទិនា
មានមញ្ញនាយ នរិវិជតា តទន្តរភេទេន អនេកវិជតា ច វេទិតញ្ញា។ អយញ្ច
អត្តោ ហីនត្ថិកត្តវណ្ណនាយ វិភាវេតញ្ញោ។ ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ បន ព្រាហ្មជាលេ
អាគតនយេន ធាសដ្ឋិវិជតា តទន្តរភេទេន អនេកវិជតា ច វេទិតញ្ញា។
“អបរិញ្ញាត” ត្ថិ ឯត្ថ ញ្ញាតបរិញ្ញាទិវសេន ចេវ
រូបមុខាទិអភិនិវេសភេទាទិវសេន ច បរិញ្ញានំ អនេកវិជតា វេទិតញ្ញា។ តថា

អដ្ឋមកាធិវសេន សេក្ខវិភាគោ បញ្ញាវិមុត្តាធិវសេន អសេក្ខវិភាគោ ច។
អយមេត្ថ ធម្មវិភាគោ។ បទដ្ឋានវិភាគោ ច ភូមិវិភាគោ ច វុត្តនយានុសារេន
វេទិតញ្ញាតិ។ អយំ វិភត្តិហារោ។

៩. បរិវត្តហារវណ្ណានា

“សព្ពុជម្មមូលបរិយាយ”ន្តិ ឯត្ថ “សព្ពុជម្មា”តិ បញ្ចោចាទានក្ខន្ធា គហិតា,
តេសំ មូលការណាន្តិ ច តណ្ហាមានទិដ្ឋិយោ។ តថា អស្សុតវា បុព្វដ្ឋនោ... បេ....
សប្បវិសធម្មេ អវិនីតោតិ។ យាវកីវញ្ច បញ្ចសុ ឧចាទានក្ខន្ធសុ សុភតោ
សុខតោ និច្ចតោ អត្តតោ សមនុបស្សនវសេន “ឯតំ មម, ឯសោហាមស្មី, ឯសោ
មេ អត្តា”តិ តណ្ហាមានទិដ្ឋិកាហា ន សមុច្ឆិដ្ឋន្តិ, តាវ នេសំ បពន្ធបរមោ
សុបិនន្តេបិ ន កេនចិ លទ្ធិបុញ្ញោ។ យទា បន នេសំ អសុភតោ ទុក្ខតោ
អនិច្ចតោ អនត្តតោ សមនុបស្សនវសេន “នេតំ មម, នេសោហាមស្មី, ន មេសោ
អត្តា”តិ បរវត្តមាណា អប្បណិហិតានិមិត្តសុញ្ញតានុបស្សនា ឧស្សក្ខិត្វា
អរិយមគ្គាធិកមាយ សំវត្តន្តិ, អថ នេសំ បពន្ធបរមោ ហោតិ
អច្ចន្តអប្បញ្ញត្តិកកាវុបកមនតោ។ តេន វុត្តំ “សព្ពុជម្មាតិ បញ្ចោចាទានក្ខន្ធា
គហិតា, តេសំ មូលការណាន្តិ ច តណ្ហាមានទិដ្ឋិយោ”តិ។ តថា អស្សុតវា
បុព្វដ្ឋនោ... បេ.... សប្បវិសធម្មេ អវិនីតោ តីហិបិ មញ្ញាណាហិ បថី មញ្ញាតិ យាវ
និព្វានំ អភិនន្តិ, តីហិបិ បរិញ្ញាហិ តស្ស តំ វត្ថុ អបរិញ្ញាតន្តិ កត្វា។ យស្ស
បន តំ វត្ថុ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិញ្ញាតំ, ន សោ ឥតរោ វិយ តំ មញ្ញាតិ។ តេនាហា
ភគវា “សុតវា ច ខោ, ភិក្ខុវេ, អរិយសាវកោ... បេ.... សប្បវិសធម្មេ សុវិនីតោ
រូបំ ‘នេតំ មម, នេសោហាមស្មី, ន មេសោ អត្តា’តិ សមនុបស្សតិ, វេទនំ... បេ....
អសតិ ន បរិតស្សតិ”តិ (ម. និ. ១.២៤១)។ សេក្ខោ បថី មា មញ្ញា, យាវ និព្វានំ
មាភិនន្តិ, អរហា សម្មាសម្ពុទ្ធា ច បថី ន មញ្ញាតិ, យាវ និព្វានំ នាភិនន្តិ,

មញ្ញាមញ្ញតេសុ វត្ថុសុ មត្តសោ សត្តសោ ច បរិញ្ញាភិសមយសំសិទ្ធិយា
 បហាណភិសមយនិព្ពត្តិតោ។ យស្ស បនតេសុ វត្ថុសុ សត្តសោ មត្តសោ វា
 បរិញ្ញា វេ នត្ថិ, កុតោ បហានំ, សោ យថាបរិកប្បំ និវត្តសាហិ មញ្ញាហិ “ឯតំ
 មមា”តិអាទិនា មញ្ញតេវ។ តេនាហា ភគវា “ឥធន, ភិក្ខុវេ, អស្សុតវា
 បុព្វជ្ជនោ... បេ... សប្បវិសធម្មេ អវិនិតោ រូបំ ‘ឯតំ មម, ឯសោហាមស្មិ, ឯសោ មេ
 អត្តា’តិ សមនុបស្សតិ, វេទនំ... បេ..., សញ្ញា... បេ...”ន្តិអាទិ (ម. និ. ១. ២៤១)។ អយំ
 បរិវត្តោ ហារោ។

១០. វេវចនហារវណ្ណានា

“សត្តធម្មា សកលធម្មា អនវសេសធម្មា”តិ បរិយាយវចនំ, “មូលបរិយាយំ
 មូលការណំ អសាធារណាហេតុ”ន្តិ បរិយាយវចនំ, “មូលបរិយាយន្តិ វា
 មូលទេសនំ ការណាតថន”ន្តិ បរិយាយវចនំ, “វោ តុម្ហាកំ តុម្ហ”ន្តិ
 បរិយាយវចនំ, “ភិក្ខុវេ, សមណា តបស្សិនោ”តិ បរិយាយវចនំ, “ទេសេស្សមី
 កថេស្សមី បញ្ញបេស្សមី”តិ បរិយាយវចនំ, “សុណាថ សោតំ ឌីទហថ
 សោតទ្វារាទុសារេន ឧបធារេថា”តិ បរិយាយវចនំ, “សាធុកំ សម្មា សក្កច្ច”ន្តិ
 បរិយាយវចនំ, “មនសិ ករោថ ចិត្តេ វេបេស សមន្នាហរថា”តិ បរិយាយវចនំ,
 “ភាសិស្សមិ ព្យត្តំ កថេស្សមិ វិភជិស្សមី”តិ បរិយាយវចនំ, “វេរំ, ភន្តេ, សាធុ
 សុដ្ឋភន្តេ”តិ បរិយាយវចនំ, “បច្ចស្សោសុំ សម្មជិច្ឆិសុ សម្មជិគ្គហេសុ”ន្តិ
 បរិយាយវចនំ។ ឥមិនា នយេន សត្តបទេសុ វេវចនំ វត្ថុព្រឹត្តិ។ អយំ វេវចនោ
 ហារោ។

១១. បញ្ញត្តិហារវណ្ណានា

“សព្វធម្មមូលបរិយាយ”ន្តិ ឯត្ថ សព្វធម្មា នាម សក្កាយធម្មា, តេ ខន្ធរសេន
បញ្ចាធា បញ្ញត្តា, អាយតនវសេន ទ្វាទសធា, ធាតុវសេន អដ្ឋាវសធា បញ្ញត្តា។
“មូល”ន្តិ វា “មូលបរិយាយ”ន្តិ វា មញ្ញនា វុត្តា, តា តណ្ហាមានទិដ្ឋវសេន តិដា
អន្តរកេនេន អនេកធា ច បញ្ញត្តា។ អថ វា “សព្វធម្មា”តិ តេភូមកធម្មានំ
សន្តិហបញ្ញត្តិ, “មូលបរិយាយ”ន្តិ តេសំ បភវបញ្ញត្តិ, “វេ”តិ សម្បទានបញ្ញត្តិ,
“នេសេស្សមិ ភាសិស្សមិ”តិ បដិញ្ញាបញ្ញត្តិ, “សុណាថ សាធុកំ មនសិ
ករោថា”តិ ច អាណាបនបញ្ញត្តិ, “អស្សុតវា”តិ បដិវេជីមុខតាបញ្ញត្តិ ចេវ
បរិយត្តិវិមុខតាបញ្ញត្តិ ច, “បុព្វដ្ឋនោ”តិ អនិយបញ្ញត្តិ, សា
អរិយធម្មបដិក្ខេបបញ្ញត្តិ ចេវ អរិយធម្មវិវហបញ្ញត្តិ ច, “អរិយាន”ន្តិ
អសមបញ្ញត្តិ ចេវ សមបញ្ញត្តិ ច។ តត្ថ អសមបញ្ញត្តិ តថាគតបញ្ញត្តិ,
សមបញ្ញត្តិ បច្ចេកពុទ្ធានញ្ជៅ ឧកតោភាគវិមុត្តាទីនញ្ជៅ វសេន អដ្ឋវិដា
វេទិតញ្ជា។ “អរិយានំ អនុស្សវី”តិ អាទិ ទស្សនភាវនាបដិក្ខេបបញ្ញត្តិ, “បដិ
មញ្ញតី”តិ អាទិ បញ្ចន្ទំ ឧបាទានកូន្ទានំ ទ្វាទសន្ទំ អាយតនានំ អដ្ឋាវសន្ទំ
ធាតុនំ សម្មសនុបកានំ ឥន្ទ្រិយានំ និក្ខេបបញ្ញត្តិ ចេវ បភវបញ្ញត្តិ ច, តថា
វិបល្លាសានំ កិច្ចបញ្ញត្តិ បរិយុដ្ឋានំ ទស្សនបញ្ញត្តិ កិលេសានំ ជលបញ្ញត្តិ
អភិសន្ធារានំ វិរូហនបញ្ញត្តិ តណ្ហាយ អស្សាទនបញ្ញត្តិ ទិដ្ឋិយាវិប្បន្ទនបញ្ញត្តិ,
“សេក្ខា”តិ សទ្ធានុសាវីសទ្ធាវិមុត្តទិដ្ឋិប្បត្តកាយសក្ខីនំ ទស្សនបញ្ញត្តិ ចេវ
ភាវនាបញ្ញត្តិ ច “អប្បត្តមានសោ”តិ សេក្ខធម្មានំ បិទិបញ្ញត្តិ, “អនុត្តរំ
យោគក្ខេមំ បត្តយមាណោ”តិ បញ្ញាយ អភិទិព្វិទាបញ្ញត្តិ, “អភិជាតាតី”តិ
អភិញ្ញេយ្យធម្មានំ អភិញ្ញាបញ្ញត្តិ, ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ, សមុទយស្ស
បហានបញ្ញត្តិ, និរោធស្ស សន្និកិរិយាបញ្ញត្តិ, មគ្គស្ស ភាវនាបញ្ញត្តិ, “មា
មញ្ញី”តិ មញ្ញានានំ បដិក្ខេបបញ្ញត្តិ, សមុទយស្ស បហានបញ្ញត្តិ។ ឥមិនា
នយេន សេសបនេសុបិ វិត្តាវេតព្ពំ។ អយំ បញ្ញត្តិ ហារោ។

១២. ឱតរណាហារវណ្ណានា

“សព្វធម្មមូលបរិយាយ”ន្តិ ឯត្ថ សព្វធម្មា នាម លោកិយា បញ្ចក្ខន្ធា
ធានសាយតនានិ អដ្ឋាវស ធាតុយោ ទ្វេ សច្ចានិ ឯក្ខន្ធវិសតិ ឥន្ទ្រិយានិ
ធានសបទិកោ បច្ចយាការោតិ, អយំ សព្វធម្មគ្គហឈាន ខន្ធមុខេន
នេសនាយ ឱតរណំ។ “មូល”ន្តិ វា “មូលបរិយាយ”ន្តិ វា មញ្ញានា វុត្តា, តា
អត្ថតោ តណ្ហា មាណោ ទិដ្ឋិ ចាតិ តេសំ សម្ពាវក្ខន្ធសង្គហោតិ អយំ ខន្ធមុខេន
ឱតរណំ។ តថា “ធម្មាយតនធម្មធាតុហិ សង្គហោ”តិ អយំ អាយតនមុខេន
ធាតុមុខេន ច ឱតរណំ។ “អស្សុតវា”តិ ឥមិនា សុតស្ស វិពន្ធក្ខតា អវិជ្ជាធយោ
គហិតា, “បុព្វដ្ឋនោ”តិ ឥមិនា យេសំ កិលេសាភិសម្ពាវានំ ជននាទិនា
បុព្វដ្ឋនោតិ វុច្ឆតិ, តេ កិលេសាភិសម្ពាវាធយោ គហិតា, “អរិយានំ
អនុស្សវី”តិ អាទិនា យេសំ កិលេសធម្មានំ វសេន អរិយានំ អនុស្សវី អាទិកាវោ
ហោតិ, តេ ទិដ្ឋិមាណវិជ្ជាធយោ គហិតាតិ សព្វេហិ តេហិ
សម្ពាវក្ខន្ធសង្គហោតិ បុព្វេ វុត្តនយេនេវ ឱតរណំ វេទិតព្ពំ។ “សញ្ញានាតិ
មញ្ញាតិ អភិជានាតិ ន មញ្ញាតិ”តិ ឯត្ថាបិ
សញ្ញាននមញ្ញានាអភិជាននុបស្សនានំ សម្ពាវក្ខន្ធបរិយាបន្នត្តា
វុត្តនយេនេវ ឱតរណំ វេទិតព្ពំ។ តថា សេក្ខគ្គហឈាន សេក្ខា,
“អរហ”ន្តិ អាទិនា អសេក្ខា សីលក្ខន្ធាធយោ គហិតាតិ ឯវម្បិ ខន្ធមុខេន
ឱតរណំ, អាយតនធាតាទិមុខេន ច ឱតរណំ វេទិតព្ពំ។ តថា “ន មញ្ញាតិ”តិ
តណ្ហាគាហាទិបដិក្ខេបេន ទុក្ខានុបស្សនាធយោ គហិតា, តេសំ វសេន
អប្បណិហិតវិមោក្ខមុខាទីហិ ឱតរណំ វេទិតព្ពំ។ “បរិញ្ញាត”ន្តិ ឥមិនា
បរិជាននកិច្ចេន បវត្តមាណា ពោធិបក្ខិយធម្មា គយ្ហន្តិកិ សតិបដ្ឋានាទិមុខេន
ឱតរណំ វេទិតព្ពំ។ នន្តិគ្គហឈាន ភវគ្គហឈាន តណ្ហាគហឈាន ច
សមុទយសច្ចំ, ទុក្ខគ្គហឈាន ជាតិជរាមរណគ្គហឈាន ច ទុក្ខសច្ចំ,

“តណ្ហានំ ឧយា” តិអាទិនា និរោធសច្ចំ, អភិសម្ពោធិយា គហលោន មគ្គសច្ចំ
គហិតន្តិ អរិយសច្ចេហិ ឌីតរណាន្តិ។ អយំ ឌីតរណោ ហារោ។

១៣. សោធនបារវណ្ណានា

“សត្តធម្មមូលបរិយាយំ វោ, ភិក្ខុវេ... បេ... ឥធម, ភិក្ខុវេ, អស្សុតវា... បេ...
បថវី បថវិតោ សញ្ញានាតី” តិ អារម្មោ។ “បថវី បថវិយា សញ្ញាតា បថវី
មញ្ញាតី” តិ បទសុទ្ធិ, នោ អារម្មសុទ្ធិ។ តថា “បថវិយា មញ្ញាតិ បថវិតោ មញ្ញាតិ
បថវី មេតិ មញ្ញាតិ បថវី អភិនន្តតី” តិ បទសុទ្ធិ, នោ អារម្មសុទ្ធិ។ “តំ កិស្ស
ហេតុ អបរិញ្ញាតំ តស្សាតិ វទាមី” តិ បទសុទ្ធិ ចេវ អារម្មសុទ្ធិ ច។
សេសវាវេសុបិ ឯសេវ នយោតិ។ អយំ សោធនោ ហារោ។

១៤. អធិដ្ឋានបារវណ្ណានា

“សត្តធម្មមូលបរិយាយ” ត្ថិ ឯត្ថ សត្តធម្មត្ថហរណំ សាមញ្ញតោ អធិដ្ឋានំ។
“បថវី អាប” ត្ថិអាទិ បន តំ អវិកប្បត្វាវិសេសវចនំ។ តថា “មូលបរិយាយ” ត្ថិ
សាមញ្ញតោ អធិដ្ឋានំ, តំ អវិកប្បត្វាវិសេសវចនំ “បថវី មញ្ញាតិ... បេ...
អភិនន្តតី” តិ។ “បថវី មញ្ញាតី” តិ ច សាមញ្ញតោ អធិដ្ឋានំ តណ្ហាទិក្កាហានំ
សាធារណត្តា មញ្ញនាយ, តំ អវិកប្បត្វាវិសេសវចនំ “ឯតំ មម,
ឯសោហាមស្មី, ឯសោ មេ អត្តា” តិ, ឯវំ សុត្តន្តបទានិបិ អានេត្វាវិសេសវចនំ
និទ្ទារេតតំ។ សេសវាវេសុបិ ឯសេវ នយោ។ “សេក្ខោ” តិ សាមញ្ញតោ អធិដ្ឋានំ,
តំ អវិកប្បត្វាវិសេសវចនំ “កាយសក្ខី ទិដ្ឋិប្បត្តោ សទ្ធាវិមុត្តោ សទ្ធានុសារី
ធម្មានុសារី” តិ។ តថា “សេក្ខោ” តិ សាមញ្ញតោ អធិដ្ឋានំ, តំ អវិកប្បត្វា
វិសេសវចនំ “ឥធម, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ សេក្ខាយ សម្មាទិដ្ឋិយា សមន្មាគតោ
ហោតិ... បេ... សេក្ខេន សម្មាសមាធិនា សមន្មាគតោ ហោតិ” តិ (សំ. និ.

៥.១៣)។ “អរហ”ន្តិ សាមញ្ញតោ អធិដ្ឋានំ, តំ អវិកប្បត្វាវិសេសវចនំ
“ឧភតោភាគវិមុត្តោ បញ្ញាវិមុត្តោ (បុ. ប. ១៣.២; ១៥.១ មាតិកា), តេវិជ្ជោ
ធម្មតិញ្ញា”តិ (បុ. ប. ៧.២៦, ២៧ មាតិកា) ច។ “ជីណាសវោ”តិ សាមញ្ញតោ
អធិដ្ឋានំ, តំ អវិកប្បត្វាវិសេសវចនំ “កាមាសវាបិ ចិត្តំវិមុច្ចិត្ត, ភវាសវាបិ
ចិត្តំវិមុច្ចិត្តា”តិអាទិ (ធារា. ១៤)។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

“អភិជានាតី”តិ សាមញ្ញតោ អធិដ្ឋានំ, តំ អវិកប្បត្វាវិសេសវចនំ
“មញ្ញាតី”តិ។ មញ្ញាតោ ហិស្ស បហានបដិវេជសិទ្ធោ, បហានបដិវេជោ ច
បរិញ្ញាសន្និកិរិយាភាវនាបដិវេជហិ នវិនាតិ សព្វេបិ អភិញ្ញាវិសេសា
មញ្ញាបដិក្ខេបេន អត្ថតោ គហិតាវ ហោន្តិតិ។ តថា “អរហ”ន្តិ សាមញ្ញតោ
អធិដ្ឋានំ, តំ អវិកប្បត្វាវិសេសវចនំ “វីតរាគត្តាវីតនោសត្តា
វីតមាហត្តា”តិ។ ឥមិនា នយេន សេសបទេសុបិ សាមញ្ញាវិសេសនិទ្ធារណា
វេទិតញ្ញា។ អយំ អធិដ្ឋានោ ហារោ។

១៤. បរិក្ខារហារវណ្ណានា

“សព្វធម្មមូលបរិយាយ”ន្តិ ឯត្ថ សព្វធម្មា នាម បរិយាបន្នធម្មា, តេ
កុសលាកុសលាព្យាកតភេទេន តិវិជា។ តេសុ កុសលានំ
យោនិសោមនសិការោ អលោកាធយោ ច ហេតុ, អកុសលានំ
អយោនិសោមនសិការោ លោកាធយោ ច ហេតុ, អព្យាកតេសុវិចាកានំ
យថាសកំ កម្មំ, ឥតវេសំ ភវន្តីមាវជ្ជនសមន្នាហារាទិ ច ហេតុ។ ឯត្ថ ច
សប្បវិស្វបនិស្សយាទិកោ បច្ចយោ ហេតុម្ហិ ឯវ សមវុទ្ធោ, សោ តត្ថ អាទិ-
សន្នេន សង្កហិតោតិ ធម្មញ្ញោ។ “មូល”ន្តិ វុត្តានំ មញ្ញានំ ហេតុភារោ ចាឡិយំ
វុត្តោ ឯវ។ មញ្ញាសុ បន តណ្ហាមញ្ញាយ អស្សាទានុបស្សនា ហេតុ។
“សញ្ញាជនិយេសុ ធម្មេសុ អស្សាទានុបស្សិនោ តណ្ហា បវឡតី”តិ (សំ. និ.

២.៥២) ហ៊ី វុត្តំ។ មានមញ្ញនាយ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តលោកោ ហេតុ កេវលំ
សំសគ្គវសេន “អហមស្មី” តិ បវត្តនតោ។ ទិដ្ឋិមញ្ញនាយ ឯកត្តនយាទិនំ
អយាថាវគ្គាហោ ហេតុ, អស្សុតភារោ បុប្ផដ្ឋនភាវស្ស ហេតុ, សោ អរិយានំ
អនស្សនសីលតាយ, សា អរិយធម្មស្ស អកោវិទតាយ, សា អរិយធម្ម
អរិនិតតាយ ហេតុ, សញ្ញា ចាយំ ហេតុបរម្បរា បថីអាទិសុ “ឯតំ មម,
ឯសោហមស្មី, ឯសោ មេ អត្តា” តិ តិស្សន្នំ មញ្ញនានំ ហេតុ, សេក្ខារហាទិភារា
បន មត្តសោ សត្តសោ ច មញ្ញនាភាវស្ស ហេតុតិ។ អយំ បរិក្ខារោ ហារោ។

១៦. សមាហេបនហារវណ្ណនា

“សត្តធម្មមូលបរិយាយ” ត្ថិអាទិសុ មូលបរិយាយគ្គហណេន
អស្សុតវាគហណេន សញ្ញាននមញ្ញនាបរិញ្ញាគហណេហិ ច សំកិលេសធម្មា
ទស្សីតា, តេ ច សង្ខេបតោ តិវិជា តណ្ហាសំកិលេសោ ទិដ្ឋិសំកិលេសោ
ទុច្ចរិតសំកិលេសោតិ។ តត្ថ តណ្ហាសំកិលេសោ តណ្ហាសំកិលេសស្ស,
ទិដ្ឋិសំកិលេសស្ស, ទុច្ចរិតសំកិលេសស្ស ច បទដ្ឋានំ, តថា ទិដ្ឋិសំកិលេសោ
ទិដ្ឋិសំកិលេសស្ស, តណ្ហាសំកិលេសស្ស, ទុច្ចរិតសំកិលេសស្ស ច បទដ្ឋានំ,
ទុច្ចរិតសំកិលេសោបិ ទុច្ចរិតសំកិលេសស្ស, តណ្ហាសំកិលេសស្ស,
ទិដ្ឋិសំកិលេសស្ស ច បទដ្ឋានំ។ តេសុ តណ្ហាសំកិលេសោ អត្ថតោ លោភោវ,
យោ “លោភោ លុព្ពនា លុត្តិតត្ថំ សារាគោ សារដ្ឋនា សារដ្ឋិតត្ថំ” ត្ថិអាទិនា (ធរ.
ស. ៣៨៩) អនេកេហិ បរិយាយេហិ វិភត្តោ។ តថា ទិដ្ឋិយេវ ទិដ្ឋិសំកិលេសោ,
យោ “ទិដ្ឋិតតំ ទិដ្ឋិតហនំ ទិដ្ឋិកន្តារោ ទិដ្ឋិសូកំ ទិដ្ឋិប្បន្និត” ត្ថិអាទិនា (ធរ. ស.
១១០៥) អនេកេហិ បរិយាយេហិ, “សន្តិ, ភិក្ខុវេ, ឯកេ
សមណាព្រាហ្មណា” តិអាទិនា (ធរ. និ. ១.៣០) ឆ្ងាសដ្ឋិយា បភេទេហិ ច វិភត្តោ។
ទុច្ចរិតសំកិលេសោ បន អត្ថតោ ទុស្សីល្យចេតនា ចេវ ចេតនាសម្បយុត្តធម្មា

ច, យា “កាយទុច្ចរិតំ វចីទុច្ចរិតំ កាយវិសមំ វចីវិសម” ត្ថិ (វិភ. ៩១៣, ៩២៤),
“ចាណាតិចាតោ អទិន្នាធាន” ត្ថិ (វិភ. ៩១៣) ច អាទិនា អនេកេហិ
បរិយាយេហិ, អនេកេហិ បកេទេហិ ច វិភត្តា។

តេសុ តណ្ហាសំកិលេសស្ស សមថោ បដិបក្ខោ, ទិដ្ឋិសំកិលេសស្ស
វិបស្សនា, ទុច្ចរិតសំកិលេសស្ស សីលំ បដិបក្ខោ។ តេ បន សីលាធម្មោ ធម្មា
តេ បរិញ្ញាគហលោន សេក្ខគហលោន “អរហ” ត្ថិអាទិនា
អរិយតាទិគហលោន ច គហិតា។ តត្ថ សីលេន ទុច្ចរិតសំកិលេសប្បហានំ
សិដ្ឋតិ, តថា តទទ្គប្បហានំ វីតិក្កមប្បហានញ្ច, សមថេន
តណ្ហាសំកិលេសប្បហានំ សិដ្ឋតិ, តថា វិក្ខម្ពនប្បហានំ
បរិយុដ្ឋានប្បហានញ្ច។ វិបស្សនាយ ទិដ្ឋិសំកិលេសប្បហានំ សិដ្ឋតិ, តថា
សមុច្ឆេទប្បហានំ អនុសយប្បហានញ្ច។ តត្ថ បុព្វភាគេ សីលេ បតិដ្ឋិតស្ស
សមថោ, សមថេ បតិដ្ឋិតស្ស វិបស្សនា, មគ្គកូលោ បន សមកាលមេវ ភវន្តិ។
បុព្វេយេវ ហិ សុបរិសុទ្ធកាយវចីកម្មស្ស សុបរិសុទ្ធាជីវស្ស ច សមថវិបស្សនា
អារទ្ធា គព្ពំ គណ្ហាន្តិយោ បរិចាកំ គច្ឆន្តិយោ វុដ្ឋានកាមិនិវិបស្សនំ បរិព្រូហេន្តិ,
វុដ្ឋានកាមិនិវិបស្សនា ភាវនាចារិប្បវី គច្ឆន្តិ មគ្គេន យដេន្តិ មគ្គកូលោ
សមថវិបស្សនា បរិបូរេតិ។ អថ មគ្គកូលោ សមថវិបស្សនាភាវនាចារិប្បវិយា
អនវសេសសំកិលេសធម្មំ សមុច្ឆិន្តន្តិយោ និរោធំ និព្វានំ សច្ចិករោន្តិតិ។ អយំ
សមាភោគោ ហារោ។

សោឡសហារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បញ្ចវិជនយវណ្ណានា

១. នន្ទិយាវដ្ឋនយវណ្ណានា

“សព្វធម្មមូលបរិយាយ”ន្តិអាទិសុ សព្វធម្មមូលគ្គហឈាន
មញ្ញនាគហឈាន ច តណ្ហាមានទិដ្ឋិយោ គហិតា។ មញ្ញនាមឃ្មី ហិ មញ្ញនា
ការណានិ ទស្សតោយមត្តោ។ “អស្សុតវា”តិអាទិនា អវិជ្ជាមានទិដ្ឋិយោ
គហិតា, សព្វេបិ វា សំគិលេសធម្មា, តថា សញ្ញាអបរិញ្ញាតគ្គហឈាន។
“ឡីណាសវោ បរិក្ខណាភវសញ្ញោជនោ”តិ ឯត្ថ បន អាសវា សញ្ញោជនានិ ច
សរូបតោ គហិតានិ, តថា នន្ទិគ្គហឈាន តណ្ហាគហឈាន ច តណ្ហា,
ឯវម្មេត្ថ សរូបតោ បរិយាយតោ ច តណ្ហា អវិជ្ជា តប្បក្ខិយធម្មា ច គហិតា។
តត្ថ តណ្ហាយ វិសេសតោ រូបធម្មា អធិដ្ឋានំ, អវិជ្ជាយ អរូបធម្មា, តេ បន
សព្វធម្មគ្គហឈាន បថវិអាទិគ្គហឈាន ច ទស្សតា ឯវ។ តាសំ សមថោ
វិបស្សនា ច បដិបក្ខោ, តេសមេត្ថ គហិតញ្ញាការោ ហោជ្ជា ទស្សតោ ឯវ។
សមថស្ស ចេតោវិមុត្តិ ជលំ, វិបស្សនាយ បញ្ញាវិមុត្តិ។ តថា ហិ តា
“រាគវិរាតា”តិអាទិនា វិសេសេត្វា វុច្ឆន្តិ, ឥមាសមេត្ថ គហឈំ
សមុទញ្ញាវិមុត្តវីតរាគាទិវចនេហិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ តណ្ហាវិជ្ជា សមុទយសច្ចំ,
តប្បក្ខិយធម្មា បន តគ្គហឈានេវ គហិតាតិ វេទិតព្ពំ។ តេសំ អធិដ្ឋានភូតា
វុត្ថប្បភេទា រូបារូបធម្មា ទុក្ខសច្ចំ, តេសំ អប្បវត្តិ និរោធសច្ចំ, និរោធបដាននា
បដិបទា មគ្គសច្ចំ។ តណ្ហាគហឈាន ចេត្ថ មាយា-សាឃេយ្យ-មាណាតិមាន-
មទប្បមាទ-ចាបិច្ឆតា-ចាបមិត្តតា-អហិរិកានោត្តប្បាទិវសេន
អកុសលបក្ខោ នេតព្ពោ, អវិជ្ជាគហឈាន វិបរីតមនសិការ-កោដូបនាហ-
មក្ខ-បឡាស-ឥស្សា-មច្ឆិយ- សារម្ពុទោវចស្សតា-ភវទិដ្ឋិ-វិភវទិដ្ឋិអាទិវសេន
អកុសលបក្ខោ នេតព្ពោ, វុត្តវិបរិយាយេន
អមាយាអសាឃេយ្យាទិអវិបរីតមនសិការាទិវសេន, តថា សមថបក្ខិយានំ
សន្និទ្ធិយាទីនំ វិបស្សនាបក្ខិយានំ អនិច្ចសញ្ញាទីនញ្ច វសេន វោទានបក្ខោ
នេតព្ពោតិ។ អយំ នន្ទិយាវជ្ជស្ស នយស្ស ភូមិ។

២. តិប្បក្ខលនយវណ្ណានា

តថា វុត្តនយេន សរូបតោ បរិយាយតោ ច គហិតេសុ
តណ្ហាវិជ្ជាតប្បក្ខិយធម្មេសុ តណ្ហា លោកោ, អវិជ្ជា មោហោ, អវិជ្ជាយ
សម្បយុត្តោ លោហិតេ សតិ បុព្វោ វិយ តណ្ហាយ សតិ សិដ្ឋមា នោ អាឃាតោ
នោសោ, ឥតិ តីហិ អកុសលមូលេហិ គហិតេហិ, តប្បដិបក្ខតោ
មញ្ញាធាបដិក្ខេបបរិញ្ញាគហណាធិហិ ច កុសលមូលានិ សិទ្ធានិយេវ ហោន្តិ។
ឥធាបិ “លោកោ សញ្ញានិ វា សាសវកុសលាកុសលមូលានិ សមុទយសច្ចំ,
តេហិ និព្ពត្តា, តេសំ អធិដ្ឋានកោចរក្ខតា ច ឧបាទានក្ខន្ធា ទុក្ខសច្ច” ម្ហិអាធិនា
សច្ចយោជនា វេទិតញ្ញា។ ដលំ បនេត្ថ តយោ វិមោក្ខា, តីហិ បន
អកុសលមូលេហិ តិវិធមុច្ឆរិត-សំកិលេសមល-វិសមអកុសល-សញ្ញា-
វិតក្កាធិវសេន អកុសលបក្ខោ នេតព្ពោ។ តថា តីហិ កុសលមូលេហិ
តិវិធមុច្ឆរិត-សមកុសល-សញ្ញា-វិតក្ក-សទ្ធម្ម-សមាធិ-វិមោក្ខមុខ-វិមោក្ខា-
ធិវសេន កុសលបក្ខោ នេតព្ពោតិ។ អយំ តិប្បក្ខលស្ស នយស្ស ភូមិ។

៣. សីហាវិក្ខិឡិតនយវណ្ណានា

តថា វុត្តនយេន សរូបតោ បរិយាយតោ ច គហិតេសុ
តណ្ហាវិជ្ជាតប្បក្ខិយធម្មេសុ វិសេសតោ តណ្ហាធិដ្ឋនំ វសេន អសុភេ “សុភ” ម្ហិ,
ទុក្ខ “សុខ” ម្ហិ ច វិបល្លាសា, អវិជ្ជាធិដ្ឋនំ វសេន អនិច្ច “និច្ច” ម្ហិ, អនត្តនិ
“អត្តា” តិ ច វិបល្លាសា វេទិតញ្ញា។ តេសំ បដិបក្ខតោ
មញ្ញាធាបដិក្ខេបបរិញ្ញាគហណាធិសិទ្ធិហិ សតិវីរិយសមាធិបញ្ញាទ្រិយេហិ
ចត្តាវិ សតិបដ្ឋានានិ សិទ្ធានេវ ហោន្តិ។ តត្ថ ចត្វហិ ឥន្ទ្រិយេហិ ចត្តារោ
បុគ្គលា និទ្ទិសិតញ្ញា។ កេមំ? ធុរិដោ ហិ តណ្ហាចរិតោ មុទិន្ទ្រិយោ តិក្ខិទ្រិយោតិ,
តថា ធិដ្ឋនិចរិតោ។ តេសំ បឋមោ អសុភេ “សុភ” ម្ហិ វិបរិយាសក្កាហិ សតិពលេន

យថាភូតំ កាយសភាវំ សល្លក្ខេន្តោ តំវិបល្លាសំ សមុគ្គាដេត្វា សម្មត្តនិយាមំ
ឌីក្កមតិ។ ទុតិយោ អសុខេ “សុខ”ន្តិវិបរិយាសក្កាហិ “ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ
នាធិវាសេតិ”តិអាទិនា (ធី. និ. ៣.៣១០; ម. និ. ១.២៦; អ. និ. ៤.១៤, ១១៤; អ. និ.
៦.៥៨) វុត្តនវីរិយសំវរក្ខតេនវីរិយពលេន តំវិបល្លាសំវិធមេន្តោ
សម្មត្តនិយាមំ ឌីក្កមតិ។ តតិយោ អនិច្ច “និច្ច”ន្តិ អយាថាវក្កាហិ
សមាធិពលេន សមាហិតចិត្តោ សម្ពាវាទំ ខណិកភាវសល្លក្ខណេន តំ
វិបល្លាសំ សមុគ្គាដេត្វោ អរិយភូមី ឌីក្កមតិ។ ចតុត្ថោ
សន្តតិសម្មហកិច្ចារម្មណយនវញ្ចិតតាយ ជស្សាទិធម្មបុញ្ញមត្តេ អនត្តនិ
“អត្តា”តិ មិច្ឆាភិនិវេសី ចតុកោដិកសុញ្ញតាមនសិការេន តំ មិច្ឆាភិនិវេសំ
វិទ្ធិសេន្តោ សាមញ្ញដលំ សង្ខិករោតិ។

ឥធាបិ សុភសញ្ញាសុខសញ្ញាហិ ចត្វាបិ វាវិបល្លាសេហិ សមុទយសង្ខំ,
តេសំ អធិដ្ឋានាវម្ពណភូតា បញ្ចាទានកូដ្ឋា ទុក្ខសង្ខត្តិអាទិនា សង្ខយោជនា
វេទិតញ្ច។ ដលំ បនេត្ត ចត្តាវិ សាមញ្ញដលានិ, ចត្វាបិ ចិត្តវិបល្លាសេហិ
ចតុរាសវោយ-យោគ-កាយគន្ថ-អគតិ-តណ្ហាប្បាទ-សល្លាទាន-វិញ្ញាណដ្ឋិតិ-
អបរិញ្ញាធិវេសេន អកុសលបក្ខោ នេតញ្ចោ។ តថា ចត្វាបិ សតិបដ្ឋានេហិ
ចតុត្ថិជលាន-វិហារាធិដ្ឋាន-សុខភាគិយធម្ម-អប្បមញ្ញា-សម្មប្បធាន-
ឥទ្ធិទាទា-ធិវេសេន វោទានបក្ខោ នេតញ្ចោតិ។ អយំ សីហាវិក្កិឡិកស្ស នយស្ស
ភូមិ។

៤-៥. ទិសាលោចន-អង្គសនយទ្ធយវណ្ណានា

ឥមេសំ បន តិណ្ហំ អត្តនយានំ សិទ្ធិយា វោហារេន នយទ្ធយំ សិទ្ធិមេវ
ហោតិ។ តថា ហិ អត្តនយានំ ទិសាភូតធម្មានំ សមាលោចនំ ទិសាលោចនំ,
តេសំ សមាទយនំ អង្គសោតិ បញ្ចបិ នយា និយុត្តាតិ វេទិតញ្ច។

បញ្ចវិធនយវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សាសនបដ្ឋានវណ្ណានា

ឥឡូវ សុត្តំ សោឡសវិជេ សុត្តន្តបដ្ឋានេ សំកិលេសនិព្ពេទាសេក្ខភាគិយំ,
សព្ពភាគិយមេវ វា “សព្ពធម្មមូលបរិយាយ”ន្តិ ឯត្ថ សព្ពធម្មគ្គហណោន
លោកិយកុសលានម្បិ សង្កហិតត្តា។ អដ្ឋវិសតិវិជេន បន សុត្តន្តបដ្ឋានេ
លោកិយលោកុត្តរសព្ពធម្មាធិដ្ឋានំ ញ្ញាណាញ្ញយ្យំ ទស្សនភាវំនំ សកវចនំ
វិស្សជ្ជនីយំ កុសលាកុសលំ អនុញ្ញាតំ បដិក្ខត្តំ ចាតិ វេទិតព្ពំ។

នេត្តិនយវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

មូលបរិយាយសុត្តវណ្ណានាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

២. សព្ពាសវសុត្តវណ្ណានា

១២. អបុព្វបទវណ្ណានាតិ អត្ថសំវណ្ណានាវសេន ហេដ្ឋា អគ្គហិតតាយ
អបុព្វស្ស អភិទេវស្ស បទស្ស វណ្ណានា អត្ថវិភជនា។ “ហិត្វា
បុនប្បនាគតមត្ត”ន្តិ ហិ វុត្តំ។ **និវាសដ្ឋានភូតា** ភូតបុព្វនិវាសដ្ឋានភូតា,
និវាសដ្ឋានេ វា ភូតា និព្ពត្តា **និវាសដ្ឋានភូតា**, តត្ថ មាបិតាតិ អត្ថោ។ យថា
កាកន្ទំ មាកន្ទំ កោសម្ពីតិ យថា កាកន្ទស្ស ឥសីនោ និវាសដ្ឋានេ មាបិតា
នគរី កាកន្ទំ, មាកន្ទស្ស និវាសដ្ឋានេ មាបិតា មាកន្ទំ, កុសម្ពស្សនិវាសដ្ឋានេ
មាបិតា កោសម្ពីតិ វុច្ឆតិ, ឯវំ សាវត្ថីតិ ទស្សេតិ។ ឧបនេត្វា សមីបេ កត្វា
ភុញ្ញិតព្ពតោ ឧបភោគោ, សវិញ្ញាណកវត្ថុ។ បរិតោ សព្ពទា ភុញ្ញិតព្ពតោ
បរិតោគោ, និវាសនចារុបនាទិ អវិញ្ញាណកវត្ថុ។ **សព្ពមេត្ត អត្ថីតិ**

និរុត្តិកនយោន សាវត្ថី-សន្តសិទ្ធិមាហា។ សត្វសមាយោគតិ សត្វស្ស នគរិយា
សមាគមេ, សត្វ តំ នគរំ ឧបគតេតិ អត្ថោ។ បុត្តិតេ សត្តិកជនេហិ។

សមេហិតន្តិ សន្និច័តំ។ រម្មន្តិ អត្ថោ ពហិ ច ភូមិភាគសម្បត្តិយា ចេវ
អារាមុយ្យានសម្បត្តិយា ច រមណីយំ។ ទស្សនេយ្យន្តិ
វិសិខាសន្និវេសសម្បត្តិយា ចេវ ចាសាធកូដាគារាធិសម្បត្តិយា ច ទស្សនីយំ
បស្សិតព្ពយុត្តំ។ ឧបភោគបរិភោគវត្ថុសម្បត្តិយា ចេវ និវាសសុខតាយ ច
និពទ្ធាសំ វសន្តានំ ឥតវេសញ្ច សត្តានំ មនំ រមេតីតិ មនោរមំ។ ទសហិ
សន្នេហិតិ ហត្ថិសន្នោ, អស្ស-វេ-ភេ-សន្ន-មុទិដ្ឋ-វិណា-គីត សម្មតាឡសន្នោ,
អស្មា-បិ-វេ-ខាធិ-សន្នោតិ ឥមេហិ ទសហិ សន្នេហិ។ អវិវត្តន្តិ នវិវត្តំ,
សព្វកាលំ យោសិតន្តិ អត្ថោ។

វុទ្ធិ វេបុល្លតំ បត្តន្តិ តន្តិវាសី សត្វវុទ្ធិយា វុទ្ធិ, តាយ បរិវុទ្ធិតាយេវ
វិបុលភារំ បត្តំ, ពហុជនំ អាភិណ្ណមនុស្សន្តិ អត្ថោ។ វិត្តបករណសមិទ្ធិយា
ឥទ្ធិ។ សព្វកាលំ សុភិក្ខុភាវេន ជីតំ។ អន្តមសោវិយាសាទេ ឧបាធាយ សព្វេសំ
កបណាទ្ធិកវនិព្ពកយាចកានម្មិ ឥច្ឆិ តត្ថនិប្បត្តិយា មនុញ្ញំ ជាតំ, បកេវ
ឥស្សរិយេ បិតានន្តិ ទស្សនត្ថំ បុន “មនោរម”ន្តិ វុត្តំ។ អធិកមមន្តាវាតិ
អាជានាជាធិសុ ទសសុ វេស្សវណាមហារាជស្ស នគរិយុ អធិកមមន្តា នាម
ឯកា នគរី, យា លោកេ អធិកា ឯវ វុច្ឆតិ។ សាយថា បុញ្ញកម្មំនំ អាវាសក្ខតា
អារាមរាមណេយ្យកាធិនា សោគគ្គប្បត្តា, ឯវំ សាវត្ថីបីតិ វុត្តំ
“អធិកមមន្តាវា”តិ។ ទេវានន្តិ វេស្សវណាបក្ខិយានំ ចាតុមហារាជិកទេវានំ។

ជិនាតីតិ ឥមិនា សោត-សន្នោវិយ កត្តសាធនោ ជេត-សន្នោតិ ទស្សេតិ។
វញ្ញាតិ បសេនទិកោសលរាជេន។ រាជគតំ ជយំ អាហេបេត្វា កុមារោ ជិតវាតិ
ជេតាតិ វុត្តោ។ មជ្ឈលកព្យតាយាតិអាធិនា “ជេយ្យា”តិ ឯតស្មី អត្ថោ

“ដេតោ”តិ វុត្តន្តិ នស្សតិ។ សព្វកាមសមិទ្ធិតាយាតិ សព្វេហិ
ឧបភោគបរិភោគវត្ថុហិ ជីតភារេន វិភវសម្បទ្ធតាយាតិ អត្តោ។ សមិទ្ធាបិ
មជ្ជរិដោ កិញ្ចំ ន ទេន្តីតិ អាហា “វិគតមលមច្ឆេតាយា”តិ,
រាគនោសាធិមលានញ្ចេវ មជ្ជរិយស្ស ច អភារេនាតិ អត្តោ។ សមិទ្ធា
អមជ្ជរិដោបិ ច ករុណាសទ្ធាធិគុណាវិវហិតា អត្តនោ សន្តកំ បរេសំ ន
នទេយ្យន្តិ អាហា “ករុណាធិគុណសមិទ្ធិតាយ ចា”តិ។ តេនាតិ អនាថានំ
បិណ្ឌាទានេន។ សទ្ធត្ថតោ បន ធាតព្វភារេន សព្វកាលំ ឧបជ្ជបិតោ អនាថានំ
បិណ្ឌោ ឯតស្ស អត្ថីតិ អនាថបិណ្ឌិកោ។ បញ្ចវិធសេនាសនផ្ដុំសម្បត្តិយាតិ
“នាតិទ្ធវំ នច្ឆាសន្នំ គមនាគមនសម្បទ្ធ”ន្តិ ឯកំ អង្គំ, “ធិវា អប្បាកិណ្ណំ វត្ថី
អប្បសទ្ធិំ អប្បនិគ្យាស”ន្តិ ឯកំ,
“អប្បឧសមកសវាតាតបសរីសបសម្ពស្ស”ន្តិ ឯកំ, “តស្មី ខោ បន សេនាសនេ
វិហារន្តស្ស អប្បកសិរេន ឧប្បជ្ជន្តិ ចីវរ...ខេ... បរិក្ខារា”តិ ឯកំ, “តស្មី ខោ បន
សេនាសនេ យេវា ភិក្ខុវិហារន្តិ ពហុស្សតា”តិ ឯកំ, ឯវមេតេហិ
បញ្ចវិធសេនាសនផ្ដុំហិ សម្បទ្ធតាយ។ យទិ ជេតវនំ តថ អនាថបិណ្ឌិកស្ស
អារាមោតិ អាហា “សោ ហី”តិអាធិ។

កិតកាលតោ បដ្ឋាយ អនាថបិណ្ឌិកស្សេវ តំ វនំ, អថ កស្មា ឧភិទ្ធិ
បរិកិត្តនន្តិ អាហា “ជេតវនេ”តិអាធិ។ “យទិបិ សោ ភូមិភាគោ កោជិសន្តរេន
មហាសេដ្ឋីនា កិតោ, វុត្តា បន ជេតេន នវិក្កិតាតិ ជេតវនន្តិ វត្តព្ពតំ លភី”តិ
វទន្តិ។

កស្មា ឥទំ សុត្តមភាសីតិ កថេតុកម្សតាយ សុត្តនិក្ខេបំ បុច្ឆតិ។
សាមញ្ញតោ ហិ ភគវតោ ទេសនាការណំ ចាកជមេវាតិ។ កោ បនាយំ
សុត្តនិក្ខេបោតិ? អត្តជ្ឈាសយោ។ បរេហិ អនជ្ឈិជ្ជោ ឯវ ហិ ភគវា អត្តនោ

អង្គ្រាសយេន ឥមំ សុត្តំ ទេសេតីតិ អាចរិយា។ យស្មា បនេស ភិក្ខុនំ
ឧបក្កិលីដ្ឋចិត្តតំ វិទិត្វា “ឥមេ ភិក្ខុ ឥមាយ ទេសនាយ ឧបក្កិលេសវិសោធនំ
កត្វា អាសវក្ខយាយ បដិបទ្ធិស្សន្តី” តិ អយំ ទេសនា អារទ្ធា, តស្មា
បរជ្ឈាសយោតិ អបរេ។ ឧភយម្បិ បន យុត្តំ។ អត្ថជ្ឈាសយាទិនញ្ញា
សំសគ្គភេទស្ស សម្ពុរោ ហោជ្ជា ទស្សតោវាតិ។ តេសំ ភិក្ខុនន្តិ តនា
ធម្មបដិក្កាហតភិក្ខុនំ។ ឧបក្កិលេសវិសោធនន្តិ សមថវិបស្សនុបក្កិលេសតោ
ចិត្តស្ស វិសោធនំ។ បឋមញ្ញា ភគវា អនុបុព្វិកថាទិនា បដិបត្តិយា សំកិលេសំ
នីហរិត្វា បច្ឆា សាមុក្កំសិកំ ទេសនំ ទេសេតិ ខេត្ត ខាណ្ឌកណ្តាកកុម្ភាទិកេ
អវហរិត្វា កសនំវិយ, តស្មា កម្មជ្ជានមេវ អវត្វា ឥមាយ អនុបុព្វិយា ទេសនា
បវត្តាតិ អធិប្បាយោ។

សំវរក្ខតន្តិ សីលសំវរាទិសំវរក្ខតំ សំវរណាសការំ ការណំ, តំ បន អត្ថតោ
ទស្សនាទិ ឯវាតិ វេទិតព្ពំ។ សំវរិតាតិ បវត្តិតុំ អប្បធានវសេន សម្មា, សព្វថា វា
វារិតា។ ឯវក្ខតា ច យស្មា បវត្តិទ្វារបិដានេន បិហិតា នាម ហោន្តិ, តស្មា វុត្តំ
“វិទហិតា ហុត្វា” តិ។ ឯវំ អច្ឆន្តិកស្ស សំវរស្ស ការណាភូតំ អនច្ឆន្តិកំ សំវរំ
ទស្សេត្វា ឥទានិ អច្ឆន្តិកមេវ សំវរំ ទស្សេត្តោ យស្មី ទស្សនាទិម្ហិ សតិ
ឧប្បជ្ឈនាហា អាសវា ន ឧប្បជ្ឈន្តិ, សោ តេសំ អនុប្បាទោ និរោធា ខយោ
បហានន្តិ ច វុច្ចមាទោ អត្ថតោ អប្បវត្តិមត្តន្តិ តស្ស ច ទស្សនាទិ ការណាន្តិ
អាហា “យេន ការណេន អនុប្បាទនិរោធសម្ពាតំ ខយំ កច្ឆន្តិ បហិយន្តិ
នប្បវត្តន្តិ, តំ ការណាន្តិ អត្ថោ” តិ។

ចក្កុតោបិ... បេ.... មនតោបិ តិ (ធរ. ស. មូលដ៏. ១៤-១៩) ចក្កុវិញ្ញាណាទីវីជីសុ
តទនុគតមនោវិញ្ញាណាទីវីជីសុ ច កិញ្ញាបិ កុសលាទីនម្បិ បវត្តិ អត្ថិ,
កាមាសវាទយោ ឯវ បន វណតោ យូសំវិយ បក្សរណាកអសុចិការេន សន្តន្តិ,

តស៊ូ តេ ឯ “អាសវា” តិ វុច្ឆន្តិ។ តត្ថ ហិ បគ្សរណាអសុចិម្ពំ និរុទ្ទេរ អាសវ-
សន្នោតិ។ ធម្មតោ យាវ គោត្រភុន្តិ តតោ បរំ មគ្គជលេសុ អប្បវត្តនតោ វុត្តំ។
ឯតេ ហិ អារម្មណាវសេន ធម្មេ កច្ចន្តា តតោ បរំ ន កច្ចន្តិ។ ននុ តតោ បរំ
ភវន្តាធិនិបិ កច្ចន្តិ តិ ចេ? ន, តេសម្មិ បុព្វេ អាលម្ពិតេសុ លោកិយធម្មេសុ
សាសវកាវេន អន្តោគធន្តា តតោ បរតាភាវតោ។ ឯត្ថ ច គោត្រភុវចនេន
គោត្រភុវេនានជលសមាបត្តិបុរេចារិកបរិកម្មានិ វុត្តានិ វេទិតញ្ញានិ។
បឋមមគ្គបុរេចារិកមេវ វា គោត្រភុ អវធិនិទស្សនកាវេន គហិតំ, តតោ បរំ
បន មគ្គជលសមាទតាយ អញ្ញេសុ មគ្គេសុ មគ្គវិជ័យំ សមាបត្តិវិជ័យំ
និរោធនន្តរញ្ញ បវត្តមានេសុ ជលេសុ និព្វានេ ច អាសវានំ បវត្តិ និវាទិតាតិ
វេទិតញ្ញំ។ សវន្តិ កច្ចន្តិ, អារម្មណាករណាវសេន បវត្តន្តិ អត្ថោ។ អវធិអត្ថោ
អា-កាវេ, អវធិ ច មរិយាធាតិវិធិភេទតោ ធុរិយោ។ តត្ថ មរិយាធំ កិរិយំ ពហិ
កត្វា បវត្តតិ យថា “អាចាជលិបុត្តា វុដ្ឋោ ទេវោ” តិ។ អភិវិធិ បន កិរិយំ
ព្យាបេត្វា បវត្តតិ យថា “អាភវត្តា ភគវតោ យសោ បវត្តតិ” តិ។ អភិវិធិអត្ថោ
ចាយំ អា-កាវេ ឥធម គហិតោតិ វុត្តំ “អន្តោករណត្ថោ” តិ។

មទិរាធម្មោតិ អាទិ-សន្នេន សិន្ធុវកាធម្មិកាចោតិកាធិនំ សង្កហោ
ទដ្ឋញ្ញោ។ ចិរចារិវាសិយដ្ឋោវិរបរិវុត្តតា បុរាណភាវោ។ អវិជ្ជា
នាហោសីតិអាទិ ឯត្ថ អាទិ-សន្នេន “បុរិមា, ភិក្ខុវេ, កោដិ ន បញ្ញាយតិ
ភវតណ្ហាយា” តិ (អ. និ. ១០.៦២) ឥទំ សុត្តំ សង្កហិតំ។ អវិជ្ជាសវភវាសវានំ
ចិរបរិវុត្តតាយ ទស្សិតាយ តញ្ញាវភាវិនោ កាមាសវស្ស ចិរបរិវុត្តតា
ទស្សិតាវ ហោតិ។ អញ្ញេសុ ច យថាវុត្តេ ធម្មេ ឌីកាសញ្ញា អារម្មណំ កត្វា
បវត្តមានេសុ មាធាធិសុ វិជ្ជមានេសុ អត្តត្តនិយាទិក្កាហាវសេន អភិព្យាបនំ
មទករណាវសេន អាសវសទិសតា ច ឯតេសំយេវ, ន អញ្ញេសន្តិ ឯតេស្វេវ
អាសវ-សន្នោ និរុទ្ទេរតិ ទដ្ឋញ្ញោ។ ន ចេត្ត ធិដ្ឋាសវោ នាគតោតិ គហិតញ្ញំ

កវតណ្ហាយ វិយ កវទិដ្ឋិយាបិ កវាសវគ្គហណោនេវ គហិតត្តា។ អាយតំ
អនាទិកាលិកត្តា។ បសវន្តិភិ ជលន្តិ។ នហិ តំ កិញ្ចិ សំសារទុក្ខំ អត្ថិ, យំ
អាសវេហិ វិនា ឧប្បន្នេយ្យ។ បុរិមានិ ចេត្តាភិ ឯត្ថ ឯតេសុ ចត្វសុ អត្ថវិតប្បេសុ
បុរិមានិ តីណិ។ យត្តាភិ យេសុ សុត្តាភិ ធម្មបទេសេសុ។ តត្ថ យុជ្ជន្តិ
កិលេសេសុយេវ យថាវុត្តស្ស អត្ថត្ថយស្ស សម្ពុតោ។ បដ្ឋិមំ “អាយតំ វា
សំសារទុក្ខំ សវន្តិ” តិ វុត្ថនិព្វបទំ។ កម្មេបិ យុជ្ជន្តិ ទុក្ខប្បសវនស្ស
កិលេសកម្មសាធារណត្តា។

ទិដ្ឋធម្មា វុច្ឆន្តិ បច្ចក្ខត្វតា ខន្ធ, ទិដ្ឋធម្មេ កវា ទិដ្ឋធម្មិកា។ វិវាទមូលភូតាភិ
វិវាទស្ស មូលការណភូតា កោដ្ឋបនាហ-មក្ខ-បឡាស-ឥស្ស-មជ្ជិយ-មាយា-
សាវេយ្យ-ថម្ក-សាវម្ក-មាណសិមាណ។

យេន ទេវុបបត្យស្សាភិ យេន កម្មកិលេសប្បការេន អាសវេន ទេវេសុ
ឧបបត្ថិ និព្វត្ថិ អស្ស មយ្ហន្តិ សម្ពុតោ។ គន្ធព្ពោ វា វិហង្គមោ អាកាសចារី
អស្សន្តិវិភត្តិ បរិណាមេត្វា យោជេតព្ពំ។ ឯត្ថ ច យក្ខគន្ធព្ពតាយ វិនិមុត្តា
សព្ពា ទេវគតិ ទេវគ្គហណោន គហិតា។ អវសេសា ច អកុសលា ធម្មាភិ
អកុសលកម្មតោ អវសេសា អកុសលា ធម្មា អាសវាភិ អាគតាភិ សម្ពុតោ។

បដិយាតាយាភិ បដិសេធនាយ។ បរូបវា... បេ... ឧបទ្ធពាភិ ឥទំ យទិ ភគវា
សិក្ខាបទំ ន បញ្ញបេយ្យ, តតោ
អសទ្ធម្មប្បដិសេវនអទិន្នាធានចាណាភិចាតាទិហេតុ យេ ឧប្បន្នេយ្យំ
បរូបវាធានយោ ទិដ្ឋធម្មិកា ធានប្បការា អនត្តា, យេ ច តន្តិមិត្តា ឯវ
និរយាទីសុ និព្វត្តស្ស បញ្ចវិធពន្ធនកម្មការណាទិវសេន
មហាទុក្ខានុភវទិប្បការា អនត្តា, តេ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេ បនេតេតិ ឯតេ
កាមរាគាទិកិលេស-តេភូមកកម្មបរូបវាធាទិឧបទ្ធពប្បការា អាសវា។

យត្តាតិ យស្មី វិនយាទិចាឡិបទេសេ។ យថាតិ យេន ធុរិធាទិប្បការេន
អញ្ជេសុ ប សុត្តន្តេសុ អាគតាតិ សម្ពុទ្ធា។

និរយំ គមេន្តីតិ និរយគាមិនិយា។ ធក្កនិចាតេ អាហុនេយ្យសុត្តេ។ តត្ថ ហិ
អាសវា ធធា អាគតា អាសវ-សន្តាភិធម្យស្ស អត្ថស្ស បកេនោបចារេន
អាសវ-បទេ បកេនោតិ វុត្តោ, កោដ្ឋាសត្ថោ វា បទ-សន្តោតិ អាសវបទេតិ
អាសវប្បការេ សន្តកោដ្ឋាសេ អត្ថកោដ្ឋាសេ វាតិ អត្ថោ។

តថា ហិ តស្មា សំវេណំ បិទហនំ បវត្តិតុំ អប្បធានំ, តេនេវ
ការណោនាតិ អត្ថោ។ សីលាទិសំវេ អធិប្បតេ បវត្តិតុំ អប្បធានវសេន
បកេនាវសាមញ្ញតោ ឆ្វារំ សំវេត្វាតិ គេហឆ្វារសំវេណម្បិ ឧទាហដំ។
សីលសំវេរោតិអាទិ ហេដ្ឋា មូលបរិយាយវណ្ណោនាយ វុត្តម្បិ ឥមស្ស សុត្តស្ស
អត្ថវណ្ណំ បរិបុណ្ណំ កត្វា វត្ថុកាមោ បុន វេទិតិ។ យុត្តំ តាវ
សីលសតិញ្ញាណានំ សំវេត្ថោ ចាឡិយំ តថា អាគតត្ថោ, ខន្តីវិរយានំ បន កបន្តិ
អាហា “តេសញ្ញា” តិអាទិ។ តស្សត្ថោ - យទិបិ “ខមោ ហោតិ... បេ... សីតស្ស
ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ នាធិវាសេតិ” តិអាទិនិទ្ទេសេ ខន្តីវិរយានំ សំវេបរិយាយោ
នាគតោ, ឧទ្ទេសេ បន សញ្ញាសវសំវេបរិយាយន្តិ សំវេបរិយាយេន គហិតត្ថោ
អត្ថេវ តេសំ សំវេភាវោតិ។

បុព្វេ សីលសតិញ្ញាណានំ ចាបន្តេវេន សំវេភាវោ ទស្សិតោតិ ឥធានិ តំ
ឥមិនាបិ សុត្តេន គហិតភាវំ ទស្សេតុំ “អបិចា” តិអាទិ វុត្តំ។ ខន្តីវិរយសំវេរា
វុត្តាយេវ “ខមោ ហោតិ សីតស្ស” តិអាទិនា (ម. និ. ១.១៤) ចាឡិយា
ទស្សនវសេន។ “តញ្ញា អនាសនំ, តញ្ញា អគោចរ” ន្តិ អយំ បនេត្ថ សីលសំវេរោតិ
តញ្ញា “យថាវុបេ” តិអាទិនា វុត្តំ អយុត្តំ អនិយតវត្ថុកំ រហោ បដិច្ចន្ទាសនំ,
តញ្ញា យថាវុត្តំ អយុត្តំ វេសិយាទិគោចរំ, “បដិសម្ពាធយោនិសោ បរិវេន្នេតិ” តិ

អាគតំ យំ បរិវេជ្ជនំ, អយំ បន ឯត្ថ ឯតស្មី សុត្ថេ អាគតោ សីលសំវារោតិ អត្ថោ។
អនាសនបរិវេជ្ជនេន ហិ អនាចារបរិវេជ្ជនំ វុត្ថំ, អនាចារាគោចរបរិវេជ្ជនំ
ចារិត្តសីលតាយសីលសំវារោ។ តថា ហិ ភក្កវតា “ចាតិមោក្ខសំវារសំវុតោ
វិហារតី” តិ (វិភ. ៥០៨) សីលសំវារិកជនេ អាចារគោចរសម្បត្តិ ទស្សន្តេន “អត្ថិ
អនាចារោ, អត្ថិ អគោចរោ” តិ អាទិនា (វិភ. ៥០៣, ៥០៤) អនាចារាគោចរា
វិភជិត្វា ទស្សិតា។ ឥទព្វា ឯកទេសេន សមុទាយនិទស្សនំ ទដ្ឋព្វំ
សមុទ្ទបព្ពតនិទស្សនំ វិយ។

សព្ពត្ថ បដិសម្ពា ព្រាណសំវារោតិ ឯត្ថ “យោនិសោមនសិកាវោ, បដិសម្ពា
ព្រាណសំវារោ” តិ វុត្ថព្វំ។ ន ហិ ទស្សនបហាតព្ពនិទ្ទេសេ បដិសម្ពាគហណំ
អត្ថិ, “យោនិសោ មនសិ ករោតី” តិ បន វុត្ថំ។ យោនិសោមនសិករណាម្បិ
អត្ថតោ បដិសម្ពា ព្រាណសំវារមេវាតិ ឯវំ បន អត្ថេ គយ្ហមាទេ យុត្តមេតំ
សិយា។ កេចិ បន “យត្ថ យត្ថ ‘ឥធ បដិសម្ពា យោនិសោ’ តិ អាគតំ, តំ សព្វំ
សន្ធាយ ‘សព្ពត្ថ បដិសម្ពា ព្រាណសំវារោ’ តិ វុត្ថ” តិ វុត្ថព្វំ។ តេសំ មតេន “ឥធំ
ទុក្ខន្តិ យោនិសោ មនសិ ករោតី” តិ អាទិកស្ស ព្រាណសំវារេន ច អសម្ពាហោ
សិយា, “ទស្សនំ បដិសេវនា ភាវនា ច ព្រាណសំវារោ” តិ ច វចនំ វិវុដ្ឋយ្យ,
តស្មា វុត្ថនយេនេវេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ “សព្ពត្ថ បដិសម្ពា ព្រាណសំវារោ” តិ
ឥមិនា សត្តសុបិ ហនេសុ យំ ព្រាណំ, សោ ព្រាណសំវារោតិ បរិវេជ្ជនាទិវសេន
វុត្ថា សីលាទយោ សីលសំវារោទយោតិ អយមត្ថោ ទស្សិតោ។ ឯវំ សតិ សំវារនំ
សម្ពាហេវិយ ហោតីតិ តេ អសម្ពាតោ ទស្សតុំ “អគ្គហិក្កហណោ” តិ វុត្ថំ
បរិវេជ្ជនវិសេសសំវារាធិវាសនវិនោទនានំ សីលសំវារាធិការេន គហិតត្ថា, តថា
អគ្គហិតានំ គហណោតិ អត្ថោ។ តេ បន អគ្គហិតេ សរូបតោ ទស្សន្តោ
“ទស្សនំ បដិសេវនា ភាវនា” តិ អាហា។

ឯតេន សីលសំវរាទិនា ករណត្វតេន, ករណត្វតេន វា។ ធម្មាតិ
កុសលាកុសលធម្មា។ សីលសំវរាទិនា ហិ សហជាតកោជិយា,
ឧបនិស្សយកោជិយា វា បច្ចយត្វតេន អនុប្បន្នា កុសលា ធម្មា ឧប្បត្តិ គច្ឆន្តិ
ឧប្បជ្ជន្តិ, តថា អនិរុទ្ធា អកុសលា ធម្មា និរោធំ គច្ឆន្តិ និរុជ្ឈន្តិ អត្ថោ។
ចាឡិយំ បន “អនុប្បន្នា ចេវ អាសវា ន ឧប្បជ្ជន្តិ, ឧប្បន្នា ច អាសវា បហីយន្តិ” តិ
អកុសលធម្មានំ អនុប្បាទបហាវានិ វេ វុត្តានិ, ន កុសលធម្មានំ
ឧប្បាទាទយោតិ? នយិទមេវំ ទជ្ជព្ពំ, “យោនិសោ ច ខោ, ភិក្ខុវេ,
មនសិករោតោ” តិអាទិនា កុសលធម្មានម្បិ ឧប្បត្តិ បកាសិតាវ
អាសវសំវរណាស្ស បធានភាវេន គហិតត្តា។ តថា ហិ បរិយោសានេបិ “យេ
អាសវា ទស្សនា បហាវត្តា, តេ ទស្សនា បហីនា ហោន្តិ” តិអាទិនា (ម. និ.
១.២៨) អាសវប្បហានមេវ បធានំ កត្វា និគមិតំ។

១៥. ជាតតោ បស្សតោតិ ឯត្ថ ទស្សនម្បិ បញ្ញាចក្កនាវ ទស្សនំ អធិប្បេតំ,
ន មំសចក្កនា ទិព្ពចក្កនា វាតិ អាហា “ទ្វេបិ បធានិ ឯកត្តានី” តិ។ វេរំ សន្តេបី តិ
បទទ្វយស្ស ឯកត្ថត្ថេបិ។ ញាណលក្ខណាន្តិ ញាណាស្ស សភាវំ, វិសយស្ស
យថាសភាវាវពោធនន្តិ អត្ថោ។ តេនាហា “ជាតនលក្ខណញ្ញំ ញាណា” ន្តិ។
ញាណាប្បភាវន្តិ ញាណានុភាវំ, ញាណាភិច្ចំ វិសយោភាសនន្តិ អត្ថោ។
តេនេវាហា “ញាណោនវិវដេ ធម្មេ” តិ។ “ជាតតោ បស្សតោ” តិ ច
ជាតនទស្សនមុខេន បុគ្គលាធិដ្ឋានា ទេសនា បវត្តាតិ អាហា “ញាណលក្ខណំ
ញាណាប្បភាវំ ឧបាទាយ បុគ្គលំ និទ្ទិសតី” តិ។ ជាតតោ បស្សតោតិ
“យោនិសោ ច មនសិការំ អយោនិសោ ច មនសិការ” ន្តិ វត្តមានត្តា
យោនិសោមនសិការិសយជាតនំ, អយោនិសោមនសិការិសយទស្សនំ។
តញ្ច ខោ បន នេសំ អាសវានំ ខយ្យចាយសភាវស្ស អធិប្បេតត្តា

ឧប្បាទនានុប្បាទនវសេន ន អាវម្ពណមត្តនាតិ អយមត្ថោ យុត្តោតិ អាហ
“យោនិសោមនសិការំ...បេ.... អយមេត្ត សារោ”តិ។

“ជានតោ”តិ វត្ថុ ជាននញ្ច អនុស្សវាការបដិវត្តកម្មត្ថវសេន ន
ឥធាធិប្បតំ, អថ ខោ រូបាទិវិយ ចក្ខុវិញ្ញាណេន
យោនិសោមនសិការាយោនិសោមនសិការេ បច្ចុក្ខេ កត្វា តេសំ ឧប្បាទវសេន
ទស្សនន្តិ ឥមមត្តំ វិភាវេតុំ “បស្សតោ”តិ វុត្តន្តិ វំ វា ឯត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋញ្ចា។
អញ្ញត្ថាបិ ហិ “វំ ជានតោ វំ បស្សតោ (ឥតិវុ. ១០២), ជានំ ជានាតិ បស្សំ
បស្សតិ (ម. និ. ១.២០៣), វំ ជានន្តា វំ បស្សន្តា (ម. និ. ១.៤០៧), អជានតំ
អបស្សត”ន្តិ ច អាទិសុ ញ្ញាណកិច្ចស្ស សាមញ្ញវិសេសធិបនវសេនេតំ
បទទ្ធយំ អាគតន្តិ។ កេចីតិ អភយគិវាសិសារសមាសាចរិយា។ តេ ហិ
“សមាធិនា ជានតោ វិបស្សនាយ បស្សតោ ជានំ ជានាតិ បស្សំ បស្សតិ, វំ
ជាននា សមថោ, បស្សនា វិបស្សនា”តិ ច អាទិនា បបព្វេន្តិ។ តេតិ បបញ្ចា។
ឥមស្មី អត្ថោតិ “ជានតោ”តិ អាទិនយប្បវត្តេ ឥមស្មី សុត្តបទអត្ថោ
និទ្ទារិយមាណេ។ ន យុទ្ធន្តិ ជាននទស្សនានំ
យោនិសោមនសិការាយោនិសោមនសិការវិសយភាវស្ស ចាឡិយំ វុត្តត្តា។

អាសវប្បហានំ អាសវានំ អច្ចន្តប្បហានំ។ សោ បន នេសំ អនុប្បាទោ
សព្ពេន សត្តំ ខីណតា អភារោ ឯវាតិ អាហ “អាសវានំ អច្ចន្តខយមសមុប្បាទំ
ខីណាការំ នត្ថិការ”ន្តិ។ ឧដុមគ្គានុសារិនោតិ កិលេសវដ្តស្ស កាយវដ្តានិញ្ច
បហានេន ឧដុក្ខតេ សវិបស្សនេ ហោជ្ជិមមគ្គេ អនុស្សវន្តស្ស។ តទេវ ហិស្ស
សិក្ខនំ។ ខយស្មី បឋមំ ញ្ញាណំ។ តតោ អញ្ញា អនន្តរាតិ ខយសដ្ឋានតេ អគ្គមគ្គេ
តប្បវិយាបន្ថមេវ ញ្ញាណំ បឋមំ ឧប្បជ្ជតិ, តទនន្តំ បន អញ្ញំ អរហត្តន្តិ។
យទិបិ កាថាយំ “ខយស្មី”ឥច្ឆេវ វុត្តំ, សមុច្ឆេទវសេន បន អាសវេហិ

ខ្ញុំណាត់តិ មក្តោ ខយោតិ វុច្ចតិ អាហា “មក្តោ អាសវក្ខយោតិ វុត្តោ” តិ។
សមណោតិ សមិតថាថា អធិប្បតោ។ សោ បន ខ្ញុំណាសវោ ហោតិ តិ
“អាសវានំ ខយា” តិ ឥមស្ស ជលបរិយាយតា វុត្តោ, និប្បរិយាយេន បន
អាសវក្ខយោ មក្តោ, តេន បត្តព្ពតោ ជលំ។ ឯតេនេវ និព្វានស្សបិ
អាសវក្ខយភារោ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។

“ជានតោ បស្សតោ” តិ ជានតោ ឯវ បស្សតោ ឯវាតិ ឯវមេត្ត និយមោ
ឥច្ឆិតោ, ន អញ្ញាថាវិសេសាការតោ អនិជ្ជសាធនតោ ចាតិ តស្ស និយមស្ស
ជលំ ធន្សេតុំ “នោ អជានតោ នោ អបស្សតោ” តិ វុត្តន្តិ អាហា “យោ បន ន
ជានាតិ ន បស្សតិ, តស្ស នេវ វនាមីតិ អត្តោ” តិ។ ឥមិនា
ធូរីកតាយោនិសោមនសិការោ ឥនាធិប្បតោ, យោនិសោមនសិការោ ច
អាសវក្ខយស្ស ឯកន្តិកការណ៍ន្តិ ធន្សេតិ។ ឯតេនាតិ “នោ អជានតោ នោ
អបស្សតោ” តិ វេនេន។ តេ បដិក្ខត្តាតិ កេ បន តេតិ? “ពាលេ ច បណ្ឌិតេ ច
សន្ធាវិទ្យា សំសិទ្ធា ធុក្ខស្សន្តំ ករិស្សន្តិ (ធី. និ. ១.១៦៨; ម. និ. ២.២២៨), អហោតុ
អបច្ចយា សត្តាវិសុជ្ឈន្តិ” តិ (ធី. និ. ១.១៦៨; ម. និ. ២.២២៧) ឯវមាធិវាធា។ តេសុ
ហិ កេចិ អភិជាតិសង្កតិមត្តេន ភវសង្កតិមត្តេន ច សំសារសុទ្ធិ បដិជានន្តិ,
អញ្ញោ ឥស្សរបជាបតិកាលាទិវសេន, តយំទំ សត្តំ “សំសារាធិហិ” តិ ឯត្ថេវ
សង្កហិតន្តិ ធន្តំ។

បុរិមេន វា បទទ្ធយេនាតិ “ជានតោ, បស្សតោ” តិ ឥមិនា បទទ្ធយេន។
ឧទាយោ វុត្តោ “អាសវក្ខយស្ស” តិ អធិការតោវិញ្ញាយតិ។ ឥមិនាតិ “នោ
អជានតោ, នោ អបស្សតោ” តិ ឥមិនា បទទ្ធយេន។ អនុចាយោ ឯវ ហិ អាសវានំ
ខយស្ស យទិទំ យោនិសោ ច អយោនិសោ ច មនសិការស្ស អជានំ
អធស្សនញ្ច, តេន តថត្តាយ អប្បដិបត្តិតោ មិច្ឆាបដិបត្តិតោ ច។ ននុ

“បស្សតោ” តិ ឥមិនា អយោនិសោមនសិកា រោយថា ន ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ ទស្សនេ
អធិប្បតេ បុរិមេនេវ អនុចាយបដិសេធា វុត្តោ ហោតីតិ? ន ហោតិ,
អយោនិសោមនសិកា រាជុប្បាទនស្សបិ ឧចាយភាវតោ សតិពលេន
សំវុតថ ក្នុងន្ទ្រិយាទិតារិយ សម្បជញ្ញពលេនេវ និព្វាទិវសេន
អភូតជា ននាភារោ ហោតីតិ។ តេនាហ “សង្ខេបេន... បេ... ហោតី” តិ។ តត្ថ
សង្ខេបេនាតិ សមាសេន, អន្ធយតោ ព្យតិវេកតោ ថ វិត្តារំ អកត្វាតិ អត្តោ។
ញ្ញាណំ... បេ... ទស្សិតំ ហោតិ “ជាតតោ” តិ អាទិនា ញ្ញាណស្សេវ គហិតត្តា។
យទិ ឯវំ “ស្វាយំ សំវារោ” តិ អាទិ កថំ នីយតីតិ? ញ្ញាណស្ស បដានភាវទស្សនត្ថំ
ឯវមយំ ទេសនា កតាតិ នាយំ ទោសោ, តថា អញ្ញត្តាបិ “អរិយំ វោ ភិក្ខុវេ
សម្មាសមាធិំ ទេសេស្សមិ សឧបនិសំ សបរិក្ខារ” ត្ថិ (ម. និ. ៣.១៣៦) វិត្តារោ។

ទត្ថជាតិកោតិ ទត្ថរូបោ។ សោ ហិ ទ្រព្យោតិ វុច្ចតិ “ទ្រព្យំ វិនស្សតិ
នាទ្រព្យ” ត្ថិ អាទិសុ។ ទត្ថជាតិកោ វា សារសភារោ, សារុប្បសីលាចារោតិ
អត្តោ។ យថាហ “ន ខោ ទត្ថ ទត្ថា ឯវំ និព្វេវេន្តី” តិ (ចារា. ៣៨៤, ៣៨៥; ចូឡវ.
១៨៣)។ វត្ថុសីសេ វត្ថាតិ វត្ថំ ឧត្តមង្គំ, ធុរំ វា កត្វា។ យោ ហិ បរិសុទ្ធាជីវោ
កាតុំ អជាទន្តានំ សព្វាហ្មចារីនំ, អត្ថនោ វា វាតាតថាទិបដិពាហនត្ថំ ធន្តាទីនិ
ករោតិ, សោ វត្ថុសីសេ វត្ថា ករោតិ នាម។ បទដ្ឋានំ ន ហោតីតិ ន វត្ថុញ្ញា
នាថករណធម្មភាវេន ឧបនិស្សយភាវតោ។ វត្ថុញ្ញ “យានិ តានិ សព្វាហ្មចារីនំ
ឧច្ចាវចានិ កិច្ចករណីយានិ, តត្ថ ទត្ថោ ហោតី” តិ អាទិ (ម. និ. ១.៤៩៧)។

ឧចាយមនសិការោតិ កុសលធម្មប្បវត្តិយា ការណភូតោ មនសិការោ។
បថមនសិការោតិ តស្ស ឯវ មគ្គភូតោ មនសិការោ។ អនិព្វាទិសុ
អនិច្ចន្តិអាទិនាតិ អនិច្ចទុក្ខអសុភអនត្តសភាវេសុ ធម្មេសុ “អនិច្ចំ ទុក្ខំ អសុភំ
អនត្តា” តិ អាទិនា ឯវ នយេន, អរិបរិសភាវេនាតិ អត្តោ។ សច្ចានុលោមិកេន

វាតិ សច្ចាភិសមយស្ស អនុលោមវសេន។ ចិត្តស្ស អារដ្ឋនាតិអាទិនា
អារដ្ឋនាយ បច្ចយភូតា តតោ បុរិមុប្បន្នា មនោទ្វារិកា កុសលជវនប្បវត្តិ
ផលវោហារេន តថា វុត្តា។ តស្ស ហិ វសេន សា កុសលុប្បវត្តិយា ឧបនិស្សយោ
ហោតិ។ អារដ្ឋនា ហិ ភវន្តិចិត្តំ អារដ្ឋយតីតិ អារដ្ឋនា។ អនុ អនុ អារដ្ឋតីតិ
អន្ទារដ្ឋនា។ ភវន្តីរម្ពណតោ អញ្ញំ អាកុជតីតិ អាកោតោ។ សមន្នាហរតីតិ
សមន្នាហារោ។ តទេវារម្ពណំ អត្តានំ អនុពន្ធា ឧប្បជ្ជមាណំ មនសិ ករោតិ
វេបេតីតិ មនសិការោ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ ឧបាយបថមនសិការលក្ខណោ
យោនិសោមនសិការោ នាម វុច្ចតិ, យស្ស វសេន បុគ្គលោ ទុក្ខាទីនិ សច្ចានិ
អារដ្ឋិតុំ សក្កោតិ។ អយោនិសោមនសិការេ សច្ចបដិក្ខលេនាតិ
សច្ចាភិសមយស្ស អនុលោមវសេន។ សេសំ យោនិសោមនសិការេ
វុត្តិវិបរិយាយេន វេទិតព្គំ។

យុត្តិន្ទិ ឧបបត្តិសាធនយុត្តិ, ហេតុន្ទិ អត្តោ។ តេនេវាហ “យស្មា” តិអាទិ។
ឯត្ថាតិ “អយោនិសោ ភិក្ខុវេ... បេ... បហីយន្តិ” តិ ឯតស្មី ចាបេ។ តត្ថាតិ
វាក្យោបញ្ញាសនំ។ កស្មា បនេត្ត អយមុទ្ទេសនិទ្ទេសោ បរិវត្តោតិ ចោទនំ
សន្ធាយាហ “យោនិសោ” តិអាទិ។ តត្ថ មនសិការបទំ ទ្វិន្ទំ សាធារណន្ទិ
អធិប្បាយេន “យោនិសោ អយោនិសោតិ ឥមេហិ តាវ ទ្វីហិ បទេហិ” តិ វុត្តំ។
យោនិសោតិ ហិ យោនិសោមនសិការោ, អយោនិសោតិ ច
អយោនិសោមនសិការោ តត្ថ អនុវត្តនតោ វក្ខមាណត្ថា ច។ សតិបិ
អនត្ថប្បវត្តិសាមញ្ញោ ភវាទីសុ បុគ្គលស្ស ពហុលិសាមញ្ញំ ទស្សេត្វា តំ
បរិវត្តិត្វា វិសេសទស្សនត្ថំ នាវាទិ ឧបមាត្ថយគ្គហណំ ទដ្ឋព្គំ។ ចក្កយន្តំ
អាហជយដីយន្តន្តិ វេទិន្ទិ។

អនុប្បន្នាតិ អនិព្វត្តា។ អារម្មណវិសេសវសេន តស្ស អនុប្បត្តិ វេទិតញ្ញា, ន
រូចារម្មណាធិអារម្មណសាមញ្ញេន, នាបិ អាសវវសេន។ តេនាហ

“អនុក្ខតបុព្វំ អារម្មណំ... បេ... អញ្ញថា ហិ អនមតគ្គេ សំសារេ អនុប្បន្នា នាម
អាសវា ន សន្តិ” តិ។ វុត្ថុន្តិ សវិញ្ញាណការិញ្ញាណកប្បភេទំ

អាសវុប្បត្តិការណំ។ អារម្មណំ អារម្មណបច្ចយក្ខត្រចាធិនិ។ ឥនានិ

អាសវវសេនបិ អនុប្បន្នបរិយាយោ លព្ពតីតិ ធស្សេតុំ “អនុក្ខតបុព្វេបី” តិអាធិ
វុត្ថុំ។ បកតិសុទ្ធិយាតិ បុព្វចរិយតោ កិលេសទ្វីការវសិទ្ធាយ

សុទ្ធិបកតិតាយ។ ចាឡិយា ឧទ្ទិសនំ ឧទ្ទេសោ, អត្តកថនំ បរិបុណ្ណា។ អជ្ឈយនំ
បរិយត្តិ, ជីវរសិញ្ញាធិ នវកម្មំ, សមថវិបស្សនានុយោគោ

យោនិសោមនសិការោ។ តាធិសេនាតិ យាធិសេន

“មនុញ្ញវុត្ថុ” តិមនសិការាធិនា កាមាសវាធយោ សម្ពវេយ្យំ, តាធិសេន។

អាសវានំ វុឡិ នាម បរិយុដ្ឋានតិព្ពតាយ វេទិតញ្ញា, សា ច អភិណ្ឌាប្បត្តិយា

ពហុលីការតោតិ តេ លទ្ធាសេវនា ពហុលភាវំ បត្តា មទ្គន្តា ជវន្តា នាទេន្តា

អន្ធាការំ ករោន្តា អបរាបរំ ឧប្បជ្ឈមាណ ឯកសន្តាននយេន “ឧប្បន្នា

បវុឡន្តិ” តិ វុច្ឆន្តិ។ តេន វុត្ថុ “បុនប្បនំ ឧប្បជ្ឈមាណ ឧប្បន្នា បវុឡន្តិ វុច្ឆន្តិ” តិ។

ឥតោ អញ្ញថាតិ ឥតោ អបរាបរុប្បន្នានំ ឯកត្ថគ្គហណតោ អញ្ញថា វុឡិ នាម
នត្ថិ ខណិកការតោ។

សោ ច ជានាតីតិ ធម្មទ្ធូច្ឆិគ្គហាការមាហា។ ការកស្សេវាតិ

យុត្តយោគស្សេវ។ យស្ស បនាតិអាធិនា អនុទ្ទេសិកំ កត្វា វុត្តមត្តំ បុរាតនស្ស
បុរិសាតិសយស្ស បដិបត្តិធស្សនេន ចាកជតរំ កាតុំ

“មណ្ឌលារាមវាសីមហាតិស្សក្ខតត្ថេរស្ស វិយា” តិអាធិ វុត្ថុំ។ តញ្ជិ

សព្វហ្មចារីនំ អាយតី តថាបដិបត្តិការណំ ហោតិ, យតោ ឯទិសំ វុត្ថុ វុច្ឆតិ។

តស្មី យេវាតិ មណ្ឌលារាមេយេវ។ អាចរិយំ អាបុច្ឆិទ្វាតិ អត្តនោ ឧទ្ទេសាចរិយំ

កម្មជ្ជានគ្គហណ្ឌតំ គន្ធីំ អាបុច្ឆិត្វា។ អាចរិយំ វុទ្ធិត្វាតិ កម្មជ្ជានទាយ កំ
មហារក្ខិតតេតុំ វុទ្ធិត្វា។ ឧទ្ទេសមគ្គន្តិយថាអារទ្ធីំ ឧទ្ទេសបពន្ធា។ តទា កិរ
មុខចាបេនេវ ពហូ ឯកជ្ឈំ ឧទ្ទិសាបេត្វា មនោសជ្ឈាយវសេន ធម្មំ សជ្ឈាយន្តិ។
តត្ថាយំ ខេរោ បញ្ញាវន្តតាយ ឧទ្ទេសំ គណ្ណាន្តានំ ភិក្ខុនំ ឆោរយ្យោ, សោ
“ឥនាធាបំ អនាគាមី, កី មយ្ហំ ឧទ្ទេសេនា” តិ សង្កេតំ អនាបច្ឆិត្វា
នុតិយទិវសេ ឧទ្ទេសកាលេ អាចរិយំ ឧបសង្កមិ។ “ឧប្បន្នា បហីយន្តិ” តិ ឯត្ថ
ឧប្បន្នសទិសា “ឧប្បន្នា” តិ វុត្តា, ន បច្ចុប្បន្នា។ ន ហិ បច្ចុប្បន្នេសុ អាសវេសុ
មគ្គេន បហានំ សម្ភវតីតិ អាហា “យេ បន... ខេ... នតី” តិ។ វត្ថុមាណុប្បន្នា
ខណត្ថយសមដ្ឋិនោ។ តេសំ បដិបត្តិយា បហានំ នតិ ឧប្បន្ននាហានំ
បច្ចយឃាតេន អនុប្បាទនមេវ តាយ បហានន្តិ។

១៦. យទិ ឯវំ នុតិយបទំ កិមត្ថិយន្តិ? បទទ្វយគ្គហណ្ឌំ អាសវានំ
ឧប្បន្នានុប្បន្នការសម្ភវទស្សនត្ថញោវ បហាយ កវិភាគេន
បហាតត្ថវិភាគទស្សនត្ថញោវ តេនាហា “ឥនមេវ បទំ គហេត្វា” តិ។ អញ្ញម្បីតិ
ញាណតោ អញ្ញម្បី សតិសំវរាទី។ ទស្សនាតិ ឥទំ ហេតុម្ហិ និស្សក្កវចនន្តិ
ទស្សនេនាតិ ហេតុម្ហិ ករណាវចនេន តទត្ថំ វិវរតិ។ ឯស នយោតិ តមេវត្ថំ
អតិទិសតិ។ ទស្សនេនាតិ សោតាបត្តិមគ្គេន។ សោ ហិ បឋមំ និព្វានទស្សនតោ
“ទស្សន” ន្តិ វុច្ឆតិ។ យទិបិ តំ គោត្រភុ បឋមតុំ បស្សតិ, ទិស្វា បន
កត្តត្ថកិច្ចស្ស កិលេសប្បហានស្ស អករណតោ ន តំ ទស្សនន្តិ វុច្ឆតិ។
អារជ្ជនជ្ជានិយញ្ញំ តំ ញាណំ មគ្គស្ស, និព្វានាម្ពណត្ថសាមញ្ញេន ចេតំ វុត្ថំ, ន
និព្វានបដិវិជ្ឈនេន, តស្មា ធម្មចក្ក បុណប្បនំ និព្វត្ថនេន ការំ អប្បត្ថំ ទស្សនំ
នាម, ធម្មចក្កញោ បរិញ្ញាទិកិច្ចករណាវសេន ចតុសច្ចធម្មទស្សនំ
តទភិសមយោតិ នុត្តត្ថ គោត្រភុស្ស ទស្សនការប្បត្តិ។ អយញ្ញាវិចារោ
បរតោ អដ្ឋកថាយមេវ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.២២) អាគមិស្សតិ។ សព្ពត្ថាតិ “សំវរា

បហាតញ្ញា”តិអាទីសុ។ សំវរាតិ សំវរេន, “សំវរោ”តិ ចេត្ត សតិសំវរោ
វេទិតញ្ញោ។ បដិសេវតិ ឯតេនាតិ បដិសេវនំ, បច្ចយេសុ ឥនមត្តិកតាញ្ញាលំ។
អធិវាសេតិ ខមតិ ឯតាយាតិ អធិវាសនា, សីតាទីនំ ខមនាការេន បវត្តោ
អនោសោ, តប្បជានា វា ចត្តារោ កុសលក្ខន្ធា។ បរិវេទិតិ ឯតេនាតិ បរិវេទនំ,
វាឡមិកាទីនំ បរិហារណាវសេន បវត្តោ ចេតនា, តថាបវត្តោ វា ចត្តារោ
កុសលក្ខន្ធា។ កាមវិតក្កាធិកេ វិនោទេតិ វិតុទតិ ឯតេនាតិ វិនោទនំ,
កុសលវីរិយំ។ បឋមមគ្គេន ទិដ្ឋ ចតុសច្ចធម្ម ភាវនាវសេន ឧប្បជ្ឈនតោ
ភាវនា, សេសមគ្គត្ថយំ។ ន ហិ តំ អធិជ្ជបុព្វំ កិញ្ចិ បស្សតិ, ឯវំ ទស្សនាទីនំ
វេនតោ វេទិតញ្ញោ។

ទស្សនាបហាតញ្ញាសាសវណ្ណនា

១៧. កុសលាកុសលធម្មេហិ អាលម្ពិយមាណាបិ អារម្មណធម្មា
អារជ្ជនមុខេនេវ តញ្ញាវំ កច្ឆន្តិតិ ទស្សន្តោ “មនសិករណីយេ”តិ បទស្ស
“អារជ្ជិតញ្ញោ”តិ អត្តមាហា។ ហិតសុខាវហាការេន មនសិករណំ អរហន្តិតិ
មនសិករណីយា, តប្បដិបក្ខតោ អមនសិករណីយាតិ អាហា
“អមនសិករណីយេតិ តត្ថិបរិភេ”តិ។ សេសបទេស្វតិ “មនសិករណីយេ ធម្មេ
អប្បជានន្តោ”តិអាទីសុ។ យស្មា កុសលធម្មេសុបិ សុភសុខនិច្ជាទិវសេន
មនសិការោ អស្សននាទិហេតុតាយ សាវណ្ណោ អហិតទុក្ខាវហោ
អកុសលធម្មេសុបិ អនិច្ជាទិវសេន មនសិការោ និព្វិនាទិហេតុតាយ អនវណ្ណោ
ហិតសុខាវហោ, តស្មា “ធម្មតោ និយមោ នត្ថី”តិ វត្ថោ “អាការតោ បទអត្ថី”តិ
អាហា។

វា-សន្តោ យេតុយ្យេន “មមំ វា ហិ ភិក្ខុវេ (ធិ. និ. ១.៥, ៦), ទេវោ វា ភវិស្សមិ
ទេវញ្ញតោ វា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.១៨៦; ម. និ. ២.៧៩, ៨០) វិកប្បត្តោ ទិដ្ឋោ, ន

សមុទ្ទយត្ថោតិ តត្ថ សមុទ្ទយត្ថេ បយោគំ ទស្សេតុំ “យថា”តិអាទិ វុត្ថំ។ ឯវញ្ញ
កត្វា សមុទ្ទយត្ថេបកំ បនេតំ សុត្ថបទំ សមុទាហជំ។

កាមាសវោតិ បញ្ចកាមគុណសម្ពាទេ កាមេ អាសវោ កាមាសវោ។
តេនាហ “បញ្ចកាមគុណាកោ រាគោ”តិ។ ភវាសវំ បន វេបេត្វា សញ្ញេ លោកោ
កាមាសវោតិ យុត្តំ សិយា។ រូចារូបភវេតិ កម្មបបត្តិភេទតោ ធុរិយេបិ
រូចារូបភវេ ធន្តរាគោ។ ឈាននិកត្តិតិ ឈានស្សនោ។ “សុន្ទរមិទំ វាជំ និច្ចំ
ធុរ”ត្តិអាទិនា អស្សនេន្តស្ស ឧប្បជ្ឈមាណោ សស្សតុច្ឆេទទិដ្ឋិសហគតោ រាគោ
ភវេ អាសវោតិ ភវាសវោ។ ឯវុត្ថិ សព្វទិដ្ឋិនំ សស្សតុច្ឆេទទិដ្ឋិសម្ពាហតោ
ភវាសវេនេវ ទិដ្ឋាសវោ គហិតោ តំសហគតាភកតាយាតិ អធិប្បាយោ។ អបរេ
បន “ទិដ្ឋាសវោ អវិដ្ឋាសវេន ច សម្ពាហិតោ”តិ វទន្តិ។ ឯត្ថ ច “ភវាសវោ ចតុសុ
ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តលោកសហគតចិត្តប្បនេសុ ឧប្បជ្ឈតិ”តិ (ធរ. ស. ១៤៦៥)
វេចនតោ ទិដ្ឋិសម្បយុត្តរាគស្ស ភវាសវភាវោវិចារេតញ្ញោ, អថ
“កាមសហគតា សញ្ញាមនសិការា”តិអាទីសុ (សំ. និ. ៤.៣៣២) វិយ
អារម្មណាករណត្ថោ សហគតត្ថោ, ឯវំ សតិ ភវាសវេ ទិដ្ឋាសវស្ស
សមោធានគមនំ កតំ ន សិយា។ ន ហិ តម្បយោគតញ្ញាវាទិកេ អសតិ
តំសម្ពាហោ យុត្ថោ, តស្មា យថាវុត្ថចាធូរី អនុសារេន
ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តលោកោបិ កាមាសវោតិ យុត្តំ សិយា។
ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិ កុត្តានញ្ញោ ការណាភូតា កាមាសវាទយោបិ ទិដ្ឋា វុត្ថោ។

អភិធម្មេ (ធរ. ស. ១១០៣) ច កាមាសវនិទ្ទេសេ “កាមេសូតិ
កាមរាគទិដ្ឋិរាគិនំ អារម្មណាភូតេសុ តេភូមកេសុ វុត្ថកាមេសូ”តិ អត្ថោ
សម្ភវតិ។ តត្ថ ហិ ឧប្បជ្ឈមាណោ សា តណ្ហា សញ្ញាបិ ន កាមច្ចដ្ឋាទិនាមំ ន
លភតីតិ។ យទិ បន លោកោ កាមាសវភវាសវវិនិមុត្តោបិ សិយា, សោ យទា

ទិដ្ឋភាពវិប្បយុត្តេសុ ចិត្តេសុ ឧប្បជ្ជតិ, តទា តេន សម្បយុត្តោ អវិជ្ជាសវោ
អាសវវិប្បយុត្តោតិ នោមនស្សវិចិត្តទុក្ខសម្បយុត្តស្ស វិយ តស្សបិ
អាសវវិប្បយុត្តោ វត្តញ្ចា សិយា “ចត្វសុ
ទិដ្ឋភាពវិប្បយុត្តលោភសហគតចិត្តប្បទេសុ ឧប្បន្នោ មោហោ សិយា
អាសវសម្បយុត្តោ, សិយា អាសវវិប្បយុត្តោ” តិ។ “កាមាសវោ អជ្ជសុ
លោភសហគតចិត្តប្បទេសុ ឧប្បជ្ជតិ” តិ (ធម្ម. ស. ១៤៦៥), “កាមាសវំ បដិច្ច
ទិដ្ឋាសវោ អវិជ្ជាសវោ” តិ (បដ្ឋា. ៣.៣.១០៩) ច វចនតោ ទិដ្ឋិសហគតរកោ
កាមាសវោ ន ហោតីតិ ន សក្កា វត្ថុ។ កិញ្ច អភិជ្ឈាកាមរកានំ វិសេសោ
អាសវទ្ធិយ ឯកាសវកាវោ សិយា, ន អភិជ្ឈាយ ច នោអាសវកាវោតិ
នោអាសវលោភស្ស សញ្ញាវោ វិចារេតញ្ចោ។ ន ហិ អត្ថិ អភិធម្មេ “អាសវោ ច
នោអាសវោ ច ធម្មា អាសវស្ស ធម្មស្ស អាសវស្ស ច នោអាសវស្ស ច ធម្មស្ស
ហេតុបច្ចយោ” តិ (បដ្ឋា. ៣.៣.១៦-១៧) សត្តមោ នវមោ ច បញ្ចោ។
គណនាយញ្ច “ហេតុយា សត្តា” តិ (បដ្ឋា. ៣.៣.៤០) វុត្ថំ, នោ “នវា” តិ។
ទិដ្ឋិសម្បយុត្តេ បន លោភេ នោអាសវេ វិជ្ជមានេ សត្តមនវមាបិ បញ្ញា វិស្សន្នំ
លកេយ្យំ, គណនាយ ច “ហេតុយា នវា” តិ វត្តញ្ចំ សិយា, ន បន វុត្ថំ។
ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តេ ច លោភេ នោអាសវេ វិជ្ជមានេ វត្តញ្ចំ វុត្តមេវ។ យស្មា បន
សុត្តន្តទេសនា នាម បរិយាយកថា, ន អភិធម្មទេសនា វិយ និប្បរិយាយកថា,
តស្មា ពលវកាមរកស្សេវ កាមាសវំ ទស្សេតុ “កាមាសវោតិ
បញ្ចកាមគុណិកោ រកោ” តិ វុត្ថំ, តថា ភវាភិនន្ទនន្តិ។

សាមញ្ញេន ភវាសវោ ទិដ្ឋាសវំ អន្តោគធំ កត្វា ឥធ តយោ ឯវ អាសវា
វុត្តាតិ តស្ស តទន្តោគធំ ទស្សេតុ “ឯវំ ទិដ្ឋាសវោ” តិ អាទិ វុត្ថំ។ តថា ហិ
វក្ខតិ ភវាសវស្ស អនិមិត្តវិមោក្ខបដិបក្ខតំ។ ចត្វសុ សច្ចេសុ អញ្ញាណន្តិ ឥទំ
សុត្តន្តនយំ និស្សាយ វុត្ថំ។ សុត្តន្តសំវណ្ណានា ហោសាតិ, តទន្តោគធំត្តា វា

បុព្វត្ថាទីនំ។ យថា អត្ថតោ កាមាសវាទយោ វេត្ថាបិតា, តថា នេសំ
ឧប្បាទវឌ្ឍិយោ ទស្សនោ “កាមគុណោ” តិអាទិមាហ។ អស្សាទតោ
មនសិករោតោតិ “សុភសុខា” តិអាទិនា អស្សាទនវសេន មនសិ ករោន្តស្ស។
ចតុវិបល្លាសបទដ្ឋានភាវេនាតិ សុភសញ្ញាទីនំ វេត្ថភាវេន។
វុត្ថនយបច្ចនីកតោតិ “កាមា នាមេតេ អនិច្ចា ទុក្ខា
វិបរិណាមធម្មា” តិអាទិនា កាមគុណោសុ
អាទិនវទស្សនបុព្វកនេក្ខម្មបដិបត្តិយា ធន្តរាគំវិក្ខម្ពយតោ សមុច្ឆិន្ទន្តស្ស ច
អនុប្បន្នោ ច កាមាសវោ ន ឧប្បជ្ឈតិ, ឧប្បន្នោ ច បហ៊ីយតិ។ តថា
មហគ្គតធម្មេសុ ចេវ សកលតេក្ខមកធម្មេសុ ច
អាទិនវទស្សនបុព្វកអនិច្ចាទិមនសិការវសេន និស្សរណបដិបត្តិយា
អនុប្បន្នោ ច ភវាសវអវិជ្ជាសវា ន ឧប្បជ្ឈន្តិ, ឧប្បន្នោ ច បហ៊ីយន្តីតិ វេ
តណ្ហាបកេវុ វុត្ថស្ស នយស្ស បដិបក្ខតោ សុក្ខបកេវុវិត្ថារោ វេទិតញ្ចា។

តយោ វេត្ថាតិ អភិធម្មេវិយ “ចត្តារោ” តិ អវេទ្វា កស្មា តយោ វេ អាសវា
តធិ តមិស្សំ ទស្សនាបហាតព្ពកថាយំ វុត្ថា? តត្ថ កាមាសវស្ស
តណ្ហាបណិធិការតោ អប្បណិហិតវិមោក្ខបដិបក្ខតា វេទិតញ្ចា។ ភវេសុ
និច្ចក្កាហានុសារតោ យេតុយ្យតោ ភវេនាសម្បត្តិតោ ភវាសវស្ស
អនិមិត្តវិមោក្ខបដិបក្ខតា, ភវេនិជ្ជិយា បន ភវាសវភាវេ វុត្ថព្ពមេវ នត្ថិ,
អនត្ថសញ្ញាយ ញ្ញាណានុភាវសិទ្ធិតោ អវិជ្ជាសវស្ស
សុញ្ញតវិមោក្ខបដិបក្ខតា។ វេត្ថាតិ វេតិស្សំ អាសវកថាយំ។ វណ្ណាតន្តិ កថិតំ។
អភេទតោតិ សាមញ្ញតោ។

១៨. កាមាសវាទីនន្តិ មនុស្សលោកនេវលោកគមនីយានំ កាមាសវាទីនំ។
និរយាទិគមនីយា បន កាមាសវាទយោ “ទស្សនា បហាតព្ព អាសវេ” តិ វេត្ថេវ

សមាជិក។ អថ វា យទគ្គន សោ បុគ្គលោទស្សនាបហាតញ្ចនំ អាសវានំ
អធិដ្ឋានំ, តទគ្គន កាមាសវាជីនម្យំ អធិដ្ឋានំ។ ន ហិ សមញ្ញាកេនេន វត្ថុកេនោ
អត្ថិតិ ទស្សេតុំ “ឯត្តាវតា” តិអាទិ វុត្ថំ។ តេនេវាហ “សាមញ្ញតោ វុត្តាន” ត្ថិ
កស្មា បនេត្ថ ទស្សនាបហាតញ្ចេសុ អាសវេសុ ទស្សេតញ្ចេសុ “អហោសី នុខោ
អហា” ត្ថិអាទិនា វិចិកិច្ឆា ទស្សិតាតិ អាហា “វិចិកិច្ឆាសីសេន ចេត្តា” តិអាទិ។
ឯវត្ថុ យថា សោឡសវត្ថុកា វិចិកិច្ឆា ឧប្បជ្ឈតិ, ឯវំ
អយោនិសោមនសិកា រោតិ។

វិជ្ជមានតំ អវិជ្ជមានតញ្ចាតិ (សំ. និ. ដ៏. ២. ២. ២០) សស្សតាសង្គំ និស្សាយ
“អហោសី នុខោ អហាមតីតមទ្ធាន” ត្ថិ អតីតេ អត្តនោ វិជ្ជមានតំ,
អធិច្ចសមុប្បត្តិអាសង្គំ និស្សាយ “យតោ បភុតិ អហំ, តតោ បុព្វេ ន នុខោ
អហោសី” ត្ថិ អតីតេ អត្តនោ អវិជ្ជមានតញ្ចា កម្ចតិ។ កស្មា? វិចិកិច្ឆាយ
អាការទ្វយាវលម្ពនតោ។ តស្ស បន អតីតវត្ថុតាយ គហិតត្តា
សស្សតាធិច្ចសមុប្បត្តិអាការនិស្សយតា ទស្សិតា។ ឯវំ
អាសប្បនបរិសប្បនាបវត្ថុកំ កត្តចិបិ អប្បជិវត្តិហេតុក្ខតំ វិចិកិច្ចំ កស្មា
ឧប្បាទេតីតិ ន ចោទេតព្ពមេតត្ថិ ទស្សេន្តោ អាហា “កី ការណាត្ថិ ន វត្ថុត្ថ” ត្ថិ។
ស្មេវ បុព្វជ្ជនភារោ ឯវំ។ យទិ ឯវំ តស្ស អយោនិសោមនសិកា រេនេវ ភវិតព្ពត្ថិ
អាបន្នត្ថិ អាហា “ននុ ច បុព្វជ្ជនាបិ យោនិសោ មនសិ ករោតី” តិ។ តត្ថាតិ
យោនិសោមនសិករណោ។

ជាតិលិដ្ឋបបត្តិយោតិ ខត្តិយព្រាហ្មណាទិជាតី គហជ្ជបព្ពជិតាទិលិដ្ឋំ
នេវមនុស្សទិឧបបត្តិញ្ចា។ និស្សាយាតិ ឧបាទាយ។

តស្មី កាលេ សត្តានំ មជ្ឈិមប្បមាណំ, តេន យុត្តោ បមាណិកោ,
តទភាវតោ, តតោ អតីតភាវតោ វា អប្បមាណិកោ វេទិតញ្ចោ។ កេដីតិ

សាសនាសាច់រិយា។ តេ ហិ “កង់ នុ ខោតិ ឥស្សរេន វា ព្រហ្មណ វា បុព្វកតេន
វា អហេតុតោ វា និព្ពត្តោតិ ចិន្តេតិ” តិ អាហ។ តេន វុត្តំ “ហេតុតោ កង្ខតិ តិ
វេទន្តិ” តិ។ អហេតុតោ និព្ពត្តិកង្ខាបិ ហិ ហេតុបរាមសនមេវា តិ។

បរម្មវន្តិ បុព្វបរម្មវត្ថុ។ អន្ធានន្តិ កាលាជីវចនំ, តញ្ច ភុម្មត្ថេ
ឧបយោកវចនំ ទដ្ឋតំ។

វិជ្ជមានតំ អវិជ្ជមានតញ្ចាតិ សស្សតាសង្គំ និស្សាយ “ភវិស្សមិ នុ ខោ
អហាមនាគតមន្ធាន” តិ អនាគតេ អត្តនោ វិជ្ជមានតំ, ឧច្ឆេទាសង្គំ និស្សាយ
“យស្មីញ្ច អត្តភាវេ អហំ, តតោ បរំ នុ ខោ ភវិស្សមិ” តិ អនាគតេ អត្តនោ
អវិជ្ជមានតញ្ច កង្ខតិ តិ ហេជ្ជា វុត្តនយេន យោជេតតំ។

បច្ចុប្បន្នមន្ធានន្តិ អន្ធាបច្ចុប្បន្នស្ស ឥនាធិប្បតត្តា “បដិសន្ធិ អាទិ
កត្វា” តិ អាទិ វុត្តំ។ “ឥទំ កងំ ឥទំ កង” តិ បវត្តនតោ កងំកថា, វិចិកិច្ឆា, សា
អស្ស អត្ថិ តិ កងំកងិ តិ អាហ “វិចិកិច្ឆោ ហោតិ” តិ។ កា ឯត្ថ ចិន្តា, ឧម្មត្តកោ
វិយ ហិ ពាលបុព្វនោតិ បដិកច្ឆេវ វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ តំ មហាមាតាយ បុត្តំ។
មុណ្ណោសុន្តិ មុណ្ណោន អនិច្ឆន្តំ ជាគរណាកាលេ ន សក្កាតិ សុត្តំ មុណ្ណោសុំ
កុលធម្មតាយ យថា តំ ឯកច្ឆេ កុលតាបសា, រាជកយេនាតិ ច វេទន្តិ។

សីតិភូតន្តិ ឥទំ មជ្ជរកភាវប្បត្តិយា ការណាវចនំ។ “សេតិភូត” តិ បិ ចាហោ,
ឧទកេ ចិវជ្ជានេន សេតភាវំ បត្តន្តិ អត្ថោ។

អត្តនោ ខត្តិយភាវំ កង្ខតិ កណ្តោវិយ សូតបុត្តសញ្ញិ។ ជាតិយា
វិភាវិយមាធាយ “អហ” តិ តស្ស អត្តនោ បរាមសនំ សន្ធាយាហ “ឯវញ្ញិ សិយា
កង្ខា” តិ។ មនុស្សបិ ច រាជានោវិយាតិ មនុស្សបិ កេចិ ឯកច្ឆេ រាជានោ
វិយាតិ អធិប្បាយោ។

វុត្តនយមេវ “សណ្ឋាណាការំ និស្សយា”តិអាទិនា។ ឯត្ថាតិ “កថំ នុ
ខោស្មី”តិ បទេ។ អព្ពន្ធលេ ជីវោតិ បរហិកប្បីតំ អន្តរត្តានំ វេទតិ។
សោឡសំសាធិនន្តិ អាទិ-សន្តេន សរីរ-បរិមាណ-បរិមណ្ឌល-
អន្តរជ្ឈយវបរមាណុ-បរិមាណតាទិកេ សន្តណ្ឌាតិ។

“សត្តបញ្ញត្តិ ជីវវិសយា”តិ ទិដ្ឋិតតិកានំ មតិមត្តំ, បរមត្ថតោ បទសា
អត្តការវិសយាវាតិ អាហ “អត្តការស្ស អាគតិគតិជ្ជាន”ន្តិ, យតាយំ អាគតោ,
យត្ថ ច កមិស្សតិ, តំ ឋានន្តិ អត្តោ។

១៩. យថា អយំ វិចិត្តិក្ខា ឧប្បជ្ជតីតិ អយំ វុត្តប្បភេទាវិចិត្តិក្ខា យថា
ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ អយោនិសោ មនសិករោតោ។ ឯតេន វិចិត្តិក្ខាយ
អត្តាភិនិវេសសន្និស្សយតមាហ។ យថា ហិ វិចិត្តិក្ខា អត្តាភិនិវេសំ និស្សយ
បវុត្តតិ, យតោ សា សស្សតាធិច្ចសមុប្បត្តិសស្សតុច្ឆេទាការាវលម្ពីនី វុត្តា, ឯវំ
អត្តាភិនិវេសោមិ តំ និស្សយ បវុត្តតិ “អហោសី នុ ខោ អហា”ន្តិអាទិនា
អន្តោគធាហំការស្ស កថំកថិការស្ស អត្តក្កាហសន្និស្សយការតោ។
តេនេវាហ “សវិចិត្តិក្ខស្ស អយោនិសោមនសិការស្ស ថាមគតត្តា”តិ។
វិកប្បត្តោតិ អនិយមត្តោ។ “អញ្ញាតរា ទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជតី”តិ ហិ វុត្តំ។ សុដ្ឋ
ទន្ធការវេនាតិ អភិនិវេសស្ស អតិវិយ ថាមគតតាវេន។ តត្ថ តត្ថាតិ តស្មី
ភវេ។ បច្ចុប្បន្នមេវាតិ អវជារណេន អនាគតេ អត្តិការំ និវត្តតិ, ន អតីតេ
តត្ថមិ សតិ អត្តិតាយ ឧច្ឆេទក្កាហស្ស សញ្ញាវតោ។ អតីតេ ឯវំ នត្តិ, ន
អនាគតេបីតិ អធិប្បាយោ។

សញ្ញាក្ខន្ធសីសេនាតិ សញ្ញាក្ខន្ធបមុខេន, សញ្ញាក្ខន្ធបមុខំ កត្វាតិ
អត្តោ។ ខន្ទេតិ បញ្ចបិ ខន្ទេ។ អត្តាតិ គហេត្វាតិ “សញ្ញាននសភាវោ មេ
អត្តា”តិ អភិនិវេស្ស។ បកាសេតព្ពំ វុត្តំវិយ, អត្តានម្បិ បកាសេន្តោ បដិចោ

វិយ, សញ្ញានិតពុំ ដំណើរការម្តង វិយ អត្តនម្បិ សញ្ញាធាតុតិ ឯវំទិដ្ឋតោបិ
ទិដ្ឋិតតិ តោ ហោតិ វុត្ថំ “អត្តនា អត្តនំ សញ្ញាធាតុ” តិ។ ស្វាយមត្តោ សញ្ញា
តទញ្ញាតវធម្មេ ច “អត្តា អនត្តា” តិ ច គហឈាវសេន ហោតិ វុត្ថំ
“សញ្ញាក្ខន្ធសីសេនា” តិ អាទិ។ ឯត្ថ ច ខន្ធវិទិមុត្តោ អត្តាតិ គណ្ណតោ
សស្សតទិដ្ឋិ, ខន្ធបន “អត្តា” តិ គណ្ណតោ ឧប្បទទិដ្ឋិតិ អាហា “សញ្ញាបិ
សស្សតុប្បទទិដ្ឋិយោវា” តិ។

អភិធិវេសាការាតិ វិបរិយេសាការា។ វេទតិ តិ ឥមិនា ការកវេទកសត្តានំ
ហិតសុខាវពោធនសមត្ថតំ អត្តនោ ទីបេតិ។ តេនាហា “វចីកម្មស្ស
ការកោ” តិ។ វេទតិ វេទិយោ, វេទិយោវ វេទេយ្យោ។ ព្យាទិសានញ្ញិ បទានំ
ពហុលា កត្តសាធនតំ សទ្ធសត្វិទ្ធិ មញ្ញាទ្ធិ។ ឧប្បាទវតោ ឯកន្តេនេវ វយោ
ឥច្ឆិតញ្ញោ, សតិ ច ឧទយព្ពយត្តេ នេវ និច្ចតាតិ “និច្ចោ” តិ វេទន្តស្ស អធិប្បាយំ
វិវរន្តោ អាហា “ឧប្បាទវយវហិតោ” តិ។ សារក្ខតោតិ និច្ចតាយ ឯវ សារកាវោ។
សត្តកាលិកោតិ សត្តស្មី កាលេ វិជ្ជមានោ។ បកតិភាវន្តិ សភាវក្ខតំ បកតិ,
“វេទោ” តិ អាទិនា វា វុត្ថំ បកតិសម្ពាតំ សភាវំ។ សស្សតិសមន្តិ សស្សតិយា
សមំ សស្សតិសមំ, ថាវំ និច្ចកាលន្តិ អត្តោ។ តថេវ ឋស្សតិ យេនាការេន
បុព្វេ អជ្ជាសិ, ឯតវហិ តិដ្ឋតិ, តថេវ តេនាការេន អនាគតេបិ ឋស្សតិ តិ
អត្តោ។

បច្ចក្ខនិទស្សនំ ឥទំ-សទ្ធស្ស អាសន្នបច្ចក្ខកាវំ កត្វា។ ទិដ្ឋិយេវ ទិដ្ឋិតតន្តិ
កត-សទ្ធស្ស បទវឡនមត្ថតំ អាហា។ ទិដ្ឋិសុកតន្តិ មិច្ឆាទិដ្ឋិសុ បរិយាបន្នន្តិ
អត្តោ។ តេនេវាហា “ឆ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិអន្តោកធាតុ” តិ។ ទិដ្ឋិយា កមនមត្ថន្តិ ទិដ្ឋិយា
គហឈាមត្ថំ។ យថា បន បព្ពតដលវិទុក្កានិ ទុក្ខិក្កមនានិ, ឯវំ ទិដ្ឋិក្កាហោបីតិ
អាហា “ទុក្ខិក្កមនជ្ជេន គហាន” តិ។ តំ នាម ឧទកំ, តំ គហាត្វា តំ

អតិក្កមិតត្ថុតោ កត្តារោ, និរុទកវនំ, តំ បវនន្តិបិ វុច្ចតិ។ អញ្ញោ បន
អរញ្ញបទេសោ ទុរតិក្កមនជ្ជន កត្តារោ វិយាតិ, ឯវំ ទិដ្ឋិបីតិ អាហ
“ទុរតិក្កមនជ្ជនា”តិអាទិ។ វិនិវិជ្ឈនំ វិតុទនំ។ វិលោមនំ វិបរិណាមភារោ។
អនវជ្ជិតសភាវតាយ វិចលិតំ វិប្បន្តិតន្តិ អាហ **“កទាចី”**តិអាទិ។ អនុពន្ធនាទិ
វិយ និស្សរិតុំ អប្បនានវសេន អសេរិការករណំ ពន្ធនជ្ជោ,
កិលេសកម្មវិចាកវដ្ឋានំ បច្ចយភាវេន ទូរគតម្បិ អាភឡិក្ខា សំយោជនំ
សំយោជនជ្ជោ, ទិដ្ឋិបី តថាវុចាតិ វុត្តំ **“ទិដ្ឋិសំយោជន”**ន្តិ។ ពន្ធនត្ថំ ទស្សន្តោ
កិច្ចសិទ្ធិយាតិ អធិប្បាយោ។ តេនេវាហ **“ទិដ្ឋិសំយោជនេន... បេ... មុច្ចតិ”**តិ។
តត្ថ ឯតេហីតិ ឥមិនា ជាតិអាទិទុក្ខស្ស បច្ចយភាវមាហ។ ជាតិអាទិកេ
ទុក្ខធម្ម សរូបតោ ទស្សត្វាបិ **“ន បរិមុច្ចតិ ទុក្ខស្មា”**តិ វទន្តេន ភគវតា
ទិដ្ឋិសំយោជនំ នាម សព្វានត្ថកំ មហាសាវដ្ឋំ សព្វស្សបិ ទុក្ខស្ស មូលភូតន្តិ
អយមត្ថោ វិភាវិតោតិ ទស្សតុំ **“កី វា ពហុនា, សកលវដ្ឋទុក្ខតោបិ ន
មុច្ចតិ”**តិ វុត្តំ។

២០. ននុ ចេត្ត ទិដ្ឋិសំយោជនទស្សនេន សីលព្ពតបរាមាសោបិ ទស្សតត្ថោ,
ឯវញ្ញំ ទស្សនេន បហាតត្តា អាសវា អនវសេសតោ ទស្សិតា ហោន្តិតិ ចោទនំ
សន្ធាយាហ **“យស្មា”**តិអាទិ។ សីលព្ពតបរាមាសោ កាមាសវាទិគ្គហណេនេវ
គហិតោ ហោតិ កាមាសវាទិហេតុកត្តា តស្ស។ អប្បហីនកាមរាគាទិកោ
ហិ កាមសុខត្ថំ វា ភវសុទ្ធត្ថំ វា ឯវំ ភវិសុទ្ធិ ហោតិ តិ សីលព្ពតានិ បរាមសន្តិ,
**“ឥមិនាហំ សីលេន វា វតេន វា តបេន វា ព្រហ្មចរិយេន វា ទេវោ វា ភវិស្សមិ
ទេវញ្ញតរោ វា”**តិ (ម. និ. ១.១៨៦; ម. និ. ២.៧៩), **“តត្ថ និច្ឆោ ធុរោ សស្សតោ
អវិបរិណាមធម្មោ សស្សិតិសមំ តថេវ វស្សមី”**តិ (ម. និ. ១.១៩), **“សីលេន
សុទ្ធិ វតេន សុទ្ធិ សីលព្ពតេន សុទ្ធិ”**តិ (ធរ. ស. ១២២២) ច **សុត្តវុត្តំ សីលព្ពតំ
បរាមសន្តិ។ តត្ថ ភវសុខភវិសុទ្ធិអត្ថន្តិ ភវសុខត្ថញ្ច ភវិសុទ្ធិអត្ថញ្ច។ តស្ស**

គហិតត្ថាតិ សីលព្ពតបរាមាសស្ស ទិដ្ឋិគ្គហណោន គហិតត្ថា យថា
“ទិដ្ឋិតតានំ បហាធាយា”តិអាទីសុ (ធរ. ស. ២៧៧)។ តេសន្តិ
ទស្សនបហាតព្ពានំ។ ទស្សេតុំ បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយ។ តត្ថិបរីតស្សាតិ
យោនិសោមនសិករោតោ កល្យាណបុប្ផនស្ស។

តស្សាតិ “សុតវា”តិអាទិចាបស្ស។ តាវាតិ “សុតវា”តិ ឥតោ បដ្ឋាយ យាវ
“សោ ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ បទំ, តាវ ឥមំ បទំ អវេជី កត្វាតិ អត្ថោ។ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនាតិ
អរិយសប្បវិស-អរិយធម្ម-សប្បវិសធម្ម-មនសិករណីយ-
អមនសិករណីយបទានំ យថាក្កមំ មូលបរិយាយេ ឥធ គហិត្វា វុត្តនយេន
អត្ថោ វេទិតព្ពោតិ សម្ពុទ្ធោ។ វុត្តបច្ឆនិកតោតិ “សុតវា អរិយសាវកោ,
អរិយានំ ទស្សវី, សប្បវិសានំ ទស្សវី”តិ ឯតេសំ បទានំ សព្វាការេន
វុត្តិបរីតតោ អត្ថោ វេទិតព្ពោ, កោវិទិនិកបទានំ បន ន សព្វប្បការេន
វុត្តិបរីតតោ។ អរហា ហិ និប្បវិយាយេន អរិយធម្ម កោវិទោ អរិយធម្ម
សុវិនិតោ ច នាម។ តេនាហ “បច្ឆនិកតោ ច សព្វាការេន... បេ....
អរិយសាវកោតិ វេទិតព្ពោ”តិ។ សង្ខារុបេក្ខាញាណំ សិខាប្បត្តិបស្សនា។
កេចិ បន “ភន្តញាណតោ បដ្ឋាយ សិខាប្បត្តិបស្សនា”តិ វេទន្តិ, តទយុត្តំ។
តទន្ទុបេន អត្ថនាតិ តស្ស បុគ្គលស្ស អន្ទុបេន អរិយជ្ជេន, ន
បដិវេធរសេនាតិ អធិប្បាយោ។ កល្យាណបុប្ផនោ ហិ អយំ។ យថា ចស្ស
“យោមិ កល្យាណបុប្ផនោ”តិ អារភិត្វា “សោមិ វុច្ចតិ សិក្ខតីតិ សេក្ខោ”តិ
បរិយាយេន សេក្ខសុត្ថ (សំ. និ. ៥.១៣) សេក្ខកាវោ វុត្ថោ, ឯវំ ឥធ
អរិយសាវកកាវោ វុត្ថោ។ វុត្ថានកាមិនីបស្សនាល ក្ខណេហិ យេ
អរិយសប្បវិសធម្មវិនយសង្ខតា ពោធិបក្ខិយធម្មា តិស្សោ សិក្ខា ឯវំ វា
សម្ពុវន្តិ, តេសំ វសេន ឥមស្ស អរិយសាវកាទិកាវោ វុត្ថោ។ តេនាហ
“តទន្ទុបេន អត្ថនា”តិ។ អរិយស្ស សាវកោតិ វា អរិយសាវកត្ថេន ឯវំ វុត្ថោ

យថា “អគមា រាជគហំ ពុទ្ធា” តិ (សុ. និ. ៤១០)។

សិខាប្បត្តិវិបស្សនាគ្គហណាញោត្ត វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា អនិវត្តិបដិបទាយំ
វិភស្ស គហណាត្តន្តិ យថាវុត្តា អត្តសំវណ្ណានា សុដ្ឋតរំ យុដ្ឋតេវ។

២១. យថា ឆាតុមុខេន វិបស្សនំ អភិធិវិជ្ជា ឆាតុកម្មជ្ជានិកោ
អាយតនាធិមុខេន អភិធិវិជ្ជា អាយតនាធិកម្មជ្ជានិកោ, ឯវំ សច្ចមុខេន
អភិធិវិជ្ជាតិ វុត្តំ “ចតុសច្ចកម្មជ្ជានិកោ” តិ។ ចតុរោយនិត្តរណត្តិកេហិ
កាតព្វតោ កម្មំ, ភាវនា។ កម្មមេវ វិសេសាធិគមស្ស ហំនំ ការណាន្តិ, កម្មេ វា
យថាវុត្តនជ្ជេន ហំនំ អវជ្ជានំ ភាវនាម្រោកម្មជ្ជានំ, តទេវ ចតុសច្ចមុខេន បវត្តំ
ឯតស្ស អត្ថីតិ ចតុសច្ចកម្មជ្ជានិកោ។ ឧភយំ នប្បវត្តតិ ឯត្តាតិ អប្បវត្តិ។
ឧគ្គហិតចតុសច្ចកម្មជ្ជានោតិ ច ចតុសច្ចកម្មជ្ជានំ ចាឡិកោ អត្ថតោ ច
ឧគ្គហេត្វា មនសិការយោគ្គំ កត្វា បិកោ។ វិបស្សនាមគ្គំ សមារុឡោតិ
សប្បច្ចយនាមរូបទស្សនេ បតិជ្ជាយ តទេវ នាមរូបំ អនិច្ចាធិកោ សម្មសន្តោ។
សមន្មាហារីតិ វិបស្សនាវជ្ជនំ សន្ធាយាហ, តស្មា យថា “ឥទំ ទុក្ខ” តិ
វិបស្សនាញាណំ បវត្តតិ, ឯវំ សមន្មាហារីតិ អារជ្ជតិ អត្ថោ។ កថំ បទេត្ថ
“មនសិ ករោតី” តិ ឥមិនា “វិបស្សតី” តិ អយមត្ថោ វុត្តោ ហោតីតិ អាហ
“ឯត្ថ... បេ... វុត្តា” តិ។ ឯត្តាតិ ច ឥមស្មី សុត្ថតិ អត្ថោ។ វិបស្សតីតិ ច យថា
ឧបវិ វិសេសាធិគមោ ហោតិ, ឯវំ ញាណាចក្កនា វិបស្សតិ, ឡិលោកេតីតិ
អត្ថោ។ មគ្គោបិ វត្តព្ភោ។ បុរិមញ្ញំ សច្ចទ្វយំ គម្ពីរត្តា ទុទ្ទសំ, ឥតរំ ទុទ្ទសត្តា
គម្ពីរំ។

អភិធិវេសោតិ វិបស្សនាភិធិវេសោ វិបស្សនាបដិបត្តិ។ តទាវម្ពណោតិ តំ
រូបក្ខន្ធិ អារម្មណំ កត្វា បវត្តោ។ យាថាវសរសលក្ខណំ វវត្តបេត្វាតិ អវិបរីតំ
អត្ថនោ អារម្មណំ សភាវច្ឆេននាធិកិច្ចព្ភោវ អញ្ញាណាធិលក្ខណព្ភោ

អសង្ការតោ បាធិយេ វេ បេត្វា។ ឥមិនា បុព្វេ នាមរូបបរិច្ឆេទេ កតេបិ ធម្មានំ
សលក្ខណាវវត្តាបនំ បច្ចយបរិគ្គហេន សុវវត្តាបិតំ នាម ហោតីតិ ទស្សេតិ
យថា “ទិក្ខុត្តំ ពទ្ធំ សុពទ្ធ” ឆ្លឹះ។ ឯវត្តោ ញាតបរិញ្ញាយ កិច្ចំ សិទ្ធិំ នាម ហោតិ។
បច្ចយតោ បច្ចយុប្បន្នតោ ច វវត្តាបិតត្តា ចាកជភាវេន សិទ្ធនបិ សិទ្ធភារោ
ចាកដោ ហោតីតិ វុត្តំ “អបុត្វា ហោត្តិ” តិ។ អនិច្ចលក្ខណំ អាហារេបតីតិ
អសតោ ហិ ឧប្បាទេន ភរិតតំ, ន សតោ, ឧប្បាទវន្តតោ ច នេសំ ឯកន្តេន
ឥច្ឆិតញា បច្ចយាយត្តវត្តិការតោ, សតិ ឧប្បាទេ អវស្សំការី និរោធាតិ នត្តវ
និច្ឆតាវកាសោតិ។ សូបដ្ឋិតានិច្ឆតាយ ច ឧទយព្ពយធម្មហិ
អភិណ្ឌាបដិប័ន្ទនតោ ទុក្ខមនន្ទេន ទុក្ខំ។ តេនាហ “ឧទយព្ពយបដិប័ន្ទិតត្តា
ទុក្ខាតិ ទុក្ខលក្ខណំ អាហារេបតី” តិ។ កត្តចិបិ សង្ខារគតេ “មា ជីវ មា
ព្យាធិយី” តិ អលព្ពនតោ នត្តិ វសវត្តនន្ទិ អាហ “អវសវត្តនតោ អនត្តាតិ
អនត្តលក្ខណំ អាហារេបតី” តិ។ បដិចាជិយាតិ ឧទយព្ពយញ្ញាណាទិបរម្មរាយ។

តស្មី ខណោតិ សោតាបត្តិមគ្គក្ខណោ។ ឯកបដិវេជេនេវាតិ
ឯកញ្ញាណេន បដិវិជ្ឈនេន។ បដិវេជោ បដិយាតាភាវេន វិសយេ
និស្សន្ទ្តាវសង្ខារំ និព្វិជ្ឈនំ។ អភិសមយោ អវិវដ្ណិត្វាវិសយស្ស
អធិគមសង្ខារតោ អវពោធា។ “ឥទំ ទុក្ខំ, ឯត្តកំ ទុក្ខំ, ន ឥតោ ភិយ្យេ” តិ
បរិច្ឆិត្វា ជាននមេវ វុត្តនយេន បដិវេជោតិ បរិញ្ញាបដិវេជោ។ អយំ យថា
ញ្ញាណោ បវត្តេ បច្ឆា ទុក្ខស្ស សរូចាទិបរិច្ឆេទេ សម្មាហោ ន ហោតិ, តថា
បវត្តី គហោត្វា វុត្តោ, ន បន មគ្គញ្ញាណស្ស “ឥទំ ទុក្ខំ” ឆ្លឹះអាទិនាបិ វត្តនតោ។
តេនាហ “ន ហិស្ស តស្មី សមយេ” តិអាទិ។ បហីនស្ស បុន អប្បហាតព្ពតាយ
បកដ្ឋំ ហានំ ចជនំ សមុច្ឆិន្ទនំ បហានំ, បហានមេវ វុត្តនយេន បដិវេជោតិ
បហានបដិវេជោ។ អយម្បិ យេន កិលេសេន អប្បហិយមាទេន មគ្គការីនាយ
ន ភរិតតំ, អសតិ ច មគ្គការីនាយ យោ ឧប្បជ្ឈេយ្យ, តស្ស កិលេសស្ស

បទយាត់ ករោទ្តស្ស អនុប្បត្តិធម្មតំ អាថាទេន្តស្ស ព្យាណស្ស តថាបវត្តិយា
បដិយាតាភាវេន និស្សន្ទ្តចារំ ឧបាទាយ ឯវំ វុត្តោ។ សង្ឃិកិរិយា បច្ចក្ខករណំ,
អនុស្សវាការបរិវិតក្កាទិកេ មុញ្ញាត្វា សរូបតោ អារម្មណករណំ វេទំ តន្តិ
យថាសភាវតោ គហណំ, សា ឯវំ វុត្តនយេន បដិវេជោតិ
សង្ឃិកិរិយាបដិវេជោ។ អយំ បន យស្ស អារវណស្ស អសមុច្ឆិន្ទនតោ ព្យាណំ
និរោធំ អាលម្ពិតុំ ន សក្កោតិ, តស្ស សមុច្ឆិន្ទនតោ តំ សរូបតោ វិភាវិតមេវ
បវត្តតីតិ ឯវំ វុត្តោ។

ភាវនា ឧប្បាទនា វឌ្ឍនា ច, តត្ថ បឋមមគ្គេ ឧប្បាទនជ្ជេន, ទុតិយាទីសុ
វឌ្ឍនជ្ជេន, ឧភយត្ថាបិ វា ឧភយថាបិ វេទិតព្ពំ។ បឋមមគ្គាបិ ហិ យថាវហំ
វុជ្ជានកាមិនិយំ បវត្តំ បរិជាននាទី វឌ្ឍនោ បវត្តោតិ តត្ថាបិ វឌ្ឍនជ្ជេន ភាវនា
សក្កាវិញ្ញាតុំ។ ទុតិយាទីសុបិ អប្បហ័នកិលេសប្បហានតោ
បុគ្គលន្តរសាធនតោ ឧប្បាទនជ្ជេន ភាវនា, សា ឯវំ វុត្តនយេន បដិវេជោតិ
ភាវនា បដិវេជោ។ អយម្យិ ហិ យថា ព្យាណោ បវត្តេ បច្ឆា មគ្គធម្មានំ
សរូបបរិច្ឆេទេ សម្មាហោ ន ហោតិ, តថា បវត្តិមេវ គហេត្វា វុត្តោ, តិដ្ឋតុ តាវ
យថាធិគតមគ្គធម្មំ យថាបវត្តេសុ ជលធម្មេសុបិ អយំ យថាធិគតសច្ចធម្មេសុ
វិយ វិគតសម្មាហោវ ហោតិ។ តេន វុត្តំ “ទិដ្ឋធម្មោ បត្តធម្មោ វិទិតធម្មោ
បរិយោគាឡធម្មោ” តិ (ធិ. និ. ១.២៩៩, ៣៥៦; មហាវ. ២៧, ៥៧)។ យតោ ចស្ស
ធម្មតាសព្វោទិតា យថាធិគតសច្ចធម្មាវលម្ពិនិយោ មគ្គីវិជិតោ បរតោ
មគ្គជលបហ័នាវសិដ្ឋកិលេសនិព្វានានំ បច្ចវេក្ខណា បវត្តន្តិ។ ទុក្ខសច្ចធម្មា
ហិ សក្កាយទិដ្ឋិអាទយោ។ អយញ្ច អត្ថវណ្ណនា
“បរិញ្ញាភិសមយេនា” តិ អាទីសុបិ វិភាវេតព្ពំ។ ឯកាភិសមយេន
អភិសមេតីតិ វុត្តមេវត្តំ វិភូតតវំ កត្វា ទស្សេតុំ “នោ ច ខោ អញ្ញមញ្ញេន
ព្យាណេនា” តិ អាទិ វុត្តំ។

វិវត្តន្តរាជី បនាបា “អរិយមគ្គញ្ញាណំ ចតុសុ សច្ចេសុ
នាណាភិសមយវសេន កិច្ចករណំ, ន ឯកាភិសមយវសេន។ តញ្ញំ កាលេន
ទុក្ខំ បដាណាតិ, កាលេន សមុទយំ បដហាតិ, កាលេន និរោធំ សច្ចិករោតិ,
កាលេន មគ្គំ ភាវេតិ, អញ្ញថា ឯកស្ស ញ្ញាណស្ស ឯកស្មី ខណោ
ចតុកិច្ចករណំ ន យុដ្ឋតិ។ ន ហិទំ កត្តចិ ទិដ្ឋម្បិ សុត្តំ អត្ថំ”តិ។ សោ វត្ថុញ្ញា -
យទិ អរិយមគ្គញ្ញាណំ នាណាភិសមយវសេន សច្ចានិ អភិសមេតិ, ន
ឯកាភិសមយវសេន, ឯសំ សន្តេ បច្ចេកម្បិ សច្ចេសុ នានក្ខណោនេវ បវត្តេយ្យ,
ន ឯកក្ខណោន, តថា សតិ ទុក្ខាទីនំ ឯកទេសេកទេសមេវ បរិដាណាតិ
បដហាតីតិ អាបដ្ឋតីតិ នាណាភិសមយេ បឋមមគ្គាទីហិ បហាតញ្ញានំ
សញ្ញោជនត្ថយាទីនំ ឯកទេសេកទេសប្បហានំ សិយាតិ
ឯកទេសសោតាបត្តិមគ្គដ្ឋាទីតា, តតោ ឯវ ឯកទេសសោតាបន្នាទីតា ច
អាបដ្ឋតិ អនន្តរជលត្តា លោកុត្តរកុសលានំ, ន ច តំ យុត្តំ។ ន ហិ កាលកេនេន
វិនា សោ ឯវ សោតាបន្នោ ច អសោតាបន្នោ ចាតិ សក្កាវិញ្ញាតុំ។

អបិចាយំ នាណាភិសមយវាទី ឯវ បុច្ឆិតញ្ញោ “មគ្គញ្ញាណំ សច្ចានិ បដិវិជ្ឈន្តំ
កី អារម្មណតោ បដិវិជ្ឈតិ, ឧទាហុ កិច្ចតោ”តិ? ជានមាណោ “កិច្ចតោ”តិ
វទេយ្យ, “កិច្ចតោ បដិវិជ្ឈន្តស្ស កី នាណាភិសមយេនា”តិ វត្ថា
បដិចាជិយានិទស្សនេន សញ្ញាបេតញ្ញោ។ អថ “អារម្មណតោ”តិ វទេយ្យ, ឯវ
សន្តេ តស្ស ញ្ញាណស្ស វិបស្សនាញ្ញាណស្ស វិយ ទុក្ខសមុទយានំ
អច្ចន្តបរិញ្ញាសមុច្ឆេទា ន យុត្តា អនិស្សជត្តា។ តថា មគ្គទស្សនំ។ ន ហិ មគ្គោ
សយមេវ អត្តានំ អារម្ម បវត្ថតីតិ យុត្តំ, មគ្គន្តរបរិកប្បនាយ បន អនវដ្ឋានំ
អាបដ្ឋតិ, តស្មា តីណិ សច្ចានិ កិច្ចតោ, និរោធំ កិច្ចតោ ច អារម្មណតោ ច
បដិវិជ្ឈតីតិ ឯវ អសម្មាហតោ បដិវិជ្ឈន្តស្ស មគ្គញ្ញាណស្ស នត្ថេវ
នាណាភិសមយោ។ វត្ថុញ្ញោតំ “យោភិក្ខុវេ ទុក្ខំ បស្សតិ, ទុក្ខសមុទយម្បិ សោ

បស្សតី"តិអាទិ។ ន ចេតំ កាលន្តរទស្សនំ សន្ធាយ វុត្តំ "យោ នុ ខោ, អារុសោ,
ទុក្ខំ បស្សតិ, ទុក្ខសមុទយម្មិ ...បេ.... ទុក្ខនិរោធគាមិនិបដិបទម្មិ សោ
បស្សតី"តិ (សំ. និ. ៥.១១០០) ឯកច្ឆទស្សនសមដ្ឋិនោ
អញ្ញាសច្ឆទស្សនសមដ្ឋិការវិចារណាយំ តទត្ថសាធនតំ អាយស្មតា
គវម្មតិត្ថេវេន អាកតត្តា, បច្ឆេកញ្ច សច្ចត្ថយទស្សនស្ស យោជិតត្តា, អញ្ញថា
បុរិមទិដ្ឋស្ស បុន អទស្សនតោ សមុទយាទិទស្សនមយោជនិយំ សិយា។ ន ហិ
លោកុត្តរមគ្គោ លោកិយមគ្គោវិយ កតការីភាវេន បវត្តតិ សមុប្បទកត្តា,
តថា យោជនេន ច សព្វទស្សនំ ទស្សនន្តរបរមន្តិ ទស្សនានុបរមោ សិយាតិ ឯវំ
អាកមតោ យុត្តិតោ ច នាណភិសមយោ ន យុដ្ឋតីតិ សញ្ញាបេតព្ពោ។ ឯវំ ច
សញ្ញត្តិ គច្ឆតិ, ឥច្ឆតំ កុសលំ។ នោ ច គច្ឆតិ, អភិធម្មេ (កថា. ២៧៤)
ឡិដិសោកថាយ សញ្ញាបេតព្ពោតិ។

និរោធិំ អារម្មណតោតិ និរោធមេវ អារម្មណតោតិ និយមោ គហោតព្ពោ, ន
អារម្មណតោវាតិ។ តេន និរោធន កិច្ចតោបិ បដិវេជោ សិទ្ធា ហោតិ។ តស្មី
សមយេតិ សច្ចានំ អភិសមយេ។ វិសតិវត្ថុកាតិអាទិ "តីណិ សញ្ញាជនាជី"តិ
វុត្តានំ សរូបទស្សនំ។ ចត្វសុ អាសវេស្វតិ ឥទំ អភិធម្មនយេន វុត្តំ, ន
សុត្តន្តនយេន។ ន ហិ សុត្តេ កត្តចិ ចត្តារោ អាសវា អាកតា អត្ថិ។ យទិវិចិកិច្ឆា
ន អាសវោ, អថ កស្មា "សក្កាយទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆា សីលព្ពតបរាមាសោ, ឥមេ វុច្ឆន្តិ,
ភិក្ខុវេ, អាសវា ទស្សនា បហាតព្ពា"តិ វុត្តន្តិ អាហា "ទស្សនា
បហាតព្ពា"តិអាទិ។ ឯត្ថ បរិយាបន្នត្តាតិ ឯតេន សម្មាសង្កប្បស្ស វិយ
បញ្ញាក្ខន្ធន្តេ កិច្ចសភាគតាយ ឥធិវិចិកិច្ឆាយ អាសវសង្កហោ កតោតិ
ទស្សតិ។

សព្វោ អត្តគ្គាហោ សក្កាយទិដ្ឋិវិនិមុត្តោ នត្ថិតិ វុត្ថំ “ធនំ ទិដ្ឋនំ...បេ...
វិភត្តា” តិ។ សា ហិ ទិដ្ឋិ ឯកស្មី ចិត្តប្បុរេសន្តានេ ច បិតំ ឯកដ្ឋំ, តត្ថ បឋមំ
សហជាតេកដ្ឋំ, ឥតរំ បហានេកដ្ឋំ, តទុកយម្បិ និទ្ធាវេត្វា ទស្សេតុ
“ទិដ្ឋាសវេហី” តិអាទិ វុត្ថំ។ សព្វថាបីតិ សព្វប្បការេន,
សហជាតេកដ្ឋបហានេកដ្ឋប្បការេហីតិ អត្តោ។ អវសេសាតិ ទិដ្ឋាសវេតោ
អវសិដ្ឋា។ តយោបិ អាសវាតិ កាមាសវភវាសវអវិជ្ជាសវា។ តថា ហិ បុព្វេ
“ចត្វសុ អាសវេសូ” តិ វុត្ថំ។ តស្មាតិ យស្មា ពហូ ឯវេត្ថ អាសវា បហាតញ្ញា,
តស្មា ពហុវចននិទ្ទេសោ កតោ “ឥមេ វុច្ឆន្តិ, ភិក្ខុវេ, អាសវា ទស្សនា
បហាតញ្ញា” តិ។ ចោរាណានន្តិ អដ្ឋកថាចរិយានំ, “បុរាតនានំ
មជ្ឈិមកាលាកាន” តិ ច វទន្តិ។

ទស្សនា បហាតញ្ញាតិអាទិសុ យំ វុត្ថព្វំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្ថមេវ។

ទស្សនាបហាតញ្ញាអាសវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សំរាបហាតញ្ញាអាសវវណ្ណានា

២២. សំរាទីហីតិ សំរាបជិសេវនអធិវាសនបរិវដ្ឋនវិនោទនេហិ។
សព្វេសម្បីតិ ចតុន្ទម្បិ អរិយមគ្គានំ។ អយន្តិ សំរាបហាតញ្ញាទិកថា
បុព្វភាគបដិបទាតិ វេទិតញ្ញា។ តថា ហិ ហេដ្ឋា “ឧបក្កិលេសវិសោធនំ អាទី
កត្វា អាសវក្ខយបដិបត្តិទស្សនត្ថ” តិ សុត្តន្តទេសនាយ បយោជនំ វុត្ថំ។ ន ហិ
សក្កា អាទិតោ ឯវ អរិយមគ្គំ ភាវេតុំ, អថ ខោ សមាទិន្នសីលោ ឥន្ទ្រិយេសុ
គុត្តទ្វារោ “សង្ខាយេកំ បដិសេវតិ, សង្ខាយេកំ អធិវាសេតិ, សង្ខាយេកំ
បរិវដ្ឋេតិ, សង្ខាយេកំ វិនោទេតិ” តិ (ធិ. និ. ៣.៣៤៨; ម. និ. ២.១៦៨) ឯវ វុត្ថំ
ចតុរាបស្សេនបដិបត្តិ បដិបទ្គមាណោ សម្មសនិធិ ឌីតវិទ្យា អនុក្កមេនវិបស្សនំ

ឧស្សុក្កាបេត្វា មគ្គបដិចាជិយា អាសវេ ខេបេតិ។ តេនាហា ភកវា “សេយ្យថាបិ,
ភិក្ខុវេ, មហាសមុទ្ទោ អនុបុព្វនិទ្ទោ អនុបុព្វចោណោ អនុបុព្វបញ្ចារោ, ន
អាយតកេនេវ បថាតោ, ឯវំ ខោ, ភិក្ខុវេ, ឥមស្មី ធម្មវិនយេ អនុបុព្វសិក្ខា
អនុបុព្វកិរិយា អនុបុព្វបដិបទា, ន អាយតកេនេវ អញ្ញាបដិវេជោ”តិ (អ. និ.
៨.២០; ឧទា. ៤៥; ចូឡវ. ៣៨៥)។

ឥធាតិ អយំ ឥធជ-សន្តោ សញ្ញាការតោ ឥន្ទ្រិយសំវរសំវុតស្ស បុគ្គលស្ស
សន្និស្សយភូតសាសនបរិធិបនោ, អញ្ញាសាសនស្ស តថាភាវបដិសេធនោ
ចាតិ វុត្តំ “ឥមស្មី សាសនេ”តិ។ អាទិនវបដិសម្ពាទិ អាទិនវបច្ឆវេក្ខណា។
សម្មលិមដ្ឋន្តិ (អ. និ. ដ៏. ៣.៦.៥៨) យំសិតំ។ អនុព្យញ្ញនសោតិ
ហត្ថចាទហសិតកថិតវិលោកិតាទិប្បការភាគសោ។ តញ្ញា អយោនិសោ
មនសិករោតោ កិលេសានំ អនុ អនុ ព្យញ្ញនតោ “អនុព្យញ្ញន”ន្តិ វុច្ចតិ។
និមិត្តគ្គាហោតិ ឥត្តិបុរិសនិមិត្តាទិកស្ស វា កិលេសវត្ថុភូតស្ស វា និមិត្តស្ស
គាហោ។ អាទិត្តបរិយាយនយេនាតិ អាទិត្តបរិយាយេ (សំ. និ. ៤.២៨; មហាវ.
៥៤) អាគតនយេន វេទិតញ្ញា អាទិនវបដិសម្ពាទិ យោជនា។ យថា ឥត្តិយា
ឥន្ទ្រិយន្តិ ឥត្តិន្ទ្រិយំ, ន ឯវមិទំ, ឥទំ បន ចក្កុមេវ ឥន្ទ្រិយន្តិ ចក្កុន្ទ្រិយន្តិ។
តិត្តកាកោវិយាតិ តិត្ត កាកោ តិត្តកាកោ, នទិយា សមតិក្កមនតិត្ត
និយតដ្ឋិតិកោ។ អាវាជកច្ឆទោតិអាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឯវំ តប្បដិពទ្ធុត្តិតាយ ចក្កុន្ទ្រិយេ និយតដ្ឋានោ សំវរោ ចក្កុន្ទ្រិយសំវរោ។
មុជ្ឈស្សន្ធនំ សតិបដិបក្ខា អកុសលធម្មា។ យទិបិ អញ្ញាត្ថ អសន្នេយ្យម្បិ
ភវន្តិចិត្តំ និរន្តរំ ឧប្បជ្ឈតិ, បសាទយដ្ឋនាវជ្ឈនុប្បាទានំ បន អន្តរេ ទ្វេ ឯវ
ភវន្តិចិត្តានិ ឧប្បជ្ឈន្តិតិ អយំ ចិត្តនិយាមោតិ អាហា ភវន្តេ “ទ្វិក្ខត្ថំ ឧប្បជ្ឈិតា
និរុទ្ធេ”តិ។

ជវនក្ខណោ បនសចេ ធុស្សីល្បំ វាតិអាទិ (វិសុទ្ធិ. ដី. ១.១៥; ធម្ម. ស. មូលដី. ១៣៥២) បុន អវចនតំ ឥដេវ សព្ពំ វុត្តន្តិ ធនុ ធារេសុ យថាសម្ពុរំ យោជេតព្ពំ។ ន ហិ បញ្ចាធារេ កាយវចីធុច្ឆរិតសម្ព័ន្ធាតោ ធុស្សីល្បសំវរោ អត្ថិតិ សោ មនោធារវសេន, ឥតរោ ធន្នម្បិ ធារានំ វសេន យោជេតព្ពោ។ មុជ្ឈស្សន្ធាធិនព្វិ សតិបដិបក្ខាធិលក្ខណានំ អកុសលធម្មានំ សិយា បញ្ចាធារេ ឧប្បត្តិ, ន ត្រូវ កាយិកវាចសិករីតិក្កមភូតស្ស ធុស្សីល្បស្ស តត្ថ ឧប្បត្តិ បញ្ចាធារិកជវនានំ អវិញ្ញត្តិជនកត្តាតិ។

យថា កិច្ចិយេន បកាវេន ជវនេ ឧប្បជ្ឈមនោ អសំវរោ “បក្ខាធារេ អសំវរោ” តិ វុច្ឆតិ, តំ និទស្សនំ កិច្ចិ អត្ថោ។ យថា តិអាទិនា នករធារេ អសំវរេ សតិ តំសម្ពុត្តានំ យរាជិនំ អសំវុតតាវិយ ជវនេ អសំវរេ សតិ តំសម្ពុត្តានំ ធារាធិនំ អសំវុតតាតិ អញ្ញាសំវរេ អញ្ញាសំវុតតាសាមញ្ញមេវ និទស្សេតិ, ន បុញ្ញបរសាមញ្ញំ, អន្តោពហិសាមញ្ញំ វា។ សម្ពុត្តោ ច ជវនេន ធារាធិនំ ឯកសន្តតិបរិយាបន្នតាយ ឯវ ធន្នព្ពោ។ បច្ចយភាវេន បុរិមនិប្បន្នំ ជវនកាលេ អសន្តម្បិ ភវន្តាទិ ជលនិប្បត្តិយា ចក្ខាទិវិយ សន្តិយេវ នាម។ ន ហិ ធរមាណយេវ “សន្ត” តិ វុច្ឆតិ, តស្មា សតិ ធារភវន្តាទិកេ បច្ឆា ឧប្បជ្ឈមនំ ជវនំ ពាហិរវិយ កត្វា នករធារសមាណំ វុត្តំ។ ឥតរព្វា អន្តោនករយរាទិសមាណំ។ ជវនស្ស ហិ បរមត្ថតោ អសតិបិ ពាហិរភាវេ ឥតរស្ស ច អព្ពន្ធភាវេ “បកស្សរមិទំ, ភិក្ខុវេ, ចិត្តំ, តព្វា ខោ អាគន្ធកេហិ ឧបក្កិលេសេហិ ឧបក្កិលិដ្ឋ” តិ (អ. និ. ១.៤៩) អាទិវចនតោ អាគន្ធកក្ខតស្ស កធាចិ កធាចិ ឧប្បជ្ឈមនស្ស ជវនស្ស ពាហិរភាវោ, តព្វិធុរសភាវស្ស ឥតរស្ស អព្ពន្ធភាវោ ច បរិយាយតោ វេទិតព្ពោ។ ជវនេ វា អសំវរេ ឧប្បន្នេ តតោ បរំ ធារភវន្តាធិនំ អសំវរហេតុភាវាបត្តិតោ នករធារសធិសេន ជវនេន បរិសិទ្ធា ធុស្សីល្បាទិចារានំ ធារភវន្តាធិសុ មុសនំ កុសលភណ្ឌាវិធាសនំ ធន្នព្ពំ។ ឧប្បន្នេ

ហ៊ី អសំវរេ ឆ្វាវធីនំ តស្ស ហេតុភារោ បញ្ញាយតិ, សោ ច ឧប្បជ្ឈមាឆោយេវ
ឆ្វាវធីនំ សំវរេបនិស្សយការំ បដិពាហេន្តោយេវ បវត្តតីតិ អយញ្ញេត្ត
អសំវរធីនំ បវត្តនយោ។ បញ្ញាឆ្វាវេ រូបាធិអារម្មណេ អាចាជគតេ យថាបច្ចយំ
អកុសលជវេនេ ឧប្បជ្ឈិត្វា ភវន្តំ ឌីតិណ្ណោ មនោឆ្វារិកជវនំ តំយេវ អារម្មណំ
កត្វា ភវន្តំ ឌីតរតិ, បុន តស្មីយេវ ឆ្វាវេ “ឥត្តិ បុរិសោ” តិអាធិនាវិសយំ
វវត្តបេត្វា ជវនំ ភវន្តំ ឌីតរតិ, បុន វាវេ រជ្ជនាធិវសេន ជវនំ ជវតិ, បុនបិ យទិ
តាធិសំ អារម្មណំ អាចាជមាគច្ឆតិ, តំសទិសមេវ បញ្ញាឆ្វាវេ រូបាធិសុ ជវនំ
ឧប្បជ្ឈតិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “ឯវមេវ ជវេនេ ធុស្សីល្យាធិសុ ឧប្បន្នេសុ តស្មី អសំវរេ
សតិ ឆ្វាវម្បិ អគុត្ត” តិអាធិ។ អយំ តាវ អសំវរបក្ខេ អត្តវណ្ណោ។

សំវរបក្ខេបិ ឥមិនាវ នយេន អត្តោ វេទិតញ្ចោ។ សំវរេន សមន្នាគតោ
បុគ្គលោ សំវុតោតិ វុត្តោតិ អាហា “ឧបេតោតិ វុត្តំ ហោតិ” តិ។ ឯកជ្ឈំ កត្វាតិ
“ចាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ” តិ បទញ្ច អត្តតោ អភិជ្ជំ សមាជំ កត្វា។ អយមេវ
ចេត្ត អត្តោ សុន្ទរតរោ ឧបរិចាធិយា សំសន្ននតោ។ តេនាហា
“តថាហី” តិអាធិ។ យន្តិ អាទេសោតិ ឥមិនា លិដ្ឋិវបល្លាសេន សទ្ធិ
វេនិវបល្លាសោ កតោតិ ទស្សេតិ, និចាតបទំ វា ឯតំ បច្ចត្តបុប្ផវេនត្តំ។
វិយាតករាតិ ចិត្តវិយាតករណា ចិត្តទុក្ខនិព្វត្តកា ច។
យថាវុត្តកិលេសហេតុកា ធាហានុពន្ធវាវិចាកា ឯវវិចាកបរិឡាហា។ យថា
បនេត្ត អាសវា អញ្ញោ ច វិយាតករា កិលេសវិចាកបរិឡាហា សម្ពុត្តិ, តំ
ទស្សេតុំ “ចក្កឆ្វាវេហី” តិអាធិ វុត្តំ, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ ឯត្ត ច សំវរណ្ឌាចាយោ,
សំវរិតត្ថំ, សំវរោ, យតោ សោ សំវរោ, យត្ត សំវរោ, យញ្ច សំវរជលន្តិ អយំ
វិភាគោ វេទិតញ្ចោ។ កថំ? បដិសម្ពា យោនិសោតិ ហិ សំវរណ្ឌាចាយោ។
ចក្កុន្ទ្រិយំ សំវរិតត្ថំ។ សំវរគ្គហណេន គហិតា សតិ សំវរោ។ អសំវុតស្សាតិ
សំវរណារិធិ។ អសំវរតោ ហិ សំវរណំ។ សំវរិតត្ថគ្គហណេន សិទ្ធា ឥធម

សំរវិសយោ។ ចក្ខុន្ទ្រិយញ្ចិ សំរវញ្ញាណំ រូចារម្មណេ សំរវីយតីតិ
អវុត្តសិទ្ធាយមត្តោ។ អាសវតន្តិមិត្ត កិលេសាធិបរិឡាហកាវោ ដលំ។ ឯវំ
សោតទ្វារាធិសុបិ យោជេតព្ពំ។ សព្ពត្ថេវាតិ មនោទ្វារេ បញ្ចាទ្វារេ ចាតិ សព្ពស្មី
ទ្វារេ។

សំរវាបហាតព្ពអាសវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បដិសេវនាបហាតព្ពអាសវវណ្ណានា

២៣. បដិសម្ពា យោនិសោ ជីវន្តិអាធិសុ “សីតស្ស បដិយាតាយា” តិអាធិនា
វុត្តំ បច្ឆវេក្ខណាមេវ យោនិសោ បដិសម្ពា។ ឡិទិសន្តិ ឯវុបំ ឥដ្ឋារម្មណំ។
កវបត្តនាយ អស្សនយតោតិ កវបត្តនាមុខេន ភាវិតំ អារម្មណំ
អស្សនេន្តស្ស។ ជីវន្តិ និវាសនាធិ យំ កិញ្ចិ ជីវំ។ បដិសេវតីតិ
និវាសនាធិវេសេន បរិគុញ្ញតិ។ យាវនេវាតិ បយោជនបរិមាណានិយមនំ។
សីតបដិយាតាធិយេវ ហិ យោគិនោ ជីវបដិសេវនេ បយោជនំ។ សីតស្សតិ
ធាតុក្ខោភតោ វា ឧតុបរិណាមតោ វា ឧប្បន្នសីតស្ស។ បដិយាតាយាតិ
បដិពាហនត្ថំ តប្បច្ចយស្ស វិការស្ស វិនោទនត្ថំ។ ឧណ្ហាស្សតិ អគ្គិសន្តាបតោ
ឧប្បន្នស្ស ឧណ្ហាស្ស។ ខំសាធយោ ចាកជាយេវ។ បុន យាវនេវាតិ
និយតបយោជនបរិមាណានិយមនំ។ និយតញ្ចិ បយោជនំ ជីវបដិសេវនស្ស
ហិរិកោបីនបដិច្ឆាធនំ, ឥតវំ កធាចិ កធាចិ។ ហិរិកោបីនន្តិ សម្ពាធជ្ជានំ។
យស្មីញ្ចិ អន្តេវិវេជេ ហិរិកុប្បតិ វិនស្សតិ, តំ ហិរិយា កោបនតោ ហិរិកោបីនំ,
តស្ស បដិច្ឆាធនត្ថំ ជីវំ បដិសេវតិ។

បិណ្ឌាចាតន្តិ យំ កិញ្ចិ អាហារំ។ សោ ហិ បិណ្ឌោល្យេន ភិក្ខុនាយ បត្តេ
បតនតោ តត្ថ តត្ថ លទ្ធភិក្ខាបិណ្ឌានំ ចាតោ សន្និចាតោតិ “បិណ្ឌាចាតោ” តិ

វុច្ចតិ។ នេវ ឧបាយាតិ ន កិឡនាយ។ ន មនាយាតិ ន
 ពលមនមានមនបុរិសមនត្ថំ។ ន មណ្ឌនាយាតិ ន អន្តបច្ឆន្តានំ បីណានការត្ថំ។
 ន វិក្ខុសនាយាតិ ន តេសំយេវ សោភនត្ថំ, ធម៌សម្មតិអត្តន្តិ អត្តោ។ ឥមា និ ច
 បទានិ យថា ក្កមំ មោហ-ទោស-សណ្ឋាន-វណ្ណ-រាគបនិស្សយ-បហានត្ថានិ
 វេទិតញ្ញានិ។ បុរិមំ វា ទ្វយំ អត្តនោ អត្តនោ សំកិលេសុប្បត្តិនិសេធនត្ថំ, ឥតរំ
 បរស្សបិ។ ចត្តារិបិ កាមសុខល្លិកានុយោគស្ស បហានត្ថំ វុត្តានីតិ វេទិតញ្ញានិ។
 កាយស្សាតិ រូបកាយស្ស។ វិភិយា យាបនាយាតិ បពន្ធដ្ឋិតត្ថញ្ញោ បវត្តិយា
 អវិច្ឆេទនត្ថញ្ញោ ចិរកាលជ្ជិតត្ថំ ជីវិតិជ្ជិយស្ស បវត្តាបនត្ថំ។ វិហឹសូបវតិយាតិ
 ជិយច្ឆាទុក្ខស្ស ឧបរមណាត្ថំ។ ព្រហ្មចរិយានុគ្គហាយាតិ
 សាសនមគ្គព្រហ្មចរិយានំ អនុគ្គហាត្ថំ។ ឥតីតិ ឯវំ ឥមិនា ឧទាយេន។ បុរាណញ្ញោ
 វេទនំ បដិហន្តាមីតិ បុរាណំ អភុត្ថបច្ឆយា ឧប្បជ្ឈនកវេទនំ បដិហានិស្សមិ។
 នវញ្ញោ វេទនំ ន ឧប្បាទេស្សាមីតិ នវំ ភុត្ថបច្ឆយា ឧប្បជ្ឈនកវេទនំ ន
 ឧប្បាទេស្សាមីតិ។ តស្សា ហិ អនុប្បន្នាយ អនុប្បជ្ឈនត្ថមេវ អាហារំ បរិភូញ្ញតិ។
 ឯត្ថ ច អភុត្ថបច្ឆយា ឧប្បជ្ឈនកវេទនា នាម យថា បវត្តា ជិយច្ឆានិមិត្តា
 វេទនា។ សា ហិ អភុញ្ញន្តស្ស ភិយ្យោ ភិយ្យោ បវឡនវសេន ឧប្បជ្ឈតិ,
 ភុត្ថបច្ឆយា ឧប្បជ្ឈនកវេទនាបិ ទុទានិមិត្តាវ អន្តទាហសូលាទិវេទនា
 អប្បវត្តា។ សា ហិ ភុត្ថបច្ឆយា អនុប្បន្នាវ ន ឧប្បជ្ឈិស្សតីតិ។ វិហឹសានិមិត្តតា
 ចេតាសំ វិហឹសាយ វិសេសោ។

អរតិភិវិជ្ជិតាវិញ្ញាណករហាធិនោសាភាវេន វា អនវដ្ឋតា,
សប្បាយបរិមិតកោជនបច្ចយា កាយពលសម្ពុវេន ជាសុវិហារោ។
យាវទត្តឧទរាវេហាកកោជនបរិវដ្ឋនេន សេយ្យសុខបស្សសុខមិទ្ធសុខាធិនំ
អភាវតោ អនវដ្ឋតា, ចតុបញ្ចាលោបមត្តញ្ញនកោជនេន
ចតុស្សីយាបថយោគ្យតាចានតោ ជាសុវិហារោ។ វុត្តញ្ញោតំ -

“ចត្តារោ បញ្ចា អាលោបេ, អភុត្វា ឧទកំ បិវេ;
អលំ ជាសុវិហារាយ, បហិតត្ថស្ស ភិក្ខុនោ” តិ។ (ថេរគា. ៩៨៣);

ឯត្តាវតា បយោជនបរិគ្គហោ, មជ្ឈិមា ច បដិបទា ធិបិតា ហោតិ។

សេនាសនន្តិ សយនញ្ចា អាសនញ្ចា។ យត្ថ ហិ វិហារាធិកេ សេតិ និបដ្ឋតិ,
អាសតិ និសីទតិ, តំ សេនាសនំ។ ឧតុបរិស្សយវិនោទនបដិសល្លាណាមត្តន្តិ
ឧតុយេវ បរិសហនជ្ជេន បរិស្សយោ, សរីរាពាធិត្តវិក្ខេបករោ, អថ វា
យថាវុត្តោ ឧតុ ច សីហព្យក្សាធិចាកជបរិស្សយោ ច
រាគនោសាធិបដិច្ឆន្ទបរិស្សយោ ច ឧតុបរិស្សយោ, តស្ស វិនោទនត្ថញ្ជោវ
ឯកីការសុខត្ថញ្ចា។ ឥទញ្ចា ចីវរបដិសេវនេ ហិរិកោបីនបដិច្ឆាធិនំ វិយ តស្ស
និយតបយោជនន្តិ បុន “យាវទេវា” តិ វុត្តំ។

គិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារន្តិ រោគស្ស បច្ចនីកប្បវត្តិយា
គិលានបច្ចយោ, តតោ ឯវ ភិសក្កស្ស អនុញ្ញាតវត្ថុតាយ ភេសជ្ជំ, ជីវិតស្ស
បរិវាសម្ពារភាវេហិ បរិក្ខារោ ចាតិ គិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារោ, តំ។
ឧប្បន្នានន្តិ ជាតានំ និព្ពត្តានំ។ វេយ្យាពាធិកានន្តិ ព្យាពាធតោ ធាតុក្ខោភតោ ច
តន្តិព្ពត្តរោគតោ ច ជាតានំ។ វេទនានន្តិ ទុក្ខវេទនានំ។ អព្យាពជ្ឈបរមតាយាតិ
និទុក្ខបរមភារាយ បដិសេវាមីតិ យោជនា។ ឯវមេត្ត សង្ខេបេនេវ ចាឡិវណ្ណានា

វេទិតញ្ចា។ នវវេទនុប្បាទនតោបីតិ ន កេវលំ អាយតី ឯវវិចាកបរិឡាហា,
អថ ខោ អតិកោជនបច្ចយា អលំសាជកាធិនំវិយ នវវេទនុប្បាទនតោបី
វេទិតញ្ចាតិ អត្ថោ។

បដិសេវនាបហាតត្ថអាសវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អធិវាសនាបហាតត្ថអាសវវណ្ណានា

២៤. ខមោតិ ខមនកោ។ កម្មជ្ជានិកស្ស ចលនំ នាម កម្មជ្ជានបរិច្ចាកោតិ
អាហា “ចលតិ កម្មតិ កម្មជ្ជានំវិជហតី”តិ។ អធិមត្តម្បិ ឧណ្ហំ សហតិ,
សហន្តោ ច ន នគ្គសមណាទយោវិយ សហតិ, អថ ខោ
កម្មជ្ជានាវិជហននាតិ អាហា “សេវ ជេរោវិយា”តិ។ ពហិចង្គមេតិ លេណតោ
ពហិ ចង្គមេ។ ឧណ្ហាកយេនេវាតិ ន កត្តិឧណ្ហាកយេនេវ។ តេនាហា
“អរិចិមហានិរយំ បច្ចវេក្ខិត្វា”តិ, តម្បិ “មយា អនេកក្ខត្តំ អនុក្ខតំ, ឥទំ បន
តតោ មុទុតរ”ន្តិ ឯវំ បច្ចវេក្ខិត្វា។ ឯត្ថាតិ ឯតស្មី ហ្មនេ។ អត្ថិសន្តាចោវ
វេទិតញ្ចោ សូរិយសន្តាបស្ស បរតោ វុច្ចមានត្ថា។

បរិសុទ្ធសីលោហាមស្មីតិ សព្វថាបិ “វិសុទ្ធសីលោហាមស្មី”តិ មរណំ
អគ្គហេត្វា អវិប្បជិសារមូលិកំ បីតិ ឧប្បាទេសិ។ សហ បីតុប្បាទាតិ
ជរណាបីតិយា ឧប្បាទេន សហោវ។ វិសំ និវត្តិត្វាតិ បីតិវេគេន អន្លោត្តតំ
ទដ្ឋមុខេនេវ ភស្សិត្វា។ តត្ថេវាតិ សប្បន ទដ្ឋជ្ជានេយេវ។ ចិត្តកក្កតំ
លភិត្វាតិ “បីតិមនស្ស កាយោ បស្សម្ពតី”តិអាទិនា (ធិ. និ. ១.៤៦៦; ៣.៣៥៩;
សំ. និ. ៥.៣៧៦; អ. និ. ៣.៩៦; ១១.១២) នយេន សមាធានំ ចាបុណ្ឌិត្វា។

បច្ចយេសុ សន្តោសោ ភាវនាយ ច អារម្មិតត្ថជ្ជានតាយ អារាមោ អស្សាតិ
បច្ចយសន្តោសភាវនារាមោ, តស្ស កាលោ បច្ចយ...ខេ.... រាមតា, តាយ។

មហាថេរោតិ វុឡ្យតោ ថេរោ។ វេទនមេវ តទត្ថំ ញាបេតុកាមាណំ បថោតិ
វេទនបថោ។

អសុខជ្ជន វា តិញ្ញា។ យញ្ញំ ន សុខំ, តំ អនិជ្ជំ “តិញ្ញ”ន្តិ វុច្ចតិ។ ឯវំសភាវោតិ
“អធិវាសនជាតិយោ”តិ បទស្ស អត្តមាហា។ មុហុត្ថន ខណោវ វាតេ បាធយំ
ជាលេតុំ អារទ្ធកេយវ។ អនាគាមី ហុត្វា បរិនិព្វាយីតិ អរហត្តំ បត្វា បរិនិព្វាយី។

ឯវំសព្ពត្តាតិ “ឧណ្ហោន ដុដ្ឋស្ស សីតំ បត្តយតោ”តិ អាទិនា សព្ពត្ត
ឧណ្ហាទិនិមិត្តំ កាមាសវុប្បត្តិ វេទិតញ្ញា, សីតំ វា ឧណ្ហំ វា អនិជ្ជន្តិ អធិប្បាយោ។
អត្តក្កាហោ សតិ អត្តនិយក្កាហោតិ អាហា “មយ្ហំ សីតំ ឧណ្ហាន្តិ កាហោ
ទិដ្ឋាសវោ”តិ។ សីតាទិកេ ឧបកតេ សហន្តិ ខមន្តិ តេ អត្តនោ ឧបរិ វាសេន្តិវិយ
ហោតីតិ វុត្តំ “អាហោបត្វា វាសេតិយេវា”តិ។ ន និរស្សតីតិ ន វិជុនតិ។ យោ ហិ
សីតាទិកេ ន សហតិ, សោ តេ និរស្សន្តោ វិជុនន្តោ វិយ ហោតីតិ។

អធិវាសនាបហាតព្ពាសវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បរិវដ្ឋនាបហាតព្ពាសវវណ្ណានា

២៥. អហំសមណោតិ (អ. និ. ដី. ៣. ៦. ៥៨) “អហំសមណោ, កី មម
ជីវិតេន វា មរណេន វា”តិ ឯវំ អចិន្តេត្វាតិ អធិប្បាយោ។ បច្ចវេក្ខិត្វាតិ
តាមប្បទេសំ បយោជនាទិញ្ច បច្ចវេក្ខិត្វា។ បដិក្កមតីតិ ហត្ថិអាទីនំ
សមីបកមនតោ អបក្កមតិ។ កណ្តាកា យត្ថ តិដ្ឋន្តិ, តំ កណ្តាកដ្ឋានំ។
អមនុស្សទុដ្ឋានីតិ អមនុស្សសញ្ញារេន ទូសិតានិ, សបរិស្សយានីតិ អត្តោ។
សមាទន្តិ សមំ, អវិសមន្តិ អត្តោ។ អកាសិ វា តាទិសំ អនាចារំ។

សីលសំរវសង្ខារតេជានតិ “កេចំ បរិវេជ្ជនំ សីល”ន្តិ យទេត្ថ វុត្តតំ, តំ ហេជ្ជា វុត្តមេវ។ អបិច “ចណ្ណំ ហត្ថិ បរិវេជ្ជតិ”តិ វចនតោ ហត្ថិអាទិបរិវេជ្ជនម្បី ភគវតោ វចនានុជ្ជានន្តិ កត្វា អាចារសីលមេវាតិ វេទិតតំ។

បរិវេជ្ជនាបហាតព្ភាសវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

វិនោទនាបហាតព្ភាសវវណ្ណានា

២៦. ឥតិបីតិ ឥមិនា ការណេន, អយោនិសោមនសិការសមុជ្ជិតត្ថាបិ លោភាទិសហគតត្ថាបិ កុសលបដិបក្ខតោបីតិអាទិហិ ការណេហិ អយំ វិតក្កោ អកុសលោតិ អត្ថោ។ ឥមិនា នយេន សាវណ្ណោតិអាទិសុបិ អត្ថោ វេទិតព្ភោ។ ឯត្ថ ច អកុសលោតិអាទិនា ទិដ្ឋជម្មកំ កាមវិតក្កស្ស អាទិនំ ទស្សេតិ, ទុក្ខវិចារកោតិ ឥមិនា សម្បរាយិកំ។ អត្តព្យាពាធាយ សំវុត្តតិអាទិសុបិ ឥមិនាវ នយេន អាទិនំវិការវា វេទិតព្ភោ។ ឧប្បន្នស្ស កាមវិតក្កស្ស អនិវាសនំ នាម បុន តាទិសស្ស អនុប្បាទនំ, តំ បនស្ស បហានំវិនោទនំ ព្យន្តិករណំ អនការគមនន្តិ ច វុត្តំ វុត្តតិ ចាឡិយំ “ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ នាធិវាសេតិ”តិ វត្វា “បដហតិ”តិអាទិ វុត្តន្តិ តមត្ថំ ទស្សេត្តោ “អនិវាសេត្តោ កី ករេតិ បដហតិ”តិអាទិមាហ។ បហានព្ភោត្ថ វិត្តម្ពនមេវ, ន សមុច្ឆេទោតិ ទស្សេតុំ “វិនោទេតិ”តិអាទិ វុត្តន្តិវិត្តម្ពនវសេនេវ អត្ថោ ទស្សេតោ។

កាមវិតក្កោតិ សម្បយោគតោ អារម្មណតោ ច កាមសហគតោ វិតក្កោ។ តេនាហ “កាមបដិសំយុត្តោ តក្កោ”តិអាទិ។ កាមបដិសំយុត្តោតិ ហិ កាមរាគសង្ខារតេន កាមេន សម្បយុត្តោ វុត្តកាមសង្ខារតេន បដិពាទ្ធោ ច។ ឧប្បន្នប្បន្នេតិ តេសំ ចាបវិតក្កានំ ឧប្បាទាវត្តាគហណំ វា កតំ សិយា

អនវសេសគ្គហធាណំ វា។ តេសុ បឋមំ សន្ធាយាហ “ឧបន្នមត្ត” តិ,
សម្បត្តិជាតេតិ អត្តោ។ អនវសេសគ្គហធាណំ ព្យាបនិច្ឆាយ ហោតីតិ ធស្សេតុំ
“សតក្ខត្តម្យំ ឧប្បន្នេ” តិ វុត្តំ។ ញាតិវិតក្កោតិ “អម្ពាភំ ញាតយោ សុខជីវិនោ
សម្បត្តិយុត្តា” តិ អាទិនា គេហស្សិតបេមវសេន ញាតកេ អារព្ភ
ឧប្បន្នវិតក្កោ។ ជនបទវិតក្កោតិ “អម្ពាភំ ជនបទោ សុភិក្ខោ សម្បន្នសស្សោ
រមណីយោ” តិ អាទិនា គេហស្សិតបេមវសេនេ ជនបទំ អារព្ភ ឧប្បន្នវិតក្កោ។
ឧក្កជិកប្បធានាទីហិ ឧក្ខេ និដ្ឋិល្លោ សម្បរាយេ អត្តា សុខំ ហោតិ អមរោតិ
ឧក្ករការិកាយ បជិសំយុត្តោ អមរត្ថាយ វិតក្កោ, តំ វា អារព្ភ
អមរវិតក្កេបទិដ្ឋិសហគតោ អមរោ ច សោវិតក្កោ ចាតិ អមរវិតក្កោ។
បរាទុទ្ទយតាបជិសំយុត្តោតិ បរេសុ ឧបដ្ឋាកាទីសុ សហនន្តិកាទីវសេន
បរេត្តោ អនុទ្ទយតាបតិរូបកោ គេហស្សិតបេមេន បជិសំយុត្តោវិតក្កោ។
លាភសក្ការសិលោកបជិសំយុត្តោតិ ជីវរាទិលាភេន ចេវ សក្ការេន ច
កិត្តិសទ្ធនេ ច អារម្មណាករណវសេន បជិសំយុត្តោ។
អនវញ្ញត្តិបជិសំយុត្តោតិ “អហោ វត មំ បរេ ន អវជានេយ្យំ, ន ហេដ្ឋា កត្វា
មញ្ញេយ្យំ, ចាសាណាច្ឆត្តំ វិយ គរុំ ករេយ្យ” តិ ឧប្បន្នវិតក្កោ។

កាមវិតក្កោ កាមសង្កប្បនសការត្តោ កាមសង្កប្បបវត្តិយា
សាតិសយត្តោ ច កាមនាការោតិ អាហ “កាមវិតក្កោ បនេត្ត កាមាសវោ” តិ។
តត្ថិសេសោតិ កាមាសវិសេសោ, រាគសហវុត្តិ តិ អធិប្បាយោ។
កាមវិតក្កាទិកេវិនោទេតិ អត្តនោ សន្តានតោ នីហរតិ ឯតេនាតិ វិនោទនំ,
វិរិយន្តិ អាហ “វិរិយសំវរសង្ខារេនវិនោទនេនា” តិ។

វិនោទនាបហាតព្ភអាសវវណ្ណោ និដ្ឋិតា។

ការនាបហាតព្ភអាសវវណ្ណោ

២៧. “សត្វ ពោជ្ឈង្គ្គា ភាវិតា ពហុលី កតា វិជ្ជាវិមុត្តិយោ បរិបូរេន្តី” តិ (សំ. និ. ៥.១៨៧) វចនតោ វិជ្ជាវិមុត្តិនំ អនធិគមោ តតោ ច សកលវដ្តទុក្ខានតិវត្តិ អភាវនាយ អាទិនវេ, វុត្តវិបរិយាយេន ភគវតោ ឱវសបុត្តភាវាទិវសេន ច ភាវនាយ អាទិសំសោ វេទិតញោ។ ឧបរិមគ្គត្ថយសមយសម្ពុតាតិ ទុតិយាទិមគ្គកូលោ ជាតា, ភាវនាធិការតោ ទុតិយមគ្គាទិបរិយាបន្នាតិ អត្ថោ។ ននុ ច តេ លោកុត្តរា ឯវ, កស្មា វិសេសនំ កតត្ថិ? នយិទំ វិសេសនំ, វិសេសិតព្វំ បនេតំ, លោកុត្តរពោជ្ឈង្គ្គា ឯវ អធិប្បតា, តេ ច ខោ ឧបរិមគ្គត្ថយសមយសម្ពុតាតិ។ ពោជ្ឈង្គ្គេសុ អសម្មោហាត្ថន្តិ វិបស្សនាលាមមគ្គដលពោជ្ឈង្គ្គេសុ សម្មោហាភាវត្ថំ។ មិស្សកនយេន ហិ ពោជ្ឈង្គ្គេសុ វុច្ចមានេសុ តទង្គាទិវិវេកទស្សនវសេន វិបស្សនាពោជ្ឈង្គ្គាទយោ វិភជិត្វា វុច្ចន្តិ, ន និព្វត្តិតលោកុត្តរពោជ្ឈង្គ្គា ឯវាតិ ពោជ្ឈង្គ្គេសុ សម្មោហា ន ហោតិ ពោជ្ឈង្គ្គភាវនាបដិបត្តិយា ច សម្មនេវ បកាសិតត្ថា។ ឥធម បនាតិ ឥមស្មី សុត្តេ, ឥមស្មី វា អធិការេ។ លោកុត្តរនយោ ឯវ គហោតញោ ភាវនាមគ្គស្ស អធិកតត្ថា។

អាទិបទានន្តិ (អ. និ. ដ៏. ១.១.៤១៨) “សតិសម្មោជ្ឈង្គ្គេន្តិ ឯវមាទិនំ តស្មី តស្មី វាក្យេ អាទិភូតានំ បទានំ។ អត្ថតោតិ វិសេសវសេន សាមញ្ញវសេន ច បទត្ថតោ។ លក្ខណាទីហិតិ លក្ខណាសបច្ចបដ្ឋានតោ។ កមតោតិ អនុបុត្តតោ។ អន្ធនាធិកតោតិ តាវត្តកតោ។ វិភាវិតាតិ វិញ្ញាណ។

សតិសម្មោជ្ឈង្គ្គេតិ សតិសម្មោជ្ឈង្គ្គេបទេ។ សរណដ្ឋេនាតិ អនុស្សរណដ្ឋេន។ ចិរកតាទិភេទំ អារម្មណំ ឧបគន្ធា ហំនំ, អនិស្សន្នំ វា ឧបដ្ឋានំ។ ឧទកេ អលាពុ វិយ បិលវិត្វា គន្ធី អទត្វា ចាសាណាស្ស វិយ និច្ចលស្ស អារម្មណាស្ស ឋេបនំ សារណំ អសម្ពដ្ឋតាករណំ អបិលាបនំ។ វុត្តម្បិ

ហេតុ មិលិន្ទបញ្ចេញ។ ភណ្ឌាការិកោតិ ភណ្ឌាកោបកោ។ អបិលាបេ ករោតិ
អបិលាបេតិ។ ថេរេនាតិ នាគសេនត្ថេរេន។ សម្មោសបច្ឆន្តិកំ កិច្ចំ
អសម្មោសោ, ន សម្មោសាការមត្តំ។ គោចរាភិមុខការបច្ចុប្បជ្ជានាតិ
កាយាធិអារម្មណភិមុខការបច្ចុប្បជ្ជានា។

ពោធិយា ធម្មសាមគ្គិយា, អង្គោ អវយវោ, ពោធិស្ស វា អវិយសាវកស្ស
អង្គោ ការណំ។ បតិជ្ជានាយូបាណា ឱយតរណសុត្តវណ្ណនាយំ (សំ. និ. អដ្ឋ.
១.១.១) -

“កិលេសវសេន បតិជ្ជានំ, អភិសង្ខារវសេន អាយូបាណា។
តណ្ហាទិដ្ឋិហិ បតិជ្ជានំ, អវសេសកិលេសាភិសង្ខារេហិ អាយូបាណា។
តណ្ហាវសេន បតិជ្ជានំ, ទិដ្ឋិវសេន អាយូបាណា។ សស្សតទិដ្ឋិយា បតិជ្ជានំ,
ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា អាយូបាណា។ លីនវសេន បតិជ្ជានំ, ឧទ្ធច្ចវសេន អាយូបាណា។
កាមសុខានុយោគវសេន បតិជ្ជានំ, អត្តកិលមថានុយោគវសេន
អាយូបាណា។ សព្វាកុសលាភិសង្ខារវសេន បតិជ្ជានំ,
សព្វលោកិយកុសលាភិសង្ខារវសេន អាយូបាណា”តិ -

វុត្តេសុ បកាវេសុ ឥធ អវុត្តានំ វសេន វេទិតញ្ញា។ យា ហិ អយំ ពោធិតិ
វុច្ឆតីតិ យោជេតត្ថំ។ “ពុជ្ឈតី”តិ បទស្ស បដិពុជ្ឈតីតិ អត្ថោតិ អាហា
“កិលេសសន្តាននិទ្ទាយ ឧដ្ឋហតី”តិ។ តំ បន បដិពុជ្ឈនំ អត្ថតោ ចតុន្នំ សច្ចានំ
បដិវេជោ, និព្វានស្សេវ វា សច្ចិកិរិយាតិ អាហា “ចត្តារី”តិអាធិ។
ឈានផ្កមគ្គផ្កាធម្មោវិយាតិ យថា អង្គានិ វា ឈានមគ្គា, ន អង្គវិនិមុត្តា,
វា មិធាប័តិ អត្ថោ។ សេនផ្កមគ្គផ្កាធម្មោវិយាតិ ឯតេន បុគ្គលបញ្ញត្តិយា
អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិការំ ទស្សេតិ។

ពោធិយ សំវត្តន្តិតិ ពោជ្ឈន្តិតិ ៩ទំ ការណៈត្ថោ អង្គ-សន្តោតិ កត្វា វុត្តំ។
ពុជ្ឈន្តិតិ ពោធិយោ, ពោធិយោ ឯវ អង្គាតិ ពោជ្ឈន្តិតិ វុត្តំ “ពុជ្ឈន្តិតិ
ពោជ្ឈន្តា”តិ។ អនុពុជ្ឈន្តិតិ វិបស្សនាទីនំ ការណៈនំ ពុជ្ឈតព្ពានព្វា សច្ចានំ
អនុវបំ ពុជ្ឈន្តិ។ បដិពុជ្ឈន្តិតិ កិលេសនិទ្ទាយ ឧដ្ឋហនតោ បច្ចក្ខតាវេន វា
បដិមុខំ ពុជ្ឈន្តិ។ សម្ពុជ្ឈន្តិតិ អវិបរីតភាវេន សម្មា ច ពុជ្ឈន្តិ។ ឯវំ ឧបសគ្គានំ
អត្តវិសេសធិបនតា ទដ្ឋព្ពា។ ពោធិ-សន្តោ ហិ សត្តវិសេសយុត្តំ ពុជ្ឈនំ
សាមញ្ញេន គហេត្វា បិ តោ។

វិចិត្រាតិ “តយិទំ ទុក្ខ”ន្តិអាទិនា វិមំសតិ។ ឱកាសនំ ធម្មានំ
យថាភូតសភាវបដិច្ឆាទកស្ស សម្មាហស្ស វិទ្ធីសនំ យថា អាណាគោ
អន្ធការស្ស។ យស្មី ធម្ម សតិ វិរោ នាម ហោតិ, សោ ធម្មា វិរកាវោ។
ព្យាយាមតត្ថោតិ បរត្ថោតត្ថោតោ។ កោសជ្ជបក្ខតោ បតិភុំ អប្បធានវសេន
សម្មយុត្តានំ បគ្គណ្ណានំ បគ្គហោ។ ឧបត្ថម្ភនំ អនុពលប្បធានំ។ ឱសីទនំ
លយាបត្តិ, តប្បដិបក្ខតោ អនោសីទនំ ទដ្ឋព្ពំ។ បីណាយតិ តប្បតិ វឌ្ឍតិ
វា។ ជរណំ បណីតរូបេហិ កាយស្ស ព្យាបនំ។ តុដ្ឋិ នាម បីតិ។ ឧទគ្គភាវោ
ឱទក្សំ, កាយចិត្តានំ ឧត្តិបនន្តិ អត្តោ។ កាយចិត្តទរជបស្សម្ពនតោតិ
កាយទរជស្ស ចិត្តទរជស្ស ច បស្សម្ពនតោ វ្យាបសមនតោ។ កាយោតិ ចេត្ត
វេទនាទយោ តយោ ខន្ធា។ ទរថោ សារម្ពោ, ទុក្ខនោមនស្សបច្ចយានំ
ឧទ្ធានិកិលេសានំ, តប្បធានានំ វា ចតុន្នំ ខន្ធានំ អធិវចនំ។
ឧទ្ធានិកិលេសបដិបក្ខភាវោ ទដ្ឋព្ពោ, ឯវព្រោត្ត បស្សន្ធិយា
អបរិប្បន្នសីតិភាវោ ទដ្ឋព្ពោ អសារទ្ធការតោ។ តេនាហ ភគវា “បស្សន្តោ
កាយោ អសារន្តោ”តិ (ម. និ. ១.៥២)។

សមាធានតោតិ សម្មា ចិត្តស្ស អាធានតោ ឋបនតោ។ អវិក្ខេបោ
សម្មយុត្តានំ អវិក្ខិតតា, យេន សសម្មយុត្តា ធម្មា អវិក្ខិតា ហោន្តិ, សោ
ធម្មា អវិក្ខេបោតិ។ អវិសារោ អត្ថនោ ឯវ អវិសរណសភារោ។ សម្មណ្ណានំ
សម្មយុត្តានំ អវិប្បកិណ្ឌាការាចានំ ម្ហានីយបុណ្ណានំ ឧទកំរិយ។
ចិត្តជ្ជិតិបច្ចុបដ្ឋានោតិ “ចិត្តស្ស ឋិតី”តិ (ធជ. ស. ១១) វចនតោ ចិត្តស្ស
បពន្ធហិតិបច្ចុបដ្ឋានោ។ អដ្ឋបេក្ខនតោតិ ឧទាសីនភារតោ។ សាតិ
ពោជ្ឈន្តំឧបេក្ខា។ សមប្បវត្ត ធម្មេ បដិសញ្ញាក្ខតិ ឧបបត្តិតោ ឥក្ខតិ
តទាការា ហុត្វា បវត្តតីតិ បដិសង្ខានលក្ខណា, ឯវញ្ច កត្វា “បដិសង្ខា
សន្តិជ្ជនា គហលោ មជ្ឈត្តតា”តិ ឧបេក្ខាកិច្ចាធិមត្តតាយ សង្ខារុបេក្ខា វុត្តា។
សម្មយុត្តធម្មានំ យថាសកកិច្ចករណាវសេន សមំ បវត្តនបច្ចយតា
សមវាហិតា។ អលីនានុទ្ធតប្បវត្តិបច្ចយតា ឧនាធិកតានិវារណំ។
សម្មយុត្តានំ អសមប្បវត្តិហតុកបក្ខចាតំ ឧបច្ឆិន្ទន្តិរិយ ហោតីតិ វុត្តំ
“បក្ខចាតុបច្ឆេទរសា”តិ។ អដ្ឋបេក្ខនមេវ មជ្ឈត្តភារោ។

សព្ពស្មី លីនបក្ខេ ឧទ្ធច្ចបក្ខេ ច អត្ថិកា បត្តនីយា ឥច្ឆិតញាតិ សព្ពត្ថិកា, តំ
សព្ពត្ថិកំ។ សមាធក្ខណាបវត្តិសុ សត្តសុបិ សម្ពោជ្ឈន្ត្រសុ វាចាយ
កមប្បវត្តិតោ បដិចាជិយា វត្តព្កេសុ យំ កិញ្ចិ បឋមំ អវត្វា
សតិសម្ពោជ្ឈន្ត្រស្សេវ បឋមំ វចនស្ស ការណំ សព្កេសំ ឧបការកត្តន្តិ វុត្តំ
“សព្កេស”ន្តិអាទិ។ សព្កេសន្តិ ច លីនុទ្ធច្ចបក្ខិកានំ, អញ្ញាថា សព្កេបិ សព្កេសំ
បច្ចយាតិ។

“កស្មា សត្តេវ ពោជ្ឈន្តំ វុត្តា”តិ ចោទកោ សទ្ធាលោភាធិនម្បិ
ពោជ្ឈន្តិការំ អាសន្តតិ, ឥតរោ សតិអាធិនំយេវ ភាវនាយ ឧបការតំ ទស្សន្តោ
“លីនុទ្ធច្ចបដិបក្ខតោ សព្ពត្ថិកតោ ចា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ លីនស្សាតិ

អតិសិលរីយតាធិហិ ភាវនាវីធី អនោតវិត្វា សំកុដិតស្ស ចិត្តស្ស។ តទា
ហិ បស្សន្តិសមាធិឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្តា ន ភាវេតញ្ចា។ តញ្ចា ឯតេហិ
អល្លតិណាធិហិ វិយ បរិត្តោ អគ្គិ ទុស្សមុដ្ឋាបិយំ ហោតីតិ។ តេនាហា ភគវា
“សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ, បុរិសោ បរិត្តំ អគ្គិ ឧដ្ឋាលេតុកាមោ អស្ស, សោ តត្ថ
អល្លានិ ចេវ តិណានិ បក្ខិបេយ្យ” តិអាធិ (សំ. និ. ៥.២៣២)។
ធម្មវិចយរីយបីតិសម្ពោជ្ឈន្តា បន ភាវេតញ្ចា, សុក្ខតិណាធិហិ វិយ បរិត្តោ
អគ្គិ លីនំ ចិត្តំ ឯតេហិ សុសមុដ្ឋាបិយំ ហោតីតិ។ តេន វុត្តំ “យស្មិញ្ច
ខោ” តិអាធិ។ តត្ថ យថាសកំ អាហារវសេន ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈន្តាធិនំ ភាវនា
វេទិតញ្ចា។ វុត្តញ្ចេតំ “អត្ថិ, ភិក្ខុវេ, កុសលាកុសលា ធម្មា... បេ....
បីតិសម្ពោជ្ឈន្តស្ស ភិយេ្យភាវាយ... បេ.... សំវត្ថតី” តិ (សំ. និ. ៥.២៣២)។ តត្ថ
សភាវសាមញ្ញាលក្ខណបដិវេជវសេន បវត្ថមនសិកាវេ... បេ....
ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈន្តាយោ ភាវេតិ នាម។

ឧទ្ធច្ចស្សតិ ចិត្តស្ស អច្ឆារទ្ធវីរីយតាធិហិ សីតិភាវបតិដ្ឋិតភាវំ
អនោតិណ្ហតាយ, តទា ធម្មវិចយរីយបីតិសម្ពោជ្ឈន្តា ន ភាវេតញ្ចា។ តញ្ចា
ឯតេហិ សុក្ខតិណាធិហិ វិយ អគ្គិក្ខន្ធា ធុរ្ភបសមយំ ហោតិ។ តេនាហា ភគវា
“សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ, បុរិសោ មហន្តំ អគ្គិក្ខន្ធី ពិញ្ចាបេតុកាមោ អស្ស, សោ
តត្ថ សុក្ខានិ ចេវ តិណានិ បក្ខិបេយ្យ” តិអាធិ (សំ. និ. ៥.២៣២)។
បស្សន្តិសមាធិឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្តា បន ភាវេតញ្ចា, អល្លតិណាធិហិ វិយ
អគ្គិក្ខន្ធា ឧទ្ធតំ ចិត្តំ ឯតេហិ សុរ្ភបសមយំ ហោតិ។ តេន វុត្តំ “យស្មិញ្ច
ខោ” តិអាធិ។ ឯត្ថាបិ យថាសកំ អាហារវសេន បស្សន្តិសម្ពោជ្ឈន្តាធិនំ ភាវនា
វេទិតញ្ចា។ វុត្តញ្ចេតំ “អត្ថិ, ភិក្ខុវេ, កាយបស្សន្តិ ចិត្តបស្សន្តិ... បេ....
ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្តស្ស ភិយេ្យភាវាយ សំវត្ថតី” តិ (សំ. និ. ៥.២៣២)។ តត្ថ
យថាស្ស បស្សន្តិអាធិយោ ឧប្បន្នបុញ្ចា, តំ អាការំ សល្លក្ខេត្វា តេសំ

ឧប្បាទនវសេន តថា មនសិករោឆ្ឆោវ បស្សន្តិសម្ពោជ្ឈន្តោធម្មោ ភាវេតិ នាម។
សតិសម្ពោជ្ឈន្តោ បន សព្ពត្ថ ពហូបកាវោ។ សោ ហិ ចិត្តំ លីនបក្ខិកានំ
បស្សន្តិអាទីនំ វសេន លយាបត្តិតោ, ឧទ្ធច្ចបក្ខិកានញ្ច ធម្មវិចយាទីនំ វសេន
ឧទ្ធច្ចចាតតោ វក្ខតិ, តស្មា សោ លោណាធូបនំវិយ សព្ពព្យញ្ញនេសុ
សព្ពកម្មិកអមច្ឆោវិយ ច រាជកិច្ចេសុ សព្ពត្ថ ឥន្ទ្រតញ្ចោ។ តេនាហា “សតិញ្ច
ទ្វាហំ, ភិក្ខុវេ, សព្ពត្ថិកំ វនាមី”តិ (សំ. និ. ៥.២៣២)។

ញាត្វា ញាតញ្ញាតិ (សំ. និ. ដ៏. ១.១.១២៩) សម្ពុទ្ធា។ វុឡិ នាម វេបុល្លំ
ភិយ្យោភាវោ បុនប្ប្បនំ ឧប្បាទោ ឯវាតិ អាហា “បុនប្ប្បនំ ជនេតិ”តិ។ អភិវុទ្ធិ
ចាបេន្តោ និព្ពត្តតិ។ វិវិត្តតាតិ វិវិត្តភាវោ។ យោ ហិ វិវេចនីយតោ វិវិច្ឆតិ, យំ
វិវិច្ឆត្វា ឋិតំ, តទុកយំ ឥធិវិវិត្តភាវសាមញ្ញេន “វិវិត្តតា”តិ វុត្តំ។ តេសុ បុរិមោ
វិវេចនីយតោ វិវិច្ឆមានតាយ វិវេកសម្ពាតាយ វិវិច្ឆនកិរិយាយ សមន្តិ
ធម្មសមូហោ តាយ ឯវ វិវិច្ឆនកិរិយាយ វសេន វិវេកោតិ គហិតោ។ ឥតរោ
សព្ពសោ តតោ តតោ វិវិត្តសភាវតាយ។ តត្ថ យស្មី ធម្មបុញ្ញោ
សតិសម្ពោជ្ឈន្តោ វិវិច្ឆនកិរិយាយ បវត្តតិ, តំ យថាវុត្តាយ វិវិច្ឆមានតាយ
វិវេកសម្ពាតំ និស្សយេវ បវត្តតិ, ឥតរំ បន តន្ត្រតាតទាម្ពណាតាហិតិ វុត្តំ
“វិវេកេ និស្សិត”ន្តិ។ យថា វា វិវេកវសេន បវត្តំ ឈានំ “វិវេកេន”ន្តិ វុត្តំ, ឯវ
វិវេកវសេន បវត្តោ ពោជ្ឈន្តោ “វិវេកេនិស្សិតោ”តិ ទដ្ឋញ្ចោ។ និស្សយេន្នោ ច
វិបស្សនាមគ្គានំ វសេន មគ្គដលានំ វេទិតញ្ចោ។ អសតិបិ បុញ្ញាបរភាវេ
“បដិច្ចសមុប្បាទា”តិ ឯត្ថ បច្ចយានំ សមុប្បាទនំវិយ អភិទ្ធិធម្មាជារា
និស្សយេនភាវនា សម្ពុវន្តតិ។ អយមេវាតិ វិវេកោ ឯវ។ វិវេកោ ហិ
បហានវិនយវិរាគនិរោធា ច សមាទត្តា។

តទង្គសមុប្បេទនិស្សរណវិវេកនិស្សិតតំ វុត្តា
បដិបស្សន្តិវិវេកនិស្សិតតាយ អវចនំ “សតិសម្មោជ្ឈន្តំ ភាវេតី” តិអាទិនា
ភាវេតញ្ចានំ ពោជ្ឈន្តានំ ឥធម៌ វុត្តត្តា។ ភាវិតញ្ចោជ្ឈន្តស្ស ហិ យេ សច្ចិកាតញ្ញា
ជលពោជ្ឈន្តា, តេសំ កិច្ចំ បដិបស្សន្តិវិវេកោ។ អដ្ឋាសយតោតិ “និព្វានំ
សច្ចិករិស្សមី” តិ មហន្តអដ្ឋាសយតោ។ យទិបិ វិបស្សនាក្ខណោ
សម្ពាវារម្មណំ ចិត្តំ, សម្ពារេសុ បន អាទិនំ សុដ្ឋ ទិស្វា តប្បដិបក្ខេ និព្វានេ
អធិមុត្តតាយ អដ្ឋាសយតោ និស្សរណវិវេកនិស្សិតតា ធាហាភិក្ខុតស្ស
បុគ្គលស្ស សីតនិទ្ទចិតតត្តាវិយ។ ន បដិសិទ្ធាវិបស្សនាចាទកេសុ
កសិណារម្មណាទិណានេសុ សតិអាទិនំ និព្វេជភាគិយត្តា។ អនុទ្ធរន្តា បន
វិបស្សនាវិយ ពោធិយា មគ្គស្ស អាសន្នការណំ ឈានំ ន ហោតិ, នាបិ តថា
ឯកន្តិកំ ការណំ, ន ច វិបស្សនាកិច្ចស្ស វិយ ឈានកិច្ចស្ស និដ្ឋានំ មគ្គោតិ
កត្វា ន ឧទ្ធរន្តិ។ ឯត្ថ ច កសិណាគ្គហឈាន តទាយត្តានិ អារុប្បានិបិ
តហិតានីតិ ទដ្ឋញ្ចានិ។ តានិបិ ហិ វិបស្សនាចាទកានិ និព្វេជភាគិយានិ ច
ហោន្តិទិ វុត្តំ វុត្តតិ តន្តិទ្ធការសញ្ញាវតោ។ យទគ្គេន ហិ និព្វាននិទ្ទតា, តទគ្គេន
ជលនិទ្ទតាបិ សិយា។ “កុទាស្ស ធាមាហំ តទាយតនំ ឧបសម្បជ្ជវិហរេយ្យ” ត្ថិ
(ម. និ. ១.៤៦៥) អាទិវចនម្យេតស្ស អត្ថស្ស សាធកំ។

វោស្សគ្គ-សន្តោ បរិច្ចាគត្តោ បក្ខន្ធនត្តោ ចាតិ វោស្សគ្គស្ស ធុរិយតា វុត្តា។
វោស្សន្តនញ្ចា បហានំ, វិស្សជ្ជភាវេន និរាសន្តបវតិ ច, តស្មា វិបស្សនាក្ខណោ
តទង្គវសេន, មគ្គក្ខណោ សមុប្បេទវសេន បដិបក្ខស្ស បហានំ វោស្សគ្គោ, តថា
វិបស្សនាក្ខណោ តន្តិទ្ធការេន, មគ្គក្ខណោ អារម្មណាករណេន
វិស្សជ្ជសភាវតោ វោស្សគ្គោតិ វេទិតត្ថំ។ យថាវុត្តេន បកាវេនាតិ
តទង្គសមុប្បេទបកាវេន តន្តិទ្ធតទារម្មណាករណបកាវេន ច។ បុព្វេ វោស្សគ្គ-
បទស្សេវ អត្ថស្ស វុត្តត្តា អាហា “សកលេន វចនេនា” តិ។ បរិណមន្តំ

វិបស្សនាក្ខណៈ, បរិណាតំ មគ្គក្ខណៈ។ បរិណាមោ នាម បរិចាកោតិ អាហា
“បរិបច្ឆន្តំ បរិបក្កញ្ញា” តិ។ បរិចាកោ ច អាសេវនលាភេន
អាហិតសាមត្តិយស្ស កិលេសស្ស បរិច្ឆជិតុំ និព្វានញ្ច បក្ខន្ធិតុំ
តិក្ខវិសទសភាវោ។ តេនាហា “អយញ្ញំ” តិអាទិ។ ឯស នយោតិ យ្វាយំ
“តទង្គិវេកនិស្សិត” តិអាទិនា សតិសម្ពោជ្ឈង្គំ វុត្តោ, សេសេសុ
ធម្មវិបយសម្ពោជ្ឈង្គាទីសុបិ ឯស នយោតិ ឯវំ តត្ថ នេតព្ពន្តិ អត្ថោ។

ឯវំ អាទិកម្មិកានំ ពោជ្ឈង្គេសុ អសម្ពោហត្ថំ មិស្សកនយំ វត្វា ឥនានិ
និព្ពត្តិតលោកុត្តរពោជ្ឈង្គវសេន អត្ថំ វិភាវេតុំ “ឥធម្មនា” តិអាទិ វុត្ថំ។ ឥធម្ម
បនាតិ ឥមស្មី សញ្ញាសវសុត្តន្តោ។ មគ្គោ ឯវំ វេស្សត្តវិបរិណាមី ភាវនាមគ្គស្ស
ឥធម្ម អធិប្បតត្តោ។ តញ្ច ខោតិ សតិសម្ពោជ្ឈង្គំ។ សមុច្ឆេទតោតិ
សមុច្ឆិន្ទនតោ។

ទិដ្ឋាសវស្ស បឋមមគ្គវជ្ឈត្តា “តយោ អាសវា” តិ វុត្ថំ។ តេបិ
អនចាយកមនីយា ឯវំ វេទិតញ្ញា អចាយកមនីយានំ ទស្សនេនេវ បហីនត្តា។
សតិបិ សម្ពោជ្ឈង្គានំ យេកុយ្យេន មគ្គភាវេ តត្ថ តត្ថ សម្ពោជ្ឈង្គសភាវានំ
មគ្គធម្មានំ វសេន វុត្តមគ្គត្ថយសម្មយុត្តា ពោជ្ឈង្គាតិ បច្ចេកពោជ្ឈង្គេ
“ពោជ្ឈង្គភាវនាយា” តិ ឥមិនា គណ្ណោ “មគ្គត្ថយសម្មយុត្តាយា” តិ អាហា។

ភាវនាបហាតព្ពអាសវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២៨. ថោមេន្តោតិ អាសវប្បហានស្ស សុទុក្ខត្តា តាយ ឯវំ ទុក្ខកិរិយាយ
តំ អភិត្តវន្តោ។ អស្សាតិ បហីនាសវភិក្ខុនោ។ អានិសំសន្តិ
តណ្ហាច្ឆេទាទិទុក្ខក្ខយបរិយោសានំ ឧប្បយំ។ ឯតេហិ បហានាទិសំកិត្តនេហិ។
ឧស្សុក្ខំ ជនេន្តោតិ ឯវំ ធម្មស្សាមិនាបិ អភិត្តវនីយំ មហានិសំសញ្ញា

អាសវប្បហានន្តិ តត្ថ អាទរសហិតំ ឧស្សហំ ឧប្បាទេន្តោ។ ទស្សនេនេវ
បហីនាតិ ទស្សនេន បហីនា វេ។ តេន វុត្ថំ “ន អប្បហីនេសុយេវ
បហីនសញ្ញា”តិ។

សត្ត-សន្តេន អាសវាធំ, អាសវសំវរាទញ្ច សម្ពន្ធវសេន
ធុតិយបឋមវិកប្បានំ ភេនោ ទដ្ឋញ្ចោ។ ទស្សនាភិសមយាតិ បរិញ្ញាភិសមយា
បរិញ្ញាកិច្ចសិទ្ធិយា។ តេនាហ “កិច្ចវសេនា”តិ, អសម្មោហបដិវេជនាតិ
អត្តោ។ សមុស្សយោ កាយោ, អត្តភារោ វា។

អនវជ្ជបីតិសោមនស្សសហិតំ ចិត្តំ “អត្តនោ”តិ វត្តព្ពតំ អវហិតិ
អត្តាវហត្ថា, ន តត្ថិបរីតំ អនត្តាវហត្ថាតិ បីតិសម្បយុត្តចិត្តតំ សន្ធាយាហ
“អត្តមនាតិ សកមនា”តិ។ តេនាហ “តុដ្ឋមនា”តិ។ អត្តមនាតិ វា
បីតិសោមនស្សហិ គហិតមនា។ យស្មា បន តេហិ គហិតតា សម្បយុត្តតាវ,
តស្មា វុត្ថំ “បីតិសោមនស្សហិ វា សម្បយុត្តមនា”តិ។ យទេត្ត អត្តតោ ន
វិភត្តំ, តំ វុត្តនយត្តា សុវិញ្ញយ្យត្តា ចាតិ វេទិតព្ពំ។

សញ្ញាសវសុត្តវណ្ណោនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៣. ធម្មទាយាទសុត្តវណ្ណោនា

២៩. តស្មា តំ ទស្សេត្វាតិ យស្មា សុត្តន្តវណ្ណោនា សុត្តនិក្ខេបំ ទស្សេត្វា
វុច្ឆមានា ចាកជា ហោតិ, យស្មា ចស្ស ធម្មទាយាទសុត្តស្ស អដ្ឋប្បត្តិកោ
និក្ខេបោ, តស្មា តំ និក្ខេបំ ទស្សេត្វា, កថេត្វាតិ អត្តោ។ លាភសក្ការេតិ (សំ. និ.
ដ៏. ២.២.៦៣) លាភសក្ការសម្ពាទាយ អដ្ឋប្បត្តិយាតិ កេចិ, លាភសក្ការេ វា
អដ្ឋប្បត្តិយាតិ អបរេ។ យា ហិ លាភសក្ការនិមិត្តំ តទាភិក្ខុសុ
បច្ឆយពាហុល្លិកតា ជាតា, តំ អដ្ឋប្បត្តិ កត្វា ភគវា ឥមំ ទេសេសីតិ។

យមកមហាមេឃោតិ ហេដ្ឋាឱលម្ពនឧបរិឡុមនវសេន សតបដលោ
សហស្សបដលោ យុគឧបមហាមេឃោ។ តិដ្ឋន្តិចេវ ភគវតិ កត្តចិ និពទ្ធវាសំ
វសន្តេ, ចារិកំ បន គច្ឆន្តេ អនុពន្ធន្តិ ច។ ភិក្ខុនម្យិ យេតុយ្យេន
កប្បសតសហស្សំ តតោភិយ្យេបិ បូរិតទានទារមិសញ្ចយត្តា តទា
មហាលាភសក្ការោ ឧប្បជ្ជិតិ វុត្តំ “ឯវំ ភិក្ខុសង្ឃស្សបី” តិ។

សក្កតោតិ សក្ការប្បតោ។ គរុកតោតិ គរុការប្បត្តោ។ មាណិកោតិ
ពហុមតោ មនសា បិយាយិតោ ច។ បូជិតោតិ មាលាទិបូជាយ ចេវ
ចតុបច្ចយាភិបូជាយ ច បូជិតោ។ អបចិតោតិ អបចាយនប្បត្តោ។ យស្ស ហិ
ចត្តារោ បច្ចយេ សក្កតាបិ អភិសង្កតេ បណ្ឌិតបណ្ឌិតេ ឧបនេន្តិ, សោ
សក្កតោ។ យស្មី គរុការំ បច្ចុប្បដ្ឋបេតា តេ នេន្តិ, សោ គរុកតោ។ យំ មនសា
បិយាយន្តិ ពហុមញ្ញន្តិ ច, សោ ពហុមតោ។ យស្ស សត្តមេតំ បូជារសេន ករោន្តិ,
សោ បូជិតោ។ យស្ស អភិវាទនបច្ចុដ្ឋានញ្ញាលិកម្មាឱវសេន បរមនិបច្ចការំ
ករោន្តិ, សោ អបចិតោ។ ភគវតិ ភិក្ខុសង្ឃ ច លោកោ ឯវំ បដិបន្នោ។ តេន វុត្តំ
“តេន ខោ បន... ខេ... បរិក្ខារាន” ន្តិ។ លាភគ្គយសគ្គបត្តន្តិ លាភស្ស ច យសស្ស
ច អគ្គំ ឧក្កំសំ បត្តំ។

បច្ចយា ចីវរាទយោ គរុកាតញ្ញា ឯតេសន្តិ បច្ចយគរុកា, អាមិសចក្កកាតិ
អត្តោ។ បច្ចយេសុ គិទ្ធា គធិតា បច្ចយានំ ពហុលភាវាយ បដិបន្នាតិ
បច្ចយពាហុលិកា។ ភគវតោបិ ចាកជា អហោសិ បកតិចារិត្តវសេនាតិ
អធិប្បាយោ អញ្ញាថា អចាកជស្សេវ អភាវតោ។ ធម្មសភាវចិន្តាវសេន បវត្តំ
សហោត្តប្បញ្ញាណំ ធម្មសំវេតោ, ឥធម បន សោ ភិក្ខុនំ លាភគរុតាធម្មវសេន
វេទិតញ្ញោ។ សមណធម្មវុត្តិតិ សមណធម្មករណំ។ សាតិ ធម្មទាយាទទេសនា។

បដិពិម្ពនស្សនវសេន សព្វកាយស្ស ទស្សនយោគ្តា អាទាសោតិ
សព្វកាយិកអាទាសោ។

បិតុ-នាយំ, តេន ធាតុញ្ចំ, តតោលទ្ធព្វំ អវហតាវេន អាទិយន្តីតិ នាយាទា,
បុត្តា។ តញ្ចា លោកេ អាមិសមេវ, សាសនេ បន ធម្មាបីតិ តត្ថ យំ សាវជ្ឈំ
អនិយ្យានិកញ្ច, តំ បដិក្ខិបិទ្វា, យំ និយ្យានិកំ អនវជ្ជញ្ច, តត្ថ ភិក្ខុ
និយោដេន្តោ ភគវា អវោច “ធម្មនាយាទា មេ, ភិក្ខុវេ, ភវេថ, មា
អាមិសនាយាទា”តិ។ ធម្មស្ស មេ នាយាទាតិ មម ធម្មស្ស ឌីតាហិណោ,
ធម្មភាគភាគិនោតិ អត្ថោ។ តថា ហិ វក្ខតិ “ធម្មកោដ្ឋាសស្សេវ សាមិនោ”តិ
(ម. និ. អដ្ឋ.១.២៩)។ និព្វត្តិតធម្មាតិ អសំគិលេសិកានុត្តរាទិការវេន
ធម្មសាមញ្ញតោ និទ្ធាវិតធម្មា។ បរិយាយេតិ សភាវតោ បរិវត្តត្វា ញាបេតិ
ឯតេនាតិ បរិយាយោ, លេសោ, លេសការណំ វា។ តទការតោ
និប្បរិយាយធម្មា មគ្គប្បត្តិយា អចាយបតនាទិតោ អច្ឆន្តមេវ វារណតោ។
ឥតរោ វុត្តិវិបរិយាយតោ បរិយាយធម្មា អច្ឆន្តំ អចាយទុក្ខវដ្តទុក្ខចាតនតោ
បរម្បរាយ វារណតោ។ យថា ហិ លោកិយំ កុសលំ ធានសីលាទិ វិវដ្តំ ឧទ្ទិស្ស
និព្វត្តិតំ, អយំ តំ អសម្មាទេន្តម្បិ តំ សម្មាបកស្ស ធម្មស្ស
និព្វត្តិការណភាវបរិយាយេន បរិយាយធម្មា នាម ហោតិ, ឯវំ តំ វដ្តំ ឧទ្ទិស្ស
និព្វត្តិតំ, យំ តណ្ហាទិហិ សវិសេសំ អាមសិតព្ពតោ អាមិសន្តិ លោកេ ចាកដំ
អច្ឆាននកោដនាទិ, តស្ស, តំសទិសស្ស ច ជលវិសេសស្ស
និមិត្តភាវបរិយាយេន បរិយាយាមិសន្តិ វុច្ចតីតិ ទស្សេន្តោ អាហា “យំ
បនិទំ...បេ... ឥទំ បរិយាយាមិសំ នាមា”តិ។

“សកលមេវ ហិទំ, អាទន្ទ, ព្រហ្មចរិយស្ស យទិទំ កល្យាណមិត្តតា”តិ (សំ.
និ. ៥.២, ៣) អាទិវចនតោ សាវកេហិ អធិគតោបិ លោកុត្តរធម្មា សត្តុយេវាតិ

វត្តព្រំ អរហត្តតិ វត្ត “និប្បវិយាយធម្មាបិ ភគវតោយេវ សន្តតោ” តិ។
សាវកានញ្ញា ធម្មទិដ្ឋិបច្ចយស្សបិ យោនិសោមនសិការស្ស វិសេសបច្ចយោ
បរតោយោសោ ច តថាគតាធិនោតិ តេហិ បដិវេទ្ទាបិ ធម្មា
ធម្មស្សមិនោយេវាតិ វត្តំ យុត្តំ។ តេនាហ “ភគវតា ហី” តិអាទិ។ តត
អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្សតិ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនន្តរធានតោ បភុតិ យាវ
តមស្មា ពុទ្ធប្បាទា អសម្ពោធរសេន ន ឧប្បន្នស្ស អរិយមគ្គស្ស។ ឧប្បាទេតាតិ
និព្ពត្តតា។ តំ បនេតំ មគ្គស្ស ភគវតោ និព្ពត្តនំ, ន បច្ចេកពុទ្ធានំ វិយ
សសន្តានេយេវ, អថ ខោ បរសន្តានេបីតិ ទស្សេតុំ “អសញ្ញាតស្ស មគ្គស្ស
សញ្ញានេតា, អនក្ខាតស្ស មគ្គស្ស អក្ខាតា” តិ វត្តំ។ តយិទំ មគ្គស្ស ឧប្បាទនំ
សញ្ញាននញ្ញា អត្ថតោ ជាននញ្ញេវ អសម្ពោហបដិវេធកាវតោតិ វត្តំ “មគ្គញ្ញ
មគ្គវិទូ” តិ។ អក្ខានំ បនស្ស សុកុសលភាវេនាតិ វត្តំ “មគ្គកោវិនោ” តិ។
សត្តារាយថាគតំ មគ្គំ អនុកច្ឆន្តិតិ មគ្គានុតា ភគវតោ ឯវ តំ មគ្គំ សុដ្ឋ
អធិគមនតោ។ បច្ឆា បរតោ សម្មា អនុ អនុ អាគតា បដិបន្នាតិ បច្ឆា
សមន្នាគតា។

ជានំ ជានាតីតិ ជានិតព្ពមេវ អភិញ្ញេយ្យទិភេទំ ជានាតិ
ឯកន្តហិតបដិបត្តិតោ។ បស្សំ បស្សតីតិ តថា បស្សិតព្ពមេវ បស្សតិ។ អថ វា
ជានំ ជានាតីតិ សព្ពញ្ញតញ្ញាលោន ជានិតព្ពំ ជានាតិយេវ។ ន ហិ
បទេសញ្ញាលោន ជានិតព្ពំ សព្ពំ ឯកន្តតោ ជានាតិ។ បស្សំ បស្សតីតិ ទិព្ពចក្ខុ
បញ្ញាចក្ខុ ធម្មចក្ខុ ពុទ្ធចក្ខុ សមន្តចក្ខុសម្ពោតេហិ បញ្ចហិ ចក្ខុហិ បស្សិតព្ពំ
បស្សតិយេវ។ អថ វា ជានំ ជានាតីតិ យថា អញ្ញេ សវិបល្លាសា
កាមរូបបរិញ្ញាវាទិនោ ជានន្តាបិ វិបល្លាសរសេន ជានន្តិ, ន ឯវំ ភគវា។ ភគវា
បន បហីនវិបល្លាសត្តា ជានន្តោ ជានាតិយេវ, ទិដ្ឋិទស្សនស្ស ច អភាវា
បស្សន្តោ បស្សតិយេវាតិ អត្ថោ។ ចក្ខុភូតោតិ បញ្ញាចក្ខុមយត្តា តស្ស ច

បត្តត្តា សត្តសុ ច តទុប្បាទនតោ ទស្សនបរិណាយ កដ្ឋន លោកស្ស ចក្ខុ
វិយ ភូតោ។ ញាណភូតោតិ ឯតស្ស ច ឯវមេវ អត្តោ ទដ្ឋញោ។ ធម្មា
ពោធិបក្ខិយា, ព្រហ្មា មគ្គោ, តេហិ ឧប្បន្នត្តា, តេសំវា បត្តត្តា អធិគតត្តា,
លោកស្ស ច តទុប្បាទនតោ “ធម្មភូតោ, ព្រហ្មភូតោ”តិ ច វេទិតញោ។ វត្តាតិ
ចតុសច្ចធម្មំ វេទិតីតិ វត្តា។ ចំរំ សច្ចប្បដិវេធំ បវត្តន្តោ វេទិតីតិ បវត្តា។ អត្តស្ស
និរន្តតាតិ ធម្មតាសម្ពាទំ បរមតំ និព្វានញោ និព្វានេវា ទស្សតា, ចាបយិតា វា។
អមតស្ស ធាតាតិ អមតំ សច្ចិកិរិយំ សត្តសុ ឧប្បាទន្តោ អមតំ ទទាតីតិ
អមតស្ស ធាតា។ ពោធិបក្ខិយធម្មានំ តទាយត្តភាវតោ ធម្មស្សមី។

“យា ច និព្វានសម្មត្តិ, សព្វមេតេន លព្ពតិ;
សុខោ វិចារកោ បុញ្ញានំ, អធិប្បាយោ សមិជ្ឈតិ។ (បេដកោ. ២៣);

និព្វានបដិសំយុត្តោ, សព្វសម្មត្តិទាយកោ”តិ -

ឯវមាទី ភគវតោ វេទនំ សុត្វា ឯវ ភិក្ខុ ធានាទិបុញ្ញានំ វិវដ្តសន្និស្សយតំ
ជានន្តិ, ន អញ្ញថាតិ វុត្តំ “បរិយាយធម្មោបិ... បេ... បដិលភតី”តិ។ “ឯទិសំ
បរិភុញ្ញាតព្ព”តិ កប្បិយស្ស ច ចំរំវាទិបច្ចយស្ស ភគវតោ វេទនេន វិចារ
បដិគ្គហោបិ ភិក្ខុនំ ន សម្ពវតិ, កុតោ បរិភោគោតិ អាហា
“និប្បរិយាយាមិសម្មី”តិអាទិ។

បរិយាយាមិសស្ស ភគវតោ សន្តកភាវោ បរិយាយធម្មស្ស តព្ពាវេនេវ
ទីបិតោ។ តទេវ សាមិការំ ទស្សន្តោតិ សម្ពន្ធា។ តស្មាតិ
អត្តាជីនបដិលាភបដិគ្គហតាយ អត្តនោ សន្តកត្តា ច។ តត្ថាតិ តស្មី
ធម្មាមិសេ។

បច្ចុប្បន្ន យើងរំលឹកយោបល់ បរមា ចាបុណ្យតណ្ហាវេន ឧត្តមមរិយាណា ឯតស្សន ឧត្តរិមនុស្សធម្មា អប្បិដ្ឋតាធនយោ ចាតិ បច្ចុយបរមោ, លាភគរូតិ អត្ថោ។ តណ្ហាប្បាទេស្វតិ “ចីវរហេតុ វា, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុនោ តណ្ហា ឧប្បជ្ជមាណា ឧប្បជ្ជតិ, បិណ្ឌាចាតសេនាសនស័តិភវាភវហេតុ វា, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុនោ តណ្ហា ឧប្បជ្ជមាណា ឧប្បជ្ជតិ” តិ (ធិ. និ. ៣.៣១១; អ. និ. ៤.៩; ស័តិវុ. ១០៥) ឯវំ វុត្តេសុ ចតុស្ក តណ្ហាប្បត្តិកោដ្ឋាសេសុ។ អប្បិដ្ឋតាសន្តិដ្ឋសល្លេខបរិវេកាធនយោ អប្បិដ្ឋតាធនយោ។

តត្ថាតិ តស្មី ឱវាទេ, តេសុ វា ធម្មបដិក្កាហាកេសុ ភិក្ខុសុ។ ភវិស្សតិ វា យេសំ តត្ថាតិ យោជនា។ សមស្មី បក្ខេ តត្ថាតិ តស្មី ឱវាទេ សង្ខេវ អត្ថោ ធន្តោ។ អធិប្បាយោ អាមិសនាយាធតាយ ឧប្បជ្ជនកអនត្ថានុប្បាទស្ស ធម្មនាយាធតាយ ឧប្បជ្ជនកអដ្ឋប្បត្តិយា ច អាកម្មា។ តេនាហ “បស្សតី” តិអាទិ។ តត្ថ អាមិសេ ឧបក្ខលិតានន្តិ អាមិសហេតុ វិប្បដិបន្នានំ។ អតីតកាលេតិ កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធកាលេ។ កបិលស្ស ភិក្ខុនោ វត្ថុ កបិលសុត្តន, “សង្ឃាដិបិអាទិត្តា ហោតី” តិអាទិនា លក្ខណសុត្តន (សំ. និ. ២.២១៨) ច វិភាវេតព្ពំ។ អាមិសគរុកោ អប្បគ្បភាវេន កូដកហាបណោ វិយ និត្តេជា សមណតេជេន អនុជ្ឈលតោ និព្វតត្តាវេវិយ និប្បកោ ច ហោតីតិ យោជនា។ តតោតិ បច្ចុយគរុកភាវតោ។ វិវត្តិតចិត្តោតិ វិនិត្តិតមានសោ, សល្លេខវុត្តិតិ អត្ថោ។

ធម្មនាយាធតិ ឯត្តាវតា អន្តោគដាវដាវណំ វេចនន្តិ តេន អវជារណេន និវត្តិតមត្តំ វិភាវេតុំ “មា អាមិសនាយាធតិ” តិ បដិក្ខេចោ ធន្សិតោ។ តថេវ ច វិភាវេតុំ អធិប្បាយានិសំសវិភាវនេសុបិ ធន្សិតោ, តថា អាទិនវិភាវនេន ធម្មនាយាធតាបដិក្ខេចោ។ អបទិសិតញាតិ ហេដ្ឋា កត្វា វត្តញាតិ។ អាទិយាតិ

ឯត្ថយស្មា អា-កាវោ មរិយាធន្តោ, តស្មា ធម្មទាយាទតាវិជុវេន
អាមិសទាយាទភាវេន ហេតុភូតេន, ករណភូតេន វា អាទិយំ វិវេចនំ វិញ្ញាបិ
វិសុំ ករណំ វវត្តានស្ស ហោតីតិ អាហា “វិសុំ កាតញ្ញា” តិ។ តេនាហា “វិញ្ញាបិ
ការយ្ហា ភវេយ្យថាតិ វុត្ថំ ហោតី” តិ។

“អត្ថិ មេ តុម្ពេសុ អនុកម្មា... បេ.... នោ អាមិសទាយាទា” តិ ភិក្ខុសុ អត្ថនោ
ករណាយនាកិត្តំ តេសំ មុនុករណំ, “អហម្មិ តេនា” តិ អាទិ បន តតោបិ
សវិសេសំ មុនុករណាន្តិ អាហា “អតីវ មុនុករណាត្ថ” ត្ថិ។

នាឡកបដិបទានយោ នាឡកសុត្តានីសុ (សុ. និ. ៦៨៤-៧២៨)
អាគតបដិបត្តិយោ។ តា បន យស្មា នាឡកត្ថេរាទិហិ បដិបន្នា
បរមសល្លេខវុត្តិភូតា អតិធុក្កជ្ជបដិបត្តិយោ, តស្មា ឥធម្មទាយាទបដិបទាយ
ឧទាហរណភាវេន ឧទ្ធដា។ សក្ខិភូតាតិ តាយ បដិបត្តិយា វុច្ចមានាយ “កី មេ
វិនា បដិបជ្ជនកោ អត្ថី” តិ អសទ្ធិហន្តានំ បច្ចក្ខករណោន សក្ខិភូតា។ ឥមស្មិន្តិ
“តុម្ពេ ច មេ ភិក្ខុវេ ធម្មទាយាទា” តិ អាទិកេ វាក្យេ។ សេសន្តិ “តុម្ពេ ច
មេ” តិ អាទិកំ សុក្កបក្ខេ អាគតំ ចាឡិបទំ។ វុត្ថនយបច្ចនីកេនាតិ “តេន
ធម្មទាយាទភាវេន នោ អាមិសទាយាទភាវេនា” តិ វរំ កណ្តាបក្ខេ វុត្ថនយស្ស
បដិបក្ខេន។

៣០. ថោមនំ សុត្វាតិ បដិបជ្ជនកស្ស បុគ្គលស្ស បសំសនំ សុត្វា យថា តំ
សបរិសស្ស អាយស្មតោ ឧបសេនស្ស បដិបត្តិយា សីលថោមនំ សុត្វា។
និចាតបទន្តិ ឥមិនា ឥធម្ម-សទ្ធស្ស អនត្ថកតមាហា។ បវារិតោតិ បដិក្ខេបិតោ។
យោ ហិ ភុញ្ញន្តោ ភោជនេន តិត្តោ បរិវេសកេន ឧបនីតភោជនំ បដិក្ខេបតិ,
សោ តេន បវារិតេន បដិក្ខេបិតោ នាម ហោតិ។ តេនាហា “បវារិតោតិ... បេ....
វុត្ថំ ហោតី” តិ។ បកាវេហិ ទិដ្ឋាទិហិ វារេតិ សង្ឃទិកេ យាចាបេតិ ភត្តេ

ករោតិ ឯតាយាតិ បវារណា, អាបត្តិវិសោធនាយ អត្តវេស្សនោ
ឱកាសនាមំ។ សា បន យស្មា យេភុយ្យេន វស្សុវុត្តេហិ កាតញ្ញា វុត្តា, តស្មា
“វស្សុវុត្តបវារណា”តិ វុត្តំ។ បវារេតិ បច្ឆយេ ឥច្ឆាបេតិ ឯតាយាតិ បវារណា,
ចីវរាធិហិ ឧបនិមន្តនា។ បការយុត្តា វារណាតិ បវារណា,
វិប្បកតភោជនតាធិចតុរដ្ឋសហិតោ ភោជនបដិក្ខេចោ។ សា បន យស្មា
អនតិវត្តភោជននិមិត្តាយ អាបត្តិយា ការណំ ហោតិ, តស្មា
“អនតិវត្តបវារណា”តិ វុត្តា។ យាវទត្តភោជនស្ស បវារណា
យាវទត្តបវារណា, បរិយោសិតភោជនស្ស ឧបនីតាហារបដិក្ខេចោតិ អត្តោ។

“ភុត្តារី”តិ វចនតោ ភោជនចារិប្បវិតា ឥធាធិប្បតាតិ អាហា
“បរិបុណ្ណាតិ ភោជនេន បរិបុណ្ណា”តិ។ បរិយោសិតោតិ ឯតាបិ ឯសេវ នយោ
“ភោជនេន ភោជនកិរិយាយ បរិយោសិតោ”តិ។ អដ្ឋកថាយំ បន អធិប្បតត្ថំ
ចាកដំ កត្វា ទស្សេតុំ ភោជន-សទ្ធស្ស លោចោ វុត្តោ។ ជាតោតិ តិក្កោ។
សាធកានីតិ ញាបកានិ។ បរិយោសិតភោជនំ សុហិតយាវទត្តតាគហណោហិ
ភុត្តារីតាទយោ, ភុត្តារីតាធិគ្គហណោហិ វា ឥតវេ ពោធិតា ហោន្តិតិ អញ្ញមញ្ញំ
នេសំ ញាបកញាបេតត្ថតំ ទស្សេតុំ “យោ ហី”តិអាធិ វុត្តំ។ ឯវំ ធិហិបិ បទេហិ
ឧទរាវទេហកំ ភោជនំ ទស្សិតំ, តញ្ញា ខោ បរិកប្បនាវសេន។ ន ហិ ភគវា ឯវំ
ភុញ្ញតិ។ តេនាហា “សព្ពព្ពោតំ បរិកប្បត្វា វុត្ត”តិ។

“សិយា ឯវ, នាបិ សិយា”តិ ច ឥទំ អត្តទ្វយម្បិ ឥធសម្ពវតីតិ វុត្តំ “ឥធស
ឧភយម្បិ វដ្ឋតិ”តិ។ អថាតិ អនន្តរំ, មម ភោជនសមនន្តរមេវាតិ អត្តោ។ តំ បន
យស្មា យថាវុត្តកាលបច្ឆាមសនំ ហោតិ, តស្មា “តម្ហិ កាលេ”តិ វុត្តំ។
អប្បវុណ្ណហរិតេតិ វុហមាធិណាធិហរិតរហិតោ។ អភាវត្តោ ច អយំ អប្ប-
សន្នោ “អប្បិច្ឆោ”តិអាធិសុ (ម. និ. ១.២៥២, ៣៣៦; សំ. និ. ២.១៤៨) វិយ។

ក៏ដោយ បើតិ បិ-សន្តោ អវុត្តសមុច្ចយត្ថោ។ តេន វាបសមីករណាធិ
សន្តិស្តោតិ។ តថា ហោស វុត្ត-សន្តោ “នោ ច ខោ បដិវុត្ត” តិអាធិសុ (ចារា. ២៨៩)
វាបសមីករណា ធិស្សតិ, “បន្ទលោមោ បរទត្តវុត្តោ” តិអាធិសុ (ចូឡវ. ៣៣២)
ជីវិតវុត្តិយំ, “បណ្ឌូបលាសោ ពន្ធនា បវុត្តោ” តិអាធិសុ (ចារា. ៩២; ចា. ៦៦៦;
មហាវ. ១២៩; ម. និ. ៣.៥៩) អបគមេ, “គីតំ បវុត្តំ សមិហិត” តិអាធិសុ (ធី. និ.
១.២៨៥) ចារា. ចនភាវេន បវុត្តតេ, លោកេ បន “វុត្តំ បរាយណា” តិអាធិសុ
(មហាភាស ៧.២.២៦) អជ្ឈេនេ ធិស្សតិ តិ។

ន ឯ ឧត្ត បិណ្ឌូចាតកោជនេន ធម្មនាយាទតា និវាវិតា, បិណ្ឌូចាតកោជនំ
បន អនាធិត្វា ធម្មានុធម្មបដិបត្តិតិ ឯ ឧត្ត ការណំ ទស្សន្តោ អាហា
“បិណ្ឌូចាតំ... បេ... វីតិនាមេយ្យា” តិ។ តត្ថ វីតិនាមេយ្យាតិ
កម្មជ្ជានានុយោគេន ខេបេយ្យ។ តេនាហា “អាធិត្តសីសូបមំ បច្ចវេត្តិត្វា” តិ។
អាធិត្តសីសូបមន្តិអាធិត្តសីសូបមសុត្តំ។

កិញ្ចាបិ តិ អយំ “យធិបី” តិ ឥមិនា សមាទត្ថោ និចាតោ។ និចាតោ ច នាម
យត្ថ យត្ថ វាគ្យេ បយុជ្ជតិ, តេន តេន វុត្តព្ពត្តដោតកោ ហោតិ តិ ឥធន
“បិណ្ឌូចាត” តិអាធិនា អនុញ្ញាបសំសារសេន វុច្ចមានស្ស អត្ថស្ស ដោតកោតិ
អធិប្បាយេន “អនុជាននបសំសនត្ថ និចាតោ” តិ វុត្តំ, អនុញ្ញាបសំសារម្តេ បន
“អសម្ពាវនត្ថ” តិ វុត្តំ សិយា បុរិមេយេវ សម្ពាវនាវិការនតោ
អធិកត្តានុលោមតោ ច។

ឯកវារំ បវុត្តំ បិណ្ឌូចាតបដិក្ខិបនំ កថំ ជីយវត្តំ អប្បិច្ឆតាធិនំ ការណំ
ហោតិ តិ ចោធនំ សន្ធាយាហា “តស្ស ហី” តិអាធិ។ តត្ថ អត្រិច្ឆតាតិ អត្រ
ឥច្ឆតិ តិ អត្រិច្ឆោ, តស្ស ភាវោ អត្រិច្ឆតា, អត្ថតោ បរលាភបត្តនា។ តថា ហិ
វុត្តំ “បុរិមេយេវ សកលាភេន អសន្តិជ្ជិ, បរលាភេ ច បត្តនា, ឯតំ

អប្រិច្ឆតាលក្ខណៈ"ន្តិ (វិភ. អដ្ឋ. ៨៤៩)។ ចាបិច្ឆតាតិ
អសន្តគុណសម្ភារំនាធិប្បាយតា។ ចាចា ឥច្ឆា ឯតស្សាតិ ចាបិច្ឆោ, តស្ស
ភារោ ចាបិច្ឆតា។ យថាហ "អសន្តគុណសម្ភារំនតា បដិគ្គហណោ ច
អមត្តញ្ញតា, ឯតំ ចាបិច្ឆលក្ខណៈ"ន្តិ (វិភ. អដ្ឋ. ៨៥០)។ មហាឆានិ វត្ថុនិ ឥច្ឆតិ,
មហាតី វា តស្ស ឥច្ឆាតិ មហិច្ឆោ, តស្ស ភារោ មហិច្ឆតា។ យំ សន្ធាយ វុត្ថំ
"សន្តគុណសម្ភារំនតា បដិគ្គហណោ ច អមត្តញ្ញតា, ឯតំ មហិច្ឆលក្ខណៈ"ន្តិ។
បច្ឆវេក្ខមាណោ និវាសេស្សតីតិ យោជនា។ អស្ស ភិក្ខុនោ សំវត្ថិស្សតិ
បិណ្ឌាចាតបដិក្ខេចា។

មហិច្ឆោ បុគ្គលោ យថា បច្ឆយទានវសេន បច្ឆយទាយកេហិ ភវិតុំ
អសក្កុណោយ្យោ, ឯវំ បច្ឆយបរិយេសនវសេន អត្តនាបីតិ វុត្ថំ "អត្តនោបិ
ឧបជ្ឈាកានម្បិ ទុព្ពរោ ហោតី"តិ។ សន្ធាធម្មេស្ស វិនិចាតវសេន បវត្ថិយា
អញ្ញស្ស យវេ ធម្មេន្តោ។ វិត្តបត្តោវាតិ យេសុ កុលេសុ បដិបិណ្ឌាវសេន បវត្ថតិ,
តេសំ សព្ពបដិមំ អត្តនោ យថាលទ្ធី ទត្វា តត្ថ កិញ្ចិ អលទ្ធាវិត្តបត្តោវិហារំ
បរិសិទ្ធា និបដ្ឋតិ ជិយន្តាទុព្ពល្យោនាតិ អធិប្បាយោ។
យថាលទ្ធិបច្ឆយបរិភោគេន, បុន បរិយេសនាបដិជនេន អត្តនោ សុភវតា,
យថាលទ្ធិបច្ឆយេន អវញ្ញំ អកត្វា សន្តោសាបត្ថិយា ឧបជ្ឈាកានំ សុភវតា
វេទិតញ្ចា។

កថាវត្ថុនីតិ អប្បិច្ឆតាធិបដិសំយុត្តានំ កថានំ វត្ថុនីតិ កថាវត្ថុនិ,
អប្បិច្ឆតាធម្មោ ឯវ។ តីណីតិ តីណិ កថាវត្ថុនិ។ អភិសល្លេខិកាតិ អតិវិយ
កិលេសេ សល្លិខតីតិ អភិសល្លេខោ, អប្បិច្ឆ តាធិគុណសមុទាយោ, សោ
ឯតិស្សា អត្ថតិ អភិសល្លេខិកា, មហិច្ឆតាធិនំ តទុកាវាយ យុត្តរូបា
អប្បិច្ឆតាធិបដិសំយុត្តតា។ ចេតោវិនីវរណសប្បាយាតិ កុសលចិត្តប្បត្ថិយា

និងវារកាន់ នឹងវណ្ណានំ ឆ្លើយការករណ៍ន ចេតោវិនិវរណសម្ពាសនំ
សមថវិបស្សនានំ សប្បាយា។ សមថវិបស្សនាចិត្តស្សេវ វា
វិភូតិការករណាយ សប្បាយា ឧបការិកាតិ ចេតោវិនិវរណសប្បាយា។
ឯកន្តនិព្វិនាយាតិអាទិ យេន និព្វិនាទិអាទិសំសេន អយំ កថា អភិសល្លេខិកា
ចេតោវិនិវរណសប្បាយា ច នាម ហោតិ, តំ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ តត្ថ
ឯកន្តនិព្វិនាយាតិ ឯកំសេន វដ្ឋទុក្ខតោ និព្វិននត្ថាយ។ វិរាគាយ និរោធាយាតិ
តស្សេវ វិវដ្ឋនត្តញ្ចា និវដ្ឋនត្តញ្ចា។ ឧបសមាយាតិ សព្វកិលេសរូបសមាយ។
អភិញ្ញាយាតិ សព្វស្សបិ អភិញ្ញាយ្យស្ស អភិជាននាយ។ សម្ពោធាយាតិ
ចតុមគ្គសម្ពោធាយ។ និព្វានាយាតិ អនុចាទិសេសនិព្វានាយ។ ឯតេសុ ហិ
អាទិតោ តីហិវិបស្សនា វុត្តា, បុន តីហិ មគ្គោ, ឥតរេន និព្វានំ។ តេន
សមថវិបស្សនា អាទី កត្វា និព្វានបរិយោសានោ អយំ សព្វោ
ឧត្តរិមនុស្សធម្មោ ទសកថាវត្ថុលាភិនោ សម្ពុត្តិ ទស្សេតិ។ បរិបូរេស្សន្តិ
តំសភាវតោ ឧបការតោ ច សំវត្តិស្សន្តិ។ អប្បិច្ឆតាទយោ ហិ ឯកវារឧប្បន្នា
ឧបរិ តទត្ថាយ សំវត្តិស្សន្តិ។ កថាវត្ថុបរិបូរណំ សិក្ខាបរិបូរណញ្ចា
វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ចំ។

អមតំ និព្វានន្តិ អនុចាទិសេសនិព្វាននាតុំ។ ឥតរា បន
សេក្ខាសេក្ខធម្មចារិប្បិយា បរិបុណ្ណា។ និព្វានចារិប្បិ ចេត្ត
តទាវហធម្មចារិប្បិវសេន បរិយាយតោ វុត្តាតិ វេទិតញ្ចំ។ ឥនានិ យាយំ
អប្បិច្ឆតាទីនំ អនុក្កមបរិវុទ្ធិយា គុណចារិប្បិតា, តំ ឧបមាយ សាធន្តោ
“សេយ្យថាបី” តិអាទិមាហា។ តត្ថ ចារុស្សកោតិ វស្សានមាសេ ឧដ្ឋិតោ។ សោ
ហិ ចិរានុប្បវត្តិ ហោតិ។ បព្ពតកន្តរា បព្ពតេសុ
ឧបច្ចកាធិច្ចកាបកវនិជ្ឈរាទិនិយោ។ សរសាខាតិ យត្ថ ឧបរិឧន្ទតបទេសតោ
ឧទកំ អាគន្ធា តិជ្ជតិ ចេវ សន្មតិ ច, តេ។ កុសោញ្ចា ឧទ្ទកតធិកា។

កុន្ទទិយោតិ បព្ពតថាធាតោនិក្ខន្តា ខុទ្ទកនទិយោ។ តា ហិ មហានទិយោ
ឌីតវន្តិយោ បរិបូរេន្តិ។ បរមធម្មទាយាទន្តិ បរមំ ឧត្តមំ ធម្មទាយាទភារំ, បរមំ
ធម្មទាយដ្ឋំ វា។ តេ ភិក្ខុតិ តេ ធម្មបដិក្កាហកេ ភិក្ខុ។ សន្និយោជេន្តោតិ
មូលគុណោហិ អប្បិច្ឆតាទីហិ យោជេន្តោ។

ឧត្តហេត្វាតិ អត្ថតោ ព្យញ្ញនតោ ច ឧបដារណាវសេន គហេត្វា អវិបរីតំ
គហេត្វា។ សំសន្នេត្វាតិ មម ទេសនានុសារេន មមជ្ឈាសយំ អវិវជ្ឈិត្វា។ យថា
ឥដេវ ចិន្តេសីតិ យថា ឥមិស្សា ធម្មទាយាទទេសនាយ ចិន្តេសិ, វេ អញ្ញត្ថាបិ
ធម្មថោមនត្ថំ កន្ធកុដិ បរិសន្នោ ចិន្តេសិ។ ឯកជ្ឈាសយាយាតិ
សមាធាធិប្បាយាយ។ មតិយាតិ បញ្ញាយ។ អយំ ទេសនា អត្តាតិអាទិ ភគវា
ធម្មសេនាបតី គុណតោ វេ បគ្គណ្ហាតីតិ កត្វា វុត្ថំ។

ចិត្តកតិយាតិ ចិត្តវសេន កាយស្ស បរិណាមនេន “អយំ កាយោ ឥទំ ចិត្តំ
វិយ ហោតូ”តិ កាយស្ស ចិត្តេន សមាធកតិកតាធិដ្ឋានេន។ កថំ បន កាយោ
ទន្ធប្បវត្តិកោ លហុបរិវត្តនចិត្តេន សមាធកតិកោ ហោតីតិ? ន សព្ពថា
សមាធកតិកោ។ យថេវ ហិ កាយវសេន ចិត្តបរិណាមនេ ចិត្តំ សព្ពថា
កាយេន សមាធកតិកំ ន ហោតិ។ ន ហិ តទា ចិត្តំ សភាវសិទ្ធនេន អត្ថនោ
ខណេន អវត្តិត្វា ទន្ធពុត្តិកស្ស រូបធម្មស្ស ខណេន វត្តិតុំ សក្កោតិ, “ឥទំ ចិត្តំ
អយំ កាយោ វិយ ហោតូ”តិ បន អធិដ្ឋានេន ទន្ធកតិកស្ស កាយស្ស
អនុវត្តនតោ យាវ ឥន្ទ្រតជ្ជានប្បត្តិ, តាវ កាយកតី អនុលោមេន្តមេវ ហុត្វា
សន្តានវសេន បវត្តមាទំ ចិត្តំ កាយកតិកំ កត្វា បរិណាមិតំ នាម ហោតិ, វេ
“អយំ កាយោ ឥទំ ចិត្តំ វិយ ហោតូ”តិ អធិដ្ឋានេន បគេវ លហុសញ្ញាយ
សុខុមសញ្ញាយ ច សម្មាទិតត្តា អភាវិតិទ្ធិថាធានំ វិយ ទន្ធិ អវត្តិត្វា យថា
លហុ កតិបយចិត្តវាវេហោវ ឥន្ទ្រតជ្ជានប្បត្តិ ហោតិ, វេ បវត្តមាទោ កាយោ

ចិត្តគតិកកាវេនេវ បរិណាមិតោ នាម ហោតិ, ន ឯកចិត្តក្ខណេនេវ
បរត្ថិយា។ ឯវញ្ច កត្វា ពាហុសមិញ្ញនប្បសារណ្ហាបមាបិ ឧបចារេនវិនា
សុដ្ឋតវំ យុត្តា ហោតិ, អញ្ញាថា ធម្មតាវិលោមិតា សិយា។ ន ហិ ធម្មានំ
លក្ខណញ្ញាបត្តំ ឥទ្ធិពលេន កាតុំ សក្កា, ភាវញ្ញាបត្តមេវ បន សក្កាតិ។

៣១. ភគវតោ អធិប្បាយានុវ្យប់ំ ភិក្ខុនញ្ច អដ្ឋាសយំ ញ្ញាត្វាតិ
វចនសេសោ។ ទេសកាលេ វិយ ភាជនម្បី ឡិលោកេត្វា ឯវ មហាថេរោ ធម្មំ
កថេតិ។ បក្កន្តស្សាតិ ឥទំ អនាទរេ សាមិវចនន្តិ ទស្សន្តោ “បក្កន្តស្ស
សតោ” តិអាទិមាហា។ កិត្តកេនាតិ កេន បរិមាណេន។ តំ បន បរិមាណំ យស្មា
បរិមេយ្យស្ស អត្ថស្ស បរិច្ឆិន្នំ ហោតិ, តស្មា “កិត្តាវតាតិ បរិច្ឆេទវចន” ត្ថិ
អាហា។ ទុក្ការោ បុច្ឆាយន្តិ អយំ ទុសន្តោ ឥទេវ បុច្ឆាយំ អាគតោតិ កត្វា វុត្តំ។
ទុសន្តេន ហេតុ ដោតិយមាណោ អត្តោ កីសន្តេន បរិមាណោ អត្តោ
បរិមេយ្យត្តោ ច។ ឯត្ថ សំកិលេសបក្ខោ វិវេកស្ស អនុសិក្ខនំ
អាមិសទាយាទតា, វោទានបក្ខោ តស្ស អនុសិក្ខនំ ធម្មទាយាទតាតិ។ តិហិ
វិវេកេហិតិ វិវេកត្ថយគ្គហណំ តទន្តោគធគ្គា វិវេកបញ្ចកស្ស។
វិវេកបញ្ចកគ្គហណោ បនស្ស សរូបេន កាយវិវេកោ គហិតោ ន សិយា,
តទាយត្តត្តា វា សត្តារា តទា បយុដ្ឋមានវិវេកទស្សនវសេន “តិហិ
វិវេកេហិតិ” តិអាទិ វុត្តំ។ អញ្ញាតរម្បីតិ កស្មា វុត្តំ។ ន ហិ កាយវិវេកមត្តេន
ធម្មទាយាទកាវោ សិដ្ឋតីតិ? ន, វិវេកទ្វយសន្និស្សយស្សេវ កាយវិវេកស្ស
ឥនាធិប្បេតត្តា។ ឯវញ្ច កត្វា ចិត្តវិវេកគ្គហណាម្បី សមត្ថិតំ ហោតិ។ ន ហិ
លោកិយជ្ឈានាធិគមមត្តេន និប្បរិយាយតោ សត្តធម្មទាយាទកាវោ ឥច្ឆិតោ,
និព្វានាធិគមេន បន សោ ឥច្ឆិតោ, តស្មា សញ្ញាបិ សាសនេវិវេកានុសិក្ខនា
និព្វានចោណា និព្វានបញ្ចារា និព្វានោគធា ចាតិ វុត្តំ “តិណ្ណំ វិវេកានំ
អញ្ញាតរម្បី” តិ។ អសតិ អាហោកេ អនុការោ វិយ អសតិ ធម្មទាយាទតាយ

ឯកំសិយា អាមិសទាយាទតាតិ អាហា “អាមិសទាយាទាវ ហោន្តី”តិ។ ឯស
នយោ សុក្កបក្ខេបីតិ កណ្តាបក្ខតោ សាធារណវសេន លព្ភមាធំ អត្ថសាមញ្ញំ
អតិទិសតិ, ន អត្ថវិសេសំ តស្ស វិសទិសត្តា, អត្ថវិសេសមេវ វា អតិទិសតិ
វិសទិស្វទាហារល្អាចាយព្រាយេន។ “តិណ្ណំ វិវេកាធំ អញ្ញាតរ”ន្តិ ឥធំ ឥធំ ន
លព្ភតិ។ តយោបិ ហិ វិវេកា, តេសុ ឯកោ វា ឥតរទ្ធយសន្និស្សយោ ឥធំ លព្ភតិ។

ទូរតោបីតិ ទូរជ្ជានតោបិ។ តេនាហា “តិរោជ្ជតោបី”តិអាទិ។ កាមំ
“បដិភាតូ”តិ ឯតុ បដិសទ្ធាបក្ខាយ “សារិបុត្ត”ន្តិ ឧបយោគវចនំ, អត្តោ បន
សាមិវចនវសេនេវ វេទិតញ្ចតិ ទស្សន្តោ អាហា “អាយស្មតោយេវ
សារិបុត្តស្ស”តិ។ ភាគោ ហោតូតិ ឥមិនភាគត្តោ បដិសទ្ធាតិ ទស្សតិ
លក្ខណាទិអត្តាធំ ឥធំ អយុជ្ជនតោ។ តេនាហា “ឯវំ សទ្ធិលក្ខណេន
សមេតី”តិ។ ទិស្សតូតិ ព្រាណេន ទិស្សតុ, បស្សតូតិ វា អត្តោ។ ឧបជ្ជាតូតិ
ព្រាណាស្ស បច្ចបតិដ្ឋតុ។ ឧត្តហោស្សន្តីតិ វា ឧត្តតំ ករិស្សន្តី។ វា ឧត្តត ករណាញ៉ា
ឧត្តហោ។ បរិយាបុណិស្សន្តីតិ តស្សេវ វេវចនំ។ បុរិបុច្ឆនាទិនា វា អត្ថស្ស បិតុ
អាចាទធំ បដ្ឋបធំ បរិយាបុណាធំ។ ការណាវចនន្តិ យថាវុត្ថស្ស ការណាភាវេន
វេចនំ “ហេតុម្ហី ករណាវចន”ន្តិ កត្វា។ វុត្ថត្ថបច្ឆាមសធំ តំ-សទ្ធន ករិយតីតិ។
តេនាហា “យស្មា”តិអាទិ។

ឯកេនេវាការេនាតិ អាមិសទាយាទតាសិទ្ធន អាទិយតាសម្ព័ន្ធតេន
ឯកេនេវ បកាវេន។ តមេវ ហិ អាការំ សន្ធាយាហា “ភគវតា វុត្ថមត្ថ”ន្តិ។
អញ្ញាថា “សត្តុ បរិវិត្តស្ស វិហារតោ សាវកាវិវេកំ នាទុសិក្ខន្តី”តិ ឯកេនេវ
អាការេន សោ អត្តោ ថេវេនបិ វុត្តោ។ តីហិ អាការេហិ តិ
អាមិសទាយាទបដិបទាត្វតេហិ តិណ្ណំ វិវេកាធំ អនុសិក្ខនាការេហិ។

ឯត្រាវតាតិ “ឥន្ទារសោ...បេ...នាទុសិក្ខន្តី” តិ ឯត្រកេន កណ្តាបក្ខេ
ឧទ្ទេសថាបេន។

វិត្តាវតោ សុវិកត្តោ ហោតិ អនវសេសតោ សម្មនេវ និទ្ទិដ្ឋត្តា។ ននុ ច
ឧទ្ទេសេ សត្តនោបិ អាទិយតា ភក្កតា គហិតា, សា ន និទ្ទិដ្ឋាតិ អនុយោគំ
សន្ធាយាហ “សោ ច ខោ” តិអាទិ។ សាវកេ អនុគ្គណ្ឌាន្តស្សាតិ “អាមិសទាយាទា
សត្ត សាវកា” តិ សត្ត បរប្បវាទបរិហារណាត្ថម្បិ “តុម្កេហិ ធម្មទាយាទេហិ
ភវិតព្វ” ត្ថិ ឯវំ សាវកេ អនុកម្មមាទស្ស។ សាវកានំ តំ ន យុត្តំ
សាមិចិអភារតោតិ យោជនា។ ឯស នយោតិ យទិទំ “ឯត្រាវតាយំ
ភក្កវា” តិអាទិនា កណ្តាបក្ខេ ឧទ្ទេសស្ស អត្ថវិភាគទស្សនមុខេន
សម្ពន្ធទស្សនំ, ឯស នយោ សុក្កបក្ខេបិ សម្ពន្ធទស្សនេតិ អធិប្បាយោ។
តេនាហ “អយំ តាវេត្ថ អនុសន្និក្កមយោជនា” តិ, សត្តារា ទេសិតាយ
ឧទ្ទេសទេសនាយ មហាបេរេន ទេសិតាយ ច អនុសន្និក្កមេន សម្ពន្ធនោតិ
អត្ថោ។ យថានុសន្និ ឯវ ចេត្ថ អនុសន្និ វេទិតព្ពោ។

អច្ចន្តបវិវិត្តស្សាតិ ឯកន្តឧបដិវិវេកោ វិយ ឥតវេបិ វិវេកោ សត្ត
ឯកន្តិការាតិ។ អនុសិក្ខនំ នាម អនុ អនុ បូរណាន្តិ តប្បដិក្ខេបេន អាហ “ន
បរិបូរេន្តី” តិ, ន បរិព្រូហេន្តីតិ អត្ថោ, ន បរិបូរេន្តីតិ វា ន បរិចាលេន្តីតិ អត្ថោ។
យទគ្គេន ហិវិវេកំ នាទុសិក្ខន្តិ, តទគ្គេន ន បរិព្រូហេន្តិ, ន បរិចាលេន្តីតិ វា
វត្ថព្វតំ លភន្តីតិ។ កស្មា បនេត្ថ “វិវេកំ នាទុសិក្ខន្តី” តិ ឧទ្ទេសេ វិយ
អវិសេសវេនេ កាយវិវេកស្សេវ គហណំ កតន្តិ ចោទនំ សន្ធាយាហ “យទិ
បនា” តិអាទិ។ បុច្ឆាយាតិ បុច្ឆាតោ អវិសេសោ សិយា វិភាគស្ស អលព្ពមាទត្តា
វិស្សន្ននស្ស។ ននុ ច “វិវេកំ នាទុសិក្ខន្តី” តិ អវិសេសវេនេតោ ចាឡិយំ
វិភាគោ ន លព្ពតេវាតិ? ន, បទន្តវេន វិភាវិតត្តា។ តេនាហ “យេសព្វា

ធម្មាន"ន្តិអាទិ។ ព្យាករណបក្ខោតិ វិស្សជ្ជនបក្ខោ។ វិស្សជ្ជនព្យា ន បុត្តាវិយ
អវិសេសជោតនា, អថ ខោយថាធិប្បតត្តិវិភជនន្តិ អធិប្បាយោ។ **ឥមិនា**
បទេនាតិ "វិវេកំ នានុសិក្ខន្តិ"តិ ឥមិនា បទេន កាយវិវេកំ អបរិបូរិយមានំ
ទស្សេតីតិ អធិប្បាយោ។ **ចិត្តវិវេកំ ឧបធិវិវេកន្តិ** ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

ឯត្ថ ច នប្បជហន្តិតិ បហាតត្ថធម្មានំ បហានាការវេចនំ
បហានលក្ខណវិវេកាការធិបនំ, តំ វត្ថា បុន "វិវេកេ និក្ខត្តធុរា"តិ វេចនំ
តតោ សាតិសយវិវេកាការធិបនន្តិ តទុកយវិវេកាការទស្សនេន "យេសព្យា
ធម្មាន"ន្តិអាទិនាវ ចារិសេសព្យាយេន "វិវេកំ នានុសិក្ខន្តិ"តិ ឥមិនា
វិវេកទ្វយមូលភូតកាយវិវេកាការទស្សនំ កតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ អវិភតតណ្ហាតាយ
តំ តំ បរិក្ខារជាតំ ពហុលន្តិ អាទិយន្តិ តិ ពហុលា, ពហុលា ឯវ ពាហុលិកា
យថា "វេនយិកោ"តិ (ម. និ. ១.២៤៦; អ. និ. ៨.១១; ចារា. ៨)។ តេ បនយស្មា
បច្ចយពហុលភាវាយ យុត្តប្បយុត្តា នាម ហោន្តិ, តស្មា អាហា
"ចីវរាទិពាហុល្លាយ បដិបន្នា"តិ។ សិក្ខាយ អាទរភាវាការតោ សិចិលំ អទន្ធា
គណ្ហន្តិ តិ **"សាថលិកា"**តិ វុត្ថំ។ សិចិលន្តិ ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ, សិចិល-សន្ទេន
វា សមាទត្តស្ស សាថល-សន្ទស្ស វសេន **"សាថលិកា"**តិ បទសិទ្ធិ វេទិតញ្ញា។
អវគមនជ្ជនាតិ អនោគមនជ្ជន, ឡិម្ហាគិយភាវេនាតិ អត្ថោ។ **ឧបធិវិវេកេ**តិ
សព្វបដិបដិនិស្សគ្គតាយ ឧបធិហិ វិវិត្តោ។ **ឡិរោចិតធុរា**តិ ឧជ្ឈីតុស្សហា។

អនិយមេនេវាតិ កិញ្ចាវិសេសំ អនាមសិក្ខា **"សាវកា"**តិ អវិសេសេនេវ។
និយមេន្តោ**"បេរា"**តិអាទិនា។ ទសវស្សេ ឧបាទាយាតិ ទសវស្សតោ បដ្ឋាយ។
ឥស្សរិយេតិ **"សេដ្ឋិដ្ឋានំ សេនាបតិដ្ឋាន"**ន្តិអាទិសុ វិយ។ អចិវក្ខណោភាសេន
លក្ខវេធកោ អក្ខណវេធិ។ **បិតិយន្តិ** អវដ្ឋានេ។ ឋានសោតិ តដ្ឋិណោយេវ។
តិដ្ឋតីតិ អាទារាធយ្យភាវេនាតិ អាហា **"តទាយត្តវុត្តិភាវេនា"**តិ។

ឧបេក្ខានុព្រហ្មណា សត្តសង្ខារេសុ ឧទាសីនតាបិ អសង្ខតាធិគមស្ស
ឧបាយោតិ តត្ថិបរិយាយតោ ចីវរាធិមណ្ឌានា ន ឧបធិវិវេកចារិប្បរិយា
សំវត្ថុតីតិ អាហា “ចីវរបត្ត...បេ... អប្បរយមាណា”តិ។ តត្ថាតិ ថេរវារេ។ ឥធាតិ
មជ្ឈិមនវកវារេសុ។ តថា ហិ “មជ្ឈិមថេរកាលេ”តិអាធិ វុត្ថំ។

៣២. ឥមស្មិញ្ច កណ្តាបក្ខេតិ ឥមស្មិញ្ច និទ្ទេសវារេ កណ្តាបក្ខេ, ន
ឧទ្ទេសវារេ កណ្តាបក្ខេ។ ឧទ្ទេសវារេ បន កណ្តាបក្ខេ វុត្ថិបរិយាយេន
គហោតព្ពត្តោ “ឯស នយោ សុក្កបក្ខេបី”តិ អតិទេសេន ទស្សតោ។
វុត្ថបច្ចដីកនយេនាតិ “កាយវិវេកំ នានុសិក្ខន្តិ ន បរិបូរេន្តិ”តិអាធិនា វុត្ថស្ស
អត្ថស្ស បច្ចដីកនយេន, “កាយវិវេកំ អនុសិក្ខន្តិ បរិបូរេន្តិ”តិអាធិនា នយេន។
ឯត្ថាតិ ឯតស្មី សុក្កបក្ខេ។ សង្ខេហោតិ អត្ថសង្ខេហោ។ យោជនបរម្បរាយាតិ
តាមន្តតោ ទូរភាវេន ឯកំ ទ្វេ តីណីតិ ឯវំ យោជនានំ បដិចាជិយា។
អរញ្ញវនបត្តានីតិ អរញ្ញេសុ វនសណ្ឋាភូតានិ។ បន្ទានីតិ បរិយន្តានិ។ ឧបគន្ធី
យុត្តកាលោ ជរាជីណ្ណកាលោ គោចរគាមេ ទូរេ
គមនាគមនសមត្ថតាភាវតោ។ “ឯវំ គុណាវន្តេសុ ទិន្នំ អហោ សុទិន្ន”តិ
បច្ចយនាយកានំ បសាទំ ជនេន្តិ។ ចាសំសាតិ បសំសិតត្តា។ អយម្យិ
មហាថេរោតិអាធិ ឯកំ អប្បមាធិវិហារិនំ វុទ្ធតវំ និទ្ធិសិទ្ធា វនន្តានំ វសេន វុត្ថំ។
បរិវេជ្ជាវិវេកជ្ជានំ។ សាយំ និក្ខមតិ យោនិសោមនសិការំ ឧបព្រហ្មោត្ថាតិ
អធិប្បាយោ។ កសិណាបរិកម្មំ ករោតិ, ន យំ កិញ្ចំ កិច្ចន្តវំ។ សមាបត្តិយោ
និព្ពត្តតិ, ន មោយមនសិការំ។ សព្ពថាតិអាធិតោ តាវ តទន្តវសេន
កិលេសេហិ ចិត្តំ វិវេចន្តោ តតោ វិក្ខម្កនវសេន សមុច្ឆេទវសេន
បដិបស្សន្តវសេនាតិ សព្ពប្បការេន ចិត្តវិវេកំ បូរេតិ។ បំសុក្ខលានិ ធារេតីតិ
ឥមីនា ពាហុលិកតាភាវំ ទស្សេតិ, អសិចីលំ សាសនំ គហោត្ថាតិ ឥមីនា

សាមគ្គីភាពការ, វិភាគនូវរណាតិ ឥតនា ឱកាសនេ និក្ខត្តនុវត្ត,
ផលសមាបត្តិអានិទា បរិវេកបុព្វត្ថមតំ ទស្សនតិ។

៣៣. តត្រាវុសោតិ ឯត្ថ ឥតិ-សន្តោ អាទិអត្តោ។ តេន “លោកោ ច
ចាបកោ” តិអាទិនយប្បវត្តំ ឧបរិទេសនំ អនវសេសតោ បរិយាទិយតិ។ កោ
អនុសន្និតិ យា សា ភក្កតា សំកិលេសបក្ខេន សហ ធម្មនាយាទបដិបត្តិការីនី
“ធម្មនាយាទា មេ, ភិក្ខុវេ, ភវេ, មា អាមិសនាយាទា” តិអាទិនា ទេសនា ឧទ្ទិដ្ឋា,
តំ “សត្តុ បរិវិត្តស្ស វិហារតោ” តិអាទិនា អារភិត្វា អជ្ឈាសវាវបដិមណ្ឌិតាយ
និទ្ទេសទេសនាយ វិភជិត្វា តតោ បរិ “តត្រាវុសោ លោកោ ច
ចាបកោ” តិអាទិនយាយ ឧបរិទេសនាយ សម្ពន្ធនំ បុព្វតិ។ ឯវត្ថុ សំកិលេសបក្ខេ
“នប្បជហន្តិ” តិ បហានាការទស្សនវសេន, វេទានបក្ខេ “បដហន្តិ” តិ
បហានសញ្ញាទស្សនវសេនាតិ ឯវ។ អនិទ្ធាវិតស្សចា យំ-តំ-សន្តេហិ ធម្ម-
សន្តេន សាមញ្ញតោ យេ បហាតព្ពធម្មា វុត្តា, តេ សរូបតោ ទស្សនត្ថន្តិ
យោជនា។ ឥមេ តេតិ ឯត្ថ កស្មា លោភាទយោ ឯវ បហាតព្ពធម្មា វុត្តា, ននុ
ឥតោ អញ្ជេបិ មោហាទិដ្ឋិចិកិច្ឆាទយោ បហាតព្ពធម្មា សន្តិទិ? សច្ចំ សន្តិ, តេ
បន លោភាទីហិ តទេកជ្ជតា គហិតា ឯវ ហោន្តិទិ វុត្តា។ អថ វា
ឥមេសំយេវេត្ថ គហលោ ការណំ បរតោ អាវិ ភវិស្សតិ។

ឥទានិ ឧបចយេន អនុសន្និ ទស្សនត្ថំ “អបិចា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សាវកានំ
យស្ស ធម្មស្ស នាយាទភាវោ សត្តុ អភិវុចិតោ, សោ “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ
ភាវេតី” តិអាទិនា អកត្តត្វា “វិវេកំ អនុសិក្ខន្តិ, តេ ច ធម្មេ បដហន្តិ, ន ច
ពាហុលីកា” តិអាទិនា កថិតត្តា ហេដ្ឋា បរិយាយេនេវ ធម្មោ កថិតោតិ វុត្តំ។
“តេ ច ធម្មេ នប្បជហន្តិ, ឱកាសនេ បុព្វត្ថមា” តិអាទិនា អាមិសំ បរិយាយេនបិ
កថិតំ។ “សិយា ច មេ បិណ្ឌាចាតោ” តិអាទិនា, “ពាហុលីកា ច ហោន្តិ” តិអាទិនា

២ អាមិសំ និប្បវិយាយេនបិ កថិតំ។ អថ វា យាយំ ភក្កតា
អាមិសទាយាធបដិក្ខេបនា ធម្មទាយាធតា វុត្តា, យញ្ច តទត្ថំ វិភជន្តេន
មហាថេរេន អត្តនា វិវេកានុសិក្ខនាទិ វុត្តំ, តទុកយំ ហេតុវសេន វិភាវេត្ថំ
“តត្រាវុសោ, លោភោ ចា” តិ អាទិ វុត្តំ។ ហេតុនិរោធន ហិ សំកិលេសបក្ខស្ស, ធិរោធហេតុសម្មាទនេន ២ វោធានបក្ខស្ស តប្បាបកតា។

អតីតទេសនាទិទស្សនន្តិ អតីតាយ ថេរេន យថាទេសិតាយ ទេសនាយ ២
បច្ឆាមសំ។ តេនេវាហ “សត្តុ បរិវិត្តស្ស... បេ... ទេសនាយន្តិ វុត្តំ ហោតី” តិ។
តត្ថាតិ យំ វុត្តំ វិសេសតោ “យេសំ ធម្មានំ សត្តា បហានមាហា” តិ, ឯតស្មី
បទេ។ តត្ថ ហិ បហាតត្ថធម្មា លោភាទយោ សាមញ្ញតោ វុត្តា។ លាមកាតិ
និហីនា។ លោភទោសា ហិ ហេតុតោ បច្ចយតោ សភាវតោ ជលតោ
និស្សន្តតោ សំកិលិដ្ឋបកតិកា, អាយតី ទុក្ខស្ស ចាបនជ្ជេន វា ចាបកា។
លុព្ពនលក្ខណោតិ អារម្មណស្ស អភិគិដ្ឋនលក្ខណោ។ តថា ហិ សោ លុព្ពន្តិ
តេន, សយំ វា លុព្ពតិ, លុព្ពនមត្តមេវ វា តន្តិ “លោភោ” តិ វុច្ឆតិ។ រសាទីសុ
អភិសង្ករសោ, អបរិច្ឆាគបច្ចបដ្ឋានោ, សំយោជនិយេសុ ធម្មេសុ
អស្សាទទស្សនបទដ្ឋានោ។ ទុស្សនលក្ខណោតិ អារម្មណ
ព្យាបដ្ឋនលក្ខណោ។ តថា ហិ សោ ទុស្សន្តិ តេន, សយំ វា ទុស្សតិ,
ទុស្សនមត្តមេវ វា តន្តិ “ទោសោ” តិ វុច្ឆតិ។ រសាទីសុ វិសប្បនរសោ,
សនិស្សយទហានរសោ វា, ទុស្សនបច្ចបដ្ឋានោ, អាយាតវត្ថុបទដ្ឋានោ។

តេស្វតិអាទិនា ទស្សនេន លោភទោសានំ ឯកន្តតោ បហាតត្ថតាទស្សនំ។
អាមិសទាយាទស្ស បច្ចយានំ លាភេ ហោតីតិ ៩ទំ លោភស្ស
អារម្មណគ្គហណសភាវតំ សន្ធាយ វុត្តំ, តណ្ហាយ វសេន បន អនុគិដ្ឋនំ
សន្ធាយ “អលទ្ធិ បត្តេតី” តិ អាហា។ អលាភេ បច្ចយានំ អាមិសទាយាទស្ស

ហោតីតិ អាណេត្វា យោជនា។ អលកន្តោតិ ឯត្ថ “បច្ឆយេ”តិ វិភត្តិ
បរិណាមេត្វា យោជនតំ។ វិហាតវាតិ “យម្បិច្ឆំ នលកតិ, តម្បិ ទុក្ខ”ន្តិ (ម. និ.
១.១២០; វិភ. ១៩០) វេទនតោ ឥច្ឆាវិហាតវា។ លោកោ ច ធម្មេយ្យធម្មេ ហោតិ
អាមិសទាយាទស្សាតិ សម្ពុន្ទោ។ ឯស នយោ អនន្តរបទេបិ។ ធម្មេយ្យធម្មេតិ ច
ឥទំ និទស្សនមត្តំ សត្តកេលាយនាទិវសេនបិ តស្ស លោកុប្បត្តិសញ្ញាតោ។
“តណ្ហំ បដិច្ច បរិយេសនា, បរិយេសនំ បដិច្ច លាភោ”តិ វេទនាយោ នវ
តណ្ហាមូលកា។ បរិបូរេតិ អាមិសទាយាទោតិ វិភត្តិវិបរិណាមោ វេទិតញ្ញោ។
អាវាសមច្ឆរិយាទីនិ បញ្ច មច្ឆរិយានិ។

មគ្គន្តិ អរិយមគ្គំ។ សោ ហិ កិលេសេ មារេន្តោ គច្ឆតិ, និព្វានត្ថិកេហិ ច
មគ្គិយតិ, សយំ វា សច្ចិកិរិយាភិសមយវសេន និព្វានំ មគ្គតីតិ និប្បរិយាយេន
“មគ្គោ”តិ វុច្ចតិ។ ឯកោ អន្តោតិ ឥតវេន អសម្មិស្សោ ឯកោ កោដ្ឋាសោ,
ហ័នតាយ វា លាមកដ្ឋេន ឯកោ អន្តោ។ កាមំ អញ្ចេបិ កុសលធម្មា ឯតេ អន្តេ
អសម្បយោគតោ ន ឧបេន្តិ, តេហិ វិមុត្តា ឯវ, អយំ បន អច្ឆន្តិវិមុត្តិយា ន
ឧបេតីតិ អាហ “វិមុត្តោ ឯតេហិ អន្តេហិ”តិ។ តស្មាតិ អន្តទូយវិមុត្តត្តា។
ឯតេសំ មជ្ឈេ កវត្តាតិ ឥទំ មគ្គស្ស ឧភយន្តិវិមុត្តតាយ ឯវ វុត្តំ, ន
តប្បរិយាបន្នតាយ, វុត្តទុក្ខនិស្សរណត្ថិកេហិ បដិបទ្ធិតព្ពតោ ច។ តថាតិ
យថា ឥតវេន អសម្មិស្សដ្ឋេន លាមកដ្ឋេន ច លោកោ ឯកោ អន្តោ, តថា
កាមសុខល្លិកានុយោគោតិ អត្តោ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ មគ្គស្ស
អនុបកមនញ្ច នេសំ អន្តានំ សព្ពសោ អប្បវត្តិករណេន វេ ទដ្ឋតំ។
បុរិមនយេនាតិ “ឯតេ ទ្វេ អន្តេ ន ឧបេតី”តិ អាទិនា បុព្វេ វុត្តនយេន។

សច្ចានន្តិ ចតុន្តំ អរិយសច្ចានំ។ ទស្សនបរិណាយកដ្ឋេនាតិ ទស្សនស្ស
បរិញ្ញាភិសមយាទិភេទស្ស បរិតោ សព្ពថា នយនដ្ឋេន បវត្តនដ្ឋេន។

ចក្ខុករណីតិ ធម្មចក្ខុស្ស ករណី និព្វានិកា។ តយំទំ សតិបិ បដិបទាយ
ធម្មចក្ខុតោ អនញ្ញោត្ត អរយវវសេន សិដ្ឋមាណោ អត្តោ សមុទាយេន កតោ
នាម ហោតីតិ ឧបចារវសេន វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តថា ហិ វក្ខតិ “មគ្គោយេវ ហិ
មគ្គត្ថាយ សំវត្ថតិ មគ្គេន កាតព្វកិច្ចករណតោ”តិ។ ញាណាយាតិ
យាថាវតោ ជាននាយ។ តេនាហ “វិទិតករណដ្ឋេនា”តិ។

វិសេសញ្ញាតភាវាចាទនញ្ញា វិទិតករណំ។ វ្យុបសមនតោតិ សមុច្ឆិន្ទនវសេន
វ្យុបសមនតោ។ ទុក្ខាទីនំ បរិញ្ញេយ្យាទិកាវោ វិយ អភិញ្ញេយ្យភាវេបិ
មគ្គវសេនេវ ចាកដោ ហោតីតិ អាហ “ចតុន្ទម្បិ សច្ចានំ
អភិញ្ញេយ្យភាវទស្សនតោ”តិ, វិភាវនតោតិ អត្តោ។ សម្មោធាតិ មគ្គោ
“សម្ពុដ្ឋតិ ឯតេនា”តិ កត្វា។ តស្សត្ថាយាតិ មគ្គកិច្ចត្ថាយ។ ន ហិ មគ្គតោ
អញ្ញោ មគ្គកិច្ចករោ អត្ថិ។ តេនាហ “មគ្គោយេវ ហិ”តិអាទិ។ អថ វា សម្មាទិដ្ឋិ
ឧប្បជ្ឈមាណ សហជាតាទិបច្ចយភាវេន ឥតវេ ឧប្បាទេតិ, ឯវំ
សេសមគ្គធម្មាបីតិ ឯវម្បិ មគ្គត្ថាយ សំវត្ថនំ វេទិតព្ពំ។ សន្និកិរិយាយ
បច្ចក្ខកម្មាយាតិ សន្និករណសម្ពាតបច្ចក្ខកម្មាយ។ និព្វានាយាតិ វា
អនុចាទិសេសនិព្វានាយ។ ឧបសមាយាតិ ឥមិនា សឧចាទិសេសនិព្វានំ
គហិតន្តិ។ អយន្តិ “សា ហិ សច្ចាន”ន្តិអាទិនា យថាវុត្តោ អត្ថនយោ។ ឯត្ថាតិ
“ចក្ខុករណី”តិអាទីសុ បទេសុ។ សារោ សុន្ទរោ អនបដិសោ។ ឥតោ អញ្ញថាតិ
“ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ ករោតីតិ ចក្ខុករណី”តិអាទិនា
អត្ថវណ្ណានាបបញ្ចោ កេវលំ វិត្តាវត្ថាយ។

អយមេវាតិ ឯត្ថ អយន្តិ ឥមិនា អត្ថនោ អញ្ញោសញ្ញា តស្សំ បរិសាយំ
អរិយានំ មគ្គស្ស បច្ចក្ខភាវំ ទស្សេតិ។ អាសន្នបច្ចក្ខវាចី ហិ អយំ-សន្នោ។
អញ្ញមគ្គបដិសេធនត្ថន្តិ អញ្ញស្ស និព្វានកាមិមគ្គស្ស អត្ថិភាវបដិសេធនត្ថំ។

សត្តាបដិក្ខេបោ ហិ វេទ បដិសេធនំ អលព្ពមានត្តា អញ្ញាស្ស មគ្គស្ស។ ពុទ្ធាធិនំ
សាធារណភារោ អនញ្ញតា។ តេជាហា ព្រហ្មា សហម្មតិ -

“ឯកាយនំ ជាតិខយន្តទស្សី,
មគ្គំ បដាធាតិ ហិតានុកម្មី;
ឯតេន មគ្គេន វិសុ បុព្វេ,
វិសុទ្ធិយេ ច វិសុទ្ធិឱយ”ន្តិ។ (សំ. និ. ៥.៣៨៤, ៤០៩; មហានិ. ១៩១;
ចូឡនិ. ១០៧, ១២១; នេត្តិ. ១៧០);

អារកត្តាតិ វេទនា និរុត្តិនយេន អរិយ-សទ្ធិសិទ្ធិមាហា។ អរិបហានាយាតិ
អត្តវចនមគ្គំ។ អរិយោ ចាបធម្មា យន្តិ អបគមន្តិ ឯតេជាតិ អរិយោ។ អរិយេន
ទេសិតោតិ ឯត្ថ អរិយស្ស ភគវតោ អយន្តិ អរិយោ។
អរិយភាវប្បដិលាភាយាតិ ឯត្ថ អរិយករោ អរិយោតិ ឧត្តរបទលោបេន
អរិយ-សទ្ធិសិទ្ធិ វេទិតញ្ញា។ យស្មា មគ្គផ្ដុំសមុទាយេ មគ្គវេហារោ ហោតិ,
សមុទាយោ ច សមុទាយីហិ សមន្នាគតោ នាម ហោតីតិ អាហា “អដ្ឋហិ
អដ្ឋហិ ឧបេតត្តា”តិ, តស្មា អត្តនោ អវយវភូតានិ អដ្ឋ អដ្ឋានិ ឯតស្ស សន្តីតិ
អដ្ឋន្តិកោ។ យស្មា បន បរមត្ថតោ អដ្ឋានិយេវ មគ្គោ, តស្មា វុត្ថំ “ន ច
អដ្ឋានិមុត្តា”តិ យថា “ធម្មដ្ឋោ វេទោ”តិ។ សទិស្វទាហារណំ បន ទស្សន្តោ
“បញ្ចន្តិកត្វិយាធិនិវិយា”តិ អាហា។ អាទិ-សទ្ធនេ ចតុវន្តិនី សេនាតិ ឯវមាធិនំ
សន្តិហោ។ មារេន្តោ កច្ឆតីតិ និរុត្តិនយេន សទ្ធិសិទ្ធិមាហា។ មគ្គតីតិ គវេសតិ។
អរិយមគ្គោ ហិ និព្វានំ អារម្មណំ ករោន្តោ តំ គវេសន្តោវិយ ហោតីតិ។
មគ្គិយតិ និព្វានត្ថិកេហិ វិវដ្តបនិស្សយបុញ្ញករណតោ បដ្ឋាយ តទត្ថំ
បដិបត្តិតោ។ កច្ឆតីតិ ឯតេន អាទិអន្តវិបរិយាយេន សទ្ធិសិទ្ធិមាហា យថា
“កក្ក”តិ។ “សេយ្យបិទន្តិ និចាតោ”តិ វត្ថោ តស្ស

សព្វលិដ្ឋិកត្រូវបនសាធារណតាយ “កតមាធិ តាធិ អដ្ឋង្គាធិ” តិ វុត្ថំ។ ននុ ច
អដ្ឋាធិ សមុទិកាធិ មគ្គោ អន្តមសោ សត្តង្គិកលស្ស អរិយមគ្គស្ស
អភារតោតិ? សច្ចមេតំ សច្ចបដិវេជន, មគ្គបច្ចយតាយ បន យថាសកំ
កិច្ចករណេន បច្ចេកម្មំ តាធិ មគ្គោយេវាតិ អាហា “ឯកមេកញ្ចា អង្គ
មគ្គោយេវា” តិ, អញ្ញថា សមុទិកាធិម្មំ នេសំ មគ្គកិច្ចំ ន សម្មវេយ្យាតិ។ ឥទានិ
តមេវត្ថំ ចាឡិយា សមត្ថតុំ “សម្មាទិដ្ឋិមគ្គោ ចេវ ហេតុ ចា” តិ វុត្ថំ។

សម្មា អរិបរិវតំ បរិញ្ញាភិសមយាធិវសេន ចតុន្នំ សច្ចានំ ទស្សនំ បដិវិជ្ឈនំ
លក្ខណំ ឯតិស្សាតិ សម្មាទស្សនលក្ខណា។ សម្មា អរិបរិវតំ សម្មយុត្តធម្មេ
និព្វានាម្ពណោ អភិធិរោបនំ អប្បនាលក្ខណំ ឯតិស្សាតិ
សម្មាអភិធិរោបនលក្ខណោ មុសាវាទាធិនំ វិសំវាទនាធិកិច្ចតាយ លូទានំ
អបរិក្កាហាកានំ បដិបក្ខការតោ សិនិទ្ធិសភាវត្តា សម្មយុត្តធម្មេ,
សម្មាវាចប្បច្ចយសុភាសិតសោតារញ្ច ជនំ សម្មទេវ បរិក្កល្ហាតីតិ សម្មាវាចា
សម្មាបរិក្កហោ លក្ខណំ ឯតិស្សាតិ សម្មាបរិក្កហលក្ខណា។ យថា កាយិកា
កិរិយា កិញ្ចា កត្តព្វំ សមុដ្ឋាបេតិ, សយញ្ច សមុដ្ឋហនំ យជនំ ហោតិ, តថា
សម្មាកម្មន្តសម្ពាតា វិវតីបីតិ សម្មាសមុដ្ឋានលក្ខណោ សម្មាកម្មន្តោ។
សម្មយុត្តធម្មានំ វា ឧត្តិបនំ សមុដ្ឋានំ កាយិកកិរិយាយ ភារុក្ខិបនំ វិយ។
ជីវមានស្ស សត្តស្ស, សម្មយុត្តធម្មានំ វា សុទ្ធិ វោទានំ, អាជីវស្សេវ វា
ជីវិតប្បវត្តិយា សុទ្ធិ វោទានំ ឯតេនាតិ សម្មាវោទានលក្ខណោ សម្មាអាជីវោ។
កោសជ្ឈបក្ខេ បតិវុតំ អនត្វា សម្មយុត្តធម្មានំ បក្កល្ហានំ អនុពលប្បទានំ
បក្កហោ។ អាម្ពណំ ឧបកត្តា ថានំ, តស្ស វា អនិស្សជ្ឈនំ ឧបដ្ឋានំ។ អាម្ពណោ
សម្មយុត្តធម្មានំ សម្មា, សមំ វា អាធានំ សមាធានំ។ សម្មា សង្គហ្មតិ
សម្មយុត្តធម្មេ អាម្ពណោ អភិធិរោបេតីតិ សម្មាសង្គហ្ម។ សម្មា វទតិ
ឯតាយាតិ សម្មាវាចា។ សម្មា ករោតិ ឯតេនាតិ សម្មាកម្មំ, តទេវ

សម្មាភក្កន្តោ។ សម្មា អាជីវតិ ឯតេនាតិ សម្មាអាជីវោ។ សម្មា វាយមតិ
ឧស្សហតិ ឯតេនាតិ សម្មាវាយាមោ។ សម្មា សរតិ អនុស្សរតិ តិ សម្មាសតិ។
សម្មា សមាធិយតិ ចិត្តំ ឯតេនាតិ សម្មាសមាធិតិ ឯវំ សម្មាសង្កប្បាធិនំ និព្វេនំ
វេទិតព្ធំ។

មិច្ឆាធិដ្ឋិន្តិ សព្វម្បិ មិច្ឆាធស្សនំ។ តប្បច្ចនីយកិលេសេតិ ឯត្ថ តំ-សទ្ធន
សម្មាធិដ្ឋិ។ ន ហិ មិច្ឆាធិដ្ឋិយា កិលេសា បច្ចនីយា, អថ ខោ សម្មាធិដ្ឋិយា។
អវិជ្ជញ្ញាតិ អវិជ្ជាគ្គហណំ តស្សា សំកិលេសធម្មានំ បមុខការតោ។ តេនាហា
“អវិជ្ជា, ភិក្ខុវេ, បុព្វត្ថមា អកុសលានំ ធម្មានំ សមាបត្តិយា” តិ (សំ. និ. ៥.១)។
ធស្សននិវារកស្ស សម្មាហស្ស សមុគ្សតេន អសម្មាហតោ។ ឯត្ថ ច
មិច្ឆាធិដ្ឋិ... បេ... បដហតីតិ ឯតេន បហានាភិសមយំ, និព្វានំ អារម្មណំ
ករោតីតិ ឯតេន សច្ចិកិរិយាភិសមយំ, សម្បយុត្តធម្មតិអាធិនា
ការតាភិសមយំ សម្មាធិដ្ឋិកិច្ចំ ធស្សេតិ។ បរិញ្ញាភិសមយោ បន
នានន្តរិយតាយ អត្ថតោ វុត្ថោ ឯវំ ហោតីតិ ធន្តោ។

កថំ បន ឯកមេវ ញ្ញាណំ ឯកស្មី ខណោ ចត្តារិ កិច្ចានិ សាធន្តំ បវត្តតិ។ ន
ហិ តាធិសំ លោកេ ធិដ្ឋំ, ន អាគមោ វា តាធិសោ អត្ថីតិ ន វត្តព្ធំ។ យថា ហិ
បដិចោ ឯកស្មីយេវ ខណោ វដ្ឋី ធមាតិ, ស្មេហំ បរិយាធិយតិ, អន្ធការំ វិធមតិ,
អាសោកញ្ញា វិទំសេតិ, ឯវមេតំ ញ្ញាណាន្តិ ធន្តព្ធំ។ មគ្គសមដ្ឋិស្ស ញ្ញាណំ
ទុក្ខបេតំ ញ្ញាណំ, ទុក្ខសមុទយេបេតំ ញ្ញាណំ, ទុក្ខនិរោធបេតំ ញ្ញាណំ,
ទុក្ខនិរោធភាមិនិយា បដិបទាយបេតំ ញ្ញាណាន្តិ សុត្តបទំ (វិភ. ៧៥៤) ឯត្ថ
ឧទាហរិតព្ធំ។ យថា ច សម្មាធិដ្ឋិ បុព្វភាគេ ទុក្ខាធិសុ វិសុំ វិសុំ បវត្តិត្វា
មគ្គក្ខណោ ឯការ ចតុន្នំ ញ្ញាណានំ កិច្ចំ សាធន្តំ បវត្តតិ, ឯវំ
សម្មាសង្កប្បាធយោ បុព្វភាគេ នេក្ខម្មសង្កប្បាធិនាមកា ហុត្វា

កាមសង្ក័ប្បាធិនំ បដហនវសេនវិសុំវិសុំ បវត្តិត្វា មគ្គកូលោ តិណ្ណំ ចតុន្ទញ្ចា
កិច្ចំ សាធគត្វា បវត្តិត្វា សម្មាសមាធិ បន បុព្វភាគេបិ មគ្គកូលោបិ នាធាយេវ
ហុត្វា បវត្តិត្វា កាមញ្ចេត្ត សម្មាធិដ្ឋិយា សព្វេបិ ចាបធម្មា បដិបក្ខា,
ឧបិវិបក្ខនិកតាទស្សនវសេន បន សម្មាធិដ្ឋិយា កិច្ចនិទ្ទេសេ មិច្ឆាធិដ្ឋិគ្គហណំ
កតំ។ តេនេវ ច “តប្បច្ចនីយកិលេសេ ចា”តិ វុត្តំ។

យេសំ កិលេសានំ អនុបច្ឆិន្ទនេ សម្មាធិដ្ឋិន ឧប្បជ្ឈេយ្យ, តេ មិច្ឆាធិដ្ឋិយា
សហជេកជ្ជតាយ តទេកជ្ជាវ តប្បច្ចនីយកិលេសា ទជ្ជញ្ចា។ សម្មាសង្ក័ប្បាធិនំ
កិច្ចនិទ្ទេសេបិ ឯសេវ នយោ។ សោតាបត្តិមគ្គាទិវសេន ចត្តារោ
លោកុត្តរមគ្គការវសាមញ្ញេន ឯកតោ កត្វា។ លោភនោសា សមុទយសច្ចំ,
យស្ស បន សោ សមុទយោ តំ ទុក្ខសច្ចំ, បហានភាវោ មគ្គសច្ចំ, យត្ថ តំ
បហានំ, តំ និរោធសច្ចន្តិ ឥមាធិ ចត្តារិ សច្ចានិ។ កស្មា បនេត្ថ លោភនោសានំ
វិសុំ អាទិតោ ច គហណំ? វិសុំ គហណំ តាវ តថាពុជ្ឈនកានំ បុគ្គលានំ
អជ្ឈាសយវសេន, ឥមេហិ លោភនោសេហិ អាមិសធាយាទតា, តប្បហានេន ច
ធម្មធាយាទតាតិ ទស្សនត្ថំ, តទនុសារេន ចតុសច្ចយោជនាយ ឯវំ ឯកេកស្ស
និយ្យានមុខំ ហោតីតិ ទស្សនត្ថញ្ចា។ សេសវាវេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អាទិតោ
គហណំ បន អតិវិយ ឱឡារិកតាយ សុចាកជភាវតោ វក្ខមាធានំ អញ្ញេសញ្ចា
ចាបធម្មានំ មូលភាវតោ តទេកជ្ជតាយ ច វេទិតត្ថំ។

កុដ្ឋនលក្ខណោតិ កុប្បនសភាវោ, ចិត្តស្ស ព្យាបជ្ឈនាតិ អត្តោ។ ចណ្ឌិក្កំ
លុទ្ធតា, កុរុរភាវោតិ អត្តោ។ អាយាតករណរសោតិ “អនត្ថំ មេ
អចរី”តិអាទិនា ចិត្ត អាយាតស្ស ករណរសោ។ ទុស្សនបច្ចុបដ្ឋានោតិ
សបរសន្តានស្ស វិធាននបច្ចុបដ្ឋានោ លទ្ធាកាសោ វិយ សបត្តោ។ ឧបនន្ទនំ
នានប្បការស្ស ឧបរូបរិ នន្ទនំ វិយ ហោតីតិ កត្វា។ តថា ហេស

“វេរអប្បជិនិស្សន្ននរសោ, កោដានុបពន្ធកាវបច្ចបដ្ឋានោ” តិ ច វុត្តោ។
អបរកាលេ ឧបនាហោតិអាទីតិ អាទិ-សន្នេន “ឧបនយ្ហនា ឧបនយ្ហិតត្ថំ
អាឋបនា ឋបនា សល្លាបនា អនុសំសន្ននា អនុប្បពន្ធនា ទន្ធាកម្ម” ត្ថិអាទីនំ
(វិភ. ៨៩០) និទ្ទេសបទានំ អត្ថវណ្ណានំ សន្នយ្ហិតិ។ ឧបនាហាសមន្តិ ហិ បុគ្គលោ
វេរស្ស អនិស្សន្ននតោ អាទិត្តបូតិអលាតំ វិយ ជលតិ ឯវ, ចិត្តញាស្ស
ឆោរិយមានំ អច្ឆចម្មំ វិយ, មសិមក្ខិតបិលោតិការិយ ច ន សុដ្ឋតេវ។

បរគុណាមក្ខនលក្ខណោតិ ឧទកបុញ្ញនិយា ឧទកំ វិយ បរេសំ គុណានំ
មក្ខនសភាវោ។ តថាគូតោ ចាយំ អត្តនោ ការកំ គូថេន បហរន្តំ គូថោវិយ
បឋមតវំ មក្ខេតិ ឯវាតិ ទដ្ឋញោ។ តថា ហោស្ស សបរសន្តានេសុ គុណំ
មក្ខេតិតិ មក្ខោតិ វុច្ឆតិ។ យុគគ្គាហោ សមធុរគ្គហណំ អសមានស្សបិ
អភូតស្ស សមារោបនំ។ សមការករណំ សមីករណំ។ បរេសំ
គុណាប្បមាលោន អត្តនោ គុណានំ ឧបដ្ឋានំ បច្ចបដ្ឋបេតីតិ អាហា “បរេសំ
គុណាប្បមាលោន ឧបដ្ឋានបច្ចបដ្ឋានោ” តិ។ តថា ហោស បរេសំ គុណោ ឧសិត្វា
វិយ អត្តនោ គុណោហិ សមេ ករោតីតិ បឡាសោតិ វុច្ឆតិ។

បរសម្បត្តិជ័យនំ បរសម្បត្តិយា ឧស្សយនំ។ ឥស្សតិ បរសម្បត្តិ ន
សហតីតិ ឥស្ស។ តថា ហោសា “បរសម្បត្តិយា អក្ខមនលក្ខណា” តិ វុច្ឆតិ។
តត្ថាតិ បរសម្បត្តិយំ។ អនភិរតិរសា អភិរតិបជិបក្ខកិច្ចា។
វិមុខការបច្ចបដ្ឋានោ បរសម្បត្តិ បស្សិតុម្បិ អប្បនានតោ។ និគ្ខហនលក្ខណំ
អត្តនោ សម្បត្តិយា បរេហិ សាធារណភាវាសហនតោ។ អសុខាយនំ ន សុខនំ
ទុក្ខនំ, អរោចនន្តិ អធិប្បាយោ។

កតស្ស កាយទុច្ឆរិតាទិចាបស្ស បដិច្ឆាទនំ កតចាបបដិច្ឆាទនំ។ តស្ស
ចាបស្ស អាវរណភាវេន បច្ចបតិដ្ឋតីតិ តទាវរណបច្ចបដ្ឋានោ, មាយា, យាយ

សមន្មាគតោ បុគ្គលោ ភស្តុដន្ទោវិយ អដ្ឋារោ, ឧទកដន្ទោវិយ ខាលោ,
បិលោតិកបដិដ្ឋាទិតំវិយ ច សត្តំ ហោតិ។ អវិជ្ជមានគុណាប្បកាសនំ អត្តនិ
អវិជ្ជមានសីលាទិគុណាវិការនំ, យេន សាបេយ្យេន សមន្មាគតស្ស បុគ្គលស្ស
អសន្តគុណាសម្ភារនេន ចិត្តានុបកិរិយាវិហារតោ “ឯវចិត្តោ, ឯវកិរិយោ” តិ
ទុត្តិញ្ញាយ្យត្តា កុច្ឆី វា បិដ្ឋី វា ជានិតុំ ន សក្កា។ យតោ -

“វាមេន សូករោ ហោតិ, ទក្ខិណោន អជាមិគោ;
សវេន នេលកោ ហោតិ, វិសាលោន ជវគ្គរោ” តិ។ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ២.២៩៦;
វិភ. អដ្ឋ. ៨៩៤; មហានិ. អដ្ឋ. ១៦៦) -

ឯវ វុត្តយក្កសូករសទិសោ ហោតិ។

ចិត្តស្ស ឧទ្ធមាតភារោ ជទ្ធលូខភារោ។ អប្បតិស្សយវុត្តិ តិ អនិវាតវុត្តិ។
អមទ្ធការោន បច្ចុបតិជ្ជតិ, អមទ្ធកំ វា បច្ចុបជ្ជបតិ តិ
អមទ្ធកាបច្ចុបជ្ជាធា, ជម្ពោ, យេន សមន្មាគតោ បុគ្គលោ
គិលីតនដ្ឋលសីសោវិយ អជគរោ, វាតភវិតភស្តាវិយ ច ជទ្ធា ហុត្វា
គរុជ្ជានិយេ ច ទិស្វា ឌីនមិតុម្បិ ន ឥច្ឆតិ, បរិយន្តេនេវ ចរតិ។ ករណាស្ស
ឧត្តរកិរិយា ករណុត្តរិយំ។ វិសេសតោ បច្ចនីកភារោ វិបច្ចនីកតា។ បវេន ហិ
កិស្មិញ្ចា កតេ តទ្ធិគុណំ ករណាវសេន សារម្ពោ បវត្តតិ។

សេយ្យាទិអាការេហិ ឧន្ទមនំ ឧន្ទតិ។ ឌីមាឆោបិ ហិ ឯវ ករណាមុខេន
សម្បគ្គហាវសេនេវ បវត្តតិ។ “អហាមស្មិ សេយ្យោ” តិ អាទិនា អហំករណំ
សម្បគ្គហោ អហាដ្ឋារោ។ បវេ អភិភវិត្វា អធិកំ ឧន្ទមនំ អព្ពន្ធតិ។ យំ សន្ធាយ
វុត្តំ “បុព្ពកាលេ អត្តានំ ហីនតោ ទហាតិ អបរកាលេ សេយ្យតោ” តិ (វិភ.
៨៧៧)។

មត្តភារវោជាតិអាទី បដិច្ច ចិត្តស្ស មជ្ឈនាការោ, យស្ស វា ធម្មស្ស វសេន
បុគ្គលោ មត្តោ នាម ហោតិ, សោ ធម្មោ មត្តភារវោ។ មទគ្គាហណារសោ មទស្ស
តាហណាកិច្ចោ។ មទោ ហិ អត្ថនោ មជ្ឈនាការំ សម្បយុត្តធម្មេ កាហោន្តោវិយ
បរត្ថមាទោ តំសមន្តី បុគ្គលម្បី តថា ករោន្តោវិយ ហោតិ។ អហម្ពារវសេន
បុគ្គលំ អនិជ្ជំ ករោន្តោ ចិត្តស្ស ឧម្មាទភារវោវិយ ហោតីតិ ឧម្មាទបច្ចុបដ្ឋានោ។
សតិយា អនិគ្គណ្ឌិត្វា ចិត្តស្ស វោស្សន្តំ ចិត្តវោស្សន្តោ, សតិវិហិតោតិ
អត្តោ។ យថាវុត្តស្ស វោស្សគ្គស្ស អនុប្បទានំ បុនប្បនំ វិស្សន្តំ
វោស្សគ្គានុប្បទានំ។ ឥមេសំ កោធាទិនំ លោភាទិនម្បី វា។ លក្ខណាទិនីតិ
លក្ខណាសបច្ចុបដ្ឋានានិ។ បទដ្ឋានំ បទ ធម្មន្តរតាយ ន គហិតំ។ និព្វចនំ
“កុដ្ឋតីតិ កោធា, ឧបនយ្ហតីតិ ឧបនាហោ” តិអាទិនា សុវិញ្ញ័យ្យមេវាតិ ន
វុត្តំ, អត្ថតោ បទ កោធា ទោសោ ឯវ, តថា ឧបនាហោ។ បរត្ថិអាការមត្ថតោ
ហិ កតោ នេសំ ភេទោ, មក្ខបឱ្យាសសារម្ហា តទាការប្បវត្តា
បដិយសហគតចិត្តប្បាទធម្មា, មាយាសាឃេយ្យធម្មមទប្បមាទា
តទាការប្បវត្តា លោភសហគតចិត្តប្បាទធម្មា។ ចម្កោ វា មានវិសេសោ
ចិត្តស្ស ចទ្ធការេន គហេតព្ពតោ, តថា មទោ។ តថា ហិ សោ “មាទោ
មញ្ញនា” តិអាទិនា វិកង្កេ (វិភ. ៨៧៨) និទ្ទិដ្ឋោ។ ឥធម បទ មាទាតិមាទានំ វិសុំ
គហិតត្តា មជ្ឈនាការេន បរត្ថធម្មា ឯវ “មទោ” តិ គហេតព្ពា។ សេសានំ
ធម្មន្តរភារវោ ចាកកដា ឯវ។

កស្មា បនេត្ថ ឯតេ ឯវ អដ្ឋទុកា គហិតា, កិមិតោ អញ្ញេបិ កិលេសធម្មា
នត្ថិតិ? នោ នត្ថិ, ឥមេ បទ អាមិសទាយាទស្ស សុវិសេសំ កិលេសាយ
សំវត្ថន្តិតិ តំវិសេសំ វិភារេន្តេន អាមិសទាយាទស្ស លោភាទិនំ បរត្ថនាការំ
ទស្សេតុ “វិសេសតោ” តិអាទិ អារទ្ធា។ តត្ថ ឯត្ថាតិ ឯតេសុ លោភាទិនុ។
អលកន្តោ អាមិសន្តិ អធិប្បាយោ។ តត្ថត្ថវិ ឧប្បន្នោ កោធាតិ អានេត្វា

សម្ពុត្តិភូមិ។ សន្តប័តិវិជ្ជាមាណេបិ។ ឥស្សតីតិ ឥស្សំ ជនេតិ។ បទុស្សតីតិ
តស្សេវ វេរេចនំ។ តថា ហិ សា “ឥស្សតិ ទុស្សតិ បទុស្សតិ” តិអាទិនា និទ្ទិដ្ឋា។
យស្មា វា ឥស្សំ ជនេន្តោ ឯកំសតោ បទុដ្ឋចិត្តោ ឯវ ហោតិ, តស្មា “បទុស្សតិ” តិ
វុត្តំ។ អស្សាតិ អាមិសទាយាទស្ស។ ឯវំ បដិបន្នោតិ ឯវំ អសន្តគុណាប្បកាសនំ
បដិបទំ បដិបន្នោ។ ឡិវទិតុំ អសក្កុណោយ្យាតិ ឯតេន ជម្ពោ ឆាម
នោវចស្សករណោ ឆម្មោតិ ទស្សេតិ។ កិញ្ចិវទតិ ឡិវទទានវសេន។
ជម្ពេន... បេ... មញ្ញោតិ ឥមិនា ច ជម្ពស្ស មានវិសេសការំ ទស្សេតិ, ជម្ពេន វា
ហេតុនាតិ អត្តោ។ មត្តោ សមាធាតិ មត្តោ ហោន្តោ។ កាម... បេ... បមជ្ជតីតិ
ឯតេន មទវសេន ឯកំសតោ បមាទមាបជ្ជតីតិ ទស្សេតិ។

ឯវន្តិ ឥមិនា អាមិសទាយាទស្ស លោភាជីនំ ឧប្បត្តិក្កមទស្សនេនេវ ឥធ
ចាឡិយំ នេសំ ទេសនាក្កមោបិ ទស្សិតោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ ន កេវលំ ឥមេហោវ, អថ
ខោ អញ្ញោហិ ច ឯវុបេហិ ចាបកេហិ ឆម្មេហិ អបរិមុត្តោ ហោតីតិ សម្ពុត្តោ។
កេ បនតេតិ? អត្រិច្ឆតាមហិច្ឆតាទយោតិ។ ឯវំ មហាជីនវា
អាមិសទាយាទតាតិ តតោ ពលវតរោ សំវេតោ ជនេតព្ពោតិ អយមេត្ត ឡិវនោ
វេទិតព្ពោ។ ឯត្តាតិ ឯតស្មី សុត្តោ។ សព្ពត្តាតិ សព្ពេសុ វាវេសុ។
និព្ពិសេសោយេវាតិ ឯតេនេវ បឋមតំ ឥធ ទស្សិតសច្ចយោជនានយេន
សព្ពវាវេសុ យោជេតព្ពោតិ វេទិតព្ពោ។

ព្រាណបរិចយចាជវត្តន្តិ មគ្គស្ស អដ្ឋង្គសត្តង្គតាទិវិសេសវិការំនាយ
ព្រាណស្ស អាសេវនេជ្ជេន បរិចយោ ព្រាណបរិចយោ, តស្ស បដុការតំ
កោសល្លតំ។ ឯត្តាតិ អរិយមគ្គោ។ កេនោតិ វិសេសោ។ កមោតិ អង្គានំ
ទេសនាទុប្បត្តិ។ ការំនានយោតិ ការំនាវិជិ។ “កទាចិ អដ្ឋង្គិកោ, កទាចិ
សត្តង្គិកោ” តិ សង្ខេបតោ វុត្តមត្តំ វិវរន្តោ បុន “អយំ ហិ” តិអាទិមាហា។ តត្ថ

លោកុត្តរបឋមជ្ឈានវសេនាតិ លោកុត្តរស្ស បឋមជ្ឈានស្ស វសេន។ ឯត្ថ ច
កេចិ ឈានធម្មា មគ្គសភាវាតិ ឯកន្តតោ ឈានំ មគ្គតោ វិសុំ កត្វា វត្ថុំ ន
សក្កាតិ “លោកុត្តរបឋមជ្ឈានសហិតោ”តិ អវត្ថា

“លោកុត្តរបឋមជ្ឈានវសេន”ឥច្ឆេវ វុត្ថុំ។ អថ វា លោកុត្តរបឋមជ្ឈានវសេនាតិ
លោកុត្តរា ហុត្វា បឋមជ្ឈានស្ស វសេនាតិ ឯវមេត្ត អត្តោ វេទិតញ្ចោ។
អរិយមគ្គោ ហិ វិបស្សនាយ ចាទកក្ខតស្ស, សម្មសីតស្ស វា បឋមជ្ឈានស្ស
វសេន អជ្ជង្គិកោ ហោតិ។ អថ វា អឈានលាភិនោ សុក្ខវិបស្សកស្ស,
ឈានលាភិនោ វា ចាទកមកត្វា បឋមជ្ឈានស្ស, បកិណ្ណាកសង្ខារានំ វា
សម្មសនេ ឧប្បន្នោ អរិយមគ្គោ អជ្ជង្គិកោ ហោតិ, ស្វាស្ស អជ្ជង្គិកភារោ
បឋមជ្ឈានិកភារេនាតិ ធស្សេន្តោ “បឋមជ្ឈានវសេនា”តិ អាហា។ ឯវ
“អវសេសជ្ឈានវសេនា”តិ ឯត្ថាតិ យថាវហំ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។

យទិ អរិយមគ្គោ សត្តង្គិកោបិ ហោតិ, អថ កស្មា ចាឡិយំ
“អជ្ជង្គិកោ”ឥច្ឆេវ វុត្ថុន្តិ អាហា “ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសតោ”តិអាទិ។ យថា ចេត្ត
បដិបទាយ មគ្គវសេន អជ្ជង្គិកសត្តង្គិកភេទោ, ឯវំ ពោជ្ឈង្គវសេន
សត្តង្គិកធម្មង្គិកភេទោ វេទិតញ្ចោ អប្បីតិកជ្ឈានវសេន ធម្មង្គិកត្តា,
មគ្គវសេន បន ទេសនា អាគតាតិ ស្វាយំ ភេទោ អជ្ជកថាយំ ន ឧទ្ធដោ។ ឥតោ
បរន្តិ ឥតោ អជ្ជង្គតោ បរំ ឧក្កំសតោ, អវកំសតោ បន សត្តង្គតោ បរំ មគ្គង្គំ
នាម នត្ថិតិ។ ននុ មគ្គវិភង្គេ (វិភ. ៤៩៣-៥០២) បញ្ចង្គិកវារេ បញ្ចោវ មគ្គង្គានិ
ឧទ្ធដានិ, មហាសឡាយតនេ (ម. និ. ៣.៤៣១) ច “យា តថាភូតស្ស ទិដ្ឋិ, យោ
តថាភូតស្ស សង្គិប្បោ, យោ តថាភូតស្ស វាយាមោ, យា តថាភូតស្ស សតិ,
យោ តថាភូតស្ស សមាធិ, ស្វាស្ស ហោតិ សម្មាសមាធិ”តិ វត្ថា បុព្វភាគវសេន
បន “បុព្វេវ ខោ បនស្ស កាយកម្មំ វចីកម្មំ អាជីវោ សុបរិសុទ្ធា ហោតិ”តិ
សម្មាវាចាធម្មោ អាគតាតិ? សច្ចមេតំ, តំ បន សម្មាទិដ្ឋិអាទិនំ បញ្ចន្តំ

ការបកផ្តាច់អតិរេកកិច្ចសន្យាសេន រុត្តំ, តស្មា ន អរិយមគ្គោ
សម្មាវាទាធិវិហិតោ អត្ថិតិ “ឥតោ បរញ្ញា មគ្គផ្តំ នត្ថិ” តិ សុរុត្តមេតន្តិ ទដ្ឋព្វំ។

សព្វកុសលានន្តិ សព្វេសំ កុសលធម្មានំ។ និទ្ទារណោ ចេតំ សាមីវចនំ។
ការាវចរាធិវសេន តំតំកុសលធម្មេសុ សា សម្មាទិដ្ឋិសេដ្ឋា។ តស្សា
សេដ្ឋកាវេន ហិ “បញ្ញាជីវី ជីវិតមាហុ សេដ្ឋ” ត្ថិ (សំ. និ. ១.២៤៦; សុ. និ. ១៨៤)
រុត្តំ, មគ្គសម្មាទិដ្ឋិយា បន សព្វសេដ្ឋកាវេ វត្តព្វមេវ នត្ថិ។ កុសលវាវេតិ
កុសលុប្បត្តិសមយេ។ បុព្វផ្កមា កុសលាទិធម្មានំ យាថាវសភាវពោធន
សម្បយុត្តធម្មានំ បរិណាយ កកាវតោ។ តេនេវាហ “សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាទិដ្ឋិតិ
បជាធាតិ” តិ អាទិ។ សា សម្មាទិដ្ឋិ បកវោ ឯតស្សាតិ តប្បកវោ, សម្មាសង្កប្បោ។
សម្មាទស្សនវសេន ហិ សម្មាសង្កប្បោ ហោតិ។ តតោ អភិនិព្វត្តានិ តិ
តប្បកវាភិនិព្វត្តានិ។ តប្បកវាភិនិព្វត្តានិបិ “តទភិនិព្វត្តានិ” តិ រុច្ឆន្តិ
ការណាការណេបិ ការណ្ឌបចារតោតិ អាហ “តប្បកវាភិនិព្វត្តានិ
សេសង្កានិ” តិ។ តេនាហ “សម្មាទិដ្ឋិស្ស” តិ អាទិ។ យថា ហិ សម្មាទស្សនំ
សម្មាវិតក្កនស្ស វិសេសបច្ចយោ, ឯវំ សម្មាវិតក្កនំ សម្មាបរិគ្គហស្ស
សម្មាបរិគ្គហោ សម្មាសមុដ្ឋានស្ស, សម្មាសមុដ្ឋានំ សម្មាវោធានស្ស,
សម្មាវោធានំ សម្មាវាយាមស្ស, សម្មាវាយាមោ សម្មាឧបដ្ឋានស្ស, សម្មាឧបដ្ឋានំ
សម្មាធានស្ស វិសេសបច្ចយោ, តស្មា “បុរិមំ បុរិមំ បច្ឆិមស្ស បច្ឆិមស្ស
វិសេសបច្ចយោ ហោតិ” តិ ឥមិនាវិសេសបច្ចយការទស្សនត្ថេន កមេន
ឯតានិ សម្មាទិដ្ឋិអាទិនិ អផ្កានិ រុត្តានិ តិ ទស្សិតានិ។

ការវោធានយោតិ សមថវិបស្សនានំ យុគនទ្ធកាវេន បវត្តោ ការវោធានិ។
អយញ្ញា អរិយមគ្គកូលោ ការវោធានិ។ តស្ស បន បុព្វភាគេ ការវោធានយោ
កស្សចិ សមថបុព្វផ្កមោ ហោតិ, កស្សចិ វិបស្សនាបុព្វផ្កមោតិ។ តំ វិធី

ឧស្សេនតុំ “កោដិ” តិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ បឋមោ សមថយានិកស្ស វសេន វុត្តោ,
នុតិយោ វិបស្សនាយានិកស្ស។ តេនាហា “ឥន្ទេកក្ខោ” តិអាទិ។ តន្តិ សមថំ
សមាធិ, ឈានធម្មតិ វា អត្តោ។ តំសម្បយុត្តតិ សមាធិសម្បយុត្ត,
ឈានសម្បយុត្ត វា ធម្មេ។ អយព្វា នយោ យេតុយ្យេន សមថយានិកា
អរូបមុខេន, តត្ថាបិ ឈានមុខេន វិបស្សនាភិទិវេសំ ករោន្តិ កត្វា វុត្តោ។
វិបស្សនំ ការយតោតិ បដិបទាញាណាធស្សនវិសុទ្ធិ អារភិក្ខា យថាធិគតំ
តរុណាវិបស្សនំ វុឡ្យន្តស្ស។ មគ្គោ សញ្ញាយតិ តិ បុព្វភាគិយោ លោកិយមគ្គោ
ឧប្បជ្ឈតិ។ អាសេវតិ និព្វិនានុបស្សនាវសេន។ ភាវេតិ មុព្វិតុកម្យតាវសេន។
ពហុលីករោតិ បដិសន្ធិានុបស្សនាវសេន។ អាសេវតិ វា
ភយតូបដ្ឋានញាណាវសេន។ ពហុលីករោតិ វុដ្ឋានភាមិនិវិបស្សនាវសេន។
សំយោជនានិ បហីយន្តិ, អនុសយា ព្យន្តិ ហោន្តិ មគ្គបដិចាជិយា។

សមថំ អនុប្បាទេត្វាវាតិ អវេទានលោន ឧបចារសមាធិ និវុត្តតិ, ន
ខណ្ឌិកសមាធិ។ ន ហិ ខណ្ឌិកសមាធិ វិនា វិបស្សនា សម្ពុវតិ។
វិបស្សនាចារិប្បិយាតិ វិបស្សនាយ បរិបុណ្ណតាយ វុដ្ឋានភាមិនិការប្បត្តិយា។
តត្ថជាតានន្តិ តស្មី អរិយមគ្គកូលោ ឧប្បន្នានំ សម្មាធិដ្ឋិអាទិនំ ធម្មានំ។
និទ្ធារណោ ចេតំ សាមិវេចនំ។ វវស្សគ្គារម្មណតោតិ វវស្សគ្គស្ស
អារម្មណតាយ។ វវស្សគ្គោ វោស្សគ្គោ បដិនិស្សគ្គោតិ ច អបវគ្គោតិ ច
អត្ថតោ ឯកំ, និព្វានន្តិ វុត្តំ ហោតិ, តស្មា និព្វានស្ស អារម្មណករណេនាតិ
អត្តោ។ ចិត្តស្ស ឯកគ្គតាតិ មគ្គសម្មាសមាធិមាហា។ អរិយមគ្គោ ហិ ឯកន្ត
សមាហិតោ អសមាធានហេតុនំ កិលេសានំ សមុច្ឆេទនតោ។ សេសំ
វុត្តនយមេវ។

យុគនន្ទាវ ហោង្គី តទា សមាធិបញ្ញាណំ សមរសតាយ ឥន្ទ្រតត្ថតោ។
មគ្គក្ខណោ ហិ ន សមថភាវនាយំ វិយ សមាធិ, វិបស្សនាភាវនាយំ វិយ ច
បញ្ញា កិច្ចតោ អធិកា ឥន្ទ្រតត្ថា, សមរសតាយ បន អញ្ញមញ្ញស្ស
អនតិវត្តនជ្ជន ទ្វេបិ យុគនន្ទាវិយ បរត្ថន្តិ។ តេន វុត្ថំ “សមថវិបស្សនា
យុគនន្ទាវ ហោង្គី” តិ។

ធម្មទាយាទសុត្តន្តបិដកោ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

៤. ភយភេរវសុត្តន្តបិដក

៣៤. ឯវមេ សុត្តន្តភយភេរវសុត្តន្ត។ កោ និក្ខេបោ? កេចិ តាវ ឯវមាហុ
“បុច្ឆាវសិកោ និក្ខេបោ” តិ។ ធុរិទា ហិ បុច្ឆា ចាកជាចាកជភេទតោ។ តត្ថ
យស្ស ទេសនាយ និមិត្តក្ខតោ ញាតុំ ឥន្ទ្រតោ អត្ថោ កី-សទ្ធិបុព្វកេន
បកាសីយតិ, សា ចាកជា បុច្ឆា យថា “កីស្វជវិត្ថំ បុរិសស្ស សេដ្ឋ” តិ ឯវមាទិ
(សំ. និ. ១.២៤៦; សុ. និ. ១៨៣)។ យស្ស បន ទេសនាយ និមិត្តក្ខតោ ញាតុំ
ឥន្ទ្រតោ អត្ថោ កី-សទ្ធិហិ តេន កេវលេនេវ សទ្ធិបយោគេន បកាសីយតិ, សា
អចាកជា បុច្ឆា។ ញាតុំ ឥន្ទ្រតោ ហិ អត្ថោ “បញ្ញា, បុច្ឆា” តិ វុច្ឆតិ, តស្មាយេវ
ឥធ “យេ មេ ភោគោតមា” តិ អាទិកា អចាកជាតិ “បុច្ឆាវសិកោ
និក្ខេបោ” តិ។ តយិទំ អកាវណំ, យស្មា សោ ព្រាហ្មណោ “យេមេ ភោ
គោតមា” តិ អាទិនិ វេទន្តោ ន តត្ថ កត្តិវិចិត្តិ ឥន្ទ្រតោ សំសយមាបន្នោ អវោច, អថ ខោ
អត្តនា យថា ឥន្ទ្រតមត្ថំ ភគវតិ បសាទភាវពហុមាណំ បវេទន្តោ កថេសិ។
តេនាហ “ភគវតិ បសាទំ អលត្ថា” តិ អាទិ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.៣៤)។ វិហារេតិ
វិហារកេ និវាសេ។ អវិច្ឆិទ្ធមេវាតិ បរត្ថមាធមយេវ។ បទទ្ធយស្សបិ វសន្តេ
ឯវាតិ អត្ថោ។ ឯតំ បុរោហិតជ្ជាណំ ឧណ្ហិសាទិកកុដកណ្ហោហិ សទ្ធិលទ្ធិ, តថា ច
“អស្ស រញ្ញា ទិន្ទ” តិ វេទន្តិ។ តេនាហ “តំ តស្ស រញ្ញា ទិន្ទ” តិ ព្រាហ្មន្តិ វេទំ។ សោ

បន មន្តព្រហ្មកប្បវេសន តិវិជោ។ តត្ថ មន្តា បដានំ មូលភាវតោ, យេ
អដ្ឋកាធិហិ បរុត្តា, ឥតវេ តន្ត្រិស្សយេន ជាតា, តេន តេសំយេវ ភហុណំ “មន្ត
សង្ឃាយតី” តិ។ តេ ហិ គុត្តភាសិតព្ពតាយ “មន្តា” តិ វុច្ឆន្តិ។ ឥធមេវ ហិតិ
អវុច្ឆន្តិ ឈាន “ព្រហ្មតោ ជាតា” តិ អាធិកំ និរុត្តិ បដិក្ខិបតិ។

យេន វា ការណេនាតិ (សារត្ថ. ដី. វេរញ្ញកណ្ណាវណ្ណនាយំ ២; សំ. និ. ដី.
១.១.១; អ. និ. ដី. ២.២.១៦) ហេតុម្ហី ឥទំ ករណាវចនំ។ ហេតុអត្ថោ ហិ
កិរិយាការណំ, ន ករណំ វិយ កិរិយត្ថោ, តស្មា
នានប្បការគុណាវិសេសាធិកមត្ថា ឥធម ឧបសង្កមនកិរិយាតិ “អន្នេន
វេសតី” តិ អាធិសុ វិយ ហេតុអត្ថមេវេតំ ករណាវចនំ យុត្តំ, ន ករណាត្ថំ តស្ស
អយុជ្ជមានត្ថាតិ វុត្តំ “យេន វា ការណេនា” តិ អាធិ។ ភគវតោ
សតតប្បវត្តនិវតិសយសាធិវិបុលាមតរសសទ្ធម្មជលតាយ
សាទុជលនិច្ចជលិតមហារុក្ខេន ភគវា ឧបមិតោ,
សាទុជលូបកោកាធិប្បាយគ្គហណេនេវ ហិ មហារុក្ខស្ស សាទុជលតា
គហិតាតិ។

ឧបសង្កមីតិ ឧបសង្កន្តោ។ សម្បត្តកាមតាយ ហិ កិញ្ចិ ឋានំ គប្បន្តោ
តំតំបទេសាតិក្កមនេន ឧបសង្កមិ, ឧបសង្កន្តាតិ វា វត្ថព្ពតំ លភតិ។ តេនាហ
“គតោតិ វុត្តំ ហោតិ” តិ, ឧបគតោតិ អត្ថោ។ ឧបសង្កមិត្វាតិ
បុព្វកាលកិរិយានិទ្ទេសោតិ អាហ “ឧបសង្កមនបរិយោសានធិបន” តិ។ តតោតិ
យំ ឋានំ បត្ថោ “ឧបសង្កមី” តិ វុត្ថោ, តតោ ឧបគតជ្ជានតោ។ យថា ឧបសង្កមីយាធិនិ
បុច្ឆន្តាតិ (សំ. និ. ដី. ១.១.១១២) យថា ភគវា “កច្ចិ តេ ព្រាហ្មណ ឧបសង្កមីយំ, កច្ចិ
យាបសីយ” តិ អាធិនា ឧបសង្កមីយាធិនិ បុច្ឆន្តោ តេន ព្រាហ្មណេន សទ្ធិ
សមប្បវត្តមោទោ អហោសិ បុព្វភាសិតាយ, តទនុករណេន វេរំ សោមិ

ព្រាហ្មណ៍ កក្កតា សង្ខី សមប្បវត្តមោទនា អហោសីតិ យោជនា។ តំ បន
សមប្បវត្តមោទនំ ឧបមាយ ទស្សេតុំ “សីតោទកំរិយា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
សម្មោទិតន្តិ សំសន្និតំ។ ឯកីការ្យន្តិ សម្មោទនកិរិយាយ សមាទតំ ឯករូបតំ។
ឧបនីយន្តិ “ឥទំ ចតុចក្កំ នវទ្វារំ សរីរយន្តំ ខណ្ឌកន្ត្រតាយ សភាវតោ
ទុស្សបំ, កង្ខិ ឧមិតុំ សក្កណោយ្យ”ន្តិ បុច្ឆតិ។ យាបនីយន្តិ បច្ឆយាយត្ថវុត្តិ កំ
ចិរយ្យពន្ធសម្ពាតាយ យាបនាយ កង្ខិ យាបេតុំ សក្កណោយ្យ។
សីសរោតាទិអាពាធាភាវេន កង្ខិ អប្បាពាធំ។ ទុក្ខជីវិតាភាវេន កង្ខិ
អប្បាតន្តិ។ តំតំកិច្ចករណោ ឧដ្ឋានសុខតាយ កង្ខិ លហុដ្ឋានំ។
តទនរូបពលយោគតោ កង្ខិ ពលំ។ សុខវិហារសញ្ញាវេន កង្ខិ ជាសុវិហារោ
អត្ថិតិ តត្ថ តត្ថ កង្ខិ-សន្និ យោជនា អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។

ពលវប្បត្តា បីតិ បីតិយេវ។ តរុណបីតិ ចាមោជ្ជំ។ សម្មោទនំ ជនេតិ
ករោតីតិ សម្មោទនិកំ, តទេវ សម្មោទនីយន្តិ អាហា “សម្មោទជននតោ”តិ។
សម្មោទិតព្ពតោ សម្មោទនីយន្តិ ឥមំ បន អត្ថំ ទស្សេន្តោ “សម្មោទិតុំ
យុត្តការតោ”តិ អាហា។ សរិតព្ពការតោតិ អនុស្សរិតព្ពការតោ។
“សរណីយ”ន្តិ វុត្តព្ព ធីយំ កត្វា “សារណីយ”ន្តិ វុត្តំ។ សុយ្យមានសុខតោតិ
អាចាជមធុរតំ អាហា, អនុស្សរិយមានសុខតោតិ វិមទ្ធុរមណីយតំ។
ព្យញ្ញនបរិសុទ្ធតាយាតិ សភាវនិវុត្តិភាវេន តស្ស កថាយ
វេនចាតុរិយមាហា, អត្ថបរិសុទ្ធតាយាតិ អត្ថស្ស និវុត្តិលេសតំ។
អនេកេហិ បរិយាយេហិតិ អនេកេហិ ការណេហិ។

អភិទូរអច្ឆាសន្នបដិក្ខេបន ឆាតិទូរឆាច្ឆាសន្ន ឆាម គហិតំ, តំ បន
អវកំសតោ ឧភិទ្ធី បសាវិតហត្ថសង្ឃដ្ឋនេន ទដ្ឋព្ពំ។ ភីរំ បសាវេត្វាតិ ភីរំ
បរិវត្តនវសេន បសាវេត្វា។

យេមេតិ ឯត្ថ សន្ធិវសេន ឥការលោចោតិ ទស្សន្តោ “យេ
ឥមេ” តិអាទិមាហ។ ឧទ្ធាកុលីនតាយ ជាតិវសេន អភិជាតា ជាតិកុលបុត្តា។
តេនាហ “ឧទ្ធាកុលបុត្តសុតា” តិ។ អាចារសម្មត្តិយា អភិជាតា
អាចារកុលបុត្តា។ តេនាហ “អាចារសម្មន្នា” តិ។ យត្ថ កត្តចិ អចាកដេបិ
កុលេ។ តេន ព្រាហ្មណេន អធិប្បតា ភិក្ខុសុ ធុរិយាបិ សិរិដ្ឋន្តិ តិ អាហ “ឥធម
បនធូរិយិ ការណេហិ កុលបុត្តាយេវ” តិ។

សទ្ធាតិ ឥទំ ករណេត្ថ បច្ចត្តវចនន្តិ អាហ “សទ្ធាយា” តិ, សទ្ធាតិ វា
សទ្ធាហិតាតិ អត្ថោ។ ឥមស្មី បក្ខេ ចាឡិយំ យ-ការលោបេន និទ្ទេសោតិ ទដ្ឋព្ពំ។
អការតោតិ អការវាសតោ, ឧត្តរបទលោបេន, និស្សយុបចារេន វា អយំ
និទ្ទេសោតិ។ ភិក្ខុនសីលតាទិលក្ខណោ ភិក្ខុភារោ បព្ពដ្ឋាសហចរិតាយ សទ្ធិ
ភិក្ខុភារំ អន្ធាចិនន្តោតិ អាហ “បព្ពដ្ឋំ ភិក្ខុភារញ្ចា” តិ។ កម្មវាចាលក្ខណោ បន
ភិក្ខុភារេ អធិប្បតេ សមុច្ចយត្ថោ ច-សន្តោ ទដ្ឋព្ពោ។ អនការស្ស ភារោតិ
ឯតេន បព្ពដ្ឋានិស្សិតោ សុរិសុទ្ធា សីលាចារកុណាវិសេសោ គហិតោ,
កសិការក្ខាទិកម្មបដិក្ខេចោ ឥធម អនុប្បាទាទិហិ វេទិតព្ពោ។ សេសគ្គហណោ
បន សរណគមនាទិវសេន បព្ពដ្ឋាយ, សរណគមនាទិវសេន ឧបសម្មទាយ ច
អនេកភេទត្តា អាហ “សព្ពថាបិ” តិ, តេន តេន បកាវេនាតិ អត្ថោ។
បុរតោតាមិតា បដិបត្តិគមនេន, ន កាយគមនេនាតិ អាហ “នាយកោ” តិ,
សម្មាបដិបត្តិយា និព្ពានសម្មាបកោតិ អត្ថោ។ ហិតកិរិយាយាតិ
ទិដ្ឋធម្មិកាទិហិតចរិយាយ។ តាហណំ អធិសីលាទិសុ អច្ចន្តាយ និយោជនំ, ន
កថនមត្តន្តិ ទស្សន្តោ “តាហតា” តិ វត្ថា “សិក្ខាបេតា” តិ អាហ។
ទិដ្ឋានុគតិន្តិ ទិដ្ឋិយា អនុគមនន្តិ ទស្សន្តោ “ទស្សនានុគតិ” តិ វត្ថា
សិក្ខាត្ថយសន្តិហំ ភកវតោ សាសនំ តេន ទិដ្ឋត្តា ទិដ្ឋិ, តស្ស តស្សេវ

ឧបនវសេន ខន្តិ, រុច្ឆនវសេន រុច្ចិ, តំទិដ្ឋិខន្តិរុច្ចិការ ភគវតោ សាវកាភិ អាហា
“យំទិដ្ឋិកោ”តិអាទិ។

ឯស កិរ អលត្តាភិ សម្ពន្ធោ។ ទេវបុត្តវិយាភិអាទិ កស្សបិ ចារិដុញ្ញស្ស
អភាវទីបនតោ “សទ្ធាយា”តិអាទិនា វុត្តស្ស បព្ពជិតការស្ស ចាកដីករណំ។
សទ្ធាយ យរា និក្ខម្ម បព្ពជិត្យាភិ ឥទំ ហដ្ឋបហដ្ឋាទិការស្ស ការណាវចនំ។
ឃាសច្ឆាននបរមតាយ សន្តដ្ឋេតិ ឥទំ អនុស្សន្តិតាបរិសន្តិតតាយ
ការណាវចនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

ឯវមេតន្តិអាទិនា អាមេទិតវចនំ សម្មហំសនវសេន, បសាទវសេន វា
កតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តថា ហិ ឯវ-សន្នោ សម្មជីច្ឆនតោ អព្ពនុមោទនតោ ច វុត្តោ។
មមន្តិ ឧបយោគតេ សាមិវចនំ, និចាតបទំ វា ឯតំ “ម”ន្តិ ឥមិនា សមាទតន្តិ
ទដ្ឋព្ពំ។ អាទិនិភិ អាទិ-សន្នេន នជីវិកាបកតាទី សន្តណ្ឌាភិ ព្យាទិសានំយេវាភិ
សទ្ធាបព្ពជ្ជាយ វិភាវិតអនភិជ្ឈាលុអាទិសភាវានំយេវ, ន ឥតវេសំ
អភិជ្ឈាលុសភាវានំ។ វុត្តព្យោតំ -

“សន្និដ្ឋកណ្តោ ចេបិ មេ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ គហេត្វា បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ
អនុពន្ធា អស្ស បទេ បទំ និក្ខិបន្តោ, សោ ច ហោតិ អភិជ្ឈាលុ កាមេសុ
តិព្ពសារាគោ ព្យាបន្នចិត្តោ បទុជ្ឈមនសន្តិប្បោ មុជ្ឈស្សតិ អសម្មជាតោ
អសមាហិតោ វិព្ពន្ធចិត្តោ ចាកដីន្ទ្រិយោ, អថ ខោ អារកាវ មម អហព្វា
តស្សា”តិ (ឥតិវុ. ៩២)។

អន្លោកាហេត្វា អធិប្បតតំ សម្ពវិតុំ សាធមតុំ ទុក្ខានិភិ ទុរភិសម្ពវាទិ។
អជ្ជកថាយំ បន តត្ថ និវាសោយេវ ទុក្ខាភិ ទស្សេតុំ “សម្ពវិតុំ ទុក្ខានិ
ទុស្សហានិ”តិ វុត្តំ។ អរញ្ញាវនបត្តានិភិ អរញ្ញាលក្ខណប្បត្តានិ វនសណ្ឋានិ។

វេនបត្ត-សន្តោ ហិ សណ្ឋាគូតេ រុក្ខសមូហេបិ វុត្តតីតិ អរញ្ញគ្គហណំ។
កិញ្ញាបីតិ អនុជាននសម្ភារវេនត្ថ និចាតោ។ កី អនុជានាតិ? និប្បវិយាយតោ
អរញ្ញាការំ “តាមតោ ពហិ អរញ្ញ”ន្តិ។ តេនាហ “និប្បវិយាយេនា”តិអាទិ។ កី
សម្ភារេតិ? អរញ្ញកង្កនិច្ឆាទកត្ថំ។ យញ្ញិ អរញ្ញកង្កនិច្ឆាទកំ, តំវិសេសតោ
“អរញ្ញ”ន្តិ វុត្តន្តិ។ តេនេវាហ “យំ តំ បញ្ចេនុសតិក”ន្តិអាទិ។ និក្ខមិត្វា ពហិ
ឥន្ទឡិលាតិ ឥន្ទឡិលតោ ពហិ និក្ខមិត្វា, តតោ ពហិ បដ្ឋាយាតិ អត្ថោ។ ពហិ
ឥន្ទឡិលាតិ យត្ថ ទ្វេ តីណិ ឥន្ទឡិលានិ, តត្ថ ពហិទ្វា ឥន្ទឡិលតោ បដ្ឋាយ, យត្ថ
តំ នត្ថិ, តត្ថ តទរបាដ្ឋានតោ បដ្ឋាយាតិ វេទន្តិ។ យស្មា ពហិ ឥន្ទឡិលតោ
បដ្ឋាយ មនុស្សបចារេ ភយភេរវំ នត្ថិ, តស្មា ឥដ នាធិប្បតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

តាមន្តន្តិ តាមសមីបំ។ អនុបចារដ្ឋានន្តិ និច្ចកិច្ចវិសេន មុបចរិតត្ថដ្ឋានំ។
តេនាហ “យត្ថ ន កសីយតិ ន វបីយតី”តិ។ បន្តានីតិ ឥមិនា “បរិយន្តាន”ន្តិ
ឥមស្ស បរិយាយស្ស ឥដ ចាឡិយំ គហិតត្តា វុត្តំ “បរិយន្តានន្តិ ឥមមេកំ
បរិយាយំ វេបេត្វា”តិ។ ទ្វារនន្តិ បន អយំ បរិយាយោ វេបេតត្តោ សិយា តស្សបិ
“បន្តានី”តិ ឥមិនាវ អត្ថតោ គហិតត្តា, តថា សតិ “ន មនុស្សបចារាន”ន្តិ
ឯទិសានម្បិ វេបេតត្តតា អាបដ្ឋតិ, តស្មា សទ្ធតោ ឯវ វេបនំ ទដ្ឋព្ពំ។ បរិវេកន្តិ
បការតោ, បការេហិ វាវិវេចនំ, រូចាទិបុដ្ឋត្តារម្មណោ បការតោ
គមនាទិវិយាបថប្បការេហិ អត្ថនោ កាយស្ស វិវេចនំ គច្ឆតោបិ តិដ្ឋតោបិ
និសដ្ឋតោបិ ឯកស្សេវ បវុត្តតិ។ តេនេវ ហិវិវេចតព្ពានំវិវេចនាការស្ស ច
ភេទតោ ពហុវិធគ្តា តេ ឯកត្ថេន គហេត្វា “បរិវេក”ន្តិ ឯកវេទនេន វុត្តំ។ ទុក្ខំ
បរិវេកន្តិ វា បរិវេកំ កត្ថំ ន សុខន្តិ អត្ថោ។ ឯកិភាវេតិ ឯកិកភាវេ។
ទ្វយំទ្វយារាមោតិ ទ្វិន្ទំ ទ្វិន្ទំ ភាវាភិរតោ។ ហារន្តិវិយាតិ សំហារន្តិវិយ
វិយាតុប្បាទនេន។ តេនាហ “យសន្តិវិយា”តិ, ភយសន្តាសុប្បាទនេន ខាទិតុំ
អាគតា យត្ថរុក្ខសបិសាចាទយោវិយាតិ អធិប្បាយោ។ ព្ន័ទិសស្សាតិ

អលទ្ធសមាធិនោ។ តិណបណ្ណមិគាទិសទ្ធម្មាតិ វាតេវីតានំ តិណបណ្ណាទីនំ
មិគបក្ខិអាទិនព្វា ភីសនកេហិ ភេរវេហិ សទ្ធម្មាវិរិដេហិ ច អញ្ជេហិ
ខាលុអាទីហិ យក្ខាទិអាការេហិ ឧបដ្ឋិតេហិ ភីសនកេហិ។ ឯវំ ទុក្ខំ
នុភីសម្ពុំ នាម ករោត្តោ អហោ អជ្ជិយា ឯតេតិវិម្លតោ។

កាយកម្មន្តវារកថាវណ្ណនា

៣៥. សោឡសសុ ហនេស្វតិ “យេ ខោ កេចី” តិអាទិនា ចាឡិយំ
វក្ខមាទេសុ សោឡសសុ ការណេសុ។ អបរិសុទ្ធកាយកម្មន្តតាទយោ អរញ្ជេ
វិហារន្តានំ ចិត្តត្រាសនិមិត្តតាយ វិសេសតោ វិក្ខេចាវហា,
បរិសុទ្ធកាយកម្មន្តតាទយោ បន តទការតោ តេសំ អវិក្ខេចាវហា។ តេនាហ
“អបរិសុទ្ធកាយកម្មន្តសន្មេសហេតុ” តិអាទិ។ សោឡសសុ ច
វោធានបក្ខំយេវ គហេត្វា វុត្ថំ។ សំកិលេសគ្គហណម្បិ យាវទេវ
វោធានទស្សនត្ថន្តិ។ អារម្មណបរិគ្គហាវិហិតានន្តិ
អបរិសុទ្ធកាយកម្មន្តាទិកស្ស អរញ្ជេ ទិដ្ឋស្ស តស្ស អារម្មណស្ស “យេ ខោ
កេចី” តិអាទិនា ចាឡិយំ អាគតនយេន បរិគ្គណ្ណានព្យាណាវិហិតានំ។
អារម្មណបរិគ្គហយុត្តានន្តិ ឯត្ថ វុត្ថវិបរិយាយេន អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ អត្ថនាតិ
ភកវន្តំ សន្ធាយ វេទិតិ, សយន្តិ អត្ថោ។ តាទិសោតិ អារម្មណបរិគ្គហយុត្ថោ។

សម្ពុជ្ឈតិ ឯតេនាតិ សម្ពោធា, អរិយមគ្គោតិ អាហ
“អរិយមគ្គប្បត្តិតោ” តិ។ អគ្គមគ្គាទិគមាធិនោ ពុទ្ធានំ
សព្វញ្ញាតញ្ញាណាទិគមោតិ អាហ “អនភិសម្ពុទ្ធស្សាតិ
អប្បជីវិទូចតុសច្ចស្សា” តិ។ អនវសេសតោ ញ្ញាយ្យំ, ពុជ្ឈិតុំ អរហតីតិ ពោធិ,
មហាវិរិយតាទិនា តត្ថ វិសេសយោគតោ សត្តោតិ អាហ
“ពុជ្ឈនកសត្តស្សា” តិ។ តេនាហ “សម្មាសម្ពោធិ” តិអាទិ។ និយតការប្បត្តិតោ

បដ្ឋាយ មហាសត្តា យថា មហាពោធិយានបដិបទា ហានភាគិយា,
បិទិភាគិយា វា ន ហោតិ, អថ ខោវិសេសភាគិយា និព្ពេជភាគិយា ច ហោតិ,
តថា បដិបជ្ជនតោ ពោធិយំ និន្ទតោណាបញ្ចារា ឯវាតិ អាហា “ពោធិយា វា
សត្តស្សេវ លត្តស្សេវា” តិ។ តេនាហា “ធិបត្តស្សេវ ហិ” តិអាទិ។
អដ្ឋង្គម្ហសមោធានេនាតិ -

“មនុស្សតំ លិដ្ឋសម្បត្តិ, ហេតុ សត្តារទស្សនំ;
បព្ពដ្ឋា គុណាសម្បត្តិ, អធិការោ ច ធនុតា” តិ។ (ពុ. វិ. ២.៥៩) -

ឥមេសំ អភិនិហារស្ស អដ្ឋក្ខតានំ អដ្ឋន្នំ ធម្មានំ សមោធានេន
សមវេនេន។

បព្ពដ្ឋបកតាតិ បព្ពដ្ឋំ ឧបកតា។ តេន បព្ពដ្ឋាមត្តេន សមណា, ន
សមិតចាបតាយាតិ ទស្សេតិ។ ជាតិមត្តេន ឥធម៌ ព្រាហ្មណាតិ អធិប្បតាតិ
អាហា “ភោវាធិនោ វា” តិ។ តេ ហិ “ភោ ភោ” តិ វេទនសីលា, តេនាហា “ភោវាធិ
នាម សោ ហោតិ, សចេ ហោតិ សកិញ្ចោនោ” តិ (ធម. ប. ៣៩៦; សុ. និ. ៦២៥)។
ចាលាតិចាតាធិនាតិ អាទិ-សន្តេន អធិន្ទាទានំ អព្រាហ្មចរិយញ្ច សង្កណ្ហាតិ។
អបរិសុទ្ធនាតិ ច វិសេសនំ កាយកម្មន្តាបេក្ខាយ, ន
ចាលាតិចាតាធិអបេក្ខាយ។ ន ហិ ចាលាតិចាតាធិកោ តស្ស
បុព្ពភាគបយោគោ ច កោចិ បរិសុទ្ធនាម អត្ថិ។ កាយនដ្ឋេន ភយំ,
ភិរុតារវហដ្ឋេន ភេរវំ។ សន្តោសហេតុតិ សនោសហេតុ។ ស-សន្តោ ហិ ឥធម៌
សានុសារោ វុត្តោ។ តេនាហា “អត្តនោ នោសស្ស ហេតុ” តិ។ ឯកន្តេន
ចិត្តត្រាសលក្ខណស្ស ភយស្ស វសេន “សាវដ្ឋ” តិវុត្តំ។ ចិត្តត្រាសោ ហិ
ឯកន្តសាវដ្ឋោ កាយនដ្ឋេន ភយញ្ចាតិ។ អក្ខេមន្តិ ឥទំ ឧភយវសេន។
ចិត្តត្រាសោចិ ហិ សរីរចិត្តានំ អនត្តាវហតោ អក្ខេម, តថា

កយានការម្មណាម្យីតិ។ អដ្ឋកថាយំ បន អត្ថទ្វយំ យថាសង្ខ័យោជិតំ។ សយំ
បរិកប្បិតកយានការម្មណាមិមិត្តំ ចិត្តត្រាសសមុប្បាទនវសេន អាណន្តា
កយកេរវំ អង្គាយន្តិវិយ ហោន្តិតិ វុត្តំ “អង្គាយន្តិតិ បក្កោសន្តិ”តិ។ តេតិ
មារិតមនុស្សនំ ញាតិមិត្តាធម្មោ។ គច្ឆំ គហនភូតំ មហន្តំ កណ្តាកសណ្ណំ, គុម្ពំ
នាតិមហន្តន្តិ វេទន្តិ។ គច្ឆន្តិ បន តិណវនំ វេទិតព្ពំ, “គច្ឆេ វុទ្ធាតិណោ”តិ វុត្តំ, គុម្ពំ
កណ្តាកលតាទិភវិតាវិវុទ្ធាវំ។ ពន្ធាវេទិតាវិយាតិ ពន្ធា ហុត្វា តាឡិយមាណា
វិយ។

“នខោ បនាតិ ឯត្ថ ខោតិ អវជារណេត្ថ និបាតោ, បនា”តិ វិសេសត្ថេ។
តេនេតំ ធស្សេតិ “អញ្ញោ សមណាព្រាហ្មណាវិយ អហំ
អបរិសុទ្ធកាយកម្មន្តោ ហុត្វា អវញ្ញវេទបត្តានិ បន្តានិ សេនាសនានិ នខោ បន
បដិសេវាមិ, បរិសុទ្ធកាយកម្មន្តោយេវ បន ហុត្វា តានិ បដិសេវាមិ”តិ។ ឯវំ វា
ឯត្ថ អត្ថយោជនា វេទិតព្ពា។ “បរិសុទ្ធកាយកម្មន្តោហមស្មី”តិ ហិ តេន
អវជារណេនវិភាវិតត្ថធស្សនំ។ តេសមហំ អញ្ញតរោតិ តាយ
បរិសុទ្ធកាយកម្មតាយ តេសំ អរិយានំ អហំ អញ្ញតរោតិ
កាយកម្មចារិសុទ្ធិយា មហាសត្តោ អត្តានំ អរិយេសុ បក្ខិបតិ។
បរមសល្លេខការវប្បត្តា ហិ តទា ពោធិសត្តស្ស កាយកម្មចារិសុទ្ធិ, តថា
វេទិតព្ពាទិចារិសុទ្ធិ, យតោ មារោ វេទិតព្ពេសី ហុត្វា ធិត្ថស្សនិ និវន្តំ អនុពន្ធា
អន្តំ នលកតិ។ តេនាហ -

“សត្ត វស្សានិ ភកវន្តំ, អនុពន្ធិ បនាបទំ;
ឱតារំ នាធិគច្ឆិស្សំ, សម្ពុទ្ធស្ស សតីមតោ”តិ។ (សុ. និ. ៤៤៨);

ភិយ្យោតិ អធិកំ សវិសេសំ, ឧបរូបរិ វា។ ភីតតសិតា ភយ្ហបទ្កវេន
ធម្មិតសរីរា ហដ្ឋលោមា ហោន្តិ, អភីតាតសិតា បន ភយ្ហបទ្កវាភាវតោ

អបាជ្ឈលោមា ខេមេន សោត្តិណ តិដ្ឋន្តិ តេសំ ខេមប្បត្តិ សោត្តិកាវោ វា
បន្ទលោមតាយ ចាកដោ ហោតីតិ ចាឡិយំ “បល្លោម”ន្ត វុត្តំ។ តេនាហ
“បន្ទលោមត”ន្តិអាទិ។ ឯត្ថ ច ភិយ្យោ បល្លោមមាទាទី អរញ្ញេវិហារាយាតិ
បដិញ្ញានិទ្ទេសោ។ បរិសុទ្ធកាយកម្មន្តោហមស្មីតិ ហេតុទស្សនំ។ “យេ ហិ វោ
អរិយា”តិ សទិស្វទាហារណាទស្សនំ។ យេ ខោ កេចិ សមណា វា ព្រាហ្មណា
វាតិ វិសទិស្វទាហារណាទស្សនំ។ សេសានិ អន្ធយព្យតិវេកវិការវាទីតិ ទដ្ឋព្ពន្ធនិ
អយមេត្ថ យុត្តិវិការវាទី។ ឥមិនា នយេន សេសវាវេសុបិ យុត្តិវិការវា
វេទិតញ្ច។

កាយកម្មន្តវាវកថាវណ្ណានិដ្ឋិតា។

វចីកម្មន្តវាវកថាវណ្ណានិ

៣៦. អបរិសុទ្ធន មុសាវាទាទិណតិ ឯត្ថ យំ វុត្តព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។
អាទិ-សទ្ធន បន សង្កហិតំ តេសញ្ច មុសាវាទាទិនំ បវត្តិកេធំ
ភយភេរវាវាទមុខេន ទស្សេតុំ “កថ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យំ វុត្តព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា
វុត្តមេវ។

ភណ្ឌេស្វតិ សវិញ្ញាណការិញ្ញាណកេសុ ភណ្ឌេសុ។ ឧប្បាទេត្វាតិ
អត្តនោ បរិណាមវសេន អភិជ្ឈាសម្ពាទំ វិសមលោភំ ឧប្បាទេត្វា។ កុដ្ឋិក្វាតិ
វិធាសចិន្តាវសេន បរស្ស កុដ្ឋិក្វា។ ឯវញ្ចិ នេសំ “យេសំ អបរជ្ឈិម្ហា, តេ ឥទានិ
អនុពន្ធិត្វា”តិអាទិនា បច្ឆា អាសង្កប្បត្តិ សិយា។ “ឯតេ អម្ពាភំ បរិគ្គហវត្ថុ
គហេតុកាមា មញ្ញេ, វិធាសំ កាតុកាមា មញ្ញេ”តិ យថា បរេ បរតោ តេសំ
អភិជ្ឈាព្យាចាទប្បវត្តិ បរិគ្គណ្ឌន្តិ, តាទិនំ មនោកម្មន្តំ សន្ធាយ “តេ
បរេស”ន្តិអាទិ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ កាមំ អកុសលកាយកម្មវចីកម្មបវត្តិកាលេបិ

អភិជ្ឈាទយោ បវត្តន្តិយេវ, តទា បនតេ ចេតនាបក្ខិកា វា អព្ពោហារិកា វាតិ
មនោកម្មន្តវារេ វេ អភិជ្ឈាទិវសេន យោជនា កតា។ អថ វា ទ្វារន្តរេ
បវត្តានម្បិ ចាលាភិចាតាទីនំ វេកម្មាទិភាវាភារោ វិយ ទ្វារន្តរេ បវត្តានម្បិ
អភិជ្ឈាទីនំ កាយកម្មាទិភាវាភារោ, មនោកម្មភារោ វេ បនសិទ្ធាតិ កត្វា
មនោកម្មន្តវារេ វេ អភិជ្ឈាទយោ ឧទ្ធជា។ តថា ហិ វុត្ថំ -

“ទ្វារេ ចរន្តិ កម្មានិ, ន ទ្វារា ទ្វារចារិនោ;
តស្មា ទ្វារេហិ កម្មានិ, អញ្ញមញ្ញំ វវត្ថិតា”តិ។ (ធរ. ស. អដ្ឋ.
១.កាយកម្មទ្វារ);

កិញ្ចាបិ អដ្ឋកថាយំ សាសនេ បព្ពជិតវសេន អាជីវវារេ ភយភេរវាវានំ
យោជិតំ, “យេ ខោ កេចិ សមណា វា ព្រាហ្មណា វា”តិ បនវចនតោ
ពាហិរកវសេន គហជ្ឈវសេន ច យោជនា វេទិតញ្ញា។ គហជ្ឈានម្បិ ហិ
ជាតិធម្មកុលធម្មទេសធម្មវិលាមនវសេន អញ្ញថាបិ មិច្ឆាជីវោ លព្ពតេវ,
តាយ វេ ច អាជីវវិបត្តិយា អញ្ញថា វា នេសំ អរញ្ញវាសោ សម្ភវេយ្យាតិ។

៣៧. វេ អាជីវជ្ឈមកសីលវសេន ភយភេរវំ ទស្សេត្វា តតោ បវំ
នីវរណប្បហានាទិវសេន តំ ទស្សេត្ថំ ទេសនាវឌ្ឍិតាតិ តទត្ថំ វិវរន្តោ “ឥតោ
បរ”ន្តិអាទិមាហា។ តត្ថ នីវរណវសេន បុនវុត្ថាតិ អយមធិប្បាយោ - វេ
សីលវិសុទ្ធិមត្តម្បិ អរញ្ញាវិហារតោ ភយភេរវាភារំ អាវហតិ, កិមជ្ជំ បន
នីវរណានិ បហាយ អប្បនាសមាធិ, ឧបចារសមាធិមេវ វា សម្មាទយតោតិ
សមាធិសម្មនាយ ភយភេរវាភារាហេតុកំ ទស្សេត្ថំ ឧបវិ ទេសនាវឌ្ឍិតាតិ
អកុសលមនោកម្មន្តភារេន គហិតាបិ អភិជ្ឈាព្យាចាទា នីវរណវសេន បុន
វុត្ថាតិ អធិប្បាយោ។ អភិ-បុញ្ញោ ឈា-សន្នោ អភិជ្ឈាយនត្ថោតិ អាហា
“បរកណ្ណាទិអភិជ្ឈាយនសីលា”តិ។ វត្ថុកាមេស្វតិ រូចាទីសុ កិលេសកាមស្ស

វត្តភូតេសុ កាមេសុ។ ពហុលកិលេសរាគាតិ ជីវមូលទុម្មោចនីយតាហិ
អរិយសាសនេ បក្ខតកិលេសកាមា។ អភិជ្ឈា ចេត្ត អប្បត្តិវិសយបត្តនា,
តិព្ពសារាគោ សម្មត្តិវិសយាភិទិវេសោ។ តេ ហិ លោភាភិក្ខុតា បុគ្គលា អត្តនិ
តិព្ពសាបេក្ខតាយ វេ លោភាភិក្ខុតតាយ អវវត្តិតារម្មណា អវិនិច្ឆ័តវិសយា
អរញ្ញេ តំ តំ វិសយំ អនុបដាវិទ្យាវិហារន្តិ, រដ្ឋអាទិនិ យាថាវតោ ន សល្លកេត្តិ។
តេនាហ “តេស” ត្ថិអាទិ។ ឧបជ្ជាតិ សន្តចិត្តតាយ។ តថា ហិ វុត្ថំ
“អាកុលចិត្តា” តិ។ “ឥនាទិម្ហ នជ្ជា” តិ តសន្តិវិតសន្តិ, អាគន្ធា ពាធិយមាណវិយ
ហោន្តិ, វេ តំ ភយភេរវំ អត្តនិ សមាហេបនជ្ជន អង្គាយន្តិ បក្កោសន្តិ យោជនំ
សន្ធាយាហ “សេសំ តាទិសមេវា” តិ។ “អនភិជ្ឈាលុហមស្មី” តិ ចាឡិបទេ
ជីវបរិចិត្តអលោកជ្ឈាសយតាយ កមលទលេ ជលពិន្ទុវិយ អលក្កមាទសត្តា
សព្ពត្ត អនបេក្ខោហមស្មីតិ អត្ថោ។

៣៨. បកតិការវិជហនេនាតិ បរិសុទ្ធកាវសម្ពាតស្ស ច បកតិការស្ស
វិជហនេន។ សាវដ្ឋធម្មសមុប្បត្តិយា ហិ ចិត្តស្ស អនវដ្ឋភារោ ជហិតោ
ហោតីតិ។ វិបន្នចិត្តាតិ កិលេសាសុចិទ្ធិសីតតាយ កុចិតចិត្តា។ តេនាហ
“កិលេសានុគតំ... បេ... បូតិកំ ហោតី” តិ។ បទុជ្ជមនសង្គប្បាតិ វិសសំសជ្ជមុត្តំ
វិយ ទោសេន បទ្ធិសីតចិត្តសង្គប្បា។ វុត្តនយេនេវាតិ “តេ អវវត្តិតារម្មណា
ហោន្តិ” តិអាទិនា អភិជ្ឈាលុវាវេ វុត្តនយេនេវ។ យថា ហិ លោកវសេន, វេ
ទោសាទិវសេនបិ អវវត្តិតារម្មណា ហោន្តិតិ។ សព្ពត្តាតិ ហេជ្ជា ឧបរិ ចាតិ
សព្ពត្ត ហានេសុ វណ្ណាតញ្ញា។

៣៩. “យា ចិត្តស្ស អកល្លតា អកម្មញ្ញតា” តិ វចនតោ ជិនំ ចិត្តស្ស
គេលញ្ញភារេន គហលំ គច្ឆតីតិ អាហ “ចិត្តគេលញ្ញភូតេន ជិនេនា” តិ។ តថា
“យា កាយស្ស អកល្លតា អកម្មញ្ញតា” តិ (ធរ. ស. ១១៦៣) វចនតោ មិទ្ធំ

វិសេសតោ នាមកាយស្ស គេលញ្ញាការេន គហណំ គច្ឆតីតិ អាហា
“សេសនាមកាយគេលញ្ញាតេន មិទ្ធីនា”តិ។ សេសគ្គហណាញោត្ត
ចិត្តនិវត្តនត្ថំ។ ឥនព្វា មិទ្ធិ រូបកាយស្សបិ គេលញ្ញាវហន្តិ ទដ្ឋព្វំ និទ្ទាយ
ហេតុការតោ។ តថា ហិ តំ “និទ្ទា ចបលាយិកា”តិ និទ្ធិដ្ឋំ។ តេនាហា “តេ
និទ្ទាពហុលា ហោន្តិ”តិ។

៤០. ឧទ្ធច្ចបកតិកាតិ ឧទ្ធច្ចសីលា អនវដ្ឋិតសភាវា។ អនវដ្ឋានវសញ្ញា
ឧទ្ធច្ចំ។ តេនាហា “វិប្បន្តមានចិត្តា”តិអាទិ។ ឥនាតិ “អរូបសន្តចិត្តា”តិ ឥមស្មី
បទេ។ កុក្កុច្ចំ គហេតុំ វដ្ដតិ សំវណ្ណានាវសេន បច្ឆានុតាបស្សបិ ចិត្តស្ស
អរូបសមករត្តា។ ឧទ្ធច្ចំ បន សរូបេនេវ គហិតន្តិ អធិប្បាយោ។

៤១. ឯកមេវិទំ បញ្ចមំ នីវរណំ យទិទំ កម្ពុវិចិត្តិកិច្ឆាតិ ច។ យទិ ឯវំ កស្មា
ទិដ្ឋា កត្វា វុត្តន្តិ អាហា “កី នុ ខោ”តិអាទិ។ កម្ពុនតោតិ សំសយនតោ។
វិចិត្តិកិច្ឆាតិ វុច្ឆតិ “ធម្មសភាវំ វិចិនន្តោ ឯតាយ កិច្ឆតិ, វិគតា តិកិច្ឆា វា”តិ
កត្វា។

៤២. ឯវំ នីវរណាការំ កិត្តនមុខេន សមាធិសម្បទាយ ភយភេរវាភាវំ
ទស្សេត្វា ឥនាទិ អត្តក្កំសនាទិអភាវំ កិត្តនមុខេន បញ្ញាសម្បទាយ
ភយភេរវាភាវំ ទស្សេត្តុំ “យេ ខោ កេចី”តិអាទិនា ឧបរិ ទេសនា វឡិតា, តទត្ថំ
វិវិវត្តំ “អត្តក្កំសនកា”តិអាទិ វុត្តំ។ ឧក្កំសេន្តិ មានវសេន បគ្គណ្ឌានេន។
តេនាហា “ឧច្ឆ ហ្មនេ ឋបេន្តិ”តិ។ ជិនមិទ្ធិឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចវិចិត្តិកិច្ឆាវាវេសុ គយ្ហមាណំ
អភិជ្ឈាលុវាវសទិសន្តិ តត្ថ តំ អនាមសិទ្ធា អត្តក្កំសកវាវេ កិញ្ចិវិសទិសំ
អត្ថិតិ តំ ទស្សេត្តុំ “តេ កថ”តិអាទិ វុត្តំ។

២៣. ធម្មនំ ធម្មោ, កាយស្ស ធម្មិតត្ថហេតុក្ខតោ ពលវចិត្តត្រាសោ។ សោ
ឯតេសំ អត្ថិតិ ធម្មិ។ តេនាហ “កាយធម្មនា” តិអាទិ។ ភិក្ខុកជាតិកាតិ
កាយនកសីលា។ ឯកមេវ ចេតំ សាវជ្ជកយំ កាយេ ធម្មិតត្ថស្ស, ចិត្តេ ច
កាយេ ច ធម្មការស្ស ឧប្បាទនវសេន “ធម្មោ ភិក្ខុតា” តិ ច វុច្ចតិ តិ តំសមធូនោ
សមណាព្រាហ្មណា “ធម្មិ ភិក្ខុកជាតិកា” តិ វុត្ថា, ឥធម ភយកេវរំ សរូបេនេវ
គហិតំ។

២៤. លព្ពតិ ចាបុណីយតីតិ លាភសទ្ធស្ស កម្មសាធនត្ថមាហ។ សក្កច្ចំ
កាតព្វោ ធាតព្វោតិ សក្ការោ។ តទត្ថធិបកន្តិ លាភាធិ បហាយ អរញ្ញោ
វសតោ ភយកេវរាវាហំ ធម្មិតិ ធិបកំ។ សោ កិវ លាភគរុតាយេវ បិយោ
គាមោ ឯតស្សាតិ “បិយតាមិកោ” តិ នាមំ លភតិ។ កម្មមុត្តោតិ ជរាជិណ្ឌាត្តា
កម្មំ កាតុំ ន សក្កោតិ តិ សាមិកេហិវិស្សដ្ឋោ។

២៥. អលសតាវេន សម្មាវាយាមស្ស អករណតោ កុច្ឆិតំ សីទន្តិតិ
កុសីតា។ វីរស្ស ភាវោ, កម្មំ វា វីរីយំ, វិធនា វា ព្យាវេតព្ពំ បរត្ថេតព្ពន្ធិវីរីយំ,
សម្មាវាយាមោ។ តេន ហីនា ហីនវីរីយា។ កាយវិញ្ញត្តិយា សមុដ្ឋានវសេន
បរត្ថវីរីយំ កាយិកវីរីយំ, វត្ថុករណចម្ពេទនាធិសុ ទដ្ឋព្ពំ។ និសដ្ឋ សយិត្វា ច
កម្មដ្ឋានមនសិការវសេន បរត្ថវីរីយំ ចេតសិកវីរីយំ។ តត្ថ បុរិមំ វិសេសតោ
កោសដ្ឋបដិបក្ខតាវសេន, ទុតិយំ វីរីយាម្ពតាវសេន ចាកជំ ហោតីតិ
ទស្សន្តោ “កុសីតា” តិអាទិមាហ។ តេ ហិ ហីនវីរីយា អលសតាយេវ
អារម្មណាវវត្ថានមត្តម្យិ កាតុំ ន សក្កោន្តិ។

២៦. នដ្ឋស្សតីតិ អលព្ពមានស្សតិ, បច្ចយវេកល្លេនវិជ្ជមាធាយបិ សតិយា
សតិកិច្ចំ កាតុំ អសមត្ថតាយ ឯវំ វុត្ថំ។ ន សម្បជានាតិ អសម្បជានា។
តំយោគនិវត្តិយព្វាយំ អ-កាវោ “អហេតុកា ធម្មា (ធម. ស. ២. ទុកមាតិកា),

អភិក្ខុកោ អាវាសោ"តិអាធិសុ (ចូឡវ. ៧៦) វិយាតិ អាហា "បញ្ញាវហិតា"តិ។
ននុ សោឡសមោ បញ្ញាវារោ, អយំ សតិវារោ, តត្ថ កស្មា សំកិលេសបក្ខេ
បញ្ញា គហិតាតិ ចោទនំ សន្ធាយាហា "ឥមស្ស ចា"តិអាធិ។

សតិភាជនីយមេវេតំ, យទិទំ ចុទ្ធសមោ វារោ, បញ្ញា បនេត្ត ចុទ្ធសមេ វារេ
កេវលា សតិ ទុព្ពលាតិ សតិទុព្ពល្យដីបនត្ថំ "អសម្មជាតា"តិ បដិក្ខេបមុខេន
វុត្តា។ ឥធានិ វុត្តមេវត្ថំ ចាកជតវំ កាតុំ "ទុវិធា ហិ"តិអាធិ វុត្តំ។

៤៧. អប្បនាសមាធិនា, ឧបចារសមាធិនា វា ចិត្តំ អារម្មណេ សមំ, សម្មា វា
អាហិតំ នាម ហោតិ, នាញ្ញថាតិ ទស្សន្តោ "អសមាហិតាតិ
ឧបចារប្បនាសមាធិវិហិតា"តិ អាហា។ វិព្ពន្ធចិត្តាតិ អនវដ្ឋិតចិត្តា។ បុព្វេ
នីវរណភាវសាមញ្ញេន ឧទ្ធច្ចំ គហិតំ "ឧទ្ធតា អវុបសន្តចិត្តា"តិ, ឥធ
សមាធានាភាវេន ឧទ្ធច្ចហេតុកោ ចិត្តវិព្ពមោ វុត្តោ "អសមាហិតា
វិព្ពន្ធចិត្តា"តិ, អយមេតេសំ វិសេសោ។ បុព្វេ វុត្តនយេនាតិ បុព្វេ "ឧទ្ធច្ចេន ហិ
ឯការម្មណេ ចិត្តំ វិប្បន្តតិ ធដយដ្ឋិយំ វាតេន បដាកា វិយា"តិ (ម. និ. អដ្ឋ. ១. ៤០)
វុត្តនយេន។ សព្វំ បុព្វសទិសមេវាតិ ភយកេរវាវាយនស្ស អភិជ្ឈាលុវារេ
វុត្តសទិសតំ សន្ធាយ វទតិ។

៤៨. ទុប្បញ្ញាតិ ឯត្ថ ទុ-សន្នោ "ទុស្សីលោ"តិអាធិសុ វិយ អភាវត្តោ, ន
"ទុគ្គតិ, ទុប្បដិបន្នោ"តិអាធិសុ វិយ គរហត្តោតិ ទស្សតុំ "និប្បញ្ញានមេតំ
អធិវចន"ន្តិ វត្ថា "បញ្ញា បន ទុដ្ឋា នាម នត្ថិ"តិ វុត្តំ។ តេតិ ទុប្បញ្ញា។ សព្វត្តាតិ
ចត្វសុបិ ចាបវិកេប្បសុ។ ឯលន្តិ វា ទោសោ វុច្ចតិ។ តេនាហា "យា សា វាចា
នេលា កណ្ណាសុខា"តិ។ តថា ហិ សីលំ "នេលន្ត្ត"ន្តិ វុត្តំ។ ទុប្បញ្ញា ច កថេន្តា
សនោសមេវ កថំ កថេន្តិ អបណ្ឌិតភាវតោ។ តេនេវាហា "ទុញ្ញាសិតភាសី"តិ។
តស្មា ឯលសញ្ញាវតោ ឯលំ មុខំ ឯតេសន្តិ ឯលម្ភកាតិ វុត្តាតិ ឯវម្បិ វា ឯត្ថ

អត្ថោ ធន្តរោ។ យាយ បញ្ញាយ វសេន “បញ្ញាសម្បជ្ជោ”តិ វុត្ថំ, តំ
ព្យតិរេកមុខេន ធន្តេតុំ “នោ ច ខោ”តិ អាទិ វុត្ថំ។ ននុ ច ពោធិសត្តា
ពហុលវិបស្សនាបញ្ញាយ សមន្នាគតា ហោន្តិតិ? ហោន្តិ, តនា បន
ពោធិសត្តេន នវិបស្សនាមម្ពោ កតោ, នោ ច វិបស្សនាបញ្ញា អធិប្បតាតិ វុត្ថំ
“នោ ច ខោ វិបស្សនាបញ្ញាយា”តិ។

កេចិ បនេត្ថ “សទ្ធាវិវហិតា អបរិសុទ្ធកាយ កម្មន្តាធម្មោ វិយ
ភយភេរវាហាយនស្ស វិសេសការណំ, នាមិ សទ្ធាលុតា បល្លោមតាយាតិ
សទ្ធាវារោ អនុទ្ធដោ”តិ វទន្តិ, តំ អការណំ។ កម្មជលេ ហិ សទ្ធិបាណ្ឌោ
កម្មបដិសរណាតំយេវ និស្សាយ ភយភេរវំ តិណាយមិ អមញ្ញមាណោ
បល្លោមតមាបន្នេយ្យ។ យស្មា បន វិរិយាធម្មោ សទ្ធាយ វិនា នប្បវត្តន្តិតិ តេសំ
ឧបនិស្សយភូតា សហជាតា ច សា តគ្គហធានេវ គហិតា ហោតីតិ វិសុំ ន
ឧទ្ធដា។ តថា ហិ សាលានស្ស បុព្វភាគបដិបទាយម្បិ ន ឧទ្ធដា, កី វា ឯតាយ
សទ្ធាយ, អទ្ធា សា ឥមស្មី អារម្មណាបរិគ្គហដ្ឋានេ ន គហេតព្ពាវ, តតោ
ធម្មស្សមិនា ឥធន ឧទ្ធដា, ឯវំ អញ្ញេសុបិ ឯទិសេសុ ថានេសុ និច្ឆយោ
កាតព្វោ។ យថានុលោមទេសនា ហិ សុត្តន្តកថាតិ។

វចីកម្មន្តវារាទិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សោឡសដ្ឋានាមម្ពណាបរិគ្គហោ និដ្ឋិតោ។

ភយភេរវសេនាសនាទិវណ្ណានា

៤៩. សោឡសារម្ពណានីតិ សោឡសដ្ឋានានិ អារម្មណានិ។ ឯវរូចាសុ
រត្តិស្វតិ ចាតុទ្ទសីអាទិកា ឧបរិ វក្ខមាណា រត្តិយោ សទ្ធាយ វទតិ។ ឯវរូបេ
សេនាសនេតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ យាតិ អនិយមតោ ឧទ្ធិដ្ឋានំ បុន “តា”តិ

វេជ្ជនំ និទ្ទេសោវិយ ហោតីតិ វុត្តំ “យា តាតិ ឧភយមេតំ វត្តិនំយេវ
ឧទ្ទេសនិទ្ទេសវេជ្ជនំ” ត្តិ។ អភិវិក្កិលក្ខណត្ថ “អញ្ញេ ច អភិញ្ញាតា
ព្រាហ្មណមហាសាលា” តិអាទិសុវិយ។ កថំ បនេត្ថ លក្ខណត្ថតា វេទិតញ្ញា?
លក្ខិយតិ ឯតេនាតិ លក្ខណត្ថិ អាហ “ចន្ទចារិប្បវិយា” តិអាទិ។ បុណ្ណាមាសិយំ
ចន្ទចារិប្បវិយា អមាវាសិយំ ចន្ទបរិក្ខយេន។ អាទិ-សន្ទេន ចន្ទស្ស
ឧបឡមណ្ឌលតារាហុគ្គហតាជីនំ សង្កហោ ធម្មញ្ញោ។ ឧបសគ្គមត្តមេវ អភិ-
សន្ទោ លក្ខិតសន្ទេនេវ លក្ខណត្ថស្ស វិញ្ញាយមានត្ថាតិ អធិប្បាយោ។

បឋមទិវសតោ បកុតីតិ បឋមចាជិបទទិវសតោ បដ្ឋាយ។ យស្មា
ចោទកោភគវតោ កាលេ អនភិលក្ខិតាបិ អបរភាគេ អភិលក្ខិតាជាតា,
តស្មា តំ អភិលក្ខណិយតំ ឧបាទាយ “សព្វទស្សីនាភគវតា បញ្ចមី កស្មា ន
គហិតា” តិ ចោទេតិ, ឥតរោ សព្វកាលិកាសុ ចាតុទ្ទសីអាទិសុ គយ្ហមាណសុ
អសព្វកាលិកាយ កថំ គហណាត្ថិ អធិប្បាយេន “អសព្វកាលិកត្តា” តិ
បរិហារតិ។

តថាវិជាសូតិ “អភិញ្ញាតា” តិអាទិនា យថា វុត្តា, តថាវិជាសុ។
នេវតាធិដ្ឋិតភាវេន អាហមាជីនំ លោកស្ស ចេតិយភាវោតិ អាហ
“បូជនីយដ្ឋេនា” តិ។ មនុស្ស យេតុយៀន តាមាជីនំ ធារេសុ តថាវេ វុត្ត
ចេតិយដ្ឋានិយេ កត្វា វេហារន្តីតិ អាហ “តាមនិគមាទិធារេសូ” តិអាទិ។
ទស្សនមត្តេនបិ សវនមត្តេនបិ ភយុប្បាទនេន ចាកតិកសត្តេ ភីសេន្តីតិ
ភីសនកាធិ។ តេនាហ “ភយជនកាធិ” តិអាទិ។ ភាយតិ ឯតស្មាតិ ភយំ,
អតិវិយ សប្បជិកយំ ភេរវំ។

អាហាចនឧបហារករណារហន្តិ តំតំពលិកម្មបណិធិកម្មករណាយោគ្គិ។
បុប្ផធូប... បេ... ធរណីតលន្តិ ឥទំ យថាបដិស្វតេន សុប្បាទិនា

ឧបហារករណាទស្សន៍។ កោដ្ឋោតិ បហរោត្តោ, សិទ្ធិប្បហារឧបហារេហិ
សទ្ធិ កោដ្ឋោតិ អធិប្បាយោ។ សត្វចតុប្បជានំ ឥធម មគោតិ នាមំ, ន “អធិប្ប
មិគចម្ពំ ឯឡ កចម្ព”ន្តិអាទិសុ (មហាវ. ២៥៩) វិយ, រោហិតោតិអាទិ
មិគវិសេសានន្តិ អធិប្បាយោ។ ចាលេត្វាតិ អគ្គមន្តនេន ចាលេត្វា។
មោវគ្គហណោត្ត ឧបលក្ខណាន្តិ ទស្សនោ អាហ “ឥធម សត្វចតុប្បជានំ
អធិប្បត”ន្តិ។ ឯស នយោតិ ឥទំ យថា “មោរោ វា”តិ ឯត្ថ វា-សន្តោ
អវុត្តវិកប្បនត្តោ, ឯវំ “មិគោ វា”តិ ឯត្ថាបិ មិគសទ្ធិស្ស វិសេសត្ថវុត្តិ
សន្ធាយាហ។ ឥតោ បក្ខតិ “យំនូនាហំ យា តា វត្តិយោ”តិអាទិនា
កយកេវវស្ស គវេសនចិន្តនតោ បក្ខតិ, ន គវេសនាម្ពតោ បក្ខតិ។ “អប្ប
នាមាហំ កយកេវវំ បស្សយ្យ”ន្តិ ឯត្ថាបិ ហិ អាម្ពណាមេវ កយកេវវំ។
សុខាម្ពណំ រូបំ សុខមិវ “រូបំ សុខំ សុខានុបតិទំ សុខាវក្កន្ត”ន្តិអាទិសុ (សំ. និ.
៣.៦០)។ កថំ កយគ្គហណេន ច រូបាម្ពណគ្គហណាន្តិ អាហ “បរិត្តស្ស
ចា”តិអាទិ។ “អាគច្ឆតិ”តិ វេទនតោ គវេសនាម្ពតោ បក្ខតិ “ឯតំ កយ”ន្តិ
អាម្ពណំ អធិប្បតន្តិ កេចិ “តំ ន បស្សយ្យ”ន្តិ ចក្កនា ទស្សនស្ស
អធិប្បតត្តា, តស្មា វុត្តនយេនេវ អត្តោ គហោតត្តោ។ កយំ អាកម្ពមាណោតិ
ឧបបរិក្ខនវសេន អហំ កយវត្ថុំ អាកម្ពន្តោ វិហារមិ, តំ កិមត្ថិយំ, ឯត្ថកោបិ
កយសមន្មាហារោ មយ្ហំ អយុត្តោតិ អធិប្បាយោ។

យំ បការំ ភូតោ យថាភូតោ, សោ បនេត្ត បកាហេ ឥវយាបថវសេន យុត្តោ
ចាឡិយំ តថា អាកតត្តាតិ អាហ “យេន យេន ឥវយាបថេន ភូតស្ស”តិ។
ភវិតស្សតិ ឥទំ “ភូតស្ស”តិ ឥមិនា សមានត្ថំ បទន្តិ ទដ្ឋព្ភំ។
“សមដ្ឋីភូតស្ស”តិ បទំ បុរិមបទលោបេន ភូតស្សតិ វុត្តន្តិ ទស្សនោ
“សមដ្ឋីភូតស្ស វា”តិ អាហ។ កយកេវវាម្ពណោតិ កយកេវវាភិមតេ
អាម្ពណោ។ នេវ មហាសត្តោ តិដ្ឋតិអាទិ “តថាភូតោ ច តំ បដិវិនេយ្យ”ន្តិ

យថា ចិន្តិតំ, តថា បដិបន្នការ៍ទស្សនំ។ **វិស្សាបនបដិចាជិ** នាម
ហ្វានគមននិសង្ខានិបដ្ឋាតិ វេទន្តិ, ឧប្បដិចាជិ បន បឋមំ និបដ្ឋា, បុន និសង្ខា, បុន
ហ្វានំ, បច្ឆា គមនន្តិ ឯវំ វេទិតញ្ញា។ **អាសន្នបដិចាជិយាតិ** គមនស្ស តាវ ហ្វានំ
អាសន្នំ, ហ្វានស្ស និសង្ខា គមនញ្ច, និសង្ខាយ និបដ្ឋា ហ្វានញ្ច, និបដ្ឋាយ និសង្ខា
អាសន្នា។ ឥធ បន គមនស្ស ហ្វានំ, ហ្វានស្ស ច គមនំ, និសង្ខាយ ច និបដ្ឋា,
និបដ្ឋាយ ច និសង្ខា អាសន្នការេន គហិតា, ឥតវេ បរម្បវាសេនាតិ វេទិតញ្ញា។
ភិក្ខុស្ស បន វិស្សាបនា សម្បត្តបដិចាជិយាវិយ អបរាបរុប្បត្តិវសេន វុច្ឆន្តិ។

ភយភេរវសេនាសនាទិវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អសម្មាហាវិហារវណ្ណានា

៥០. អយញ្ច មេ សត្តសោ ភយភេរវាភារោវិសេសតោ អសម្មាហាធម្មត្តាតិ
ទស្សេតុំ “**សន្តិទោ បនា**” តិអាទិនា ឧបរិ ទេសនា វឡិកាតិ អយំ វា ឯត្ថ
អនុសន្ធិ។ ឈាយីនំ សម្មាហដ្ឋានេស្វតិ ឥមិនា អដ្ឋាយីនំ សម្មាហដ្ឋានេសុ
វត្តព្ពមេវ នត្តិតិ ទស្សេតិ។ **អត្ថិតិ** ឥនំ និចាតបទំ បុព្វវចនម្បិ ហោតិ “អត្ថិ
ឥមស្មី កាយេ កេសា” តិអាទីសុ (ធី. និ. ២.៣៧៣-៣៧៤; ម. និ. ១.១១០; ៣.១៥៤;
សំ. និ. ៤.១២៧; ខុ. ចា. ៣.ទូតីសាការ) វិយាតិ “សន្តិ” តិ បទស្ស
អត្ថទស្សនវសេន វុត្តំ។ កី ខណាត្តយសមដ្ឋិតាយ តេ អត្ថិ, នោតិ អាហា
“**សិរិជ្ជន្តិ ឧបលព្ពន្តិ**” តិ, មហាតិ លោកសន្និវាសេ ឯទិសាបិ **សិរិជ្ជន្តិ** ញ្ញាលោន
គហេតព្ពតាយ ឧបលព្ពន្តិតិ។ **ឡិកាតកសិណាលាភីតិ**
អប្បមាណាឡិកាតកសិណាលាភី។ ឯវំ ហិស្ស សមន្តតោ អាហោកោវិយ
ឧបដ្ឋាតិ។ បរិកម្មន្តិ សមាបត្តិបុព្ពភាគមាហា។ ឯត្ថកំ ស្វរិយេ គតេ វុដ្ឋហាមីតិ,
នោ ច ទោ អទ្ធានបរិច្ឆេទេ កុសលោ ហោតិ, កេវលំ “ធិវា ឯវ វុដ្ឋហាមី” តិ
មនសិការំ ឧប្បទេសិ។ វិសទំ ហោតិ សត្តំ អារម្មណជាតំ, ទិព្ពចក្ខុនា

បស្សន្តស្ស វិយ វិភូតំ។ អវិសទន្តិ ឯត្ថ វុត្តវិបរិយាយេន អត្តោ វេទិតញោ។
ឯវំសញ្ញនោតិ វត្ថុ “ធិវា”តិ, ធិវា ច “វត្ថុ”តិ ឯវំសញ្ញនោ។

អន្តោសេនាសនេ វត្ថុ និសិទ្ធា ហោតិ វត្ថុ-សន្តោ អន្តោហរិតញោ។
បរិត្តាសនាធិហិ, អញ្ញេហិ វា ការណេហិ។ គម្ពីរាយ ភូមិកត្តសទិសាយ
យនវនបជិច្ឆន្ទាយ ពហលតរជាលវនបជលបជិច្ឆន្ទាយ។
អន្តហិតសូរិយាលោកេ កាលេតិ ឯតេនេវ ធិវាតិ អវុត្តសិទ្ធា។
សម្មាហរិហារោ នាម ពហុវិជោតិ អាហា “សម្មាហរិហារានំ អញ្ញតរ”ន្តិ។

ចាកដោ ពោធិសត្តស្ស វត្ថុនិវបរិច្ឆេទោ អន្តមសោលវតុដិខណ្ឌស្សបិ
ឧបាទាយ សុវវត្ថិតត្តា, តថា វត្ថុធិវសកោដ្ឋាសបរិច្ឆេទោ អត្តនា
កាតព្វកិច្ចវសេន កាលញ្ញាណវសេន ច។

កាលថម្ពេ លទ្ធពុណយាវសេន ទុត្តលកាលេ។ យាមយណ្ឌិកំ បហរតិ
សង្ឃស្ស តំតំវត្តករណត្ថំ។ មុត្តវន្តិ យណ្ឌិកប្បហរណមុត្តរំ។ យាមយន្តំ
បតតិ អញ្ញេហិ ភិក្ខុហិ យោជិតន្តិ អធិប្បាយោ។ យាវ អញ្ញេ ភិក្ខុ កោជនសាលំ
ឧបកច្ឆន្តិ, តាវ ធិវាវិហារជ្ជានំ កត្តា សមណធម្មំ ករោតិ។

យំ ខោ តន្តិ ឯត្ថ យន្តិ អនិយមុទ្កេសោ, ខោតិ អវជារណោ, យមេវ បុគ្គលន្តិ
អត្តោ។ តន្តិ វុច្ឆមានាការវចនំ។ មមេវាតិ មំ ឯវ។ អសម្មាហសភារោតិ
សភាវភូតអសម្មាហោ។ “ឧប្បន្នោ”តិ វុត្តត្តា “មនុស្សលោកេ”តិ វុត្តំ។
បញ្ញាសម្បត្តិយាតិ យាថាវតោ ហិតស្ស ជាននសមត្ថេន អត្តនោ
បញ្ញាតុណេន, ន កេវលំ អន្តោសយេនេវ ហិតេសិតា, អថ ខោ បយោគេនាតិ
នស្សន្តោ “ហិតុបទេសកោ”តិ អាហា។ អន្តោសយេន បន ហិតេសិតា
“លោកានុកម្មាយា”តិ ឥមិនា ធស្សិតា។ ឧបករណេហិវិនា ន កតាចិ

កោតសុខំ ឧបករណ៍នានា ចាត់សម្បត្តិហេតុកន្លិ អាហា
“ចាត់សម្បត្តិយា...បេ... ឆាយកោ”តិ។ មេត្តាសម្បត្តិយា ហិតុបសំហារេន
រក្ខិតា។ ករុណាសម្បត្តិយា ទុក្ខាបនយនេន គោតាយិតា។ ននុ ច បុព្វេបិ វុត្ថំ
“ហិតាយ សុខាយា”តិ, អថ កស្មា បុន តំ គហិតន្តិ ចោទនំ សន្ធាយាហា “ឥធន
នេវមនុស្សគ្គហណោនា”តិអាទិ។ តេន បុព្វេ អវិសេសតោ ហិតាជីនិ ទស្សិតានិ,
ឥតានិ វិសេសតោ សហ បយោជនេន តានិ ទស្សិតានិ ជីបេតិ។ និព្វានតោ
បរេ បរមោ អត្តោ នាម នត្ថិតិ អាហា “បរមត្ថត្តាយា”តិ។ ហិតានិតិ និព្វានំ
គប្បតីតិ ហិតំ, មគ្គោ។ ឧក្កំសតោ សុខត្ថំ អរិយជលន្តិ អាហា “តតោ ឧត្តរិ
សុខាការតោ”តិ។

អសម្មោហវិហារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បុព្វភាគបដិបទានវណ្ណានា

៥០. អសម្មោហវិហារន្តិ អសម្មោហវុត្ថិ, អសម្មោហសម្មាជិន្តិ វា អត្តោ។
តន្តិ សមថវិបស្សនាការវនាសម្ពាទំ បដិបទំ។ បុព្វភាគតោ បកុតីតិ ការវនាយ
បុព្វភាគវិវិយារម្កាទិតោ បដ្ឋាយ។ កេចីតិ ឧត្តរវិហារវាសិនោ។

ពោធិមណ្ឌតិ (សារត្ថ. ដ. ១.១១.វេរញ្ញកណ្ឌវណ្ណានា; អ. និ. ដ. ៣.៨.១១)
ពោធិសម្ពាទស្ស ញ្ញាណស្ស មណ្ឌាការវប្បត្តេ វានេ។ ចតុវដ្តន្តិ “កាមំ តចោ ច
ន្តារុ ច, អដ្ឋិ ច អវសិស្សតូ”តិអាទិនា (ម. និ. ២.១៨៤; សំ. និ. ២.២៣៧; អ. និ. ២.៥;
៨.១៣; មហានិ. ១៧, ១៩៦) វុត្ថចតុវដ្តសមន្នាគតំ។ បគ្គហិតន្តិ អារម្មំ សិចីលំ
អកត្វា ទន្ធិបរក្កមសម្ពាទស្សហនភាវេន គហិតំ។ តេនាហា
“អសិចីលប្បវត្តិតន្តិ វុត្ថំ ហោតិ”តិ។ អសល្លីនន្តិ អសន្តិចិតំ កោសជ្ជវសេន
សង្គោចំ អនាបន្នំ។

ឧបជ្ជិតាតិ ឱកាហនសង្ខាតេន អបិលាបនភាវេន អារម្មណំ ឧបកន្ធា
បិតា។ តេនាហ “អារម្មណភិមុទីភាវេនា” តិ។ សម្មោសស្ស វិទ្ធីសនវសេន
បវត្តិយា ន សម្មជ្ជាតិ អសម្មជ្ជា។ កិញ្ចាបិ ចិត្តមិវ ចិត្តបស្សន្ធវិសេន
កាយបស្សន្ធវិសេនេវ កាយោ បស្សន្ធធោ ហោតិ, តថាបិ យស្មា កាយបស្សន្ធិ
ឧប្បជ្ជមាណា ចិត្តបស្សន្ធិយា សហោវ ឧប្បជ្ជតិ, ន វិជា, តស្មា វុត្តំ
“កាយចិត្តបស្សន្ធិសម្ពវេនា” តិ។ រូបកាយោបិ បស្សន្ធធោយេវ ហោតិ
កាយបស្សន្ធិយា ឧកយេសម្បី កាយានំ បស្សម្ពនាវហត្ថា។ សោ ច ខោ
កាយោ។ វិគតទរថោតិ វិគតកិលេសទរថោ។ នាមកាយេ ហិ វិគតទរថេ
រូបកាយោបិ រូបសន្តទរថបរិឡាហោ ហោតិ។ សម្មា អាហិតន្តិ នាណាម្ពណេសុ
វិជារនសង្ខាតវិក្ខេបំ វិច្ឆិន្ទិក្ខា ឯកស្សីយេវ អារម្មណេ អវិក្ខិតត្ថភាវាចាណនេន
សម្មនេវ អាហិតំ។ តេនាហ “សុដ្ឋ ឋបិត” ន្តិអាទិ។ ចិត្តស្ស អនេកគ្គភាវោ
វិក្ខេបវសេន ចញ្ចលតា, សា សតិ ឯកគ្គតាយ ន ហោតីតិ អាហ “ឯកគ្គំ
អចលំ និប្បន្នន” ន្តិ។ ឯត្តាវតាតិ “អារទ្ធី ខោ បនា” តិអាទិនា
វីរិយសតិបស្សន្ធិសមាធិនំ កិច្ចសិទ្ធិទស្សនេន។ ននុ ច សទ្ធាបញ្ញានម្បី
កិច្ចសិទ្ធិ ឈានស្ស បុព្វបដិបទាយ ឥច្ឆិតព្ពាតិ? សច្ចំ ឥច្ឆិតព្ពា, សា បន
នានន្តរិយភាវេន អវុត្តសិទ្ធាតិ ន គហិតា។ អសតិ ហិ សទ្ធាយ វីរិយាម្ពាធិនំ
អសម្ពវោយេវ, បញ្ញាបរិគ្គហោ ច នេសំ អសតិ បញ្ញាយាម្ពាធិភាវោ ន សិយា។
តថា អសល្លីនាសម្មោសតាធម្មោ វីរិយាធិនន្តិ អសល្លីនតាធិគ្គហណេនេវេត្ត
បញ្ញាកិច្ចសិទ្ធិ គហិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឈានការវនាយំ វា សមាធិកិច្ចំ អធិកំ
ឥច្ឆិតព្ពាន្តិ ទស្សេតុំ សមាធិបរិយោសាណាវ ឈានស្ស បុព្វបដិបទា កថិតាតិ
ទដ្ឋព្ពំ។

វុត្តំ, តស្មា ឥធ ន វុត្តព្ពំ។ វិសុទ្ធិមគ្គោ ហិ ឥមិស្សា សំវណ្ណនាយ
ឯកទេសគូតោតិ វុត្តោវាយមត្តោតិ។ វិហារតីតិ អាគតំ បរុទ្ធសិកត្តា

វិហារស្ស។ ឥឡូវវិហារសិទ្ធិ អាគតំ អត្ថុទ្ធិសិកត្តា។ ឥទំ កិរ សព្ពពុទ្ធានំ
អវិជហិតន្តិ អាហា “អាធាចានស្សតិកម្មដ្ឋាន”ន្តិ។ រូបវិភក្តការវេសេន
(សារត្ថ. ដី. ១.១២.នេវញ្ញកណ្ណាវណ្ណានា) បវត្តោ ចតុត្ថិជោបិ អរូបដ្ឋានវិសេសោ
ចតុត្ថដ្ឋានសង្គហោ ឯវាតិ អាហា “ចត្តារិ ឈានានី”តិ។ យុត្តំ តាវ ចិត្តកក្កតា
កវោក្កមនត្តតាវិយ វិបស្សនាចាទកតាបិ ចតុន្នំ ឈានានំ សាធារណាតិ
តេសំ វេសេន “ចត្តារិ ឈានានី”តិ វេចនំ, អភិញ្ញាចាទកតា បន
និរោធជាទកតា ច ចតុត្ថស្សេវ ឈានស្ស អាវេណិកា, សា កថំ ចតុន្នំ
ឈានានំ សាធារណា វុត្តាតិ? បរម្បរាធិដ្ឋានការតោ។ បទដ្ឋានបទដ្ឋានម្បិ ហិ
បទដ្ឋានន្តេវ វុច្ចតិ, ការណាការណាម្បិ ការណាន្តិ យថា “តិណោហិ សត្តំ
សិទ្ធិ”ន្តិ, ឯវត្ថោ កត្វា បយោជននិទ្ទេសេ អដ្ឋសមាបត្តិក្កហណំ សមត្តិតំ
ហោតិ។ ចិត្តកក្កតត្ថានីតិ ចិត្តសមាធានត្ថានិ, ធិដ្ឋធម្មសុខវិហារត្ថានីតិ
អត្តោ។ ចិត្តកក្កតាសីសេន ហិ ធិដ្ឋធម្មសុខវិហារោ វុត្តោ,
សុក្ខវិបស្សកធិណាសវវេសេន ចេតំ វុត្តំ។ តេនាហា “ឯកក្កចិត្តា សុខំ ធិវសំ
វិហារិស្សមា”តិ។ កវោក្កមនត្ថានីតិ កវេសុ និព្ពត្តិអត្ថានិ។

យស្មា (សារត្ថ. ដី. ១.១២.នេវញ្ញកណ្ណាវណ្ណានា) ពោធិសត្តេន
ពោធិមណ្ឌបសង្កមនតោ បុព្វេបិ ចរិមកវេ ចតុត្ថដ្ឋានំ និព្ពត្តិតបុព្វំ, តទា បន
តំ និព្ពត្តិតមត្តមេវ អហោសិ, នវិបស្សនាទិចាទកំ, តស្មា “ពោធិវុក្ខមូលេ
និព្ពត្តិត”ន្តិ តតោវិសេសេត្វា វុត្តំ។ វិបស្សនាចាទកន្តិវិបស្សនាវម្តេ
វិបស្សនាយ ចាទកំ។ អភិញ្ញាចាទកន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ ពុទ្ធានញ្ញិ
បឋមារម្តេ ឯវ ចាទកដ្ឋានេន បយោជនំ អហោសិ, ន តតោ បរំ
ឧបរិមគ្គាធិកមជលសមាបត្តិអភិញ្ញាវឡញ្ញនាធិអត្ថំ។
អភិសម្ពោធិសមធិកមតោ បដ្ឋាយ ហិ សព្វំ ញ្ញាណាសមាធិកិច្ចំ
អាកដ្ឋមត្តបដិពទ្ធុមេវាតិ។ សព្វកិច្ចសាធិកន្តិ

អនុបុត្តវិហារាទិសព្ពកិច្ចសាធាកំ។ សព្វលោកិយលោកុត្តរគុណនាយកន្តិ
ឯត្ថវិបស្សនាភិញ្ញាទានកត្តា ឯវ ចតុត្ថស្ស ឈានស្ស ភគវតោ
សព្វលោកិយលោកុត្តរគុណនាយកតា វេទិតញ្ញា។
សព្វញ្ញាតញ្ញាលាបទដ្ឋានញ្ញា មគ្គញ្ញាលំ, មគ្គញ្ញាលាបទដ្ឋានញ្ញា
សព្វញ្ញាតញ្ញាលំ អភិសម្ពោធិ, តទទិគមសមកាលមេវ ភគវតោ សព្វ
ពុទ្ធកុណា ហត្ថគតា អហេសុំ, ចតុត្ថជ្ឈានសន្និស្សយោ ច មគ្គាធិគមោតិ។

បុព្វភាគបដិបទាទិវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បុព្វេនិវាសកថាវណ្ណានា

៥២. ទិដ្ឋវិជ្ជានន្តិ បុព្វេនិវាសញ្ញាណាទិព្វចក្កញ្ញាណាសម្ពាតានំ ទិដ្ឋវិជ្ជានំ។
អនុបទវណ្ណានាតិ តាសំវិជ្ជានំ និទ្ទេសទាឡិយា អនុបទវណ្ណានា។
ការពានយោតិ ឧប្បាទនវិធិ។ “សោ”តិ បច្ចត្តវចនស្ស អហំ-សទ្ទេន សម្ពន្ធនេ
ការណំ ទស្សេតុំ “អភិនិច្ឆាមេសិ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ ទាឡិយំ វា “អភិនិច្ឆាមេសិ”ន្តិ
ឧត្តមបុរិសស្ស យោគោតិ អហំ-សទ្ទេន អានេត្វា វុច្ចមានេ តទត្ថោ ចាកដោ
ហោតីតិ “សោ អហ”ន្តិ វុត្តំ។ អភិនិហរិទ្ធិ ចិត្តំ ឈានាវម្ពណតោ អបនេត្វា
បុព្វេនិវាសាភិមុខំ បេសេសី, បុព្វេនិវាសនិដ្ឋំ បុព្វេនិវាសចោណំ
បុព្វេនិវាសបញ្ញាវំ អកាសិន្តិ អត្ថោ។

បុព្វេអតីតជាតិសុ និវុត្តក្ខន្ធា បុព្វេនិវាសោ។ និវុត្តាតិ ច អដ្ឋាវុត្តា
អនុភូតា អត្ថនោ សន្តានេ ឧប្បជ្ជិត្វា និវុត្តា, គោចរនិវាសេន និវុត្តធម្មា វា
អត្ថនោវិញ្ញាណោនវិញ្ញាតា, បរវិញ្ញាណាវិញ្ញាតាបិ វា
និដ្ឋវដុមកានុស្សរណាទីសុ, តំ បុព្វេនិវាសំ យាយ សតិយា អនុស្សរតិ, តាយ
សម្មយុត្តំ ញ្ញាលំ បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាលំ។ បដិនិវត្តន្តស្សាតិ បុព្វេនិវាសំ

អនុស្សរណាវសេន យាវទិច្ឆកំ គន្ធា បច្ឆាគច្ឆន្តស្ស។ តស្មាតិ វុត្តស្សេវត្ថស្ស
ការណាភាវេន បច្ឆាមសំ, បដិនវត្តន្តស្ស បច្ឆវេក្ខណាភាវតោតិ វុត្តំ ហោតិ។
ឥធូបបត្តិយាតិ ឥធ ចរិមកវេ ឧបបត្តិយា។ អនន្តរន្តិ អតីតានន្តរមាហា។
អមុត្រាតិ អមុកស្មី ភវេតិ អត្ថោ។ ឧទចាទិន្តិ ឧប្បជ្ជិ។ តាហិ ទេវតាហិ
តុសិតាទេវតាហិ។ ឯកគោត្តាតិ តុសិតគោត្តន ឯកគោត្តោ។
មហាពោធិសត្តានំ សន្តានស្ស បរិយោសាធាវត្ថាយ ទេវលោក្ខបបត្តិជនកំ
នាម អកុសលេន កម្ពុនា អនុបទុតមេវ ហោតីតិ អធិប្បាយេន “ទុក្ខំ បន
សន្ធាវទុក្ខមេវ” តិ វុត្តំ។ មហាបុញ្ញានម្បិ បន ទេវបុត្តានំ
បុព្វនិមិត្តប្បត្តិកាលាទីសុ អនិជ្ឈាវម្ពណសមាយោគោ ហោតិយេវាតិ “កទាទិ
ទុក្ខទុក្ខស្សបិ សម្ពុវោ នត្ថិ” តិ ន សក្កា វុត្តំ។ សត្តបញ្ញាស... បេ... បរិយន្តោតិ
ឥទំ មនុស្សនំ វស្សគណាធាវសេន វុត្តំ។ តត្ថ ទេវានំ វស្សគណានាយ បន
ចតុសហស្សមេវ។

អតីតភវេ (សារត្ថ. ដ. ១.១២.បុព្វេនិវាសកថាយំ) ខន្ធ
តប្បដិពទ្ធនាមគោត្តានិ ច សព្វំ បុព្វេនិវាសន្តេវ សង្កហិតន្តិ អាហា “កីរិទិតំ
ករោតិ? បុព្វេនិវាស” ន្តិ។ មោហោ បដិច្ឆាទកដ្ឋេន “តមោ” តិ វុច្ឆតិ “តមោ
វិយា” តិ កត្វា។ ឱភាសករណដ្ឋេនាតិ កាតព្វតោ ករណំ, ឱភាសោវ ករណំ,
អត្តនោ បច្ឆយេន ឱភាសភាវេន និព្វត្តតព្វដ្ឋេនាតិ អត្ថោ។ សេសំ
បសំសាវចនន្តិ បដិបក្ខវិធមនបវត្តិវិសេសានំ ពោធនតោ វុត្តំ។ អវិជ្ជា
វិហតាតិ ឯតេនវិជ្ជេនដ្ឋេនវិជ្ជាតិ អយម្បិ អត្ថោ ទីបិតោតិ ទដ្ឋព្វំ។ យស្មាវិជ្ជា
ឧប្បន្នាតិ ឯតេនវិជ្ជាបដិបក្ខា អវិជ្ជា, បដិបក្ខតា ចស្ស បហាតព្វភាវេន
វិជ្ជាយ ច បហាយកភាវេនាតិ ទស្សេតិ។ ឯស នយោ ឥតវស្មិម្បិ បទទ្ធយេតិ
ឥមីនា តមោវិហតោវិនដ្ឋោ។ កស្មា? យស្មា អាលោកោ ឧប្បន្នោតិ ឥមមត្តំ

អតិទិសតិ។ បេសិតត្ថស្សតិ យថាធិប្បតត្ថសិទ្ធិ បតិវិស្សដ្ឋត្ថស្ស។ យថា
អប្បមត្ថស្សតិ អញ្ញស្សបិ កស្សចិ មាទិសស្សតិ អធិប្បាយោ។

បុព្វេនិវាសកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ទិព្វបក្ខញ្ញាណកថាវណ្ណានា

៥៣. ឥធាតិ ភយកេវវសុត្តេ វុត្តំ។ ឥធ អយំ វិសេសោតិ យោជនា។
វុត្តសទិសមេវ “មេតិ មយា” តិអាទិនា។ បរិកម្មកិច្ចន្តិ
“អភិញ្ញាទាទកចតុត្ថជ្ឈានតោ វុដ្ឋាយ សព្វបច្ឆិមា និសដ្ឋា
អាវុទ្ធិតញ្ញា” តិអាទិនា, កសិណារម្មណំ អភិញ្ញាទាទកជ្ឈានំ សព្វាការេន
អភិនិហារក្ខមំ កត្វា” តិអាទិនា ច វុត្តេន បរិកម្មេន កិច្ចំ បយោជនំ នត្ថិ។ ន
តេន ឥធ អត្ថោតិ តេន ភាវនានយេន ឥធ ចាឡិយា អត្តវណ្ណានាយំ អត្ថោ នត្ថិ
តថាភាវនាយ ឥធ អនធិប្បតត្ថោតិ អធិប្បាយោ។

ទិព្វបក្ខញ្ញាណកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អាសវក្ខយញ្ញាណកថាវណ្ណានា

៥៤. វិបស្សនាទាទកន្តិ (សាវត្ថ. ដ៏. ១.១៤. អាសវក្ខយញ្ញាណកថាយំ; ដ៏.
និ. ដ៏. ១.២៤៨; អ. និ. ដ៏. ២.៣.៥៩) វិបស្សនាយ បទដ្ឋានភូតំ។ វិបស្សនា ច តិវិធា
វិបស្សនកបុគ្គលកេនេន។ មហាពោធិសត្តានញ្ញិ បច្ចេកពោធិសត្តានញ្ញ
វិបស្សនា ចិន្តាមយញ្ញាណសំវុទ្ធិតត្តា សយម្ពញ្ញាណភូតា, ឥតរេសំ
សុតមយញ្ញាណសំវុទ្ធិតត្តា បរោបទេសសម្ពត្ថា, សា “ឋបេត្វា
នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ អវសេសរូចារូបជ្ឈានំ អញ្ញតរតោ
វុដ្ឋាយា” តិអាទិនា អនេកធា អរូបមុខវសេន ចតុធាតុវត្ថានេ វុត្តានំ តេសំ

តេសំ ធាតុបរិក្ខហមុខានំ អញ្ញាតមុខវសេន អនេកធាវវិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ.
១.៣០៦) ឆានានយតោវិភាវិតា។ មហាពោធិសត្តានំ បន
ចតុវិសតិកោធិសតសហស្សមុខេន បភេទគមនតោ ឆានានយំ
សព្ពញ្ញាតញ្ញាណាសន្និស្សយស្ស អរិយមគ្គញ្ញាណាស្ស អធិដ្ឋានភូតំ
បុព្ពភាគញ្ញាណាគព្ធ�ំ គណ្ណាបេន្តំ បរិចាកំ គច្ឆន្តំ បរមគម្ពីរសណ្ណាសុខុមតរំ
អនញ្ញាសាធារណំវិបស្សនាញ្ញាណំ ហោតិ, យំ អដ្ឋកថាសុ
មហាវជិរញ្ញាណន្តិ វុច្ឆតិ។ យស្ស ច បវត្តិវិភាគេន
ចតុវិសតិកោធិសតសហស្សប្បភេទស្ស ចាទកកាវេន សមាបន្និយមាធា
ចតុវិសតិកោធិសតសហស្សសម្ព័ន្ធ ទេវសិកំ សត្ត វឌ្ឍញ្ញនកសមាបត្តិយោ
វុច្ឆន្តិ, ស្វាយំ ពុទ្ធានំវិបស្សនាចារោ បរមត្ថមញ្ញាសាយ វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណនាយ
(វិសុទ្ធិ. មហាជី. ១.១៤៤) ឧទ្ទេសតោ ទស្សិតោ, អត្ថិកេហិ តតោ
គហោតញ្ញាតិ។

អាសវានំ ខេបនតោ សមុច្ឆិន្ទនតោ អាសវក្ខយោ, អរិយមគ្គោ,
ឧក្ខជ្ជនិទ្ទេសវសេន អរហត្តមគ្គគ្គហណំ។ អាសវានំ ខយេ ញ្ញាណំ
អាសវក្ខយញ្ញាណន្តិ ទស្សន្តោ “តត្រ ចេតំ ញ្ញាណ”ន្តិ វត្វា ខយេតិ ច អាធារេ
ភុម្មំ, នវិសយេតិ ទស្សន្តោ “តប្បវិយា បន្ទត្តា”តិ អាហា។ ៩ទំ ទុក្ខន្តិ ទុក្ខស្ស
អរិយសច្ចស្ស តទា បច្ចក្ខតោ គហិតភាវទស្សនំ។ ៧ត្ថកំ ទុក្ខន្តិ ទុក្ខស្ស
អរិយសច្ចស្ស តទា បច្ចក្ខតោ គហិតភាវទស្សនំ។ ៧ត្ថកំ ទុក្ខន្តិ តស្ស បរិច្ឆិដ្ឋ
គហិតភាវទស្សនំ។ ន ៩តោ ភិយ្យាតិ អនវសេសេត្វា គហិតភាវទស្សនំ។
តេនាហ “សព្ពម្បិ ទុក្ខសច្ច”ន្តិអាទិ។ សរសលក្ខណាបដិវេធនាតិ
សភាវសម្ព័ន្ធតស្ស លក្ខណាស្ស អសម្មោហតោ បដិវិជ្ឈនេន។
អសម្មោហបដិវេធនាតិ ច យថា តស្មី ញ្ញាណោ បវត្តេ បច្ឆា ទុក្ខស្ស
សុរាទិបរិច្ឆេទេ សម្មោហោ ន ហោតិ, តថា បវត្តិ។ តេនាហ “យថាភូតំ

អព្ពញ្ញាសិ"ន្តិ។ យំ ឋានំ បត្វាតិ យំ និព្វានំ មគ្គស្ស អារម្មណបច្ចយដ្ឋេន
ការណាភូតំ អាគម្ម។ តទុកយវតោ ហិ បុគ្គលស្ស បត្តិ តទុកយស្ស បត្តិ
វុត្តំ។ បត្វាតិ វា ចាបុណនហេតុ។ អប្បវត្តិន្តិ អប្បវត្តិនិមិត្តំ។ តេ វា នប្បវត្តិន្តិ
ឯត្តាតិ អប្បវត្តិ, និព្វានំ។ តស្សាតិ ទុក្ខនិរោធស្ស។ សម្មាបកន្តិ
សច្ចិកិរិយាវសេន សម្មនេវ ចាបកំ។

កិលេសវសេនាតិ អាសវសម្ពាតកិលេសវសេន។ យស្មា អាសវានំ
ទុក្ខសច្ចបរិយាយោ តប្បរិយាបន្នត្តា, សេសសច្ចានព្វា
តំសមុទយាធិបរិយាយោ អត្ថិ, តស្មា វុត្តំ។ “បរិយាយតោ”តិ។ ទស្សេន្តោ
សច្ចានីតិ យោជនា។ អាសវានំយេវ ចេត្ត គហណំ “អាសវានំ
ខយញ្ញាណាយា”តិ អារទ្ធត្តា។ តថា ហិ អាសវិវិមុត្តិ សីសេនេវ
សព្ពសំកិលេសវិមុត្តិ វុត្តា។ “ឥទំ ទុក្ខន្តិយថាភូតំ អព្ពញ្ញាសិ”ន្តិអាធិនា
មិស្សកមគ្គោ ឥធ កថិតោតិ “សហវិបស្សនាយ កោដិប្បត្តំ មគ្គំ កថេតិ”តិ
វុត្តំ។ ឯត្ត ច សច្ចបដិវេធស្ស តទា អតីតកាលិកត្តា “យថាភូតំ អព្ពញ្ញាសិ”ន្តិ
វត្វាបិ អភិសមយកាលេ តស្ស បច្ចុប្បន្នតំ ឧបាទាយ “ឯវំ ជានតោ ឯវំ
បស្សតោ”តិ វត្តមានកាលេន និទ្ទេសោ កតោ។ សោ ច កាមំ មគ្គក្ខណតោ
បរំ យាវដ្ឋតនា អតីតកាលិកោ ឯវំ, សព្ពបឋមំ បនស្ស អតីតកាលិកត្តំ
ជលក្ខណេន វេទិតព្ពន្ធិ អាហា “វិមុច្ចិត្តាតិ ឥមិនា ជលក្ខណំ ទស្សេតិ”តិ។
ជានតោ បស្សតោតិ វា ហេតុនិទ្ទេសោយំ។ ជាននហេតុ ទស្សនហេតុ
កាមាសវា ចិត្តំ វិមុច្ចិត្តាតិ យោជនា។ ភវាសវគ្គហណេនេវ ចេត្ត ភវរាគស្ស
វិយ ភវទិដ្ឋិយាបិ សមវរោធាតិ ទិដ្ឋាសវស្សបិ សង្កហោ ទដ្ឋព្ពោ។

ឡីណាជាតិតិអាធិហិ បទេហិ។ តស្សាតិ បច្ចវេក្ខណញ្ញាណស្ស។ ភូមិន្តិ
បវត្តិជ្ជានំ។ ន តាវស្ស អតីតា ជាតិ ឡីណា មគ្គការណាយាតិ អធិប្បាយោ។ តត្ថ

ការណាមាហ “បុព្វេវ ជីណាត្តា” តិ។ ន អនាគតា អស្សជាតិ ជីណាតិ
យោជនា។ ន អនាគតាតិ ច អនាគតត្ថសាមញ្ញំ គហេត្វា លេសេន ចោទេតិ។
តេនាហ “អនាគតេ វាយាមារាតោ” តិ, អនាគតវិសេសោ បនេត្ត
អធិប្បតោ, តស្ស ច ខេបនេ វាយាមាបិ លព្ពតេវ។ តេនាហ “យា បន
មគ្គស្ស” តិអាទិ។ ឯកចតុបញ្ចវេការកវេស្វតិ កវត្ថយគ្គហណំ វុត្ថនយេន
អនវសេសតោ ជាតិយា ជីណាភាវទស្សនត្ថំ។ តន្តិ យថាវុត្ថំ ជាតី។ សោតិ
កកវា។

ព្រាហ្មចរិយវាសោ នាម ឥធ មគ្គព្រាហ្មចរិយស្ស និព្វត្តនមេវាតិ អាហ
“និដ្ឋិត” ត្ថិ។ សម្មាទិនិដ្ឋិយា ចតុសុ សច្ចេសុ បរិញ្ញាទិកិច្ចសាធនវសេន
បវត្តមាធាយ សម្មា សង្កប្បាទីនម្បិ ទុក្ខសច្ចេ បរិញ្ញាភិសមយានុគុណា បវត្តិ,
ឥតវសច្ចេសុ ច នេសំ បហានាភិសមយាទិវសេន បវត្តិ ចាកជា វេ។ តេន វុត្ថំ
“ចតុហិ មគ្គេហិ បរិញ្ញាបហានសច្ចិកិរិយាភាវនាវសេនា” តិ។ ឥត្តត្តាយាតិ
ឥមេ បកាវា ឥត្ថំ, តព្ពាវេ ឥត្តត្ថំ, តទត្តន្តិ វុត្ថំ ហោតិ។ តេ បន បកាវា
អរិយមគ្គព្យាបារក្ខតា បរិញ្ញាទយោ ឥធាធិប្បតាតិ អាហ
“វរុសោឡសកិច្ចភាវាយា” តិ។ តេ ហិ មគ្គំ បច្ចវេក្ខតោ មគ្គានុភាវេន ចាកជា
ហុត្វា ឧបជ្ឈហន្តិ, បរិញ្ញាទីសុ ច បហានមេវ បធានំ តទត្តត្តា ឥតវេសន្តិ អាហ
“កិលេសក្ខយាយវា” តិ។ បហីនកិលេសបច្ចវេក្ខណាវសេន វា ឯតំ វុត្ថំ។
ឥត្តត្តាយាតិ និស្សក្កេ សម្បទានវចនន្តិ អាហ “ឥត្តភាវតោ” តិ។ អបរំ
អនាគតំ។ ឥមេ បន ចរិមត្តភាវសម្ពាតា បញ្ចក្ខន្ធា។ បរិញ្ញាតា តិដ្ឋន្តិ ឯតេន
តេសំ អប្បតិដ្ឋតំ ទស្សេតិ។ អបរិញ្ញាមូលកា ហិ បតិដ្ឋា។ យថាហ
“កតធឿ កាវេ ចេ, ភិក្ខុវេ, អាហារេ អត្ថិ វាគោ អត្ថិ នដ្ឋិ អត្ថិ តណ្ហា, បតិដ្ឋតំ
តត្ថ វិញ្ញាណំ វិរុទ្ធុ” ត្ថិអាទិ (សំ. និ. ២.៦៤; មហានិ. ៧; កថា. ២៩៦)។ តេនេវាហ
“និទ្ទមូលកា វុត្តាវិយា” តិអាទិ។

បច្ចុប្បន្នក្នុងក្រណាត់បរិក្ខេបនេះ, ឯ បឋមទុតិយក្រណាត់យុទ្ធសាស្ត្រនៃ វិយ
 កេរ្តិ៍ល្អ អធិប្បាយ។ ឧទាហរណ៍ ឯកមន្ត្រីសេនាតិ អធិប្បាយ។ សូមតែ ហ៊ា
 តំ បុព្វេ ឧស្សិតមេរាតិ។ បុព្វេនិវាសក្រណាត់ អតីតវិស្វកម្មសកាតតាយ
 តត្ថវិការតោ ឯ អតីតសក្រណាត់ សង្គ្រហត្ថាតិ យោជនា។ តត្ថ
 អតីតសក្រណាត់ អតីតខន្ធយ តនធាតុសង្ខារតោ អតីតកោដ្ឋាសេ
 អប្បជិហតំ ក្រណាត់។ ធិត្ថបក្ខនាតិ សបរិកណ្ណាន ធិត្ថបក្ខក្រណាត់។
 បច្ចុប្បន្នសោ ឯ អនាគតសោ ឯ បច្ចុប្បន្ននាគតសំ, តត្ថ ក្រណាត់
 បច្ចុប្បន្ននាគតសក្រណាត់។ សកលលោកិយលោកុត្តរគុណាន្តិ ឯតេន សត្តំ
 លោកំ ឧត្តរិត្វា អភិកុយ្យ បិតត្ថា សត្តញ្ញតក្រណាត់ស្ស វិយ
 សេសាសាធារណក្រណាត់ស្ស ពលក្រណាត់អាវេណីកតុទ្ធជម្មាធិនម្មី
 អនញ្ញសាធារណានំ ពុទ្ធកុណានំ សង្គ្រហោ វេទិតញ្ញោ។ តេនាហា “សព្វេបិ
 សត្តញ្ញគុណោ សង្គ្រហត្ថា”តិ។

អាសវក្ខយក្រណាត់ថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អរញ្ញវាសការណាវណ្ណានា

៥៥. សិយា ខោ បនតេ ព្រាហ្មណាតិ ឯត្ថ សិយាតិ “អប្បេវា”តិ ឥមិនា
 សមាធន្តោ និចាតោ, តស្មា ‘ព្រាហ្មណ, អប្បេវ’ ខោ បនតេ ឯវមស្សា’តិ
 អត្ថោ។ យំ បន អដ្ឋកថាយំ “កទាចី”តិ វុត្ថំ, តម្មី ឥមមេវត្ថំ សន្ធាយ វុត្ថំ
 អការណំ ព្រាហ្មណេន បរិកប្បិតមត្ថំ បដិបក្ខិបិត្វា អត្ថនោ អធិប្បតំ
 ការណំ ឧស្សន្តោ។ អត្ថោវ ជលំ តទទីនវុត្ថិតាយ វសោ ឯតស្សាតិ អត្ថវសោ,
 ហេតុតិ ឯវំ វា ឯត្ថ អត្ថោ ធន្តញ្ញោ។ អត្ថនោ ឯ ធិដ្ឋធម្មសុខវិហារាន្តិ ឯតេន សត្ថា
 អត្ថនោ វិវេកាភិវត្តិ បកាសេតីតិ ឧស្សន្តោ “ធិដ្ឋធម្មា នាមា”តិ អាធិមាហា។
 តត្ថ ឥវិយាបថវិហារាន្តិ ឥវិយាបថបវត្ថិនំ។ តប្បវត្តិយោ ហិ ឯកស្មី

ឥរិយាបថ ឧប្បន្នទុក្ខំ អញ្ជ្រាណ ឥរិយាបថនវិច្ឆិទ្ធិត្វា ហរណតោវិហារាតិ
វុច្ឆន្តិ។ បច្ឆិមញ្ចា ជនតំ អនុកម្មមាណាតិ ឯតេន យោ អាទិតោ ព្រាហ្មណេន
“ភវំ តេសំ កោតមោ បុព្វង្គមោ... បេ... ទិដ្ឋានុគតី អាបជ្ជតី” តិ វុត្តោ, យោ ច
តថា “ឯវមេតំ ព្រាហ្មណា” តិ អាទិនា អត្តនា សម្មជិដ្ឋិតោ, តមេវ អត្ថំ
និគមនវសេន ទស្សន្តោ យថានុសន្ធិនាវ សត្តា ទេសនំ ទិដ្ឋាបេសិ។

អរញ្ញាវាសការណាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ទេសនានុមោទនាវណ្ណានា

៥៦. ឯវំ ទិដ្ឋាបិតាយ ទេសនាយ ព្រាហ្មណោ តត្ថ ភក្កតិ បសាទំ
បវេទន្តោ “អភិក្កន្ត” តិ អាទិមាហា។ អភិក្កន្តាតិ (សាវត្ថ. ដ.
១.១៥.ទេសនានុមោទនកថា; ធិ. និ. ដ. ១.២៥០; សំ. និ. ដ. ១.១.១; អ. និ. ដ.
២.២.១៦) អភិក្កន្តា, វិគតាតិ អត្ថោតិ អាហា “ខយេ ទិស្សតី” តិ។ តេនេវ ហិ
“និក្ខន្តោ បឋមោ យាមោ” តិ វុត្តំ។ អភិក្កន្តតរោតិ អតិវិយ កន្តតរោ
មនោរមោ។ តាទិសោ ច សុន្ទរោ ភទ្ទកោ នាម ហោតីតិ អាហា “សុន្ទរេ
ទិស្សតី” តិ។

កោតិ ទេវនាគយក្ខតទុព្ភាទីសុ កោ កតមោ។ មេតិ មម។ ចាទានីតិ
ចាទេ។ ឥទ្ធិយាតិ ឥមាយ ឯវុច្ឆាយ ទេវិទ្ធិយា។ យសសាតិ ឥមិនា ឯទិសេន
បរិវារេន បរិជនេន។ ជលន្តិវិជ្ជោតមាណោ។ អភិក្កន្តនាតិ អតិវិយ កន្តេន
កមនីយេន អភិរូបេន។ វណ្ណានាតិ ធិវិវណ្ណេន សរីរវណ្ណានិកាយ។ សព្វា
ឱកាសយំ ទិសាតិ ទសបិ ទិសា ឱកាសេន្តោ បកាសេន្តោ, ចន្តោវិយ សូរិយោ
វិយ ច ឯកោកាសំ ឯកាលោកំ ករោន្តោតិ តាថាយ អត្ថោ។ អភិរូបេតិ
ឧទ្យាវរូបេ សម្មន្ទរូបេ។

“ចោរោ ចោរោ, សប្បោ សប្បោ” តិអាធីសុ ភយេ អាមេឌិតំ។ “វិជ្ជំ វិជ្ជំ,
បហា បហា” តិអាធីសុ កោធនេ, “សាធុ សាធុ តិអាធីសុ (ម. និ. ១.៣២៧; សំ. និ.
២.១២៧; ៣.៣៥; ៥.១០៨៥) បសំសាយំ, “គច្ឆ គច្ឆ, លុនាហិ លុនាហិ” តិអាធីសុ
តុរិតេ, “អាគច្ឆ អាគច្ឆា” តិអាធីសុ កោតូហាលេ, “ពុទ្ធោ ពុទ្ធោ តិ
ចិន្តោន្តោ” តិអាធីសុ (ពុ. វិ. ២.៤៤) អប្បវេ, “អភិក្កមថាយស្មន្តោ,
អភិក្កមថាយស្មន្តោ” តិអាធីសុ (ធី. និ. ៣.២០; អ. និ. ៩.១១) ហាសេ, “កហំ
ឯកបុត្តក, កហំ ឯកបុត្តកា” តិអាធីសុ (ម. និ. ២.៣៥៣; សំ. និ. ២.៦៣)
សោកេ, “អហោ សុខំ អហោ សុខ” តិអាធីសុ (ឧទា. ២០; ធី. និ. ៣.៣០៥; ចូឡ្យវ.
៣៣២) បសានេ។ ច-សន្នោ អវុត្តសមុច្ចយត្ថោ។ តេន គរហាអសម្មាណធិនំ
សន្តិហោ ទដ្ឋញ្ចោ។ តត្ថ “ចាចោ ចាចោ” តិអាធីសុ គរហាយំ។ “អភិរូបក
អភិរូបកា” តិអាធីសុ អសម្មានេ ទដ្ឋព្ពំ។

នយិទំ អាមេឌិតវសេន ទិក្ខុត្តំ វុត្តំ, អថ ខោ អត្ថទ្វយវសេនាតិ ទស្សន្តោ
“អថ វា” តិអាធិមាហា។ អភិក្កន្តន្តិ វេចនំ អបេក្ខិត្វា នបុសកលិដ្ឋវសេន វុត្តំ, តំ
បនភគវតោ វេចនំ ធម្មស្ស ទេសនាតិ កត្វា តថា វុត្តំ។ អត្ថមត្តទស្សនំ វា ឯតំ,
តស្មា អត្ថវសេន លិដ្ឋិវភត្តិវិបរិណាមោ វេទិតញ្ចោ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ
នយោ។ ទោសនាសនតោតិ វាគាធិកិលេសទោសវិធមនតោ,
គុណាធិគមនតោតិ សីលាធិគុណានំ សម្មាបនតោ។ យេ គុណោ ទេសនា
អធិគមេតិ, តេសុ បធានភូតា ទស្សតញ្ចាតិ តេ បធានភូតេ តាវ ទស្សតុ
“សទ្ធាជននតោ បញ្ញាជននតោ” តិ វុត្តំ។ សទ្ធាបមុខា ហិ លោកិយា គុណា,
បញ្ញាបមុខា លោកុត្តរា។ សីលាធិអត្ថសម្មត្តិយា សាត្តតោ,
សភាវនិវុត្តិសម្មត្តិយា សព្វញ្ញនតោ។ សុវិញ្ញយ្យសទ្ធបយោគតាយ
ឧត្តានបទតោ, សល្លាសុខុមភាវេន ទុត្តិញ្ញយ្យត្តតាយ គម្ពីរត្តតោ។
សិនិទ្ធមុទុមធុរសទ្ធបយោគតាយ កណ្តាសុខតោ,

វិបុលវិសុទ្ធបេមនីយត្ថតាយ ហធិយង្គមតោ។ មាណវិធមនេន
អនត្តក្កំសនតោ, ធម្មសារម្ពមទ្ទនេន អបរវម្ពនតោ។ ហិតាធិប្បាយបវត្តិយា
បរេសំ រាគបរិឡាហាធិវ្យបសមនេន ច ករុណាសីតលតោ,
កិលេសន្ទការវិធមនេន បញ្ញាវធាតតោ។ ករវីករុតមញ្ញតាយ
អាចាថរមណីយតោ, បុញ្ញាបរាវិរុទ្ធសុវិសុទ្ធត្ថតាយ វិមទ្ធក្ខមតោ។
អាចាថរមណីយតាយ ឯវ សុយ្យមាណសុខតោ, វិមទ្ធក្ខមតាយ
ហិតជ្ឈាសយប្បវត្តិតតាយ ច វិមសិយមាណហិតតោ។ ឯវមាធិហិតិ
អាធិសទ្ទេន សំសារចក្កនិវត្តនតោ, សទ្ធម្មចក្កប្បវត្តនតោ,
មិច្ឆាវាធិវិធមនតោ, សម្មាវាធបតិជ្ជាបនតោ, អកុសលមូលសមុទ្ធវណតោ,
កុសលមូលសំរោបនតោ, អចាយទ្វារបិដានតោ, សក្កមគ្គទ្វារវិវរណតោ,
បរិយុជ្ជានវ្យបសមនតោ, អនុសយសមុគ្គាតនតោតិ ឯវមាធិនំ សង្គហោ
ធន្តោ។

អធាមុខជ្ជបិតតន្តិ កេនចិ អធាមុខំ បបិតំ។ ហេដ្ឋាមុខជាតតន្តិ សភារេនេវ
ហេដ្ឋាមុខជាតំ។ ឧគ្សាជេយ្យាតិ វិវដំ ករេយ្យ។ ហត្ថ គហេត្វាតិ
“បុរត្តាភិមុខោ, ឧត្តរាភិមុខោ វា គច្ឆា”តិអាធិនិ អវត្វា ហត្ថ គហេត្វា
“និស្សន្ទេហំ ឯស មគ្គោ, ឯវំ គច្ឆា”តិ វេទេយ្យ។ កាឡបក្ខចាតុទ្ទសីតិ
កាឡបក្ខេ ចាតុទ្ទសី។

និកុដ្ឋិតំ អាធមយ្យស្ស អនាធារភូតំ ភាជនំ អាធារភាវាចាធនវសេន
ឧក្កុដ្ឋេយ្យ។ ហេដ្ឋាមុខជាតតាយ សទ្ធម្មវិមុខំ, អធាមុខជ្ជបិតតាយ អសទ្ធម្មេ
បតិតតន្តិ ឯវំ បទទ្ធយំ យថាវហំ យោជេតព្ពំ, ន យថាសង្ខំ។ កាមំ
កាមច្ចន្ទាធយោបិ បដិច្ឆាធកា, មិច្ឆាធិដ្ឋិ បន សវិសេសំ បដិច្ឆាធិកាតិ អាហ
“មិច្ឆាធិដ្ឋិកហានបដិច្ឆន្ទ”ន្តិ។ តេនាហ ភគវា “មិច្ឆាធិដ្ឋិបរមាហំ, ភិក្ខុវេ, វជ្ជំ

វឌ្ឍនភាព" តិ (អ. និ. ១.៣១០)។ សព្វោ អបាយកាមិមគ្គោ កុម្មតោ "កុដ្ឋតោ មគ្គោ" តិ កត្វា។ សម្មាទិដ្ឋិអាទីនំ ឧដុបដិបក្ខតាយ មិច្ឆាទិដ្ឋិអាទយោ អដ្ឋ មិច្ឆត្ថធម្មា មិច្ឆាមគ្គោ។ តេនេវ ហិ តទុកយបដិបក្ខតំ សន្ធាយ "សគ្គមោក្ខមគ្គំ អាចិក្ខន្តេនា" តិ វុត្ថំ។ សប្បិអាទិសន្និស្សយោ បដិចោ ន តថា ឧដ្ឋលោ, យថា តេលសន្និស្សយោតិ តេលបដ្ឋោតគ្គហណំ។ ឯតេហិ បរិយាយេហិ តិ ឯតេហិ និកុដ្ឋិតុក្កដ្ឋនបដិច្ឆន្និវិវរណាទិឧបមោបមិតត្ថបកាវេហិ, ឯតេហិ វា យថាវុត្ថេហិ សោឡសារម្មណាបរិគ្គហាអសម្មោហាវិហារទិព្វវិហារវិការវនបរិយាយេហិ វិជ្ជាត្ថយវិការវនាបទេសេន អត្ថនោ សព្វញ្ញុកុណាវិការវនបរិយាយេហិ ច។ តេនាហ "អនេកបរិយាយេន ធម្មោ បកាសិតោ" តិ។

នេសនានុមោទនាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បសន្នការវណ្ណានា

បសន្នការន្តិ បសន្នេហិ កាតត្ថំ សក្ការំ។ សរណាន្តិ បដិសរណំ។ តេនាហ "បរាយណា" ន្តិ។ បរាយណាការោ ច អនត្ថនិសេធនេន អត្ថសម្បជីវាទនេន ច ហោតីតិ អាហា "អយស្ស តាតា ហិតស្ស ច វិជាតា" តិ។ អយស្សាតិ ទុក្ខតោតិ វេទន្តិ, ចាបតោតិ បន យុត្តំ។ និស្សក្កេ ចេតំ សាមិវចនំ។ ឯត្ថ ច នាយំ គមិ- សន្នោ និ-សន្នាទយោវិយ ទិកម្មកោ, តស្មា យថា "អនំ កាមំ នេតី" តិ វុច្ចតិ, ឯវំ "គោតមំ សរណំ គប្បាមី" តិ វុត្ថំ ន សក្កា, "សរណាន្តិ គប្បាមី" តិ បន វុត្ថត្ថំ។ ឥតិ-សន្នោ ចេត្ត លុត្តនិទ្ទិដ្ឋោ, តស្ស ចាយមត្តោ - គមនញ្ច តទទិប្បាយេន ភជនំ, តថា ជាននំ វាតិ ទស្សន្តោ "ឥតិ ឥមិនា អធិប្បាយេនា" តិ អាទិមាហា។ តត្ថ ភជាមីតិ អាទិសុ បុរិមស្ស បុរិមស្ស បច្ឆិមំ បច្ឆិមំ អត្ថវចនំ។ ភជនំ វា

សរណាធិប្បាយេន ឧបសង្កមនំ, សេវនំ សន្តិការចរតា, បយិរុទាសនំ
វត្ថុបដិវត្តករណេន ឧបជ្ជានន្តិ ឯវំ សព្វថាបិ អនញ្ញសរណាតំយេវ ធិបេតិ។
“គន្ធាមី”តិ បទស្ស កថំ “ពុជ្ឈាមី”តិ អយមត្ថោលព្ពតីតិ អាហា
“យេសញ្ចី”តិអាទិ។

អធិកតមគ្គេ, សន្តិកតនិរោធពតិ បទទ្វយេនបិ ជលជ្ជា ឯវំ ទស្សិតា, ន
មគ្គជ្ជាតិ តេ ទស្សេន្តោ “យថានុសិដ្ឋំ បដិបទ្ធិមាទេ ចា”តិ អាហា។ ននុ ច
កល្យាណបុព្វដ្ឋនោបិ យថានុសិដ្ឋំ បដិបទ្ធិតីតិ វុច្ចតីតិ? កិញ្ចាបិ វុច្ចតិ,
និប្បរិយាយេន បន មគ្គជ្ជា ឯវំ តថា វត្ថុញ្ច, ន ឥតវេ និយាមោក្ខមនាភាវតោ។
តថា ហិ តេ ឯវំ “អចាយេសុ អបតមាទេ ធាវេតី”តិ វុត្តា។
សម្មត្តនិយាមោក្ខមនេន ហិ អចាយវិនិមុត្តិសម្ពវោ។ អក្ខាយតីតិ ឯវំ ឥតិ-
សន្តោ អាទិអត្ថោ, បការត្ថោ វា។ តេន “យាវតា, ភិក្ខុវេ, ធម្មា សន្ធិតា វា
អសន្ធិតា វា, វិរាគោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី”តិ សុត្តបទំ (អ. និ. ៤.៣៤; ឥតិវុ. ៩០)
សង្កណ្ហាតិ, វិត្តារោតិ វា ឥមិនា។ ឯវំ ច អរិយមគ្គោ និយ្យានិកតាយ, និព្វានំ
តស្ស តទត្ថសិទ្ធិហេតុតាយាតិ ឧភយមេវេត្ថ និប្បរិយាយេន ធម្មាតិ វុត្តោ។
និព្វានញ្ចិ អារម្មណបច្ចយភូតំ លភិទ្វា អរិយមគ្គស្ស តទត្ថសិទ្ធិ, អរិយជលានំ
“យស្មា តាយ សទ្ធាយ អរូបសន្តាយា”តិអាទិវចនតោ មគ្គេន សមុច្ឆិន្ទានំ
កិលេសានំ បដិប្បស្សន្តិបហានកិច្ចតាយ និយ្យានានុគុណតាយ
និយ្យានបរិយោសានតាយ ច។ បរិយត្តិធម្មស្ស បន
និយ្យានធម្មសមធិកមហេតុតាយាតិ ឥមិនា បរិយាយេន ធម្មភាវោលព្ពតិ ឯវំ,
ស្វាយមត្ថោ ចាហារុទ្ទោ ឯវំតិ ទស្សេន្តោ “ន កេវល”តិអាទិមាហា។

កាមរាគោ ភវរាគោតិ ឯវំអាទិកេនោ សញ្ជាបិ រាគោវិវដ្ឋតិ បហិយតិ
ឯតេនាតិ រាគវិរាគោតិ មគ្គោ កថិតោ។ ឯវំសន្ធិតាយ តណ្ហាយ

អន្តោធិជ្ឈានលក្ខណស្ស សោកស្ស ច តទុប្បត្តិយំ សត្តសោ បរិក្ខណត្តា
អនេជមសោកន្តិ ដលំ កថិតំ។ អប្បជិត្តលន្តិ អវិរោធិបនតោ កេនចិ អវិរុទ្ធី,
ឥដ្ឋំ បណ្ឌិតន្តិ វា អត្តោ។ បគុណារូបេន បវត្តិតត្តា, បកដ្ឋគុណវិការវនតោ វា
បគុណំ។ យថាហ “វិហឹសសញ្ញា បគុណំ ន ភាសី, ធម្មំ បណ្ឌិតំ មនុជេសុ
ព្រាហ្ម” តិ។ សត្តធម្មក្ខន្ធា កថិតាតិ យោជនា។

ទិដ្ឋិសីលសង្ឃាតេនាតិ “យាយំ ទិដ្ឋិ អរិយា និយ្យានិកា និយ្យាតិ តក្ករស្ស
សម្មា ទុក្ខក្ខយាយ, តថារូចាយ ទិដ្ឋិយា ទិដ្ឋិសាមញ្ញគតោ វិហារតី” តិ (ធិ. និ.
៣.៣២៤, ៣៥៦; ម. និ. ១.៤៩២; ៣.៥៤) ឯវំ វុត្តាយ ទិដ្ឋិយា, “យានិ តានិ សីលានិ
អខណ្ឌានិ អច្ឆិទ្គានិ អសពលានិ អកម្មាសានិ ភុជិស្សានិ វិញ្ញប្បសត្តានិ
អបរាមជ្ជានិ សមាធិសំវត្ថនិកានិ, តថារូបេហិ សីលេហិ សីលសាមញ្ញគតោ
វិហារតី” តិ (ធិ. និ. ៣.៣២៤; ម. និ. ១.៤៩២; ៣.៥៤; អ. និ. ៦.១២; បរិ. ២៧៤) ឯវំ
វុត្តានំ សីលានញ្ច សំហតភាវេន, ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញេនាតិ អត្តោ។ សំហតោតិ
យជិតោ។ អរិយបុគ្គលា ហិ យត្ថ កត្តចិ ទូរេ ឋិតាបិ អត្ថនោ គុណសាមគ្គិយា
សំហតា ឯវ។ អដ្ឋ ច បុគ្គល ធម្មទសាតេតិ តេ បុរិសយុគវសេន ចត្តារោបិ
បុគ្គលវសេន អដ្ឋេវ អរិយធម្មស្ស បច្ចក្ខន្ធស្សវិតាយ ធម្មទសា។ តីណិ វត្ថុនិ
សរណាន្តិ គមនេន តិក្ខត្ថំ គមនេន ច តីណិ សរណាគមនានិ។ បដិវេទេសីតិ
អត្ថនោ បាធយកតំ វាចាយ បវេទេសិ។

បសន្នការវណ្ណានា ទិដ្ឋិតា។

សរណាគមនកថាវណ្ណានា

សរណាគមនស្ស វិសយបភេទដលសំកិលេសភេទានំ វិយ កត្ត ច
វិការវនា តត្ថ កោសល្លាយ ហោតីតិ “សរណាគមនេសុ កោសល្លត្ថំ

សរណ៍...បេ... វេទិតញ្ចា"តិ វុត្តំ តេន វិជា សរណាគមនស្សេវ អសម្ពុរតោ។
កស្មា បនេត្ត វោទានំ ន គហិតំ, ននុ វោទានវិការវនាបិ តត្ថ កោសល្យាវហាតិ?
សច្ចមេតំ, តំ បន សំកិលេសគ្គហណោនេវ អត្ថតោ ធីបិតំ ហោតីតិ ន គហិតំ។
យានិ ហិ តេសំ សំកិលេសការណានិ អញ្ញាណាធិនិ, តេសំ សព្វេន សព្វំ
អនុប្បន្នានំ អនុប្បន្ននេន, ឧប្បន្នានញ្ច បហានេន វោទានំ ហោតីតិ។
ហិសត្ថស្ស សរ-សទ្ធស្ស វសេនេតំ បទំ ទដ្ឋព្ពន្ធិ "ហិសតីតិ សរណា"ន្តិ វត្ថា តំ
បន ហិសនំ កេសំ, កេមំ, កស្ស វាតិ ចោទនំ សោធន្តោ
"សរណាគតាន"ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ ភយន្តិ វដ្ឋភយំ។ សន្តាសន្តិ ចិត្តត្រាសំ។
តេនេវ ចេតសិកទុក្ខស្ស គហិតត្ថា ទុក្ខន្តិ ឥធ កាយិកំ ទុក្ខំ។
ទុក្ខតិបរិកិលេសន្តិ ទុក្ខតិបរិយាបន្នំ សព្វំ ទុក្ខំ។ តយិទំ សព្វំ បរតោ
ជលកថាយំ អាវិ ភវិស្សតិ។ ឯតន្តិ "សរណា"ន្តិ បទំ។

ឯវំ អវិសេសតោ សរណាសទ្ធស្ស អត្តំ ទស្សេត្វា ឥទានិ វិសេសតោ
ទស្សេត្តំ "អថ វា"តិអាទិ វុត្តំ។ ហិតេ បវត្តមាទេនាតិ "សម្មន្ទសីលា, ភិក្ខុវេ,
វិហារថា"តិអាទិនា (ម. និ. ១.៦៤, ៦៩) អត្ថេ និយោជនេន។ អហិតា ច
និវត្តនេនាតិ "ចាណាតិចាតស្ស ខោ ចាបកោវិចាកោ ចាបកំ
អភិសម្បរាយ"ន្តិអាទិនា អាទិនវទស្សនាទិមុខេន អនត្ថតោ វិនិវត្តនេន។ ភយំ
ហិសតីតិ ហិតាហិតេសុ អប្បវត្តិបវត្តិហេតុកំ ព្យសនំ អប្បវត្តិករណេន
វិជាសេតិ។ ភវកត្តា ឧត្តារណេន មគ្គសម្ពាតោ ធម្មោ, ឥតរោ
អស្សាសទានេន សត្តានំ ភយំ ហិសតីតិ យោជនា។ ការាទន្តិ ទានវសេន
បូជាវសេន ច ឧបនីតានំ សក្ការាទំ។ វិបុលជលបដិលាភករណេន សត្តានំ
ភយំ ហិសតិ អនុត្តរទក្ខិណោយ្យការតោតិ អធិប្បាយោ។ ឥមិនាបិ
បរិយាយេនាតិ ឥមិនាបិ វិភជិត្វា វុត្តេន ការណេន។

“សម្មាសម្ពុទ្ធា ភគវា, ស្វាគ្គាតោ ធម្មោ, សុប្បជីបន្នោ សង្ឃោ” តិ ឯវំ
បវេត្តោ តត្ថ រតនត្ថយេ បសាទោ តប្បសាទោ, តនេវ រតនត្ថយំ គរុ ឯតស្សតិ
តគ្គរុ, តស្ស ភាវោ តគ្គរុតា, តប្បសាទោ ច តគ្គរុតា ច តប្បសាទតគ្គរុតា,
តាហិ។ វិជុតទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាសម្មោហាអស្សន្ធិយាទិតាយ វិហតកិលេសោ។
“តនេវ រតនត្ថយំ បរាយណំ គតិ តាណំ លេណា” ត្ថិ ឯវំ អាការេន បវេត្តិយា
តប្បរាយណាតាការបវេត្តោ ចិត្តប្បាទោ សរណគមនំ “សរណត្ថិ គច្ឆតិ
ឯតេនា” តិ។ តំសមដ្ឋីតិ តេន យថាវុត្តចិត្តប្បាទេន សមន្នាគតោ។ ឯវំ ឧបេតីតិ
ឯវំ ភជតិ សេវតិ បយិរុចាសតិ, ឯវំ វា ជាតាតិ ពុជ្ឈតិ ឯវំ មត្តោ វេទិតញ្ចោ។
ឯវំ ច បសាទគ្គហលោន លោកិយសរណគមនមាហា។ តញ្ចិ បសាទប្បធានំ,
ន ញ្ញាណប្បធានំ។ គរុតាគហលោន លោកុត្តរំ។ អរិយា ហិ រតនត្ថយំ
គុណភិញ្ញតាយ ចាសាណាច្ឆត្តំ វិយ គរុ កត្វា បស្សន្តិ, តស្មា តប្បសាទេន
វិក្ខម្ពនវសេន វិហតកិលេសោ តគ្គរុតាយ សមុច្ឆេទវសេនាតិ យោជេតញ្ចំ។
តប្បរាយណាតា បនេត្ត តគ្គតិកតាតិ តាយ ចតុព្វិធម្មិ វក្ខមាទំ
សរណគមនំ គហិតត្ថិ ទដ្ឋញ្ចំ។ អរិសេសេន វា បសាទគរុតា ជាតិតាតិ
បសាទគ្គហលោន អវេច្ចប្បសាទស្ស ឥតរស្ស ច គហណំ, តថា
គរុតាគហលោនាតិ ឧកយេនបិ ឧកយំ សរណគមនំ យោជេតញ្ចំ។

មគ្គក្ខណោ ឥដ្ឋតីតិ យោជនា។ ឯព្ពានាម្ពណំ ហុត្វាតិ ឯតេន អត្ថតោ
ចតុសច្ចាធិគមោយេវ លោកុត្តរំ សរណគមនត្ថិ ទស្សេតិ។ តត្ថ ហិ
ឯព្ពានធម្មោ សច្ចិកិរិយាភិសមយវសេន, មគ្គធម្មោ ភាវនាភិសមយវសេន
បដិវិជ្ឈិយមាណោយេវ សរណគមនត្ថំ សាដេតិ, ពុទ្ធកុណា បន
សាវកោចរក្ខតា បរិញ្ញាភិសមយវសេន, តថា អរិយសង្ឃគុណា។ តេនាហ
“កិច្ចតោ សកលេបិ រតនត្ថយេ ឥដ្ឋតី” តិ, ឥដ្ឋន្តញ្ច សហោវ ឥដ្ឋតិ, ន
លោកិយំ វិយ បដិចាជិយា អសម្មោហបដិវេជេន បដិវិទ្ធត្តាតិ អធិប្បាយោ។

យេ បន វេទន្តិ “ន សរណគមនំ និព្វានាវម្ពណំ ហុត្វា បវត្តតិ, មគ្គស្ស
អធិគតត្តា បន អធិគតមេវ ហោតិ ឯកច្ឆានំ តេវិជ្ជាធិនំ លោកិយវិជ្ជាធម្មោ
វិយា”តិ, តេសំ លោកិយមេវ សរណគមនំ សិយា, ន លោកុត្តរំ, តញ្ចា អយុត្តំ
ធុរិយស្សបិ ឥច្ឆិតត្ថត្តា។ តន្តិ លោកិយសរណគមនំ។ **សទ្ធាបដិលាភោ**
“សម្មាសម្ពុទ្ធោ ភគវា”តិអាទិនា។ **សទ្ធាមូលិកា**តិ យថាវុត្តសទ្ធាបុព្វត្ថមា
សម្មាទិដ្ឋិ ពុទ្ធសុពុទ្ធតំ ធម្មសុធម្មតំ សង្ឃសុប្បដិបតិញ្ច
លោកិយាវពោធន៍សេនេវ សម្មា ញ្ញាយេន ទស្សនតោ។ “សទ្ធាមូលិកា
សម្មាទិដ្ឋិ”តិ ឯតេន សទ្ធិបនិស្សយា យថាវុត្តលក្ខណា បញ្ញា
លោកិយសរណគមនន្តិ ទស្សតិ។ តេនាហា “**ទិដ្ឋិដុកម្ពន្តិ វុច្ចតិ**”តិ “ទិដ្ឋិ វេ
អត្តនោ បច្ឆយេហិ ឧដ្ឋំ ករិយតី”តិ កត្វា។ ទិដ្ឋិ វា ឧដ្ឋំ ករិយតិ ឯតេនាតិ
ទិដ្ឋិដុកម្ពំ, តថា បវត្តោ ចិត្តប្បាទោ។ វេញ កត្វា
“តប្បរាយណាតាការបវត្តោ ចិត្តប្បាទោ”តិ ឥទញ្ច វេចនំ សមត្ថិតំ ហោតិ។
សទ្ធាបុព្វត្ថមសម្មាទិដ្ឋិគ្គហណំ បន ចិត្តប្បាទស្ស តប្បធានតាយាតិ ទដ្ឋព្វំ។
“សទ្ធាបដិលាភោ”តិ ឥមិនា មាតាធិហិ ឧស្សហិតនារកាធិនំវិយ
ញ្ញាណវិប្បយុត្តសរណគមនំ ទស្សតិ, “សម្មាទិដ្ឋិ”តិ ឥមិនា
ញ្ញាណសម្បយុត្តសរណគមនំ។

តយិទំ លោកិយំ សរណគមនំ។ **អត្តា** សន្និយ្យាតិយតិ អប្បិយតិ
បរិច្ឆជីយតិ ឯតេនាតិ **អត្តសន្និយ្យាតនំ**, យថាវុត្តំ ទិដ្ឋិដុកម្ពំ។ តំ វតនត្ថយំ
បរាយណំ បដិសរណំ ឯតស្សាតិ តប្បរាយណោ, បុគ្គលោ, ចិត្តប្បាទោ វា,
តស្ស ភាវោ **តប្បរាយណាតា**, យថាវុត្តទិដ្ឋិដុកម្ពមេវ។ សរណាន្តិ អធិប្បាយេន
សិស្សភារំ អន្តេវាសិកភារំ ឧបគច្ឆតិ ឯតេនាតិ **សិស្សភារូបគមនំ**។
សរណគមនាធិប្បាយេនេវ បណិបតតិ ឯតេនាតិ **បណិបាតោ**។ សព្ពត្ត
យថាវុត្តទិដ្ឋិដុកម្ពវសេនេវ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។ **អត្តបរិច្ឆជនន្តិ**

សំសារទុក្ខនិត្តរណាត្ថំ អត្តនោ អត្តការស្ស បរិច្ចដនំ។ ឯស នយោ
សេសេសុបិ។ ពុទ្ធាធិនំយេវាតិ អវធារណំ ឥតវេសុបិ សរណាគមនិសេសេសុ
យថាវហំ វត្ថុពុំ។ ឯវញ្ញំ តទញ្ញនិវត្ថនំ កតំ ហោតិ។

ឯវំ អត្តសន្និយាតនាធិនិ ឯកេន បការេន ឧស្សេត្វា ឥនាធិ អបវេហិបិ
បការេហិ ឧស្សេត្តំ “អបិចា”តិអាធិ អារទ្ធំ។ តេន បរិយាយន្តវេហិបិ
អត្តសន្និយាតនាធិ កតមេវ ហោតិ អត្តស្ស អភិទ្គត្តាតិ ឧស្សេតិ។
អាឡូវកាធិនន្តិ អាធិ-សន្តេន សាតាគិវិហោមវតាធិនំ សង្កហោ ឧដ្ឋញ្ញោ។ ននុ
ចេតេ អាឡូវកាធិនយោ មគ្គេនេវ អាគតសរណាគមនា, កងំ តេសំ
តប្បរាយណាតាសរណាគមនំ វុត្តន្តិ? មគ្គេនាគតសរណាគមនេហិបិ “សោ
អហំ វិចរិស្សាមិ តាមា តាម”ន្តិអាធិនា (សំ. និ. ១.២២៦) តេហិ
តប្បរាយណាតាការស្ស បវេទិតត្តា តថា វុត្តំ។

ញាតិ...ខេ.... វសេនាតិ ឯត្ថ ញាតិវសេន ភយវសេន អាចរិយវសេន
ឧក្ខិណោយ្យវសេនាតិ បច្ឆេកំ “វសេនា”តិ បទំ យោជេតពុំ។ តត្ថ
ញាតិវសេនាតិ ញាតិការវសេន។ ឯវំ សេសេសុបិ។
ឧក្ខិណោយ្យបណិចាតេនាតិ ឧក្ខិណោយ្យតាហោតុកេន បណិចាតេន។
ឥតវេហិបិ ញាតិភាវាធិវសប្បវត្តេហិ តីហិ បណិចាតេហិ។
ឥតវេហិបិអាធិនា សង្ខេបតោ វុត្តមត្តំ វិគ្គារតោ ឧស្សេត្តំ “តស្មា”តិអាធិ វុត្តំ។
វុត្តតិ បណិចាតស្ស លក្ខណាវចនំ។ ឯវុបន្តិ ធិដ្ឋធម្មិកំ សន្ធាយ វទតិ។
សម្បរាយិកញ្ញំ និយ្យានិកំ វា អនុសាសនំ បច្ឆាសីសន្តោ
ឧក្ខិណោយ្យបណិចាតមេវ ករោតីតិ អធិប្បាយោ។ សរណាគមនប្បកេនោតិ
សរណាគមនិភាគោ។

អរិយមគ្គោយេវ លោកុត្តរសរណាគមនន្តិ អាហា “ចត្តារិ សាមញ្ញដលានិ វិចាកដល”ន្តិ។ សព្ពុទ្ធកុក្ខយោតិ សកលស្ស វដ្ឋុកុក្ខស្ស អនុប្បាទនិរោធា។ ឯតន្តិ “ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ, សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតី”តិ (ធម. ប. ១៩០) ឯវំ វុត្តំ អរិយសច្ចនស្សនំ។

និច្ចតោ អនុបគមនាទិវសេនាតិ និច្ចន្តិ អត្តហណាទិវសេន។ អដ្ឋានន្តិ ហេតុបដិក្ខេចា។ អនវកាសោតិ បច្ចយបដិក្ខេចា។ ឧភយេនបិ ការណាមេវ បដិក្ខេបតិ។ យន្តិ យេន ការណេន។ ទិដ្ឋិសម្បន្នោតិ មគ្គទិដ្ឋិយា សម្បន្នោ សោតាបន្នោ។ កញ្ចំ សង្ខារន្តិ ចតុក្កមកេសុ សង្ខតសង្ខារេសុ ឯកសង្ខារម្បិ។ និច្ចតោ ឧបគន្ធយ្យាតិ “និច្ចោ”តិ គណ្ណោយ្យ។ សុខតោ ឧបគន្ធយ្យាតិ “ឯកន្តសុខំ អត្តា ហោតិ អរោគោ បរំ មរណា”តិ (ធី. និ. ១.៧៦) ឯវំ អត្តទិដ្ឋិវសេន សុខតោ គាហំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តចិត្តេន បន អរិយសាវកោ បរិឡាហរូបសមនត្ថំ មត្តហត្ថិបរិត្តាសិតោវិយ ចោក្ខព្រាហ្មណោ ឧក្ការភូមិ កញ្ចំ សង្ខារំ សុខតោ ឧបគន្ធិតិ។ អត្តវារេ កសិណាទិបញ្ញត្តិសង្កហណាត្ថំ “សង្ខារ”ន្តិ អវត្វា “កញ្ចំ ធម្ម”ន្តិ វុត្តំ។ ឥមេសុបិ វារេសុ ចតុក្កមកវសេនេវ បរិច្ឆេទោ វេទិតញ្ចោ តេក្កមកវសេនេវ វា។ យំ យញ្ចំ បុព្វដ្ឋនោ គាហវសេន គណ្ណាតិ, តតោ តតោ អរិយសាវកោ គាហំ វិនិវេបេតិ។ មាតរន្តិអាទិសុ ជនិកា មាតា, ជនកោ បិតា, មនុស្សភូតោ ខ័ណាសវោ អរហាតិ អធិប្បតោ។ កី បន អរិយសាវកោ អញ្ចំ ជីវិតា វោរោមេយ្យាតិ? ឯតម្បិ អដ្ឋានំ, បុព្វដ្ឋនការស្ស បន មហាសាវដ្ឋការទស្សនត្ថំ អរិយសាវកស្ស ដលធិបនត្តញ្ចោវំ វុត្តំ។ ទុដ្ឋចិត្តោ វេកចិត្តេន បទុដ្ឋចិត្តោ។ លោហិតំ ឧប្បាទេយ្យាតិ ជីវមានកសរីរេ ឧទ្ធកមក្ខិកាយ បិវនមត្តម្បិ លោហិតំ ឧប្បាទេយ្យ។ សង្ខំ ភិទ្ទេយ្យាតិ សមានសំវាសកំ សមានសីមាយំ បិតំ សង្ខំ ‘កម្មេន ឧទ្ទេសេន វោហារន្តោ អនុស្សាវនេន សលាកក្កាហោនា”តិ (បរិ.

៤៥៨) ឯវំ វុត្តហិ បញ្ចហិ ការណេហិ ភិណ្ឌេយ្យ។ អញ្ញំ សត្តារន្តិ អញ្ញំ តិត្តកំ
“អយំ មេ សត្តា” តិ ឯវំ គណ្ឌោយ្យា តិ នេតំ ហំ វិជ្ជតិ តិ អត្ថោ។

ន តេ គមិស្សន្តិ អចាយភូមិន្តិ តេ ពុទ្ធិ សរណំ គតា តន្តិមិត្តំ អចាយភូមិ ន
គមិស្សន្តិ, ទេវកាយំ បន បរិបូរេស្សន្តិ តិ អត្ថោ។

ទសហិ ហំ នេហិ តិ ទសហិ ការណេហិ។ អធិគ្គណ្ឌន្តិ តិ អធិភវន្តិ។
វេលាមសុត្តាធិវសេនាបី តិ ឯត្ថ “ចតុរាសី តិ សហស្សសង្ខារំ
សុវណ្ណាចារិត្រូបិយចាតិ កំសចាតីនំ យថា ក្កមំ រូបិយសុវណ្ណាហិរញ្ញបូរាណំ
កវីសស្ស ចតុត្ថការាប្បមាណាណំ សញ្ញាលង្ការបដិមណ្ឌិតានំ ចតុរាសី តិ យា
ហត្ថិសហស្សានំ ចតុរាសី តិ យា អស្សសហស្សានំ ចតុរាសី តិ យា
រថសហស្សានំ ចតុរាសី តិ យា ធរុសហស្សានំ ចតុរាសី តិ យា
កញ្ញាសហស្សានំ ចតុរាសី តិ យា បល្លង្គសហស្សានំ ចតុរាសី តិ យា
វត្តកោដិសហស្សានំ អបរិមាណាស្ស ច ខន្ធកោដ្ឋាធិភេទស្ស អាហារាស្ស
បរិច្ឆេទនវសេន សត្តមាសាធិកានិ សត្ត សំវច្ឆរានិ និរន្តរំ
បវត្តវេលាមមហាធានតោ ឯកស្ស សោតាបន្នស្ស ទិន្ននាណំ មហាប្បលតរំ,
តតោ សតំ សោតាបន្នានំ ទិន្ននាណតោ ឯកស្ស សកទាគាមិស្ស, តតោ
ឯកស្ស អនាគាមិស្ស, តតោ ឯកស្ស អរហតោ, តតោ ឯកស្ស
បច្ចេកពុទ្ធស្ស, តតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស, តតោ ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស ទិន្ននាណំ
មហាប្បលតរំ, តតោ ចាតុទ្ធិសំ សង្ឃ ឧទ្ទិស្ស វិហារករណំ, តតោ សរណាគមនំ
មហាប្បលតរំ” តិ ឥមមត្តំ ធិបេន្តស្ស វេលាមសុត្តស្ស (អ. និ. ៩. ២០) វសេន។
វុត្តញ្ញោតំ “យំ គហបតិ, វេលាមោ ព្រាហ្មណោ ធានំ អនាសិ មហាធានំ, យោ
ឯកំ ទិដ្ឋិសម្បន្នំ កោដេយ្យ, ឥទំ តតោ មហាប្បលតរំ” តិ អាទិ (អ. និ. ៩. ២០)។

វេលាមសុត្តាធិតិ អាទិ-សឌ្ឍន អគ្គប្បសាទសុត្តាធិនំ (អ. និ. ៤.៣៤; ឥតិវុ. ៩០)
សង្គហោ ទដ្ឋញោ។

អញ្ញាណំ វុត្ថុត្ថយស្ស គុណានំ អជាននំ តត្ថ សម្មាហោ, “ពុទ្ធា នុ ខោ, ន
នុ ខោ ពុទ្ធា” តិ អាទិនា វិចិត្តិច្ឆា សំសយោ, មិច្ឆាញាណំ តស្ស គុណានំ
អគុណាភាវបរិកប្បនេន វិបរីតក្តាហោ។ អាទិ-សឌ្ឍន អនាទរាភាវវាទិនំ
សង្គហោ។ ន មហាជុតិកន្តិន ឧដ្ឋលំ, អបរិសុទ្ធី អបរិយោទាតន្តិ អត្តោ។ ន
មហាវិច្ឆារន្តិ អនុឡាវំ។ សាវន្នោតិ ទិដ្ឋិតល្អាទិវសេន សនោសោ។ លោកិយំ
សរណគមនំ សិក្ខាសមាទានំ វិយ អគ្គហិតកាលបរិច្ឆេទំ ជីវិតបរិយន្តមេវ
ហោតិ, តស្មា តស្ស ខន្ធកេនេន កេនោតិ អាហា “អនវន្នោ កាលកិរិយាយា” តិ។
សោតិ អនវន្នោ សរណគមនកេនោ។ សតិបិ អនវន្តត្ថេ ឥដ្ឋជលោបិ ន
ហោតិ តិ អាហា “អដលោ” តិ។

សរណគមនកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ឧចាសកវិចិត្តកថាវណ្ណានា

កោ ឧចាសកោតិ សរុបបុច្ឆា, តស្មា កីលក្ខណោ ឧចាសកោតិ វុត្ថុ
ហោតិ។ កស្មាតិ ហេតុបុច្ឆា។ តេន កេន បរត្ថិនិមិត្តេន ឧចាសកសធា តស្មី
បុគ្គលេ និរុទ្ធាតិ ទស្សេតិ។ កិមស្ស សីលន្តិ កីទិសំ អស្ស ឧចាសកស្ស សីលំ,
កិត្តកេន សីលេនាយំ សីលសម្បន្នោ នាម ហោតិ តិ អត្តោ។ កោ អាជីវោតិ
កោ អស្ស សម្មាអាជីវោ, សោ បន មិច្ឆាជីវស្ស បរិវដ្ឋនេន ហោតិ តិ សោបិ
វិភជ្ជិយតិ តិ។ កាវិបត្តិ តិ កា អស្ស សីលស្ស, អាជីវស្ស វាវិបត្តិ។ អនន្តរស្ស
ហិវិចិ វា បដិសេធា វា។ កា សម្បត្តិ តិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។

យោកោចិត្តិ ខត្តិយាធិសុ យោកោចិ។ តេន សរណាគមនមេវេត្ថ ការណំ,
នជាតិអាធិវិសេសោតិ ធនេស្សតិ។ ឧចាសនតោតិ តេនេវ សរណាគមនេន តត្ថ
ច សក្កច្ចការិតាយ អាធការវេពហុមាធិយោគេន បយិរុចាសនតោ។
វេរមណីយោតិ វេរ វុច្ឆតិ ចាណាតិចាតាធិឧស្សីល្បំ, តស្ស មណានតោ
ហាននតោវិធាសនតោ វេរមណីយោ, បញ្ចវិរតិយោវិរតិប្បធានត្តា តស្ស
សីលស្ស។ តេនេវាហ តត្ថ តត្ថ “បដិវរតោហោតិ”តិ។

មិច្ឆាវណិជ្ជាតិ ន សម្មាវណិជ្ជា អយុត្តវណិជ្ជា អសារុប្បវណិជ្ជា។
បហាយាតិ អករណេនេវ បដហិត្វា។ ធម្មនាតិ ធម្មតោ អនបេតេន។ តេន
អញ្ញម្បិ អធម្មិកំ ជីវិកំ បដិក្ខិបតិ។ សមេនាតិ អវិសមេន។ តេន
កាយវិសមាធិឧច្ឆរិតំ វដ្ឋេត្វា កាយសមាធិនា សុចរិតេន ជីវនំ ធនេស្សតិ។
សត្តវណិជ្ជាតិ អាវុធកណ្ឌំ កត្វា វា ការេត្វា វា យថាកតំ វា បដិលភិត្វា តស្ស
វិក្កយោ។ សត្តវណិជ្ជាតិ មនុស្សវិក្កយោ។ មំសវណិជ្ជាតិ សូនការាធយោវិយ
មិតសូករាធិកេ ចោសេត្វា មំសំ សម្មាធម្មាវិក្កយោ។ មជ្ឈវណិជ្ជាតិ យំ កិត្យា
មជ្ឈំ យោជេត្វា តស្សវិក្កយោ។ វិសវណិជ្ជាតិ វិសំ យោជេត្វា, វិសំ គហេត្វា វា
តស្សវិក្កយោ។ តត្ថ សត្តវណិជ្ជា បរោបរោធនិមិត្តតាយ អករណីយា វុត្តា,
សត្តវណិជ្ជា អភុជិស្សការករណតោ, មំសវិសវណិជ្ជា វធម្មេតុតោ,
មជ្ឈវណិជ្ជា បមាធម្មានតោ។

តស្សេវាតិ បញ្ចវេរមណីលក្ខណស្ស សីលស្ស ចេវ
បញ្ចមិច្ឆាវណិជ្ជាលក្ខណស្ស អាជីវស្ស ច។ វិបត្តិ តិ ភេនោ បកោចោ ច។
យាយាតិ យាយ បដិបត្តិយា។ ចណ្ណាលោតិ ឧចាសកចណ្ណាលោ។ មលន្តិ
ឧចាសកមលំ។ បតិកិដ្ឋាតិ ឧចាសកនិហីនោ។ ពុទ្ធាធិសុ កម្មកម្មជលេសុ ច
សទ្ធាវិបរិយាយោ អស្សន្ធិយំ មិច្ឆាធិមោក្ខោ។ យថាវុត្តេន អស្សន្ធិយេន

សមន្មាគតោ អស្សុទ្ធោ។ យថាវុត្ត សីលវិបត្តិ អាជីវិបត្តិវសេន ទុស្សីលោ។
“ឥមិនា ទិដ្ឋាទិនា ឥទំ នាម មង្គលំ ភវិស្សតិ”តិ វេ

ពាលជនបរិកប្បិតកោតូហលសង្ខាតេន ទិដ្ឋសុតមុតមង្គលេន សមន្មាគតោ
កោតូហលមង្គលិកោ។ មង្គលំ បច្ចេតិទិ ទិដ្ឋមង្គលាទិភេទំ មង្គលមេវ
បត្តិយាយតិ។ នោ កម្មន្តិ កម្មស្សកតំ នោ បត្តិយាយតិ។ ឥតោ ពហិទ្ធាតិ
ឥតោ សព្វញ្ញុតុទ្ធសាសនតោ ពហិទ្ធា ពាហិរកសមយេ។ ទក្ខិណោយ្យំ
បរិយេសតិទិ ទុប្បជិបន្នំ ទក្ខិណារហសញ្ញា គវេសតិ។ បុព្វការំ ករោតិទិ
ធានមាននាទិកំ កុសលកិរិយំ បឋមំ ករោតិ។ ឯតុ ច
ទក្ខិណោយ្យបរិយេសនបុព្វការេ ឯកំ កត្វា បញ្ច ធម្មា វេទិតញ្ញា។

វិបត្តិយំ វុត្តវិបរិយាយេន សម្មត្តិ ញាតញ្ញា។ អយំ បនវិសេសោ - ចតុន្នម្បិ
បរិសានំ វតិជននដ្ឋេន ឧចាសកោវ វតនំ ឧចាសករតនំ។
គុណសោភាកិត្តិសទ្ធសុគន្ធតាហិ ឧចាសកោវ បទុមំ ឧចាសកបទុមំ។ តថា
ឧចាសកបុណ្ណវិកោ។

អាទិម្ហតិ អាទិអត្ថោ។ កោជិយន្តិ បរិយន្តកោជិយំ។ វិហារក្កេនាតិ
ឡិវកកោដ្ឋាសេន, “ឥមស្មី គព្ភេវសន្តានំ ឥទំ នាម បនសជលំ
ចាបុណាតិ”តិអាទិនា តំតំវសនដ្ឋានកោដ្ឋាសេនាតិ អត្ថោ។ អដ្ឋតន្តិ
អដ្ឋតេច្ឆេវ អត្ថោ។

ចាលោហិ ឧបេតន្តិ ឥមិនា តស្ស សរណាគមនស្ស អាចាលាកោជិកតំ
នស្សន្តោ “យាវ មេ ជីវិតំ បវត្តតិ”តិអាទិនា វត្វា បុន ជីវិតេន តំ វត្តត្ថយំ
បដិប្បដេន្តោ “សរណាគមនំ វត្តាមី”តិ ឧប្បន្នំ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស អធិប្បាយំ
វិភាវេន្តោ “អហញ្ញា”តិអាទិមាហា។ ចាលោហិ ឧបេតន្តិ ហិ យាវ មេ ចាលា
ជន្តិ, តាវ សរណំ ឧបេតំ, ឧបេន្តោ ច នវាចាមត្តេន, ន ឯកវាវំ

ចិត្តប្បាទនមត្តេន, អថ ខោ ចាលោ បរិច្ឆេទិត្វាបិ យាវជីវំ ឧបេតន្តិ វេមេត្ត
អត្តោ វេទិតញ្ចាតិ។

ឧទាសករិធិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ភយភេរវសុត្តវណ្ណានាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៥. អនុគ្គណសុត្តវណ្ណានា

៥៧. អាយស្មា សារិបុត្តោតិ ឯត្ថ ឥតិ-សន្នោ អាទិអត្តោ, វេមាទិកន្តិ អត្តោ។
តេន “ភិក្ខុ អាមន្តេសី” តិអាទិកំ សព្វំ សុត្តំ សង្កណ្ណាតិ។ តេនាហ
“អនុគ្គណសុត្ត” ន្តិ។ តស្ស កោ និក្ខេបោ? អត្តជ្ឈាសយោ។ បរេហិ
អនុជ្ឈិដ្ឋាយេវ ហិ មហាថេរោ ឥមំ ទេសនំ អារាទិ។ កេចិ បនាហុ “ឯកច្ឆេ ភិក្ខុ
សំកិលិដ្ឋចិត្តេ ទិស្វា តេសំ ចិត្តសំកិលេសប្បហានាយ ចេវ ឯកទ្វានំ អាយតិ
អនុប្បាទនាយ ច អយំ ទេសនា អារទ្ធា” តិ។ វេសុត្តសុត្តេស្វតិ យថា ឯត្ថ
អនុគ្គណសុត្តេ, វេសតោ បរេស្វតិ សព្វេសុបិ សុត្តេសុ
អនុត្តានអបុព្វបទវណ្ណានា វេ ករិយតិ។ តេនាហ “តស្មា” តិអាទិ។
គណនបរិច្ឆេទោតិ គណនេន បរិច្ឆិន្ទនំ។ ឥទញ្ញិ
អប្បរជក្ខមហារជក្ខតារសេន ធុរិធេ សត្តេ បច្ឆេកំ អត្តញ្ញតានត្តញ្ញតារសេន
ទិដ្ឋា កត្វា “ចត្តារោ” តិ អនវសេសបរិយាទានំ។ វដ្ឋីបុត្តកាធយោវិយ
បុគ្គលវាទីតិ ន គហេតព្វំ លោកសមញ្ញានុសារេន អត្តំ បដិវដ្ឋីតុំ សមត្តានំ
វសេន ទេសនាយ អារទ្ធត្តា, អយញ្ច ទេសនានយោ សត្តុ និស្សាយ វេវាតិ
ទស្សេន្តោ “អយញ្ញ” តិអាទិមាហ។

សម្មតិបរមត្តទេសនាកថាវណ្ណានា

តត្ថ (អ. និ. ជី. ១.១.១៧០) សម្មតិយា ទេសនា សម្មតិទេសនា, បរមត្ថស្ស
 ទេសនា បរមត្ថទេសនា។ តត្ថាតិ សម្មតិបរមត្ថទេសនាសុ, ន
 សម្មតិបរមត្ថសុ។ តេនាហ “ឯវរូចា សម្មតិទេសនា, ឯវរូចា
 បរមត្ថទេសនា” តិ។ តត្ថតិទំ សម្មតិបរមត្ថានំ លក្ខណំ - យស្មី ភិន្នេ, ពុទ្ធិយា
 អវយវីនិព្ពោគេ វា កតេ ន តំសមញ្ញា, សា យជបជាទិប្បភេទា សម្មតិ,
 តត្ថបរិយាយតោ បរមត្ថោ។ ន ហិ កក្ខន្ធយ្យដុសនាទិសភាវេ អយំ នយោ លព្ពតិ,
 តត្ថ រូចាទិធម្មំ សម្មហសន្តានវសេន បរត្ថមានំ ឧទាទាយ បុគ្គលវេហាហេតិ
 អាហ “បុគ្គលោតិ សម្មតិទេសនា” តិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។
 ឧប្បាទវយវន្តោ សភាវធម្មា ន និទ្ធាតិ អាហ “អនិច្ចន្តិ បរមត្ថទេសនា” តិ។ ឯស
 នយោ សេសបទេសុបិ។ ននុ ខន្ធទេសនាបិ សម្មតិទេសនាវ។ ខន្ធខេត្តោ ហិ
 វាសដ្ឋោ, កោដ្ឋាសដ្ឋោ វាតិ? សច្ចមេតំ, អយំ បន ខន្ធសមញ្ញា ជស្សាទីសុ
 តត្ថាបញ្ញត្តិ វិយ បរមត្ថសន្និស្សយា តស្ស អាសន្នតវា, បុគ្គលសមញ្ញាទយោ
 វិយ ន ទូរេតិ បរមត្ថសន្និហតា វុត្តា, ខន្ធសីសេន វា តទុទាទានា សភាវធម្មា
 ឯវ កហិតា។ ននុ ច សភាវធម្មា សព្វេបិ សម្មតិមុខេនេវ ទេសនំ អាហេហន្តិ, ន
 សមុខេនាតិ សព្វាបិ ទេសនា សម្មតិទេសនាវ សិយាតិ? នយិទមេវ
 ទេសេតព្ពធម្មវិភាគេន ទេសនាវិភាគស្ស អធិប្បតត្តា, ន ច សន្នោ កេនចិ
 បរត្ថិនិមិត្តេន វិទា អត្ថំ បកាសេតីតិ។

សម្មតិវសេន ទេសនំ សុត្វាតិ “ឥធរកេត្វោ បុគ្គលោ អត្តន្តោចោ ហោតិ
 អត្តបរិភាទានុយោគមនុយុត្តោ” តិអាទិនា (ម. និ. ២.៤១៣; បុ. ប. ១០.២៥
 មាតិកា) សម្មតិមុខេន បរត្ថិតំ ទេសនំ សុតមយញ្ញាណុប្បាទនវសេន សុត្វា។
 អត្ថំ បដិវដ្ឋិត្វាតិ តទនុសារេន ចតុសច្ចសន្នាតំ អត្ថំ សហវិបស្សនាយ
 មគ្គេន បដិវដ្ឋិត្វា។ មោហំ បហាយាតិ តទេកដ្ឋេហិ កិលេសេហិ សទ្ធិ
 អនវសេសំ មោហំ បដហិត្វា។ វិសេសន្តិ និព្ពានសន្នាតំ អរហត្តសន្នាតព្វា

វិសេស។ តេសន្តិ តាទិសានំ វិនេយ្យានំ។ បរមត្ថវសេនាតិ “បញ្ចិមាទិ, ភិក្ខុវេ,
ឥន្ទ្រិយានី” តិអាទិនា (សំ. និ. ៥.៤៧២-៤៧៤) បរមត្ថធម្មវសេន។ សេសំ
អនន្តរនយេ វុត្តសទិសមេវ។ តត្ថាតិ តស្សំ សម្មតិវសេន បរមត្ថវសេន ច
ទេសនាយំ។ ទេសភាសាកុសលោតិ នាទាទេសភាសាសុ កុសលោ។ តិឡ្ហំ
វេទានន្តិ និទស្សនមត្តំ, តិឡ្ហំ វេទានំ សិប្បគន្ធានម្បីតិ អធិប្បាយោ
សិប្បគុហណាញិ បរតោ វត្ថុតិ។ សិប្បានិ វា វេទន្តោគធេ កត្វា “តិឡ្ហំ
វេទាន” ន្តិ វុត្តំ។ កថេតព្ពកាវេន បីតានិ, ន កត្តចិ សន្និហិតកាវេនាតិ វេទានម្បី
កថេតព្ពកាវេនេវ អវជ្ជានំ ធិបេន្តោ “គុយ្យា តយី និហិតា គយ្ហតី” តិ មិច្ឆាវាទំ
បដិក្ខិបតិ។ នាទាវិទា ទេសភាសា ឯតេសន្តិ នាទាទេសភាសា។

បរមោ ឧត្តមោ អត្តោ បរមត្ថោ, ធម្មានំ យថាភូតសភាវោ។
លោកសង្កេតមត្តសិទ្ធា សម្មតិ។ យទិ ឯវំ កថំ សម្មតិកថាយ សច្ចតាតិអាហា
“លោកសម្មតិការណា” តិ, លោកសមញ្ញំ និស្សយ បវត្តនតោ។
លោកសមញ្ញាយ ហិ អភិនិវេសេន វិនា ញាបនា ឯកច្ឆស្ស សុតស្ស សាវនា
វិយ ន មុសា អនតិទាវិតព្ពតោ តស្ស។ តេនាហ ភគវា “ជនបទនិរុត្តិ
នាភិនិវេសេយ្យ, សមញ្ញំ នាទិទាវេយ្យា” តិ (ម. និ. ៣.៣៣២)។ ធម្មានន្តិ
សភាវធម្មានំ។ ភូតការណាតិ យថាភូតសភាវំ និស្សយ បវត្តនតោ។ សម្មតិ
វោហារន្តស្សតិ “បុគ្គលោ សត្តោ” តិអាទិនា លោកសមញ្ញំ កថេន្តស្ស។

ហិរោត្ថប្បធិបនត្តន្តិ លោកចាលនកិច្ចេ ហិរោត្ថប្បធម្មេ កិច្ចតោ
បកាសេតុ។ តេសញ្ចិ កិច្ចំ សត្តសន្តានេយេវ ចាកជំ ហោតីតិ
បុគ្គលាធិជ្ជានាយ កថាយ តំ វត្តតំ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ យស្មិញ្ចិ
ចិត្តប្បាទេ កម្មំ ឧប្បន្នំ, តំសន្តានេ ឯវ តស្ស ជលស្ស ឧប្បត្តិ កម្មស្សកតា។
ឯវញ្ចិ កតវិញ្ញាណានាសោ អកតាគមោ វា នត្តិតិ សា បុគ្គលាធិជ្ជានាយ ឯវ

កថាយ ធីបេតញ្ញា។ តេហិ សត្តេហិ កាតញ្ញា បុញ្ញាធិកិរិយា
បច្ចុត្តបុរិសកាពេបិ សន្តានវសេន និច្ឆាទេតព្ពតោ បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ វេ
កថាយ ធីបេតញ្ញា។

អាណន្តរិយធីបនត្តន្តិ បុតិអនន្តរំ ជលំ អនន្តរំ នាម, តស្មី អនន្តរេ និយុត្តានិ,
តន្តិព្ពត្តនេន អនន្តរករណសីលានិ, អនន្តរបយោជនានិ វាតិ អាណន្តរិយានិ,
មាតុយាតាធិនិ, តេសំ ធីបនត្តំ។ តានិបិ ហិ សន្តានវសេន និច្ឆាទេតព្ពតោ
“មាតរំ ជីវិតា វេរោបេតី”តិអាធិនា (បដ្ឋា. ១.១.៤២៣) បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ វេ
កថាយ ធីបេតញ្ញានិ, តថា “សោ មេត្តាសហគតេន ចេតសា ឯកំ ទិសំ ជីវិតា
វិហរតី”តិអាធិនា (ធិ. និ. ១.៥៥៦; ៣.៣០៨; ម. និ. ១.៧៧; ២.៣០៩; ៣.២៣០; វិភ.
៦៤២, ៦៤៣) “សោ អនេកវិហិតំ បុព្វេនិវាសំ អនុស្សរតិ ឯកម្ម្យ
ជាតិ”តិអាធិនា (ធិ. និ. ១.២៤៤, ២៤៥; ម. និ. ១.១៤៨, ៣៨៤, ៤៣១; ចារា. ១២)
“អត្ថិ ទក្ខិណា ធាយកតោ វិសុដ្ឋតិ, នោ បដិគ្គាហកតោ”តិអាធិនា (ម. និ.
៣.៣៨១) ច បវត្តា ព្រហ្មវិហារបុព្វេនិវាសទក្ខិណាវិសុទ្ធិកថា
បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ វេ កថាយ ធីបេតញ្ញា សត្តសន្តានវិសយត្តា។ “អដ្ឋ
បុរិសបុគ្គលា (សំ. និ. ១.២៤៩), ន សមយវិមុត្តោ បុគ្គលោ”តិអាធិនា (បុ. ប. ១) ច
បរមត្ថំ កថេន្តោបិ លោកសម្មតិយា អប្បហានត្ថំ បុគ្គលកថំ កថេសិ។ ឯតេន
វុត្តាវសេសាយ កថាយ បុគ្គលាធិដ្ឋានកាវេ បយោជនំ សាមញ្ញវសេន
សង្កហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ កាមព្យោតំ សព្ពំ អបរិញ្ញាតវត្ថុកានំ វសេន វុត្ថំ,
បរិញ្ញាតវត្ថុកានម្ម្យ បន វេរំ ទេសនា សុខាវហា ហោតិ។

មហាជនោតិ លោកិយមហាជនោ។ ន ជានាតិ យនវិនិញ្ញាតាការេន
ធម្មកិច្ចស្ស អសល្លក្ខណេន។ តត្ថ “កី នាមេតំ, កថំ នាមេត”តិ
សំសយបក្ខន្តតាយ សម្មោហំ អាបដ្ឋតិ។ វិវុទ្ធាភិនិវេសិតាយ បដិសត្ត ហោតិ។

ជាធាតុ ចំបរិច្ចិតត្តា វេហារកថាយ។ តតោ ឯ ន សម្មាសមាបដ្ឋតិ, ន
បដិសត្តុ ហោតិ។

នប្បជហន្តិ វេហារមុខេន បរមត្ថស្ស ជីបនតោ។ សមញ្ញាគហណាវសេន
លោកេន ញាយតិ សមញ្ញាយតិ វេហារីយតីតិ លោកសមញ្ញា, តាយ
លោកសមញ្ញាយ។ តស្ស តស្ស អត្ថស្ស វិការនេ លោកេន និច្ចតំ, និយតំ វា
វុច្ចតិ វេហារីយតីតិ លោកនិរុត្តិ, តស្សំ លោកនិរុត្តិយំ។ តថា លោកេន
អភិលបីយតីតិ លោកសមញ្ញតាយ លោកាភិលាថោ, តស្មី លោកាភិលាថេ
វិតាយេវ អប្បហានតោ។ បុគ្គលវាទិនោវិយ បរមត្ថវសេន អគ្គហេត្វា។

សន្តោតិ ឯត្ថ សន្តសន្តោ “ធីយំ សន្តស្ស យោជន”តិអាធីសុ (ធម្ម. ប. ៧០)
កិលន្តភាវេ អាគតោ, “អយញ្ចវិតក្កោ អយញ្ចវិចារោ សន្តោ ហោន្តិ
សមិតា”តិអាធីសុ (វិភ. ៥៧៦) និរុទ្ធកាវេ អាគតោ, “អធិគតោ ខោ ម្យាយំ ធម្មោ
គម្ពីរោ ទុទ្ធសោ ទុរនុពោធា សន្តោ បណ្ឌិតោ”តិអាធីសុ (ធី. និ. ២.៦៧; ម. និ.
១.២៨១; ២.៣៣៧; សំ. និ. ២.១៧២; មហាវ. ៧) សន្តញ្ញាណគោចរតាយ,
“ឧបសន្តស្ស សទា សតិមតោ”តិអាធីសុ (ឧទា. ២៧) កិលេសរូបសមេ, “សន្តោ
ហវេ សត្តិ បវេទយន្តិ”តិអាធីសុ (ធម្ម. ប. ១៥) សាធូសុ, “បញ្ចមេ, ភិក្ខុវេ,
មហាចារោ សន្តោ សំវិជ្ជមាធា”តិអាធីសុ (ចារា. ១៩៥) អត្ថិភាវេ, ឥធាបិ
អត្ថិភាវេយេវ។ សោ ច បុគ្គលសម្ពន្ធនេ វុត្តត្តា លោកសមញ្ញាវសេនាតិ
នស្សន្តោ “លោកសន្តេតវសេន អត្ថិ”តិ អាហា។ អត្ថិ ចេតំ និចាតបទំ ទដ្ឋព្ពំ
“អត្ថិ ឥមស្មី កាយេ កេសា”តិអាធីសុ (ធី. និ. ២.៣៧៣-៣៧៤; ម. និ. ១.១១០;
៣.១៥៤; អ. និ. ៦.២៩; ១០.៦០) វិយ។ សំវិជ្ជមាធាតិ បទស្ស អត្ថំ ទស្សន្តោ
“ឧបលព្ពមាធា”តិ អាហា។ យញ្ចិ សំវិជ្ជតិ, តំ ឧបលព្ពតីតិ។ អដ្ឋន្តិ ឯតេហិ
តំសមដ្ឋិបុគ្គលា និហ្មនការំ គច្ឆន្តិ អដ្ឋណានិ, រាគាទយោ។ អញ្ចតិ មក្ខេតីតិ

អង្គណាំ, មលាធិ។ អញ្ជោតិ តត្ថ បីតំ អហុន្តរតាយ អភិព្យញ្ជោតិ អង្គណាំ,
វិវដោភូមិបទេសោ។ ឆោសាធិនំ បវត្តិអាការវិសេសតាយ នាធម្មការា
ពហុលប្បវត្តិយា តិព្ពកិលេសា។ ចាបកានន្តិ លាមកានំ។ អកុសលានន្តិ
អកោសល្លសម្ពុតានំ។ ឥច្ឆាវចរានន្តិ ឥច្ឆាវសេន បវត្តានំ។ សហ អង្គណោនាតិ
អង្គណាន្តិ លទ្ធិនាមេន យថាវត្ថុកិលេសេន សហ វត្ថុតិ។

អត្ថិតិបិ ន ជាតាតិ តាទិសស្ស យោនិសោមនសីការស្ស អភាវា។ យេសំ
កិលេសានំ អត្ថិតា, តេសំ សប្បដិភយតាវិសេសតោ ជាតិពញាតិ ទស្សេតុំ
“ឥមេ កិលេសា នាមា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ កក្កដ្ឋាតិ ជរុសា។ វាឡាតិ កុរុរា។ ន
គហិតពញាតិ ន ឧប្បាទេតព្ពា។ យាថាវសរសតោតិ យថាភូតសភាវតោ។
ឯវញ្ញាតិ “ឥមេ កិលេសា នាមា” តិអាទិនា វុត្តប្បការេន។ យេន វា តេន វា តិ
នវកម្មេសុ វា បរិយត្តិធុតផ្កាធិសុ វា យេន វា តេន វា។ តត្រាតិ និទ្ធារណោ ភុម្មំ។
តំ បន និទ្ធារណំ សង្គណានង្គណាសមុទាយតោតិ ទស្សេន្តោ “ចតុសុ
បុគ្គលេសូ” តិ វត្ថា បុន តទេកទេសតោ ទស្សេន្តោ “តេសុ វា ទ្វីសុ
សាង្គណេសូ” តិ អាហា។ តញ្ញា ទ្វយំ បឋមំ ហីនសេដ្ឋការេន និទ្ធារិយតិ បឋមំ
ឧទ្ទិដ្ឋត្តា។ និទ្ធារណញ្ញា ក្វចិ កុតោចិ កេនចិ ហោតីតិ។

៥៨. កិញ្ញាបិ អញ្ញត្ថ “ជនកោ ហេតុ, បរិក្កាហតោ បច្ចយោ,
អសាធារណោ ហេតុ, សាធារណោ បច្ចយោ, សភាកោ ហេតុ, អសភាកោ
បច្ចយោ, បុព្ពកាលិកោ ហេតុ, សហប្បវត្តោ បច្ចយោ” តិអាទិនា ហេតុបច្ចយា
វិភង្គ វុច្ឆន្តិ, ឥធម បន “ចត្តារោ ខោ, ភិក្ខុវេ, មហាភូតា ហេតុ, ចត្តារោ មហាភូតា
បច្ចយា រូបក្ខន្ធស្ស បញ្ញាបនាយា” តិអាទិសុ (ម. និ. ៣.៨៥) វិយ
ហេតុបច្ចយសន្ធា សមាទត្តាតិ ទស្សេតុំ “ឧភយេនបិ ការណាមេវ បុច្ឆតិ” តិ
វុត្តំ។ តត្ថ ឧភយេនាតិ ហេតុបច្ចយវចនទ្វយេន។ បុច្ឆតិ អាយស្មា

មហាមេត្តាល្អានៅ ទេសនំ វង្សេតុកាមោ។ កិញ្ចាបីតិ អនុជាននសម្ភារនត្ថ
និចាតោ។ កី អនុជានតិ? សមាទេបិ ទ្វិន្ទ សាដ្ឋណាការេ តស្សា
បជាននាប្បជាននហេតុកតំ តេសំ សេដ្ឋហីនតំ។ កី សម្ភារេតិ? ថេរស្ស
វិចិត្តបដិភានតាយ នានាហេតុបមាហិ អលង្កត្វាយថាបុច្ឆិតស្ស អត្ថស្ស
ចាកជករណំ។ តេនាហ “នប្បជានតិ” តិអាទិ។ ហេតុ ថេរ បច្ចយោ ច
សេដ្ឋហីនការេ។ តថាអក្ខាតព្ពតាបិ ហិ តេសំ តន្តិមិត្តា ឯវាតិ។

៥៩. តន្តិ តេសំ ទ្វិន្ទ បុគ្គលានំ ហីនសេដ្ឋតាយ ការណំ។ ឱបម្មេហិ
ចាកជតំ កត្វា ទស្សេតុំ។ ឯតន្តិ សុត្តេ អនន្តំ វុច្ចមានំ វីរិយាម្ភាការេន
អដ្ឋណស្ស អប្បហានំ។ តេនាហ “ន ធន្តំ... បេ... សន្ធាយាហា” តិ។
កត្តកម្មតានន្តន្តិ កត្តកម្មតាសដ្ឋាតំ អដ្ឋណស្ស បហាតុកម្មតាវសេន
ឧប្បជ្ជនកកុសលធម្មច្ឆន្តំ។ ន ជនេស្សតិ តិ ន ឧប្បាទេស្សតិ។ កុសលោ
វាយាមោ នាម ធន្តតោ ពលវាតិ អាហ “តតោ ពលវតំ វាយាមំ ន ករិស្សតិ” តិ,
ធន្តម្បិ អនុប្បាទេន្តោ កថំ តន្តំ វាយាមំ ករិស្សតិ តិ អធិប្បាយោ។ ថាមគតវិរិយំ
ឧស្សោឡីការវប្បត្តំ ធន្តំ វិរិយំ។ សាដ្ឋណគ្គហណោនេវ អដ្ឋណានំ
កិលេសវត្ថុតាយ ចិត្តស្ស សំកិលិដ្ឋតាយ សន្ធាយ បុន សំកិលិដ្ឋគ្គហណំ
សវិសេសំ កិលិដ្ឋការិការីនន្តិ អាហ “សុដ្ឋតំ កិលិដ្ឋចិត្តោ” តិ។
មលីនចិត្តោតិអាទិសុបិ “តេហិយេវា” តិ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ។
ឧក្ខលិបុច្ឆនចោឡ កស្ស វិយ វសាបីតបិលោតិការិយ ច ទុម្ភោចនីយភារេន
មលគ្គហណំ មលីនតា, បីឡនំ ហីសនំ អវិច្ឆារិកតាករណំ វិពាធនំ
ទរថបរិឡាហុប្បាទនេន បរិទហានំ ឧបតាបនំ, កាលន្តិ កាលនំ,
យថាគហិតស្ស អត្ថការស្ស ខេបនំ អាយុក្ខយន្តិ អត្តោ។ ករិស្សតិ តិ
បវត្តេស្សតិ, ចាបុណិស្សតិ តិ វុត្តំ ហោតិ។ តថាភូតោ ច ចាណំ ចជិស្សតិ
នាមាតិ អាហ “មរិស្សតិ” តិ។

សេយ្យជាបីតិ ឧបមាធិនស្សនេ និចាតោ។ តទត្ថំ ទស្សន្តោ “យថា
នាមា”តិ អាហា។ បំសុអាធិនាតិ អាធិ-សទ្ធនេ ជល្លាធិនំ សង្គហោ, យំសនាធិហិតិ
អាធិ-សទ្ធនេ នារិកាបរិមជ្ជនាធិនំ សង្គហោតិ។ “អភិរូបាយ កញ្ញា
នាតញ្ញា”តិអាធិសុ រិយ អន្តរេនបិ អតិសយត្ថពោធកសទ្ធនេ អតិសយត្ថោ
ញ្ញាយតីតិ អាហា “មលគ្គហិតតរាតិ វុត្ថំ ហោតិ”តិ។ បដិបុច្ឆាវចនន្តិ
អនុមតិបុច្ឆាវិសេសោ។ ឯវំ ករិយមាធិនាតិ អបរិភោគ-
អបរិយោធបនរដោបថនិក្ខេបនេហិ កិលិដ្ឋការំ អាចាធិយមាធិ។ ឱបម្ហំ
សម្បជិចាទេន្តោតិ យជ្ជបនីតំ ឧបមំ ឧបមេយ្យត្ថេន សមំ កត្វា បដិចាទេន្តោ,
សំសន្តោតិ អត្ថោ។ សាង្គណោ បុគ្គលោតិ សាង្គណោ តស្មី អត្តការេ
អសុជ្ឈនកបុគ្គលោ។ អាបណាធិតោ កុលយំ អាធិតស្ស
មលគ្គហិតកំសភាជនស្ស តត្ថ លទ្ធព្វាយ វិសុទ្ធិយា អលាភតោ យថា
អនុក្កមេន សំកិលិដ្ឋតរភារោ, ឯវំ យរតោ និក្ខន្តស្ស បុគ្គលស្ស បព្ពដ្ឋាយ
លទ្ធព្វាយ វិសុទ្ធិយា អលាភតោ អនុក្កមេន សំកិលិដ្ឋតរភារោតិ ទស្សន្តោ
“សំកិលិដ្ឋកំសចាតិយា”តិអាធិមាហា។ សំកិលិដ្ឋតរភារោ ច នាម បព្ពជិតស្ស
អាជីវិបត្តិវសេន វា សិយា អាចារធិជ្ជិសីលវិបត្តិសុ អញ្ញាតវសេន វាតិ តំ សព្វំ
សង្គហោត្វា ទស្សតុ “តស្ស បុគ្គលស្ស”តិអាធិ វុត្ថំ។
ចាចិត្តិយវីតិ ក្កមនគ្គហណេន ហិ ឯកទ្ធិជ្ជិវិបត្តិយាបិ សង្គហោ ហោតិតិ។
ឯត្ថ បិតស្សាតិ ឯតិស្សំ អាជីវិបត្តិយំ បិតស្ស។ ឥមិនា នយេន សេសេសុបិ
យថាវហំ វុត្ថុតំ។ សព្វបរិសសាធារណា មហាថេរស្ស ទេសនា, តស្មា
គហបតិវសេនបិ យោជេតត្ថំ។ តត្ថ ឧក្កំសគតសំកិលិដ្ឋតរភារំ ទស្សន្តោ
“មាតុយាតាធិអាធិន្តិយករណា”ន្តិ អាហា។ អវិសោធន្តោតិ យថា អត្តនោ
សីលេ វា ធិជ្ជិយា វា វិសុទ្ធិ ហោតិ, ឯវំ កិលេសមលិនចិត្តសន្តានំ អវិសោធន្តោ។

កត្តបុគ្គលោតិ ឧបនិស្សយានិសម្បត្តិយា តស្មី អត្តភារេវីសុទ្ធិបុគ្គលោ។
អាទិ កត្វាតិ ឥមិនា ធាវនយំសនាទីហិ បរិយោធបនំ អាទិមន្តំ កត្វាវទតិ។
សុទ្ធិជ្ជានំ យត្ត វា ន រជេន ឡិកិរីយតិ។ ទណ្ឌកម្មំ កត្វាតិ “ឯត្តកា ឧទកា,
វាលុកា វា អានេតញ្ញា”តិ ទណ្ឌកម្មំ កត្វា។ ឯត្ត បិតស្សតិ បរិសុទ្ធី សីលេ
បិតស្ស។ សម្មាវត្ថបដិបត្តិសីលេហិ សីលវិសុទ្ធិ ទស្សតា។ វត្ថបដិបត្តិយាបិ ហិ
អង្គណានំវិក្ខម្ពនំ សិយា។ តថា ហិស្សា សំកិលិដ្ឋកំសចាតិយា
បរិសុទ្ធិបរិយោធាតភារេវា ឧបមាភារេន វុត្តោ។ បន្តសេនាសនវាសោ
កិលេសវិក្ខម្ពនំ កិលេសានំ តទង្គនិវារណំ។ សោតាបត្តិដលាធិគមោ...បេ....
អរហត្តសច្ចិកិរិយាតិ សត្តសុបិ ថានេសុ “បរិសុទ្ធិបរិយោធាតភារេវីយា”តិ
បទំ អានេត្វា សម្ពុត្តតំ។ បព្ពជិតស្ស ហិវិសុទ្ធិ នាម ហេដ្ឋិមន្តេន
សីលវិសុទ្ធិយា វា សិយា កម្មជ្ជានានុយោគវសេនវិវេកវាសេន
ឈានស្សាធិគមេន វា វិបស្សនាការវនាយ វា សាមញ្ញដលាធិគមេន វាតិ។

រាគជ្ជានិយន្តិ រាគុប្បត្តិហេតុភូតំ។ វិសភាគារម្ពណំ សន្ធាយ វទតិ
“ឥដ្ឋារម្ពណ”ន្តិ។ តស្មិន្តិ ឥដ្ឋារម្ពណោ។ វិបន្នស្សតិ មុជ្ជស្សតិ។ តំ និមិត្តន្តិ
សុភនិមិត្តំ។ អារជ្ជិស្សតិ អយោនិសោ អារជ្ជិស្សតិ។ សយមេវ អញ្ញេន
អវេមិស្សោ។ កុសលវារបច្ឆិន្ទនមេវ ចេត្ត អនុទំសនំ ទដ្ឋព្វំ។ សេសន្តិ
“សាដ្ឋណោ សំកិលិដ្ឋចិត្តោ”តិអាទិ។ វុត្តនយានុសារេនាតិ បឋមវារេ
វុត្តនយានុសារេន។ សព្ពន្តិ មាតុយាតាទិអានន្តិយ ករណបរិយោសានំ សព្ពំ
ឧបមាសំសន្តនវចនំ។

អតិវិហារភាវតោតិ សតិសម្មោសាភាវតោ, ឧបជ្ជិតស្សតិ ភាវតោតិ
អត្តោ។ សេសន្តិ “សោ អរាគោ”តិអាទិ។
“ធាវនយំសនសណ្ណាធាវិកាបរិមជ្ជនាទីហិ”តិអាទិនា ធុតិយវារានុសារេន។

“កោ នុ ខោ” តិអាទិ បុញ្ញាវសេន អាគតំ, ឥទំ និគមនវសេនាតិ អយមេវ
វិសេសោ។

៦០. អង្គណន្តិ តត្ថ តត្ថ នាមតោ ឯវវិការីតំ, ន បន សភាវតោ, បភេទតោ
វាតិ សភាវាទិតោវិការីនំ សន្ធាយាហ “នាមប្បការតោ ចាកដំ
កាវាបេតុកាមេនា” តិ។ ឥច្ឆាយ អវចរានន្តិ ឥច្ឆាវសេន អវចរណានំ។
ឡតិណ្ណានន្តិ ចិត្តសន្តានំ អនុបរិដ្ឋានំ។ តេ បន តត្ថ បច្ចយវសេន និព្ពត្តត្តា
បវត្តា នាម ហោន្តិតិ អាហ “បវត្តាន” តិ។ នាមប្បការានន្តិ វិសយភេទេន
បវត្តិអាការភេទេន ច នាជានិជានំ។ យេនការណេន។ ន កេវលំ លាភត្ថិកតា
ឯវ, អថ ខោ បុញ្ញាវន្តតា សក្កតគរុកតា ច ឯត្ថ ការណាភាវេន គហេតព្ភាតិ
ទស្សេន្តោ “បកតិយាបិ ចា” តិអាទិមាហ។ តេន លាភត្ថិកោបិ ន យោ កោបិ
ឯវំ ចិត្តំ ឧប្បាទេតិ បុញ្ញាវា សម្ភារនិយោតិ ទស្សេតិ។ ថេរា
អវជ្ជបដិច្ឆាទនកយេន មជ្ឈិមានំ អាហេចន្តិ, តថា មជ្ឈិមា នវកានំ, នវកា បន
អត្ថនោ នវកភាវេន វិយាសាទានំ អាហេចន្តិ “បស្សថ តុម្កាកំ ថេរស្ស
កម្ម” តិ។ វិយាសាទាទយោ នាម “ព្រៀទិសស្ស សន្តិកេ ឡីវាទត្ថំ តុម្កេ អាគតា” តិ
ភិក្ខុនីនំ អាហេចន្តិ។ ន ច មំ ភិក្ខុ ជានេយ្យន្តិ ន ច វត មំ ភិក្ខុ ជានេយ្យំ, អហោ
វត មំ ភិក្ខុ ន ជានេយ្យន្តិ យោជនា។ ហានំ ខោ បនេតន្តិ ឯត្ថ ខោ-សន្តោ
អវជារណាត្ថោ, បន-សន្តោ វចនាលង្ការោតិ អាហ “អត្ថិយេវា” តិ។ បុព្វេ
ឥច្ឆប្បាទវាវណ្ណោនាយ វុត្តនយេន។ ឥតិ-សន្តោ ឥធ អាសន្នការណាត្ថោតិ តំ
ទស្សេន្តោ “ឥមិនា ការណេនា” តិ អាហ។ ឥទព្វា កោបអប្បច្ចយានមេវ
គហាណំ។ តាទិសានន្តិ កោបអប្បច្ចយាទិភូតានន្តិ អធិប្បាយោ។

អនុរហោតិ អនុរូបេ រហសិ។ ឯវមេវ ហិ អត្ថំ ធស្សេតុ
“វិហារបច្ឆន្តេ”តិអាទិ វុត្ថំ។ បុរិមសទិសមេវាតិ “លាភត្ថិកោ ហិ”តិអាទិនា
វុត្ថេន បុរិមេន យោជនានយេន សទិសមេវ។

ចោទនាយ បដិបុគ្គលភារោ, ចោទនា ច អាបត្តិយាតិ បុទិតកេន
ចោទកស្ស សមាទភារោ អាបត្តិអាបន្នតាយាតិ អាហា “សមាធនាតិ
សាបត្ថិកោ”តិ។ សប្បដិបុគ្គលេនេវស្ស ចោទនិច្ឆាយ ការណំ វិការេតុ
“អយ”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។ ន ចាយំ សាបត្ថិកតាយ ឯវ សមាទតំ ឥច្ឆតិ, អថ ខោ
អញ្ញាថាបីតិ ធស្សេន្តោ “អបិចា”តិអាទិមាហា។ អញ្ញេន វា បដិបុគ្គលេន
សប្បដិបុគ្គលោ។ អយញ្ញំ “សប្បដិបុគ្គលោវ មំ ចោទេយ្យា”តិ ឥច្ឆតិ “ឯវាហំ
តស្ស បដិបុគ្គលេហិ សទ្ធិ ឯកជ្ឈាសយោ ហុត្វា តស្ស ឧបរិ កិញ្ចិវុត្ថំ កាតុំ វា
លភិស្សាមី”តិ មញ្ញមាធនោ។ ឥមស្មី បន បក្ខេ នោ អប្បដិបុគ្គលោតិ នត្ថិ
ឯតស្ស បដិបុគ្គលោតិ អប្បដិបុគ្គលោតិ ឯវមត្ថោ វេទិតញ្ចោ។

“អហោ វតា”តិ ឥទំ បទំ ធិស្សតីតិ សម្ពុទ្ធា, ឥមស្ស បុគ្គលស្ស ឥច្ឆាចារេ
បិតត្តា ភិក្ខុនំ ធម្មំ ទេសេយ្យាតិ វចនតោ “តញ្ច ខោ អនុមតិបុច្ឆាយា”តិ វុត្ថំ។
ន ហោស “សច្ចំ កិវ ត្វំ ភិក្ខុ”តិអាទិនា កិញ្ចិវីតិក្កមំ ឧទ្ទិស្ស ភគវតា បុច្ឆិតព្ពតំ
ឥច្ឆតិ។ នោ មគ្គំ វា ផលំ វា វិបស្សនំ វា អន្តរំ កត្វាតិ មគ្គការំនំ វា
ផលសច្ចិកិរិយំ វា សិខាប្បត្តិវិបស្សនានុយោគំ វា និរោធសមាបជ្ឈនំ វា
ឈានសមាបជ្ឈនមេវ វា អន្តរំ ការណំ កត្វា ភគវតា អត្តានំ បដិបុច្ឆិតព្ពំ នោ
ឥច្ឆតិ។ និច្ចំ អនិច្ចន្តិអាទិនា អនុមតិគ្គហាលាវសេន បុច្ឆិតព្ពំ ឥច្ឆតិ, ឧត្តានមេវ
កត្វា បុច្ឆិតព្ពំ ឥច្ឆតីតិ អត្ថោ។ ឧបហារន្តេ បស្សតីតិ សម្ពុទ្ធា។
អភព្ពដ្ឋានភិក្ខុតាយ និហរិស្សន្តិ សាសនតោ។

តំ សម្បត្តិដ៏ បរិវារសម្បត្តិព្រេវ ភិក្ខុហិ ករិយមាណំ
សក្ការគរុការសម្បត្តិញ។ គហេត្វា បរិភូត្តន្តិ មយា សំវិភាគេ ករិយមាណេ។
សយមេវ បញ្ញាយតីតិ សយមេវ គន្ធា ភិក្ខុនំ បុរេតា អត្តានំ ទស្សេតិ, បុរេតា
វសន្តំ បន ភិក្ខុ បុរេត្វា គន្ធន្តិយេវាតិ អធិប្បាយោ។

ទក្ខិណោទកន្តិ អគ្គតោ ឧបនីយមាណំ ទក្ខិណោទកំ។ យតោ ឯវ-កាវេ,
តតោ អញ្ញត្ថ និយមោ ឥន្ទ្រតោ។ អវជារណាត្ថំ វា ឯវ-ការគ្គហណន្តិ កត្វា
អហមេវ លកេយ្យន្តិ អហំ លកេយ្យមេវាតិ ឯវមេតំ អវជារណំ ទជ្ជត្តន្តិ
អធិប្បាយេនាហ “អហមេវ លកេយ្យន្តិ ឥន្ទ្រ នាតិមហាសាវជ្ជា”តិ, អញ្ញថា
យថាវតវសេន អវជារណោ គយ្ហមាណេ “ន អញ្ញេ លកេយ្យ”ន្តិ អយមេវេត្ថ
អត្តោ សិយាតិ។ ចាសាទិកោ ហោតីតិ ឥទំ តស្ស អគ្គាសនាទិបច្ចាសីសនាយ
ការណាទស្សនំ។

អនុមោទនន្តិ មង្គលាមង្គលេសុ អនុមោទនាវសេន បវត្តតត្ថធម្មកថំ។
ខណ្ឌាអនុមោទនន្តិ អនុមោទនេកទេសំ។ “បុព្វេ អនុមោទិតបុព្វោ អនុមោទត្វ”តិ
អវត្វា ថេវេន វុត្តមត្តេយេវ។

តាទិសេសុ ហំនេស្វតិ តាទិសេសុ បេសលានំ ពហុស្សុតានំ វសនដ្ឋានេសុ។
សត្តម្បិ វតី បវត្តនតោ សត្វត្តិកានិ។ វិនិច្ឆយកុសលានន្តិ អនេកវិហិតេសុ
កង្ខ័ជ្ជានិយេសុ កង្ខ័វិនយនាយ តំ តំ បញ្ញានំ វិនិច្ឆយេ កុសលានំ នេកានំ។
តេសុ តេសុ ធម្មកថិតេសុ អជ្ឈិជ្ជេសុ វាវេន ធម្មំ កថេន្តេសុ “អយំ ព្យត្តោ”តិ
ធម្មជ្ឈេសកេន អជ្ឈិជ្ជត្តា ឌីកាសំ អលភមាណោ។

សក្កច្ចញ្ច ករេយ្យន្តិ ភិក្ខុ យំ មម
អភិវាទនបច្ចុជ្ជានញ្ចលំកម្មសាមីចិកម្មាធិ ករេន្តិ។ តំ អាទរេនេវ ករេយ្យំ,
អភិវាទនបច្ចុជ្ជានញ្ចលំកម្មសាមីចិកម្មាធិ ករេន្តិ។

យញ្ច មេ បរិក្ខារជាតំ បដិយាទេន្តិ, តម្បី សុន្ទរំ សម្មទេវ អភិសម្ព័តំ ករេយ្យន្តិ
អត្ថោ។ ភារិយន្តិ ចាសាណាច្ឆតំ វិយ គរុកាតព្វំ។ ឯតំ វិធីន្តិ ឯតំ
“សក្ករេយ្យ”ន្តិអាទិនា វុត្តសក្ការាទិវិធី។ តេនាតិ តេន ការណោន,
ពាហុសច្ឆាទិគុណាវិសេសវតោ ឯវ សក្ការាទិនំ អរហត្តាតិ អត្ថោ។ ឯវរូបន្តិ
ព្យាទិសំ “បិយោ គរុ”តិអាទិនា (អ. និ. ៧.៣៧) វុត្តប្បការំ។ ឯវំ ករេយ្យន្តិ ឯវំ
“សក្ករេយ្យ”ន្តិអាទិនា វុត្តប្បការំ សក្ការាទិ ករេយ្យំ។ ឯស នយោតិ យោយំ
ភិក្ខុវារេ វុត្តវិធី, ឯសេវ នយោ។ ឥតោ បរេសុ ភិក្ខុនីវារាទិសុ វារេសុ។

អហមេវ លាភី អស្សន្តិ ឯត្ថាបិ ហោជ្ជា វុត្តនយេនេវ អវជារណំ គហោតព្វំ។
បិណ្ឌាចាតស្ស បណ្ឌិតតា ឧបសេចនាទិវសេនាតិ អាហា
“សប្បតេលមធុសក្ខរាទិបូរិតាន”ន្តិ។ មញ្ចបីហំទិនន្តិ និទស្សនមត្តំ
ឧតុសប្បាយានំ និវាតានំ ជស្សិតតលានំ បិហិតទ្វារ កវាឡវាតចាណាទិនម្បិ
បណ្ឌិតសេនាសនភាវតោ។ អាទិ-សន្តេន វា តេសម្បិ គហណំ ទដ្ឋព្វំ។
សព្ពត្ថាបីតិ សព្ពេសុ តេសុ ចតុសុបិ បច្ចយវារេសុ។

៦០. កាយកម្មំ ទិស្វាតិ ឥទំ ន កាយកម្មំ ចក្កវិញ្ញេយ្យំ, កាយកម្មនា បន
សហ បវត្តំ ឡិដ្ឋបរិប្បន្តំ ភាកុដិករណំ កាយផ្កាទិទស្សនំ កាយកម្មទស្សនំ
វិយ ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ។ វិចីកម្មំ សុត្វាតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ, តស្មា
កាយវិការជនកា ធម្មា “ទិស្សន្តិ”តិ វុត្តា, វិចីការជនកា “សូយន្តិ”តិ។ តតោ
ឯវ ច តេ បច្ចក្ខកាលេ សម្មុខកាលេ ទិស្សន្តិ នាម។ តិរោក្ខកាលេ
អសម្មុខកាលេ សូយន្តិ នាម។ អនុរូបតោ គហណំ អនុគ្គហោ។ អារញ្ញិកត្ថន្តិ
តស្ស ភិក្ខុនោ ធុតគុណាត្តានុរូបតោ គណ្ណាតិ។ តេនាហ “អារញ្ញិកត្ថំ
អនុគ្គណាតី”តិ។ អរញ្ញេ និវាសោ អស្សាតិ អារញ្ញិកោ។ បន្តំ បរិយន្តំ ទូរតរំ
សេនាសនំ អស្សាតិ បន្តសេនាសនោ។ តំ បន អត្ថមត្តេន ទស្សន្តេន

“បន្តសេនាសនេវសតី”តិ វុត្តំ។ ភិក្ខុសម្ពាសនំ បិណ្ឌានំ ចាតោ
បិណ្ឌាចាតោ, តំ បិណ្ឌាចាតំ ឧញ្ញតិ គវេសតីតិ បិណ្ឌាចាតិកោ។ បិណ្ឌាយ
បតិវុត្តំ ចរិតុំ វតមេតស្សាតិ វា បិណ្ឌាចាតិ, សោ ឯវ បិណ្ឌាចាតិកោ។ ធានតោ
អវខណ្ឌានតោ អបេតំ អបធានំ, សហ អបធានេន សបធានំ, អនវខណ្ឌានំ។
អនុយរំ ចរណសីលោ សបធានចារី។ ឧទ្ទតភាវេន បំសុក្ខលំ វិយ បំសុក្ខលំ,
បំសុ វិយ វា កុច្ឆិតភារំ ឧលតិ គច្ឆតីតិ បំសុក្ខលំ, តស្ស ធារណំ ឥធ
បំសុក្ខលំ, តំ សីលមស្សាតិ បំសុក្ខលិកោ។

តីហិ ការណេហិ លូខំ វេទិតត្ថំ អគ្គជស្សវណ្ណាបរិហានិតោ
អបំសុក្ខលម្បិ, កោ បន វាទោ បំសុក្ខលន្តិ អធិប្បាយោ។
ដូលទីយសុត្តកេនាតិ ដូលេន ឱលម្ពមាទេន ទីយសុត្តកេន។ វណ្ណានាតិ ឯត្ថ
ជស្សេនបិ បរិហាយតីតិ វត្ថុត្ថំ។ តញ្ញា តត្ថ ខវជស្សម្បិ ហោតិយេវាតិ។ កស្មា
បន ចាឡិយំ អារញ្ញកាទិគ្គហណេន ចត្តារោវ ធុតគុណា វុត្តាតិ? បធានត្តា,
តគ្គហណេនេវ ច ឥតោ បរេសម្បិ សុខបរិភោគតាយ គហណាសម្ភវតោ។
យោ ហិ អារញ្ញកោ បន្តសេនាសនោ, តស្ស អព្ពោកាសិក-រុក្ខមូលិក-
នេសង្កិក-យថាសន្តតិក-សោសានិកផ្កានិ សុបរិបូរានិ។ យោ ច បិណ្ឌាចាតិកោ
សបធានចារី ច, តស្ស បត្តបិណ្ឌិកខលុបច្ឆាភត្តិកឯកាសនិកផ្កានិ។ យោ បន
បំសុក្ខលិកោ, តស្ស តេជីវិកផ្គំ សុបរិហារមេវាតិ។ បធានត្តា ហិ ភគវតាបិ
“កធាហំ នន្ទំ បស្សេយ្យំ, អារញ្ញំ បំសុក្ខលិក”ន្តិអាទិនា (សំ. និ. ២.២៤២; នេត្តិ.
១០០) តត្ថ តត្ថ អារញ្ញកាទយោ ឯវ គយ្ហន្តិ។ ឯត្ថកាតិ ចាឡិយំ អាគតានំ
បរិច្ឆិដ្ឋ គហណាមេតំ, ន ឯត្ថកា សព្វេបិ ឯកស្ស ឯកំសតោ សម្ភវន្តិ, នាបិ
ឯត្ថកាយេវ ចាបធម្មា បហាតញ្ញា។ ន ហិ មក្ខបឡាសាទិនំ អប្បហ័នភាវេបិ
សព្វហ្មចារី នេវ សក្ករោន្តិ... បេ... ន បូជេន្តិតិ។

តមត្ថន្តិ “យស្ស កស្សថី” តិអាទិនា វុត្តមត្ថំ។ ឧបមាយ ចាកដំ ករោន្តោតិ
អន្ទយតោ ព្យតិរេកតោ ច ឧទាហរណេន វិភាវេន្តោ។ អហិកុណាចាជំ
អតិបដិកូលជិតុច្ឆន្ទិយតា អតិវិយ ទុគ្គន្ធតាយ។ សា ច អហីនំ
តិទិណាកោបតាយ, កុក្កុរមនុស្សានំ ឱទនកុម្មាស្វបថយតាយ សរីរស្ស
ហោតីតិ វុទ្ធន្តិ។ ឥមេសន្តិ អហិអាទិនំ។ វុឡេត្វាតិ ឧបរូបរិ ទិបនេន វចិតំ កត្វា។
តំ បន វុឡិតំ តេន ច ភាជនំ បូរិតំ ហោតីតិ អាហា “វុឡេត្វា បរិបូរេត្វា” តិ។
ជនស្ស ទស្សនយោគ្យំ ទស្សនីយំ ជញ្ញំ, តំ បរមបរិសុទ្ធិំ មនោហរញ្ច ហោតីតិ
អាហា “ចោក្ខុចោក្ខុ” ន្តិ។ អភិនវនិវិជ្ជា មហាមាតា វុត្តកា។ សា បន
បុត្តលាភយោគ្យតំ ឧទាទាយ មន្ត្រលវចនេន “ជនី” តិ វុច្ឆតិ, តស្ស និយ្យមាជំ
បណ្ណាការំ ជនិយា ហរតីតិ ជញ្ញំ។ ឧភយត្ថាតិ អត្តទ្វយេ។ បុនវុត្តន្តិ
អាមេធិតវចនមាហា។ ន មនាបំ ឯតស្សតិ អមនាចោ, តស្ស ភាវោ
អមនាបតា, តថាបវុត្តោ ចិត្តប្បាទោតិ អាហា “អមនាបំ ឥទន្តិ... ខេ...
អធិវចន” ន្តិ។ ពុទ្ធវេសត្តា លិង្គស្ស បរិសុទ្ធកំសចាតិសទិសកា។ កុណាបរចនំ
វិយ ឥច្ឆាវចរេហិ សន្តានស្ស ភវិតភាវោ។ សោ បន តេសំ អប្បហីនតាយាតិ
អាហា “ឥច្ឆាវចរានំ អប្បហាន” ន្តិ។

៦២. “តេន កាមន្តវិហារំ អនុគ្គណ្ណាតី” តិ វុត្តព្ពេ “អារញ្ញិកត្ថ” ន្តិ បន
ចោត្តកេ លិខិតំ។ ន ហិ សុក្កបកេ ចាឡិយំ អារញ្ញិកត្ថហរណំ អត្ថិ, សតិ ច
ឥច្ឆាវចរហ្មហានេ កាមន្តវិហារោ ឯកន្តេន ន បដិក្ខិបិតញោ, ឥច្ឆិតញោវ
តាទិសានំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មបដិច្ឆាទនតោ។ តថា ហិ វុត្តតិ
“អប្បិច្ឆតាសមុដ្ឋានេហី” តិអាទិ។ សាលិវរកត្តវចនំ វិយ ឥច្ឆាវចរហ្មហានំ
មនុញ្ញភាវតោ តិត្ថិហេតុតោ ច។

៦៣. មំ តន្ត្រី ច ឧបយោគវចនំ បដិសន្ធិយោគេន, អត្ថោ បន
សម្បទានមេវាតិ អាហា “មយ្ហំ តុយ្ហ”ន្តិ ច។ “សមយេ”តិ ភុម្មតេ “សមយ”ន្តិ
ឧបយោគវចនំ។ គិដ្ឋក្ខន្ធដបណ្ណាវស័សិគិលីវេការវេបុល្លបព្ពតានំ វសេន
សមន្តតោ គិរិបរិក្ខេបេន។ រាជគហោតិ សមីបតេ ភុម្មវចនន្តិ អាហា “តំ
និស្សាយ វិហារមី”តិ។

បុរាណយានការបុត្តោតិ បុរាណោ បព្ពជិតតោ បុព្វេ យានការបុត្តោ
តថាបញ្ញាតោ។ ជិម្ពន្តិ គោមុត្តកុដិលំ។ តេនាហា “សប្បកតមគ្គសទិស”ន្តិ។
សោតិ បណ្ណាបុត្តោ។ ឥតរោតិ សមិតិ។ ចិន្តិតជ្ជានមេវាតិ ចិន្តិតចិន្តិតជ្ជានមេវ
តច្ចតិ, តញ្ចា ខោ ន តស្ស ចិត្តានុសារេន, អថ ខោ អត្តនោ សុត្តានុសារេន
តច្ចន្តោ យានការបុត្តោ។ ចិត្តន្តិ អត្តនោ ចិត្តេន មម ចិត្តំ ជានិត្វារិយ។

“ន សន្ធាយ បព្ពជិតោ”តិ ឥមិនាវ កម្មជលសន្ធាយ អភារោ នេសំ
បកាសិតោតិ អាហា “អស្សន្ធាតិ ពុទ្ធជម្ពសង្ឃេសុ សន្ធាវិវហិតា”តិ។
បព្ពជិតានំ ជីវិកា អត្ថោ ឯតេសន្តិ ជីវិកត្តា។ តេនាហា
“ឥណ្ឌាឃាធិហី”តិអាទិ។ កេរាជិកំ វុច្ចតិ សាវេយ្យំ។ សឋានំ
គុណវាលិដកានំ កម្ពំ សាវេយ្យន្តិ អាហា “សាវេយ្យញ្ញី”តិអាទិ។
តុច្ចសភាវេន មាណោ នឡោ វិយាតិ នឡោ, មាណសម្ព័ន្ធាតោ ឧត្តតោ នឡោ
ឯតេសន្តិ ឧន្ទឡា។ តេនាហា “ឧដ្ឋិតតុច្ចមាណា”តិ។ លហុកតាយ វា ចបលា។
ជុសុវចនតាយ ខវវចនា។ តិវច្ឆានកថាពហុលតាយ
និវត្តកវចនបលាបិនោ។ អសំវុតកម្មទ្វារាតិ ឥទំ កម្មទ្វារាធិនំ អសំវុតភារោ
ឧប្បត្តិទ្វារានំ អសំវុតតាយ ឯវ ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ។ អថ វា ធនុ ឥន្ទ្រិយេសូតិ
និមិត្តេ ភុម្មំ, ធនុ ឥន្ទ្រិយេសុ និមិត្តភូតេសុ អសំវុតកម្មទ្វារាតិ អត្ថោ។ យា
មត្តាតិ ភោជនេ អយុត្តបរិយេសន-អយុត្តបដិគ្គហណ-អយុត្តបរិភោគ

វង្សេត្វា យុត្តបរិយេសន-យុត្តបដិគ្គហណ-យុត្តបរិភោគសម្ពាសនា យា មត្តា
អប្បមត្តហិ ជានិតញ្ញា។ តេនាហ “យុត្តតា” តិ។ ជាគរេតិ វត្តិន្ទរំ
អាវរណីយេហិ ធម្មហិ ចិត្តបរិសោធនសម្ពាសនេ ជាគរេ។ តេសំ ជាគរិតាយ
អធិសីលសិក្ខាយ ការវរហិតានំ ឥតរសិក្ខាសុ បតិជ្ជា វេ នត្តិតិ ធស្សេន្តោ
“សិក្ខាបទេសុ ពហុលការវា ន ហោន្តិ” តិ វត្វា តមេវ ការវាការំ សរុបេន
វិភាវេន្តោ “អាបត្តិវិតិក្កមពហុលា” តិ អាហា។

បកតិយាបិ សិក្ខាយ វតនត្ថយសន្ធាយ កម្មជលសន្ធាយ ច សន្ធា។ បិវន្តិ
មញ្ញោ យថា តំ ទ្រវភូតំ អមតំ លទ្ធា។ យសន្តិ មញ្ញោ យថា តំ
ពហុលបិណ្ឌិកសុធាភោជនំ លទ្ធា។ អត្ថមនវាចំ និច្ឆារេន្តោ “សាធុ សាធូ” តិ។
តមេវ បន សាធុការំ ហនយេ វេបេត្វា អព្ពនុមោទន្តោ។ ឯត្ថ ច
អត្ថមនវាចានិច្ឆារណំ បិវនសធិសំ កត្វា វុត្តំ ពហិទ្ធាភាវតោ, មនសា
អព្ពនុមោទនំ បន អព្ពន្ធរភាវតោ យសនសធិសំ វុត្តំ។ សម្ពាទនធឿហរណាញិ
យសនន្តិ។ វស្សញ្ច ឯកវេចនំ ហោតិតិ អាហ “វស្សេ សតិ សាវិបុត្តស្ស ឧបរិ
ហោតិ” តិ។ ធិបញ្ច ពហុវេចនំ ហោតិតិ អាហ “ធិយេ សតិ សព្វហ្មចារីន” តិ។
“ឧបរិ ហោតិ” តិ អាធនេត្វា សម្ពន្ធា។ អាលសិយព្យសនាធិបាតិ អាលសិយេន វា
ញាតិព្យសនាធិបា វា។ “មហានាគាតិ វុច្ឆន្តិ” តិ វត្វា តត្ថ ការណំ វិភាវេន្តោ
“តត្រា” តិអាធិមាហា។ តត្ថ “ន គច្ឆន្តិតិ នាគា, ន អាគច្ឆន្តិតិ នាគា, ន អាគុំ
ករោន្តិតិ នាគា” តិ យោវិវិធា វេចនេត្តោ ឥន្ទ្រតោ, តំ វិចារេត្វា ធស្សេតុំ
“ធន្នាធិបា” តិអាធិ វុត្តំ, តំ បន ព្រោយ្យវេពោធាយ វេចនេតោ អប្បមត្តការណំ។

សយមេវ អាគុំ ន ករោតិ សព្ពថា មគ្គេន បហីនអាគុត្តា។ សោ
កាមយោគាធិកេ សព្ពសំយោគេ ធនវិធនសំយោជនប្បភេទានិ ច សព្ពពន្ធនានិ
វិសដ្ឋ ជហិត្វា សព្ពត្ថ យក្ខាធិសុ, សព្ពេសុ វា ភវេសុ កេនចិ សង្កេន ន សដ្ឋតិ

តីហិ ច វិមុត្តិហិ វិមុត្តោ, តតោ ឯវ ឥដ្ឋាធិសុ តាធិការ្បត្តិយា តាធិ, សោ
វុត្តលក្ខណោន តថត្តា តំសភាវត្តា នាគោ បវុច្ឆតតិ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។
តេនាហ “ឯវមេត្ត អត្តោ វេទិតញ្ចោ” តិ។ អញ្ជេហិ ជីណាសវនាគេហិ
អគ្គសាវកត្តា គុណវិសេសយោគតោ បុដ្ឋតរា ច ចាសំសតរា ច។ សមំ
អនុមោធិសុន្តិ អញ្ញមញ្ញស្ស សុភាសិតតោ សម្បជីដ្ឋនេន
សមប្បវត្តមោធិតាយ សមំ សទិសំ អព្ពនុមោធិសុ។ តំ បន សមនុមោធិនំ
“តត្ថា” តិអាធិនា ចាឡិវសេនេវ ទស្សេតិ។

សម្មតិបរមត្ថទេសនាកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អនុជ្ជណសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៦. អាកាដ្ឋេយ្យសុត្តវណ្ណានា

៦៤. សម្បន្នន្តិ បរិបុណ្ណំ, សមន្តតោ បន្ទំ បត្តន្តិ សម្បន្ទំ។ តេនាហ “ឥទំ
បរិបុណ្ណសម្បន្ទំ នាមា” តិ។ នន្តិ “សុវា” តិ វុត្តំ សុវគណំ។ សម្បន្នោតិ សម្មនេវ
បន្នោ គតោ ឧបគតោ។ តេនាហ “សមន្នាគតោ” តិ។ សម្បន្នន្តិ សម្បត្តិយុត្តំ។
សា បនេត្ថ វសសម្បត្តិ អធិប្បតា សាមញ្ញោតនាយ វិសេសេ អវជ្ជានតោ។
តេនាហ “សេយ្យថាបិ ឧទ្ធមដ្ឋំ អនេឡក” តិ, និទ្ទោសន្តិ អត្តោ។ តេន វុត្តំ “ឥទំ
មធុរសម្បន្ទំ នាមា” តិ។ សីលស្ស អនវសេសសមាទានេន
អខណ្ឌាធិការាបត្តិយា ច បរិបុណ្ណសីលា។ សមាទានតោ បដ្ឋាយ អច្ឆិន្ទនតោ
សីលសមធិនោ។ សមាទានតោ ហិ អច្ឆន្តវិរោធិធម្មានុប្បត្តិយា សីលសមធិតា
វេទិតញ្ចោ, ចេតនាធិនំ បន សីលនលក្ខណានំ ធម្មានំ បវត្តិក្ខណោ វត្តព្ភមេវ
នតិ។ វិសុទ្ធិមគ្គ (វិសុទ្ធិ. ១.៩) វុត្តា, តស្មា តត្ថ វុត្តនយេនេវ វិត្តារកថា
វេទិតញ្ចាតិ អធិប្បាយោ។

ខេត្តចារិប្បវិធី និស្សិតចារិប្បវិធីនិស្សយចារិប្បវិធីមាហា
និស្សិតកម្មវិបត្តិសម្បត្តិវិសយត្ថា យថា “មញ្ញា ឧត្តរា ករោត្តិ” តិ។ តថា ហិ
ខេត្តន ខណ្ឌបូតិអាទិណោសោ វុត្តោ។ ខេត្ត ខណ្ឌ ហោតិ អបរិប្ប ហោតិ
សស្សចារិប្បវិធី អភាវតោ។ តេនេវាហ “សស្សំ ន ឧដ្ឋតិ” តិ។ ចាទមត្តស្សបិ
អនេកម្ពណាជលនតោ មហាប្បលំ ហោតិ។ កិសលយបលាលាទិពហុតាយ
មហានិសំសំ។ ឯវមេវន្តិ យថា ខិត្តំ ពិជំ ខណ្ឌាទិចតុនោសវសេន អបរិប្បណ្ណំ
ហោតិ, តទភាវេន ច បរិប្បណ្ណំ, ឯវំ សីលំ ខណ្ឌាទិចតុនោសវសេន អបរិប្បណ្ណំ
ហោតិ, តទភាវេន ច បរិប្បណ្ណន្តិ, ចតុនោសតទភាវសាមញ្ញមេវ
និទស្សននិទស្សិតព្រិបត្តិសម្បត្តិសុ ទស្សេតិ។ មហាប្បលំ ហោតិ
វិចាកដលេន។ មហានិសំសន្តិវិប្បលានិសំសំ។ ស្វាយំ អាទិសំសោ ឥធ ចាឡិយំ
នាទប្បកាវេនវិត្តារិយតិ។

ឯត្តាវតា កិរាតិ (អ. និ. ដ៏. ២.២.៣៧; អ. និ. ដ៏. ៣.១០.៧១-៧២) កិរ-សន្តោ
អរុចិស្វចនត្តោ។ តេនេត្ត អាចរិយវាទស្ស អត្តនោ អរុច្ឆនភាវំ ធិបេតិ។
សម្បន្នសីលាតិ អនាមជ្ឈិសេសំ សាមញ្ញតោ សីលសង្ខេបេន គហិតំ។ តញ្ចា
ចតុត្ថជន្តិ អាចរិយត្តេរោ “ចតុចារិសុទ្ធិសីលំ ឧទ្ធិសិទ្ធា” តិ អាហា។ តត្ថាតិ
ចតុចារិសុទ្ធិសីលេ។ ជេដ្ឋកសីលន្តិ (សំ. និ. ដ៏. ៣.៥.៤១២) បធានសីលំ។
ឧកយត្ថាតិ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសេ។ ឥធ និទ្ទេសេ វិយ ឧទ្ទេសេបិ ចាតិមោក្ខសំវរោ
ភគវតា វុត្តោ “សម្បន្នសីលា” តិ វុត្តត្ថាតិ អធិប្បាយោ។ សីលគ្គហណាញ្ចា
ចាឡិយំ ចាតិមោក្ខសំវរវសេន អាគតំ។ តេនាហ
“ចាតិមោក្ខសំវរោយេវា” តិអាទិ។ តត្ថ អវជារលោន ឥតវេសំ តិណ្ណំ
ឯកទេសេន ចាតិមោក្ខន្តោគដភាវំ ធិបេតិ។ តថា ហិ
អនោលោកិយោលោកនេ អាជីវហេតុ ធនិក្ខាបទីវិក្កមេ គិលានបច្ចយស្ស
អបច្ចវេក្ខិតបរិភោគេ ច អាបត្តិ វិហិតាតិ។ តិណ្ឌិតិ ឥន្ទ្រិយសំវរសីលាទិនិ។

សីលឆ្និវត្តដ្ឋានំ នាម អត្ថិតិ សីលបរិយាយេន តេសំ កត្តចិ សុត្តេ គហិតដ្ឋានំ
នាម កី អត្ថិ យថា ចាតិមោក្ខសំវរោតិ អាចរិយស្ស សម្មុទត្តា អបជិត្តិបន្តោវ
ឧបចារេន បុច្ឆន្តោវិយ វេទតិ។ តេនាហ “អនុជានន្តោ” តិ។

ធម្មារក្ខាមត្តកមេវាតិ តស្ស សល្លហុកភាវមាហា ចិត្តាធិដ្ឋានមត្តេន
បដិចាកតិកភាវាបត្តិតោ។ ឥតរទ្ធយេចិ ឯសេវ នយោ។ បច្ចយុប្បត្តិមត្តកន្តិ
ជលេន ហេតុំ ធស្សេតិ។ ឧប្បាធនហេតុកា ហិ បច្ចយានំ ឧប្បត្តិ។ ឥធមត្តន្តិ ឥទំ
បយោជនំ ឥមស្ស បច្ចយស្ស បរិគុញ្ញនេតិ អធិប្បាយោ។ និប្បរិយាយេនាតិ
ឥមីនា ឥន្ទ្រិយសំវរោធិនិ តីណិ បធានស្ស សីលស្ស បរិវារសេន បវត្តិយា
បរិយាយសីលានិ នាមាតិ ធស្សេតិ។

ឥនានិ ចាតិមោក្ខសំវរស្សេវ បធានការំ ព្យតិរេកតោ អន្ធយតោ ច
ឧបមាយ វិភាវេតុំ “យស្ស” តិអាធិមាហ។ តត្ថ សោតិ ចាតិមោក្ខសំវរោ។
សេសានីតិ ឥន្ទ្រិយសំវរោធិនិ។ តស្សេវាតិ “សម្មន្ទសីលា” តិ ឯត្ថ យំ សីលំ វុត្តំ,
តស្សេវ។ សម្មន្ទចាតិមោក្ខាតិ ឯត្ថ ចាតិមោក្ខគ្គហណោន វេវចនំ វត្ថា តំ
វិត្តាវេត្ថា... បេ... អាធិមាហ។ យថា អញ្ញថាចិ “ឥធមត្ត សីលវា ហោតី” តិ
(មហានិ. ១៩៩) បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយ ឧទ្ទិដ្ឋំ សីលំ
“ចាតិមោក្ខសំវរសំវុតោវិហរតី” តិ (វិភ. ៥០៨; មហានិ. ១៩៩) និទ្ទិដ្ឋំ។

ចាតិមោក្ខសំវរសំវុតាតិ យោ នំ ចាតិ រក្ខតិ, តំ មោក្ខតិ មោចេតិ
អាចាយិកាធិហិ ធុក្ខេហិតិ “ចាតិមោក្ខ” ន្តិលទ្ធនាមេន សិក្ខាបទសីលេន
ចិហិតកាយវេទ្យាវា។ តេ បន យស្មា ឯវុត្ថតា តេន សមន្នាគតា នាម ហោន្តិ,
តស្មា វុត្តំ “ចាតិមោក្ខសំវរេន សមន្នាគតា” តិ។

អបរោ នយោ (ឧទា. អដ្ឋ. ៣១; ឥតិវុ. អដ្ឋ. ៩៧) - កិលេសានំ ពលវភាវតោ,
ចាបកិរិយាយ សុករភាវតោ, បុញ្ញកិរិយាយ ច ធុក្ខរភាវតោ ពហុក្ខត្តំ

អចាយេសុ បតនសីលោតិ ចាតី, បុព្វដ្ឋនោ។ អនិច្ចតាយ វា ភវាទីសុ
កម្មវេកក្ខត្តោ យជីយន្តំវិយ អនវដ្ឋានេន បរិព្ពមនតោ គមនសីលោតិ ចាតី,
មរណាវសេន វា តម្កិ តម្កិ សត្តនិកាយេ អត្តការស្ស ចាតនសីលោតិ ចាតី,
សត្តសន្តានោ, ចិត្តមេវ វា, តំ ចាតី សំសារទុក្ខតោ មោក្ខតីតិ ចាតិមោក្ខំ។
ចិត្តស្ស ហិ វិមោក្ខន សត្តាវិមុត្តាតិ វុច្ចតិ។ វុត្តញ្ញំ “ចិត្តវេទានាវិសុជ្ឈន្តី”តិ,
“អនុចាធាយ អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុត្ត”ន្តិ (មហាវ. ២៨) ច។

អថ វា អវិជ្ជាធិនា ហេតុនា សំសារេ បតតិ គច្ឆតិ បវត្តតីតិ ចាតី។
“អវិជ្ជាជីវណានំ សត្តានំ តណ្ហាសំយោជនានំ សន្ធាវតំ សំសរត”ន្តិ (សំ. និ.
២.១២៥) ហិ វុត្តំ។ តស្ស ចាតិនោ សត្តស្ស តណ្ហាធិសំកិលេសត្តយតោ
មោក្ខោ ឯតេនាតិ ចាតិមោក្ខោ។ “កណ្ណោកាលោ”តិ អាធិនំ វិយ សមាសសិទ្ធិ
វេទិតញ្ញា។

អថ វា ចាតេតិ វិនិចាតេតិ ទុក្ខតិ ចាតិ, ចិត្តំ។ វុត្តញ្ញំ “ចិត្តេន និយតិ
លោកោ, ចិត្តេន បរិកស្សតី”តិ (សំ. និ. ១.៦២)។ តស្ស ចាតិនោ មោក្ខោ
ឯតេនាតិ ចាតិមោក្ខោ។ បតតិ វា ឯតេន អចាយេទុក្ខេ សំសារទុក្ខេ ចាតិ
ចាតី, តណ្ហាធិសំកិលេសោ។ វុត្តញ្ញំ “តណ្ហា ជនេតិ បុរិសំ (សំ. និ. ១.៥៧),
តណ្ហាទុតិយោ បុរិសោ”តិ (ឥតិវុ. ១៥, ១០៥; អ. និ. ៤.៩) ច អាធិ។ តតោ
ចាតិតោ មោក្ខោតិ ចាតិមោក្ខោ។

អថ វា បតតិ ឯត្ថាតិ ចាតី, ធម៌ អជ្ឈត្តិកញ្ញាហិរាណិ អាយតនានិ។ វុត្តញ្ញំ
“ធម៌សុ លោកោ សមុប្បន្នោ, ធម៌សុ កុព្ពតិ សន្តវ”ន្តិ (សំ. និ. ១.៧០; សុ. និ. ១៧១)។
តតោ អជ្ឈត្តិកញ្ញាហិរាយតនសម្ពាតតោ ចាតិតោ មោក្ខោតិ ចាតិមោក្ខោ។
អថ វា ចាតោ វិនិចាតោ អស្ស អត្ថីតិ ចាតី, សំសារោ។ តតោ មោក្ខោតិ
ចាតិមោក្ខោ។ អថ វា សព្ពលោកាធិបតិការតោ ធម្មិស្សរោ ភគវា “បតី”តិ

វុច្ចតិ, មុច្ចតិ ឯតេនាតិ មោក្ខោ, បតិនោ មោក្ខោ តេន បញ្ញត្តត្ថាតិ
ចាតិមោក្ខោ។ ចាតិមោក្ខោ ឯវ ចាតិមោក្ខោ។ សព្ពគ្គុណានំ វា មូលការតោ
ឧត្តមជ្ឈេន បតិ ច សោ យថាវុត្តត្ថេន មោក្ខោ ចាតិ ចាតិមោក្ខោ។
ចាតិមោក្ខោ ឯវ ចាតិមោក្ខោ។ តថា ហិ វុត្តំ “ចាតិមោក្ខន្តិអាទិមេតំ មុខមេតំ
បមុខមេត” ន្តិ (មហាវ. ១៣៥) វិគ្គារោ។

អថ វា ប-សតិ បការេ, អតីតិ អច្ចន្តត្ថេនិចាតោ, តស្មា បការេហិ អច្ចន្តំ
មោក្ខតីតិ ចាតិមោក្ខោ។ ឥទញ្ញំ សីលំ សយំ តទន្ទ្រសេន, សមាធិសហិតំ
បញ្ញាសហិតញ្ញំ វិក្ខម្ពនវសេន, សមុច្ឆេទវសេន ច អច្ចន្តំ មោក្ខតិ មោចតីតិ
ចាតិមោក្ខោ។ បតិ បតិ មោក្ខាតិ វា ចាតិមោក្ខោ, តម្លា តម្លា
វីតិក្កមនោសតោ បច្ចេកំ មោក្ខាតិ អត្ថោ។ ចាតិមោក្ខោ ឯវ ចាតិមោក្ខោ។
មោក្ខោ វា និព្វានំ, តស្ស មោក្ខស្ស បតិពិម្ពក្ខតោតិ ចាតិមោក្ខោ។ សីលសំវារោ
ហិ និព្វេជភាគិយោ សូរិយស្ស អរុណុគ្គមនំ វិយ និព្វានស្ស ឧទយក្ខតោ
តប្បដិកាគោវិយ ហោតិ យថាវហំ កិលេសនិព្វាបនតោតិ ចាតិមោក្ខោ។
ចាតិមោក្ខោយេវ ចាតិមោក្ខោ។ អថ វា មោក្ខំ បតិ វុត្តតិ មោក្ខាភិមុខន្តិ វា
ចាតិមោក្ខំ។ ចាតិមោក្ខមេវ ចាតិមោក្ខន្តិ ឯវមេត្ត ចាតិមោក្ខសទ្ធស្ស អត្ថោ
វេទិតញ្ញោ។

អាចារគោចរសម្បជ្ជាតិ កាយិកវាចសិកអវីតិក្កមសម្លាតេន អាចារេន
ចេវ នវេសិយគោចរតាធិសម្លាតេន គោចរេន ច សម្បជ្ជា,
សម្បជ្ជអាចារគោចរាតិ អត្ថោ។ អប្បមត្តេស្វតិ អតិបរិត្តកេសុ
អនាបត្តិគមនីយេសុ, ទុក្ខជទុញ្ញាសិតមត្តេស្វតិ អបរេ។ វរ្ម័នេស្វតិ ការយ្ហេសុ។
តេ បន ឯកន្តតោ អកុសលសភាវា ហោន្តីតិ អាហ “អកុសលធម្មេស្វ” តិ។
ភយទស្សីនោតិ ភយតោ ទស្សនសីលា, បរមាណុមត្តម្យី វជ្ជំ សិនេរុប្បមាណំ

វិយ កត្វា កាយនសីលា។ សម្មា អាទិយិត្វាតិ សម្មទេវ សក្កច្ចំ សត្តសោ ច
អាទិយិត្វា។ សិក្ខាបទេស្វតិ និទ្ទារណោ ភុម្មន្តិ សមុទាយតោ អវយវនិទ្ទារណំ
ទស្សន្តោ “សិក្ខាបទេសុ តំ តំ សិក្ខាបទំ សមាទិយិត្វា សិក្ខថា” តិ អត្ថមាហា។
សិក្ខាបទេមេវ ហិ សមាទាតត្ថំ សិក្ខិតត្ថញ្ញាតិ អធិប្បាយោ។ យំ កិញ្ចិ
សិក្ខាកោដ្ឋាសេស្វតិ សិក្ខាកោដ្ឋាសេសុ
មូលបញ្ញត្តិអនុបញ្ញត្តិសត្តត្ថបញ្ញត្តិបទេសបញ្ញត្តិអាទិភេទំ យំ កិញ្ចិ សិក្ខិតត្ថំ
បដិបទ្ឋិតត្ថំ បូរេតត្ថំ សីលំ។ តំ បទ ទ្វារវសេន ធុរិយមេវាតិ អាហា “កាយិកំ
វាចសិកញ្ញា” តិ។ ឥមស្មី អត្ថវិកប្ប សិក្ខាបទេស្វតិ អាទារេ ភុម្ម
សិក្ខាភាគេសុ កស្សចិ វិសុំ អគ្គហណាតោ។ តេនាហា “តំ សត្ត” តិ។

៦៥. កស្មា អារទ្ធន្តិ (អ. និ. ដី. ៣.១០.៧១-៧២) ទេសនាយ ការណាបុច្ឆា។
សីលានិសំសទស្សនត្ថន្តិ បយោជននិទ្ទេសោ។ កោ អត្ថោ កូ អត្ថោ កូ
និចាតិតាតិ? នយិទេមេវំ ទដ្ឋត្ថំ។ សីលានិសំសទស្សនត្ថន្តិ ហិ ឯត្ថ ព្យតិរេកតោ
យំ សីលានិសំសស្ស អទស្សនំ, តំ ឥមស្ស ទេសនាយ ការណាត្ថិ កស្មា អារទ្ធន្តិ
វិនេយ្យានំ សីលានិសំសស្ស អទស្សនតោតិ អត្ថតោ អាបន្នោ ឯវ ហោតីតិ។
តេនាហា “សចេបី” តិអាទិ។ សីលានិសំសទស្សនត្ថន្តិ បទ ឥមស្ស អត្ថំ វិវិវត្តំ
“តេស” តិអាទិ វុត្តំ។ អាទិសំសោតិ ឧទយោ។ “សីលវា សីលសម្បន្នោ កាយស្ស
ភេទា បរំ មរណា សុគតី សក្កលោកំ ឧបបទ្ឋិតី” តិអាទិសុ (ដី. និ. ២.១៥០;
៣.៣១៦; អ. និ. ៥.២១៣; មហាវ. ២៨៥) បទ វិចាកដលម្បិ “អាទិសំសោ” តិ វុត្តំ។
កោវិសេសោតិ កោ ដលវិសេសោ។ ការវឌ្ឍិតិ កោ អត្ថុទយោ។ វិជ្ជាមាណាបិ
គុណោ យាថាវតោវិភាវិតោ ឯវ អតិវុច្ចី ឧប្បាទេតិ, ន អវិភាវិតោ, តស្មា
ឯកន្តតោ អាទិសំសកិត្តនំ ឥច្ឆិតត្ថមេវាតិ ទស្សតុំ វិសកណ្ណាកវណិជា
ឧទាហរណ៍។

តត្ថ គុឡោ នាម ឧច្ឆរសំ បចិត្តា បុណ្ណាធិហិ មិស្សិត្វា សម្មិណ្ឌានេ
បិណ្ឌិត្វតំ។ ជាណាតំ អបិណ្ឌិតំ ទ្រវីត្វតំ។ ខណ្ឌំ ភិជ្ជនក្ខមំ។ សក្ករា នាម
ជលិកសទិសា។ សក្ករាធិនិតិ អាទិ-សន្តេន មច្ឆណ្ឌិកានំ សង្កហោ។ តស្មី
កាលេ គុឡាធិសុវិសកណ្តាករោហារោ អបច្ឆន្តនេសេ បចុរោតិ “បច្ឆន្តតាមំ
គន្ធា”តិ វុត្តំ។ ទារកេ ច បលាបេសុំ “វិសកណ្តាកំ មា គណ្ឌាន្ត”តិ។

បិយោតិ បិយាយិតត្តោ។ បិយស្ស នាម ធស្សនំ ឯកន្តតោ អភិនន្តិតត្ថំ
ហោតិ អាហា “វិយចក្ខុហិ សម្មស្សិតត្តោ”តិ។
បីតិសមុជ្ជានបសន្នសោម្បបបរិគ្គហញ្ញំ ចក្ខុ “បិយចក្ខុ”តិ វុច្ឆតិ។ តេសន្តិ
សព្វហ្មចារីនំ។ មនវឌ្ឍនកោតិ បីតិមនស្ស បរិព្រហនតោ ឧបរុបរិ
បីតិចិត្តស្ស ឧប្បាទកោ។ គរុជ្ជានិយោតិ គរុករណស្ស ហ្មនក្ខតោ។ ជានំ
ជានាតិ ព្រាណេន ជានិតត្ថំ ជានាតិ។ យថា វា អញ្ញោ អជានន្តាបិ ជានន្តា វិយ
បវត្តន្តិ, ន ឯវមយំ, អយំ បន ជានន្តោ ឯវ ជានាតិ។ បស្សំ បស្សតិ តិ
ធស្សនក្ខតេន បញ្ញាចក្ខុនា បស្សិតត្ថំ បស្សតិ, បស្សន្តោ ឯវ វា បស្សតិ។ ឯវ
សម្ភារនិយោតិ ឯវវិញ្ញតាយ បណ្ឌិតកាវេន សម្ភារេតត្តោ។

សីលេស្សេវស្ស បរិបូរការីតិ សីលេសុ បរិបូរការី ឯវ ភវេយ្យតិ ឯវ
ឧត្តរបទាវទារណំ ធន្តំ។ ឯវញ្ញំ ឥមិនា បទេន ឧបរិសិក្ខាទ្វយំ អនិវត្តិតមេវ
ហោតិ។ យថា បន សីលេសុ បរិបូរការី នាម ហោតិ, តំ ជលេន ធស្សេតុ
“អជ្ឈត្ត”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ វិបស្សនាធិដ្ឋានសមាធិសំវត្ថនិកតាយ ហិ ឥធសីលស្ស
ចារិបូរី, ន កេវលំ អខណ្ឌាទិការមត្តំ។ តេនាហា “យានិ ខោ បន តានិ
អខណ្ឌានិ... បេ.... សមាធិសំវត្ថនិកានំ”តិ។ ឯវញ្ញំ កត្វា ឧបរិ សិក្ខាទ្វយំ
សីលស្ស សម្ភារកាវេន គហិតន្តិ សីលេស្សេវត្ថ បទានគ្គហណំ សិទ្ធិ ហោតិ។
តថា ហិ ចិត្តកក្កតាសម្ព័ន្ធបរិគ្គហានំ សីលស្សនុវត្តណាការំ វត្តតិ។ យំ បន

វត្តតិ “សិក្ខត្តយទេសនាជាតា”តិ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.៦៥), តំ ឥតរាសម្បិ សិក្ខានំ
ឥធ គហិតតាមត្ថំ សន្ធាយ វុត្ថំ, ន បធានការេន គហិតតំ។ យទិ ឯវំ កថំ
សីលស្ស អប្បមត្តកតាវចនំ។ វុត្ថញ្ញោតំ “អប្បមត្តកំ ខោ បនេតំ, ភិក្ខុវេ,
ឡិមត្តក”ន្តិ (ធិ. និ. ១.៧)។ តំ បុព្វជ្ជនគោចរំ សន្ធាយ វុត្ថំ។ តថា ហិ តត្ថ ន
និប្បទេសតោ សីលំ វិភត្ថំ, ឯវំ កត្វា តត្ថ សីលមត្តកន្តិ មត្តគ្គហណំ
សមត្ថិតន្តិ ធម្មតំ។ អន្ធនេនាតិ អខណ្ឌាទិការេន, កស្សចិ វា អហាបនេន
ឧបបន្នេន។ អាភារេនាតិ ករណេន សម្មាទនេន។ ចិត្តសមថេតិ
ចិត្តសមាធានេ។ យុត្តោតិ អវិយុត្តោ បសុតោ។ យោ សព្វេន សព្វំ ឈានការេនំ
អនុយុត្តោ, សោ តំ ពហិ នីហរតិ នាម។ យោ អារភិក្ខា អន្តរា សង្គោចំ
អាបជ្ជតិ, សោ តំ វិនាសេតិ នាម។ យោ បន ព្នៀនិសោ អហុក្ខា ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ
វិហរតិ, សោ អនិរាគតជ្ឈានោតិ ទស្សន្តោ “ពហិ
អនិហជជ្ឈានោ”តិអាទិមាហ។

អនិច្ចស្ស តេភូមកធម្មស្ស, អនិច្ចន្តិ វា អនុបស្សនា អនិច្ចានុបស្សនា។
តថា ទុក្ខានុបស្សនា អនត្តានុបស្សនា ច។ តស្សេវ និព្វិន្ទនាការេន បវត្តា
អនុបស្សនា និព្វិន្ទានុបស្សនា។ វិវដ្តនាការេន បវត្តា អនុបស្សនា
វិរាគានុបស្សនា។ និរោធស្ស អនុបស្សនា និរោធានុបស្សនា។
បដិនិស្សជ្ឈនវសេន បវត្តា អនុបស្សនា បដិនិស្សគ្គានុបស្សនា។
សុញ្ញាការតតោ ភិក្ខុ តត្ថ លទ្ធកាយវិវេកតាយ សមថវិបស្សនាវសេន
ចិត្តវិវេកំ បរិព្រហេន្តោ យថានុសិដ្ឋំ បដិបត្តិយា លោកំ សាសនញ្ច អត្ថនោ
វិសេសាធិគមជ្ជានភូតំ សុញ្ញាការញ្ច ឧបសោភយមាណោ
គុណវិសេសាធិជ្ជានភាវាចានេន វិញ្ញនំ អត្ថតោ តំ ព្រហេន្តោ នាម ហោតីតិ
វុត្ថំ “ព្រហេតា សុញ្ញាការាណ”ន្តិ។ តេនាហ “ឯត្ថ ចា”តិអាទិ។ អយមេវ
សុញ្ញាការានុព្រហានវិញ្ញប្បសត្តានំ ភាជនំ, ន សេនាសនបតិជ្ជាបនន្តិ

ឧស្សេន្តោ អាហា “ឯកក្ខមកាធិ...បេ... ឧដ្ឋព្វោ” តិ។ សុញ្ញាការគ្គហឈាន ចេត្ត
អរញ្ញរុក្ខមូលាធិ សព្វំ បធានានុយោគក្ខមំ សេនាសនំ គហិតន្តិ ឧដ្ឋព្វំ។

តណ្ហាវិចិត្រទេសនាតិ “អដ្ឋត្ថិកស្ស ឧបាទាយា” តិ (វិភ. ៩៣៧)
អាធិនយប្បវត្តំ តណ្ហាវិចិត្រសុត្តំ។ តណ្ហាបទដ្ឋានត្ថាតិ
តណ្ហាសន្និស្សយត្ថា។ ន ហិ តណ្ហាវិចិត្រា មានទិដ្ឋិបវត្ថិ អត្ថិ។ មានទិដ្ឋិយោ
ឱសវិត្ថាតិ ឧស្សេតព្ពតាយ មានទិដ្ឋិយោ ឱកាហេត្ថាតិ អត្ថោ។ គហឈាត្ថមេវ
ហិ ទេសេតព្ពធម្មស្ស ទេសនាយ ឱសវណំ។ តណ្ហាមានទិដ្ឋិយោ បបញ្ចត្ថយំ
សត្តសន្តានស្ស សំសារេ បបញ្ចនតោ អនុប្បពន្ធនវសេនវិត្តារណតោ។
សីលបទដ្ឋានត្ថាតិ សីលាធិដ្ឋានត្ថា។

អធិចិត្តសិក្ខា វុត្តាតិ អានេត្វា សម្ពុទ្ធា។ វិបស្សនាវសេន
សុញ្ញាការវឌ្ឍនេតិ យោជនា។ ទ្វេបិ សិក្ខាតិ អធិចិត្តាធិបញ្ញាសិក្ខា។
សង្គហេត្ថាតិ អធិសីលសិក្ខាយ សទ្ធិ សង្គហេត្ថា វុត្តា។ យទិ ឯវមយំ
សិក្ខត្ថយទេសនាជាតាតិ សិក្ខត្ថយានិសំសប្បកាសនី សិយាតិ អនុយោគំ
សន្ធាយាហា “ឯត្ថ ចា” តិអាធិ។ តត្ថ យំ វត្ថព្វំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្ថមេវ។ ឥន្ទ្រិយសំវរោ
វិយ ចាតិមោក្ខសំវរស្ស ចតុចារិសុទ្ធិសីលស្ស អារក្ខក្ខតា ចិត្តកក្កតា
វិបស្សនា ច ឥធម៌ គហិតាតិ តទុកយំ អប្បធានំ, សីលមេវ បន បធានភាវេន
គហិតន្តិ វេទិតព្វំ។ តេនាហា “សីលានុវត្តិកា ឯវា” តិអាធិ។

ពលវត្ថរសុខន្តិ សមុប្បន្នព្យាធិទុក្ខតោ ពលវត្ថរំ, តំ អភិក្ខវិតុំ សមត្ថំ
ឈានសុខំ ឧប្បជ្ឈតិ។ ពលវមមត្តំ ហោតិ, តេន ទទ្ទ្យអត្តសិនេហាន
វិលុត្តហធយោ កុសលធម្មេ ធម្មេន្តោ សោ តថាវុបេសុ...បេ... ចោសេតា
ហោតិ។ ពលវមមត្តំ វា សិនេហោ ន ហោតិ “សុទ្ធា សម្ព័រេបុញ្ញោ” តិ
យាថាវធស្សនេន អហំការមមំការាភាវតោ។ ទុត្តិក្ខកយេ ឧទាភិក្ខរំ

សន្ទាយាបា “សចេបិស្ស អន្តានិ ពហំ និក្ខមន្តី” តិ។ ព្យាធិកយំ សន្ទាយាបា
“ឧស្សស្សតិ វិសុស្សនី” តិ។ អាទិ-សន្តេន គហិតំ ចោរភយំ សន្ទាយាបា
“ខណ្ឌាខណ្ឌាកោ វា” តិ។ ឧកយស្សតិ សមថវិបស្សនាទ្ធិយស្ស។ ឯត្ថ ច
“អដ្ឋត្ថំ ចេតោ... បេ... សុញ្ញាគារាវន” ត្ថិ ឥមេហិ
វិសេសនិព្ពេជភាគិយភាវាចាទនេន សីលំ វក្ខិតុំ សមត្ថា ឯវ
ចិត្តកក្កតាវិបស្សនា គហិតា។ យស្មា បរតោ
ឈានវិមោក្ខដលាភិញ្ញាណអធិដ្ឋានភាវោ សីលស្ស ឧទ្ធារណ, តស្មា តស្ស
ភិយ្យេហិ សម្ពារក្ខតា ឯវ ចិត្តកក្កតាវិបស្សនា តត្ថ តត្ថ គហិតាតិ
វេទិតញ្ច។

សីលាទីតិ អាទិ-សន្តេន យថាវុត្ថចិត្តកក្កតាវិបស្សនា សង្កណ្ឌាតិ,
សីលស្ស វា មូលការណភូតំ សត្តំ កម្មស្សកតញ្ញាណញ្ច សង្កណ្ឌាតិ
កម្មបថសម្មាទិដ្ឋិ វា។ សីលញ្ញំ តទញ្ញម្បិ បុញ្ញកិរិយាវុត្ថ តេនេវ បរិសោធិតំ
មហាប្បលំ ហោតិ មហានិសំសន្តិ។ លាភី អស្សន្តិ លាភា សាយ
សំវរណសីលបរិបូរណំ ចាឡិយំ អាគតំ កិមីទិសំ ភគវា អនុជាធាតីតិ? ន
ភគវា សភាវេន ព្រៀទិសំ អនុជាធាតិ, មហាការុណិកតាយ បន
បុគ្គលជ្ឈាសយេន ឯវំ វុត្ថន្តិ ទស្សេន្តោ “ន ចេត្តា” តិអាទិមាហា។ តត្ថ
ឃាសេសនំ ជិន្នកថោ ន វាចំ បយុត្តំ ភណេតិ ជិន្នកថោ មូតោ វិយ ហុត្វា
ឱភាសបរិកថាជិមិត្តវិញ្ញតិបយុត្តំ ឃាសេសនំ វាចំ ន ភណេ ន កថេយ្យាតិ
អត្ថោ។ បុគ្គលជ្ឈាសយវសេនាតិ សង្ខេបតោ វុត្ថមត្តំ វិវរន្តោ
“យេសញ្ញំ” តិអាទិមាហា។ រសោ សភាវក្ខតោ អាទិសំសោ រសានិសំសោ។

បច្ចយទានកាវាតិ ជីវរាទិបច្ចយវសេន ទានកាវា។ “ទេវានំ វា” តិ វុត្ថវេចនំ
ចាកដីកាតុមាហា “ទេវាមី” តិអាទិ។ “បញ្ញិមេ គហបតយោ

អាធិសំសា"តិអាធិសុ (ធី. និ. ២.១៥០) អធិសំសសន្តោ ជលបរិយាយោបិ
ហោតីតិ អាហា "ឧភយមេតំ អត្ថតោ ឯក"ន្តិ។

សស្សុសសុរា ច តប្បក្ខិកា ច សស្សុសសុរាបក្ខិកា។ តេ
ញាតិយោធិសម្ពន្ធន អាវាហរិវាហសម្ពន្ធវសេន សម្ពន្ធាញាតិ។
សាលោហិតាតិ យោធិសម្ពន្ធវសេន។ ឯកលោហិតសម្ពន្ធាតិ ឯកេន សមាធន
លោហិតសម្ពន្ធន សម្ពន្ធា។ បេច្ចភាវំ កតាតិ បេតុបបត្តិវសេន និព្វត្តិ
ឧបគតា។ តេ បន យស្មា ឥធម កតកាល កិរិយា កាលេន កតជីវិតុបច្ឆេទា
ហោន្តិ, តស្មា វុត្តំ "កាលកតា"តិ។ បសន្នចិត្តោតិ បសន្នចិត្តកោ។
កាលកតោ បិតា វា មាតា វា បេតយោនី ឧបបន្នោតិ អធិការតោ
វិញ្ញាយតីតិ វុត្តំ "មហាធិសំសមេវ ហោតី"តិ, តស្ស តថា សីលសម្មន្នត្តាតិ
អធិប្បាយោ។ អរិយភាវេ បន សតិ វត្តព្ភមេវ នត្តិ។ តេនាហា "អនេកាធិ
កប្បសតសហស្សនី"តិអាធិ។ ពហុការន្តិ ពហុបការំ។ ឧបសង្កមនន្តិ
អភិវាទនាធិវសេន ឧបគមនំ។ បយិរុចាសនន្តិ ឧបជ្ជានន្តិ។

២៦. អន្លោត្តរិតាតិ មទ្ធិតា។ ឧក្កល្ហាតិ វិញ្ញោនា អនភិវតិ អននុយោគោ។
សីលវា ភិក្ខុ អត្ថនោ សីលខណ្ឌកយេន សមាហិតោ វិបស្សកោ ច
បច្ចយឃាតេន អរតិយា រតិយា ច សហិតា អភិភវិតាវ ហោតីតិ អាហា
"សីលាធិគុណយុត្តនេវ"តិអាធិ។

ចិត្តត្រាសោ ភាយតីតិ ភយំ។ អារម្មណំ ភាយតិ ឯតស្មាតិ ភយំ។
បុរិមវាសធិសត្តា វុត្តនយមេវាតិ អតិធិសិទ្ធាបិ បុន តំ ទស្សេតុំ
"សីលាធិគុណយុត្តោ ហី"តិអាធិ វុត្តំ។ ថេរស្ស ហេដ្ឋា និសិទ្ធត្តា ទេវតាយ
នារកា សកភាវេន សណ្ឋាតុំ សុខេន វត្តិតុំ អសក្កោន្តា អសមត្តា។

អធិកំ ចេតោតិ អភិចេតោ, ឧបចារជ្ឈានចិត្តំ។ តស្ស បន អធិកតា
ចាកតិកកាមាវចរចិត្តហិ សុន្ទរតាយ សបដិបក្ខតោវិសុទ្ធិយា ចាតិ អាហ
“អភិក្កន្ធិវិសុទ្ធិចិត្ត”ន្តិ។ អធិចិត្តន្តិ សមាធិមាហា, សោ ច ឧបចារសមាធិ
ធនញ្ញោ។ វិវេកជំ បីតិសុខំ, សមាធិជំ បីតិសុខំ, អបីតិជំ ឈានសុខំ,
សតិចារិសុទ្ធិជំ ឈានសុខន្តិ ចតុត្ថិធម្មិ ឈានសុខំ បដិបក្ខតោ និក្ខន្តតំ
ឧបាទាយ “នេក្ខម្មសុខ”ន្តិ វុច្ចតីតិ អាហា “នេក្ខម្មសុខំវិន្ទន្តិ”តិ។
ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណោ សមាបជ្ជិតុំ សមត្ថោតិ ឥមិនា តេសុ ឈានេសុ
សមាបជ្ជនវសីការមាហា, “និកាមលាភី”តិ បន វេចនតោ
អាវជ្ជនាធិដ្ឋានបច្ចវេក្ខណាវសិយោបិ វុត្តា ឯវាតិ វេទិតញ្ញោ។ សុខេនេវ
បច្ចនិកធម្មេវិក្ខម្ភត្វាតិ ឯតេន តេសំ ឈានសុខឧប្បាភិញ្ញាតញ្ញា ធស្សេតិ។
វិបុលានន្តិ វេបុលំ ចាបិតានំ។ ឈានានំ វិបុលតា នាម សុភាវិតភាវេន
ចិរតរប្បត្តិ, សា ច បរិច្ឆេទានុវចារ ឥច្ឆិតញ្ញាតិ “វិបុលាន”ន្តិ វត្វា
“យថាបរិច្ឆេទេយេវ វុដ្ឋាតុំ សមត្ថោតិ វុត្តំ ហោតី”តិ អាហា។ បរិច្ឆេទកាលញ្ញា
អប្បត្វាវ វុដ្ឋហត្ថោ អកសិរលាភី ន ហោតិ យាវធិច្ឆកំ បរត្ថេតុំ អសមត្ថត្វា។
ឥនានិ តេយេវ យថាវុត្ថេ សមាបជ្ជនាធិវសីការេ ព្យតិវេកវសេន វិភាវេតុំ
“ឯកច្ឆាហី”តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថ លាភីយេវ ហោតីតិ ឥទំ បដិលទ្ធមត្តស្ស
ឈានស្ស វសេន វុត្តំ។ តថាតិ ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណោ។ ចារិពន្ធិកេតិ វសីការស្ស
បច្ចនិកធម្មេ។ ឈានាធិគមស្ស បន បច្ចនិកធម្មា បគេវ វិក្ខម្ភិតា, អញ្ញាថា
ឈានាធិគមោ ឯវ ន សិយា។ កិច្ឆេនវិក្ខម្ភតីតិ កិច្ឆេនវិសោធនតិ។
កាមាធិនវបច្ចវេក្ខណាធិហិ កាមច្ឆន្ទាធិនំវិយ អញ្ញោសម្មិ
សមាធិចារិពន្ធិកានំ ទ្វរសមុស្សារណំ ឥធម៌ វិក្ខម្ភនំវិសោធនញ្ញាតិ វេទិតញ្ញោ។
នាឡិកាយន្តន្តិ កាលមាននាឡិកាយន្តំ អាហា។

វិសេសេន រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានំ សព្វសោវសីភាវាចាទិតំ អភិញ្ញាចាទកន្តិ
អធិប្បាយេនាហ “អភិញ្ញាចាទកេ ឈានេ វុត្ថេ” តិ។ អរូបជ្ឈានម្យី បន
អធិជ្ឈានតាយ ចាទកមេវ ចុទ្ធសទា ចិត្តបរិទមនេន វិនា តទភាវតោ។
“ឯវមភិញ្ញាចាទកេ រូបាវចរជ្ឈានេ វុត្ថេ រូបាវចរតាយ កិញ្ញាបិ អភិញ្ញានំ
លោកិយវារោ អាគតោ” តិ អយញ្ញេត្ថ អធិប្បាយោ។ នន្តិ អភិញ្ញាវាវ។
ចត្តារិ... បេ... អរិយមគ្គា សីលានំ អាទិសំសោ សម្បទ្ធសីលស្សេវ លាភតោ។
បរិយាទិយិត្វាតិ គហេត្វា។

អង្គសន្តតាយាតិ នីវរណាទិនំ បច្ចនីកធម្មានំ សុទ្ធវតរភាវេន ឈានដ្ឋានំ
រូបសន្តតាយ, និព្ពតសព្វទរថបរិឡាហតាយាតិ អត្តោ, យតោ តេសំ ឈានានំ
បណីតតរាទិភាវោ។ អារម្មណសន្តតាយាតិ រូបបដិយាទិវិគមនេន
សណ្ឋាសុខុមាទិការ្យប្បត្តសន្តភាវេន។ យទគ្គេន ហិ នេសំ
ការ្យនាភិសមយសញ្ញាវិតសណ្ឋាសុខុមាការាទិ អារម្មណាទិ សន្តានិ, តទគ្គេន
ឈានដ្ឋានំ សន្តតា វេទិតញ្ញា។ អារម្មណសន្តតាយ សន្តតា
លោកុត្តរធម្មារម្មណាហិ បច្ចវេក្ខណាហិ ទីបេតញ្ញា។ វិមុត្តាវិសេសេន មុត្តា។
យេ ហិ ឈានធម្មា តថាបរត្តបុព្វភាគការ្យនាហិ តត្ថិសេសតាយ សាតិសយំ
បដិបក្ខធម្មេហិ វិមុត្តិវសេន បវត្តន្តិ, តតោ ឯវ តថាវិមុត្តតាយ បិតុ អង្គ
វិស្សជ្ជអង្គបច្ចដ្ឋោវិយ កុមារោ និរាសង្កភាវេន អារម្មណោ អធិមុត្តា ច បវត្តន្តិ,
តេ វិមោក្ខាតិ វុច្ចន្តិ។ តេនាហ “វិមោក្ខាតិ បច្ចនីកធម្មេហិ វិមុត្តតា អារម្មណោ
ច អធិមុត្តតា” តិ។ យទិបិ អារម្មណសមតិក្កមវសេន បត្តញ្ញានិ អារុប្បានិ, ន
អង្គាតិក្កមវសេន, តថាបិ យស្មា អារម្មណោ អវិវត្តស្ស ឈានសមតិក្កមោ ន
ហោតិ, សមតិក្កន្តេសុ ច ឈានេសុ អារម្មណំ សមតិក្កន្តមេវ ហោតិ, តស្មា
អារម្មណសមតិក្កមំ អវត្វា “រូបាវចរជ្ឈានេ អតិក្កមិត្វា” តិ ឥច្ឆេវ វុត្ថំ។
អតិក្កម្ម រូបេតិ ចាឡិយំ “សម្បទេតញ្ញា, បស្សិតញ្ញា” តិ វា កិញ្ញា បទំ ឥច្ឆិតព្ពំ,

អសុតបរិកប្បនេន បន បយោជនំ នត្ថិតិ “សន្តាតិ បទសម្ពុទ្ធោ”តិ វុត្ថំ។ ឯវញ្ច
កត្វា តេន វិរាគភាវេន តេសំ សន្តតាតិ អយម្យិ អត្តោ វិភាវិតោ ហោតិ។
រូបជ្ឈានាទីនំ វិយ នត្ថិ ឯតេសំ អារម្មណភូតំ វា ជលភូតំ វា រូបន្តិ អរូចា។ អរូចា
ឯវ អារុប្បា។ តេនាហ “អារម្មណតោ ច វិចាកតោ ច រូបវិហិតា”តិ។
នាមកាយេនាតិ សហជាតនាមសមូហាន។

២៧. សំយោជន្តិតិ ពន្ធន្តិ។ កេហិតិ អាហ “ខន្ធកតិ”តិអាទិ។
អសមុច្ឆិន្ទរាគាទិកស្ស ហិ ខន្ធវាទីនំ អាយតី ខន្ធវាទីហិ សម្ពុទ្ធោ,
សមុច្ឆិន្ទរាគាទិកស្ស បន តំ នត្ថិ កតានម្យិ កម្មានំ អសមត្ថភាវាបត្តិតោតិ។
រាគាទីនំ អន្ធយតោ ច សំយោជនជ្ជោ សិទ្ធាតិ អាហ “ខន្ធកតិ...បេ... វុច្ឆន្តិ”តិ។
បរិក្ខយេនាតិ សមុច្ឆេនេន សព្ពសោ អាយតី អនុប្បជ្ឈនេន។ បដិបក្ខធម្មានំ
អនវសេសតោ សវនតោ បីឡនតោ សោតោ, អរិយមគ្គោតិ អាហ “សោតោតិ
ច មគ្គស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ។ តំ សោតំ អាទិតោ បន្ទោ អធិកច្ឆិតិ សោតាបន្នោ,
អជ្ជមកោ។ តេនាហ “តំសមដ្ឋីបុគ្គលស្ស”តិ, បឋមមគ្គកូណោ បុគ្គលស្សាតិ
អធិប្បាយោ។ ឥធិ បន បន្ទ-សន្តោ “ជលសច្ចិកិរិយាយ បដិបន្នោ”តិអាទីសុ (អ.
និ. ៨.៥៩) វិយ វត្ថុមានកាលិកោតិ អាហ “មគ្គេន ជលស្ស នាមំ ទិន្ទ”ន្តិ។
អភីតកាលិកត្ថេ បន សវសតោវ នាមលាភោ សិយា។ វិរូបំ សទុក្ខំ
សឧចាយាសំ និចាតេតីតិ វិនិចាតោ, អចាយទុក្ខេ ឱបនកោ។ ធម្មោតិ
សភាវោ។ តេនាហ “អត្តាន”ន្តិអាទិ។ កស្មាតិ អវិនិចាតធម្មតាយ ការណំ
បុច្ឆតិ។ អចាយំ គមេន្តិតិ អចាយគមនិយា។ សម្ពុជ្ឈតីតិ សម្ពោធិ,
អរិយមគ្គោ។ សោ បន បឋមមគ្គស្ស អធិកតត្តា អវសិដ្ឋោ ឯវ
អធិកនុត្តភាវេន ឥច្ឆិតញោតិ អាហ “ឧបរិមគ្គត្ថយ”ន្តិ។

វណ្ណាករណ៍ត្រូវតែដឹង បហាតញ្ញាតិ អធិប្បាយោ។ ឱឡារិកានំ រាគាជីនំ
សមុច្ឆិន្ទនវសេន បវត្តមាណោ ធុតិយមគ្គោ អវសិដ្ឋានំ តេសំ តនុភាវាបត្តិយា
ឧប្បន្នោ នាម ហោតិ តិ វុត្តំ “រាគនោសមោហានំ តនុត្តា” តិ។ អធិប្បវត្តិយាតិ
កនាចិ ករហាចិ ឧប្បន្ននេន។ បរិយុដ្ឋានមនុស្សាយាតិ សមុទាចារមុនុតាយ។
អភិណ្ណំ ន ឧប្បន្នន្តិ តន្ត្រស្ស អយោនិសោមនសិការស្ស អនិពន្ធភាវតោ។
មនុមន្តា ឧប្បន្នន្តិ វិបល្លាសានំ តប្បច្ចយានញ្ច មោហាមាណាជីនំ មុនុតរភាវតោ។
ពហាលាវ ឧប្បន្នន្តិ វត្ថុបដិសេវនតោតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “តថា
ហី” តិអាទិ។

សកី អាគមនធម្មោតិ បដិសន្ធិវសេន សកីយេវ អាគមនសភារោ។
ឯកវាវយេវ... បេ... អាគន្ធាតិ ឥមិនា បញ្ចសុ សកនាគាមីសុ ចត្តារោ វដ្ឋេត្វា
ឯកោយេវ គហិតោតិ ធស្សន្តោ “យោបិ ហី” តិអាទិមាហា។ តត្ថ យូរយំ
បញ្ចមកោ សកនាគាមី “ឥធម មគ្គំ ភាវេត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តោ, តត្ថ
យាវតាយុកំ បត្វា បុន ឥធមបបដ្ឋិត្វា បរិនិព្វាយតី” តិ វុត្តោ, តស្ស ឯកពិជីនា
សន្ធិ កី នាណករណ៍ន្តិ? ឯកពិជីស្ស ឯកា បដិសន្ធិ, សកនាគាមីស្ស ទ្វេ
បដិសន្ធិយោតិ ឥទំ តេសំ នាណករណំ។ យស្ស ហិ សោតាបន្នស្ស ឯកំយេវ
ខន្ធពីជំ, ន ឯកំ អត្តភាវគ្គហណំ, សោ ឯកពិជីតិ។

ហេដ្ឋាតិ “អមហគ្គតភូមិយ” ត្ថិ ហេដ្ឋា សម្ពន្ធនេន។ ហេដ្ឋាភាគស្ស
ហិតាតិ ហេដ្ឋាភាគិយា, តេសំ។ តានីតិ ឱរញ្ញាគិយសំយោជនានិ។ កាមាវចរេ
និព្ពត្តតិយេវ អដ្ឋត្ថំ សំយោជនត្តា។ តថា ហោស ទ្វរតោបិ អាវត្តិធម្មោ ឯវាតិ
ធស្សតុំ គិលពន្ធិសមច្ឆាធយោ ឧបមាភាវេន វុត្តោ។ ឱបចាតិកោតិ ឥមិនា
គព្ពវាសនុក្ខារាវមាហា។ តត្ថ បរិនិព្វាយីតិ ឥមិនា សេសនុក្ខារាវ។ តត្ថ

បរិនិព្វានតា ចស្ស កាមលោកេ ខន្ធពីជស្ស អបុនារោហវសេនេវាតិ ទស្សេតុំ
“អនាវត្តិធម្មា”តិ វុត្តំ។

៦៨. កេវលាតិ លោកិយាភិញ្ញាហិ អសម្មិស្សា។

លោកិយបញ្ចកិញ្ញាយោបិ សីលានំ អានិសំសោ តទវិនាភាវតោ។ តាបិ
ទស្សេតុំ អាកង្ខេយ្យ ចេ...ចេ... ឯវមាធិមាហាតិ យោជនា។ អាសវានំ
អនវសេសប្បហានតោ អរហត្តមគ្គោយេវ វិសេសតោ “អាសវក្ខយោ”តិ
វុត្តព្ពតំ អរហតីតិ វុត្តំ “អាសវក្ខយេ កចិតេ”តិ, អញ្ញថា សញ្ញាបិ ធម្មភិញ្ញា
អាសវក្ខយោ ឯវាតិ។ ឥមេសំ គុណានន្តិ លោកិយាភិញ្ញានំ។ យថា បុរិសស្ស
មុណ្ណាតំ សីសំ សិខារិវហិតត្តា ន សោភតិ, ឯវំ ទេសនាយ សីសក្ខតាបិ
អគ្គមគ្គកថា លោកិយាភិញ្ញាហិតា ន សោភតីតិ អាហ “អយំ កថា
មុណ្ណាភិញ្ញាកថា នាម ភវេយ្យា”តិ។ ឥទ្ធិវិកុព្ពនាតិ ឥទ្ធិ ច វិកុព្ពនា ច។
វិកុព្ពនគ្គហណោន ចេត្ត វិកុព្ពនិទ្ធិមាហ, ឥទ្ធិគ្គហណោន តទញ្ញំ សព្វញ្ច
អភិញ្ញាភិក្ខុំ។ យុត្តជ្ជានេយេវាតិ លោកិយាភិញ្ញានំ និព្ពត្តនស្ស វិយ ទេសនាយ
យុត្តជ្ជានេយេវ។ ឯតេន ន កេវលំ ទេសនក្កមេនេវាយំ ទេសនា, អថ ខោ
បដិបត្តិក្កមេនបីតិ ទស្សេតិ។ វិសុទ្ធិមគ្គ (វិសុទ្ធិ. ២.៣៦៩) វុត្តា, តស្មា តត្ថ
វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ញាតិ អធិប្បាយោ។

៦៩. អាសវានំ ខយាតិ ហេដ្ឋិមមគ្គេន ខេបិតាវសិដ្ឋានំ អាសវានំ

អរហត្តមគ្គេន សមុច្ឆិន្ទនតោ។ យស្មា អរហត្តមគ្គោ ន កេវលំ អាសវេយេវ
ខេបេតិ, អថ ខោ អវសិដ្ឋេ សព្វកិលេសេបិ, តស្មា អាហ “សព្វកិលេសានំ
ខយា”តិ។ លក្ខណាមត្តញ្ញេត្ត អាសវក្ខហណំ, អាសវានំ អារម្មណភាវស្សបិ
អនុបកមនតោ អនាសវំ។ យស្មា បន តត្ថ អាសវានំ លេសោបិ នត្តិ, តស្មា វុត្តំ
“អាសវិវហិត”ន្តិ។ សមាធិ វុត្តោ ចេតោសីសេន យថា “ចិត្តំ បញ្ញាញ ភាវយ”ន្តិ

(សំ. និ. ១.២៣, ១៩២; បេដកោ. ២២; មិ. ប. ២.១.៩) អធិប្បាយោ។ រាគតោ
វិមុត្តត្តា អវិជ្ជាយ វិមុត្តត្តា ឥទំ ឧបិវេចនីកបដិប្បស្សន្ធិទស្សនំ ទដ្ឋតំ, ន
តទញ្ញោសំ ចាបធម្មានំ អប្បដិប្បស្សន្ធិត្តា។ ឥទានិ តមេវ សមាធិបញ្ញានំ
រាគាវិជ្ជាបដិបក្ខតំ អាគមេន ទស្សេតុំ “វុត្តំ ចេត” ត្ថិអាទិ វុត្តំ។ សមថដលន្តិ
សមថស្ស ដលំ លោកិយសមថការ្យោយ ហិ វិបស្សនាគតាយ
អាហិតដលស្ស លោកុត្តរសមថស្ស សិក្ខកដលោ ចេតោវិមុត្តិ។
វិបស្សនាដលន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ អត្តនោយេវា តិ សុតមយញ្ញាណាទិនា
វិយ បរបច្ចយតំ នយក្កាហញ្ញា មុញ្ញា
បរតោយោសានុគតការ្យោធិគមក្ខតតាយ អត្តនោយេវ បញ្ញាយ បច្ចក្ខំ
កត្វា សយម្ពញ្ញាណក្ខតាយាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “អបរប្បច្ចយេន
ញ្ញាតា” តិ។

សព្វម្បី តន្តិ សព្វម្បី សត្តរសិវិធំ តំ យថាវុត្តំ សីលានិសំសំ។ យថា
អាទិសំសវន្តេ សម្មទេវ សម្មាទិតេ តទានិសំសា ទស្សិតា ឯវ ហោន្តិ
តទាយត្តការ្យោ, ឯវ អាទិសំសបធានយោគ្យការ្យោ ទស្សិតេ តទានិសំសា
ទស្សិតា ឯវ ហោន្តិ តិ អាហ “សម្មិល្លោត្វា ទស្សេន្តោ” តិ។ វុត្តស្សេវ អត្តស្ស
បុនវចនំ និគមនន្តិ វុត្តំ “និគមនំ អាហា” តិ។ បុព្វេតិ ទេសនារម្តោ។ ឯវ វុត្តន្តិ
“សម្មន្ទសីលា” តិ ឯវមាទិនា អាការេន វុត្តំ។ ឥទំ សព្វម្បី តិ ឥទំ
“សម្មន្ទសីលា” តិអាទិកំ សព្វម្បី វចនំ។ ឯតំ បដិច្ចាតិ ឯតំ សម្មន្ទសីលស្ស
ភិក្ខុនោ យថាវុត្តសត្តរសិវិធានិសំសភាគិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឥទមេវ ហិ “ឥតិ
យំ តំ វុត្តំ, ឥទមេតំ បដិច្ច វុត្ត” ត្ថិ វចនំ សន្ធាយ “សព្វម្បី តំ សីលានិសំសំ
សម្មិល្លោត្វា ទស្សេន្តោ” តិ វុត្តំ។ ឯត្ថអាទិតោ ធម្មា អាទិសំសេហិ បរិត្តក្ខមិកា
សម្មត្តិ គហិតា, តទន្តំ បញ្ចហិ លោកិយាភិញ្ញាហិ ច មហាគ្គតក្ខមិកា,

ឥតហើ លោកុត្តរភូមិកាតិ ឯវំ ចតុភូមិកសម្បទានិសំសសីលំ នាមេតំ
មហន្តំ មហានុការំ, តស្មា តំសម្បទនេ សក្កច្ចការីតា អប្បមត្តេន ភរិតតំ។

អាភន្ទេយ្យសុត្តន្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៧. វត្ថុសុត្តន្តវណ្ណនា

៧០. នាទេតតំ ហំនំ វសតិ បដិច្ចាទេតីតិ វត្ថំ។ យំ សមាណំវិយ ន សព្ពសោ
មិនោតិ, មានស្ស បនសមីបេ, តំ ឧបមាណំ។ ឧបមីយតិ ឯតាយាតិ ឧបមា,
ឧបមាយ ពោធិកវចនំ ឧបមាវចនំ។ កត្តចិ សុត្តេ។ អត្ថន្តិ ឧបមីយត្ថំ។ បឋមំ
ឧបមំ វត្ថា តទនន្តរំ អត្ថំ វត្ថា បុន ឧបមំ វទន្តោ “ឧបមាយ អត្ថំ បរិវារេត្វា
ទស្សេតិ” តិ វុត្តោ។ អត្ថេន ឧបមំ បរិវារេត្វាតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ ឥទានិ តេ
ចត្តារោបិ បកាវេ សុត្តេ អាគតនយេនេវ ទស្សេត្តោ “សេយ្យថាបិស្ស,
ភិក្ខុវេ” តិ អាទិមាហា។ តត្ថ ទ្វេ អតារាតិ ទ្វេ បដិវិស្សកយរា។ សទ្ធារាតិ
សម្មុទ្ធារា។

ស្វាយន្តិ សោ អយំ ឯវំ ឧបមាទស្សនវសេនបិ នាទានយេនបិ ធម្មទេសកោ
ភក្កវា។ ឯកច្ឆានំ វេនេយ្យានំ អត្ថស្ស សុខាវពោធា បឋមំ ឧបមាទស្សនេ
ហេតុ, ឯវំ បឋមំ អត្ថទស្សនេ, ឧបមាយ អត្ថបរិវារេនោ, អត្ថេន
ឧបមាបរិវារេនោ ចា” តិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតិ “ឯស នយោ សព្ពត្ថា” តិ ឥមិនា។
ធម្មធាតុយាតិ សព្ពញ្ញតញ្ញាណស្ស។ តញ្ញិ ធម្មធាតុបរិយាបន្នត្ថា
យថាវុត្ថធម្មេ ច សព្ពេបិ ព្រេយ្យធម្មេ ច បទហតិ យថាសភាវតោ ពុដ្ឋតិ
ពោធិតិ ចាតិ ធាតុ, ដីយន្តិ វា ធម្មា ឯតាយ សព្ពាការតោ ញ្ញាយន្តិ ញ្ញាបិយន្តិ
ចាតិ ធម្មធាតុ។ តស្សា បន សុដ្ឋុ សច្ចសម្បដិវេជវសេន លទ្ធត្ថា

សុប្បជីវិត្តាតិ, យទគ្គេន វា ព្រាយ្យំ តាយ សុប្បជីវិត្តំ, តទគ្គេន សាបិស្ស
សុប្បជីវិត្តា ឯវាតិ អាហា “សុប្បជីវិត្តា” តិ។

បកតិបរិយោទាតស្ស ចិត្តស្ស អាគន្ធកេហិ ឧបក្កិលេសេហិ
ឧបក្កិលិដ្ឋការវទស្សនត្ថំ សំកិលិដ្ឋវត្ថទស្សនត្ថំ កត្វា វុត្ថំ “បកតិបរិសុទ្ធំ
វត្ថ” ត្ថិ។ រជាទិនាតិ ឯត្ថរដោ នាម វេលុ។ អាទិ-សទ្ទេន អណ្តាតជ្ជាវិជ្ជមាទិកំ
វត្ថស្ស អបរិសុទ្ធិការណំ សង្គណ្ហាតិ។ សព្វសោ កិលិស្សតិ វិនស្សតិ វិសុទ្ធិ
ឯតេនាតិ សំកិលេសោ, តេន សំកិលេសេន បំសុរជាទិនា សំកិលិដ្ឋំ
វណ្ណាវិនាសនេន វិទូសិតំ។ មលំ មសិ។ ជល្លិកា វុច្ឆតិ លោណាបដលាទិ ធម៌យា
ឧបរិ បិតំ សរិរមលំ។ អាទិសទ្ទេន សរិរជល្លមេវ អស្សុខេន្ទ្រសិដ្ឋាណិកាទិកំ
តទញ្ញមលំ សង្គណ្ហាតិ។ គហិតត្តាតិ បរិយោនន្ទនវសេន គហិតត្តា។ រជន្តិ
សត្តា តេនាតិ វដ្តំ, វដ្តមេវ វដ្តជាតំ យថា កោបមេវ កោបជាតំ។
ឧបនាមេយ្យាតិ បក្ខិបេយ្យ។ ដីលកត្តាយាតិ ដីលវណ្ណត្តាយ។
បលាសនិលាទិកេតិ អាទិ-សទ្ទេន កាឡសាមាទី សង្គណ្ហាតិ។
ហលិទ្ធិកកុដសេលាទិកេ បីតករវដ្តំ។ លាខាបត្តវសាទិកេ លោហិតករវដ្តំ។
មហារាជនលោទ្ធកកុដលាទិកេ មន្ទវត្ថវវដ្តំ។ ទុដ្ឋ រជិតវណ្ណំ អបភស្សរំ។ តេនាហា
“អបរិសុទ្ធវណ្ណមេវស្ស” តិ។ ព្យាទិសន្តិ ទុវត្ថវណ្ណំ។ តស្មី វត្ថ វដ្តជាតំ សយំ
សុបរិសុទ្ធិ សមាទំ កិស្ស ហេតុ កេន វត្ថវណ្ណំ អបរិសុទ្ធិ ហោតីតិ វដ្តជាតស្ស
និទ្ទោសតំ វទតិ។ តេនាហា “យស្មា បនា” តិអាទិ។

សំកិលេសបក្ខំ ទស្សន្តេន អសំកិលិដ្ឋមេវ វត្ថំ ឧទាហរិតព្ពន្ធិ
ចាកដោយមត្តោ, សំកិលិដ្ឋវត្ថទិទស្សនេន បន “សិយា នុ ខោ អញ្ញាបិ កោចិ
វិសេសោ” តិ អធិប្បាយេន បុច្ឆតិ “កស្មា បនា” តិអាទិនា។ ឥតហេ
អត្ថវិសេសោតិ ទស្សន្តោ “វាយាមមហាបួលទស្សនត្ថ” ត្ថិអាទិមាហា។ ឯត្ថ ច

សំគិតិដ្ឋចិត្តវិសោធនវិជានេ សំគិតិដ្ឋវត្ថុំ និទស្សតព្ពន្ធិ បដិញ្ញា,
វាយាមមហាបួលនិស្សនត្ថន្តិ ហេតុអត្តោ។ យថា ហិរិអាទិ អន្ធយត្តោ។ ន តត្ថ
ជាតិកាឡុកេវិយាតិអាទិ ព្យតិវេកត្តោ។ សទិស្វនាហរណំ បន
មលគ្គហិតកំសចាតិអាទិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវំ ចិត្តម្បីតិអាទិ ឱបម្ពត្ថស្ស
ឧបមេយ្យឧបនយនំ។ តត្ថ បកតិយាតិ អកិត្តិមេន សភាវេន។ តន្តិ ចិត្តំ។
សាមញ្ញគ្គហណាញោតំ ចិត្តភាវាវិសេសតោ។ តេនាហា “សកលេបី”តិ។
បណ្ណារមេវ ន សំគិតិដ្ឋំ សំគិតិលេសេហិ អសមន្នាគតភាវតោ។ ននុ
កិរិយាមយចិត្តហិវិចាកសន្តានេវិសេសាធានំ លព្ពតិ, អញ្ញថា កតវិធាសា
កតព្ពាគមា អាបដ្ឋេយ្យំ? កិញ្ញាបិ លព្ពតិ, តស្ស សំគិតិលេសោ វដ្ឋបនិស្សយោ,
អសុទ្ធិ វា ន ហោតិ, អសំគិតិលេសោវិវដ្ឋបនិស្សយោ, វិសុទ្ធិ វា ន ហោតិ ឯវ។
ឧបក្កិលិដ្ឋន្តិ បនេតំ ឧបក្កិលេសនាហស្ស ចិត្តស្ស វសេន វុត្ថំ, ន
វិចាកបពន្ធស្ស។ តេនាហា “បកស្សវមិទំភិក្ខុវេ ចិត្ត”ន្តិ, “បណ្ណារមេវ”តិ ច។
តញ្ច ខោតិ បន សកសន្តតិបរិយាបន្នតាយ នេសំ កេវលំ ឯកត្ថនយវសេន
វុត្ថំ, ន វិចាកធម្មានំ កិលេសាសមដ្ឋីភាវតោ។ អថ វា ឧបក្កិលិដ្ឋន្តិ ឥមិនា
ឧបក្កិលេសហេតុ តត្ថ វិជ្ជមានំវិសេសាធានមាហា, ន “សំគិតិដ្ឋា
ធម្មា”តិអាទិសុ (ធរ. ស. ៧៧. ទុកមាតិកា) វិយ តំសមដ្ឋីតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។
វិសោធិយមានន្តិវិបស្សនាបញ្ញាយ អនុក្កមេន សព្ពបក្កិលេសេហិ
វិមោចិយមានំ។ សក្កា អគ្គមគ្គក្ខណោ បកស្សវតំ កាតុំ, យតោ ន បុន
ឧបក្កិលិស្សតិ។ ឯវន្តិអាទិ វុត្ថស្សវត្ថស្ស និគមនំ។

ទុដ្ឋគតិបរិបូរណាវសេន បដិបដ្ឋនំ បដិបត្តិ។ សា ឯវ
កិលេសនរេបរិឡាហាទិវសេន ឧចាយាសទុក្ខា, កុច្ឆិតា វា គតិ បរត្តិ,
ទុក្ខតិហេតុតិ វា ទុក្ខតិ, ទុក្ខតិយា បន បដិបត្តិយា គន្ធព្ពតោ, តស្ស វា
និប្បន្នភាវតោ កុច្ឆិតោ, ទុក្ខា ច គតីតិ ទុក្ខតិ។ សំគិតិដ្ឋចិត្តាតិ ឥទំ តស្ស

បដិបត្តិយា ទុក្ខតិការៈទស្សនត្ថំ, នវិសេសនត្ថំ។ ន ហិ អសំកិលិដ្ឋចិត្តស្ស
ចាណាបាតាទិវសេន បវត្តិ។ សំកិលិដ្ឋចិត្តោតិ លាភាសាយ សព្វសោ
កិលិដ្ឋចិត្តោ។ ទូតេយ្យបហិណាគមនន្តិ ទូតេយ្យំ វុច្ឆតិ ទុក្ខកម្មំ, គិហីនំ បណ្ណំ
វា សាសនំ វា គហេត្វា តត្ថ តត្ថ គមនំ, បហិណាគមនំ យរាយរំ បេសិតស្ស
ខុទ្ទកគមនំ, ទូតេយ្យគមនំ បហិណាគមនញ្ច គច្ឆតិ។ វេជ្ជកម្មន្តិ អនុញ្ញាតេ
ហានេ លាភាសាយ គហដ្ឋានំ ភេសន្តំ ករោតិ។ សង្ឃភេទកថា បរតោ
អាគមិស្សតិ។ វេជ្ជុទានាទីហិតិ វេជ្ជុទានបត្តទានបុប្ផទានាទីហិ មិច្ឆាជីវេន
ជីវិតំ កប្បេតិ។ សកលម្បីតិ “អត្ថិ អនាចារោ, អត្ថិ អគោចរោ” តិអាទិនា
វិភង្កេ (វិភ. ៥០៣, ៥០៤) អាគតំ សព្វម្បី អនាចារំ អគោចរញ្ច ចរណាវសេន
បរិបូរេតិ។

“និរយម្បិ ...បេ.... បេត្តិវិសយម្បិ គច្ឆតិ” តិ វត្វា តត្ថ បេត្តិវិសយគមនំ
ទស្សន្តោ “សមណយក្ខោ នាម ហោតិ” តិអាទិមាហ។

សុក្កបក្ខេ បរិសុទ្ធន្តិ សព្វសោវិសុទ្ធិ អសំកិលិដ្ឋំ។ បរិសុទ្ធត្តា ឯវ
បរិយោទាតំ, បកស្សនន្តិ អត្តោ។ សុវត្ថវណ្ណាមេវស្សាតិ សុដ្ឋវត្ថវណ្ណាមេវ
អស្ស។ បរិសុទ្ធវណ្ណាមេវស្សាតិ នីលវណ្ណាមិស្ស បរិសុទ្ធា ច ភវេយ្យាតិ
ឯវមាទី សន្ធាយាហ “កណ្ណបក្ខេ វុត្ថបច្ឆនិកេនេវ វេទិតញ្ច” តិ។ វង្គជាតន្តិអាទិ
បន តត្ថ វុត្ថវសេនេវ វេទិតញ្ចំ។ បដិបត្តិសុគតិអាទិសុ យំ វុត្ថញ្ចំ, តំ
បដិបត្តិទុក្ខតិអាទិសុ វុត្តវិបរិយាយេន វេទិតញ្ចំ។ បរិសុទ្ធិចិត្តោតិ សុទ្ធាសយោ។
ទស កុសលកម្មបថេ បរិបូរេតិ តិ ៩ទំ កណ្ណបក្ខេ “ទស អកុសលកម្មបថេ
បរិបូរេតិ” តិ វុត្ថស្ស បដិបក្ខទស្សនវសេន វុត្តំ។ យថា ហិ តត្ថ
អភិជ្ឈាព្យាបាទមិច្ឆាទិដ្ឋិគ្គហណេន កម្មបថសំសន្នននយេន កម្មបថំ
អប្បត្តាយ ច អភារិយស្ស តថាវុចាយ មិច្ឆាបដិបត្តិយា សង្គហោ ឥច្ឆិតោ, ឯវ

ឥតាបិ អនភិជ្ឈាអព្យាចាទសម្មាទិដ្ឋិគ្គហណោន អលោកាទោសាមោហាវសេន
បវត្តា អភារិយស្ស សម្មាបដិបត្តិ សង្កហិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ, ន កម្មបធម្មត្តារាតិ។
មនុស្សមហន្តតន្តិ ជាតិរូបកោតាធិបតេយ្យាទិវសេន មនុស្សសុ មហន្តការី។
ទសហិ ហានេហិ អញ្ញេសំ ទេវានំ អភិករោ ទេវមហន្តតា។ បដិបត្តិ សុគតិយា
ភាជិយមានត្តា “អនាគាមិមគ្គំ ភាវេតី” តិ តថា អនាគាមិការីនំ ចាបេត្វា
បរិបិតា។ គហិតគ្គហណោន សុខានុកវដ្ឋានស្ស អធិប្បេតត្តា តទការីតោ
អសញ្ញិករំ អនាទិយន្តោ “ទសសុ វា ព្រហ្មកវនេសូ” តិអាទិមាហ។

៧០. សកកណ្ណោ ធន្តរកោ អភិជ្ឈាយនដ្ឋេន អភិជ្ឈា, អភិជ្ឈាយនាតិ
អត្តោ។ បរកណ្ណោ ធន្តរកោ វិសមំ លុព្ពតីតិ វិសមលោកោ។ វេរម្បិ
អភិជ្ឈាវិសមលោកានំ វិសេសោ ហោតីតិ ទស្សេន្តោ “អថ វា” តិអាទិមាហ។
តត្ថ អត្តនោ សន្តកំ តំសទិសញ្ច យុត្តជ្ជានំ។ យំ យាចិតំ, អប្បកសិរេន វា
សក្កាលទ្ធី, តំ បត្តជ្ជានំ។ បរទារគរុទារាតិ អយុត្តជ្ជានំ។ យំ អបត្តនិយំ, យស្ស
វា បត្តនាយ ព្យសនំ អាបដ្ឋតិ, តំ អប្បត្តជ្ជានំ។ ថេរេតិ មហាសង្ឃវគ្គិតត្ថេរេ,
យេន អដ្ឋកថា ចោត្តកំ អាហេបិតា។ សោ ហិ អន្តោសិកេសុ សាកច្ចន្តេសុ
វេរមាហ។ សោបិ ឥមស្មីយេវ សុត្តេ វិនិព្វោកោ ន លុព្ពតិ ចិត្តសំកិលេសស្ស
អធិប្បេតត្តា។ តេនាហ “យុត្តេ វា” តិអាទិ។ អយោនិសោមនសិការីវសេន
ឧប្បជ្ឈនតោ សម្បត្តិ អាយតិញ្ច ទុក្ខស្សេវ ឧប្បាទនតោ ន កោចិ លោកោ
អវិសមោ នាម។ អភិជ្ឈាយនដ្ឋេនាតិ យស្ស កស្សចិ អារម្មណស្ស យុត្តស្ស
អយុត្តស្ស អប្បត្តស្ស ច អភិជ្ឈាយនវសេន អភិបត្តនាវសេន ច បវត្តា តណ្ហា
អភិជ្ឈាតិ លោកតោ និព្វិសេសន្តិ ទស្សេតិ។ តេនាហ “ឯកត្ថមេតំ ព្យញ្ជនមេវ
នាន” តិ។ ទូសេតីតិ សភាវសន្តំ អសំកិលេសំ វិនាសេតិ អវិសុទ្ធី ករេតិ។
តេនាហ “ឱភាសិតុ ន ទេតី” តិ។ “ឥមេ សត្តា ឧប្បជ្ឈន្តុ វិនស្សន្តុ” តិ សត្តេសុ
ព្យាបដ្ឋនាការប្បវត្តិយា ព្យាចាទោ នវិធអាយាតវត្ថុសម្ពុរោ វុត្តោ។ កោធា

បន សង្ខារេសុបិ បវត្តនតោ ទសវិជអាយាតវត្ថុសម្ពុរោ វុត្តោ។ ឧភយម្មិ
បជិយមេវ, បវត្តនានត្ថតោ ភិក្ខុត្វា វុត្តោ។ កុដ្ឋជនវសេនេវ ចិត្តបរិយោនន្តនោ
“អក្កោច្ឆិ មំ អវចិ ម”ន្តិអាទិនា។

សុដ្ឋ កតំ ករណំ សុកតំ, តស្ស បុព្វការីតាលក្ខណស្ស គុណស្ស
វិនាសនោ ឧទកបុញ្ញនិយាវិយ សរីរានុកតំ ឧទកំ បុញ្ញន្តោ មក្ខោ។ តថា ហិ
សោ បរេសំ គុណានំ មក្ខនជ្ជន “មក្ខោ”តិ វុច្ឆតិ។ ឥនានិ អនការីយស្ស
វាតិអាទិនា សង្ខេបេន វុត្តតំ វិត្តារេន ទស្សេតុំ “អនការីយោបិ”តិអាទិ វុត្តំ។
និសិទ្ធកថាបរិកថាទិវសេន ធម្មស្ស កថា ធម្មកថានយោ, ឯកត្តាទិធម្មនីតិ
ឯវ វា។ បករណំ សត្ត បករណានិ, តត្ថ កោសល្លំ
ធម្មកថានយបករណកោសល្លំ។ អាទិ-សទ្ទន វិនយក្កមេ ចតុសុ
មហានិកាយេសុ ច កោសល្លំ សង្គណ្ឌាតិ។ អចិត្តិកតោតិ ចិត្តិការរហិតោ។
យថា ចាយន្តិ ឥមិនា យថាយំ មក្ខោ ចិត្តំ ទូសេតិ, ឯវំ បទ្យាសោបិ ចិត្តំ ទូសេតិ,
តស្មា ឧបក្កិលេសោតិ ទស្សេតិ។ អនិយតា គតិ និយាមោក្កមនាភាវតោ។
អាទិ-សទ្ទន “វត្តញ្ញ ចិរបព្ពជិតេ បុគ្គលេ អដ្ឋោត្តវិទ្យា ‘តូម្បិ ឥមស្មី សាសនេ
បព្ពជិតោ, អហម្បិ បព្ពជិតោ, តូម្បិ សីលមត្តេ បិតោ អហម្បិ’តិ” ឯវមាធិនំ
សង្គហោ។ យុគគ្គាហកាហិតិ “តវ វា មម វា កោវិសេសោ”តិ អសមម្បិ សមំ
កត្វា សមធុរគ្គាហគណ្ឌនកោ។ ទីយនា ឧស្សយនា។ អត្ថនោ សម្បត្តិយា
និគ្ខហនំ តស្ស បរេហិ សាធារណភាវាសហនេន ហោតីតិ “បរេហិ
សាធារណភាវំ អសហមាណំ”ឥន្ទេវ វុត្តំ។ ការណោ ហិ គហិតេ ជលម្បិ
គហិតមេវ ហោតីតិ។ អញ្ញថា អត្ថនោ បវេទនកបុគ្គលោ កេរាជិតោ,
“នេកតិកវាលីដោ”តិបិ វេទន្តិ។ សប្បមុខា មច្ឆវាលា ឯកា មច្ឆជាតិ
អាយតនមន្ទោ។ តេនាហ “អាយតនមន្ទោ នាមា”តិអាទិ។ ពទ្ធចរោតិ
អន្តេវាសី។

សព្វសោ អមន្តិសកាវេន វា តក្កិវតកត្តសទិសស្ស ជន្ទការស្ស
អនោនមិតទណ្ឌសទិសតាយ បគ្គហិតសិរអនិវាតវុត្តិការស្ស ច ករណតោ
វា តក្កិវត...បេ... ករណោ។ តទុត្តិវករណាតិ យំ យេន កតំ ទុច្ឆិវតំ វា
សុច្ឆិវតំ វា, តទុត្តិវ, តស្ស ទិគុណំ វា ករណោ។ អត្ថនោ មណ្ឌនាធិអត្ថំ បរេន
កតំ អលង្ការាធិ។ បរិយាបុណាតិ វា កថេតិ វា អត្ថនោ ពលានុបំ។ កាមំ
និកាយទ្វយគ្គហណាធិវសេន បវត្តោ សេវិតព្ពមាដោ វេ, តថាបិស្ស
សំកិលេសបក្ខត្តា វុត្តំ “មាណំ អនិស្សយា”តិ។

ឧណ្ណាតិវសេនាតិ “សេយ្យោហមស្មី”តិអាធិនា ចិត្តស្ស បគ្គហណាវសេន។
បុព្វេកេនចិ អត្តានំ សទិសំ កត្វា បច្ឆា តតោ អធិកតោ ធម្មានតោ
ឧប្បជ្ឈនកោ អតិមាដោ។ មទគ្គហណាការោ ជាតិអាធិ បដិច្ច មជ្ឈនាការោ,
សោមិ អត្ថតោ មាដោ វេ។ បមាដោ តថាបវត្តោ ចិត្តប្បដោ។

តស្មា លោកមាធិ កត្វា ទស្សេតីតិ លោកស្ស អាធិតោ គហលោ ការណំ
វិភាវេតុកាមោ បុច្ឆតិ។ បឋមុប្បត្តិតោតិ តត្ថ តត្ថ ភវេ សព្វបឋមំ
ឧប្បជ្ឈនតោ។ សត្តានញ្ចំ យថាធិកតំ ឈានាធិវិសេសំ អារព្ព បច្ឆវេក្ខណាវិយ
យថាលទ្ធិំ ឧបបតិភវំ អារព្ព និកក្ខិ វេ។ តេនាហ “សព្វសត្តាន”តិអាធិ។
យថាសម្ភវំ ឥតវេតិ ឥតវេ ព្យាទាទាធយោ យថាបច្ចយំ ឧប្បជ្ឈន្តិ, លោកស្ស
វិយ អាធិតោ អសុកស្ស អនន្តរំ អសុកោតិ វា ន ទេសំ និយមោ អត្ថីតិ អត្ថោ។
កី បន ឯតេ សោឡសេវ ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសា, ឧទាហុ អញ្ជោបិ សន្តីតិ
អនុយោគំ សន្ធាយ អញ្ជោបិ សន្តីតិ ទស្សេន្តោ “ន ច ឯតេ”តិអាធិមាហ។ យទិ
វំ កស្មា ឯត្តកា វេ ឥធ វុត្តាតិ។ នយទស្សនវសេនាតិ ទស្សេន្តោ អាហ
“ឯតេន បន...បេ... វេទិតព្ពា”តិ។ តេន ចិនមិទ្ធិឧទ្ធចកុក្កច្ឆវិចិកិច្ឆា-អត្ថក្កំសន-

បរវត្តនធម្មតត្តា-ភិក្ខុកតា-អហិរិកាណោត្តប្ប-អត្តិប្បតា-ចាបិប្បតា-
មហិប្បតាធម្មោ សង្កហិតាតិ វេទិតព្ធំ។

៧២. សំកិលេសំ ទស្សេត្វាតិ សំកិលិដ្ឋវត្ថុនិទស្សនេន សង្ខេបេន វុត្ថំ
សំកិលេសំ វិភាគេន ទស្សេត្វា។ វោទានំ ទស្សេន្តោតិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវំ
ជានិត្វាតិ “អភិជ្ឈាវិសមលោកោ ឯកន្តេនេវ ចិត្តស្ស ឧប្បត្តិកិលេសោ” តិ
សភាវតោ សមុទយតោ និរោធតោ និរោធិយតោ ច បុព្វភាគបញ្ញាយ ចេវ
ហេដ្ឋិមមគ្គទ្វយបញ្ញាយ ច ជានិត្វា។ បដហតីតិ ឯត្ថ អច្ឆន្តប្បហានមេវ
អធិប្បេតន្តិ ទស្សេន្តោ “សមុច្ឆេទប្បហានវសេន អរិយមគ្គេន បដហតី” តិ
អាហា។ អរិយមគ្គនាតិ អនាគាមិមគ្គេន។ តេន ហិ បហានំ ឥធ សព្វវាវេសុ
អធិប្បេតំ។ កិលេសបដិចាជី ឥធ កិលេសានំ ទេសនាគ្គមោ។ មគ្គបដិចាជីបន
ចតុន្នំ អរិយមគ្គានំ ទេសនាគ្គមោបិ តាយ ទេសនាយ បដិបជ្ឈនគ្គមោបិ តាយ
បដិបត្តិយា ឧប្បត្តិកមោបិ។ តត្ថ យេ យេ កិលេសាយេន យេន មគ្គេន
បហាយន្តិ, មគ្គបដិចាជី អនោលោកេត្វា តេសំ តេសំ កិលេសានំ តេន តេន
មគ្គេន បហានទស្សនំ កិលេសបដិចាជី ន កិលេសានំ ឧប្បត្តិកមោ ឥធ
ទេសនាគ្គមោ ចាតិ ទស្សេន្តោ “អភិជ្ឈាវិសមលោកោ” តិ អាទិមាហា។ យេន
យេន បន មគ្គេន យេ យេ កិលេសា បហាយន្តិ មគ្គានុបុព្វិយា, តេន តេន មគ្គេន
តេសំ តេសំ កិលេសានំ បហានទស្សនំ មគ្គបដិចាជីយា បហានទស្សនន្តិ
ទស្សេន្តោ “សោតាបត្តិមគ្គេនា” តិ អាទិមាហា។

ឥមស្មី បន ហ្មនេតិ “ស ខោ សោ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ” តិ អាទិមា អាគតោ ឥមស្មី
បហានវាវេ។ ឥមេ កិលេសាតិ ឥមេ យថាវុត្ថា កិលេសា។ សោតាបត្តិមគ្គវដ្ឋា
វា ហោន្តុសេសមគ្គវដ្ឋា វា ហោជ្ជា ទស្សិតមគ្គបដិចាជីវសេន។ តត្ថ បន យេ
តតិយមគ្គវដ្ឋា, តេសំ អនាគាមិមគ្គេនេវ បហានេ វត្ថព្ធំ នត្តិ, យេសំ បនេត្ត

ហេដ្ឋីមមគ្គវដ្តានំ ឥធិ សង្កហោ ការណំ បច្ឆាវត្ថុកាមេន អគ្គមគ្គវដ្តានំ
 អនាធិយិត្វា កស្មា តតិយមគ្គវដ្តានមេវ គហណំ កតន្តិ អាហា “អយមេត្ថ
 បវេណីមគ្គាគតោ សម្ពុរោ” តិ, អយំ ឥមស្ស សុត្តស្ស ឯតស្មី ថានេ
 អាចរិយបវេណីយា កថាមគ្គោ គតោ អាគតោ អត្ថសម្ពុរោ អត្ថតត្វន្តិ អត្ថោ។
 តត្ថ ហេដ្ឋីមមគ្គវដ្តានំ ឥធិ សង្កហោ ការណំ បច្ឆាវត្ថុកាមោ អគ្គមគ្គវដ្តានំ
 អគ្គហណោ យុត្តិ ធិស្សន្តោ “សោ ចា” តិអាធិមាហា។ តេនាតិ ចតុត្ថមគ្គេន។
 សេសានន្តិ ព្យាបាទាធិនំ។ យេបីតិ មក្ខាធិកេ សន្ធាយាហា។
 តំសមុជ្ឈាបកចិត្តានន្តិ តេសំ មក្ខាធិនំ សមុជ្ឈាបកចិត្តប្បាទានំ។ តត្ថ មក្ខ-
 បឡាស-ឥស្ស-មច្ឆរិយ-សមុជ្ឈាបកំ បដិយទ្ធិយចិត្តំ, វិសេសតោ
 បញ្ចកាមគុណាលោភេន សថោ មាយាវី ច ហោតិ, បញ្ចកាមគុណិកាភោ ច
 អនាគាមិមគ្គេនេវ និវរសេសតោ បហីយតិ, តស្មា វុត្តំ “តំសមុជ្ឈាបកចិត្តានំ
 អប្បហ័នត្តា” តិ។ តេបិ សុប្បហ័នា ហោន្តិតិ សម្ពុរោ។ តន្តិ បឋមមគ្គេនេវ
 បហានំ បុព្វាបរេន ន សន្ធិយតិ “យថាធិ ខោ” តិ ឯត្ថ ឱធិវចនស្ស
 មគ្គត្ថយវាចកត្តា។ រតនត្ថយេ អវេច្ចប្បសាទោ នាម អរិយកន្តសីលំ វិយ
 សោតាបន្នស្ស អង្គានិ, តេ ច បហានតោ បច្ឆា និទ្ទិដ្ឋា, តស្មា ឥធិ វុត្តប្បហានំ
 វិក្ខម្ពនបហានមេវាតិ កេចិ វេទន្តិ។ តេសំ ឥច្ឆាមត្តមេវ យថាវុត្តបហានស្សេវ
 វសេន អវេច្ចប្បសាទានំ ឱធិសោ បហានស្ស វិភាវិតត្តា, ស្វាយមត្តោ ហេដ្ឋា
 យុត្តិតោបិ បកាសិតោយេវ។

៧៤. ឯកមេកេន បទេន យោជេតព្ពំ, យតោ ឯកមេកស្សបិ
 ឧបក្កិលេសស្ស សភាវាធិតោ ធស្សនំ និយ្យានមុខំ ហោតិ, តថា ចេវ ហេដ្ឋា
 សំវណ្ណិតំ។ អនាគាមិមគ្គវសេន បហានំ វត្វា បសាទស្ស ឧទ្ធពត្តា វុត្តំ
 “អនាគាមិមគ្គេន លោកុត្តរប្បសាទោ អាគតោ” តិ។ យទិ ឯវំ កស្មា
 “លោកិយោ ឧប្បជ្ឈតី” តិ វុត្តន្តិ? “ឥតិបិ សោ ភគវា” តិអាធិនយប្បវត្តស្ស

លោកិយត្តា។ ធិញ្ញាធារម្មណា ឯវ ហិ លោកុត្តរោ បសាទោ។ “ឥតិបិ សោ
ភគវា” តិអាធិវចនេន លោកិយំ, អវេច្ចប្បសាទវចនេន លោកុត្តរន្តិ
លោកិយលោកុត្តរមិស្សកំ បសាទំ ឧស្សេន្តោ។ អវេច្ច វតនត្ថយគុណោ
យាថាវតោ ញាត្វា បសាទោ អវេច្ចប្បសាទោ។ សោ បនយស្មា មគ្គោនាគតត្តា
កេនចិ អកម្មនិយោ អប្បដំសិយោ ច ហោតិ, តស្មា វុត្តំ “អចលេន
អច្ចតេនា” តិ។ តត្ថ លោកុត្តរោ សព្វសោ ពុទ្ធកុណាធិសុ សម្មោហំ វិទ្ធិសេន្តោ
តត្ថ កិច្ចតោ បវត្តតិ, ឥតរោ អារម្មណាវសេន តេ អារព្វ។ តំ វិធិន្តិ តំ តស្ស
ឧប្បន្នប្បការំ។ អនុស្សតិជ្ជាធានីតិ អនុស្សតិកម្មជ្ជាធានី។

៧៥. សោមនស្សធិតិ អាធិ-សន្តេន ញាណាធិនិ សង្កណ្ឌាតិ។ ចោរានំ
អភិណ្ឌំ សញ្ញាវណជ្ជានតាយ បច្ចន្តគ្គហណំ។ បច្ចវេក្ខតោតិ “អសុកស្មីញ្ច
ហនេ ឥមេ ចិមេ ចោរា ឯវញ្ច ឯវញ្ច វិនាសិតា” តិ បច្ចវេក្ខតោ រញ្ជោវិយ។

យោ យោ ឌីធិ យថាធិ។ យថា-សន្តោ ព្យាបនិច្ឆាយំ, ខោ សន្តោ
អវធារណេតិ ឧស្សេន្តោ “សកសកឌីធិវសេន ចត្តមេវ ហោតិ” តិអាធិមាហា។
តេន “វន្ត” ធិអាធិសុបិ អវធារេតព្ពន្ធិ ឧស្សេតិ។ សកសកឌីធិវសេនាតិ
សន្តេបតោ វុត្តមត្តំ វិវិតុំ “ទ្វេ ឌីធិ” តិអាធិ អារទ្ធា។ តត្ថ យំមគ្គវជ្ជាតិ យេន
មគ្គេន អនវសេសតោ បហាតញ្ញា។ អនវសេសប្បហានវសេន ហិ
តំតំមគ្គវជ្ជានំ កិលេសានំ តទញ្ញមគ្គវជ្ជេហិ អសម្មិស្សតា, អញ្ញាថា យេ
សកសកឌីធិវសេន ឧបរិមគ្គវជ្ជា, តេ ហេដ្ឋិមមគ្គេហិ
បហីនាថាយគមនីយាទិសភាវា ឯវ តេហិ បហីយន្តិតិ បហានវសេន សម្មិស្សា
សិយុំ។ តេន តេយេវ បហីនា ហោន្តិតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ តតុត្តរិបីតិ
តតោ បហាននិមិត្តសោមនស្សប្បត្តិតោ ឧទ្ធម្មិ។ បដិបក្ខេសុ ឌីធិសោ
បវត្តិកិច្ចត្តា ឌីធិតិ ហេដ្ឋា តយោ មគ្គា វុច្ឆន្តិ។ តេ ហិ តិអាធិ វុត្តស្សេវត្តស្ស

វិវរណំ។ ឥមស្ស ភិក្ខុនោតិ អនាគាមី សន្ធាយាហ។ តេន វុត្ថំ
“ហេដ្ឋាមគ្គត្ថយេន ចត្ថ”ន្តិ។

កេចិ ចត្ថម្បី គណ្ណាន្តិ, នយិទមេវន្តិ ទស្សនត្ថំ “វុត្ថ”ន្តិ វុត្ថំ។ ន ហិ យំ យេន
វុត្ថំ, សោ បុន តំ អាទិយតិ។ តេនាហ “អនាទិយនការទស្សនវសេនា”តិ។ វុត្ថម្បី
កិញ្ចិ សសន្តតិលក្កំ សិយា, នយិទមេវន្តិ ទស្សនត្ថំ “មុត្ថ”ន្តិ វុត្ថំ។ តេនាហ
“សន្តតិតោវិនិមោចនវសេនា”តិ។ មុត្ថម្បី កិញ្ចិ មុត្ថពន្ធនា វិយ ជលំ កុហិញ្ចិ
តិដ្ឋតិ, ន វេមិទន្តិ ទស្សនត្ថំ “បហីន”ន្តិ វុត្ថំ។ តេនាហ “កុចិ
អនវដ្ឋានទស្សនវសេនា”តិ។ យថា កិញ្ចិ ទុន្ទិស្សជ្ជំ បុន អាទាយ សម្មនេវ
និស្សជ្ជំ បដិទិស្សជ្ជន្តិ វុច្ឆតិ, វេវិបស្សនាយ និស្សជ្ជំ អាទិន្នសទិសំ មគ្គេន
បហីនំ បដិទិស្សជ្ជំ នាម ហោតិ ទស្សនត្ថំ “បដិទិស្សជ្ជ”ន្តិ វុត្ថំ។ តេនាហ
“អាទិន្នបុព្វស្ស បដិទិស្សគ្គទស្សនវសេនា”តិ។ ន កាបុរិសេន វិយ បរម្មទេន
និស្សជ្ជំ, អថ ខោ អភិមុខេនេវ និស្សជ្ជន្តិ ទស្សនត្ថំ “បដិទិស្សជ្ជ”ន្តិ វុត្ថំ។ តេនាហ
“បដិមុខំ វា”តិ អាទិ។ ឧបគន្ធព្ពតោតិ អត្ថនោ ហិតសុខំ បច្ឆាសីសន្តេន ឯកន្តេន
អធិគន្ធព្ពតោ។ ធារណតោតិ តំសមដ្ឋីនំ អចាយចាតតោ សន្ធារណេន។ គន្តោ
“វេនោ”តិ វុច្ឆតិ “វិទន្តិ ឯតេនា”តិ, វេនេហិ ញ្ញាណេហិ គតោ បដិបន្នោតិ
វេនគូ។ អភិជញ្ញាតិ ជានេយ្យ។ វេនជាតាតិ ឧប្បន្នសោមនស្ស។ ញ្ញាណំ
“វេនោ”តិ វុច្ឆតិ “វេទិតព្ពំ វេនេតី”តិ។ សោមនស្សំ “វេនោ”តិ វុច្ឆតិ
អារម្មណាសំ វិទ្គតិ អនុភវតីតិ។

ឧប្បន្នន្តិ អវេច្ឆប្បសាទំ និស្សាយ ឧប្បន្នំ។ វុត្ថប្បការមេវ វេទន្តិ
“សោមនស្សំ សោមនស្សមយញ្ញាណញ្ញា”តិ វេវ វុត្ថប្បការមេវ។ អត្ថវេទន្តិ
អត្ថ ហេតុជលេ វេទំ។ ធម្មវេទន្តិ ធម្ម ហេតុម្ហី វេទំ។ តេនាហ
“អវេច្ឆប្បសាទស្ស ហេតុ”ន្តិ អាទិ។ ឥធម ធម្មត្ថសន្តា ហេតុជលេ បរិយាយាតិ

ឥមមត្តំ ចាឡិយា ឯវ ទស្សេតុំ “វុត្តញ្ញោត”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តមេវ អត្តញ្ញោ ធម្មញ្ញោតិ
 អត្តោ ធម្មោតិ ច វុត្តំ អវេច្ចប្បសាទនិមិត្តំ យថាវុត្តំ កិលេសប្បហានញ្ច។
 អត្តធម្មានិសំសក្ខតំ វេទន្តិ យថាវុត្តអត្តធម្មានិសំសក្ខតំ
 សោមនស្សមយញ្ញាណាសម្ពាតំ វេទញ្ច។ ចាមោជ្ឈន្តិ តរុណាបីតី អាហា។
 បច្ចវេក្ខណាការប្បវត្តនាតិ ឯតេន បច្ចវេក្ខណា ឯវេត្ត អនវដ្ឋសភាវតាយ
 ធម្មោតិ វុត្តោតិ ទដ្ឋព្ភំ។ បីតិ ជាយតីតិ បរវប្បច្ចយំ ពលវបីតិមាហា។
 បីណាតមនស្សាតិ បស្សន្តិអាវហេហិ ឧឡាវេហិ បីតិវេតេហិ តិវុត្តិវុត្តស្ស។
 កាយោតិ នាមកាយោ។ វុបសន្តទរថោតិ កិលេសបរិឡាហានំ ធូរិកាវេន សុដ្ឋុ
 ឧបសន្តទរថោ។ បច្ចវេក្ខណាហេតុកំ ចិត្តស្ស សមាធានំ ឥធ អធិប្បេតន្តិ អាហា
 “អប្បីតំ វិយ អចលំ តិដ្ឋតី”តិ។

៧៦. កាមំ “ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតោម្ហិ, ធម្ម សង្ខេ
 អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតោម្ហិ”តិ ឥទម្បិ តស្ស បច្ចវេក្ខណាយ
 បវត្តិអាការបកាសនមេវ, ឥទំ បនវិសេសតោ រតនត្ថយេ
 ឧប្បន្នសោមនស្សទិប្បកាសនបទំ។ “យថោធិ ខោ បនា”តិ ឥទម្បិ សវិសេសំ
 បច្ចវេក្ខណាការប្បកាសនបទន្តិ អធិប្បាយេន “ឥនានិ យថោធិ...បេ....
 បកាសេត្វា”តិ វុត្តំ។ ចត្តារោបិ បន វាវា បច្ចវេក្ខណាការប្បកាសនវសេន
 ចេវ សោមនស្សទិអាទិសំសទស្សនវសេន ច វុត្តោតិ សក្កាវិញ្ញាតុំ ឧភយត្ថាបិ
 ឧភយស្ស វុត្តត្ថា។ យទិបិ អរិយមគ្គោ ឯកចិត្តក្ខណិកោ ន បុន ឧប្បជ្ជតិ,
 បដិបក្ខស្ស បន តេន សុប្បហ័នត្ថា តំសមដ្ឋី អបរិហានធម្មា
 តំសីលាទិកាវេនេវ វុច្ចតីតិ អាហា “តស្ស អនាគាមិមគ្គសម្មយុត្តំ សីលក្ខន្ធំ
 ទស្សេតី”តិអាទិ។ “ឯវំធម្មា តេ ភគវន្តោ អហោសុ”ន្តិអាទិសុ (ធិ. និ. ២.១៣; ម. និ.
 ៣.១៩៧-១៩៨; សំ. និ. ៥.៣៧៨) វិយ ឥធ ធម្ម-សង្ខោ សមាធិបរិយាយោតិ អាហា
 “សមាធិក្ខន្ធំ បញ្ញាក្ខន្ធា ទស្សេតី”តិ។ តថា ហិ សោ សម្មយុត្តធម្ម

ឯការម្តេចណា អវិក្ខិបមាណ អវិប្បកិល្លោ អវិសដេ កត្វា សមំ, សម្មា ច
អាទិបាណ្ឌោ តថា តេ ជារតីតិ ច វុត្តព្ពតំ អរហតីតិ ធម្មាតិ ច វុច្ចតិ។
អនេករូបានន្តិ អនេកប្បការាណំ។ អន្តរាយោ នាម អប្បដិលទ្ធស្ស វា
អលព្ពនវសេន, បដិលទ្ធស្ស វា បរិហានវសេន, តទុកយម្បិ ឥដ នត្ថីតិ
នស្សេន្តោ “មគ្គស្ស វា” តិអាទិមាហ។ នេវស្ស តំ ហោតិ អន្តរាយាយាតិ តស្ស
អនាគាមិនោ បិណ្ឌាចាតភោជនំ នេវ ហោតិ អន្តរាយាយ ឧក្កំសគតាយ
បច្ចវេក្ខណាយ បច្ចវេក្ខិត្វា បរិភុញ្ញនតោ។ តញ្ចស្ស ឧក្កំសគមនំ
ហតបដិបក្ខត្តាតិ នស្សេន្តោ “មគ្គនវិសុទ្ធិចិត្តត្តា” តិ អាហ។

ឯត្ថាតិ ឯតស្មី អន្តរាយាការេ។ ឯតនេវ វិសុទ្ធិចិត្តត្តមេវ ការណំ។ ឯត្ថ ច
“នេវស្ស តំ ហោតិ អន្តរាយាយា” តិ ឥមិនា ហេដ្ឋា វុត្តប្បហានំ
អនាគាមិមគ្គនេវាតិ សិទ្ធិំ ហោតិ។ អនាគាមិនោ ហិ សព្វសោ កាមរាគោ
បហីនោ ហោតិ, វសតណ្ហាយ អភាវតោ តាទិសបិណ្ឌាចាតបរិភោគោ
អគ្គមគ្គាធិគមេ កថញ្ចិបិ អន្តរាយាយ ន ហោតីតិ។ “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ,
វុត្ត” ត្ថិ វេន្តោ ភគវាអាទិម្ហិ អត្តនា ឧបនីតវុត្ថបមំ អនុសន្នេតិ។ ឧទកស្ស
អច្ចកាវោ បង្គុលេវាលបណាកាទិមលាភាវេន បសន្នតាយ, តត្ថិបរិយាយតោ
ពហលតាតិ អាហ “អច្ចន្តិវិប្បសន្ន” ត្ថិ។ វណ្ណានិកាយ វិគតសំកិលេសតាយ
សមុជ្ឈលនំ បកស្សរតាយ វុត្តស្ស, តំ បរិយោទាតន្តិ វុត្តព្ពតំ លភតីតិ អាហ
“បរិយោទាតំ បកស្សរតាយា” តិ។ ឧក្កំ ពន្លេយ្យាតិ អង្គារកបល្លំ យថា
ធារុយដិកង្ការាទិកេន ន ភិដ្ឋតិ, ឯវំ តនុមត្តិកាលេចាទិនា ពន្លេយ្យ។
មេយបដលតោ វេរម្ពវាតធារាសង្ឃជ្ជនតោ វិដ្ឋតាវិយ កេវលំ
វាតធារាសង្ឃជ្ជនជនិតា បកា ឧក្កាបកា, សា បន យស្មា ទិដ្ឋំ វាតធារាណំ
វេតសម្ពុតសង្ឃជ្ជនហេតុកា, តស្មា ការណាវសេន “វាតវេតោ ឧក្កា” តិ វុត្តំ។

៧៧. យថាទុសន្ទវសេនាតិអាទិម្ហិ ឧដ្ឋិតទេសនាយ អនុរូបា អនុសន្ទិ
យថាទុសន្ទិ, តស្សវសេន។ ព្យតិរេកទស្សនំវិយ ហិ សាធនតត្ថស្ស អាទិម្ហិ
ឧដ្ឋិតទេសនាយ បដិបក្ខទស្សនម្បិ អនុរូបទេសនាវ សម្មនេវ
បតិជ្ជាបនការតោ, យថា តំ អាវុត្តហារយោជនាយំ វិសភាគធម្មាវុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។
“យថាទុសន្ទវសេន ទេសនា អាគតា”តិ សង្ខេបតោ វុត្តមត្តំ វិត្តារេន្តោ
តប្បសង្កេន ឥតរេបិ អនុសន្ទិ ទស្សតុំ “តយោ ហិ”តិអាទិមាហ។ ពហិទ្ធាតិ
ពាហិរេសុ វុត្តសុ។ អសតិ បរិតស្សនាតិ តណ្ហាទិដ្ឋិបរិតស្សនាភារោ។
វិស្សន្ទិតសុត្តវសេនាតិ “ឥធនិក្ខុ ឯកច្ឆស្ស”តិអាទិនា (ម. និ. ១.២២២)
វិស្សន្ទិតសុត្តវសេន។ យេន ធម្មនាតិ សីលាទិវោទានធម្មសុ
អក្ខន្តិយាទិសំកិលេសធម្មសុ ច យេន យេន ធម្មន។ ធម្មតិញ្ញា អាគតាតិ
ឥមិនា “អនុរូបធម្មវសេន វា”តិ វុត្តវិកប្បំ ទស្សតិ, សេសេហិ “បដិបក្ខវសេន
វា”តិ វុត្តវិកប្បំ។ អក្ខន្តិយា ហិ កកច្ឆបមោវាទោ (ម. និ. ១.២២២) បដិបក្ខោ,
តថា ទិដ្ឋិយា “នេតំ មម, នេសោហាមស្មិ, ន មេសោ អត្តា”តិ វុត្តំ បដិភាគា
សុញ្ញតាការេន។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ “ចិត្តេ សំកិលិដ្ឋេ ទុក្ខតិ
ចាដិកម្ពំ”តិ (ម. និ. ១.៧០) ហេដ្ឋា កិលេសទេសនា អាគតា។ សញ្ញាតិ
អនវសេសោ។ សញ្ញាការេនាតិ
អាទិនវានិសំសបច្ឆវេក្ខណាបុគ្គលនោសជាទនាទិនា សព្វប្បការេន។

៧៨. “មេត្តា ភារេតញ្ញា ព្យាចាទស្ស បហានាយា”តិអាទិវចនតោ (អ. និ.
៩.១) មេត្តាទយោ ព្យាចាទិវោសារតិវាគានំ បដិបក្ខា។ យស្មា “សោ
អត្ថិ”តិអាទិនា ភកវតា អនាគាមិនោ អគ្គមគ្គាទិគមនំ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានំ
មត្តកំ ចាបេត្វា កបិតំ, តស្មា តំ ទស្សន្តោ “ឥនាទិស្ស”តិអាទិមាហ។

ព្រហ្មវិហារធម្មតិ ព្រហ្មវិហារេ ចេវ ព្រហ្មវិហារសហគតធម្ម ច។
តេនាហ “នាមវសេនា” តិ។ វុត្ថុបេត្វាតិ អានេត្វា សម្ពុត្តតំ។ នាមន្តិបិ ហិ
ព្យៀនិសេសុ ហិ នេសុ ចត្តារោ អរូបិនោ ខន្ធ វុច្ឆន្តិ។ **ឥមិនា នយេនាតិ** ឯតេន
ភូតនិស្សិតានំ សេសុចាទាយធម្មានំ សព្វេសម្មិ បហាតព្ពតណ្ហាវជ្ជានំ
តេភូមកធម្មានំ បរិគ្គហវិធី ឧល្លិដ្ឋេតិ។ សភាវតោ វិជ្ជមានំ តំ អត្ថបច្ចក្ខំ កត្វា
ញ្ញាលោន យាថាវតោ បដិវិជ្ជិយមានតំ ឧចាទាយ “អត្ថិ ឥន” ន្តិ
យថាវត្ថាបិ តំ នាមរូបំ។ តេនេវាហ “**ឯត្តាវតានេន ទុក្ខសច្ចវត្ថានំ កតំ
ហោតិ**” តិ។ សាវធារណាញោតំ វចនំ, លោកសមញ្ញាសិទ្ធិំ សត្តឥត្តិបុរិសាទិ
វិយ, ឥតោ ពាហិរកបរិកប្បិតំ បកតិអាទិ ទ្រព្យាទិ ជីវាទិ កាយាទិ វិយ ច ន
បរមត្ថតោ នត្ថិ, អត្ថេវាតិ វុត្ថំ ហោតិ។ **បជាធាតីតិ** បុព្វភាគេ តាវ
លក្ខណាសាទិវសេន ចេវ បដិគ្គហវិភាគវសេន ច បការតោ ជាធាតិ,
អបរភាគេ បន បរិញ្ញាភិសមយវសេន បដិវិជ្ជន្តោ ជាធាតិ។ ឯកន្តប្បាធា នាម
អកុសលធម្មា សម្មតិ អាយតិញ្ច ទុក្ខមូលត្ថា, តត្ថាបិ វិសេសតោ តណ្ហាតិ
អាហ “**ទុក្ខស្ស សមុទយំ បដិវិជ្ជន្តោ អត្ថិ ហីនន្តិ បជាធាតី**” តិ។ អត្ថនោ
បច្ចយេហិ បធានការំ នីតត្ថា បណីតន្តិ ឥមិនា អត្ថេន អរិយមគ្គោវ
“បណីត” ន្តិ វុច្ឆតីតិ អាហ “**បហានុចាយំ វិចិនន្តោ អត្ថិ បណីតន្តិ
បជាធាតី**” តិ។ “ឧត្តមជ្ឈេន ច បណីត” ន្តិ វុច្ឆមានេ និរោធសច្ចស្សបិ សង្កហោ
សិយា, តស្ស បន បទន្តវេន សង្កហិតត្ថា វុត្ថនយេនេវេត្ថ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។
អប្បមញ្ញាមុខេន វិបស្សនាភិនិវេសស្សេវ កតត្ថា
“**ព្រហ្មវិហារសញ្ញាគតស្ស**” តិ វុត្ថំ។ “សព្វស្សបិ តេភូមកស្ស
សញ្ញាគតស្ស” តិ វុត្ថំ វុដ្ឋតិយេវ។ ន ចេត្ថ អសង្កហោ តស្សបិ សញ្ញាយ
អាគតភាវតោ។ លោកំ ឧត្តរិទ្ធា សមតិក្កមិទ្ធា និស្សរិទ្ធា វិសំយុត្តំ ហុត្វា
បិតត្ថា វុត្ថំ “**ឧត្តរិ និស្សរណំ និព្ពាន**” ន្តិ។

ចតុប្បា អាគារេហ៍តិ “អត្ថិ ហ័ន”ន្តិអាធិហ៍ ចតុប្បា បការេហ៍។
អនុយញ្ញាណតាយ អនុពោធភ្វតាយ វិបស្សនាបញ្ញាយ ជាននត្ថោ
ធម្មញ្ញាណតាយ បដិវេធភ្វតាយ មគ្គបញ្ញាយ ទស្សនត្ថោ សភាវសិទ្ធាតិ
ទស្សនត្ថោ “វិបស្សនាបញ្ញាយ ចត្តាវិ សច្ចានិ ជាននតោ មគ្គបញ្ញាយ
បស្សតោ”តិ វុត្ថំ។ ភយភេរវេ វុត្ថនយេនេវាតិ ភយភេរវេ សុត្តវណ្ណនាយំ អត្តនា
វុត្តអត្តវចនត្ថចាបេន ឥធម៌ ចាបស្ស សទិសត្តា អតិទិសត្ថោ
“កាមាសវាបិ...បេ... បជាធាតី”តិ អាហា។ ឯត្ថ ច យស្មា “កាមាសវាបិ ចិត្តំ
វិមុច្ចតិ...បេ... អវិជ្ជាសវាបិ ចិត្តំ វិមុច្ចតិ”តិ “ឱណា ជាតី”តិអាធិនិ វេទតា
ភគវតោ ចតុត្ថមគ្គោ និទ្ទិដ្ឋោ, តស្មា យំ ហេដ្ឋា អដ្ឋកថាយំ វុត្ថំ “សោ ច ឧបវិ
ចតុត្ថមគ្គស្សេវ និទ្ទិដ្ឋត្តា យុដ្ឋតិ”តិ, តំ សុវុត្ថមេវាតិ ទដ្ឋព្វំ។

តស្ស ចោទនត្តាយាតិ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស ភគវា អត្តនោ ចោទនត្តាយ
“បុច្ឆ មំ ត្វំ ព្រាហ្មណ យទេត្ថ តយា មនសាភិសមីហិត”ន្តិ ចោទនាយ,
ឱកាសទានត្តាយាតិ អធិប្បាយោ។ ទេសនាសន្និស្សយោ ព្រាហ្មណស្ស
តថាវុចោ ឯត្ថ អដ្ឋាសយោបិ នត្ថិតិ យថាវុត្ថអនុសន្និត្តយវិទិមុត្តត្តា
“ចាដិយេក្កំ អនុសន្និ អាហា”តិ វុត្ថំ។ ចិត្តគតត្តា អព្ពន្ធវេន។
កិលេសវុដ្ឋានសិនានេនាតិ កិលេសមលបវាហនេន
រាគបរិឡាហាធិវ្យាបសមកវេន ច អដ្ឋង្គិកអរិយមគ្គសលីលសិនានេន។

៧៩. ធម្មសភាមណ្ឌបំ តាវនេវ ឧបគតត្តា ពាហុកា នទិតោ អាគតំ វិយ
មញ្ញមាណោ។ អរិយជលមទ្ធនចុណ្ណាទយោ តេលសិនេហាស្ស វិវេចនេន។
លូខភារោ លោកំ, តំ ឯតិស្ស អត្ថិតិ លោកាតិ សម្មតា។
លោក្ខសម្មតគ្គហណេន “តថា សា នទី លោកេ ចាកជា”តិ ឯវំ បវត្ថំ អត្តនោ
មិច្ឆាគាហំ ធីបេតិ។ តេនាហ “វិសុទ្ធភាវំ ទេតិ ឯវំ សម្មតា”តិ។

ចាប់បរាហនេន សម្បាយិកាទិសម្បត្តិអាវហតោ លោកស្ស ហិតា លោក្យា។
លោក្យាទិ សម្បតាទិ សព្វំ បុរិមសទិសំ។ តេនាហ “សេដ្ឋំ លោកំ គមយតីតិ ឯវំ
សម្បតា” តិ។ បុញ្ញសម្បតាទិ បុដ្ឋកវដលនិព្ពត្តនេន សត្តានំ បុននេន វិសោធនេន
បុញ្ញាទិ សម្បតា។ តទត្ថទីបនត្ថមេវាទិ តស្ស បុព្វេ អាគតទេសនាយ
អត្ថទីបនត្ថមេវ។ វុត្តស្សេវ ត្ថស្ស បុន ទីបនំ កិមត្ថិយន្តិ អាហ
“តាថាវុចិកាន” ន្តិ។ ចុណ្ហិកវចនំ អសម្ពាវេន្តា តថា ច វុត្តេ អត្ថមពុជ្ឈនកា
បជ្ឈវចនំ សម្ពាវេន្តា តថា ច វុត្តេ ពុជ្ឈនកា តាថាវុចិកា។ វិសេសត្ថទីបនត្ថន្តិ
វិសិដ្ឋទីបនត្ថំ, បុរិមទេសនាយ អញ្ញទីបនត្ថន្តិ អត្ថោ។

“គច្ឆតិ បនកវំ គោតមោ ពាហុកំ នទី សិនាយិតុ” ន្តិ (ម. និ. ១.៧៨) ហេដ្ឋា
វុត្តត្តា ពាហុកន្តិ ឥទមេវ ឯត្ថ តទត្ថទីបកំ។ សេសានិ អធិកក្កាទីនិ ចនានិ
តតោ វិសិដ្ឋស្ស អត្ថស្ស ពោធនតោ វិសេសត្ថទីបកានិ។ កស្មា បនេត្ថ
ភគវតា ព្រាហ្មណេន អវុត្តានិ អធិកក្កាទីនិ គហិតានីតិ អាហ “យថេវ
ហី” តិអាទិ។ កក្កន្តិ ម្ពានបិណ្ឌំ អធិប្បេតំ, ម្ពាយិត្វា អធិកំ កក្កំ ឯត្ថ គណ្ហាន្តិទិ
អធិកក្កំ។ តេនាហ “ម្ពានសម្ពាវសេនា” តិអាទិ។ មណ្ឌលវាចិសណ្ឋានន្តិ
វុត្តេចាក្ខរណីសណ្ឋានំ។ នទិយោទិ វិសុំ នទិយោ, ន អធិកក្កាទីនិ វិយ
ទិត្ថមត្ថំ។

តីហិ បទេហិតិ សុន្ទរិកាបយាគពាហុកាបទេហិ។ ចត្តារីតិ អធិកក្កាទីនិ
ចត្តារិ។ វុត្តានេវ ហោន្តិទិ លោកសម្បតាលក្ខណេន ឯកលក្ខណតា
ព្រាហ្មណស្ស អធិប្បាយេន, បរមត្ថតោ បន ចាប់បរាហលក្ខណេន
ឯកលក្ខណត្តា។ តេនាហ “តស្មា” តិអាទិ។ កិញ្ចិ ចាប់សុទ្ធិ ន ករោន្តិយេវ។ ន
ហិ នំ សោធយេតិ នំ បុគ្គលំ ន សោធយេ។ វេរកិត្តិសការំ អប្បត្តា នាម
កម្មបថការំ អប្បត្តា។ តេនាហ “ខុទ្ទកេហី” តិ។

បដិហានឆ្ពោះតិ អយុត្តការៈទស្សនេន តំ ទិដ្ឋិ បដិពាហន្តោ។ តត្ថាយំ
បដិពាហនវិធិ យថា យំ កិញ្ចំ ឧទកោរោហនំ ន ចាបបវាហនំ, ឯវំ យោ កោចិ
នក្ខត្តយោកោ ចាបហេតុនំ បដិបក្ខាការៈតោ។ យញ្ញំ វិជានេតិ, សោ តស្ស
បដិបក្ខោ។ យថា អាលោកោ អន្ធការស្ស វិជ្ជា ច អវិជ្ជាយ, ន ឯវំ
ឧទកោរោហនំ នក្ខត្តយោកោ វា ចាបហេតុនំ លោកាធិនំ បដិបក្ខោ, តស្មា
និដ្ឋមេត្ត គន្ធាត្ថំ “ន ឧទកោរោហនាទិ ចាបបវាហន”ន្តិ។ និច្ចំ ជគ្គនិកក្ខត្តន្តិ
សុទ្ធសីលាទិកស្ស សព្វកាលំ មជ្ឈិមនិវេសោ ឯវាតិ អធិប្បាយោ។ ឥតរោតិ
សីលាទិវេសេន អសុទ្ធា។ និច្ចមេវ ឧចាសថោ អវិយុចាសថេន
ឧបវុត្តការៈតោ។ សុទ្ធស្សាទិ បរិសុទ្ធមនោសមាចារស្ស។ សុចិកម្មស្សាទិ
បរិសុទ្ធកាយវចីសមាចារស្ស។ តេនាហ “និក្ខិលេសតាយា”តិអាទិ។
កុសលូបសញ្ញាតន្តិ អនវដ្ឋការៈបគតំ។ វតសមាទានន្តិ ធុតធម្មសមាទានាទិ
សម្បន្នមេវ ហោតិ, នាស្ស វិបត្តិ អត្ថិតិ អត្ថោ។ មម សាសនេយេវ សីលាហិ,
យទិ អច្ចន្តមេវ សុទ្ធិ ឥច្ឆសីតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “សចេ”តិអាទិ។ ខេមតន្តិ
ខេមការៈ។ យថា សព្វក្ខតានិ តបវេសេន ខេមប្បត្តានិ អភយប្បត្តានិ ហោតិ, ឯវំ
ករោហីតិ តំ ហេជ្ជា ទស្សីតំ មេត្តាទិការៈនំ ព្រាហ្មណស្ស សង្ខេបេន
ឧបទិសន្តេនស្ស ឯកច្ឆសមាធិសម្បទា តទិវិជាការីនី បញ្ញាសម្បទា ច
ទស្សីតាទិ ទដ្ឋត្ថំ។ តេនាហ “មនោទ្វារសុទ្ធិ ទស្សីតា”តិ។

តស្ស បន សម្បទាទ្វយស្ស និស្សយក្ខតំ សីលសម្បទំ ទស្សេតុ “សចេ
មុសា ន ភណាសី”តិអាទិ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច យថា “សចេ មុសា ន ភណាសី”តិអាទិនា
មុសាវាទ-ចាលាតិចាត-អទិន្នាទាន-បដិវរិតិវចនេន
អវសេសកាយវចីទុច្ឆរិតិវតីបិ វុត្តា ឯវំ ហោតិ លក្ខណាហារនយេន, ឯវំ
“សទ្ធិហានោ អមច្ឆរី”តិ សទ្ធិទិធនសម្បទានិយោជនេនេវ
អវសេសអវិយធនសម្បទានិយោជនម្យិ សិទ្ធិមេវ ហោតីតិ សទ្ធិទយោ

វិមុត្តិបរិចាចនីយធម្មា ព្រាហ្មណស្ស បកាសិតា ឯវាតិ វេទិតញ្ញា។ តេនេវាហ
“ឥមាយ ឯវ បដិបត្តិយា កិលេសសុទ្ធិ”តិ។ គយា សម្មតតរា ពាហុកាធិហិមីតិ
អធិប្បាយោ។

៨០. ឯកោតិ អសហាយោ, ឯសា បនស្ស អសហាយតា ឯកីភាវេនាតិ។ ន
ហិស្ស តាវ តណ្ហាទុតិយតាវិតតា។ តេនេវាហ “ន ចិរស្សេវា”តិអាទិ។
ឯកគ្គហណេនេវ កាយេន វុបកជ្ជតា វុត្តាតិ អាហ “វុបកដ្ឋោ
ចិត្តវិវេកេនា”តិ។ តេន “ទិវា ចត្តមេន និសង្ខាយា”តិអាទិនា (ម. និ. ១.៤២៣;
៣.៧៥; វិភ. ៥១៩; មហានិ. ១៦១) អាគតំ ជាគរិយានុយោគមាហា។ តថាភូតស្ស
ចស្ស ឯកាទសហិ អគ្គិហិ អាទិត្ត តយោភវេ បស្សតោ យថា បមាទស្ស
លេសោបិ នាហោសិ, ឯវំ កម្មជ្ជានំ ព្រូហេន្តោ សម្មនេវ បទហតិ។ កត្តចិ
សម្ពាទតេ អនបេក្ខចិត្តោ និព្វានាធិមុត្តោ ឯវ វិហាសីតិ ទស្សេតុំ
“អប្បមត្តោ”តិអាទិ វុត្តំ។ ឪណា ជាតីតិអាទីសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ ហេជ្ជា វុត្តមេវ។
សេសំ សុវិញ្ញាយ្យមេវ។

វត្តសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៨. សល្លេខសុត្តវណ្ណនា

៨១. “ចុន្នោ”តិ តស្ស មហាថេរស្ស នាមំ, បូជាវសេន បន មហាចុន្នោតិ
វុច្ចតិ យថា “មហាមោគ្គល្លានោ”តិ។ អត្តនោ វា ចុន្នំ នាម ភាគិនេយ្យត្ថវំ
ឧបាទាយ អាយស្មតោ សាវិបុត្តត្ថេរស្ស ភាតា អយំ មហាថេរោ
“មហាចុន្នោ”តិ បញ្ញាយិត្ត យថា “មហាបន្តកោ”តិ។ សាយន្តសមយន្តិ ភុម្មត្ថ
ឯកំ ឧបយោគវចនន្តិ អាហ “សាយន្តកាលេ”តិ។ ន ហេតុ អច្ចន្ត សំយោគោ
សម្ពវតីតិ។ សត្តសម្ពាវេហិតិ សទ្ធិវិហារិកអន្តេវាសិកឧបាសកាធិសត្តហិ

ចេរ្យោរម្មណាទិសផ្លូវហើ ច។ បដិវត្តិត្វាតិ អបសក្កិត្វា។ និលីយនន្តិ
វិវេចនំ កាយចិត្តហិ តតោវិវត្តតា។ ឯកភារោតិ ហិ កាយវិវេកមាហ,
បរិវេកោតិ ចិត្តវិវេកំ។ តតោ វុដ្ឋិតោតិ តតោ ធុរិយវិវេកតោ ភវន្ត្រ័យ្យត្តិយា,
សព្វប្បចារីហិ សមាគមេន ច អបេតោ។ អភិវាទាបេត្វាតិ អភិវាទំ ការេត្វា។
ឯវន្តិ យថាវុត្តអភិវាទវសេន។ បគ្គយ្ហាតិ ឧន្ទាមេត្វា។ អនុបច្ឆិន្ទភវមូលានំ តាវ
ឯវំ អភិវាទោ ហោតុ, ឧច្ឆិន្ទភវមូលានំ កិមត្ថិយោតិ អាហ “ឯតំ អាចិណ្ណំ
តថាគតាន”ន្តិ។ តេន ន តថាគតា សម្បរាយិកំយេវ សត្តានំ សុខំ អាសីសន្តិ,
អថ ខោ ទិដ្ឋធម្មិកម្មីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ កស្មា ឯវំ តថាគតា អភិវន្តិតិ តត
ការណាមាហ “សុខកាមា ហិ”តិអាទិ។ បុថុកាយាតិ ពហូ សត្តកាយា។
យក្ខាតិ នេវា។ តេ ហិ បូជនីយតាយ “យក្ខា”តិ វុច្ឆន្តិ។ អភិវន្តិតិ
អាសីសិតមេវត្ថំ ញាណករុណាហិ អភិមុខំ កត្វា វន្តិ។

យាតិ អនិយមតោ គហិតានិយមតោ ទស្សន្តោ “ឥមា”តិ អាហ។ ឥមាតិ
ច អាសន្នបច្ឆក្ខវចនន្តិ អាហ “អភិមុខំ ករោន្តោវិយា”តិ, តំ តំ ទិដ្ឋិតតិកំ
ចិត្តគតំ សមុទាវិយ ករោន្តោតិ អត្តោ។ ទិដ្ឋិយោតិ បុរិមបទលោបេន ចាឡិយំ
វុត្តន្តិ ទស្សន្តោ “មិច្ឆាទិដ្ឋិយោ”តិ អាហ។ សត្តេសុ ទិដ្ឋិតតចិត្តប្បាទេសុ
ឧប្បជ្ឈមាណ, សត្តេសុ វាវិសយភូតេសុ អារព្ភ ឧប្បជ្ឈមាណ “សត្តេសុ
ចាតុភវន្តិ”តិ វុត្តា។ អត្តវាទេនាតិ អត្តានំ អារព្ភ បវត្តេន វចនេន។
បដិសំយុត្តាតិ “អត្តិ អត្តា”តិ គាហោ គាហាលោ ច វិសយភារេន បដិសំយុត្តា។
ទិដ្ឋិតតិកេន ទិដ្ឋិ គាហាន្តេហិ គហាលោ គាហាបាលោ ច ទិដ្ឋិ ទិដ្ឋិវាទស្ស
វិសយោតិ តេន បដិសំយុត្តា នាម ហោតិ។ “អត្តិ អត្តា”តិ ឯវំ បវត្តា ទិដ្ឋិឥធន
អត្តវាទបដិសំយុត្តា, ន តស្សវិសយភូតោ អត្តា។ សា ច វិសយភាវតោ
តថាបវត្តេន វាទេន បដិសំយុត្តា។ លោកវាទប្បដិសំយុត្តាតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ
នយោ។ វិសតិ ភវន្តិ តតោ បរំ អត្តវាទវត្ថុនោ អភាវា។ បញ្ចបិ ហិ

ឧបាទានកូន្មេ បច្ចេក “អត្តា” តិ តេ ច អត្តនោ និស្សយភាវេន គណ្ហតោ
ឯតាសំ ទិដ្ឋនំ សម្ពុតោ, តត្ថិនមុត្តោ បនាយំ វិសយោ អត្តគ្គហណាការោ ច
នត្ថិតិ។ សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចាតិ រូបាទីសុ អញ្ញាតរំ “អត្តា” តិ,
“លោកោ” តិ វា គហេត្វា តំ សស្សតោ សព្ពកាលភាវី និទ្វា ធុរោតិ។ យថាហ
“រូបី អត្តា ចេវ លោកោ ច សស្សតោ ចាតិ អត្តានញ លោកញ
បញ្ញាបេតិ” តិ អាទិ។ សស្សតោ តិ អាទីសុ បឋមោ សស្សតវាទវសេន
អត្តគ្គាហោ, ទុតិយោ ឧប្បទវាទវសេន, តតិយោ ឯកច្ឆសស្សតវាទវសេន,
ចតុត្តោ តត្ថិវាទវសេន បរត្តោ, អមរាវិក្ខេបវសេន វា បរត្តោ អត្តគ្គាហោ។
អន្តវាតិ អត្តនោ បរិច្ឆេទតាវសេន។ អនន្តវាតិ អបរិច្ឆេទតាវសេន។ អន្តវា ច
អនន្តវា ចាតិ តទុកយវសេន, ឥតរោ តត្ថិវាទវសេន បរត្តោ អត្តគ្គាហោ។ ឯវំ
បរត្តត្តា អដ្ឋហោន្តិតិ យោជនា។

អាទិមេវាតិ អាទិមនសិការមេវ។ តំ បន សរូបតោ ទស្សន្តោ
“វិបស្សនាមិស្សកបឋមមនសិការមេវ” តិ អាហ។ អប្បត្វាបិ
សោតាបត្តិមគ្គន្តិ ឥមិនា អវជារណោ និវត្តិតំ ទស្សតិ។ នាមរូបបរិច្ឆេទតោ
បកុតិ យាវ ឧទយព្ពយទស្សនំ, អយំ ឥធ អាទិមនសិការោតិ អធិប្បតោ
បញ្ញាភាវនាយ អារម្ភភាវតោ។ ឧទយព្ពយានុបស្សនាសហិតតាយ ចស្ស
វិបស្សនាមិស្សកតា វចនំ។ ឯវន្តិ ឥមស្ស អត្តវចនំ “ឯត្តកេនេវ ឧបាយេនា” តិ,
យថាវុត្តអាទិមនសិការេនាតិ អត្តោ។ ឯតាសន្តិ យថាវុត្តានំ
អត្តវាទលោកវាទបដិសំយុត្តានំ ទិដ្ឋនំ។ កាមញ្ញ តាសំ តេន តទន្តវសេន
បហានំ ហោតិយេវ, តំ បន នាធិប្បតំ, តស្មា សមុច្ឆេទវសេន បហានំ
បដិនិស្សត្តោ ច ហោតិ តិ បុច្ឆតិ។ សព្ពសោ សមុច្ឆិន្ទសំយោជនតាយ
អនធិមាទិកោបិ សមាទោ។ “អរិយធម្មោ អធិគតោ” តិ មាទោ អធិមាទោ, សោ
យេសំ អត្ថិ តេ អធិមាទិកា, តេសំ ឧទយព្ពយញ្ញាណាធិគមេន អធិមាទុប្បត្តិ

តទៅសាលា ឬ មនសិការោតិ អធិប្បតោ។ តេន ទិដ្ឋនំ បហានំ ន ហោតីតិ
កថាបនត្ថំ អយំ បុច្ឆាតិ អាហា “អធិមានប្បហានត្ថំ បុច្ឆតី” តិ។ “អាទិមេវ នុ
ខោ... បេ... បដិនិស្សន្តោ ហោតី” តិ អនភិសមេតាវី វិយ វេទន្តោ អធិមាទេ ឋិតោ
វិយ ហោតីតិ អាហា “អធិមាទិកោ វិយ ហុត្វា” តិ។ សោតិ ខេរោ។ តេសំ
អត្តាយាតិ តេសំ អត្តនោ អន្តោវាសិកានំ ភក្កវតា ឯតស្ស មិច្ឆាគាហស្ស
វិវេចនត្ថាយ។ ខេរោ កិរ ធម្មសេនាបតិ វិយ សទ្ធិ អត្តនោ អន្តោវាសិកេហិ
ភក្កវន្តំ ឧបសម្ព័ន្ធ។

៨២. យត្ថាតិ វិសយេ ភុម្មំ។ ទិដ្ឋនញ្ចិ អារម្មណានិទស្សនមេតន្តិ។ យស្មា ទិដ្ឋនំ
អនុសយនភូមិបិ សមុទាចរណាជ្ជានម្បិ ខន្ធា ឯវ, តស្មា អាហា “យត្ថ ចេតា
ទិដ្ឋិយោ ឧប្បជ្ឈន្តិ តិអាទិ បញ្ចក្ខន្ធន្ធសន្ធាយ វុត្ត” តិ។ រូបំ អភិនិវិស្សាតិ “ឥទំ រូបំ
មម អត្តា” តិ ទិដ្ឋាភិនិវេសវសេន អភិនិវិសិទ្ធា អារព្ភ។ អភិនិវិសមាទា ឯវ ហិ
ទិដ្ឋនំ អារម្មណំ កត្វា ឧប្បជ្ឈតិ។ “សោ អត្តា” តិអាទិសុ យទិទំ ចក្ខាទិសម្ព័ន្ធហំ
រូបំ, សហពុទ្ធិនិពន្ធនតាយ សោ មេ អត្តា, សុខាសុខំ ឯត្ថ លោកិយតីតិ សោ
លោកោ។ “សោឯវាហំ បេច្ច បរលោកេ ភវិស្សមីតិ តថាភាវេន និច្ចោ,
ចិរភាវេន ធុរោ, សព្ពទាការីតាយ សស្សតោ, និព្វិការតាយ
អវិបរិណាមធម្មោតិ អត្តោ។ យទិ បញ្ចក្ខន្ធន្ធសន្ធាយ វុត្តំ, កថមេកវចនន្តិ
អាហា “អារម្មណាវសេនា” តិអាទិ។ នាទា កវីយតិ ឯតេនាតិ នាទាករណំ,
វិសេសោ។ ជាតិវសេនាតិ ឧប្បត្តិវសេន។ យេ ហិ អនិព្ពត្តបុព្វា សមាទាវត្តា, តេ
ឧប្បនសម្ព័ន្ធវិការសមម្ព័ន្ធតាយ ឧប្បជ្ឈន្តិ សមញ្ញំ លភន្តិ។ តេនាហា
“ជាតិវសេនា” តិអាទិ។ បុនប្បនំ អាសេវិតាតិ អនាទិមតិ សំសារេ
អបរាបរុប្បត្តិយា លទ្ធាសេវនា។ ឯតេន កិលេសានំ ភាវនជ្ជេន អនុសយត្ថំ
វិសេសេតិ។ ថាមគតាតិ ថាមភាវំ ឧបគតា។ ឯតេន អនុសយេ សភាវតោ
ទស្សេតិ។ ថាមគមនន្តិ ឬ កាមរាគាទីនំ អនញ្ញសាធារណោ សភាវោ។ តថា

ហ៊ី វុត្តំ “ថាមគតោ អនុសយេ បដហតី” តិ (បដិ. ម. ៣. ២០)។ អប្បជីវិនីតាតិ
សមុទ្ទេនិវិនយវសេន ន បដិវិនីតា។ អប្បហីនា ហិ ថាមគតា កិលេសា
អនុសេន្តីតិ វុច្ឆន្តិ។ ឯតេន តេសំ ការណាលាភេ សតិ ឧប្បជ្ឈនាវហតំ ទស្សេតិ។
សមុទាចវន្តីតិ អភិកវន្តិ។ ឯតេន តេសំ វីតិក្កមប្បត្តតំ ទស្សេតិ។ ឧប្បជ្ឈន្តីតិ
បន ឥមិនាវ បរិយុដ្ឋានាវត្ថា ទស្សេតិ។

តំ បញ្ចក្ខន្ធប្បភេទំ អារម្មណន្តិ យំ តំ “យត្ថ ចេតា ទិដ្ឋិយោ
ឧប្បជ្ឈន្តី” តិ អាទិនា វុត្តំ រូបុចាទានក្ខន្ធជិបញ្ចក្ខន្ធបភេទំ ទិដ្ឋនំ អារម្មណំ។ ឯតំ
មយ្ហំ ន ហោតីតិ ឯតំ ខន្ធបញ្ចកំ មយ្ហំ សន្តកំ ន ហោតិ មម
កិញ្ចនបលិពោធភាវេន គហេតព្ភតាយ អភាវតោ។ តេនស្ស បរមត្ថតោ
តណ្ហាវត្ថុភាវំ បដិក្ខិបតិ តាវកាលិកាទិភាវតោ។ អហម្មិ ឯសោ ន អស្មីតិ
ឯសោ បញ្ចក្ខន្ធបភេទោ អហម្មិ ន អស្មិ, អហន្តិ សោ គហេតព្ភោ ន ហោតីតិ
អត្ថោ។ ឯតេនស្ស មានវត្ថុភាវំ បដិក្ខិបតិ អនិច្ចទុក្ខដេតុច្ឆាទិភាវតោ។ ឯសោ
មេ អត្តាបិ ន ហោតិ អត្តសភាវស្ស តត្ថ អភាវតោ មមញ្ចស្ស
កិញ្ចនបលិពោធភាវេន គហេតព្ភតាយ អភាវតោ។

តណ្ហាវ មមន្តិ តណ្ហាតិ ឯតេនាតិ តណ្ហាគាហោ។ តំ តណ្ហាឆ្ពោតិ តំ
ឧប្បទេឆ្ពោ។ តេនាហ “តណ្ហាបបញ្ចំ តណ្ហាតី” តិ។ បបញ្ចោតិ សន្តានំ
វិត្ថារេឆ្ពោ សត្តេ សំសារេ ចិរាយតីតិ បបញ្ចោ។ យថា វុត្តបភេទន្តិ
អជ្ឈសតតណ្ហាវិចិតបភេទំ។ តណ្ហាបបញ្ចំ បដិក្ខិបតិ ខន្ធបញ្ចកស្ស
តណ្ហាវត្ថុកាការិការិណេនាតិ អធិប្បាយោ។ បរតោ បទទ្ធយេបិ ឯសេវ
នយោ។ ទិដ្ឋកដ្ឋាតិ ទិដ្ឋិយា បហានេកដ្ឋា។ តេន តេសំ បឋមមគ្គវដ្ឋតំ
ទស្សេតិ។ សហដេកដ្ឋា បន ទិដ្ឋិយា តណ្ហា ឯវ, ន មាធនោ, សា ច ខោ
អថាយគមនីយា។ យថា អត្ថីតិ យេន អនិច្ចទុក្ខាសុភានត្តាការេន អត្ថិ, តថា

បស្សន្តោយថាភូតំ បស្សតិ នាម។ តេនាហ “ខន្ធបញ្ចកញ្ជី” តិអាទិ។ ឯតេនេវ
អាគារេនាតិ រុប្បនាទិអនិច្ចាទិអាគារេនេវ។ គយ្ហមានម្យ
អប្បហ្មិនីបល្លាសេហិ។ តេនាអាគារេនាតិ “ឯតំ មម” តិអាទិអាគារេន។ នេវត្ថិ
យថាភូតធនស្សនីបល្លាសានំ តធនារតោ។ សុដ្ឋ បស្សន្តស្សតិ យថា បុន តថា
ន បស្សិតត្ថំ, ឯវំ សុដ្ឋ សាតិសយំ បស្សន្តស្ស។

ន អាទិមនសិការេនេវ ទិដ្ឋិប្បហានំ ហោតិ, អធិមាទិកានំ បន
អធិមាទមត្តមេតំ ធន្សនំ។ មគ្គេនេវ តំ ហោតិ តិ ឥមមត្តំ វិភាវេន្តោ
“សោតាបត្តិមគ្គេន ទិដ្ឋិប្បហានំ ធន្សេត្វា” តិ អាហា។ វិភជន្តោតិ អធិមាទិកានំ
ឈានាទិ អសល្លេខការេន វិភជន្តោ។ ពាលបុព្វដ្ឋនានំ នេវ ឧប្បជ្ជតិ
អការកការតោ។ ន អរិយសាវកានំ បហ្មិនាទិមានបច្ចយត្តា។ ន
អដ្ឋាននិយោជកោ សប្បាយកម្មដ្ឋានេយេវ និយោជនតោ។

ថេរោ “យទត្ថំ សង្ឃោ បក្កោសតិ, សោ អត្តោ តត្ថ វាសីនំ អាគតាគតានំ
ឥធ ឥដ្ឋតី” តិ តំ ឧទិក្ខន្តោ សង្ឃេន យាវតតិយំ បហិតោបិ ន គតោ ន
អការេនេវ។ តេនាហ “កិមេត” តិអាទិ។ បល្លាតោ ហិ តត្ថ អត្តនោ កិច្ចមេវ
ករោតីតិ អញ្ញាតវំ រុប្បបព្វជិតំ ចាហេសិ។ កិមេតន្តិ សង្ឃស្ស អាណាយ
អករណំ នាម កិមេតន្តិ ករណោ អាទំ ធិបេន្តោ ឯវមាហា។ សង្ឃីស្សតីតោតិ
អប្បត្ថេ បត្តសញ្ញី ឯវ សង្ឃីស្សតីតោ។ យស្មា បេសលា បេសលេហិ សទ្ធិ
សំសន្នន្តិ សមាធាទិមុត្តិតាយ, តស្មា ថេរោ “សាធាវុសោ” តិ វត្វា ហត្ថិមាបនាទិ
សត្ថំ អកាសិ។

តាទិសោវាតិ អនន្តរំ រុត្តត្ថេវសទិសោវ អប្បត្ថេ បត្តសញ្ញី ឯវ
សង្ឃីស្សតីតោតិ អត្តោ។ បទុមគុម្ពន្តិ កមលសណ្ឋំ។ ចាសាទំ ចារិសិ វិស្សដ្ឋំ
ឱលោកនេនស្ស បុព្វដ្ឋនកាវោ អត្តនាវ បញ្ញាយិស្សតីតិ។ តិស្សមហាវិហារេ

ក៏រ បេរាភិក្ខុ តទា “សកចិត្តំ បសីទតី” តិ វចនំ បូជេន្តា កាលស្សេវ
បេតិយផ្កុណំ សម្មជ្ជិត្វា ឯត្តការម្មណមេវ ពុទ្ធាម្មណបីតី ឧប្បាទេត្វា ទិវសេ
ទិវសេ តថា ករោន្តិ។ តេន វុត្តំ “តស្មិញ្ចា សមយេ” តិអាទិ។ “ធម្មទិន្ន, ឥធម
បត្តចីវរំ បបេតី” តិ វត្តាបិ បដិសន្ធាវសេន កិញ្ចិ បុច្ឆតាបិ នាហោសិ។ គុណំ
ជាតាតីតិ និមុជ្ជនាទីសុ វិវរទានាទិនា គុណំ ជាតាតិ វិយ។ តុម្ភេ បន ន ជាតិត្ត
អាគន្ធកវត្តស្សបិ អករណតោ។ សត្តអាណាវិលជ្ឈីនី កីទិសី សា សង្ឃស្ស
កតិកា? កតិកា ច នាម សិក្ខាបទាវិរោធន អនុវត្តតត្តា, ឯត្តកម្មិ
អជានន្តេហិ មេ សំវាសោ នត្ថិតិ អាកាសេ អព្ពក្កមិ។

យំ តស្ស ឯវមស្ស សល្លេខេនវិហារមីតិ យោ “បឋមជ្ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ
វិហារេយ្យ” តិ វុត្តោ, តស្ស ភិក្ខុនោ យំ “បឋមជ្ឈានសម្ពាតំ បដិបត្តិវិធានំ
កិលេសេ សល្លេខតិ, តេន សល្លេខេន អហំ វិហារមី” តិ អធិមានវសេន
ឯវមស្ស ឯវំ ភវេយ្យ ហ៊ានមេតំ វិជ្ជតីតិ ឯវមេត្ត សម្ពុត្តោ វេទិតត្តោ។ តំ ន
យុជ្ជតីតិ តំ អធិមាទិកស្ស “យថាវិភង្គំ បឋមជ្ឈានំ សល្លេខោ” តិ បរិវិតក្កិតំ ន
យុជ្ជតិ យុត្តំ ន ហោតិ។ តេនាហ “ន ហិ” តិអាទិ។ តត្ថ សម្មា សព្វសោ ច
កិលេសេ លិខតីតិ សល្លេខោ, អរិយមគ្គោ។ តទុចាយវិបស្សនា
សល្លេខបដិបទា។ យំ បន ឈានំ វិបស្សនាទាទកំ, តម្មិ ឈានំ បរិយាយេន
មគ្គទាទកំ ហោតិយេវ។ តេនាហ “អរិបស្សនាទាទកត្តា” តិអាទិ។

ឈានធម្មវសេនាតិ វិតក្កាទិបញ្ចកជ្ឈានធម្មវសេន។ ចិត្តប្បាទវសេន
អនេកវារំ បវត្តមានម្មិ ឈានំ ឯការជ្ឈនតាយ ឯកវីចិបរិយាបន្នតា ឯកា
សមាបត្តិ ឯវាតិ “បុនប្បុនំ សមាបត្តិវសេនា” តិ វុត្តំ។ ចត្តាវិ អរូបជ្ឈានានិ
យថាសកំ ឯកេកស្មីយេវ អារម្មណេ បវត្តន្តិតិ អាហ

“អារម្មណភេទភាវតោ”តិ។ បុរិមការណ៍ធូយវសេនេវាតិ “ឈានធម្មវសេន,
បុនប្បុនំ សមាបត្តិវសេនា”តិ បុព្វេ វុត្តប្បការការណ៍ធូយវសេនេវ។

តេសំ អរូបជ្ឈានានំ កិលេសបរិធខាហាការេន និព្ពតានិ អដ្ឋានិ,
ភាវនាវិសេសវសេន សុខុមានិ អារម្មណានិ។ តស្មា តានីតិ តេសំ វសេន តានិ
ឈានានិ សន្តានិ, តស្មា “សន្តា ឯតេ វិហារា”តិ វុត្តំ។ តេសំ ចតុន្ទម្បីតិ ចតុន្ទម្បី
តេសំ អរូបជ្ឈានានំ។

៨៣. សោតិ អធិមាណិកោ ភិក្ខុ, អញ្ញោ វា ឥតោ ពាហិរកោ
តាបសបរិព្ពាជកាធិកោ ន ហិ សម្មសតិ។ តត្ថ អធិមាណិកោ អប្បត្ត
បត្តសញ្ញិតាយ ន សម្មសតិ, ឥតរោ អវិសយតាយ។ យត្តាតិ យស្មី
សល្លេខវត្ថុស្មី, អវិហឹសកតាធិហិ ចតុចត្តាលីសាយ អាគារេហិ។

អដ្ឋ សមាបត្តិយោ នាម កិលេសានំ វិក្ខម្ពនវសេន បវត្តា ឧត្តវុត្តិវ
សន្តបណ្ឌិតា ធម្មា, ន តថា លោកិយា អវិហឹសាធម្មោ។ តត្ថ កថំ
អវិហឹសាធម្មោ ឯវ សល្លេខភាវេន វុត្តា, ន ឥតរាតិ ឥមមត្តំ វិភាវេន្តោ
ចោធកោ “កស្មា បនា”តិ អាធិមាហា។ ឥតរោ កាមំ សមាបត្តិយោ
សន្តបណ្ឌិតសភាវា, វដ្ឋចាធកតាយ បន កិលេសានំ សល្លេខបដិបទា ន
ហោន្តិ, អវិហឹសាធម្មោ បន វិវដ្ឋចាធកា សល្លេខបដិបទាតិ ឥមមត្តំ វិភាវេន្តោ
“លោកុត្តវចាធកត្តា”តិ អាធិមាហា។ ឥមិនាយេវ អដ្ឋសមាបត្តិហិ អវិហឹសាធិនំ
វិសេសធិបកេន សុត្តេន យថា មហាប្បលតរំ ហោតិ, តំ បការជាតំ វេទិតព្ពំ។
ឥនព្វិ ធឹក្ខណេយ្យតរតាយ ធឹក្ខណាយ មហាប្បលតរតំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ
សម្ពន្ធា។ ននុ តត្ថ “សោតាបត្តិជលសច្ចិកិរិយាយ បដិបន្នោ”តិ អាគតំ, ន
“សរណគតោ”តិ ចោធនំ សន្ធាយាហ “សរណគមនតោ បដ្ឋាយា”តិ អាធិ។
វុត្តញ្ញោតំ អដ្ឋកថាយំ (ម. និ. អដ្ឋ. ៣.៣៧៩) “ហេដ្ឋិមកោដិយា តិសរណំ គតោ

ឧបាសកោបិ សោតាបត្តិជលសង្ឃិកិរិយាយ បដិបន្នោ នាមា"តិ។ យោ ហិ
វុដ្ឋុកុំ សមតិក្កមិតុកាមោ បសន្នចិត្តោ រតនត្ថយំ សរណំ គច្ឆតិ, តស្ស តំ
អធិសីលាធិនំ ឧបនិស្សយោ ហុត្វា អនុក្កមេន ទស្សនមគ្គាធិកមាយ
សំវត្ថេយ្យាតិ។

វិហ័សាធិវត្ថុន្តិ យទេតំ វិហ័សាធិនំ វុត្ថុំ វុទាម, ឥមស្មី វិហ័សាធិវត្ថុស្មី។
អន្តមិច្ឆាធិដ្ឋិញ្ចា មិច្ឆត្តានំ អាធិមិច្ឆាធិដ្ឋិញ្ចាតិ ឥទំ ទេសនាក្កមំ សន្ធាយ វុត្ថុំ។
មិស្សេត្វាតិ មិច្ឆាធិដ្ឋិការសាមញ្ញេន ឯកជ្ឈំ កត្វា។ តថាតិ ឥមិនា យថា
កម្មបថមិច្ឆត្តានំ អន្តេ អាធិម្ហិ ច វុត្ថមិច្ឆាធិដ្ឋិ មិស្សេត្វា ឯកជ្ឈំ វុត្ថុំ, តថា តេសំ
អន្តេ វុត្ថុសម្មាធិដ្ឋិតិ ឥមមត្តំ ឧបសំហារតិ។

ចាណាន្តិ វោហារតោ សត្តំ, បរមត្ថតោ ជីវិតិន្ទ្រយំ។ អតិចាតេន្តិ
សរសេនេវ បតនសភាវំ អតិច្ឆ អន្តរា ឯវ ចាតេន្តិ, អតិក្កម្ម វា សត្តាធិហិ
អភិភវិត្វា ចាតេន្តិ។ អធិន្តន្តិ បរសន្តកំ។ អាធិយន្តិតិ គណ្ណាន្តិ។ សល្លេខតីតិ
សមំ លេខតិ, បដហតីតិ អត្តោ។ កម្មបថកថា ឯសាតិ "អត្តភញ្ញនក"ន្តិ វុត្ថុំ។
បិយសុញ្ញករណតោ បិសុណា, បិសតិ បរេ សត្តេ ហិសតីតិ វា បិសុណា។
ជរុសាតិ លូខា, និដ្ឋរាតិ អត្តោ។ និរត្តកន្តិ អត្តរហិតំ អត្តនោ បរេសព្វា
ហិតវិនិមុត្តំ។ មិច្ឆាតិ វិបរីតា និច្ឆាធិវសេន បវត្តិយា។ ចាបិកាតិ លាមិកា។
ឯកន្តាកុសលតាយ វិញ្ញហិ ពុទ្ធាធិហិ គរហិតា។ នត្តិ ទិន្នន្តិ អាធិវត្ថុកាយាតិ
ទសវត្ថុកមិច្ឆាធិដ្ឋិមាហា។ នត្តិ កកាវាភិនិវេសនវសេន កម្មបថប្បត្តិយេវស្សា
កម្មបថបរិយាបន្នតា។ "រូបំ អត្តា"តិ អាធិនយប្បវត្តា អត្តទិដ្ឋិ
មគ្គន្តរាយ ករត្តា អនិយ្យានិកទិដ្ឋិ។ អនិយ្យានិកត្តា ឯវ ហិស្សា
មិច្ឆត្ថបរិយាបន្នតា។ សម្មាតិ អវិបរីតា, តតោ ឯវ សោភនា សុន្តរា, ពុទ្ធាធិហិ
បសត្តត្តា វិញ្ញប្បសត្តា។ សេសមេត្ត មិច្ឆាធិដ្ឋិយំ វុត្ថនយេន វេទិតព្ពំ។

អសុភាធិសុ សុភាធិអាការគ្គហណតោ អយាថាវអនិយ្យានិកា
អយោនិសោ ឧប្បត្តិយា។ អកុសលាតិ អយាថាវអនិយ្យានិកា អកុសលា
សង្កប្បា។ ឯស នយោតិ ឥមិនា “អយាថាវអនិយ្យានិកា អកុសលា
វាចា”តិអាធិនា តត្ថ តត្ថ អយាថាវាធិអត្ថំ អតិទិសតិ។ វាចាតិ ចេតនា
អធិប្បតា, តថា កម្មន្តាជីវាសតិ ច។ យេតុយ្យេន អតីតានុស្សវណាវសេន
បវត្តិតោ “អតីតំ ចិន្តយតោ”តិ វុត្ថំ។ តថា ហិ លោកេ ឯវំ វុទ្ធន្តិ “យំ មេ បហូតំ
ធនំ អហោសិ, តំ បមាទវសេន បន ពហុំ ឡីណ”ន្តិ។ សតិបតិវុបកេនាតិ
“ចិរកតម្បិ ចិរភាសិតម្បិ សរិតា”តិ ឯវំ វុត្ថសតុប្បត្តិបតិវុបកេន។ ឧប្បត្តិន្តិ
ចិត្តប្បត្តិ។ តថាបវត្តចិត្តប្បាទោ ហិ មិច្ឆាសតិ។ សា បន កោធជវសេន វា
“អក្កោច្ឆិ មំ អវុធិ ម”ន្តិអាធិនា (ធម. ប. ៣) ឧបនយ្ហន្តស្ស, រាគវសេន វា “យានិស្ស
តានិ បុព្វេ មាតុកាមេន សទ្ធិំ ហសិតលបិតកិឡិ តានិ អនុស្សវតី”តិ (អ. និ.
៧.៥០) វុត្ថនយេន សុភតោ អនុស្សវន្តស្ស, ទិដ្ឋិវសេន វា “សោ ខោ បន មេ អត្តោ
និទ្ទោ ធុរោ”តិអាធិនា មិច្ឆាអភិធិវិសន្តស្សាតិ ឯវមាធិនា នយេន បវត្តតីតិ
វេទិតញ្ច។

ឧបាយចិន្តាវសេនាតិ ឧប្បជាលកុមិនាធុហលាធិឧបករណសិវិជានាធិសុ
យុត្តិចិន្តនាធិវសេន ចាបំ កត្វាវិប្បជិសារនិមិត្តំ, “សុកតំ មយា”តិ
ចាមោជ្ជនិមិត្តំ កត្វា បច្ឆវេក្ខណាការេន មោហោ អញ្ញាណំ។ តត្ថ បន
“អសិវេ សិវា”តិ វោហារោវិយ ញ្ញាណវោហារោ មិច្ឆាសភាវត្តា បន
មិច្ឆាញ្ញាណំត្រូវ វុច្ឆតិ។ ឯក្ខនវីសតិភេទំ បច្ឆវេក្ខណាញ្ញាណំ សម្មា បេក្ខិតត្តា
សម្មាញ្ញាណំ វុច្ឆតិ, ឥតវំ បន ឈានាធិបច្ឆវេក្ខណាញ្ញាណំ សម្មាធិដ្ឋិយាវ
សង្កយ្ហតិ។ រូចារូបសមាបត្តិលាភិតាមត្ថេន វដ្តតោ អវិមុត្តាយេវ សមាធា
“វិមុត្តា មយ”ន្តិ ឯវំសញ្ញនោ។ បកតិបុរិសន្តវញ្ញាណសម្ពាសាយំ,
គុណវិយុត្តស្ស អត្តនោ សកត្តនិ អវដ្ឋានសម្ពាសាយំ, អត្តនោ មហាព្រហ្មនា

សលោកតា តស្ស មីបតាសំយុជ្ជនសម្ពាតាយំ វា អវិមុត្តិយំ
វិមុត្តិសញ្ញានោ។ ឯកន្តាកុសលតាយ ហ៊ានត្តា ចាបិការ។ អយាថាវតាយ
វិបរីតា។ យថាវុត្តនាតិ “អវិមុត្តាយេវ សមាធា”តិ វុត្តប្បការេន។ “មយមេត្ត
សម្មាទិដ្ឋិភវិស្សាមា”តិអាទីសុ ជលសម្មាទិដ្ឋិអាទិនិប
មគ្គសម្មាទិដ្ឋិអាទិបក្ខិកានេវាតិ អធិប្បាយេន “ជលសម្បយុត្តានិ...បេ...
វេទិតញ្ញា”តិ វុត្តំ។ សព្វេបិ បន ជលធម្មេ វិមុត្តិកូន្ធសង្គហតោ “វិមុត្តិ”តិ
វុច្ចមានេ ន កោចិ វិរោធា។ ឯត្ថ សម្មាវិមុត្តិសម្ពាតេ សលោកវត្ថុម្ហិ។

យទិ នីវរណាវសេន វុត្តានិ, តស្មា តីលោវ វុត្តានីតិ អាហា
“អភិជ្ឈាណូ”តិអាទិ។ បរិយុជ្ជានប្បត្តា ចិនមិទ្ធបរិយុជ្ជិតា។ យស្ស ធម្មស្ស
អត្ថិតាយ ឧទ្ធតា នាម ហោន្តិ, សោ ធម្មោ ឧទ្ធច្ឆន្តិ អាហា “ឧទ្ធច្ឆន សមន្នាគតាតិ
ឧទ្ធតា”តិ។ វិចិនន្តាតិ ធម្មាតិ វា អធម្មាតិ វា អាទិនាយំ កិញ្ចិ សការំ
វិនិច្ឆ័នន្តា។ ឧបនាហានសីលាតិ បរស្ស អត្ថនោ ចិត្តេ អនុពាននសីលា។ ឥស្សន្តីតិ
ឧស្សយន្តិ។ សប្បយន្តីតិ សហា អញ្ញថា អត្តានំ អញ្ញថា បវេទនកា។ តេ បន
យស្មា ន យថាភូតវាទិនោ, តស្មា អាហា “ន សម្មា ភាសន្តីតិ វុត្តំ ហោតី”តិ។
វុត្តបច្ឆនីកនយេនាតិ “ន កោធនា អក្កោធនា”តិអាទិនា
វុត្តអត្ថបដិបក្ខនយេន។

ទុក្ខំ វេទោ ឯតេសុ វិប្បដិកូលក្កាហិតាយ វិបច្ឆនីកកាហោសូតិ ទុព្ពចា។ តេ
បន វេទនក្ខមា ន ហោន្តីតិ អាហា “វុត្តំ ទុក្ខា”តិអាទិ។ ហ៊ានាចារតាយ ទុក្ខស្ស វា
សម្មាបកតាយ ចាបការ។ អសទ្ធម្មវសេនាតិ អសប្បវិសធម្មវសេន។ អត្តនា
វិសេសិតព្ភវសេន កាយវិញ្ញត្តិអាទិនំ កាយកម្មទ្វារាទិកាវោ វិយ
អស្សទ្ធិយាទិអសទ្ធម្មសមន្នាគមេនអសតំ អសប្បវិសានំ ធម្មានន្តិ តានិយេវ
អស្សទ្ធិយាទិនិ អសទ្ធម្មា នាម, តេសំ វសេនាហា “សទ្ធា ឯតេសំ នត្ថី”តិ យថា

តំ “ឧប្បញ្ញា” តិ។ សុត្តន្តបិដក អប្បសុតំ ឯតេសន្តិ អប្បស្សតា, សុតេន
អនុបបដ្ឋា។ នត្ថិតិ គហេតព្ពន្ធិ ឥមិនា អភារត្ថោ អយំ អប្ប-សន្តោ
“អប្បឧសមកសវាតាតបសវីសបសម្មស្សាន” ត្ថិអាទិសុ (អ. និ. ១០.១១) វិយាតិ
នស្សេតិ។ សម្មាបដិបត្តិយា អនាមម្ពនតោ កុច្ឆិតា ការយ្ហា សីទន្តិ ឌីសីទន្តិ
សំកិលេសបក្ខេតិ កុសីតា ទ-ការស្ស ត-ការំ កត្វា។ អកុសលានំ ធម្មានំ
បហាឆាយ កុសលានំ ធម្មានំ ឧបសម្បទាយ អារទ្ធុំ បគ្គហិតំ វិរិយំ ឯតេសន្តិ
អារទ្ធុវិរិយា។ អនុប្បាទនេន មុជ្ជា នជ្ជា សតិ ឯតេសន្តិ មុជ្ជស្សតិ។ ឧជ្ជាតិ
ទូសិតា។ ឧប្បញ្ញា នាម ទូសិតភារោ បដិបក្ខេន វិនាសិតភារោតិ អាហ
“នជ្ជបញ្ញាតិ វុត្ថំ ហោតិ” តិ។ ហេជ្ជា សម្មាទិដ្ឋិគ្គហណេន
កម្មស្សកតាបញ្ញាយ មគ្គសម្មាទិដ្ឋិយា ច គហិតត្ថា
សុព្ពចកល្យាណមិត្តតាបរិវាហា ឥធ សទ្ធាទីហិ វិបស្សនាសម្ពាស្ស ឧទ្ធទត្ថា
ច វុត្ថំ “ឥធិវិបស្សនាបញ្ញា វេទិតញ្ញា” តិ។ តេនាហ “វិបស្សនាសម្ពាហ
ហិ” តិអាទិ។ យុត្តិ អនបេក្ខិត្វាបិ អយមត្ថោ គហេតព្ពន្ធិ ទស្សន្តោ អាហ
“ចោរាណានំ អាណា” តិ។

លោកុត្តរគុណានំ អន្តរាយករន្តិ លោកុត្តរគុណានំ អធិគមស្ស
អន្តរាយករំ។ សន្តិដ្ឋិតិ សំ អត្តនោ ទិដ្ឋិ, យំ វា តំ វា អត្តនា យថាគហិតទិដ្ឋិតិ
អត្តោ។ សភារំ អតិក្កមិត្វា បរតោ អាមសនតោ បរាមាសី។ ទន្ធក្តាហិតិ
“ឥធមេវ សច្ច” ត្ថិ ជីវក្តាហិតាហិ។ បដិនិស្សគ្គិតិ បដិនិស្សជ្ឈនកោ។ កុម្មោវាតិ
យថា កច្ឆចោ អត្តនោ ចាទាទិកេ អន្តេ កេនចិ យដ្ឋិតោ សញ្ញានិ អដ្ឋានិ
អត្តនោ កថាលយេវ សមោទហិតិ, ន ពហិ នីហរិតិ, ឯវមយម្បិ “ន សុន្ទរោ
តវ គាហោ, ធម្មេហិ ន” ត្ថិ វុត្ថោ តំ ន វិស្សន្តេតិ។ អន្តោយេវ អត្តនោ ហធមេ ឯវ
ឋេបេត្វា តំ វេទិតិ។ កុម្មីលក្តាហិតិ សំសុមារក្តាហំ។ គណ្ណាន្តិតិ យថា សំសុមារា
គហិតំ ន វិស្សន្តេតិ, ឯវ គណ្ណាន្តិ។

៨៤. ឯវំ ចតុចត្តាលីសាយ អាការេហ៍តិ អវិហ័សនាទីហិ

ចតុអធិកចត្តាលីសប្បការេហិ។ កស្មា បនេត្ត អវិហ័សា អាទិតោ វុត្តា?
សព្ពគុណានំ មូលការេតោ។ អវិហ័សាតិ ហិ ករុណាយេតំ អធិវចនំ, សា ច
វិសេសតោ សីលស្ស មូលការណំ បរុបយាតលក្ខណា ទុស្សីល្យា
ឡិរមាបនតោ។ យថា ហិ ចាណាតិចាតោ បរុបយាតលក្ខណា, តថា បរេសំ
សាបតេយ្យាវហារណំ, សត្តិប្បហារតោបិ ធនស្សាវហារោ គរុតរោតិ។ តថា
អព្រហ្មចរិយំ គព្ពធារណាទិទុក្ខាវហនតោ, បរទាវាតិក្កមេ បន វុត្តមេវ
នត្ថិ។ បរេសំ វិសំវាទនភេទនមម្មយដ្ឋនានំ បរុបយាតភាវោ ចាកដោ ឯវំ,
សម្មប្បលាថោ អត្តគ្គាហាបនតោ អនត្តប្បាទនតោ, អភិជ្ឈា
អទិដ្ឋាទានាទិហេតុតោ, ព្យាចាទោ ចាណាតិចាតាទិហេតុតោ, មិច្ឆាទិដ្ឋិ
សព្ពានត្តហេតុតោ បរុបយាតលក្ខណា, មិច្ឆាទិដ្ឋិ ធម្មិកបដិញ្ញាបិ
ចាណាតិចាតាទិនិ ករោតិ, បរេ ច តត្ថ និយោជេតិ, កិមដ្ឋំ បន ឥតរេ។
វិហ័សលក្ខណា ទុស្សីល្យា ឡិរមា អវិហ័សលក្ខណា វិសេសតោ សីលស្ស
ពលវការណំ។ សីលបទដ្ឋានោ ច សមាធិ, សមាធិបទដ្ឋានោ ច បញ្ញាតិ
សព្ពគុណានំ មូលភូតា អវិហ័សា។ អបិច ឧទ្យាវជ្ឈាសយានំ និសម្មការីនំ ធិរានំ
ឧត្តមបុរិសានំ សីលំវិយ សមាធិបញ្ញាបិ បរេសំ ហិតសុខាវហារ សម្មជ្ឈន្តិតិ
ឯវម្បិ ករុណា សព្ពគុណានំ មូលន្តិ សា អាទិតោ វុត្តា។

តតោ បរិសេសតោ “អវិហ័សាសមុដ្ឋានា ឥមេ ធម្មា”តិ ទស្សនត្ថំ
កុសលកម្មបថធម្មា គហិតា។ តតោ ឥទំ គុណានំ មូលភូតំ សីលំ, ឯត្ថ
បតិដ្ឋិតេន ឥមេ ធម្មា ឧប្បាទេតព្ពាតិ ទស្សនត្ថំ អដ្ឋសម្មត្តា គហិតា។ តេសំ
វិសោធនាយ បដិបទ្ធស្ស អាទិតោ ឯវំ ហោតីតិ ទស្សនត្ថំ នីវរណាវិរេកោ
គហិតោ, អាទិតោ នីវរណាទ្វយស្ស អគ្គហលោ គហិតាគហិតការណំ
អដ្ឋកថាយ វុត្តមេវ។ កោធស្ស បន ព្យាចាទតោ ភេទោ វុត្តសុត្តវណ្ណនាយំ (ម.

និ. អដ្ឋ. ១.៧១) វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ចេ។ កោធាទិប្បហានេន ចេត្ត
សល្លេខសិទ្ធិតិ ទស្សនត្ថំ តតោ ឧបក្កិលេសវិសុទ្ធិ គហិតា។ សា ច
សុត្តចកល្យាណមិត្តអប្បមត្តតាហិ សិជ្ឈតីតិ ទស្សនត្ថំ បកិណ្ណកា គហិតា។
សម្បន្នសោវចស្សតាទិគុណាស្ស ឥមេ ធម្មា ចារិប្បវី គច្ឆន្តិ, វិបស្សនំ
បរិព្រហេត្វា អរិយមគ្គាធិគមាយ សំវត្តន្តីតិ ទស្សនត្ថំ សទ្ធម្មា គហិតា។
ឯវុត្តស្ស អយំ មិច្ឆាកាលោ លោកុត្តរគុណាធិគមស្ស អន្តរាយករោ, តស្មា
សោ ទូរតោ វជ្ជេតញ្ចេ, ឯវំ យថាវុត្តាយ សម្មាបដិបត្តិយា អរិយមគ្គំ
អធិគច្ឆន្តោ សល្លេខំ មត្តកំ ចាបេតីតិ ទស្សនត្ថំ “សន្និដ្ឋិបរាមាសី” តិអាទិ វុត្តន្តិ
ឯវមេតេសំ ចតុចត្តាលីសាយ សល្លេខាការាណំ គហណាបយោជនំ អនុបុត្តិ ច
វេទិតញ្ចេ។ បយោគតោ សល្លេខបដិបទំ បដិបទ្ធិតុំ អសក្កោន្តានំ ចិត្តប្បាទោបិ
ពហូបកាវេតិ អាហា “ចិត្តប្បាទស្សបិ ពហូបការតំ ទស្សេតុ” ត្ថិ។

កុសលេសុ ធម្មេស្វតិ អវិហីសាទីសុ យថាវុត្តអនវដ្ឋធម្មេសុ។
អនុវិធិយនាតិ ចិត្តប្បាទស្ស កាយវាចាហិ អនុវិធានា។ តេសំ ធម្មានន្តិ
អវិហីសាទិធម្មានំ, តេសំ វា ចិត្តប្បាទវសេន បវត្តធម្មានំ។ ឥនានិ យថាវុត្តធម្មំ
វិត្តារតោ ទស្សេតុ “កស្មា បនា” តិអាទិ អារទ្ធិ។ សរណាគមនំ វាចាយ
វិញ្ញាបេតុំ អសក្កោន្តស្ស វសេន វុត្តំ “កាយេន វា” តិ។ “សីលំ កាយេន
សមាទិយតី” តិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ត ច តថា តថា
បវត្តសល្លហុកកាមាវចរកុសលចិត្តប្បត្តិ ឧបាទាយ
តថាវុបកុសលកាយវចីកម្មានំ ពហូបការតា វុត្តាតិ ន សភាវតោ
ចិត្តប្បាទស្ស ពហូបការតំ ញាយតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

៨៥. ហិតាធិគមាយាតិ ទិដ្ឋធម្មិកាទិហិតសម្បត្តិយា, អរិយមគ្គាធិគមាយ
ឯវ វា។ អរិយមគ្គោ ហិ ឯកន្តហិតត្តា ហិតោ នាម។ បរិវដ្ឋនវសេន កមនំ បវត្តិ

បរិក្ខមន្តិ អាហា “បរិក្ខមនាយ បរិវដ្ឋនត្ថាយា”តិ។
សម្មាទស្សនុចាយសំវិជានេន អវិហ័សា បជិយត្តា សម្មាសម្ពុទ្ធន។ សុខេនេវាតិ
អកិច្ឆេនេវ។ ឯតេនេវ ឧបាយេនាតិ ឯតេនេវ អវិហ័សាបទេ វុត្តេនវិជីនា។
សត្តបទានីតិ សេសានិ តេចត្តាលីស បទានិ។

៨៦. អកុសលា បជិសន្តិអជនកា នាម ឧទ្ធច្ចសហគតចិត្តប្បាទធម្មា
អញ្ជេបិ បវត្តិវិចាកមត្តទាយំនោ, ទិន្នាយ បជិសន្តិយាវិចាកជនកា,
បច្ចយវេកល្លេនវិបច្ឆិតុំ អលទ្ធោកាសា អហោសិកម្មាទយោ វា អជនកា។
ជាតិវសេនាតិ អកុសលជាតិវសេន។ អនោភាគផ្គុំមនីយាតិ
អចាយគមនីយា។ ឯវំនាមាតិ នាមគ្គហលោន សភាវំ ឧបលក្ខេតិ សតិ
បច្ចយសមវាយេ តំសភាវានតិវត្តនតោ។ តេនាហ “វិចាកកាលេ
អនិជ្ជាកន្តិវិចាកត្តា”តិ។ វុត្តនយេនេវ កុសលបក្ខោ វេទិតញ្ចោ។ អយំ បន
វិសេសោ, ឥធ បជិសន្តិអជនកា អភិញ្ញាសហគតធម្មា, សេសំ វុត្តសទិសមេវ។
សព្វេ អកុសលាតិ ឯត្ថ វិហ័សមេកំ វេបេត្វា ឥតវេ សព្វេ អកុសលា
ឧបមាភូតា។ វិហ័សា ហិ ឧបមេយ្យំ។ សព្វេ កុសលាតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។
ឯតេនេវ ឧបាយេនាតិ យថាវិហ័សានំ ឧបមេយ្យតា, តទវសេសានំ
កុសលាកុសលានំ ឧបមាភាវោ វុត្តោ, ឥមិនា នយេន អកុសលំ
ចាលាតិចាតាធិអកុសលេន ឥតវេន, កុសលញ្ច
ចាលាតិចាតាបដិវតិអាទិកុសលេន ឥតវេន ឧបមេតត្ថំ។

៨៧. បរិនិព្វាបនេតិ កិលេសបរិឡាហរូបសមនេ។ បរិតោ លិម្បនដ្ឋេន
បលិបំ វុច្ឆតិ មហាកក្កដំ, តំ បន ឯកន្តតោ គម្ពីរម្បិ ហោតីតិ “គម្ពីរកក្កដមេ
និមុត្តោ”តិ វុត្តំ។ បលិបំ វិយ បលិបន្តិ បញ្ចា កាមគុណា វុច្ឆន្តិ, តស្មា ឯវំ ឥទានិ
វុច្ឆមានេន ឧបមោបមេយ្យសំសន្នននយេន ឯត្ថ ឥមស្មី ហានេ អត្ថយោជនា

វេទិតញ្ច។ ន ហិ តំ ការណ៍ន្តិ ឯត្ថ ការណ៍ នាម ហត្ថស្ស វា ចាទស្ស វា
អបលិបន្នភារោ, សោ បន នត្ថិ។ ឯស នយោ ឧបមេយ្យេបិ។

តត្ថ សិយា កស្សចិ បរិវិតក្កោ “ភគវតោ ទេសនានុភារេន ភិក្ខុអាទយោ
កថេន្តី” តិ។ “ភគវាយេវ ហិ តត្ថ ឧទ្ធវតី” តិ វត្វា ឧបមាយ តទត្ថំ វិភាវេតុំ
“រញ្ជោ” តិអាទិ វុត្ថំ។ បុព្វជ្ជនា តាវតិជ្ជន្ត, សាវកសិខាប្បត្តវិសេសានម្បិ
អរិយានំ ទេសនា សត្តយេវ ទេសនាតិ ទស្សេតុំ “កិញ្ចាបិ” តិអាទិមាហា។ តថា
ហិ តេហិ ទេសិតសុត្តានិ ពុទ្ធវចនមេវ, តេសំ ទេសនាយ លទ្ធិវិសេសាបិ អរិយា
ពុទ្ធបុត្តាយេវាតិ។

អនិព្វិសតាយាតិ អនិព្វិសេវនតាយ។ អសិក្ខិតវិនយតាយាតិ បញ្ចន្តំ
វិនយានំ សាទរំ អសិក្ខិតភារេន។ តេ បន វិនយា តិស្សន្តំ សិក្ខានំ សិក្ខាបនេន
ហោតីតិ អាហា “តិស្សោ សិក្ខា សិក្ខាបេស្សតី” តិ។ កី បន តន្តិ? “ហ្មនមេតំ
វិជ្ជតី” តិ ឯត្ថ វុត្ថំ កី បន ហ្មនន្តិ អាហា “អបលិបបលិបន្នត្ថ” តិអាទិ។ យស្មា
ចាឡិយំ “សោ វត ចុន្ទា” តិអាទិនា សាមញ្ញត្ថំ ឧបមាភារេន គហេត្វា
វិសេសត្ថោ ឧបមេយ្យភារេន វុត្ថោ, តស្មា តមត្ថំ “ឯវមត្ថោ
វេទិតញ្ចោ” តិអាទិនា សាធារណតោ វត្វា បុន អសាធារណតោ វិវរត្ថោ “កី វុត្ថំ
ហោតី” តិអាទិមាហា។ បរស្សវិហឹសាចេតនំ និព្វាបេស្សតីតិ វេទំ យោ
អវិហឹសាសម្ពាតំ សម្មាបដិបត្តិ ទិស្វា ទិដ្ឋានុគតី អាបជ្ជត្ថោ ធម្មទេសនាយ
បរោ អវិហឹសកោ ហោតិ, តាទិសំ សន្ធាយ វុត្ថំ។ អាទេសនញ្ច តស្ស វចនន្តិ។
តេនាហា “អយំ យា ឯសាវិហឹសកស្ស” តិ។ បុព្វេវិហឹសកស្ស
មិច្ឆាបដិបទ្ធគ្រួស្ស។ វិហឹសាបហរោយ មគ្គំ ភាវយតោតិអាទិនា អត្ថនោ ឯវ
អវិហឹសាយ វិហឹសាបរិទិញ្ចោយ សំវត្ថនមាហា។ តេនាហា “បរិទិញ្ចតោ

វិយា"តិអាទិ។ សត្តបទេសូតិ "ចាណាតិចាតិស្ស"តិអាទិនា អាគតេសុ
តេចត្តាលីសាយ បទេសុ។

៨៨. ឯវន្តិ ទេសិតាការបរាមសនំ។ តស្សាតិ សល្លេខស្ស។ "អត្ថិ ខេស
ព្រាហ្មណ, បរិយាយោ"តិអាទិសុ (អ. និ. ៨.១១; ចារា. ៣-១០) វិយ បរិយាយ-
សន្តោ ការណាត្តាតិ អាហា "សល្លេខការណា"ន្តិ។ តេសំ វសេនាតិ សល្លេខានំ
វសេន។ មេត្តាយ ឧបសំហារណាវសេន ហិតំ ឯសន្តេន។ ករុណាយ វសេន
អនុកម្មមាណេន។ បរិគ្គហេត្វាតិ បរិតោ គហេត្វា, បរិត្វាតិ អត្តោ។ បរិច្ចាតិ
បរិតោ ឥត្វា, សមន្តតោ ជរិត្វា ឥច្ឆេវ អត្តោ។ មា បមជ្ឈិតាតិ "ឈាយថា"តិ
វុត្តសមថវិបស្សនានំ អញ្ញាណេន, អញ្ញេន វា កេនចិ បមាទការណេន មា
បមាទំ អាបជ្ឈិតុ។ និយ្យានិកសាសនេ ហិ អកត្តព្ភករណាម្បិ បមាទោតិ។
វិបត្តិកាលេតិ សត្តអសប្បាយាទិវិបត្តិយុត្តកាលេ។ យថាវុត្តា បញ្ច
បរិយាយា អញ្ញេនិ សព្វេ សាសនគុណា ឥធម៌ សង្កបំ គច្ឆន្តិតិ អាហា
"ឈាយថ, មា បមាទត្តាតិ តុម្ហាកំ អនុសាសនី"តិ។

សល្លេខសុត្តវន្តានាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៩. សម្មាទិដ្ឋិសុត្តវន្តានា

៨៩. កថេតុកម្មតាបុច្ឆា ឯវាតិ អវជារណេន ឥតរា ចតស្សោ បុច្ឆា
និវត្តេតិ ឥតរាសំ អសម្ពុតោ, តត្ថ យថាបុច្ឆិតស្ស អត្តស្ស វិស្សជ្ឈនតោ ច
"អយំ សម្មាទិដ្ឋី"តិ យាថាវតោ អជានន្តាបិ បុប្ផជ្ឈនា ពាហិរកតាបសាទយោ
អត្តនោ សមាទសីលេ បិតំ សម្មាទិដ្ឋិតិ វទន្តិ។ អនុស្សវាទិវសេនាបីតិ
អនុស្សវាការបរិវិតក្កទិដ្ឋិនិជ្ឈានក្ខន្ធុវសេនបិ។ យថាសមន្តិតាការស្ស
អត្តស្ស ឯវមេតន្តិ និជ្ឈានក្ខមាបនតោ ឯកន្តតោ យាថាវត្តាហោ ហោតីតិ

អាហា “អត្ថបច្ចុក្ខនបី” តិ, យាថាវតោ លក្ខណស្ស បដិវិទូត្តា អត្ថនោ
បច្ចុក្ខភាវេនាតិ អត្ថោ។ ពហុន្នំ វចនំ ឧបាទាយាតិ ឥមំនា សាសនេ លោកេ ច
និរុទ្ទតាយ អយំ អាមេឌិតបយោគោតិ សាសនស្ស និរុទ្ទតាយ ច សម្មសាទំ
ឧបាទាយបិ តទុកយិកោ អាមេឌិតបយោគោ ទដ្ឋញ្ចោ។ អត្ថន្តំ វចនត្ថំ។
លក្ខណាន្តិ សភាវំ។ ឧបាទាយាតិ គហេត្វា។ សោភនាយាតិ សុន្ទរាយ។
បសត្តាយាតិ បសំសាយ។ តេសុ បុរិមេន ធម្មានំ យថាសភាវាវពោធសម្ពាតំ
សម្មាទិដ្ឋិសភាវំ ទស្សេតិ។ តេន ហិ សា សព្វធម្មេ អភិករិត្វា សោភតិ។
ទុតិយេន សម្មយុត្តធម្មេសុ បរិណាយិកភាវំ។ តេន ហិ សា សម្មយុត្តធម្មេ
ញាណមយេ វិយ តំសមន្តិនញ្ច បុគ្គលំ ញាណបិណ្ឌំ វិយ ករោតិ, តស្ស
“បណ្ឌិតោ និបុណោ ធរកោ វិញ្ញា វិភាវី” តិ អាទិនា ទិសាសុ បសំសា បត្តវតិ។

កម្មស្សកតាញាណាន្តិ កម្មំ សកោ ឯតស្សាតិ កម្មស្សកោ, តស្ស ភាវោ
កម្មស្សកតា, តត្ថ ញាណំ “ឥទំ កម្មំ សត្តានំ សកំ, ឥទំ នោ សក” ត្ថិ ឯវំ
ជាននញ្ចាណំ។ សច្ចានុលោមិកញាណាន្តិ អរិយសច្ចានំ បដិវេធស្ស
អនុលោមតោ សច្ចានុលោមិកំ ញាណំ, វិបស្សនាញាណំ។ នោ
សច្ចានុលោមិកាយាតិ ពាហិរកោ សច្ចានុលោមិកាយ សម្មាទិដ្ឋិយា នោ
សម្មាទិដ្ឋិសព្ពេន សព្វំ តស្ស អភាវតោ។ តត្ថ ការណាមាហា
“អត្ថទិដ្ឋិបរាមាសកត្តា” តិ។ កម្មស្ស កតាទិដ្ឋិ បន ពាហិរកស្ស អត្ថទិដ្ឋិ
អនុវុដ្ឋន្តិ បវត្តតិ “អត្ថិ ទិន្ន” ត្ថិ អាទិនយប្បវត្តិតោ។ សាសនិកោ ធូហិបិ តិ
សាសនិកោ បុថុជ្ជនោ កម្មស្សកតាញាណាទិហិ ធូហិបិ សម្មាទិដ្ឋិ។
ឱក្កន្តសម្មត្តនិយាមត្តា “សេក្ខោ និយតាយា” តិ វុត្ថំ។ អសេក្ខាយ សម្មាទិដ្ឋិយា
សម្មាទិដ្ឋិតិ អាទេត្វា សម្ពន្ធិតត្ថំ។ តិសុបិ បុគ្គលេសុ សេក្ខោ ឥធសម្មាទិដ្ឋិតិ
អធិប្បតោតិ ទស្សេន្តោ “និយតាយ និយ្យានិកាយា” តិ អាទិមាហា។

ឥតនិយមថាវត្ថុមត្តំ ចាឡិយាវិការេតុំ “តេនេវាហា”តិអាទិវត្ថុ។
អន្តទ្វយន្តិ “សស្សតំ, ឧប្បទំ, កាមសុខំ, អត្តកិលមថ”ន្តិ ឯតំ អន្តទ្វយំ។
លីនុទ្ធច្ចបតិជ្ជាធាយូហនន្តទ្វយស្ស អនុបគមនំ អត្តសិទ្ធមេវ។ ឧដុកាវេនាតិ
ឧដុសកាវេន មគ្គេន, មជ្ឈិមាយ បដិបត្តិយាតិ អត្តោ។ ធម្មេ បសាទគ្គហណោន
សត្តវិ សង្ឃេ ច បសាទោបិ គហិតោយេវ ហោតីតិ “ធម្មេ”ឥច្ឆេវ វុត្តោ
តទវិធាការតោ។ យស្មា ឯស និយតាយ សម្មាទិដ្ឋិយា សមន្នាគតោ
សម្មាទិដ្ឋិតិ អធិប្បតោ, តញ្ចា វដ្តតោ និយ្យានំ វិវដ្តាធិគមេន ហោតីតិ អាហ
“អាគតោ ឥមំ សទ្ធម្ម”ន្តិ។ និព្វានញ្ចិ សន្តោ សទាវិជ្ជមាណោ ធម្មោតិ កត្វា
សទ្ធម្មោតិ ឥមំ ជេលហិ អសាធារណោន បរិយាយេន វត្តព្ពតំ លភតិ។
តយិទមស្ស អាគមំ សច្ចកិរិយាភិសមយោ, សោ ច បហាធាភិសមយាធិហិ
សហេវ ឥធន ឥជ្ឈតីតិ ទស្សន្តោ “សព្វទិដ្ឋិគហនាធិ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ
សព្វទិដ្ឋិគហនាធិវិនិព្វេវេន្តោ សព្វកិលេសេ បដហន្តោតិ បទទ្ធយេន បន
បហាធាភិសមយមាហ, ជាតិសំសារា និក្ខមន្តោតិ ឥមិនា បរិញ្ញាភិសមយំ។
សមតិក្កមត្តោ ហិ បរិញ្ញត្តោ។ បដិបត្តិ បរិនិដ្ឋេបន្តោតិ ឥមិនា
ការវធាភិសមយន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

កាលបរិច្ឆេទវចនន្តិ បរិច្ឆេទតីតិ បរិច្ឆេទោ, កាលោ ឯវ បរិច្ឆេទោ
កាលបរិច្ឆេទោ, យោ សោ អកុសលបដាននាទិនា បរិច្ឆេទោ មគ្គវុដ្ឋានកាលោ
មគ្គកូលោ, តស្ស វចនន្តិ អត្តោ។ តេនាហ “យស្មី កាលេ”តិ។
អកុសលញ្ចាតិ ច-សន្តោ សមុច្ឆយត្តោ។ តេន វត្តមាណំ អកុសលមូលាធិ
សមុច្ឆិនោតិ។ ទសាកុសលកម្មបថន្តិ កុតោយំ វិសេសោ, យាវតា
អនិច្ចារិតវិសេសំ អកុសលំ គហិតន្តិ? ន សាមញ្ញោជាតនាយ វិសេសេ
អវុដ្ឋានតោ។ កី វា ឥមាយ យុត្តិច្ឆន្ទាយ, យស្មា បឋមវារេន ឧទ្ទេសវសេន
ទេសិតស្ស អត្តស្ស វិត្តារទេសនា ធុតិយវារោ។ តេនេវាហ “កតមំ

បនាវុសោ"តិអាទិ។ យស្មា លោកុត្តរា សម្មាទិដ្ឋី ឥធ អធិប្បតា, តស្មា
និរោធារម្មណាយ បដាននាយ មគ្គបញ្ញាយ កិច្ចវសេន សម្មាហតោ "ឥទំ
ទុក្ខ"ន្តិ ទសអ កុសលកម្មបទំ បដិវិជ្ឈន្តោ "អកុសលំ បដានាតិ"តិ វុច្ចតីតិ
អត្ថោ។ តស្សាតិ អកុសលកម្មបទសម្មាតស្ស ទុក្ខស្ស។ តេនេវ បកាវេនាតិ
"និរោធារម្មណាយ បដាននាយ កិច្ចវសេនា"តិ វុត្ថប្បការេន។

កុសលន្តិ ឯត្ថាយំ វចនត្ថោ - កុច្ឆិតេ ចាបធម្មេ សលយតិ ចលយតិ
កម្មេតីតិ កុសលំ, កុច្ឆិតេន វា អាការេន សយន្តីតិ កុសា, ចាបកា ធម្មា។ តេ
កុសេ លុនាតិ និទ្ទតីតិ កុសលំ។ កុច្ឆិតានំ វា សានតោ តនុករណតោ ញាណំ
កុសំ នាម, តេន លាតព្គំ គហេតព្គំ បវត្តេតព្គន្តិ កុសលំ។ យថា វា កុសោ
ឧភយភាគគតំ ហត្ថបទេសំ លុនាតិ, ឯវមិទំ ឧប្បន្នានុប្បន្នវសេន
ឧភយភាគគតំ សំកិលេសបក្ខំ លុនាតិ និទ្ទតិ, តស្មា កុសោ វិយ លុនាតីតិ
កុសលំ។ កុច្ឆិតានំ វា សាវដ្ឋធម្មានំ សលនតោ សំវរណតោ កុសលំ។
កុសលធម្មវសេន ហិ អកុសលា មនច្ឆជ្ជេសុ ធាវេសុ អប្បវត្តិយា សំវុតា
ហោន្តិ។ កុច្ឆិតេ វា ចាបធម្មេ សលយតិ គមេតិ អបនេតីតិ កុសលំ។ កុច្ឆិតានំ
វា ចាណាតិចាតាធីនំ សានតោ និសានតោ តេជនតោ កុសា,
នោសលោភាធយោ។ សាធីនវវសេន ចេតនាយ តិក្ខុភាវប្បត្តិយា
ចាណាតិចាតាធីនំ មហាសាវដ្ឋតា។ តេ កុសេ លុនាតិ និទ្ទតីតិ កុសលំ។
កុច្ឆិតានំ វា សានតោ អន្តករណតោ វិនាសនតោ កុសានិ, បុញ្ញកិរិយវសេន
បវត្តានិ សធាធីនិ ឥន្ទ្រិយានិ។ តេហិ លាតព្គំ បវត្តេតព្គន្តិ កុសលំ។ "កុ"ឥតិ វា
ភូមិ វុច្ចតិ, អធិដ្ឋានភាវេន តំសទិសស្ស អត្ថនោ និស្សយភូតស្ស
រូចារូបបពន្ធស្ស សម្មតិ អាយតិញ អនុធមោន វិនាសនតោ កុំ សសន្តីតិ
កុសា, រាគាធយោ។ តេ វិយ អត្ថនោ និស្សយស្ស លវនតោ និទ្ទនតោ កុសលំ។
បយោគសម្មាទិតា ហិ កុសលធម្មា អច្ចន្តមេវ រូចារូបធម្មេ អប្បវត្តិករណោន

សមុទ្រទ្វីប។ កុសលស្ស មូលន្តិ កុសលមូលំ, សុប្បតិដ្ឋិតភាវសាធនេន
កុសលស្ស បតិដ្ឋា និទានន្តិ អត្ថោ។ អកុសលមូលន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

អកុសលន្តិ បទ ន កុសលំ អកុសលំ, កុសលធម្មានំ បដិបក្ខវសេន
អកុសលន្តិ បទស្ស អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ ឯវញ្ចោ
អាហេត្យានវជ្ជសុខវិចាកកោសល្លសម្ពុតដ្ឋេន កុសលំ វុច្ឆតីតិ។ យថា យំ
ធម្មជាតំ ន អរោកំ ន អវជ្ជំ ន សុខវិចាកំ ន ច កោសល្លសម្ពុតំ, តំ អកុសលន្តិ
អយមត្ថោ ទស្សតោ ហោតិ។ ឯវំ យំ ន កុច្ឆិតានំ សលនសភាវំ, ន កុសេន,
កុសេហិ វា បវត្តេតព្ពំ, ន ច កុសោរិយ លវនកំ, តំ អកុសលំ នាមាតិ អយម្មិ
អត្ថោ ទស្សតោតិ វេទិតញ្ចោ។ វត្ថុបដាននាតិ ទុក្ខាទិវត្ថុនោ បដាននា
បដិវេជោ។ តថា ពុជ្ឈនកបុគ្គលានំ អជ្ឈាសយវសេន ទេសនា បវត្តាតិ អាហា
“អកុសលាទិបដាននេនាបី”តិ។ តេនេវ ច សំខិត្តេន ទេសនា បវត្តា។
ភាវនាមនសិការោ បទ “សព្ពំ ភិក្ខុវេ អភិញ្ញេយ្យ”ន្តិ (សំ. និ. ៤.៤៦; បដិ. ម.
១.៣) វចនតោ អនវសេសតោ រូបារូបធម្មានំ បរិគ្គហវសេនេវ បវត្តតិ។
តេនាហា “ទេសនាយេវ”តិអាទិ។ តត្ថ មនសិការបដិវេជោតិ បុព្វភាគេ
បវត្តវិបស្សនាមនសិការោ អរិយមគ្គបដិវេជោ ច។ កស្សចិ អកោបទតោ
វិត្តារវសេនេវ វុត្ថំ វិបស្សនំ អនុយុញ្ញន្តា មគ្គំ បដិវិជ្ឈន្តាបិ វិត្តារនយេនេវ
បដិវិជ្ឈន្តីតិ អត្ថោ វិសុទ្ធិក្កមស្ស អភាវតោ។

ភិក្ខុតិ មហាវិហារេ ធម្មសង្កឹតិវសេន បញ្ចនិកាយមណ្ឌលេ និសិន្នភិក្ខុ។
ថេរោតិ តត្ថ សង្ឃត្ថេរោតិ វទន្តិ។ វត្ថុសុត្តវណ្ណនាយំ វុត្ថនយេន បទ
មហាសង្ឃវត្ថុតត្ថេវស្ស អន្តេវាសិកភិក្ខុ សន្ធាយ “អាហំសូ”តិ វុត្ថំ។ ថេរោតិ
បទ មហាសង្ឃវត្ថុតត្ថេវសោ ហិ ឥមស្មី មជ្ឈិមនិកាយេ តំ តំ វិនិច្ឆយំ
កថេសិ។ វាសិតោតិ បិណ្ឌាតោ, ឯកជ្ឈន្តិ អត្ថោ។

អកុសលកម្មបដវណ្ណានា

អកោសល្យប្បវត្តិយាតិ កោសល្យបដិបក្ខតោ អកោសល្យំ វុច្ចតិ
អញ្ញាណំ, តតោ បវត្តនតោ, អកោសល្យសម្ពុតត្តាតិ អត្ថោ។
ញាណបដិបក្ខោ អញ្ញាណំ មិត្តបដិបក្ខោ អមិត្តាវិយ កុសលបដិបក្ខោ
អកុសលំ កុសលេន បហាតព្ពត្តា, ន បន កុសលានំ បហាយតត្តា។
កុសលមេវ ហិ បយោគសម្មាទិតំ អកុសលំ បដហតិ។ សហ អវដ្ឋេហិ
លោភាទីហិ វត្តតីតិ សាវដ្ឋី។ ទុក្ខោ អនិជ្ជោ ចតុក្កន្ធសម្ពាតោ វិចាកោ
ឯតស្សាតិ ទុក្ខវិចាកំ។ តត្ថ សាវដ្ឋីចនេន អកុសលានំ បវត្តិទុក្ខតំ ទស្សេតិ,
ទុក្ខវិចាកចនេន វិចាកទុក្ខតំ។ បុរិមញ្ញំ បវត្តិសម្ពុរវសេន អកុសលស្ស
លក្ខណាវចនំ, បដិមំ តាលន្តរេ វិចាកុប្បាទនសមត្ថតាវសេន។ តថា បុរិមេន
អកុសលស្ស អវិសុទ្ធសភាវតំ ទស្សេតិ, បដិមេន អវិសុទ្ធវិចាកតំ។ បុរិមេន
អកុសលំ កុសលសភាវតោ និវត្តតិ, បដិមេន អព្យាកតសភាវតោ
សវិចាកត្តធិបកត្តា បដិមស្ស។ បុរិមេន វា អវដ្ឋវន្តតាទស្សនតោ កិច្ចដ្ឋេន
រសេន អនត្តជននរសតំ ទស្សេតិ, បដិមេន សម្បត្តិអត្តន អនិជ្ជវិចាករសតំ។
បុរិមេន ច ឧបដ្ឋានាការដ្ឋេន បច្ចុបដ្ឋានេន សំកិលេសបច្ចុបដ្ឋានតំ, បដិមេន
ជលដ្ឋេន ទុក្ខវិចាកបច្ចុបដ្ឋានតំ។ បុរិមេន ច អយោនិសោមនសិការំ
អកុសលស្ស បទដ្ឋានំ បកាសេតិ។ តតោ ហិ តំ សាវដ្ឋី ជាតំ, បដិមេន
អកុសលស្ស អញ្ញោសំ បទដ្ឋានការំ វិភាវេតិ។ តញ្ញំ ទុក្ខវិចាកស្ស
ការណាន្តិ។ សំកិលិដ្ឋន្តិ សំកិលេសេហិ សមន្នាគតំ, ទសហិ កិលេសវត្ថុហិ
វិពាធិតំ, ឧបតាបិតំ វា តេហិ វិទូសិតំ មលីនកតញ្ញាតិ អត្ថោ។ ឥទញ្ញស្ស
ទុក្ខវិចាកតញ្ញាតិ អត្ថ ឥទញ្ញ ទុក្ខវិចាកតំ អបច្ចក្ខតាយ អសទ្ធិហន្តានំ
បច្ចក្ខតោ អាទីនវទស្សនេន សំវេជនត្ថំ វុត្ថំ។ សាធារណា សព្វស្សបិ
អកុសលស្ស។

សរសេរនេវ (ធរ. ស. មូលដ្ឋ. ១) បតនសភាវស្ស អន្តរា ឯវ អតីវ ចាតនំ
អតីចាតោ, សណិកំ បតិភំ អនត្វា សីយំ ចាតនន្តិ អត្តោ។ អតិក្កម្មវា
សត្តាធិហិ អភិកវិត្វា ចាតនំ អតីចាតោ។ បយោគវត្ថុមហាន្តតាធិហិ
មហាសាវជ្ជតា តេហិ បច្ឆយេហិ ឧប្បជ្ជមាធិយ ចេតនាយ ពលវភាវតោ។
ឯកស្ស ហិ បយោគស្ស សហសា និច្ឆាទនវសេន សកិច្ចសាធិកាយ ពហុក្ខត្តំ
បវត្តជវនេហិ លទ្ធាសេវនាយ ច សន្និដ្ឋាបកចេតនាយ វសេន បយោគស្ស
មហាន្តភាវោ។ សតិបិ កធាចិ ខុទ្ទកេ ចេវ មហាន្តេ ច ចាលោ បយោគស្ស
សមភាវេ មហាន្តំ ហាន្តស្ស ចេតនា តិញ្ញាការា ឧប្បជ្ជតីតិ វត្ថុស្ស
មហាន្តភាវោ។ ឥតិ ឧភយម្យេតំ ចេតនាយ ពលវភាវេនេវ ហោតីតិ។
យថាវត្ថុបច្ឆយបរិយាយេបិ តំតំបច្ឆយេហិ ចេតនាយ ពលវតាយ ឯវ
មហាសាវជ្ជតាវោ វេទិតញ្ញោ។ បយោគវត្ថុអធិបច្ឆយានញ្ញំ អមហាត្ថេបិ
ហាន្តត្ថស្ស គុណវន្តតាយ មហាសាវជ្ជតា, តត្ថិបរិយាយេន អប្បសាវជ្ជតា ច
វត្ថុស្ស មហាត្ថាមហាត្ថេសុ វិយ ធន្តញ្ញោ។ កិលេសានំ ឧបក្កមាជំ ទិដ្ឋញ្ញោ មុទុតាយ
តិព្ពតាយ ច អប្បសាវជ្ជតា មហាសាវជ្ជតាបិ យោជេតញ្ញោ។ ចាលោ
ចាលាសញ្ញតា វេកកចិត្តញ្ញោ បុព្វភាគិយាបិ ហោន្តិ, ឧបក្កមោ
វេកកចេតនាសមុដ្ឋាបិតោ។ បញ្ច សម្ភារា ហិ ចាលាភិចាតចេតនាភិ សា
បញ្ចសម្ភារវិនិមុត្តា ធន្តញ្ញោ។ អយញ្ញាវិចារោ អទិន្នាធានាធិសុបិ យថាវហំ
វត្តញ្ញោ។ វិជ្ឈនបហរណាធិវសេន សហត្ថេននិព្ពត្តោ សាហត្ថិកោ,
អាណាបនវសេន បវត្តោ អាណត្ថិកោ,
ឧសុសត្ថិយន្តចាសាណាធិនិស្សជ្ឈនវសេន បវត្តោ និស្សគ្គិយោ,
អនុហលសដ្ឋនាធិវសេន បវត្តោ ថាវរោ, អាជព្ពណិកាធិនំ វិយ
មន្តបរិជប្បនវសេន បវត្តោ វិជ្ជាមយោ, កម្មវិចាកធិទ្ធិមយោ ឥទ្ធិមយោ
ធាហាកោដនាធិនិវិយ។

យទី “មម ឥទ” ឆ្លើយ បរេន បរិគ្គហិតំ អទិន្នំ, ឧត្តានសេយ្យកន្តរកសន្តកេ
កថំ តស្ស បរិគ្គហសញ្ញាយ ឯវ អភារតោតិ អាហ “យត្ថ បរេ” តិអាទិ។ បរេ
នាម វិញ្ញា វា អវិញ្ញា វា អត្ថិ តស្ស វត្ថុស្ស សាមិកោ។ អវិញ្ញាបិ ហិវិញ្ញាកាលេ
យថាកាមំ ករេន្តោ អនណ្ឌារហោតិ។ មន្តបរិជប្បនេន បរសន្តកហារណំ
វិជ្ជាមយោ, វិជា មន្តេន បរសន្តកស្ស កាយវចីបយោគេហិ បរិកឡនំ
តាទិសេនិទ្ធិវសេន ឥទ្ធិមយោ បយោគោតិ អទិន្នានេន ធមយោតា
សាហត្ថិកាធមោ វុត្តា។ យថានុបន្តិ ឯត្ថ សាហត្ថិកោ តាវ បញ្ចន្ទម្បិ
អវហារានំ វសេន បវត្ថតិ, តថា អាណត្ថិយោ និស្សគ្គិយោ ច។ ថាវរេ
ថេយ្យវហារបសម្ពាវហារបដិច្ចន្ទាវហារវសេន។ តថា សេសាបីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

មេដុនសមាចារេស្វតិ សទារាសន្តោស-បរទារគមនវសេន ធុរិយេសុ
មេដុនសមាចារេស្វ។ អយមេវហិ ភេនោ ឥធាធិប្បតោ។ គោត្តរក្ខិតា
សគោត្តហិ រក្ខិតា។ ធម្មរក្ខិតា សហធម្មិកេហិ រក្ខិតា។ សារក្ខា សសាមិកា។
យស្ស គមនេ រញ្ញា ធន្តោ ឋបិតោ, សា សបរិទណ្ឌា។ ភរិយភាវត្ថំ ធនេន
កិតា ធនក្ខិតា។ ធនេន វសន្តិ ធន្ទវាសិនី។ ភោគត្ថំ វសន្តិ ភោគវាសិនី។ បដត្ថំ
វសន្តិ បដវាសិនី។ ឧទកបត្ថំ អាមសិទ្ធា គហិតា ឱទបត្ថកិនី។ ចុម្ពដកំ
អបនេត្វា គហិតា ឱកដចុម្ពជា។ ករមរាជិតា ធជាហតា។ តន្ត្រិណិកា
មុហុត្ថិកា។ អភិភវិទ្ធាវីតិក្កមេ មិច្ឆាចារោ មហាសាវន្តោ, ន តថា ទ្វិន្ទ
សមាធន្តតាយ។ អភិភវិទ្ធាវីតិក្កមនេ សតិបិ មគ្គេនមគ្គបដិបត្តិអធិវាសនេ
បុរិមុប្បន្នសេវនាភិសន្ធិបយោគាភាវតោ មិច្ឆាចារោ ន ហោតិ
អភិភុយ្យមានស្សតិ វទន្តិ។ សេវនាចិត្តេ សតិ បយោគាភាវោ អប្បមាណំ
យេតុយ្យេន ឥត្ថិយា សេវនាបយោគស្ស អភារតោ។ តថា សតិ បុរេតវំ
សេវនាចិត្តស្ស ឧបជ្ជានេបិ តស្ស មិច្ឆាចារោ ន សិយា, តថា បុរិសស្សបិ
សេវនាបយោគាភាវេតិ, តស្មា អត្តនោ វុចិយា បវត្ថិតស្ស វសេន តយោ,

ពលក្លារេន បវត្តិតស្ស វសេន តយោតិ សព្វេបិ អគ្គហិតគ្គហណេន ចត្តារោ
សម្ភារាតិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

អត្ថកញ្ញាកោតិ កម្មបថវសេន វុត្តំ។ កម្មបថកថា ហោសាតិ។ អស្សាតិ
វិសំវាទកស្ស។ មុសា វទតិ ឯតេនាតិ ចេតនា មុសាវាទោ, ឥមស្មី បក្ខេ
អតថាការេន វត្ថុនោវិញ្ញាបនបយោគោ មុសា, តំសមុដ្ឋាបិកា
ចេតនាមុសាវាទោតិ វុត្តត្តា តតោ អញ្ញថា វត្ថុ “អបរោ នយោ” តិអាទិ វុត្ថំ។
អត្ថនោ សន្តកំ អនាតុកាមតាយាតិអាទិ មុសាវាទសាមញ្ញេន វុត្ថំ។
ហសាធិប្បាយេនបិ វិសំវាទនបុរក្ខារស្ស មុសាវាទោ។ បរស្សាតិ
វិសំវាទនវសេន វិញ្ញាបេតព្ពស្ស។ សោតិ មុសាវាទបយោគោ។

សុញ្ញភាវន្តិ បីតិវិវហិតតាយ វិត្តភាវំ។ ជរុសសទ្ធតាយ នេវ កណ្ណាសុខា។
អត្ថវិបន្នតាយ ន ហធយសុខា។ សំកិលិដ្ឋចិត្តស្សាតិ នោសេន, លោភេន វា
ទូសិតចិត្តស្ស។

ឯកន្តជរុសា ចេតនាតិ ឯតេន ទុដ្ឋចិត្តតំយេវ វិភាវេតិ, ទុដ្ឋចិត្តតា ចស្ស
អមរណាធិប្បាយវសេន ទដ្ឋព្ពា។ សតិ ហិ មរណាធិប្បាយេ អត្ថសិទ្ធិ, តទភាវេ
ចាណាតិចាតព្យាចាទា សិយុន្តិ។ យំ បដិច្ច ជរុសវាទា បយុដ្ឋតិ, តស្ស សម្ពុខាវ
សីសំ ឯតិ។ បរម្ពុខាបិ សីសំ ឯតិ ឯវាតិ អបរេ។ តត្ថាយំ អធិប្បាយោ យុត្តោ
សិយា - សម្ពុខា បយោគេ អគារវាទីនំ ពលវភាវតោ សិយា ចេតនា ពលវតិ,
បរស្ស ច តទត្ថវិញ្ញាបនំ, ន តថា អសម្ពុខាតិ។ យថា ច អក្កោសិតេ មតេ
អាឡហនេ កតា ឧមាបនា ឧបវាទន្តរាយំ និវត្តេតិ, ឯវំ បរម្ពុខា បយុត្តា
ជរុសវាទា ហោតិយេវាតិ សក្កាវិញ្ញាតុំ។ តស្សាតិ ឯកន្តជរុសចេតនាយ ឯវ
ជរុសវាទាភាវស្ស អាវិភាវត្ថំ។ មម្ពេន្ទនកោ សវនជរុសតាយាតិ អធិប្បាយោ។
ចិត្តសណ្ឋាតាយ ជរុសវាទា ន ហោតិ កម្មបថា'ប្បត្តត្តា, កម្មភាវំ បន ន

សក្ការៈវារេតុំ។ ឯវំ អន្ធយវសេន ចេតនាជរុសតាយ ជរុសវាចំ សាធម្មតា ឥនានិ
តមេវ ព្យតិរេកវសេន សាធម្មតុំ “វចនសណ្ឋាតាយា” តិអាទិ វុត្តំ។ ឯសាតិ
ជរុសវាចា។ កម្មបថការំ អប្បត្តា អប្បសាវជ្ជា, ឥតវា មហាសាវជ្ជា។ តថា
កិលេសានំ មុទុតិព្ពតាភេទេហិ សត្តំ បុរិមសទិសំ។

អាសេវនំ ពហុលីករណំ។ យំ ឧទ្ទិស្ស បវត្តិតោ, តេន អគ្គហិតេ
អប្បសាវជ្ជា, គហិតេ មហាសាវជ្ជា កម្មបថប្បត្តិតោ។ យោ កោចិ បន
សម្មប្បលាថោ ធូហិ សម្ពារេហិ សិដ្ឋតិ។ កិលេសានំ មុទុតិព្ពតាវសេនបិ
អប្បសាវជ្ជមហាសាវជ្ជតា វេទិតញ្ញា។

អត្ថនោ បរិណាមនំ ចិត្តនេវាតិ វេទិតញ្ញំ។ ហិតសុខំ ព្យាបាទយតីតិ យោ
តំ ឧប្បាទេតិ, តស្ស ហិតសុខំ វិនាសេតិ។ អហោ វតាតិ ឥមិនា
អច្ចន្តវិនាសចិន្តនំ ធីបេតិ។ ឯវំ ហិស្ស ធារុណាបវត្តិយា កម្មបថប្បត្តិ។
យថាភុច្ឆកហណាភាវេនាតិ យាថាវគ្គាហស្ស អភាវេន អនិច្ចាទិសភាវស្ស
និច្ចាទិតោ គហណោន។ មិច្ឆា បស្សតីតិ វិតថំ បស្សតិ។ សម្មប្បលាថោ វិយាតិ
ឥមិនា អាសេវនស្ស មន្តតាយ អប្បសាវជ្ជតំ, មហន្តតាយ មហាសាវជ្ជតំ
ទស្សេតិ។ គហិតាការវិបរីតតាតិ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា គហិតាការស្ស វិបរីតភាវោ។
វត្ថុនោតិ តស្ស អយថាភូតសភាវមាហា។ តថាភាវេនាតិ គហិតាការេនេវ
តស្ស ទិដ្ឋិតតិកស្ស, តស្ស វា វត្ថុនោ ឧបដ្ឋានំ ឯវមេតំ, ន ឥតោ អញ្ញាថាតិ។

ធម្មតោតិ សភាវតោ។ កោដ្ឋាសតោតិ ជស្សបញ្ចមកាធិសុ
ចិត្តផ្ដុំកោដ្ឋាសេសុ យំ កោដ្ឋាសា ហោន្តិ, តតោតិ អត្ថោ។ ចេតនាធម្មាតិ
ចេតនាសភាវា។

បដិចារិយា សត្តាតិ ឯត្ថ ននុ ចេតនា អភិធម្មេ កម្មបថេសុ ន វុត្តាតិ
 បដិចារិយា សត្តន្តំ កម្មបថភារោ ន យុត្តាតិ? ន, អវចនស្ស អញ្ញហេតុកត្តា។
 ន ហិ តត្ថ ចេតនាយ អកម្មបថត្តា កម្មបថរាសិម្ហំ អវចនំ, កនាចិ បន
 កម្មបថោ ហោតិ, ន សព្ពនាតិ កម្មបថភាវស្ស អនិយតត្តា អវចនំ។ យនា បន
 កម្មបថោ ហោតិ, តនា កម្មបថរាសិសង្កហោ ន និវារិតោ។ ឯត្តាហ - យនិ
 ចេតនាយ សព្ពនា កម្មបថភារាភាវតោ អនិយតោ កម្មបថភារោតិ
 កម្មបថរាសិម្ហំ អវចនំ, ននុ អភិជ្ឈាទីនំ កម្មបថភាវំ អប្បត្តានំ អត្ថិតាយ
 អនិយតោ កម្មបថភារោតិ តេសម្មិ កម្មបថរាសិម្ហំ អវចនំ អាបជ្ជតីតិ?
 នាបជ្ជតិ កម្មបថតាតំសភាគតាហិ តេសំ តត្ថ វុត្តត្តា។ យនិ ឯវំ ចេតនាបិ
 តត្ថ វុត្តត្តា សិយា? សច្ចមេតំ, សា បន ចាណាតិចាតាទិកាតិ ចាកដោ, តស្សា
 កម្មបថភារោតិ ន វុត្តា សិយា។ ចេតនាយ ហិ - “ចេតនាហំ, ភិក្ខុវេ, កម្មំ
 វនាមិ (អ. និ. ៦.៦៣; កថា. ៥៣៩), តិវិជា, ភិក្ខុវេ, កាយសញ្ញេតនា អកុសលំ
 កាយកម្ម” ភិក្ខុវេចនតោ (កថា. ៥៣៩) កម្មភារោ ចាកដោ, កម្មំយេវ ច
 សុគតិទុគ្គតីនំ តត្ថ ឧប្បជ្ឈនកសុខទុក្ខានញ្ច បថភារេន បវត្តំ កម្មបថោតិ
 វុច្ឆតីតិ ចាកដោ តស្សា កម្មបថភារោ, អភិជ្ឈាទីនំ បន
 ចេតនាសមីហានភារេន សុចរិតទុច្ឆរិតភារោ ចេតនាជនិតបិដ្ឋវដ្តកភារេន
 សុគតិទុគ្គតិតទុប្បជ្ឈនកសុខទុក្ខានំ បថភារោ ចាតិ ន តថា ចាកដោ
 កម្មបថភារោតិ តេយេវ តេន សភារេន ទស្សេតុំ អភិធម្មេ ចេតនា
 កម្មបថរាសិភារេន ន វុត្តា, អតថាជាតិយកត្តា វា ចេតនា តេហិ សន្តិ ន
 វុត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ មូលំ បត្វាតិ មូលទេសនំ បត្វា, មូលសភារេសុ ធម្មេសុ
 វុច្ឆមាទេសូតិ អត្តោ។

អទិន្នាទានំ សត្តារម្មណន្តិ ៩ទំ “បញ្ចា សិក្ខាបទា បរិក្ការម្មណា ឯវ វា” តិ
 ៩មាយ បញ្ចបុច្ឆកចាឡិយា វិវុជ្ឈតិ។ យញ្ញិ ចាណាតិចាតាទិទុស្សីល្យស្ស

អារម្មណ៍, តទៅ តំ វេរមណីយា អារម្មណ៍។ វីតិក្កមិតព្វវត្ថុតោ ឯវ ហិ វិវតីតិ។
សត្តារម្មណន្តិ វា សត្តសម្ពាទំ សម្ពាវារម្មណមេវ ឧបាទាយ វុត្តន្តិ នាយំ
វិរោធា។ តថា ហិ វុត្តំ សម្មាហិរោធនិយំ (វិភ. អដ្ឋ. ៧១៤) “យានិ
សិក្ខាបទានិ ឯត្ថ សត្តារម្មណានិ វុត្តានិ, តានិ យស្មា សត្តោតិ សម្ព័ន្ធំ គតំ
សម្ពាវមេវ អារម្មណំ ករោន្តិ” តិ។ វិសភាគវត្ថុនោ “ឥត្ថិ, បុរិសោ” តិ
គហេតព្វតោ សត្តារម្មណាតិ ឯកេ។ “ឯកោ ធិដ្ឋោ, ទ្វេ សុតា” តិ អាធិនា
សម្មប្បលបនេ ធិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតវសេន។ តថា អភិជ្ឈាតិ ឯត្ថ តថា-សន្តោ
“ធិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតវសេនា” តិ ឥទម្បិ ឧបសំហរតិ, ន សត្តសម្ពាវារម្មណាតំ
ឯវ ធស្សនាធិវសេន អភិជ្ឈាយនតោ។ “នត្ថិ សត្តា ឱបទាតិកា” តិ
បវត្តមាធាបិ មិច្ឆាធិដ្ឋិ តេក្ខមកធម្មវិសយាវាតិ អធិប្បាយេនស្សា
សម្ពាវារម្មណាតា វុត្តា។ កថំ បន មិច្ឆាធិដ្ឋិយា សព្វេ តេក្ខមកធម្មា អារម្មណំ
ហោន្តិតិ? សាធារណតោ។ “នត្ថិ សុកតទុក្កដានំ កម្មានំ ជលំ វិចាកោ” តិ ហិ
បវត្តមាធាយ អត្ថតោ រូបារូបាវចរធម្មាបិ គហិតា ឯវ ហោន្តិតិ។

សុខពហុលតាយ រាជានោ ហសមាធាបិ “ចោរំ ឃាតេថា” តិ វទន្តិ, ហាសោ
បន តេសំ អញ្ញាវិសយោតិ អាហា “សន្និដ្ឋាបក... បេ... ហោតី” តិ។

កេសញ្ចីតិ សហជាតានំ អធិដ្ឋានាធិនំ។ សម្មយុត្តបការកដ្ឋេនាតិ
សម្មយុត្តោ ហុត្វា ឧប្បាទកដ្ឋេន។ កេសញ្ចីតិ អសហជាតានំ។
ឧបនិស្សយបច្ចយដ្ឋេនាតិ ឯតេន មូលដ្ឋេន លោកស្ស ឧបការតំ និវត្តេតិ។
សុប្បតិដ្ឋិតការសាធនដ្ឋោ ហិ មូលដ្ឋោ, សោ ច ហេតុបច្ចយតាអវិជាការី,
តេន ចេត្ត មូលមិវ មូលន្តិ គហេតព្វំ, និប្បវិយាយតោ បន បុព្វេ “កេសញ្ចី” តិ
វុត្តានំ សហជាតានំ មូលការោ វេទិតព្វោ។ រត្តោ ខោតិ អាធិនា សុត្តបទេនបិ

ចាណាតិចាតាធីនំ អកុសលានំ លោកស្ស មូលការណាតំ វិភាវេតិ, ន
មូលដ្ឋេនុបការតំ អវិសេសតោ តេសំ ហេតុបច្ចយត្តាការតោ។

អកុសលកម្មបថវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

កុសលកម្មបថវណ្ណានា

វេរន្តិ ចាណាតិចាតាធីចាបធម្មំ។ សោ ហិ វេរហេតុតាយ “វេរ”ន្តិ វុច្ចតិ, តំ
មណាតិ “មយិ ឥធម៌តាយ កថមាគច្ចសី”តិ តន្ត្រេន្តិវិយ និវារេតីតិ វេរមណី។
តេនាហ “បជហតី”តិ។ “វិរមណី”តិ វត្ថុព្រូ និរុត្តិនយេន ឯវ-ការំ កត្វា ឯវំ
វុត្តំ។ វិភង្គេ (វិភ. ៧០៣, ៧០៤) ឯវ និទ្ទិសនវសេន ឯវំ វុត្តា។ អសមាធិន្ទសីលស្ស
សម្បត្តតោ យថាឧបដ្ឋិតវីតិក្កមិតព្ពវត្ថុតោ វិរតិ សម្បត្តិវិរតិ,
សមាទានវសេន ឧប្បន្នាវិរតិ សមាទានវិរតិ, សមាទានវសេន ឧប្បន្នាវិរតិ
សមាទានវិរតិ, កិលេសានំ សមុច្ឆិន្ទនវសេន បវត្តាវិរតិ សមុច្ឆេទវិរតិ។

ជីវមានសសស្ស មំសរុធិរសម្មិស្សតាយ អល្លសសមំសំ។ មុញ្ចិ សព្ពត្ថ
សមករុណាតាយ។ សច្ចំ វត្វា “ឯតេន សច្ចវដ្ឋេន មយ្ហំ មាតុ រោគោ សម្មត្ថ”តិ
អធិជ្ឈាសិ។

មហាសម្មាសមី អជគរោ។ មុញ្ចិត្វា អគមាសិ សីលតេជេន។

កោសល្លំ វុច្ចតិ ញាណំ, កោសល្លេន, កោសល្លតោ វា បវត្តិយា
ឧបគមនតោ។ កុច្ឆិតសយនតោតិ កុច្ឆិតេនាការេន សយនតោ
អនុសយនតោ, បវត្តនតោ វា។ “វេរមណីកុសលា”តិ វត្ថុព្រូបិ បុច្ឆានុរូបំ
វិស្សន្ននន្តិ “កុសលា”តិ ន វុត្តា, “កុសល”ន្ទេវ វុត្តា។

កាមព្យោត្ត ចាឡិយំ វិរតិយោវ អាគតា, សិក្ខាបទវិកត្តេ (វិភ. ៧០៤) បន
ចេតនាបិ អាហារិក្ខា ធិបិតាតិ តទុកយម្បិ គណ្ណាន្តោ “ចេតនាបិ វដ្តន្តិ
វិរតិយោបិ”តិ អាហា។

អនភិជ្ឈា ហិ មូលំ បត្វា កម្មបថកោដ្ឋាសំ បត្វា អនភិជ្ឈាតិ វុត្តជម្មោ
មូលតោ អលោកោ កុសលមូលំ ហោតីតិ វេមត្តោ ទដ្ឋព្ពោ។ សេសបទទ្ធយេបិ
ឯសេវ នយោ។

ទុស្សីល្យាវម្ពណា តទារម្ពណា ជីវិតិន្ទ្រិយាទិអារម្ពណា កថំ ទុស្សីល្យានិ
បជហន្តីតិ តំ ទស្សេតុំ “យថា បនា”តិ អាទិ វុត្តំ។

អនភិជ្ឈា ...បេ... វិរមន្តស្សាតិ អភិជ្ឈំ បជហន្តស្សាតិ អត្តោ។ ន ហិ
មនោទុច្ឆរិតតោ វិរតិ អត្តិ អនភិជ្ឈាធិហោវ តប្បហានសិទ្ធិតោ។ តេសុ
អលោកោតិ អាទីសុ យំ វុត្តត្ថំ, តំ អកុសលមូលេសុ វុត្តនយេនេវ វេទិតត្ថំ។

អប្បនាវារន្តិ និកមនវារំ។ ឯកេន នយេនាតិ វេទនាទិវសេន អរូបមុខេនេវ
អនេកវិធសុ វិបស្សនាកម្មដ្ឋានេសុ ឯកេន កម្មដ្ឋាននយេន។ “ឋេបេត្វា
អភិជ្ឈំ នវ អកុសលកម្មបថា”តិ វុត្តត្ថំ។ ទសាតិ វា ឥទំ “កុសលកម្មបថា”តិ
ឥមិនា សម្ពន្ធិតត្ថំ “អកុសលកម្មបថា ច ទស កុសលកម្មបថា ចា”តិ។
“ឋេបេត្វា អភិជ្ឈំ”ន្តិ ហិ ឥមិនាវ អកុសលកម្មបថានំ នវកាលេវ វុត្តោ ហោតិ។
អថ វា ទសាតិ ឥទំ ឧកយថាបិ សម្ពន្ធិតត្ថំ។ អភិជ្ឈា ហិ បហាតព្ពាបិ សតិ
បរិញ្ញេយ្យតំ នាតិវុត្តតីតិ។ តថា ហិ វុត្តំ “រូបតណ្ហា បិយរូបំ សាតរូប”ន្តិ អាទិ,
តស្មា សា តាយ បរិញ្ញេយ្យតាយ ទុក្ខសច្ចេបិ សង្កហំ លភតេវ, បហាតព្ពំ បន
ឧបាទាយ “ឋេបេត្វា អភិជ្ឈំ”ន្តិ វុត្តំ។ តេនេវាហ “បរិយាយេន បន សព្វេបិ
កម្មបថា ទុក្ខសច្ច”ន្តិ។ អភិជ្ឈាលោភានំ បវត្តិ អាការសិទ្ធិភេទំ ឧបាទាយ

“ឥមេ ទ្វេ ធម្មា”តិ វុត្តំ។ សុត្តន្តនិយមន តណ្ហា “សមុទយសច្ច”ន្តិ វុត្តាតិ អាហ
“និប្បវិយាយេន សមុទយសច្ច”ន្តិ។ អប្បវត្តិតិ អប្បវត្តិនិមិត្តមាហាយថា
“រាគក្ខយោ ធនាសក្ខយោ”តិ (សំ. និ. ៤.៣១៤)។ សប្បច្ចយតាយ សង្ខតសភាវេ
ទុក្ខសច្ចេ គហិតេ អប្បច្ចយតាយ អសង្ខតំ និរោធសច្ចំ បដិបក្ខតោ អារត្តតិ,
ឯកន្តសាវន្តោ អាចយតាមិលក្ខណោ សមុទយសច្ចេ គហិតេ សាវន្តាវិគមនំ
អបចយតាមិលក្ខណំ មគ្គសច្ចំបដិបក្ខតោ អារត្តតិ ទ្វេ អារត្តហារវសេន
វេទិតញ្ញានីតិ វុត្តំ។ តេនេវាហ នេត្តិយំ (នេត្តិ. ៤.និទ្ទេសវារ) -

“ឯកម្ពី បទដ្ឋានេ, បរិយេសតិ សេសកំ បទដ្ឋានំ;
អារត្តតិ បដិបក្ខេ, អារត្តោ នាម សោ ហារោ”តិ។

សព្វាការេនាតិ កាមរាគរូបរាគាទិសព្ពប្បការេហិ, សព្វតោ វា
អចាយគមនីយាទិអាការតោ, តត្ថ កិញ្ចិបិ អនវសេសេត្វា វា។
សព្វាការេនេវាតិ សព្វាការតោ។ និហិវត្វាតិ អបនេត្វា, សមុច្ឆិន្ទិត្វាឥច្ឆេ
អត្តោ។ កញ្ចិ ធម្មំ អនវការីកវិត្វាតិ រូបវេទនាទិសុ កញ្ចិ ឯកធម្មម្បិ
អវិនិញ្ចគំ កត្វា, ឯកេកតោ អគ្គហេត្វា សមូហតោវ គហេត្វាតិ អត្តោ។
អស្មីតិ អហមស្មីតិ មានគ្គាហារវសេន។ សោ បន យស្មា បញ្ចក្ខន្ធន្ត
និវរសេសតោ តណ្ហាតិ, តស្មា វុត្តំ “សមូហគ្គហណាការេនា”តិ។ យស្មា ចេត្ត
អគ្គមគ្គចិត្តំ វុច្ឆតិ, តស្មា អាហ “ទិដ្ឋិសទិសំ មាណុសយ”ន្តិ។ “យំ រូបំ តំ
អហ”ន្តិអាទិនា យថា ទិដ្ឋិរូចាទី “អហមស្មី”តិ តណ្ហាន្តិ បវត្តតិ, ឯវំ មាណាបិ
“សេយ្យេហមស្មី”តិអាទិនាតិ អាហ “មាណុសយោ អស្មីតិ បវត្តត្តា
ទិដ្ឋិសទិសោ”តិ។ បរិច្ឆេទកកោតិ ឱសានបរិច្ឆេទកកោ ឥតោ បរិ
ទុក្ខស្សរាវការីករណតោ។ កម្មបថទេសនាយាតិ កម្មបថមុខេន

បវត្តចតុស្ឋង្គនេសនាយ។ មនសិការប្បដិវេជ្ជវេសនាតិ
វិបស្សនាមនសិការមគ្គប្បដិវេជ្ជវេសន។

កុសលកម្មបថវាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អាហារវាវណ្ណានា

៩០. អាហារតីតិ (សំ. និ. ដ៏. ២.២.១១) អាណេតិ, ឧប្បាទេតិ ឧបត្ថម្ភេតិ បាតិ
អត្ថោ។ និព្ពត្តាតិ បសុតា។ តតោ បជ្ជាយ ហិ លោកេ ជាតវេហារោ។
បដិសន្ធិគ្គហណតោ បន បជ្ជាយ យាវ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមនំ, តាវ
សម្ពវេសិនោ។ ឯស តាវ គព្ពសេយ្យកេសុ ភូតសម្ពវេសិវិភាគោ, ឥតវេសុ បន
បឋមចិត្តាធិវេសន វុត្តោ។ សម្ពវេស-សន្ថោ ចេត្ត គព្ពសេយ្យកានំ វេសន
បស្ចតិបរិយាយោ, ឥតវេសំ វេសន ឧប្បត្តិបរិយាយោ។
បឋមចិត្តបឋមវិយាបថក្ខណេសុ ហិ តេ សម្ពវេស ឧប្បត្តិ ឯសន្តិ ឧបកច្ឆន្តិ នាម,
ន តាវ ភូតា ឧប្បត្តិយា ន សុប្បតិដ្ឋិតត្ថោ។ ភូតាយេវ សព្ពសោ ភវេសនាយ
សមុច្ឆិន្ទត្ថោ។ ន បុន ភវិស្សន្តិ អវជារណេន និវត្តិតមត្តំ ទស្សេតិ, “យោ ច
កាលយសោ ភូតោ” តិអាទីសុ (ជា. ១.២.១៩០) ភូត-សទ្ធស្ស ខីណាសវវាចិតា
ទដ្ឋព្ពា។ វា-សន្ថោ ចេត្ត សម្មិណ្ឌានត្ថោ “អគ្គិនា វា ឧទកេន វា” តិអាទីសុ (ឧទា.
៧៦) វិយ។

យថាសកំ បច្ចយភាវេន អត្តភាវស្ស បដ្ឋបនមេវេត្តអាហារេហិ
កាតព្វអនុគ្គហោតិ អធិប្បាយេនាហ “វេចនកេនោ... បេ... ឯកោយេវា” តិ។
សត្តស្ស ឧប្បន្នធម្មានន្តិ សត្តស្សសន្តានេ ឧប្បន្នធម្មានំ។ យថា “វេស្សសតំ
តិដ្ឋតី” តិ វុត្តេ អនុប្បពន្ធវេសន បវត្តតីតិ វុត្តំ ហោតិ, ឯវំ វិចិត្តិយាតិ
អនុប្បពន្ធវេសន បវត្តិយាតិ អត្ថោ, សា បន អវិច្ឆេទោតិ អាហ

“អវិជ្ជោយា”តិ។ អនុប្បពន្ធខម្មប្បត្តិយា សត្តសន្តានោ អនុគ្គហិតោ នាម
ហោតីតិ អាហា “អនុប្បន្នានំ ឧប្បាទាយា”តិ។ ឯតានីតិ វិចិត្តអនុគ្គហបទានិ។
ឧកយត្ថ ទដ្ឋព្ពានិ, ន យថាសង្ខំ។

វត្ថុកតា ឌីជា វត្ថុវិយ តេន សទ្ធិ អាហារិតព្ពតំ កច្ឆតីតិ វត្ថុ
“អវ្យោហារិតព្ពតោ អាហារោ”តិ។ និព្ពត្តិតឌីជំ បន សន្ធាយ
“កតឡី កាហារោ ឌីជដ្ឋមករូបានិ អាហារតី”តិ វត្ថុតិ។ ឌីឡារិកតា
អប្បោជតាយ, ន វត្ថុនោ ជូលតាយ, កជិនតាយ វា, តស្មា យស្មី វត្ថុស្មី បរិត្តា
ឌីជា ហោតិ, តំ ឌីឡារិកំ។ សប្បាទយោ ទុក្ខប្បាទកតាយ ឌីឡារិកាវេទិតព្ពា។
វិសាលានិទំ តិវស្សនឌីតានំ បូតិភូតតា មុទុកតាតិ វេទន្តិ,
តវច្ឆខេឡតេមិកតាយ បន តថាភូតានំ តេសំ មុទុកតា។ ធម្មសភារោ
ហោស។ សសានំ អាហារោ សុខុមោ តរុណាតិណាសស្សខាទនតោ។ សកុណានំ
អាហារោ សុខុមោ តិណាតីជាទិខាទនតោ។ បច្ឆន្តវាសីនំ សុខុមោ, តេសញ្ញា
សាកបណ្ណាសុត្តកុរបទុមបត្តម្មិ អាហារោតិ។ តេសំ បរិនិម្មិតវសវត្ថិនំ។
សុខុមោត្រូវវាតិ ន កិញ្ចិ ឧបាទាយ, អថ ខោ សុខុមោ ឥច្ឆេវ និដ្ឋបត្តោ តតោ បរំ
សុខុមស្ស អភាវតោ។

វត្ថុវសេន បនេត្ត អាហារស្ស ឌីឡារិកសុខុមតា វុត្តា, សា ចស្ស
អប្បោជមហោជតាហិ វេទិតព្ពាតិ ទស្សេតុំ “ឯតុ ចា”តិអាទិ វត្ថុ។ បរិស្សមន្តិ
ខុណាវសេន ឧប្បន្នំ សរីរខេទំ។ វិនោទេតីតិ វត្ថុ តស្សវិនោទនមត្តំ ករោតិ។ ន
បន សក្កោតិ ចាលេតុន្តិ សរីរំ យាបេតុំ នប្បហោតិ និស្សាវត្តា។ ន សក្កោតិ
បរិស្សមវិនោទេតុំ អាមាសយស្ស អប្បរណាតោ។

ធម្មិណោបីតិ ឥមិនា កស្សចិបិ ជស្សស្ស អនវសេសិតព្ពតមាហា។
អាហារស្សទេសនាគ្គមេនេវត្ថុ ជស្សនីនំ ទុតិយាទិកា, ន អញ្ញេន

ការណែនាំនាតិ អាហា “ទេសនានយោ ឯវា” តិអាទិ។ មនសោ សញ្ញេតនា, ន
សត្តស្សតិ ធស្សនត្ថំ មនោគហណំ យថា “ចិត្តស្ស បីតិ (ធិ. ស. ១១),
ចេតោវិមុត្តិ ចា” តិ (ម. និ. ១.៦៩) អាហា “មនោសញ្ញេតនាតិ ចេតនា ឯវា” តិ។
ចិត្តន្តិយំ កិញ្ចិ ចិត្តំ, ន វិចាកវិញ្ញាណមេវ។

បុព្វេ “អាហារន្តិ បច្ចយ” ន្តិ វុត្តត្តា “យទិ បច្ចយដ្ឋោ អាហារដ្ឋោ” តិអាទិនា
ចោទេតិ។ អថ កស្មា ឥមេយេវ ចត្តារោ វុត្តាតិ អថ កស្មា ចត្តារោវ វុត្តា, ឥមេ
ឯវ ច វុត្តាតិ យោជនា។ វិសេសបច្ចយត្តាតិ ឯតេន យថា អញ្ញោ បច្ចយធម្មា
អត្តនោ បច្ចយុប្បន្នស្ស បច្ចយាវ ហោន្តិ, ឥមេ បន តថា ច ហោន្តិ អញ្ញថា ចាតិ
សមាទេបិ បច្ចយត្ថេ អតិវេកបច្ចយា ហោន្តិ, តស្មា អាហារាតិ វុត្តាតិ ឥមមត្តំ
ធស្សេតិ។ ឥនានិ តំ អតិវេកបច្ចយតំ ធស្សេតុំ “វិសេសបច្ចយោ ហិ” តិអាទិ
អារទ្ធី។ វិសេសបច្ចយោ រូបកាយស្ស កតធឿ កាហោ អាហារោ

ឧបត្ថម្ភកកាវតោ។ តេនាហា អដ្ឋកថាយំ (វិសុទ្ធិ. ២.៧០៨; បដ្ឋា. អដ្ឋ.
បច្ចយុទ្ធសវណ្ណនា) “រូចារូចានំ ឧបត្ថម្ភកត្តេន ឧបការកា ចត្តារោ អាហារា
អាហារបច្ចយោ” តិ។ ឧបត្ថម្ភកត្តញ្ចិ សតិបិ ជនកត្តេ អរូបីនំ អាហារានំ
អាហារជរូបសមុដ្ឋាបករូចាហារស្ស ច ហោតិ, អសតិ បន ឧបត្ថម្ភកត្តេ
អាហារានំ ជនកត្តំ នត្ថិតិ ឧបត្ថម្ភកត្តំ បដានំ។ ជនយមាទេបិ ហិ អាហារោ
អវិច្ឆេទវសេន ឧបត្ថម្ភយមាទេ ឯវ ជនេតីតិ ឧបត្ថម្ភកកាវោ ឯវ
អាហារកាវោ។ វេទនាយ ជស្សោវិសេសបច្ចយោ។ “ជស្សបច្ចយា វេទនា” តិ ហិ
វុត្តំ។ “សម្ពារបច្ចយា វិញ្ញាណ” តិ (ឧទា. ១; ម. និ. ៣.១២៦) វចនតោ
វិញ្ញាណស្សមនោសញ្ញេតនា។ “ចេតនា តិវិធំ ភវំ ជនេតី” តិ ហិ វុត្តំ។
“វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូប” តិ បន វចនតោ នាមរូបស្សវិញ្ញាណំ
វិសេសបច្ចយោ។ ន ហិ ឡិក្កន្តិវិញ្ញាណកាវេ នាមរូបស្ស អត្តសម្ពុតោ។ យថាហា
“វិញ្ញាណញ្ចា ហិ, អានន្ទ, មាតុកុច្ឆិស្មី ន ឡិក្កមិស្សថ, អបិ នុ ខោ នាមរូបំ

មាតុកុដ្ឋិស្មី សមុដ្ឋិស្សថា"តិអាទិ (ជី. និ. ២.១១៥)។ វុត្តមេវត្ថំ សុត្តន សាដេតុំ
"យថាហា"តិអាទិ វុត្តំ។

ឯវំ យទិមិ បច្ចយដ្ឋោ អាហារដ្ឋោ, វិសេសបច្ចយតាយ បន ឥមេ ឯវំ
អាហារាតិ វុត្តាតិ តំ នេសំ វិសេសបច្ចយតំ អវិភាគតោ ធស្សេត្វា ឥនាទិ
វិភាគតោ ធស្សេតុំ "កោ បនេត្តា"តិអាទិ អារទ្ធំ។ មុខេ ឋបិតមន្តោយេវ
អសម្ពាទិតោ, តត្ថកេនបិ អព្ពន្ធស្ស អាហារស្ស បច្ចយោ ហោតិ ឯវំ។
តេនាហា "អដ្ឋរូបាទិ សមុដ្ឋាបេតិ"តិ។ សុខវេទនាយ ហិកោ សុខវេទនិយោ។
សព្ពថាបីតិ ចក្កុសម្មស្សាទិវសេន។ យត្ថកា ជស្សស្ស បការភេទា, តេសំ
វសេន សព្ពប្បកាហេបិ ជស្សហាហោ។ យថាវហំ តិស្សោ វេទនា អាហារតិ,
អនាហារកោ នត្ថិ។

សព្ពថាបីតិ ឥនាបិ ជស្សហាវេ វុត្តនយានុសារេន អត្តោ វេទិតត្តោ។
តិសន្តតិវសេនាតិ កាយទសកំ ភាវទសកំ វុត្តទសកន្តិ តិវិជសន្តតិវសេន។
សហជាតាទិបច្ចយនយេនាតិ សហជាតាទិបច្ចយវិជនា។ បជិសន្ធិវិញ្ញាណាញិ
អត្តនា សហជាតនាមស្ស
សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយវិចាកិទ្រ្ទិយសម្មយុត្តអត្តិអវិគតបច្ចយេហិ
បច្ចយោ ហោន្តោយេវ អាហារបច្ចយតាយ តំ អាហារេតិ វុត្តំ, សហជាតរូបេសុ
បន វុត្តនោ សម្មយុត្តបច្ចយំ ឋបេត្វាវិប្បយុត្តបច្ចយេន, សេសរូបស្ស
អញ្ញមញ្ញបច្ចយញ្ច ឋបេត្វា វុត្តនយេនេវយោជនា កាតញ្ចា។ តានីតិ
នប្បុសកនិទ្ទេសោ អនប្បុសកានម្បិ នប្បុសកេហិ សហ វចនតោ។

សាសវា កុសលាកុសលចេតនាវ វុត្តា។ វិសេសបច្ចយភាវទស្សនំ
ហេតន្តិ។ តេនាហា "អវិសេសេន បនា"តិអាទិ។ បជិសន្ធិវិញ្ញាណាមេវ វុត្តន្តិ
ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ យថា តស្ស តស្ស ជលស្ស វិសេសតោ បច្ចយតាយ

ឯតេសំ អាហារវេជ្ជា, ឯវំ អវិសេសតោបីតិ ធស្សន្តេន “អវិសេសេន បនា”តិអាទិ
វុត្តំ។ តត្ថ តំសម្បយុត្តតំសមុជ្ជានធម្មានន្តិ តេហិ ជស្សនីហិ
សម្បយុត្តធម្មានញោវ តំសមុជ្ជានរូបធម្មានញោវ។ តត្ថ សម្បយុត្តក្កហណំ
យថាវហតោ ធន្នំ, សមុជ្ជានក្កហណំ បន អវិសេសតោ។

ឧបត្ថម្ភេន្តោ អាហារកិច្ចំ សាធនីតិ ឧបត្ថម្ភេន្តោយេវ រូបំ សមុជ្ជាបេតិ,
ឌីជជ្ជមក្សបសមុជ្ជាបនេនេវ បនស្ស ឧបត្ថម្ភនកិច្ចសិទ្ធិ។ ដុសន្តោយេវាតិ
ដុសនកិច្ចំ ករោន្តោ ឯវ។ អាយុបាមាណាវាតិ ចេតយមាណា ឯវ អភិសន្តហន្តិ
ឯវ។ វិជានន្តមេវាតិ ឧបបត្តិបរិកប្បនវសេន វិជានន្តមេវ អាហារកិច្ចំ
សាធនីតិ យោជនា។ សេសបទទ្ធយេបិ ឯសេវ នយោ។ អាហារកិច្ចសាធនញោ
តេសំ វេទនាធិឧប្បត្តិហេតុតាយ អត្តភាវស្ស បវត្តនមេវ។

កាយជ្ជបនេនាតិ កស្មាវុត្តំ? ននុ កម្មជាទិរូបំ កម្មាទិនាវ បវត្តតីតិ
ចោទនំ សន្ធាយាហ “កម្មជនិតោបី”តិអាទិ។ ឧបាទិន្នរូបសន្តតិយា
ឧបត្ថម្ភនេនេវ ឧត្ថចិត្តជរូបសន្តតីនម្បិ ឧបត្ថម្ភនសិទ្ធិ ហោតីតិ “ទិដ្ឋ
រូបសន្តតីន”ន្តិ វុត្តំ។ ឧបត្ថម្ភនមេវ សន្ធាយ “អនុចាលកោ ហុត្វា”តិ ច វុត្តំ។
រូបកាយស្ស បីតិហេតុតា ហិ យាបនា អនុចាលនា។

សុខាទិវត្ថុភូតន្តិ សុខាទីនំ បវត្តិដ្ឋានភូតំ។ អារម្មណាម្បិ ហិ វសេតិ ឯត្ថ
អារម្មណាករណាវសេន តទារម្មណា ធម្មាតិ វត្ថុតិ វុច្ចតិ។ ដុសន្តោយេវាតិ វេទ
ជស្សស្ស ដុសនសភាវត្តាវុត្តំ។ ន ហិ ធម្មានំ សភាវេនវិធា បវត្តិ អត្ថិ។
វេទនាបវត្តិយាវិធា សត្តានំ សន្ធាវេនតា នត្ថីតិ អាហ “សុខាទិ...បេ....
ហោតី”តិ, ន ចេត្ត សញ្ញិភវកថាយំ អសញ្ញិភវោ ធស្សេតញោ, តស្សាបិ វា
ការណភូតវេទនាបវត្តិវសេនេវ បីតិយា ហេតុនោ អព្យាបិតា។ តថា ហិ
“មនោសញ្ចេតនា...បេ.... កវមូលនិច្ចាទនតោ សត្តានំ បីតិយា ហោតី”តិ វុត្តា,

តតោ ឯវ “វិញ្ញាណំ វិជានន្តមេវាតិ ឧបបត្តិបរិកប្បនវសេន វិជានន្តមេវា” តិ
វុត្តោវាយមត្តោតិ។

ចត្តាវិ ភយានិ ទដ្ឋព្ពានិ អាទិនវិការវនតោ។ និកក្ខិតិ និកាមនា។ រសតណ្ហំ
សន្ធាយ វេទតិ។ សា ហិ កតត្ថិ ការេ អាហារេ ពលវតី។ តេនេវ តត្ថ អវជារណំ
កតំ។ ភាយតិ ឯតស្មាតិ ភយំ, និកក្ខិយេវភយំ មហានត្ថហេតុតោ។ ឧបគមនំ
វិសយិទ្ធិយវិញ្ញាណេសុ វិសយវិញ្ញាណេសុ ឯវ ច សង្កតិវសេន បវត្តិ, តំ
វេទនាទិឧប្បត្តិហេតុតាយ “ភយ” ង្គិ វុត្តំ។ អវជារណេ បយោជនំ វុត្តនយមេវ។
សេសទ្វយេបិ ឯសេវនយោ។ អាយ្ហហនំ អភិសន្តហនំ, សំវិជានន្តិបិ វេទន្តិ។ តំ
ក្រូបបត្តិហេតុតាយ “ភយ” ង្គិ វុត្តំ។ អភិនិចាតោ តត្ថ តត្ថ ភវេ
បដិសន្ធិគ្គហណាវសេន និព្វត្តិ។ សោ ក្រូបបត្តិហេតុកានំ សព្វេសំ អនត្តានំ
មូលការណាត្តា “ភយ” ង្គិ វុត្តោ។ ឥទានិ និកក្ខិអាទិនំ សប្បដិភយតំ វិត្តារតោ
ទស្សេតុំ “កីការណា” តិអាទិ អារទ្ធាំ។ តត្ថ និកក្ខិ កត្វាតិ អាលយំ ជនេត្វា,
តណ្ហំ ឧប្បាទេត្វាតិ អត្តោ។

ជស្ស ឧបគច្ឆន្តាតិ ចក្កុសម្មស្សាទិភេទំ ជស្សំ បវត្តន្តោ។ ជស្សស្សាទិនោតិ
កាយសម្មស្សវសេន ដោជ្ជត្ថសម្ពាស្ស ជស្សស្ស អស្សាទនសីលា។
កាយសម្មស្សវសេន ហិ សត្តានំ ដោជ្ជត្ថតណ្ហា បវត្តតីតិ ទស្សេតុំ
ជស្សហារាទិនវេទស្សនេ ដោជ្ជព្ពារម្ពណំ ឧទ្ធជំ “បវេសំ
រក្ខិតតោបិតេស្វ” តិអាទិនា។ ជស្សស្សាទិនោតិ វា ជស្សហារស្សាទិនោតិ
អត្តោ។ សតិ ហិ ជស្សហារេ សត្តានំ ជស្សារម្ពណេ អស្សាទេ, ឆាសតីតិ។
តេនាហ “ជស្សស្សាទមូលក” ង្គិអាទិ។

ជាតិនិមិត្តស្ស ភយស្ស អភិនិចាតសភាវេន គហិតត្តា “តម្ពលក” ង្គិ វុត្តំ,
កម្មាយ្ហហននិមិត្តង្គិ អត្តោ។

អភិធិបតីតិ អភិធិពុត្តតិ។ បឋមាភិធិពុត្តតិ ហិ សត្តានំ តត្ថ តត្ថ
អដ្ឋារកាសុសទិសេ ភវេ អភិធិចាតសទិសីតិ។ តម្កលកត្តាតិ
នាមរូបនិព្វត្តិម្កលកត្តា។

តត្រាតិ តាសុ ឧបមាសុ។ ភូតមត្តំ កត្វាតិ ន បរិកប្បិតមត្តំ, អថ ខោ ភូតំ
ភូតបុព្វំ អត្តំ កត្វា។ ចាថយ្យហត្ថសុ កច្ឆន្តសុ ចាថយ្យំ, កច្ឆន្តវិយ
ហោតីតិ វុត្តំ “កត្វា ចាថយ្យំ និដ្ឋាសី”តិ។ កត្វាតិ វាកមនហេតុតិ អត្ថោ។
ឧប្បិចាសាតុរតាយ យនន្ទាយំ វុត្តំ ឧបកន្តំ អសមត្តា វិវឌ្ឍន្ទាយាយំ
និសីទីសុ។ ន ទានិ សក្កា តំ មយា កាតុំ អតិទុព្ពលការតោ។
បរិក្ខុលិតគតិតរុណាធារកោ ឧប្បិចាសាភិក្ខុតោ ថ, តស្មា កច្ឆន្តោយេវ
មតោ។

សជាតិមំសតាយាតិ (សំ. និ. ដ៏. ២.២.៦៣) សមាទជាតិមំសតាយ,
មនុស្សមំសតាយាតិ អត្ថោ។ យំ មនុស្សមំសំ, តញ្ចិ លោកេ ជិគុច្ឆនីយត្តា
បដិកុលំ។ តថា ហិ តំ វិញ្ញាហិ វុត្តិតំ, មនុស្សមំសេសុបិ ញាតិមំសំ
អយុត្តបរិភោគតាយ បដិកុលំ, តត្ថាបិ បុត្តមំសំ, តត្ថាបិ បិយបុត្តមំសំ,
តត្ថាបិ តរុណមំសំ, តត្ថាបិ អាមកមំសំ, តត្ថាបិ អគោរសាភិសង្ខតំ, តត្ថាបិ
អលោណំ, តត្ថាបិ អធិបិតន្តិ វរំ ហេដ្ឋិមតោ ឧត្តរុត្តរស្ស
បដិកុលតរការការណតា ទដ្ឋញ្ចា។ បុត្តមំសសទិសន្តិ
បដិកុលតាឧបជ្ជាបនេន បុត្តមំសសទិសំ កត្វា បស្សតិ។ តត្ថ និកកន្តិ
បរិយាទិយតីតិ អរិយមគ្គេន អាហារេ សាបេក្ខំ ខេបេតិ។

សា ភារីតិ “សេយ្យថាបិ ភិក្ខុវេ ភារី”តិ (សំ. និ. ២.៦៣) វរំ សុត្តេ វុត្តភារី។
ឧទ្ធាលេត្វាតិ ឧប្បាដេត្វា។ និស្សាយ តិដ្ឋតីតិ បដិច្ចបច្ចយំ កត្វា បវត្តតិ។

ទុក្ខទុក្ខតាឱវសេន តិណ្ណាម្បី វេទយីតានំ ទុក្ខការំ សន្ធាយាហ
“វេទយីតទុក្ខស្ស” តិ។

សាធុសម្មតាបិ គតិវិបរិណាមសម្ព័ន្ធវាទុក្ខតាវសេន កិលេសទុក្ខវសេន ច
មហាបរិឡាហាយេវាតិ វុត្ថំ “មហាបរិឡាហដ្ឋេន តយោ ភវា” តិ។ យថា
ឧបកឡ្ហកាទ្វេ បុរិសា, ឯវំ កុសលាកុសលវសេន ទ្វេ មនោសញ្ចេតនា។ យថា
មនោសញ្ចេតនា ន បវត្ថតិ, តថា បដិបជ្ឈន្តោ តត្ថ និកក្ខន្ធិ បរិយាទិយតីតិ
វេទិតញោ។

សត្តិសតេន ហតា ឯវ ឧបមា សត្តិសតហតូបមា, តស្សំ
សត្តិសតហតូបមាយំ។ តំ សត្តិសតំ។ អស្ស បុរិសស្ស។ បតិភោកាសេតិ
បុរិមសត្តិហិ បតិភប្បទេសេ។ ទុក្ខស្ស បមាណំ នត្តិ អនេកស្ស អបរាបរំ
ឧប្បជ្ឈនតោ។ ខន្ធដននន្តិ ខន្ធានំ អបរាបរុប្បាទោ, បឋមាភិទិត្តតិ បន បដិសន្ធិ
ឯវ។ អាគុចារី បុរិសោរិយ បដិសន្ធិវិញ្ញាណំ
នាធប្បការទុក្ខប្បាទសន្និស្សយតោ, តេហិ ច ទុក្ខហិ ឧបកន្តតោ។
សម្បយុត្តជម្ពានំ បមុខភាវេន បវត្ថិយា “វិញ្ញាណស្ស ទុក្ខប្បាទោតិ វុត្ថា។
តថា ហិ វុត្ថំ “មនោបុព្ពត្ថមា ធម្មា” តិ (ធម. ប. ១, ២) យថាវិញ្ញាណំ អាយតី
បដិសន្ធិវសេន ន បវត្ថតិ, ឯវំ ករណំ តត្ថ និកក្ខន្ធិបរិយាទានំ ទដ្ឋព្ពំ។

បរិញ្ញាតំ វត្ថុតិ ទុក្ខសច្ចមាហា។ បញ្ចកាមគុណិកោ រាគោតិ
បញ្ចកាមគុណារម្មណោ រាគោ។ បរិញ្ញាតោ ហោតីតិ បរិច្ឆិដ្ឋ ជាននេន
សមតិក្កន្តោ ហោតិ។ រសតណ្ហាយ ហិ សម្មនេវវិគតាយ រូបតណ្ហាទយោបិ
វិគតាយេវ ហោតិ។ តថា ច សតិ កាមរាគសំយោជនំ សមុច្ឆិន្ទមេវ ហោតិ, ឯវំ
ករណំ តត្ថ និកក្ខន្ធិបរិយាទានំ ទដ្ឋព្ពំ។ បរិញ្ញាភិសមយេ ហិ សិទ្ធ
បហានាភិសមយោ សិទ្ធា ឯវាតិ។ បហីនេ ច កាមរាគសំយោជនេ

ឡើយសំយោជនានំ លេសោបិ នាវសិស្សតីតិ ទស្សន្តោ អាហា “នត្ថំ តំ
សំយោជន”ន្តិអាទិ។ តេន កតឡើយការហារបរិញ្ញា អនាគាមិតំ ចាបេតីតិ
ទស្សតិ។ សេសាហារបរិញ្ញា បន អរហត្តនិដ្ឋា ឯវាតិ ទស្សន្តោ “ជស្ស
ភិក្ខុវេ”តិអាទិមាហា។ តត្ថ តិស្សោ តណ្ហាតិ កាមតណ្ហា រូបតណ្ហា
អរូបតណ្ហាតិ ឥមា តិស្សោ តណ្ហា។

“បុរិមតណ្ហាសមុទយា”តិ សង្ខេបតោ វុត្ថមត្ថំ វិត្តារតោ ទស្សតុ
“កថ”ន្តិអាទិ អាវុទ្ធំ។ តត្ថ តណ្ហាបច្ចយនិព្ពត្តាតិ តណ្ហាបច្ចយា និព្ពត្តា។
បដិសន្ធិកូលោ បុរិមតណ្ហាសមុទយា អាហារាវនំ សមុទយទស្សនេនេវ
បរិត្តិកូលោបិ ឧទាទិន្នកអាហារសមុទយោ ទស្សិតោ ហោតីតិ តំ
អនាមសិក្ខា អនុទាទិន្នកានំ តណ្ហាសមុទយំ ទស្សតុ “យស្មា បនា”តិអាទិ
វុត្ថំ។ ឥធាតិ ឥមស្មី សុត្ត មិស្សិត្វា កថិតា អវិសេសិតត្ថា។
សហជាតតណ្ហាបច្ចយនិព្ពត្តាតិ ឯត្ថ សហជាតគ្គហរំ
អសហជាតតណ្ហាបច្ចយនិព្ពត្តាបិ អនុទាទិន្នកអាហារោ លព្ពតីតិ
ទស្សនត្ថំ។ សោ បន អសហជាតតណ្ហាបច្ចយនិព្ពត្តតាសាមញ្ញេនបិ
យថាវុត្តឧទាទិន្នកាហារេន សំសយំ ជនេយ្យាតិ ន ឧទ្ធដោ, ន ច ឯតំ ការណំ
“រាគំ ឧបនិស្សយ ទោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតី”តិ វចនតោ,
តណ្ហាបនិស្សយបដិបទិត្តសមុដ្ឋានាយ ច ឱជាយ វសេន
អនុទាទិន្នកអាហារស្ស លព្ពនតោ។ កថំ បន តណ្ហា ឱជាយ
ឧបនិស្សយបច្ចយោ; ន ហិ បដ្ឋានេ កត្តចិ រូបស្ស ឧបនិស្សយបច្ចយោ វុត្តោ
អត្ថិតិ។ នាយំ វិរោធា “យស្មី សតិ យំ ហោតិ, សោ តស្ស ឧបនិស្សយោ”តិ
សុត្តន្តនយស្ស អធិប្បតត្តា យថាវុត្តត្ថសម្ពុតោ។ តេនេវាហ “ឥមិស្សា...បេ...
តណ្ហាយ និរោធនា”តិ។

ការណែនាំសព្វសោនិរុទ្ធ ដល់ម្ចី សព្វសោនិរុដ្ឋតីតិ អាហា
“អាហារនិរោធា បញ្ញាយតី”តិ។ អាហារាវនំ ទុក្ខសច្ចកទេសត្តា
អាហារគ្គហណំ ទុក្ខសច្ចគ្គហណាមេវ ហោតីតិ អាហា “ឥធម៌ ចត្តាវិបិ សច្ចានិ
សរូបេនេវ វុត្តានី”តិ។ សច្ចទេសនា ទុក្ខាទីនំ យាវនេវ
បរិញ្ញេយ្យាទិការសន្តស្សនត្តា, តស្មា ជរាមរណាទីសុ បរិញ្ញេយ្យាទិការោ
អសម្មាហតោ សល្លក្ខេតត្តោតិ ទស្សនត្តោ “សព្វត្ថ អសម្មយ្ហន្តេន សច្ចានិ
ឧទ្ទិរតព្វានី”តិ អាហា។

អាហារវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សច្ចវារវណ្ណានា

៩០. យេន យេន បរិយាយេន ព្យាករោតីតិ យេន យេន
ទុក្ខាទីជរាមរណាទីបរិយាយេន អរិយសច្ចានិ សង្ខេបតោ ច វិត្តាវតោ ច
កថេតិ។ ទុក្ខន្តិ ទុក្ខសច្ចំ ទុក្ខំ, ន ទុក្ខមត្តំ។

សច្ចវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ជរាមរណាវារវណ្ណានា

៩២. តេសំ តេសន្តិ ព្យាបនិច្ឆាវសេនាយំ និទ្ទេសោ កតោ, តស្មា យថា
“តាមោ តាមោ រមណីយោ”តិ វុត្តេ រមណីយតាយ តាទិសា សព្វេបិ តាមា
សង្កបំ គច្ឆន្តិ, ឯវំ “តេសំ តេសំ សត្តានំ ជាតី”តិ វុត្តេ ជាតិសម្ពាតិការវសេន
សព្វេបិ សត្តា សង្កបំ គច្ឆន្តិ។ តេនាហ “សង្ខេបតោ អនេកេសំ សត្តានំ
សាធារណានិទ្ទេសោ”តិ។

គតិជាតិវសេនាតិ (សំ. និ. ដ៏. ២.១.២) បញ្ចាគតិវសេន, តត្ថាបិ ឯកេកាយ
គតិយា ខត្តិយាទិកុម្មនេវាទិបាត្តិអាទិជាតិវសេន ច។ និកិយ្យន្តិ សត្តា ឯត្ថ,
ឯតេន វាតិ និកាយោ, គោត្តចរណាទិវិភាគោ។ ជរាយ សភាវោ នាម
វយោហានិ, តស្មា ជរាតិ វយោហានិសម្ពាតស្ស សភាវស្ស និទ្ទេសោ,
ចាកជជរាវសេន និទ្ទេសោ ខណ្ឌិទ្ធាទិវសេន គហណាតោ។ ជីវណមេវ
ជីវណតា, ជីវន្តស្ស វា អាគារោ តា-សទ្ទេន វុត្តោ។ តេនាហ “អយំ
អាការនិទ្ទេសោ” តិ។ ទន្តាទីនំ វសេន ខណ្ឌំ ជាតំ ឯតស្សាតិ ខណ្ឌិតោ,
បុគ្គលោ។ តស្ស ភាវោ ខណ្ឌិទ្ធា។ បលិតំ ឯតស្ស អត្ថិតិ បលិតោ, តស្ស ភាវោ
ចាលិទ្ធា។ វលិ តថា ឯតស្សាតិ វលិត្តថោ, តស្ស ភាវោ វលិត្តចតា។ ឥមេ
ខណ្ឌិទ្ធានយោ ជរា។ វិការាវនំ ទស្សនវសេនាតិ វិបត្តិទស្សនវសេន។ វាតស្សាតិ
មហាតោ វាតក្ខន្ធស្ស។ ខណ្ឌិទ្ធាទិវសេន គតមគ្គោ ចាកដោ, តស្មា
ខណ្ឌិទ្ធាទិក្កហណំ ជរាយ កិច្ចនិទ្ទេសោតិ វុត្តន្តិ ទស្សតិ។ ន ច ខណ្ឌិទ្ធាទីនេវ
ជរាតិ កលលកាលតោ បកុតិ បុរិមរូចានំ ជរាបត្តក្ខណោ ឧប្បជ្ឈមាណនិ
បច្ឆិមរូចានិ បរិបក្ករូចានុរូចានិ បរិណាតបរិណាតានិ ឧប្បជ្ឈន្តិតិ អនុក្កមេន
សុបរិណាតរូចានំ បរិចាកកាលេ ឧប្បជ្ឈមាណនិ ខណ្ឌិទ្ធាទិសភាវានិ ឧប្បជ្ឈន្តិ,
តានិ ឧទកាទិមគ្គេសុ តិណារុក្ខសំភក្កតាទយោវិយ
បរិចាកគតមគ្គសម្ពាតេសុ បរិបក្ករូបេសុ ឧប្បន្នានិ “ជរាយ គតោ
មគ្គោ” ឥច្ឆេវ វុត្តានិ, ន ជរាតិ។

បកតិយាតិ ជលវិបច្ឆនបកតិយា, ជរាយ វា ចាបុណ្ហតព្ពំ ជលមេវបកតិ,
តាយ ជរា ទីបិតា។ សុប្បសន្នានីតិ សុដ្ឋ បសន្នានិ។ តមេវ សុប្បសន្នតំ កិច្ចតោ
ទស្សេតុំ “សុខមម្បី” តិអាទិ វុត្តំ។ តិក្ខុវិសទតា ហិ តេសំ ឥន្ទ្រិយានំ
សុប្បសន្នតា។ អាបុណ្ណិវាទីតិ អាគុណានិ។ អវិសទានីតិ អព្យត្តានិ។

កាម័ រូបធម្មសុបិ ខណ៌កជរា ធុរុបលក្ខិតា បដិច្ចដ្ឋាវ, សា បន យស្មា
សន្តានវសេន បវត្តិយា បរិព្យត្តាវ ហោតិ តិ “ចាកជជរា” ឥច្ឆេវ វុត្តា។ អរិច្ចិ
និរន្តរា ជរា អរិច្ចិជរា សតិ សន្តានេ សត្តានំ អនុប្បពន្ធតោ។ តតោ អញ្ញេស្វតិ
មន្តទសកាធិសុ បុព្វទសកាធិបរិច្ឆេទតោ អញ្ញេសុ យថាវុត្តេសុ។ អន្តរន្តរាតិ
តេសុ ឯវ វុត្តប្បការេសុ បុរិមទសកាធិតោ បច្ឆិមទសកាធិនំ អន្តរន្តរា។
វណ្ណាវិសេសាធិនន្តិ វណ្ណាវិសេសសណ្ឋានវិសេសសម្មស្សវិសេសាធិនំ។

វចនកវសេនាតិ ក-ការេន ហិ បទំ វឿត្តា វុត្តំ, តស្មា ចវនំ ចុតិ តិ វុត្តំ
ហោតិ។ តំ បន ឯកចតុបញ្ចវោការកវេសុ ចុតិយា អរិសេសតោ គហាណន្តិ
អាហា “ឯកចតុបញ្ចក្ខន្ធានំ សាមញ្ញវចន” ន្តិ។ ចវនកវសេនាតិ វា ចវនកស្ស
បុគ្គលស្ស វសេនាតិ អត្ថោ។ ចវនមេវ ចវនតាតិ អាហា “ភាវវចនេនា” តិ។
លក្ខណានិទស្សនន្តិ វយសម្ព័ន្ធតស្ស លក្ខណស្ស និទស្សនំ។ ចវនស្ស វា
អាគារោ តា-សន្តេន វុត្តោ “ចវនតា” តិ។ ភិជ្ជនំ ភេនោតិ វុត្តំ “ចុតិក្ខន្ធានំ
កង្កុប្បត្តិបរិធិបន” ន្តិ។ យថា ភិជ្ជស្ស យជស្ស កេនចិ បរិយាយេន
យនយជកាវេន ហំនំ នត្ថិ, ឯវំ ភិជ្ជនំ ខន្ធនន្តិ ចវនំ អន្តរហិតំ នាមាតិ អាហា
“អន្តរធានន្តិ... បេ... បរិធិបន” ន្តិ។ យោ មច្ចុតិ វុច្ចតិ ភេនោ, យញ្ច មរណំ
ចាលាចាតោ, តទុកយំ ឯកជ្ឈំ កត្វា វុត្តំ “មច្ចុ មរណ” ន្តិ ឯវំ វា ឯត្ថ អត្ថោ
ទដ្ឋញ្ញោ។ កាលស្ស អន្តកស្ស កិរិយាតិ យា លោកេ វុច្ចតិ, សា ចុតិ, មរណាន្តិ
អត្ថោ។ ចវនកាលោ ឯវ វា អនតិក្កមនីយត្វាវិសេសេន កាលោតិ វុត្តោតិ
តស្ស កិរិយា អត្ថតោ ចុតិក្ខន្ធានំ ភេនប្បត្តិយេវ។ “ចុតិ ចវនតា” តិអាទិនា
បុព្វេ វោហារមិស្សកេន និទ្ទិដ្ឋំ។

ឥនានិ និព្វត្តិតបរមត្ថនយេនេវ និទ្ទេសោតិ ទស្សេតុ “បរមត្ថេន ធិបេតុ” ន្តិ
វុត្តំ។ “ចវនកវសេនា” តិអាទិនា ហិ បុគ្គលវសេន ច វោហារាធិដ្ឋានា សំវណ្ណានា

កតា។ ន កិញ្ចា កឡើវំ និក្ខបកិ ឌីបចាតិកានំ បុតិក្ខន្ធានំ
អន្តរធានមេវហោតិ, តតោ បរំ ឧតុសមុជ្ជានុបសន្តតិ ន បវត្តតិ។
“ជាតិសមុទយា”តិអាទីសុ យំ វត្តតំ, តំ “តណ្ហាសមុទយា”តិអាទីសុ
វុត្តនយនេវ សក្កាវិញ្ញាតុន្តិន វុត្តំ។

ជរាមរណាវាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ជាតិវាវណ្ណានា

៩៣. ជាយនដ្ឋនាតិអាទិ អាយតនវសេន យោនីវសេន ច ធ្វីហិ ធ្វីហិ បទេហិ
សត្តសត្ត បរិយាទិយិត្វា ជាតី ទស្សេតុំ វុត្តំ។ សម្មាហរិវោទនិយំ (វិភ. អដ្ឋ.
១៩១) បន “ជាយមានកវសេន ជាតិ, សញ្ញាយនវសេន សញ្ញាតី”តិ វុត្តត្តា
តត្ថ ឯកេកេនេវ បទេន សត្តសត្ត បរិយាទិយិត្វា ជាតី ទស្សេតីតិ ទដ្ឋតំ។
សម្មុណ្ណា ជាតិ សញ្ញាតីតិ កត្វា “សា បរិបុណ្ណាយតនវសេន យុត្តា”តិ វុត្តំ។
ឯតេនេវ កេវលំ ជាតិសទ្ធន វុត្តាយ ជាតិយា អបរិបុណ្ណាយតនតា ទដ្ឋត្តា។
អភិព្យត្តា និព្ពត្តិ អភិនិព្ពត្តិ, ចាកជា និព្ពត្តិតិ អត្ថោ។ “តេសំ តេសំ
សត្តានំ...បេ.... អភិនិព្ពត្តិ”តិ សត្តវសេន បវត្តត្តា វោហារទេសនា។

តត្រ តត្រាតិ ឯត្ថ ចតុវោការភវេ ធ្វីន្នំ, ឯកវោការភវេ ធ្វីន្នំ,
សេសរូបធាតុយំ បដិសន្ធិក្ខណោ ឧប្បជ្ជមានានំ បញ្ចន្នំ, កាមធាតុយំ
វិកលាវិកលីទ្រិយវសេន សត្តន្នំ នវន្នំ ទសន្នំ, បុន ទសន្នំ, ឯកាទសន្នញ្ច
អាយតនានំ វសេន សង្កេហោ វេទិតញ្ចោ។ យទិបិ បុតិក្ខន្ធា អនន្តរានំ
បដិសន្ធិកធម្មានំ អនន្តរាទិនា បច្ចយា ហោន្តិ, យេ បន សមុទយា អជនកា, តេ
ឯត្ថ ឧបបត្តិភវោតិ អធិប្បតា។ ជនកោ ឯវ ភវោតិ អធិប្បតោតិ ទស្សេន្តោ
“ជាតិយា បច្ចយត្វតោ កម្មភវោ វេទិតញ្ចោ”តិ អាហា។

ជាតិវាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ភវវាវណ្ណានា

៩៤. ភាវនភវនជ្ជនភវោ ធុរិយោ។ តត្ថ កម្មភវោ “ភវតិ ឯតស្មា
ឧបបត្តិភវោ”តិ ភាវនជ្ជនភវោ។ អដ្ឋកថាយំ បន ឧបបត្តិភវំ “ភវតីតិ ភវោ”តិ
វត្ថា តស្ស ការណាត្ថា កម្មំ ផលូបចារេនភវោតិ អយមត្ថោ វុត្ថោ, ឧភយត្ថាបិ
ឧបបត្តិភវហេតុភាវនេត្ថ កម្មស្ស កម្មភវបរិយាយោតិ ធស្សីតំ ហោតិ។
សព្វថាបីតិ ភាវនភវនកុសលាកុសលឧបបត្តិសម្បត្តិភវហីនបណ្ឌិតាធិនា
សព្វប្បការេនបិ។ កាមភវោតិ វុត្ថំ កាមតណ្ហាហេតុកតោ កាមតណ្ហាយ
អារម្មណភាវតោ ច។ រូបភវូបកកម្មំ រូបភវោ, តថា អរូបភវូបកកម្មំ
អរូបភវោ, តំតំនិព្ពត្តក្ខន្ធា រូចារូបុបត្តិភវា, រូចារូបភវភាវោ បន តេសំ
“កាមភវោ”តិ ឯត្ថ វុត្ថនយេនេវ វេទិតញោ។

ភវវាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ឧបាទានវាវណ្ណានា

៩៥. ឧបាទានន្តិ ចតុត្ថិធម្មិ ឧបាទានំ។ យថា ហិ កាមស្សនេវសេន,
ភវស្សនេវសេន វា តំតំសុគតិភវូបកំ កម្មំ ករោន្តស្ស កាមុបាទានំ, ឯវំ
ឧច្ឆេទាធិមិច្ឆាភិនិវេសវសេនាតិ ចត្តារិបិ ឧបាទានានិ យថាវហំ តស្ស តស្ស
កុសលកម្មភវស្ស ឧបនិស្សយវសេនេវ បច្ចយា ហោន្តិ, អកុសលកម្មភវស្ស
អសហជាតស្ស អនន្តរស្ស ឧបនិស្សយវសេនបិ អារម្មណវសេនបិ។
សហជាតស្ស កាមុបាទានំ សហជាត-អញ្ញមញ្ញ-និស្សយ-សម្បយុត្ត-អត្ថិ-
អវិគត-ហេតុ-វសេន សត្តជាន, សេសឧបាទានានិ តត្ថ ហេតុបច្ចយភាវំ
បហាយ មគ្គបច្ចយំ បក្ខិបិទ្វា សត្តជាន បច្ចយា ហោន្តិ។ អនន្តរស្ស បន

អនន្តរសមនន្តរអនន្តរបដិស្សយនត្តិវិគតាសេវនវសេន បច្ចយា ហោរន្តិ។
តស្សីទម្សី សហជាតាធិតិ អាទិ-សទ្ទន សង្កហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ វត្ថុកាមំ
ឧបាទិយតិ ចិត្តំ, បុគ្គលោ វា ឯតេនាតិ អត្តោ។ តន្តិ វត្ថុកាមំ។ កាមេតីតិ
កាមោ ច សោ ឧបាទិយតីតិ ឧបាទានញ្ចាតិ យោជនា។ វុត្ថនយេនាតិ អភិធម្ម
វុត្ថនយេន។

សស្សតោ អត្តាតិ ឥទំ បុរិមទិដ្ឋិ ឧបាទិយមាណំ ឧត្តរទិដ្ឋិ និទស្សេតុំ វុត្ថំ។
យថា ឯសា ទិដ្ឋិ ទដ្ឋិ ករណាវសេន បុរិមំ បុរិមំ ឧត្តរា ឧត្តរា ឧបាទិយតិ, ឯវំ “នត្តិ
ទិដ្ឋ”ន្តិអាទិកាមីតិ។ អត្តគ្គហណំ បន អត្តវាឧបាទានន្តិ នយិទំ
ទិដ្ឋបាទានទស្សនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ លោកោ ចាតិ អត្តគ្គហណាវិនិមុត្តកហណំ
ទិដ្ឋបាទានភូតំ ឥធ បុរិមទិដ្ឋិឧត្តរទិដ្ឋិវចនេហិ វុត្ថន្តិ វេទិតព្ពំ។ សព្ពទិដ្ឋិកតស្ស
“ទិដ្ឋបាទាន”ន្តិ ឯតំ អធិវចនំ “សព្ពាបិ ទិដ្ឋិ ទិដ្ឋបាទាន”ន្តិ វចនតោ។

សីលព្ពតំ ឧបាទិយន្តិតិ សីលព្ពតំ “សុទ្ធិមគ្គោ”តិ ឧបាទិយន្តិ។ ឯតេន
មិច្ឆាភិទិវេសេន។ សយំ វា តំ មិច្ឆាភិទិវេសសហគតំ។
សីលព្ពតសហចរណតោ សីលព្ពតញ្ចា តំ ទដ្ឋិក្កាហការតោ ឧបាទានញ្ចាតិ
សីលព្ពតុបាទានំ។ ឯវំ សុទ្ធិតិ អភិទិវេសតោតិ ឯវំ គោសីលគោវតាទិចរណេន
សំសារសុទ្ធិតិ អភិទិវេសការតោ។ ឯតេន តំ សហចរណតោ អភិទិវេសស្ស
តំសន្តារហតំ ទស្សេតិ។

វេទន្តិ “អត្តិ មេ អត្តា”តិអាទិជា វោហារន្តិ។ ឯតេន ទិដ្ឋិកតេន។
អត្តវាទមត្តមេវាតិ អត្តាតិ វាចាមត្តមេវ។ ឯតេន វាចាវត្ថុមត្តមេតំ, យទិទំ
ពាហិរកបរិកប្បតោ អត្តាតិ ទស្សេតិ។

តណ្ហា កាមុចាទានស្សតិ ឯត្ថ “តត្ថ កតមំ កាមុចាទានំ? យោ កាមេសុ
កាមច្ឆន្ទោ កាមរកោ កាមនន្ទំ កាមតណ្ហា កាមស្មេហោ កាមបរិឡាហោ
កាមមុច្ឆា កាមជ្ឈោសានំ។ ឥទំ វុច្ឆតិ កាមុចាទាន”ន្តំ វចនតោ តណ្ហាទន្ធាត្ថំ
កាមុចាទានំ។ តណ្ហាទន្ធាត្ថន្តំ ច បុរិមតណ្ហាឧបនិស្សយបច្ចយតោ ទន្ធាត្ថតា
ឧត្តរតណ្ហា ឯវ។ កេចិ បនាហុ -

“អប្បត្តវិសយបត្ថនា តណ្ហា អន្ធការេ ចោរស្សហត្ថប្បសារណំវិយ,
សម្បត្តវិសយគ្គហណំ ឧចាទានំ តស្សេវ ភណ្ឌាគ្គហណំវិយា”តិ។
អប្បិច្ឆសន្តដ្ឋបដិបក្ខា ឯតេ ធម្មា បរិយេសនាវក្ខន្ធកម្មលាទិ, តស្មា
វុត្ថលក្ខណា តណ្ហា វុត្ថលក្ខណស្សេវ ឧចាទានស្ស អនាទន្ធស្ស
ឧបនិស្សយវសេន បច្ចយោ, អារម្មណាទិវសេនបិ បច្ចយោ ហោតិយេវ,
អនន្តរាទិនំ បន អនន្តរាទិវសេន បច្ចយោ។ សព្វស្សបិ ហិ លោកស្ស
តណ្ហាបរិយាយោបិ កាមុចាទានបរិយាយោបិ លព្ពតេវាតិ។ អវសេសានន្តិ
ទិដ្ឋចាទានាទិនំ។ សហជាតាទិវសេនាតិ សហជាតានំ សហជាតាទិវសេន,
អសហជាតានំ អនន្ធទុបនិស្សយាទិវសេនាតិ សព្វំ ហោជ្ជា វុត្ថនយេនេវ
វេទិតព្ពំ។

ឧចាទានវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

តណ្ហាវារវណ្ណានា

៩៦. “ចក្កសម្មស្សោ”តិអាទិ ជស្សស្ស មាតិតោ នាមំវិយ បុត្តស្ស វុត្ថតោ
តស្ស និស្សយភាវេន ឧប្បត្តិហេតុត្ថា, អារម្មណំ បន កេវលំ ឧប្បត្តិហេតុតិ
វុត្ថំ “សេដ្ឋិ...បេ.... នាម”ន្តិ។ កាមរកភាវេនាតិ វុត្ថកាមស្ស រដ្ឋនវសេន។ រូបំ
អស្សាទេន្តិ វុចារម្មណំ តណ្ហាភិនន្ធនាវសេន អភិរមមាណា ឯវ អស្សាទេន្តិ។

និច្ចនិអាទិនា ទិដ្ឋាភិក្ខុនាមុខេន រូបំ អភិរមន្តិ។ បេច្ច ន ភវិស្សតីតិ ភិដ្ឋិត្វា ន
ហោតិ បុន អនុប្បជ្ឈនតោ។ តថា សទ្ធកណ្ណាទយោបីតិ យថា រូបតណ្ហា
កាមរាគភាវេន សស្សតរាគវសេន ឧច្ឆេទរាគវសេនាតិ ច បវត្តិយា តិស្សោ
តណ្ហា, តថា សទ្ធកណ្ណា គន្ធរសដោជ្ជព្ពធម្មតណ្ហាបិ។ តណ្ហាវិចិវតានីតិ
តណ្ហាសមុទាទារា, សមុទាទារវសេន បវត្តតណ្ហាតិ អត្ថោ។

អដ្ឋត្ថិកស្សបាទាយាតិ (វិភ. អដ្ឋ. ៩៧៣; សំ. និ. ដ៏. ២.២.២) អដ្ឋត្ថិកំ
ខន្ធបញ្ចកំ ឧទាទាយ។ ឧបយោគត្ថេ ហិ ឥទំ សាមិវចនំ។ អស្មីតិ ហោតីតិ
យទេតំ អដ្ឋត្ថំ ខន្ធបញ្ចកំ ឧទាទាយ តណ្ហាមានទិដ្ឋិវសេន សមូហាកាហតោ
អស្មីតិ ឯវំ ហោតិ, តស្មី សតីតិ អត្ថោ។ ឥត្ថស្មីតិ ហោតីតិ ខត្តិយាទិសុ
“ឥទំបកាហេ អហ”ន្តិ ឯវំ តណ្ហាមានទិដ្ឋិវសេន ហោតីតិ ឥទមេត្ថ
អនុបនិធាយ គហាណំ។ ឯវមាទិនាតិ អាទិ-សន្ថេន “ឯវំស្មីតិ, អញ្ញាថាស្មីតិ,
ភវិស្សន្តិ, ឥត្ថំ ភវិស្សន្តិ, ឯវំ ភវិស្សន្តិ, អញ្ញាថា ភវិស្សន្តិ, អសស្មីតិ, សតស្មីតិ,
សិយន្តិ, ឥត្ថំ សិយន្តិ, ឯវំ សិយន្តិ, អញ្ញាថា សិយន្តិ, អទាហំ សិយន្តិ, អទាហំ ឥត្ថំ
សិយន្តិ, អទាហំ ឯវំ សិយន្តិ, អទាហំ អញ្ញាថា សិយ”ន្តិ (វិភ. ៩៧៣) ឥមេសំ
តណ្ហាវិចិវតានំ គហាណំ។ តត្ថ ឯវំស្មីតិ ឥទំ សមតោ ឧបនិធាយ គហាណំ,
យថា អយំ ខត្តិយោ, យថា អយំ ព្រាហ្មណោ, ឯវំ អហម្មីតិ អត្ថោ។
អញ្ញាថាស្មីតិ ឥទំ អសមណោ ឧបនិធាយ គហាណំ, យថា អយំ ខត្តិយោ, យថា
អយំ ព្រាហ្មណោ, តតោ អញ្ញាថា អហំ ហីនោ វា អធិកោ វាតិ អត្ថោ។ ឥតិ
ឥមាទិ បុព្ពេ វុត្តានិ ទ្វេតិ ឯតានិ បច្ចុប្បន្នវសេន ចត្តាវិ តណ្ហាវិចិវតានិ។
ភវិស្សន្តិអាទិនិ បន ចត្តាវិ អនាគតវសេន វុត្តានិ។ តេសំ បុរិមចតុក្កេ
វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។ អសស្មីតិ អសតីតិ អសំ។ និច្ចស្សេតំ អធិវចនំ,
តស្មា សស្សតោ អស្មីតិ អត្ថោ។ សតស្មីតិ សីទតីតិ សតំ។ អនិច្ចស្សេតំ
អធិវចនំ, តស្មា អសស្សតោ អស្មីតិ អត្ថោ។ ឥតិ ឥមាទិ ទ្វេ សស្សតុច្ឆេទវសេន

វុត្តានិ។ ឥតោ បរាជិ សិយន្តិអាជីនិ ចត្តារិ សំសយបរិវិតក្កវសេន វុត្តានិ, តានិ
បុរិមចតុក្កេ វុត្តនយេន អត្ថតោ វេទិតញ្ញានិ។ អថាហំ សិយន្តិអាជីនិ ចត្តារិ
“អបិ នាមាហំ ភវេយ្យ”ន្តិ ឯវំ បត្តនាកប្បនវសេន វុត្តានិ, តានិ បុរិមចតុក្កេ
វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ញានិ។

ឯត្ថ ច សស្សតុច្ឆេនវសេន វុត្តា ទ្វេ ទិដ្ឋិសីសា នាម, អស្មិ, ភវិស្សំ, សិយំ,
អថាហំ សិយន្តិ ឯតេ បន ចត្តារោ សុទ្ធសីសា ឯវ, “ឥត្ថស្មិ”តិអាទិយោ តយោ
តយោតិ ទ្វាទស សីសមូលកា នាម។ ឯវមេតានិ ទ្វេ ទិដ្ឋិសីសា, ចត្តារោ
សុទ្ធសីសា, ទ្វាទស សីសមូលកាតិ អជ្ឈត្តិកស្សចាទាយ អជ្ឈាវស្ស
តណ្ហារិចរិតានិ វេទិតញ្ញានិ។

ពាហិវស្សចាទាយាតិ ពាហិវំ ខន្ធបញ្ចកំ ឧទាទាយ។ ឥទម្បិ ហិ
ឧបយោគតេ សាមិវចនំ។ ឥមិនាតិ ឥមិនា វុបេន វា...បេ... វិញ្ញាណេន វាតិ ឯវំ
រូចាទីសុ ឯកមេវ “អហា”ន្តិ, ឥតវំ កិញ្ចនបលិពោធភាវេន គហេត្វា
តណ្ហាទិវសេន “អស្មិ”តិ អភិទិវិសតិ, “ឥមិនា”តិ អយមេត្ថវិសេសោ។ អស្មិតិ
ឥមិនា ខត្តេន វា ធលេន វា អភិសេកេន វា “ខត្តិយោហមស្មិ”តិ អភិទិវិសតិ។
ពាហិវរូចាទិនិស្សិតានីតិ ពាហិរាជិ បរសន្តតិបរិយាបន្នានិ រូបវេទនាទីនិ
និស្សិតានិ។ អជ្ឈាវសាតិ ឥមិនា “អស្មិ”តិអាទិនយប្បវត្តានិ អជ្ឈាវស, តានិ បុព្វេ
វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ញានិ។ “ឥមិនា”តិ ហិ អយមេវេត្ថវិសេសោ, តស្មា “ទ្វេ
ទិដ្ឋិសីសា”តិអាទិនា វុត្តនយេនេវ និទ្វារេត្វា វេទិតញ្ញា។ ឧភយំ បន ឯកជ្ឈំ កត្វា
អាហា “ធលីសា”តិ។

និទ្ទេសត្ថេនាតិ “ធលិមេ អាវុសោ តណ្ហាកាយា”តិអាទិនិទ្ទេសចាឡិយា
អត្ថវចនេន។ និទ្ទេសវិត្តារាតិ តស្ស ច និទ្ទេសស្ស អជ្ឈសតតណ្ហារិចរិតវសេន
វិត្តារេន។ វិត្តាវស្ស ច បុន សង្កហតោតិ ទ្វិហិ អាការេហិវិត្តារិតស្ស

អង្គរសត្វល្អាវវិចិត្របកេនស្ស ឆន្ទេវ តិស្សោយេវាតិ ច បុន សង្កហណាតោ
ច។

វិចាកវេទនា អធិប្បតាវិសេសតោ អត្តានំ អស្សនេតត្ថតោ។ តមេវ
ហិស្សា អស្សនេតត្ថតំ បកាសេតុំ “កថ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ អស្សននេនាតិ
អភិរតិយា។ មមាយន្តាតិ ធនាយន្តា។ ចិត្តការាទិនន្តិ អាទិ-សន្តេន
ឥដ្ឋវណ្ណាវម្ពណាយកានំ សង្កហោ។ សិប្បសន្តស្សនកាទិនន្តិ អាទិ-សន្តេន
វេជ្ជាទិនំ សង្កហោ។ វេជ្ជា ហិ រសាយតនោជារសេន តទុបត្ថម្ភិវសេន ច
ធម្មាវម្ពណស្ស នាយកា។ ស្វាយំ អាទិ-សន្តោ “វិណាវាទកាទិ”តិអាទិនា
បច្ឆេកញ្ច យោជេតញ្ចោ, បុត្តំ មមាយន្តាតិ បុត្តំ សម្មិយាយន្តា។ បុត្តាវិយ
ចេត្ត វេទនា ទដ្ឋញ្ច, សប្បាយសប្បិទិវាទិនិវិយ វេទនាយ បច្ឆយភូតានិ
ឥដ្ឋវាទិអារម្មណានិ, ធាតិវិយ វុចាទិនន្តិវម្ពណាយកា ចិត្តការាទយោ
ទដ្ឋញ្ច។

តណ្ហាវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វេទនាវារវណ្ណនា

៩៧. ចក្កុសម្ពស្សជា ឯវ វេទនា អតីតាទិភេទភិក្ខុ រាសិវសេន ឯកជ្ឈំ
គហេត្វា ឯកោ វេទនាកាយោ យថា វេទនាក្ខន្ធា, ឯវំ
សោតសម្ពស្សជាទិកាតិ ចាឡិយំ “ធម៌មេ អាវុសោ វេទនាកាយា”តិ វុត្តន្តិ
អាហា “វេទនាកាយាតិ វេទនាសម្មហា”តិ។ ចក្កុសម្ពស្សតោ ជាតា
ចក្កុសម្ពស្សជា វេទនា។ សា បន ឧចាទិន្នាបិ អនុចាទិន្នាបិ, តទុកយស្សបិ
សង្កណ្ណន្តេន អត្តវណ្ណនាយ កតត្តា អាហា “អយំ តាវេត្ត
សត្តសង្កាហិកកថា”តិ។ ឥធានិ “វិចាកវិធិ អយ”ន្តិ ឧចាទិន្នយេវ តណ្ហាត្តោ

“វិចាកវសេនា”តិអាទិមាហ។ មនោទ្វារ មនោវិញ្ញាណធាតុសម្បយុត្តាតិ
តទារម្មណមនោវិញ្ញាណធាតុសម្បយុត្តា។

អវសេសានន្តិ សម្បជីវ្ជនាទិវេទនានំ។ ឧបនិស្សយាទីតិ អាទិ-សន្តេន
អនន្តរាទីនំ សង្កហោ ទដ្ឋញ្ញោ។ អនន្តរាទញ្ញោ អនន្តរាទិវសេន, ឥតវេសំ
ឧបនិស្សយវសេន ជស្សោ បច្ចយោ ហោតិ, មនោទ្វារ បន តទារម្មណវេទនានំ
មនោសម្ពស្សោ ឧបនិស្សយវសេន បច្ចយោ។ អទ្ធាវិកានន្តិ ទ្វារវហិតានំ។ ន ហិ
បដិសន្ធិអាទិវេទនានំ កិញ្ចិ ទ្វារំ អត្ថិ។ សហជាតមនោសម្ពស្សសមុទយាតិ
ឯតេនស្ស តាសំ សហជាតកោដិយា បច្ចយការមាហ។

វេទនាវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ជស្សវារវណ្ណានា

៩៨. ចក្កំ និស្សយ ឧប្បន្នោ សម្ពស្សោ ចក្កសម្ពស្សោ។ បញ្ចវត្ថុកាតិ
ចក្ខាទិបញ្ចវត្ថុកា ចក្ខាទិបញ្ចវត្ថុសន្និស្សយា។ “ឧចាទិន្នកកថា ឯសា”តិ
ពារីសតិគ្គហណំ, បវត្ថិកថាភាវតោ លោកិយគ្គហណំ។
វិចាកមនសម្បយុត្តជស្សតិ វិចាកមនោវិញ្ញាណសម្បយុត្តា ជស្សា។
បច្ចយុប្បន្នេនវិយ បច្ចយេនបិ ឧចាទិន្នកេនេវ ភវិតព្ពន្ធិ “ធន្នំ ចក្ខាទីនំ
អាយតនាន”ន្តិ វុត្ថំ។

ជស្សវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សឡាយតនវារវណ្ណានា

៩៩. និទស្សនមត្តញ្ចេតំ, តស្មា យថា ឯត្ថ អរូបលោកាបេក្ខាយ
ធរដ្ឋាយតនញ្ច សឡាយតនញ្ច សឡាយតនន្តិ ឯកសេសោ ឥន្ទ្រតញ្ចោ, ឯវំ

យេស៊ូ បង្ហាញឲ្យឆ្លើយ ឧទាធិដ្ឋាន, បង្ហាញ បង អនុធាធិដ្ឋានតិច ឥតត្រូវ។ តែសំ
មតេន ពាហិរាយតន្ត្រីសេនបិ ឯកសេសោ វេទិតត្រូវ “ធម្មាយតនព្វ
សឡាយតនព្វ សឡាយតនព្វ សឡាយតន” ឆ្លើយវិសុទ្ធិមគ្គាបិ ឥមស្ស
អាគមស្ស អត្ថសំវណ្ណានាតិ អាហា “វិសុទ្ធិមគ្គ... បេ... វុត្តនយមេវា” តិ។ ឯស
នយោ អញ្ញត្ថាបិ វិសុទ្ធិមគ្គគ្រហឈោ។

សឡាយតនវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

នាមរូបវារវណ្ណានា

១០០. នមនលក្ខណាត្ថិ អារម្មណាភិមុខំ នមនសភារំ តេនវិនា
អបវត្តនតោ។ វុប្បនំ សីតាធិវិរោធិបច្ចយសន្និចាតេ វិសទិសុប្បត្តិ។ ឥមេ បន
តយោតិអាធិនា សព្វចិត្តប្បាទសាធារណវសេនេវ តំសង្ខារក្ខន្ធក្រហឈំ,
តស្មា យេ យត្ថ អសាធារណា, តេបិ អត្ថតោ គហិតាយេវាតិ ធស្សតិ។

ឧទាធិយិត្វាតិ បច្ចយេ កត្វា។ បច្ចយករណាមេវ ហិ បច្ចយុប្បន្នស្ស
បច្ចយក្ខតធម្មានំ ឧទាធិយនំ។ សម្មហសម្ពន្ធសាមិវចនំ ឯតត្ថិ “សម្មហត្ថ ឯតំ
សាមិវចន” ឆ្លើយវុត្តំ តេនវិនា សម្ពន្ធស្ស អភារតោ។ តេនាតិ តស្មា។ តំ សព្វម្បីតិ
តំ ក្ខតុចាធាយបភេទំ សព្វម្បី សត្វវិសតិវិធំ។ យស្ស នាមស្សាតិ
ចតុវេការកវេ នាមស្ស។ វិញ្ញាណម្បី តប្បិយាបន្ថមេវ វេទិតព្វំ។ រូបស្សាតិ
ឯកវេការកវេ រូបស្ស។ វិញ្ញាណំ បន បញ្ចវេការកវេ សង្ខារវិញ្ញាណាមេវ។
យស្ស បញ្ចវេការកវេ នាមរូបស្ស។ តស្ស វសេនាតិ សហជាតស្ស
សហជាតាធិវសេន, អនន្តរស្ស អនន្តរាធិវសេន, ឥតរស្ស ឧបនិស្សយាធិវសេន
តស្ស នាមស្ស យថាវហំ តស្ស តស្ស វិញ្ញាណស្ស បច្ចយកាវេ វេទិតត្រូវ។

នាមរូបវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

វិញ្ញាណវាវរណ្ណានា

១០១. តេភូមកវិចាកក្កហណោ ការណំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។ សង្ខារោ យស្ស
វិញ្ញាណស្សាតិ ឯត្ថ អដ្ឋវិជោបិ កាមាវចរមុញ្ញាភិសង្ខារោ សោឡសវិធស្ស
កាមាវចរវិចាកវិញ្ញាណស្ស, បញ្ចវិជោបិ រូចាវចរមុញ្ញាភិសង្ខារោ
បញ្ចវិធស្ស រូចាវចរវិចាកវិញ្ញាណស្ស, ឆ្វាធសវិជោបិ អមុញ្ញាភិសង្ខារោ
សត្វវិធស្ស អកុសលវិចាកវិញ្ញាណស្ស, ចតុត្ថិជោបិ អានេញ្ញាភិសង្ខារោ
ចតុត្ថិធស្ស អរូចាវចរវិចាកវិញ្ញាណស្ស យថាវហំ បដិសន្ធិបវត្តិសុ
កម្មបច្ចយេន ចេវ ឧបនិស្សយបច្ចយេន ច បច្ចយោ ហោតិ។ អយមេត្ត
សង្ខេទោ, វិត្តារោ បនវិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ, ២.៦២០) វុត្តនយេន វេទិតញ្ចោ។

វិញ្ញាណវាវរណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សង្ខារវាវរណ្ណានា

១០២. អភិសង្ខារលក្ខណោតិ អភិសញ្ចេតយិតសភារោ,
អាប្បហនលក្ខណោតិ អត្តោ។ ចោបនវសេនាតិ
កាយវិញ្ញាតិសង្ខាតចោបនវសេន។ តេន បញ្ចទ្វារិកចេតនា បដិក្ខិបតិ។
វចនភេទវសេនាតិ វាចានិច្ចារណាវសេន។ វចិវិញ្ញាតិសមុដ្ឋាបនវសេនាតិ
អត្តោ។ យថាវុត្តាវីសតិ, នវ មហគ្គតកុសលចេតនា ចាតិ ឯក្ខនតីស
មនោសញ្ចេតនា។ “កុសលានំ ឧបនិស្សយវសេនា”តិ វុត្តំ, ឯកច្ឆានំ
អារម្មណាវសេនបីតិ វុត្តព្ពំ។ សហជាតាធិវសេនាតិ សហជាត-អញ្ញាមញ្ញា-
និស្សយ-សម្មយុត្ត-អត្តិ-អវិគតហេតុវសេន, អនន្តរានំ
អនន្តរសមនន្តរអនន្តរបនិស្សយនត្តិវិគតាសេវនសេន បច្ចយោ។ អបិ-សន្តេន
ឧបនិស្សយំ សង្ខណ្ហាតិ។

សង្ខារវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អវិជ្ជាវារវណ្ណានា

១០៣. “ទុក្ខសង្ខារា”ន្តិ សង្ខេបតោ វុត្ថមត្តំ វិវិតំ “តត្ថា”តិអាទិ
អារទំ។ តន្តិ អញ្ញាណំ។ សតិបិ បហាតព្ពត្តេ បរិញ្ញេយ្យត្រូវសេន អន្តោគធំ។
ទុក្ខសង្ខារាស្សតិ វុត្ថសង្ខាតំ សម្មយុត្តខន្ធសង្ខាតញ្ច ទុក្ខសង្ខារាស្ស
អញ្ញាណស្ស។ តំ ហិស្ស និស្សយបច្ចយោ ហោតិ។ តស្សតិ ទុក្ខសង្ខារាស្ស
យាថាវលក្ខណបដិវេធនិវារណោតិ សង្ខតអវិបរិតសភាវបដិវិជ្ជនស្ស
និវារណោ។ ឯតេនស្ស បរិញ្ញាភិសមយសង្ខាតស្ស អរិយមគ្គបដិវេធស្ស
វិពន្ធកការមាហា។ ញ្ញាណប្បវត្តិយាតិ “ឥទំ ទុក្ខំ, ឯត្ថកំ ទុក្ខ”ន្តិ
អនុពុជ្ឈនាការាយ បុព្វភាគញ្ញាណប្បវត្តិយា។ ឯត្ថាតិ ទុក្ខសង្ខារា
អប្បនាទេនាតិ អវិស្សជ្ឈនេន។ ឯតេនស្ស អនុពោធសញ្ញាណស្សបិ
វិពន្ធកតមាហា។

តីហិ ការណេហិ វេទិតត្ថំ អន្តោគធាការតោ។ ឥធសម្មយុត្តខន្ធសេនេវ
វុត្ថតោ សមុទយេ អញ្ញាណំ ទដ្ឋត្ថំ។ ឯកេនេវាតិ ឥតរំ ការណាត្ថយំ
បដិក្ខិបតិ។ យទិបិ អញ្ញាណំ និរោធមគ្គេ អារម្មណំ ន ករោតិ, កុតោ
តទន្តោគធតព្ពត្ថតា, តេ បន ជានិតុកាមស្ស តប្បដិច្ចាទនេវសេន
អនិរោធមគ្គេសុ និរោធមគ្គក្តាហាហេតុតាវសេន ច បវត្តមាទំ “និរោធន
បដិបទាយញ្ច អញ្ញាណ”ន្តិ វុច្ចតិ។ តេនាហ “បដិច្ចាទនតោ”តិអាទិ។ តស្សត្ថោ
វុត្ថោយេវ។ គម្ពីរត្ថាតិ សភាវេនេវ គម្ពីរត្ថា។ អគាធអបតិជ្ជាភាវេន
តវិសយស្ស ញ្ញាណស្ស ឧប្បាទេតុំ អសក្កុណោយ្យត្ថា ទុទ្ធសំ។ បុរិមំ បន
សង្ខទ្ធយំ។ វញ្ញនីយដ្ឋេនាតិ វញ្ញកភាវេន អយាថាវភាវេន ឧបជ្ជានតោ
ទុទ្ធសត្ថា គម្ពីរំ, ន សភាវតោ, តស្មា តវិសយំ អញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ។ តត្ថាតិ

តស៊ី បុរិមសច្ចធូយេ អនិច្ចាទិសការវលក្ខណាស្ស ទុក្ខសត្តា ឯវ
និច្ចាទិវិបល្លាសវសេន បវត្តតិ អញ្ញាណាន្តិ អាណេត្វា សម្ពុទ្ធិតត្ថំ។

ឥនានិ និទ្ទេសវិភាគេនបិ អវិជ្ជាយ សច្ចេសុ បវត្តិវិភាគំ ទស្សេត្តំ
“អបិចា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ទុក្ខេតិ ឯត្ថកេន ភុម្មនិទ្ទេសេន។ សង្កហតោតិ
បរិញ្ញេយ្យតាយ ទុក្ខេន សង្កហតព្ពតោ។ តេន និទ្ធវារណាត្ថំ ទស្សេតិ។
ទុក្ខស្មិញ្ញំ អវិជ្ជា និទ្ធវារីយតិ, ន អញ្ញាស្មី។ វត្ថុតោតិ អាធារត្ថំ។ ទុក្ខសង្ខស្សយា
ហិ អវិជ្ជា។ អារម្មណតោតិ វិសយត្ថំ តំ អារព្ព បវត្តនតោ។ កិច្ចតោតិ
ព្យាបនត្ថំ ធាននវសេន តំ ព្យាបេត្វា បវត្តនតោ។ ឥមិនា នយេន សេសេសុបិ
អត្តោ វេទិតញ្ញោ។ អវិសេសតោតិ វិសេសាការតោ, វុត្តនយេន ទុក្ខាទិសុ
បវត្តិអាការវិសេសំ អគ្គហេតុតិ អត្តោ។ សភាវតោតិ សវសលក្ខណតោ។
ចតុន្នម្យំ សច្ចានំ អជាននសភាវា ហិ អវិជ្ជា។ កាមរាគភវរាគា
កាមាសវភវាសវាតិ អាហ “សហជាតាទិវសេនា”តិ។ ននុ អវិជ្ជា ឯវ
អវិជ្ជាសវេ, សោ កថំ អវិជ្ជាយ បច្ចយោតិ អាហ “បុព្វប្បដ្ឋា”តិអាទិ។

អវិជ្ជាវារវល្លាណា និដ្ឋិតា។

អាសវវារវល្លាណា

១០៤. អាសវវារេ អាសវ-សទ្ធត្ថោ អាសវវិចារោ ច ហេដ្ឋា វុត្តោយេវ។ កស្មា
បនាយំ វារោ វុត្តោ, ននុ អវិជ្ជាទិការ បដិច្ចសមុប្បាទទេសនាតិ ចោទនំ
សន្ទាយ “អយំ វារោ”តិអាទិ អារទ្ធី។ បដិច្ចសមុប្បាទបទេសូតិ
បដិច្ចសមុប្បាទកោដ្ឋាសេសុ។ ទ្វាទសកោដ្ឋាសា ហិ សត្ថុ
បដិច្ចសមុប្បាទទេសនា។ តស្សាបិ បច្ចយទស្សនវសេនាតិ នាយំ កាបិលានំ
មូលបកតិ វិយ អប្បច្ចយា, អថ ខោ សប្បច្ចយាតិ អវិជ្ជាយបិ

បច្ចុប្បន្នស្រុកស្រែន។ អាសវសមុទ្យយេនាតិ អតីតភវេ អាសវានំ សមុទ្យយេន
ឯតវហិ អវិជ្ជាយ សមុទ្យយោ, ឯតវហិ អវិជ្ជាយ សមុទ្យយេន អនាគតេ
អាសវសមុទ្យយេនាតិ ឯវំ អាសវាវិជ្ជានំ បច្ចុប្បន្នបច្ចុប្បន្នកកាវេន អបរាបរំ
បវត្តមាណំ អាទិកោដិអភាវេនេវ តន្តិមិត្តស្ស សំសារស្ស អាទិកោដិអភាវតោ
អនមតគ្គតាសិទ្ធិ វេទិតញ្ញា។

ទុត្តិស ឋានានិទិ ទុត្តិស សច្ចប្បដិវេជការណានិ, ទុត្តិស វា
ចតុសច្ចកម្មជ្ជានានិ។ ឥមម្ហា សម្មាទិដ្ឋិសុត្តាតិ យាយ អរិយសាវកោ សម្មាទិដ្ឋិ
នាម ហោតិ, សា អរិយា សម្មាទិដ្ឋិ ឯត្ថ វុត្តាតិ សម្មាទិដ្ឋិសុត្តំ, ឥតោ
សម្មាទិដ្ឋិសុត្តតោ។

ចតុសច្ចបរិយាយេហិទិ ចតុសច្ចាធិគមការណេហិ។
អរហត្តបរិយាយេហិទិ “សោ សត្តសោ រាគានុសយំ បហាយា” តិអាទិនា
អរហត្តាធិគមការណេហិ។ តេនាហ “ចតុសដ្ឋិយា ការណេហិ” តិ។

អាសវវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សម្មាទិដ្ឋិសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

១០. សតិបដ្ឋានសុត្តវណ្ណានា

១០៥. ជានបទិនោតិ (ធិ. និ. ដ៏. ២.៩៥) ជនបទវន្តោ, ជនបទស្ស វា ឥស្សរា
រាជកុមារា។ កោត្តវសេន កុរុ នាម។ តេសំ និវាសោ យទិ ឯកោ ជនបទោ, កថំ
ពហុវចនន្តិ អាហ “រុទ្ធិសទ្ធនា” តិ។ អក្ខរចិន្តកា ហិ ព្យាទិសេសុ ឋានេសុ យុត្ត
វិយ សលិដ្ឋវចនានិ (ចាលានិ ១.២៥១) ឥច្ឆន្តិ, អយមេត្ត រុទ្ធិ យថា អញ្ញត្តាបិ
“អន្តេសុ វិហារតិ, មល្លេសុ វិហារតី” តិ ច។ តត្ថិសេសនេ បន ជនបទ-សទ្ធនា ជាតិ-

សន្តោ ឯកវចនមេវ។ អដ្ឋកថាចរិយា បនាតិ បន-សន្តោវិសេសត្ថដោតនោ។
តេន បុព្វអត្ថវិសយតាយ ឯវំ តំ ពហុវចនន្តិ “ពហុកេ បនា”តិអាទិនា វត្តមានំ
វិសេសំ ធិបេតិ។ សុត្វាតិ មន្ទាតុមហារាជស្ស អានុការៈទស្សនានុសារេន
បរម្បរាគតំ កថំ សុត្វា។ អនុសំយាយន្តេនាតិ អនុវិចរន្តេន។ ឯតេសំ ឋានន្តិ
ចន្ទិមស្សិយមុខេន ចាតុមហារាជិកកវនមាហា។ តេនាហ “តត្ថ
អគមាសី”តិអាទិ។ សោតិ មន្ទាតុមហារាជា។ តន្តិ ចាតុមហារាជិកវដ្តំ។
គហេត្វាតិ សម្បជិដ្ឋិត្វា។ បុន បុដ្ឋិ បរិណាយករតនំ។ ទោវិកក្ខមិយំ តិដ្ឋន្តិ
សុធម្មាយ ទេវសភាយ ទេវបុរស្ស ច ចតុសុ ទ្វារេសុ អារក្ខាយ អធិកតត្តា។
ទិព្ភុក្ខសហស្សបដិមណ្ឌិតន្តិ ៩ទំ “ចិត្តលតាវន”ន្តិអាទិសុបិ យោជេតព្ភំ។

បថវិយំ បតិដ្ឋាសីតិ ភស្សិត្វា បថវិយា អាសន្នេ ឋានេ អដ្ឋាសិ, វត្វា ច
នចិរស្សេវ អន្តរធាយិ តេនត្ថកាវេន រញ្ជោ ចក្កវត្ថិស្សិយស្ស អភាវតោ។
“ចិរតំ កាលំ វត្វា”តិ អបរេ។ ទេវភាវោ ចាតុរហោសិ ទេវលោកេ
បវត្តិវិចាកធាយិនោ អបរាបរិយាយវេទនីយស្ស កម្មស្ស កតោកាសត្តា។
អវយវេ សិទ្ធាវិសេសោ សមុទាយស្ស វិសេសកោ ហោតីតិ ឯកម្មិ វដ្តំ
ពហុវចនេន វោហរិយតិ។

ទ-ការេន អត្ថំ វណ្ណាយន្តិ និរុត្តិនយេន។ កម្មាសោតិ កម្មាសចាទោ វុច្ឆតិ
ឧត្តរបទលោបេន យថា “រូបភវោ រូប”ន្តិ។ កថំ បន សោ កម្មាសចាទោតិ អាហ
“តស្ស កិរា”តិអាទិ។ ទមិតោតិ ឯត្ថ កិទិសំ ទមនំ អធិប្បតន្តិ អាហ
“ចោវិសាទការតោ បដិសេធិតោ”តិ។ ៩មេ បន ថេរាតិ មជ្ឈិមភាណកេ វទតិ,
តេ បន ចូឡកម្មាសទម្ពំ សន្ធាយ តថា វទន្តិ។ យក្ខិនិបុត្តោ ហិ កម្មាសចាទោ
អលីនសត្តកុមារកាលេ ពោធិសត្តេន តត្ថ ទមិតោ, សុតសោមកាលេ បន
ពារាណសិរាជា ចោវិសាទការបដិសេធិនេន យត្ថ ទមិតោ, តំ

មហាកម្មាសធម៌ ឆាម។ បុត្តោតិ វត្ថា អត្រដោតិ វចនំ
ឱវសបុត្តការវធស្សនត្ថំ។

យេហិ អារសិតបទេសោ កុរុវដ្ឋន្តិ នាមំ លភិ, តេ ឧត្តរកុរុតោ អាគតា
មនុស្សា តត្ថ វត្ថុតនិយាមេនេវ បញ្ចា សីលានិ វត្ថុសុ, តេសំ ទិដ្ឋានុកតិយា
បច្ឆិមា ជនតាតិ, សោ ទេសធម្មវសេន អវិច្ឆេទតោ វត្តមាណោ កុរុវត្តធម្មោតិ
បញ្ញាយិត្ថ, អយញ្ចា អត្តោ កុរុធម្មជាតកេន (ជា. ១.៣.៧២-៧៨) ទីបេតញ្ចោ។
សោ អបរភាគេ យត្ថ បឋមំ សំកិលិដ្ឋោ ជាតោ, តំ ទស្សេតុំ
“កុរុវដ្ឋវាសីន”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។ យត្ថ ភគវតោ វសនោកាសោ កោចិ វិហារោ ន
ហោតិ, តត្ថ កេវលំ គោចរតាមកិត្តនំ និទានកថាយ បកតិ, យថា
តំសក្កេសុ វិហារតិ ទេវទហំ នាម សក្កានំ និគមោតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ
“អវសនោកាសតោ”តិអាទិមាហា។

ឧទ្ទេសវារកថាវណ្ណានា

១០៦. កស្មា ភគវា ឥមំ សុត្តមភាសីតិ អសាធារណាសមុជ្ឈានំ បុច្ឆតិ,
សាធារណំ បន ចាកជន្តិ អនាមជ្ឈំ, តេន សុត្តនិក្ខេបោ បុច្ឆិតោតិ កត្វា ឥតរោ
“កុរុវដ្ឋវាសីន”ន្តិអាទិនា អបរជ្ឈាសយោយំ សុត្តនិក្ខេបោតិ ទស្សេតិ។ ឯតេន
ពាហិរសមុជ្ឈានំ វិភាវិតន្តិ ទដ្ឋត្ថំ។ អដ្ឋត្តិកំ បន អសាធារណញ្ចា
មូលបរិយាយសុត្តានិដីកាយំ វុត្តនយេនេវ វេទិតត្ថំ។ កុរុវដ្ឋ កិរ (ធី. និ. ដី.
២.៣៧៣) តទា តន្តិវាសីនំ សត្តានំ យេតុយ្យេន យោនិសោមនសិការវន្តតាយ
បុព្វេ ច កតបុញ្ញតាពលេន ឧតុអាទិសម្បន្នមេវ អហោសិ។ តេន វុត្ថំ
“ឧតុបច្ឆយាទិសម្បន្នត្តា”តិ។ អាទិ-សទ្ទេន ភោជនាទិសម្បត្តិ សន្តិល្អាតិ។
កេចិ បន “បុព្វេ កុរុវត្តធម្មានុជ្ឈានវាសនាយ ឧត្តរកុរុវិយ យេតុយ្យេន
ឧតុអាទិសម្បន្នមេវ ហោន្តំ ភគវតោ កាលេ សាតិសយំ ឧតុសប្បយាទិយុត្ថំ

តំ រដ្ឋអហោសី"តិ វេទន្តិ។ ចិត្តសរីរកល្លតាយាតិ ចិត្តស្ស សរីរស្ស ច
អរោគតាយ។ អនុគ្គហិតបញ្ញាពលាតិ លទ្ធិបការញ្ញាណានុភាវា, អនុ អនុ វា
អាចិណ្ឌាបញ្ញាតេជា។ ឯកវីសតិយា ហ្វានេស្វតិ កាយានុបស្សនាវសេន
ចុទ្ធសសុហ្វានេសុ, វេទនានុបស្សនាវសេន ឯកស្មី ហ្វានេ, តថា
ចិត្តានុបស្សនាវសេន, ធម្មានុបស្សនាវសេន បញ្ចសុ ហ្វានេស្វតិ ឯវំ
ឯកវីសតិយា ហ្វានេសុ។ កម្មជ្ជានំ អរហត្តេ បក្ខិបិទ្វាតិ ចតុសច្ចកម្មជ្ជានំ
យថា អរហត្តំ ចាបេតិ, ឯវំ ទេសនាវសេន អរហត្តេ បក្ខិបិទ្វា។
សុវណ្ណាចង្គោជកសុវណ្ណាមញ្ញសាសុ បក្ខិទ្វាតិ សុមនចម្បកាធិនាធិបុទ្ធានិ
មណីបុត្តាធិសត្តរតនាធិ ច យថា ភាជនសម្បត្តិយា សរិសេសំ សោភន្តិ,
កិច្ចករាធិ ច ហោន្តិ មនុញ្ញាភាវតោ, ឯវំ សីលទស្សនាធិសម្បត្តិយា
ភាជនវិសេសក្ខតាយ កុរុរជ្ជវាសិបរិសាយ ទេសិតា ច ភគវតោ អយំ ទេសនា
ភិយ្យោសោមត្តាយ សោភតិ, កិច្ចការី ច ហោតីតិ ឥមមត្តំ ទស្សេតិ "យថា ហិ
បុរិសោ"តិអាធិនា។ ឯត្ថាតិ កុរុរជ្ជេ។

បកតិយាតិ សរសតោ, ឥមិស្សា សតិបដ្ឋានសុត្តទេសនាយ បុព្វេបីតិ
អធិប្បាយោ។ អនុយុត្តាវិហារន្តិ សត្ត ទេសនានុសាវតោតិ អធិប្បាយោ។
វិស្សជ្ជអត្តការាធិ អនិច្ចាធិវសេន កិស្មិញ្ច យោធិសោមនសិការេ ចិត្តំ
អនិយោជេត្វា រូចាធិអារម្មណេ អភិរតិវសេន វិស្សជ្ជចិត្តេន ភវិតុំ ន វដ្តតិ,
បមាធិវិហារំ បហាយ អប្បមត្តេន ភវិតព្ពន្ធិ អធិប្បាយោ។

ឯកាយនោតិ ឯត្ថ អយន-សន្នោ មគ្គបរិយាយោ។ ន កេវលមយនមេវ,
អថ ខោ អញ្ញេបិ ពហូ មគ្គបរិយាយាតិ បទុទ្ធារំ ករោន្តោ "មគ្គស្ស ហិ"តិអាធិ
វត្វា យធិ មគ្គបរិយាយោ អយន-សន្នោ, កស្មា បុន មគ្គោតិ វុត្តន្តិ ចោធនំ
សន្ធាយាហ "តស្មា"តិអាធិ។ តត្ថ ឯកមគ្គោតិ ឯកោ ឯវ មគ្គោ។ ន ហិ

និព្វានគាមី មគ្គោ អញ្ញោ អត្ថិតិ។ ននុ សតិបដ្ឋានំ វេទ “មគ្គោ” តិ អធិប្បតំ,
 តទញ្ញោ ច ពហូ មគ្គធម្មា អត្ថិតិ? សច្ចំ អត្ថិ, តេ បន សតិបដ្ឋានគ្គហណោនេវ
 គហិតា តទវិជាការតោ។ តថា ហិ ព្រាណាវីរិយាទយោ និទ្ទេសេ គហិតា។
 ឧទ្ទេសេ បន សតិយា វេ គហណំ វេនេយ្យន្ត្រាសយវសេនាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ន
 ទ្វេធាបថក្ខតោតិ ឥមិនា ឥមស្ស មគ្គស្ស អនេកមគ្គតាការំ វិយ
 អនិព្វានគាមិភាវការញ្ច ទស្សេតិ។ ឯកេនាតិ អសហាយេន។ អសហាយតា
 ច ទុវិជា អត្តទុតិយតាការេន វា, យា “រូបកដ្ឋកាយតា” តិ វុច្ចតិ,
 តណ្ហាទុតិយតាការេន វា, យា “បរិវិត្តចិត្តតា” តិ វុច្ចតិ។ តេនាហ “រូបកដ្ឋន
 បរិវិត្តចិត្តតា” តិ។ សេដ្ឋោបិ លោកេ “ឯកោ” តិ វុច្ចតិ “យាវ បរេ ឯកតោ
 ករោសី” តិ អាទិសូតិ អាហ “ឯកស្សតិ សេដ្ឋស្ស” តិ។ យទិ សំសារតោ
 និស្សរណាដ្ឋោ អយនដ្ឋោ អញ្ញោសម្មិ ឧបនិស្សយសម្មន្ទានំ សាធារណោ កថំ
 ភគវតោតិ អាហ “កិញ្ចាបី” តិ អាទិ។ ឥមស្សី ខោតិ ឯត្ថ ខោ-សន្តោ អវជារណោ,
 តស្មា ឥមស្សី យេវាតិ អត្តោ។ ទេសនាកេនាយេវ ហោសោ, យទិទំ មគ្គោតិ វា
 អយនោតិ វា។ តេនាហ “អត្តោ បនេកោ” តិ។

នាធាមុខការណនយប្បវត្តោតិ កាយានុបស្សនាទិមុខេន តត្ថាបិ
 អាធាបាធាទិមុខេន ភាវនានយេន បវត្តោ។ ឯកាយនន្តិ ឯកគាមិនំ,
 និព្វានគាមិនន្តិ អត្តោ។ និព្វានញ្ញិ អទុតិយត្ថា សេដ្ឋត្ថា ច “ឯក” តិ វុច្ចតិ។
 យថាហ “ឯកញ្ញិ សច្ចំ ន ទុតិយមត្ថិ” តិ (សុ. និ. ៨៩០) “យាវតា, ភិក្ខុវេ, ធម្មា
 សដ្ឋតា វា អសដ្ឋតា វា, វិរាគោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី” តិ (អ. និ. ៤.៣៤; ឥតិវុ.
 ៩០) ច។ ខយោ វេ អន្តោតិ ខយន្តោ, ជាតិយា ខយន្តំ ទិដ្ឋវាតិ ជាតិខយន្តទស្សី។
 អវិភាគេន សព្វេបិ សត្តេ ហិ តេន អនុកម្មតីតិ ហិតានុកម្មី។ អតវីសូតិ
 តវីសុ។ បុព្វេតិ បុរិមកា ពុទ្ធា, បុព្វេ វា អតីតកាលេ។

តន្ត្រី តំ តេសំ វេទនំ, តំ វា កិរិយាវុត្តិវាចកត្តំ ន យុដ្ឋតិ។ ន ហិ
សន្នេយ្យប្បធានតាយ សត្តវាចិនោ ឯក-សទ្ធស្ស កិរិយាវុត្តិវាចកតា អត្ថិ។
“សកិម្មិ ឧទ្ធចំ គន្ធយ្យា” តិ អាទិសុ (អ. និ. ៧.៧២) វិយ “សកិ អយនោ” តិ សមិទា
ព្យញ្ញនេន ភវិតតំ។ ឯវំ អត្ថំ យោជេត្វា តិ ឯវំ បទត្ថំ យោជេត្វា។ ឧភយថាបី តិ
បុរិមនយេន បច្ឆិមនយេន ច។ ន យុដ្ឋតិ សធាធិប្បតមគ្គស្ស អនេកវាវំ
បវុត្តិសញ្ញាវតោ។ តេនាហ “កស្មា” តិ អាទិ។ អនេកវាវម្មិ អយតី តិ
បុរិមនយស្ស, អនេកព្យាស្ស អយនំ ហោតី តិ បច្ឆិមនយស្ស ច បដិក្ខេបោ។

សមស្មី បទេតិ “ឯកាយនោ អយំ ភិក្ខុវេ មគ្គោ” តិ សមស្មី វាក្យេ, សមស្មី វា
“បុព្វភាគមគ្គោ លោកុត្តរមគ្គោ” តិ សំសយដ្ឋានេ។ មិស្សកមគ្គោ តិ
លោកិយេន មិស្សកោ លោកុត្តរមគ្គោ។ វិសុទ្ធិអាទិនំ និប្បវិយាយហេតុ
សន្តណ្ណោ អាចរិយត្ថេវេ “មិស្សកមគ្គោ” តិ អាហ, ឥតវេ បរិយាយហេតុ
សធាធិប្បតោ តិ “បុព្វភាគមគ្គោ” តិ។

សទ្ធិ សុត្វាវា តិ “កាលោ, ភន្តេ, ធម្មស្សវនាយា” តិ កាលារោចនសទ្ធិ សុត្វា។
ឯវំ ឧក្ខិបិត្វា តិ។ ឯវំ “មធ្យំ សមំ កុហំ ធម្មោ” តិ អនធម្មោ ឧប្បការំ វិយ
បគ្គហេត្វា នវិចរន្តិ។ អាលុឡើ តិ តិ វិលុឡិ តោ អាកុលោ ហោតី តិ អត្ថោ។
ឯកាយនមគ្គោ វុច្ឆតិ បុព្វភាគសតិបដ្ឋានមគ្គោ តិ។ ឯត្តាវតា សធាធិប្បតត្ថេ
សិទ្ធិ តស្សេវ អលង្ការត្ថំ សោ បន យស្ស បុព្វភាគមគ្គោ, តំ ធស្សេតុ
“មគ្គានដ្ឋង្គិកោ” តិ អាទិកា គាថាបិ បដិសម្ពិទាមគ្គតោវ អានេត្វា ឋបិតា។

និព្វានគមនដ្ឋេនា តិ និព្វានំ គច្ឆតិ អធិគច្ឆតិ ឯតេនា តិ និព្វានគមនំ, សោ
ឯវំ អវិបរីតសភាវតាយ អត្ថោ, តេន និព្វានគមនដ្ឋេន,
និព្វានាធិកមុចាយតាយា តិ អត្ថោ។ មគ្គនីយដ្ឋេនា តិ គវេសិតព្ពតាយ,
“គមនីយដ្ឋេនា” តិ វា ថាហៅ, ឧបគន្ធព្ពតា តិ អត្ថោ។ វាគាធិហី តិ។ សមិទា

រាគនោសមោហានំយេវ គហាលំ “រាកោ មលំ, នោសោ មលំ, មោហោ មល”ន្តិ
(វិ.ភ. ៩២២) វចនតោ។ “អភិជ្ឈាវិសមលោភាធិបី”តិ បន ឥមិនា សព្វេសម្បិ
ឧបក្កិលេសានំ សន្តិល្លានត្ថំ តេ វិសុំ ឧទ្ធជា។ **សត្តានំវិសុទ្ធិយា**តិ វុត្តស្ស
អត្តស្ស ឯកន្តិកតំ ធស្សេន្តោ “**តថា បី**”តិ អាធិមាហា។ កាមំ “វិសុទ្ធិយា”តិ
សាមញ្ញោជោតនា, ចិត្តវិសុទ្ធិ ឯវ បនេត្ត អធិប្បតាតិ ធស្សេតុំ “**រូបមលវសេន
បនា**”តិ អាធិ វុត្តំ។ ន កេវលំ អដ្ឋកថាវចនមេវ, អថ ខោ ឥធមេត្ត
អាហាច្ឆកាសិតន្តិ ធស្សេន្តោ “**តថា បី**”តិ អាធិមាហា។

សា បនាយំ ចិត្តវិសុទ្ធិ សិដ្ឋមាណ យស្មា សោកាធិនំ អនុប្បាយ វិសុត្តតិ,
តស្មា វុត្តំ “**សោកបរិទេវានំ សមតិក្កមាយា**”តិ អាធិ។ តត្ថ សោចនំ
ញាតិព្យសនាធិនិមិត្តំ ចេតសោ សន្តាហោ អន្តោនិដ្ឋានំ សោកោ។
ញាតិព្យសនាធិនិមិត្តមេវ សោកាធិកតាយ “កហំ, ឯកបុត្តក, កហំ,
ឯកបុត្តកា”តិ បរិទេវវសេន លបនំ **បរិទេវោ**, អាយតី អនុប្បជ្ជនំ ឥធម
សមតិក្កមោតិ អាហា “**បហានាយា**”តិ។ តំ បនស្ស សមតិក្កមាវហតំ
និធស្សនវសេន ធស្សេន្តោ “**អយំ បី**”តិ អាធិមាហា។

តត្ថ យំ បុព្វេ តំវិសោធនេបីតិ អតីតេសុ ខន្ធសុ
តណ្ហាសំកិលេសវិសោធនំ វុត្តំ។ បច្ឆាតិ បរតោ។ តេតិ តុយ្ហំ។ មាហូតិ មា
អហ។ **កិញ្ចនន្តិ** រាគាធិកិញ្ចនំ។ ឯតេន អនាគតេសុ ខន្ធសុ
សំកិលេសវិសោធនំ វុត្តំ។ មជ្ឈេតិ តទុភយវេមជ្ឈេ។ នោ ចេ គហស្សសីតិ ន
ឧបាធិយិស្សសិ ចេ។ ឯតេន បច្ឆប្បន្នេ ខន្ធបពន្ធទ ឧបាធានប្បវត្តិ វុត្តា។
ឧបសន្តោ ចរិស្សសីតិ ឯវំ អន្តត្ថយគតសំកិលេសវិសោធនេ សតិ
និព្វតសព្វបរិឡាហតាយ ឧបសន្តោ ហុត្វាវិហរិស្សសីតិ អរហត្តនិក្ខុជេន
កាចំ និដ្ឋបេសិ។ តេនាហា “**ឥមំ កាថ**”ន្តិ អាធិ។

បុត្តាតិ ឡើយ, អញ្ជើញ វា យេ កេចិ។ បិតាតិ ជនកោ។ ពន្ធវាតិ ញាតកា។
អយញ្ជេត្ត អត្ថោ - បុត្តា វា បិតា វា ពន្ធវា វា អន្តរកេន មច្ចុនា អធិបន្នស្ស
អភិក្ខតស្ស មរណតោ តាណាយ ន ហោន្តិ, តស្មា នត្ថិ ញាតិសុ តាណាតាតិ។
ន ហិ ញាតិនំ វសេន មរណតោ អារក្ខា អត្ថិ, តស្មា បជាចារេ “ឧភោ បុត្តា
កាលកតា” តិអាទិនា (អប. ថេរី ២.២.៤៩៨) មា និរត្តកំ បរិទេវី, ធម្មយេវ បន
យាថាវតោ បស្សតិ អធិប្បាយោ។

សោតាបត្តិដលេ បតិជ្ជិតាតិ យថានុលោមំ បវត្តិតាយ សាមុក្កំសិកាយ
ធម្មទេសនាយ បរិយោសានេ សហស្សនយបដិមណ្ឌិតេ សោតាបត្តិដលេ
បតិជ្ជហិ។ កថំ បនាយំ សតិបដ្ឋានមគ្គវសេន សោតាបត្តិដលេ បតិជ្ជាសីតិ
អាហា “យស្មា បនា” តិអាទិ។ ន ហិ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានកថាយ វិនា សាវកានំ
អរិយមគ្គាធិគមោ អត្ថិ។ “ឥមំ កាថំ សុត្វា” តិ បន ឥទំ សោកវិនោទនវសេន
បវត្តិតាយ កាថាយ បឋមំ សុតត្តា វុត្តំ។ ឯស នយោ ឥតរកាថាយបិ។
ការវនាតិ បញ្ញាការវនា។ សា ហិ ឥនាធិប្បតា។ តស្មាតិ យស្មា រូបាទីនំ
អនិច្ចាទិតោ អនុបស្សនាបិ សតិបដ្ឋានការវនា, តស្មា។ តេបីតិ
សន្តតិមហាមត្តបជាចារា។

បញ្ចសតេ ចោវេតិ សតសតចោវបរិវារេ បញ្ច ចោវេ បដិចាជិយា
បេសេសិ។ តេ អរញ្ញំ បរិសិទ្ធា ថេរំ បរិយេសន្តា អនុក្កមេន ថេរស្ស សមីបេ
សមាគន្ធិសុ។ តេនាហា “តេ គន្ធា ថេរំ បរិវារេត្វា និសីទីសុ” តិ។ វេទនំ វិក្ខម្កេត្វា
បីតិចាមោជ្ឈំ ឧប្បជ្ជិតិ សម្ពុត្តោ។ ថេរស្ស ហិ សីលំ បច្ចវេក្ខតោ សុបរិសុទ្ធិំ សីលំ
និស្សាយ ឧឡារំ បីតិចាមោជ្ឈំ ឧប្បជ្ជមានំ ឡុដ្ឋិភេទជនិតំ ទុក្ខវេទនំ វិក្ខម្កេសិ។
ចាទានីតិ ចាទេ។ សញ្ញាបេស្សមីតិ សញ្ញត្តិ ករិស្សមិ។ អធិយាមីតិ ជិគុច្ឆាមិ។
ហារាយាមីតិ លជ្ជាមិ។ វិបស្សិសន្តិ សម្មសី។

បចលាយផ្កានន្តិ បចលាយនំ និទ្ទំ ឧបគតានំ។ វតសម្បជ្ឆោតិ
ធុតចរណសម្បជ្ឆោ។ បមាទន្តិ បចលាយនំ សន្ធាយាហ។ ឡិវុទ្ធមានសោតិ
ឧបរុទ្ធអធិបិតោ។ បញ្ញាស្មិន្តិ សរីរេ។ សរីរញ្ចំ ញ្ញារុសម្ពន្ធអធិសង្ឃាតតាយ ៩៨
“បញ្ញា”ន្តិវុត្តំ។

បីតវណ្ណាយ បដាកាយ បរិហារណតោ មល្លយុទ្ធិត្ថកតាយ ច
បីតមល្លោ។ តិសុ រដ្ឋេស្វតិ បណ្ឌោចោឡកោឡរដ្ឋេសុ។ មល្លា សីហឡធិបេ
សក្ការសម្មានំលកន្តីតិ តម្កបណ្ឌិធិបំ អាគម្ម។ តំយេវ អង្គសំ កត្វាតិ
“រូបាទយោ ‘មមា’តិ ន គហោតញ្ចា”តិ ន តុម្ហាកវគ្គេន (សំ. និ. ៣.៣៣-៣៤)
បកាសិតមត្តំ អត្ថនោ ចិត្តមត្តហត្ថិនោ អង្គសំ កត្វា។ ជណ្ឌាកេហិ ចង្គមតិ
“និសិន្នេ និទ្ទាយ អវសរោ ហោតី”តិ។ ព្យាករិត្វាតិ អត្ថនោ វិរិយាម្ពស្ស
សដលតាបវេទនមុខេន សព្វាប្បចារីនំ ឧស្សហំ ជនេន្តោ អញ្ចំ ព្យាករិត្វា។
ភាសិតន្តិ វចនំ។ កស្ស បន តន្តិ អាហា “ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស, សព្វលោកគ្គវាទិនោ”តិ។
ន តុម្ហាកន្តិអាទិ តស្ស បវត្តិអាការទស្សនំ។ តយិទំ មេ សង្ខារានំ
អច្ចន្តវ្យបសមការណាន្តិ ទស្សន្តោ “អនិច្ចាវតា”តិ កាចំ អាហារិ។ តេន
ឥធានាហំ សង្ខារានំ ខណោ ខណោ ភក្កសង្ខាតស្ស រោគស្ស អភាវេន អរោគោ
បរិនិព្វតោតិ ទស្សតិ។

អស្សាតិ សក្កស្ស។ ឧបបត្តិ ទេវុបបត្តិ។ បុនចាកតិការ អហោសិ
សក្កភាវេនេវ ឧបបន្នត្តា។ សុព្រហ្មាតិ វិវំ នាមោ។ អច្ចរានំ និយ្យបបត្តិ ទិស្វា
តតោ បកុតិ សតតំ បវត្តមាទំ អត្ថនោ ចិត្តត្រាសំ សន្ធាយាហ “និច្ចំ
ឧត្រស្គមិទំ ចិត្ត”ន្តិអាទិ។ តត ឧត្រស្គន្តិ សន្តស្គំ ភីតំ។ ឧត្តិគ្គន្តិ សិរីគ្គំ។ ឧត្រស្គន្តិ
វា សិរីគ្គំ។ ឧត្តិគ្គន្តិ ភយវសេន សហ កាយេន សញ្ចាលិតំ។ អនុប្បន្នេស្វតិ
អនាគតេសុ។ កិច្ចេស្វតិ ទុក្ខេសុ។ និមិត្តត្ថេ ភុម្មវចនំ, ភាវីទុក្ខបវត្តិនិមិត្តន្តិ

អត្ថោ ឧប្បតិកេស្វតិ ឧប្បន្នេសុ កិច្ចេស្វតិ យោជនា, តទា អត្ថនោ បរិវាស្ស
ឧប្បន្នុក្ខនិមិត្តន្តិ អធិប្បាយោ។

ពោជ្ឈាតិ ពោធិតោ, អរិយមគ្គតោតិ អត្ថោ។ អញ្ញាត្រាតិ ច បទំ អបេក្ខិត្វា
និស្សក្កវចនំ, តស្មា ពោធិ ឋបេត្វាតិ អត្ថោ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។
តបសាតិ តចោកម្មតោ។ តេន មគ្គាធិគមស្ស ឧចាយភូតំ
ធុតង្គសេវនាទិសល្លេខបដិបទំ ទស្សេតិ។ ឥន្ទ្រិយសំវរាតិ មនច្ឆជ្ជានំ ឥន្ទ្រិយានំ
សំវរណតោ។ ឯតេន សតិសំវរសីសេន សព្ពម្បី សំវរសីលំ,
លក្ខណាហារនយេន វា សព្ពម្បី ចតុចារិសុទ្ធិសីលំ ទស្សេតិ។ សព្ពនិស្សគ្គាតិ
សព្ពបដិទិស្សជ្ជនតោ សព្ពកិលេសប្បហានតោ។ កិលេសេសុ ហិ និស្សរដ្ឋេសុ
កម្មវដ្តំវិចារកវដ្តញ្ច និស្សជ្ឈមវ ហោតីតិ។ សោត្តិន្តិ ខេមំ អនុបទ្ធពតំ។

ញាយតិ និច្ឆយេន កមតិ និព្វានំ, តំ វា ញាយតិ បដិវដ្ឋិយតិ ឯតេនាតិ
ញាយោ, អរិយមគ្គាតិ អាហា “ញាយោ វុច្ចតិ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ”តិ។
តណ្ហាវានិវាហិតត្ថាតិ តណ្ហាសម្ពាទាវានិវាហិតត្ថា។ តណ្ហា ហិ ខន្ធហិ ខន្ធ,
កម្មនា វា ជលំ, សត្តេហិ វា ធុក្ខំវិនតិ សំសិព្ពតីតិ វានន្តិ វុច្ចតិ។ តយំទំ នត្ថិ ឯត្ថ
វានំ, ន វា ឯតស្មី អធិគតេ បុគ្គលស្ស វានន្តិ និព្វានំ, អសម្ពតា ធាតុ។
បរមច្ឆយេនវិនា បច្ចក្ខករណំ សច្ចិកិរិយាតិ អាហា “អត្ថបច្ចក្ខតាយា”តិ។

ននុ “វិសុទ្ធិយា”តិ ចិត្តវិសុទ្ធិយា អធិប្បេតត្តាវិសុទ្ធិគ្គហណេវេត្ថ
សោកសមតិក្កមាទយោបិ គហិតា ឯវ ហោន្តិ, តេ បុន កស្មា គហិតាតិ
អនុយោគំ សន្ធាយ “តត្ថ កិញ្ចាបី”តិអាទិ វុត្ថំ។ សាសនយុត្តិកោវិទេតិ
សច្ចបដិច្ចសមុប្បាទាទិលក្ខណាយំ ធម្មនីតិយំ ធរកេ។ តំ តំ អត្ថំ ញាបេតីតិ
យេ យេ ពោធនេយ្យបុគ្គលា សម្ពេបវិត្តារាទិវសេន យថា យថា ពោធតត្តា,
អត្ថនោ ទេសនាវិលាសេន ភគវា តេ តេ តថា តថា ពោធន្តោ តំ តមត្ថំ

ញាបេតិ។ តំ តំ ចាកដំ កត្វា ធស្សេន្តោតិ អត្ថាបត្តិ អគណេន្តោ តំ តំ អត្ថំ
ចាកដំ កត្វា ធស្សេន្តោ។ ន ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធា
អត្ថាបត្តិញាបកាធិសាធនីយវចនាតិ។ សំវត្ថុតិ ជាយតិ, ហោតិ អត្ថោ។
យស្មា អនតិ ក្កន្តសោកបរិទេវស្ស ន កនាចិ ចិត្តវិសុទ្ធិ អត្ថិ
សោកបរិទេវសមតិក្កមមុខេនេវ ចិត្តវិសុទ្ធិយា ឥជ្ឈនតោ, តស្មា អាហា
“សោកបរិទេវានំ សមតិក្កមេន ហោតិ” តិ។ យស្មា បន ទោមនស្សបច្ចយេហិ
ទុក្ខធម្មហិ បុដ្ឋំ បុទុដ្ឋនំ សោកាធលោ អភិកវន្តិ, បរិញ្ញាតេសុ ច តេសុ តេ ន
ហោតិ, តស្មា វុត្ថំ “សោកបរិទេវានំ សមតិក្កមោ ទុក្ខទោមនស្សានំ
អត្ថផ្កមេនា” តិ។ ញាយស្សាតិ អគ្គមគ្គស្ស តតិយមគ្គស្ស ច។ តទទិគមេន ហិ
យថា ក្កមំ ទុក្ខទោមនស្សានំ អត្ថផ្កមោ។ សច្ចិកិរិយាភិសមយសហការីបិ
ឥតរាភិសមយោ តទវិជាការតោ សច្ចិកិរិយាភិសមយហេតុកោវិយ វុត្ថោ
“ញាយស្សាធិគមោ និព្វានស្ស សច្ចិកិរិយាយា” តិ។ ដលញាណេន វា
បច្ចក្កករណំ សន្ធាយ វុត្ថំ “និព្វានស្ស សច្ចិកិរិយាយា” តិ។
សម្មទានវចនញោតំ ទដ្ឋតំ។

វណ្ណាភណានន្តិ បសំសាវចនំ។ តយិទំ ន ឥដេវ, អថ ខោ អញ្ញត្ថាបិ សត្ថា
អកាសិយេវាតិ ធស្សេន្តោ “យថេវ ហិ” តិអាទិមាហា។ តត្ថអាទិម្ហិ កល្យាណំ,
អាទិ វា កល្យាណំ ឯតស្សាតិ អាទិកល្យាណំ។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ
នយោ។ អត្ថសម្មត្តិយា សាត្ថំ។ ព្យញ្ញនសម្មត្តិយា សព្វញ្ញនំ។
សីលាទិបញ្ចធម្មក្ខន្ធចារិប្បវតោ ឧបនេតព្ពស្ស អភាវា ច កេវលបរិបុណ្ណំ។
និរុបក្កិលេសតោ អបនេតព្ពស្ស អភាវា ច បរិសុទ្ធិ។ សេដ្ឋចរិយការតោ
សាសន ព្រហ្មចរិយំ មគ្គព្រហ្មចរិយញ វោ បកាសេស្សមីតិ អយមេត្ត
សន្និទោ, វិត្ថារោ បន វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១៤៧) វុត្ថនយេន វេទិតញោ។
អរិយវំសាតិ អរិយានំ ពុទ្ធាធិនំ វំសា បវេណិយោ។ អគ្គញ្ញាតិ “អគ្គា” តិ

ជានិតព្វា សព្វវិសេហិ សេដ្ឋការតោ។ រត្តញ្ញាតិ “ចិរត្តា”តិ ជានិតព្វា។
វិសញ្ញាតិ “ពុទ្ធាធិនំ វិសា”តិ ជានិតព្វា។ ចោរាណាតិ បុរាតនា
អនុបនាតនត្តា។ អសំកិល្លាតិ អវិកិល្លា អនបដិសា។ អសំកិល្លាបុញ្ញាតិ “កី
តមេហិ”តិ អរិយេហិ ន អបដិសតបុញ្ញា។ ន សំកិយន្តិ ឥនាធិបិ តេហិ ន
អបដិយន្តិ។ ន សំកិយិស្សន្តិ អនាគតេបិ តេហិ ន អបដិយិស្សន្តិ។
អប្បដិកុដ្ឋា...បេ... វិញ្ញហិ តិ យេ លោកេ វិញ្ញ សមណាព្រាហ្មណា, តេហិ
អបច្ចក្ខតា អនិច្ចតា, អគរហិតាតិ អត្ថោ។ វិសុទ្ធិយាតិ អាធិហិ តិ
វិសុទ្ធិអាធិធិបនេហិ។ បទេហិ តិ វាក្យេហិ, វិសុទ្ធិអត្តតាធិកេធិភិទ្ទេហិ វា
ធម្មកោដ្ឋាសេហិ។

ឧបទ្ចវេតិ អនត្ថោ វិសុទ្ធិន្តិ វិសុទ្ធានំ សំកិលេសប្បហានំ។ វាចុគ្គតករណំ
ឧគ្គហោ។ បរិយាបុណានំ បរិចយោ។ អត្តស្ស ហនយេ ឋបនំ ធារណំ។ បរិវត្តនំ
វាចនំ។ គន្ធារកោតិ គន្ធារនេសេ ឧប្បន្នោ។ បហោន្តិ តិ សក្កោន្តិ
អនិយ្យានមគ្គាតិ មិច្ឆាមគ្គា, មិច្ឆត្ថនិយតានិយតមគ្គាបិ វា។ សុវណ្ណន្តិ
កូដសុវណ្ណាម្បិ វុច្ចតិ។ បណីតិ កាចមណិបិ។ មុត្តាតិ វេឡុជាបិ។ បវាឡុន្តិ
បល្លោបិ វុច្ចតិ តិ វត្ថុជម្ពុននាធិបនេហិ តេ វិសេសិតា។

ន តតោ ហោដ្ឋាតិ (សំ. និ. ដ៏. ២.៥.៣៦៧; ធី. និ. ដ៏. ២.៣៧៣)

ឥនាធិប្បេតកាយាធិនំ វេទនាធិសភាវត្តាភាវា, កាយវេទនាធិត្តវិមុត្តស្ស
តេភូមកធម្មស្ស វិសុវិបល្លាសវត្ថុន្តរភាវេន គហិតត្តា ច ហោដ្ឋាគហណេសុ
វិបល្លាសវត្ថុនំ អនិដ្ឋានំ សន្ធាយ វុត្ថំ, បញ្ចមស្ស បនវិបល្លាសវត្ថុនោ អភាវា
“ន ឧទ្ធ”ន្តិ អាហា។ អារម្មណវិភាគេន ហេតុ សតិបដ្ឋានវិភាគោតិ។ តយោ
សតិបដ្ឋានាតិ សតិបដ្ឋានសទ្ធស្ស អត្តន្តរាទស្សនំ, ន ឥធម ចាឡិយំ វុត្តស្ស
សតិបដ្ឋានសទ្ធស្ស អត្តន្តរាទស្សន្តិ។ អាធិសុ ហិ សតិគោចរោតិ វត្ថុ អាធិ-

សន្តោស “ដស្សសមុទយា វេទនានំ សមុទយោ, នាមរូបសមុទយា ចិត្តស្ស
សមុទយោ, មនសិការសមុទយា ធម្មានំ សមុទយោ” តិ សតិបដ្ឋានាតិ វុត្តានំ
សតិកោចរានំ បកាសកេ សុត្តបទេសេ សង្កណ្ណាតិ។ ឯវំ
បដិសម្ពិទ្ធាចាឡិយម្បិ (បដិ. ម. ៣.៣៤) អវសេសចាឡិប្បទេសទស្សនត្តោ
អាទិ-សន្តោ ទដ្ឋព្រោ។ **សតិយា បដ្ឋានន្តិ** សតិយា បតិដ្ឋាតព្ពដ្ឋានំ។ ធានាធីនិ
សតិយា ករោន្តស្ស រូចាធីនិ កសិណាធីនិ ច សតិយា ហំនំ ហោន្តិតិ
តំនិវារណត្ថមាហា “**បដានំ ហំន**” ន្តិ។ ប-សន្តោ ហិ ឥធ “បណីតា ធម្មា” តិអាទិសុ
(ធរ. ស. ១៤ តិកមាតិកា) វិយ បដានត្ថធីបកោតិ អធិប្បាយោ។

អរិយោតិ អរិយំ សព្វសត្តសេដ្ឋំ សម្មាសម្ពុទ្ធមាហា។ ឯត្តាតិ ឯតស្មី
សឡាយតនិវិកត្តសុត្ត (ម. និ. ៣.៣១១)។ សុត្តកទេសេន ហិ សុត្តំ ទស្សេតិ។
តត្ថ ហិ -

“តយោ សតិបដ្ឋានា យទិវយោ... បេ... មរហាតីតិ ឥតិ ខោ បនេតំ វុត្តំ,
កិព្វោតំ បដិច្ច វុត្តំ។ ឥធ, ភិក្ខុវេ, សត្តា សាវកានំ ធម្មំ ទេសេតិ
អនុកម្មកោ ហិរេសី អនុកម្មំ ឧបាទាយ “ឥទំ វោ ហិតាយ ឥទំ វោ
សុខាយា” តិ។ តស្ស សាវកា ន សុស្សសន្តិ, ន សោតំ ឱទហន្តិ, ន អញ្ញា
ចិត្តំ ឧបដ្ឋបេន្តិ, វោក្កម្ម ច សត្តសាសនា វុត្តន្តិ។ តត្រ, ភិក្ខុវេ, តថាគតោ
ន ចេវ អនត្តមនោ ហោតិ, ន ច អនត្តមនតំ បដិសំវេទេតិ, អនវស្សតោ
ច វិហារតិ សតោ សម្មជាតោ។ ឥទំ, ភិក្ខុវេ, បឋមំ សតិបដ្ឋានំ,
យទិវយោ... បេ... អរហតិ។

បុន ចបរំ, ភិក្ខុវេ, សត្តា... បេ... ឥទំ វោ សុខាយាតិ។ តស្ស ឯកច្ឆ
សាវកា ន សុស្សសន្តិ... បេ... វុត្តន្តិ។ ឯកច្ឆ សាវកា សុស្សសន្តិ... បេ... ន
ច វោក្កម្ម សត្តសាសនា វុត្តន្តិ។ តត្រ, ភិក្ខុវេ, តថាគតោ ន ចេវ

អនត្តមនោ ហោតិ, ន ច អនត្តមនតំ បដិសំវេទេតិ, ន ចេវ អត្តមនោ
ហោតិ, ន ច អត្តមនតំ បដិសំវេទេតិ។ អនត្តមនតញ្ច អត្តមនតញ្ច
តទុកយំ អភិនិវដ្ឋេត្វា ឧបេក្ខតោ វិហារតិ សតោ សម្មជាតោ។ ឥទំ វុច្ចតិ,
ភិក្ខុវេ, ទុតិយំ សតិបដ្ឋានំ... បេ... អរហតិ។

បុន ចបវំ... បេ... សុខាយាតិ។ តស្ស សាវកា សុស្សសន្តិ... បេ... វត្តន្តិ។
តច្រ, ភិក្ខុវេ, តថាគតោ អត្តមនោ ចេវ ហោតិ, អត្តមនតញ្ច
បដិសំវេទេតិ, អនវស្សតោ ច វិហារតិ សតោ សម្មជាតោ។ ឥទំ វុច្ចតិ,
ភិក្ខុវេ, តតិយំ សតិបដ្ឋានំ... បេ... អរហតិ" តិ (ម. និ. ៣.៣០០) -

ឯវំ បដិយានុនយេហិ អនវស្សតតា, និច្ចំ ឧបដ្ឋិតស្សតិកាយ
តទុកយវីតិវត្តតា “សតិបដ្ឋាន” ន្តិ វុត្តា។ ពុទ្ធានំយេវ ហិ និច្ចំ ឧបដ្ឋិតស្សតិកា
ហោតិ អាវេណិកធម្មការតោ, ន បច្ចេកពុទ្ធាធិនំ។ ប-សន្នោ អារម្មំ ជាតេតិ,
អារម្មោ ច បវត្តិតិ កត្វា អាហា “បវត្តយិតព្ពតោតិ អត្តោ” តិ។ សតិយា
ករណក្ខតាយ បដ្ឋានំ បដ្ឋបេតព្ពំ សតិបដ្ឋានំ។ អន-សន្នោ ហិ ពហុលវចនេន
កម្មត្តោបិ ហោតិតិ។

តថាស្ស កត្តអត្តោបិ លព្ពតិតិ “បតិដ្ឋាតិតិ បដ្ឋាន” ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ ប-សន្នោ
ក្ខសត្តវិសិដ្ឋំ បក្ខន្ធនំ ធិបេតិតិ “ឌីក្កន្តិត្វា បក្ខន្តិត្វា បវត្តតិតិ អត្តោ” តិ អាហា។
បុន ភាវត្ថំ សតិ-សទ្ធិំ បដ្ឋាន-សទ្ធិញ្ច វណ្ណោន្តោ “អថ វា” តិ អាធិមាហា។ តេន
បុរិមវិកប្បេ សតិ-សន្នោ បដ្ឋាន-សន្នោ ច កត្តអត្តោតិ វិញ្ញាយតិ។
សរណដ្ឋេនាតិ ចិរកតស្ស ចិរភាសិតស្ស ច អនុស្សរណដ្ឋេន។ ឥទន្តិយំ
“សតិយេវ សតិបដ្ឋាន” ន្តិ វុត្តំ, ឥទំ ឥធ ឥមស្មី សុត្តបទេសេ អធិប្បេតិ។

យទិ ឯវន្តិ យទិ សតិ ឯវ សតិបដ្ឋានំ, សតិ នាម ឯកោ ធម្មោ, ឯវំ សន្តេ
កស្មា “សតិបដ្ឋានា”តិ ពហុវចនន្តិ អាហា “សតិពហុត្ថា”តិអាទិ។ យទិ ពហុកា
ឯតា សតិយោ, អថ កស្មា “មគ្គោ”តិ ឯកវចនន្តិ យោជនា។ មគ្គដ្ឋេនាតិ
និយ្យានដ្ឋេន។ និយ្យានិកោ ហិ មគ្គធម្មោ, តេនេវ និយ្យានិកភាវេន
ឯកត្ថបគតោ ឯកន្តតោ និព្វានំ គច្ឆតិ, អត្ថិកេហិ ច តទត្ថំ មគ្គិយតីតិ
អត្តនាវ បុព្វេវុត្ថំ បច្ឆាហាវតិ “វុត្តព្យោត”ន្តិ។ តត្ថ ចតស្សោបិ ចេតាតិ
កាយានុបស្សនាទិវសេន ចតុព្ពិធាបិ ច ឯតា សតិយោ។ អបរភាគេតិ
អរិយមគ្គក្ខណោ។ កិច្ចំ សាធយមាណាតិ បុព្វភាគេ កាយាទីសុ អារម្មណេសុ
សុភសញ្ញាទិវិធមនេន វិសុំវិសុំ បវត្តិត្វា មគ្គក្ខណេ សក្កិយេវ តត្ថ
ចតុព្ពិធស្សបិ វិបល្លាសស្ស សមុច្ឆេទវសេន បហានកិច្ចំ សាធយមាណា
អារម្មណាករណាវសេន និព្វានំ គច្ឆន្តិ។ ចតុព្ពិធកិច្ចសាធនេនេវ ហេតុ
ពហុវចននិទ្ទេសោ។ ឯវញ្ច សតីតិ មគ្គដ្ឋេន ឯកត្ថំ ឧបាទាយ “មគ្គោ”តិ
ឯកវចនេន អារម្មណភេទេន ចតុព្ពិធតំ ឧបាទាយ “ចត្តារោ”តិ ច វុត្តព្ពតាយ
សតិវិជ្ជមានត្ថា។ វចនានុសន្និទា “ឯកាយនោ អយ”ន្តិអាទិកា ទេសនា
សានុសន្និការ, ន អនុសន្និកាតិ អធិប្បាយោ។ វុត្តមេវត្ថំ និទស្សនេន
បដិចាទេតុ “មារសេនប្បមទ្គន”ន្តិ សុត្តបទំ (សំ. និ. ៥.២២២) អាទេត្វា
“យថា”តិអាទិនា និទស្សនំ សំសន្នេតិ។ តស្មាតិអាទិ និគមនំ។

វិសេសតោ កាយោ ច វេទនា ច អស្សាទស្សការណាន្តិ តប្បហានត្ថំ តេសុ
តណ្ហាវត្ថុសុ ឌីឡាវិកសុឧមេសុ អសុភទុក្ខភាវទស្សនានិ មន្ទតិក្ខបញ្ញេហិ
តណ្ហាចរិតេហិ សុករាជីតិ តានិ តេសំ “វិសុទ្ធិមគ្គោ”តិ វុត្តានិ តថា “និច្ចំ
អត្តា”តិ អភិនិវេសវត្ថុតាយ ទិដ្ឋិយាវិសេសការណេសុ ចិត្តធម្មេសុ
អនិច្ចានត្ថតាទស្សនានិ សរាគាទិវសេន សញ្ញាជស្សាទិវសេន
នីវរណាទិវសេន ច នាតិប្បភេទអតិប្បភេទគតេសុ តេសុ តប្បហានត្ថំ

មន្តតិក្ខបញ្ញាជំនិចជិវិតានំ សុករាជិតិ តេសំ តានិ “វិសុទ្ធិមគ្គោ”តិ វុត្តានិ។
ឯត្ថ ច យថា ចិត្តធម្មានុបស្សនា តណ្ហាយ វត្ថុភារោ សម្ពវតិ, តថា
កាយវេទនានុបស្សនា ទិដ្ឋិយាតិ សតិបិ នេសំ ចតុន្ទម្បិ តណ្ហាទិដ្ឋិយា វត្ថុភារេ យោ
យស្ស សាតិសយបច្ចយោ, តំទស្សនត្ថំ វិសេសគ្គហណំ កតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។
តិក្ខបញ្ញាសមថយានិកោ ឌីណ្ហិការម្ពណំ បរិគ្គណ្ឌោ តត្ថ អដ្ឋត្វា ឈានំ
សមាបដ្ឋិត្វា វុដ្ឋាយ វេទនំ បរិគ្គណ្ឌាតីតិ វុត្ថំ។ “ឌីណ្ហិការម្ពណោ
អសណ្ឌាហនតោ”តិ។ វិបស្សនាយានិកស្ស បន សុខុមេ ចិត្តេ ធម្មេសុ ច ចិត្តំ
បក្ខន្ធិតិ ចិត្តធម្មានុបស្សនាជំ មន្តតិក្ខបញ្ញាវិបស្សនាយានិកានំ
វិសុទ្ធិមគ្គោ វុត្តា។

តេសំ តត្ថាតិ ឯត្ថ តត្ថ-សទ្ធស្ស “បហានត្ថ”ន្តិ ឯតេន យោជនា។ បរតោ
តេសំ តត្ថាតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវនយោ។ បញ្ច កាមគុណា សវិសេសា កាយេ
លព្ពន្ធិតិ វិសេសេន កាយោ កាមោយស្ស វត្ថុ, ភវេសុ សុខគ្គហណាវសេន
ភវស្សនោ ហោតិ ភវោយស្ស វេទនា វត្ថុ, សន្តតិយនគហណាវសេន
វិសេសតោ ចិត្តេ អត្តាភិជីវេសោ ហោតីតិ ទិដ្ឋាយស្ស ចិត្តំ វត្ថុ, ធម្មេសុ
វិនិញ្ញោកស្ស ទុក្ខរត្តា ធម្មានំ ធម្មមត្តតាយ ទុប្បដិវដ្ឋិត្វា សម្មោហោ ហោតីតិ
អវិជ្ជោយស្ស ធម្មា វត្ថុ, តស្មា តេសំ បហានត្ថំ ចត្តារោ វុត្តា។

យទគ្គេន ច កាយោ កាមោយស្ស វត្ថុ, តទគ្គេន អភិជ្ឈាកាយកន្តស្ស វត្ថុ,
ទុក្ខាយ វេទនាយ បដិឃានុសយោ អនុសេតីតិ
ទុក្ខទុក្ខវិបរិណាមទុក្ខសម្ពាទុក្ខភូតា វេទនា វិសេសេន
ព្យាចាទកាយកន្តស្ស វត្ថុ, ចិត្តេ និច្ចគ្គហណាវសេន សស្សតស្ស អត្តនោ
សីលេន សុទ្ធិតិអាទិ បរាមសនំ ហោតីតិ សីលព្ពតបរាមាសស្ស ចិត្តំ វត្ថុ,
នាមរូបបរិច្ឆេទេន ភូតំ ភូតតោ អបស្សន្តស្ស ភវិភវទិដ្ឋិសម្ពាតោ

ឥទ្ធិសម្ពាធិនិវេសោ ហោតីតិ តស្ស ធម្មា វុត្ថុ, សុខវេទនាស្សាទវសេន
បរលោកនិវេបក្ខោ “នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិអាទិកំ បរាមាសំ ឧប្បាទេតីតិ ទិដ្ឋចាទានស្ស
វេទនា វុត្ថុ សន្តតិយនគហធាវសេន សរាគាទិចិត្តេ សម្មោហោ ហោតីតិ
មោហាគតិយា ចិត្តំ វុត្ថុ, ធម្មសភាវានវពោធនភយំ ហោតីតិ ភយាគតិយា
ធម្មា វុត្ថុ។ យេ បនេត្ត អវុត្តា, តេសំ វុត្តនយេន វុត្តភាវោ យោជេតញ្ចោ។ តថា
ហិ ឱយេសុ វុត្តនយា វេ យោកាសវេសុបិ យោជនា អត្ថតោ អភិទ្ធីត្តា។ តថា
បឋមោយតតិយចតុត្ថកន្តយោជនាយ វុត្តនយា វេ កាយចិត្តធម្មានំ
ឥត្យចាទានវុត្តតា យោជនា, តថា កាមោយព្យាចាទកាយគន្តយោជនាយ
វុត្តនយា វេ កាយវេទនានំ ធន្តនោសាគតិ វុត្តតា យោជនា វា។

“អាហារសមុទយា កាយសមុទយោ, ជស្សសមុទយា វេទនាសមុទយោ,
(សំ. និ. ៥.៤០៨) សម្ពារបច្ចយា វិញ្ញាណំ, វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូប”ន្តិ (ម. និ.
៣.១២៦; ឧទា. ១; វិភ. ២២៥) វចនតោ កាយាទីនំ សមុទយក្ខតា
កតធឿ ការាហារជស្សមនោសញ្ចេតនាវិញ្ញាណាហារា កាយាទិបរិជាននេន
បរិញ្ញតា ហោន្តីតិ អាហា “ចតុត្ថិជាហារបរិញ្ញត្ត”ន្តិ បករណនយោតិ
នេត្តិបករណាវសេន សុត្តន្តសំវណ្ណាននយោ។

សរណាវសេនាតិ កាយាទីនំ កុសលាទិធម្មានញ្ច ឧបធារណាវសេន។ សវន្តិ
គច្ឆន្តិ ទិញ្ចានំ ឯតាយាតិ សតីតិ ឥមស្មី អត្ថេ ឯកត្ថេ ឯកសភាវេ ទិញ្ចានេ
សមោសរណំ សមាគមោ ឯកត្ថសមោសរណំ។ ឯតទេវ ហិ ទស្សេតុំ “យថា
ហី”តិអាទិ វុត្តំ។ ឯកទិញ្ចានបវេសហេតុក្ខតា វា សមាទតា ឯកោ
សតិបជ្ជានស្ស ភាវោ ឯកត្ថំ, តត្ថ សមោសរណំ តំសភាគតា
ឯកត្ថសមោសរណំ។ ឯកទិញ្ចានបវេសហេតុការំ បន ទស្សេតុំ “យថា
ហី”តិអាទិមាហា។ ឯតស្មី អត្ថេ សរណេកត្ថសមោសរណានិ សហោវ

សតិបដ្ឋានេកការវស្ស ការណាត្ថន វុត្តានីតិ ទដ្ឋព្វានិ, បុរិមស្មី វិសុំ។
សរណាវសេនាតិ វា “គមនវសេនា”តិ អត្ថ សតិ តនេវ គមនំ សមោសរណាន្តិ,
សមោសរណេ វា សតិសទ្ធក្ខវសេន អវុច្ឆមាទេ ធារណាតាវ សតីតិ
សតិសទ្ធក្ខន្តរាភាវា បុរិមំ សតិការវស្ស ការណំ, បដ្ឋិមំ ឯកការវស្សាតិ
និព្វានសមោសរណេវិ សហិតានេវ តានិ សតិបដ្ឋានេកការវស្ស ការណានិ
វុត្តានិ ហោន្តិ។ បុទ្ទសវិជេន, នវវិជេន, សោឡសវិជេន, បញ្ចវិជេនាតិ ៩ទំ ឧបវិ
ចាឡិយំ (ម. និ. ១.១០៧) អាគតានំ អាធាចានបញ្ចាទីនំ វសេន វុត្តំ, តេសំ បន
អន្តរភេទវសេន តទនុគតភេទវសេន ច ភាវនាយ អនេកវិធានា លព្ពតិយេវ។
ចតុសុ ធិសាសុ ឧដ្ឋានកកណ្ឌាសធិសតា
កាយានុបស្សនាធិតំតំសតិបដ្ឋានភាវនានុភាវស្ស ទដ្ឋព្វា។

“គោចរេ, ភិក្ខុវេ, ចរថ សកេ បេត្តិកេ វិសយេ”តិ អាទិវចនតោ (ធិ. និ.
៣.៨០; សំ. និ. ៥.៣៧២) ភិក្ខុគោចរា ឯតេ ធម្មា, យទិទំ កាយានុបស្សនាធិយោ។
តត្ថ យស្មា កាយានុបស្សនាធិបដិបត្តិយា ភិក្ខុ ហោតិ, តស្មា “កាយានុបស្សី
វិហារី”តិ អាទិនា ភិក្ខុំ ទស្សេតិ, ភិក្ខុម្ហំ តំ និយមតោតិ អាហា “បដិបត្តិយា
ភិក្ខុភាវនស្សនតោ”តិ។ សត្តុ ចរិយានុវិធាយ កត្តា
សកលសាសនសម្មជីគ្គាហកត្តា ច សព្វប្បការាយ អនុសាសនិយា
ភាជនភារោ។

សមំ ចរេយ្យាតិ កាយាធិវិសមចរិយំ បហាយ កាយាធិហិ សមំ ចរេយ្យ។
រាគាទិវុបសមេន សន្តោ។ ឥន្ទ្រិយទមេន ទន្តោ។ ចតុមគ្គនិយាមេន និយតោ។
សេដ្ឋចរិតាយ ព្រហ្មចារី។ កាយទណ្ឌាធិឌីរោបនេន និធាយ ទណ្ឌំ។ អរិយភារេ
វិតោ សោ ឯវុច្ឆោ ពាហិតចាបសមិតចាបភិន្នកិលេសតាហិ ព្រាហ្មណោ
សមណោ ភិក្ខុតិ វេទិតព្ពោ។

“អយ្យោ កាយោ ពហិទ្ធោ ច នាមរូប”ន្តិអាទិសុ (ជី. និ. ដី. ២.៣៧៣)
ខន្ធបញ្ចកំ, “សុខញ្ច កាយេន បដិសំវេទេតី”ន្តិអាទិសុ (ម. និ. ១.២៧១, ២៨៧;
ចារា. ១១) នាមកាយោ កាយោតិ វុច្ចតីតិ តតោវិសេសនត្ថំ “កាយេតិ
រូបកាយេ”ន្តិ អាហ។

អសម្មិស្សតោតិ “វេទនាទយោបិ ឯត្ថ សីតា ឯត្ថ បដិពទ្ធា”ន្តិ កាយេ
វេទនាទិអនុបស្សនាបសង្កេតិ អាបន្នេ តតោ អសម្មិស្សតោតិ អត្ថោ។
សម្មហវិសយតាយ ចស្ស កាយ-សទ្ធស្ស សមុទាយុចាទានតាយ ច
អសុភាការស្ស “កាយេ”ន្តិ ឯកវចនំ, តថា អារម្មណាទិវិភាគេន
អនេកភេទភិក្ខុម្យិ ចិត្តំ ចិត្តការសាមញ្ញេន ឯកជ្ឈំ គហេត្វា “ចិត្តេ”ន្តិ
ឯកវចនំ, វេទនា បន សុខាទិភេទភិក្ខុវិសុំវិសុំ អនុបស្សិតញ្ចាតិ ទស្សន្តេន
“វេទនាសូ”ន្តិ ពហុវចនេន វុត្តា, តថេវ ច និទ្ទេសោ បវត្តិតោ, ធម្មា ច
បរោបល្លាសភេទា អនុបស្សិតញ្ចាការេន ច អនេកភេទា ឯវាតិ តេបិ
ពហុវចនវសេនេវ វុត្តា។ អវយវីកាហ-សមញ្ញាតិដាវន-
សារាទានាភិក្ខុវេសនិសេធនត្ថំ កាយំ អង្គបច្ចុដ្ឋេហិ, តានិ ច កេសាទិហិ,
កេសាទិកេ ច ភូតុចាទាយរូបេហិ វិនិព្ពន្ធព្ពោ “តថា ន កាយេ”ន្តិអាទិមាហ។
ចាសាទាទិនគរាវយវសមូហោ អវយវីវាទិនោបិ អវយវីកាហំ ន ករោន្តិ, នគរំ
នាម កោចិ អត្ថោ អត្ថីតិ បន កេសញ្ចិ សមញ្ញាតិដាវនំ សិយាតិ
ឥត្ថិបុរិសាទិសមញ្ញាតិដាវនេ នគរនិទស្សនំ វុត្តំ។ អង្គបច្ចុដ្ឋសមូហោ,
កេសលោមាទិសមូហោ ភូតុចាទាយសមូហោ ច យថាវុត្តសមូហោ
តត្ថិនិមុត្តោ កាយោបិ នាម កោចិ នត្ថិ, បគេវ ឥត្ថិអាទយោតិ អាហ “កាយោ
វា...បេ.... ទិស្សតី”ន្តិ។ កោចិ ធម្មោតិ ឥមិនា សត្តជីវាទី បដិក្ខិបតិ, អវយវី បន
កាយបដិក្ខេបេនេវ បដិក្ខិត្តោតិ។ យទិ ឯវំ កថំ
កាយាទិសញ្ញាភិទានាទីតិអាហ “យថាវុត្ត...បេ.... ករោន្តិ”ន្តិ។

យំ បស្សតិ ឥត្ថី បុរិសំ វា។ ននុ ចក្កុនា ឥត្ថីបុរិសទស្សនំ នត្ថិតិ? សច្ចមេតំ,
“ឥត្ថី បស្សមិ, បុរិសំ បស្សមិ”តិ បន បវត្តសញ្ញាយ វសេន “យំ បស្សតិ”តិ
វុត្ថំ។ មិច្ឆាទស្សនេន វា ទិដ្ឋិយា យំ បស្សតិ, ន តំ ទិដ្ឋំ, តំ រូចាយតនំ ន ហោតិ តិ
អត្តោ វិបរីតក្កាហាវសេន មិច្ឆាបរិកប្បិតរូបត្តា។ អថ វា តំ
កេសាទិក្ខុតុចាទាយសមូហសម្ពាសនំ ទិដ្ឋំ ន ហោតិ អថក្ខវិញ្ញាណវិញ្ញេយ្យត្តា,
ទិដ្ឋំ វា តំ ន ហោតិ។ យំ ទិដ្ឋំ តំ ន បស្សតិ តិ យំ រូចាយតនំ
កេសាទិក្ខុតុចាទាយសមូហសម្ពាសនំ ទិដ្ឋំ, តំ បញ្ញាចក្កុនា ភូតតោ ន បស្សតិ តិ
អត្តោ។ អបស្សំ ពជ្ឈតេ ឥតិ ឥមំ អត្តការំ យថាភូតំ បញ្ញាចក្កុនា អបស្សន្តោ
“ឯតំ មម, ឯសោហមស្មិ, ឯសោ មេ អត្តោ”តិ កិលេសពន្លេនេន ពជ្ឈតិ។

ន អញ្ញធម្មានុបស្សីតិ ន អញ្ញាសភាវានុបស្សី, អសុភាទិតោ
អញ្ញាការានុបស្សី ន ហោតិ តិ អត្តោ។ កី វុត្ថំ ហោតិ តិ អាទិនា តមេវត្ថំ
ចាកដំ ករោតិ។ បថវីកាយន្តិ កេសាទិកោជ្ឈាសបថវី ធម្មសមូហត្តា
“កាយោ”តិ វទតិ, លក្ខណបថវីមេវ វា អនេកប្បភេទំ សកលសរីរគតំ
បុញ្ញបរិយកាវេន ច បវត្តមាណំ សមូហាវសេន គហេត្វា “កាយោ”តិ វទតិ។
អាថោកាយន្តិអាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឯវំ គហេតព្ពស្សតិ “អហំ មម”ន្តិ ឯវំ អត្តត្ថនិយកាវេន អន្ធពាលេហិ
គហេតព្ពស្ស។ ឥទានិ សត្តន្តំ អនុបស្សនាការានម្បី វសេន កាយានុបស្សនំ
ទស្សេតុំ “អបិចា”តិ អាទិ អារទ្ធិ។ តត្ថ អនិច្ចតោ អនុបស្សតិ តិ
ចតុសមុដ្ឋានិកកាយំ “អនិច្ច”ន្តិ អនុបស្សតិ, ឯវំ បស្សន្តោ ឯវំ ចស្ស
អនិច្ចាការម្បី អនុបស្សតិ តិ វុច្ចតិ។ តថាភូតស្ស ចស្ស និច្ចក្កាហាស្ស
លេសោបិ ន ហោតិ តិ វុត្ថំ “នោ និច្ចតោ”តិ តថាហេស “និច្ចសញ្ញំ បដហតី”តិ
(បដិ. ម. ៣.៣៥) វុត្តោ។ ឯត្ថ ច “អនិច្ចតោ ឯវំ អនុបស្សតិ”តិ ឯវំ-កាហេ

លុត្តនិទ្ទិដ្ឋាតិ តេន និវត្តិតមត្តំ ទស្សេតុំ “នោ និច្ចតោ” តិ វុត្តំ។ ន ចេត្ត ទុក្ខតោ
អនុបស្សនាទិនិវត្តនមាសន្តិតតំ បដិយោគីនិវត្តនបរត្តា ឯវ-ការស្ស,
ឧបរិទេសនាវុឌ្ឍត្តា ច តាសំ។

ទុក្ខតោ អនុបស្សតិ តិ អាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។ អយំ បនវិសេសោ -
អនិច្ចស្ស ទុក្ខត្តា តមេវ កាយំ ទុក្ខតោ អនុបស្សតិ, ទុក្ខស្ស អនត្តត្តា
អនត្តតោ អនុបស្សតិ។ យស្មា បន យំ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា, តំ អនភិនន្ទិតតំ, ន
តត្ថ វដ្ឋិតតំ, តស្មា វុត្តំ “និព្វិន្ទតិ នោ នន្ទតិ, វិវដ្ឋតិ នោ វដ្ឋតិ” តិ។ សោ ឯវំ
អវដ្ឋន្តោ រាគំ និរោធនិ នោ សមុទេតិ, សមុទយំ ន ករោតីតិ អត្ថោ។ ឯវំ
បដិបន្នោ ច បដិនិស្សន្ទតិ នោ អាទិយតិ។ អយញ្ញំ អនិច្ចាទិអនុបស្សនា
តទន្តវសេន សទ្ធិ កាយតន្តិស្សយខន្ធាភិសន្តិវេហិ កិលេសានំ បរិច្ឆជនតោ,
សន្ធិតទោសទស្សនេន តត្ថិបរិទេ និព្វានេ តន្តិន្ទតាយ បក្ខន្ធនតោ
“បរិច្ឆាគបដិនិស្សន្តោ ចេវ បក្ខន្ធនបដិនិស្សន្តោ ចា” តិ វុត្តតិ, តស្មា តាយ
សមន្នាគតោ ភិក្ខុ វុត្តនយេន កិលេសេ ច បរិច្ឆជតិ, និព្វានេ ច បក្ខន្ធតិ,
តថាភូតោ ច និព្វត្តនវសេន កិលេសេ ន អាទិយតិ, នាបិ
អនោសទស្សិតាវសេន សន្ធិតារម្មណំ។ តេន វុត្តំ “បដិនិស្សន្ទតិ នោ
អាទិយតិ” តិ។ ឥនាទិស្ស តាហិ អនុបស្សនាហិ យេសំ ធម្មានំ បហានំ ហោតិ,
តំ ទស្សេតុំ “សោ តំ អនិច្ចតោ អនុបស្សន្តោ និច្ចសញ្ញំ បដហតិ” តិ។ តត្ថ
និច្ចសញ្ញន្តិ “សន្ធិរា និច្ចា” តិ ឯវំ បវត្តវិបរិកសញ្ញំ។
ទិដ្ឋិចិត្តវិបល្លាសបហានមុខេនេវ សញ្ញាវិបល្លាសប្បហានន្តិ សញ្ញាគហានំ,
សញ្ញាសីសេន វា តេសម្បិ គហានំ ទដ្ឋតំ។ នន្ទិន្ទិ សប្បីតិ កតត្តណំ។ សេសំ
វុត្តនយេមេវ។

វិហារតីតិ ឥមិនា កាយានុបស្សនាសមដ្ឋិនោ ឥរិយាបថវិហារោ វុត្តោតិ
អាហា “ឥរិយតី”តិ ឥរិយាបថំ បវុត្តោតីតិ អត្ថោ។ អារម្មណាករណវសេន
អភិព្យាបនតោ “តីសុ ភវេសូ”តិ វុត្តំ, ឧប្បជ្ឈនវសេន បន កិលេសា
បរិត្តក្ខមកា ឯវាតិ។ យទិបិ កិលេសានំ បហានំ អាតាបនន្តំ តំ
សម្មាទិដ្ឋិអាទីនម្បិ អត្ថេវ, អាតាប-សន្នោ បន វីរិយេយេវ និវុដ្ឋោតិ វុត្តំ
“វីរិយស្សេតំ នាម”ន្តិ។ អថ វា បដិបក្ខបហានេ សម្បយុត្តធម្មានំ
អពុស្សហានវសេន បវុត្តមានស្ស វីរិយស្ស សាតិសយំ តទាតាបនន្តំ វីរិយមេវ
តថា វុច្ឆតិ, ន អញ្ញោ ធម្មា។ អាតាបីតិ ចាយមីកាវោ បសំសាយ, អតិសយស្ស
វា ទីបកោតិ អាតាបីគហណេន សម្មប្បធានសមដ្ឋិតំ ទស្សេតិ។ សម្មា,
សមន្តតោ, សាមញ្ញោ បជានន្តោ សម្បជានោ, អសម្មិស្សតោ វុត្តានេ
អញ្ញធម្មានុបស្សិតាភាវេន សម្មា អវិបរីតំ, សព្វាការបជាននេន សមន្តតោ,
ឧប្បបរិវិសេសាវហភាវេន បវុត្តិយា សយំ បជានន្តោតិ អត្ថោ។ យទិ បញ្ញាយ
អនុបស្សតិ, កថំ សតិបដ្ឋានតាតិ អាហា “ន ហី”តិអាទិ។ សព្វត្ថិតន្តិ សព្វត្ថ ភវំ
សព្វត្ថ លីនេ ឧទ្ធតេ ច ចិត្តេ ឥច្ឆិតត្ថត្តា, សព្វេ វា លីនេ ឧទ្ធតេ ច ភាវេតព្វា
ពោជ្ឈន្តី អត្ថិកា ឯតាយាតិ សព្វត្ថិកា។ សតិយា លទ្ធិបកាយ ឯវ បញ្ញាយ
ឯត្ថ យថាវុត្តេ កាយេ កម្មជ្ជានិកោ ភិក្ខុ កាយានុបស្សីវិហារតិ។
អន្តោសង្ខេហោ អន្តោ ឱលីយនោ, កោសដ្ឋន្តិ អត្ថោ។ ឧចាយបរិគ្គហេតិ ឯត្ថ
សីលវិសោធនាទិ គណនាទិ ឧគ្គហកោសល្លាទិ ច ឧចាយោ, តត្ថិបរិយាយតោ
អនុចាយោ វេទិតព្វោ។ យស្មា ច ឧបជ្ជិតស្សតិ យថាវុត្តឧចាយំ ន បរិច្ឆេទតិ,
អនុចាយព្វា ន ឧចាទិយតិ, តស្មា វុត្តំ “មុដ្ឋស្សតិ... បេ... អសមត្តោ ហោតី”តិ។
តេនាតិ ឧចាយានុចាយានំ បរិគ្គហបរិវដ្ឋនេសុ អបរិច្ឆាគាបរិគ្គហេសុ ច
អសមត្ថភាវេន អស្ស យោគិនោ។

យស្មា សតិយេវេត្ថំ សតិបដ្ឋានំ វុត្តា, តស្មាស្ស សម្មយុត្តា ធម្មា
វិរិយានយោ អង្គន្តិ អាហា “សម្មយោគង្គញ្ញស្ស ទស្សេត្វា” តិ។ អង្គ-សន្តោ ចេត្ត
ការណាបរិយាយោ ទដ្ឋញ្ញោ, សតិគ្គហណោនេវ ចេត្ត សមាធិស្សតិ គហណំ
ទដ្ឋញ្ញំ តស្សា សមាធិក្ខន្ធន្ទ សង្កហិតត្តា។ យស្មា វា សតិសីសេនាយំ ទេសនា។ ន
ហិ កេវលាយ សតិយា កិលេសប្បហានំ ហោតិ, និព្វានាធិគមោ វា, ន ច
កេវលា សតិ បវត្តតិ, តស្មាស្ស ឈានទេសនាយំ សវិតក្កាធិវចនស្ស វិយ
សម្មយោគង្គទស្សនតាតិ អង្គ-សទ្ធស្ស អវយវបរិយាយតា ទដ្ឋញ្ញា។
បហានង្គន្តិ “វិវិច្ឆេវ កាមេហិ” តិ អាធិស្ស (ធី. និ. ១.២២៦; ម. និ. ១.២៧១, ២៨៧; ស. និ.
២.១៥២; អ. និ. ៤.១២៣; ចារា. ១១) វិយ បហាតព្វង្គំ ទស្សេត្តំ។ យស្មា ឯត្ថ
លោកិយមគ្គោ អធិប្បតោ, ន លោកុត្តរមគ្គោ, តស្មា បុព្វភាគិយមេវ វិនយំ
ទស្សេន្តោ “តទង្គិវិនយេន វា វិត្តម្ហនិវិនយេន វា” តិ អាហា។ តេសំ ធម្មានន្តិ
វេទនាធិធម្មានំ។ តេសញ្ញា តត្ថ អនធិប្បតត្តា “អត្តទ្វារនយេនេតំ វុត្ត” ន្តិ វុត្តំ។

អវិសេសេន ធូរិហិ ជីវរណប្បហានំ វុត្តន្តិ កត្វា បុន ឯកេកេន វុត្តំ
បហានវិសេសំ ទស្សេត្តំ “វិសេសេនា” តិ អាហា។ អថ វា “វិនេយ្យ ជីវរណានី” តិ
អវត្វា អភិជ្ឈាទោមនស្សវចនស្ស បយោជនំ ទស្សេន្តោ
“វិសេសេនា” តិ អាធិមាហា។ កាយានុបស្សនាភាវនាយ ហិ ឧដ្ឋវិបច្ឆនីកានំ
អនុរោធាធិនំ បហានំ ទស្សនំ ឯតស្ស បយោជនន្តិ។
កាយសម្មត្តិមូលកស្សតិ រូប-ពល-យោព្ពនាវេក្យាធិ-សវីរសម្មទា-
និមិត្តស្ស។ វុត្តវិបរិយាយតោ កាយវិបត្តិមូលកោវិរោធា វេទិតញ្ញោ។
កាយភាវនាយាតិ កាយានុបស្សនាភាវនាយ។ សា ហិ ឥធ “កាយភាវនា” តិ
អធិប្បតោ។ តេនាតិ អនុរោធាធិប្បហានវចនេន។ យោគានុភាវោ ហិ តិ អាធិ
វុត្តស្សេវត្តស្ស ចាកជករណំ។

សតិសម្បជញ្ញោនាតិ អតិសម្បជញ្ញោគ្គហណោន។ សព្វត្តិកកម្មជ្ជានន្តិ
ពុទ្ធានុស្សតិ មេត្តា មរណស្សតិ អសុភការវនា ច។ ឥន្ទ្រិ ចតុក្កំ យោគីនា
បរិហារិយមាណំ “សព្វត្តិកកម្មជ្ជាន”ន្តិ វុច្ចតិ អតិសម្បជញ្ញោពលេន អវិច្ឆិទ្ធស្ស
តស្ស បរិហារិតព្ពត្តា, សតិយា វា សមថោ វុត្តោ តស្ស សមាទិក្ខន្ធន
សង្កហិតត្តា។

តេនាតិ សទ្ធត្ថំ អនាទិយិក្ខា ការត្ថស្សេវ វិភជនវសេន បវត្តេន
វិភជ្ជចាបេន សហ។ អដ្ឋកថានយោតិ សទ្ធត្ថស្សបិ វិវរណាវសេន យថាវហំ
វុត្តោ អត្ថសំវណ្ណាននយោ។ យថា សំសទ្ធតិ តិ យថា អត្ថតោ អធិប្បាយតោ ច
អវិលោមេន្តោ អញ្ញាទត្ថុ សំសទ្ធតិ សមេតិ, វេទិតញ្ញោ។

វេទនាទីនំ បុន វេទនេតិ ឯត្ថ និស្សយបច្ចយការវសេន ចិត្តធម្មានំ
វេទនាសន្និស្សិតត្តា បញ្ចវោការភវេ អរូបធម្មានំ រូបបដិពទ្ធវុត្តិតោ ច
វេទនាយ កាយាទិអនុបស្សនាបសង្កេបិ អាបន្នេ តទសម្មិស្សតោ
វវត្តានទស្សនត្ថំ យនវិទិត្តោកាទិទស្សនត្ថញ្ញា ទុតិយវេទនាគហណំ។ តេន ន
វេទនាយំ កាយានុបស្សី, ចិត្តធម្មានុបស្សី វា, អថ ខោ វេទនានុបស្សីយេវាតិ
វេទនាសម្ពាតេ វត្ថុស្មី វេទនានុបស្សនាការស្សេវ ទស្សនេន អសម្មិស្សតោ
វវត្តានំ ទស្សិតំ ហោតិ។ តថា “យស្មី សមយេ សុខា វេទនា, ន តស្មី សមយេ
ទុក្ខា អទុក្ខមសុខា វា វេទនា។ យស្មី វា បន សមយេ ទុក្ខា អទុក្ខមសុខា វា
វេទនា, ន តស្មី សមយេ ឥតរា វេទនា”តិ វេទនាការវសាមញ្ញោ អដ្ឋត្វា តំ តំ
វេទនំវិទិត្តាទិ ទស្សនេន យនវិទិត្តោកោ ធុវការវិវេកោ ទស្សិតោ ហោតិ។
តេន តាសំ ខណមត្តាវជ្ជានទស្សនេន អនិច្ចតាយ តតោ វវ ទុក្ខតាយ
អនត្តតាយ ច ទស្សនំវិភាវិតំ ហោតិ។ យនវិទិត្តោកាទីតិ អាទិ-សន្នេន
អយម្បិ អត្តោ វេទិតញ្ញោ។ អយញ្ញា វេទនាយំ វេទនានុបស្សីយេវ, ន

អញ្ញាធម្មានុបស្សី។ ក៏ វុត្តំ ហោតិ - យថា នាម ពាលោ អមណីសភាវេបិ
ឧទកតុត្ថុឡកេ មណីអាការានុបស្សី ហោតិ, ន ឯវមយំ វិចិត្រមណីយេបិ
វេទយិតេ, បកេវ ឥតវស្មី មនុញ្ញាការានុបស្សី, អថ ខោ ខណកដ្ឋីរតាយ
អវសវត្តិតាយ កិលេសាសុចិបក្សរណតាយ ច

អនិច្ចអនត្តអសុភាការានុបស្សី, វិបរិណាមទុក្ខតាយ សម្ព័រទុក្ខតាយ ច
វិសេសតោ ទុក្ខានុបស្សីយេវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវំ ចិត្តធម្មេសុបិ យថាវហំ បុន
វេទនេ បយោជនំ វត្ថុតំ។ “កេវលំ បនិធា”តិអាទិនា ឥធ ‘ឯត្តកំ វេទិតត្ថំ’ន្តិ
វេទិតត្ថបរិច្ឆេទំ ទស្សេតិ។ ឯស នយោតិ ឥមិនា យថា ចិត្តំ ធម្មា ច
អនុបស្សិតញ្ញា, តថា តានិ អនុបស្សន្តោ “ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សី, ធម្មេសុ
ធម្មានុបស្សី”តិ វេទិតត្ថោតិ ឥមមត្តំ អតិទិសតិ។

យោ សុខំ ទុក្ខតោ អន្ធាតិ យោ ភិក្ខុ សុខវេទនំ វិបរិណាមទុក្ខតាយ
“ទុក្ខ”ន្តិ បញ្ញាបក្ខណា អន្ធាតិ។ ទុក្ខមទុក្ខំ សល្លតោតិ ទុក្ខវេទនំ បីឡាជននតោ
អន្តោតុទនតោ ទុន្និហរណតោ ច សល្លន្តិ អន្ធាតិ បស្សី។ អទុក្ខមសុខន្តិ
ឧបេក្ខាវេទនំ។ សន្តន្តិ សុខទុក្ខានិវិយ អនោឡារិកតាយ បច្ចយវសេន
រូបសន្តសភាវតាយ ច សន្តំ។ អនិច្ចតោតិ ហុត្វា អភាវតោ ឧទយព្ពយវន្តតោ
តាវកាលិកតោនិច្ចបដិក្ខេបតោ ច “អនិច្ច”ន្តិ យោ អន្ធាតិ។ ស វេ សម្មទ្គសោ
ភិក្ខុ ឯកំសេន បរិព្យត្តំ វា វេទនាយ សម្មា បស្សនកោតិ អត្ថោ។

ទុក្ខាតិបីតិ សម្ព័រទុក្ខតាយ ទុក្ខា ឥតិបិ។ សព្វំ តំ ទុក្ខស្មិន្តិ សព្វំ តំ
វេទយិតំ ទុក្ខស្មី អន្តោគធំ បរិយាបន្នំ វេទានិ សម្ព័រទុក្ខតានតិវត្ថនតោ។
សុខទុក្ខតោបិ ចាតិ សុខាជីនំ វិចិត្រវិបរិណាមញ្ញាណសុខតាយ
វិបរិណាមវិចិត្រអញ្ញាណទុក្ខតាយ ច វុត្តត្តា តិស្សោបិ សុខតោ, តិស្សោបិ ច
ទុក្ខតោ អនុបស្សិតញ្ញាតិ អត្ថោ។ រូចាទិ-អារម្មណធន្ទាទិ-អធិបតិ-ញ្ញាណាទិ-

សហជាតិ- កាមាវចរាទិ-ភូមិជានត្តភេទានំ កុសលាកុសល-តំវិចាកកិរិយា-
 ជានត្តាទិភេទានញ្ច, អាទិ-សន្តេន សម្ព័រិកាសម្ព័រិកស-វត្ថុការវត្ថុកាទិ-
 ជានត្តភេទានញ្ច វសេនាតិ យោជេតព្ពំ។ សុញ្ញតធម្មស្សាតិ “ធម្មា
 ហោន្តិ” តិអាទិនា (ធរ. ស. ១២១) សុញ្ញតវារេ អាគតសុញ្ញតសភាវស្ស វសេន។
 “កាមញ្ចេត្តា” តិអាទិនា បុព្វេ បហីនត្តា បុន បហានំ ន វត្ថុព្ពន្ធិ ចោទនំ ទស្សេតិ,
 មគ្គចិត្តក្ខណោ វា ឯកត្ថ បហីនំ សព្ពត្ថ បហីនមេវ ហោតីតិ វិសុំ វិសុំ ន
 វត្ថុព្ពន្ធិ។ តត្ថ បុរិមាយ ចោទនាយ នាធាបុគ្គលបរិហារោ, បដិមាយ
 នាធាចិត្តក្ខណិកបរិហារោ។ លោកិយភាវនាយ ហិ កាយេ បហីនំ ន
 វេទនាទីសុ បហីនំ ហោតិ យទិមិ ន បវត្តេយ្យ, ន បដិបក្ខភាវនាយ តត្ថ សា
 អភិជ្ឈាទោមនស្សស្ស អប្បវត្ថិ ហោតីតិ បុន តប្បហានំ វត្ថុព្ពមេវាតិ។ ឯកត្ថ
 បហីនំ សេសេសុបិ បហីនំ ហោតីតិ មគ្គសតិបដ្ឋានការំ, លោកិយភាវនាយ
 វា សព្ពត្ថ អប្បវត្ថិមត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “បញ្ចមិ ខន្ធា លោកោ” តិ ហិ វិភង្កេ (វិភ.
 ៣៦២, ៣៦៤, ៣៦៦, ៣៧៣) ចត្វសុបិ ហិ នេសុ វុត្តន្តិ។

ឧទ្ទេសវារវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

កាយានុបស្សនាវណ្ណនា

អាណាចានបញ្ចវណ្ណនា

១០៧. ពាហិរកេសុបិ ឥតោ ឯកទេសស្ស សម្ពវតោ សព្ពប្បការក្កហណំ
 កតំ “សព្ពប្បការកាយានុបស្សនាទិព្ពត្តកស្ស” តិ។ តេន យេ ឥមេ
 អាណាចានបញ្ចាទិវសេន អាគតា ចុទ្ទសប្បការា, តទន្តោគធា ច
 អជ្ឈត្តាទិអនុបស្សនា បកាវា, តថា កាយគតាសតិសុត្តេ (ម. និ. ៣.១៥៤)
 វុត្តា កេសាទិវណ្ណសណ្ឋានកសិណារម្មណាចតុក្កជ្ឈានប្បការា,

លោកិយាធិប្បការា ច, តេ សព្វេបិ អនវសេសតោ សង្កណ្ហាតិ។ ឥមេ ច
បការា ឥមស្មីយេវ សាសនេ, ន ឥតោ ពហិទ្ធាតិ វុត្ថំ “សព្វប្បការ... បេ...
បដិសេធនោ ចា” តិ។ តត្ថ តថាភាវបដិសេធនោតិ

សព្វប្បការកាយានុបស្សនានិព្ពត្តកស្ស បុគ្គលស្ស អញ្ញាសាសនស្ស
និស្សយភាវបដិសេធនោ។ ឯតេន “ឥធ, ភិក្ខុវេ” តិ ឯត្ថ ឥធ-សន្តោ
អន្តោគធឯវសន្តត្ថោតិ ធស្សេតិ។ សន្តិ ហិ ឯកបទានិបិ សាវជារណានិ យថា
“វាយុកក្ខោ” តិ (ធិ. និ. ដី. ២. ៣៧៤)។ តេនាហ “ឥធនេវ សមណោ” តិអាទិ។
បរិបុណ្ណាសមណាករណធម្មោ ហិ សោ, យោ
សព្វប្បការកាយានុបស្សនានិព្ពត្តកោ។ បរាប្បវាទាតិ បរេសំ អញ្ញាតិវិទ្យានំ
នានប្បការា វាទា តិត្ថាយតនានិ។

អរញ្ញាធិកស្សេវ ភាវនានុបសេនាសនតំ ធស្សេតុំ “ឥមស្ស ហិ” តិអាទិ
វុត្ថំ។ ទុទ្ធមោ ធម៌ អនុបគតោ គោណោ ក្ខេបគោណោ។ ទោហនកាលេ យថា
ថនេហិ អនវសេសតោ ឡីរំ ន បក្សវតិ, ឯវំ ទោហបដិពន្ធនិ ក្ខេបធម៌។
រូបសន្តាធិកេ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈនកអស្សនោ រូបារម្មណាធិរសោ។ បុព្វេ
អាចិណ្ណារម្មណាន្តិ បព្ពដ្ឋាតោ បុព្វេ, អនាធិមតិ វា សំសារេ បរិចិត្តារម្មណំ។

និពន្ធយោតិ ពន្ធយោ។ សតិយាតិ សម្មនេវ កម្មជ្ជានស្ស សល្លក្ខណាវសេន
បវត្តាយ សតិយា។ អារម្មណោតិ កម្មជ្ជានារម្មណោ។ ទន្ធន្តិ ជិវំ, យថា
សតោការិស្ស ឧបចារប្បនាគេនោ សមាធិ ឥជ្ឈតិ, តថា ថាមគតំ កត្វាតិ
អត្តោ។

វិសេសាធិកមទិដ្ឋធម្មសុខវិហារបទដ្ឋានន្តិ សព្វេសំ ពុទ្ធានំ, ឯកទ្វានំ
បច្ចេកពុទ្ធានំ, ពុទ្ធសាវកានញ្ចា វិសេសាធិកមស្ស, អញ្ញេន កម្មជ្ជានេន
អធិកតវិសេសានំ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារស្ស ច បទដ្ឋានក្ខតំ។ វត្ថុវិជ្ជាចរិយោវិយ

ភគវា យោគីនំ អនុបនិវាសជ្ជានុបទិសនតោ។ ភិក្ខុ ទីបិសទិសោ អរញ្ញោ
ឯកាកីវិហរិត្វា បដិបក្ខនិម្មជនេន ឥន្ទ្រតត្ថសាធនតោ។ ជលមុត្តមន្តិ
សាមញ្ញជលំ សន្ធាយាហា។ បរក្កមជវយោគ្កក្ខមិទ្ធិ ភាវនុស្សហាជវស្ស
យោគ្កករណក្ខមិក្ខតំ។

អស្សាសបស្សសានំ វសេន សិក្ខតោតិ អស្សាសបស្សសានំ
ទីយរស្សតាបជានន-សត្តកាយបដិសំវេទន-
ឱឡារិកោឡារិកបដិប្បស្សម្ពនវសេន ភាវនានុយោគំ សិក្ខតោ, តថាភូតោ វា
ហុត្វា តិស្សោ សិក្ខា បវត្ថយតោ។ អស្សាសបស្សសានិមិត្តតិ
អស្សាសបស្សសសន្និស្សយេន ឧបជ្ជិតបដិភាគនិមិត្ត។ អស្សាសបស្សសេ
បរិគ្គណ្ឌាតិ រូបមុខេន វិបស្សនំ អភិធិវិសន្តោ, យោ
“អស្សាសបស្សសកម្មិកោ” តិ វុត្តោ។ ឈានផ្កានិ បរិគ្គណ្ឌាតិ អរូបមុខេន
វិបស្សនំ អភិធិវិសន្តោ។ វត្ថុ នាម ករណីកាយោ ចិត្តចេតសិកានំ
បរិវត្តិជ្ជានភាវតោ។ អញ្ញោ សន្តោ វា បុគ្គលោ វា នត្ថិតិ វិសុទ្ធិទិដ្ឋិ “តយំទំ
ធម្មមត្តំ ន អហេតុកំ, នាបិ ឥស្សរាទិវិសមហេតុកំ, អថ ខោ អវិជ្ជាទីហិ ឯវ
សហេតុក” ត្ថិ អទ្ធត្ថយេបិ កម្ពាវិវរណោន វិវត្តិណ្ឌាកម្ពោ “យំ កិញ្ចិ
រូប” ត្ថិ អាទិនា (ម. និ. ១.៣៦១; ម. និ. ២.១១៣; ម. និ. ៣.៨៦; អ. និ. ៤.១៨១; បដិ. ម.
១.៤៨) កលាបសម្មសនវសេន តិលក្ខណំ អាហេបេត្វា
ឧទយព្ពយានុបស្សនាទិវសេន វិបស្សនំ វឌ្ឍនោ អនុក្កមេន មគ្គបដិចាដិយា។

បរស្ស វា អស្សាសបស្សសកាយេតិ ឥទំ សម្មសនចារវសេនាយំ ចាឡិ
បវត្តាតិ កត្វា វុត្តំ, សមថវសេន បន បរស្ស អស្សាសបស្សសកាយេ
អប្បនាទិមិត្តប្បត្តិ ឯវ នត្ថិតិ។ ឥទំ ឧភយំ នលព្ពតិ តិ “អជ្ឈត្ថំ, ពហិទ្វា” តិ ច
វុត្តំ ឥទំ ធម្មទ្វយយដិតំ ឯកតោ អារម្មណភាវេន នលព្ពតិ។

សមុទេតិ ឯតស្មាតិ សមុទយោ, សោ ឯវ ការណាជ្ជន ធម្មោតិ
សមុទយធម្មោ, អស្សាសបស្សាសានំ បវត្តិហេតុករជកាយាទិ។ តស្ស
អនុបស្សនសីលោ សមុទយធម្មានុបស្សី។ តំ បន សមុទយធម្មំ ឧបមាមុខេន
នស្សេន្តោ “យថា នាមា” តិអាទិមាហ។ តត្ថ ភស្តុន្តិ វុត្តិ។ គគ្គរនាឡិទ្ធិ
ឧក្កាបនាឡិ។ តេតិ ករជកាយាទិកេ។ យថា អស្សាសបស្សាសកាយោ
ករជកាយាទិសម្ពុទ្ធិ ជលភាវេន, ឯវំ តេបិ អស្សាសបស្សាសកាយសម្ពុទ្ធិនោ
ហេតុភាវេនាតិ “សមុទយធម្មា កាយស្មី” ទ្ធិ វុត្តព្ភតំ លភន្តិទិ វុត្តំ
“សមុទយ...បេ.... វុច្ឆតិ” តិ។ បកតិវាចំ វា ធម្ម-សន្នោ “ជាតិធម្មាន” ទ្ធិអាទិសុ (ម.
និ. ១.១៣១; ម. និ. ៣.៣៧៣; បដិ. ម. ១.៣៣) វិយាតិ កាយស្ស បច្ចយសមវាយេ
ឧប្បជ្ឈនបកតិកានុបស្សី “សមុទយធម្មានុបស្សី” តិ វុត្តោ។ តេនាហ -
“ករជកាយញ្ចា” តិអាទិ។ ឯវញ្ច កត្វា កាយស្មីទ្ធិ ភុម្មវចនញ្ច សមត្ថិតំ
ហោតិ។ វយធម្មានុបស្សីតិ ឯត្ថ អហេតុកត្តេបិ វិនាសស្ស យេសំ ហេតុធម្មានំ
អភាវេ យំ ន ហោតិ, តទភាវោ តស្ស អភាវស្ស ហោតុ វិយ វោហវីយតីតិ
ឧបចារតោ ករជកាយាទិអភាវោ អស្សាសបស្សាសកាយស្ស វយការណំ
វុត្តោ។ តេនាហ “យថា ភស្តាយា” តិអាទិ។ អយំ តាវេត្ថ បឋមវិកប្បវសេន
អត្ថវិភាវនា។ ទុតិយវិកប្បវសេន បន ឧបចារេន វិនាយេវ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។
អជ្ឈត្តហិទ្ធានុបស្សនាវិយ ភិន្នវត្ថុវិសយតាយ
សមុទយវយធម្មានុបស្សនាបិ ឯកកាលេ ន លព្ភតិទិ អាហ “កាលេន
សមុទយំ កាលេន វយំ អនុបស្សន្តោ” តិ។

អត្ថិ កាយោតិ ឯវ-សន្នោ លុត្តនិទ្ទិដ្ឋោតិ “កាយោវ អត្ថិ” តិ វត្វា
អវជារណាន និវត្តិតំ នស្សេន្តោ “ន សត្តោ” តិអាទិមាហ។ តស្សត្តោ - យោ
រូបាទីសុ សត្តវិសត្តតាយ បរេសញ្ច សដ្ឋាបនជ្ជន, សត្វគុណាយោគតោ វា
“សត្តោ” តិ បរេហិ បរិកប្បតោ។ តស្ស សត្តនិកាយស្ស បូរណតោ ច

ចរន្តបបដ្ឋនធម្មតាយ គលនតោ ច “បុគ្គលា”តិ។ ជ័យតិ សំហញ្ញតិ ឯត្ថ
គញ្ញាតិ “ឥត្ថី”តិ។ បុរិ បុរេ ភាគេ សេតិ បវត្ថតិ “បុរិសោ”តិ។ អាហិតោ
អហំមាណោ ឯត្ថាតិ “អត្តា”តិ, អត្តនោ សន្តកភាវេន “អត្តនិយ”ន្តិ។ បរោ ន
ហោតិ កត្វា “អហ”ន្តិ, មម សន្តកន្តិ កត្វា “មម”ន្តិ។ វុត្ថប្បការវិនិមុត្តោ
អញ្ញោតិ កត្វា “កោចី”តិ, តស្ស សន្តកភាវេន “កស្សចី”តិ បរិកេហ្មតញ្ញោ
កោចិ នត្ថិ, កេវលំ កាយោ ឯវ អត្ថីតិ អត្តត្ថនិយសុញ្ញតមេវ កាយស្ស
វិភាវេតិ។ ឯវន្តិ “កាយោវ អត្ថី”តិអាទិនា វុត្ថប្បការេន។

ព្រាណបមាណត្ថាយាតិ កាយានុបស្សនាព្រាណបរំ បមាណំ ចាបនត្ថាយ។
សតិបមាណត្ថាយាតិ កាយបរិក្កាហិកសតិបវត្ថំ សតិបរំ បមាណំ
ចាបនត្ថាយ។ ឥមស្ស ហិ វុត្ថនយេន “អត្ថិ កាយោ”តិ អបរាបរុប្បត្តិវសេន
បច្ចុបដ្ឋិតា សតិ ភិយ្យោសោ មត្តាយ តត្ថ ព្រាណស្ស សតិយា ច
បរិព្រូហនាយ ហោតិ។ តេនាហ “សតិសម្មជញ្ញានំ វឌ្ឍត្ថាយា”តិ។

ឥមស្ស ភាវនាយ តណ្ហាទិដ្ឋិតាហានំ ឧដុបដិបក្ខត្តា វុត្ថំ “តណ្ហា...ខេ...
វិហារី”តិ។ តថាភូតោ ច លោកេ កិញ្ចិ “អហ”ន្តិ វា “មម”ន្តិ វា គហេតត្ថំ ន
បស្សតិ, កុតោ គណ្ហោយ្យ។ តេនាហ “ន ច កិញ្ចិ”តិអាទិ។ ឯវម្បីតិ ឯត្ថ ចិ-
សន្នោ ហេដ្ឋា និទ្ធិជ្ជស្ស តាទិសស្ស អត្តស្ស អភាវតោ អវុត្ថសមុច្ចយត្ថោតិ
នស្សេន្តោ “ឧបរិ អត្ថំ ឧបាទាយា”តិ អាហា។ “ឯវ”ន្តិ បន និទ្ធិដ្ឋាការស្ស
បច្ឆាមសនំ និគមនវសេន កតត្ថិ អាហ “ឥមីនា បន...ខេ... នស្សេតិ”តិ។
បុព្វភាគសតិបដ្ឋានស្ស ឥនាធិប្បតត្តា វុត្ថំ “សតិ ទុក្ខសច្ច”ន្តិ។ សា បន សតិ
យស្មី អត្តភាវេ, តស្ស សមុដ្ឋាបិកា តណ្ហា តស្សាបិ សមុដ្ឋាបិកា ឯវ នាម
ហោតិ តទភាវេ អភាវតោតិ អាហ “តស្សា សមុដ្ឋាបិកា បុរិមតណ្ហា”តិ។
អប្បវត្ថិ អប្បវត្ថិនិមិត្តំ, ន បវត្ថតិ ឯត្ថាតិ វា អប្បវត្ថិ។ ចតុសច្ចវសេនាតិ

ចតុស្កកម្មដ្ឋានវសេន។ ឧស្សក្ខិត្តាតិ វិសុទ្ធិបរម្យរាយ អារុហិត្តា, ភាវនំ ឧបរិ
នេត្តាតិ អត្តោ។ និយ្យានមុខន្តិ វដ្តទុក្ខតោ និស្សវណ្ណាចាយោ។

អាណាចានបញ្ចវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

និយាមបឋមបញ្ចវណ្ណានា

១០៨. និយាមបឋមវសេនាតិ និយមំ និយា, កិរិយា, ឥធ បន
កាយិកបយោគោ វេទិតញ្ចោ។ និយាមំ បថោ បវត្តិមគ្គោតិ និយាបថោ,
គមនាទិសរិវាវត្តោ។ គច្ឆន្តោ វា ហិ សត្តោ កាយេន កត្តព្ភកិរិយំ ករេយ្យ
បិតោ វា និសិដ្ឋោ វា និបដ្ឋោ វាតិ។ តេសំ វសេន, និយាមបឋមិភាគេនាតិ អត្តោ។
បុន ចបរន្តិ បុន ច អបរំ, យថាវុត្តអាណាចានកម្មដ្ឋានតោ ភិយ្យេបិ អញ្ចំ
កាយានុបស្សនាកម្មដ្ឋានំ កថេមិ, សុណាថាតិ វា អធិប្បាយោ។ គច្ឆន្តោ
វាតិអាទិ គមនាទិមត្តជាននស្ស គមនាទិគតវិសេសជាននស្ស ច
សាធារណវចនំ។ តត្ថ គមនាទិមត្តជាននំ ឥធ នាធិប្បេតំ,
គមនាទិគតវិសេសជាននំ បន អធិប្បេតន្តិ តំ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ “តត្ថ
កាម”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ សត្តបលទ្ធិន្តិ សត្តោ អត្ថិតិ ឧបលទ្ធិ សត្តក្កាហំ ន ជហតិ ន
បរិច្ឆេតិ “អហំ គច្ឆាមិ, មម គមន”ន្តិ កាហសញ្ញាវតោ។ តតោ វា អត្តសញ្ញំ
“អត្ថិ អត្តា ការកោ វេទកោ”តិ វា បវត្តំ វិបរិតសញ្ញំ ន ឧត្តរាជេតិ នាបនេតិ
អបជិបក្ខភាវតោ, អននព្រហ្មានតោ វា។ វា វុត្ថស្ស ចស្ស កុតោ
កម្មដ្ឋានាទិភាវោតិ អាហ “កម្មដ្ឋានំ វា សតិបដ្ឋានភាវនា វា ន ហោតិ”តិ។
ឥមស្ស បនាទិអាទិសុក្កបក្ខស្ស វុត្តវិបរិយាយេន អត្តោ វេទិតញ្ចោ។ តមេវ ហិ
អត្តំ វិវិតុំ “ឥទំ ហិ”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ កោ គច្ឆតិ គមនកិរិយាយ កត្តបុច្ឆា,
សា កត្តភាវិសិដ្ឋអត្តបដិក្ខេបត្តា ធម្មមត្តស្សេវ គមនសិទ្ធិទស្សនតោ។
កស្ស គមនន្តិ អកត្តតាវិសិដ្ឋអត្តក្កាហបដិក្ខេបត្តា។ កីការណាតិ បន

បដិក្ខិត្តកត្តកាយ គមនកិរិយាយ អវិបរីតការណបុត្តា “គមនន្តិ អត្តា
មនសា សំយុជ្ជតិ, មនោ ឥន្ទ្រិយេហិ, ឥន្ទ្រិយានិ អត្តេហិ” តិ
ឯវមាទិគមនការណបដិក្ខេបនតោ។ តេនាហ “តត្ថា” តិអាទិ។

នកោចិ សត្តោ វា បុគ្គលោ វា គធម្មតិ ធម្មមត្តស្សេវ គមនសិទ្ធិតោ
តត្ថិនិមុត្តស្ស ច កស្សចិ អភាវតោ។ ឥនានិ ធម្មមត្តស្សេវ គមនសិទ្ធិ ទស្សេតុំ
“ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិច្ឆារេនា” តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ ចិត្តកិរិយា ច សា
វាយោធាតុយាវិច្ឆារោ វិប្បន្ននញ្ញាតិ ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិច្ឆារោ, តេន។ ឯត្ថ ច
ចិត្តកិរិយគ្គហណោន អនិទ្រ្ទិយពទ្ធវាយោធាតុវិច្ឆារំ និវត្តតិ,
វាយោធាតុវិច្ឆារគ្គហណោន ចេតនាវចិវិញ្ញត្តិភេទំ ចិត្តកិរិយំ និវត្តតិ,
ឧភយេន បន កាយវិញ្ញត្តិ វិភាវេតិ។ “គធម្មតី” តិ វត្ថោ យថា បវត្តមាទេ កាយេ
“គធម្មតី” តិ វេហារោ ហោតិ, តំ ទស្សេតុំ “តស្មា” តិអាទិ វុត្ថំ។ តន្តិ
គន្ធកាមតាវសេន បវត្តចិត្តំ។ វាយំ ជនេតីតិ វាយោធាតុអធិកំ រូបកលាបំ
ជនេតិ, អធិកតា ចេត្ត សាមត្តិយតោ, ន បមាណាតោ។ គមនចិត្តសមុជ្ជតំ
សហជាតរូបកាយស្ស ធម្មនសន្ធាវណាចលនានំ បច្ចយភូតេន
អាការវិសេសេន បវត្តមាទំ វាយោធាតុំ សន្ធាយាហ “វាយោវិញ្ញត្តិ ជនេតី” តិ។
អធិប្បាយសហភាវី ហិវិកាវេវិញ្ញត្តិ, យថាវត្ថុអធិកភាវេនេវ ច
វាយោគហណំ, ន វាយោធាតុយា ឯវ ជនកភាវតោ, អញ្ញថាវិញ្ញត្តិយា
ឧបាទាយរូបភាវោ ធុរុបថាទោ សិយា។ បុរតោ អភិនិហារោ បុរតោភាគេន
កាយស្ស បវត្តនំ, យោ “អភិក្កមោ” តិ វុច្ចតិ។

“ឯសេវ នយោ” តិ អតិទេសវសេន សង្ខេបតោ វត្ថោ តមេវត្ថំ វិវិវតុំ
“តត្រាថិ ហិ” តិអាទិ វុត្ថំ។ កោដិតោ បដ្ឋាយាតិ ហេដ្ឋិមកោដិតោ បដ្ឋាយ។
ឧស្សិតភាវោតិ ឧត្តិទ្ធភាវោ។

ឯវំ បដានតោតិ ឯវំ ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិជ្ជារេនេវ គមនាទិកាវោ
ហោតីតិ បដានតោ តស្ស ឯវំ បដាននាយ និច្ចយគមនត្ថំ “ឯវំ ហោតី”តិ
វិចារណាវុច្ចតិ លោកេ យថាភូតំ អដាននោហិ មិច្ឆាភិនិវេសវសេន,
លោកេវាហារវសេន វា។ អត្ថិ បនាតិ អត្តនោ ឯវំ វីមំសនវសេន បុច្ឆាវចនំ។
នត្ថិ តិ និច្ចយវសេន សត្តស្ស បដិក្ខេបវចនំ។ យថា បនាតិអាទិ តស្សេវត្តស្ស
ឧបមាយ វិការវនំ។

នាវា មាលុតវេគេនាតិ យថា អចេតនា នាវា វាតវេគេន ទេសន្តំ យាតិ,
យថា ច អចេតនោ តេជនំ កណ្ណោ ជិយាវេគេន ទេសន្តំ យាតិ, តថា
អចេតនោ កាយោ វាតាហតោ យថាវុត្តវាយុនា នីតោ ទេសន្តំ យាតីតិ ឯវំ
ឧបមាសំសន្តំ វេទិតព្ពំ។ សចេ បន កោចិ វទេយ្យ “យថា នាវាយ តេជនស្ស ច
បេល្លកស្ស បុរិសស្ស វសេន ទេសន្តវគមនំ, ឯវំ កាយស្សបី”តិ, ហោតុ, ឯវំ
ឥច្ឆិតោវាយមត្តោ។ យថា ហិ នាវា តេជនានំ សំហតលក្ខណស្សេវ បុរិសស្ស
វសេន គមនំ, ន អសំហតលក្ខណស្ស, ឯវំ កាយស្សបីតិ កា នោ ហានិ,
ភិយ្យេបិ ធម្មមត្តតាវ បតិជ្ឈលភតិ, ន បុរិសវាទោ។ តេនាហ “យន្តំ
សុត្តវសេនា”តិអាទិ។

តត្ថ បយុត្តន្តិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន គមនាទិកិរិយាវសេន បយោជិតំ។ ហាតីតិ
តិជ្ជតិ។ ឯត្ថាតិ ឥមស្មី លោកេ។ វិនា ហេតុបច្ចយេតិ គន្ធកាមតាចិត្ត-
តំសមុដ្ឋាន-វាយោធាតុ-អាទិហេតុបច្ចយេហិ វិនា។ តិជ្ជតិ តិជ្ជយ្យ។ វជេតិ
វជេយ្យ គច្ឆេយ្យ កោ នាមាតិ សម្ពន្ធោ។ បដិក្ខេបត្តោ ចេត្ត កី-សន្នោតិ
ហេតុបច្ចយវិវហេន ហានគមនបដិក្ខេបមុខេន សញ្ញាយបិ ធម្មប្បវត្តិយា
បច្ចយាជីនវុត្តិតាវិការវនេន អត្តសុញ្ញតាវិយ អនិច្ចទុក្ខតាបិ វិការវិតាតិ
នដ្ឋព្វា។

បណ្ឌិតតាតិ យថា យថា បច្ចុយេហិ បការតោ និហិតោ វេបិតោ។
សត្តសង្កាហិកវចនន្តិ សព្ពេសំ ចតុន្ទម្បី ភិយាបថានំ សង្កណ្ណានវចនំ, បុព្វេវិសុំ
វិសុំ ភិយាបថានំ វុត្តត្តា ឥទំ តេសំ ឯកជ្ឈំ គហេត្វាវចនន្តិ អត្តោ។ បុរិមនយោ
វា ភិយាបថប្បធានោ វុត្តត្តាតិ តត្ថ កាយោ អប្បធានោ អនុនិច្ចាធិតិ ឥធ
កាយំ បធានំ អប្បធានញ្ច ភិយាបថំ អនុនិច្ចាធំ កត្វា ទស្សេតុំ ទុតិយនយោ
វុត្តត្តាតិ ឯវម្មេត្ត ទិដ្ឋំ នយានំ វិសេសោ វេទិតញ្ចោ។ វិតោតិ បវត្តោ។

ភិយាបថបរិក្កណ្ណានម្បី ភិយាបថវតោ កាយស្សេវ បរិក្កណ្ណានំ តស្ស
អវត្តាវិសេសការតោតិ វុត្តំ “ភិយាបថបរិក្កហណោ កាយេ កាយានុបស្សី
វិហារី”តិ។ តេនេវេត្ត រូបក្ខន្ធវសេនេវ សមុទយានយោ ឧទ្ធជា។ ឯស នយោ
សេសវាវេសុបិ។ អាទិនាតិ ឯត្ថ អាទិ-សទ្ធន យថា “តណ្ហាសមុទយា
កម្មសមុទយា អាហារសមុទយា”តិ និព្ពត្តិលក្ខណំ បស្សន្តោបិ រូបក្ខន្ធស្ស
ឧទយំ បស្សីតិ ឥមេ ចត្តារោ អាហារា សង្កយ្ហន្តិ, ឯវំ “អវិជ្ជានិរោធា
រូបនិរោធា”តិអាទយោបិ បញ្ច អាហារា សង្កហិតាតិ ទដ្ឋញ្ចោ។ សេសំ
វុត្តនយមេវ។

ភិយាបថបព្ពវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ចតុសម្បជញ្ញបព្ពវណ្ណានា

១០៩. ចតុសម្បជញ្ញវសេនាតិ (ធិ. និ. ដី. ១.២៨៤; សំ. និ. ៥.៣៦៨; ធិ. និ. អភិ.
ដី. ២.២១៤) សមន្តតោ បការេហិ, បកជ្ឈំ វា សវិសេសំ ជាតាតិ តិ សម្បជានោ,
សម្បជានស្ស ភារោ សម្បជញ្ញំ, តថាបវត្តំ ញ្ញាណំ។ ចត្តាវិ សម្បជញ្ញានិ
សមាហជានិ ចតុសម្បជញ្ញំ, តស្ស វសេនា។ អភិក្កមនំ អភិក្កន្ធន្តិ អាហា
“អភិក្កន្ធពុតិ កមន”ន្តិ។ តថា បដិក្កមនំ បដិក្កន្ធន្តិ អាហា “បដិក្កន្ធពុតិ

និវត្តន៍"ន្តិ។ និវត្តន៍ន្តិ ឬ និវត្តិមត្តំ, និវត្តិត្វា បទ គមនំ គមនមេវ។ អភិហរន្តោតិ
គមនវសេន កាយំ ឧបនេន្តោ។

សម្មា បដាននំ សម្មជានំ, តេន អត្តនា កាតព្វស្ស ករណសីលោ
សម្មជានការីតិ អាហា “សម្មជញ្ញេន សត្តកិច្ចការី”តិ។ សម្មជានសទ្ធស្ស
សម្មជញ្ញបរិយាយតា បុព្វេ វុត្តាយេវ។ សម្មជញ្ញំ ករោតេវាតិ អភិក្កន្តាធិសុ
អសម្មោហំ ឧប្បាទេតិ ឯវ។ សម្មជានស្ស វា កាហេ ឯតស្ស អត្ថីតិ
សម្មជានការី។ ធម្មតោ វុឡីសង្ខារេន សហ អត្តេន បវត្តតីតិ សាត្តកំ,
អភិក្កន្តាធិ។ សាត្តកស្ស សម្មជាននំ សាត្តកសម្មជញ្ញំ។ សប្បាយស្ស
អត្តនោ ឧបការាវហស្ស ហិតស្ស សម្មជាននំ សប្បាយសម្មជញ្ញំ
អភិក្កមាធិសុ ភិក្ខាហរកោចវេ, អញ្ញត្ថាបិ ឬ បវត្តេសុ អវិជហិតេ
កម្មជ្ជានសង្ខារេ កោចវេ សម្មជញ្ញំ កោចវសម្មជញ្ញំ។ អភិក្កមាធិសុ
អសម្មយ្ហនមេវ សម្មជញ្ញំ អសម្មោហសម្មជញ្ញំ។ បរិគ្គណ្ឌិត្វាតិ បដិសង្ខាយ។

តស្មិន្តិ សាត្តកសម្មជញ្ញវសេន បរិគ្គហិតអត្តេ។ អត្តោ នាម ធម្មតោ
វុឡីតិ យំ សាត្តកន្តិ អធិប្បេតំ គមនំ, តំ សប្បាយមេវាតិ សិយា កស្សចិ
អាសង្កាតិ តន្តិវត្តនត្ថំ “ចេតិយទស្សនំ តាវា”តិអាធិ អារទ្ធុំ។ ចិត្តកម្មរូបកានិ
វិយាតិ ចិត្តកម្មកតបដិមាយោវិយ, យន្តបយោគេន វាវិចិត្តកម្មបដិមាយោ
វិយ។ អសមបេក្ខនំ គេហសីតអញ្ញាណុបេក្ខាវសេន អារម្មណស្ស
អយោនិសោ គហណំ។ យំ សន្ធាយ វុត្ថំ “ចក្កនា រូបំ ទិស្វា ឧប្បជ្ជតិ ឧបេក្ខា
ពាលស្ស មូឡ្ហស្ស បុដ្ឋន្តស្ស”តិអាធិ (ម. និ. ៣.៣០៨)។ ហត្ថិអាធិសម្មទ្កេន
ជីវិតន្តរាយោ, វិសភាគរូបទស្សនាធិនា ព្រហ្មចរិយន្តរាយោ។

បព្ពជិតទិវសតោ បដ្ឋាយ ភិក្ខុនំ អនុវត្តនកថា អាចិណ្ឌា, អនុវត្តនកថា
បទ តស្សា ទុតិយា នាម ហោតីតិ អាហា “ទ្វេ កថា នាម ន កថិតបុព្វា”តិ។

ឯវត្ថុ “សច្ចេ បដិ” តិអាទិកំ សព្វធម៌ វុត្តាការំ បច្ចាមសតិ, ន “បុរិសស្ស
មាតុតាមាសុត” តិអាទិកំ វុច្ចមានំ។ យោគកម្មស្ស បវត្ថិជ្ជានតាយ ភាវនាយ
អារម្មណំ កម្មជ្ជានន្តិ វុច្ចតិ តិ អាហ “កម្មជ្ជានសម្ពាទំ គោចរ” តិ។ ឧត្តហេត្វាតិ
យថា ឧត្តហនិមិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, ឯវ ឧត្តហកោសល្យស្ស សម្មាទនវសេន
ឧត្តហេត្វា។ ហរតិ តិ កម្មជ្ជានំ បវត្តតិ, យាវ បិណ្ឌាចាតបដិក្កមា
អនុយុញ្ញតិ តិ អត្ថោ។ ន បច្ចាហរតិ តិ អាហារុបភោគតោ យាវ
ទិវាជ្ជានុបសន្តមនា កម្មជ្ជានំ ន បដិទេតិ។

សរីរបរិកម្មន្តិ មុខធារណទិសរីរបដិជគ្គនំ។ ទ្វេ តយោ បល្លង្កេតិ ទ្វេ តយោ
និសង្ខារាវរេ, ទ្វេ តិណិ ឧណ្ហាសនាទិ។ តេនាហ “ឧសុមំ គាហាបេន្តោ” តិ។
កម្មជ្ជានសីសេនេវា តិ កម្មជ្ជានគ្គនេវ, កម្មជ្ជានំ បដានំ កត្វា ឯវា តិ អត្ថោ។
តេន “បត្តាបិ អចេតនោ” តិអាទិនា (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១០៩) វត្ថុមានំ កម្មជ្ជានំ,
យថាបរិហរិយមានំ វា អវិជហិត្វា តិ ទស្សេតិ។ “បរិភោគចេតិយតោ
សរីរចេតិយំ គរុតរ” តិ កត្វា “ចេតិយំ វទ្ធិត្វា” តិ បុព្វកាលកិរិយាវសេន វុត្តំ។
តថា ហិ អដ្ឋកថាយំ (វិភ. អដ្ឋ. ៨០៩; ម. និ. អដ្ឋ. ៣.១២៨; អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២៧៥)
“ចេតិយំ ពាធយមាណ ពោធិសាខា ហរិតញ្ញា” តិ វុត្តា។

ជនសង្កហត្ថន្តិ “មយិ អកថេន្តេ ឯតេសំ កោ កថេស្សតិ” តិ ធម្មានុក្កហោន
ជនសង្កហត្ថំ។ តស្មា តិ។ យស្មា “ធម្មកថា នាម កថេតញ្ញាយេវ” តិ
អដ្ឋកថាចរិយា វទន្តិ, យស្មា ច ធម្មកថា កម្មជ្ជានវិនិមុត្តា នាម នតិ, តស្មា។
អនុមោទនំ កត្វា តិ ឯត្ថាបិ “កម្មជ្ជានសីសេនេវា” តិ អានេត្វា សម្ពន្ធា។
សម្បត្តបរិច្ឆេទនេវា តិ “បរិចិត្តោ អបរិចិត្តោ” តិអាទិវិភាគំ អកត្វា
សម្បត្តកោជិយាវ។ ភយេ តិ បរេក្កាទិភយេ។

កម្មជនតេជោតិ គហណី សន្ទាយាហ។ កម្មជ្ជានីដី នារោហតិ
ខុទ្ទកបិស្សមេន កិលន្តកាយត្តា សមាធានាភាវតោ។ អវសេសជ្ជានេតិ
យាគុយា អគ្គហិតជ្ជានេ។ ចោម្ពានុចោម្ពន្តិ កម្មជ្ជានុបជ្ជានស្ស
អវិច្ឆេទទស្សនវចនមេតំ, យថា ចោម្ពានុចោម្ពបវត្តាយ សរបដិចាជិយា
អវិច្ឆេទោ, ឯវមេតស្សបីតិ។

និក្ខិត្តតុរោ ភាវនានុយោគេ។ វត្ថុបដិបត្តិយា អប្បរណេន សព្វវត្ថានិ
ភិក្ខុត្វា។ “កាមេ អវីតរាគោ ហោតិ, កាយេ អវីតរាគោ, រូបេ អវីតរាគោ,
យាវទត្ថំ ឧទរាវទេហកំ ភុញ្ញិត្វា សេយ្យសុខំ បស្សសុខំ មិទ្ធសុខំ អនុយុត្តោ
វិហារតិ, អញ្ញាតវំ នេវនិកាយំ បណិធាយ ព្រហ្មចរិយំ ចរតី”តិ (ធិ. និ. ៣.៣២០;
ម. និ. ១.១៨៦) ឯវំ វុត្ថុ បញ្ចវិធមតោទិលវិនិពន្ធមិត្តោ។ ចរិត្វាតិ បវត្តិត្វា។

អត្តកាមាតិ អត្តនោ ហិតសុខំ ឥច្ឆន្តា, ធម្មច្ឆន្តវន្តោតិ អត្តោ។ ធម្មោតិ ហិ
ហិតំ, តន្តិមិត្តកញ្ច សុខន្តិ។ អថ វាវិញ្ញនំ និព្វិសេសត្តា អត្តភាវបរិយាបន្នត្តា
ច អត្តា នាម ធម្មោ, តំ កាមេន្តិ ឥច្ឆន្តិតិ អត្តកាមា។ ឧសភំ នាម វីសតិ
យដ្ឋិយោ។ តាយ សញ្ញាយាតិ តាយ ចាសាណាសញ្ញាយ, ឯត្តកំ ហំនំ
អាគតាតិ ជានន្តាតិ អធិប្បាយោ។ សោយេវ នយោតិ “អយំ ភិក្ខុ”តិអាធិកោ
យោ ហំនេ វុត្តោ, សោ ឯវ និសង្ខាយបិ នយោ។ បច្ឆតោ អាគច្ឆន្តានំ
និទ្ទកត្តភាវកយេនបិ យោនិសោមនសិការំ បរិព្រូហេតិ។

ពហាបធានំ បូជេស្សមីតិ អម្ពាភំ អត្តាយ លោកនាថេន ធរស្សនិ កតំ
នុក្ករចរិយំ ឯវាហំ យថាសត្តិ បូជេស្សមីតិ។ បដិបត្តិបូជា ហិ សត្តបូជា, ន
អាមិសបូជា។ ហំនចង្គ្គមនមេវាតិ អធិដ្ឋាតព្ពន្ធវិយាបថវសេន វុត្ថំ, ន
កោជនាធិកាលេសុ អវស្សំ កត្តព្ពនិសង្ខាយ បដិក្ខេបវសេន។

វីដី ឌុតវិត្វា ឥតោ ចិតោ ច អនោលោកេត្វា បឋមមេវ វីដិយោ
សល្លេក្ខតញ្ញាតិ អាហា “វីដិយោ សល្លេក្ខត្វា” តិ។ យំ សន្ធាយ វុច្ឆតិ
“ចាសាធិកេន អភិក្កន្តេនា” តិ, តំ ទស្សេតុំ “តត្ថ ចា” តិអាធិ វុត្ថំ។

បច្ឆេកពោធិ៍ សង្ខិករោតិ, យទិ ឧបនិស្សយសម្មន្នោ ហោតីតិ សម្ពន្ធា។
ឯវំ សព្ពត្ថ ឥតោ បរេសុបិ។ តត្ថ បច្ឆេកពោធិយា ឧបនិស្សយសម្មន្នោ កប្បានំ
ទ្វេ អសង្ខ្យយានិ សតសហស្សញ្ច តង្គំ បុញ្ញញ្ញាណសម្ពរណំ, សាវកពោធិយំ
អគ្គសាវកានំ ឯកំ អសង្ខ្យយំ កប្បសតសហស្សញ្ច, មហាសាវកានំ
កប្បសតសហស្សមេវ, ឥតរេសំ អតីតាសុ ជាតីសុ វិវដ្តសង្ខិស្សយវសេន
និព្ពត្តិតំ និព្ពេធភាគិយំ កុសលំ។ ពាហិយោ ធារុច្ឆិរិយោតិ ពហិវិសយេ
សញ្ញាតសំវឿតាយ ពាហិយោ, ធារុច្ឆិរិយាវលោន ធារុច្ឆិរិយោតិ ច
សមញ្ញាតោ។ សោ ហិ អាយស្មា -

“តស្មា តិហ តេ, ពាហិយ, ឯវំ សិក្ខិតតត្ថំ ‘ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋមត្តំ ភវិស្សតិ,
សុតេ... មុតេ... វិញ្ញាតេ វិញ្ញាតមត្តំ ភវិស្សតី’ តិ។ យតោ ខោ តេ,
ពាហិយ, ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋមត្តំ ភវិស្សតិ, សុតេ... មុតេ... វិញ្ញាតេ វិញ្ញាតមត្តំ
ភវិស្សតិ, តតោ ត្វំ, ពាហិយ, ន តេន។ យតោ ត្វំ, ពាហិយ, ន តេន, តតោ
ត្វំ, ពាហិយ, ន តត្ថ។ យតោ ត្វំ, ពាហិយ, ន តត្ថ, តតោ ត្វំ, ពាហិយ,
នេវិធ ន ហុរំ ន ឧភយមន្តរេន, ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្សា” តិ (ឧទា. ១០) -
ឯត្ថកាយ ទេសនាយ អរហត្តំ សច្ចាកាសិ។

តន្តិ អសម្ពុយ្ហនំ។ ឯវន្តិ ឥនាធិ វុច្ឆមានាការេន វេទិតត្ថំ។ អត្តា អភិក្កមតីតិ
ឥមិនា អន្ធិបុព្វន្តស្ស ទិដ្ឋិក្កាហាវសេន អភិក្កមេ សម្ពុយ្ហនំ ទស្សេតិ, អហំ
អភិក្កមាមីតិ បន ឥមិនា មានក្កាហាវសេន, តទុកយំ បន តណ្ហាយ វិនា ន
ហោតីតិ តណ្ហាក្កាហាវសេនបិ សម្ពុយ្ហនំ ទស្សិតមេវ ហោតិ។ “តថា

អសម្មុយ្ហន្តោ"តិ វត្ថា តំ អសម្មុយ្ហនំ យេន យនវិនិញ្ចោគេន ហោតិ, តំ
នស្សេន្តោ "អភិក្កមាមី"តិអាទិមាហ។ តត្ថ យស្មា វាយោធាតុយា អនុគតា
តេជោធាតុ ឧទ្ធករណស្ស បច្ចយោ។ ឧទ្ធករណគតិកា ហិ តេជោធាតុតិ ឧទ្ធករណ
វាយោធាតុយា តស្ស អនុគតកាវោ, តស្មា ឥមាសំ ទ្វិន្ទមេត្ត សាមត្តិយតោ
អធិមត្តតា, ឥតរាសព្វា ធិមត្តតាតិ នស្សេន្តោ "ឯកេក...បេ... ពលវតិយោ"តិ
អាហ។ យស្មា បន តេជោធាតុយា អនុគតា វាយោធាតុ
អតិហរណាវីតិហរណានំ បច្ចយោ។ តិរិយគតិកាយ ហិ វាយោធាតុយា
អតិហរណាវីតិហរណេសុ សាតិសយោ ព្យាចារោតិ តេជោធាតុយា តស្ស
អនុគតកាវោ, តស្មា ឥមាសំ ទ្វិន្ទមេត្ត សាមត្តិយតោ អធិមត្តតា, ឥតរាសព្វា
ធិមត្តតាតិ នស្សេន្តោ "តថា អតិហរណាវីតិហរណេសូ"តិ អាហ។ សតិបិ
អនុគមនានុគន្ធព្ពតាវិសេសេ តេជោធាតុ-វាយោធាតុ-ភាវមត្តំ សន្ធាយ តថា-
សទ្ធក្កហណាំ។ តត្ថ អក្កន្តជ្ជានតោ ចានស្ស ឧត្តិបនំ ឧទ្ធករណំ, បិតជ្ជានំ
អតិក្កមិត្វា បុរតោ ហរណំ អតិហរណំ ខាលុអាទិបរិហរណាត្ថំ,
បតិជ្ជិតចានយដ្ឋនបរិហរណាត្ថំ វា បស្សេន ហរណំ វីតិហរណំ, យាវ
បតិជ្ជិតចានោ, តាវ អាហរណំ អតិហរណំ, តតោ បរំ ហរណំ វីតិហរណាត្ថិ
អយំ វា ឯតេសំ វិសេសោ។

យស្មា បថវីធាតុយា អនុគតា អាថោធាតុ វោស្សន្តនស្ស បច្ចយោ។
គរុតរសភាវា ហិ អាថោធាតុតិ វោស្សន្តនេ បថវីធាតុយា តស្ស
អនុគតកាវោ, តស្មា តាសំ ទ្វិន្ទមេត្ត សាមត្តិយតោ អធិមត្តតា, ឥតរាសព្វា
ធិមត្តតាតិ នស្សេន្តោ អាហ "វោស្សន្តនេ...បេ... ពលវតិយោ"តិ។ យស្មា បន
អាថោធាតុយា អនុគតា បថវីធាតុ សន្និក្ខេបនស្ស បច្ចយោ, បតិជ្ជាភាវេ វិយ
បតិជ្ជាបនេបិ តស្ស សាតិសយ កិច្ចត្តា អាថោធាតុយា តស្ស អនុគតកាវោ,
តថា យដ្ឋនកិរិយាយ បថវីធាតុយា វិសេន សន្និក្ខម្ពនស្ស សិជ្ឈនតោ តត្ថាបិ

បដិវឌ្ឍនភាព អាចជាធាតុអនុគតភាព, តស៊ូ វុត្តិ “តថា
សន្និក្ខេបនសន្និក្ខេបនស្វ” តិ។ តត្ថាតិ តស្មី អភិក្កមនេ, តេសុ វា វុត្តេសុ
ឧទ្ធរណាធិសុ ធនុ កោដ្ឋាសេសុ។ ឧទ្ធរណេតិ ឧទ្ធរណក្ខណោ។ រូបាប្បបដ្ឋាតិ
ឧទ្ធរណាការេន បវត្តា រូបបដ្ឋា, តំសមុជ្ជាបកា អរូបបដ្ឋា ច អតិហរណំ ន
ចាបុណ្ណិ ខណមត្តាវដ្ឋានតោ។ តត្ថ តត្ថេវាតិ យត្ថ យត្ថ ឧប្បន្នា, តត្ថ
តត្ថេវា ន ហិ ធម្មានំ ទេសន្តរសង្គមនំ អត្ថិ។ បព្ពំ បព្ពន្ធអាទិ
ឧទ្ធរណាធិកោដ្ឋាសេ សន្ធាយ វុត្តំ, តំ សភាគសន្តតិវសេន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។
អតិសត្តរោ ហិ រូបបដ្ឋានម្បិ បវត្តិក្ខណោ កមនស្សនានំ ទេវបុត្តានំ
ហេដ្ឋបរិយេន បដិមុខំ ធាវន្តានំ សិរសិ ចាទេ ច ពទ្ធុរុជារាសមាគមតោបិ
សីមតរោ។ យថា តិលានំ ភន្តិយមាធានំ បដបដាយនេន ភេទោ លក្ខិយតិ, វេ
សន្និក្ខេបនធម្មានំ ឧប្បាទេនាតិ ទស្សនត្ថំ “បដបដាយន្តា” តិ វុត្តំ។ ឧប្បន្នា ហិ
ឯកន្តតោ ភិជ្ជន្តិតិ។

សន្និក្ខេបនាតិ ឥទំ តស្ស តស្ស ចិត្តស្ស និរោធនេ សន្និ ធិរុជ្ជនក្ខបដ្ឋានំ
វសេន វុត្តំ, យំ តតោ សត្តរសមចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណោ ឧប្បន្នំ។ អញ្ញាថា យទិ
រូបាប្បបដ្ឋា សមាទក្ខណោ សិយុំ, “រូបំ គរុបរិណាមំ ទន្ធនិរោធគ” តិ អាទិវចនេហិ
(វិភ. អដ្ឋ. ២៦) វិរោធា សិយា, តថា “នាហំ, ភិក្ខុវេ, អញ្ញំ ឯកធម្មម្បិ
សមនុបស្សមិ, យំ វេ លហុបរិវត្តំ, យថយិទំ ចិត្ត” តិ វេ មាទិចាឡិយា (អ. និ.
១.៤៨)។ ចិត្តចេតសិកា ហិ សារម្មណសភាវា យថាពលំ អត្តនោ
អារម្មណបច្ចយភូតមត្តំ វិភាវេន្តោ វេ ឧប្បន្នន្តិតិ តេសំ តំសភាវនិប្បត្តិអនន្តរំ
និរោធា, រូបបដ្ឋា បន អនារម្មណោ បកាសេតព្ពា, វេ តេសំ
បកាសេតព្ពការិនីវត្តិ សោឡសហិ ចិត្តេហិ ហោតិ តិ តដ្ឋណាយុកតា តេសំ
ឥច្ឆិតា, លហុវិញ្ញាណាវិសយសង្កតិមត្តបច្ចយតាយ តិណ្ណំ ខន្ធនំ,
វិសយសង្កតិមត្តតាយ ច វិញ្ញាណស្ស លហុបរិវត្តិតា,

ទន្ទមហាក្សត្របច្ចយតាយ រូបធម្មានំ ទន្ទបរិវត្តិតា, ឆានាធាតុយា
យថាក្សតញ្ញាលំ ខោ បន តថាគតស្សេវ, តេន ច បុរេជាតបច្ចយោ រូបធម្មោ
វុត្តោ, បច្ឆាជាតបច្ចយោ ច តស្សេវាតិ រូបារូបធម្មានំ សមាធក្ខណតា ន
យុជ្ជតេវ, តស្មា វុត្តនយេនេវេត្ថ អត្តោ វេទិតញ្ញោ។

អញ្ញំ ឧប្បជ្ជតេ ចិត្តំ, អញ្ញំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតីតិ យំ បុរិមុប្បន្នំ ចិត្តំ, តំ អញ្ញំ, តំ បន
និរុជ្ឈន្តំ អបរស្ស អនន្តរាទិបច្ចយភាវេនេវ និរុជ្ឈតីតិ តតោ លទ្ធិបច្ចយំ អញ្ញំ
ឧប្បជ្ជតេ ចិត្តំ។ យទិ ឯវំ តេសំ អន្តរោ លព្រៀយ្យាតិ នោតិ អាហា
“អរិចិមនុសម្ពុន្វោ”តិ, យថា រិចិ អន្តរោ ន លព្ពតិ, តទេវេតន្តិ អរិសេសវិទុ
មញ្ញន្តិ, ឯវំ អនុ អនុ សម្ពុន្វោ ចិត្តសន្តានោ រូបសន្តានោ ច នទីសោតោវ នទិយំ
ឧទកប្បវាហោ វិយ វត្ថុតិ។

អភិមុខំ លោកិតំ អាណិតតន្តិ អាហា “បុរតោបេក្ខន”ន្តិ។ យស្មា
យំទិសាភិមុខោ គច្ឆតិ តិដ្ឋតិ និសីទតិ វា, តទភិមុខំ បេក្ខនំ អាណិតតំ, តស្មា
តទនុគតំ វិទិសាលោកនំ វិលោកិតន្តិ អាហា “វិលោកិតំ នាម
អនុទិសាបេក្ខន”ន្តិ។ សម្មជ្ជនបរិកណ្ណាទិករណោ ឱលោកិតស្ស,
ឧល្លោកហរណាទីសុ ឧល្លោកិតស្ស, បច្ឆតោ អាគច្ឆន្តបរិស្សយស្ស
បរិវជ្ជនាទីសុ អបលោកិតស្ស សិយា សម្ពុរោតិ អាហា “ឥមិនា វា មុខេន
សព្វានិចិ តានិ គហិតានេវា”តិ។

កាយសក្ខិន្តិ កាយេន សង្ខតតវន្តំ, បច្ចក្ខការិន្តិ អត្តោ។ សោ ហិ
អាយស្មា វិបស្សនាកាលេ ឯវ “យមេវាហំ ឥន្ទ្រិយេសុ អគុត្តទ្វារតំ និស្សាយ
សាសនេ អនភិវតិអាទិវិប្បការំ បត្តោ, តមេវ សុដ្ឋុ និគ្គល្លាស្សមី”តិ
ឧស្សហជាតោ ពលវហិរោត្តប្បោ, តត្ថ ច កតាធិការត្តា ឥន្ទ្រិយសំវេ

ឧក្ខ័សចារមិប្បត្តោ, តេនេវ នំ សត្តា “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខុវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខុនំ
ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារានំ យទិទំ នន្នោ” តិ (អ. និ. ១.២៣៥) ឯតទគ្គេ ឬបេសិ។

សាត្តកតា ច សប្បាយតា ច អាណកិតវិលោកិតស្ស វេទិតញ្ញា។ តស្មាតិ
“កម្មដ្ឋានាវិជហនស្សេវ កោចរសម្មជញ្ញការតោ” តិ វុត្តមេវត្ថំ ហេតុភាវេន
បច្ឆាមសតិ។ អត្តនោ កម្មដ្ឋានវសេនេវ អាណកនវិលោកនំ កាតត្ថំ,
ខន្ធនិកម្មដ្ឋានា អញ្ញោ ឧបាយោ ន គវេសិតញ្ញោតិ អធិប្បាយោ។
អាណកិតាទិសមញ្ញាបិ យស្មា ធម្មមត្តស្សេវ បវត្តិវិសេសោ, តស្មា តស្ស
យាថាវតោ ជាននំ អសម្មោហសម្មជញ្ញន្តិ ទស្សេតុំ “អព្ពន្ធវេ” តិ អាទិ វុត្តំ។

“បឋមជវនេបិ ...បេ.... ន ហោតិ” តិ ឥទំ បញ្ចទ្វារវិញ្ញាណាវិជិយំ “ឥត្ថិ
បុរិសោ” តិ វជ្ជនាទិនំ អការំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តត្ថ ហិ អារជ្ជនវេជ្ជត្ថនានំ
អយោនិសោ អារជ្ជនវេជ្ជត្ថនវសេន ឥដ្ឋេ ឥត្ថិវុចាទិម្ហំ លោភោ, អនិដ្ឋេ ច
បដិយោ ឧប្បជ្ជតិ, មនោទ្វារេ បន “ឥត្ថិ បុរិសោ” តិ វជ្ជនាទិ ហោតិ, តស្ស
បញ្ចទ្វារជវនំ មូលំ, យថាវុត្តំ វា សត្ថំ ភវន្តាទិ, ឯវំ មនោទ្វារជវនស្ស មូលវសេន
មូលបរិញ្ញា វុត្តា។ អាគន្ធកតាវកាលិកតា បន បញ្ចទ្វារជវនស្សេវ
អបុព្ពការវសេន ឥត្តរការវសេន ច វុត្តា។ ហេដ្ឋបរិយវសេន ភិដ្ឋិតា
បតិភេស្វតិ ហេដ្ឋិមស្ស ឧបរិមស្ស ច អបរាបរំ ភដ្ឋប្បត្តិមាហា។ តន្តិ ជវនំ។
តស្ស ន យុត្តន្តិ សម្ពុន្នោ។ អាគន្ធកោ អព្ពាគតោ។ ឧទយព្ពយបរិច្ឆិដ្ឋោ
តាវតកោ កាលោ ឯតេសន្តិ តាវកាលិកានិ។

ឯតំ អសម្មោហសម្មជញ្ញំ។ តត្ថាតិ បញ្ចក្ខន្ធវសេន អាណកនវិលោកនេ
បញ្ញាយមាទេ តត្ថិនិមុត្តោ កោ ឯកោ អាណកេតិ, កោវិលោកេតិ។
ឧបនិស្សយបច្ឆយោតិ ឥទំ សុត្តន្តនយេន បរិយាយតោ វុត្តំ។

សហជាតបច្ចុយោតិ និទស្សនមត្តមេតំ អញ្ញមញ្ញ-សម្បយុត្ត-
អត្តិអវិគតាធិបច្ចយានម្យំ លព្ពនតោ។

មណីសប្បោ នាម ឯកា សប្បជាតីតិ វេទន្តិ។ លឡនន្តិ កម្មនន្តិ វេទន្តិ,
លឡាករណំ វា លឡនំ។

ឧណ្ហបកតិកោ បរិឡាបាពហុលោ។ សីលស្ស វិទូសនេន អហិតាវហត្ថា
មិច្ឆាជីវសេន ឧប្បន្នំ អសប្បាយំ។ ចីវរម្យំ អចេតនន្តិអាធិនា ចីវរស្ស វិយ
“កាយោបិ អចេតនោ”តិ កាយស្ស អត្តសុញ្ញតាវិការំនេន “អព្ពន្ធករ”តិអាធិនា
វុត្តមេវត្ថំ វិការវេន្តោ ឥតវិវតរសន្តោសស្ស ការណំ ទស្សេតិ។ តេនាហ
“តស្មា”តិអាធិ។ ចតុបញ្ចកណ្ឌិកាហតោតិ អាហតចតុបញ្ចកណ្ឌិកោ,
ចតុបញ្ចកណ្ឌិកាហិ វា ហតសោកោ។

អដ្ឋវិជោបិ អត្តោតិ អដ្ឋវិជោបិ បយោជនវិសេសោ។ បថវីសន្ធារកដលស្ស
តំសន្ធារកវាយុនាវិយ បរិគុត្តស្ស អាហារស្ស វាយោធាតុនាវ អាសយេ
អវជ្ជានន្តិ អាហ “វាយោធាតុវសេនេវ តិជ្ជតិ”តិ។ អតិហរតីតិ យាវ មុខា
អតិហរតិ។ វីតិហរតីតិ តតោ យាវ កុច្ឆិ, តាវ ហរតិ។ អតិហរតីតិ វា មុខទ្វារ
អតិក្កាមេន្តោ ហរតិ។ វីតិហរតីតិ កុច្ឆិគតំ បស្សតោ ហរតិ។ បរិវត្តតីតិ
អបរាបរំ ចារេតិ។ ឯត្ថ ច អាហារស្ស ធារណាបរិវត្តនសំបុណ្ណានវិសោសនាធិ
បថវីធាតុសហិតា ឯវ វាយោធាតុ ករោតិ, ន កេវលាតិ តាធិ បថវីធាតុយាបិ
កិច្ចការវេន វុត្តានិ។ អល្លត្តព្វា អនុចាលេតីតិ វាយុអាធិហិ អតិសោសនំ យថា
ន ហោតិ, តថា អនុចាលេតិ អល្លអាធិហិ អតិសោសនំ យថា ន ហោតិ, តថា
អនុចាលេតិ អល្លការំ។ តេជោធាតុតិ គហណីសម្ពាតា តេជោធាតុ។ សា ហិ
អន្តោ បរិជ្ជំ អាហារំ បរិចាចេតិ។ អញ្ញសោ ហោតីតិ អាហារស្ស បវេសនាធិនំ
មត្តោ ហោតិ។ អាកុជតីតិ បរិយេសនន្តោហរណាធិណ្ហាធិណ្ហាតាធិ អារវ្មេតិ,

វិជានាតីតិ អត្តោ។ តំតំវិជាននិច្ឆានកោយេវ ហិ បយោគោ
“សម្មាបយោគោ”តិ វុត្តោ។ យេន ហិ បយោគេន បរិយេសនាទិ និប្បជ្ជតិ, សោ
តត្ថិសយវិជាននម្បិ និច្ឆានេតិ នាម តទវិជាការតោ។ អថ វា សម្មាបយោគំ
សម្មាបដិបត្តិ អន្ធាយ អាគម្ម អាភុជតិ សមន្នាហរតិ។ អាភោគបុព្វកោ ហិ
សព្វោបិ វិញ្ញាណព្យាបារោតិ តថា វុត្តំ។

គមនតោតិ ភិក្ខុចារវសេន គោចរកាមំ ឧទ្ទិស្ស គមនតោ។
បរិយេសនតោតិ គោចរកាមេ ភិក្ខុត្ថំ អាហិណ្ឌានតោ។ បរិភោគតោតិ
អាហារស្ស បរិភូត្តនតោ។ អាសយតោតិ បិត្តាទិអាសយតោ។ អាសយតិ ឯត្ថ
ឯកជ្ឈំ បរត្ថមា នោបិ កម្មពលវត្ថិតោ ហុត្វា មរិយានវសេន អញ្ញមញ្ញំ
អសន្តវតោ សយតិ តិជ្ជតិ បរត្ថតីតិ អាសយោ, អាមាសយស្ស ឧបរិ តិជ្ជនកោ
បិត្តាទិកោ។ មរិយានត្ថោ ហិ អយមាការោ។ និដេតិ យថាភុត្ថោ អាហារោ
និចិតោ ហុត្វា តិជ្ជតិ ឯត្ថាតិ និធានំ, អាមាសយោ។ តតោ និធានតោ។
អបរិបក្កតោតិ គហណីសម្ព័ន្ធតេន កម្មជតេជេន អរិបក្កតោ។ បរិបក្កតោតិ
យថាភុត្ថស្ស អាហារស្ស រិបក្កការតោ។ ជលតោតិ និប្បត្តិតោ។ និស្សន្ទតោតិ
តតោ ចិតោ ចរិស្សន្ទនតោ។ សម្មក្ខនតោតិ សព្វសោ មក្ខនតោ។ អយមេត្ថ
សន្នេហោ, វិត្តារោ បនវិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណោនាយ (វិសុទ្ធិ. មហាដ. ១.២៩៤)
គហេតព្ពោ។

អញ្ជោ ច រោគា កណ្តាសូលភគន្ធរាជយោ។ អដ្ឋានេតិ
មនុស្សាមនុស្សបរិគ្គហិតេ អយុត្តេ ឋានេ ខេត្តនេវាយតនាទិកេ។ និស្សជ្ជត្តា
នេវ អត្តនោ កស្សចិ អនិស្សជ្ជិតត្តា ជិតុច្ឆនិយត្តា ច នបរស្ស។
ឧទកតុម្ហតោតិ វេជ្ជនាឡិអាទិឧទកកាជនតោ។ តន្តិ ធម្មិតឧទកំ។

អន្តរាគមន៍យោបថា ជីវប្បវត្តិកា ជ័យកាលិកា ឥរិយាបថា។ មជ្ឈិមា
ភិក្ខាចរណាធិវសេន បវត្តា។ ចុណ្ឌិកឥរិយាបថា វិហារេ អញ្ញត្ថាបិ ឥតោ
ចិតោ ច បរិវត្តនាធិវសេន បវត្តាតិ វេទន្តិ។ “គតេតិ គមនេ”តិ បុព្វេ
អភិក្កមបដិក្កមគ្គហណោន គមនេនបិ បុរតោ បច្ឆតោ ច កាយស្ស
អតិហរណំ វុត្តន្តិ ឥធ គមនមេវ គហិតន្តិ កេចិ។

យស្មា មហាសីវត្តេរវាទេ អនន្តរេ អនន្តរេ ឥរិយាបថេ បវត្តរូបាបដម្មានំ
តត្ថ តត្ថេវ និរោធនស្សនវសេន សម្មជានការីតា គហិតា, ឥនព្វេត្ថ
សម្មជញ្ញាវិបស្សនាចារវសេន អាគតំ, តស្មា វុត្តំ “តយំទំ មហាសីវត្តេរេន វុត្តំ
អសម្មោហាជុវំ ឥមស្មី សតិបដ្ឋានកុត្តេ អធិប្បត”ន្តិ។ សាមញ្ញជលេ (ធី. និ.
១.២១៤; ធី. និ. អដ្ឋ. ១.២១៤; ធី. និ. ដី. ១.២១៤) បន សព្វម្បិ ចតុត្ថំធំ សម្មជញ្ញំ
លព្ពតិ យាវនេវ សាមញ្ញជលវិសេសនស្សនបវត្តា តស្សា នេសនាយ។
សតិសម្មយុត្តស្សេវាតិ ឥទំ យថា សម្មជញ្ញកិច្ចស្ស បធានតា, ឯវំ
សតិកិច្ចស្សបីតិ ធន្សនត្ថំ, ន សតិយា សញ្ញាវមត្តធន្សនត្ថំ។ ន ហិ កនាចិ
សតិវហិតា ញាណប្បវត្តិ អត្ថិ។ ឯតានិ បទានិតិ សម្មជញ្ញបទានិ។
វិភត្តានេវាតិ វិសុំ វិភត្តានេវ។ ឥមិនាបិ សម្មជញ្ញស្ស វិយ សតិយាបិ
បធានតំយេវ វិភាវេតិ។

អបរោ នយោ - ឯកោ ភិក្ខុ កច្ឆន្តោ អញ្ញំ ចិន្តន្តោ អញ្ញំ វិតក្កន្តោ កច្ឆតិ,
ឯកោ កម្មជ្ជានំ អវិស្សន្តេត្វាវ កច្ឆតិ, តថា ឯកោ តិដ្ឋន្តោ និសីទន្តោ សយន្តោ
អញ្ញំ ចិន្តន្តោ អញ្ញំ វិតក្កន្តោ សយតិ, ឯកោ កម្មជ្ជានំ អវិស្សន្តេត្វាវ សយតិ,
ឯត្ថកេន បន ន ចាកដំ ហោតីតិ ចង្គមនេន ធីបេន្តិ។ យោ ហិ ភិក្ខុ ចង្គមនំ
ឱតិវត្វា ចង្គមនកោជិយំ ហិតោ បរិគ្គណ្ឌាតិ “ចាចិនចង្គមនកោជិយំ បវត្តា
រូបាបដម្មា បច្ឆិមចង្គមនកោជិ អប្បត្វា ឯត្ថេវ និរុទ្ធា, បច្ឆិមចង្គមនកោជិយំ

បវត្តាបិ ចាចីនចង្គ្គមនកោដិ អប្បត្វា ឯត្រូវ និរុទ្ធា, ចង្គ្គមនមជ្ឈេ បវត្តា ឧកោ
កោដិយោ អប្បត្វា ឯត្រូវ និរុទ្ធា, ចង្គ្គមេ បវត្តា រូបាបធម្មា ហំនំ អប្បត្វា ឯត្រូវ
និរុទ្ធា, ហំនេ បវត្តា និសង្កំ, និសង្កាយ បវត្តា សយនំ អប្បត្វា ឯត្រូវនិរុទ្ធា"តិ,
ឯវំ បរិគ្គណ្ណោ បរិគ្គណ្ណោយេវ ចិត្តំ ភវន្តំ ឌីតារេតិ, ឧដ្ឋហន្តោ កម្មជ្ជានំ
គហេត្វាវ ឧដ្ឋហតិ, អយំ ភិក្ខុ គតាធិសុ សម្បជានការី នាម ហោតិ, ឯវម្បិ
សុត្តេ កម្មជ្ជានំ អវិភូតំ ហោតិ, តស្មា យោ ភិក្ខុ យាវ សក្កោតិ, តាវ ចង្គ្គមិទ្ធា
បវត្វា និសីទិទ្វា សយមាណោ ឯវំ បរិគ្គហេត្វា សយតិ "កាយោ អចេតនោ,
មញ្ចោ អចេតនោ, កាយោ ន ជាតាតិ "អហំ មញ្ចោ សយិតោ"តិ, មញ្ចោ ន
ជាតាតិ "មយិ កាយោ សយិតោ"តិ, អចេតនោ កាយោ អចេតនេ មញ្ចោ
សយិតោ"តិ, ឯវំ បរិគ្គណ្ណោយេវ ចិត្តំ ភវន្តំ ឌីតារេតិ, បពុជ្ឈន្តោ កម្មជ្ជានំ
គហេត្វាវ បពុជ្ឈតិ, អយំ សុត្តេ សម្បជានការី នាម ហោតីតិ។

កាយាធិកិរិយានិព្វត្តនេន តម្មយត្តា អារជ្ជនកិរិយាសមុជ្ជិតត្តា ច ជវនំ,
សត្តម្បិ វា ធម្មាវប្បវត្តំ កិរិយាមយបវត្តំ នាម, តស្មី សតិ ជាគរិតំ នាម
ហោតីតិ បរិគ្គណ្ណោ ជាគរិតេ សម្បជានការី នាម។ អបិច វត្តិន្ទរំ ធម៌
កោដ្ឋាសេ កត្វា បញ្ចកោដ្ឋាសេ ជគ្គន្តោបិ ជាគរិតេ សម្បជានការី នាម
ហោតិ។ វិមុត្តាយតនសីសេន ធម្មំ នេសេន្តោបិ ពាត្តីសតិវច្ឆានកថំ បហាយ
ទសកថាវត្ថុនិស្សិទំ សប្បាយកថំ កថេន្តោបិ ភាសិតេ សម្បជានការី នាម។
អជ្ជតីសាយ អារម្មណេសុ ចិត្តរុចិយំ មនសិការំ បវត្តន្តោបិ ទុតិយំ ឈានំ
សមាបន្តោបិ តុណ្ហីភារេ សម្បជានការី នាម។ ទុតិយញ្ញំ ឈានំ
វិចីសន្តារិវហតោវិសេសតោ តុណ្ហីភារោ នាម។ រូបធម្មស្សេវ
បវត្តិអាការិវិសេសា អភិក្កមាទយោតិ វុត្តំ "រូបក្ខន្ធស្សេវ សមុទយោ ច វយោ
ច នីហរិតញ្ចោ"តិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

ចតុសម្បជញ្ញបញ្ញវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បដិកូលមនសិការបញ្ញវណ្ណានា

១១០. បដិកូលមនសិការវសេនាតិ (ធី. និ. ដី. ២.៣៧៧) ជិតុច្ឆន្ទិយតាយ។
បដិកូលមេវ បដិកូលំ យោ បដិកូលសភារោ បដិកូលាការោ, តស្ស
មនសិករណាវសេន។ អន្តរេនបិ ហិ ការវាចិនំ សទ្ធិំ ការត្ថោវិញ្ញាយតិ យថា
“បដស្ស សុក្ក”ន្តិ។ យស្មាវិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១៨២-១៨៣) វុត្ថំ, តស្មា តត្ថ
តំសំវណ្ណនាយញ្ច វុត្ថនយេន វេទិតព្ពំ។ វត្ថាធិហិ បសិព្ពកាការេន ពន្ធិត្វា កតំ
អារជនំ បុតោឡិ។ វិភូតាការោតិ បណ្ណាត្ថី សមតិក្កមិត្វា អសុភការស្ស
ឧបដ្ឋិតាការោ។ ឥតិ-សទ្ធស្ស អាការត្ថតំ ធស្សេន្តោ “ឯវ”ន្តិ វត្ថា តំ ការណំ
ស្សបតោ ធស្សេន្តោ “កេសាធិបវិគ្គហណោនា”តិ អាហ។

បដិកូលមនសិការបញ្ញវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ធាតុមនសិការបញ្ញវណ្ណានា

១១១. ធាតុមនសិការវសេនាតិ បថីធាតុអាធិកា ចតស្សោ ធាតុយោ
អារព្ព បវត្ថុការនាមនសិការវសេន, ចតុធាតុវវត្ថានវសេនាតិ អត្ថោ។
ធាតុមនសិការោ ធាតុកម្មជ្ជានំ ចតុធាតុវវត្ថានន្តិ ហិ អត្ថតោ ឯកំ។
គោយាតកោតិ ជីវិកត្តាយ គុន្នំ យាតកោ។ អន្តោវាសិកោតិ
កម្មករណាវសេន តស្ស សមីបវាសី។ បិទ-សន្តោ “បិទោ វា”តិ អាធិសុ (ធី. និ.
១.២៦៣; អ. និ. ៥.២៨) ហានសម្ពាតសីយាបថសមដ្ឋិតាយ, ហា-សទ្ធស្ស វា
គតិវិនិវត្តិអត្ថតាយ អញ្ញត្ថ បេត្វា គមនំ សេសសីយាបថសមដ្ឋិតាយ
ពោធិកោ, ឥធម បន យថា តថា រូបកាយស្ស បវត្ថិអាការពោធិកោ
អធិប្បតោតិ អាហ “ចតុន្នំ សីយាបថានំ យេន កេនចិ អាការេន បិទត្ថា

យថាបិត"ន្តិ។ តត្ថ អាការេនាតិ ឋានាធិនា រូបកាយស្ស បវត្តិអាការេន។
ឋានាធិយោ ហិ ភិយាបថសម្មាតាយ កាយិកកិរិយាយ បថោ បវត្តិមគ្គោតិ
“ភិយាបថោ”តិ វុច្ចន្តិ។ យថាបិតន្តិ យថាបវត្តំ។ យថាវុត្តជ្ជានមេវេត្ថ
“បណិធាន”ន្តិ អធិប្បេតន្តិ អាហា “យថាបិតត្ថា ច យថាបណិហិត”ន្តិ។ បិតន្តិ
វា កាយស្ស ឋានសម្មាតភិយាបថសមាធម្មាបរិធិបនំ។ បណិហិតន្តិ
តទញ្ញភិយាបថសមាធម្មាបរិធិបនំ។ បិតន្តិ វា កាយសម្មាតានំ រូបធម្មានំ
តស្មី តស្មី ខណោ សកិច្ចវសេន អវជ្ជានបរិធិបនំ។ បណិហិតន្តិ
បច្ចយកិច្ចវសេន តេហិ តេហិ បច្ចយេហិ បការតោ និហិតំ បណិហិតន្តិ
ឯវម្មេត្ថ អត្តោ វេទិតញោ។ បច្ចវេក្ខតីតិ បតិ បតិ អវេក្ខតិ, ញាណចក្ខុនា
វិនិព្វជិត្វាវិសុំវិសុំ បស្សតិ។

ឥធានិ វុត្តមេវត្ថំ ការវត្តវិការវេសេន ធស្សេតុ “យថា
គោយាតកស្ស”តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថ ចោសេន្តស្សាតិ មំសូបថយបរិព្រូហនាយ
កុណ្ហាកកត្តកប្បាសដ្ឋិអាធិហិ សំវឿន្តស្ស។ វេទិតំ មតន្តិ ហិសិតំ ហុត្វា មតំ។
មតន្តិ ច មតមត្តំ។ តេនេវាហ “តាវនេវា”តិ។ តាវីតិ សញ្ញា ន អន្តរធាយតិ
យានិ អង្គបច្ចុដ្ឋានិ យថាសន្និវិដ្ឋានិ ឧបាទាយ តាវីសមញ្ញា មតមត្តាយបិ
តាវីយា, តេសំ តំសន្និវេសស្ស អវិនដ្ឋត្តា។ វិលីយន្តិ ភិដ្ឋន្តិ វិកុដ្ឋន្តិ តិ ពិលា ភាគា
វ-ការស្ស ៦-ការ, ៧-ការស្ស ៧-ការ កត្វា។ ពិលសោតិ ពិលំ ពិលំ កត្វា។
វិភជិត្វាតិ អដ្ឋិសង្ខាជតោ មំសំវិវេចត្វា, តតោ វាវិវេចិតមំសំ ភាគសោ
កត្វា។ តេនេវាហ “មំសសញ្ញា បវត្តតី”តិ។ បព្វជិតស្សបិ
អបរិគ្គហិតកម្មដ្ឋានស្ស។ យនវិនិព្វោគន្តិ សន្តតិសម្មហកិច្ចយនានំ វិនិព្វជនំ
វិវេចនំ។ ធាតុសោ បច្ចវេក្ខតោតិ យនវិនិព្វោគករណេន ធាតុំ ធាតុំ
បថវិអាធិធាតុំ វិសុំវិសុំ កត្វា បច្ចវេក្ខន្តស្ស។ សត្តសញ្ញាតិ អត្តានុទិដ្ឋិវេសេន
បវត្តា សញ្ញាតិ វេទន្តិ, វេហារវេសេន បវត្តសត្តសញ្ញាយបិ តទា អន្តរធានំ

យុត្តមេវ យាថាវតោ យនីនិព្វោគស្ស សម្មាទនតោ។ ឯវញ្ញំ សតិ
យថាវុត្តធិបម្មត្ថេន ឧបមេយ្យត្ថោ អញ្ញនត្ថំ សំសន្នតិ សមេតិ។ តេនេវាហ
“ឆាតុវសេនេវ ចិត្តំ សន្និដ្ឋតិ” តិ។ ឧក្ខោតិ ឆេកោ តំតំសមញ្ញាយ កុសលោ,
យថាជាតេ សូនស្មី នង្គជ្ជឧរិសាលោធិវន្តេ អដ្ឋិមំសាធិអវយវសមុទាយេ
អវិកតេ ការីសមញ្ញា, ន វិកតេ, វិកតេ បន អដ្ឋិមំសាធិអវយវសមញ្ញាតិ
ជាននកោ។ ចតុមហាបថោវិយ ចតុស្សិយាបថោតិ ការិយា
បិតចតុមហាបថោវិយ កាយស្ស បវត្តិមគ្គត្វតោ ចតុត្ថិឆោ វិយាបថោ។
យស្មាវិសុទ្ធិមគ្គ (វិសុទ្ធិ. ១.៣០៦) វិត្តាវតា, តស្មា តត្ថ តំសំវណ្ណានាយព្វា
(វិសុទ្ធិ. មហាដ. ១.៣០៦) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្វា។

ឆាតុមនសិការបញ្ចវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

នវសិវជីកបញ្ចវណ្ណានា

១១២. សិវជីកាយ អបវិទូឧទុមាតកាធិបជិសំយុត្តានំ ធិសោ បវត្តានំ
កថានំ តទតិធមយ្យានព្វា ឧទុមាតកាធិអសុភភាគានំ សិវជីកបញ្ចវណ្ណានិ
សន្និធិការេហិ គហិតសមញ្ញា។ តេនាហ “សិវជីកបញ្ចេហិ វិកជិតុ” តិ។ ឧទុំ
ជីវិតបរិយាធានាតិ ជីវិតក្ខយតោ ឧបរិ មរណតោ បរិ។ សមុគ្គតេនាតិ
ឧដ្ឋិតេន។ ឧទុមាតត្ថាតិ ឧទុំ ឧទុំ ឧទុំ ឧទុំ ឧទុំ ឧទុំ ឧទុំ ឧទុំ ឧទុំ ឧទុំ ឧទុំ ឧទុំ ឧទុំ ឧទុំ ឧទុំ
វិមិស្សិតំ នីលំ វិជីលំ, បុរិមវណ្ណាវិបរិណាមក្ខតំ វា នីលំវិជីលំ, វិជីលមេវ
វិជីលកន្តិ ក-ការេន បទវឌ្ឍនមាហា អនត្តន្តរតោ យថា “បិតកំ
លោហិតក” តិ (ធម. ស. ៦១៦)។ បជិក្ខុលកត្ថាតិ ជិគុច្ឆន្ទិយត្ថា។ កុច្ឆិតំ វិជីលំ
វិជីលកន្តិ កុច្ឆនត្ថោ វា អយំ ក-ការេតិ ធម្មេតុ វុត្តំ យថា “ចាបកោ
កិត្តិសធា អព្ពុគ្គតិ” តិ (ធី. និ. ៣.៣១៦; អ. និ. ៥.២១៣; មហាវ. ២៨៥)។

បរិភិទ្ទដ្ឋានេហិ កាកកក្កាដិហិ។ វិស្សន្ទមានំ បុព្វន្តិវិស្សន្តំ បុព្វំ, តហំ តហំ
បគ្បន្តបុព្វន្តិ អត្ថោ។ តថាភាវន្តិវិស្សន្ទមានបុព្វភាវំ។

សោភិត្តតិ យោ “បស្សេយ្យ សរីរំ សិវិកាយ ធម្មិត”ន្តិ វុត្តោ, សោភិត្ត។
ឧបសំហារតិ សទិសតំ។ អយម្បិ ខោតិអាទិ ឧបសំហារណាការទស្សនំ។
អាយុតិ រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ, អរូបជីវិតិន្ទ្រិយំ បនេត្ត វិញ្ញាណភតិកមេវ។ ឧស្មាតិ
កម្មជតេជោ។ ឯវំបូតិកសភាវោតិ ឯវំ អតិវិយ បូតិកសភាវោ, ន អាយុអាទិនំ
អវិគមេវិយ មត្តសោតិ អធិប្បាយោ។ ឯទិសោ ភវិស្សតីតិ ឯវំភាវីតិ អាហា
“ឯវំឧទុមាតាទិកេនោ ភវិស្សតី”តិ។

លុព្វាត្វាលុព្វាត្វាតិ ឧប្បាដេត្វា ឧប្បាដេត្វា។
សេសាវសេសមំសលោហិតយុត្តន្តិ សព្វសោ អខាទិតត្តា តហំ តហំ សេសេន
អប្បាវសេសេន មំសលោហិតេន យុត្តំ។ អញ្ញេន ហត្ថជ្ជិកន្តិ អវិសេសេន
ហត្ថជ្ជិកានំ វិប្បកិណ្ឌាតា ជាតិតាតិ អនវសេសតោ តេសំ វិប្បកិណ្ឌាតំ
ទស្សេន្តោ “ចតុសជ្ជិកេទម្បី”តិអាទិមាហា។ តេរោវស្សិកានីតិ តិរោវស្សំ
គតានិ។ តានិ បន សំវច្ឆរំ វីតិវត្តានិ ហោន្តិ អាហា “អតិក្កន្តសំវច្ឆរានី”តិ។
បុរាណតាយ យនភាវីគមេន វិបុណ្ណតា ឥធម៌ បូតិភាវោតិ សោយថា ហោតិ,
តំ ទស្សេន្តោ “អញ្ញោកាសេ”តិអាទិមាហា។ ឧទ្ទមានតាទិវសេន
ទុតិយសិវិកបញ្ញាទិនំ វវត្តិតត្តា វុត្តំ “ឧទ្ទមានាទិនំ វសេន យោជនា
កាតញ្ញា”តិ។

នវសិវិកបញ្ញវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ឥមាទេវ ទ្វេតិ អវជារណេន អប្បនាកម្មដ្ឋានំ តត្ថ និយមេតិ អញ្ញាបញ្ចេសុ
តទភាវតោ។ យតោ ហិ ឯវ-កាវោ, តតោ អញ្ញត្ថ និយមេតិ, តេន បព្វទ្វយស្ស

វិបស្សនាកម្មដ្ឋានតាម អប្បដិសិទ្ធាតិ ទដ្ឋញ្ញា អនិច្ចាទិនិស្សនតោ។ សម្មាវេសុ
អាទិនវិការនានិ សិវចិកបញ្ញានីតិ អាហា “សិវចិកានំ
អាទិនវានុបស្សនាវសេន វុត្តត្តា” តិ។ ឥរិយាបថបញ្ញាទីនំ អនប្បនាវហតា
ចាកជា ឯវាតិ “សេសានិ ធានសាមី” តិ វុត្តំ។ យំ បនេត្ត អត្តតោ អវិភត្តំ, តំ
សុវិញ្ញយ្យមេវាតិ។

កាយានុបស្សនាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

វេទនានុបស្សនាវណ្ណានា

១១៣. សុខំ វេទនន្តិ ឯត្ថ សុខយតីតិ សុខា, សម្មយុត្តធម្ម កាយញ្ច
លទ្ធស្សនេ ករោតីតិ អត្តោ។ សុដ្ឋ វា ខានតិ, ខនតិ វា កាយិកំ ចេតសិកញ្ច
អាពាធន្តិ សុខា។ សុករំ ឱកាសទានំ ឯតិស្សតិ សុខាតិ អបរេ។ វេទយតិ
អារម្មណាសំ អនុភវតីតិ វេទនា។ វេទយមាណោតិ អនុភវមាណោ។
កាមន្តិអាទិសុ យំ វុត្តត្ថំ, តំ ឥរិយាបថបញ្ញា វុត្តមេវ។ សម្មជានស្ស វេទិយនំ
សម្មជានវេទិយនំ។

“វោហារមត្តំ ហោតី” តិ ឯតេន “សុខំ វេទនំ វេទយមាណោ សុខំ វេទនំ
វេទយាមី” តិ ឥទំ វោហារមត្តន្តិ ទស្សេតិ។ វុត្តអារម្មណាតិ រូចាទិអារម្មណា។
រូចាទិអារម្មណញ្ច វេទនាយ បវត្តិដ្ឋានតាយ “វុត្ត” តិ អធិប្បតំ។ អស្សតិ
ភវេយ្យ។ ធម្មវិនិមុត្តស្ស អញ្ញស្ស កត្ត អភាវតោ ធម្មស្សេវ កត្តភាវំ
ទស្សន្តោ “វេទនាវ វេទយតី” តិ អាហា។ និត្តនន្តោតិ។ ពលវតោ វេទនាវេតស្ស
និរោធនេ អាទិនំ ទិស្វា តស្ស អវសរទានវសេន និត្តនន្តោ។ វិរិយសមតំ
យោជេត្វាតិ អធិវាសនវិរិយស្ស អធិមត្តត្តា តស្ស ហាបនវសេន សមាធិនា
សមរសតាចាទនេន វិរិយសមតំ យោជេត្វា។ សហ បដិសម្ពិទាហីតិ

លោកុត្តរបដិសម្ពិទ្ធាហិ សហ។ លោកិយានម្យំ វា សតិ ឧប្បត្តិកាលេ តត្ថ
សមត្ថតំ សន្ទាយាហ “សហ បដិសម្ពិទ្ធាហិ”តិ។ សមសីសីតិ វាសមសីសី
ហុត្វា, បច្ចវេក្ខណាវាស្ស អនន្តរវារេ បរិនិព្វាយីតិ អត្ថោ។

យថា ច សុខំ, ឯវំ ទុក្ខន្តិ យថា “សុខំ វេទយតី”តិអាទិនា សម្បជានវេទិយនំ
សន្ទាយ វុត្តំ, ឯវំ ទុក្ខម្យំ។ តត្ថ ទុក្ខយតីតិ ទុក្ខា, សម្បយុត្តធម្មេ កាយញ្ច
បីឡេតិ វិពាធតីតិ អត្ថោ។ ទុដ្ឋំ វា ខាទតិ, ខនតិ វា កាយិកំ ចេតសិកញ្ច
សាតន្តិ ទុក្ខា។ ទុក្ខំ ឌីកាសទានំ ឯតិស្សាតិ ទុក្ខាតិ អបរេ។ អរូបកម្មដ្ឋានន្តិ
អរូបបរិគ្គហំ, អរូបធម្មមុខេន វិបស្សនាភិទិវេសន្តិ អត្ថោ។ រូបកម្មដ្ឋានេន បន
សមថាភិទិវេសោបិ សង្កយ្ហតិ, វិបស្សនាភិទិវេសោ បន ឥធាធិប្បតោតិ
ឧស្សេន្តោ អាហា។ “រូបបរិគ្គហោ អរូបបរិគ្គហោតិបិ ឯតទេវ វុច្ចតី”តិ។
ចតុធាតុវវត្ថានំ កថេសីតិ ឯត្តាបិ “យេភុយ្យេនា”តិ បទំ អាណេត្វា សម្ពន្ធិតត្ថំ។
តទុក្ខយន្តិ ចតុធាតុវវត្ថានស្ស សង្ខេបវិត្តាវទ្ធយមាហា។
សង្ខេបមនសិការវសេន មហាសតិបដ្ឋានេ, វិត្តាវមនសិការវសេន
រាហុលោវាទ- (ម. និ. ២.១១៥-១១៧) ធាតុវិភង្គាធិសុ (វិភ. ១៧៤-១៧៥)។

យេភុយ្យគ្គហណោន តទញ្ញធម្មវសេនបិ អរូបកម្មដ្ឋានកថាយ អត្តិតា
ធិបិតាតិ តំ វិភាគេន ឧស្សេតុំ “តិវិទោ ហិ”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អភិទិវេសោតិ
អនុប្បវេសោ, អារម្មោតិ អត្ថោ។ អារម្មេ ឯវ ហិ អយំ វិភាគោ, សម្មសនំ បន
អនវសេសតោវ ធម្មេ បរិគ្គហេត្វា វត្ថតិ។ បរិគ្គហិតេ រូបកម្មដ្ឋានេតិ ឥទំ
រូបមុខេន វិបស្សនាភិទិវេសំ សន្ទាយ វុត្តំ, អរូបមុខេន បន វិបស្សនាភិទិវេសោ
យេភុយ្យេន សមថយានិកស្ស ឥន្ទ្រតញ្ចោ, សោ ច បឋមំ ឈានដ្ឋានិ បរិគ្គហេត្វា
តតោ បរំ សេសធម្មេ បរិគ្គណ្ហាតិ។ បឋមាភិទិចាតោតិ សញ្ចេ ចេតសិកា
ចិត្តាយត្តា ចិត្តកិរិយភាវេន វុច្ចន្តីតិ ជស្សោ ចិត្តស្ស បឋមាភិទិចាតោ វុត្តោ,

ឧប្បន្នជស្សោ បុគ្គលោ, ចិត្តចេតសិករាសិ វា អារម្មណេន ដុដ្ឋា
ជស្សសហជាតាយ វេទនាយ តំសមកាលមេវ វេទេតិ, ជស្សោ បន ឱកាសស្ស
វិយ បទីទោ វេទនាទីនំ បច្ចយវិសេសោ ហោតីតិ បុរិមកាលាវិយ វុច្ចតិ, យា
តស្ស អារម្មណាភិនិរោបនលក្ខណតា វុច្ចតិ។ ដុសន្តោតិ អារម្មណស្ស
ដុសនាការេន។ អយញ្ញា អរូបធម្មតា ឯកទេសេន អនល្លិយមាណាបិ រូបំ វិយ
ចក្ក, សន្តោវិយ ច សោតំ ចិត្តំ អារម្មណញ្ច ដុសន្តោវិយ សង្ឃដ្ឋេន្តោវិយ ច
បវត្តតិ។ តថាហេស “សង្ឃជ្ជនរសោ”តិ វុច្ចតិ។

អារម្មណំ អនុកវន្តីតិ ឥស្សរវតាយ វិសវិតាយ សាមិកាវេន អារម្មណាសំ
អនុកវន្តី។ ជស្សទីនញ្ញា សម្បយុត្តធម្មានំ អារម្មណោ ឯកទេសេនេវ បវត្តិ
ដុសនាទិមត្តការតោ, វេទនាយ បន ឥដ្ឋាការសម្ភោកាទិវសេន បវត្តនតោ
អារម្មណោ និប្បទេសតោ បវត្តិ។ ដុសនាទិកាវេន ហិ អារម្មណាគ្គហណំ
ឯកទេសានុកវនំ, វេទយិតាកាវេន គហណំ យថាកាមំ សញ្ញានុកវនំ
ឯវសភាវានេវ តានិ គហណានីតិ ន វេទនាយ វិយ ជស្សទីនម្បិយថាសកំ
កិច្ចករណេន សាមិកាវានុកវនំ ចោទេតព្ធាវិជានន្តន្ត បរិច្ឆិន្ទនរសេន
វិសេសតោ ជានន្តវិញ្ញាណញ្ញា មិនិត្តវត្ថុ នាឡិយា មិនន្តោ បុរិសោវិយ
អារម្មណំ បរិច្ឆិដ្ឋវិកាវេនំ បវត្តតិ, ន សញ្ញាវិយ សញ្ញាននមត្ថំ ហុត្វា។ តថា
ហិ អនេន កណាចិ លក្ខណត្ថយវិការវនាបិ ហោតិ។ ឥមេសំ បន ជស្សទីនំ
តស្ស តស្ស ចាកជកាវោ បច្ចយវិសេសសិទ្ធស្ស បុព្វាកោតស្ស វសេន
វេទិតញ្ញា។

ឯវំ តស្ស តស្សេវ ចាកជកាវេបិ “សព្ពំ, ភិក្ខុវេ, អភិញ្ញេយ្យ”ន្តិ (សំ. និ.
៤.៤៦; បដិ. ម. ១.៣) “សព្ពញ្ច ខោ, ភិក្ខុវេ, អភិជាន”ន្តិ (សំ. និ. ៤.៤៦) ច
ឯវមាទិវចនតោ សព្ពេ សម្មសនុបកា ធម្មា បរិគ្គហេតញ្ញាតិ ទស្សន្តោ “តត្ថ

យស្ស"តិអាទិមាហ។ តត្ថ ជស្សបញ្ចមកេយេវាតិ អវេជារណំ តទន្តោគធនា
តគ្គហណេនេវ គហិតត្តា ចតុន្នំ អរូបក្ខន្ធានំ។ ជស្សបញ្ចមកគ្គហណាញិ
តស្ស សព្វចិត្តប្បាទសាធារណការតោ, តត្ថ ច ជស្សចេតនាគ្គហណេន
សព្វសង្ខារក្ខន្ធម្មសង្កហោ ចេតនាបដានត្តា តេសំ។ តថា ហិ
សុត្តន្តភាជនីយេ សង្ខារក្ខន្ធវិភង្កេ (វិភ. ១២) "ចក្ខុសម្ពស្សជា
ចេតនា"តិអាទិនា ចេតនាវិភត្តា, ឥតវេ បន ខន្ធសរូបេនេវ គហិតា។

វុត្ថំ និស្សិតាតិ ឯត្ថ វុត្ថុ-សន្នេ ករជកាយវិសយោតិ កថមិទំវិញ្ញាយតីតិ
អាហា "យំ សន្ធាយ វុត្ថំ"តិអាទិ។ កត្ថ បន វុត្ថំ? សាមញ្ញដលេ។ សោតិ
ករជកាយោ។ បញ្ចក្ខន្ធវិនិមុត្តំ នាមរូបំ នត្ថិតិ ឥទំ អធិការវសេន វុត្ថំ។
អញ្ញថា ហិ ខន្ធវិនិមុត្តម្យី នាមំ អត្ថេវាតិ។ អវិជ្ជាទិហេតុកាតិ
អវិជ្ជាតណ្ហាចាធានាទិហេតុកា។ វិបស្សនាបដិចាជិយា...បេ... វិចរតីតិ ឥមិនា
ពលវិបស្សនំ វត្វា បុន តស្ស ឧស្សក្កាបនំវិសេសាធិកមនេវា ទស្សេន្តោ
"សោ"តិអាទិមាហ។

ឥធាតិ ឥមិស្សំ ទុតិយសតិបដ្ឋានទេសនាយំ, តស្ស បន
វេទនានុបស្សនាវសេន កថេតព្ពត្តា ភគវា វេទនាវសេន កថេសិ។ យថាវុត្ថេសុ
ច តីសុ កម្មជ្ជានាភិទិវេសេសុ វេទនាវសេន កម្មជ្ជានាភិទិវេសោ សុករោ
វេទនានំវិភូតភាវតោតិ ទស្សេតុំ "ជស្សវសេន ហិ"តិអាទិ វុត្ថំ។ ន ចាកដំ
ហោតីតិ ឥទំ តាទិសេ បុគ្គលេ សន្ធាយ វុត្ថំ, យេសំ អាទិតោ វេទនាវិភូតតរា
ហុត្វា ឧបដ្ឋាតិ។ ឯវញ្ញិ យំ វុត្ថំ "ទស្សេនា ចាកដោ ហោតិ, វិញ្ញាណំ ចាកដំ
ហោតិ"តិ, តំ អវិរោធិតំ ហោតិ។ វេទនានំ ឧប្បត្តិចាកដតាយាតិ ច ឥទំ
សុខទុក្ខវេទនានំ វសេន វុត្ថំ។ តាសញ្ញា បវត្តិ ឱឡារិកា, ន ឥតរាយ។
តទុកយក្ខហណាមុខេន វា គហេតព្ពត្តា ឥតរាយបិ បវត្តិ វិញ្ញនំ ចាកដា ឯវាតិ

“វេទនា”ន្តិ អវិសេសគ្គហធានំ ទដ្ឋតំ។ យទា សុខំ ឧប្បជ្ជតិ តិអាទិ
សុខវេទនាយ ចាកដការវិការំ។ នេវ តស្មី សមយេ ទុក្ខំ វេទនំ វេទេតិ តិ តស្មី
សុខវេទនាសមម្ពិសមយេ នេវ ទុក្ខំ វេទនំ វេទេតិ និរុទ្ធត្តា, អនុប្បន្នត្តា ច
យថាក្កមំ អតីតានាគតានំ, បច្ចុប្បន្នាយ បន អសម្ពា វេ វុត្តោយេវ។
សកិច្ចក្ខណមត្តាវជ្ជានតោ អនិច្ចា។ សមេច្ចសម្ពុយ្យ បច្ចុយេហិ កតត្តា
សន្នតា។ វត្តារម្មណាទិបច្ចយំ បដិច្ច ឧប្បន្នត្តា បដិច្ចសមុប្បន្នា។
ខយវេយបលុដ្ឋននិរុដ្ឋនបកតិតាយ ខយធម្មា...បេ.... និរោធម្មាតិ ទដ្ឋត្តា។

កិលេសេហិ អាមសិតត្តតោ អាមិសំ នាម បញ្ច កាមគុណា,
អារម្មណាករណាវសេន សហ អាមិសេហិតិ អាមិសា។ តេនាហ
“បញ្ចកាមគុណាមិសនិស្សិតា”តិ។ ឥតោ បវន្តិ “អត្ថិ វេទនា”តិ ឯវមាទិចាឡិ
សន្ធាយាហ “កាយានុបស្សនាយំ វុត្តនយមេវា”តិ។

វេទនានុបស្សនាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ចិត្តានុបស្សនាវណ្ណានា

១១២. សម្មយោគវសេន (ធី. និ. ដី. ២.៣៨១) បវត្តមាទេន សហ រាគេនាតិ
សរាគំ។ តេនាហ “លោកសហគត”ន្តិ។ វីតរាគន្តិ។ ឯត្ថ កាមំ
សរាគបទបដិយោគិនា វីតរាគវសេន ភវិតតំ, សម្មសនចារស្ស បន
ឥធាធិប្បតត្តា តេក្ខមកស្សេវ គហធាន្តិ “លោកិយកុសលាព្យាកត”ន្តិ វត្តា
“ឥទំ បនា”តិអាទិនា តមេវ អធិប្បាយំ វិវតិ។ សេសានិ ទ្វេ ទោសមូលានិ, ទ្វេ
មោហមូលានិ ចត្តាវិ អកុសលចិត្តានិ។ តេសញ្ញា រាគេន
សម្មយោគាភាវតោ នត្ថេវ សរាគតា, តន្តិមិត្តកតាយ បន សិយា
តំសហិតតាលេសោតិ នត្ថេវ វីតរាគតាបីតិ ទុកវិនិមុត្តតា ឯវេត្ថ លព្ពតីតិ

អាហា “នេវ បុរិមបទំ, ន បច្ឆិមបទំ ភជន្តិ” តិ។ យទិ ឯវំ បទេសិកំ បដាននំ
អាបជ្ជតីតិ? នាបជ្ជតិ ទុកន្តវបរិយាបន្នត្តា តេសំ។ អកុសលមូលេសុ សហ
មោហេនេវ វត្តតីតិ សមោហន្តិ អាហា “វិចិកិច្ចាសហគតញ្ចេវ

ឧទុច្ចសហគតញ្ចា” តិ។ យស្មា ចេត្ត សហេវ មោហេនាតិ សមោហន្តិ
បុរិមបទាវ ធារណាម្បិ លព្ពតិយេវ, តស្មា វុត្តំ “យស្មា បនា” តិអាទិ។ យថា បន
អតិម្បឡតាយ ចាជិបុគ្គលិកនយេន សរិសេសំ មោហាវន្តតាយ មោម្បហចិត្តន្តិ
វត្តព្ពតោ វិចិកិច្ចឧទុច្ចសហគតទ្វយំ វិសេសតោ “សមោហ” ន្តិ វុច្ចតិ, ន តថា
សេសាកុសលចិត្តានីតិ “វដ្ឋន្តិយេវា” តិ វុត្តំ។ សម្បយោគវសេន ជិនមិទ្ធន
អនុបតិកំ អនុកតន្តិ ជិនមិទ្ធានុបតិកំ បញ្ចវិធំ សសង្ខារិកាកុសលចិត្តំ
សង្កជិតចិត្តំ។ សង្កជិតចិត្តំ នាម អារម្មណេ សង្ខេបនវសេន បវត្តនតោ។
បច្ចយវិសេសវសេន ថាមជាតេន ឧទុច្ចេន សហគតំ បវត្តំ សំសជ្ជន្តិ
ឧទុច្ចសហគតំ, អញ្ញថា សព្ពម្បិ អកុសលចិត្តំ ឧទុច្ចសហគតមេវាតិ។
បសដចិត្តំ នាម សាតិសយំ វិក្ខេបវសេន បវត្តនតោ។

កិលេសវិក្ខម្ពនសមត្ថតាយ វិបុលជលតាយ ធិយសន្តានតាយ ច
មហាន្តការំ គតំ, មហាន្តេហិ វា ឧឡារច្ចន្តាធិហិ គតំ បដិបន្នន្តិ មហាគ្គតំ។ តំ បន
រូចារូបភូមិកំ តតោ មហាន្តស្ស លោកេ អភាវតោ។ តេនាហា “រូចារូចាវចរ” ន្តិ។
តស្ស ចេត្ត បដិយោគី បរិត្តមេវាតិ អាហា “អមហាគ្គតន្តិ កាមាវចរ” ន្តិ។ អត្តានំ
ឧត្តវតុំ សមត្ថេហិ សហ ឧត្តវេហិតិ សឧត្តវំ, តប្បដិបក្ខេន អនុត្តវំ, តទុកយំ
ឧបាទាយ វេទិតព្ពន្តិ អាហា “សឧត្តវន្តិ កាមាវចរ” ន្តិអាទិ។
បដិបក្ខវិក្ខម្ពនសមត្ថេន សមាធិនា សម្មនេវ អាហិតំ សមាហិតំ។ តេនាហា
“យស្សា” តិអាទិ។ យស្សាតិ យស្ស ចិត្តស្ស។ យថាវុត្តេន សមាធិនា ន
សមាហិតន្តិ អសមាហិតំ។ តេនាហា “ឧកយសមាធិវហិត” ន្តិ។ តទន្តិវិមុត្តិយា
វិមុត្តំ, កាមាវចរំ កុសលំ។ វិក្ខម្ពនវិមុត្តិយា វិមុត្តំ, មហាគ្គតន្តិ តទុកយំ

សន្ទាយាបា “តទង្គិក្ខម្ពនិមុត្តិហិវិមុត្ត”ន្តិ។ យត្ថ តទុក្ខយវិមុត្តិ នត្ថិ, តំ
ឧកយវិមុត្តិវហិតន្តិ គយ្ហមានេ លោកុត្តវចិត្តេបិ សិយា អាសង្កាតិ តន្តិវត្តនត្ថំ
“សមុច្ឆេទ...បេ... ឡិកាសោវ នត្ថិ”តិ អាហា។ ឡិកាសាការោ ច សម្មសនចារស្ស
អធិប្បតត្តា វេទិតញោ។ យំ បនេត្ថ អត្ថតោ អវិភត្តំ, តំ ហេជ្ជា វុត្តនយមេវាតិ។

ចិត្តានុបស្សនាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ធម្មានុបស្សនាវណ្ណានា

នីវរណាបញ្ចវណ្ណានា

១១៥. បហាតញ្ញាទិធម្មវិភាគទស្សនវសេន បញ្ចេនា ធម្មានុបស្សនា
និដ្ឋិតា អយមត្ថោ ចាឡិកោ ឯវវិញ្ញាយតីតិ តមត្ថំ ឧល្លិដ្ឋេន្តោ “បញ្ចវិធន
ធម្មានុបស្សនំ កថេតុ”ន្តិ វុត្តំ។ យទិ ឯវំ កស្មា នីវរណាទិវសេនេវ និដ្ឋិត្តិ?
វេនេយ្យជ្ឈាសយតោ។ យេសញ្ចិ វេនេយ្យនំ បហាតត្ថធម្មេសុ បឋមំ
នីវរណាទិវិភាគេន វត្ថុញ្ចានិ, តេសំ វសេនេត្ថ ភគវតា បឋមំ នីវរណេសុ
ធម្មានុបស្សនា កថិតា។ តថា ហិ កាយានុបស្សនាបិ សមថបុព្វង្គមា ទេសិតា,
តតោ បរិញ្ញេយ្យេសុ ខន្ធសុ អាយតនេសុ, ភាវេតព្វេសុ ពោជ្ឈង្គេសុ
បរិញ្ញេយាទិវិភាគេសុ សច្ចេសុ ច ឧត្តរា ទេសនា ទេសិតា, តស្មា ចេត្ត
សមថភាវនាបិ យាវនេវ វិបស្សនត្ថំ ឥន្ទ្រិតា, វិបស្សនាបធានា
វិបស្សនាតហុលា ច សតិបដ្ឋានទេសនាតិ តស្សាវិបស្សនាភិនិវេសវិភាគេន
ទេសិតភាវំវិភាវេន្តោ “អបិចា”តិអាទិមាហា។ តត្ថ ខន្ធយាតនទុក្ខសច្ចវសេន
មិស្សកបរិក្កហាកថនំ ទដ្ឋព្ពំ។ សញ្ញាសង្ខារក្ខន្ធបរិក្កហម្បីតិ បិ-សទ្ទេន
សកលបញ្ចចាទានក្ខន្ធបរិក្កហំ សម្បិល្លោតិ ឥតវេសំ តទន្តោគធត្តា។
“កល្យាណុក្កានំ យុគន្ធតា នត្ថិ”តិ បដាននកាលេ អភារា។

“អភិធម្មសមុទាទារវសេនា” តិ វុត្តំ។ យថា តិ យេនាការេន។ សោ បន
“កាមច្ឆន្ទស្ស ឧប្បាទោ ហោតិ” តិ វុត្តត្ថា កាមច្ឆន្ទស្ស ការណាការោ,
អត្ថតោ ការណមេវា តិ អាហា “យេន ការណេនា” តិ។ ច-សន្នោ
វុត្តមានត្ថសមុច្ចយត្ថោ។

តត្ថា តិ “យថា ចា” តិ អាទិនា វុត្តបទេ។ សុភម្មី តិ កាមច្ឆន្ទោបិ។ សោ ហិ
អត្ថនោ គហណាការេន “សុភ” តិ វុត្តតិ, តេនាការេន បវត្តនកស្ស អញ្ញស្ស
កាមច្ឆន្ទស្ស និមិត្តត្ថា “សុភនិមិត្ត” តិ ច។ ឥដ្ឋំ, ឥដ្ឋាការេន វា គយ្ហមានំ រូចាទិ
សុភារម្មណំ។ អាភិដ្ឋិតស្ស ហិតសុខស្ស អនុចាយភូតោ មនសិការោ
អនុចាយមនសិការោ។ តន្តិ អយោនិសោមនសិការំ។ តត្ថា តិ និច្ឆាទេតព្ពេ
អារម្មណភូតេ ច ធុរិយេបិ សុភនិមិត្តោ។ អាហារោ តិ បច្ចយោ។

អសុភម្មី តិ អសុភជ្ឈានម្មី ឧត្តរ បទលោបេន។ តំ បន ទសសុ
អវិញ្ញាណាកាសុភេសុ, កេសាទីសុ ច បវត្តំ ទដ្ឋព្ពំ។ កេសាទីសុ ហិ សញ្ញា
អសុភសញ្ញា តិ គិរីមានន្ទសុត្តេ (អ. និ. ១០.៦០) វុត្តា តិ។ ឯត្ថ ច ចតុត្ថិជស្ស
អយោនិសោមនសិការស្ស យោនិសោមនសិការស្ស ច គហណំ
និរវសេសទស្សនត្ថំ កតត្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេសុ បន អសុភេ “សុភ” តិ, “អសុភ” តិ ច
មនសិការោ ឥធាធិប្បតោ, តទនុក្ខលត្ថា វា ឥតវេបី តិ។

ឯកាទសសុ (អ. និ. ដី. ១.១.១៦) អសុភេសុ បដិក្ខលាការស្ស ឧត្តណ្ណានំ,
យថា វា តត្ថ ឧត្តហានិមិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តថា បដិបត្តិ អសុភនិមិត្តស្ស ឧត្តហោ។
ឧបទាវប្បនាវហាយ អសុភភាវនាយ អនុយុញ្ជនំ អសុភភាវនានុយោតោ។
ភោជនេ មត្តញ្ញនោ ជិនមិទ្ធាភិក្ខវាភាវា ឱតារំ អលភមា នោ កាមច្ឆន្ទោ
បហាយ តី តិ វុត្តន្តិ។ ភោជននិស្សិតំ បន អាហារេ បដិក្ខលសញ្ញា,
តត្ថិបរិណាមស្ស, តទាធាវស្ស, តស្ស ច ឧទរិយភូតស្ស អសុភតាទស្សនំ,

កាយស្ប អាហារដ្ឋិតិកតាទស្សនញ្ច យោ សម្មទេវ ជាតាតិ, សោវិសេសតោ
កោជនេ មត្តញ្ច ឆាម, តស្ស ច កាមច្ចន្តោ បហ័យតេវ។
អសុភកម្មិកតិស្សត្ថេវេ ទន្តដ្ឋិទស្សវី។ អភិធម្មបរិយាយេន (ធម្ម. ស. ១១៥៩,
១៥០៣) សញ្ញាបិ លោកោ កាមច្ចន្តនីវរណាន្តិ អាហា “អរហត្តមគ្គេនា”តិ។

បដិយម្បិ បុរិមុប្បន្នំ បដិយនិមិត្តំ បរតោ ឧប្បជ្ឈនកបដិយស្ស ការណាន្តិ
កត្វា។ មេជ្ឈតិ ហិតជរណាវសេន សិនិយ្ហតិ មិត្តោ, តស្មី មិត្ត ភវា, មិត្តស្ស វា
ឯសាតិ មិត្តោ, តស្ស មេត្តាយ។

មេត្តាយនស្ស សត្តេសុ ហិតជរណាស្ស ឧប្បាទនំ បវត្តនំ មេត្តានិមិត្តស្ស
ឧត្តហោ។ ឌីធិសកអនោធិសកទិសាជរណាន្តិ
អត្តអតិបិយសហាយមជ្ឈត្តវេរីវសេន ឌីធិសកតា, សីមាសម្តេនេ កតេ
អនោធិសកតា, ឯកាទិទិសាជរណាវសេន ទិសាជរណតា មេត្តាយ ឧត្តហលោ
វេទិតញ្ច។ វិហាររច្ឆាតាមាទិវសេន វា ឌីធិសកទិសាជរណំ,
វិហារាទិឧទ្ទេសរហិតំ បុរត្តិមាទិទិសាវសេន អនោធិសកទិសាជរណាន្តិ ឯវំ វា
ទិដ្ឋា ឧត្តហណំ សន្ធាយ “ឌីធិសកអនោធិសកទិសាជរណាន”ន្តិ វុត្តំ។ ឧត្តហោ
ច យាវ ឧបចារា ទដ្ឋញ្ច, ឧត្តហិតាយ អាសេវនា ភាវនា។ តត្ថ “សញ្ញេ សត្តា,
ចារណា, ភូតា, បុគ្គលា, អត្តភាវបរិយាបន្នា”តិ ឯតេសំ វសេន បញ្ចវិទា,
ឯកេកស្មី “អវេរា ហោន្ត, អព្យាបជ្ជា, អនីយា, សុខី អត្តានំ បរិហារន្ធ”តិ ចតុដា
បវត្តិតោ វិសតិវិទា អនោធិសកជរណា មេត្តា, “សញ្ញា ឥត្តិយោ, បុរិសា,
អរិយា, អនិរិយា, ទេវា, មនុស្សា, វិនិចាតិកា”តិ សត្តាធិករណាវសេន បវត្តា
សត្តវិទា អជ្ឈីវសតិវិទា វា, ទសហិ ទិសាហិ ទិសោធិករណាវសេន បវត្តា
ទសវិទា ច, ឯកេកាយ វា ទិសាយ សត្តាធិត្តាធិអវេរាទិកេនេន
អសីតាធិកចតុសតប្បកេនា ច ឌីធិភោជរណា វេទិតញ្ច។

យេន អយោនិសោមនសិការេន អរតិអាទិកានិ ឧប្បជ្ឈន្តិ, សោ អរតិអាទីសុ
អយោនិសោមនសិការេ, តេន។ និច្ចាទេតព្ពេ ហិ ឥទំ ភុម្មំ។ ឯស នយោ ឥតោ
បរេសុបិ។ ឧក្កល្លាតា បន្តសេនាសនេសុ អធិកុសលេសុ ធម្មេសុ ច
ឧប្បជ្ឈនការិវញ្ញា។ កាយវិធាមនាតិ កាយស្ស វិរូបេនាការេន នាមនា។

កុសលធម្មសម្មជិបត្តិយា បដ្ឋបនសភាវតាយ, តប្បជិបក្ខានំ
វិសោសនសភាវតាយ ច អារម្មធាតុអាទិតោ បវត្ថវីរិយន្តិ អាហា
“បឋមារម្មវិរិយ”ន្តិ។ យស្មា បឋមារម្មមត្តស្ស កោសជ្ឈិវិធមនំ ថាមគមនញ្ច
នត្ថិ, តស្មា វុត្ថំ “កោសជ្ឈតោ និក្ខន្តតាយ តតោ ពលវតរ”ន្តិ។ យស្មា បន
អបរាបរុប្បត្តិយា លទ្ធាសេវនំ ឧប្បបរិវិសេសំ អារហន្តំ អតិរិយ ថាមគតមេវ
ហោតិ, តស្មា វុត្ថំ “បរំ បរំ ហំនំ អក្កមនតោ តតោបិ ពលវតរ”ន្តិ។

អតិភោជនេ និមិត្តគ្នាហោតិ អតិភោជនេ ជិនមិទ្ធស្ស និមិត្តគ្នាហោ,
“ឯត្ថកេ ភុត្ថេ ជិនមិទ្ធស្ស ការណំ ហោតិ, ឯត្ថកេ ន ហោតិ”តិ ជិនមិទ្ធស្ស
ការណាការណាគ្នាហោ ហោតីតិ អត្ថោ។ ទិវា សូរិយាលោកន្តិ ទិវា
គហិតនិមិត្តំ សូរិយាលោកំ រត្តិយំ មនសិករោន្តស្សបីតិ ឯវមេត្ត អត្ថោ
វេទិតព្ពោ។ ធុតផ្កានំ វិរិយនិស្សិតត្តា វុត្ថំ
“ធុតផ្កនិស្សិតសប្បាយកថាយបី”តិ។

កុក្កច្ចម្បិ កតាកតានុសោចនវសេន បវត្ថមាទំ ចេតសោ
អរូបសមាវហតាយ ឧទ្ធច្ឆន សមាទលក្ខណមេវាតិ “អរូបសមោ នាម
អរូបសន្តាការេ, ឧទ្ធច្ឆកុក្កច្ឆមេវេតំ អត្ថតោ”តិ វុត្ថំ។

ពហុស្សុតស្ស គន្ថតោ អត្ថតោ ច សុត្តានីនិវិចារេន្តស្ស
អត្ថវេទានិបដិលាភសញ្ញាវតោវិក្ខេចោ ន ហោតិ, យថាវិធិបជិបត្តិយា

យថាជារូបបដិការប្បវត្តិយា ច កតាកតានុសោចនញ្ច ន ហោតីតិ
“ពាហុសច្វេនបិ...បេ... ឧទុច្ចកុក្កុដ្ឋំ បហីយតី”តិ អាហា។ យទគ្គេន
ពាហុសច្វេន ឧទុច្ចកុក្កុដ្ឋំ បហីយតី, តទគ្គេន
បរិបុច្ឆកតាវិនយបកតញ្ញតាហិបិ តំ បហីយតីតិ ទដ្ឋតំ។ ពុទ្ធសេវិតា ច
ពុទ្ធសីលីតំ អាវហតីតិ ចេតសោ រូបសមករត្តា ឧទុច្ចកុក្កុដ្ឋបហានការី វុត្តា។
ពុទ្ធតំ បន អនបេត្តិទ្វាវិនយធរា កុក្កុដ្ឋវិនោទកា កល្យាណមិត្តា វុត្តាតិ
ទដ្ឋតំ។ វិក្ខេបោ ច ភិក្ខុនោ យេភុយ្យេន កុក្កុដ្ឋហេតុកោ ហោតីតិ
“កប្បិយាកប្បិយបរិបុច្ឆាមហុលស្ស”តិ អាធិនា វិនយនយេនេវ
បរិបុច្ឆកតាទយោ និទ្ទិដ្ឋា។ បហីនេ ឧទុច្ចកុក្កុដ្ឋតិ និទ្វារណោ ភុម្មំ។ កុក្កុដ្ឋស្ស
នោមនស្សសហគតត្តា អនាគាមិមគ្គេន អាយតី អនុប្បាទោ វុត្តា។

តិដ្ឋតិ បវត្តតិ ឯត្តាតិ ឋានីយា, វិចិត្តិក្ខាយ ឋានីយា វិចិត្តិក្ខាដ្ឋានីយា,
វិចិត្តិក្ខាយ ការណាភូតា ធម្មា។ តិដ្ឋតីតិ វា ឋានីយា, វិចិត្តិក្ខា ឋានីយា
ឯតិស្សតិ វិចិត្តិក្ខាដ្ឋានីយា, អត្ថតោ វិចិត្តិក្ខា ឯវ។ សា ហិ បុរិមប្បដ្ឋា បរតោ
ឧប្បជ្ឈនកវិចិត្តិក្ខាយ សភាគហេតុតាយ អសាធារណំ។

កុសលាកុសលាតិ កោសល្លសម្ពុតជ្ជេន កុសលា, តប្បដិបក្ខតោ
អកុសលា។ យេ អកុសលា, តេ សាវដ្ឋា អសេវិតញ្ញា ហីនា ច។ យេ កុសលា,
តេ អនវដ្ឋា សេវិតញ្ញា បណីតា ច។ កុសលាបិ វា ហីនេហិ ធន្នាធិហិ អារទ្ធា
ហីនា, បណីតេហិ បណីតា។ កណ្ណាតិ កាឡកា, ចិត្តស្ស
អបភស្សរការករណា។ សុក្កាតិ ឌីនាតា, ចិត្តស្ស បភស្សរការករណា។
កណ្ណាភិជាតិហេតុតោ វា កណ្ណា, សុក្កាភិជាតិហេតុតោ សុក្កា។ តេ ឯវ
សប្បដិភាតា។ កណ្ណា ហិ ឧដ្ឋិវិបច្ឆនីកតាយ សុក្កេហិ សប្បដិភាតា, តថា
សុក្កាបិ ឥតរេហិ។ អថ វា កណ្ណាសុក្កា ច សប្បដិភាតា ច

កណ្តាសុក្កសប្បដិភាគា។ សុខា ហិ វេទនា ទុក្ខាយវេទនាយ សប្បដិភាគា,
ទុក្ខា ច វេទនា សុខាយ វេទនាយ សប្បដិភាគាតិ។

កាមំ ពាហុសច្ចបរិបុច្ឆកតាហិ អជ្ឈវត្ថុកាបិ វិចិកិច្ឆា បហីយតិ, តថាបិ
រតនត្ថយវិចិកិច្ឆាមូលិកា សេសវិចិកិច្ឆាតិ កត្វា អាហា “**តីណិ រតនានិ
អារព្ពា**” តិ។ រតនត្ថយគុណារពោធេ ហិ “សត្វិ កម្ពុតី” តិ (ធរ. ស. ១០០៨,
១១២៣, ១១៦៧, ១២៤១, ១២៦៣, ១២៧០; វិភ. ៩១៥) អាទិវិចិកិច្ឆាយ
អសម្ពោតិ។ វិនយេ បកតញ្ញតា “សិក្ខាយ កម្ពុតី” តិ (ធរ. ស. ១០០៨, ១១២៣,
១១៦៧, ១២៤១, ១២៦៣, ១២៧០; វិភ. ៩១៥) វុត្តាយ វិចិកិច្ឆាយ បហានំ
ករោតីតិ អាហា “**វិនយេ ចិណ្ណាវសីការស្សបិ**” តិ។

ឱកប្បន្ទិយសទ្ធាសម្ពាតអធិមោក្ខពហុលស្សាតិ សទ្ធវ្យវត្ថុនោ
អនុបរិសនសទ្ធាសម្ពាតអធិមោក្ខេន អធិមុច្ឆនពហុលស្ស។ អធិមុច្ឆនញ្ច
អធិមោក្ខប្បាទនមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ សទ្ធាយ វា និន្នោចោណតា អធិមុត្តិ
អធិមោក្ខោ។

សុភនិមិត្តអសុភនិមិត្តាធិស្វតិ “សុភនិមិត្តាធិសុ អសុភនិមិត្តាធិស្វ” តិ
អាទិ-សទ្ធា បច្ចេកំ យោជេតញ្ចោ។ តត្ថ បឋមេន អាទិ-សទ្ធាន បដិយនិមិត្តាធិនំ
សង្កហោ, ទុតិយេន មេត្តាចតោវិមុត្តិអាទិនំ។ សេសមេត្ត យំ វត្ថព្ពំ, តំ
វុត្ថនយមេវាតិ។

នីវរណបញ្ចវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ខន្ធបញ្ចវណ្ណានា

១១៦. ឧបាទានេហិ អារម្មណករណាធិវសេន ឧបាទាតញ្ច វា ខន្ធា
ឧបាទានក្ខណ្ឌា។ ឥតិ រូបន្តិ ឯត្ថ ឥតិ-សទ្ធា ឥទំ-សទ្ធាន សមាទត្តោតិ

អធិប្បាយធាបា “ឥទ្ធិ រូប” ថ្មី។ តយិទំ សរូបតោ អនវសេសបរិយាទានំ
 ហោតីតិ អាហា - “ឯត្ថកំ រូបំ, ន ឥតោ បរំ រូបំ អត្ថី” តិ។ ឥតីតិ វា បការត្ថេ
 និចាតោ, តស្មា “ឥតិ រូប” ថ្មី ឥមិនា ភូតុចាទានិវសេន យត្ថកោ រូបស្ស កេនោ,
 តេន សទ្ធិ រូបំ អនវសេសតោ បរិយាទិយិទ្វា ទស្សេតិ។ សភាវតោតិ
 រុប្បនសភាវតោ ចក្ខុវិញ្ញាណាទិសភាវតោ ច។ វេទនាទិសុប្បីតិ ឯត្ថ “អយំ
 វេទនា, ឯត្ថកា វេទនា, ន ឥតោ បរំ វេទនា អត្ថីតិ សភាវតោ វេទនំ
 បជាធាតី” តិអាទិនា, សភាវតោតិ ច អនុកវនសភាវតោ សាតាទិសភាវតោ
 ចាតិ ឯវមាទិនា យោជេតព្ពំ។

ខន្ធបញ្ញវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អាយតនបញ្ញវណ្ណានា

១១៧. ធនុ អជ្ឈត្តិកពាហិវេស្វតិ (ជី. និ. ដី. ២.៣៨៤) “ធនុ អជ្ឈត្តិកេសុ
 ធនុ ពាហិវេស្វ” តិ “ធនុ” តិ បទំ បច្ឆេកំ យោជេតព្ពំ។ កស្មា បនេតានិ ឧភយានិ
 ធម្មេវ វុត្តានិ? ធនិញ្ញាណកាយុប្បត្តិទ្វារវម្ពណាវវត្តានតោ។
 ចក្ខុវិញ្ញាណាវិទិយា បរិយាបន្នស្ស ហិវិញ្ញាណកាយស្ស ចក្ខាយតនមេវ
 ឧប្បត្តិទ្វារំ, រូចាយតនមេវ ច អារម្មណំ, តថា ឥតរាជ ឥតវេសំ, ធម្មស្ស បន
 ភវន្តមនស្ស្វតោ មនាយតនេកទេសោ ឧប្បត្តិទ្វារំ, អសាធារណញ្ច
 ធម្មាយតនំ អារម្មណំ។ ចក្ខុតីតិ ចក្ខុ, រូបំ អស្សាទេតិ វិភាវេតិ ចាតិ អត្ថោ។
 សុណាតីតិ សោតំ។ ឃាយតីតិ ឃានំ។ ជីវិតនិមិត្តតាយ វសោ ជីវិតំ, តំ
 ជីវិតមង្គាយតីតិ ជីវិតំ។ កុច្ឆិតានំ សាសវធម្មានំ អាយោ ឧប្បត្តិទេសោតិ
 កាយោ។ មុនាតិ អារម្មណំ វិជាធាតីតិ មនោ។ រូបយតិ វណ្ណាវិការំ អាបដ្ឋមានំ
 ហទយន្តតការំ បកាសេតីតិ រូបំ។ សប្បតិ អត្តនោ បច្ឆយេហិ ហរិយតិ
 សោតវិញ្ញេយ្យការំ គម្មយតីតិ សន្នោ។ គន្ធយតិ អត្តនោ វត្ថុំ សូចតីតិ គន្ធា។

រសន្តិ តំ សត្វា អស្សុទេន្តិ តិ រសោ។ ដុស្សីយតីតិ ដោជ្ជតំ។ អត្តនោលក្ខណំ
ធារេន្តិ តិ ធម្មា។ សញ្ញានិ បន អាយានំ តននាទិអត្តន អាយតនានិ។ អយមេត្ត
សម្មេចោ, វិត្តារោ បន វិសុទ្ធិមគ្គ (វិសុទ្ធិ. ២.៥១០-៥១២) តំសំវណ្ណានាយ (វិសុទ្ធិ.
មហាដ. ២.៥១០) ច វុត្តនយេន វេទិតញ្ចោ។

ចក្ខុញ្ច បជាធាតីតិ ឯត្ថ ចក្ខុ នាម បសាទចក្ខុ, ន សសម្ពារចក្ខុ, នាបិ
ទិព្វចក្ខុអាទិកន្តិ អាហា “ចក្ខុបសាទ”ន្តិ។ យំ សន្ធាយ វុត្ថំ “យំ ចក្ខុ ចតុន្នំ
មហាក្ខតានំ ឧបាទាយ បសាទោ”តិ (ធរ. ស. ៥៩៦-៥៩៩)។ ច-សន្ធា
វក្ខមាទត្ថសមុច្ឆយត្តោ។ យាថាវសរសលក្ខណាវសេនាតិ អវិបរីតស្ស
អត្តនោ រសស្ស ចេវ លក្ខណស្ស ច វសេន, រូបេសុ អាវិញ្ញនកិច្ចស្ស ចេវ
រូបាភិយាតារហាភូតបសាទលក្ខណស្ស ច វសេនាតិ អត្តោ។ “ចក្ខុញ្ច បដិច្ច
រូប ចា”តិអាទិសុ (ម. និ. ១.២០៤, ៤០០; ក. ៤២១, ៤២៥-៤២៦; សំ. និ. ២.៤៣-៤៥;
៤.៥៤-៥៥; កថា. ៤៦៥, ៤៦៧) សមុទិតានិយេវ រូបាយតនានិ
ចក្ខុវិញ្ញាណុប្បត្តិហេតុ, ន វិសុំ វិសុន្តិ ឥមស្ស អត្តស្ស ទស្សនត្ថំ “រូប ចា”តិ
បុថុវចនគ្គហណំ, តាយ ឯវ ច ទេសនាគតិយា កាមំ ឥធាបិ “រូប ច
បជាធាតី”តិ វុត្ថំ, រូបការសាមញ្ញេន បន សព្វំ ឯកជ្ឈំ គហេត្វា “ពហិម្ហា
ចតុសមុដ្ឋានិករូបញ្ចា”តិ ឯកវចនវសេន អត្តោ វុត្តោ។
សរសលក្ខណាវសេនាតិ ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស វិសយការកិច្ចស្ស ចេវ
ចក្ខុបដិហននលក្ខណស្ស ច វសេនាតិ យោជេតព្វំ។

ឧកយំ បដិច្ចាតិ ចក្ខុំ ឧបនិស្សយបច្ចយវសេន បច្ចយភូតំ, រូប
អារម្មណាធិបតិអារម្មណូបនិស្សយវសេន បច្ចយភូតេ ច បដិច្ច។ កាមញ្ចាយំ
សុត្តន្តសំវណ្ណាន, និប្បវិយាយ កថា នាម អភិធម្មសន្និស្សិតា ឯវាតិ
អភិធម្មនយេនេវ សំយោជនានិ ទស្សនត្តោ “កាមរាគ...បេ....

អវិជ្ជាសំយោជន"ន្តិ អាហា។ តត្ថ កាមេសុ រាគោ, កាមោ ច សោ រាគោ ចាតិ
កាមរាគោ, សោ ឯវ ពន្ធនេជ្ជន សំយោជនំ។ អយញ្ញំ យស្ស សំវិជ្ជតិ, តំ បុគ្គលំ
វុដ្ឋស្មី សំយោជេតិ ពន្ធតិ, ឥតិ ទុក្ខេន សត្តំ, ភវាទិកេ វា ភវន្តរាទីហិ, កម្មនា វា
វិចាកំ សំយោជេតិ ពន្ធតិ តិ សំយោជនំ។ ឯវំ បដិយសំយោជនាទីនម្បិ យថាវហំ
អត្តោ វុត្តញ្ញោ។ សរសលក្ខណាវសេនាតិ ឯត្ថ បន សត្តស្ស វុត្តតោ
អនិស្សន្ននសម្ពាស្ស អត្តនោ កិច្ចស្ស ចេវ យថាវុត្តពន្ធនសម្ពាស្ស
លក្ខណស្ស ច វសេនាតិ យោជេតត្ថំ។

ភវស្សនទ-ទិដ្ឋិស្សនទ-និវត្តនត្ថំ កាមស្សនគ្គហណំ។ អស្សនយតោតិ
អភិរមន្តស្ស។ អភិនន្តតោតិ សប្ប្បិទិកតណ្ហាវសេន នន្តន្តស្ស។ បទទ្ធយេនបិ
ពលវតោ កាមរាគស្ស បច្ចយភូតា កាមរាគុប្បត្តិ វុត្តា។ ឯស នយោ
សេសេសុបិ។ ឯតំ អារម្មណន្តិ ឯតំ ឯវំសុខុមំ ឯវំទុត្តិភាគំ អារម្មណំ។ និច្ចំ ធុវន្តិ
ឯតំ និទស្សនមត្ថំ, “ឧច្ឆិដ្ឋិស្សតិ វិនស្សិស្សតិ តិ គណ្ហតោ” តិ ឯវមាទីនម្បិ
សង្កហោ ឥច្ឆិតញ្ញោ។ ភវំ បត្តន្តស្សនិ “ឡិទិសេ សម្បត្តិភវេ យស្មា អម្ហាកំ ឥទំ
ឥដ្ឋារម្មណំ សុលភំ ជាតំ, តស្មា អាយតិម្បិ សម្បត្តិភវោ ភវេយ្យា” តិ ភវំ
និកាមន្តស្ស។ ឯវំរូបំ សក្កាលទុន្តិ យោជនា។ ឧស្សយតោតិ ឧស្សយំ ឥស្សំ
ឧប្បនយតោ។ អញ្ញស្ស មច្ឆរាយតោតិ អញ្ញេន អសាធារណភាវករណេន
មច្ឆរិយំ ករោតោ។ សព្វេហោវ យថាវុត្តហិ នវហិ សំយោជនេហិ។

តញ្ចា ការណាន្តិ សុភនិមិត្តបដិយនិមិត្តាទិវិការំ ឥដ្ឋានិដ្ឋានិរូចារម្មណញ្ញោវ
តត្ថាយោនិសោមនសិការញ្ញាតិ តស្ស តស្ស សំយោជនស្ស ការណំ។
អវិក្ខម្ហិតអសម្មហតភូមិលទុប្បន្នតំ សន្ធាយ “អប្បហីនេជ្ជន ឧប្បន្នស្ស” តិ
វុត្តំ។ វុត្តមាទុប្បន្នតា សមុទាហាវគ្គហណេនេវ គហិតា។ យេន ការណេនាតិ
យេន វិបស្សនាសមថភាវនាសម្ពាស្សតេន ការណេន។ តញ្ញំ តស្ស តទន្តវសេន

ចេវវិក្ខុម្ពនវសេន ច បហានការណំ។ ឥស្សរមច្ឆរិយានំ អចាយគមនីយតាយ
បឋមមគ្គវជ្ឈតា វុត្តា។ យទិ ឯវំ “តិណ្ណំ សំយោជនានំ បរិក្ខយា សោតាបន្នោ
ហោតី” តិ (អ. និ. ៤.២៤១) សុត្តបទំ កថន្តិ? តំ សុត្តន្តបរិយាយេន វុត្តំ។
យថានុលោមសាសនញ្ញំ សុត្តន្តទេសនា, អយំ បន អភិធម្មនយេន សំវណ្ណានាតិ
នាយំ ទោសោ។ ឌីឡារិកស្សតិ ជូលស្ស, យតោ
អភិណ្ឌាសមុប្បត្តិបរិយុដ្ឋានតិព្ពតាវ ហោតិ។ អណ្តាសហគតស្សតិ
វុត្តប្បការឌីឡារិកាការវេន អណ្តាភាវំ សុខុមភាវំ គតស្ស។
ឧទុច្ឆសំយោជនស្សបេត្ត អនុប្បាទោ វុត្តោយេវ យថាវុត្តសំយោជនេហិ
អវិជានាវតោ។ សោតាជីនំ សភាវសរសលក្ខណាវសេន បជាននា,
តប្បច្ចយានំ សំយោជនានំ ឧប្បាទាទិបជាននា ច វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ញាតិ
ទស្សន្តោ “ឯសេវ នយោ” តិ អតិទិសតិ។

អត្ថនោ វា ធម្មសូតិ អត្ថនោ អជ្ឈត្តិកាយតនធម្មេសុ, អត្ថនោ
ឧភយធម្មេសុ វា។ ឥមស្មី បកេត្ត អជ្ឈត្តិកាយតនបរិគ្គហណោនាតិ
អជ្ឈត្តិកាយតនបរិគ្គណ្ឌនមុខេនាតិ អត្ថោ, ឯវញ្ញ អនវសេសតោ
សបរសន្តានេសុ អាយតនានំ បរិគ្គហោ សិទ្ធា ហោតិ។ បរស្ស វា ធម្មសូតិ
ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ រូបាយតនស្សតិ អឡេកានសបកេទ្យបសភាវស្ស
អាយតនស្ស។ រូបក្ខន្ធវុត្តនយេន នីហរិកញ្ញាតិ អានេត្វា សម្ពុទ្ធិតព្ពំ។
សេសខន្ធសូតិ វេទនាសញ្ញាសង្ខារក្ខន្ធសុ។ វុត្តនយេនាតិ ឥមិនា អតិទេសេន
រូបក្ខន្ធអាហារសមុទយាតិ, វិញ្ញាណក្ខន្ធនាមរូបសមុទយាតិ,
សេសក្ខន្ធសុ ជស្សសមុទយាតិ ឥមំ វិសេសំ វិភាវេតិ, ឥតរំ បន សព្ពត្ត
សមាទន្តិ។ ខន្ធបញ្ញេវិយ អាយតនបញ្ញេបិ លោកុត្តរនិវត្តនំ ចាឡិយំ គហិតំ
នត្ថិតិ អាហា “លោកុត្តរធម្មា ន គហេតញ្ញា” តិ។

អាយតនបញ្ចវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ពោជ្ឈង្គបញ្ចវណ្ណានា

១១៨. ពុជ្ឈនកសត្តស្សាតិ កិលេសនិទ្ទាយ បដិពុជ្ឈនកសត្តស្ស,
អរិយសច្ចានំ វា បដិវិជ្ឈនកសត្តស្ស។ អន្តេស្វតិ ការណេសុ, អរិយវេសុ វា។
ឧទយព្ពយញ្ញាណុប្បាទតោ បដ្ឋាយ សម្ពោធិបដិបទាយំ បិតោ នាម ហោតីតិ
អាហា “អារទ្ធវិបស្សកតោ បដ្ឋាយ យោការចរោតិ សម្ពោធិ”តិ។

“សតិសម្ពោជ្ឈង្គដ្ឋានីយា”តិ បទស្ស អត្ថោ “វិចិត្តិក្ខដ្ឋានីយា”តិ ឯត្ថ
វុត្តនយេន វេទិតញ្ញា។ តត្ថ យោនិសោមនសិការំ។ តត្ថាតិ សតិយំ។
និច្ឆាទេតព្ពេ ចេតំ ភុម្មំ។

សតិ ច សម្មជញ្ញញ្ញ សតិសម្មជញ្ញំ (ធិ. និ. ដ៏. ២.៣៨៥; សំ. និ. ដ៏.
២.៥.២៣២; អ. និ. ដ៏. ១.១.៤១៨)។ អថ វា សតិបទានំ
អភិក្កន្តាទិសាត្ថកការបរិគ្គណ្ឌនញ្ញាណំ សតិសម្មជញ្ញំ។ តំ សព្ពត្ថ
សតោការិការាវាវហត្ថា សតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ ហោតិ។ យថា
បច្ចនីកធម្មានំ បហានំ អនុបធម្មសេវនា ច អនុប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ
ឧប្បាទាយ ហោតិ, វេសុ សតិវហិតបុគ្គលវិវជ្ឈនា, សតោការីបុគ្គលសេវនា,
តត្ថ ច យុត្តបយុត្តតា សតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ ហោតីតិ ឥមមត្តំ
ទស្សេតិ “សតិសម្មជញ្ញំ”ន្តិអាទិនា។

ធម្មានំ, ធម្មេសុ វា វិចយោ ធម្មវិចយោ, សោ វេសុ សម្ពោជ្ឈង្គោ, តស្ស
ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស។ “កុសលាកុសលា ធម្មា”តិអាទីសុ យំ វុត្តព្ពំ, តំ
ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។ តត្ថ យោនិសោមនសិការពហុលីកាវោតិ កុសលាទីសុ
តំតំសភាវសលក្ខណាទិកស្ស យាថាវតោ អវេសនវេសន ឧប្បន្នោ

ញាណសម្មយុត្តចិត្តប្បាទោ។ សោ ហិ អវិបរីតមនសិការតាយ
“យោនិសោមនសិការោ”តិ វុត្តោ, តទាភោគតាយ អារដ្ឋនាបិ តគ្គតិការ,
តស្ស អភិណ្ឌាបវត្ថនំ ពហុលីកាវោ។ ភិយ្យោភាវាយាតិ បុណ្យនភាវាយ។
វេបុណ្ណាយាតិ វិបុលភាវាយ។ ចារិប្បិយាតិ បរិព្រហ្មនាយ។

បរិបុច្ឆកតាតិ បរិយោគាហេត្វា បុច្ឆកកាវោ។ អាចរិយេ បយិរុចាសិត្វា
បញ្ចបិ និកាយេ សហ អដ្ឋកថាយ បរិយោគាហេត្វាយំ យំ តត្ថ
គណ្ឌិជ្ជានភូតំ, តំ តំ “ឥទំ កន្លេ កថំ, ឥមស្ស កោ អត្តោ”តិ ខន្ធយា តនាទិអត្ថំ
បុច្ឆន្តស្ស ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈត្តោ ឧប្បជ្ឈតិ។ តេនាហ “ខន្ធនាតុ...បេ....
ពហុលតា”តិ។

វត្ថុវិសទកិរិយាតិ ឯត្ថ ចិត្តចេតសិកានំ បវត្ថិជ្ជានភាវតោ សរីរំ,
តប្បដិពន្ធនិ ចីវរាទិនិ ច ឥធ “វត្ថុនី”តិ អធិប្បតាទិ។ តាទិយថា ចិត្តស្ស
សុខាវហានិ ហោន្តិ, តថា ករណំ តេសំ វិសទភាវករណំ។ តេន វុត្ថំ
“អដ្ឋត្ថិកពាហិរាទ”ន្តិអាទិ។ ឧស្សន្ននោសន្តិ វាតាទិឧស្សន្ននោសំ។
សេទមលមក្ខិតន្តិ សេទេន ចេវ ជល្លិកាសន្នាតេន សរីរមលេន ច មក្ខិតំ។ ច-
សន្នេន អញ្ញម្បិ សរីរស្ស បិឡាវហំ សន្និណ្ឌាតិ។ សេនាសនំ វាតិ វា-សន្នេន
បត្តាទិនំ សន្និហោ ទដ្ឋញ្ចោ។ អវិសទេ សតិ, វិសយភូតេ វា។ កថំ
ភាវនមនុយុត្តស្ស តាទិវិសយោ? អន្តរន្តរា បវត្ថនកចិត្តប្បាទវសេនេវ វុត្ថំ។
តេ ហិ ចិត្តប្បាទា ចិត្តកគ្គតាយ អបរិសុទ្ធភាវាយ សំវត្ថុនិ។
ចិត្តចេតសិកេសុ និស្សយាទិបច្ចយភូតេសុ។ ញាណម្បីតិ បិ-សន្នោ
សម្បិណ្ឌានត្តោ។ តេន ន កេវលំ តំ វត្ថុយេវ, អថ ខោ តស្មី អបរិសុទ្ធ
ញាណម្បិ អបរិសុទ្ធិហោតីតិ និស្សយាបរិសុទ្ធិយា តំនិស្សតាបរិសុទ្ធិវិយ
វិសយស្ស អបរិសុទ្ធតាយ វិសយីនំ អបរិសុទ្ធិ ទស្សេតិ។

សមភាវករណ៍ កិច្ចតោ អនុនាធិកភាវករណ៍។ យថាបច្ច័យ
សន្ទេយ្យវត្ថុស្មី អធិមោក្ខកិច្ចស្ស បដុតរកាវេន បញ្ញាយ អវិសទតាយ
វិរិយាធិនញ្ច សិទិលតាធិនា សទ្ធិន្ទ្រិយំ ពលវំ ហោតិ។ តេនាហ “ឥតរាជ
មន្ទានី” តិ។ តតោតិ តស្មា សទ្ធិន្ទ្រិយស្ស ពលវភាវតោ ឥតវេសញ្ច មន្ទត្តា។
កោសជ្ជបក្ខេ បតិភុំ អនត្វា សម្បយុត្តធម្មានំ បគ្គណ្ណានំ អនុពលប្បទានំ
បគ្គហោ, បគ្គហោវ កិច្ចំ បគ្គហាភិច្ចំ។ “កាតុំ ន សក្កោតិ” តិ អានេត្វា
សម្ពន្ធិតព្ពំ។ អារម្មណំ ឧបគន្ធា ហំនំ, អនិស្សន្នំ វា ឧបជ្ជានំ។ វិក្ខេបបដិបក្ខោ,
យេន វា សម្បយុត្តា អវិក្ខត្តា ហោតិ, សោ អវិក្ខោចោ។ រូបគតំ វិយ ចក្កនា
យេន យាថាវតោ វិសយសភាវំ បស្សតិ, តំ ទស្សនកិច្ចំ កាតុំ ន សក្កោតិ
ពលវតា សទ្ធិន្ទ្រិយេន អភិក្ខតត្តា។ សហជាតធម្មេសុ ឥន្ទជ្ជំ កាវេន្តានំ
សហបវត្តមានានំ ធម្មានំ ឯករសតាវសេនេវ អត្ថសិទ្ធិ, ន អញ្ញថា។

តស្មាតិ វុត្ថមេវត្ថំ ការណភាវេន បច្ចាមសតិ។ តន្តិ សទ្ធិន្ទ្រិយំ។
ធម្មសភាវបច្ចវេក្ខណោនាតិ យស្ស សន្ទេយ្យវត្ថុនោ ឧឡារតាធិគុណោ
អធិមុច្ឆនស្ស សាតិសយប្បវត្តិយា សទ្ធិន្ទ្រិយំ ពលវំ ជាតំ, តស្ស
បច្ចយបច្ចយុប្បន្នតាធិវិភាគតោ យាថាវតោ វិមំសនេន។ ឯវត្ថុ
ឯវធម្មតានយេន សភាវសរសតោ បរិគ្គយ្ហមានេ សវិច្ឆារោ អធិមោក្ខោ ន
ហោតិ “អយំ ឥមេសំ ធម្មានំ សភារោ” តិ បរិជាននវសេន បញ្ញាព្យាចារស្ស
សាតិសយត្តា។ ធុរិយធម្មេសុ ហិ យថា សន្ទាយ ពលវភាវេ បញ្ញាយ មន្ទភារោ
ហោតិ, ឯវំ បញ្ញាយ ពលវភាវេ សន្ទាយ មន្ទភារោ ហោតិ។ តេន វុត្ថំ “តំ
ធម្មសភាវបច្ចវេក្ខណោន... បេ... ហាបេតព្ព” តិ។ តថា អមនសិកាវេនាតិ
យេនាការេន ភាវនមនុយុញ្ញន្តស្ស សទ្ធិន្ទ្រិយំ ពលវំ ជាតំ, តេនាការេន
ភាវនាយ អនុយុញ្ញនតោតិ វុត្ថំ ហោតិ។ ឥធុ ធុរិយេន សទ្ធិន្ទ្រិយស្ស
ពលវភារោ អត្ថនោ វា បច្ចយវិសេសវសេន កិច្ចត្តិយតោ វិរិយាធិនំ វា

មន្តកិច្ចតាយ។ តត្ថ បឋមវិកល្យ ហាបនវិធិ ធស្សតោ, ធុតិយវិកល្យ បន
យថា មនសិករោតោ វិរិយាធិនំ មន្តកិច្ចតាយ សទ្ធិន្ទ្រិយំ ពលវំ ជាតំ, តថា
អមនសិការេន, វិរិយាធិនំ បដុកិច្ចភាវាវហោន មនសិការេន សទ្ធិន្ទ្រិយំ តេហិ
សមរសំ ករោន្តេន ហាបេតត្ថំ។ ឥមំនា នយេន សេសិន្ទ្រិយេសុបិ ហាបនវិធិ
វេទិតញោ។

វគ្គលីត្ថេវវត្ថុតិ សោ ហិ អាយស្មា សទ្ធាធិមុត្តាយ កតាធិការោ សត្ថ
រូបកាយធស្សនបសុតោ ឯវ ហុត្វាវិហរន្តោ សត្តារា “កី តេ, វគ្គលី, ឥមំនា
បូតិកាយេន ធិដ្ឋេន, យោ ខោ, វគ្គលី, ធម្មំ បស្សតិ, សោ មំ បស្សតិ” តិអាធិនា
(សំ. និ. ៣.៨៧) ឱវទិត្វា កម្មជ្ជានេ និយោជិតោបិ តំ អននុយុញ្ញន្តោ បណាមិតោ
អត្តានំ វិនិចាតេតុំ បចាតជ្ជានំ អភិរុហិ។ អថ នំ សត្តា យថានិសិន្នាវ
ឱភាសគិស្សជ្ឈនេន អត្តានំ ធស្សត្វា -

“ចាមោជ្ជេតហុលោ ភិក្ខុ, បសន្នោ ពុទ្ធសាសនេ;
អធិគច្ឆេ បទំ សន្តំ, សម្មារូបសមំ សុខ” ន្តិ។ (ធជ. ប. ៣៨១);

គាថំ វត្វា “ឯហិវគ្គលី” តិ អាហា។ សោ តេន អមតេនេវ អភិសិត្តោ
ហជ្ជតុដ្ឋោ ហុត្វាវិបស្សនំ បដ្ឋបេសិ, សទ្ធាយ បន ពលវិការតោ វិបស្សនាវីទី
ន ឱតវតិ។ តំ ញាត្វា ភគវា តស្ស ឥន្ទ្រិយសមត្ថបដិចាធនាយ កម្មជ្ជានំ
សោធម្មត្វា អនាសិ។ សោ សត្តារា ធិន្ទនយេន វិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា
មគ្គបដិចាជិយា អរហត្ថំ ចាបុណិ។ តេន វុត្ថំ “វគ្គលីត្ថេវវត្ថុ ចេត្ត
និធស្សន” ន្តិ។

ឥតវកិច្ចភេទន្តិ ឧបដ្ឋានាធិកិច្ចវិសេសំ។ បស្សទ្ធាធិតិ អាធិ-សន្តេន
សមាធិឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្តានំ សង្កហោ។ ហាបេតត្ថន្តិ យថា សទ្ធិន្ទ្រិយស្ស

ពលវកាវោ ធម្មសភាវបច្ចវេក្ខណេន ហាយតិ, ឯវំវិរិយិទ្រិយស្ស អធិមត្តតា
បស្សន្ធិអាទិការវោយ ហាយតិ សមាធិបក្ខិយត្តា តស្សា។ តថាហិ សា
សមាធិទ្រិយស្ស អធិមត្តតំ កោសជ្ជចាតតោ រក្ខន្តិវិរិយាទិការវោវិយ
វិរិយិទ្រិយស្ស អធិមត្តតំ ឧទ្ធច្ចាតតោ រក្ខន្តិ ឯកំសតោ ហាបេតិ។ តេន វុត្ថំ
“បស្សន្ធិអាទិការវោយ ហាបេតត្ថ”ន្តិ។ សោណាត្ថវស្ស វត្ថុតិ
សុខុមាលសោណាត្ថវស្ស វត្ថុ។ សោ ហិ អាយស្មា, សត្ត, សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ
គហេត្វា សីតវនេវិហរន្តោ “មម សវីរំ សុខុមាលំ, ន ច សក្កា សុខេនេវ សុខំ
អធិគន្ធិ, កាយំ កិលមេត្វាបិ សមណធម្មោ កាតត្តោ”តិ ហ្នានចម្លមមេវ
អធិដ្ឋាយ បធានមនុយុញ្ញោ ចាទតលេសុ ដោដេសុ ឧដ្ឋិតេសុបិ វេទនំ
អដ្ឋបេក្ខិត្វា ធម្មវិរិយំ ករោន្តោ អច្ឆារទ្ធវិរិយតាយ វិសេសំ និព្វត្តតុ
នាសក្ខិ។ សត្តា តត្ថ គន្ធាវិល្លាបមោវាទេន ឱវទិត្វា វិរិយសមតាយោជនវិធី
ទស្សន្តោ កម្មដ្ឋានំ សោធម្មតា គិដ្ឋក្ខន្ធី គតោ។ ថេរោបិ សត្តារា ទិន្ននយេន
វិរិយសមតំ យោជេត្វា ភាវេន្តោវិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា អរហត្ថេ បតិដ្ឋាសិ។
តេន វុត្ថំ “សោណាត្ថវស្ស វត្ថុ ទស្សតត្ថ”ន្តិ។ សេសេសុបីតិ
សតិសមាធិបញ្ញិទ្ធិយេសុបិ។

សមតន្តិ សទ្ធាបញ្ញានំ អញ្ញមញ្ញំ អន្ធានធិកការំ, តថា សមាធិវិរិយានំ។
យថា ហិ សទ្ធាបញ្ញានំវិសុំវិសុំ ធុរិយធម្មភូតានំ កិច្ចតោ អញ្ញមញ្ញានាតិវត្ថនំ
វិសេសតោ ឥន្ទ្រតត្ថំ, យតោ នេសំ សមធុរតាយ អប្បនា សម្មជ្ជតិ, ឯវំ
សមាធិវិរិយានំ កោសជ្ជទ្ធច្ចបក្ខិកានំ សមរសតាយ សតិ
អញ្ញមញ្ញបត្តម្ពនតោ សម្មយុត្តធម្មានំ អន្ធិទ្ធិយចាតាភាវេន សម្មទេវ អប្បនា
ឥន្ទ្រតតិ។ ពលវសន្នោតិអាទិ វុត្ថស្សវត្ថុស្ស ព្យតិវេកមុខេន សមត្ថនំ។
តស្សត្ថោ - យោ ពលវតិយា សទ្ធាយ សមន្នាគតោ អវិសទញ្ញាលោ, សោ
មុធាបសន្នោ ហោតិ, ន អវេច្ចប្បសន្នោ។ តថា ហិ សោ អវត្ថុស្មី បសីទតិ

សេយ្យជាបិ តិ ត្ថិយសាវកា។ កេរាជិកបក្ខន្តិ សាធម្មយ្យបក្ខំ ភជតិ។
សទ្ធាហិណាយ បញ្ញាយ អតិដាវន្តោ “ធម្មរុត្តបរិច្ឆាគេនវិនា
ចិត្តប្បាទមត្តេនបិ ធានមយំ បុញ្ញំ ហោតិ” តិ អាទិនិ បរិកប្បេតិ
ហេតុបតិរូបកេហិ វញ្ចតោ, ឯវំភូតោ ច សុក្ខតក្កវិលុត្តចិត្តោ បណ្ឌិតានំ
វេនំ នាទិយតិ, សញ្ញត្តិ ន គច្ឆតិ។ តេនាហ “កេសជ្ជសមុជ្ជតោវិយ រោគោ
អតេកិច្ឆោ ហោតិ” តិ។ យថា ចេត្ត សទ្ធាបញ្ញានំ អញ្ញមញ្ញំ សមភាវោ
អត្តាវហោ, អនត្តាវហោវិសមភាវោ, ឯវំ សមាធិវិរយានំ អញ្ញមញ្ញំ
អវិក្ខេបាវហោ សមភាវោ, ឥតរោវិក្ខេបាវហោ ចាតិ។ កោសជ្ជំ អធិកវតិ,
តេន អប្បនំ ន ចាបុណាតិ តិ អធិប្បាយោ។ ឧទ្ធច្ចំ អធិកវតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ
នយោ។ តទុកយន្តិ សទ្ធាបញ្ញាទ្វយំ សមាធិវិរយទ្វយញ្ច។ សមំ កាតព្វន្តិ
សមរសំ កាតព្វំ។

សមាធិកម្មិកស្សតិ សមជកម្មជ្ជានិកស្ស។ ឯវន្តិ ឯវំ សន្តោ, សទ្ធាយ
ថោកំ ពលវភាវេ សតីតិ អត្តោ។ សទ្ធាហន្តោតិ “បថវីតិ មនសិការមត្តេន កថំ
ឈានុប្បត្តិ” តិ អចិន្តេត្វា “អទ្ធា សម្មាសម្ពុទ្ធន វុត្តវិធិ ឥជ្ឈិស្សតិ” តិ សទ្ធាហន្តោ
សទ្ធិ ជនេន្តោ។ ឱកប្បន្តោតិ អារម្មណំ អនុបរិសិទ្ធាវិយ អធិមុច្ឆនវសេន
អវកប្បន្តោ បក្ខន្តន្តោ។ ឯកគ្គតា ពលវតី វដ្តតិ សមាធិប្បធានត្តា
ឈានស្ស។ ឧភិទ្ធច្ចំ សមាធិបញ្ញានំ។ សមាធិកម្មិកស្ស សមាធិនោ
អធិមត្តតាយ បញ្ញាយ អធិមត្តតាបិ ឥច្ឆិតញ្ញាតិ អាហ “សមតាយបី” តិ,
សមភាវេនបីតិ អត្តោ។ អប្បនាតិ លោកិយអប្បនា។ តថា ហិ
“ហោតិយេវា” តិ សាសន្តំ វេទតិ។ លោកុត្តរប្បនា បន តេសំ សមភាវេនេវ
ឥច្ឆិតា។ យថាហ “សមថវិបស្សនំ យុគនទ្ធិ ភាវេតី” តិ (អ. និ. ៤.១៧; បដិ. ម.
២.៥)។ យទិវិសេសតោ សទ្ធាបញ្ញានំ សមាធិវិរយានញ្ច សមតា ឥច្ឆិតា, កថំ
សតីតិ អាហ “សតិ បន សត្តត្ថ ពលវតី វដ្តតី” តិ។ សត្តត្ថាតិ លីនុទ្ធច្ចបក្ខិកេសុ

បញ្ចេញសុំ ឥឡូវយើងសុំ ឧទ្ទិសបង្គំកេរកេរដេសេ គណ្តាឆ្នោត “សង្វារីយបញ្ញា”និង
អាហារ អញ្ជើញបង្គំ ច គហេតញ្ញា សិលា។ តថា បង្គំ “កោសជ្ជបង្គំកេរ
សមាធិនា”ឥឡូវ រុំត្រង់, ន “បស្សន្ទិសមាធិឧបេក្ខាបង្គំ”និង សាតិ សតិ។ សព្វេសុ
រាជកម្មេសុ និយុត្តោ សព្វកម្មកោ។ តេជានិ តេជានិ សព្វត្ថ ឥន្ទ្រតត្ថត្ថន
ការណេន។ អាហារ អដ្ឋកថាយំ។ សព្វត្ថ និយុត្តោ សព្វត្ថិកា, សព្វេន វា
លីនុទ្ធច្នបង្គំយេន ពោជ្ឈន្តន អត្ថតត្ថា សព្វត្ថិយា, សព្វត្ថិយាវ សព្វត្ថិកា។
ចិត្តន្តិ កុសលចិត្ត។ តស្ស បង្គំ សតិ បដិសរណំ បរាយណំ អប្បត្ថស្ស បត្តិយា
អនិច្ចតស្ស អនិច្ចមាយ។ តេជានិ “អារក្ខបច្ចបដ្ឋាន”និងអាធិ។

ឧទ្ទានុកេរ អនោគាឡបញ្ញាធិ បរិយត្តិពាហុសច្ឆរសេនបិ
ឧទ្ទាយតនាធិសុ អប្បតិដ្ឋិតពុទ្ធិនំ។ ពហុស្សតសេវនា បង្គំ
សុតមយញ្ញាណាវហា។ តរុណាវិបស្សនាសមដ្ឋិបិ ការនាមយញ្ញាណោ
បិតត្តា ឯកំសតោ បញ្ញាវា ឯវ នាម ហោតីតិ អាហារ “សមបញ្ញាស...បេ...
បុគ្គលសេវនា”និង ព្រាយ្យធម្មស្ស គម្ពីរការវសេន តប្បវិច្ឆេនកញ្ញាណស្ស
គម្ពីរការគ្គហណ្ឌន្តិ អាហារ “គម្ពីរេសុ ឧទ្ទានុ បវត្តាយ គម្ពីរបញ្ញាយា”និង
តញ្ញា ព្រាយ្យ តាធិសាយ បញ្ញាយ ចរិតតត្ថតោ គម្ពីរញ្ញាណាចរិយំ, តស្ស វា
បញ្ញាយ តត្ថ បកេនតោ បវត្តិ គម្ពីរញ្ញាណាចរិយា, តស្ស បច្ចវេក្ខណាតិ
អាហារ “គម្ពីរបញ្ញាយ បកេនបច្ចវេក្ខណា”និង យថា សតិវេបុល្លប្បត្តោ នាម
អរហា ឯវ, ឯវ សោ ឯវ បញ្ញាវេបុល្លប្បត្តាបិតិ អាហារ “អរហត្តមគ្គេន
ការនាចារិប្បវិ ហោតី”និង វិរិយាធិសុបិ ឯសេវ នយោ។

“តត្ថំ អយោឱលំ ហត្ថ គមេន្តិ”និងអាធិនា (ម. និ. ៣.២៥០, ២៦៧; អ. និ.
៣.៣៦) បញ្ជាវិធាននកម្មការណំ និរយេ និព្វត្តសត្តស្ស យេតុយ្យេន
សព្វបឋមំ ករោន្តិតិ ទេវទូតសុត្តាធិសុ តស្ស អាធិតោ រុត្តត្តា ច អាហារ

“បញ្ចវិធពន្ធនកម្មការណ៍តោ បដ្ឋាយា” តិ។ សកដវាហនាទិកាលេតិ អាទិ-
សន្តេន តទញ្ញំ មនុស្សហិ តិវច្ឆានេហិ ច វិពាធិយមានកាលំ សង្គណ្ហាតិ។ ឯកំ
ពុទ្ធន្តរន្តិ ឥទំ អបរាបរំ បេតេសុយេវ ឧប្បជ្ជនកសត្តវសេន វុត្តំ, ឯកទ្វានំ វា
បេតានំ ឯកច្ចតិវច្ឆានានំ វិយ តថា ធីយាយុកការតោ។ តថា ហិ កាឡោ
នាគរាជា ចតុន្នំ ពុទ្ធានំ អធិគត្យបទស្សនោ។

ឯវំ អាទិសំសទស្សវិនោតិ វីរិយាយត្តោ ឯវំ សញ្ញោ លោកុត្តរោ លោកិយោ
ច វិសេសាធិគមោតិ ឯវំ វីរិយេ អាទិសំសទស្សនសីលស្ស។ គមនីវិជ្ជិ
សបុត្តភាគំ និព្ពានភាមិនី អរិយមគ្គបដិបទំ។ សា ហិ ភិក្ខុនោ វជ្ជនិស្សរណាយ
គន្តញ្ញា បដិបទ្ធិតញ្ញា បដិបទាតិ កត្វា គមនីវិជ្ជិ នាម។ កាយទន្ធិតហុលោតិ
យថា តថា កាយស្ស ទន្ធិកម្មបសុតោ។ បិណ្ឌាន្តិ វជ្ជបិណ្ឌំ។ បច្ចយទាយកានំ
អត្តនិ ការស្ស អត្តនោ សម្មាបដិបត្តិយា មហាបួលភាវស្ស ករណោន
បិណ្ឌាស្ស ភិក្ខុយ បដិបូជនា បិណ្ឌាបចាយនំ។

និហរន្តោតិ បត្តត្តវិកតោ និហរន្តោ។ តំ សទ្ធិំ សុត្វាតិ តំ ឧបាសិកាយ
វចនំ បណ្ណាសាលទ្វារេ វិគោវ បញ្ញាភិញ្ញតាយ ទិព្វសោតេន សុត្វា។
មនុស្សសម្បត្តិ ទិព្វសម្បត្តិ អន្តេ និព្ពានសម្បត្តិ តិ តិស្សោ សម្បត្តិយោ។ ទាតុំ
សក្ខិស្សសីតិ “តយិ កតេន ទានមយេន វេយ្យាវច្ឆមយេន ច បុញ្ញកម្មេន
ខេត្តវិសេសភាវូបគមនេន អបរាបរំ ទេវមនុស្សសម្បត្តិយោ អន្តេ
និព្ពានសម្បត្តិញ្ច ទាតុំ សក្ខិស្សសី” តិ ថេរោ អត្តានំ បុច្ឆតិ។ សិទំ ករោន្តោវាតិ
“អកិច្ឆេនេវ មយា វជ្ជទុក្ខំ សមតិក្កន្ត” តិ បច្ឆវេក្ខណាវសានេ
សញ្ញាតថាមាជ្ឈវសេន សិទំ ករោន្តោ ឯវំ។

វិប្បដិបទ្ធិន្តិ ជាតិធម្មកុលធម្មាទិលង្សនេន អសម្មាបដិបទ្ធិំ។ ឯវំ យថា
អសម្មាបដិបន្នោ បុត្តោ តាយ ឯវំ អសម្មាបដិបត្តិយា កុលសន្តានតោ

ពាហិរោ ហុត្វា បិតុ សន្តិកា នាយជ្ជស្ស ន ភាគី, ឯវំ កុសីតោបិ តេនេវ
កុសីតភាវេន អសម្មាបដិបន្នោ សត្តុ សន្តិកា លទ្ធព្វអរិយធននាយជ្ជស្ស ន
ភាគី។ អារទ្ធវីរិយោវ លភតិ សម្មាបដិបជ្ជនតោ។ ឧប្បជ្ជតិ វីរិយសម្ពោជ្ឈតិ
យោជនា។ ឯវំ សព្ពត្ថ។

មហាតិ សីលាទីហិ គុណោហិ មហាឆ្មោ វិបុលោ អនញ្ញសាធារណោ។ តំ
បនស្ស គុណមហត្ថំ ធនសសហស្សិលោកធាតុកម្មនេន លោកេ ចាកជន្តិ
ធស្សេន្តោ “សត្តុនោ ហិ” តិអាទិមាហ។

យស្មា សត្តុសាសនេ បព្ពជិតស្ស បព្ពជ្ជបគមេន សក្យបុត្តិយភាវោ
សម្បជាយតិ, តស្មា ពុទ្ធបុត្តភាវំ ធស្សេន្តោ “អសម្ពិជ្ឈាយា” តិអាទិមាហ។

អលសានំ ភាវនាយ នាមមត្តម្យី អជានន្តានំ កាយទន្ធិពហុលានំ
យាវទត្ថំ ភុត្តោត្វា សេយ្យសុខាធិអនុយុញ្ញនកានំ តិវច្ឆានកថិកានំ បុគ្គលានំ
ទូរតោ វជ្ជនា កុសីតបុគ្គលបរិវជ្ជនា។ “ធិវសំ ចជ្ជមេន និសជ្ជាយា” តិអាទិនា
(ម. និ. ១.៤២៣; ៣.៧៥; សំ. និ. ៤.១២០; អ. និ. ៣.១៦; វិភ. ៥១៩; មហានិ. ១៦១)
ភាវនាម្ពវសេន អារទ្ធវីរិយានំ ទទ្ធិបរក្កមានំ កាលេន កាលំ ឧបសម្ព័មនា
អារទ្ធវីរិយបុគ្គលសេវនា។ តេនាហ - “កុច្ឆី បូរេត្វា” តិអាទិ។ វិសុទ្ធិមគ្គេ បន
ជាតិមហត្ថបច្ចវេក្ខណា សព្វហ្មចារិមហត្ថបច្ចវេក្ខណាតិ ឥទំ ទ្វយំ ន
គហិតំ, ជិនមិទ្ធិវិនោទនតា សម្មប្បធានបច្ចវេក្ខណតាតិ ឥទំ ទ្វយំ គហិតំ។
តត្ថ អាទិសំសទស្សវិតាយ ឯវំ សម្មប្បធានបច្ចវេក្ខណា គហិតា ហោតិ
លោកិយលោកុត្តរវិសេសាធិកមស្ស វីរិយាយត្តតាទស្សនភាវតោ។
ជិនមិទ្ធិវិនោទនំ តទទិមុត្តតាយ ឯវំ គហិតំ, វីរិយុប្បាទនេ យុត្តប្បយុត្តស្ស
ជិនមិទ្ធិវិនោទនំ អត្ថសិទ្ធិមេវ។ តត្ថ ជិនមិទ្ធិវិនោទន-កុសីតបុគ្គលបរិវជ្ជន-
អារទ្ធវីរិយបុគ្គលសេវន-តទទិមុត្តតា បដិបក្ខវិធមនបច្ចយូបសំហារវសេន,

អោយបង្ខំក្លែងទៅសេន រឿយសម្លេងឆ្លៀតឆ្លង ឧប្បាទកា
នដ្ឋត្តា។

បុរិមបុរិម បីតិ បរតោ ឧប្បជ្ជនកប័តិយា ការណាការតោ “បីតិយេវ
បីតិសម្ពោជ្ជន្តជ្ជានីយា ធម្មា” តិ វុត្តា, តស្ស បន ពហុសោ បរតិយា បុគ្គតំ
ឧបាទាយ ពហុវចននិទ្ទេសោ, យថា សា ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ បដិបត្តិ, តស្ស
ឧប្បាទកមនសិការោ។

ពុទ្ធានុស្សតិយា ឧបចារសមាធិនិដ្ឋត្តា វុត្តំ “យាវ ឧបចារា” តិ។ សកលសរីរំ
ជរមាធាតិ បីតិសមុដ្ឋានេហិ បណ្ឌិត្យបេហិ សកលសរីរំ ជរមាធា។
ធម្មគុណោ អនុស្សរន្តស្សបិ យាវ ឧបចារា សកលសរីរំ ជរមាធា
បីតិសម្ពោជ្ជន្ត ឧប្បជ្ជតិ ឯវំ សេសអនុស្សតិសុ
បសាទនីយសុត្តន្តបដ្ឋក្កេណាយញ្ច យោជេតព្ពំ តស្សបិ វិមុត្តាយតនភាវេន
តគ្គតិកត្តា។ សមាបត្តិយា... បេ... សមុទាចរន្តតិ ឥនព្វ
ឧបសមាទានុស្សតិទស្សនំ។ សង្ខារានញ្ចិ សប្បនេស្សបសមេបិ
និប្បនេស្សបសមេវីយ តថា បញ្ញាយ បរតិតោ ភាវនាមនសិការោ
កិលេសវិក្ខម្ពនសមត្តោ ហុត្វា ឧបចារសមាធិ អារហន្តោ
តថាវបបីតិសោមនស្សសមន្មាគតោ បីតិសម្ពោជ្ជន្តស្ស ឧប្បាទាយ
ហោតីតិ។ បសាទនីយេសុ ថានេសុ បសាទនីយេហាភាវេន ធុសសមហទយតា
លូខតា, សា តត្ថ អាទរការវាករណេនវិញ្ញាយតីតិ អាហា “អសក្កច្ចកិរិយាយ
សំសូចិតលូខភាវេ” តិ។

កាយចិត្តទរជ្រូបសមលក្លែង បស្សន្តិ ឯវំ បស្សន្តិសម្ពោជ្ជន្ត, តស្ស
បស្សន្តិសម្ពោជ្ជន្តស្ស។

បណ្ឌិតកោដ្ឋនសេវនតាតិ បណ្ឌិតសប្បាយកោដ្ឋនសេវនតា។

ឧតុភិយាបថសុខគ្គហណោន សប្បាយឧតុភិយាបថគ្គហណាំ ទដ្ឋព្វំ។ តញ្ជិ
តិវិធំ សប្បាយំ សេវិយមាធំ កាយស្ស កល្លតាចាននវសេន ចិត្តស្ស កល្លតំ
អារហន្តំ ធុរិយាយបិ បស្សន្ធិយា ការណំ ហោតិ។ អហោតុកំ សត្តេសុ លព្ពមាធំ
សុខំ ធុក្ខន្ធិ អយមេកោ អន្តោ, ឥស្សរាធិវិសមហោតុកន្តិ បន អយំ ធុតិយោ,
ឯតេ ឧភោ អន្តោ អនុបគម្ម យថាសកំ កម្មនា ហោតិ តិ អយំ មជ្ឈិមា បដិបត្តិ។
មជ្ឈត្តបយោគតា។ អយញ្ចា បហាយ សារទូកាយតំ បស្សន្ធិកាយតាយ
ការណំ ហោន្តិ បស្សន្ធិទ្ធិយំ អារហតិ, ឯតេនេវ
សារទូកាយបុគ្គលបរិវេនបស្សន្ធិកាយបុគ្គលវសេនាធំ តទាវហនតា
សំវណ្ណិតាតិ ទដ្ឋព្វំ។

យថាសមាហិតាការសល្លក្ខណវសេន គយ្ហមាណោ បុរិមុប្បន្នោ សមថោ
ឯវ សមថនិមិត្តំ។ នាធារម្មណោ បរិព្ពមនេន វិវិធំ អគ្គំ ឯតស្សាតិ ព្យគ្គោ,
វិក្ខេបោ។ តថា ហិ សោ អនវជ្ជានវសោ ភន្តតាបច្ចបដ្ឋានោ ច វុត្តោ។
ឯកគ្គតាភាវតោ ព្យគ្គបដិបក្ខោតិ អព្យគ្គោ, សមាធិ។ សោ ឯវ និមិត្តន្តិ បុព្វេ
វិយ វត្តព្វំ។ តេនាហ “អវិក្ខេបជ្ជេន ច អព្យគ្គនិមិត្ត”ន្តិ។

វត្ថុវិសទកិរិយា ឥន្ទ្រិយសមត្ថបដិចាទនា ច បញ្ញាវហា វុត្តា,
សមាធានាវហាបិ តា ហោន្តិ សមាធានាវហាភាវេនេវ បញ្ញាវហាភាវតោតិ វុត្តំ
“វត្ថុវិសទ...បេ.... វេទិតញ្ចា”តិ។

ករណាភាវនាកោសល្លាធំ អវិជាកាវតោ, វក្ខណាកោសល្លស្ស ច
តម្កលកត្តា “និមិត្តកុសលតា នាម កសិណានិមិត្តស្ស
ឧគ្គហណាកុសលតា”ឥន្ទ្រេវ វុត្តំ។ កសិណានិមិត្តស្សាតិ ច និទស្សនមត្តំ ទដ្ឋព្វំ។

អសុភវិនិច្ឆ័យស្យាទិកស្សបិ ហិ យស្ស កស្សចិ ឈានុប្បត្តិនិមិត្តស្ស
ឧត្តហណាកោសល្លំ និមិត្តកុសលតា ឯវាតិ។

អតិសិទ្ធិវិយតាធិប្បាតិ អាទិ-សន្តេន បញ្ញាបយោគមន្តតំ
បមោទវេកល្លព្វា សង្គណ្ហាតិ។ តស្ស បគ្គហណាន្តិ តស្ស លីនស្ស ចិត្តស្ស
ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈន្តាទិសមុជ្ឈាបនេន លយាបត្តិតោ សមុទ្ធវណំ។ វុត្តញ្ញោតំ
ភកវតា -

“យស្មិព្វា ខោ, ភិក្ខុវេ, សមយេ លីនំ ចិត្តំ ហោតិ, កាលោ តស្មី
សមយេ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈន្តស្ស ភាវនាយ, កាលោ វិយសម្ពោជ្ឈន្តស្ស
ភាវនាយ, កាលោ បីតិសម្ពោជ្ឈន្តស្ស ភាវនាយ។ តំ កិស្ស ហេតុ? លីនំ,
ភិក្ខុវេ, ចិត្តំ, តំ ឯតេហិ ធម្មេហិ សុសមុជ្ឈាបយំ ហោតិ។ សេយ្យថាបិ,
ភិក្ខុវេ, បុរិសោ បរិត្តំ អគ្គី ឧជ្ឈាលេតុកាមោ អស្ស, សោ តត្ថ សុក្ខានិ ចេវ
តិណានិ បក្ខិបេយ្យ, សុក្ខានិ ច គោមយានិ បក្ខិបេយ្យ, សុក្ខានិ ច
កដ្ឋានិ បក្ខិបេយ្យ, មុខវាតព្វា ទទេយ្យ, ន ច បំសុកេន ឱកិវេយ្យ, ភព្វោ
នុ ខោ សោ បុរិសោ បរិត្តំ អគ្គី ឧជ្ឈាលេតុន្តិ? ឯវំ សន្តេ”តិ (សំ. និ. ៥.២៣៤)។

ឯត្ថ ច យថាសកំ អាហារវសេន ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈន្តាធិនំ ភាវនា
សមុជ្ឈាបនាតិ វេទិតត្ថំ, សា អនន្តរំ វិភាវិតា ឯវ។

អន្ធាន្ធវិយតាធិប្បាតិ អាទិ-សន្តេន បញ្ញាបយោគពលវតំ
បមោទុប្បិលាវនព្វា សង្គណ្ហាតិ។ តស្ស និគ្គហណាន្តិ តស្ស ឧទ្ធពចិត្តស្ស
សមាធិសម្ពោជ្ឈន្តាទិសមុជ្ឈាបនេន ឧទ្ធពតាបត្តិតោ និសេធនំ។ វុត្តម្បិ ចេតំ
ភកវតា -

“យស្ម័គ្រា ខោ, ភិក្ខុវេ, សមយេ ឧទ្ធចតំ ចិត្តំ ហោតិ, កាលោ តស្មី
សមយេ បស្សន្តិសម្ពោជ្ឈន្តិស្ស ភាវនាយ, កាលោ សមាធិសម្ពោជ្ឈន្តិស្ស
ភាវនាយ, កាលោ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្តិស្ស ភាវនាយ។ តំ កិស្ស ហេតុ?
ឧទ្ធចតំ, ភិក្ខុវេ, ចិត្តំ, តំ ឯតេហិ ធម្មេហិ សុវ្រុបសមយំ ហោតិ។
សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ, បុរិសោ មហន្តំ អគ្គិក្ខន្ធនំ និព្វាបេតុកាមោ អស្ស,
សោ តត្ថ អល្លានិ ចេវ តិណានិ... បេ... បំសុកេន ច ឱកិវេយ្យ, ភព្វោ នុ
ខោ សោ បុរិសោ មហន្តំ អគ្គិក្ខន្ធនំ និព្វាបេតុន្តិ? ឯវំ ភន្តេ” តិ (សំ. និ.
៥.២៣២)។

ឯត្ថាបិ យថាសកំ អាហារវេសេន បស្សន្តិសម្ពោជ្ឈន្តិស្ស ភាវនា
សមុជ្ឈាបនាតិ វេទិតព្ពា។ តត្ថ បស្សន្តិសម្ពោជ្ឈន្តិស្ស ភាវនា វុត្តា ឯវ,
សមាធិសម្ពោជ្ឈន្តិស្ស វុច្ចមានា, ឥតវស្ស អនន្តំ វក្ខតិ។

បញ្ញាបយោគមន្តតាយាតិ បញ្ញាព្យាចារស្ស អប្បកាវេន។ យថា ហិ ទានំ
អលោកប្បធានំ, សីលំ អនោសប្បធានំ, ឯវំ ភាវនា អមោហប្បធានា។ តត្ថ
យនា បញ្ញា នពលវតី ហោតិ, តនា ភាវនា បុព្វេនាបរំ វិសេសាវហា ន ហោតិ,
អនភិសន្ធិតោ វិយ អាហារោ បុរិសស្ស យោគិនោ ចិត្តស្ស អភិវុច្ចី ន ជនេតិ,
តេន តំ និវស្សនំ ហោតិ, តថា ភាវនាយ សម្មនេវ អវីចិបជិបត្តិយា
ឧបសមសុខំ នវិន្ទតិ, តេនាបិ ចិត្តំ និវស្សនំ ហោតិ។ តេន វុត្តំ
“បញ្ញាបយោគ... បេ... និវស្សនំ ហោតិ” តិ។ តស្ស សំវេគុប្បាទនំ
បសាទុប្បាទនព្វា តិកិច្ចនន្តិ តំ ទស្សេន្តោ “អដ្ឋសំវេគវត្ថុនី” តិអាទិមាហា។ តត្ថ
ជាតិជរាព្យាធិមរណានិ យថាវហំ សុគតិយំ ទុគ្គតិយព្វា ហោន្តិ តទញ្ញមេវ
បញ្ចវិធពន្ធនាទិ-ឧប្បិចាសាទិ-អញ្ញមញ្ញវិពាធនាទិហេតុកំ អចាយទុក្ខំ ទដ្ឋព្ពំ,
តយិទំ សព្ពំ តេសំ តេសំ សត្តានំ បច្ចុប្បន្នភវនិស្សិតំ គហិតន្តិ អតីតេ

អនាគតេ ច កាលេ វដ្តមូលកុក្ខានិវិសុំ គហិតានិ។ យេ បន សត្តា
អាហារូបជីវិនោ, តត្ថ ច ឧដ្ឋានជលូបជីវិនោ, តេសំ អញ្ញេហិ អសាធារណំ
ជីវិកុក្ខំ អដ្ឋមំ សំវេគវត្ថុ គហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ អយំ វុច្ចតិ សមយេ
សម្មហំសនតាតិ អយំ សម្មហំសិតត្ថសមយេ វុត្តនយេន តេន
សំវេជនវសេន ចេវ បសាទុប្បាទនវសេន ច សម្មទេវ បហំសនា,
សំវេគជននបុត្តកបសាទុប្បាទនេន ភាវនាចិត្តស្ស តោសនាតិ អត្ថោ។

សម្មាបដិបត្តិ អាគម្មាតិ លីនុទ្ធជ្ជវិវហេន សមថីវិបដិបត្តិយា ច សម្មា
អវិសមំ សម្មទេវ ភាវនាបដិបត្តិ អាគម្ម។ អលីនន្តិអាទីសុ កោសជ្ជបក្ខិយានំ
ធម្មានំ អនិមិត្តតាយ អលីនំ, ឧទ្ធច្ចបក្ខិយានំ អនិមិត្តតាយ អនុទ្ធតំ,
បញ្ញាបយោគសត្តិយា ឧបសមសុខាធិគមេន ច អនិរស្សាទំ, តតោ ឯវ
អារម្មណេ សមប្បវត្តំ សមថីវិបដិបន្នញ្ច។ តត្ថ អលីនតាយ បគ្គហេ,
អនុទ្ធតតាយ និគ្គហេ, អនិរស្សាទតាយ សម្មហំសនេ នព្យាចារំ អាបដ្ឋតិ,
អលីនានុទ្ធតតាហិ អារម្មណេ សមប្បវត្តំ, អនិរស្សាទតាយ សមថីវិបដិបន្នំ។
សមប្បវត្តិយា វា អលីនំ អនុទ្ធតំ, សមថីវិបដិបត្តិយា អនិរស្សាទន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។
អយំ វុច្ចតិ សមយេ អន្ស្សបេក្ខនតាតិ អយំ អន្ស្សបេក្ខិតត្ថសមយេ
ភាវនាចិត្តស្ស បគ្គហនិគ្គហសម្មហំសនេសុ ព្យាវជតាសម្ពាទំ បដិបក្ខំ
អភិកុយ្យ បេក្ខនា វុច្ចតិ។

បដិបក្ខវិក្ខម្ពនតោវិបស្សនាយ អធិដ្ឋានភាវូបកមនតោ ច
ឧបចារជ្ឈានម្បិ សមាទានកិច្ចនិប្បត្តិយា បុគ្គលស្ស
សមាហិតភាវសាធនមេវាតិ តត្ថ សមធុរភាវេនាហ “ឧបចារំ វា អប្បនំ វា” តិ។

ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្តដ្ឋានីយា ធម្មាតិ ឯត្ថ យំ វត្ថុព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្តានុសារេន
វេទិតព្ពំ។

អនុរោងវិរោងវិប្បហានវសេន មជ្ឈត្តភារោ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្តស្ស
ការណំ តស្មី សតិ សិជ្ឈនតោ, អសតិ ច អសិជ្ឈនតោ, សោ ច មជ្ឈត្តភារោ
វិសយវសេន ធុរិយាតិ អាហ “សត្តមជ្ឈត្តភា សម្ពាវមជ្ឈត្តភា” តិ។ តទុកយេ
ច វិវុជ្ឈនំ បស្សន្តិសម្ពោជ្ឈន្តការណាយ ឯវ ធូរិកតន្តិ អនុជ្ឈនស្សេវ បហានវិធី
នស្សេន្តេន “សត្តមជ្ឈត្តភា” តិអាទិ វុត្ថំ។ តេនេវាហ
“សត្តសម្ពាវកេលាយនបុគ្គលបរិវដ្ឋនតា” តិ។ ឧបេក្ខាយ ហិ វិសេសតោ រាគោ
បដិបក្ខោ។ តថា ចាហ “ឧបេក្ខា រាគតហុលស្ស វិសុទ្ធិមគ្គោ” តិ (វិសុទ្ធិ.
១.២៦៩)។

ធូរិហាការេហិតិ កម្មស្សកតាបច្ចវេក្ខណំ អត្តសុញ្ញតាបច្ចវេក្ខណន្តិ
ឥមេហិ ធូរិហិ ការណេហិ។ ធូរិហវាតិ អវជារណំ សម្ពាសមានតាយ។
អស្សមិកភារោ អនត្តនិយតា។ សតិ ហិ អត្តនិ តស្ស កិញ្ចនភារេន ជីវំ
អញ្ញញ្ច កិញ្ច អត្តនិយំ នាម សិយា, សោ បន កោចិ នត្ថវាតិ អធិប្បាយោ។
អនទ្ធិនិយន្តិ ន អទ្ធានក្ខមំ, ន ចិវជ្ឈាយិ ឥត្តំ អនិច្ចន្តិ អត្ថោ។ តាវកាលិកន្តិ
តស្សេវ វេវចនំ។

មមាយតីតិ មមត្ថំ ករោតិ, “មម” ន្តិ តណ្ហាយ បរិគ្គយ្ហ តិដ្ឋតិ។
ធនាយន្តាតិ ធនំ ព្រហ្មំ ករោន្តា។

អយំ សតិបដ្ឋានទេសនា បុព្វភាគមគ្គវសេន ទេសិតាតិ
បុព្វភាគិយពោជ្ឈន្តេ សម្ពាយាហ “ពោជ្ឈន្តបរិគ្គាហិកា សតិ ទុក្ខសច្ច” ន្តិ។

ពោជ្ឈន្តបព្វវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ចតុសច្ចបព្វវណ្ណានា

១១៩. យថាសភាវតោតិ អវិបរីតសភាវតោ ពាធនលក្ខណតោ, យោ
យោ វា សភាវោ យថាសភាវោ, តតោ, វុប្បនាទិកក្ខណ្ឌនិសភាវតោតិ អត្ថោ។
ជនិកំ សមុជ្ឈាបិកន្តិ បវត្ថលក្ខណស្ស ទុក្ខស្ស ជនិកំ និមិត្តលក្ខណស្ស
សមុជ្ឈាបិកំ។ បុរិមតណ្ហាន្តិ ទុក្ខនិព្ពត្តិតោ បុរេតរសិទ្ធិំ តណ្ហាំ។

សសន្តតិបរិយាបន្នានំ ទុក្ខសមុទយានំ អប្បវត្តិភាវេន បរិគ្គយ្ហមាណោ
និរោធាបិ សសន្តតិបរិយាបន្នោវិយ ហោតីតិ កត្វាវុត្តំ “អត្ថនោ វា ចត្តារិ
សច្ចានី”តិ។ បរស្ស វាតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ តេនាហា ភគវា - “ឥមស្មីយេវ
ព្យាមមត្តេ កឡើវេ សសញ្ញិម្ហិ សមនកេ លោកញ្ច បញ្ញាបេមិ,
លោកសមុទយញ្ច បញ្ញាបេមិ, លោកនិរោធ�ញ្ច បញ្ញាបេមិ,
លោកនិរោធតាមិនិបដិបទញ្ច បញ្ញាបេមី”តិ (សំ. និ. ១.១០៧)។ កថំ បន
អាទិកម្មិកោ និរោធសច្ចានិ បរិគ្គណ្ហាតីតិ? អនុស្សវាទិសិទ្ធិមាការំ
បរិគ្គណ្ហាតិ, ឯវញ្ច កត្វា លោកុត្តរពោជ្ឈង្គេ ឧទ្ទិស្សបិ បរិគ្គហោ នវិវុដ្ឋតិ។
យថាសម្ភវតោតិ សម្ភវានុរូបំ, វេបេត្វា និរោធសច្ចំ សេសសច្ចវសេន
សមុទយវយា វេទិតញ្ញាតិ អត្ថោ។

ចតុសច្ចបញ្ចវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

“អដ្ឋិកសម្ពុលីកំ សម័ស”ន្តិអាទិកា សត្ត សិវថិកា អដ្ឋិកកម្មជ្ជានតាយ
ឥតរាសំ ឧទ្ធមាតកាធិនំ សភាវេនេវាតិ នវន្នំ សិវថិកានំ អប្បនាកម្មជ្ជានតា
វុត្តា។ ទ្វេយេវាតិ “អាណាចានំ, ទ្វត្តិសាការោ”តិ ឥមាទិ ទ្វេយេវ។ អភិនិវេសោតិ
វិបស្សនាភិនិវេសោ, សោ បន សម្មសនីយធម្មេ បរិគ្គហោ។ ឥវិយាបថា
អាឡោកិតាធយោ ច រូបធម្មានំ អវត្តារិសេសមត្តតាយ ន សម្មសនុបកា
វិញ្ញត្តិអាធយោវិយ។ នីវរណាពោជ្ឈង្គោ អាទិតោ ន បរិគ្គហោតញ្ញាតិ វុត្តំ
“ឥវិយាបថ...បេ.... ន ជាយតី”តិ។ កេសាទិអបទេសេន តទុច្ចាទានធម្មាវិយ

ឥរិយាបថាធិអបទេសេន តទវត្ថា រូបធម្មា បរិគ្គយ្ហន្តិ, ជីវរណាធិមុខេន ច តំ
សម្បយុត្តា តំនិស្សយធម្មាតិ អធិប្បាយេន មហាសីវត្ថុរោ “ឥរិយាបថាធិសុបិ
អភិនិវេសោ ជាយតី”តិ អាហា។ អត្ថំ នុ ខោ មេតិ អាធិ បន សភាវតោ
ឥរិយាបថាធិនំ អាធិកម្មកស្ស អនិច្ចិតភាវទស្សនំ។ អបរិញ្ញាបុត្តិកា ហិ
បរិញ្ញាតិ។

១៣៧. កាមំ “ឥធជ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ”តិ អាធិនា ឧទ្ទេសនិទ្ទេសេសុ តត្ថ តត្ថ
ភិក្ខុគ្គហណំ កតំ, តំ បដិបត្តិយា ភិក្ខុភាវទស្សនត្ថំ, ទេសនា បន
សត្តសាធារណាតិ ទស្សេតុំ “យោ ហិ កោចិ, ភិក្ខុវេ”ឥច្ឆេវ វុត្ថំ, ន ភិក្ខុយេវាតិ
ទស្សេន្តោ “យោ ហិ កោចិ, ភិក្ខុ វា”តិ អាធិមាហា។ ទស្សនមគ្គន ញាតមរិយាទំ
អនតិ ក្កមិត្វា ជានន្តិ សិខាប្បត្តា អគ្គមគ្គបញ្ញា អញ្ញា នាម, តស្ស
ជលភាវតោ អគ្គជលម្បីតិ អាហា “អញ្ញាតិ អរហត្ថ”ន្តិ។ អប្បតវេបិ កាលេ
សាសនស្ស និយ្យានិកភាវំ ទស្សេន្តោតិ យោជនា។

១៣៨. និយ្យាតេន្តោតិ និគមេន្តោ។

បបញ្ចាសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

សតិបដ្ឋានសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

និដ្ឋិតា ច មូលបរិយាយវគ្គវណ្ណនា។

បឋមោ ភាគោ និដ្ឋិតោ។

។ នមោ តស្ស ភកវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

មជ្ឈិមនិកាយោ

មូលបណ្ណាស-ដីកា

(ទុតិយោភាគោ)

២. សីហនាទវគ្គោ

១. ចូឡសីហនាទសុត្តវណ្ណោ

១៣៩. សុត្តន្តបិដកេនិទានេ ភិក្ខុសង្ឃាភិក្ខុសង្ឃ ឧប្បត្តិ អដ្ឋប្បត្តិ, សា ភិក្ខុ
អត្ថិតិ អដ្ឋប្បត្តិកោតិ វុត្តោវាយមត្តោ។ លាភសក្ការបច្ចយាតិ
លាភសក្ការនិមិត្តំ, ភក្កវតោ សង្ឃស្ស ច ឧប្បន្នលាភសក្ការហេតុ, អត្តនោ វា
លាភសក្ការុប្បាទនហេតុ។ តិត្ថិយបរិទេវិតេតិ តិត្ថិយានំ “កី កោ
សមណោយេវ គោតមោ សមណោ” តិអាទិនា វិប្បលបនិមិត្តំ។
“មហាលាភសក្ការោ ឧប្បជ្ជី” តិ វត្ថា សមន្តបាសាទិកត្ថំ ភិក្ខុ ឧប្បត្តិការណំ
ធស្សន្តោ “ចតុប្បមាណីកោ ហី” តិអាទិមាហា។ ចត្តាវ បមាណានិ
ចតុប្បមាណានិ, ចតុប្បមាណានិ ឯតស្ស អត្ថិតិ ចតុប្បមាណីកោ។
លោកាយោវ សង្កម្ម សមាគម្ម វសនជ្ជន លោកសន្និវាសោ, សត្តកាយោតិ
អត្តោ។ បមិនាតិ ឧឡារតាទិវិសេសំ ឯតេនាតិ បមាណំ (អ. និ. ដ. ២.៤.៦៥) រូបំ
រូបកាយោ បមាណំ ឯតស្សតិ រូបប្បមាណោ។ តតោ វេ រូបេ បសន្នោតិ
រូបប្បសន្នោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ យោសោតិ បវត្តុតិយោសោ (អ.
និ. ដ. ២.៤.៦៥)។ លូខន្តិ បច្ចយលូខតា។ ធម្មោតិ សីលាទយោ គុណធម្មា
អធិប្បតា។

តេសំ បុគ្គលានំ។ អាហេហន្តិ ឧច្ឆតំ។ សា ច ខោ តស្មី តស្មី កាលេ
បមាណយុត្តា ធម្មញ្ញា។ បរិណាហន្តិ នាតិ កិសនាតិ ជូលតារសេន
មិតបរិណាហំ។ សណ្ឋានន្តិ តេសំ តេសំ អង្គបច្ឆន្តានំ សុសណ្ឋិតតំ។ ចារិបូរិណ្ឌ
សព្វេសំ សរីរាវយវានំ បរិបុណ្ណតំ អវេកល្លតំ។ តត្ថ បមាណំ គហេត្វាតិ តស្មី
រូបេ រូបសម្បត្តិយំ បមាណការំ ឧបាទាយ។ បសាទំ ជនេតីតិ អធិមោក្ខំ
ឧប្បាទេតិ។

បរវណ្ណានាយាតិ “អមុកោ ឯទិសោ ច ឯទិសោ ចា”តិ យសគុណាវចនេន។
បរថោមនាយាតិ សម្មុខាវ បរស្ស សីលាបុប្ផាទនេន អភិត្តវនេន។
បរបសំសនាយាតិ បរម្មុខា បរស្ស គុណសំកិត្តនេន។ បរវណ្ណាហារិកាយាតិ
បរម្បវវណ្ណាហារិកាយ បរម្បរាយ បរស្ស កិត្តិសទ្ធិបសំហារេន។ តត្ថាតិ តស្មី
ដុតិយោសេ។

ចីវរលូខន្តិ ជូលជិណ្ឌាពហុតុន្តកតាធិ ចីវរស្ស លូខការំ។ បត្តលូខន្តិ
អនេកគន្ធិកាហតាធិ បត្តស្ស លូខការំ។ វិវិធំ វា ទុក្ខរការិកន្តិ
ធុតង្គសេវនាធិវសេន បវត្តំ នាធាវិធំ ទុក្ខរចរិយំ។

សីលំ វា បស្សិត្វាតិ សីលចារិបូរិវសេន វិសុទ្ធិំ កាយវចីសុចរិតំ
ញ្ញាណចក្ខុនា បស្សិត្វា។ ឈានាធិអធិគមសិទ្ធិំ សមាធិំ វា។
វិបស្សនាតិញ្ញាសង្ខាតំ បញ្ញំ វា។

ភគវតោ សរីរំ ទិស្វាតិ សម្ពុត្តោ។ រូបប្បមាណាបិ សម្មាសម្ពុទ្ធយេវ
បសីទតិ អបរិមិតកាលសមុបចិតបុញ្ញានុការិនិប្បន្នាយ សព្វសោ អនវជ្ជាយ
សញ្ញាការបរិបុណ្ណាវយវាយ រូបកាយសម្បត្តិយា សមន្តចាសាធិកត្តា,
យស្ស រុចិរភាវោ វិសុទ្ធិវិគតវលាហាកេ ទេវេ បុណ្ណាមាសិយំ

បរិបុណ្ណាកលាភាគមណ្ឌលំ ចន្ទមណ្ឌលំ អភិកវិត្វា អតិរោចតិ,
បកស្សរភារោ សរទសមយំ សំវទ្ធិតទិគុណតេជកិរណជាលសមុជ្ឈលំ
សូរិយមណ្ឌលំ អភិកវតិ, សោម្មកិរណាសសមុជ្ឈលភារេហិ តទុកយេហិ
អភិកុយ្យ វត្តមានំ ឯកស្មី ខណោ ទសសហស្សិលោកធាតុំ វិជ្ជោតនសមត្ថំ
មហាព្រហ្មនោ បភាសមុទយំ អភិវិហាច្ច ភាសតេ តបតេ វិរោចតិ ច។

សតិបិ អង្គបរិច្ចាគាធិនំ ធានាវមិភារេ បរិច្ចាគវិសេសភាវទស្សនត្ថញ្ជោវ
សុទុក្ខរភាវទស្សនត្ថញ្ជា អង្គបរិច្ចាគាធិគ្គហណំ, តត្ថាបិ ច អង្គបរិច្ចាគតោ
វិសុំ នយនបរិច្ចាគគ្គហណំ, បរិច្ចាគភាវសាមញ្ញេបិ រដ្ឋបរិច្ចាគតោ
បុត្តទារបរិច្ចាគគ្គហណញ្ច កតំ។ អាធិនា នយេនាតិ អាធិ-សន្តេន
បុព្វយោគបុព្វចរិយាធិហេតុសម្បត្តិយា, “ឥតិបិ សោ ភគវា”តិអាធិនា (ធី. និ.
១.១៥៧, ២៥៥) វុត្តាយ ដលសម្បត្តិយា, “សោ ធម្មំ ទេសេតី”តិអាធិនា (ធី. និ.
១.២៥៥) វុត្តាយ សត្តបការកិរិយាយ ច សង្កហោ ទដ្ឋញ្ជោ។ សម្មាសម្ពុទ្ធយេវ
បសីទតិ យថាវុត្តគុណានំ អនញ្ញសាធារណភាវតោ អច្ឆរិយព្ពតភាវតោ ច។
សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

“ចីវរលូខំ ទិស្វា”តិ វត្វា តំ ទស្សេតុំ “សចេ ភគវា”តិអាធិ វុត្តំ។
សាណាបំសុក្ខលចីវរេនាតិ មតកឡេវំ បលិវេបេត្វា ធម្មតេន តុម្ហមត្ត កិម
បច្ឆោដេត្វា គហិតេន សាណាបំសុក្ខលចីវរេន។ ភារិយន្តិ គរុកំ, ទុក្ខរន្តិ
អត្តោ។ វុត្តយុវតីមជ្ឈិមិត្តិវសេន, ពាលយោព្ពនបុរាណាវសេន វា
តិវិធនាដកតា។ ហារេណាយុសំ មណ្ឌលកលាយរសោ។ “យាបេស្សតិ នាមា”តិ
នាម-សទ្ធី អាធិនត្វា សម្ពុត្តោ។ នាម-សទ្ធីយោគេន ហិ អនាគតកាលស្ស វិយ
បយោគោ, យាបេតិ ឥច្ឆេវ អត្តោ។ អប្បាណកន្តិ និរស្សាសំ
និរោធិតស្សាសបស្សាសំ។

សមាជិកុណាន្តិ សាធារណតោ វុត្តមត្តំ វិវរតិ ឈានាទិគ្គហណោន។
មានទត្តនិម្មននេន និព្វិសេវនភាវាចាទនម្យំ ទមនមេវាតិ វុត្តំ
“ចាចិកបុត្តទមនាទីនំ”តិ។ អាទិ-សន្តេន សច្ចកាឡាវកកកទមនាទីនំ
សន្តិហោ។ ពារេវុត្តិ វេរំនាមកំ វិសយំ។ សរសម្បន្នោតិ អដ្ឋង្គសមន្នាគតេន
សវេន សមន្នាគតោ។ តេន ព្រហ្មស្សវតាករីកកាលាតាទស្សនេន
លក្ខណាហារនយេន អវសេសលក្ខណាចារិប្បវិយ តទវិជាការតោ ពុទ្ធានំ
ទេសនាវិលាសញ្ញាវិភាវេតិ។

ហតប្បភាតិ ពុទ្ធានុភាវេន វិគតតេជា។ កាឡាបក្ខបមេតិ សត្តានំ
ព្យាមោហានុកាវាភិកវេន កាឡាបក្ខវត្ថុបមេ។ ស្វរិយេតិ ស្វរិយេ ឧទយិត្វា
ឱកាសេន្តេតិ អធិប្បាយោ។

សិដ្ឋាជកេតិ តិកោណារច្ចាយំ។ ចតុក្កេតិ សន្និយំ។ បរិទេវន្តិតិ
អនុត្តននវសេន វិប្បលបន្តិ។ សោកាទិកកតោ ហិ វចីបលាចោ បរិទេវោ។
លោកេ ឧប្បជ្ឈមនេយេវ ឧប្បន្នាតិ អត្តនោ ទិដ្ឋិវាទស្ស បុរាតនភាវំ ទីបេន្តិ។

សេសបទេសុប្បីតិ “ឥធ ទុតិយោ សមណោ”តិអាទីសុ សេសវាវេសុប្បិ (អ. និ.
ដ៏. ២.៤.២៤១-២៤២) យថា ហិ “វិវិច្ឆេវ កាមេហិ”តិ (ចារា. ១១; ធិ. និ. ១.២២៦; សំ.
និ. ២.១៥២; អ. និ. ៤.១២៣) ឯត្ថ កតោ និយមោ “វិវិច្ឆ អកុសលេហិ”តិ (ចារា.
១១; ធិ. និ. ១.២២៦; សំ. និ. ២.១៥២; អ. និ. ៤.១២៣) ឯត្ថាបិ កតោយេវ ហោតិ
សាវធារណស្សេវ អត្តស្ស ឥន្ទ្រតត្ថត្ថា, វេរមិធាប្បីតិ។ តេនាហ
“ទុតិយាទយោប្បី”តិអាទិ។ សាមញ្ញាជលាទិកមវសេន និប្បវិយាយតោ
សមណភាវោតិ តេសំ វសេនេត្ថ ចត្តារោ សមណា ទេសិតាតិ តមត្តំ
សុត្តន្តវេន សមត្ថេតុ “តេនេវាហា”តិអាទិ វុត្តំ។ បដិបត្តិក្កមេន ទេសនាក្កមេន
ច សកទាកាមិអាទីនំ ទុតិយាទិកា វុត្តាតិ សោតាបន្នស្ស បឋមតា

អវុត្តសិទ្ធាតិ ន ចោទិតា។ ជលជ្ជកសមណាវ អធិប្បតា
សមិតថាបសមណគ្គហណតោ។ កស្មា បនេត្ត មហាបរិនិព្វានេវិយ មគ្គជ្ជា
តទត្ថាយ បដិបន្នា ច ន គហិតាតិ? វេនេយ្យជ្ឈាសយតោ។ តត្ថ ហិ
មគ្គាធិកមត្ថាយ វិបស្សនាបិ ឥតោ ពហិទ្ធា នត្ថិ, កុតោ មគ្គជលានិទិ
ទស្សន្តេន ភកវតា “ញាយស្ស ធម្មស្ស បទេសវត្ថី, ឥតោ ពហិទ្ធា សមណោបិ
នត្ថិ”តិ វុត្ថំ។ ឥធម បន និដ្ឋានប្បត្តមេវ តំតំសមណភាវំ គណ្ណាន្តេន
ជលជ្ជកសមណាវ គហិតា “មគ្គជ្ជតោ ជលជ្ជោ សវិសេសំ ទក្ខិណោយ្យា”តិ។
ស្វាយមត្តោ ឌីសុ សុត្តេសុ ទេសនាភេទេនេវ វិញ្ញាយតីតិ។

វិត្តាតិ វិវិត្តា។ តុច្ឆាតិ និស្សរា បដិបន្នកសារាភាវតោ។ បរទន្តិ ឯតេហិតិ
បវាទា, ទិដ្ឋិតតិកានំ នាណទិដ្ឋិទីបកា សមយាតិ អាហ “ចត្តារោ
សស្សតវាទា”តិអាទិ។ តត្ថ យំ វុត្តព្ពំ, តំ បរតោ អាគមិស្សតិ។ តេតិ
យថាវុត្តសមណា។ ឯត្តាតិ “បរឃ្យវាទា”តិ វុត្តេ ពាហិរកសមយេ។

យន្តិយស្មី។ ភុម្មត្ថេ ហិ ឥទំ បច្ចត្តវចនំ។ ញាយោ វុច្ចតិ សហវិបស្សនាយ
អរិយមគ្គោ។ តេន ហិ និព្វានំ ញាយតិ គម្មតិ បដិវិជ្ឈតីតិ។ សោ ឯវ
និព្វានសម្បបកហេតុតាយ ធម្មោតិ អាហ “ញាយស្ស ធម្មស្ស”តិ។

តេសំ បរឃ្យវាទសាសនានំ អខេត្តតា ខេត្តតា ច អរិយមគ្គស្ស អភាវភាវា
សុបរិសុទ្ធស្ស សីលស្ស សុបរិសុទ្ធាយ សមថវិបស្សនាយ អភាវតោ សាវតោ
ច។ តទុកយញ្ច ទុរក្ខាតស្វាគ្ខាតភាវហេតុកំ, សោ ច
អសម្មាសម្ពុទ្ធសម្មាសម្ពុទ្ធបវេទិតតាយាតិ បរាជិកាយ សត្តុវិបត្តិហេតុតាយ
សាសនស្ស អនិយ្យានភាវោតិ ទស្សេតិ។

ឥន្ទានិយមាវុត្តមត្ថំ បរិយាយតោ ច ចាឡិយា ច សមត្ថត្ថំ “តេនាហា
ភគវា”តិអាធិនា ចាឡិ ធស្សេត្វា ឧបមាបទេសេន តត្ថ សុត្ថំ វិភាវេន្តោ
“យស្មា”តិអាធិមាហា។ តត្ថ យស្មា ឯកច្ឆានំ វិសេសតោ សីហានំ បុរិមំ
ចាធន្ធាយំ ហត្ថកិច្ចម្បិ ករោតិ, តស្មា អាហា “សុវត្ថហត្ថចាធា”តិ។ សីហស្ស
កេសា នាម កេសរាយតនា ខន្ធលោមា។ កោចរិយហត្ថិកុលំ នាម
បកតិហត្ថិកុលំ, យំ “កាលាវក”ន្តិបិ វុច្ចតិ។ យោជកោ នាម អស្សុខឡុន្តោ។
សិរេបុរិកណ្ណោ សិម្ពលិវុក្ខេហិ សញ្ញាធិតោ បញ្ញាសយោជនោ ធមោ
សិម្ពលិធមោ, តំ បរិវារេត្វា មហាន្តំ សិម្ពលិវនំ, តំ សន្ធាយាហា
“សិម្ពលិធមាវនេ”តិ។ អញ្ញតិត្តាវាសភូមិយំ ឥមេសុ សមណោសុ ឯកច្ឆាន
ឧប្បជ្ជតិ, ព្យាធិសោ បទេត្ថ វិកប្បា នត្ថិ, សព្វេន សព្វំ ន ឧប្បជ្ជន្តោវាតិ ធស្សេត្តោ
“ឯកសមណោបី”តិ អាហា។ អរិយមគ្គបរិក្ខតេតិ អរិយមគ្គប្បត្តិយា
អភិសង្កតេ, យទា សាសនិកានំ សម្មាបដិបត្តិយា អរិយមគ្គោ ធិព្ពតិ, តទាតិ
អត្តោ។

សម្មាតិ សុដ្ឋុ។ សុដ្ឋុ ននំ នាម ហេតុយុត្តំ សុដ្ឋុ កត្វា កថនន្តិ អាហា
“ហេតុនា”តិ។ សោ ច ហេតុ អរិបរិតោ ឯវ ឥច្ឆិតញ្ចោតិ អាហា “នយេនា”តិ,
ញ្ញាយេនាតិ អត្តោ។ ឯវក្ខតោ ច សោ យថាធិប្បេតត្ថំ ករោតិ សាធនីតិ
ធស្សេត្តោ អាហា “ការណេនា”តិ។ យទិ តិវច្ឆានសីហស្ស នាធា
សព្ពតិវច្ឆានឯកច្ឆមនុស្សមនុស្សនាធាតោ សេដ្ឋត្តា សេដ្ឋនាធា, កិមង្គំ បន
តថាគតសីហនាធាតិ អាហា “សីហនាធន្តិ សេដ្ឋនាធន”ន្តិ។ យទិ
តិវច្ឆានសីហនាធស្ស សេដ្ឋនាធាតា និព្វយតាយ អប្បដិសត្តតាយ ឥច្ឆិតា,
តថាគតសីហនាធស្ស អយមត្តោ សាតិសយោតិ អាហា “អភិគនាធំ
អប្បដិនាធន”ន្តិ។ ឥន្ទានិស្ស សេដ្ឋនាធាការំ ការណេន បដិចាធន្តោ
“ឥមេសញ្ញា”តិអាធិមាហា។ តេន “សម្មា”តិ វុត្តមត្ថំ សមត្ថត្ថិ។ តត្ថ

អត្ថិតាយាតិ ឥមិនា សីហនាទស្ស ឧត្តមត្ថតំ ទស្សេតិ។ ភូតជ្ជា ហិ ឧត្តមជ្ជា។
តាយ ឯវ ភូតជ្ជតាយ អភិវត្តនាទតាតិ ទស្សេន្តា “ឥមេ សមណា...បេ... នាម
ហោតី”តិ អាហា។ អភូតញ្ញំ វទេតោ កុតោចិ ភយំ វា អាសន្តា វា សិយាតិ
“ឥនេវា”តិ និយមស្ស អវិបរីតតំ ទស្សេន្តា “អម្ពាភម្មិ...បេ... អប្បជិនាទោ
នាម ហោតី”តិ អាហា។ យញ្ញំ អញ្ញត្ថាបិ អត្ថិ, តំ ឥនេវាតិ អវជារតុំ ន យុត្តន្តិ។

១៤០. ខោតិ អវជារណោ។ តេន វិជ្ជតិ ឯវាតិ ទស្សេតិ។ យន្តិ ករណេត្ថ
បច្ចុត្តន្តិ អាហា “យេន ការណេនា”តិ។ តិត្ថំ នាម ឆ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិយោ តត្ថិនិមុត្តស្ស
កស្សចិ ទិដ្ឋិវិប្បន្តិតស្ស អភាវតោ។ ចារកមនសដ្ឋាតំ តរណំ ទិដ្ឋិតតិកានំ (អ.
និ. ដ៏. ២.៣.៦២) តត្ថ តត្ថេវ អបរាបរំ ឧម្ពុជ្ជននិមុជ្ជនវសេន បិលវនន្តិ អាហា
“តរន្តិ ឧប្បលវន្តី”តិ។ ឧប្បាទេតាតិ បូរណាទិកោ។ តិត្ថេ ជាតាតិ តិត្ថិយា,
យថាវុត្ថំ វា ទិដ្ឋិតតសដ្ឋាតំ តិត្ថំ ឯតេសំ អត្ថិតិ តិត្ថិកា, តិត្ថិកា ឯវ តិត្ថិយា។
អស្សសន្តិ ឯត្ថ, ឯតេនាតិ វា អស្សាសោ, អវស្សយោ។

បកតត្ថនិទ្ទេសោ យំ-តំ-សន្នោតិ តស្ស “ភគវតា”តិអាទិហិ បទេហិ
សមាធាធិករណភាវេន វុត្តស្ស យេន អភិសម្ពុទ្ធភាវេន ភគវា បកតោ
សត្តភាវេន អធិគតោ សុចាកដោ ច, តំ អភិសម្ពុទ្ធភាវំ សន្និ
អាគមនបដិបទាយ អត្ថភាវេន ទស្សេន្តា “យោ សោ...បេ... អភិសម្ពុទ្ធោ”តិ
អាហា។ សតិបិ ញ្ញាណទស្សនសន្នាមំ ឥនេ បញ្ញាវេវចនភាវេ តេន តេន
វិសេសេន នេសំ សវិសយេ វិសេសប្បវត្តិទស្សនត្ថំ (សារត្ថ. ដ៏. បរិវាវ ៣.១)
អសាធារណាវិសេសវសេន វិជ្ជាត្ថយវសេន វិជ្ជាភិញ្ញាធាវរណាវសេន
សត្តញ្ញតញ្ញាណមំសចក្កវសេន បដិវេធនេសនាញ្ញាណាវសេន ច តេ
យោដេត្វា ទស្សេន្តា “តេសំ តេស”តិអាទិមាហា។ តត្ថ អាសយានុសយំ ជានតា
អាសយានុសយញ្ញាណេន, សត្តំ ព្រោយ្យធម្មំ បស្សតា

សព្វញ្ញតាឆារវណាញាលោហិ។ បុព្វេនិវាសាធិប៉ាតិ
បុព្វេនិវាសអាសវក្ខយញ្ញាលោហិ។ អនញ្ញសាធារណបុញ្ញានុការនិព្វត្តា
អនុត្តរញ្ញាលាធិគមលទ្ធិបុរវត្តកោ ច ភគវតោ រូបកាយោ អតិក្កម្មេវ
នេវានំ នេវានុការំ វត្តតីតិ អាហា “សព្វសត្តានំ... បេ... បស្សតា” តិ។
បដិវេធបញ្ញាយាតិ មគ្គបញ្ញាយ។ តាយ ហិ សព្វសោ ព្រោយ្យធម្មេសុ
សម្មោហស្សវិធមិតត្តា បច្ឆា បវត្តជានំ តស្ស ជានំ វិយ វុច្ចតិ។

អរីនន្តិ កិលេសារីនំ, បញ្ចវិធមារាទំ វា សាសនបច្ចុត្តិកានំ វា
អញ្ញតិត្តិយានំ, តេសំ ហានំ ចាដិហារិយេហិ អភិកវនំ អប្បដិភានតាករណំ
អន្ស្សបេក្ខនំ វា។ កេសិវិនយសុត្តញ្ញេត្ត (អ. និ. ៤.១១១) និទស្សនំ។ តថា ច
ហំនាដ្ឋានាធិនិ វា ជាតតា, យថាកម្មបកេ សត្តេ បស្សតា, សវាសនានមាសវានំ
ខីណត្តា អរហតា, អភិញ្ញេយ្យាទិកេនេ ធម្មេ អភិញ្ញេយ្យាទិតោ
អវិបរីតាវពោធនេ សម្មាសម្ពុទ្ធនេ។ អថ វា តីសុ កាលេសុ
អប្បដិហតញ្ញាលាតាយ ជាតតា, កាយកម្មាធិនំ ញ្ញាលានុបវិវត្តនេន
និសម្មការិតាយ បស្សតា, វាធិនម្យំ (សារត្ថ. ដី. បរិវា ៣.១) អភាវសាធិកាយ
បហានសម្មាធាយ អរហតា, ធន្ទាធិនំ អហានិហេតុភូតាយ
អក្ខយបដិភានសាធិកាយ សព្វញ្ញតាយ សម្មាសម្ពុទ្ធនេ។ ឯវំ
នសពលអដ្ឋាវសាវេណីកតុទ្ធជម្ពវសេនបិ យោជនា វេទិតញ្ញា។ យេតិ ចតុរោ
ធម្មេ។ អត្ថនីតិ អម្ពេសុ។ ន រាជរាជមហាមត្តាធិសុ ឧបត្ថម្ភំ សម្មស្សមាណ, ន
កាយពលំ សម្មស្សមាណាតិ យោជនា។

ឧប្បន្នបសាទោតិ អវេច្ចប្បសាទំ វេទតិ។ វត្តតិ ហិ “ចត្តារិ សោតាបន្នស្ស
អន្តានិ កថិតានី” តិ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤០)។ កាមំ អសេក្ខាបិ អសេក្ខាយ
សមសិក្ខតាយ សហធម្មិកា ឯវ, ចិណ្ឌាព្រហ្មចរិយតាយ បន សហធម្មំ ចវន្តតិ

ន វត្តព្រាតិ អសេក្ខវារោ ន គហិតោ។ សព្វេបេតេតិ ឯតេ យថាវុត្តា
 ភិក្ខុអាទិយោ សោតាបន្នាទិយោ ច បុគ្គល្លោ អរិយា ចាតិ សព្វេបិ ឯតេ
 តំតំសិក្ខាហិ សមាទធម្មត្តា សហធម្មត្តា “សហធម្មិកា”តិ វុច្ចន្តិ។ ឥនានិ
 និព្ពត្តិតអរិយធម្មវសេនេវ សហធម្មិកេ ទស្សនោ “អបិចា”តិ អាទិមាហ។
 មគ្គទស្សនម្ហីតិ បរិញ្ញាភិសមយាទិវសេន សច្ចបដិវេជន “នវ មគ្គផ្តានិ, អដ្ឋ
 ពោជ្ឈផ្តានិ”តិ អាទិនា វិវាទោ នត្ថិ។ ឯកធម្មចារិតាយាតិ សមាទធម្មចារិតាយ។
 ន ហិ បដិវិទូសច្ចានំ “មយា ធម្មា សុទិដ្ឋោ, តយា ទុទ្ទិដ្ឋោ”តិ អាទិនា វិវាទោ
 អត្ថិ។ ធិដ្ឋសីលសាមញ្ញេន សង្ឃាតា ហិ តេ ឧត្តមបុរិសា។ ឥមិនាតិ
 “សហធម្មិកា ខោ បនា”តិ អាទិវចនេន។ តត្ថ បិយមនាបគ្គហណេន សីលេសុ
 បរិបូរការិតាបទេសេន ឯកទេសេន គហិតំ សង្ឃសុប្បដិបន្តី បរិបុណ្ណំ កត្វា
 ទស្សតិ។ យេ ហិ សម្បន្នសីលា សុវិសុទ្ធទស្សនា, តេ វិញ្ញនំ បិយា មនាចាតិ។
 ឯត្តាវតាតិ “អត្ថិ ខោ នោ អារុសោ”តិ អាទិនយប្បវត្តេន
 វតនត្តយបសាទដោតនេន អក្ខាតា តេសុ តេសុ សុត្តបទេសេសុ។

១៤១. សត្តវិ បសាទោតិ បសាទគ្គហណេន “ភគវតា”តិ អាទិនា វា
 បសាទនីយា ធម្មា គហិតា។ តេន ពុទ្ធសុពុទ្ធតំ ទស្សតិ, តថា “ធម្ម
 បសាទោ”តិ ឥមិនា ធម្មសុធម្មតំ, ឥតវេន សង្ឃសុប្បដិបន្តតំ។ យេន ចិត្តេន
 អញ្ញត្ថ អនុបលព្ពមាទេន សាសនេយេវ សមណោ ឥតោ ពហិទ្វា នត្ថីតិ
 អយមត្ថោ, សម្មនេវ, បតិដ្ឋាបិតោតិ វេទិតព្ពំ។ តត្រាយំ យោជនា - យស្មា
 សម្មាសម្ពុទ្ធា អម្ពាភំ សត្តា, តស្មា អត្ថិ ខោ នោ, អារុសោ, សត្តវិ បសាទោ,
 សម្មាសម្ពុទ្ធត្តា ចស្ស ស្វាខាតោ ធម្មាតិ អត្ថិ ធម្ម បសាទោ, តតោ ឯវ ច អត្ថិ
 សីលេសុ បរិបូរការិតាតិ សហធម្មិកា...បេ.... បព្ពជិតា ចាតិ ឯវមេត្ត សត្តវិ
 បសាទេន ធម្ម បសាទោ, តេន សង្ឃសុប្បដិបន្តីតិ អយញ្ច នយោ លេសេនបិ
 បរាប្បវាទេសុ នត្ថីតិ ឥនេវ សមណោ...បេ.... សមណោហិ អញ្ញេហិតិ។

បដិវិទូសច្ចានំ បហំនានុរោធានំ គេហស្សិតបេមស្ស អសម្ពុរោ ឯវាតិ
“ឥនានី”តិ វុត្ថំ។ យទិ ឯវំ “ឧបជ្ឈាយេន, ភិក្ខុវេ, សន្តិវិហារិកម្ហិ បុត្តបេម
ឧបជ្ឈបេតព្ពំ”តិ អាទិវចនំ (មហាវ. ៦៥) កថន្តិ? នយំទំ គេហស្សិតបេម សន្ធាយ
វុត្ថំ, តំសទិសត្តា បន បេមមុខេន វុត្តោ មេត្តាស្មេហោ។ ន ហិ ភគវា ភិក្ខុ
សំកិលេសេ និយោជេតិ។ ឯវុបំ បេម សន្ធាយាតិ បសាទាវហាគុណាវហតោ
បូរណាទិសុ ភត្តិ បសាទោ ន ហោតិ, បសាទបតិវុបកា បន លោភបវត្តិ តិ
ទដ្ឋព្ពា។ ថេរោតិ មហាសង្ឃវត្តិតត្ថេរោ។ យេន អដ្ឋកថា ចោត្តកំ អាហេបិតា។
ឯការេ សត្តា អនញ្ញសាធារណគុណត្តា, អញ្ញថា អនច្ឆរិយត្តា
សត្តលក្ខណមេវ ន បរិបូរេយ្យ។ វិសុំ កត្វាតិ អញ្ញេហិ វិវេចនា អត្ថនោ
អាវេណិកំ កត្វា។ “អម្ពាភំ សត្តា”តិ ព្យាវទន្តានំ អញ្ញេសំ សត្តា ន ហោតិ តិ
អត្ថតោ អាបន្នមេវ ហោតិ, តថា ច បទេសវត្តិនី តស្ស សត្តតំ បដិជានន្តា
បរិបុណ្ណលក្ខណសត្តតំ ឥច្ឆន្តានម្មិ តតោ វិវុទ្ធា សត្តភាវបរិយេសនេន
បរាជិតា ហោន្តិ។ បរិយត្តិធម្មតិ
អធិកព្រាហ្មគុណសុត្តតេយ្យាទិប្បកេទសមយេ។ តត្ថ អជសីល... បេ....
កុក្ករសីលាទិស្វតិ ឥទំ យេតុយ្យេន អញ្ញតិ ត្ថិយានំ តាទិសំ
វតសមាទានសញ្ញាវតោ វុត្ថំ, អាទិ-សន្តេន យមនិយមចាតុយាមសំវរាទិនំ
សន្តិហោតិ។ អធិប្បយាសោតិ អធិកំ បយសតិ បយុដ្ឋតិ ឯតេនាតិ
អធិប្បយាសោ, សវិសេសំ អធិកត្តត្ថកិរិយា (អ. និ. ដ៏. ២.៣.១១៧)។ តេនាហា
“អធិកប្បយោគោ”តិ។

តស្ស បសាទស្ស បរិយោសានភូតាតិ តស្ស សត្តវិ ធម្មេ ច បសាទស្ស
និដ្ឋានភូតា។ និដ្ឋាតិ មោក្ខោ។ សមយវាទិនព្ពា តស្មី តស្មី សមយេ
តទុបទេសកេ ច បសាទោ យាវនេវ មោក្ខាធិកមនដ្ឋោ។ ទិដ្ឋិតតិកា តថា តថា
អត្ថនោ លទ្ធិវសេន និដ្ឋំ បរិកល្យេន្តិ យេវាតិ អាហា “និដ្ឋំ អបញ្ញាបេន្តោ នាម

នត្តិ"តិ។ ព្រាហ្មណានន្តិ ព្រាហ្មណាវាទិនំ។ តេសំ ឯកេច្ឆេ ព្រាហ្មណា សលោកតា
និដ្ឋាតិ វេទន្តិ, ឯកេច្ឆេ តស្ស សមីបតា, ឯកេច្ឆេ តេន សំយោគោ និដ្ឋាតិ វេទន្តិ។
តត្ថ យេ សលោកតាវាទិនោ សមីបតាវាទិនោ ច, តេ ទ្វេធាវាទិនោ, ឥតវេ
អទ្វេធាវាទិនោ។ សព្វេបិ តេ អត្ថតោ ព្រាហ្មលោកុបបត្តិយំយេវ និដ្ឋាសញ្ញានោ។
តត្ថ ហិ នេសំ និទ្ធាភិនិវេសោ យថា តំ ពាកស្ស ព្រាហ្មនោ។ តេន វុត្ថំ
“ព្រាហ្មលោកោ និដ្ឋា”តិ។ ព្រាហ្មលោកោតិ បឋមជ្ឈានភូមិ។ មហាតាបសានន្តិ
វេទនសាទិតាបសានំ។ មហាព្រាហ្មា វិយ បឋមជ្ឈានភូមិយំ អាភស្សវេសុ ឯកោ
សព្វសេដ្ឋោ នត្តិ តិ “អាភស្សរា”តិ បុប្ផវេទនំ។ បរិព្ពាជកានន្តិ
សព្វាយាទិបរិព្ពាជកានំ។ អន្តោ ច មនោ ច ឯតស្ស នត្តិ តិ អនន្តមានសោ។
អាជីវកានញ្ញា សព្វនាភាវតោ អនន្តោ, សុខទុក្ខាទិសមតិក្កមនតោ
អមានសោ។ ឥមិនា អជ្ឈហិ លោកធម្មហិ ឧបក្កិលិជ្ជចិត្តតំ ទស្សេតិ។

បបញ្ចេ យំ វុត្ថត្ថំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្ថមេវ។ តណ្ហាទិដ្ឋិយោវ អធិប្បតា
មមជ្ឈាវអហមាវិកមស្ស អធិប្បតត្តា។ យថា បញ្ចសុ ឋានេសុ ឯកោវ
កិលេសោ លោភោ អាគតោ, ឯវំ ទ្វីសុ ឋានេសុ តយោ កិលេសា អាគតា
“នោសោ មោហោ ទិដ្ឋិ”តិ។ “សនោសស្ស”តិ ហិ វុត្ថដ្ឋានេ បដិយំ
អកុសលមូលំ គហិតំ, “បដិវិរុទ្ធស្ស”តិ វិរោធនា, “សមោហស្ស”តិ មោហោ
អកុសលមូលំ, “អវិរុទ្ធសុនោ”តិ មល្យំ, អសម្បជញ្ញំ វា, “សឧបាទានស្ស”តិ
“នត្តិ ទិន្ន”តិអាទិនា នយេន គហណំ, “បបញ្ចារាមស្ស”តិ បបញ្ចាប្បត្តិវសេន។

អាការតោតិ បរត្តិអាការតោ។ បទន្តវេន រាគវិសេសស្ស
វុច្ឆមានត្តាអាទិតោ វុត្ថំ សរាគវេទនំ ឱឡារិកំ រាគវិសយន្តិ អាហ
“បញ្ចកាមគុណិកាភាវសេនា”តិ។ គហណាវសេនាតិ ទន្ធុ គ្គហណាវសេន។
“អនុវុទ្ធបដិវិរុទ្ធស្ស”តិ ឯកបទវសេន ចាឡិយំ អាគតត្តា ឯកជ្ឈំ បទុទ្ធារោ

កតោ។ តត្ថ បន “អនុវុទ្ធស្យ” តិ សុភវសេនាតិ វេមត្តោ វត្តញោ។ ន ហិ
បដិវុទ្ធនំ សុភវសេន ហោតិ។ បបញ្ចប្បត្តិទស្សនវសេនាតិ
កិលេសកម្មវិទាកានំ អបរាបរុប្បត្តិបច្ចយតាយ សំសារស្ស បបញ្ចានំ
បបញ្ចោ, តស្ស ឧប្បត្តិហេតុភាវទស្សនវសេន។ តណ្ហា ហិ ភវុប្បត្តិយា
វិសេសបច្ចយោ។ តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានទស្សនវសេនាតិ តណ្ហាបច្ចយស្ស
ឧបាទានស្ស ទស្សនវសេន, យទវត្តា តណ្ហា ឧបាទានស្ស បច្ចយោ,
តទវត្តាទស្សនវសេន។ ដលេន ហិ ហេតុវិសេសកិត្តនមេតន្តិ។ ឯវិវិទូសេថាតិ
កាមរាគភវតណ្ហាទិវសេន លោភំ កស្មា ឯវិវិប្បកិរេថ។
តណ្ហាករណវសេនាតិ តណ្ហាយនករណវសេន សុភាការគ្គហណវសេន។
សុភន្តិ ហិ អារម្មណោ បវត្តោ រាគោ “សុភ” ត្តិ វុត្តោ។

១៤២. វទន្តិ ឯតេនាតិ វាទោ, ទិដ្ឋិវាទោ។ ទិដ្ឋិវសេន ហិ “សស្សតោ អត្តា ច
លោកោ ច, អសស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចា” តិ ច ទិដ្ឋិគតិកា បញ្ញាបេន្តិ។
តេនាហ “ទ្វេមា, ភិក្ខុវេ, ទិដ្ឋិយោ” តិ (ម. និ. ១.១៤២)។ តណ្ហាវហិតាយ ទិដ្ឋិយា
អភាវតោ តណ្ហាវសេនេវ ច អត្តនោ សស្សតភាវភិទិវសោតិ កត្វា វុត្តំ
“តណ្ហាទិដ្ឋិវសេនា” តិ។ អល្លីនាតិ និស្សិតា។ ឧបគតាតិ អវិស្សជ្ជនវសេន
ឯកិភាវមិវ គតា។ អដ្ឋោសិតាតិ តាយ ទិដ្ឋិយា គិលីត្វា បរិនិដ្ឋាបិតាវិយ
តទន្តោគដា។ តេនាហ “អនុបវិជ្ជា” តិ។ យថា គហដ្ឋានំ កាមដ្ឋោសានំ
វិវាទមូលំ, ឯវំ បព្ពជិតានំ ទិដ្ឋដ្ឋោសានន្តិ អាហ “វិភវទិដ្ឋិយា តេ បដិវុទ្ធា” តិ។
ទិដ្ឋិវេរោធន ហិ ទិដ្ឋិគតិកវិរោធា។

ខណិកសមុទយោ ឧប្បាទក្ខណោតិ អាហ “ទិដ្ឋិនំ និព្ពត្តិ” តិ។
ទិដ្ឋិនិព្ពត្តិគ្គហណេវេវ ចេត្ត យថា ទិដ្ឋិនំ បដិច្ចសមុប្បន្នតាវិភាវិតា, ឯវំ
ទិដ្ឋិវត្តនោបីតិ ឧភយេសម្បិ អនិច្ចតា ទុក្ខតា អនត្តតា ច វិភាវិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

យានិ បដិសម្ពិទ្ធានយេន (បដិ. ម. ១.១២២) “បច្ចយសមុទយោ អដ្ឋ ហំនាជី” តិ
 វុត្តានិ, តានិ ទស្សន្តោ “ខន្ធវិ” តិ អាទិមាហ។ តត្ថ ខន្ធវិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ
 អារម្មណាដ្ឋន “រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតី” តិ អាទិវចនតោ (សំ. និ. ៣.៨១;
 ៤.៣៤៥)។ អវិជ្ជាបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ ឧបនិស្សយាទិវសេន បច្ចយភារតោ។ យថាហា -
 “អស្សតវា, ភិក្ខុវេ, បុទុដ្ឋនោ អរិយានំ អទស្សវី អរិយធម្មស្ស
 អកោវិទោ” តិ អាទិ (ម. និ. ១.២, ៤៦១; សំ. និ. ៣.១, ៧)។ ជស្សោបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ។
 យថា ចាហា “តទបិ ជស្សបច្ចយា (ធី. និ. ១.១១៨-១៣០), ដុស្ស ដុស្ស
 បដិសំវេទិយន្តី” តិ (ធី. និ. ១.១៤៤) ច។ សញ្ញាបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ។ វុត្តញ្ញោតំ
 “សញ្ញានិទានា ហិ បបញ្ចសន្នាតិ (សុ. និ. ៨៨០), បថវី បថវិតោ សញ្ញាតា” តិ (ម.
 និ. ១.២) ច អាទិ។ វិតក្កោបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ។ វុត្តម្យំ ចេតំ “តក្កញ្ញា ទិដ្ឋិសុ បកប្បយិត្វា,
 សច្ចំ មុសាតិ ទ្វយធម្មមាហូ” តិ (សុ. និ. ៨៩២; មហានិ. ១២១) “តក្កិ ហោតិ
 វីមសី” តិ (ធី. និ. ១.៣៤) ច អាទិ។ អយោនិសោមនសិកាវេបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ។ យថាហា
 ភគវា “តស្សេវ អយោនិសោ មនសិកាវេតោ ធន្នំ ទិដ្ឋនំ អញ្ញាតវា ទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជតិ,
 អត្ថិ មេ អត្តាតិ អស្ស សច្ចតោ ថេតតោ ទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជតិ” តិ អាទិ (ម. និ. ១.១៩)។
 សមុដ្ឋាតិ ឯតេនាតិ សមុដ្ឋានំ, តស្ស ភារោ សមុដ្ឋានដ្ឋោ, តេន។
 ខណិកតត្ថមោ ខណិកនិរោធា។ បច្ចយតត្ថមោ អវិជ្ជាទីនំ អច្ចន្តនិរោធា។
 សោ បន យេន ហោតិ, តំ ទស្សន្តោ “សោតាបត្តិមគ្គោ” តិ អាហ។ ចត្តារោ ហិ
 អរិយមគ្គា យថាវហំ តស្ស តស្ស សន្និវរកតស្ស អច្ចន្តនិរោធហោតុ,
 ខណិកនិរោធា បន អហោតុកោ។

អាទិសំសន្តិ ឧទយំ។ សោ បន ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកវសេន ធុរិដោ។ តត្ថ
 សម្បរាយិកោ ធុត្តតិបរិកិលេសតាយអាទិនវបក្ខិកោ ឯវាតិ ឥតវំ ទស្សន្តោ
 “យំ សន្ធាយា” តិ អាទិមាហ។ អាទិនវម្យិ ទិដ្ឋធម្មិកមេវ ទស្សន្តោ
 “ទិដ្ឋិត្តហណាមូលកំ ឧបទ្កវ” តិ អាទិមាហ។ សោតិ អាទិនវោ។ អាទិនន្តិ អាទិ-

សឡេន នគ្គិយានសនសង្គ័ដវតាធិនំ សង្កហោ។ និស្សរតិ ឯតេនាតិ និស្សរណន្តិ
វុច្ចមានេ ទស្សនមគ្គោ ឯវ ទិដ្ឋនំ និស្សរណំ សិយា, តស្ស បន
អត្ថផ្ដមបរិយាយេន គហិតត្តា សព្វសង្ខតនិស្សជំ និព្វានំ ទិដ្ឋហិបិ និស្សជន្តិ
កត្វា វុត្ថំ “ទិដ្ឋនំ និស្សរណំ នាម និព្វាន”ន្តិ។ ឥមិនាតិអាទិសុ វត្ថុពុំ
អនុយោគវត្ថុ វុត្ថនយមេវ។

១៤៣. ទិដ្ឋិច្ឆេទនំ ទស្សន្តោតិ សព្វបាទានបរិញ្ញាទស្សនេន សព្វសោ ទិដ្ឋនំ
សមុច្ឆេទវិធី ទស្សន្តោ។ វុត្តាយេវាតិ -

“ឧបាទានានិ ចត្តារិ, តានិ អត្ថវិភាគតោ;
ធម្មសង្ខេបវិគ្គារា, កមតោ ច វិការយេ”តិ។ (វិសុទ្ធិ. ២.៦៤៥) -

កាថំ ឧទ្ទិសិត្វា អត្ថវិភាគាទិវសេន វុត្តាយេវ។ កាមំ ឥតោ ពាហិរកានំ
“ឥមានិ ឧបាទានានិ ឯត្ថកានិ ចត្តារិ, ន ឥតោ ភិយ្យេ”តិ ព្យាធិសំ ញ្ញាណំ នត្ថិ,
កេវលំ បន កេចិ “កាមា បហាតញ្ញា”តិ វទន្តិ, កេចិ “នត្ថិ បរោ លោកោតិ ច,
មិច្ឆា”តិ វទន្តិ, អបរេ “សីលព្ពេតេន សុទ្ធិតិ ច, មិច្ឆា”តិ វទន្តិ, អត្ថទិដ្ឋិយា បន
មិច្ឆាការំ សព្វសោ ន ជានន្តិ ឯវ។ យត្ថកំ បន ជានន្តិ, តស្សបិ អច្ឆន្ទប្បហានំ ន
ជានន្តិ, តថាបិ សព្វស្ស បរិញ្ញេយ្យស្ស បរិញ្ញេយ្យំ បញ្ញាបេមឥច្ឆេវ តិដ្ឋន្តិ។
ឯវក្ខតានំ បន នេសំ តត្ថ យាទិសី បដិបត្តិ, តំ ទស្សន្តោ សត្តា “សន្តិ,
ភិក្ខុវេ”តិអាទិមាហា។ តត្ថ សន្តិ តិ សិរិដ្ឋន្តិ។ តេន តេសំ ទិដ្ឋិតតិកានំ
វិជ្ជមានតាយ អវិច្ឆេទតំ ទស្សតិ។ ឯកេតិ ឯកច្ឆេ។ សមណាព្រាហ្មណាតិ
បព្ពដ្ឋបកមនេន សមណា, ជាតិមត្តេន ច ព្រាហ្មណា។ សព្វេសន្តិ
អនវសេសានំ ឧបាទានានំ សមតិក្កមំ បហានំ។ សម្មា ន បញ្ញាបេន្តិ តិ យេសំ
បញ្ញាបេន្តិ, តេសម្មិ សម្មា បរិញ្ញំ ន បញ្ញាបេន្តិ។ ឥទានិ តំ អត្ថំ វិគ្គារតោ ទស្សតុ
“កេចិ”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ ហោតិក-កុដិចក-ពាហ្មទក-ហំស-បរមហំស-កាជក-

តិណ្ហ-មោនវត្ថុ-សេវ-ចារុបក-បញ្ចមវត្ថុក-សោមការក-មុតព្ពត-ចរពាក-
តាបស-និគន្តា-ជីវក-សសិ-ចារាយនិក-បញ្ចាតិក-កាបិល- កាលាទ-
សំសារមោចក-អគ្គិកត្ថិក-មគវតិក-គោវតិក-កុក្កុវតិក-កាមណ្ឌលុក-
វគ្គលីវតិក-ឯកសាជក-ឌីនកសុទ្ធិក-សិរសន្តាបក-សីលសុទ្ធិក-
ឈានសុទ្ធិក-ចតុត្ថិយ- សស្សតវាទាធម្មោ ធម្មវុតិ តណ្ហាចាសេន ខំសនតោ,
អរិយធម្មស្ស វាវិពាធនតោ ចាសណ្ណា។ វត្ថុបដិសេវនំ កាមន្តិ ព្យាចារស្ស
វត្ថុនោ បដិសេវនសម្ពាទំ កាមំ។ ខេយ្យេន សេវន្តិ បដិហត្ថអាទិសមញ្ញាយ
លោកស្ស វេនវសេន សេវន្តិ។ តីណិ ការណានីតិ “នត្ថិ
ទិន្ន”ន្តិអាទិនយប្បវត្តានិ ទិដ្ឋិវិសេសភូតានិ វដ្តការណានិ។

អត្ថសល្លាបិកាតិ អត្ថស្ស សល្លាបិកា, ទិន្នំ អធិប្បតត្ថសល្លាបវិភាវីនីតិ
អធិប្បាយោ។ ទិន្នញ្ញំ វេនំ សល្លាចោ។ តេនាហ “បដវី កិរា”តិអាទិ។

យោ តិត្ថិយានំ អត្ថនោ សត្វិ ធម្មេ សហធម្មិកេសុ ច បសាទោ វុត្តោ,
តស្ស អនាយតនគតត្តា អប្បសាទកការទស្សនំ បសាទបច្ឆេទោ។
តថាបវុត្តោ វាទោ បសាទបច្ឆេទវាទោ វុត្តោ។ ឯវុបេតិ ព្និនិសេ វុត្តនយេន
កិលេសានំ អនុបសមសំវត្ថនិកេ។ ធម្មេតិ ធម្មបតិរូបកេ។ វិនយេតិ
វិនយបតិរូបកេ។ តិត្ថិយា ហិ កោហាញោ ឋេត្វា លោកំ វុព្វេន្តា ធម្មំ កថេមាតិ
“សត្តិមេ កាយា អកជា អកជីវា”តិអាទិនា (ធិ. និ. ១.១៧៤) យំ កិញ្ចិ កថេត្វា
តថា “វិនយំ បញ្ញាបេមា”តិ គោសីលវគ្គលីវតាទិនិ បញ្ញាបេត្វា តាទិសំ សាវកេ
សិក្ខាបេត្វា “ធម្មវិនយោ”តិ កថេន្តិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្ថំ “ធម្មវិនយេ”តិ។
តេនាហ “ឧភយេនបិ អនិយ្យានិកំ សាសនំ ទស្សេតិ”តិ។ បរិត្តម្បិ នាម បុញ្ញំ
កាតុកាមំ មច្ឆេរមលាភិក្ខុតតាយ និវរេន្តស្ស អន្តរាយំ តស្ស ករោតោ ទិដ្ឋេវ
ធម្មេវិញ្ញាហិ គវហិតព្ពតា សម្បរាយេ ច ទុក្ខតិ ចាជិកម្ពា, កិមម្ពំ បន

សកលវដ្តទុក្ខនិស្សរណារហេ ជិនចក្កេ បហារនាយិនោ តិត្តករស្ស
តនោវាទករស្ស ចាតិ ឥមមត្ថំ ទស្សន្តោ “អនិយ្យាតិកសាសនម្ហិ
ហី”តិអាទិមាហ។ យថា សោ បសាទោ សម្បរាយេ ន សម្មគ្គតោ អត្តនោ
បរត្តិវសេនាតិ ទស្សន្តោ “កញ្ចំ កាលំ គន្ធាបិ បច្ឆាវិនស្សតិ យេវ”តិ អាហ,
អវេច្ឆប្បសាទោវិយ អច្ឆន្តិកោ ន ហោតីតិ អត្តោ។

សម្បជ្ជមាណ យថាវិជិបជិបត្តិយា តិវច្ឆានយោនី អាវហតិ។
កម្មសិក្ខាកេន ហិវិចាកេនេវ ភវិតត្ថំ។ សត្តម្យំ ការណភេទន្តិ សត្តម្យំ
យថាវុត្ថំ តិត្តករានំ សាវកានំ អចាយទុក្ខាវហំ មិច្ឆាបជិបត្តិសម្ពាតំ
ការណាវិសេសំ។ សោ បនេស បសាទោ ន និយ្យាតិ មិច្ឆត្ថបក្ខិកត្តា
សុរាបីតសិដ្ឋាលេ បសាទោវិយ។ សុរំ បរិស្សវេត្វា ធម្មតកសជំ សុរាជល្លិកំ។
ព្រាហ្មណា នាម ធនលុទ្ធាតិ អធិប្បាយេនាហ “ឥមំ វព្វោស្សមី”តិ។
កំសសតាតិ កហាបណាសតា។

១២២. តស្សតិ បសាទស្ស។ សញ្ញាបិ លោភោ កាមុចាទានន្តេវ វុច្ឆតីតិ
អាហ “អរហត្តមគ្គេន កាមុចាទានស្ស បហានបរិញ្ញ”ន្តិ។ ឯវរូបេតិ ឦទិសេ
សត្តសោ កិលេសានំ ឧបសមសំវត្ថនិកេ។ យថានុសិដ្ឋំ បជិបជ្ជមាណំ
អចាយេសុ អបតនវសេន ធារណជ្ជេន ធម្មេ។ សត្តសោ វិនយនជ្ជេន វិនយេ។
តត្ថ ភវទុក្ខនិស្សរណាយ សំវត្ថនេ។

នមស្សមាណោ អដ្ឋាសិ ទ្វេ អសង្ខ្យយ្យានិ បច្ឆេកពោធិចារមីនំ បូរណេន
តត្ថ ពុទ្ធសាសនេ បរិចយេន ច ភគវតិ បសន្នចិត្តតាយ ច។
“ឧលូកា”ត្យាទិកាថា រុក្ខនេវតាយ ភាសិតា។ កាលុដ្ឋិតន្តិ សាយន្តកាលេ
ទិវាវិហារតោ ឧដ្ឋិតំ។ ទុគ្គតេសោ ន គច្ឆតីតិ ទុគ្គតិ ឯសោ ន គមិស្សតិ។

មោរជីកោ មុរដវាធកោ។ មហាកេរិវាធកវត្តអាទិនិបិ សិទ្ធាតុករណំ អាទិ
កត្វាវិត្តារេតញ្ញានិ។

បរមត្ថេតិ លោកុត្តរធម្មេ។ កី បន វត្តព្ពន្ធិ ធម្មេបិ បរមត្ថេ និមិត្តំ គហេត្វា
សុណាន្តានំ។ សាមណោវត្តេតិ បព្ពជិតទិវសេយេវ សម្បជន ធម្មោ ហុត្វា កាលំ
កត្វា ទេវលោកំ ឧបបន្នសាមណោវត្តេ។

ទីរោទនន្ទិ ទីរេន សទ្ធិ សម្មិស្សំ ឌីននំ។ តិម្ពរុសកន្ទិ តិន្ទកដលំ។
តិបុសសទិសា ឯកា វល្លិជាតិ តិម្ពរុសំ, តស្ស ដលំ តិម្ពរុសកន្ទិ ច វទន្ទិ។
កក្ការិកន្ទិ ខុទ្ទកឯលាឡកំ។ មហាតិបុសន្ទិ ច វទន្ទិ។ វល្លិបក្កន្ទិ
ខុទ្ទកតិបុសវល្លិយា ដលំ។ ហត្ថបតាបកន្ទិ មន្ទាមុខិ។ អម្ពកញ្ចិកន្ទិ
អម្ពិលកញ្ចិកំ។ ខុទ្ទយាគុន្ទិបិ វទន្ទិ។ ទោណិនិម្ពដ្ឋនិទ្ទិ សតេលំ តិលបិញ្ញាកំ។
វិធម្មនន្ទិ ចតុរស្សតីជនី។ តាលវណ្ណន្ទិ តាលបត្ថេហិ កតមណ្ឌលតីជនី។
មោរហត្ថន្ទិ មោរបិញ្ញេហិ កតំ មកសតីជនី។

វុត្តនយានុសារេនេវាតិ យស្មា ឥធាបិ យថាវុត្តំ សព្ពម្បិ ការណាកេទំ
ឯកតោ កត្វា ធស្សេន្តោ សត្តា “តំ កិស្ស ហេតុ”ន្ទិអាទិមាហា, តស្មា តត្ថ
អនិយ្យានិកសាសនេ វុត្តនយស្ស អនុស្សរណាវសេន យោជេត្វា វេទិតព្ពំ។

១៤៥. បរិញ្ញន្ទិ បហានបរិញ្ញំ។ តេសំ បច្ចយំ ធស្សេតុន្ទិ ឧបាទានានំ បរិញ្ញា
នាម បហានបរិញ្ញា។ តេសំ អច្ចន្ទនិរោជោ អធិប្បតោ, សោ ច បច្ចយនិរោជន
ហោតីតិ តេសំ បច្ចយំ មូលការណតោ បកុតិ ធស្សេតុ។ អយន្ទិ ឥនានិ
វុច្ចមាណោ ឯត្ថ “ឥមេ ចា”តិអាទិចាបេ “កី និទានា”តិអាទិសមាសបទានំ
អត្ថោ។ សព្ពបទេស្ទតិ “តណ្ហាសមុទយា”តិអាទិសុ សព្ពេសុ បទេសុ។ ឥមិនា ឯវ
ច សព្ពគ្គហណោន “ជស្សនិទានា”តិអាទិនម្បិ បទានំ សង្កហោ ធម្មញ្ញោ។ ឥមេ

អញ្ញាតិត្តិយា ឧបាទានានម្បិ សមុទយំ ន ជានន្តិ, កុតោ និរោធំ, តថាគតោ បន
តេសំ តប្បច្ចយបច្ចយានម្បិ សមុទយញ្ច អត្ថដ្ឋមញ្ច យាថាវតោ ជានាតិ, តស្មា
- “ឥធម៌, ភិក្ខុវេ, សមណោ...បេ... សុញ្ញា បរម្មវាទា សមណោភិ អញ្ញាបី” តិ
(ម. និ. ១.១៣៩) យថាវទ្ធសីហនាទំ មត្តកំ ចាបេត្វា ទស្សន្តោ “ឥមេ ច, ភិក្ខុវេ,
ចត្តារោ ឧបាទានា” តិអាទិនា (ម. និ. ១.១៤៥) នយេន ទេសនំ
បដិច្ចសមុប្បាទមុខេន ឌីតារន្តោ វដ្តំ ទស្សន្តោ “យតោ ច ខោ” តិអាទិនា វិវដ្តំ
ទស្សន្តោ អរហត្តេន ទេសនាយ ក្នុង គណ្ហិ, តមត្ថំ ទស្សន្តោ “យស្មា បន
ភគវា” តិអាទិមាហ។ តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ចូឡសីហនាទសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

២. មហាសីហនាទសុត្តវណ្ណនា

វេសាលីនករវណ្ណនា

១៤៦. អបរាបរន្តិ បុនប្បុនំ។ វិសាលីភូតតាយាតិ ការុតន្តរំ ការុតន្តរំ
បុថុភូតតាយ។ តត្រាតិ តស្សំ វិសាលីភូតតាយំ។ ធម្មិកមត្តេតិ វិស្សជ្ជមត្តេ។
ឱមិកយាធិហិតិ ឱមិកុម្ពីលអារដ្ឋសំសុកាកយេហិ។
ឧទកប្បវាហោនាគតស្សបិ ច ឧស្មា នវិកច្ឆតិ, ឧស្មា ច នាម ព្យាធិសស្ស
សវិញ្ញាណកតាយ ភវេយ្យាតិ “សិយា គព្ពោ” តិ ចិន្តេសិ។ តថា ហិតិអាទិ តត្ថ
ការណាចិន្តា។ បុញ្ញវន្តតាយ ទុក្ខន្ធិនាហោសិ, សឧសុមតាយ បូតិកកាវោ។
ធារកានំ បុញ្ញបនិស្សយតោ អដ្ឋដ្ឋកតោ ចស្ស ជីវំ និព្វតិ, ជីវភត្តញ្ច លភិ។
ចរិមកកវេ ពោធិសត្តេ កុច្ឆិកតេ ពោធិសត្តមាតុវិយ ឧទរច្ឆវិយា
អច្ឆវិប្បសន្នតាយ និច្ឆវិវិយាតិ កត្វា អាហ “និច្ឆវី អហោសុ” តិ។ តេសន្តិ ទិដ្ឋ
ធារកានំ។ មាតាបិតរោតិ ចោសកមាតាបិតរោ។ អភិសិញ្ញាត្វា រាជានំ អកំសុ

រដ្ឋសម្បត្តិយា ទាយកស្ស កម្មស្ស កតត្តា, អសម្ព័ន្ធ ឯវ រាជកុលេ ឧប្បន្នត្តា
ច។ កុមារស្ស បុញ្ញានុភាវសញ្ញាទិវា ទេវតាធិគ្គហិតាតិ កេចិ។

បុរស្ស អបរេតិ បុរស្ស អបរទិសាយ គាវុតមត្តេ ហ្មនេ ជីវកម្ពុនំវិយ
សទាការមន្តិរកេ។ អចិរបក្កន្តោតិ ឯត្ថ នទេសន្តរបក្កមនំ អធិប្ប្រតំ, អថ
ខោ សាសនតោ អបក្កមនន្តិ ទស្សន្តោ “វិព្ពមិត្វា” តិអាទិមាហ។ តេនេវាហ
“ឥមស្មា ធម្មវិនយា” តិ។ បរិសតីតិ បរិសាយំ, ជនសមូហាតិ អត្តោ។
ជនសមូហាគតោ បន “បរិសមជ្ឈេ” តិ វុត្តោ។ ភាវនាមនសិការេនវិនា
បកតិយាវ មនុស្សហិ ទិព្ពត្តតញ្ញោ ធម្មោតិ មនុស្សធម្មោ,
មនុស្សត្តភាវាវហោ វា ធម្មោ មនុស្សធម្មោ, អនុឡាវំ បរិត្តកុសលំ។ យំ
អសតិបិ ពុទ្ធប្បាទេ វត្តតិ, យញ្ច សន្ធាយាហ “ហីនេន ព្រហ្មចរិយេន, ខត្តិយេ
ឧបបជ្ជតី” តិ។ “អម្ពាគំ ពុទ្ធោ” តិ ពុទ្ធេ មមត្តការិនោ ពុទ្ធមាមកា។
សេសបទទ្ធយេចិ ឯសេវ នយោ។

ឧត្តរិមនុស្សធម្មាទិវល្លាណា

អលំ អរិយាយ អរិយភាវាយាតិ អលមរិយោ, រូចាយតនំ ជាតាតិ
ចក្កុវិញ្ញាណំវិយ បស្សតិ ចាតិ ញ្ញាណទស្សនំ, ទិព្ពចក្កុ។ សម្មសនុបគេ ច បន
ធម្មេ លក្ខណត្ថយញ្ច តថា ជាតាតិ បស្សតិ ចាតិ ញ្ញាណទស្សនំ, វិបស្សនា។
ទិព្ពានំ, ចត្តារិ វា សច្ចានិ អសម្មោហបដិវេធតោ ជាតាតិ បស្សតិ ចាតិ
ញ្ញាណទស្សនំ, មគ្គោ។ ដលំ បន ទិព្ពានវសេនេវ យោជេតព្ពំ។ បច្ចវេក្ខណា
មគ្គាធិគតស្ស អត្តស្ស បច្ចក្ខតោ ជាននជ្ជន ញ្ញាណទស្សនំ, សព្ពញ្ញតា
អនាវរណតាយ សមន្តចក្កតាយ ច ញ្ញាណទស្សនំ។ លោកុត្តរមគ្គោ
អធិប្បតោ, តស្មិញ្ញិ បដិសិទ្ធេ សព្ពេសម្បិ ពុទ្ធកុណានំ អសម្ពោតិ
អធិប្បាយោ។ តេនាហ “តញ្ញិ សោភគវតោ បដិសេធនី” តិ។

សុខុម៌ ធម្មន្តរំ ឆាម ឈានវិបស្សនាទិកំ អាចរិយានុគ្គហេន គហិតំ ឆាម
នត្ថិ។ តក្កបរិយាហតន្តិ “ឥតិ ភវិស្សតិ, ឯវំ ភវិស្សតី” តិ
តំតំទស្សេតព្ពមត្ថតក្កនេន វិតក្កនមត្តេន បរិតោ អាហតំ បរិវត្តិតំ កត្វា។
តេនាហ “តក្កត្វា” តិអាទិ។ លោកិយបញ្ញំ អនុជាធាតិ ឧបនិសិន្នបរិសាយ
អនុកូលធម្មកថនតោតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “សមណោ
តោតមោ” តិអាទិ។ បដិភាតីតិ បដិភានំ, “ឥតិ វត្តាមី” តិ ឯវំបរវត្តំ កថនចិត្តំ,
តតោ បដិភានតោ ជាននំ បដិភានំ, អាគមាភារតោ សយមេវ ឧបជ្ជិតត្វា
សយំបដិភានំ។ តេនាហ “ឥមិនាស្ស ធម្មេសុ បច្ចក្កភារំ បដិពាហតី” តិ។
សុដុសិតន្តិ និព្វិវំ។ អដុសិតត្ថេ ហិ សុខេន វជីយោសោ ន និច្ឆរតិ។ ទន្ទារវណាន្តិ
ឌីដ្ឋទ្ធយំ។ ជ្ឈិវិចិ ជទ្ធតាយ សុខេន វជីយោសោ ន និច្ឆរតីតិ អាហ “មុទុកា
ជ្ឈិវា” តិ។ ករិករុតមញ្ញតាយ មដុរោ សរោ។ ឯវំ វុច្ចតិ នោសោ, ឯវំ គឡតីតិ
ឯវំគឡា, ន ឯវំគឡា អនេលគឡា, និឡោសា, ន វុជ្ឈតីតិ អត្ថោ។ សព្ពមេតំ
វញ្ញនស្សេវ ការណំ ទស្សេន្តោ វទតិ។

បញ្ច ធម្មាតិ គម្ពីរញ្ញាណចរិយភូតានំ ខន្ធទីនំ ឧគ្គហណា-សវន-ធារណា-
បរិចយ-យោនិសោមនសិការេ សន្ធាយាហ។ តក្កវស្ស សម្មា ទុក្ខក្ខយាយាតិ
ឯត្ថ សម្មា-សន្នោ ឧភយត្ថាបិ យោជេតព្ពោ “សម្មា តក្កវស្ស សម្មា
ទុក្ខក្ខយាយា” តិ។ យោ ហិ សម្មា ធម្មំ បដិបជ្ជតិ, តស្សេវ សម្មា ទុក្ខក្ខយោ
ហោតិ។ យោ បន វុត្តនយេន តក្ករោ, តស្ស និយ្យានំ អត្ថតោ ធម្មស្សេវ
និយ្យានន្តិ អាហ “សោ ធម្មោ...បេ.... និយ្យាតិ គច្ឆតី” តិ។

១៤៧. កោធនោតិ កុដ្ឋនសីលោ។ យស្មា បន សុនក្ខត្តោ កោធវសេន
កុរុរោ ជុសុវចនោ ច, តស្មា អាហ “កោធនោតិ ចណ្ណោ ជុសោ ចា” តិ។ តស្មី
អត្ថភារេ មគ្គដលានំ ឧបនិស្សយោ នត្ថិតិ តស្មី អត្ថភារេ ឧប្បជ្ឈនារហានំ

មគ្គជលានំ ឧបនិស្សយោ នត្ថិ។ តំ ពុទ្ធា “មោឃបុរិសោ” តិ វុទ្ធន្តិ យថា តំ
សុទិន្ទលាឡុទាយិ អាទិកេ។ ឧបនិស្សយេ សតិបិ តស្មី ខណោ មគ្គោ វា ផលេ វា
អសតិ “មោឃបុរិសោ” តិ វុទ្ធន្តិ យថា តំ ធនិយ្យបសេនត្ថោ វា អាទិកេ។
សមុច្ឆិន្ទោបនិស្សយេ បនវុត្តព្ភមេវ នត្ថិ។ យថា “មគ្គលី មោឃបុរិសោ
មនុស្សធិប្បំ មញ្ញោ” តិ (អ. និ. ១.៣១១) តថា សុនក្ខត្តាបីតិ អាហា “ឥមស្ស
បដា” តិ អាទិ។ អស្សាតិ ឯតេន។ កត្តរិ ហិទំ សាមិវចនំ។ កោដេនាតិ
កោដហេតុនា។

ភកវតោតិ សម្មទានវចនំ កុទ្ធបទាបេក្ខាយ។ បុព្វេតិ ភិក្ខុកាលេ។ សទ្ធិ
សោតុកាមោតិ សោ កិវ ធិព្ភចក្កនា តាវតីសភវនេ ទេវតានំ រូបំ បស្សន្តោ
ឡិដ្ឋចលនំ បស្សតិ, ន បន សទ្ធិ សុណាតិ, តស្មា តាសំ សទ្ធិ សោតុកាមោ
អហោសិ។ តេន វុត្តំ “សទ្ធិ សោតុកាមោ... បេ... បុដ្ឋិ” តិ។ សោ ច អតីតេ ឯកំ
សីលវុត្តំ ភិក្ខុំ កណ្តាសក្ខលិយំ បហវិត្វា ពធិរមកាសិ, តស្មា បរិកម្មំ
ករោន្តោបិ អភព្ពោវ ធិព្ភសោតាធិគមាយ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “ឧបនិស្សយោ
នត្ថិ តិ ព្យាបា បរិកម្មំ ន កថេសី” តិ។ ចិន្តេសីតិ អត្ថនោ មិច្ឆាបរិវិតក្តិ តេន
អយោនិសោ ឧម្មជ្ជន្តោ ចិន្តេសិ។

និយ្យានិកត្តាវពោធនតោ អភេទោបចារេន “ទេសនាធម្មោ
និយ្យានិកោ” តិ វុត្តោ។ និយ្យានោ វា អរិយមគ្គោ ពោធតត្តោ ឯតស្ស អត្ថីតិ
និយ្យានិកោ ទេសនាធម្មោ។ អត្ថនិ អត្ថតំ ទស្សេតិ កិច្ចសិទ្ធិទស្សនេន តត្ថ
តត្ថ ចាកដីកតត្ថា, ន បដិញ្ញាមត្តេន។ តថា ហិ យថាបរាធំ
តំតំសិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា យថាធម្មំ វេនេយ្យជ្ឈាសយានុបព្វា
អរិបរិវិតធម្មទេសនាយ ទេវមនុស្សហិ យថាភិសដ្ឋុតបញ្ញានំ
តទជ្ឈាសយានុក្ខលំ ហ៊ានសោវិស្សជ្ឈនេន ច ភកវតោ សព្ពត្ថ

អប្បដិបាតញ្ញាណាចារកាវេន សព្វញ្ញាតញ្ញាណំវិញ្ញំ ចាកដំ, តថា តត្ថ តត្ថ
យមកថាដិហារិយករណាជីសុ ឥន្ទ្រិយញ្ញាណាជីនីតិ។ តេនាហ
“មយ្ហញ្ញា”តិអាទិ។ អន្ទេតិ យថាគហិតសង្កេតស្ស អនុគមនវសេន ឯតិ
ជាតាតីតិ អនុយោ។ តេនាហ “អនុតុជ្ឈតីតិ អត្ថោ”តិ។ សង្កេតានុគមនញ្ចេត
“យថាបរាធំ តំតំសិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា”តិអាទិនា វុត្តនយមេវ។ ឯវំ យោជនា
វេទិតញ្ញាតិ យថា សព្វញ្ញាតញ្ញាណោន យោជនា កតា, ឯវំ “ឯវុបម្បិ នាម មយ្ហំ
ឥន្ទ្រិយញ្ញាណាសង្ខាតំ ឧត្តរិមនុស្សធម្ម”ន្តិអាទិនា តត្ថ តត្ថ យោជនា វេទិតញ្ញា។

ឧត្តរិមនុស្សធម្មាទិវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ទសពលញ្ញាណាវណ្ណានា

១៤៨. យទិបិ អាទិតោ អភិញ្ញាត្តយវសេន ទេសនាយ អាគតត្ថា
ចេតោបរិយញ្ញាណានន្តំ ឧបរិ តិស្សោ អភិញ្ញា វុត្តញ្ញា សិយុន្តិ វុត្តញ្ញំ សិយា,
អត្ថតោ បនវិជ្ជាត្តយំ យថាវុត្តអភិញ្ញាត្តយមេវាតិ កត្វា “តិស្សោវិជ្ជា វុត្តញ្ញា
សិយុ”ន្តិ វុត្តំ។ កស្មា បនេត្ថ “តាសុ វុត្តាសុ ឧបរិ ទសពលញ្ញាណំ ន បរិបូរតី”តិ
វុត្តំ, ននុ ឥមាធិញ្ញាណានិ សេសាភិញ្ញាវិយ អត្ថនោវិសយស្ស អភិជាននជ្ជំ
ឧបាទាយ អភិញ្ញាសុ វុត្តញ្ញានិ, អកម្បិយជ្ជំ បន ឧបត្ថម្ភនជ្ជញ្ញា ឧបាទាយ
ពលញ្ញាណោសុ យថា សម្មាសតិអាទយោ ឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈមគ្គផ្ដេសូតិ?
នយិទមេវ។ តត្ថ ហិ ធម្មានំ ធម្មកិច្ចវិសេសវិការវនបរាយ ទេសនាយ វុត្តំ, ឥធ
បន សត្តុ គុណាវិសេសវិការវនបរាយ ទេសនាយ តថា វុត្តំ ន សក្កា អត្ថតោ
អនញ្ញត្ថា, ឯកច្ឆានំ បុព្វជ្ជនានំ ឯវំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ឈេយ្យ “កិមិទំ ភកវា ហេដ្ឋា
វុត្តគុណោ បុនបិ គណ្ណាត្ថោ គុណាធិកទស្សនំ ករោតី”តិ។ តស្មា សុវុត្តមេតំ
“ឧបរិ ទសពលញ្ញាណំ ន បរិបូរតី”តិ។

អញ្ជើញ អសាធារណាធិតិ កស្មា វុត្តំ (អ. និ. ដី. ៣.១០.២១), ននុ ចេតានិ
សាវកានម្បី ឯកទ្វានំ ឧប្បជ្ឈន្តិទិ? កាមំ ឧប្បជ្ឈន្តិ, យាទិសានិ បន ពុទ្ធានំ
ថា នាដ្ឋានព្រាណាធិនិ, ន តាទិសានិ តទញ្ញេសំ កនាចិបិ ឧប្បជ្ឈន្តិទិ អញ្ជើញ
អសាធារណាធិតិ។ តេនាហ “តថាគតស្សេវ ពលានី” ទិ។ ឥមមេវ ហិ
យថាវុត្តលេសំ អបេក្ខិត្វា តទភាវតោ អាសយានុសយព្រាណាធិសុ ឯវ
អសាធារណគុណាសមញ្ញា និវុឌ្ឍា។ កាមំ ព្រាណាពលានំ ព្រាណាសម្ភារោ
វិសេសបច្ចយោ, បុញ្ញសម្ភារោបិ បន នេសំ បច្ចយោ ឯវ, ព្រាណាសម្ភារស្សបិ វា
បុញ្ញសម្ភារភាវតោ “បុញ្ញស្សយសម្បត្តិយា អាគតានី” ទិ វុត្តំ។

បកតិហត្ថិកុលន្តិ (សំ. និ. ២.២២) គិរិចរនទិចរវនចរាទិប្បភេទា
គោចរិយកាលាវកនាមា សញ្ញាបិ ពលេន ចាកតិកា ហត្ថិជាតិ។ ទសន្តំ
បុរិសានន្តិ ថាមមជ្ឈិមានំ ទសន្តំ បុរិសានំ។ ឯកស្ស តថាគតស្ស កាយពលន្តិ
អានេត្វា សម្ពន្ធោ។ ឯកស្សាទិ ច តថា ហេដ្ឋាកថាយំ អាគតត្ថា
ទេសនាសោតេន វុត្តំ។ នារាយនសង្ឃាតពលន្តិ ឯតុ នារា វុច្ឆន្តិ វស្សិយោ, តា
ពហូ នាជារិទា ឥតោ ឧប្បជ្ឈន្តិទិ នារាយនំ, វជិរំ, តស្មា នារាយនសង្ឃាតពលន្តិ
វជិរសង្ឃាតពលន្តិ អត្ថោ។ ព្រាណាពលំ បន ចាឡិយំ អាគតមេវ, ន កាយពលំ
វិយ អដ្ឋកថាវុឌ្ឍមេវាទិ អធិប្បាយោ។ “សំយុត្តកេ អាគតានិ តេសត្ថតិ
ព្រាណានិ សត្ថសត្ថតិ ព្រាណានី” ទិ វុត្តំ (វិភ. មូលដី. ៧៦០), តត្ថ បន
និទានវគ្គេ សត្ថសត្ថតិ អាគតានិ ចតុចត្តារិសញ្ញា, តេសត្ថតិ បន
បដិសម្ពិទាមគ្គេ (បដិ. ម. ១.៧៣ មាតិកា) សុតមយាទិនិ អាគតានិ ទិស្សន្តិ, ន
សំយុត្តកេ។ អញ្ញានិបិទិ ឯតេន ព្រាណាវត្ថុវិភង្កេ ឯកកាទិវសេន វុត្តានិ,
អញ្ញត្ថ ច “បុព្វន្ត ព្រាណា” ន្តិអាទិនា (ធរ. ស. ១០៧៦) ព្រហ្មជាលាទិសុ (ទី. និ.
១.៣៦) ច “តយិទំ តថាគតោ បជាជានិ, ឥមាទិ ទិដ្ឋិដ្ឋានានិ ឯវ
គហិតានី” ទិអាទិនា វុត្តានិ អនេកានិ ព្រាណាប្បភេទានិ សង្កណ្ហាទិ។

យាងវេលា បដិវេទនា សយញ្ញ អកម្មិយំ បុគ្គលញ្ញ តំសមន្តី នេយ្យសុ អធិពលំ
ករោតីតិ អាហា “អកម្មិយដ្ឋេន ឧបត្ថម្ភនដ្ឋេន ចា” តិ។

ឧសភស្ស ឥន្ទ្រិ អាសកំ, (អ. និ. ដី. ២.៤.៨) សេដ្ឋំ ឋានំ។
សត្តញ្ញាតបដិជាននវសេន អភិមុខំ កច្ឆន្តិ, អដ្ឋ វា បរិសា ឧបសម្ព័ន្ធមន្តិ អាសកា,
បុព្វពុទ្ធា។ ឥន្ទំ បនាតិ ពុទ្ធានំ ឋានំ សត្តញ្ញាតមេវ វេទនា។ តិដ្ឋមាណាវាតិ
អវេទន្តាបិ (សំ. និ. ដី. ២.២.២២) តិដ្ឋមាណាវ បដិជានាតិ នាមាតិ អត្ថោ។
ឧបកច្ឆតីតិ អនុជានាតិ។

អដ្ឋសុ បរិសាស្សតិ “អភិជានាមិ ខោ បនាហំ, សារិបុត្ត, អនេកសតំ
ខត្តិយបរិសំ... បេ... តត្រ វត មំ ភយំ វា សារដ្ឋំ វា ឌីក្កមិស្សតីតិ និមិត្តមេតំ,
សារិបុត្ត, ន សមនុបស្សមី” តិ (ម. និ. ១.១៥១) វុត្តាសុ អដ្ឋសុ បរិសាស្ស។
អភីតនាធំ ននតីតិ បរតោ ធស្សិតញ្ញាណាយោគេន ធសពលោហន្តិ អភីតនាធំ
ននតិ។ សីហនាធសុត្តន ខន្ធវត្ថេ (សំ. និ. ៣.៧៨) អាគតេន។

“នេវមនុស្សនំ ចតុចក្កំ វត្តតី” តិ (អ. និ. ៤.៣១) សុត្តសេសេន
សប្បរិស្ថបស្សយានីនំ ជលសម្មត្តិបវត្តិ, បុរិមសប្បរិស្ថបស្សយានី
ឧបនិស្សាយ បច្ឆិមសប្បរិស្ថបស្សយានីនំ សម្មត្តិបវត្តិ វា វុត្តាតិ អាទិ-សន្ទេន
តត្ថ ច ចក្ក-សន្ទស្ស គហណំ វេទិតព្ពំ។ វិចក្កសណ្ឋាគា អសនិ ឯវ
អសនិវិចក្កំ។ ឧវចក្កាធិស្វតិ អាទិ-សន្ទេន អាណាសម្មហានីសុបិ ចក្ក-សន្ទស្ស
បវត្តិ វេទិតព្ពា។ “សង្ឃកេធំ ករិស្សម ចក្កកេធំ” តិ អាធិសុ (ចារា. ៤០៩; ចូឡវ.
៣៤៣) ហិ អាណា “ចក្ក” តិ វុត្តា, “នេវចក្កំ អសុវចក្ក” តិ អាធិសុ (អ. និ. ដី.
២.៤.៨) សម្មហោតិ។ បដិវេទនិដ្ឋត្តា អវហត្ថមគ្គញ្ញាណំ បដិវេទនាតិ
“ជលក្ខណោ ឧប្បន្នំ នាមា” តិ វុត្តំ។ តេន បដិលទ្ធស្សបិ នេសនាញ្ញាណស្ស
កិច្ចនិប្បត្តិ បរស្ស ពុជ្ឈនមត្តេន ហោតីតិ “អញ្ញាតកោណ្ឌាញ្ញស្ស

សោតាបត្តិ...បេ... ផលកូលោ បវត្ថំ នាមា"តិ វុត្ថំ។ តតោ បវំ បន យាវ
បរិនិព្វានា ទេសនាញាណាប្បវត្តិ តស្សេវ បវត្តិតស្ស ធម្មចក្កស្ស ឋានន្តិ
វេទិតព្ពំ បវត្តិតចក្កស្ស ចក្កវត្តិនោ ចក្ករតនស្ស ឋានំ វិយ។

“តិដ្ឋតិ”តិ វុត្ថំ, កើ ភូមិយំ បុរិសោ វិយ? នោតិ អាហា
“តទាយត្តវុត្តិតាយា”តិ។ ឋានន្តិ ចេត្ត អត្តលាភោ ធរមានតា ច, ន គតិនិវត្តិតិ
អាហា “ឧប្បជ្ជតិ ចេវ បវត្តតិ ចា”តិ។ យត្ថ បនេតំ ទសពលញ្ញាណំ វិត្តាវិតំ, តំ
ទស្សន្តោ “អភិធម្មេ បនា”តិអាទិមាហា។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

សមាទិយន្តិតិ សមាទានានិ, តានិ បន សមាទិយិត្វា កតានិ ហោន្តិតិ អាហា
“សមាទិយិត្វា កតាន”ន្តិ។ កម្មមេវ វា កម្មសមាទានន្តិ ឯតេន
សមាទានសទ្ធស្ស អបុព្វត្ថាការំ ទស្សេតិ មុត្តគតសទ្ធេ គតសទ្ធស្ស វិយ។
គតិតិ និរយាទិគតិយោ។ ឧបជ្ជតិ អត្តភារោ។ កាលោតិ កម្មស្ស
វិបច្ឆនាវហកាលោ។ បយោគោតិ វិចាកុប្បត្តិយា បច្ឆយភូតា កិរិយា។

អគតិកាមិនិព្វានកាមិនី។ វត្តតិ ហិ “និព្វានញ្ញាហំ, សាវិបុត្ត, បដាជានិម
និព្វានកាមិញ្ញា មគ្គំ និព្វានកាមិនិញ្ញា បដិបទ”ន្តិ (ម. និ. ១.១៥៣)។ ពហូសុបិ
មនុស្សសុ ឯកមេវ ចាលំ យាតេន្តេសុ កាមំ សព្វេសំ ចេតនា តស្សេវេកស្ស
ជីវិតិន្រ្ទិយាវម្ពណា, តំ បន កម្មំ តេសំ នាជាការំ។ តេសុ (វិភ. អដ្ឋ. ៨១១) ហិ
ឯកោ អាទរេន ធនុជាតោ ករោតិ, ឯកោ “ឯហិ ភូម្មិ ករោហិ”តិ បរេហិ
និប្បិឡិតោ ករោតិ, ឯកោ សមាទច្ចន្តោវិយ ហុត្វា អប្បជិពាហមាណោវិចរតិ។
តេសុ ឯកោ តេនេវ កម្មេន និរយេ និព្វត្តតិ, ឯកោ តិវច្ឆានយោនិយំ, ឯកោ
បេត្តិវិសយេ។ តំ តថាគតោ អាយុហានកូលោ ឯវ - “ឥមំនា នីហារេន
អាយុហិតត្តា ឯស និរយេ និព្វត្តិស្សតិ, ឯស តិវច្ឆានយោនិយំ, ឯស
បេត្តិវិសយេ”តិ ជាតាតិ។ និរយេ និព្វត្តមានម្យី - “ឯស មហានិរយេ

និព្វត្តិស្សតិ, ឯស ឧស្សននិរយេ"តិ ជាធាតុ។ តិរច្ឆានយោនិយំ និព្វត្តមានម្យី -
“ឯស អចាទកោ ភវិស្សតិ, ឯស ទិចាទកោ, ឯស ចតុប្បទោ, ឯស
ពហុប្បទោ”តិ ជាធាតុ។ បេត្តិវិសយេ និព្វត្តមានម្យី - “ឯស និជ្ឈាមតណ្ហិកោ
ភវិស្សតិ, ឯស ខុប្បិចាសិកោ, ឯស បរទត្ថបជីវី”តិ ជាធាតុ។ តេសុ ច កម្មេសុ
- “ឥទំ កម្មំ បដិសន្ធិមាកង្ខិស្សតិ, ឥទំ អញ្ញោន ទិន្នាយ បដិសន្ធិយា ឧបទិវេបក្កំ
ភវិស្សតី”តិ ជាធាតុ។

តថា សកលកាមវាសិកេសុ ឯកតោ បិណ្ឌាចាតំ ទទមាទេសុ កាមំ
សព្វេសម្បី ចេតនា បិណ្ឌាចាតារម្មណាវ, តំ បន កម្មំ តេសំ នាណាការំ។ តេសុ
ហិ ឯកោ អាទរេន ករោតីតិ សេសំ បុរិមសទិសំ, តស្មា តេសុ កេចិ ទេវលោកេ
និព្វត្តន្តិ, កេចិ មនុស្សលោកេ, តំ តថាគតោ អាយុហានក្ខណោយេវ ជាធាតុ -
“ឥមិនា និហារេន អាយុហិតត្តា ឯស មនុស្សលោកេ និព្វត្តិស្សតិ, ឯស
ទេវលោកេ, តត្ថាបិ ឯស ខត្តិយកុលេ, ឯស ព្រាហ្មណកុលេ, ឯស
វេស្សកុលេ, ឯស សុទ្ធកុលេ, ឯស បរិនិម្ពិតវសវត្ថីសុ, ឯស និម្មានវតីសុ, ឯស
តុសិកេសុ, ឯស យាមេសុ, ឯស តាវតីសេសុ, ឯស ចាតុមហារាជិកេសុ, ឯស
ភុម្មទេវេសូ”តិ អាទិនា តត្ថ តត្ថ
ហីនបណីតសុវណ្ណាទុព្ពណ្ណាអប្បបរិវារមហាបរិវារតាទិភេទំ តំ តំ វិសេសំ
អាយុហានក្ខណោយេវ ជាធាតុ។

តថា វិបស្សនំ បដ្ឋបេន្តេសុយេវ - “ឥមិនា និហារេន ឯស កិញ្ចិ សល្លក្ខេតុំ
ន សក្ខិស្សតិ, ឯស មហាភូតមត្តមេវ វវត្តបេស្សតិ, ឯស រូបបរិគ្គហោយេវ
វេស្សតិ, ឯស អរូបបរិគ្គហោយេវ, ឯស នាមរូបបរិគ្គហោយេវ, ឯស
បច្ចយបរិគ្គហា ឯវ, ឯស លក្ខណារម្មណីកវិបស្សនាយ ឯវ, ឯស
បឋមជលេយេវ, ឯស ទុតិយជលេ ឯវ, ឯស តតិយជលេ ឯវ, ឯស អរហត្តំ

ចាបុណ្យស្សតី”តិ ជាធាតុ។ កសិណបរិកម្មំ ករោន្តេសុបិ - “ឥមស្ស
បរិកម្មមត្តមេវ ភវិស្សតិ, វេស និមិត្តំ ឧប្បាទេស្សតិ, វេស អប្បនំ វេ
ចាបុណ្យស្សតិ, វេស ឈានំ ចាទកំ កត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ
គណ្ហិស្សតី”តិ ជាធាតុ។ តេនាហ “ឥមស្ស ចេតនា”តិអាទិ។

កាមនតោ, កាមេតត្ថតោ, កាមបដិសំយុត្តតោ ច កាមោ ធាតុ
កាមធាតុ។ អាទិ-សន្នេន ព្យាចាទធាតុ-រូបធាតុ-អាទិនំ សង្គហោ។
វិលក្ខណតាយាតិ វិសទិសសភាវតាយ។ ខន្ធយាតនធាតុលោកន្តិ
អនេកធាតុំ នាធាតុំ ខន្ធលោកំ អាយតនលោកំ ធាតុលោកំ យថាភូតំ
បជាធាតីតិ យោជនា។ “អយំ រូបក្ខន្ធនោ នាម...បេ.... អយំ វិញ្ញាណក្ខន្ធនោ នាម។
តេសុបិ ឯកវិជេន រូបក្ខន្ធនោ, ឯកាទសវិជេន រូបក្ខន្ធនោ (វិភ. ៣៣)។ ឯកវិជេន
វេទនាក្ខន្ធនោ, ពហុវិជេន វេទនាក្ខន្ធនោ (វិភ. ៣៤-៦១)។ ឯកវិជេន សញ្ញាក្ខន្ធនោ,
ពហុវិជេន សញ្ញាក្ខន្ធនោ (វិភ. ៦២-៩១)។ ឯកវិជេន សង្ខារក្ខន្ធនោ, ពហុវិជេន
សង្ខារក្ខន្ធនោ (វិភ. ៩២-១២០)។ ឯកវិជេន វិញ្ញាណក្ខន្ធនោ, ពហុវិជេន
វិញ្ញាណក្ខន្ធនោ”តិ (វិភ. ១២១-១៤៩) វរំ តាវ ខន្ធលោកស្ស, “ឥទំ ចក្ខាយតនំ
នាម...បេ.... ឥទំ ធម្មាយតនំ នាម។ តត្ថ ទសាយតនា កាមាវចរា, ទ្វេ
ចាតុភូមកា”តិអាទិនា (វិភ. ១៥៦-១៧១) អាយតនលោកស្ស, “អយំ ចក្ខុធាតុ
នាម...បេ.... អយំ មនោវិញ្ញាណធាតុ នាម, តត្ថ សោឡ្យស ធាតុយោ
កាមាវចរា, ទ្វេ ចាតុភូមកា”តិអាទិនា (វិភ. ១៧២-១៨៨) ធាតុលោកស្ស
អនេកសភាវំ នាធាសភាវញ្ច បជាធាតី។ នកេវលំ
ឧបាទិន្នកសង្ខារលោកស្សេវ, អថ ខោ អនុបាទិន្នកសង្ខារលោកស្សេវ -
“ឥមាយ នាម ធាតុយា ឧស្សន្ទត្តា ឥមស្ស រុក្ខស្ស ខន្ធសេតោ, ឥមស្ស
កាឡោ, ឥមស្ស មជ្ជោ, ឥមស្ស សកណ្តាកោ, ឥមស្ស ពហាលត្ថចោ, ឥមស្ស
តនុត្ថចោ, ឥមស្ស បត្តំ វណ្ណាសណ្ឋានាទិវសេន វេរុបំ, ឥមស្ស បុប្ផំ នីលំ បីតំ

លោហិតំ ឡិទានំ សុគន្ធិំ ទុគ្គន្ធិំ, ឥមស្ស ជលំ ខុទ្ទកំ មហន្តំ ទីយំ រស្សំ វដ្តំ
សុសណ្ណានំ ទុស្សណ្ណានំ មុទុកំ ជរុសំ សុគន្ធិំ ទុគ្គន្ធិំ មធ្យំ តិច្ឆកំ កដុកំ អម្ពិលំ
កសារំ, ឥមស្ស កណ្តាកោ តិច្ឆិណោ កុណ្ណោ ឧដុកោ កុដិលោ តម្ពោ កាឡោ
ឡិទានតោ ហោតិ” តិអាទិនា បជាធាតិ។ សព្វញ្ញុពុទ្ធាទិនំ ឯវ ហិ ឯតំ ពលំ, ន
អញ្ញោសំ។

នាធាធិមុត្តិកតន្តិ នាធាអដ្ឋាសយតំ។ អធិមុត្តិ នាម អដ្ឋាសយធាតុ
អដ្ឋាសយសភារោ។ សោ បន ហីនបណ្ឌិតតាសាមញ្ញេន ចាឡិយំ ទិដ្ឋារ
វុត្តាបិ ហីនបណ្ឌិតាទិភេទេន អនេកវិជោតិ អាហ “ហីនាធិហិ អធិមុត្តិហិ
នាធាធិមុត្តិកភារ” ន្តិ។ តត្ថ តត្ថ យេ យេ សត្តា យំយំ អធិមុត្តិកា, តេ តេ
តំតទធិមុត្តិកេ ឯវ សេវន្តិ ភជន្តិ បយិរុចាសន្តិ ធាតុសភាគតោ។ យថា
គូថាទិនំ ធាតុសភារោ ឯសោ, យំ គូថាធិហិ ឯវ សំសន្នន្តិ សមេន្តិ, ឯវំ (បុគ្គលានំ
អដ្ឋាសយស្សេវេស សភារោ, យំ) (វិភ. មូលដី. ៨១៣) ហីនដ្ឋាសយា
ទុស្សីលាធិហិ ឯវ សំសន្នន្តិ សមេន្តិ, សម្បន្នសីលាធម្មោ ច
សម្បន្នសីលាធិហោវ។ តំ នេសំ នាធាធិមុត្តិកតំ ភគវា យថាភូតំ បជាធាតីតិ។

វុទ្ធិញ្ញ ហានិញ្ញាតិ បច្ឆយវិសេសេន សាមត្តិយតោ អធិកតំ អនធិកតញ្ញ។
ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តញ្ញាណនិទ្ទេសេ (វិភ. ៨១៤; បដិ. ម. ១.១១៣) “អាសយំ
ជាធាតិ អនុសយំ ជាធាតី” តិ អាសយាទិជាទនំ កស្មា និទ្ធិជ្ជន្តិ?
អាសយជាទនាទិនា យេហិ ឥន្ទ្រិយេហិ បរោបរេហិ សត្តា
កល្យាណាចាសយាទិកា ហោន្តិ, តេសំ ជាទនស្ស វិការវនតោ។ ឯវញ្ញ កត្វា
ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តអាសយានុសយញ្ញាណានំ វិសុំ អសាធារណតា,
ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តនាធាធិមុត្តិកតាញ្ញាណានំ វិសុំ ពលតា ច សិទ្ធា ហោតិ។
តត្ថ អាសយន្តិ យត្ថ សត្តា និវសន្តិ, តំ តេសំ និវាសជ្ជានំ ទិដ្ឋិតតំ វា

យថាភូតញ្ញាណំ វា អាសយោ។ អនុសយោ អប្បហ័នភាវេន ថាមគតោ
កិលេសោ។ តំ បន ភគវា សត្តានំ អាសយំ ជានន្តោ តេសំ តេសំ ធិដ្ឋិតតានំ,
វិបស្សនាមគ្គញ្ញាណានញ្ច អប្បវត្តិកូលោបិ ជាតាតិ។ វុត្ថំ ហេតុំ -

“កាមំ សេវន្តំយេវ ភគវា ជាតាតិ ‘អយំ បុគ្គលោ កាមគរុកោ
កាមាសយោ កាមាធិមុត្តោ’តិ។ កាមំ សេវន្តំញ្ញោវ ជាតាតិ ‘អយំ
បុគ្គលោ នេក្ខម្ភគរុកោ នេក្ខម្ភាសយោ នេក្ខម្ភាធិមុត្តោ’តិ។ នេក្ខម្ភំ
សេវន្តំញ្ញោវ ជាតាតិ។ ព្យាបាទំ, អព្យាបាទំ, ជិនមិទ្ធិ, អាលោកសញ្ញំ
សេវន្តំយេវ ជាតាតិ ‘អយំ បុគ្គលោ ជិនមិទ្ធិគរុកោ ជិនមិទ្ធិសយោ
ជិនមិទ្ធិធិមុត្តោ’តិ” (បដិ. ម. ១.១១៣)។

បឋមាធិនំ ចតុន្នំ ឈានានន្តិ រូចាវចរានំ បឋមាធិនំ បច្ចនីកឈាបនដ្ឋេន
អារម្មណ្ឌបទិដ្ឋានដ្ឋេន ច ឈានានំ។ ចតុក្កនយេន ហេតុំ វុត្ថំ។ អដ្ឋន្នំ
វិមោក្ខានន្តិ ឯត្ថ បដិចាជិយា សត្ត អប្ប័តប្ប័តកូលោ បច្ចនីកធម្មេហិ
វិមុច្ចនតោ អារម្មណោ ច អធិមុច្ចនតោ វិមោក្ខា នាម, អដ្ឋមោ បន សព្ពសោ
សញ្ញាវេទយិតេហិ វិមុត្តត្តា អបគមវិមោក្ខា នាម។
ចតុក្កនយបញ្ចកនយេសុ បឋមឈានសមាធិ អវិតក្កសវិចារោ នាម,
បញ្ចកនយេ ធុតិយដ្ឋានសមាធិ អវិតក្កវិចារមត្តោ, នយទ្ធវេយ្យិ ឧបរិ តីសុ
ឈានេសុ សមាធិ អវិតក្កអវិចារោ, សមាបត្តីសុ បដិចាជិយា អដ្ឋន្នំ
សមាធិតិបិ នាមំ, សមាបត្តីតិបិ ចិត្តកក្កតាសញ្ញាវតោ, និរោធសមាបត្តិយា
តទភាវតោ ន សមាធិតិ នាមំ។ ហានភាគិយធម្មន្និ អប្បគុណេហិ
បឋមដ្ឋានាធិហិ វុដ្ឋិតស្ស សញ្ញាមនសិកាវានំ កាមាធិអនុបក្ខន្ធនំ។
វិសេសភាគិយធម្មន្និ បគុណេហិ បឋមដ្ឋានាធិហិ វុដ្ឋិតស្ស
សញ្ញាមនសិកាវានំ ធុតិយដ្ឋានាធិបក្ខន្ធនំ។ ឥតិ សញ្ញាមនសិកាវានំ

កាមាទិទុតិយជ្ឈានាទិបក្ខន្ធនាទិ ហានភាគិយវិសេសភាគិយធម្មាតិ
ទស្សីតានិ, តេហិ បន ឈានានំ តំសភាវតា ធម្ម-សន្តេន វុត្តា។ តស្មាតិ
វុត្តមេវត្ថំ ហេតុការេន បច្ឆាមសតិ។ វោទានន្តិ បគុណតាសម្ពាតំ វោទានំ។
តញ្ញា បឋមជ្ឈានាទិហិ វុដ្ឋហិទ្ធា ទុតិយជ្ឈានាទិអធិគមស្ស បច្ឆយត្ថា
“វុដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តំ។ យេ (អ. និ. ដ៏. ៣.១០.២១) បន “និរោធតោ ជលសមាបត្តិយា
វុដ្ឋានន្តិ ចាឡិ នត្ថិ” តិ វទន្តិ, តេ “និរោធា វុដ្ឋហន្តស្ស នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ
ជលសមាបត្តិយា អនន្តរបច្ឆយេន បច្ឆយោ” តិ ឥមាយ ចាឡិយា (បដ្ឋា.
១.១.២១៧) បដិសេធតញ្ញា។ យោ សមាបត្តិលាភី សមាធា ឯវ “នលភាមហា”ន្តិ,
កម្មជ្ជានំ សមាទំ ឯវ “ន កម្មជ្ជាន”ន្តិ សញ្ញា ហោតិ, សោ សម្បត្តិយេវ សមាទំ
“វិបត្តិ” តិ បច្ឆេតីតិ វេទិតញ្ញា។

១២៩. អប្បនន្តិ និគមនំ។ ន តថា ទដ្ឋព្ពន្តិ យថា បរវាទិនា វុត្តំ, តថា ន
ទដ្ឋព្ពំ។ សកសកកិច្ចមេវ ជានាតីតិ ហានាជ្ជានជាននាទី សកំ សកំយេវ កិច្ចំ
កាតុំ ជានាតិ, យថាសកមេវ វិសយំ បដិវិជ្ឈតីតិ អត្ថោ។ តម្បីតិ តេហិ
ទសពលញ្ញាលោហិ ជានិតព្ពម្បិ។ កម្មន្តវិចាកន្តមេវាតិ
កម្មន្តវស្សវិចាកន្តមេវ ជានាតិ, ចេតនាចេតនាសម្បយុត្តធម្ម
និរយាទិនិព្ពានកាមិនិបដិបទាភូតេ កម្មន្តិ គហេត្វា អាហា
“កម្មបរិច្ឆេទមេវា” តិ។ ធាតុនានត្ថញ្ញា ធាតុនានត្ថការណញ្ញា
ធាតុនានត្ថការណន្តិ ឯកទេសសរូបេកសេសោ ទដ្ឋញ្ញោ។ តញ្ញា ញ្ញាលំ
តទុកយម្បិ ជានាតិ, “ឥមាយ នាម ធាតុយា ឧស្សន្ទត្ថា” តិអាទិនា (វិភ. អដ្ឋ.
៨១២) តថា ចេវ សំវណ្ណាតំ។ សច្ចបរិច្ឆេទមេវាតិ បរិញ្ញាភិសមយាទិវសេន
សច្ចានំ បរិច្ឆិន្ទនមេវ។ អប្បេតុំ ន សក្កោតិ អដ្ឋមនវមពលានិ វិយ តំសទិសំ
ឥទ្ធិវិជញ្ញាលំ វិយ វិកុត្តិតុំ។ ឯតេនស្ស ពលសទិសតញ្ញា និវាទេតិ។
ឈានាទិញ្ញាលំ វិយ វា អប្បេតុំ វិកុត្តិតុញ្ញា។ យទិបិ ហិ

“ឈានាធិបច្ចវេក្ខណាញាណំ សត្តមពល”ន្តិ តស្ស សវិតក្កសវិចារតា វុត្តា,
តថាបិ “ឈានាធិបាវិនា បច្ចវេក្ខណា នត្ថី”តិ ឈានាធិសហគតំ ញាណំ
តទន្តោគធំ កត្វា ឯវំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ អថ វា សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ ឈានាធិកិច្ចំ
វិយ ន សព្ពំ ពលកិច្ចំ កាតុំ សក្កោតីតិ ទស្សេតុំ “ឈានំ ហុត្វា អប្បេតុំ ន
សក្កោតិ ឥទ្ធិ ហុត្វា វិកុព្ពំតុំ ន សក្កោតី”តិ វុត្តំ, ន បន កស្សេតិ ពលស្ស
ឈានឥទ្ធិការតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវំ កិច្ចវិសេសវសេនបិ
ទសពលញាណាសព្ពញ្ញតញ្ញាណានំ វិសេសំ ទស្សេត្វា ឥនានិ
វិតក្កត្តិកក្ខមន្តវសេនបិ តំ ទស្សេតុំ “អបិចា”តិអាធិ វុត្តំ។
បដិចាជិយាតិអាធិតោ បដ្ឋាយ បដិចាជិយា។

អនុបទវណ្ណានំ កត្វា វេទិតព្ពានីតិ សម្ពុត្តោ។ កិលេសាវរណំ
និយតមិច្ឆាធិដ្ឋិ, កិលេសាវរណាស្ស អភារោ អាសវក្ខយាធិគមស្ស ឋានំ,
តព្ពារោ អដ្ឋានំ, អនិចគមស្ស បន តទុកយំ យថាក្កមំ អដ្ឋានព្វា ឋានព្វាតិ
តត្ថ ការណំ ទស្សេត្តោ “លោកិយ...បេ.... ទស្សនតោ ចា”តិ អាហា។ តត្ថ
លោកិយសម្មាធិដ្ឋិយា បិតិ អាសវក្ខយាធិគមស្ស ឋានំ
កិលេសាវរណាភាវស្ស ការណាត្តា។ សា ហិ តស្មី សតិ ន ហោតិ, អសតិ ច
ហោតិ។ ឯតេន តស្ស អដ្ឋិតិយា តស្ស អដ្ឋានតា វុត្តា ឯវំ។ នេសំ
វេនេយ្យសត្តានំ។ ធាតុវេមត្តទស្សនតោតិ កាមធាតុអាធិនំ
បវត្តិភេទទស្សនតោ។ យទគ្គន ធាតុវេមត្តំ ជាតាតិ, តទគ្គន
ចរិយាវិសេសម្បិ ជាតាតិ។ ធាតុវេមត្តទស្សនតោតិ វា
ធម្មធាតុវេមត្តទស្សនតោ។ សព្ពាបិ ហិ ចរិយា ធម្មធាតុបរិយាបន្នា ឯវាតិ។
បយោគំ អនាធិយិត្វាបិ សន្តតិមហាមត្តាធិនំ (ធម. ប. ១៤២) វិយ។
ទិព្ពចក្ខុញាណានុភាវតោ បត្តព្ពេនាតិ ឯត្ថ ទិព្ពចក្ខុនា បរស្ស
ហទយវត្ថុសន្និស្សយលោហិតវណ្ណទស្សនមុខេន តទា បវត្តមានចិត្តជាទន្តំ

បរិកម្មករណ៍ នាម សាវកាន់, តញ្ចា ខោ អាទិកម្មកាន់, យតោ
ទិព្វបក្ខអាណាវតោ បេតោបរិយញ្ញាណស្ស បត្តព្ពតា សិយា, ពុទ្ធានំ បន
យទិបិ អាសវក្ខយញ្ញាណាធិគមតោ បគេវ ទិព្វបក្ខញ្ញាណាធិគមោ, តថាបិ
តថា បរិកម្មករណ៍ នត្ថិ វិជ្ជាត្ថយសិទ្ធិយា សិជ្ឈនតោ។ សេសាភិញ្ញាត្តយេ
បេតោបរិយញ្ញាណំ ទិព្វបក្ខញ្ញាណាធិគមេន បត្តន្តិ ច វត្ថុព្ពតំ លភតីតិ តថា
វុត្ថន្តិ ទដ្ឋព្វំ។

បុន ឯវរូបី វាចំ ន វត្តាមីតិ ចិត្តំ ឧប្បាទេន្តោ តំ វាចំ បដហតិ នាម។ វាចាយ
បន សោ អត្តោ ចាកដោ ហោតីតិ “វទន្តោ”តិ វុត្ថំ។ ទិដ្ឋិន គណ្ឌិស្សាមីតិ
ទិដ្ឋិក្តាបាបដិក្ខេចោ។ ទិដ្ឋិយា អនុប្បាទនំ បដហនមេវាតិ អាហា
“បដហន្តោ”តិ។ សោ អរិយូបវាទី និរយេ វេបិតោយេវ, នាស្ស និរយូបបត្តិយា
កោចិ វិពន្ធា ឯកំសិកោ អយមត្តោតិ អធិប្បាយោ។

អស្សាតិ ឯកំសិកការស្ស។ សិក្ខាហិ សីលសមាធិបញ្ញាហិ, តទត្ថាយ
វិបស្សនាយ ច វិជា អញ្ញាវាជនស្ស អសម្ពុតោ “លោកិយលោកុត្តរា
សីលសមាធិបញ្ញា វេទិតញ្ញា”តិ វត្ថា បុន អាសន្នតវេ សីលាទិកេ ទស្សន្តោ
“លោកុត្តរវេសេនេវ វិនិវត្តតុម្បិ វដ្ឋតី”តិ អាហា, តស្មា អគ្គមគ្គបរិយាបន្នា
សីលាទយោ វេទិតញ្ញា។ អគ្គមគ្គជ្ជស្ស ហិ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ ឯកំសិកា អញ្ញាវាជនា,
តតវេសំ អនេកំសិកាតិ។ សម្បជ្ជនំ សម្បទា, និប្បត្តិតិ អត្តោ, តស្មា
ឯវសម្បទន្តិ ឯវអរិវដ្ឋនកនិប្បត្តិកន្តិ វុត្ថំ ហោតិ។ តេនាហា “ឥមម្បិ
ការណ”ន្តិអាទិ។ តត្ថ ការណន្តិ យុត្តិ។ តត្រាយំ យុត្តិនិទ្ធារណា “និរយូបគោ
អរិយូបវាទី តទាធាយស្ស អរិដ្ឋមានតោ សេយ្យថាបិ មិច្ឆាទិដ្ឋី”តិ។ ឯត្ថ ច “តំ
វាចំ អប្បហាយា”តិអាទិវេចនេន តទាធាយស្ស អប្បហានេន ច អរិយូបវាទោ

អន្តរាយិកោ អនត្តារហោ ច, បហានេន បន អច្ចយំ ទេសេត្វា ឧមាបនេន
អនន្តរាយិកោ អត្តារហោ ច យថា តំ វុដ្ឋិតា ទេសិតា ច អាបត្តិតិ ទស្សេតិ។

ធនពលញ្ញាណវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ចតុវេសារដ្ឋញ្ញាណវណ្ណានា

១៥០. ព្យាមោហភយវសេន (អ. និ. ដី. ២.៤.៨) សរណបរិយេសនំ សារដ្ឋនំ
សារទោ, ព្យាមោហភយំ, វិគតោ សារទោ ឯតស្សាតិ វិសារទោ, តស្ស ភាវោ
វេសារដ្ឋំ។ តំ បន ញ្ញាណសម្មាទំ បហានសម្មាទំ ទេសនាវិសេសសម្មាទំ ខេមំ
និស្សាយ បវត្តំ ចតុត្ថំ បច្ឆវេក្ខណញ្ញាណំ។ តេនាហា “ចតុស្ក
ហ្វានេស្វ” តិអាទិ។ ទស្សិតធម្មេស្វ តិ វុត្តធម្មេស្វ។ វចនមត្តមេវ ហិ តេសំ, ន បន
ទស្សនំ តាទិសស្សេវ ធម្មស្ស អភាវតោ។ ភគវតា ឯវ វា “ឥមេ ធម្មា
អនភិសម្ពុទ្ធា” តិ បរស្ស វចនវសេន ទស្សិតធម្មេស្វ។
“ធម្មបដិសម្ពិទ្ធា” តិអាទិសុ (វិភ. ៧១៨) វិយ ធម្ម-សន្តោ ហេតុបរិយាយោតិ អាហា
“សហធម្មនាតិ សហេតុនា” តិ។ ហេតុតិ ច ឧបបត្តិសាធនហេតុ វេទិតញ្ញោ, ន
ការកោ សម្មាបកោ ច។ អប្បមាណាទ្គំ អនិទស្សនំ។ និទស្សនញ្ញំ អន្ធយតោ
ព្យតិវេកតោ បមាណាទ្គតាយ “បមាណា” ទ្គំ វុច្ចតិ។ និមិត្តទ្គំ ចោទនាយ
ការណំ។ តត្ថ ចោទកោ ចោទនំ ករោតីតិ ការណំ, ធម្មោ ចោទនំ ករោតិ
ឯតេនាតិ ការណំ។ តេនាហា “បុគ្គលោបី” តិអាទិ។ ខេមន្តិ កេនចិ
អប្បដិពន្ធិយភាវេន អនុបទ្កតតំ។

អន្តរាយោ ឯតេសំ អត្ថិ, អន្តរាយេវា យុត្តាតិ អន្តរាយិកា។ ឯវុត្តតា បន តេ
យស្មា អន្តរាយករា នាម ហោន្តិ, តស្មា អាហា “អន្តរាយំ ករោន្តិតិ
អន្តរាយិកា” តិ។ អសញ្ញាច្ច វីតិក្កមោ ន តថា សាវណ្ណោតិ កត្វា វុត្តំ “សញ្ញាច្ច

១៥១. បុរិសស្ស សូរតរកាវោ នាម សង្គ្រាម ចាកដោយោតិ, ន គេហ
និសិន្នកាលេ, ឯវំ វេសារជ្ជញ្ញាណស្ស អាទុកាវោ បណ្ឌិតបរិសាសុ យត្ត
កត្តជីតិ ទស្សន្តោ “វេសារជ្ជញ្ញាណស្ស ពលទស្សនត្ថ”ន្តិ អាហា។ សន្និបតិគ្វា
និសិន្នជ្ជានន្តិ ហ៊ានសីសេន សន្និបតិ តខត្តិយបរិសមេវ ទស្សនតិ។ ឯសេវ នយោ
សព្ពត្តាតិ អតិទេសេន អាវិភាវិតមត្ថំ ទស្សនតុំ “មារកាយិកាន”ន្តិ អាទិ រុត្តំ
សទិសត្តវិសយត្តា អតិទេសស្ស។ យថា ហិ ខត្តិយានំ សមូហោ
ខត្តិយបរិសាតិ អយមត្តោ លព្ពតិ, ន ឯវំ “មារបរិសា”តិ ឯត្ថ, មារស្ស បរិសាតិ
បន មារបរិសាតិ អយមត្តោ អធិប្បតោ។ តេនាហ “មារកាយិកានំ...បេ.... ន
មារាន”ន្តិ។ មារកាយិកានន្តិ មារបក្ខិយានំ។ ឧត្តជ្ជានទស្សនវសេនាតិ
សារជ្ជិតព្ពជ្ជានទស្សនវសេន, ឯវំ ឧត្តា ខត្តិយា អត្តនោ បុញ្ញតេជេនាតិ
អធិប្បាយោ។ ព្រាហ្មណា ភិស្ស វេទេស្សតិ ៩ធំ ៩តរេសំ អវិសយទស្សនវសេន

វុត្តំ។ វេទេ សង្ឃាយន្តាបិ ហិ ខត្តិយា វេស្សា ច តទត្តវិចារណាយ យេតុយ្យេន
អសមត្តា ឯវាតិ។ កស្មា បនេត្ត យាមាធិបរិសា ន គហិតាតិ? ភុសំ
កាមាភិគិទ្ធតាយ យោនិសោមនសិការវិវហតោ។ យាមាធយោ ហិ ឧឡារុឡារេ
កាមេ បដិសេវន្តា តត្តាភិគិទ្ធតាយ ធម្មស្សវនាយ សភាវេន ចិត្តម្បិ ន
ឧប្បាទេន្តិ, មហាពោធិសត្តានំ បន ពុទ្ធានញា អានុភាវេន អាកង្ខិយមាណ
កនាចិ តេសំ បយិរុចាសនាធិនិ ករោត្តិ តាធិសេ មហាសមយេ។ តេនេវ ហិ
វិមានវត្តទេសនាបិ តន្តិមិត្តា ពហុលា នាហោសិ។ មនុស្សនំ វសេនាយំ កតា។

បរចក្កវាឡេសុ ច មនុស្សនំ វសេសាធិគមោ នត្ថិតិ បុច្ឆតិ “កី បន ភគវា
អញ្ញានិ ចក្កវាឡានិបិ គប្បតិ” តិ។ ឥតរោ យធិបិ តេសំ អរិយធម្មាធិគមោ នត្ថិ,
វាសនាយ បន តត្ថ គន្ធា ធម្មំ ទេសេតីតិ ទស្សន្តោ “អាមគប្បតិ” តិ អាហា។
កេយ្យរំ នាណវិធរតនបរិសិព្ពិតសុវណ្ណាលវិនទ្ធី ភុជាភរណំ។ អង្គទំ
នាណគន្ធាតំ, កេវលំ វា សុវណ្ណាមយំ ពាហុវលយំ។ ធិន្ទស្សរាតិ
ទ្វិធាភូតស្សរា (ធិ. និ. ដ៏. ២. ១៧២) គគ្គរស្សរាតិ គគ្គរិកាយ វិយ
គគ្គរាយមានខរស្សរា (ធិ. និ. ដ៏. ២. ១៧២; អ. និ. ដ៏. ៣. ៨. ៦៩)។ ភាសន្តរន្តិ តេសំ
ភាសំ (ធិ. និ. ដ៏. ២. ១៧២; អ. និ. ដ៏. ៣. ៨. ៦៩) សន្ធាយាហា។ “វិមំសា ឧប្បជ្ជតិ” តិ
សង្ខេបតោ វុត្តំ វិវិតុំ “ឥទំ វុត្តំ ហោតិ” តិ អាធិ វុត្តំ។

សង្កម្មាតិ សមាគន្ធា។ អាធិតោ លាចោ អាលាចោ, វចនបដិវចនវសេន
សមំ លាចោ សល្លាចោ។ សម្មា, សមញ្ញា វា កថា សំកថា, សំកថាវ សាកក្ខា។

អដ្ឋបរិសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ចតុយោនិវណ្ណានា

១៥២. យវន្តិ តាយ សត្តា អមិស្សិតាបិ សមានជាតិតាយ មិស្សិតាវិយ
 ហោន្តិទិ យោនិ។ សា បន អត្ថតោ អណ្ណាធិឧប្បត្តិជ្ជានវិសិដ្ឋោ ខន្ធានំ ភាគសោ
 បវត្តិវិសេសោតិ អាហា “ខន្ធកោដ្ឋាសោ យោនិ នាមា” តិ។ អណ្ណោ ជាតាតិ
 បឋមាយ ជាតិយា វសេន វុត្តំ, ធុតិយាយ បន អណ្ណាតោ, អណ្ណោ វា ភិជ្ជមានេ
 ជាតាតិ ឯវមត្តោ វេទិតញ្ចោ។ តេនាហា “អភិទិត្តិជ្ជ ជាយន្តិ” តិ។ វិនាតិ ឯតេហិ
 អណ្ណាធិហិ ពាហិរបច្ចយេហិ វិនា។ ឧប្បត្តិត្វាវិយាតិ ឧប្បជ្ជនវសេន បតិត្វា
 វិយ។ ពាហិរបច្ចយនិវេក្ខត្តាយេវ វា ឧបបតនេ សាធុការិនោ ឧបចាតិកា,
 តេ ឯវ ឥធ ឧបចាតិកាតិ វុត្តា។ អាទិ-សទ្ទេន គព្ពមលេ
 និព្ពត្តមហាបទុមកុមារាធិនំ សង្កហោ។ និជ្ឈាមតណ្ហិកបេតានំ និច្ចំ
 ធុត្វាតុរតាយ កាមសេវនា នត្ថិ, តស្មា តេ គព្ពសេយ្យកា ន ហោន្តិ,
 ជាលវន្តតាយ ន តាសំ កុច្ឆិយំ គព្ពោ សណ្ឋាតិ, តស្មា តេ ឧបចាតិកាយេវ
 សំសេទជត្តាយបិ អសម្ភវតោ។ នេយិកាវិយាតិ និទស្សនាបទេសេន
 តេសម្បិ ឧបចាតិកត្តំ ធិបេតិ។ អវសេសាតិ និជ្ឈាមតណ្ហិកនេយិកេ វេបេត្វា
 អវសេសាវិនិចាតិកា។ យក្ខានំ ចាតុមហារាជិកតាយ ឧបចាតិកភាវេ ឯវ
 អាបន្នេ តំ និវត្តេតុ “ឯវ យក្ខាបិ” តិ វុត្តំ។ តថា ហិ តេ ន ភុម្មនេវា ន ច
 វិនិចាតិកាតិ។

ចតុយោនិវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បញ្ចកតិវណ្ណានា

១៥៣. គន្ធព្ពាតិ ឧបបជ្ជិតញ្ចា។ យថា ហិ កម្មកវោ បរមត្ថតោ អសតិបិ
 ការកេ បច្ចយសាមគ្គិយា សិទ្ធា តំសមដ្ឋិនា សន្តានលក្ខណេន សត្តេន
 កតោតិ វោហរីយតិ, តថា ឧបបត្តិកវលក្ខណា គតិយោ បរមត្ថតោ អសតិបិ
 គមកេ តំតំកម្មវសេន យេសំ តានិ កម្មានិ, តេហិ គន្ធព្ពាតិ វោហរីយន្តិទិ។ ឯវ

សទ្ធត្ថតោ គតី ធន្យេត្ថា អត្ថន្ទារនយេនបិ តំ ធន្យេត្ថំ “អបិចា”តិអាទិ វុត្ថំ។
យេសុ និរយាទិភេទេសុ ឧបបត្តិភវេសុ គតិ-សន្នេនា និរុទ្ទេនា, តតោ អញ្ញត្ថាបិ
គតិសទ្ធប្បវត្តិ អត្ថិ, តំ ឯកេន គតិ-សន្នេនា វិសេសេត្ថា អាហា “គតិគតិ”តិ
យថា “ធុក្ខុធុក្ខំ, (សំ. និ. ៤.៣២៧) រូបរូប”ន្តិ (វិសុទ្ធិ. ២.៤៤៩) ច។ ឧប្បាទាវត្ថាយ
គមនំ ឧបគមនន្តិ “និព្ពត្តិគតិ”តិ វុត្ថា។ គតិន្តិ ចិត្តគតី។ តេនាហា
“អដ្ឋាសយគតិ នាមា”តិ, អដ្ឋាសយប្បវត្តិ អត្ថោ។ តទដ្ឋកថាយំ (ម. និ.
អដ្ឋ. ២.៥០៣) បន “គតិន្តិ និព្ពត្តិ”ន្តិ អត្ថោ វុត្ថោ។ ព្រាហ្មនិមន្តនសុត្ត (ម. និ.
១.៥០៣) ហិ អយំ ចាឡិវតិ។ ធុតិន្តិ អាទុការំ។ វិភវោតិ វិនាសោ។ សោ ហិ
វិគមោតិ អត្ថេន គតិ។ តេនេវ និព្ពានំ អរហតោ គតិ (បរិ. ៣៣៩)
អនុចាទិសេសនិព្ពានំ អរហតោ គតិ វិគមោវិភវោតិ អនេកត្ថត្ថា ធាត្វនំ។
ទ្វេយេវ គតិយោតិ ទ្វេវ និព្ពត្តិយោតិ អត្ថោតិ អាហា “អយំ និព្ពត្តិគតិ នាមា”តិ។

យស្ស ឧប្បជ្ជតិ, តំ ព្រហ្មញ្ញោ ឯវ ឧប្បជ្ជតិ អយោ, សុខំ។ នត្ថិ ឯត្ថ
អយោតិ និរយោ។ តតោ ឯវ រមិតព្ពំ អស្សាទេតព្ពំ តត្ថ នត្ថិ ធន្យេត្ថោ អាហា
“និវតិអត្ថេន និរស្សាទដ្ឋេន និរយោ”តិ។ តិវិយំ អញ្ញតាតិ ទេវមនុស្សាទយោ
វិយ ឧទ្ធុ ធីយា អហុត្វា តិវិយំ ធីយាភិ អត្ថោ។ បកដ្ឋតោ សុខតោ អយនំ
អបគមោ បេច្ឆកាវោ, តំ បេច្ឆការំ បត្តានំ វិសយោតិ បេតយោនិមេវ វទតិ។
មនសោ ឧស្សន្ទត្ថាតិ សតិស្វរការព្រាហ្មចរិយយោគ្យតាទិគុណាវសេន
ឧបចិតមាទសតាយ ឧក្កដ្ឋគុណចិត្តតាយាតិ អត្ថោ។ អយំ បនត្ថោ
និប្បវិយាយតោ ជម្ពុធិបវាសីវសេន វេទិតញ្ញោ។ យថាហា - “តីហិ, ភិក្ខុវេ,
ហំនេហិ ជម្ពុធិបិកា មនុស្សា ឧត្តរកុរុកេ មនុស្សេ អធិគ្គណ្ឌន្តិ ទេវេ ច
តាវតីសេ។ កតមេហិ តីហិ? សូរា សតិមន្តោ ឥធម ព្រាហ្មចរិយវាសោ”តិ (អ. និ.
៩.២១)។ តេហិ បន សមាទ្យចាទិតាយ សន្និ បរិត្តធិបវាសីហិ
ឥតរមហាធិបវាសិនោបិ មនុស្សាតេវ បញ្ញាយីសុ។ លោកិយា បន “មនុសោ

អបច្ចុកាវេហំ មនុស្ស” តិ វេទន្តិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្តារោ បន
បរមត្ថធិបនិយំ វិមានវត្ថុសំវណ្ណានាយំ (វិ. វ. អដ្ឋ. ៣) វុត្ថនយេន គហេតញ្ញោ។
អាទុកាវេហំ តិ ទេវានុការវសង្ខាតេហិ ឥទ្ធិវិសេសេហិ។ តត្ថ កាមា ទេវា
កាមគុណេហិ ចេវ ឥទ្ធិវិសេសេហិ ច ឥតេវ ឥទ្ធិវិសេសេហោវ ទិព្ពន្តិ កិឡន្តិ
ដោតន្តិ, សរណាន្តិ វា គម្មន្តិ, អភិត្តវិយន្តិ វា ទេវាតិ។

តិរច្ឆានយោនិព្វាតិអាទិស្វតិ ឯត្ថ តិរច្ឆានយោនិបេត្តិវិសយគ្គហណោន
ខន្ធានំ ឯវ គហណំ តេសំ តាទិសស្ស បរិច្ឆិន្ទស្ស ឌីកាសស្ស អការតោ។ យត្ថ
វា តេ អរញ្ញសមុទ្ធបព្ពតាទិកេ និពទ្ធវាសំ វសន្តិ, តាទិសស្ស ហ៊ានស្ស វសេន
ឌីកាសោមិ គហេតញ្ញោ។ និរយូបគាធិហិ សត្តេហិ មគ្គិតព្ពតោ មគ្គោ
បដិបទ្ធិតព្ពា បដិបទា ចាតិ តំ តំ កម្មមេវ វុត្ថន្តិ អាហា “ឧកយេនបី” តិអាទិ។
យថា ច បដិបន្នោតិ ឥមិនា តស្ស កម្មស្ស កតូបចិត្តាការមាហា។ ឯត្ថ ច
និរយកាមិព្វា មគ្គំ និរយកាមិនិព្វា បដិបទន្តិ ឥមិនា សាធារណតោ
និរយសំវត្ថនិយំ កម្មំ វត្ថា បុន តំ តំ សន្តានបតិភតាយ អសាធារណាតំ
ទស្សេតុំ “យថាបដិបន្នោ” តិអាទិ វុត្ថន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ វិនិបតន្តិ វិវសា, វិរូបំ វា
និបតន្តិ។ កស្មា បនេត្ថ បញ្ចកតិបរិច្ឆេទកញ្ញាណំ ទស្សេន្តោ ភគវា
“និព្វានព្វាហា” តិអាទិមាហាតិ អនុយោគំ សន្ធាយាហា “ឥទំ បទា” តិអាទិ។ ន ហិ
ភគវា អត្តនោ ពុទ្ធសុពុទ្ធតំ វិភាវេន្តោ សាវសេសំ កត្វា ទេសនំ ទេសេតិ។

បញ្ចកតិវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ព្យាណាបវត្តាការវណ្ណានា

១៥២. ព្យាណាបវត្តាការន្តិ ព្យាណាស្ស បវត្តិអាការំ, ព្យាណាស្ស វា
បវត្តិបការំ។ ឯកន្តុទុក្ខាតិ ឯកន្តេន ទុក្ខា អច្ចន្តទុក្ខា។ តា បន សព្វកាលំ

ទុក្ខា សុខាលយេនបិ អសម្មិស្សតិ ទស្សន្តោ អាហា “និច្ចទុក្ខា និរន្តរទុក្ខា” តិ។
ពហុលាតិ អតនុកា, មហន្តាតិ អត្ថោ។ តិព្ពាតិ វា តិខិណ្ឌា។ ខរាតិ កក្ខដ្ឋា។
កដុកាតិ វា អនិដ្ឋា។ កស្សតិ ខណីយតីតិ កាសុ, អាវាដោ។ កសីយតិ
ចីយតីតិ កាសុ, រាសិ។ ដុនន្តិ ធូហិ ហត្ថហិ អដ្ឋារាទិ ឧត្តិបិទ្វា បដិវាតំ
ឌីដុនន្តិ, តេន តេសំ សកលសរីរំ ឧប្បតិ។ តេនាហា “បរិទឡកត្តា” តិ។
បុរិសប្បមាលំ ចោរិសំ។ ឯកបថេនេវាតិ ឯកមគ្គត្ថតេនេវ។
អនុក្កមនិយេនាតិ ឧក្កមិតុំ អបក្កមិតុំ អសក្កណោយេន។

ននុ ច ទិព្ពចក្ខុញ្ញាណំ បច្ចុប្បន្នវណ្ណារម្មណំ, តេន កងំ រូបន្តរសមដ្ឋី និរយេ
និព្ពត្តសត្តំ “អយំ សោ” តិ ជាតាតីតិ ចោទនំ សន្ធាយាហា “តត្ថ
កិញ្ញាបិ” តិអាទិ។ យថាកម្មបកញ្ញាណេន “អយំ សោ” តិ សល្លក្ខេតិ, តស្ស
បន ទិព្ពចក្ខុអាទុកាវេន បត្តព្ពត្តា “ទិព្ពចក្ខុពលំ នាម ឯតន្តិ វុត្តំ។

បុរិមនយេនេវាតិ “ក្ខេបក្ខេបាវិយ តិវច្ឆានយោនិ ទដ្ឋញ្ញា” តិអាទិនា
អដ្ឋារកាសុបមាយំ វុត្តនយេនេវ។ ទុក្ខា វេទនា ពហុលា ឯតាស្វតិ
ទុក្ខពហុលា។ ពហុលបត្តបលាសោតិ អវិរឡតនុវិបុលបណ្ណោ។ សុខបរិភោគំ
មហាចាសាទំ ទស្សតុំ “ទីយចាសាទោ” តិ វុត្តំ ចតុរស្សចាសាទាទីនំ
ខុទ្ទកត្តា។ ឧណ្ណាមយអត្ថរណេនាតិ ឧណ្ណាមយលោហិតអត្ថរណេន។ ឧត្តរំ
ឧបរិភោគំ នាទេតីតិ ឧត្តរច្ឆនោ, វិតានំ។ តំ បន លោហិតវិតានំ ឥធាធិប្បេតន្តិ
“រត្តវិតានេនា” តិ វុត្តំ។

អបរភាគយោជនាតិ ចាឡិយំ “អបរេន សមយេនា” តិ វុត្តស្ស
អបរភាគស្ស យោជនា។ សា បន ឯកទេសេន បុរិមភាគេ វុត្ត ឯវ សុវិញ្ញេយ្យា
ហោតីតិ “យថា សោ” តិអាទិមាហា។ មគ្គារុទ្ធិមេវាតិ មគ្គំ ឧបកតមត្ថមេវ។

និយមភាវាវតិ “ធិព្ពចក្កនាវ បស្សតី” តិ និយមស្ស អភាវាវា “ធិព្ពចក្កនាវ បស្សិស្សតី” តិ ឥទំ ន អនុត្តរសុខានុករនស្ស ធិព្ពចក្កកោចរត្តា វុត្ថំ,
អនាគតស្ស បន តស្ស ធិព្ពចក្កបរិកណ្ឌាភូតេន អនាគតំសញ្ញាលោន
ធស្សនមេវាតិ ការណ្ឌបចារេន វុត្ថំ។ ចាឡិយំ បន “ចេតសា ចេតោ បរិច្ច
បជាធាមិ” ច្នេវ វុត្ថំ។ “អត្ថតោ បន ធានា ហោតី” តិ សង្ខេបតោ វុត្ថមត្ថំ វិវិវត្ថំ
“នេវលោកសុខំ បី” តិ អាធិ វត្ថោ យថាធស្សិតឧបមាហិបិ អយមត្ថោ ចាកដោ
ឯវាតិ ធស្សេន្តោ “ឧបមាយម្មី” តិ អាធិមាហា។ គោត្រភុញ្ញាណុប្បាធនតោ
បជ្ជាយ និរោធិំ បស្សិត្វា ឧប្បន្នមគ្គជលបច្ចវេក្ខណាវសេន ចេវ បរតោ
ជលសមាបត្តិសមាបជ្ជនវសេន ច អរិយសាវកោ និរោធន សយិតោវិយ
ហោតិ តធិបស្សយេនេវ បវត្តនតោតិ អាហ “និរោធសយនវរគត” ត្ថិ។
តេនាហ “ធិព្ពនា... បេ... បស្សតី” តិ។

ញ្ញាណបវត្តាការវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ទុក្ខរការិកាធិសុទ្ធិវណ្ណានា

១៥៥. បុច្ឆានុសន្ធិអាធិអនុសន្ធិត្ថយតោ អញ្ញត្តា “ចាដិយេក្កំ
អនុសន្ធិវសេនា” តិ វុត្ថំ។ ន កេវលំ “ទុក្ខរការិកាយ សុទ្ធិ ហោតី” តិ
ឯវលទ្ធិកោ ឯវ, អថ ខោ ទុក្ខរចារីសុ អភិប្បសន្នោតិ ធស្សេតុ “អបិចា” តិ អាធិ
វុត្ថំ។ ចតុកុណ្ឌិកោតិ ទ្វីបា ចាធម៌ា ហត្ថេហិតិ ចតុបិ អង្កេហិ កុណ្ឌានកោ
អាហិណ្ឌានកោ។ ធមានិកិណ្ឌន្តិ ភូមិយំ ខិត្តំ។ ភក្ខុសន្តិ អាហារំ។

មច្ឆរិយមលាធិចាបធម្មវិគមនតោ មេត្តាធិគុណានុព្រហ្មានតោ ច ព្រហ្មំ
សេដ្ឋំ ចរិយន្តិ ព្រហ្មចរិយំ, ធានំ។ តថា ហិ តំ ភក្ខវតា បណ្ឌិតបញ្ញត្តំ វុត្ថំ។ ឯវ
សេសេសុបិ យថាវហំ ព្រហ្មចរិយបរិយាយោ និទ្ធាវេត្វា វត្តព្ពោ។ កិណ្ឌ កិធិសំ។

វត្តិ សមាធិន្តវត្ថុ។ សុចិណ្ឌាស្សតិ សុដ្ឋចិណ្ឌាស្ស បុញ្ញស្ស។ ឥទ្ធិតិ អាទុកាវោ។
ដុត្តិ វត្តាភរណោភាសសមុជ្ឈលា សវីរប្បភា។ ពលវីរិយបបត្តិ
កាយពលេន ចេវ ឧស្សហេន ច សមន្នាគមោ។

តេន ចាណិ កាមទទោតិ តេន អទ្ធិកានំ ឧបគច្ឆន្តានំ ហត្ថំ បសារេត្វា
អសញ្ញសេដ្ឋិនោ ធានជ្ជានទស្សនមយេន បុញ្ញេន ឥទានិ មញ្ញំ ហត្ថោ
កប្បរុក្ខោវិយ កាមទទោ ឥទ្ធិតិ ឥទ្ធិតទាយី, កាមទទោ ហោន្តោ ច មធុស្សវោ
ឥដ្ឋវត្ថុវិស្សជ្ជនកោ ជាតោ។ តេន មេ ព្រហ្មចរិយេនាតិ តេន មម
យថាវុត្តកាយវេយ្យវដិយ កម្មសម្ពាទេន សេដ្ឋចរិយេន។ បុញ្ញន្តិ បុញ្ញដលំ។
តម្បី ហិ បុដ្ឋសភាវតោ, ឧត្តរឋនលោបេន វា “ឯវមិទំ បុញ្ញំ បវឡតិ” តិអាទីសុ
(ឱ. និ. ៣.៨០) “បុញ្ញ” ន្តិ វុច្ឆតិ។

បញ្ច សិក្ខាបទានិ សមាហជានិ បញ្ចសិក្ខាបទំ យថា “តិកវំ, តិសកជ” ន្តិ
ច។ ព្រហ្មចរិយស្មិន្តិ ធម្មទេសនាយ។ សា ហិ វិនេយ្យានំ ព្រហ្មភាវាវហនតោ
ព្រហ្មំ សេដ្ឋំ ចរិយំ, ព្រហ្មនោ វា ភគវតោ វា ចសិកំ ចរិយន្តិ “ព្រហ្មចរិយ” ន្តិ
វុច្ឆតិ។

សហស្សំ មច្ចហាយិនន្តិ សហស្សមត្តា អវហត្តសមធិគមេន
មច្ចវិសយាតិក្កមេន មច្ចបហាយិនោ ជាតា។ ព្រហ្មចារី ភវិស្សមាតិ ឯត្ថ យេន
ព្រហ្មចរិយេន តេ ព្រហ្មចារិនោតិ វុច្ឆន្តិ, តំ ព្រហ្មចរិយំ និទ្ធាវេត្វា អាហ
“មេជុនិវតិ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុត្តា” តិ។

នាតិក្កមាមាតិ ន អតិចរាម អគមនិយជ្ជានេបិ ឥតវត្ថាបិ ន វីតិក្កមាម។
តេនាហ “អញ្ញត្រ តាហិ ព្រហ្មចរិយំ ចរាមា” តិ។ អម្ពន្តិ អម្ពាភំ។

អត្តធម្មនវសេនាតិ យថាបដិញ្ញំ អរហន្តានំ អនុករណាការេន
បវត្តចិត្តធម្មនវសេន, មនច្ឆដ្ឋានំ ឥន្ទ្រិយានំ ធម្មនេនាតិ អត្ថោ។
សិខាប្បត្តសេដ្ឋចរិយតាយ អរិយមគ្គោ ព្រហ្មចរិយំ។ ព្រហ្មំ សេដ្ឋំ ចរតិ
ឯតេនាតិ ព្រហ្មចរិយំ, សត្តសាសនំ។

អតរមាធានន្តិន តរមាធានំ ទេសកាលំ ឧទិត្តន្តានំ។ ជលាសារ
សមិជ្ឈតីតិ សុទុល្លភជលេបិ អាសា សម្មាបយោកមន្ទាយ សមិជ្ឈតិ ឯវ។
វិបក្កព្រហ្មចរិយោស្មីតិ វិសេសេន និប្បន្នបណីតជ្ឈាសយោ
បរិបុណ្ណឧឡារមនោរថោ។ សោ ហិ សេដ្ឋមនោសមាចារតាយ
ព្រហ្មចរិយបរិយាយេន វុត្តោ។

ឥធមេវ សុត្តំ អាគតជ្ជានន្តិ អធិប្បាយោ តេបិជកេ ពុទ្ធវចនេ ឥធមេវ
សុត្តបទំ “វិរិយំ ព្រហ្មចរិយ”ន្តិ អាគតជ្ជានន្តិ អត្ថោ។ វិរិយញ្ញំ តស្មី វិសយេ
ឧត្តមំ បរមុក្កំសគតំ តាទិសចរិយាហេតុ ចាតិ ព្រហ្មចរិយន្តិ ឥធម វុត្តំ។
ចតុវដ្តសមន្នាគតន្តិ ចតុព្ពិធទុក្ករកិរិយាយ សាធកស្ស ចតុព្ពិធស្ស អត្តនោ
បវត្តិអាការស្ស វសេន ចតុវដ្តសមន្នាគតំ។

កោចិ ធិន្ទភិន្ទបដបិលោតិកធរោ ទសន្តយុត្តស្ស វត្តស្ស អភាវតោ
និទ្ទេលោតិ វត្តព្ពតំ លកេយ្យាតិ តំ និវត្តេន្តោ អាហា “នត្ថោ”តិ។ ឯវំ អកាសី,
ឯវម្មិ សត្តបិណ្ឌ មា អហោសីតិ អធិប្បាយោ។ យថា “អភិបាជំ ន
សាទិយាមី”តិអាទិ (ម. និ. ១.១៥៥) ភិក្ខាបរិយេសនេ ឧក្កជ្ជចារិតាទស្សនំ, ឯវំ
“នឯហិ ភទ្ទន្តិកាទិកាវោបី”តិ គហោតព្ពំ។ បុរិសន្តរគតាយាតិ
បុរិសសមីបគតាយ។ សំកិត្តិយន្តិ ឯតាយាតិ សំកិត្តិ, កាមវាសិអាទីហិ
សមុទាយវសេន ករិយមានកិរិយា។ ឥធម បន ភត្តសំកិត្តិ អធិប្បតាតិ អាហា
“សំកិត្តេត្វា កតភត្តេស្ស”តិ។ ធនន្តិ តាយាតិ ធន្តិ។ ឯកាហំ អន្តរភូតំ ឯតស្ស

អត្ថិតិ ឯកាហិកំ។ ឯស នយោ សេសបទេសុបិ។ ឯកាហាវារេនាតិ
ឯកាហិកាវារេន។ “ឯកាហិក”ន្តិអាទិនា វុត្តវិធិមេវ បដិចាជិយា បវត្តការំ
ឧស្សេតុំ បុន វុត្តំ។ តេនាហា “ឥតិ ឯវ្រូប”ន្តិអាទិ។

ឯវកតិណាទីនិ វាតិ ឯវកតិណាទីនិ គន្ធិត្វា កតនិវាសនាទិ ធរទុស្ស្យនិ,
និហ័នទុស្ស្យនិទិ អត្តោ។ តត្តាវុតានន្តិ តន្តំ បសារេត្វាវីតានំ។
បកតិកណ្ណាកេតិ សលាកកណ្ណាកេ។

១៥៦. នេកវស្សគណាសញ្ញាតន្តិ អនេកវស្សសម្មហសញ្ញាតំ។ ននុ ច
ឥនានេវ “សាយតតិយកម្ម្យ ឧទកោរោហនាធុយោគមនុយុត្តោ”តិ វុត្តំ,
“នេកវស្សគណិកំ រដោជល្លំ កាលេ សន្និចិត”ន្តិ ច, តទុកយំ ឯកស្មី កបំ
សម្ពវត្ថិតិ អាហា “ឥទំ អត្តនោ រដោជល្លកវតសមាទានកាលំ សន្ធាយ
វទតិ”តិ។ ឯតេនេវ “អចេលកោ ហោមី”តិ វុត្តអចេលកបដិញ្ញា, “សាលានិបិ
ជារមី”តិអាទិនា វុត្តនន្ទកបដិញ្ញា, តត្តាបិ សាលា-មសាលា-ធរទុស្ស្យនិ-និវត្ត-
បដិញ្ញា ច អវិវុទ្ធាតិ ឧដ្ឋព្វា តស្មី តស្មី កាលេ តថា តថា បដិបន្នត្តា។ តេតិ
អចេលកា។ សង្ឃាតន្តិ សព្ពសោ យាតំ។ តេនាហា “វធជ”ន្តិ។ សីលវា នាម នត្ថិ
“អនភិសន្និកម្ម្យ ចាបំ ហោតិ”តិ ឯវំលទ្ធិកត្តា។ សីលំ អធិដ្ឋាយាតិ ឥទំ
បដិក្កមនកិរិយំ សន្ធាយ វុត្តំ។

ចាសណ្ណាបវគ្គហណត្តាយាតិ ចាសណ្ណាសុ អសារសារភាវីមំសនត្តាយ។
តំ បព្ពជ្ជន្តិ អាជីវកបព្ពជ្ជំ។ វិកជភោជនេតិ វិកតភោជនេវិរូបភោជនេ។
តេនាហា “អបកតិភោជនេ”តិ។

១៥៧. ភីសនកតស្មិន្តិ ភាវសាធនភាវី ឥទំ បទន្តិ អាហា “ភីសនកតស្មី
ភីសនកកិរិយាយា”តិ។ “ភីសនកតស្មី”ន្តិ វុត្តព្ពេ ឯកស្ស ត-ការស្ស លោហោ

ធនដ្ឋញ្ញោ។ យេតុយ្យគ្គហណំ លោមវន្តវសេនបិ យោជេតព្ពំ, ន លោមវសេនាតិ
អាហា “ពហុតវានំ វា” តិអាទិ។

សុ-សន្តេ ឱ-ការស្ស ឱ-ការំ កត្វា ចាឡិយំ “សោតត្ថោ” តិ វុត្តន្តិ តទត្ថំ
វិវរន្តោ “សុតត្ថោ” តិ អាហា។ សុដ្ឋអវតត្ថោតិ វា សោតត្ថោ។ សោសិន្នោតិ
ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ សុទ្ធវិសនត្ថាយាតិ សំសារសុទ្ធិកវេសនត្ថាយ។

វិហារស្មិន្តិ បច្ចេត្ត ភុម្មវចនន្តិ អាហា “វិហារោ ឯវ ហិ វិហារស្មិន្តិវុត្ថោ” តិ។
តេនេវ ចាតិ តេនេវ វិភត្តិវិបល្លាសវសេន។ ឯវំ អត្ថោតិ អយំ ឯវំ
លិង្គិវិបល្លាសវសេន អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។ ទុក្ខប្បត្តោតិ អានេត្វា សម្ពន្ធា។
សព្វត្ថាតិ សុខទុក្ខេ លាភាលាភាទិកេ ច។ តុលិតោតិ តុលាសទិសោ។

ទុក្ខរការិកាទិសុទ្ធវិវរន្តោ និដ្ឋិតា។

អាហារសុទ្ធវិវរន្តោ

១៥៨. សុដ្ឋិតុន្តិ សំសារតោ សុដ្ឋិតុ។

១៥៩. អាសីតិកបញ្ចានីតិ អាសីតិកបិដ្ឋិបញ្ចានិ, “កាឡបញ្ចានី” តិ វេទន្តិ។
បញ្ចានំ មជ្ឈេ។ ឧន្ទតុន្ទតានីតិ មំសេ មិលាតេ ទ្វិន្នំ សន្និទំ អន្តរេ
វាតេនុទុមាតធមនីជាលតាយ ឧន្ទតានិ ឧន្ទតានីតិ។ អានិសទន្តិ អានិសទជ្ជានំ។
និសិន្នជ្ជានន្តិ បំសូហិ, វាលិកាហិ វា និចិតំ និសិន្នជ្ជានំ។ សរចោធ្វេនាតិ សរស្ស
ចោធ្វេប្បទេសេន, សរចោធ្វេសញ្ញាតេន វា មគ្គេន។ អក្កន្តិ អក្កន្តជ្ជានំ។
តក្កកោឡិកសទិសានំ, សរិរយំសនត្ថំ កត កុរុវិទ្ធកោឡិកានំ វា អារឡិ
វដ្ឋនាហារោ។ វំសតោតិ បិដ្ឋិវំសតោ។ មណ្ឌលេតិ ភិត្តិចាទានំ មត្តកេ
ឋបិតមណ្ឌលកេ សីសគ្គេន បតិជ្ជហន្តិ។ ន ឯវំ ជាសុឡិយោតិ យថា យថា

វុត្តតោចានសិយោ បបតា តិដ្ឋន្តិ, ន ឯ ឯ ពោធិសត្តស្ស ជាសុកាបិ បបតា បិតា។

ឱក្ខាយិកាតិ អវក្ខាយិកា, ហេដ្ឋា ហុត្វា និដ្ឋការេន បញ្ញាយមាណ។
ឯវុត្តាតិ យថាវុត្តរូបា, និដ្ឋតរាតិ អត្ថោ។ យាវ បិដ្ឋិកណ្ណកំ អល្លីនា ហោតិ តិ
មយ្ហំ ឧទរច្ឆវី យាវ បិដ្ឋិកណ្ណកំ, តាវ តំ អាហាច្ច បិតត្ថា អល្លីនា ហោតិ
ឧទរិយស្ស បរិក្ខយេន អន្តានញ្ច សុដ្ឋមិលាតតាយ។ ភារិយភារិយាតិ គរុតរា។
សហឧទរច្ឆវី បិដ្ឋិកណ្ណកំ, សហបិដ្ឋិកណ្ណកំ ឧទរច្ឆវីន្តិ យោជនា។ នេវ និក្ខមតិ
អាហារសន្និស្សយអាចោធាតុយា សព្វសោវិសុក្ខត្ថា។ បូតិមូលានីតិ
លោមមូលានំ បរិព្រហនកេ មំសេ លោហិតេ ច បរិក្ខីណោ តានិ សុក្ខានិ
ហ្មានតោ ភដ្ឋានិ អភារេនេវ “បូតិមូលានី” តិ វុត្តានិ។ តេនាហ “តស្ស
បនា” តិ អាទិ។

អធិគតាតិ ឥនានិ អធិគតា។ យថា ឯតរហិ វិបស្សនាបញ្ញាយ
អធិគតត្ថាតិ ឥមិនា កិញ្ចាបិ មហាពោធិសត្តា បរិចាកគតញ្ញាណា
វសីភូតជ្ឈានាភិញ្ញាវិបស្សនាយ បរិកម្មំ ករោន្តិ, យថា ច នេសំ ចរិមកវេ
វិបស្សនាចារោ, ន តថា តនាតិ ធស្សេតិ។ ឯតទេវាតិ យំ យេន វុត្តំ អត្ថជាតំ,
ឯតទេវ ឯត្ថ ឯតស្មី ចាបបទេសេ យុត្តំ បុព្វេនាបរំ អវិវុជ្ឈនតោ។ ឥតរថាតិ
ភិក្ខុហិ វុត្តប្បការេន អនន្ទរូចោ សិយា “ឥមិស្សា” តិ វុត្តាយ អញ្ញត្ថេ។

អាហារសុទ្ធិវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សំសារសុទ្ធិអាទិវណ្ណានា

១៦០. សំសារេនាតិ អបរាបរំ ចវនុបបដ្ឋនវសេន ភវេសុ សំសរណោន។ យំ
សន្ធាយ វុត្តំ -

“ឧទ្ទានព្យា បដិចាជិ, ឆាតុអាយតនាន ច;
អញ្ជោច្ឆិដ្ឋំ វត្តមាធា, សំសារោតិ បវុច្ឆតិ” តិ។ (វិសុទ្ធិ. ២.៦១៩; ធី. និ. អដ្ឋ.
២.៩៥; សំ. និ. អដ្ឋ. ២.២.៦០; អ. និ. អដ្ឋ. ២.៤.១៩៩; ធរ. ស. អដ្ឋ.
និទានកថា; វិភ. អដ្ឋ. ២២៦; សុ. និ. អដ្ឋ. ២.៥២៣; ឧទា. អដ្ឋ. ៣៩; ឥតិវុ.
អដ្ឋ. ១៤, ៥៨; ថេរគា. អដ្ឋ. ១.៦៧, ៩៩; ពុ. វិ. អដ្ឋ. ៥៨; ចូឡនិ. អដ្ឋ. ៦;
បដិ. ម. អដ្ឋ. ២.១.១១៧; វិសុទ្ធិ. មហាជី. ១.១២៧; អ. និ. ជី. ២.៤.៩;
សាវត្ថ. ជី. ១.១);

ពហុកន្តិ ពហុកាលំ ពហុកូត្តំ។ ឧបបដ្ឋិតាតិ តត្ថ តត្ថ ភវេ និព្ពត្តិតា។
អាវាសេនាតិ តស្មី តស្មី សត្តាវាសេ អាវសនេន និព្ពត្តិតា ជីវនេន។ ឧទ្ទាយេវ
វុត្តា តេសំយេវ បវត្តិវិសេសស្ស តេន តេន បរិយាយេន វុត្តត្តា។ ពហុយាគេតិ
អជស្វករគោមាយាធិកេ ពហុវិដេ មហាយញ្ញេ។ ពហុអគ្គីតិ
វាចាបេយ្យាធិវសេន អន្តមសោ ចាកយញ្ញាធិវសេន ច ពហុកេបិ អគ្គី
បរិចរណេន។

១៦១. ពាលធារកោបិ “ធម្មារោ” តិ វុច្ឆតិ តតោ វិសេសនត្ថំ “យុវា” តិ
វុត្តំ។ អតិក្កន្ធបឋមវយា សត្តា សភាវេន បលិតសិរា ហោដ្ឋិតិ បឋមវយេ
បិតភារំ ធស្សេតុំ “សុសុកាឡុកេសោ” តិ វុត្តំ។ ជរាជិណ្ឌោតិ ជរាយ ជិណ្ឌោ, ន
អកាលិកេន ជរាយ អភិក្ខតោ។ ឧក្កំសគតពុទ្ធតាយ វុទ្ធោ។ តេនាហ “វឡិតា
បិតអដ្ឋបច្ឆដ្ឋោ” តិ, អាហោបរិណាហាវសេន វុទ្ធិវហិតោតិ អត្ថោ។
ជាតិមហាល្លកោតិ ជាតិយា មហាល្លកោ, ន ភោគបរិវារាធិហិតិ អត្ថោ។
អទ្ធកតោតិ ឯត្ថ អទ្ធសន្នោ ធីយកាលវាចិតិ អាហា “ពហុអធ្វានំ គតោ” តិ។
វយោតិ អាធិបទលោបេនាយំ និទ្ទេសោតិ អាហា “បដ្ឋិមវយ” តិ។
បទសតម្បិ... បេ.... សមត្ថតាតិ បទសតម្បិ បទសហស្សម្បិ

សោតបថមាគច្ឆន្តមេវ ឧគ្គហណាសមត្ថតា បរិគ្គហេតុំ សមត្ថតា។ អយព្វា
គតិយា ព្យាបារោតិ សក្ការិញ្ញាតុំ គហណាមត្ថការតោ។ តទេវាតិ បទសតម្បិ
បទសហស្សម្បិ។ អាធារណំ អបិលាបនវសេន បាធយេ ធារណំ។ ឧបនិពន្ធនំ
យថា ន បមុជ្ឈិហោតិ, តថា ឧបេច្ច អបរាបរំ និពន្ធនំ។ អយំ បទ សតិយា
ព្យាបារោតិ សក្ការិញ្ញាតុំ។ ចាឡិយព្វា “បរមាយ គតិយា ច សតិយា ច
ធិតិយា ចា”តិ វុត្ថំ, បរតោ ច “ឯវំ អធិមត្តគតិមន្តោ”តិ វុត្ថំ។ សមត្ថវិរយំ ធិតិ
នាមាតិ វិសិជ្ឈិសយំ ទស្សន្តោ យថាវុត្តសតិសមាយោកំ តស្ស ធិបេតិ។
តស្សាតិ យថាវុត្តគតិសតិធិតិហិ សុភធាតវចីបរិចិតស្ស បរិយត្តិធម្មស្ស
អាគមវសេន អត្ថទស្សនសមត្ថតា យុត្តិវសេន ការណទស្សនសមត្ថតា។

ទន្ធា (អ. និ. ដ៏. ៣.៩.៣៨) ថិវំ ធនុ ឯតស្សាតិ ទន្ធា ធន្វា, សោ ឯវ ឥធ
“ទន្ធាម្មា”តិ វុត្តោ។ បដិសត្តវិធមនត្ថំ ធនុំ កណ្ណាតីតិ ធនុគ្គហោ, សោ ឯវ
ឧសុំ សរំ អសតិ ឱបតីតិ ឥស្សាសោតិ អាហា “ធនុំ គហេត្វា បិតោ
ឥស្សាសោ”តិ។ ទិសហស្សបលំ លោហាទិការំ វហិតុំ សមត្ថំ ទិសហស្សថាមំ។
តេនាហា “ទិសហស្សថាមំ នាមា”តិអាទិ។ ទណ្ឌាតិ ធនុទណ្ឌា។ យាវ
កណ្ណាប្បមាណាតិ ធិយតោ យត្ថកំ កណ្ណាស្ស បមាណំ, តត្ថកេ ធនុទណ្ឌា
ឧត្តិកមត្តេ អាហេបិតោ ចេវ ហោតិ ជិយាទណ្ឌា, សោ ច ភារោ បថវិតោ មុច្ចតិ,
ឯវំ ឥធំ “ទិសហស្សថាមំ នាម ធនុតិ ទដ្ឋតំ។ ឧគ្គហិតសិប្បាតិ
ឧគ្គហិតធនុសិប្បា។ កតហត្ថោតិ ថិវតរំ លក្ខេសុ អវិវជ្ឈនសរក្ខេចា។
ព្រៀនិសោ បទ តត្ថ វសីភូតោ កតហត្ថោ នាម ហោតីតិ អាហា
“ចិណ្ឌាវសីភារោ”តិ។ កតំ រាជកុលាធិសុ ឧបេច្ច អសនំ ឯតេន សោ
កត្វាសនោតិ អាហា “រាជកុលាធិសុ ទស្សិតសិប្បា”តិ។ ឯវំ កតត្ថិ ឯវំ
អន្តោសុសិវករណាទិនា សល្លហុកំ កតំ។

ឡើយកេតិកិ ឧទិក្ខតិ។ ឯវំ សន្តេបិ តេសំ វារោ បញ្ញាយតិកិ តេសំ ភិក្ខុនំ
“អយំ បឋមំ បុច្ឆតិ, អយំ ទុតិយ”ន្តិអាទិនា បុច្ឆនវារោ តាទិសស្ស បញ្ញាវតោ
បញ្ញាយតិ សុខុមស្ស អន្តរស្ស លព្ពនតោ។ ពុទ្ធានំ បន វារោតិ ព្យាទិសេ ថានេ
ពុទ្ធានំ ទេសនាវារោ អញ្ញេសំ នបញ្ញាយនតោ ពុទ្ធានំយេវ បញ្ញាយតិ។ ឥទានិ
តមេវ បញ្ញាយនតំ យុត្តិកោ ទស្សន្តោ “វិទត្តិចតុរង្គុលធាយ”ន្តិអាទិមាហ។
អច្ឆរាសជ្ឈាជមត្ត ខណោ អនេក-កោដិសហស្ស-ចិត្តបវត្តិសម្ភវតោ
“វិទត្តិចតុរង្គុលធាយំ អតិក្កមនតោ បុរេតវំយេវ ភគវា...បេ.... កថេតី”តិ វត្ថា
តតោលហុតរាបិ សត្តុ ទេសនាបវត្តិ អត្តវាតិ ទស្សន្តោ “តិដ្ឋន្តុ វា តាវ
ឯតេ”តិអាទិមាហ។ ឥទានិ តត្ថ ការណំ ទស្សន្តុ “កស្មា”តិអាទិ វុត្តំ។
សោឡស បទានិ កថេតីតិ ឯតេន លោកិយជនស្ស ឯកបទុច្ឆារណាក្ខណោ
ភគវា អជ្ឈីសសតបទានិ កថេតីតិ ទស្សតិ។ ឥទានិ តស្សបិ ការណំ
ទស្សន្តុ “កស្មា”តិអាទិ វុត្តំ។

ធម្មោតិ ចាឡិ។ បដ្ឋតិ អត្តោ ឯតេនាតិ បទំ, តទត្តោ។ អត្តំ ព្យញ្ញេតិកិ
ព្យញ្ញនំ, អក្ខរំ។ តញ្ញា បទវាក្យក្ខរភាវេហិ បរិច្ឆិដ្ឋមាទំ តំ តំ អត្តំ ព្យញ្ញេតិ
បកាសេតិ។ តេនាហ “ធម្មបទព្យញ្ញនន្តិ ចាឡិយា បទព្យញ្ញនំ, តស្ស តស្ស
អត្តស្ស ព្យញ្ញនកំ អក្ខរ”ន្តិ។ ឯតេន អបរាបរេហិ បទព្យញ្ញនេហិ សុចិរម្បិ
កាលំ កថេន្តស្ស តថាភតស្ស ន កទានិ តេសំ បរិយាទានំ អត្តិកិ ទស្សតិ។
បញ្ចំ ព្យាករោន្តិ ឯតេនាតិ បញ្ញាព្យាករណំ, តថាបវត្តបដិកានំ។
អបរិក្ខយបដិកានា ហិ ពុទ្ធា ភគវត្តោ, យតោ វុត្តំ “នត្ថិ ធម្មទេសនាយ
ហានី”តិ (ធិ. និ. ដី. ៣.១៤១, ៣០៥; វិភ. មូលដី. ១.សុត្តន្តកាជនីយវណ្ណានា)។
តេនាហ “ឥមិនា កី ទស្សេតី”តិអាទិ។ តថា អាសន្នបរិនិព្វានស្សបិ ភគវតោ
ទេសនាយ ឥតរាយ ច វិសេសាតារោតិ បឋមពុទ្ធវចនម្បិ មជ្ឈិមពុទ្ធវចនម្បិ

បង្ខំមតុទ្ធុវចនម្បី សធិសមេវ។ អាសីតិកវស្សតោ បវំ បញ្ចមោ
អាយុកោដ្ឋាសោ។

១៦២. កាមព្យោត្ត ភកវតា នាគសមាលត្ថេរស្ស
អច្ឆរិយអព្ពតបវេទនមុខេន អត្តនោ លោមាណំ ហជ្ជការស្ស បវេទិតត្តា
“លោមហំសនបរិយាយោ”តិ នាមំ ភហិតំ, តថាបិ សព្ពញ្ញតញ្ញាណាទិ-
អនញ្ញសាធារណញ្ញាណានុការ-វិការនាទិវសេន សោឡសសម្មហតោ
សីហនាទស្ស នននេន ទេសនាយ បវត្តិតត្តា “មហាសីហនាទោ”ត្វេវ
សង្កឹតិការមហាថេរេហិ នាមំ បបិតន្តិ ទដ្ឋត្ថំ។

មហាសីបាទាទស្សត្តវល្លាឆាយ លីនត្តប្បកាសនា សមត្តា។

၈. မဟာဒုက္ခက္ခိယနုတ္တရလ္လောက

១២៣. តតោ បរន្តិ តិល្លា ជនានំ ឧបរិ សង្ឃោ ចតុវគ្គករណីយាទិកម្មេហិ
 បដិកម្មប្បត្តត្តា។ កាមំ គតោតិ វុច្ឆតិ កាមំ ឧទ្ទិស្ស គតត្តា, ឯវំ សាវត្ថី បរិសិតំ
 វិហារតោ និក្ខន្តា “បរិសីស្ស” តិ វុត្តា។ បរិញ្ញន្តិ បហានបរិញ្ញំ។ សា ហិ
 សមតិក្កមោ, ន ឥតរា។ រូបវេទនាសុបីតិ “រូចានំ បរិញ្ញំ, វេទនានំ បរិញ្ញំ” ន្តិ
 ឯត្តាបិ។ កាមំ សព្វេសំ តិ ត្ថិយានំ កាមាទិបរិញ្ញាបញ្ញាបនហេតុក្ខតោ
 សមយោ នត្ថិ, យេសំ បន អត្ថិ, តេ ឧចាទាយ “សកសមយំ ជានន្តា” តិ វុត្ថំ។
 “យតោ យតោ ខោ ភោ អយំ ភិក្ខុ វិវិច្ឆេវ កាមេហិ... បេ... បឋមំ ឈានំ
 ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ, ឯត្តាវតោ ខោ ភោ កាមានំ បរិញ្ញា ហោតី” តិ ឯវំ សរូបតោ
 បឋមជ្ឈានំ វិភាវេតុំ អសក្កោន្តាបិ កេវលំ អច្ឆន្តប្បហានសញ្ញាយ កាមានំ
 បរិញ្ញំ បញ្ញាបេយ្យំ បឋមជ្ឈានំ វេទនា។ តំ កិស្ស ហេតុ? តាទិសស្ស
 អាគមាទិគមស្ស ភាវតោ។ រូបវេទនាបរិញ្ញាសុបិ ឯសេវ នយោ។ វុច្ឆថា តិ

វុច្ចយ្យ។ ទុតិយបទេបីតិ “អនុសាសនិយា វា អនុសាសនិ”ន្តិ ឯវំ វុត្តវាក្យេបិ។
តេ កិរ ភិក្ខុ។

១៦៥. ន ចេវ សម្មាយិស្សន្តីតិ ន ចេវ សម្មនេវ បកាវេហិ គមេស្សន្តិ
ញាបេស្សន្តិ។ តេនាហ “សម្មាទេត្វា កថេតុំ ន សក្ខិស្សន្តី”តិ។ យស្មា
អវិសយេ បញ្ញោ បុច្ឆិតោ ហោតិ, តស្មា អាបដ្ឋិស្សន្តីតិ យោជនា។ សនេវកេតិ
អរូបនេវគ្គហណំ។ តេ ហិ លោកិយនេវេហិ ធិយាយុកតាទិនា ឧក្កដ្ឋា។
សមារកេតិ កាមាវចនេវគ្គហណំ។ សព្វាហ្មកេតិ រូចាវចនព្រហ្មគ្គហណំ។
សស្សមណាព្រាហ្មណិយាតិ ឯត្ថ សមណគ្គហណោន បព្វជិតេ,
ព្រាហ្មណគ្គហណោន ជាតិព្រាហ្មណោ, បុន នេវគ្គហណោន សម្មតិទេវេ,
មនុស្សគ្គហណោន អវសិជ្ជមនុស្សកាយំ បរិយាទិយតិ។
លោកបជាគ្គហណោន បន បយោជនំ អជ្ជកថាយំ ទស្សិតមេវ។ អញ្ញថា
អាវាធនំ នាម នត្ថីតិ ឥមិនា កាមរូបវេទនាសុ អស្សាទាទិនំ យាថាវតោ
អវពោធា ឯវ ឥតោ ពាហិរកានំ នត្ថិ, កុតោ បវេទនាតិ ទស្សេតិ។

១៦៦. ចិត្តាវាធនន្តិ យាថាវបវេទនេន បវេសំ ចិត្តស្ស បរិតោសនំ។
ពន្ធនដ្ឋេន គុណាតិ កាមរាគសំយោជនស្ស បច្ចយភាវេន វត្ថុកាមេសុបិ
ពន្ធនដ្ឋោ វុត្តោ, កោដ្ឋាសដ្ឋោ វា គុណដ្ឋោ ទដ្ឋញោ។ តវយន្តីតិ តវមាណ យន្តិ
គច្ឆន្តិ។ អតីតាទិភិទ្ទបឥមាទិវយា ឯវ ចិត្តតា វាសិភាវេន វយោគុណាតិ
គហិតាតិ អាហ “វាសដ្ឋោ គុណដ្ឋោ”តិ។ ចក្កុវិញ្ញេយ្យាតិ វា
ចក្កុវិញ្ញាណាតំធូរិកិវិញ្ញាណេហិ វិជានិតញា។ សោតវិញ្ញេយ្យាតិអាទីសុបិ
ឯសេវ នយោ។ ឥដ្ឋាវម្ពណាភូតាតិ សភាវេនេវ ឥដ្ឋាវម្ពណាជាតិកា,
ឥដ្ឋាវម្ពណាការំ វា បត្តា។ កមនីយាតិ កាមេតញ្ចា។ មនវឡនកាតិ មនោហរា។
ឯតេន បរិកប្បនតោបិ ឥដ្ឋការំ គណ្ហាតិ។ បិយជាតិកាតិ

បិយាយិតព្ភសភាវា។ កាម្មបសំហិតាតិ កាមរាគេន ឧបេច្ច សន្ធានិយា សម្ពុទ្ធា
(អ. និ. ដ៏. ៣.៦.៦៣) កាតព្វាតិ អាហា “អាម្ពណំ កត្វា” តិ។

១៦៧. សញ្ញំ វេហេត្វាតិ “ឥមស្មី អន្តរិកាទិបព្ពេ គហិតេ សតំ ហោតិ,
ឥមស្មី សហស្ស” តិអាទិនា សញ្ញាណំ កត្វា គណនា។ អន្ធិទ្ធកណនាតិ “ឯកំ
ទ្វេ” តិអាទិនា នវន្តវិធិនា នវន្តរគណនា។ បិណ្ឌាគណនាតិ
សន្តិលនបដុប្បាទនាទិនា បិណ្ឌិត្វា គណនា។ តេនាហា “ខេត្តំ
ឡិលោកេត្វា” តិអាទិ។ កសនំ កសីតិ កសិគ្គហលោន សញ្ញា កសិបដិពទ្វោ
ជីវិក្ខុចាយោ គហិតោតិ អាហា “កសីតិ កសិកម្ម” តិ។ ជង្គ្រវណិជ្ជាតិ
ជង្គ្រសត្តវសេន វណិជ្ជំ អាហា, ថលវណិជ្ជាតិ សកជសត្តវសេន។ អាទិ-សន្ទេន
នាវាបណាទិវសេន វេហារំ។ វណិប្បថោតិ វណិជមគ្គោ, ទានគ្គហណាវសេន
សំវេហារោតិ អត្តោ។ ឧស្សនំ អសនកម្មំ ឥស្សត្តំ, ជនុសិប្បន ជីវិកា, ឥធ បន
ឥស្សត្តំ វិយាតិ ឥស្សត្តំ, សត្តអាវុធជីវិកាតិ អាហា “អាវុធំ គហេត្វា
ឧបជ្ជានកម្ម” តិ។ ចោរោហិច្ឆាមច្ចកម្មាទិ រាជកម្មំ។ អាទិ-សន្ទេន
រថសិប្បខត្តវិជ្ជាសិប្បាទិ-វុត្តាវសេសំ មហាសិប្បំ ខុទ្ទកសិប្បញ្ញា សន្តិណ្ឌាតិ។
សីតស្ស បុរក្ខតោតិ សីតស្ស បុរតោ កតោ។ យោ ហិ សីតកាលេ
ជីវិកាហេតុ សីតលបទេសំ បក្ខន្ធាតិ, សោ វាឡមិកាទីហិវិយ សីតេន
បរិចាតិយមាណោ តេន បុរតោ កតោវិយ ហោតិ។ តេនាហា “សីតេន
ពាធិយមាណោ” តិ។ ឧណ្ហាស្ស បុរក្ខតោតិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ សរិត្វាតិ
សំសប្បិត្វា។ យដ្ឋិយមាណោតិ ហិសិយមាណោ ពាធិយមាណោ។ អាពាធនំ
អាពាធន, បិណ្ឌាតិ អត្តោ។ កាមហេតុតិ វា ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ យថា “វិសមំ
ចន្ទិមស្សរិយា បរិវត្តន្តិ” តិ (អ. និ. ៤.៧០)។ តថា សេសបទទ្វយេបិ។ តេនេវាហា
“កាមាណមេវ ហេតុ” តិ។ កាមាណំ ហេតុតិ ឯត្ត បុរិមបទាវធារណមយុត្តំ

តទព្វបច្ច័យបដិក្ខេបតិក្ខេបតោ, តថា ឧត្តរមនាវជារណំ កាមាណំ កនាចិ
អហេតុភាវស្សបិ សម្ពុតោ, តស្មា “ឧប្បន្នតិយេវា” តិ វុត្ថំ។

ឧដ្ឋហតោតិ ឥមិនា ឧដ្ឋានវីរិយំ វុត្ថន្តិ អាហា
“អាជីវសមុដ្ឋាបកវីរិយេនា” តិ។ តំ វីរិយន្តិ អាជីវិកសមុដ្ឋាបកវីរិយំ។
បុព្វេនាបរំ យដេន្តស្សតិ អារម្ភតោ បដ្ឋាយ និរន្តរំ បវត្តន្តស្ស។ ចិត្ត
ឧប្បន្នពលវសោកេន សោចតីតិ ចិត្តសន្តាបេន អន្តោ និជ្ឈាយតិ។ កាយេ
ឧប្បន្នទុក្ខេនាតិ តស្សវ សោកស្ស វសេន កាយេ ឧប្បន្នទុក្ខេន។
សោកុទ្ទេសេន តំ តំ វិប្បលបេន្តោ វា បរិទេវតិ។ ឧរំ តាឡេត្វាតិ វក្ខប្បទេសំ
បហិវិត្វា។ “មោឃ” តិ អាទិ បរិទេវនាការទស្សនញ្ចេវ
សម្មាហាបដ្ឋនាការទស្សនញ្ចេវ។ មេតិ វត្វា បុន នោតិ បុប្ផចនំ អត្តនោ
ឧភយថាបិ វោហិវិតព្ពតោ, ព្យាម្មន្ត្រវចនំ វា សោកវសេន។

១៦៨. ឥធិ កាមគ្គហណោនវិសេសតោ វុត្ថកាមា គហិតាតិ
កាមាទិគ្គហណំ កតំ, នានន្តិយតាយ បន កិលេសកាមោបិ គហិតោ ឯវ។
អសិចម្ពន្តិ ឯត្ថ ចម្ពគ្គហណោន ន កេវលំ ចម្ពមយស្ស, ចម្ពបរិសិទ្ធិតស្សេវ វា
គហណំ, អថ ខោ សព្វស្សបិ អារុដពាធកស្ស គហណាត្ថិ ទស្សេន្តោ
“ខេដកដលកាទីនី” តិ អាហា។ អាទិ-សន្តេន សរាទិសន្តេហោ។ ធនុកលាបំ
សន្និយ្ហិត្វាតិ ធនុញ្ចេវ ឧប្បត្វលិញ្ចា សន្និយ្ហិត្វា, ធនុទណ្ឌាស្ស ជិយាយ
តថាភាវករណាទិបិ (អ. និ. ដ៏. ៣.៥.៧៦) ធនុនោ សន្និយ្ហនន្តិ។ ទិដ្ឋំ សេនានំ
ព្យាបាសិវិជានេន វា ឧកតោព្យន្ត្រំ។ វិជ្ជោតលន្តេស្វតិ និសិតបីតដលតាយ
វិជ្ជោតនវសេន បរិវត្តមាទេសុ។

ចាការសមីចាតិសម្ពុតតាយ ចាការចាទា ឧបការិយោ, យា “ឧទ្ធាចា” តិ
វុច្ឆន្តិ។ សតទន្តេនាតិ អនេកសតទន្តកេន, យស្ស តិទិណទន្តានិ

អនេកសតានិ មូលានិ ហោន្តិ។ អតិការតាយ ធនវីសមត្ថាបិ ជនា ឧត្តិបិតុំ ន
សក្កោន្តិ, យន្តវសេន បន ឧត្តិបិត្វា ពន្ធិត្វា វេបេន្តិ។ តេនាហ
“អដ្ឋន្តាការេនា”តិអាទិ។ ឱមទ្ធន្តិតិ ឱជ្ឈបេន្តិ។

១៦៩. សន្ធិម្បិ ធិន្តន្តិ ចោវកាយ ជីវិតុកាមា។ និល្លោបន្តិ និស្សេសវិលោបំ,
ឯកំ បរិត្តំ គាមំ បរិវារេត្វា តត្ថ កិញ្ចិបិ គយ្ហបគំ អសេសេត្វា ករមរគ្គហណំ។
តេនាហ “មហាវិលោប”ន្តិ។ បន្តុបាធនកម្មំ អជីមគ្គេ វេត្វា អទ្ធិកានំ
វិលុម្បនំ។ បហារសាធនត្ថំ (អ. និ. ដ៏. ២.២.១) ឧណ្ហាប្បហារស្ស សុខសិទ្ធិអត្ថំ។
កញ្ជិតោ និព្ពត្តំ កញ្ជិយំ, អារនាលំ។ យំ “ពិលង្គ”ន្តិបិ វុច្ឆតិ, តំ យត្ថ សិញ្ញាតិ, សា
កញ្ជិយឧក្ខលិកា។ ពិលង្គថាលិកសទិសករណំ ពិលង្គថាលិយំ។
សីសកមាលំ ឧប្បាដេត្វាតិ អយោគុឡបវេសនប្បមាលំ ធិន្តំ កត្វា។
សន្ធិមុណ្ណាកម្មការណាន្តិ សន្ធិវិយ មុណ្ណាកម្មការណំ។

រាហុមុខកម្មការណាន្តិ រាហុមុខគត-សុរិយសទិស-កម្មការណំ។
ដោតិមាលិកន្តិ ដោតិមាលវន្តំ កម្មការណំ។ ហត្ថបដ្ឋោតិកន្តិ
ហត្ថបដ្ឋោតនកម្មការណំ។ ឯវកវត្ថកម្មការណាន្តិ ឯវកវត្ថសទិសេ
សរីរតោ ពទ្ធេ ឧប្បាជនកម្មការណំ។ ជីវកវាសិកកម្មការណាន្តិ សរីរតោ
ឧប្បាជិតពទ្ធិជីវកាហិ និវាសាបនកម្មការណំ។ តំ ករោន្តាយថា គីរតោ
បដ្ឋាយ ពទ្ធេ កន្តិត្វា កជិយមេវ វេបេន្តិ, ឯវំ គោប្បកតោ បដ្ឋាយ កន្តិត្វា
កជិយមេវ វេបេន្តិ។ អដ្ឋកថាយំ បន “កជិតោ បដ្ឋាយ កន្តិត្វា គោប្បកេសុ
វេបេន្តិ”តិ វុត្ថំ។ ឯណាយ្យកកម្មការណាន្តិ ឯណីមិគសទិសកម្មការណំ។
អយវលយានិ ធាតុតិ អយវលយានិ បដិមុញ្ចិត្វា។ អយសូលានិ កោដ្ឋេន្តិតិ
កប្បវណ្ណាកកោដិសុ អយសូលានិ បវេសេន្តិ។ ន្តិ តំ តថាកតកម្មការណំ
សត្តំ។

ពង្សិសម័សិកន្តិ ពង្សិសេហិ មំសុប្បាជនកម្មការណាំ។ កហាបណិកន្តិ
កហាបណាមត្តសោ ជិន្ននកម្មការណាំ។ កោដ្ឋន្តិ ជិន្នន្តិ។ ខាហបត្ថិកន្តិ
តច្ឆេត្វា ខាហវសិញ្ចនកម្មការណាំ។ បលិយបរិវត្តិកន្តិ បលិយស្ស វិយ
បរិវត្តនកម្មការណាំ។ ឯកាពង្សំ ករោន្តិ អយសូលស្ស កោដ្ឋនេន។
បលាលបីឋកន្តិ បលាលបីឋស្ស វិយ សរិរស្ស សំវេល្លនកម្មការណាំ។
ការណិកាតិ ឃាតនការកា។ បលាលវដ្ឋិវិយ កត្វាតិ យថា បលាលបីឋ
ករោន្តា បលាលវដ្ឋិ កត្វា សំវេល្លនវសេន ជំ (អ. និ. ដ៏. ២.២.១) វេថេន្តិ, ឯវំ
ករោន្តិ អត្តោ។ ឆាតកេហិ តិ ពុត្តក្ខិតេហិ កោលេយ្យកសុនខេហិ។
ពលវន្តោ ហិ តេ ជវយោគ្គា សូរា ច ហោន្តិ។ កម្មវសេន សម្បវេតិ ឯត្ថាតិ
សម្បវាយោ, បរលោកោ។ តត្ថ ភវេតិ សម្បវាយិកោ។

១៧០. ធន្តរកោវិនិយតិ ចេវ បហិយតិ ច ឯត្ថាតិ និព្វានំ ធន្តរកវិនយោ
ធន្តរកប្បហានញ្ញាតិ។ តេនាហ “និព្វានញ្ញា” តិ។ តត្ថ អាគម្មាតិ ឥទំ យោ
ធន្តរកំវិនេតិ បជហតិ, តស្ស អារម្មណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តីហិ បរិញ្ញាហិ តិ
ឥមិនា ញាតតីរណាបរិញ្ញាហិ បរិជានិស្សន្តិ តិ នេតំ ហំនំវិជ្ជតិ។ កោ បន វាទោ
បហានបរិញ្ញាយាតិ ធស្សេតិ? តថភាវាយាតិ បរិជាននកភាវាយ។

១៧១. អបរិត្តេនាតិ អហីនេន។ វិបុលេនាតិ មហាតា។ យទិ
វណ្ណាសម្បត្តិទស្សនត្ថំ, វណ្ណាទសកំ កស្មា ន គហិតន្តិ អាហ “មាតុតាមស្ស
ហិ” តិអាទិ។ កោជនសម្បទាជំនំ អលាភេបីតិ ទស្សនត្ថំ “ទុគ្គតកុលេ
និព្វត្តស្សបី” តិ វុត្តំ។ ថោកំ ថោកំ វណ្ណាយតនំ បសីទតិ មំសស្ស
បរិព្រហានតោ ជនមំសានិ វឌ្ឍន្តិ ជាយន្តិ។ វណ្ណាតិ ហធយដ្ឋតភាវំ បកាសេន្តោ
វិយ ហោតីតិ វណ្ណា។ សោ ឯវ សាមគ្គោបភោគាទិនា និភាតីតិ និភា។
តេនាហ “វណ្ណានិភាតិ វណ្ណាយេវា” តិ។

កោត្តន្តិ អតិវិយ វុត្តតាយ កោត្តំ។ តាធិសំ បន សរីរំ ភក្កំវិយ ហោតីតិ
អាហា “ភក្ក”ន្តិ។ តេនាហា “ឥមិនាបិស្ស វុត្តការមេវ ធិបេតិ”តិ។ ធនានំ
ជិន្នភិទ្ទតាយ ឯកច្ឆានំ បតនេន ច ខណ្ឌាតទន្ធិ។ កេសានំ សេតវណ្ណតាយ
បលីតន្តិ អាហា “បណ្ណារកេស”ន្តិ។ កេសានំ មត្តសោ សិយនេ ខណ្ឌជវេហាភោតិ
ពហុសោ សិយនំ សន្ធាយាហា “មហាខណ្ឌជសីស”ន្តិ។ វស្សសតិកកាលេ
ឧប្បជ្ឈនតិលកានិ សន្ធាយាហា “តិលកាហតភត្ត”ន្តិ។ តានិ បន កានិចិ
សេតានិ ហោន្តិ កានិចិ កាឡានីតិ អាហា “សេតកាឡតិលកេហី”តិ។
ព្យាធិកន្តិ សញ្ញាតព្យាធិ។ ពាឡ្យតិលានន្តិ មារណាន្តិ កកេលញ្ឆេន គិលានំ។

១៧៣. តស្មី សមយេតិ តស្មី ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហារណាសមយេ។ ន
ចេតេតីតិ ន អភិសន្ថហតិ។ ព្យាពាធនដ្ឋេន ព្យាពាធា, ព្យាពាធាវ ព្យាពាជ្ឈំ, នត្តិ
ឯត្ត ព្យាពាជ្ឈន្តិ អព្យាពាជ្ឈំ, ទុក្ខរហិតំ។ តេនាហា “និទុក្ខមេវា”តិ។

១៧៤. អនិច្ចាធិអាគារោតិ អនិច្ចាការោ ទុក្ខាការោ វិបរិណាមាការោ
ចលាធិអាគារោ ច។

មហាទុក្ខក្ខន្ធសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

៤. ចូឡទុក្ខក្ខន្ធសុត្តវណ្ណនា

១៧៥. សក្កេស្វតិ ឯត្ត យំ វុត្តព្ពំ, តំ សតិបដ្ឋានសុត្តវណ្ណនាយំ វុត្តនយេនេវ
វេទិតព្ពន្ធិ តំ ឯកទេសេន ទស្សន្តោ “សោ ហី”តិ អាហា។ តត្ថ យេន រាជកុមារា
សក្យា នាម ជាតា, យតោ តេសំ និវាសដ្ឋានតាយ ជនបទោ តថា វុច្ចតិ, តំ
វុត្តព្ពន្ធិ អាហា “សក្យានំ បន ឧប្បត្តិ អម្ពជ្ឈសុត្ត អាគតាវា”តិ។ កបិលវុត្តតិ វុត្តំ
បុរិមសញ្ញាវសេន។

ឆានប្បការកន្លឹ “លោកធម្មា” តិ ពហុវចនស្ស និមិត្តំ វេទតិ។ លោកោ ហិ
តេន តេន អវត្តារិសេសេន បវត្តិអាការភេទេន “ធនោ រាគោតណ្ណា អាសត្តិ
អបេក្ខា” តិអាទិនា អនេកប្បភេទោ, លុព្ពនលក្ខណេន បន “លោកោ” ត្រូវ
វុច្ចតិ។ តេនាហ “ឆានប្បការកំ លោកំយេវា” តិ។ តថា “ទោសោ បដិយោ
កោធា ឧបនាហារិរោធា” តិអាទិនា, “មុយ្ហនំ អសមបេក្ខនំ អបច្ឆវេក្ខណា
ធុម្មជ្ឈំ ពាល្យ” តិអាទិនា (ធរ. ស. ៣៩០) ច ទោសមោហានំ ឆានប្បការតំ
សន្ធាយាហ “ឥតវេសុបិ ធូសុ ឯសេវ នយោ” តិ។ បរិយាទិយិត្វាតិ បរិតោ
សត្តសោ អាទាយ។ គហេត្វាតិ អយមេត្ត អត្តោតិ អាហ “គហលោ អាគត” តិ។
បរិយាទិយិត្តិ បរិក្ខណោតិ។ ទី-សទ្ធព្វិ សទ្ធិវុទ្ធ ខយត្តំ វេទតិ។

ឯកទាតិ អាមេឌិតលោបេន និទ្ទេសោតិ អាហ “ឯកេកស្មី កាលេ” តិ។
លោកទោសមោហាតិ បឋមមគ្គេន បហីនាវសេសា លោកទោសមោហា។
និវសេសា បហីយន្តិ, អញ្ញថា ទុតិយមគ្គេន កី កតំ សិយាតិ អធិប្បាយោ។
សមុទាទារប្បត្តំ បន ទិស្វា “អប្បហីនំ មេ អត្ថី” តិបិ ជាតាតិ។ ឯវំ កងំ
និវសេសប្បហានសញ្ញាតិ អាហ “អប្បហីនកំ... បេ... សញ្ញី ហោតិ” តិ។ ឯវំ
បឋមមគ្គេន សមុច្ឆន្ទសំសយស្ស “កោ សុ នាម មេ ធម្មា អជ្ឈត្តំ
អប្បហីនោតិ ឯវំ សន្ទេហោ កងំ ឧប្បជ្ឈតិ” តិ វត្វា “បណ្ណាតិយា អកោវិទត្តា” តិ
ការណាមាហា។ វិនយកុក្កុច្ចំ វិយ ហិ បណ្ណាតិយំ អកុសលតាយ អរិយានម្បិ
កត្តចិ វិមតិមត្តំ ឧប្បជ្ឈតិ យថា តំ សត្តសោ អប្បហីនសម្មាហានន្តិ។ អត្តនោ
អរិសយេ អនភិជានំ បណ្ណាតិកោសល្លេន កិមេត្ត បយោជនំ,
បច្ឆវេក្ខណាមត្តេន អយមត្តោ សិជ្ឈតីតិ ទស្សន្តោ “កី តស្ស បច្ឆវេក្ខណា
នត្ថី” តិ អាហ។ ឥតរោ “នត្ថី” តិ ន សក្កា វត្ថុន្តិ កត្វា “អត្ថី” តិ វត្វា តត្ថ
លព្ពមានវិភាគំ ទស្សន្តោ “សា បនា” តិអាទិមាហ។ តត្ថ សាតិ បច្ឆវេក្ខណា។

សព្វេសន្តិ សព្វេសំ អរិយានំ។ យថា បរិបុណ្ណា ន ហោតិ, ន ឯវំ សព្វសោ ន
ហោតីតិ អាហា “ឥមាសុ បនា”តិអាទិ។

១៧៦. អជ្ឈត្តន្តិនិយកជ្ឈត្តំ អធិប្បត្តន្តិ អាហា “តវ សន្តានេ”តិ។
អប្បហីនោតិ អនវសេសតោ អប្បហីនោ។ ទុរិយេតិ វត្ថុកាមកិលេសកាមេ។
កិលេសកាមាបិ ហិ យទគ្គេន អស្សាទីយតិ, តទគ្គេន បរិភុញ្ញីយតិ។

១៧៧. អស្សាទីយតីតិ អស្សាទោ, សុខំ។ អប្បា អប្បមត្តកោ អស្សាទោ
ឯតេសូតិ អប្បស្សាទា។ តេនាហា “បរិត្តសុខា”តិ។ បរិយេសនទុក្ខាធិហេតុកំ
ទិដ្ឋធម្មិកំ តត្ថ ទុច្ឆរិតចរណេន សម្បរាយិកញ្ច ទុក្ខមេត្ត កាមេសុ ពហុកន្តិ
ពហុទុក្ខា។ ពហុទាយាសាតិ ពហុបរិក្កិលេសា។ តេ បន បរិក្កិលេសា
វត្ថុមាននយេន ពហុយេវេត្ថ ទិដ្ឋធម្មិកាបីតិ អាហា “ទិដ្ឋធម្មិក...បេ.... ពហូ”តិ។
តេ ច បរិក្កិលេសា យស្មា តំសមន្តិនោ ហិតបដិបត្តិយា អន្តរាយករា ឥធ ចេវ
បរលោកេ ច អាទិនវការណញ្ច បរិត្តន្តិ, តស្មា វុត្តំ “ទិដ្ឋធម្មិក...បេ.... ពហូ”តិ។
ឯវំ ចេបីតិ ឯវំ “អប្បស្សាទា កាមា”តិអាទិនា អាការេន។ នយេនាតិ ធម្មេន។
ការណេនាតិ យុត្តិយា។ សុដ្ឋទិដ្ឋំ ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ វិបស្សនាបញ្ញាយាតិ
អរិយមគ្គបញ្ញាយ។ សា ចត្តារិបិ សទ្ធានិវាសេសតោ បស្សីតិ វិបស្សនាតិ
អធិប្បតា។ តេនាហា “ហេដ្ឋាមគ្គទ្វយញ្ញាណេនាតិ អត្ថោ”តិ។ បីតិសុខន្តិ
បីតិសុខវន្តំ ឈានទ្វយំ។ ទ្វេ មគ្គតិ ហេដ្ឋាមគ្គេ។ អាវជ្ជនសីលោ អភុជនសីលោ
ន ហោតីតិ អនាវដ្ឋីនេវ ហោតិ សព្វសោ អប្បហីនកាមរាគធន្ធោ។ តេនាហា
“កស្មា”តិអាទិ។ ឌីរោធនាជកា បដហនបញ្ញាតិ
អាទិនវានុបស្សនាញ្ញាណាមាហា។

១៧៨. អស្សាទោបិ កថិតោ, “អប្បស្សាទា”តិ ហិ ឥមិនា យាវតកោ
កាមេសុ អស្សាទោ, តំ សព្វំ អនវសេសតោ បរិត្តហេត្វា ចស្ស បរិត្តកាវោ

ធន្យតោតិ អាទិនវេចិ កថិតោ សង្ខេបេនេវ សេសស្សអាទិនវេស្ស ធន្យតត្តា។
តំ កថេតុន្តិ តំ និស្សវណំ “ឯកន្តសុខបដិសំវេទី”តិ ឥមិនា កថេតុំ។ ឥមេហិ
អន្តេហិតិ “បញ្ចមេ, មហានាម, កាមគុណា”តិអាទិនា
កាមគុណាធន្យនមុខេន កាមសុខល្លិកានុយោគំ “ឧត្តជ្ជកា ហោន្តិ
អាសនបដិក្ខត្តា”តិអាទិនា អត្តកិលមថានុយោគញា ធន្យត្វា ឥមេហិ ធ្វីហិ
អន្តេហិ មុត្តំ មម សាសនន្តិ, ជលសមាបត្តិបរិយោសានត្តា សាសនសម្មត្តិយា
“ឧបរិជលសមាបត្តិសីសេន សកលសាសនំ ធន្យតុ”ន្តិ អាហា។ គិដ្ឋសទិសោ
ក្ខេដាតិ មជ្ឈេបទលោបីសមាសោ យថា “សាកបត្តិវេ”តិ (ចាលីនិ. ២.១.៦០)។
ទុតិយេ បនេត្ត គិដ្ឋវន្តតាយ គិដ្ឋា ក្ខេដ ឯតស្សាតិ គិដ្ឋក្ខេដា។ ឧទ្ទិយេវ
តិដ្ឋនកា និសង្ខាយ វុដ្ឋិតកាលតោ បដ្ឋាយ ឯកដ្ឋានេនេវ តិដ្ឋនកា។ តេនាហ
“អនិសិទ្ធា”តិ។ និកណ្ឌាស្សាតិ នាជបុត្តស្ស។ នត្តិ ឯតស្ស បរិសេសន្តិ
អបរិសេសំ។ ឯវំ សង្ខារវចនមត្តមស្សាតិ អាហា “អបរិសេសសង្ខារត”ន្តិ។
និច្ចជ្ជន សតត-សទ្ធន អភិណ្ឌាប្បវត្តិ ដោតិតា សិយាតិ “សមិត”ន្តិ វុត្តំ។ តេន
និវន្តវប្បវត្តិ ធន្យតីតិ ឯវំ វា ឯតុ អត្តោ ធន្នញ្ចោ។

១៨០. យំ ករោតិ, តំ ជានាទីតិ ទុក្ខស្ស និជ្ឈវណាខេបនំ នាម វិញ្ញនំ កិច្ចំ,
វិញ្ញនា ច បុរិសេន កតាកតំ ជានិតព្ពំ, តស្មា តុម្កេហិ បុរាណានំ កម្មានំ
ព្យន្តិការំ ករោន្តេហិ បឋមំ តាវ ឯត្តកានិ បុរាណានិ កម្មានីតិ ជានិតព្ពានិ,
តតោ “ឯត្តកំ កាលំ កតេន តបសា ឯត្តកានិ តានិ ព្យន្តិកតានិ, ឥនានិ
ឯត្តកានិ កាតព្ពានិ”តិអាទិនា អយំ វិទិ បុរិសេន វិយ អត្តនា កាតព្ពកិច្ចំ
បរិច្ឆិន្ទិតព្ពន្តិ ធន្យតិ។ តេនាហ “តុម្កេហិចិ តថា ញាតព្ពំ សិយា”តិ។ សុទ្ធន្តិ
សុទ្ធកោដ្ឋាសំ, អាយតី អនវេស្សវសិទ្ធិ កម្មក្ខយំ, តតោ វា ទុក្ខក្ខយន្តិ អត្តោ។
សុទ្ធន្តំ បត្តោ អត្តិតិ បុច្ឆតីតិ ឥមិនា អកុសលានំ បហានំ, កុសលានំ ការីនា ច

សព្វេន សព្វំ និគណ្ណសមយេ នត្តិ សព្វសោវិសុទ្ធិការ្យនាយ អភារតោ, តស្មា
កុតោ ទុក្ខក្ខយស្ស សម្ពវោតិ ទស្សេតិ។

ឯវំ អជាននកាវេ សតីតិ “អហរ្យម្ពេ មយ”ន្តិអាទិនា វុត្តប្បការស្ស
អជាននេ សតិ, តស្មី តុម្ពេហិ អញ្ញាយមាទេតិ អត្ថោ។ លុទ្ធាតិ យោរា។ តេ បន
យស្មា កាយវាចាហិ និហ័នមេវ ករោន្តិ, តស្មា វុត្តំ “លុទ្ធាចារា”តិ។

លោហិតចាណីត្រូវ វុច្ឆតិ តជ្ជាកិរិយាចរណតោ។

មាគវិកកេវជ្ជោរហាតកាធយោ មាគវិកាធយោ។ កក្ខន្ធកម្មាតិ
ជរុសកម្មា។ តេ និគណ្ណសុ បព្ពជន្តិ បុព្វេ មហាទុក្ខសំវត្ថនិយ កម្មស្ស
កតត្តា ហិ តុម្ពេ ឯតរហិ ព្យាជិសំ មហាទុក្ខំ បច្ឆនុភវថាតិ ទស្សេតិ។

វាទេតិ ទិដ្ឋិយំ, សមយេតិ អត្ថោ។ សុខេន សុខន្តិ ឯត្ថ សុខេនាតិ
បដិបត្តិសុខេន, សុខាយ បដិបត្តិយាតិ អត្ថោ។ សុខន្តិវិមោក្ខសុខំ, ឥដ លោកេ
សុខំ អធិគច្ឆន្តា កសិវណិជ្ជាទិទុក្ខបដិបត្តិយាវ អធិគច្ឆន្តិ, ឯវំ មោក្ខសុខម្បីតិ
អធិប្បាយោ។ សរីរាវយវសម្បត្តិយាបិ ពិម្ពិនោ សារោតិ ពិម្ពិសារោ។ តេ
និគណ្ណា... បេ.... សន្ធាយ វទន្តិ, ន បន ភគវតោ អច្ឆន្តសន្តបណីតំ
និព្វានសុខបដិវេទនំ ជាទន្តិ។ សហសាតិ វាវា។ អប្បជិសន្ធាតិ ន បដិសន្ធាយ
អវិចារេត្វា។ តេនាហ “សាហសំ កត្វា”តិអាទិ។

អញ្ញាហិ វេទនាហិ អវោមិស្សំ ឯកន្តំ សុខំ ឯកន្តសុខំ, តស្ស បដិសំវេទី។
តេនាហ “និវន្តរសុខបដិសំវេទី”តិ។ កថាបតិដ្ឋាបនត្តន្តិ
“ឯកន្តសុខបដិសំវេទី”តិ ឯវំ អារទ្ធកថាយ បតិដ្ឋាបនត្តំ។ រាជវាវេតិ រាជានំ
ឧទ្ទិស្ស អាគតទេសនាវាវេ។ សុខំ បុច្ឆិតុំ ហោតីតិ “យទិ សត្ត វត្តិន្ទិវាជិ
នប្បហោតិ, កី ធន វត្តិន្ទិវាជិ បហោតី”តិអាទិនា បុច្ឆនសុខំ ហោតិ។ “អហំ
ខោ”តិអាទិនា បវត្តោ សុទ្ធវារោ សុទ្ធនិស្សន្ធស្ស ជលសមាបត្តិសុខស្ស វសេន

អាគតត្ថា។ អនុវិយំ ហោតិ, សត្ត វត្តិន្ទិវាទិ បហោន្តស្ស ឯកស្មី វត្តិន្ទិវេ កី
វត្តព្ពន្ធិ។ ឧត្តានតមេវ វុត្តនយត្ថា សុវិញ្ញយ្យត្ថា។

ចូឡុទុក្ខក្ខន្ធសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

៥. អនុមាណសុត្តវណ្ណនា

០៨០. វុត្តានុសារេនាតិ “កុរុសុ, សក្កេសូ” តិ ច ឯត្ថ វុត្តនយានុសារេន,
“ភត្តា នាម ជានបទិនោ រាជកុមារា” តិ អាទិនា នយេន វេចនត្ថោ វេទិតញ្ញោតិ
អត្ថោ។ វុត្តបរិគ្គហទិវសេតិ នគរមាបនត្ថំ វុត្តវិជ្ជាចរិយេន នគរជ្ជានស្ស
បរិគ្គណ្ណានទិវសេ។ អថាតិ បច្ឆា។ នគរេ និម្មិតេតិ តត្ថ អនន្តរាយេន នគរេ
មាបិតេ។ តមេវ សុសុមារគិរណំ សុភនិមិត្តំ កត្វា “សុសុមារគិរិ” ត្រូវស្ស នាមំ
អកំសុ។ សុសុមារសណ្ឋានត្ថា សុសុមារោ នាម ឯកោ គិរិ, សោ តស្ស នគរស្ស
សមីបេ, តស្មា តំ សុសុមារគិរិ ឯតស្ស អត្ថិតិ “សុសុមារគិរិ” តិ វុច្ឆតិ តិ កេចិ។
ភេសកឡាតិ វុច្ឆតិ យម្មណ្ហាគច្ឆំ, កេចិ “សេតរុក្ខ” ត្ថិ វេទន្តិ, តេសំ ពហុលតាយ
បន តំ វេទំ ភេសកឡាវនន្តេវ បញ្ញាយិត្ថុ។ ភេសោ នាម ឯកោ យក្ខោ
អយុត្តការី, តស្ស តតោ គឡិតជ្ជានតាយ តំ វេទំ ភេសកឡាវនំ នាម ជាតត្ថិ
កេចិ។ អភយទិន្នជ្ជានេ ជាតំ វិវុទ្ធា, សំវេទន្តិ អត្ថោ។

ឥច្ឆាបេតិ យំ កិញ្ច អត្តនិ គរហិតព្ពំ វត្តំ សព្វាហ្មចារីនំ ឥច្ឆំ ឧប្បាទេតិ,
តទត្ថាយ តេសំ អត្តានំ វិស្សន្នេតិ តិ អត្ថោ។ បឋមំ ទិន្នោ ហិតុបទេសោ ឡិវាទោ,
អបរាបរំ ទិន្នោ អនុសាសនី។ បច្ចុប្បន្នាតិ តវិសយោ វា ឡិវាទោ,
អនាគតវិសយោ អនុសាសនី។ ឡិវាទោវត្ថុកោ ឡិវាទោ, ឥតរោ អនុសាសនី។
សោ ចាតិ ឯវំ បវារេតា សោ ភិក្ខុ។ ទុក្ខំ វេទោ ឯតស្មី វិប្បជិត្តលក្ខាហោ
វិបច្ឆន្តិកសាតេ អនាទរេ បុគ្គលេតិ ទុព្ពហោ។ តេនាហា “ទុក្ខេន វត្តញ្ញោ” តិ។

ឧបរិ អាគតេហិតិ “ចាបិដ្ឋោ ហោតី”តិអាទិនា (ម. និ. ១.១៨១) អាគតេហិ
សោឡសហិ ចាបដមេហិ។ បកាវេហិ អាវហំ បទក្ខណំ, តតោ បទក្ខណតោ
គហណាសីលោ បទក្ខណគ្គាហិ, ន បទក្ខណគ្គាហិ អប្បទក្ខណគ្គាហិ។
វាមតោតិ អបសព្យតោ, វុត្តវិបរិយាយតោតិ អធិប្បាយោ។

អសន្តសម្ភារំនបត្តនានន្តិ អសន្តេហិ អវិជ្ជមានេហិ គុណេហិ សម្ភារំនស្ស
បត្តនាភូតានំ។ បដិ-សន្នោ បច្ចតិកបរិយាយោ, ជរណំ វាយមនំ ឥធ
តថាវជ្ជានន្តិ អាហា “បដិច្ចវតីតិ បដិវុទ្ធា បច្ចនិកោ ហុត្វា តិដ្ឋតី”តិ។
អបសាទេតីតិ ឱបេតិ តដ្ឋេតិ។ តថាភូតោ ច បរំ យដ្ឋេន្តោ នាម ហោតីតិ អាហា
“យដ្ឋេតី”តិ។ បដិអាហេបេតីតិ យាទិសេន វុត្តោ, តស្ស បដិភាគភូតំ ទោសំ
ចោទកស្ស ឧបរិ អាហេបេតិ។

បដិចវតីតិ (អ. និ. ដ. ២.៣.៦៨) បដិច្ឆាទនវសេន ចវតិ បវត្តតិ,
បដិច្ឆាទនត្ថោ ឯវ វា ចវតិ-សន្នោ អនេកតត្ថា ជាតូនន្តិ អាហា “បដិច្ឆាទេតី”តិ។
អញ្ជេនញ្ជន្តិ បដិច្ឆាទនាការទស្សនន្តិ អាហា “អញ្ជេន ការណោនា”តិអាទិ។
តត្ថ អញ្ជំ ការណំ វចនំ វាតិ យំ ចោទកេន ចុទិតកស្ស ទោសវិការំនំ
ការណំ, វចនំ វា វុត្តំ, តតោ អញ្ជេន ការណោន, វចនេន វា បដិច្ឆាទេតិ។
ការណោនាតិ ចោទនាយ អមូលិកការីធិបនិយា យុត្តិយា។ វចនេនាតិ
តទត្ថពោធនេន។ កោ អាបន្នោតិអាទិនា ចោទនំ អវិស្សន្នេត្វា វិកេចាបដ្ឋនំ
អញ្ជេនញ្ជំ បដិចវណន្តិ ទស្សតិ, ពហិទ្ធា កថាអបនាមនំ វិស្សន្នេត្វាតិ
អយមេវ តេសំ វិសេសោ។ តេនាហា “ឥត្តន្ទាម”តិអាទិ។

អបទីយន្តិទោសា ឯតេន រក្ខិយន្តិ, លូយន្តិ, ធិដ្ឋន្តិ វា អបទានំ, (អ. និ. ដ.
២.៣.២) សត្តានំ សម្មា, មិច្ឆា វា បវត្តបយោគោ។ តេនាហា “អត្តនោ
ចរិយាយា”តិ។

១៨៣. អនុមិទិតព្ពន្ធិ អនុ អនុ មិទិតព្ពន្ធ ជាមិទិតព្ពន្ធ។ អត្តានំ អនុមិទិតព្ពន្ធិ
ច ឥទំ បច្ចុត្តេ ឧបយោគវចនំ។ តេនាហា “អនុមិទិតព្ពន្ធ តុលេតព្ពន្ធ
តិវេតព្ពន្ធ” តិ។ អត្តានំ អនុមិទិតព្ពន្ធិ វា អត្តនិ អនុមានព្យាណំ បវត្តេតព្ពន្ធ។
តត្រាយំ នយោ - អប្បិយភាវាវហា មយំ បវត្តា ចាបិច្ឆតា ចាបិច្ឆាភាវតោ
បរស្មី បវត្តចាបិច្ឆតាវិយ។ ឯស នយោ សេសធម្មេសុបិ។ អបរោ នយោ -
សព្វហ្មចារីនំ មិយភាវំ ឥច្ឆន្តេន ចាបិច្ឆតា បហាតព្ពន្ធ
សីលវិសុទ្ធិហេតុភាវតោ អត្តក្កំសនាទិប្បហានំ វិយ។ សេសធម្មេសុបិ ឯសេវ
នយោ។

១៨៤. បច្ចុវេក្ខិតព្ពន្ធិ តិ “ន ចាបិច្ឆា ភវិស្សមិ, ន ចាបិកានំ ឥច្ឆានំ វសំ
គតោ” តិអាទិនា បតិ បតិ ទិវសស្ស តិក្ខត្តំ វា ព្យាណាចក្កនា អវេក្ខិតព្ពន្ធ,
ព្យាណំ បវត្តេតព្ពន្ធិ អត្តោ។ ចាបិច្ឆតាទីនំ បហានំ បតិ អវេក្ខិតព្ពន្ធ, អយព្វា
អត្តោ តព្ព-សទ្ធស្ស ភាវត្តតាវសេន វេទិតព្ពន្ធ, កម្មត្តតាវសេន បន
អដ្ឋកថាយំ “អត្តាន” តិ បច្ចុត្តេ ឧបយោគវចនំ កត្វា វុត្តំ។ សិក្ខន្តេនាតិ
តិស្សោមិ សិក្ខា សិក្ខន្តេន។ តេនាហា “កុសលេសុ ធម្មេសូ” តិ។

តិលកន្តិ កាឡតិលសេតតិលាទិតិលកំ។ សព្វប្បហានន្តិ
សព្វប្បការប្បហានំ។ ជលេ អាគតេតិ ជលេ ឧប្បន្នេ។ និព្វានេ អាគតេតិ
និព្វានស្ស អធិគតត្តា។ ភិក្ខុចាតិមោក្ខន្តិ “សោ សមណោ, ស ភិក្ខុ” តិ ឯវំ
វុត្តភិក្ខុនំ ចាតិមោក្ខំ, ន ឧបសម្មន្នានំ ឯវ ន បព្វជិតានំ ឯវាតិ ទដ្ឋព្វំ។ យស្មា
ចិទំ ភិក្ខុចាតិមោក្ខំ, តស្មា វុត្តំ “ឥទំ ទិវសស្ស តិក្ខត្ត” តិអាទិ។ អបច្ចុវេក្ខិតុំ ន
វដ្ឋតិ អត្តវិសុទ្ធិយា ឯកន្តហេតុភាវតោ។

អនុមានសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៦. បេតាទិលសុត្តន្តបិដក

១៨៥. បេតាតេហិ ទិលយតិ ជន្មការំ អាបជ្ជតីតិ បេតាទិល។ តេនាហ
“ចិត្តស្ស ជន្មការំ”តិ។ យស្មា តេហិ ឧប្បន្នេហិ ចិត្តំ ឧក្កាបីជាតំ ហំនំវិយ
អមនុញ្ញំ ខេត្តំវិយ ច ខាលុកានិចិតំ អមហាប្បលំ ហោតិ។ តេន វុត្តំ
“កចរការំ ខាលុកការំ”តិ។ “ចិត្តស្ស”តិ អាទេត្វា សម្ពុទ្ធិតត្ថំ។ ចិត្តំ
ពន្ធិត្វាតិ តណ្ហាបរត្តិការតោ កុសលចារស្ស អវសរជជនវសេន ចិត្តំ ពន្ធិវិយ
សមោហេនេត្វា។ តេនាហ “មុដ្ឋិយំ កត្វាវិយ គណ្ហាន្តិ”តិ។ សទ្ធតត្ថោ បន
បេតាវិរូបំ និពន្ធិយតិ សំយមីយតិ ឯតេហិតិ បេតសោវិនិពន្ធាយស្ស ចតុត្ថិដំ
សីលំ អខណ្ឌាទិការប្បត្តិយា សុបរិសុទ្ធិវិសេសភាគិយត្ថា អប្បកសិរេនេ
មគ្គជលាវហំ មហាសង្ឃរក្ខិតត្រូវស្សវិយ, សោ តាទិសេន សីលេន ឥមស្មី
ធម្មវិនយេ វុទ្ធិ អាបជ្ជិស្សតីតិ អាហ “សីលេន វុទ្ធិ”ន្តិ។ យស្ស បន អរិយមគ្គោ
ឧប្បជ្ឈន្តោវិរុទ្ធិមូលេវិយ ចាទចោ សុប្បតិដ្ឋិតោ, សោ សាសនេវិរុទ្ធិ
អាបន្នោតិ អាហ “មគ្គេន វិរុទ្ធិ”ន្តិ។ យោ សត្តសោ កិលេសនិព្វានប្បត្តោ, សោ
អរហា សីលាទិធម្មកូន្ទចារិប្បិយា សតិវេបុល្លប្បត្តោ ហោតីតិ អាហ
“និព្វានេន វេបុល្ល”ន្តិ។ ធុតិយវិកល្យេ អត្តោ វុត្តនយានុសារេន វេទិតត្តោ។

ពុទ្ធានំ ធម្មកាយោវិយ រូបកាយោបិ អនញ្ញាសាធារណតាយ
អនុត្តរគុណាធិដ្ឋានតាយ ច អបច្ចក្ខកាវីនំ សំសយវត្ថុ ហោតិយេវាតិ “សរីរេ
វា គុណេ វា កម្ពុតី”តិ វុត្តំ។ តត្ថ យថា មហាបុរិសលក្ខណេន
អនុញ្ញាធានយោ រូបកាយគុណា គហិតា ឯវ ហោន្តិ អវិជាការតោតិ
“ទុត្តិសវរលក្ខណប្បដិមណ្ឌិត”មិច្ឆេវ វុត្តំ, ឯវ អនាវរណញ្ញាលោន សព្វេបិ
អនត្តាបរិមេយ្យភេទា ធម្មកាយគុណា គហិតា ឯវ ហោន្តិ
សព្វញ្ញតញ្ញាណគ្គហណាមេវ កតំ នានន្តិយការតោតិ ទដ្ឋត្ថំ។ កម្ពុតីហិតិ

“អហោ វត តេ គុណា ន ភវេយ្យំ, ភវេយ្យំ វា” តិ បត្តនុប្បាទនវសេន កង្ខតិ។
បុរិមោ ហិ វិបរីតជ្ឈាសយោ, ឥតរោ យថាភូតញ្ញាណជ្ឈាសយោ។ វិចិនន្តាតិ
វិចយភូតាយ បញ្ញាយ តេ វិវេចតុកាមោ តទការតោ កិច្ចំ ទុក្ខំ អាបជ្ជតិ,
កិច្ចប្បត្តិ ច តត្ថ និច្ចតុំ អសមត្ថតាយេវាតិ អាហា “វិនិច្ឆ័តំ ន សក្កោតិ” តិ។
វិគតា ចិកិច្ចាតិ វិចិកិច្ចា។ អធិមោក្ខំ ន បដិលភតិ តិ “ឯវមេត” តិ
ឱកប្បនវសេន គុណោសុ វិនិច្ឆយំ នាធិគច្ឆតិ។ ឱតវិទ្យាតិ ញ្ញាណេន
អនុបរិសិទ្ធា។ បសីទិតុន្តិ “បសន្ធិបធម្មកាយគុណោហិ ភគវា” តិ បសីទិតុំ។
អនាវិលោ អកាលុស្សោ ហោតុំ ន សក្កោតិ។ “កង្ខតិ” តិ ឥមិនា ទុព្ពលា វិមតិ
វុត្តា, “វិចិកិច្ចតិ” តិ ឥមិនា មជ្ឈិមា, “នាធិមុច្ចតិ” តិ ឥមិនា ពលវតី, “ន
សម្បសីទតិ” តិ ឥមិនា តិវិជាយបិ វិមតិយា វសេន ឧប្បន្នចិត្តកាលុស្សិយំ
វុត្តន្តិ ទជ្ជព្វំ។

អាតប្បាយាតិអាទិតោ តបតិ សន្តបតិ កិលេសេតិ អាតប្បំ, អាមម្ពធាតុ,
តទត្ថាយ។ អនុយោគាយាតិ យថា សំកិលេសធម្មានំ អវសរោ ន ហោតិ, ឯវំ
អនុ អនុ យុញ្ញនំ អនុយោគោ, និក្ខមធាតុ, តទត្ថាយ។ តេនាហា “បុនប្បុនំ
យោគាយា” តិ។ សាតទ្វាយាតិ យថា ឧប្បបរិ វិសេសាធិគមោ ហោតិ, តថា
សតតស្ស និរន្តរបវត្ថុស្ស អនុយោគស្ស ភារោ សាតទ្ធី, បរក្ខមធាតុ,
តទត្ថាយ។ បធានាយាតិ សន្តមេវំ តិវិធជធាតុសំវឡិកានុការំ
សព្វកិលេសវិទ្ធិសនសមត្ថំ បធានសម្ពាតំ វិរយំ, តទត្ថាយ។ ឯត្ថ ច អាតប្បាយ
ចិត្តំ ន នមតិ យថាវុត្តកង្ខារវសេន, បគេវ អនុយោគាធិអត្ថន្តិ ទស្សេតុំ ចត្តាវិបិ
បធានិ គហិតានិ, អនវសេសវិសេសទស្សនត្ថំ វា។ កេចិ បន
“អាតប្បវេចនានេវ អនុយោគាធិបធានី” តិ វទន្តិ។ ឯត្តាវតា ភគវា សត្តវិ
កង្ខាយ ចិត្តស្ស ចទ្ធកចវរខាណុកភារេន អកុសលភារាធិអាចាទនតោ
ចេតោឱលភារំ ទស្សេតិ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

សិក្ខាគ្គហឈោន បដិបត្តិសទ្ធម្មស្ស គហិតត្តា វុត្តំ “បរិយត្តិធម្មេ ច
បដិវេធខេ ចា” តិ។ បរិយត្តិធម្មេ យត្ថ កង្ខាយ សម្ពុរោ, តំ ទស្សេតុ
“ចតុរាសីតិ ធម្មក្ខន្ធសហស្សានី” តិអាទិ វុត្តំ។ តយិទំ និទស្សនមត្តំ ទដ្ឋព្ពំ
បរម្មរាយ បដិវេធាវហភាវាទិវសេនបិ ឯកច្ឆានំ តត្ថ សំសយុប្បត្តិតោ។ យថា
ច បដិវេធខេ កង្ខា វុត្តា, ឯវំ អធិគមធម្មេបិ បវត្តតីតិ វេទិតញ្ញា។ តថា ហិ ឯកច្ច
“កសិណាទិការាឆាយ ឈានានិ ឥដ្ឋន្តី” តិ វេទន្តិ។ “កសិណានិស្សន្នោ
អារុប្បាតិ, មេត្តាទិនិស្សន្នោ ចតុត្ថព្រហ្មវិហារោ” តិ ឯវំ មាទិនា កង្ខតិយេវាតិ។
ឯត្ថ ច នវលោកុត្តរេសុ បញ្ញត្តិយំយេវ កង្ខាបវត្តិ វេទិតញ្ញា អសំកិលេសិកត្តា
លោកុត្តរធម្មានំ។

ឯវំ បុប្ផិ ឯទិសំ សុប្បដិបត្តិ-ឧដុប្បដិបត្តិ-ញ្ញាយប្បដិបត្តិ-សាមីចិប្បដិបត្តិ-
សម្ពាតំ សម្មាបដិបទំ។ អធិសីលសិក្ខាធម្មោ លោកុត្តរធម្មស្ស អនុធម្មភូតា
វេទិតញ្ញា។ ឯវំ មគ្គជលសិក្ខាហិ ឥមាសំ វិសេសោ សិទ្ធា ហោតិ។ តថា ហិ
វុត្តំ “សិក្ខាគ្គហឈោន បដិបត្តិសទ្ធម្មស្ស គហិតត្តា” តិ។ ឯត្ថ ច យថា វិចិកិច្ចា
វត្ថុត្ថយស្ស សិក្ខាយ ច គុណេសុ អនធិមុច្ឆនអសម្បសីទនវសេន
អប្បដិបត្តិការតោ ចិត្តស្ស ថទ្ធភាវោ អាសប្បនបរិសប្បនវសេន បវត្តិយា
កចវរខាណុកភាវោ ច, ឯវំ សព្វាចារីសុ អាយាតចណ្ឌិក្កាទិវសេន ចិត្តស្ស
ថទ្ធភាវោ ច ឧបហាននិវុដ្ឋនាទិវសេន កចវរខាណុកភាវោ ច វេទិតញ្ញា។
អរិយសង្ឃវិសយាវិចិកិច្ចា, បុគ្គលវិសយា កាចិ នត្តីតិ សង្ឃវិសយាវ
គហិតា, សាសនិកវសេន ចាយំ ចេតោទិលទេសនាតិ សព្វាចារីវិសយោវ
កោចោ គហិតោ។

១៨៦. យថា វត្ថុកាមោ, ឯវំ កិលេសកាមោបិ អស្សាទនីយោ ឯវាតិ
“កិលេសកាមេបី” តិ វុត្តំ។ តេនាហ ភគវា “រូបតណ្ហោ លោកេ បិយរូបំ

សាត្របំ, ឯត្ថសា តណ្ហា ឧប្បជ្ឈមាណ ឧប្បជ្ឈតិ, ឯត្ថ និវិសមាណ
និវិសតិ" តិអាទិ (ធី. និ. ២.៤០០; ម. និ. ១.១៣៣; វិភ. ២០៣)។ កាមនិទ្ទេស
(មហានិ. ១) សព្វេបិ តេក្ខមកា ធម្មា កាមនីយជ្ជន "កាមា" តិ វុត្តា,
ពលវកាមរាគវត្ថុក្ខតាយេវេត្ថ កាមគ្គហឈាន គហិតាតិ។ វិនិត្យវត្ថុភាវេន
យថាវិសុំ អត្តនោ កាយោ គហិតោ, តថា បរេសំ តថារូបា រូបធម្មា
សមូហជ្ជនាតិ អាហា "រូបេតិ ពហិទ្ធារូបេ" តិ។ យថា ហិ បញ្ចកាមគុណិកោ
រាគោ ឈានាទិវិសេសាធិគមស្ស វិនិត្យាយ សំវត្ថុតិ, ឯវំ អត្តនោ កាយេ
អបេក្ខា ពហិទ្ធា ច សកបរិក្ខារញាតិមិត្តាធិសុ អបេក្ខាតិ។ កេចិ បនេត្ថ
"រូបេតិ រូបជ្ឈានេ" តិអាទិនា បបព្វោន្តិ។ តទយុត្ថំ ឈានាធិគមវិនិត្យានំ
សីលស្ស ច សំកិលេសក្ខតានំ ចេតោវិនិត្យភាវេន គហិតត្តា។

យាវទត្ថន្តិ យាវ អត្តតិ អភិកម្ពតិ, តាវ។ តេនាហា "យត្ថកំ ឥច្ឆតិ,
តត្ថក" ត្តិ។ ត្តិ យាវទត្ថំ ឧទរឫវំ ភុត្តំ។ អវទេហនតោ បូរណតោ។ សេយ្យសុខន្តិ
សេយ្យំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈនកសុខំ។ បស្សសុខន្តិ បស្សនំ សម្បវរត្តនេន
ឧប្បជ្ឈនកសុខំ។ និទ្ទាសុខន្តិ និទ្ទាយនេន ឧប្បជ្ឈនកសុខំ។

សីលេនាតិអាទិ បត្តនាការទស្សនំ។ វតសមាទានន្តិ ធុតផ្កាទិវតានុដ្ឋានំ។
តថោតិ វីរិយារម្មោ។ សោ ហិ កិលេសានំ តបនជ្ជន និគ្គឈ្លានជ្ជន តបចរណាន្តិ
វុត្តំ។

១៨៩. ធន្នំ និស្សយាតិ ធន្នំ ធុរំ, ធន្នំ ជេដ្ឋកំ, ធន្នំ បុព្ពង្គមំ កត្វា បវត្តិវសេន
ធន្នំ និស្សយ។ ជេដ្ឋកជ្ជន បធានក្ខតា, បធានភាវំ វា បត្តាតិ បធានក្ខតា។
តេហិ ធម្មហិតិ ធន្ននិស្សយេន បវត្តសមាទិណា ចេវ "បធានសង្ខារោ" តិ
វុត្តវិរិយេន ច។ ឧបេតន្តិ សម្បយុត្តំ។ ឥជ្ឈនជ្ជន ឥទ្ធិ, និប្បត្តិអត្តន
បដិលាភជ្ជន ចាតិ អត្តោ, តស្ស ឥទ្ធិយា ចាទំ ចាទកំ បទដ្ឋានក្ខតំ។ អថ វា

ឥដ្ឋន្តិ តាយ ឥដ្ឋា វុដ្ឋា ឧក្កំសគតា ហោន្តិទិ ឥទ្ធិ, សាវ ឧបរិវិសេសានំ
អធិដ្ឋានភាវតោ ចាទោ។ តេនាហ “ឥទ្ធិភូតំ វា ចាទន្តិ ឥទ្ធិចាទ”ន្តិ។
សេសេសុប័តិ វិរិយិទ្ធិចាទាទីសុបិ។ អស្សាទិ ឥទ្ធិចាទស្ស។ អត្ថោ ធិបតោទិ
ធិបនត្ថំ កតំ, តស្មា វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណានាយំ (វិសុទ្ធិ. មហាដ. ២.៣៦៩) តស្ស
អត្ថវិចារោ គហេតញ្ចោ។ ឥទ្ធិចាទានំ សមាធិបធានត្ថា វុត្ថំ “វិក្ខម្ពនប្បហានំ
កថិត”ន្តិ។ តេសំ តេសំ កុសលធម្មានំ អនុប្បដ្ឋានំ ឧប្បាទនកិរិយាយ ឧប្បដ្ឋានំ
បរិព្រហនកិរិយាយ ឧស្សហនតោ ឧស្សោឡិ, ថាមប្បត្តា បរក្កមធាតុ។ សា
បន ចតុន្តំ ឥទ្ធិចាទានំ វិសេសបច្ចយភូតា តេ ឧចាទាយ “បញ្ចមី”តិ វុត្ថា, សា ច
យស្មា សមថវិបស្សនាភាវនាសុ តត្ថ ចអាទិមជ្ឈបរិយោសានេសុ សាធនតព្ពំ
វិរិយំ, តស្មា អាហ “ឧស្សោឡិ តិ សព្ពត្ថ កត្តព្ពវិរិយំ ឧស្សេតិ”តិ។
បុព្ពភាគិយសមថវិបស្សនាសាធនំ បហាតព្ពធម្មវិភាគេន ភិក្ខុត្វា អាហ “បញ្ច
ចេតោទិលប្បហានានិ បញ្ចវិនិពន្ធប្បហានានិ”តិ។ ភព្ពោទិ យុត្តោ អរហតិ
និប្ពត្តិយា។ ញាណោទិ មគ្គញាណោ។ កិលេសភេទាយាទិ កិលេសានំ
សមុច្ឆិន្ទនាយ។ ខេមស្សាទិ អនុបទ្ទវស្ស។

សម្ភារនត្ថេទិ (សារត្ថ. ដ. ១.១១; អ. និ. ដ. ៣.៧.៧១) “អបិ នាមេវំ សិយា”តិ
វិកប្បនត្ថោ សម្ភារនត្ថោ។ ឯវំ ហិទិ ឯវំ ឯកមេវ សន្និទ្ធំ អវត្វា អបរាយ
សន្និទ្ធយ សន្និទ្ធវចនំ លោកេ សិលិដ្ឋវចនំ ហោទិ យថា “ទ្វេ វា ភីណិ វា
ឧទកដុសិតានិ”តិ។ សម្មា អធិសយិតានិទិ ចាទាទីហិ អត្តនា នេសំ កិញ្ច
ឧបយាតំ អករោន្តិយា ពហិវាតាទិបរិស្សយបរិហារណាត្ថំ សម្មនេវ ឧបរិ
សយិតានិ។ ឧត្ថំ តាហាបេន្តិយាទិ តេសំ អល្លសិនេហាបរិយាទានត្ថំ អត្តនោ
កាយុស្មាវសេន ឧត្ថំ គណ្ណាបេន្តិយា។ តេនាហ “ឧស្មីកតានិ”តិ។ សម្មា
បរិភាវិតានិទិ សម្មនេវ សព្ពសោ កុក្កជវាសនាយ វាសិតានិ។ តេនាហ
“កុក្កជគន្ធិ តាហាបិតានិ”តិ។ អយញ្ច កុក្កជគន្ធិបរិភាវនា

សម្ភាអធិសយនសម្ភាបរិសេនននិប្បត្តិយា “អនុនិច្ឆាទី”តិ (សាវត្ថ. ដី. ១.១១)
ទដ្ឋញ្ច។ តេហិ បន សទ្ធិយេវ ឥដ្ឋនតោ វុត្ថំ “តិវិធកិរិយាករណោនា”តិ។
កិញ្ចាបិ ន ឯវំ “អហោ វតិមេ”តិអាទិនា ឥច្ឆា ឧប្បជ្ឈេយ្យ, ការណស្ស បន
សម្មាទិតត្តា អថ ខោ ភញ្ញាវ អភិនិព្វិន្ទិតុន្តិ យោជនា។ កស្មា ភញ្ញាតិ អាហា “តេ
ហិ យស្មា តាយា”តិអាទិ។ ឯត្ថ យថា កថាលស្ស តនុតា អាហោកស្ស អន្តោ
បញ្ញាយមានស្ស ការណំ, តថា កថាលស្ស តនុតាយ
នខសិខាមុខតុណ្ហាកានំ ខរតាយ ច អល្លសិនេហស្ស បរិយាទានំ
ការណាវចនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ, តស្មាតិ អាហោកស្ស អន្តោ បញ្ញាយមានតោ, សយញ្ច
បរិចាកកតត្តា។

ឱបម្មសម្មជិចាទនន្តិ ឱបម្មត្ថស្ស ឧបមេយ្យេន សម្មនេវ បជិចាទនំ។
អត្ថនាតិ ឧបមេយ្យត្ថេន។ យថា កុក្កជិយា អណ្ណេសុ តិវិធកិរិយាយ ករណំ
កុក្កជន្តាបកានំ អណ្ណាកោសតោ និក្ខមនស្ស មូលការណំ, ឯវំ ភិក្ខុនោ
ឧស្សោឡិបន្នវសានិ អដ្ឋានិ អវិជ្ជណ្ណាកោសតោ និក្ខមនស្ស មូលការណន្តិ
អាហា “តស្ស កុក្កជិយា... បេ... សមន្នាគតភាវោ”តិ។ បជិចាទនសាមញ្ញេន
អវិជ្ជាយ អណ្ណាកោសសទិសតាយ ពលវិបស្សនាវសេន អវិជ្ជណ្ណាកោសស្ស
តនុតាវោ, វិបស្សនាញ្ញាណស្ស បរិណាមកាលោ វុដ្ឋានកាមិនិភាវាបត្តិ, តទា
ច សា មគ្គញ្ញាណាគព្ពំ ជារេន្តិវិយ ហោតីតិ អាហា “គព្ពគ្គហណាកាលោ”តិ។
អភិញ្ញាបក្ខេតិ លោកិយាភិញ្ញាបក្ខេ។ លោកុត្តរភិញ្ញា ហិ អវិជ្ជណ្ណាកោសំ
បទាលីកាតិ។ តាថាយ អវិជ្ជណ្ណាកោសំ បហាវតីតិ ទេសនាវិលាសេន
វិនេយ្យសន្តានគតំ អវិជ្ជណ្ណាកោសំ យដ្ឋេតិ, យថាហ្មានេ ហ្មតុំ ន ទេតិ។

បដិសម្ពាទប្បហានន្តិ តទដ្ឋប្បហានបុព្វកំ វិក្ខម្ពនប្បហានំ។ បុព្វភាគិយា
ឥទ្ធិចាទា ចាឡិយំ គហិតាតិ “ឥទ្ធិចាទេហិ វិក្ខម្ពនប្បហាន”ន្តិ វុត្ថំ។

“ឧស្សាឡិបន្ទវសង្កសមន្ទាគតោភិក្ខុកញ្ចោអភិនិព្វិនាយា”តិអាធិវចនតោ
(ម. និ. ១.១៨៩) លោកុត្តវិទូចាទាបនសម្ពោធក្កហណោនេវគហិតា។ មគ្គ
អាគតេតិ ឧស្សាឡិបន្ទវសង្កសមន្ទាគតស្សភិក្ខុនោវិបស្សនំ
ឧស្សក្កាបយតោ មគ្គអាគតេ ឧប្បន្នេ, ចាឡិយំ វា
អភិនិព្វិនាសម្ពោធក្កហណោហិ មគ្គអាគតេ។ ផលេ អាគតេតិ ឯត្ថាបិ
វុត្តនយេន អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ និព្វានស្ស បន ចាឡិយំ អនាគតត្ថា
និស្សវណាប្បហានំ ន គហិតំ។ សេសំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

ចេតោទិលសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

៧. វនបត្តបរិយាយសុត្តវណ្ណនា

១៩០. វនិយតិ វិវេកកាមេហិ ភជិយតិ, វនុតេ វា តេ អត្តសម្មត្តិយា
វសនត្ថាយ យាចន្តោវិយ ហោតីតិ វនំ, បតិជ្ឈន្តិ ឯត្ថ វិវេកកាមា
យថាធិប្បតវិសេសាធិគមេនាតិ បត្តំ, វនេសុ បត្តំ គហនដ្ឋានេ សេនាសនំ
វនបត្តំ។ បរិយាយតិ អត្តនោ ផលំ បរិគ្គហេត្វា វត្ថុតីតិ បរិយាយោ, ការណាន្តិ
អាហា “វនបត្តបរិយាយន្តិ វនបត្តការណ”ន្តិ។ វនបត្តញ្ចិ តំ ឧបនិស្សយ
វិហារតោ ឧបនិស្សយការណំ។ តេនាហា “វនបត្តំ ឧបនិស្សយ វិហារតី”តិ។
បរិយាយតិ ទេសេតព្ពមត្តំ បតិជ្ឈបេតីតិ បរិយាយោ, ទេសនា។ វនបត្តំ អារព្ព
បវត្តា ទេសនា វនបត្តទេសនា, តំ, ឧភយត្ថាបិ វនបត្តក្កហណំ លក្ខណមត្តំ
គាមាធិនម្បត្ត ការណភាវស្ស, ទេសនាយ វិសយភាវស្ស ច លព្ពមានត្ថា។

១៩១. និស្សយាតិ អបស្សយ, វិវេកវាសស្ស អបស្សយំ កត្វាតិ អត្ថោ។ ន
ឧបជ្ជាតីតិអាធិហិ តស្មី វនបត្តេ សេនាសនសប្បាយាការំ,
ឧតុបុគ្គលធម្មស្សវនសប្បាយាការម្បិ វា ឧស្សេតិ។ ជីវិតសម្ភារាតិ (អ. និ. ជី.

៣.៩.៦) ជីវិតប្បវត្តិយា សម្ភារា បច្ចយា។ សមុទានេតញ្ញាតិ សម្មាញ្ញាយេន
អនុវដ្ឋឧញ្ញាចរិយាទិនា ឧទ្ធុំ ឧទ្ធុំ អានេតញ្ញា ចាបុណ្ហិតញ្ញា។ តេ បន តថា
សមុទានិតា សមាហជា នាម ហោន្តិតិ អាហា “សមាហរិតញ្ញា”តិ។ ទុក្ខេន
ឧប្បជ្ឈន្តិតិ សុលភុប្បានា ន ហោន្តិ។ ឯតេន កោជនសប្បយាទិអភារំ ទស្សេតិ។
រត្តិភាគំ វា ទិវសភាគំ វាតិ ភុម្មត្ថេ ឧបយោគវចនន្តិ អាហា “រត្តិកោដ្ឋាសេ វា
ទិវសកោដ្ឋាសេ វា”តិ។ រត្តិយេវ បក្កមិតព្ពំ សមណធម្មស្ស តត្ថ
អនិប្បជ្ឈនតោ។

១៩២-៣. សង្ខាបីតិ “យទត្ថមហំ បព្ពជិតោ, ន មេតំ ឥធនិប្បជ្ឈតិ, ចីវរាទិ បន
សមុទាគច្ឆតិ, នាហំ តទត្ថំ បព្ពជិតោ, កី មេ ឥធនាសេនា”តិ បដិសង្ខាយបិ។
អនន្តរវាវេ សង្ខាបីតិ “យទត្ថមហំ បព្ពជិតោ, តំ មេ ឥធនិប្បជ្ឈតិ, ចីវរាទិ បន ន
សមុទាគច្ឆតិ, នាហំ តទត្ថំ បព្ពជិតោ”តិ បដិសង្ខាយបីតិ អត្ថោ។ តេនាហា
“សមណធម្មស្ស និប្បជ្ឈនភារំ ជានិត្វា”តិ។

១៩៥-៧. សោ បុគ្គលោ អនាបុច្ឆា បក្កមិតព្ពំ, នានុពន្ធិតញ្ញាតិ “សោ
បុគ្គលោ”តិ បទស្ស “នានុពន្ធិតញ្ញា”តិ ឥមិនា សម្ពន្ធា។ យស្ស យេន ហិ
សម្ពន្ធា, ទូរជ្ជេនបិ សោ ភវតិ។ តំ បុគ្គលន្តិ “សោ បុគ្គលោ”តិ បច្ចត្តវចនំ
ឧបយោគវសេន បរិណាមេត្វា តំ បុគ្គលំ អនាបុច្ឆា បក្កមិតព្ពំន្តិ អត្ថោ។
អត្តវសេន ហិ វិភត្តិវិបរិណាមោតិ។ តំ អាបុច្ឆា បក្កមិតព្ពំន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ
នយោ។ អាបុច្ឆា បក្កមិតព្ពំន្តិ ច កតញ្ញាតកតវេទិតាយ និយោជនំ។

១៩៨. ឯវរុចោតិ យំ និស្សាយ ភិក្ខុនោ គុណេហិ វុទ្ធិយេវ ចាដិកដ្ឋា,
បច្ចយេហិ ច ន បរិស្សមោ, ឯវរុចោ ទណ្ឌកម្មាទីហិ និគ្គណ្ហាតិ ចេបិ, ន
បរិច្ឆជិតញ្ញាតិ ទស្សេតិ “សចេបី”តិ អាទិនា។

វេនបត្តបរិយាយសុត្តន្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

៨. មធ្យបិណ្ឌិកសុត្តន្តវណ្ណនា

១៩៩. ជាតិវេនន្តិ សយំជាតំ វេនំ។ តេនាហ “អរោបិម”ន្តិ។

បដិសល្លានត្ថាយាតិ ឯកីការត្ថាយ, បុព្វត្ថារម្មណតោ វា ចិត្តំ បដិវិវត្តត្វា
អច្ចន្តសន្តេ និព្វានេ ជលសមាបត្តិវសេន អល្លិយាបនត្តំ។ ទណ្ឌោ ចាណិម្ហិ
អស្សាតិ ទណ្ឌាចាណិ។ យថា សោ “ទណ្ឌាចាណិ”តិ វុច្ចតិ, តំ ទស្សេតុ
“អយញ្ញិ”តិអាទិ វុត្តំ។ ទណ្ឌាវិត្តតាយាតិ ទណ្ឌោ សោណ្ឌាតាយ។ សោ ហិ
ទណ្ឌាបសុតោ ទណ្ឌាសិប្បេ ច សុកុសលោ តត្ថ ចាកដោ បញ្ញាតោ, តស្មា
ទណ្ឌំ គហេត្វារវិចរតិ។ ជជ្ឈាកិលមថវិនោទនត្តន្តិ រាជសកាយ ចិវនិសង្ខាយ
ឧប្បន្នជជ្ឈាបរិស្សមស្ស អបនយនត្តំ។ អធិច្ចនិក្ខមនោតិ យាទិច្ចកនិក្ខមនោ,
ន អភិណ្ឌានិក្ខមនោ។ ឡុលុញ្ញាតិ សន្និវុត្តិត្វា ឋិតោ។ យថា សោ “ឡុលុញ្ញា”តិ វុត្តោ,
តំ ទស្សេតុ “គោចាលកនារកោវិយា”តិអាទិ វុត្តំ។

២០០. វេនន្តិ ឯតេនាតិ វាទោ, ទិដ្ឋតិ អាហ “កី វាទីតិ, កី ទិដ្ឋិកោ”តិ?
កិមក្ខាយតិ កិមាចិត្តកោ, កីទិសធម្មកថោ? អចិត្តិការេនាតិ អនាទរេន។
តថាបុច្ឆនេ ការណំ ទស្សេន្តោ “កស្មា”តិអាទិមាហ។ នស្សតេតន្តិ នស្សតុ ឯតំ
កុលំ។

អត្ថំ ន ជាតាតីតិ អត្ថំ ច ឯកទេសេន ជានេយ្យ, តំ មិច្ឆា គហេត្វា
បដិប្បវិទ្យាបិ តិដ្ឋេយ្យ។ តស្ស ធីយរត្ថំ អហិតាយ ទុក្ខាយាតិ តទស្ស
អត្តាជានំ ភគវតា ឥន្ទ្រតំ។ វិគ្គាហិកកថន្តិ វិគ្គហកថំ, សារម្ពកថន្តិ អត្តោ។
ននុ ភគវតា សទ្ធិ លោកេ បុព្វ សមណាព្រាហ្មណា នាណាវាទា សន្តីតិ ចោទនំ
សន្ធាយាហ “តថាគតោ ហិ”តិអាទិ។ នវិវេនតិ វិវាទហេតុកានំ

កាមទិដ្ឋិជ្ឈេសានំ មគ្គេនេ សមុគ្គាតិតត្តា, តទការតោ បន លោកោ
តថាគតេនវិវេទនិ។ ធម្មវាទី យថាភូតវាទី ធម្មវាទីហិ នវិវេទនិ តេសំ
វិវេទិតុកាមតាយ ឯវេ អការតោ, អធម្មវាទី បន តិណាយបិ នមញ្ញមាទោ
តេហិ កិញ្ចិវិវេទនិ។ តេនាហ “ន, ភិក្ខុវេ, ធម្មវាទី កេនចិ លោកស្មី វិវេទនី” តិ
(សំ. និ. ៣.៩៤)។ អធម្មវាទី បន អសមុច្ឆន្ទិវាទហេតុកត្តា វិវេទតេវ។ តថា
ចាហ “អធម្មវាទីវេ ខោ, ភិក្ខុវេ, វិវេទនី” តិ។

យថា ច បនាតិ ឯត្ថ យថា-សន្នោ “យថា ច អនុប្បន្នស្ស កាមច្ចន្នស្ស
ឧប្បាទោ ហោតិ, តញ្ច បដាធាតី” តិអាទីសុ (អ. និ. ៣.១២២) វិយ ការណត្ថោតិ
អាហ “យេន ការណោ” តិ។ ការណាការោ វា ឥធម យថា-សន្នោ វុត្តោ, សោ
បន អត្ថតោ ការណមេវាតិ វុត្តំ “យេន ការណោ” តិ។ “ឥទំ កថំ ឥទំ កថំ” តិ
បវត្តនតោ កថំកថា, វិចិត្តិកា។ សា យស្ស នត្ថិ, សោ អកថំកថំ, តំ
អកថំកថំ។ វិប្បដិសារកុក្កុដ្ឋំ ភកវតា អនាគាមិមគ្គេនេ ជិន្នំ,
ហត្ថចាទកុក្កុដ្ឋំ អគ្គមគ្គេន អាវេណិកធម្មាធិគមតោ។ អបរាបវំ
ឧប្បជ្ឈនកករោ “ភវាភវោ” តិ ឥធមិប្បតោតិ អាហ “បុនប្បនព្វវេ” តិ។
សំវរាសំវរោ ជលាជលំ វិយ ខុទ្ទកមហាន្តោ ភវោ “ភវាភវោ” តិ វុត្តោតិ អាហ
“ហីនបណីតេ វា ភវេ” តិ។ ភវោ វុត្តិប្បត្តោ “អភវោ” តិ វុច្ចតិ យថា “អសេក្ខា
ធម្មា” តិ (ធម. ស. ១១. តិកមាតិកា)។ កិលេសសញ្ញាតិ កាមសញ្ញាទិកេ វេទនិ។
កិលេសា ឯវេ វា សញ្ញាធមេន វុត្តោ “សញ្ញា បហាយ អមតំ ឯវេ
ចាបុណាតី” តិអាទីសុ វិយ។ អត្ថនោ ឱណាសវការំ ធិបេតីតិ ឥមិធាវ
បរេសញ្ច តថត្ថាយ ធម្មំ ទេសេតីតិ អយម្បិ អត្ថោ វិការិកោតិ ទដ្ឋព្វំ។ ធិហិវត្វា
កិឡាបេត្វាតិ ធិហិវត្វា ចេវ កិឡាបេត្វា ច, ធិហិវត្វាសេន វា កិឡាបេត្វា។
តិវិសាខន្តិ តិកដ្ឋកាកុដិវិយ នលាដេ ជាតត្តា នលាដិកំ។

២០០. កិត្តិនុខោតិ កី ការណោនាតិ អត្ថោ។ អនុសន្និ គហេត្វាតិ
 បុច្ឆានុសន្និ ឧដ្ឋបេត្វា។ យតោនិទានន្តិ យំនិទានំ, យំការណាតិ វុត្ថំ ហោតិ។
 បុរិមបទេ ហិ វិកត្តិ អលោបំ កត្វា និទ្ទេសោ,
 ធអវុជ្ឈត្តិ កពាហិរាយ តនាទិនិទានន្តិ អយមេវ អត្ថោ។ សម្ពាយន្តិ សម្ពាភារេន
 ញាយន្តិ តិ សម្ពាតិ អាហា “សម្ពាតិ កោដ្ឋាសា” តិ។ កាមញ្ចេត្ត មាណេមិ
 បបញ្ចោ, អភិនន្តនសភារេ វេ បន គណ្ណាត្ថោ
 “តណ្ហាមានទិដ្ឋិបបញ្ចសម្មយុត្តា” តិ អាហា។ តថា ហិ វត្តតិ
 “អភិនន្តតត្ថ” តិ អាទិ។ សមុទាចរន្តិ តិ សព្ពសោ ឧទ្ធុ ឧទ្ធុ បរិយាទាយ បវត្តន្តិ។
 មរិយាទត្ថោ ហិ អយមាការោ, តេន ច យោគេន បុរិសន្តិ ឧបយោគវេនំ យថា
 “តថាគតំ, ភិក្ខុវេ, អរហន្តំ សម្មាសម្ពុទ្ធុ ទ្វេវិតក្កា សមុទាចរន្តិ” តិ (ឥតិវុ. ៣៨)។
 តណ្ហាទយោ ច យថាសកំ បវត្តិអាការំ អវិលង្គន្តិយោ អាសេវនវសេន
 ឧបរូបរិ បវត្តន្តិ។ តថា ហិ តា “បបញ្ចសម្ពា” តិ វុត្តា។

ការណោតិ បវត្តិបច្ចយេ។ ឯកាយតនម្បិ ... បេ... នត្តិ តិ ចក្ខាយតនាទិ
 ឯកម្បិ អាយតនំ អភិនន្តតត្ថំ អភិវទិតតត្ថំ អវ្យាសិតតត្ថំ តត្ថិ បេ, ននុ នត្តិ វេ,
 កស្មា “នត្តិ បេ” តិ វុត្តន្តិ? សច្ចំ នត្តិ, អប្បហិរាភិនន្តនាភិវទនអវ្យាសាទានំ
 បន បុព្វដ្ឋានំ អភិនន្តតត្ថាទិប្បការាទិ អាយតនាទិ ហោន្តិ តិ តេសំ ន សក្កា
 នត្តិ តិ វត្ថុ, បហិរាភិនន្តនាទីនំ បន សព្ពថា នត្តិ តិ “នត្តិ បេ” តិ វុត្តំ។ អហំ មមន្តិ
 អភិនន្តតត្ថន្តិ ទិដ្ឋាភិនន្តនាយ “អហ” ត្ថិ តណ្ហាភិនន្តនាយ “មម” ត្ថិ រោចតត្ថំ។
 អភិវទិតតត្ថន្តិ អភិនិវិសនសមុដ្ឋាបនវសេន វត្ថុត្ថំ។ តេនាហា “អហំ មមន្តិ
 វត្ថុត្ថ” ត្ថិ។ អវ្យាសិត្វាតិ ទិដ្ឋិ តណ្ហា វត្ថុ អនុបរិសិត្វា តាហាទ្វយំ
 អនញ្ញាសាធារណំ វិយ កត្វា។ តេនាហា “គិលីត្វា បរិនិដ្ឋបេត្វា” តិ។ ឯតេនាតិ
 “ឯត្ថ បេ នត្តិ” តិ អាទិវេចនេន។ ឯត្ថាតិ អាយតនេសុ។ តណ្ហាទីនំ
 អវត្ថុការវទស្សនមុខេន តណ្ហាទីនំយេវ អប្បវត្តិ កិលេសបរិនិព្វានំ កថិតត្ថិ។

តេជោហា ភក្តីវា “ឯសេវ៉ាឆ្មោ” តិអាទិ, អយមេវ អភិនន្ទនាជីនំ នត្តិការករោ
មត្តោ, តប្បជិប្បស្សន្តិភូតំ ជលំ, តំនិស្សរណំ វា និព្វានំ រាគានុសយាជីនំ អត្តោ
អវសានំ អប្បវត្តិតិ អត្តោ។ តេជោហា “អយំ ...បេ... អត្តោ” តិ។ សព្វត្ថាតិ
“ឯសេវ៉ាឆ្មោ បដិយានុសយានំ” តិអាទិសុ សព្វបទេសុ។

អាទិយតីតិ បហារធានាទិវសេន គយ្ហតិ។ មត្តកប្បត្តំ កលហន្តិ
ភណ្ឌនាទិមត្ត អដ្ឋត្វា មុខសត្តិហិ វិភុទនាទិវសេន មត្តកប្បត្តំ កលហំ។
យាយ ករោតីតិ សម្ពុត្តោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ វិវុទ្ធក្លាហាវសេន
នាណាគាហមត្តំ, តថា វិវុទ្ធវាទវសេន នាណាវាទមត្តំ។ ឯវំ បវត្តន្តិ
គរុកាតព្កេសុបិ ការំ អកត្វា “តុរំ តុរំ” ត្ថិ ឯវំ បវត្តំ សារម្ពកមំ, យាយ
បេតនាយ យំ ករោតិ, សា តុរំ តុរំ។ និស្សយាតិ បដិច្ច, និស្សយាទិបច្ចយេ
កត្វាតិ អត្តោ។ កិលេសានំ ឧប្បត្តិនិមិត្តតា តាវ អាយតនានំ ហោតុ តត្ថាវេ
ការតោ, និរោធនិមិត្តតា បន កមំ។ ន ហេតុ លោកុត្តរធម្មានំ សង្គហោ
លោកិយានំយេវ អធិប្បតត្តាតិ ចោទនំ សន្ធាយាហ “និវុដ្ឋមាណាប័” តិអាទិ។
នាមមត្តន និមិត្តតំ សន្ធាយ វុត្តោតិ ទស្សេត្តោ “យត្ថប្បដ្ឋា, តត្ថេវ និវុទ្ធា
ហោន្តិ” តិ វត្វា តមត្តំ សុត្តន្តវេន សាធម្មោ “ស្វាយមត្តោ” តិអាទិមាហ។

តត្ថ សមុទយសច្ចបញ្ចេនាតិ មហាសតិបដ្ឋានេ សមុទយសច្ចនិទ្ទេសេន។
សោ ហិ “កត្ថ ឧប្បជ្ឈមាណ” តិអាទិនា បុច្ឆាវសេន បវត្តត្ថា បញ្ចោតិ វុត្តោ។ ននុ
តត្ថ តណ្ហាយ ឧប្បត្តិនិរោធា វុត្តា, ន សព្វកិលេសានន្តិ ព្រៀនិសី ចោទនា
អនវកាសាតិ ទស្សេត្តោ “យថេវ ចា” តិអាទិមាហ។ លទ្ធកោហារេតិ ឥមិនា
រាគាជីនំ អប្បវត្តិនិមិត្តតាយ អត្តោតិ សមញ្ញា និព្វានស្សាតិ ទស្សេតិ។
ឯតេនេវ អភិនន្ទនាជីនំ អភារោតិ ច ឥទំ សំវណ្ណិតន្តិ ទដ្ឋព្វំ។ កមំ បន
សព្វសង្ខតវិនិស្ស័យេ និព្វានេ អកុសលធម្មានំ និរោធសម្ពុកោតិ អាហ “យញ្ញំ

យត្ត នត្តិ, តំ តត្ត និរុទ្ធី នាម ហោតី" តិ។ យាយំ អប្បវត្តិយំ និរោធកេហាហោ
វុត្តោ, ស្វាយមត្តោ និរោធបញ្ញោន ធិបេតញ្ញោ។ ន ហិ តត្ត ឧប្បន្នត្វា និរុទ្ធា
វិតក្កវិចារា បដិប្បស្សន្ធាតិ វុត្តោ, អថ ខោ អប្បវត្តា ឯវាតិ។

២០៣. ឯវំសម្មទន្តិ ឯវំសម្មជ្ជនកំ ឯវំ បស្សិតព្ពំ ៩ទំ មម អន្លេសនំ។
តេនាហា “ឡឺទិសន្តិ អត្ថោ” តិ។ ជានំ ជានាតី តិ (អ. និ. ដ៏. ៣.១០.១១៣-១១៦)
សព្ពញ្ញាតញ្ញាលោន ជានិតព្ពំ សព្ពំ ជានាតិ។ ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសេន ហិ
អវិសេសគ្គហលោន ច “ជាន” ន្តិ ៩មិនា និវរសេសំ ព្រាយ្យជាតំ បរិគ្គណ្ហាតី តិ
តព្ពិសយាយ ជាននកិរិយាយ សព្ពញ្ញាតញ្ញាលោមេវ ករណំ ភវិតុំ យុត្តំ។ អថ វា
បករណវសេន “ភគវា” តិ សទ្ធព្ពសន្និដានេន ចាយមត្តោវិភាវេតញ្ញោ។
បស្សិតព្ពមេវ បស្សិតី តិ ទិព្ពចក្ក-បញ្ញាចក្ក-ធម្មចក្ក-ពុទ្ធចក្ក-សមន្តចក្ក-
សម្ពាតេហិ ញ្ញាលាចក្កហិ បស្សិតព្ពំ បស្សិតី ឯវំ។ អថ វា ជានំ ជានាតី តិ យថា
អញ្ញោ សវិបល្លាសា កាមរូបបរិញ្ញាវាទិនោ ជានន្តាបិ វិបល្លាសវសេន ជានន្តិ, ន
ឯវំ ភគវា។ ភគវា បន បហីនិវបល្លាសត្តា ជានន្តោ ជានាតិ ឯវំ, ទិដ្ឋិទស្សនស្ស
ច អភាវា បស្សន្តោ បស្សិតិយេវាតិ អត្ថោ។ ទស្សនបរិណាយកដ្ឋេនាតិ យថា
ចក្ក សត្តានំ ទស្សនត្ថំ បរិលោតិ, ឯវំ លោកស្ស យាថាវទស្សនសាធនតោ
ទស្សនកិច្ចបរិណាយកដ្ឋេន ចក្កក្ខតោ, បញ្ញាចក្កមយត្តា វា
សយម្ពញ្ញាលោន បញ្ញាចក្កំ ក្ខតោ បត្តោតិ វា ចក្កក្ខតោ។ ញ្ញាលាក្ខតោតិ
ឯតស្ស ច ឯវមេវ អត្ថោ ទដ្ឋញ្ញោ។ ធម្មា វា ពោធិបក្ខិយា តេហិ ឧប្បន្នត្វា
លោកស្ស ច តទុប្បាទនតោ, អនញ្ញសាធារណំ វា ធម្មំ បត្តោតិ ធម្មក្ខតោ។
ព្រហ្មា វុច្ចតិ មគ្គោ តេន ឧប្បន្នត្វា លោកស្ស ច តទុប្បាទនត្វា, តញ្ញា
សយម្ពញ្ញាលោន បត្តោតិ ព្រហ្មក្ខតោ។ ចតុសច្ចធម្មំ វទតីតិ វត្តា។ ចិវំ
សច្ចបដិវេធំ បវត្តេន្តោ វទតីតិ បវត្តា។ អត្ថំ និហរិត្វាតិ ទុក្ខាទិអត្ថំ តត្ថាបិ
បិដ្ឋនាទិអត្ថំ ឧទ្ធវិត្វា។ បរមត្ថំ វា និព្វានំ ចាបយិតា, អមតសច្ចិកិរិយំ សត្តេសុ

ឧប្បាទេន្តោ អមតំ ទទាតីតិ អមតស្ស ធាតា។ ពោធិបក្ខិយធម្មានំ
តទាយត្ថការតោ ធម្មស្សមី។

២០៤. សោ វា ឧទ្ទេសោ អត្ថនោបិ ហោតីតិ ថេរោ “យំ ខោ នោ”តិ អាហា។
សត្តលោកសាធារណា ហិ ពុទ្ធានំ ទេសនាតិ។ ឥនាទិ យេហិ ធូរាវម្ពណេហិ
បុរិសំ បបញ្ចសញ្ញាសង្ខា សមុទាចរន្តិ, តានិ តាវ ទស្សេន្តោ បបញ្ចសញ្ញាសង្ខា
ទស្សេតុំ យេន សឡាយតនរិកន្ត្រេន និទ្ទេសោ កតោ, តស្ស អត្ថំ ទស្សេតុំ
“ចក្កញ្ច”តិ អាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ និស្សយភាវេនាតិ និស្សយបច្ចយភាវេន។
និស្សយបច្ចយោ ច បសាទចក្កយេវ ហោតិ, ន ចុទ្ធសសម្ពារំ,
ចតុចត្តាលីសសម្ពារំ វា សសម្ពារចក្កន្តិ អាហា “ចក្កបសាទញ្ច បដិច្ចា”តិ។
អារម្មណភាវេនាតិ អារម្មណបច្ចយភាវេន។ អារម្មណបច្ចយោ ច
ចតុសមុជ្ជានិក្ខរេបេសុ យំ កិញ្ចិ ហោតីតិ អាហា “ចតុសមុជ្ជានិក្ខរេ ច
បដិច្ចា”តិ។

ឯត្ថ ចក្ក ឯកម្មវិញ្ញាណស្ស បច្ចយោ ហោតិ, រូបាយតនំ បន អនេកមេវ
សំហតន្តិ ឥមស្ស វិសេសស្ស ទស្សនត្ថំ និស្សយភាវេន “ចក្កបសាទញ្ច
អារម្មណភាវេន ចតុសមុជ្ជានិក្ខរេ ចា”តិ វេចនភេនោ កតោ។ កី បន
ការណំ ចក្ក ឯកម្មវិញ្ញាណស្ស បច្ចយោ ហោតិ, រូបំ បន អនេកមេវវាតិ?
បច្ចយភាវវិសេសតោ។ ចក្ក ហិ ចក្កវិញ្ញាណស្ស
និស្សយបុរេជាតន្ត្រិយវិប្បយុត្តបច្ចយេហិ បច្ចយោ ហោន្តំ អត្ថិភាវេនេវ
ហោតិ តស្មី សតិ តស្ស ការតោ, អសតិ អភាវតោ, យតោ តំ
អត្ថិអវិគតបច្ចយេហិស្ស បច្ចយោ ហោតីតិ វុច្ចតិ, តន្តិស្សិតតា ចស្ស ន
ឯកទេសេន អល្លិយនវសេន ឥន្ទ្រតញ្ចា អរូបការតោ។ អថ ខោ គរុរាជាធិសុ

សិស្សរាជបុរិសាធិនំវិយ តប្បជិតទុវុត្តិតាយ, ឥតរេ បន បច្ចយា តេន តេន
វិសេសេន វេទិតញ្ច។

សចាយំ បច្ចយភារោ ន ឯកស្សី ន សម្ភវតីតិ ឯកម្មិ ចក្កុ ចក្កុវិញ្ញាណស្ស
បច្ចយោ ហោតីតិ ទស្សេតុំ ចាឡិយំ “ចក្កញ្ញារុសោ, បដិច្ចា”តិ ឯកវចនវសេន
វុត្តំ។ រូបំ បន យទិបិ ចក្កុវិយ បុរេជាតអត្ថិ-អវិគតបច្ចយេហិ បច្ចយោ ហោតិ
បុរេតវំ ឧប្បន្នំ ហុត្វា វិជ្ជមានក្ខណោ ឯវ ឧបការកត្តា តថាបិ អនេកមេវ
សំហតំ ហុត្វា បច្ចយោ ហោតិ អារម្មណភាវតោ។ យញ្ញិ បច្ចយធម្មំ
សភាវភូតំ, បរិកប្បិតាការមត្តំ វាវិញ្ញាណំ វិភាវេន្តំ បវត្តតិ, តទញ្ញេសញ្ច
សតិបិ បច្ចយភារេ សោ តស្ស សារម្មណសភាវតាយ យំ កិញ្ញិ អនាលម្អិត្វា
បវត្តិតុំ អសមត្ថស្ស ឱលុព្ពបវត្តិការណភាវេន អាលម្ពនីយតោ អារម្មណំ
នាម, តស្ស យស្មា យថា តថា សភាវុបលទ្ធិវិញ្ញាណស្ស
អារម្មណបច្ចយលាភោ, តស្មា ចក្កុវិញ្ញាណំ រូបំ អារព្ព បវត្តមានំ តស្ស សភាវំ
វិភាវេន្តមេវ បវត្តតិ។ សា ចស្ស ឥន្ទ្រិយាធិនវុត្តិកស្ស អារម្មណសភាវុបលទ្ធិ
ន ឯកទ្ធិកលាបគតវណ្ណវសេន ហោតិ, នាបិ
កតិបយកលាបគតវណ្ណវសេន, អថ ខោ អាភោគានុរូបំ
អាចាបគតវណ្ណវសេនាតិ អនេកមេវ រូបំ សំហច្ចការិកាយ វិញ្ញាណស្ស
បច្ចយោ ហោតីតិ ទស្សេន្តោ “រូបេ ច ឧប្បន្នតិ ចក្កុវិញ្ញាណ”ន្តិ
ពហុវចនវសេនាហ។

យំ បន បដ្ឋានេ (បដ្ឋា. ១.១.២ បច្ចយនិទ្ទេស) “រូចាយតនំ
ចក្កុវិញ្ញាណធាតុយា តំសម្បយុត្តកានញ្ច ធម្មានំ អារម្មណបច្ចយេន
បច្ចយោ”តិ វុត្តំ, តំ យាទិសំ រូចាយតនំ ចក្កុវិញ្ញាណស្ស អារម្មណបច្ចយោ,
តាទិសំ សន្ធាយ វុត្តំ។ កីទិសំ បន តន្តិ? សមុទិតន្តិ ចាកដោយមត្តោ។ ឯវញ្ច

កត្តា យន្តការ វេទន្ត “អាយតនសល្លក្ខណៈសេន ចក្ខុវិញ្ញាណាទយោ
សល្លក្ខណៈវិសយា, ន ទ្រព្យសល្លក្ខណៈសេនា” តិ, តម្បី សុវត្ថមេវ ហោតិ។ ន
ចេត្ត សមុទាយាវម្ពណាតា អាសន្តិតញ្ញា សមុទាយាភោគស្បែរ អភាវតោ,
សមុទិតា បន វណ្ណាធម្មា អារម្មណបច្ចយា ហោតិ។ កបំ បន បច្ចេកំ អសមត្តា
សមុទិតា អារម្មណបច្ចយា ហោតិ។ ន ហិ បច្ចេកំ ទដ្ឋំ អសក្កាត្តា អន្ធា
សមុទិតា បស្សន្តិទិ? នយិទមេកត្តិកំ វិសុំ វិសុំ អសមត្តានម្បី
សិរិការាបាធានីសុ សមត្តតាយ ទស្សនតោ។ កេសាទីនញ្ញា យស្មី ហ្នានេ បីតានំ
បច្ចេកំ វណ្ណំ គហេតុំ ន សក្កា, តស្មីយេវ ហ្នានេ សមុទិតានំ តំ គហេតុំ សក្កាតិ
ភិយ្យេបិ តេសំ សំហច្ចការិតា បរិព្យត្តា។ ឯតេន កី ចក្ខុវិញ្ញាណាស្ស
បរមាណុរូបំ អារម្មណំ, ឧទាហុ តំសមុទាយោតិអាទិកា ចោទនា បដិក្ខត្តាតិ
វេទិតញ្ញា។ “សោតញ្ញា, អារុសោ, បដិច្ចា” តិអាទីសុបិ ឥមិនា នយេន អត្ថោ
វេទិតញ្ញា។ ចក្ខុវិញ្ញាណំ នាមាតិ ចក្ខុនិស្សិត្យ បរិជាននលក្ខណំ ចក្ខុវិញ្ញាណំ
នាម ឧប្បជ្ជតិ។

តិណ្ណំ សង្កតិយាតិ ចក្ខុ, រូបំ, ចក្ខុវិញ្ញាណាទិ ឥមេសំ តិណ្ណំ សង្កតិយា
សមោធានេន។ ជស្សោ នាមាតិ អរូបធម្មាបិ សមាធា អារម្មណ
ដុសនាការេនេវ បវត្តនតោ ដុសនលក្ខណោ ជស្សោ នាម ធម្មា ឧប្បជ្ជតិ។
សហជាតាទិវសេនាតិ ចក្ខុវិញ្ញាណាសម្បយុត្តាយ
សហជាតអញ្ញមញ្ញាទិវសេន, អនន្តរាយ អនន្តរាទិវសេន, ឥតរាយ
ឧបនិស្សយវសេន បច្ចយការតោ ជស្សបច្ចយា ជស្សការណា វេទនា
ឧប្បជ្ជតិ។ អនុភវនសមកាលមេវ អារម្មណស្ស សញ្ញានំ ហោតីតិ “តាយ
វេទនាយ យំ អារម្មណំ វេទេតិ, តនេវ សញ្ញា សញ្ញាតី” តិ វុត្ថំ។ ចក្ខុទ្វារិកា
ធម្មា ឥតាធិប្បតាតិ តទទុសារេន បន អបរាបរុប្បន្នានំ វេទនាទីនំ គហលោ
សតិ, យន្តិ វា ការណាវចនំ, យស្មា អារម្មណំ វេទេតិ, តស្មា តំ សញ្ញាតីតិ

អត្ថោ។ ន ហិ អសតិ វេទយិតេ កធានិ សញ្ញាប្បត្តិ អត្ថិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ
នយោ។ សញ្ញាយ ហិ យថាសញ្ញាតំ វិជ្ជមានំ, អវិជ្ជមានំ វា អារម្មណំ
វិតក្កវសេន បរិកប្បតិ, យថាបរិកប្បតញ្ច តំ ទិដ្ឋិតល្អាមាណមញ្ញាណាហិ
មញ្ញាណោ បបព្វោតីតិ វុត្តោ។ តេនេវាហ “បថី បថីតោ សញ្ញាណា” តិ, “បថី
បថីតោ សញ្ញាតា បថី មញ្ញាតិ” តិអាទិ (ម. និ. ១. ២), “តក្កញ្ច ទិដ្ឋិសុ
បកប្បយិតា, សច្ចំ មុសាតិ ទ្វយធម្មមាហ្វ” តិ (សុ. និ. ៨៩២; មហានិ. ១២១) ច។
ពលប្បត្តបបព្វវសេនេវាយមត្តវណ្ណាណ កតា, អដ្ឋកថាយំ បន
បរិទុព្ពលវសេន។

ចក្កុរុចាទិហិ ការណេហិតិ ចក្កុរិញ្ញាណាជស្សវេទនាសញ្ញាវិតក្កេហិ
ការណាភូតេហិ។ អ ការណាភូតានម្បិ តេសំ អត្ថិតាយ ការណាគ្គហណំ។
បរិញ្ញាតា ហិ តេ អ ការណំ។ តេនាហ “អបរិញ្ញាតការណា” ត្ថិ តិហិបិ
បរិញ្ញាហិ អបរិញ្ញាតវត្ថុកំ។ អភិកវន្តិ តិ អដ្ឋោត្តវន្តិ។ សហជាតា ហោន្តិ តិ
ឯត្ថ “ចក្កុសម្ពុស្សបច្ចយា វេទនាភូតោ អត្ថិ កុសលោ” តិអាទិវេទនេតោ
វេទនាសញ្ញា អសហជាតាបិ គហោតញ្ច។ យទិ ឯវន្ត “បបព្វោតី” តិ ឯត្ថ យទិ
បញ្ចុទ្ធាវជវេនសហជាតា បបញ្ចសម្ពា អធិប្បេតា តាសំ បច្ចុប្បន្នវិសយត្ថា,
កស្មា អតីតាណាគតគ្គហណំ កតន្តិ ចោទេតិ។ ឥតរោ “តថា
ឧប្បជ្ឈនតោ” តិអាទិនា បរិហារតិ។ តត្ថ តថា ឧប្បជ្ឈនតោតិ យថា
វត្ថុមានកាលេ, ឯវំ អតីតកាលេ អនាគតកាលេ ច ចក្កុទ្ធាវេ បបញ្ចសម្ពានំ
ឧប្បជ្ឈនតោ អតីតាណាគតគ្គហណំ កតំ, ន អតីតេសុ, អនាគតេសុ វា
ចក្កុរុបេសុ ចក្កុទ្ធាវិកានំ តាសំ ឧប្បជ្ឈនតោ។

មនញ្ញាវុសោ, បដិដ្ឋាតិ ឯត្ថ ធុរិដំ មនំ កេវលំ ភវន្តំ, សាវន្តំ វា។ ធុរិដា ហិ
កថា។ ឧប្បត្តិទ្ធាវកថាយំ ទ្វិក្ខត្ថំ ចលិតំ ភវន្តំ មនោទ្ធាវំ នាម, ចក្កាទិវិយ

រូបាទិនា យេន តំ យង្គិតំ តត្ថ ឧបរិ វិញ្ញាណុប្បត្តិយា ធារការតោ។
បច្ចយកថាយំ សាវជ្ជនកវដ្តំ, “មនោសម្មស្សបច្ចយា អត្ថិ កុសលោ” តិអាទិសុ
ហិ សាវជ្ជនមនោសម្មស្សោ ឥច្ឆិតោ, ន កវដ្តមនោសម្មស្សោ អសម្ពរតោ។ តត្ថ
បឋមនយំ សន្ធាយាហ “មនន្តិ កវដ្តចិត្ត” ត្ថិ។ ធម្មតិ តេក្ខមកធម្មាវម្ពណន្តិ
ឥមិនា សភាវធម្មេសុ ឯវ កិលេសុប្បត្តិ កេចិ, តទយុត្តំ តទុចាធានាយបិ
បញ្ញត្តិយា ធម្មាវម្ពណតាយ វុត្តត្តា។ ឥធម បន តេក្ខមកាបិ ធម្មា លព្ពន្ធតិ
នស្សនត្ថំ “តេក្ខមកធម្មាវម្ពណ” ត្ថិ វុត្តំ, ន បញ្ញត្តិយា អនាវម្ពណត្តា។ ឯវព្រោតំ
សម្មជិច្ឆិតតំ, អញ្ញថា អកុសលចិត្តប្បាទា អនាវម្ពណា នាម សិយុំ។
ឧប្បត្តិធារកថាយំ ចក្ខុវិញ្ញាណាទិវិយ អាវជ្ជនម្បិ ធារភក្ខិកមេវាតិ វុត្តំ
“មនោវិញ្ញាណន្តិ អាវជ្ជនំ វា” តិ។ បច្ចយកថាយំ បន អាវជ្ជនំ គហិតន្តិ “ជវនំ
វា” តិ វុត្តំ។ នយទ្វយេ ធម្មានំ សហជាតវិភាគំ នស្សតុ “អាវជ្ជនេ
គហិតេ” តិអាទិ វុត្តំ។ យុត្តមេវាតិ និប្បវិយាយតោ យុត្តមេវ។

សោ យាវ ន បច្ចយបដិវេជោ សម្ពរតិ, តាវ បញ្ញត្តិមុខេនេវ សភាវធម្មា
បញ្ញាយន្តិ បច្ចេកំ អបញ្ញាបនេតិ អាហ “ជស្សោ នាម ឯកោ ធម្មោ
ឧប្បន្នតិ” តិ។ ឯវ ជស្សបញ្ញត្តិ បញ្ញបេស្សតិ តិ បញ្ញបេត្វា តត្ថិសយនស្សនំ
ញាណំ ឧប្បាទេស្សតិ។ ឥមស្មី សតិ ឥទំ ហោតិ តិ ឥមស្មី ចក្ខុអាទិកេ បច្ចយេ
សតិ ឥទំ ជស្សនិកំ បច្ចយុប្បន្នំ ហោតិ។ ធានសាយតនវសេនាតិ ធានសន្នំ
អាយតនានំ វសេន អាគតេន បដិច្ចសមុប្បាទនយវសេន។
ធានសាយតនបដិក្ខេបវសេនាតិ “ឥមស្មី អសតិ ឥទំ ន ហោតិ” តិ
បច្ចយាកាវបច្ចយុប្បន្នាកាវនស្សនក្កមេ ធានសន្នំ អាយតនានំ
បដិក្ខេបវសេន។

សាវកេន បញ្ចេក កបិតោតិ អយំ បញ្ចេក សាវកេន កបិតោ, ឥតិ ឥមិនា
ការណេន មា និក្ខម្ពា អហុវត្ថុ។ អថ វា សំខិត្តេន វុត្ថមត្ថំ វិត្តារេន វិភជន្តេន
ឯតទគ្គេ ឋបិតេន មហាសាវកេន បញ្ចេក កបិតោតិ ឥមិនា ការណេន ឯតស្មី
បញ្ចេ មា និក្ខម្ពា អហុវត្ថុ, ហេរញ្ញកេ សតិ កហាបណំ សយំ និច្ឆនន្តាវិយ
អហុត្វា ភគវតោ ឯវ សន្តិកេ និក្ខម្ពា ហោថ។

២០៥. អាករោន្តិ ដលំ តាយ តាយ មរិយាទាយ និព្ពត្តន្តិតិ អាការា,
ការណានិ។ ចាដិយេក្កការណេហិ ធន្នំ ធារាណំ វសេនវិសុវិសុ
បបញ្ចការណស្ស និទ្ធិជ្ជត្តា វុត្ថំ។ អថ វា យទិមិ យត្ថកេហិ ធម្មេហិ យំ ដលំ
និព្ពត្តន្តិ, តេសំ សមុទិតានំយេវ ការណាការោ សាមគ្គិយាវ ដលុប្បត្តិតោ,
តថាមិ បច្ឆេកំ តស្ស ការណមេវាតិ កត្វា វុត្ថំ “ចាដិយេក្កការណេហិ”តិ។
បទេហិ ធាមាទិបទេហិ ចេវ តំសមុទាយភូតេហិ វាក្យេហិ ច។ តេនាហ
“អក្ខរសម្មណេហិ”តិ។ អក្ខរានិយេវ ហិ អត្ថេសុ យថាវច្ឆំ បទវាក្យភាវេន
បរិច្ឆន្និ។ ព្យញ្ញេហិ តិ អត្ថស្ស អភិព្យញ្ញេនតោ ព្យញ្ញេនសញ្ញតេហិ វណ្ណេហិ។
តានិ បន យស្មា បរិយាយស្ស អក្ខរណតោ “អក្ខរានិ”តិ វុច្ឆន្តិ, តស្មា អាហ
“អក្ខរេហិ”តិ។ ឯត្ថ ច ឥមេហិ អាការេហិ ឥមេហិ បទព្យញ្ញេហិ
បបញ្ចសមុទាចារស្ស វដ្ឋស្ស ច វិវដ្ឋស្ស ច ទស្សនអត្ថោ វិភត្តោតិ យោជនា។
បណ្ឌិតោ បញ្ញាយ។ “កិត្តាវតា នុ ខោ, ភន្តេ, បណ្ឌិតោ ហោតិ? យតោ ខោ
ភិក្ខុ ធាតុកុសលោ ច ហោតី”តិ (ម. និ. ៣.១២២) អាទិសុត្តបទវសេន
បណ្ឌិតលក្ខណំ ទស្សន្តោ “ចត្វហិ វា ការណេហិ”តិអាទិមាហ។
សច្ចបដិវេជវសេន បណ្ឌិត្វំ ទស្សិតន្តិ បដិសម្ពិទាវសេន មហាបញ្ញតំ ទស្សតុ
“មហាន្តេ អត្ថេ”តិអាទិ វុត្ថំ។

គុឡបូរ្តន្តិ គុឡេ មិស្សិត្វា កតបូរ្តំ។ ពទ្ធសត្តុគុឡកន្តិ មធុសក្ខរាហិ
បិណ្ឌិកតំ សត្តុបិណ្ឌំ។ អសេចិតត្ថកំ មធុអាទិនា បគេវ តេហិ
សមយោជិតត្ថត្តា។ ចិន្តកជាតិកោតិ ធម្មចិន្តាយ ចិន្តកសភាវោ។
សត្តញ្ញតញ្ញាណោនេវស្សាតិ សត្តញ្ញតញ្ញាណោនេវ អស្ស សុត្តស្ស គុណំ
បរិច្ឆិន្នាបេត្វា នាមំ គណ្ណាបេស្សមិ។

មធុបិណ្ឌិកសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៩. ទ្វេដាវិតក្កសុត្តវណ្ណនា

២០៦. ទ្វេ ទ្វេ ភាគេតិ ទ្វេ ទ្វេ កោដ្ឋាសេ កត្វា។ កាមព្យោត្ត “ឥមំ ឯកំ
ភាគមកាសី, ឥមំ ទុតិយភាគមកាសី”ន្តិ វចនតោ សព្វេបិ វិតក្កា
សំកិលេសវោទានិភាគេន ទ្វេវ ភាគា កតា, អបរាបរុប្បត្តិយា បនេតេសំ
អភិណ្ណាចារំ ឧបាទាយ ចាឡិយំ “ទ្វិដា កត្វា”តិ អាមេឌិតវចនន្តិ “ទ្វេ ទ្វេ ភាគ
កត្វា”តិ អាមេឌិតវចនវសេនេវ វុត្តោ។ អថ វា ភាគទ្វយស្ស សប្បជីភាគតាយ
តត្ថ យំ យំ ទ្វយម្បិ ខោ ឧដិវិបច្ឆនីកំ, តំ តំ វិសុំ វិសុំ គហេតុកាមោ ភគវា
អាហា “ទ្វិដា កត្វាវិតក្កវិហរេយ្យ”ន្តិ។ ឯវំ បន ចិន្តេត្វា តត្ថ មិច្ឆាវិតក្កានំ
សម្មាវិតក្កានញ្ច អនវសេសំ អសង្ករេតោ ច គហិតភារំ ទស្សេន្តោ “ឥមំ ឯកំ
ភាគមកាសី, ឥមំ ទុតិយភាគមកាសី”ន្តិ អវោច។ កាមបដិសំយុត្តោតិ
កាមរាគសង្ខារេន កាមេន សម្បយុត្តោ, កាមេន បដិពោទ្វា វា។ សេសេសុបិ
ឯសេវ នយោ។ អយំ បន វិសេសោ - ព្យាបដ្ឋតិ ចិត្តំ ឯតេនាតិ ព្យាចាទោ,
ទោសោ។ វិហឹសតិ ឯតាយ សត្តេ, វិហឹសនំ វា តេសំ ឯតន្តិ វិហឹសា, បរេសំ
វិហេវនាការេន បវត្តស្ស ករុណាបដិបក្ខស្ស ចាបធម្មស្សេតំ អធិវចនំ។
អដ្ឋត្តន្តិ អដ្ឋត្តធម្មាវម្ពណាមាហា។ ពហិទ្វាតិ ពាហិវធម្មាវម្ពណំ។ ឌីឡាវិកោតិ
ពហលកាមរាគាធិបដិសំយុត្តោ។ តត្ថិបរិយាយេន សុខុមោ។ វិតក្កោ

អកុសលបក្ខិកាយេវាតិ ឥមិនាវិតក្កការសាមញ្ញេន តត្ថាបិ
អកុសលការសាមញ្ញេន ឯកភាគករណំ, ន
ឯកចិត្តប្បាទបរិយាបន្នតាធិវសេនាតិ ទស្សេតិ។

នេក្ខម្មំ វុច្ចតិ លោភាតិក្ខន្ធត្ថា បឋមជ្ឈានំ, សញ្ញាកុសលេហិ និក្ខន្ធត្ថា សព្វំ
កុសលំ។ ឥធម បន កាមវិតក្កបដិបក្ខស្ស អធិប្បតត្ថា អាហា “កាមេហិ
និស្សរោ នេក្ខម្មបដិសំយុត្តាវិតក្កោ” តិ។ សោតិ នេក្ខម្មវិតក្កោ។ យាវ
បឋមជ្ឈានាតិ បឋមសមន្មាហារតោ បដ្ឋាយ យាវ បឋមជ្ឈានំ ឯតុប្បន្នោ
វិតក្កោ នេក្ខម្មវិតក្កោយេវ។ បឋមជ្ឈានន្តិ ច ឥទំ តតោ បរិវិតក្កាការតោ
វុត្ថំ។ ន ព្យាបន្នតិ ចិត្តំ ឯតេន, ព្យាបាទស្ស វា បដិបក្ខោតិ អព្យាបាទោ,
មេត្តាបុព្វភាគោ មេត្តាការំនារម្ភោ។ ន វិហឹសន្តិ ឯតាយ, វិហឹសាយ វា
បដិបក្ខោតិ អវិហឹសា, ករុណាបុព្វភាគោ ករុណាការំនារម្ភោ។

មហាពោធិសត្តានំ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខន្ធកាលតោ បដ្ឋាយ លទ្ធាវសរា
សម្មាសង្កប្បា ឧបរូបរិ សវិសេសំ បរត្តន្តិតិ អាហា “ធិស្សានិ... បេ...
បរត្តិសូ” តិ។ ញាណស្ស អបរិបក្ខត្ថា បុព្វវាសនាវសេន សតិសម្មាសតោ
កធាចិ មិច្ឆាវិតក្កលេសោបិ ហោតិយេវាតិ តំ ទស្សេតុំ
“សតិសម្មាសេន... បេ... តិជ្ជន្តិ” តិ អាហា។ យថា និច្ចបិហិតេបិ គេហោ កធាចិ
វាតចានេវីវជមត្តេ លទ្ធាវសរោ វាតោ អន្តោ បរិសេយ្យ, ឯវំ គុត្តិន្ទ្រិយេបិ
ពោធិសត្តសន្តានេ សតិសម្មាសវសេន លទ្ធាវសរោ អកុសលវិតក្កោ ឧប្បន្និ,
ឧប្បន្នោ ច កុសលវារំ បច្ឆិន្ទិត្វា អដ្ឋាសិ, អថ មហាសត្តោ តំមុហុតុប្បន្នមេវ
បដិវិនោទេត្វា តេសំ អាយតី អនុប្បាយាយ “ឥមេ មិច្ឆាវិតក្កា, ឥមេ
សម្មាវិតក្កា” តិ យាថាវតោ តេ បរិច្ឆិន្ទិត្វា មិច្ឆាវិតក្កានំ អវសរំ អនេន្តោ
សម្មាវិតក្កោ បរិវឿសិ។ តេន វុត្ថំ “មយ្ហំ ឥមេ” តិអាទិ។

២០៧. បមាណោ នាម សតិវិប្បវាសោតិ អាហា “អប្បមត្តស្សាតិ សតិយា អវិប្បវាសេ ឋិតស្សា”តិ។ អាតាបរិវរយវន្តស្សាតិ កិលេសានំ និគ្គណ្ហានវិវរយវតោ។ បេសិទ្ធិត្ថស្សាតិ កវិវិមោក្ខាយ វិស្សជ្ជចិត្តស្ស កាយេ ច ជីវិតេ ច និរេបេក្ខស្ស។ “ឯវំ បដិចាគតិកោ ជាតោ”តិ អត្តនោ អត្តការំ និស្សាយ បវត្ថំ សោមនស្សការំ គេហស្សិតសោមនស្សបក្ខិកំ អកាសិ, បញ្ញាមហន្តតាយ សុខុមទស្សិតា។

អបរិញ្ញាយំ ឋិតស្សាតិ ន បរិញ្ញាយំ ឋិតស្ស, អបរិគ្គហិតបរិញ្ញស្សាតិ អត្តោ។ វិតក្កោ...បេ... ឯតានិ តីណិ នាមាទិលកតីតិ តាទិសស្ស ឧប្បន្នោ មិច្ឆាវិតក្កោ យថាវហំ អត្តព្យាពាធកោ ឧភយព្យាពាធកោ ច ន ហោតីតិ ន វត្ថុញ្ចោ តំ សភាវានតិវត្ថុនតោតិ អធិប្បាយោ។
អនុប្បន្នានុប្បន្នឧប្បន្នបរិហានិនិមិត្តតាយ បញ្ញំ និរោធិតីតិ បញ្ញានិរោធិកោ។ តេនាហា “អនុប្បន្នាយា”តិអាទិ។ នត្ថិការំ គប្បតីតិ បដិសម្ពាទតលេន វិក្ខម្ពនប្បហានមាហា។ និរុដ្ឋតីតិអាទិហិបិ តទេវ វទតិ។ វិតតន្តន្តិអាទិហិ បន សម្បលំ ឧទ្ធជំវិយ តទា អប្បវត្ថនកំ អកាសិន្តិ វទតិ។

២០៨. ចិត្តវិបរិណាមការោ ចិត្តស្ស អញ្ញាចត្ថំ បកតិចិត្តវិគមោ។ អនេកគ្គតាការោវិត្តេចោ។ តត្ថ វិតក្កេន ចិត្តំ វិហញ្ញាមនំវិយ ហោតីតិ អាហា “តំ គហេត្វាវិហីសាវិតក្កំ អកាសី”តិ។ ការុញ្ញន្តិ បរទុក្ខនិមិត្តំ ចិត្តខេទំ វទតិ។ តេនេវាហា - “បរទុក្ខេ សតិ សាធូនំ មនំ កម្មេតីតិ ករុណា”តិ (ម. និ. ដ. ១.១; សំ. និ. ដ. ១.១.១)។ ន្តិ ករុណាយនវសេន បវត្ថចិត្តបកម្បនំ សន្ធាយ “ឧប្បន្នតិ វិហីសាវិតក្កោ”តិ អាហា, ន សត្តេសុ វិហីសា បវត្ថតីតិ អធិប្បាយោ។

តេន តេន ចស្សាការេនាតិ យេន យេន អាការេន ភិក្ខុនា អនុវិតក្កិតំ អនុវិចារិតំ, តេន តេន អាការេនស្ស ចេតសោ នតិ ហោតិ។ តេនេវាហា

“កាមវិតក្កាធិស្វ”តិអាធិ។ បហាសីតិ កាលវិបល្លាសេន វុត្តន្តិ អាហា
“បជហតី”តិ។ បហានំ បនស្ស សិទ្ធិមេវ បដិបក្ខស្ស សិទ្ធិត្តាតិ ធស្សេតុ
“បហាសី”តិ វុត្តំ យថា “អសាមិកោតេ តាមិកាអាធិយីស្វ”តិ។
ពហុលមកាសីតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវមេវំ នមតីតិ
កាមវិតក្កសម្មយោគាការមេវ ហោតិ, កាមវិតក្កសម្មយុត្តាការេន វា
បរិណាមតិ។ កសនំ កិដ្ឋំ, កសីតិ អត្ថោ, តន្តិព្ពត្តត្តា បន ការណ្ឌបចារេន
សស្សំ “កិដ្ឋ”ន្តិ វុត្តន្តិ អាហា “សស្សសម្ពាធន”តិ។ ចត្តារិ កយានីតិ
វេទពន្ធជានិគរហានិ។ ឧបទ្ធពុវុត្តិ អនត្ថប្បាទការំ។ លាមកន្តិ និហ័នការំ។
ធន្ធស្វតិ អត្ថនោ ខន្ធសុ។ ឌីតារន្តិ អនុប្បវេសំ កិលេសានំ។ សំកិលេសតោ
វិសុជ្ឈនំ វិសុទ្ធិ, សា ឯវ វោទានន្តិ អាហា “វោទានបក្ខន្តិ ឥទំ តស្សេវ វេវចន”ន្តិ។

២០៩. សព្ពកុសលំ នេក្ខម្ពំ សព្ពកុសលបដិបក្ខតាយ តតោ និស្សជត្តា។
និព្ពានមេវ នេក្ខម្ពំ សព្ពកិលេសតោ សព្ពសង្ខតតោ ច និស្សជត្តា។ កិដ្ឋសម្ពាធនំ
វិយ រូបាធិអារម្មណំ បមាទេ សតិ អនត្ថប្បវត្តិជ្ជានការតោ។ ក្ខេបគាវោ វិយ
ក្ខេបចិត្តំ ទុក្ខមការតោ។ បណ្ឌិតគោចាលកោ វិយ ពោធិសត្តោ
ឧចាយកោសល្យយោគតោ។ ចតុត្ថងភយំ វិយ មិច្ឆាវិតក្កា
សប្បដិកយការតោ។ បញ្ញាយ វុទ្ធិ ឯតស្ស អត្ថីតិ បញ្ញាវុទ្ធិកោ។ វិហញ្ញតិ
ចិត្តំ ឯតេនាតិ វិឃាតោ, ចេតោទុក្ខំ, តប្បក្ខិកោ វិឃាតបក្ខិកោ, ន
វិឃាតបក្ខិកោតិ អវិឃាតបក្ខិកោ។ និព្ពានសំវត្ថុនិកោ និព្ពានវហោ។
ឧគ្សាតិយេយ្យាតិ ឧទ្ទតំ សិយាវិក្ខិត្តញ្ច ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។ សល្លាបេមីតិ
សម្មនេវ បដ្ឋបេមិ។ យថា បន បេមីតំ សល្លាបិតំ នាម ហោតិ, តំ ធស្សេតុ
“សន្និសីទាបេមី”តិអាធិ វុត្តំ។ សន្និសីទាបេមីតិ សមាធិបដិបក្ខេ កិលេសេ
សន្និសីទាបេមី ចិត្តំ គោចរជ្ឈត្តេ សន្និសីទាបេមិ។ អព្យគ្គភាវាចាធកេន
ឯកគ្គំ ករោមិ, យថា អារម្មណេ សុដ្ឋុ អប្បិតំ ហោតិ, ឯវំ សម្មា សម្មនេវ

អាធិបតី សមាហិតំ ករោមិ, យស្មា តថាសមាហិតំ ចិត្តំ សុដ្ឋុ អារម្មណេ
អាហារិកំ នាម ហោតិ, ន តតោ បរិបតតិ, តស្មា វុត្តំ “សុដ្ឋុ អាហារេមីតិ
អត្ថោ”តិ។ មា ឧគ្សាតិយិត្តាតិ មា ហញ្ញិត្ត, មា ឧបាតំ អត្តាតិ អត្ថោ។

២១០. សោយេវ... បេ... វុត្តាតិ ឥមិនា កិញ្ចាបិ ឯកំយេវ កុសលវិតក្កំ
មគ្គក្ខណេវិយ តិវិធក្កសម្ភវតោ តិវិធនាមិកំ កត្វា ទស្សិតំវិយ ហោតិ, ន
ខោ បនេតំ ឯវំ ទដ្ឋព្ភំ។ បពន្ធបវត្តញ្ញិ ឧបាទាយ ឯកត្តនយេន “សោយេវ
ព្យាបាទបច្ឆនិកដ្ឋេនា”តិអាធិ វុត្តំ។ ឯកជាតិយេសុ ហិ កុសលចិត្តេសុ ឧប្បន្នោ
វិតក្កោ សមាណការតាយ សោ ឯវាតិ វត្តព្ភតំ លភតិ យថា “សា ឯវ តិក្ខិវ,
តានិ ឯវ ឱសធានី”តិ (សំ. និ. ដ៏. ២.២.១៩)។ ន ហិ តទា មហាបុរិសស្ស
អសុភមេត្តាករុណាសន្និស្សយា តេ វិតក្កោ ឯវំ វុត្តាតិ។

សមាបត្តិ និស្សយាតិ សមាបត្តិ សមាបត្តិ, តតោ វុដ្ឋហិតាតិ អត្ថោ។
វិបស្សនាបិ តរុណាតិ យោជនា។ កាយោ កិលមតិ សមថវិបស្សនាធំ
តរុណតាយ ការនាយ បុព្វេនាបរំ វិសេសស្ស អលព្ភមានត្តា។ តេនាហ “ចិត្តំ
ហញ្ញិតិ វិហញ្ញិតិ”តិ។ វិបស្សនាយ ពហូបកាវា សមាបត្តិ, តថា ហិ វុត្តំ -
“សមាធិ, ភិក្ខុវេ, ភាវេថ, សមាហិតោ យថាភូតំ ជាតាតិ បស្សតិ”តិ (សំ. និ.
៣.៥; ៤.៩៩; ៥.១០៧១)។

យថាវិស្សមដ្ឋានំ យោធានំ បរិស្សមំ វិនោទេតិ, តថា បរិស្សមវិនោទនត្តំ
ជលកេហិ កាតព្វំវិស្សមដ្ឋានំ ជលកកោដ្ឋកោ, សមាបត្តិយា បនវិបស្សនា
ពហុការតរា សមាធិបរិបន្តកានំ, សព្វេសម្បិ វា កិលេសានំ វិមថនេន
ទុព្ពលភាវាបដ្ឋនតោ។ តេនាហ “វិបស្សនា ថាមជាតា សមាបត្តិម្បិ វត្តតិ,
ថាមជាតំ ករោតិ”តិ។ ននុ ចេវំ ឥតវីតរសន្និស្សយនោសោ អាបដ្ឋតិតិ?

នយិទមេកន្តិកំ, ឥតវិវាសន្តិស្សយាបិ កិច្ចសិទ្ធិ លោកេលព្ពតីតិ ទស្សេតុំ
“យថា បី”តិអាទិ វុត្តំ។

តាមន្តំ អាហារដេស្វតិ តាមសមីបំ ឧបនីតេសុ។ ឯតាតាវោតិ សតិ
ឧប្បាទនមត្តមេវ កាតត្ថំ យថា តាវោ វក្ខតញ្ញា, តទការតោ។ តទាតិ
សមថវិបស្សនានំ ថាមជាតកាលេ។ អនុបស្សនានំ លហំ លហំ ឧប្បត្តិ
សន្ធាយ “ឯកប្បហារេនេវ អារុឡោវ ហោតិ”តិ វុត្តំ, កមេនេវ បន
អនុបស្សនាបដិចាជី អាហោហតិ។

២៧៥. ឯវំ ភគវា អត្តនោ អប្បមាទបដិបទំ, តាយ ច លទ្ធំ
អនញ្ញាសាធារណំវិសេសំ ទស្សេន្តោ ហេតុសម្បត្តិយា សទ្ធិ ផលសម្បត្តិ
ទស្សេត្វា ឥទានិ សត្វបការសម្បត្តិ ទស្សេតុំ “សេយ្យថាបី”តិអាទិមាហាតិ
ឯវំ ឯត្ថ អនុសន្និ វេទិតញ្ញា។ អរញ្ញាលក្ខណាយោគ្គមត្តន អរញ្ញំ។
មហាវនតាយ បវនំ។ បវទុញ្ញា វនំ បវនំ។ ចត្វាហិ យោគេហិតិ
ជិយន្តាបិចាសាកយបដិបត្តិសម្ពាតយោគេហិ។ ខេមំ អនុបទ្ទវតំ។ សុវត្ថិ
អនុបទ្ទវំ អារហតីតិ សោវត្ថិកោ។ បីតិ កុដ្ឋិ កមេតិ ឧបនេតីតិ បីតិគមនីយោ។
បីតំ ចានតិត្ថំ កច្ចតីតិ បីតិគមនីយោ។ សាខាធិហិតិ
កណ្តាកសាខាកណ្តាកលតាវនេហិ។ អនាសយគាមិតាយ ឧទកសន្និវុទ្ធាបិ
អមគ្គោ វុត្តោ, ឥតវាទិ អបីតិគមនីយតាយបិ។ អាទិ-សន្តេន កហនំ
បរិគ្គណ្ណាតិ។ ឱកេមិកលុទ្ធកស្ស គោចរេ ចរតីតិ ឱកចរេ, ជីបកមិគោ។
អរញ្ញោ មិគេ ទិស្វា តេហិ សទ្ធិ បលាយេយ្យាតិ ទីយវន្តពន្ធនំ។

ឥធ វសន្តិតិ មិគានំ អាសយំ វទតិ, តតោ អាសយតោ ឥមិធា មគ្គេន
និក្ខមន្តិ។ ឯត្ថ ចរន្តិតិ ឯតស្មី ហនេ គោចរំ កណ្តាទ្តិ។ ឯត្ថ បរិវន្តិតិ ឯតស្មី
និចានតិត្ថេ ឧទកំ បរិវន្តិ។ ឥមិធា មគ្គេន បរិវន្តិតិ ឥមិធា មគ្គេន និចានតិត្ថំ

បរិសន្តិ។ មគ្គំ បិដាយាតិ បកតិមគ្គំ បិដហិត្វា។ ន តាវ កិញ្ចា ករោតិ
អនវសេសេ វនមិគេ យាតេតុកាមោ។

អវិជ្ជាយ អញ្ញាណា ហុត្វាតិ អវិជ្ជាយ និវុតត្តា ញាណា ហិតា ហុត្វា,
នន្ទិរាគេន ឧបនីតា រូបារម្មណាធិនិ អាពិន្ទិត្វា។ បលោភនតោ ឡិកចរំ
នន្ទិរាកោតិ។ ព្យាមោហនតោ ឡិកចារិកំ អវិជ្ជាតិ កត្វា ទស្សេតិ។ តេសន្តិ
ឡិកចរោកចារិកានំ។ សាខាភង្គេនាតិ តាធិសេន លូខតរគន្ធន សាខាភង្គេន។
មនុស្សគន្ធនំ អបនេត្វា តស្ស សាខាភង្គេនស្ស គន្ធន។ សម្មត្តាតិ សម្មជ្ជិតោ
ព្យាមុញ្ញោ។

ពុទ្ធានំ ខេមមគ្គិវិចារណំ កុម្មគ្គបិដានញា សព្វលោកសាធារណម្បិ អត្ថតោ
វេនេយ្យបុគ្គលាបេក្ខមេវាតិ ទស្សេន្តោ “អញ្ញាតកោណ្ឌញ្ញាធិនំ
ភព្វបុគ្គលាន”ន្តិ អាហា។ ឧបាតោតិ សមូបាតោ នីបាតោតិ អាហា “ទ្វេធា ធមត្វា
ចាតិតោ”តិ។ ឆាសិតាតិ អទស្សនំ គមិតាតិ អាហា “សព្វេន សព្វំ
សមុគ្សាជិតា”តិ។ ហិតុបចារន្តិ សត្តានំ ហិតចរិយំ។

ទ្វេធាវិតក្កសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

១០. វិតក្កសណ្ឋានសុត្តវណ្ណនា

២១៦. ទសកុសលកម្មបថវសេនាតិ ឥទំ និទស្សនមត្តំ ទដ្ឋព្ពំ
វដ្តចាទកសមាបត្តិចិត្តស្សបិ ឥធ អធិចិត្តការេន អធិចិត្តត្តា។ តេនាហា
“វិបស្សនាចាទកអដ្ឋសមាបត្តិចិត្ត”ន្តិ។ អថ វា អនុត្តរិមនុស្សធម្មសង្គហិតមេវ
កេវលំ “បកតិចិត្ត”ន្តិ វត្ថព្ពន្តិ ទស្សេន្តោ “ទសកុសលកម្មបថវសេន ឧប្បន្នំ
ចិត្តំ ចិត្តមេវា”តិ វត្វាយទេត្ថ អធិចិត្តន្តិ អធិប្បតំ, តំ តទេវ ទស្សេន្តោ
“វិបស្សនាចាទកអដ្ឋសមាបត្តិចិត្ត”ន្តិ អាហា។ ឥតវស្ស បនេត្តវិធិន

បដិសេធពីតិ ទង្គព័ន្ធ។ វិបស្សនាយ សម្បយុត្តំ អធិចិត្តន្តិ កេចិ។ អនុយុត្តនាតិ
អនុប្បន្នស្ស ឧប្បាទនវសេន, ឧប្បន្នស្ស បរិព្រហនវសេន អនុ អនុ យុត្តន។
មូលកម្មដ្ឋានន្តិ ចារិហារិយកម្មដ្ឋានំ។ គហេត្វាវិហារន្តោតិ ភាវំ
អនុយុត្តន្តោ។ ភាវនាយ អប្បនំ អប្បត្តោចិ អធិចិត្តមនុយុត្តោយេវ តទត្ថចិ
តំសន្តវេហារតោ។

យេហិ ជលំ នាម យថា ឧប្បជ្ឈនដ្ឋានេ បកប្បិយមាណំ វិយ ហោតិ, តានិ
និមិត្តានិ។ តេនាហ “ការណានី” តិ។ កាលេន កាលន្តិ ឯត្ថ កាលេនាតិ ភុម្មត្ថ
ករណាវចនន្តិ អាហ “សមយេ សមយេ” តិ។ ននុ ច... បេ... និវន្តំ មនសិ
កាតព្វន្តិ កស្មា វុត្តំ, ននុ ច ភាវនាយ វិចិបដិបន្នត្វា អព្ពទនីហារណាវិធី
ទស្សន្តេន ភគវតា “បញ្ច និមិត្តានិ កាលេន កាលំ មនសិ កាតព្វានិ” តិ អយំ
ទេសនា អារម្មាតិ? “អធិចិត្តមនុយុត្តនា” តិ វុត្តត្តា អវិច្ឆេទវសេន ភាវនាយ
យុត្តប្បយុត្តោ អធិចិត្តមនុយុត្តោ នាមាតិ ចោទកស្ស អធិប្បាយោ។ ឥតរោ
ភាវំ អនុយុត្តន្នស្ស អាទិកម្មកស្ស កទាចិ ភាវនុបក្កិលេសា ឧប្បជ្ឈយ្យំ,
តតោ ចិត្តស្ស វិសោធនត្ថាយ យថាកាលំ ឥមាទិ និមិត្តានិ មនសិ កាតព្វានិ តិ
“កាលេន កាល” ន្តិ សត្តា អវោចាតិ ទស្សន្តោ “ចាឡិយញ្ញំ” តិ អាទិមាហ។
តត្ថ ឥមាទិ តិ ឥមាទិ ចាឡិយំ អាគតានិ បញ្ច និមិត្តានិ។ អព្ពទន្តិ ឧបទ្គំ។

ធនុសហគតា រាគសម្បយុត្តាតិ តណ្ហាធនុសហគតា
កាមរាគសម្បយុត្តា។ ឥដ្ឋានិដ្ឋអសមបេក្ខិតេសូតិ ឥដ្ឋេសុ បិយេសុ, អនិដ្ឋេសុ
អប្បិយេសុ, អសមំ អសម្មា បេក្ខិតេសុ។ អសមបេក្ខនន្តិ
គេហស្សិតអញ្ញាណុបេក្ខាវសេន អារម្មណស្ស អយោនិសោ គហាណំ។ យំ
សន្ធាយ វុត្តំ - “ចក្កនា រូបំ ទិស្វា ឧបេក្ខា ពាលស្ស មូឡស្ស បុដ្ឋន្នស្ស” តិ អាទិ
(ម. និ. ៣.៣០៨)។ តេ បរិវិតក្កា។ តតោ និមិត្តតោ អញ្ញន្តិ តតោ

ឆន្ទបសំហិតាធិអកុសលវិតក្កប្បត្តិការណ៍តោ អញ្ញំ នំ និមិត្តំ។
“មនសិករោតោ”តិ ហិ វុត្តំ, តស្មា អារម្មណំ, តាធិសោ បុរិមប្បដ្ឋោ
ចិត្តប្បវត្តិអាគារោ វា និមិត្តំ។ កុសលនិស្សិតំ និមិត្តន្តិ
កុសលចិត្តប្បវត្តិការណ៍ មនសិ កាតតំ ចិត្ត បេតតំ, ភាវនាវសេន
ចិន្តតតំ, ចិត្តសន្តានេ វា សង្កមិតតំ។ អសុភញ្ញា អសុភនិមិត្តន្តិ។ សង្ខារេសុ
ឧប្បដ្ឋោ ឆន្ទបសំហិតេ វិតក្កតិ អានេត្វា សម្ពុត្តតតំ។ ឯវំ
“នោស្វបសញ្ញតេ”តិ អាធិស្ឋ យថាវហំ តំ តំ បទំ អានេត្វា សម្ពុត្តតតំ។ យត្ថ
កត្តចិត្តិ “សត្តេសុ សង្ខារេសុ”តិ យត្ថ កត្តចិ។ បញ្ចធម្មបនិស្សយោតិ
បញ្ចវិដោ ធម្មបសំហិតោ ឧបនិស្សយោ។

ឯវំ “ឆន្ទបសញ្ញតេ”តិ អាធិនា សង្ខេបតោ វុត្តមត្តំ វិត្តារតោ ទស្សេត្តំ
“ឥមស្ស ហត្ថា វា សោភនា”តិ អាធិ អារទ្ធិ។ តត្ថ “អសុភតោ ឧបសំហិតតត្ថ”ន្តិ
វត្វា ឧបសំហារណាការស្ស ទស្សនំ “កិម្ពិ សារត្តោសី”តិ។ ធវិរាគេនាតិ
ធវិរាគតាយ កាឡសាមាធិវណ្ណនិកាយ។ កុដឡប្បវតោតិ បក្កេហិ
កុណបដលេហិ បុណ្ណោ។ “កលិដលប្បវតោ”តិ វា ចាថោ។

អស្សមិកតាវកាលិកភាវវសេនាតិ ឥទំ បត្តំ អនុក្កមេន វណ្ណវិការព្យោវ
ជីណ្ឌាភាវញ្ច បត្វា ធិន្ទាវធិន្ទំ ភិទ្ធិ វា ហុត្វា កថាលនិដ្ឋំ ភវិស្សតិ។ ឥទំ ចីវរំ
អនុបុព្វេន វណ្ណវិការំ ជីណ្ឌាតញ្ច ឧបគន្ធា ចាធិបុញ្ញនបោឡកំ ហុត្វា
យដ្ឋិកោដិយា ធម្មនិយំ ភវិស្សតិ។ សចេ បន នេសំ សាមិកោ ភវេយ្យ, ន នេសំ
ឯវំ វិនិស្សិតុំ ទទេយ្យតិ ឯវំ អស្សមិកភាវវសេន, “អនន្ទនិយំ ឥទំ
តាវកាលិក”ន្តិ ឯវំ តាវកាលិកភាវវសេន ច មនសិករោតោ។

អាយាតវិនយ...បេ.... ភាវេតញ្ញាតិ - “បញ្ញាមេ, ភិក្ខុវេ, អាយាតបដិវិនយា។
យត្ថ ហិ ភិក្ខុនោ ឧប្បដ្ឋោ អាយាតោ សព្ពសោ បដិវិនេតញ្ញោ”តិ អាធិនា នយេន

អាគតស្ស អាយាតវិនយសុត្តស្ស (អ. និ. ៥.១៦១) ចេវ កកច្ចបមោវាទ(ម. និ. ១.២២២-២៣៣) ធរាលាតូបមាធិនញ្ច (ឥតិវុ. ៩១) វសេន អាយាតំ បដិវិនោទេត្វា មេត្តា ភាវេតញ្ច។

គរុសំវាសោតិ គរុំ ឧបនិស្សាយ វាសោ។ ឧទ្ទេសោតិ បរិយត្តិធម្មស្ស ឧទ្ទិសាបនញ្ចេវ ឧទ្ទិសនញ្ច។ ឧទ្ទិដ្ឋបរិបុច្ឆនន្តិ យថាឧត្តហិតស្ស ធម្មស្ស អត្ថបរិបុច្ឆា។ បញ្ច ធម្មបនិស្សយាតិ គរុសំវាសាធិកេ បញ្ច ធម្មេ បដិច្ច។ មោហាធាតូតិ មោហោ។

ឧបនិស្សិតញ្ចាតិ ឧបនិស្សយិតញ្ចា, អយមេវ វា ចាថោ។ យត្ថប្បជ័យត្ថោតិ យត្ថោ ច កាមប្បវេសនាបុច្ឆាករណេសុ ឧស្សុក្កំ អាបន្នោ សន្និទោ ច ហោតីតិ អត្ថោ។ អថស្ស មោហោ បហ័យតីតិ អស្ស ភិក្ខុនោ ឯវំ តត្ថ យុត្ថប្បយុត្ថស្ស បច្ឆា សោ មោហោ វិគច្ឆតិ។ ឯវម្បីតិ ឯវំ ឧទ្ទេសេ អប្បមជ្ឈនេនបិ។ បុន ឯវម្បីតិ អត្ថបរិបុច្ឆាយ កម្ចីវិនោទនេនបិ។ តេសុ តេសុ ហំនេសុ អត្ថោ ចាកដោ ហោតីតិ សុយ្យមាទស្ស ធម្មស្ស តេសុ តេសុ បទេសុ “ឥធ សីលំ កមិតំ, ឥធ សមាធិ, ឥធ បញ្ញា”តិ សោ សោ អត្ថោ វិគ្គតោ ហោតិ។ ឥទំ ចក្កុចាលោកាធិ ឥមស្ស ចក្កុវិញ្ញាណស្ស ការណំ, ឥទំ សាលីពីជក្ខមិសលីលាធិ ឥមស្ស សាលីអម្ព័រស្ស ការណំ។ ឥទំ ន ការណាន្តិ តទេវ ចក្កុចាលោកាធិ សោតវិញ្ញាណស្ស, តទេវ សាលីពីជាធិ កុប្រុសកម្ព័រស្ស ន ការណាន្តិ ហំនាដ្ឋានវិនិច្ឆយេ នេកោ ហោតិ។

អារម្មណេសូតិ កម្មជ្ជានេសុ។ ឥមេវិតក្កាតិ កាមវិតក្កាធយោ។ សព្វេ កុសលា ធម្មា សញ្ញាកុសលបដិបក្កាតិ កត្វា “បហ័យន្តិ”តិ វត្ថុព្រូ ន សព្វេ សព្វេសំ ឧជុវិបច្ឆនីកក្ខតាតិ “បហ័យន្តិ ឯវា”តិ សាសន្តំ វទតិ។ តេនាហ “ឥមាធិ”តិអាធិ។

កុសលនិស្សិតន្តិ កុសលេន និស្សិតំ និស្សយិតព្រំ។ កុសលស្ស
បច្ចយក្ខតន្តិ តស្សេវ វេវចនំ, កុសលុប្បត្តិការណំ
យថាវុត្តអសុភនិមិត្តាទិមេវ វេទតិ។ សាវជលកេតិ ចន្ទនមយេ សាវជលកេ។
វិសមាលិន្តិ វិសមាការេន តត្ថ បិតំ អាណិ។ ហនេយ្យាតិ បហរេយ្យ
និក្ខាមេយ្យ។

២០៧. អដ្ឋោតិ អាតុរោ, ទុគ្គន្ធានតាយ បិដ្ឋិតោ។ ទុក្ខិតោតិ
សញ្ញាតទុក្ខោ។ ឥមិនាបិ ការណោនាតិ អកោសល្លសម្ពុតតាយ
កុសលបដិបក្ខតាយ គេហស្សិតរោគេន សរោគតាយ ច ឯតេ អកុសលា
វិញ្ញាគរហិតព្ពតាយ ជិគ្ខន្ធនិយតាយ ច សាវជ្ជា អនិដ្ឋជលតាយ
និរស្សាទសំវត្ថនិយតាយ ច ទុក្ខវិចារកាតិ វំ តេន តេន ការណេន
អកុសលាទិការំ ឧបបរិក្ខតោ។

“អាតុរំ អសុចី បូតិ, បស្ស នន្ទេ សមុស្សយំ;
ឧក្សរន្តំ បក្សរន្តំ, ពាលានំ អភិនន្តិត”ន្តិ។ (អប. ថេរី ២.៤.១៥៧) -

ឯវមាទិ កាយវិជ្ជន្ធនិយកថាទីហិ វា។ អាទិ-សន្ទេន -

“តស្សេវ តេន ចាបិយោ, យោ កុទ្ធំ បដិកុដ្ឋិតិ;
កុទ្ធំ អប្បដិកុដ្ឋន្តោ, សង្គាមំ ជេតិ ទុដ្ឋយ”ន្តិ។ (ថេរកា. ៤៤២) -

ឯវមាទិ បដិយរូបសមនកថាទិកាបិ សង្កណ្ឌាតិ។

២០៨. ន សរណំ អសតិ, អនុស្សរណំ។ អមនសិករណំ អមនសិការោ។
កម្មជ្ជានំ គហេត្វា និសីទិតព្ពន្តិ កម្មជ្ជានមនសិការេនេវ និសីទិតព្ពំ។
ឧក្ខហិតោ ធម្មកថាបពន្លោតិ កម្មជ្ជានស្ស ឧបការោ ធម្មកថាបពន្លោ។

មុជ្ជិមោត្តកោតិ មុជ្ជិប្បមាលោ ចារិហារិយមោត្តកោ។ សមន្នានន្តោនាតិ
សមន្នាហរន្តេន។ ឌីកាសោ នហោតិ អារទ្ធស្ស បរិយោសាបេតព្ពតោ។
អារទ្ធស្ស អន្តកមនំ អនារម្ភោវាតិ ថេរវាទោ។ តស្សាតិ ឧបជ្ឈាយស្ស។
បញ្ចារសោធនំ កាយកម្មំ, អារកន្តោ ឯវវិតក្កនិគ្គហនត្ថំ
សំយុត្តនិកាយសជ្ឈាយនំ វចីកម្មំ, ទស្សនកិច្ចបុព្វកម្មករណត្ថំ
តេជាកសិណាបរិកម្មន្តិ តីណិ កម្មានិ អាចិនោតិ។ ថេរោ តស្ស អាសយំ
កសិណាញ សរិសេសំ ជានិត្វា “ឥមស្មីវិហារេ” តិអាទិមវោច។ តេនស្ស
យថាធិប្បាយំ សព្វំ សម្មាទិតំ។ អសតិបព្វំ នាម អសតិយា
វិតក្កនិគ្គហណាវិការវេនតោ។

២០៩. វិតក្កមូលភេទំ បព្ពន្ធិវិតក្កមូលស្ស តម្កលស្ស ច ភេទវិការវនំ
វិតក្កមូលភេទំ បព្ពន្ធិវិតក្កំ សង្ខារោតិ វិតក្កសង្ខារោ, វិតក្កបច្ចយោ
សុភនិមិត្តាធិសុបិ សុភាទិនា អយោនិសោមនសិកាវេ។ សោ បន
វិតក្កសង្ខារោ សំតិជ្ជតិ ឯត្ថាតិ វិតក្កសង្ខារសណ្ឋានំ, អសុភេ សុភន្តិអាទិ
សញ្ញាវិបល្លាសោ។ តេនាហា “វិតក្កានំ មូលញ មូលមូលញ មនសិ កាតព្វ” ន្តិ។
វិតក្កានំ មូលមូលំ គច្ឆន្តស្សាតិ ឧបបរិក្ខនវសេន មិច្ឆាវិតក្កានំ មូលំ
ឧប្បត្តិការណំ ញាណាគតិយា គច្ឆន្តស្ស។ យាថាវតោ ជានន្តស្ស បុព្វេរិយ
វិតក្កា អភិណ្ណំ នប្បវត្តន្តិ អាហា “វិតក្កចារោ សិលីលោ ហោតិ” តិ។ តស្មី
សិលីលក្ខតេ មត្តកំ គច្ឆន្តេតិ វុត្តនយេន វិតក្កចារោ សិលីលក្ខតោ, តស្មី
វិតក្កានំ មូលគមនេ អនុក្កមេន ជីវការវប្បត្តិយា មត្តកំ គច្ឆន្តេ។ វិតក្កា
សព្វសោ និរុជ្ឈន្តិ មិច្ឆាវិតក្កា សព្វេបិ គច្ឆន្តិ ន សមុទាចរន្តិ,
ការវនាចារិប្បិយា វា អនវសេសា បហិយន្តិ។

កណ្តាមូលេ បតិភត្តិ សសកស្ស កណ្តាសមីបេ កណ្តាសក្ខលី បហវន្តិវិយ
ឧបបតិភំ។ តស្ស កិវ សសកស្ស ហេដ្ឋា មហាមូសិកាហិ ខតមហារាជំ
ឧមជ្ជ្ជិសទិសំ អហោសិ, តេនស្ស ចាតេន មហាសន្តោ អហោសិ។ បលាយីសុ
“បដវី ឧប្បិយតិ”តិ។ មូលមូលំ គន្ធា អនុវិជ្ជយ្យន្តិ “បដវី ភិជ្ជតិ”តិ យត្ថាយំ
សសោ ឧជ្ជិតោ, តត្ថ គន្ធា តស្ស មូលការណំ យំនូនវីមសេយ្យំ។ បដវិយា
ភិជ្ជនដ្ឋានំ គតេ “កោ ជានាតិ, កី ភវិស្សតិ”តិ សសោ “ន សក្កោមិ សាមី”តិ
អាហា។ អាធិបច្ចវតោ ហិ យាចនំ សណ្ឋាមុទុកំ។ ទុទុកាយតិ ទុទុកាតិ សទ្ធិ
ករោតិ។ អនុវរទស្សនញ្ចេតំ។ ភទ្ទន្តេតិ មិគរាជស្ស បិយសមុទាចារោ, មិគរាជ,
ភទ្ធិ តេ អត្ថតិ អត្ថោ។ កិមេតន្តិ កី ឯតំ, កី តស្ស មូលការណំ? ទុទុកន្តិ
តទម្បី តស្ស អនុវរទស្សនមេវ។ ឯវន្តិ យថា សសកស្ស មហាបដវីតេននំ
វរោយ មិច្ឆាតាហសមុដ្ឋានំ អមូលំ, ឯវំវិតក្កចារោបិ
សញ្ញាវិបល្លាសសមុដ្ឋានោ អមូលោ។ តេនាហា “វិតក្កាន”ន្តិអាទិ។

២២០. អភិទន្តន្តិ អភិភវននន្តំ, ឧបវិទន្តន្តិ អត្ថោ។ តេនាហា “ឧបវិទន្ត”ន្តិ។
សោ ហិ ឥតវំ មុសលំ វិយ ឧទុក្ខលំ វិសេសតោ កស្សចិ ខាននកាលេ
អភិភុយ្យ វត្ថតិ។ កុសលចិត្តនាតិ ពលវសម្មាសង្កប្បសម្បយុត្តេន។
អកុសលចិត្តន្តិ កាមវិតក្កាទិសហិតំ អកុសលចិត្តំ។ អភិទិត្តន្តិ យថា
តស្ស អាយតី សមុទាចារោ ន ហោតិ, ឯវំ អភិភវិត្វា និគ្គហេតព្ពំ,
អនុប្បត្តិធម្មតា អាចារេតព្ពាតិ អត្ថោ។ កេ ច តុម្ភេ សតិបិ ចិវកាលភាវោយ
ឯវំ អនុព្ពលា កោ ចាហំ មម សន្តិកេ លទ្ធិប្បតិដ្ឋេវិយ បិតេបិ ឥទានេវ
អប្បតិដ្ឋេ ករោន្តោ ឥតិ ឯវំ អភិភវិត្វា។ តំ បន អភិភវនាការំ ទស្សន្តោ
“កាមំ តថា ចា”តិអាទិនា ចតុវដ្តសមន្មាគតវីរិយបក្កល្លានមាហា។
អត្ថទិបិកន្តិ ឯកន្តតោ វិតក្កនិគ្គល្លានត្ថោតកំ។ ឧបមន្តិ “សេយ្យថាបិ,
ភិក្ខុវេ, ពលវា បុរិសោ”តិអាទិកំ ឧបមំ។

២២១. បរិយាទានភាជនីយន្តិ យំ តំ អាទិតោ “អធិចិត្តមនុយុត្តន ភិក្ខុនា
បញ្ចា និមិត្តានិ កាលេន កាលំ មនសិ កាតព្វានី” តិ និទ្ទិដ្ឋំ, តត្ថ តស្ស និមិត្តស្ស
មនសិករណកាលបរិយាទានស្ស វសេន វិភជនំ។ និគមនំ វា ឯតំ, យទិទំ
“យតោ ខោ, ភិក្ខុវេ” តិអាទិ។ យថាវុត្ថស្ស ហិ អត្ថស្ស បុន វចនំ និគមនន្តិ។
តថាបដិបទ្ធស្ស វា វសីការវិសុទ្ធិទស្សនត្ថំ “យតោ ខោ, ភិក្ខុវេ” តិអាទិ វុត្ថំ។
សត្តាចរិយោតិ ធនុព្ពេទាចរិយោ។ យថា ហិ សសនតោ អសត្តម្មិ
សត្តគ្គហណោនេវ សង្កយ្ហតិ, ឯវំ ធនុសិប្បម្មិ ធនុព្ពេទបរិយាបទ្ធមេវាតិ។

បរិយាយតិ បរិវិតក្កេតីតិ បរិយាយោ។ វាវេតិ អាហា “វិតក្កវាវបថេស្វ” តិ,
វិតក្កានំ វាវេន បវត្តនមគ្គេសុ។ ចិណ្ណាវសីតិ អាសេវិតវសី។ បគុណាវសីតិ
សុភាវិតវសី។ សម្មាវិតក្កយេវ យចិច្ឆិតំ តថាវិតក្កនតោ, ឥតវស្ស បនស្ស
សេតុឃាតោយេវាតិ។

វិតក្កសណ្ឋានសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

និដ្ឋិតា ច សីហនាទវគ្គវណ្ណនា។

៣. ឱបម្មវគ្គោ

១. កកច្ចបមសុត្តវណ្ណនា

២២២. មោឡិទ្ធិ កេសវចនំ។ វេហាយសន្តិ អាគាសេ។ រតនចង្កោជវេនាតិ
រតនសិលាមយវវចង្កោជកេន សហស្សនេត្តោ សិរសា បដិគ្គហិ។
“សុវណ្ណចង្កោជកវេនា” តិបិ (ពុ. វិ. អដ្ឋ. ២៣ ទូរេនិទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.២
អវិទូរេនិទានកថា) ចាថោ។

សាតិ មោឡិ។ មោឡិ ឯតស្ស អត្ថិតិ មោឡិកោ, មោឡិកោ ឯ
មោឡិយោ។ ជគ្គនោតិ បន នាមំ។ សង្ខាតិ សមញ្ញា។ វេលីយតិ
ខណមុហុត្តាទិវសេន ឧបទិសីយតីតិ វេលា, កាលោតិ អាហា “តាយំ
វេលាយំ... បេ... អយំ កាលវេលា នាមា” តិ។ វេលយតិ បរិច្ឆេទវសេន តិដ្ឋតីតិ
វេលា, សីមា។ វេលយតិ សំកិលេសបក្ខំ ចាលយតីតិ វេលា, សីលំ។
អនតិក្កមនជ្ជាបិ ចស្ស សំកិលេសធម្មនិមិត្តំ អចលនមេវ។ វិញ្ញបុរិសភាវេ
ធមញ្ញាវាចាមត្តំ ឡិវាទេ បមាណំ នាម។ ទវសហគតំ កត្វាតិ កិឡាសហិតំ
កត្វា។

មិស្សីភូតោតិ អននុលោមិកសំសគ្គវសេន មិស្សីភូតោ។ “អវល្លោ
ភាសតី” តិ សង្ខេបតោ វុត្តំ វិវិតុំ “តាបនបចនកោដ្ឋនាទីនី” តិអាទិ វុត្តំ។
អធិករណាម្បិ ករោតីតិ ឯត្ថ យថា សោ អធិករណាយ បរិសក្កតិ, តំទស្សនំ
“ឥមេសំ ភិក្ខុន” តិអាទិ។ អធិករណំ អាកឡតីតិ អធិករណំ ឧទ្ទិស្ស តេ ភិក្ខុ
អាកឡតិ, អធិករណំ វា តេសុ ឧប្បាទេន្តោ អាកឡតិ។ ឧទ្ទេសបទំ វាតិ បទសោ
ឧទ្ទេសមត្តំ វា។ នេវ បិយកម្មតាយាតិ នេវ អត្ថនិ សត្ថនោ
បិយការកាមតាយ។ ន ភេទាធិប្បាយេនាតិ ន សត្ថនោ តេន ភិក្ខុនា
ភេទាធិប្បាយេន។ អត្ថកាមតាយាតិ មោឡិយជគ្គនស្ស ហិតកាមតាយ។

២២២. អវល្លោភាសនេតិ ភិក្ខុនីនំ អគុណាកថនេ។ ធន្ទាទីនំ វុត្តការតោ
កាមគុណា គេហំ វិយ គេហំ, តេ ច តេ សីតា និស្សិតាតិ គេហស្សិតាតិ វុត្តា។
តណ្ហាធន្ទាបិ តាសំ កត្តកាមតាបីតិ ឧភយេបិ តណ្ហាធន្ទា, បដិយធន្ទា បន
តេសំ កត្តកាមតា ឯវ។ ដលិកមណី វិយ បកតិបកស្សវស្ស ចិត្តសន្តានស្ស
ឧបសង្ការីយ វិបរិណាមការណំ រាគាទយោតិ អាហា “រត្តម្បិ ចិត្តំ
វិបរិណាត” តិអាទិ។ ហិតានុកម្មីតិ ករុណាយ បច្ចុបដ្ឋាបនមាហា។

“យស្សន្តរតោ ន សន្តិកោតា” តិអាធិសុ (ឧទា. ២០) វិយ អន្តរ-សន្តោ
ចិត្តបរិយាយោតិ អាហា “នោសន្តរោតិ នោសចិត្តោ” តិ។

២២៥. ទុព្ពចតាយ ឱវាទំ អសម្បជិច្ឆន្តោ ចិត្តនេវ បដិវរុទ្ធោ អដ្ឋាសិ។
គណ្ហីសុ ចិត្តំ, ហធយតាហិជំ បដិបជ្ជិសូតិ អត្ថោ។ បូរយីសុ អដ្ឋាសយន្តិ
អត្ថោ។ ឯកស្មី សមយេ បឋមពោធិយំ។ ឯកាសនំ ភោជនស្ស
ឯកាសនភោជនំ, ឯកវេលាយមេវ ភោជនំ។ តញ្ច ខោ បុព្ពល្លោ ឯវាតិ អាហា
“ឯកំ បុរេភត្តភោជន” តិអាធិ។ សត្តក្ខត្តំ ភុត្តភោជនម្បិ ឥមស្មី សុត្ត
ឯកាសនភោជនន្តេវ អធិប្បតំ, ន ឯកាសនិកតាយ ឯកាយ ឯវ និសង្ខាយ
ភោជនំ។ “អប្បខំស... បេ... សម្មស្ស” តិអាធិសុ វិយ អប្ប-សន្តោ អភាវត្តោតិ
អាហា “និរោធតំ, និទ្ធក្ខត” តិ។ បធានាធិវសេន សល្លហុកំ អកិច្ចំ ឧដ្ឋានំ
សល្លហុកឧដ្ឋានំ។ ន ឯកប្បហារេនាតិ ន ឯកវារេន, ន ឯកស្មីយេវ កាលេតិ
អធិប្បាយោ។ ទ្វេ ភោជនានីតិ “អបរល្លោ វត្ថិយ” តិ កាលវសេន ទ្វេ ភោជនានិ។
បញ្ច គុណោតិ អប្បពោធិកេ បញ្ច អានិសំសេ។
សតុប្បាទករណីយមត្តមេវាតិ សតុប្បាទមត្តករណីយមេវ, និវារេតព្ពស្ស
បុនប្បនំ សមាទបនព្វា នាហោសិ។

មណ្ឌាភូមិ ឱវាទំ ភូមិ, យត្ថ បរិសិញ្ញនេន វិជា សស្សនិ កិដ្ឋានិ សម្បជ្ជន្តិ។
យុគេ យោជេតញ្ញានិ យោគ្គានិ, តេសំ អាចរិយោ យោគ្គាចរិយោ, តេសំ
សិក្ខាបនកោ។ កាមណីហត្ថិអាធិយោបិ “យោគ្គា” តិ វុច្ឆន្តិ តិ អាហា ចាឡិយំ
“អស្សនម្មសារថី” តិ។ ចតុសុ មគ្គុសុ យេន យេន មគ្គេន ឥច្ឆតិ។
ជវសមគាធិភេទាសុ គតីសុ យំ យំ គតី។ តំ តំ មគ្គំ អារុទ្ធាវ ឱតិល្លោយេវ។
នេវ វារេតញ្ញា វស្មិវិនិគ្គល្លានេន។ ន វិជ្ជិតញ្ញា បតោទលដ្ឋិយា។ គមនមេវាតិ
ឥមេ យុត្តា មម ឥច្ឆានុរូបំ មន្តំ គច្ឆន្តិ, សមំ គច្ឆន្តិ, សីយំ គច្ឆន្តិ តិ ខុរេសុ

និមិត្តគ្គហធានំ បដ្ឋបេត្វា សារជិនា តេសំ គមនមេវ បស្សិតតំ ហោតិ, ន តត្ថ
និយោជនំ។ តេហិមិ ភិក្ខុហិ។ បដហីសុ បដហិតតំ។ សាលទូសនាតិ
សាលរុក្ខវិសនាសកា។ អញ្ញា ច វល្លិយោ សាលរុក្ខវិនិទ្ធិត្វា ឋិតា។ ពហិ
និហរណោនាតិ សាលវនតោ ពហិ ធម្មនេន។ សុសណ្ឌិតាតិ សណ្ឋានសម្បជ្ជា,
មរិយាធំ ពន្ធិត្វាតិ អាលវាលសម្បទនវសេន មរិយាធំ ពន្ធិត្វា។ កិបិល្លបុជកំ
តម្កកិបិល្លកបុជកំ។ សុក្ខទណ្ឌកហរណំ អាលវាលត្ថន្តរា។

២២៦. វិទេហរដ្ឋ ជាតសំវឿតាយ វេទេហិកា។ បណ្ណា វុច្ឆតិ បញ្ញា, តាយ
ឥតា គតា បវត្តាតិ បណ្ឌិតា។ គហបតានីតិ គេហសាមិជំ។ សោរច្ឆេនាតិ
សំយមេន។ និវាតវុត្តិ បណិចាតការី។ និព្ពតាតិ និព្ពតទុច្ឆរិតបរិឡាហា។
ឧដ្ឋាហិកាតិ ឧដ្ឋានវិរិយវតី។ កិព្ពិសាតិ កុរុរា។

២២៧. ឯវំ អក្ខន្ធិយា ទោសំ ទស្សេត្វាតិ “គុណវន្តោ”តិ លោកេ
បត្តជកិត្តិសទ្ធានម្យំ អក្ខន្ធិនិមិត្តំ អយសុប្បត្តិគុណបរិហានិអាទិ
អក្ខមតាយអាទិនំ បកាសេត្វា។ វចនបថេតិ វចនមគ្គេ យុត្តកាលាទិកេ។
សណ្ឋាភារោមិ ហិ វចនស្ស បវត្តិអាគារោតិ កត្វា “វចនបថោ” ត្វេវ វុត្តោ។
តេសំយេវ កាលាទិនំ។ មេត្តា ឯតស្ស អត្ថិតិ មេត្តំ, ឧប្បន្នំ មេត្តចិត្តំ ឯតេសន្តិ
ឧប្បន្នមេត្តចិត្តា។ បុន “កាលេន វា, ភិក្ខុវេ”តិអាទិ (បរិ. ៣៦២, ៣៦៣) ចាឡិ
ធម្មសភាវទស្សនវសេន បវត្តា “បរំ ចោទនាវសេន វទន្តា នាម ឥមេហិ
អាគារេហិ វទន្តិ”តិ។ អធិមុញ្ញាត្វាតិ អភិវតិវសេន តស្មី បុគ្គលេ ភាវនាចិត្តំ
មុញ្ញាត្វាវិស្សន្តេត្វា។ សោ បុគ្គលោ អារម្មណំ ឯតស្សតិ តទារម្មណំ, មេត្តចិត្តំ។
យទិ ឯវំ បទេសវិសយំ តំ កចំ និប្បទេសវិសយំ វិយ ហោតិ តិ ចោទេន្តោ “កចំ
តទារម្មណំ សញ្ញាវន្តំ លោកំ ករោតិ”តិ អាហ, ឥតរោ “បញ្ច
វចនបថេ”តិអាទិនា បរិហារតិ។ ឥធិ តទារម្មណញ្ញាតិ តស្សេវ មេត្តចិត្តស្ស

អារម្មណ៍ កត្វាតិ ចាឡិយំ វេទនសេសោ ទដ្ឋញ្ចោ។ តេនាហ “បុន
តស្សេវា” តិអាទិ។ សព្វា សត្តកាយសម្មាតា បជា ឯតស្ស អត្ថីតិ សព្វាវន្តាតិ
ឥមមត្តំ ទស្សេន្តា “សព្វាវន្ត” តិ អាហា។ វិបុលេនាតិ មហាជនាវម្ពណោន។
មហាន្តបរិយាយោ ហិ វិបុល-សន្នោ, មហាត្តញ្ចេត្ត ពហុកកាវោ។ តេនាហ
“អនេកសត្តាវម្ពណោន” តិ។ តញ្ច បុគ្គលន្តិ បញ្ច វេទនបថេ គហេត្វា
អាគតបុគ្គលំ។ ចិត្តស្សាតិ មេត្តាសហគតចិត្តស្ស។ ឯត្ថ ច មេត្តាសហគតេន
ចេតសា វិហរិស្សមាតិ សម្ពន្ធោ។ តត្ថ កថន្តិ អាហ “តញ្ច បុគ្គលំ សព្វញ្ច
លោកំ តស្ស ចិត្តស្ស អារម្មណ៍ កត្វា អធិមុច្ឆិត្វា” តិ។

២២៨. តទត្ថធិបិកន្តិយា មេត្តំ ចេតោវិមុត្តិ សម្មនេវ ភាវេត្វា បិតស្ស
និព្វិការតោ កេនចិ វិការំ ន អាចាទេតព្ពតា, តទត្ថជាតិកំ។ អបថវិន្តិ បថវី ន
ហោតិ តិ អបថវី។ និប្បថវិន្តិ សព្វេន សព្វំ បថវីភាវភាវំ។ តិរិយំ បន
អបរិច្ឆិទ្ធាតិ កស្មា វុត្តំ, ននុ ចក្កវាឡបព្ពតេហិ តំ តំ ចក្កវាឡំ បរិច្ឆិទ្ធាតិ? ន,
តទញ្ញចក្កវាឡបថវិយា ឯកាពទ្ធាវតោ។ តិណ្ហាញ្ចិ ចក្កានំ អន្តរសធិសេ
តិណ្ហំ តិណ្ហំ លោកធាតុនំ អន្តរេយេវ បថវី នត្ថិ លោកន្តរនិរយភាវតោ។
ចក្កវាឡបព្ពតន្តរេហិ សម្ពទ្ធជ្នានេ បថវី ឯកាពទ្ធាវ។ វិវដ្តកាលេ ហិ
សណ្ឋាហមាធាបិ បថវី យថាសណ្ឋិតបថវិយា ឯកាពទ្ធាវ សណ្ឋាហតិ។
តេនាហ “តិរិយំ បន អបរិច្ឆិទ្ធា” តិ។ ឥមិនាវ គម្ពីរភាវេន វុត្តបរិមាណតោ បរំ
នត្ថីតិ ធិបិតំ ហោតិ។

២២៩. ហលិទ្ធិតិ ហលិទ្ធិវណ្ណំ អធិប្បេតន្តិ អាហ “យំ កិញ្ចិ បីតកវណ្ណ” តិ។
វណ្ណសម្ពាតំ រូបំ អស្ស អត្ថីតិ រូបំ, ន រូបីតិ អរូបីតិ អាហ “អរូចោ” តិ។
តេនេវាហ “សនិទស្សនភាវបដិក្ខេបតោ” តិ។

២៣០. បញ្ច យោជនសតានីតិ ហិមវន្តតោ សមុទ្ធំ បរិជ្ជដ្ឋានវសេន វុត្ថំ, ន
អនោតត្ថនបាមុខតោ។ អញ្ញា នទិយោ ឧបាទាយ លព្ពមាទំ គម្ពីរតំ
អប្បមេយ្យឧទកតញ្ច គហេត្វា “គម្ពីរា អប្បមេយ្យា”តិ វុត្ថំ។ អដ្ឋកថាយំ បន
តិណុក្កាយ តាបេតព្ពត្តាភាវនស្សនបរមេតន្តិ វុត្ថំ “ឯតេន
បយោគេនា”តិអាទិ។

២៣១. តូលីនីវិយ តូលីនីតិ អាហ “សិម្ពលិតូលលតាតូលសមាណា”តិ។
សស្សវន្តិ ឯវំបវត្តោ សន្នោ សស្សវសន្នោ។ អនុវវនស្សនញ្ចេតំ។ តថា
ភព្ពវសន្នោ។ សព្ពមេតំ មេត្តាវិហារិនោ ចិត្តស្ស ទូសេតុំ
អសក្កណោយ្យភាវនស្សនបរំ។ អយញ្ចេតុ សន្នេបត្តោ - យថា មហាបជីវី
កេនចិ បុរិសេន អបជីវី កាតុំ ន សក្កា, យថា អាកាសេ កិញ្ចា រូបំ បដ្ឋបេតុំ ន
សក្កា, យថា គង្គាយ ឧទកំ តិណុក្កាយ តាបេតុំ ន សក្កា, យថា ច ពិឡារភស្តំ
ជទ្ធិ ជរុសញ្ច សម្មស្សំ កាតុំ ន សក្កា, ឯវមេវំ មេត្តាយ ចេតោវិមុត្តិយា
អាសេវិតាយ ភាវិតាយ ពហុលីកតាយ បញ្ច វចនបថេ គហេត្វា
អាគតបុរិសេន កេនចិ បរិយាយេន ចិត្តស្ស អញ្ញាចត្ថំ កាតុំ ន សក្កាតិ។

២៣២. ឌីចរកាតិ បរុបយាតវសេន ហ័នកម្មការិនោ។ តេនាហ
“នីចកម្មការកា”តិ។ អនធិវាសនេនាតិ អក្ខមនេន។ មយ្ហំ ឌីវាទករោ ន
ហោតីតិ បរម្ហំ អនត្តការិម្ហំ ចិត្តបនោសនេន អាហាតុប្បាទនេន មម សាសនេ
សម្មាបដិបជ្ជមាណោ នាម ន ហោតិ។

២៣៣. អណុន្តិ អប្បកំ តនុ បរិត្តកំ។ ជូលន្តិ មហន្តំ ឌីឡារិកំ។ វចនបថស្ស
បន អធិប្បេតត្តា តំ សាវន្តិវិភាគេន គហេតព្ពត្តិ អាហ “អប្បសាវន្តិ វា
មហាសាវន្តិ វា”តិ។ ឧន្តិយា ឥទំ ភារិយំ ន ហោតីតិ អវោជុំ “អនធិ...បេ....

បស្សមា"តិ។ ធីយវត្តន្តិ ចិរកាលំ, អច្ឆន្តមេវាតិ អត្តោ។ អច្ឆន្តញ្ចា ហិតសុខំ
នាម អញ្ញាធិគមេវេវាតិ អាហា "អរហត្តេន ក្នុង គណ្ណាន្តោ"តិ។

កកច្ចបមសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

២. អលកទ្ធិបមសុត្តវណ្ណនា

២៣៤. ពាធម៌សូតិ (សាវត្ថ. ដ. ចាចិត្តិយ ៣.៤១៧) ហធីសុ។

តំតំសម្បត្តិយាវីពន្ធនវសេន សត្តសន្តានស្ស អន្តរេ វេមជ្ឈេ ឯតិ អាគច្ចតីតិ
អន្តរាយោ, ធិដ្ឋធម្មិកាធិអនត្តោ, អនតិក្កមនជ្ឈេន តស្មី អន្តរាយេ និយុត្តា,
អន្តរាយំ វា ដលំ អរហន្តិ, អន្តរាយស្ស វា ករណសីលាតិ អន្តរាយិកា។
តេនាហា "អន្តរាយំ ករោន្តិទិ អន្តរាយិកា"តិ។ អានន្តិយធម្មាតិ
អានន្តិយសភាវេតនាធម្មា។ តត្រាយំ វេចនត្តោ - ចុតិអនន្តរេ ដលំ អនន្តរំ
នាម, តស្មី អនន្តរេ និយុត្តា, តន្តិព្ពត្តនេន អនន្តរករណសីលា,
អនន្តរបយោជនាតិ វា អានន្តិកា, តេ ឯវ អានន្តិយាតិ វុត្តា។ កម្មានិ ឯវ
អន្តរាយិកាតិ កម្មន្តរាយិកា។ មោក្ខស្សេវ អន្តរាយំ ករោតិ, ន សគ្គស្ស
មិច្ឆាចារលក្ខណភាវតោ។ ន ហិ ភិក្ខុនិយា ធម្មវត្ថុតភាវោ អត្ថិ។
ចាកតិកភិក្ខុនីវសេន ចេតំ វុត្តំ, អរិយាយ បន បវត្តំ អចាយសំវត្ថុនិយមេវ។
នន្ទមាលាវកោ ចេត្ត និទស្សនំ។ ឧភិទ្ធី សមាទច្ចន្តតាវសេន វា
អសគ្គន្តរាយិកតា, មោក្ខន្តរាយិកតា បន មោក្ខត្ថបដិបត្តិយាវីទូសនតោ,
អភិភវិត្វា បន បវត្តិយំ សគ្គន្តរាយិកតាបិ ន សក្កានិវារេតុន្តិ។
អហេតុកធិដ្ឋិអ កិរិយធិដ្ឋិនត្ថិ កធិដ្ឋិយោវ និយតភាវំ បត្តា
និយតមិច្ឆាធិដ្ឋិធម្មា។ បដិសន្ធិធម្មាតិ បដិសន្ធិចិត្តប្បាទមាហា។
បណ្ណាកាធិគ្គហណាញោត្ត និទស្សនមត្តំ សញ្ញាយបិ អហេតុកបដិសន្ធិយា
វិចាកន្តរាយិកភាវតោ។ យា ហិ អរិយេ ឧបវេទតិ, សា ចេតនា

អរិយបរិវាទធម្មា។ តតោ បរន្តិ ឧមាបនតោ ឧបរិ។ យំ បនេត្ត វុត្តត្ថំ, តំ
មហាសីហនាទស្ស លីនត្ថបកាសនេ វុត្តមេវ។ យាវ ភិក្ខុភារំ បដិជានាតិ
ចារាជិកំ អាបន្នោ។ ន វុជ្ជាតិ សេសំ គរុកាបត្តី។ ន ទេសេតិ លហុកាបត្តី។

អយំ ភិក្ខុ អរិដ្ឋោ។ រសេន រសំ សំសន្និទ្ធាតិ អនុវន្តេន
បច្ចយបរិកុញ្ញនរសេន សាវន្តំ កាមគុណាបរិភោគរសំ សមាទេន្ទា។ ឧបនេន្នោ
វិយាតិ ពន្ធនំ ឧបនេន្នោវិយ។ “យដេន្នោវិយា”តិបិ ចាថោ។ ឧបសំហារន្នោ
វិយាតិ សទិសតំ ឧបសំហារន្នោវិយ ឯកន្តសាវន្តេ អនុវន្តការបក្ខេបេន។
ចាបកន្តិ លាមកជ្ជេន ទុគ្គតិសម្បាបនជ្ជេន ច ចាបកំ។ សេតុករណាវសេន
មហាសមុទ្ធិំ ពន្ធន្តេនវិយ។ សព្វញ្ញតញ្ញាលោន “សាវន្ត”ន្តិ ទិដ្ឋំ “អនុវន្ត”ន្តិ
គហលោន តេន បដិវុជ្ជន្នោ។ ឯកន្តតោ អនុន្តរាយិកន្តិ គហលោន
វេសារន្តញ្ញាលំ បដិពាហន្នោ។ កាមកណ្តាកេហិ អរិយមគ្គសម្មាបដិបត្តិ ន
ឧបក្កិលីស្សតិ វេនន្នោ “អរិយមគ្គ ខាណុកណ្តាកាទិនិ បក្ខិបន្នោ”តិ វុត្តោ។
បឋមចារាជិកសិក្ខាបទសម្ពាទេ, “អព្រហ្មចរិយំ បហាយា”តិ (ធិ. និ. ១.៨,
១៩៤) អាទិទេសនាសម្ពាទេ ច អាណាចក្រេ។

បុច្ឆមានា សមនុយុញ្ញន្តិ នាម។ បុច្ឆា ហិ អនុយោគោតិ។ តេនាធិគតាយ
លទ្ធិយា អនុវន្តេត្ថំ បច្ឆនុកាសនេន បុន បដិជានាបនំ បតិជ្ជាបនំ, តំ បនស្ស
អាធាយ សមាធាបនំវិយ ហោតិ តិ អាហ “សមនុកាហន្តិ នាមា”តិ។ តស្ស បន
លទ្ធិយា អនុយុញ្ញតាយ វុច្ឆមានម្បិ ការណំ ការណាបតិរូបកមេវាតិ តស្ស
បុច្ឆនំ សមនុកាសនំ។ អនុទហនជ្ជេន អនុចាយបដិបត្តិយា សម្បតិ អាយតិញ្ច
អនុទហនជ្ជេន។ មហាភិតាបនជ្ជេន អនុវន្តិតសភាវតាយ។
ឥត្តរបច្ឆបដ្ឋានជ្ជេន មុហុត្តរមណីយតាយ។ តាវកាលិកជ្ជេន បរេហិ
អភិកវនីយតាយ។ សព្វន្តបច្ឆន្តបលិកញ្ញនជ្ជេន

ឆេននកេនាធិអធិករណាភាវេន។ ឧគ្សាជសទិសតាយ អធិកុដ្ឋនដ្ឋេន។
អវលោ វណំ ឧប្បាទេត្វា អន្តោ អនុបរិសនសភាវតាយ វិនិវ័ជ្ឈនដ្ឋេន។
ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិ កអនត្ថនិមិត្តតាយ សាសន្ត្រសប្បជិកយដ្ឋេន។
ទិដ្ឋថាមេនាតិ តស្សា ទិដ្ឋិយា ថាមគតភាវេន។ ទិដ្ឋិបរាមាសេនាតិ
ទិដ្ឋិសម្ពាតបរាមសនេន។ ទិដ្ឋិយេវ ហិ ធម្មសភាវំ អតិក្កមិត្វា បរតោ
អាមសនេន បរាមាសោ។ អភិនិវិស្សាតិ តណ្ហាភិនិវេសបុព្វផ្តុំមេន
ទិដ្ឋាភិនិវេសេន “ឥនមេវេត្ថ តថ”ន្តិ អភិនិវិសិត្វា។ យស្មា ហិ អភិនិវេសនំ តត្ថ
អភិនិវិដ្ឋំ នាម ហោតិ។ តស្មា អាហា “អធិដ្ឋហិត្វា”តិ។

២៣៥. នត្ថិតិ វត្ថុកាមោបិ តិ អត្តនោ លទ្ធិ និគុហេតុកាមតាយ
អវជានិតុកាមោបិ។ សម្បជិដ្ឋតិ បដិជាតាតិ។ ទ្វេ កថាតិ វិសំវាទនកថំ
សន្ធាយ វទតិ។ អក្ខតកថា ហិ បុព្វេ បវត្តា ក្ខតកថាយ វសេន ទ្វេ កថាតិ
វុដ្ឋតិ។

២៣៦. កស្ស ខោនាមាតិ ឥមិនា សត្តា “ន មម តុយ្ហំ តាទិសស្ស អត្តាយ
ធម្មទេសនា នាម ក្ខតបុព្វា”តិ ទស្សេតិ។ តេនាហា “ខត្តិយស្ស វា”តិ អាទិ។

ព្រាណមយា ឧស្មា ឯតស្ស អត្ថិតិ ឧស្មី, តថាវុបេហិ បច្ចយេហិ
អនុស្មីកតោ តស្មី អត្តភាវេ បដិវេជគញ្ញោអបិ ឧស្មីកតោតិ វិកតភាវតោ
បញ្ញាតិជមស្ស ឥមស្មី ធម្មវិនយេ អបិ នុ អត្ថិតិ ភគវា ភិក្ខុ បុដ្ឋតិ។ តេ
បដិភូបន្តា វទន្តិ ហំនគតេន ទុច្ឆរិតេន ព្រាណុបហតភាវំ សម្បស្សន្តា។
និត្តជក្ខតោតិ និត្តជំ ក្ខតោ តេជោហានិប្បត្តោ។ តតោ ឯវ ភិក្ខុនម្យិ សម្មុខា
ឱលោកេតុំ អសមត្ថតាយ បត្តក្ខន្ធវោ អធាមុខោ។ សហធម្មិកំ កិញ្ចិ វត្ថុ
អវិសហនតោ អប្បជិកានោ។ សម្បត្ថបគន្ធិ សម្បត្តិអាវហំ។
បដិប្បស្សម្ពោតិ បដិសេដ្ឋោតិ។

២៣៧. អន្តរាយករលទ្ធិយា សភាវិការណេន បរិសំសោធនិ។ ធិស្សនេតិ
ធិហរតិ អរិសុទ្ធិធិតាយ។ កស្សនិ ពុទ្ធានុការំ អជាធន្តស្ស។ តស្ស ហិ ឯ
កវេយ្យ “សហសា កជិត”ន្តិ។ ន ហិ កនាជិ ពុទ្ធានំ សហសា កិរិយា នាម អត្ថិ។
អស្សនិ “កស្សនិ”តិ វុត្តភិក្ខុស្ស។ សុត្វាបិ តុណ្ហិការំ អាបន្នេយ្យតិ អថាបិ
សិយាតិ សម្ពុន្នោ។ តំ សព្ពន្ធិ “សេច ហិ”តិអាទិនា វុត្តំ សព្ពំ បរិកប្បនំ។ ន
ករិស្សន្តិ បរិសាយ លទ្ធិ សោធនីតិ សម្ពុន្នោ។ លទ្ធិ បកាសេន្តោតិ
មហាសាវដ្ឋតាវសេន បកាសេន្តោ។ សញ្ញាវិតក្កេហិតិ
សុភនិមិត្តានុញ្ញនក្កាហាធិវសេន បវត្តេហិ សញ្ញាវិតក្កេហិ។ តេនាហ
“កិលេសកាមសម្បយុត្តេហិ”តិ។ មេដុនសមាចារន្តិ ៩ទំ អធិការវសេន វុត្តំ។
តទញ្ញម្យិ បន - “អបិច ខោ មាតុកាមស្ស ឧច្ឆាទនំ បរិមទ្ធនំ នហាបនំ
សម្ពាហនំ សាធិយតី”តិអាទិនា (អ. និ. ៧.៥០) អាគតំ វិសភាគវត្ថុវិសយំ
អាមិសបរិភោគំ។ “អញ្ញាត្រេវ កាមេហិ អញ្ញាត្រ កាមសញ្ញាហិ អញ្ញាត្រ
កាមវិតក្កេហិ សមាចរិស្សតី”តិ នេតំ ហំនំវិជ្ជតិ។

២៣៨. យោនិសោ បច្ចវេក្ខណោន នត្ថិ ឯត្ថ ធន្តរកោតិ ធិច្ឆន្តរកោ, តំ
ធិច្ឆន្តរកំ។ កនាជិ ឧចោសថិកកាវេន សមាធិន្ទសីលាបិ ហោន្តិ កនាជិ នោតិ
អនិពទ្ធសីលានំ គហដ្ឋានំ។ សីលសមាធានការតោ អន្តរាយករំ។ វត្ថុកាមានំ
សច្ចន្តរកបរិភោគញ។ អបច្ចវេក្ខណោន ភិក្ខុនំ អារវណាករំ។ បច្ចយានំ
សច្ចន្តរកបរិភោគញ។ អយំ អរិដ្ឋោ ធុគ្គហិតាយ បរិយត្តិយា វសេន អម្ពេ ចេវ
អញ្ញាចិក្ខុតិ, អត្តានញ្ច ខនតិ, ពហុញ្ច អបុញ្ញំ បសវតីតិ ឯវំ សញ្ញា មា ហោន្តិ
ធុគ្គហិតាយ បរិយត្តិយា ទោសំ ឧស្សេន្តោ អាហា។ ឧត្តណ្ហន្តិ សជ្ឈាយន្តិ ចេវ
វាបុគ្គតំ ករោន្តា ធាវេន្តិ ចាតិ អត្ថោ។

សុត្តន្តិអានិទានា នវប្បភេទម្យំ បរិយត្តិធម្មំ បរិយាធិយតិ។ កថំ សុត្តំ
នវប្បភេទំ? សគាថកញ្ញា សុត្តំ គេយ្យំ, និគ្គាថកំ សុត្តំ វេយ្យាករណំ,
តទុកយវិនិមុត្តញ្ច សុត្តំ ឧទានាធិវិសេសសញ្ញាវិហិតំ នត្ថិ, យំ សុត្តន្តំ សិយា,
មជ្ឈិមសុត្តន្តានិទានញ្ច សុត្តន្តសង្គហោ ន សិយា គាថាភាវតោ ធម្មបទានិទំរិយ,
គេយ្យន្តសង្គហោ វា សិយា សគាថកត្តា សគាថាវគ្គស្ស រិយ, តថា
ឧកតោវិភង្គាធិសុ សគាថកប្បទេសានន្តិ? វុច្ចតេ -

សុត្តន្តិ សាមញ្ញវិធិ, វិសេសវិធរយោ បរេ;
សនិមិត្តា និរុទ្ទត្តា, សហតាញ្ញោ នញ្ញតោ។ (ធិ. និ. ដី.
១.និទានកថាវណ្ណាន; អ. និ. ដី. ២.៤.៦; សារត្ថ. ដី.
១.៣ហិរនិទានកថា);

សព្វស្សបិ ហិ ពុទ្ធវចនស្ស សុត្តន្តិ អយំ សាមញ្ញវិធិ។ តេនេវាហ អាយស្មា
មហាកក្ខានោ នេត្តិយំ (នេត្តិ. ១.សង្កហាវរ) “នវវិធសុត្តន្តបរិយេដ្ឋី” តិ។ “ឯត្ថកំ
តស្ស ភគវតោ សុត្តាគតំ សុត្តបរិយាបន្នំ (ចាចិ. ៦៥៥, ១២៤២), សកវាទេ
បញ្ច សុត្តសតានី” តិ (ធរ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា; កថា. អដ្ឋ. និទានកថា) ឯវមាធិ
ច ឯតស្ស អត្ថស្ស សាធកំ។ តទេកទេសេសុ បន គេយ្យទយោ វិសេសវិធរយោ
តេន តេន និមិត្តេន បតិដ្ឋិតា។ តថា ហិ គេយ្យស្ស សគាថកត្តំ តញ្ញាវនិមិត្តំ។
លោកេបិ ហិ សសិលោកំ សគាថកំ វា ចុណ្ហិយគន្ធី “គេយ្យ” ន្តិ វនន្តិ។
គាថាវិហោ បន សតិ បុច្ឆំ កត្វាវិស្សជ្ជនភាវោ វេយ្យាករណស្ស
តញ្ញាវនិមិត្តំ។ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនញ្ញា “ព្យាករណ” ន្តិ វុច្ចតិ, ព្យាករណមេវ
វេយ្យាករណំ។

ឯវំ សន្តេ សគាថកាធិនម្យំ បុច្ឆំ កត្វាវិស្សជ្ជនវសេន បវត្តានំ
វេយ្យាករណភាវោ អាបជ្ជតីតិ? នាបជ្ជតិ គេយ្យទិសញ្ញានំ

អនោកាសការតោ, “គាថាវិរហេ សតិ” តិ វិសេសិតត្ថា ច។ តថា ហិ
ធម្មបទាធិសុ កេវលំ គាថាពន្លេសុ, សគាថកត្តេបិ
សោមនស្សញ្ញាណមយិ កគាថាយុត្តេសុ, “វុត្តញ្ញេត” ង្គិ (ឥតិវុ. ១)
អាធិវចនសម្ពន្ធនេសុ, អព្ពតធម្មបទិសំយុត្តេសុ ច សុត្តវិសេសេសុ យថា ក្លមំ
គាថា-ឧទាន-ឥតិវុត្តក-អព្ពតធម្ម-សញ្ញា បតិដ្ឋិតា, តថា សតិបិ គាថាពន្លេភាវេ
ភគវតោ អតីតាសុ ជាតីសុ ចរិយានុការប្បកាសកេសុ ជាតកសញ្ញា, សតិបិ
បញ្ញាវិស្សជ្ជនភាវេ សគាថកត្តេ ច កេសុចិ សុត្តន្តេសុ វេទស្ស លភាបនតោ
វេទល្អសញ្ញា បតិដ្ឋិតាតិ ឯវំ តេន តេន សគាថកត្តាធិនា និមិត្តេន តេសុ តេសុ
សុត្តវិសេសេសុ គេយ្យទិសញ្ញា បតិដ្ឋិតាតិ វិសេសវិធម្មោ សុត្តង្គតោ បវេ
គេយ្យទយោ។ យំ បនេត្ត គេយ្យង្គាធិនិមិត្តវហិតំ, តំ សុត្តង្គំ
វិសេសសញ្ញាបរិហារេន សាមញ្ញសញ្ញាយ បវត្តនតោតិ។ ននុ ច សគាថកំ
សុត្តំ គេយ្យំ, និក្ខាបកំ សុត្តំ វេយ្យាករណានិ សុត្តង្គំ ន សម្ភវតីតិ ចោទនា
តទវត្ថា ឯវាតិ? ន តទវត្ថា សោធិតត្ថា។ សោធិតញ្ញិ បុព្វេ “គាថាវិរហេ សតិ
បុច្ឆាវិស្សជ្ជនភាវោ វេយ្យាករណស្ស តញ្ញាវនិមិត្ត” ង្គិ។

យញ្ញ វុត្តំ “គាថាការតោ មង្គលសុត្តាធិនំ សុត្តង្គសង្គហោ ន សិយា” តិ (ឧ.
ចា. ៥.១; សុ. និ. ២៦១), តំ ន, **និរុទ្ទត្ថា**។ និរុទ្ទោ ហិ មង្គលសុត្តាធិនំ សុត្តភាវោ។
ន ហិ តានិ ធម្មបទពុទ្ធវិសាទយោវិយ គាថាភាវេន បញ្ញាតានិ, កិណ្ឌុ
សុត្តភាវេនេវ។ តេនេវ ហិ **អដ្ឋកថាយំ** “សុត្តនាមក” ង្គិ នាមគ្គហណំ កតំ។ យំ
បន វុត្តំ “សគាថកត្តា គេយ្យង្គសង្គហោ សិយា” តិ, តទបិ នត្ថិ, យស្មា
សហតាញ្ញេន។ សហ គាថាហិតិ ហិ សគាថកំ, សហភាវោ ច នាម អត្ថតោ
អញ្ញេន ហោតិ, ន ច មង្គលសុត្តាធិសុ គាថាវិនិមុត្តោ កោចិ សុត្តបទេសោ
អត្ថិ, យោ “សហ គាថាហិ” តិ វុច្ចយ្យ, ន ច សមុទាយោ នាម កោចិ អត្ថិ។
យទបិ វុត្តំ “ឧកតោវិភង្គាធិសុ សគាថកប្បទេសានំ គេយ្យង្គសង្គហោ

សិយា"តិ, តទបិ ន អញ្ញតោ។ អញ្ញា ឯវ ហិ តា គាថា ជាតកាធិបរិយាបន្តត្ថា,
អតោ ន តាហិ ឧកតោវិកង្កាធិនំ គេយ្យដ្ឋកាវេតិ។ ឯវំ សុត្តាធិនំ អង្គានំ
អញ្ញមញ្ញសង្ករកាវេ វេទិតញោ។

អត្ថត្ថន្តិ អត្ថក្ខតំ យថាក្ខតំ អត្ថំ។ អនត្ថម្បិ កេចិ វិបល្លាសវសេន
“អត្ថោ”តិ គណ្ណន្តិ តិ “អត្ថត្ថ”ន្តិ វិសេសេត្វា វុត្ថំ។ ការណាត្ថន្តិ ការណាក្ខតំ
អត្ថំ, សីលំ សមាធិស្ស ការណំ, សមាធិវិបស្សនាយាតិ ឯវំ តស្ស តស្ស
ការណាក្ខតំ អត្ថំ។ តេនាហ “ឥមស្មី ហំនេ សីល”ន្តិ អាធិ។ តេនេតំ ទស្សេតិ -
ឥមស្មី ហំនេ សីលំ កថិតំ, តញ្ច យាវនេវ សមាធាត្ថំ, សមាធិវិបស្សនត្ថោ,
វិបស្សនា មគ្គត្ថោ, មគ្គោ ជលត្ថោ, វដ្តំ កថិតំ យាវនេវ វិវដ្តាធិកមត្ថន្តិ ជាធិតុំ ន
សក្កោន្តិ តិ។ ឯវំ ចាឡិយំ “អត្ថ”ន្តិ ឥមិនា ភាសិតត្ថបយោជនត្ថានំ គហិតតា
វេទិតញោ។ ន បរិគ្គណ្ណន្តិ តិ ន វិចារេន្តិ, និដ្ឋានបញ្ញាក្ខមា ន ហោន្តិ, និដ្ឋាយិត្វា
បញ្ញាយ រោចេត្វា គហេតញ្ច ន ហោន្តិ តិ អធិប្បាយោ។ ឥតិ ឯវំ ឯតាយ
បរិយត្តិយា វាធម្មមោក្ខានិសំសា អត្ថនោ ឧបរិ បរេហិ អាហេបិតវាធស្ស
និគ្គហស្ស មោក្ខបយោជនា ហុត្វា ធម្មំ បរិយាបុណ្ណន្តិ។ វាធម្មមោក្ខោ វា
និដ្ឋាបមោក្ខោ។ យស្ស ចាតិ យស្ស ច សីលាធិបូរណេន បត្តព្ភស្ស, មគ្គស្ស វា
តទធិកមេន បត្តព្ភស្ស, ជលស្ស វា តទធិកមេន បត្តព្ភស្ស,
អនុចាធាវិមោក្ខស្ស វា អត្ថាយ។ ធម្មំ បរិយាបុណ្ណន្តិ, ញាយេន
បរិយាបុណ្ណន្តិ តិ អធិប្បាយោ។ នាមុកោន្តិ ន វិន្ទន្តិ។ តេសំ តេ ធម្មា ទុក្ខហិតា
ឧចារម្ភមានធម្មមក្ខបធម្មាសាធិហេតុភាវេន ធិយវត្ថំ អហិតាយ ទុក្ខាយ
សំវត្ថន្តិ។

២៣៩. អលំ បរិយត្ថោ គនោ អស្សាតិ អលគន្ធោ អនុនាសិកលោបំ ទ-
ការាគមញ្ច កត្វា។ វដ្តទុក្ខកន្តារតោ និត្តរណត្ថាយ បរិយត្ថិ

និត្តរណបរិយត្តិ។ ភណ្ណាគារេ និយុត្តោ ភណ្ណាគារិកោ, ភណ្ណាគារិកោវិយ
ភណ្ណាគារិកោ, ធម្មតនាទុចាលកោ។ អញ្ញំ អត្ថំ អនបេក្ខិត្វា
ភណ្ណាគារិកស្សេវ សតោ បរិយត្តិ ភណ្ណាគារិកបរិយត្តិ។
“វំសានុក្ខកោវា”តិ អវជារណំ សីហាវលោកនព្វាយេន តន្តិជារកោវ
បវេណីចាលកោវាតិ បុរិមបទទ្វយេបិ យោជេតព្ពំ។

យទិ តន្តិជារណាទិអត្ថំ ពុទ្ធវចនស្ស បរិយាបុណានំ ភណ្ណាគារិកបរិយត្តិ,
កស្មា “ឱណាសវស្ស”តិ វិសេសេត្វា វុត្ថំ, ននុ ឯកច្ឆស្ស បុប្ផនស្សបិ អយំ
នយោលព្ពតីតិ អនុយោគំ សន្ធាយាហ “យោ បនា”តិ អាទិ។ អត្ថនោ ហ្មនេតិ
និត្តរណដ្ឋានេ។ កាមំ បុប្ផនោ “បវេណី ចាលស្សមី”តិ អជ្ឈាសយេន
បរិយាបុណាតិ។ អត្ថនោ បន ភវកត្តារតោ អនិត្តិណ្ឌាត្ថា តស្ស សា បរិយត្តិ
និត្តរណបរិយត្តិ វេ នាម ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ
“បុប្ផនស្ស”តិ អាទិ។

និដ្ឋានំ ខមន្តិតិ និដ្ឋានបញ្ញំ ខមន្តិ។ តត្ថ តត្ថ អាគតេ សីលាទិធម្មេ
និដ្ឋាយិត្វា បញ្ញាយ រោចេត្វា យាថាវតោ គហេតព្ពា ហោន្តិ។ តេនាហ “ឥធន
សីល”តិ អាទិ។ ន កេវលំ សុគ្គហិតំ បរិយត្តិ និស្សាយ
មគ្គភាវនាជលសច្ចិកិរិយា, បរវាទនិគ្គហសកវាទបតិដ្ឋាបនាទីនិបិ ឥដ្ឋន្តិតិ
នស្សេតុ “បរវាទេ”តិ អាទិ វុត្ថំ។ តេនាហ “ឧប្បន្នំ បរហ្មវាទំ សហធម្មេន
សុនិគ្គហំ និគ្គហិត្វា”តិ អាទិ (ជី. និ. ២. ២៦៨)។ ឥន្ទិទិដ្ឋតជ្ជានន្តិ
ទិដ្ឋិវិនិវេបនាទិវសេន ឥន្ទិទំ ឥន្ទិទំ ចាឡិបទេសំ។ មោចេតុន្តិ អបនេតុំ។
អហិតាយ ទុក្ខាយ អសំវត្ថនម្បិ តទកាវេ ឧប្បន្ននកហិតសុខស្ស
ការណមេវ តស្មី សតិ ភាវតោតិ។ សុគ្គហិតអលកទ្ធស្សបិ ហិតាយ សុខាយ
សំវត្ថនតា ទដ្ឋព្ពា។

២៤០. ឧត្តរន្ត្រិ ឯតេជានតិ ឧត្តរោ, សិនន្ត្រិ ពន្ធន្ត្រិ តិ សេតុ, ឧត្តរោ ច សោ សេតុ
ចាតិ ឧត្តរសេតុ។ កូលំ បរតិវំ វហតិ ចាបេតិ តិ កុល្លំ។ កលាបំ កត្វា ពន្ធាតិ
វេជ្ជុនធុរាធិហិ កលាបវសេន ពន្ធា។ អណ្តន្តិ ឥទំ អជ្ជសមាបត្តិ អារម្មណំ
សញ្ញាជនំ សន្ធាយ វេទតិ។ ជូលន្ត្រិ ឥតវំ។ ទិដ្ឋិន្ត្រិ យថាភូតទស្សនំ, វិបស្សនន្ត្រិ
អត្តោ។ ឯវំ បរិសុទ្ធី ឯវំ បរិយោទានន្ត្រិ តេភូមកេសុ ធម្មេសុ ញាតំ “នេតំ មម,
នេសោហមស្មិ, ន មេសោ អត្តា” តិ, ឯវំ តណ្ហាទិដ្ឋិសំ កិលេសាភាវេន សព្វសោ
វិសុទ្ធី, បរិសុទ្ធត្តា ឯវំ បរិយោទានំ។ ន អល្លិយេថាតិ និកន្តិវសេន ន
និស្សយេថ។ ន កេលាយេថាតិ ន មមាយេថ។ ន ជនាយេថាតិ ជនំ ទ្រព្យំ ន
កយិរាថ។ ឧភយត្តាតិ សមថេវិបស្សនាយ ថ។

អសទ្ធម្មតិអាទីសុ អសតំ ហីនជ្ឈាសយានំ ធម្មាតិ អសទ្ធម្មោ។
តាមវាសីនំ ធម្មាតិ តាមធម្មោ។ កិលេសានំ វស្សនសភាវតាយ វសលធម្មោ។
កិលេសេហិ ទូសិតត្តា ជូលត្តា ច ទុដ្ឋល្លោ។ ឧទកេសុទ្ធិបរិយោសានតាយ
ឱទកន្តិកោ។ “ធម្មាបិ វោ បហាតញ្ញា” តិ ឥមិនាបិ ឱវាទេន ភិក្ខុ ឧទ្ទិស្ស
កថេន្តោបិ អវិជ្ជយេវ និគ្គណ្ហាតិ។

២៤១. តិវិជគ្គាហវសេនាតិ តណ្ហាមានទិដ្ឋិគ្គាហវសេន។ យទិ ឯវំ “អហំ
មមាតិ តណ្ហាតិ” តិ តាហទ្វយមេវ កស្មា វុត្តន្តិ? នយិទមេវំ តត្ថាបិ
តាហត្តយស្សេវ វុត្តត្តា។ “អហ” ន្ត្រិ ហិ ឥមិនា មានទិដ្ឋិគ្គាហា វុត្តា
“អហមស្មិ” តិ តាហសាមញ្ញតោ។ ទិដ្ឋិបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ បុរិមុប្បន្នាយ ទិដ្ឋិយា
ឧត្តរទិដ្ឋិយា សក្កាយទិដ្ឋិយា សស្សតទិដ្ឋិយា ច ការណភាវតោ។ អារម្មណំ
បញ្ច ខន្ធា, រូចារម្មណាធិនិ ថ។ ទិដ្ឋិយា បច្ចយោ អវិជ្ជា-ជស្ស-សញ្ញា-វិតក្ក-
អយោនិសោមនសិការ-ចាបមិត្តបរតោយោសាទិកោ ទិដ្ឋិយា
ឧបនិស្សយាទិបច្ចយោ។ វុត្តញ្ញោតំ បដិសម្ពិទាយំ (បដិ. ម. ១.១២៤) “កតមាទិ

អដ្ឋទិដ្ឋិដ្ឋានានិ អវិជ្ជាបិ ជស្សោបិ សញ្ញាបិ វិតក្កោបិ
អយោនិសោមនសិកាវេបិ ចាបមិត្តោបិ បរតោយោសោបិ ទិដ្ឋិដ្ឋាន"ន្តិអាទិ។
រូបាវម្ពណាតិ រុប្បនសការ៍ធម្មាវម្ពណា។ រូបំ បន អត្តាតិ ន វត្ថុតំ ឥធ "រូបំ
អត្តតោ សមនុបស្សតិ"តិ (សំ. និ. ៣.៨០, ៣៤៥) ឥមស្ស គាហស្ស
អនធិប្បតត្តា។ សោ ហិ "យម្បិ តំ ទិដ្ឋិដ្ឋាន"ន្តិអាទិនា បរតោ វុច្ចតិ។ ឥធ បន
"រូបវត្ថុំ អត្តានំ សមនុបស្សតិ, អត្តនិ រូបំ, រូបស្មី អត្តាន"ន្តិ ឥមេ តយោ គាហា
អធិប្បតតិ កេចិ, តទយុត្តំ។ យស្មា រូបំ អត្តា ន ហោតិ, អត្តគាហស្ស បន
អាលម្ពនំ ហោតិ, អត្តសភាវេយេវ វា រូចាទិធម្មេ អារត្ត អត្តទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជតិ, ន
អត្តានំ តស្ស បរមត្តតោ អនុបលព្ពនតោ, តស្មា រូចាទិអារម្ពណាវ អត្តទិដ្ឋិតិ
កត្វា វត្ថុំ, រូបំ បន "អត្តា"តិ ន វត្ថុតំ អយមេត្ត អត្តោ។ "យម្បិ តំ
ទិដ្ឋិដ្ឋាន"ន្តិអាទិនា បន វិបស្សនាបដិវិបស្សនាវិយ ទិដ្ឋិអនុបស្សនា នាម
ទស្សិតា។

គន្ធរសដោជ្ជញ្ញាយតនានំ សម្មត្តកាហិ ទ្រិយវិសយតាយ បត្វា
គហេតព្ពតា។ តញ្ញា តស្ស អត្តនោ វិសយំ បរិកុត្វា សម្ពន្ធនំ ហុត្វា គណ្ណាតិ។
អវសេសានិ សត្តាយតនានិ វិញ្ញាតំ នាម មនសា វិញ្ញាតព្ពតោ។ អញ្ញាថា
ឥតវេសម្បិ វិញ្ញាតតា សិយា។ បត្តន្តិ អធិគតំ។ បរិយេសិតន្តិ គវេសិតំ។
អនុវិចរិតន្តិ ចិន្តិតំ។ តេនាហា "មនសា"តិ។ ឯត្ថ ច បត្តបរិយេសនានំ
អបដិក្ខេបស្ស, វិសុំ, ឯកជ្ឈំ បដិក្ខេបស្ស ច វសេន ចតុក្កោដិកំ ទស្សត្វា
បត្តបរិយេសិតេហិ អនុវិចរិតស្ស ភេទំ ទស្សតុំ "លោកស្មីញ្ញ"តិអាទិ វុត្ថំ។
បរិយេសិត្វា បត្តំ បឋមំ ចេតសា បច្ឆា កាយេន បត្តត្វា បត្តំ នាម។
បរិយេសិត្វា នោបត្តំ បរិយេសិតំ នាម កេវលំ បរិយេសិតភាវតោ។
អបរិយេសិត្វា បត្តញ្ញា នោបត្តញ្ញា មនសា អនុវិចរិតព្ពតោ មនសានុវិចរិតំ
នាម។

អយញ្ចាវិកប្បា អាគុលោវិយាតិ “អថ វា” តិ អាទិ វុត្តំ។ បត្តជ្ជនាតិ
បត្តភាវេន បត្តតាសាមញ្ញេន។ អបរិយេសិត្វា នោបត្តំ មនសានុវិចិតំ នាម
បត្តិយា បរិយេសនាយ ច អភាវតោ។ សព្វំ វា ឯតន្តិ “បរិយេសិត្វា
បត្តម្មី” តិ អាទិនា វុត្តំ ចតុត្ថិធម្មិ។ ឥមិនាតិ “យម្មិ តំ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ” តិ អាទិវចនេន។
វិញ្ញាណាមម្មណា តណ្ហាមានទិដ្ឋិយោ កថិតា ចារិសេសញ្ញាយេន។ ឯវំ
ចារិសេសញ្ញាយបរិគ្គហោ កី បយោជនន្តិ អាហា “ទេសនាវិលាសេនា” តិ អាទិ។
យេសំ វិនេយ្យានំ ទេសេតព្វធម្មស្ស សរូបំ អនាមសិត្វា អារម្មណាកិច្ច-
សម្មយុត្តធម្ម-ផលវិសេសាទិ-បការន្តរវិការវេនេន បដិវេជោ ហោតិ, តេសំ
តប្បការតេទេហិ ធម្មេហិ, យេសំ បន យេន ឯកេនេវ បការេន សរូបេនេវ វា
វិការវេន កតេ បដិវេជោ ហោតិ, តេសំ តំ វត្វា ធម្មិស្សរត្តា តទញ្ញំ
និវេសេសាការវិការវេញ ទេសនាវិលាសោ។ តេនាហា “ទិដ្ឋាទិអារម្មណាវសេន
វិញ្ញាណំ ទស្សិត” តិ ។

ទិដ្ឋិដ្ឋានន្តិ ទិដ្ឋិ ឯវំ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ, តំ ហោជ្ជា វុត្តនយមេវ។ យំ រូបំ ឯសា ទិដ្ឋិ
“លោកោ ច អត្តា ចា” តិ គណ្ហាតិ។ តំ រូបំ សន្ធាយ “សោ លោកោ សោ
អត្តា” តិ វចនំ វុត្តន្តិ យោជនា។ សោ បេច្ច ភវិស្សមីតិ
ឧទ្ធមាយាតនិកវាទវសេនាយំ ទិដ្ឋិតិ អាហា “សោ អហំ បរលោកំ គន្ធា និច្ចោ
ភវិស្សមី” តិ អាទិ។ ធុរោតិ ជិរោ។ សស្សតោតិ សព្វនាការី។
អវិបរិណាមធម្មោតិ ជរាយ មរណេន ច អវិបរិណាមេតព្វសភាវោ,
និព្វិកាវោតិ អត្តោ។ តម្មិ ទស្សនន្តិ តម្មិ តថាវុត្តំ ទិដ្ឋិទស្សនំ អត្តានំ វិយ
តណ្ហាទិដ្ឋិក្លាហាវិសេសេន គណ្ហាតិ។ តេនាហា “ឯតំ មមា” តិ អាទិ។
ទិដ្ឋារម្មណាតិ ទិដ្ឋិវិសយា។ កថំ បន ទិដ្ឋិ ទិដ្ឋិវិសយា ហោតិ តិ អាហា
“វិបស្សនាយា” តិ អាទិ។ បដិវិបស្សនាកាលេតិ យមកតោ សម្មសនាទិកាលំ

សន្ទាយាបា។ តត្ថ អក្ខរចិន្តាកានំ សន្មេវិយ, វេទជ្ឈាយំនំ វេទសត្ថេវិយ ច
ទិដ្ឋយំ ទិដ្ឋិតតិកានំ ទិដ្ឋិគ្គាហប្បវត្តិ ទដ្ឋព្ពា។

សមនុបស្សតីតិ បទស្ស ច តស្សោ សមនុបស្សនា អត្តោតិ យោជនា។
តេន សមនុបស្សនា នាម ចតុត្ថិធាតិ ទស្សេតិ។ តត្ថ ញាណំ តាវ សមវិសមំ
សម្មា យាថាវតោ អនុបស្សតីតិ សមនុបស្សនា។ ឥតរា បន សំកិលេសវសេន
អនុ អនុ បស្សន្តីតិ សមនុបស្សនា។ យទិ វេហាតុ តាវ ទិដ្ឋិសមនុបស្សនា
មិច្ឆាទស្សនភាវតោ, កមំ តណ្ហាមាណាតិ? តណ្ហាយបិ សត្តានំ ចាបករណោ
ឧបាយទស្សនវសេន បញ្ញាបតិវូបិកា បវត្តិ លព្ពតេវ, យាយ
វញ្ញននិកតិសាចិយោកា សម្ពវន្តិ។ មាណាបិ សេយ្យទិនា ទស្សនវសេនេវ តថា
អត្តានំ ឧបាតីតិ តណ្ហាមាណានំ សមនុបស្សនាបតិវូបិកា បវត្តិ លព្ពតីតិ
ទដ្ឋព្ពំ។ អវិជ្ជមានេតិ “ឯតំ មមា”តិ វេហាតេព្ពេ តណ្ហាវត្ថុស្មី
អដ្ឋត្ថឧបព្វាកេ អនុបលព្ពមាណេវិនដ្ឋេ។ ន បរិតស្សតិ
ភយបរិត្តាសតណ្ហាបរិត្តាសានំ មគ្គេន សមុគ្គាតិតត្តា។

២២២. ចត្វហិ ការណេហីតិ “អសតិ ន បរិតស្សតិ”តិ វុត្ថម្បិ ឥតរេហិ
តីហិ សហ គហេត្វា វុត្ថំ។ ចត្វហិ ការណេហីតិ
ចតុក្កោដិកសុញ្ញតាកថនស្ស ការណេហិ។ ពហិទ្ធា អសតីតិ ពាហិរេ វត្ថុស្មី
អវិជ្ជមានេ។ សា បទស្ស អវិជ្ជមានតា លទ្ធិវិនាសេន វា អលទ្ធាលាកេន វាតិ
ចាឡិយំ - “អហុ វត មេ, តំ វត មេ នត្ថិ, សិយា វត មេ, តំ វតាហំ ន លភាមី”តិ
វុត្ថន្តិ តទុកយំ បរិក្ខារវសេនវិភជិត្វា តត្ថ បរិតស្សនំ ទស្សេតុំ “ពហិទ្ធា
បរិក្ខារវិនាសេ”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ យានំ “រេថា វយ្ហ”ន្តិ វេហាទិ។ វាហានំ
ហត្ថិអស្សទិ។

យេហិ កិលេសេហ៍តិ យេហិ អសន្តបត្តនាទីហិ កិលេសេហ៍។ ឯវំ
 ភវេយ្យតិ ឯវំ “អហុ វត មេ”តិអាទិនា ចោទនាទិ ភវេយ្យ។
 ទិដ្ឋិដ្ឋានាទិដ្ឋានបរិយុដ្ឋានាទិនិវេសានុសយានន្តិ ឯត្ថ អបរាបរំ បវត្តាសុ ទិដ្ឋិសុ
 យា បរតោ ឧប្បន្នា ទិដ្ឋិយោ, តាសំ បុរិមុប្បន្នា ទិដ្ឋិយោ ការណាដ្ឋន
 ទិដ្ឋិដ្ឋានាទិ។ អធិករណាដ្ឋន ទិដ្ឋិដ្ឋានាទិ, បរិយុដ្ឋានប្បត្តិយា សព្វាបិ
 ទិដ្ឋិបរិយុដ្ឋានាទិ។ “ឥនមេវ សច្ចំ មោយមញ្ញ”ន្តិ (ម. និ. ២.២០២, ៤២៧; ក.២៧-
 ២៩; ឧទា. ៥៥; មហានិ. ២០; នេត្តិ. ៥៩) បវត្តិយា អភិនិវេសា។ អប្បហ័នភាវេន
 សន្តានេ សយន្តិកិ អនុសយាទិ ឯវំ ទិដ្ឋិដ្ឋានាទិនំ បទានំ វិភាគោ វេទិតញោ។
 តណ្ហាទីហិ កម្មនិយតាយ សព្វសង្ខារាវ ឥញ្ញិតានីតិ សព្វសង្ខារឥញ្ញិតានិ។
 សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ ឧបដ័យតិ ឯត្ថ ទុក្ខន្តិ ឧបដិ, ខន្ធវា ឧបដិ
 ខន្ធបដិ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ តនេវ ច អាគម្ម តណ្ហា ជ័យតិ វិវដ្ឈតិ
 និរុដ្ឋតិ យោជនា។ ឧច្ឆិដ្ឋិស្សាមិ នាមស្សតិអាទិសុ និចាតមត្តំ, សំសយេ វា។
 តាសោតិ អត្តនិយាភាវំ បដិច្ច តណ្ហាបរិត្តាសោ ចេវ ភយបរិត្តាសោ ច។
 តេនាហា “តាសោ ហោសោ”តិអាទិ។ នោ ចស្សំ, នោ ច មេ សិយាទិ “អហា”ន្តិ កិរ
 កោចិ នោ ចស្សំ, “មេ”តិ ច កិញ្ចិ នោ សិយាទិ។ តាសប្បតិការទស្សនញ្ញោតំ។

២៤៣. ឯត្តាវតាទិ “ឯវំ វុត្ថុ”តិអាទិនា, បុច្ឆានុសន្ធិវេសេន បវត្តាយ
 “ធម៌មាណ, ភិក្ខុវេ, ទិដ្ឋិដ្ឋានាទី”តិអាទិនា (ម. និ. ១.២៤១) វា។ សាបិ ហិ
 អដ្ឋត្ថខន្ធវិទាសេ បរិតស្សនកំ ទស្សេត្វា អបរិតស្សនកំ ទស្សេន្តិ បវត្តាទិ
 តស្សនកស្ស សុញ្ញតាទស្សនំ អកិច្ចសាធកម្មិ សុញ្ញតាទស្សនមេវាទិ
 ឥមេសំ វេសេន “ចតុក្កោដិកា សុញ្ញតា កថិតា”តិ វុត្ថុ។ ពហិទ្ធា បរិក្ខារន្តិ
 ពាហិរំ សវិញ្ញាណកំ អវិញ្ញាណកញ្ច សត្តោបករណំ។ តញ្ញិ ជីវិតវុត្តិយា
 បរិក្ខារកដ្ឋន “បរិក្ខារោ”តិ វុត្ថុ។ បរិគ្គហំ នាម កត្វាទិ “មម ឥន”ន្តិ
 បរិគ្គហេតព្វតាយ បរិគ្គហិតំ នាម កត្វា។ សញ្ញាបិ ទិដ្ឋិគ្គាហោ “អត្តា និច្ឆោ

ដូច្នេះ សស្សតោ, អត្តា ឧដ្ឋិដ្ឋតិ វិនស្សតិ” តិអាទិនា អត្តទិដ្ឋិសន្និស្សយោយេវាតិ
វុត្តំ “សក្កាយទិដ្ឋិបមុខា ឆ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិយោ” តិ។ អយាថាវគ្គាហិនា
អភិនិវេសនបញ្ញាបនាមំ ឧបត្ថម្ភការតោ ទិដ្ឋិ វេ វិនស្សយោតិ ទិដ្ឋិវិនស្សយោ។
បរិគ្គណ្ឌោយ្យាតិ និទ្វាទិវិសេសយុត្តំ កត្វា បរិគ្គណ្ឌោយ្យ។ កិមេវំ បរិគ្គហេតុ
សក្កណោយ្យ? សព្ពត្តាតិ “តំ, ភិក្ខុវេ, អត្តវាទុចាទានំ ឧចាទិយេថ, តំ, ភិក្ខុវេ,
ទិដ្ឋិវិនស្សយំ វិនស្សយេថា” តិ ឯតេសុបិ។

២២២. អត្តនិវាសនីតិ យស្ស អត្តនោ សន្តកភាវេន កិញ្ចិ អត្តនិយន្តិ
វុច្ឆេយ្យ, តស្មី អត្តនិសតិ, សោ វេ បន អត្តា បរមត្ថតោ នត្ថិតិ អធិប្បាយោ។
សក្កា ហិ វុត្តំ ពាហិរកបរិកប្បិតោ អត្តា “បរមត្ថោ” តិ? សិយា ខន្ធបញ្ចកំ
ព្រោយ្យសភាវត្ថោ យថា តំ យដោ, យទិ បន តទញ្ចំ នាម កិញ្ចិ អភិវិស្ស, ន តំ
និយមតោវិបរីតំ សិយាតិ? ន ថ សោ បរមត្ថតោ អត្តិ បមាណោហិ
អនុបលព្ពមានត្តា តុវដ្ឋមវិសាលំ វិយាតិ។ អត្តនិយេ វា បរិក្ខារេ សតីតិ “ឥទំ
នាម អត្តនោ សន្តក” តិ តស្ស កិញ្ចិនភាវេន និច្ឆិតេ កិស្មិញ្ចិ វុត្តស្មី សតិ។
អត្តនោ ឥទន្តិ ហិ អត្តនិយន្តិ។ អហន្តិ សតីតិ “អហំ នាមាយ” តិ
អហំការវត្ថុក្ខតេ បរមត្ថតោ និទ្វាវិតស្សបេ កិស្មិញ្ចិ សតិ តស្ស
សន្តកភាវេន មមាតិ កិញ្ចិ គហេតុំ យុត្តំ ភវេយ្យ។ មមាតិ សតិ “អហ” តិ
ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ ឥតិ បរមត្ថតោ អត្តនោ អនុបលព្ពមានត្តា អត្តនិយំ
កិញ្ចិ បរមត្ថតោ នត្ថេវាតិ សព្ពសង្ខារានំ អនត្តតាយ អនត្តនិយតំ,
អនត្តនិយតាយ ថ អនត្តកតំ ទស្សេតិ។ ភូតតោតិ ភូតត្ថតោ។ តថតោតិ
តថសភាវតោ។ ឋិតតោតិ ឋិតសភាវតោ និព្វិការតោ។

យស្មា ហុត្វា ន ហោតីតិ យស្មា បុព្វេ អសន្តំ បច្ចយសមវាយេន ហុត្វា
ឧប្បជ្ឈិត្វា បុន ភដ្ឋបកមេន ន ហោតិ, តស្មា ន និច្ចន្តិ អនិច្ចំ, អធុវន្តិ អត្តោ។

តតោ ឯវ ឧប្បាទវយវត្តតោតិ ឧប្បជ្ឈនវសេន និរុជ្ឈនវសេន ច បវត្តនតោ។
សភាវិគមោ ឥធិវិបរិណាមោ, ខណិកតា តាវកាលិកតា, និច្ចសភាវាភាវោ
ឯវ និច្ចបដិក្ខេហោ។ អនិច្ចធម្មា ហិ តេនេវ អត្ថនោ អនិច្ចភាវេន អត្ថតោ និច្ចតំ
បដិក្ខេបន្តិ នាម។ តថា ហិ វុត្តំ “ន និច្ចន្តិ អនិច្ច”ន្តិ។ ឧប្បាទជរាភន្តវសេន រូបស្ស
និរន្តរពាធតាតិ បដិបីឡនាគារេនស្ស ទុក្ខតា។ សន្តាហោ ទុក្ខទុក្ខតាទិវសេន
សន្តាបនំ បរិទហនំ, តតោ ឯវស្ស ទុស្សហតាយ ទុក្ខមតា។ តិស្សន្នំ ទុក្ខតានំ
សំសារទុក្ខស្ស ច អធិដ្ឋានតាយ ទុក្ខវត្ថុកតា។ សុខសភាវាភាវោ ឯវ
សុខបដិក្ខេហោ។ វិបរិណាមធម្មន្តិ ជរាយ មរណោ ច វិបរិណាមនសភាវំ។
យស្មា ឥទំ រូបំ បច្ចយសមវាយេន ឧប្បាទំ, ឧប្បាទានន្តរំ ជរំ បត្វា អវស្សមេវ
ភិជ្ជតិ, ភិជ្ជញ្ច ភិជ្ជមេវ, នាស្ស កស្សចិ សន្តមោតិ ភវន្តរាទុបគមនសន្តាតេន
សន្តមាភាវេន វិបរិណាមធម្មតំ ចាកជំ កាតុំ “ភវសន្តន្តិ ឧបគមនសភាវ”ន្តិ
វុត្តំ។ បកតិការិវិជហនំ សភាវិគមោ និរុជ្ឈនមេវ។ ន្តិ អនិច្ចំ ទុក្ខំ
វិបរិណាមធម្មំ រូបំ។ ឥមិនាតិ “នោ ហេតុំ, ភន្តេ”តិ រូបស្ស តណ្ហាទិគ្គាហានំ
វត្ថុភាវបដិក្ខេបេន។ រូបញ្ចា ឧប្បន្នំ បីតី មា ចាបុណាតុ, បីតិប្បត្តំ មា ជីវតុ,
ជវប្បត្តំ មា ភិជ្ជតុ, ឧទយព្ពយេហិ មា កិលមិយតូតិ ន ឯត្ថ កស្សចិ វសីភាវោ
អត្ថិ, ស្វាយមស្ស អវសវត្តនដ្ឋោ អនត្តតាសល្លក្ខណស្ស ការណំ ហោតីតិ
អាហា “អវសវត្តនាគារេន រូបំ, ភន្តេ, អនត្តាតិ បដិជាទន្តី”តិ។
និវាសិការកវេទកអធិដ្ឋាយកវិរហេន តតោ សុញ្ញតា សុញ្ញដ្ឋោ,
សាមិភូតស្ស កស្សចិ អភាវោ អស្សាមិកដ្ឋោ, យថាវុត្តវសវត្តិភាវាភាវោ
អនិស្សរដ្ឋោ, បរបរិកប្បិតអត្ថសភាវាភាវោ ឯវ អត្ថបដិក្ខេបដ្ឋោ។

យស្មា អនិច្ចលក្ខណេន វិយ ទុក្ខលក្ខណំ, តទុក្ខយេន អនត្តលក្ខណំ
សុវិញ្ញាបយំ, ន កេវលំ, តស្មា តទុក្ខយេនេត្ថ អនត្តលក្ខណវិការំ កតន្តិ
ទស្សន្តោ “ភគវា ហិ”តិ អាទិមាហា។ តត្ថ អនិច្ចវសេនាតិ អនិច្ចតាវសេន។

ទុក្ខវេសនាតិ ទុក្ខតាវេសន។ ន ឧបបន្នតីតិ ន យុន្នតិ។ តមេវ អយុន្នមានតំ
នស្សេតុំ “ចក្ខុស្ស ឧប្បាទោបី”តិអាទិ វុត្ថំ។ យស្មា អត្តវាទិ អត្តានំ និច្ចំ
បញ្ញាបេតិ, ចក្ខុំ បន អនិច្ចំ, តស្មា ចក្ខុវិយ អត្តាបិ អនិច្ចា អាបន្នោ។ តេនាហ
“យស្ស ខោ បនា”តិអាទិ។ តត្ថ វេតីតិ វិគច្ឆតិ និរុដ្ឋតិ។ ឥតិ ចក្ខុ អនត្តាតិ
ចក្ខុស្ស ឧទយព្ពយវន្តតាយ អនិច្ចតា, អត្តនោ ច អត្តវាទិនា អនិច្ចតាយ
អនិច្ចតត្តា ចក្ខុ អនត្តា។

កាមំ អនត្តលក្ខណសុត្ត (សំ. និ. ៣.៥៩; មហាវ. ២០) - “យស្មា ច ខោ,
ភិក្ខុវេ, រូបំ អនត្តា, តស្មា រូបំ អាពាធាយ សំវត្ថតិ”តិ រូបស្ស អនត្តតាយ
ទុក្ខតាវិភាវិតាវិយ ទិស្សតិ, តថាបិ “យស្មា រូបំ អាពាធាយ សំវត្ថតិ, តស្មា
អនត្តា”តិ ចាកជតាយ សាពាជតាយ រូបស្ស អត្តសារាគារោ វិភាវិតោ, តតោ
ឯវ ច “នលព្ពតិ រូបេ ឯវំ មេ រូបំ ហោតុ, ឯវំ មេ រូបំ មា អហោសី”តិ រូបេ
កស្សបិ អនិស្សរតា, តស្ស ច អវសវត្តនាការោ ទស្សិតោតិ អាហ
“ទុក្ខវេសន អនត្តតំ នស្សេតី”តិ។ យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខន្តិ យំ វត្ថុ អនិច្ចំ, តំ ទុក្ខំ
ឧទយព្ពយបដិបីឡិ តត្តា, យំ បន និច្ចំ តទការតោ, តំ សុខំ យថា តំ និព្វានន្តិ
អធិប្បាយោ។ យំ តន្តិ ការណានិទ្ទេសោវាយំ, យស្មា រូបំ អនិច្ចំ, តំ តស្មាតិ
អត្តោ។ យំ ទុក្ខំ តទនត្តាតិ ឯត្ថ វុត្ថនយេនេវ អត្តោ វេទិតព្ពោ។ អនិច្ចន្តិ ឥមិនា
យជាទិវិយ បច្ចយុប្បន្នត្តា រូបំ អនិច្ចន្តិ ឥមមត្តំ នស្សេតិ។ ឥមិនាវ នយេន
“អនត្តា”តិ វត្ថុំ លព្ពមាទេបិ “អនត្តា”តិ វត្តា នាម នត្តិ។ ឯវំ ទុក្ខន្តិ វទន្តីតិ
ឯត្តាបិ យថាវហំ វត្ថុត្ថំ “អក្ខិសូលាទិវិការប្បត្តកាលេ វិយ បច្ចយុប្បន្នត្តា
ទុក្ខំ រូប”តិអាទិនា។ ទុទ្ធសំ ទុប្បញ្ញាបនំ។ តថា ហិ សរកដ្ឋានយោបិ សត្តារោ
នាទ្ធសំសុ, កុតោ បញ្ញាបនា។ តយំទំ អនត្តលក្ខណំ។

តស៊ូតិហាតិអាទិនា តិយទូតត្រូវបំលក្ខណត្តយំ អាហេបេត្វា វុត្តន្តិ អាហា
“ឯតរហិ អញ្ញាធិបី”តិ។ តំ បន យាទិសំ តាទិសម្បិ តថា វុត្តន្តិ
អដ្ឋត្តាធិវិសេសោបិ វុត្តញ្ញោ។ បិ-សន្តេន វា តស្សបិ សង្គហោ ទដ្ឋញ្ញោ។

២២៥. ឧក្កណ្ឌតិ ធាតិរមតិ។ អញ្ញត្ថ “និព្វិនា”តិ ពលវិបស្សនា វុច្ចតិ,
សានុលោមា បន សម្ពាបេក្ខា “វុដ្ឋានគាមិនី”តិ, សា ឥធម៌ កំ ជនិព្វិនា ធាម
ជាតាតិ អាហា “វុដ្ឋានគាមិនីវិបស្សនាយ ហិ”តិអាទិ។ ឥមិនា
សិខាបត្តនិព្វេនតាយ វុដ្ឋានគាមិនី ឥធម៌ ជនិព្វិនាធាមេន វុត្តាតិ ទស្សេតិ។

“សោ អនុបុព្វេន សញ្ញក្កំ ជុសតី”តិ (ជី. និ. ១.៤១៤, ៤១៥) វត្ថា “សញ្ញា ខោ
ចោដ្ឋទាទ បឋមំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ឆា ញាណ”ន្តិ (ជី. និ. ១.៤១៦) វុត្តត្ថា សញ្ញក្កន្តិ
វុត្តា លោកិយាសុ បហានសញ្ញាសុ សិខាបត្តការតោ។ ធម្មជ្ជិតិញ្ញាណន្តិ វុត្តា
ឥនប្បជ្ជយតាទស្សនស្ស មត្តកប្បត្តិតិ កត្វា។ តតោ បរញ្ចិ អសម្ពុតារម្មណំ
ញ្ញាណំ ហោតិ។ តេនាហា - “បុព្វេ ខោ សុសិម ធម្មជ្ជិតិញ្ញាណំ, បច្ឆា និព្វានេ
ញ្ញាណ”ន្តិ (សំ. និ. ២.៧០)។ ចារិសុទ្ធិបដានិយម្ពន្ធន្តិ វុត្តា មគ្គាធិកមស្ស
បរិបន្តក្ខតសព្វសំកិលេសវិសុទ្ធិ បដានិកស្ស យោគិនោ, បដានការនាយ វា
ជាតំ អម្ពន្តិ កត្វា។ បដិបទាញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិតិ វុត្តា
បរមុក្កសគតបដិបទាញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិការតោ។ អតម្មយតន្តិ ឯត្ថ
តម្មយតា ធាម តណ្ហា, កាមតណ្ហាធិសុ តាយ តាយ និព្វត្តត្ថា តម្មយំ ធាម
តេភូមិកប្បវត្តំ, តស្ស ភាវោតិ កត្វា។ តស្ស តណ្ហាយ បរិយាទានតោ
វុដ្ឋានគាមិនីវិបស្សនា អតម្មយតាតិ វុច្ចតិ។ និស្សយាតិ តំ អតម្មយតំ បច្ចយំ
កត្វា។ អាគម្មាតិ តស្សេវ វេវចនំ។ នាទត្តាតិ នាទាសភាវា ពហូ
អនេកប្បការា។ នាទត្តសីតាតិ នាទារម្មណនិស្សិតា រូចាទិវិសយា។ ឯកត្តាតិ
ឯកសភាវា។ ឯកត្តសីតាតិ ឯកំយេវ អារម្មណំ និស្សិតា។ តំ និស្សយាតិ តំ

ឯកត្តសិទ្ធិ ឧបេក្ខំ បច្ចយំ កត្វា។ ឯតិស្សតិ ឯតិស្ស ឧបេក្ខាយ។ បហានំ
ហោតីតិ អញ្ញាណុបេក្ខតោ បភុតិ សព្ពំ ឧបេក្ខំ បដហិត្វា បិតស្ស
“អតម្មយតា”តិ វុត្តាយ វុដ្ឋានគាមិនីវិបស្សនាយ
អរូចាវចរសមាបត្តិឧបេក្ខាយ វិបស្សនុបេក្ខាយ ច បហានំ ហោតីតិ
បរិយាទានន្តិ វុត្តាតិ។ សព្ពសម្ព័ន្ធវគតស្ស មុញ្ញតុកម្មតាបដិសម្ព័ន្ធស្ស
សិខាបត្តភាវតោ វុដ្ឋានគាមិនី មុញ្ញតុកម្មតា បដិសម្ព័ន្ធន្តិ ច វុត្តា។
មុនុមជ្ឈានិវេសន បវត្តិអាការមត្តំ, អត្ថតោ ឯកត្តា មុញ្ញតុកម្មតាធម្មោ,
ព្យញ្ញនមេវ នានំ។ ធូហិ នាមេហិតិ គោត្រភុ, វេទានន្តិ ឥមេហិ ធូហិ នាមេហិ។

វិរាគោតិ មគ្គោ, អច្ចន្តមេវ វិវដ្ឋតិ ឯតេនាតិ វិរាគោ, តេន។ មគ្គេន
ហេតុក្ខតេន។ វិមុច្ចតិ បដិប្បស្សន្តិវិមុត្តិវេសន វិមុច្ចតិ។ តេនាហ “ដលំ
កថិត”ន្តិ។

មហាឱណាសវោតិ បសំសាវចនំ យថា “មហារាជា”តិ។ តថា ហិ តំ
បសំសន្នោ សត្តា “អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ ឧត្តិវបលិយោ
ឥតិបី”តិ អាទិមាហាតិ។ តទត្ថំ វិវិតុំ “ឥនានិ តស្ស”តិ អាទិ វុត្តំ។
យថា ភូតេហិតិ យាថាវតោ ភូតេហិ។ ធុរុត្តិបនដ្ឋេនាតិ បច្ឆវជនេហិ ឧត្តិបិតុំ
អសក្កុណោយ្យភាវេន។ និព្វាននគរប្បវេសេ វិពន្ធនេន បលិយោ វិយាតិ
បលិយោតិ វុច្ចតិ។ មត្តកង្ខិណោ តាលោ បត្តដលាធិនំ អនង្គតោ តាលាវត្ថុ
អសិវេ “សិវា”តិ សមញ្ញាវិយ។ តេនាហ “សីសច្ឆិន្ទតាលោវិយ កតា”តិ។
បុនព្ពវស្ស ករណសីលោ, បុនព្ពវំ វា ដលំ អរហតីតិ ចោនោភវិកោ។ ឯវុក្ខតោ
បន បុនព្ពវំ ទេតិ នាមាតិ អាហ “បុនព្ពវនាយកោ”តិ។ បុនព្ពវំ ខន្ធនំ បច្ចយោតិ
ឥមិនា ជាតិសំសារោតិ ដលូបចារេន ការណំ វុត្តន្តិ ធស្សេតិ។ បរិក្ខាតិ វុច្ចតិ
សន្តានស្ស បរិក្ខិបនតោ។ សំកិណ្ឌាត្តាតិ សព្ពសោ កិណ្ឌាត្តា វិនាសិតត្តា។

គត្តិរាជគតដ្ឋនាតិ គម្ពីរំ អនុបរិដ្ឋដ្ឋន។ លុព្វាត្វាតិ ឧទ្ធវិទ្ធា។ ឯតានីតិ
កាមរាគសញ្ញាជនាទីនិ។ អគ្គឡាតិ វុច្ឆន្តិ អវធារណាដ្ឋន។ អគ្គមគ្គន
បតិភោ មានទូជា ឯតស្សាតិ បតិភមានទូជា។ ឥតរកាពេរេបនស្ស
បុរិមបទេហិ បកាសិតត្ថា “មានការស្បូវ ឱរេបិតត្ថា បន្ទភារេតិ
អធិប្បតោ” តិ វុត្ថំ។ មានសំយោគេនេវ វិសំយុត្តត្ថាតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។
បញ្ចបិ ខន្ធអវិសេសតោ អស្មិតិ គហេត្វា បវត្តមាណោ “អស្មិមាណោ” តិ
អធិប្បតោតិ វុត្ថំ “រូបេ អស្មិតិ មាណោ” តិ អាទិ។

នគរទ្វារស្ស បរិស្សយបដិពាហនត្ថព្វោ សោភនត្ថព្វា ឧភោសុ បស្សេសុ
ឯសិកត្ថម្ពេ និខណ្ឌាត្វា ឋបេន្តិតិ អាហា “នគរទ្វារេ ឧស្សបិតេ ឯសិកត្ថម្ពេ” តិ។
ចាការវិទ្ធិសនេនេវ បរិក្ខាយ ភូមិសមករណំ ហោតីតិ អាហា “ចាការំ ភិទ្ធពន្តោ
បរិក្ខំ សំភិរិទ្ធា” តិ។ ឯវុត្ថិអាទិ ឧបមាសំសន្ននំ។ សន្តោ សំវិជ្ជមាណោ កាយោ
ធម្មសមូហោតិ សក្កាយោ, ឧបាទានកូន្ទបញ្ចកំ។ ទូត្ថិស កម្មការណា
ឧក្ខត្តន្ធន្ធ អាគតា។ អក្ខិរោគសីសរោគាធយោ អដ្ឋនវុតិ រោគា។ រាជភយាទីនិ
បញ្ចវិសតិ មហាភយានិ។

២២៦. អនធិគមនីយវិញ្ញាណតន្តិ “ឥទំ នាម និស្សាយ ឥមិនា នាម
អាគារេន បវត្តតិ” តិ ឯវំ ធុរិញ្ញេយ្យចិត្តតំ។ អន្ទេសន្តិ បច្ចត្តេ ឯកវចនន្តិ អាហា
“អន្ទេសន្តោ” តិ។ សត្តាបិ តថាគតោតិ វុច្ឆតិ “តថាគតោ បរំ
មរណា” តិ អាទីសុ (ធិ. និ. ១. ៦៥) វិយ។ សត្តោ ហិ យថេកោ កម្មកិលេសេហិ
ឥត្តត្ថំ អាគតោ, តថា អបរេបិ អាគតោតិ “តថាគតោ” តិ វុច្ឆតិ។
ឧត្តមបុគ្គលោតិ ភគវន្តំ សន្ធាយ វនតិ។ ឱណាសរោបីតិ យោ កោចិ
ឱណាសរោបិ “តថាគតោ” តិ អធិប្បតោ។ សោបិ ហិ យថេកោ ចតុសុ
សតិបដ្ឋានេសុ សូបដ្ឋិតចិត្តោ សត្ត ពោជ្ឈន្តេ យថាភូតំ ភាវេត្វា អនុត្តរំ

អរហន្តំ អាគតោ អធិគតោ, តថា អបរោបិ អាគតោតិ “តថាគតោ”តិ វុច្ចតិ។
អសិវិជ្ជមានោតិ បរមត្ថតោ អនុបលព្ពនំយោ។ អវិន្តយោតិ នវិន្តតព្ពោ,
ធុរិញ្ញេយ្យោតិ អត្តោ។

តថាគតោ សត្តោ បុគ្គលោតិ ន បញ្ញាបេមិ បរមត្ថតោ សត្តស្សវ
អភារតោតិ អធិប្បយោ។ កី បញ្ញាបេស្សមិ បញ្ញត្តិឧបាទានស្សបិ
ធរមានកស្ស អភារតោ។ “អនុប្បនោ ខេមំ, អនុប្បត្តិ ខេម”ន្តិអាទិនា
អសន្ធិតាយ ធាតុយា បក្ខន្ធនវសេន បវត្តំ អគ្គជលសមាបត្តិអត្តំ
វិបស្សនាចិត្តំ វា។

តុច្ឆាតិ ករណេ និស្សក្កវចនន្តិ អាហា “តុច្ឆកេនា”តិ។ វិនយតីតិ វិនយោ,
សោ ឯវ វេនយិកោ។ តថា មន្តិ តថាភូតំ មំ។ បរមត្ថតោ វិជ្ជមានស្ស ហិ
សត្តស្ស អភារំ វេនន្តោ សត្តវិជានសបញ្ញាបកោ ច នាម សិយា, អហំ បន
បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានំ តំ “នត្ថិ”តិ វេនាមិ។ យថា ច លោកោ វោហាវតិ, តថេវ តំ
វោហាវមិ, តថាភូតំ មំ យេ សមណាព្រាហ្មណា “វេនយិកោ សមណោ
គោតមោ”តិ វេនន្តោ អសតា តុច្ឆា មុសា អភូតេន អញ្ញាចិត្តន្តិ យោជនា។
អប្បជិសន្តិកស្ស ជីណាសវស្ស ចរិមចិត្តំ និរុបាទានតោ អនុបាទានោវិយ
ជាតវេនោ បរិនិព្ព័តំ វេនំ នាម និស្សិតន្តិ ន បញ្ញាយតីតិ វេនន្តោ កិមេត្តាវតា
ឧច្ឆេទវាទី ភវេយ្យ, នាហំ កកាចិបិ អត្តិ, នាបិ កោចិ អត្តិ វេនាមិ។ ឯវំ សន្តេ កី
និស្សាយ តេ មោយបុរិសា សតោ សត្តស្ស នាម ឧច្ឆេទំ វិជានំ វិភវំ បញ្ញាបេតីតិ
វេនន្តោ អសតា...បេ.... អញ្ញាចិត្តន្តិ អយមេត្ត អធិប្បយោ។

មហាពោធិមណ្ឌម្ពីតិ ពោធិមណ្ឌគ្គហណេន សត្តសត្តាហាមាហា។ តេន
ធម្មចក្កបវត្តនតោ (សំ. និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៣; បដិ. ម. ២.៣០) បុព្វេ វុត្តំ
តន្តិទេសនំ វេនតិ។ ចតុសច្ចមេវ បញ្ញាបេមីតិ ឯតេន សច្ចវិមុត្តា សត្តទេសនា

នត្តិតិ ធនេស្សតិ។ ឯត្ថ ច - “បុព្វេ ចេវ ឯតវហិ ច ទុក្ខញ្ចេវ បញ្ញាបេមិ ទុក្ខស្ស ច
និរោធគ”ន្តិ វេទន្តោ ភគវា នាហំ កធាចិបិ “អត្តា ឧប្បិជ្ជតិ, វិនស្សតិ”តិ វា, “អត្តា
នាម កោចិ អត្តី”តិ វា វេទមិ។ ឯវំ សន្តេ កី ធនិស្សាយ តេ មោយបុរិសា “សតោ
សត្តស្ស ឧប្បទំ វិនាសំ វិករំ បញ្ញាបេតី”តិ អសតា តុច្ឆេន អញ្ញាចិក្ខុន្តិតិ
ធនេស្សតិ។ បរេតិ អមាមកា, មម ឌីវានស្ស អភាជនភូតាតិ អត្តោតិ អាហ
“សច្ចានិ...បេ.... អសមត្ថបុគ្គលា”តិ។ អធិប្បាយេនាតិ ឥមិនា តេសំ
អធិប្បាយមត្តំ, រោសនិវេហសនាធិ បន តថាគតស្ស អាកាសស្ស វិលិខនំ វិយ
ន សម្ពុវន្តិយេវាតិ ធនេស្សតិ។ អាហានតិ ចិត្តន្តិ អាហារតោ។ អប្បតីតា ហោន្តិ
ឯតេនាតិ អប្បច្ចយោ។ ចិត្តំ ន អភិរាជយតីតិ អនភិវទ្ធិ។ អតុដ្ឋិតិ
តុដ្ឋិបជិបក្ខោ តថាបវត្តោ ចិត្តប្បដោ, កោដោ ឯវ វា។

បរេតិ អញ្ញោ ឯកច្ឆេ។ អានន្តន្តិ បមោទន្តិ ឯតេនាតិ អានន្តោ, បីតិយា ឯវេតំ
អធិវេចនំ។ សោភនមនតា សោមនស្សំ, ចេតសិកសុខស្សេតំ អធិវេចនំ។
ឧប្បិលតិ បុរិមាវត្តាយ ភិជ្ជតិ វិសេសំ អាបជ្ជតីតិ ឧប្បិលំ, តនេវ ឧប្បិលាវិតំ,
តស្ស ភារោ ឧប្បិលាវិតត្ថំ។ យាយ ឧប្បជ្ឈាយ កាយចិត្តំ វាតបូរិតភត្តាវិយ
ឧទ្ធមាយនាការប្បត្តំ ហោតិ, តស្ស គេហស្សិតាយ ឌីទគ្គិយបីតិយា ឯតំ
អធិវេចនំ។ សច្ចានិ បដិវិជ្ជិតុំ អសមត្តាតិ ទុក្ខមេវ ឧប្បជ្ជតិ និរុជ្ឈតិ ច, ន
អញ្ញោ សត្តោ នាម អត្តិតិ ឯវំ ជានិតុំ អសមត្តា “អត្តា នាម អត្តី”តិ ឯវំទិដ្ឋិនោ
អប្បហ័និវល្លាសា។ ឧត្តមំ បសាទនីយជ្ជានំ តថាគតម្យិ អក្កោសន្តិ, កិមដ្ឋំ
បន ភិក្ខុតិ អធិប្បាយោ។

២៤៧. អនត្តនិយេមិ ខន្ធបញ្ចកេ មិច្ឆាគាហាវសេន អត្តនិយសញ្ញាយ
បវត្តស្ស ធន្តរាគស្ស បហានំ។ អម្ពាភំ នេវ អត្តាតិ យស្មារូបវេទនាទិយេវ
អត្តក្កាហាវត្ថុ តត្ថិនិមុត្តស្ស លោកនេយ្យស្ស អភាវតោ។ ឯតំ

តិណាកដ្ឋសាខាបលាសំ ន អម្ពកំ រូបំ, នវិញ្ញាណំ, តស្មា អម្ពកំ នេវ អត្តាតិ
យោជនា។ អជ្ឈត្តិកស្ស វត្ថុនោ នេវ អត្តាតិ បដិក្ខត្តត្តា ពាហិរវត្ថុ
អត្តនិយកាវេន បដិក្ខត្តំ ហោតីតិ អាហា “អម្ពកំ ជីវរាទិបរិក្ខារោបិ ន
ហោតី” តិ។ ខន្ធបញ្ចកំយេវាតិ ពាហិរវត្ថុំ និទស្សនំ កត្វា ខន្ធបញ្ចកំយេវ ន
តុម្ពាកន្តិ បដហាបេតិ។ ន ឧប្បាដេត្វា កន្ធិវិយ។ ន លុញ្ចត្វា វា កេសេ វិយាតិ។
ឥមំនា រូចាទីនំ នាមមុខេន បហានំ ឥច្ឆន្តិ។ ឧល្លិដ្ឋិតមត្តំ ធន្តរាគវិនយេន
បដហាបេតីតិ សរូបតោ ទស្សេតិ។

២៤៨. “តំ កី មញ្ញប, ភិក្ខុវេ, រូបំ និច្ចំ វា” តិអាទិ ទេសនា តិបរិវដ្តំ។ យាវ ឥមំ
ហានន្តិ “ឯវំ ស្វាគ្វាតោ” តិ យាវាយំ ចាឡិបទេសោ។ សុវិញ្ញេយ្យកាវេន
អក្ខតត្តាបិ ស្វាគ្វាតោតិ អាហា “សុកថិតត្តា ឯវំ ឧត្តានោវិវដោ
បកាសិតោ” តិ។ តិវិយំ វិទារណោន ជិន្នំ, ធិយសោ ជាលនេន ភិន្នំ, តតោ ឯវំ
តត្ថ តត្ថ សិព្ពិតគណ្ហិកតធិណ្ណាវត្ថំ បិលោតិកា, តទការតោ
ជិន្នបិលោតិកោ, បិលោតិករហិតោតិ អត្តោ។ ឥវិយាបថ-
សណ្ឋាបនអវិជ្ជមានឈានវិបស្សនានិ ជិន្ហាយ អវិជ្ជមានាយ បដិបត្តិយា
សិព្ពនគណ្ហិករណាសទិសានិ, តាទិសំ ឥធ នត្ថិតិ អាហា “ន ហេតុ... បេ....
អត្ថិ” តិ។ បតិជ្ជាតុំ ន លកតីតិ បេសលេហិ សទ្ធិ សំវាសវសេនបិ បតិជ្ជាតុំ ន
លកតិ, វិសេសាធិកមវសេន បន វត្ថព្ភមេវ នត្ថិ។

ការណ្ណាវំ និទ្ទមថាតិ វិបន្នសីលតាយ កចវរក្ខតំ បុគ្គលំ កចវរមិវ
និរេបេក្ខា អបនេថ។ កសម្ពុញ្ញាបកស្សថាតិ កសជក្ខតព្វា នំ ខត្តិយាទីនំ
មជ្ឈកតំ សម្ពិន្ធនំ បក្សិវតកុដ្ឋំ ចណ្ណាលំ វិយ អបកស្សថ និក្ខឡថ។ កី
ការណ្ណំ? សង្ឃារាមោ នាម សីលវន្តានំ កតោ, ន ទុស្សីលានំ, យតោ ឯតទេវ។
តតោ បលាបេ វាហេថ, អស្សមណោ សមណាមាទិនេតិ យថា បលាថា

អន្តោសាររហិតា អតណ្ហាលា ពហិ ឌុសេនវីហិ វិយ ទិស្សន្តិ, ឯវំ ចាបភិក្ខុ
អន្តោសីលរហិតាបិ ពហិ កាសាវាទិបរិក្ខារេន ភិក្ខុវិយ ទិស្សន្តិ, តស្មា
“បលាថា”តិ វុច្ឆន្តិ, តេ បលាបេ វាហោថ ឌុដ្ឋនាថវិធមថ។ បរមត្ថតោ
អស្សមណោ វេសមត្តេន សមណាមាធិនេ ឯវំ និទ្ទមិទ្ធាន...បេ.... បតិស្សតាតិ។
តត្ថ កប្បយញ្ញាតិ កប្បេថ, ករោថាតិ វុត្ថំ ហោតិ។ បតិស្សតាតិ បតិ បតិ
សតា សម្មជាទន្តា សុដ្ឋ បជាទន្តា។ បតិស្សតា វា សប្បតិស្សា អញ្ញាមញ្ញំ
សគារវា។ អថេវំ សុទ្ធា សុទ្ធវិហិ សំវាសំ កប្បញ្ញា ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញេន សមគ្គា។
អនុក្កមេន បរិចាកកតបញ្ញតាយ និបកា។ សព្វស្សេវិមស្ស ទុក្ខវដ្តស្ស អន្តំ
ករិស្សេថ, បរិនិព្វានំ ចាបុណិស្សថាតិ អត្ថោ។

វដ្តំ តេសំ នត្ថិ បញ្ញាបនាយ សព្វសោ សមុច្ឆិន្ទវដ្តមូលកត្តា។

ធម្មំ អនុស្សវន្តិ, ធម្មស្ស វា អនុស្សវណាសីលាតិ ធម្មានុសារីនោ។ ឯវំ
សទ្ធានុសារីនោបិ វេទិតញ្ញា។ បដិបន្នស្សាតិ បដិបន្នមាទស្ស,
សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋាបិ អធិប្បតោ។ អធិមត្តន្តិ ពលវំ។ បញ្ញាវាហិតិ បញ្ញំ
វាហោតិ, បញ្ញា វា ឥមំ បុគ្គលំ វហិតីតិ បញ្ញាវាហិតិបិ វេទន្តិ។ បញ្ញាបុព្វង្គមន្តិ
បញ្ញំ បុរេចារិកំ កត្វា។ អយំ វុច្ឆតីតិ អយំ ឯវុរុចោ បុគ្គលោ បញ្ញាសម្ពាតេន
ធម្មេន សរតិ អនុស្សវតីតិ ធម្មានុសារី។ សទ្ធាវាហិតិ សទ្ធិំ វាហោតិ, សទ្ធា វា ឥមំ
បុគ្គលំ វហិតីតិ សទ្ធាវាហិតិបិ វេទន្តិ។ សទ្ធាបុព្វង្គមន្តិ សទ្ធិំ បុរេចារិកំ កត្វា។
អយំ វុច្ឆតីតិ អយំ ឯវុរុចោ បុគ្គលោ សទ្ធាយ សរតិ អនុស្សវតីតិ សទ្ធានុសារី។
សទ្ធាមត្តន្តិ “ឥតិបិ សោ ភក្កវា”តិ អាទិណា ពុទ្ធសុពុទ្ធតាយ សទ្ធិហានមត្តំ។ មត្ត-
សទ្ធផន អវេច្ឆប្បសាទំ និវត្តតិ។ បេមមត្តន្តិ យថាវុត្តសទ្ធានុសារេន ឧប្បន្នំ
តុដ្ឋិមត្តំ។ សិនេហោតិ កេចិ។ ឯវំ វិបស្សនំ បដ្ឋបទ្វា និសិទ្ធានន្តិ
កលាបសម្មសនាទិវសេន អារទ្ធិវិបស្សនានំ។ ឯកា សទ្ធាតិ វិបស្សនានុសារេន

ស្វាគ្គាតធម្មតាសិទ្ធា, តតោ ឯវ ឯកា សេដ្ឋា ឧទ្យាវា សទ្ធា ឧប្បជ្ជតិ។ ឯកំ
បេមន្តិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ សគ្គេ ឋបិតាវិយ ហោន្តិតិ តេសំ សទ្ធាបេមាណំ
សគ្គសំវត្ថុនិយតាយ អព្យកិចារីការមាហ។ ចូឡសោតាបន្នោតិ វេទន្តិ
ឯកទេសេន សទ្ធានុពោធនេ បិតតត្តា។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

អលកទ្ធិបមសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៣. វគ្គកសុត្តវណ្ណនា

២៤៩. បិយវេទន្តិ បិយសមុទាទារោ។ វិញ្ញាជាតិកា ហិ បរំ បិយេន
សមុទាចរន្តា “ភវ”ន្តិ វា, “ទេវាណំ បិយោ”តិ វា, “អាយស្មា”តិ វា សមុទាចរន្តិ,
តស្មា សមុខា សម្ពោធនវសេន “អារុសោ”តិ, តិរោក្ខំ “អាយស្មា”តិ អយម្មិ
សមុទាទារោ។ មហាកស្សបឡុវេលកស្សទាទយោ អញ្ញេបិ កស្សបនាមកា
អត្ថិតិ “កតវស្ស កស្សបស្ស”តិ បុច្ឆន្តិ។ វញ្ញាតិ កោសលវញ្ញា។
“សញ្ញានីស្វ”តិ សង្ខេបតោ វុត្តមត្តំវិវិតុំ “អយំ បនា”តិអាទិ អារទ្ធុ។ អស្សាតិ
កុមារកស្សបស្ស, “សញ្ញានីស្វ”តិ វុត្តសញ្ញាននស្ស វា។ បុញ្ញានិ ករោន្តោតិ
កប្បសតសហស្សំ ទេវេសុ ច មនុស្សេសុ ច និព្ពត្តិត្វា ធានាធិនិ បុញ្ញានិ
ការេន្តោ។ ឌីសក្កន្តោតិ បរិហាយមាណេ។ បឋមន្តិ កុមារិកាកាលេ។ សត្តា
ឧចាលិត្ថេវ បដិច្ឆាបេសិ តំ អធិករណំ វិនយកម្មេនេវស្សា ភិក្ខុនិយា បព្ពដ្ឋាយ
អរោគការំ។

បញ្ញត្តិវិការនាតិ “អន្ធទេន”ន្ទេវ បញ្ញាយមាណស្ស វិការនា។ ឌីលីយតីតិ
សង្កបតិ សណិកំ វុត្តតិ។ ភាណាកោតិ សរភាណាកោ។ យំ អត្ថិ, តំ
គហេត្វាតិ ឥនានិ បរិយេសិតព្ពដ្ឋានំ នត្ថិ, យថាគតំ បន យំ អត្ថិ, តំ គហេត្វា។
ពលវគុណោតិ អធិមត្តគុណោ។ កស្សបភគវតោ កាលេ និរុទ្ធិសមញ្ញាវសេន

វេទនសន្តតិយា អវិច្ឆេទន ច ឥមស្មិម្បី ពុទ្ធប្បាទេ តំ “អន្ធវេន” ឆ្លៀត បញ្ញាយិត្ត,
ឧបរូបវិវឌ្ឍនាធាយ បដិវិយា ឧបវិ រុក្ខគន្ធាធិសុ សញ្ញាយន្តេសុប័តិ។
សេក្ខបដិបទន្តិ សេក្ខភាវាវហំ វិសុទ្ធិបដិបត្តី។

អញ្ញាតរ-សន្តោ អចាកដេវីយ ចាកដេវី វត្តតិ ឯក-សន្តោ សមាទត្តត្ថាតិ
ទស្សេតុំ “អភិជាតាតិ” តិអាទិ វត្តំ។ ភយភេរវេនស្សិតម្បី អភិក្កន្ត-សទ្ធស្ស
អត្ថទ្វារំ ឥធន ទស្សេន្តោ ឯវំ ហេដ្ឋា តត្ថ តត្ថ កតា អត្ថសំវណ្ណាធា បរតោ តស្មី
តស្មី សុត្តបទេសេ យថាវហំ វត្តញ្ញាតិ នយទស្សនំ ករោតិ។
កញ្ចានសន្តិកត្តចតា សុវណ្ណាវណ្ណគ្គហណោន គហិតាតិ អធិប្បាយេនាហ
“ធិវិយ” ឆ្លៀត ធិវិគតា បន វណ្ណាធាតុ ឯវ “សុវណ្ណាវណ្ណា” តិ ឯត្ថ វណ្ណាគ្គហណោន
គហិតាតិ អបរេ។ វណ្ណិយតិ កិត្តិយតិ ឧក្សេសនន្តិ វណ្ណា, ធុតិ។ វណ្ណិយតិ
អសង្ករតោ វវត្ថុប័យតីតិ វណ្ណា, កុលវគ្គោ។ វណ្ណិយតិ ដលំ ឯតេន
យថាសភាវតោ វិភាវីយតីតិ វណ្ណា, ការណំ។ វណ្ណានំ ធិយរស្សាទិវសេន
សណ្ឋាបានន្តិ វណ្ណា, សណ្ឋានំ។ វណ្ណិយតិ អណុមហាត្តាទិវសេន បមីយតីតិ
វណ្ណា, បមាណំ។ វណ្ណាតិ វិការមាបជ្ជមាណំ ហទយដ្ឋតភាវំ បកាសេតីតិ
វណ្ណា, រូចាយតនំ។ ឯវំ តេន តេន បវត្តិនិមិត្តេន វណ្ណា-សទ្ធស្ស តស្មី តស្មី
អត្ថេ បវត្តិ វេទិតញ្ញា។

អនវសេសត្ថំ សកលតា កេវលតា។ កេវលកប្បាតិ ឯត្ថ កេចិ ឆ្លៀសំ
អសមត្តា កេវលា កេវលកប្បាតិ វនន្តិ, ឯវំ សតិ អនវសេសត្ថោ ឯវ កេវល-
សន្តោ សិយា។ អនត្ថន្តវេន បន កប្ប-សន្តោ បទវឌ្ឍនំ កត្វា កេវលា ឯវ
កេវលកប្បា។ តថា វា កប្បនិយត្តា បញ្ញាបេតព្ពត្តា កេវលកប្បា។
យេភុយ្យតា ពហុលភាវោ។ អព្យាមិស្សតា វិជាតិយេន អសង្ករេ សុទ្ធតា។
អនតិវេកតា តំមត្តតា វិសេសាភាវោ។ កេវលកប្បន្តិ កេវលំ ទន្ធាំ កត្វាតិ

អត្តោ។ កេរលំ វុច្ចតិ និព្វានំ សព្វសង្ខតវិវត្តត្តា។ តេនាហ
“វិសំយោគាធិអនេកត្តោ”តិ។ កេរលំ ឯតស្ស អធិគតំ អត្ថិតិ កេរលំ,
សង្ខិកតនិរោធា ជីណាសវោ។

កប្ប-សន្តោ បនាយំ សឧបសន្តោ អនុបសន្តោ ចាតិ អធិប្បាយេន
ឱកប្បនីយបទេ លព្ពមានំ ឱកប្បសន្តមត្ថំ និទស្សេតិ, អញ្ញថា កប្ប-សន្តស្ស
អត្ថទ្វារេ ឱកប្បនីយបទំ អនិទស្សនមេវ សិយា។ សមណកប្បប្បាតិ
វិនយសិទ្ធម្មា សមណវេហារេហិ។ និច្ចកប្បន្តិ និច្ចកាលំ។ បញ្ញត្តិតិ នាម។
នាមព្រោតំ តស្ស អាយស្មតោ, យទិទំ កប្បាតិ។ កប្បតកេសមស្សតិ
កត្តវិកាយ ធនិតកេសមស្ស។ ទុដ្ឋលកប្បាតិ មជ្ឈន្តិកវេលាយ វិតិក្កន្តាយ
ទុដ្ឋលតាវិកប្បា។ លសោតិ អបទេសោ។ អនវសេសំ ជីវតុំ សមត្ថស្សបិ
ឱភាសស្ស កេនចិ ការណេន ឯកទេសជរណាម្បិ សិយា, អយំ បទ សព្វសោវ
ជីវិតិ ទស្សេតុំ សមន្តត្តោ កប្ប-សន្តោ គហិតោតិ អាហ “អនវសេសំ
សមន្តតោ”តិ។

សមណសញ្ញាសមុទាចារេនាតិ “អហំ សមណោ”តិ ឯវំ
ឧប្បន្នសញ្ញាសមុជ្ជិតេន សមុទាចារេន, តន្តិមិត្តេន វា តព្វោហារេន។
បុព្វយោគេតិ បុព្វយោគកថាយំ។ បបព្វោ ឯសាតិ ឯសោ តុម្ពេសុ អាគតេសុ
យថាបវត្តោ បដិសន្តារោ កថាសមុទាចារោ ច អម្ពាភំ បបព្វោ។ ឯត្ថកម្បិ
អកត្វា សមណធម្មមេវ ករោមាតិ អធិប្បាយោ។

អរិយភូមិ បត្តោតិ អនាគាមិជលំ អធិគតោ។ បក្កសាតិកុលបុត្តំ សន្ធាយ
វេទតិ។ វិភជិត្វាតិ វិភាគំ កត្វា។ តុវិតាលបនវសេនាតិ តុវិតំ អាលបនវសេន។
តេន ទុល្លភោ អយំ សមណោ, តស្មា សីយមស្ស បព្វោ កថេតព្វោ, ឥមិនា ច
សីយំ គន្ធា សត្តា បុច្ឆិតព្វោតិ តុវិតំ អាលបីតិ ទស្សេតិ។ “យថា វា”តិអាធិនា

បន វេទនាលង្ការសេន ទិក្ខុត្ថំ អាលបតិ។ ឯវមាហាតិ “ភិក្ខុ ភិក្ខុ” តិ ឯវំ ទិក្ខុត្ថំ អរោច។

វម៌្មិកបរិយាយេន ករណីកាយំ បច្ចុក្ខំ កត្វា ទស្សន្តិ ទេវតា “អយំ វម៌្មិកោ” តិ អាហា។ តាយ បន ភាវត្ថស្ស អភាសិតត្វា សទ្ធកមេវ ទស្សន្តោ “បុរតោ បិតំ... បេ... អយន្តិ អាហា” តិ អរោច។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ មណ្ឌកន្តិ ថលមណ្ឌកំ។ សោ ហិ ឧទ្ធមាយិកាតិ វុច្ចតិ, ន ឧទកមណ្ឌកោ។ តស្ស និវាសតោ វាតោ មា ខោ ពាជយិត្តាតិ “ឧបវិវាតតោ អបគម្មា” តិ វុត្ថំ។ កមំ បនាយំ ទេវតា ឥមិនា និហារេន ឥមេ បញ្ចោ ថេរស្ស អាចិក្ខិតិ? កេចិ តាវ អាហុ - យថាសុតមត្តំ ឧបមាភាវេន គហេត្វា អត្តនោ បដិភានេន ឧបមេយ្យត្តំ មនសា ចិន្តេត្វា តំ ភគវាវ ឥមស្ស អាចិក្ខិត្យតិ។ សា ច ទេសនា អត្ថាយ ហិតាយ សុខាយ ហោតិ តិ “អយំ វម៌្មិកោ” តិ អាទិនា ឧបមាវសេនេវ បន្ទរស បញ្ចោ ថេរស្ស អាចិក្ខិតិ។ កស្ស បសម្មាសម្ពុទ្ធកាលេ កិវ ពារាណាសិយំ ឯកោ សេដ្ឋិ អន្យោ មហាទូនោ មហន្តំ និធានំ និទហិត្វា បលិយាធិអាភារាទិ កានិចិបិ លង្កានិ តត្ថ ឋបេសិ។ សោ មរណកាលេ អត្តនោ សហាយស្ស ព្រាហ្មណស្ស អាហោចេសិ - “ឥមស្មី ហ្មនេ មយា និធានំ និទហិតំ, តំ មម បុត្តស្ស វិញ្ញតំ បុត្តស្ស ទស្សេតិ” តិ វត្វា កាលមកាសិ។ ព្រាហ្មណោ សហាយកបុត្តស្ស វិញ្ញតំ បុត្តកាលេ តំ ហ្មនំ ទស្សេសិ។ សោ និទនិត្វា សព្វបច្ឆា នាគំ បស្សិ, នាកោ អត្តនោ បុត្តំ ទិស្វា “សុខេនេវ ធនំ គណ្ហាត្វ” តិ អបគច្ឆិ។ ស្វាយមត្តោ តទា លោកេ ចាកដោ ជាតោ។ អយំ បន ទេវតា តទា ពារាណាសិយំ គហបតិកុលេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ សត្តិវិ បរិនិព្ពតេ ឡំ ទត្វា សាសនេ បព្ពជិតោ បញ្ចហិ សហាយកភិក្ខុហិ សទ្ធិ សមណធម្មមកាសិ។ យេ សន្ទាយ វុត្ថំ “បញ្ចា ភិក្ខុ និស្សេណី ពទ្ធិត្វា” តិ អាទិ។ តេន វុត្ថំ “យថាសុតមត្តំ ឧបមាភាវេន គហេត្វា” តិ អាទិ។ អបរេ បន “ទេវតា អត្តនោ បដិភានេន ឥមេ

បញ្ចេ ឯវំ អភិសង្ករិត្វា បេរស្ស អាចិត្តិ"តិ វេទន្តិ។ ទេវបុត្តេ និស្សក្កំ
ទេវបុត្តបញ្ញត្តា តស្ស អត្តស្ស។

២៥០. ចត្វាហិ មហាក្ខតេហិ និព្ពត្តោតិ ចាតុមហាក្ខតិកោ។ តេនាហ
“ចតុមហាក្ខតមយស្ស”តិ។ វេមតិ ឧត្តិវន្តោវិយ ហោតីតិ អត្តោ។ វន្តកោតិ
ឧច្ឆុត្តកោ។ វន្តស្សយោតិ ឧបចិកាហិ វន្តស្ស មត្តិកាបិណ្ឌាស្ស ឧស្សយក្ខតោ។
វន្តសិនេហាសម្ពុទ្ធាតិ វន្តន ខេឡសិនេហាន សម្មិណ្ឌិតោ។ អសុចិកលិមលំ
វេមតីតិ ឯត្ថ មុខាធិហិ ចាណាកានំ និគ្គមនតោ ចាណាកេ វេមតីតិ អយម្បិ
អត្តោលព្ពតេវ។ អរិយេហិ វន្តកោតិ កាយភាវសាមញ្ញេន វុត្តំ។
ធុក្ខសច្ចបរិញ្ញាយ វា សព្ពស្សបិ តេក្ខមកធម្មជាតស្ស បរិញ្ញាតត្តា សញ្ញាបិ
កាយោ អរិយេហិ ធន្តរាគប្បហានេន វន្តោ ឯវ។ តំ សព្ពន្តិ យេហិ តីហិ
អដ្ឋិសតេហិ ឧស្សិតោ, យេហិ ញ្ញាវហិ សម្ពុទ្ធា, យេហិ មំសេហិ អវលិត្តោ,
យេន អល្លចម្មេន បរិយោនទ្ធា, យាយ ធរិយា វញ្ញិតោ, តំ អដ្ឋិអាទិសព្ពំ
អច្ឆន្តមេវ ជិគុដ្ឋិត្វា វិវត្តតាយវន្តមេវ។ “យថា ចា”តិអាទិនា វត្តញ្ញោបមតោបិ
វម្មិកោវិយ វម្មិកោតិ ឥមមត្តំ ទស្សេតិ។

សម្ពុវតិ ឯតស្មាតិ សម្ពុវោ, មាតាបេត្តិកោ សម្ពុវោ ឯតស្សាតិ
មាតាបេត្តិកសម្ពុវោ។ តស្ស។ ឧបចិយតិ ឯតេនាតិ ឧបចយោ' ឱទនកុម្មាសំ
ឧបចយោ ឯតស្សាតិ ឱទនកុម្មាសូបចយោ។ តស្ស។ អដុវសភាវតាយ
អនិច្ចធម្មស្ស, សេនក្ខប-បិត្ត-សេម្ពាទិ-ធាតុក្លោភ-ករុភាវទុក្ខន្ទានំវិនោទនាយ
ឧច្ឆាទេតព្ពធម្មស្ស, បរិតោ សម្ពាហានេន បរិមទ្ធិតព្ពធម្មស្ស, ខណោ ខណោ
ភិជ្ជនសភាវតាយ ភេទនធម្មស្ស, តតោ ឯវវិកិរណាសភាវតាយ
វិទ្ធិសនធម្មស្សាតិ ធម្ម-សុទ្ធា បច្ចេកំ យោជេតញ្ញោ។ តនុវិលេបនេនាតិ
កាយាវលេបនេន ឧច្ឆាទនវិលេបនេន។ អដ្ឋបច្ឆដ្ឋាពាធិវិនោទនត្ថាយាតិ

តាទិសសមុជ្ជាន-សរីរវិការវិគមាយ។ យស្មា សុក្កសោណីតំ អាហារោ,
ឧទ្ធានំ បរិមទ្ធនញ្ច យថាវហំ ឧប្បាទស្ស, វុឡិយា ច បច្ឆយោ, តស្មា អាហា
“មាតាបេត្តិក...បេ... កថិតោ”តិ។ ឧទ្ធាវចកាវោតិ យថាវហំ យោជេតញ្ចោ -
ឌីននកុម្មាសូបចយ-ឧទ្ធាននបរិមទ្ធនគ្គហណោហិ ឧច្ឆកាវោ, វុឡី។
មាតាបេត្តិកសម្ភវគ្គហណោន សមុទយោ។ ឥតវេហិ អវចកាវោ, បរិហានិ,
អត្ថផ្តមោ បកាសិតោ។ អផ្តបច្ឆផ្តានំ សណ្ឋាបនម្បិ ហិ វដ្តបច្ឆយត្តា វដ្តន្តិ។

កោធា ធូមោតិ ឯត្ថ ធូមបរិយាយេន កោធស្ស វុត្តត្តា ធូម-សន្នោ កោធអ
វុត្តតិ វុត្តំ “ធូមោវិយ ធូមោ”តិ។ ភស្តនីតិ ភស្តំ។ មោសវដ្ឋន្តិ មុសាវាទោ។
ធូមោ ឯវ ធូមាយិតំ។ ឥច្ឆា ធូមាយិតំ ឯតិស្សតិ ឥច្ឆាធូមាយិតា, បជា។
ឥច្ឆាធូមាយិតសទ្ធស្ស តណ្ហាយ វុត្តិ វុត្តនយោ ឯវ។ ធូមាយន្តោតិ
វិតក្កសន្តាបេន សំតប្បន្តោ, វិតក្កន្តោតិ អត្តោ។ បលិចោតិ
ទុក្ករមហាកទ្ធមំ។ តិមូលន្តិ តិហិ មូលេហិ បតិដ្ឋិតំ វិយ អចលំ បវត្តន្តិ វុត្តំ។
រដោ ច ធូមោ ច មយា បកាសិតាតិ រជសការករណាជ្ជន “រដោ”តិ ច
ធូមសការករណាជ្ជន “ធូមោ”តិ ច មយា បកាសិតា។ បកតិធូមោវិយ
អគ្គិស្ស កិលេសគ្គិជាលស្ស បញ្ញាណការតោ។ ធម្មទេសនាធូមោ
ញាណគ្គិសន្ធិបនស្ស បុព្ពដ្ឋមការតោ។ អយំ វត្ថុ ធូមាយនាតិ យា ទិវា
កត្តត្ថកម្មន្តេ ឧទ្ធិស្ស វត្ថិយំ អនុវិតក្កនា, អយំ វត្ថុ ធូមាយនា។

សត្តន្ធិ ធម្មានន្តិ ឥទំ សុត្ថ (ចូឡិនិ. មេត្តក្ខមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស ២៨)
អាគតនយេន វុត្តំ។ សុត្តញ្ច តថា អារាជនវេនេយ្យជ្ឈាសយវសេន។
តទេកជ្ជតាយ វា តទញ្ញកិលេសានំ។ សុន្ទរបញ្ញោតិ
ញាតតីរណាបហានបរិញ្ញាយ បញ្ញាយ សុន្ទរបញ្ញោ។

ឯតន្ត្រី “សត្ត”ន្ត្រី ឯតំ អធិវចនំ សំកិលេសធម្មានំ សសនតោ សមុច្ឆិន្ទនតោ។
ន្ត្រីវីរីយំ។ បញ្ញាគតិកមេវ បញ្ញាយ ហិតស្សេវ អធិប្បតត្តា។ លោកិយាយ
បញ្ញាយ អារម្ភកាលេ លោកិយវីរីយំ គហេតព្ពំ, លោកុត្តរាយ បញ្ញាយ
បរត្ថិត្តលោ លោកុត្តរវីរីយំ គហេតព្ពន្តិ យោជនា។ អត្ថធិបនាតិ
ឧបមេយ្យត្ថធិបនី ឧបមា។

កាមតោតិ អត្ថនោ វសនកាមតោ។ មន្តេតិ អាជព្ពនមន្តេ។ តេ ហិ
ព្រាហ្មណា អរញ្ញេ ឯវ វាចេន្តិ “មា អញ្ញេ អស្សោសុ”ន្ត្រី។ តថា អកាសីតិ
ចត្តារោ កោដ្ឋាសេ អកាសិ។ ឯវមេត្ត វម្មិកបញ្ញាស្សេវ វសេន ឧបមា អាគតា,
សេសានំ វសេន ហេដ្ឋា វុត្តនយេន វេទិតញ្ញា។

លន្តនជ្ជេន និវារណជ្ជេន លន្តី, បលិយោ។ ញាណមុខេតិ
វិបស្សនាញាណវីរីយំ។ បតតីតិ បរត្ថតិ។ កម្មជ្ជានឧគ្គហបរិបុច្ឆាវសេនាតិ
ចតុសច្ចកម្មជ្ជានស្ស ឧគ្គល្លានេន តស្ស អត្ថបរិបុច្ឆាវសេន ចេវ
វិបស្សនាសម្ពាទ-អត្ថវិនិច្ឆ័យ-បរិបុច្ឆាវសេន ច។ សព្ពសោ ញាតុំ ឥច្ឆា ហិ
បរិបុច្ឆា។ វិបស្សនា ច អនិច្ឆាធិតោ សព្ពតេភូមកធម្មានំ ញាតុំ ឥច្ឆតិ។ ឯវ
វិបស្សនាវសេន អវិជ្ជាបហានមាហា, ឧបរិកត្តព្ពសញ្ញាវតោ ន តាវ មគ្គវសេន។

វល្លិអន្តរេ វាតិ វា-សន្នោ បំសុអន្តរេ វា មត្តិកន្តរេ វាតិ អវុត្តវិកប្បត្តោ។
ចិត្តាវិលមត្តកោវាតិ ចិត្តក្លោភមត្តកោវ។ អនិគ្គហិតោតិ បដិសម្ពាទពលេន
អនិវារិតោ។ មុខវិកុលនំ មុខសង្កោចោ។ ហនុសញ្ញោបនំ ចាបេតិ
អន្តោជប្បនាវត្ថាយំ។ ធិសាវិលោកនំ ចាបេតិ យត្ថ ពាជេតញ្ញោ ឋិតោ,
តំទស្សនត្ថំ និវារកបរិវារណត្ថំ។ ទណ្ឌាសត្តាភិនិចាតន្តិ ទណ្ឌាសត្តានំ បរស្ស
ឧបរិ និចាតនាវត្ថំ។ យេន កោជេន អនិគ្គហិតេន មាតាធិកំ អឃាតេតព្ពំ
ឧក្សាតេត្វា “អយុត្តំ វត មយា កត”ន្ត្រី អត្តានម្បិ ហានតិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ

“បរយាតនម្បិ អត្ថយាតនម្បិ ចាបេតី” តិ។ យេន វា បរស្ស ហញ្ញមានស្ស
វសេន យាតកោបិ យាតនំ ចាបុណាតិ, តាទិសស្ស វសេនាយមត្តោ
វេទិតញោ។ កោធសាមញ្ញេន ហេតំ វុត្តំ “បរំ យាតេត្វា អត្តានំ យាតេតី” តិ។
បរមុស្សនគតោតិ បរមុក្កសគតោ។ ធម្មំ បរិស្សយមាវហតាយ កោធនាវ
កោធិចាយាសោ។ តេនាហ “ពលវប្បត្តោ” តិអាទិ។

ទ្វេធាបថសមា ហោតិ អប្បដិបត្តិហេតុការតោ។

កុសលធម្មា ន តិដ្ឋតិ នីវរណេហិ និវរិតបរមត្តា។ សមថបុព្ពដ្ឋមំ
វិបស្សនំ ការយតោ បឋមំ សមថេន នីវរណាវិក្ខម្ពនំ ហោតិ, វិបស្សនា បន
តទន្តវសេនេវ តានិ នីហរតីតិ វុត្តំ “វិក្ខម្ពនតទន្តវសេនា” តិ។

“កុម្មារ អង្គានិ សកេ កថាលេ” តិអាទិសុ (សំ. និ. ១.១៧) កុម្មស្ស
អង្គការេន វិសេសតោ ចាទសីសានិ វេ វុច្ចន្តីតិ អាហ “បញ្ចេវ អង្គានិ
ហោន្តី” តិ។ វិបស្សនាចារស្ស វុច្ចមានត្តា អធិការតោ សម្មសនីយានមេវ
ធម្មានំ ឥធ គហណាន្តិ “សព្វេបិ សង្ខតា ធម្មា” តិ វិសេសំ កត្វាវ វុត្តំ។ តេនាហ
ភគវា “បញ្ចន្នេតំ ឧបាទានក្ខន្ធានំ អធិវចន” តិ។

សុនន្តិ កោដ្ឋន្តិ ឯត្តាតិ សូនា, អធិកុដ្ឋនន្តិ អាហ “សូនាយ ឧបរី” តិ។
អសីនាតិ មំសកន្តនេន។ យាតិយមាណាតិ ហញ្ញមាណាវិពាធិយមាណា។
វត្ថុកាមានំ ឧបរី កត្វាតិ វត្ថុកាមេសុ ឋបេត្វា តេ អច្ចាធានំ កត្វា។ កន្តិតាតិ
និដ្ឋិតា។ កោដ្ឋិតាតិ ពិលសោវិតទិតា។ ធន្តរាគប្បហានន្តិ ធន្តរាគស្ស
វិក្ខម្ពនប្បហានំ។

សម្មត្តាតិ មុច្ចិតា សម្មទ្គ្យា។ នន្តិរាគំ ឧបគម្ម វដ្តំ វឌ្ឍន្តីតិ សម្មទ្គ្យត្តា
វេ អាទិនំ អបស្សន្តា នន្តិរាគស្ស អារម្មណំ ឧបគម្មា តំ បរិព្រហេន្តិ។

នង្គិរាគពន្ធាតិ នង្គិរាគេលគ្គត្តា តេន ពន្ធា។ វដ្តេលគ្គន្តិ តេភូមកេ វដ្តេ
សន្និទ្ធ។ តត្ថ សន្និទ្ធា វដ្ត ទុក្ខំ បត្យាបិ ន ឧក្កណ្ឌន្តិ ន និព្វិន្តន្តិ។ ឥធី
អនវសេសប្បហានំ អធិប្បេតន្តិ អាហា “ចតុត្ថមគ្គេន នង្គិរាគប្បហានំ
កថិត”ន្តិ។

អនុដ្ឋានសុត្ត (ម. និ. អដ្ឋ. ១.៦៣) បកាសិតោ វដ្ត “ធន្ទាទិហិ ន
គច្ឆន្តិ” តិអាទិនា។ “ពុទ្ធា សោ ភគវា” តិអាទិ “នមោ ករោហិ” តិ (ម. និ. ១.២៤៩,
២៥១) វុត្តនមក្ការស្ស ករណាការធស្សនំ។ ពោធិយាតិ
ចតុសច្ចសម្ពោធាយ។ តថា ធម្មសម្មាសនាបរិនិព្វានានិ អរិយមគ្គវសេន
វេទិតញ្ញានិ។ សម្មាសនាបរិនិព្វានានិ បន អនុចាទិសេសវសេនបិ យោជេតញ្ញានិ។
កម្មជ្ជានំ អហោសីតិ វិបស្សនាកម្មជ្ជានំ អហោសិ។ ឯតស្ស បញ្ចស្សតិ
ឯតស្ស បន្ទវសមស្ស បញ្ចស្ស អត្ថោ។ វដ្តំ ឥតវេសុបិ វត្តព្ធពំ វិបស្សនាកម្មជ្ជានំ
ឡណាសវគុណោហិ មត្តកំ ចាបេន្តោ យថានុសន្និទ្ធាវ ទេសនំ និដ្ឋបេសិ, ន
បុច្ឆិតានុសន្និទ្ធាតិ អធិប្បាយោ។ ននុ ច បុច្ឆាវសេនាយំ ទេសនា អារទ្ធាតិ? សច្ចំ
អារទ្ធា, វដ្តំ បន “បុច្ឆាវសិកោ និក្ខេហោ” តិ វត្តព្ធពំ, ន “បុច្ឆានុសន្និវសេន
និដ្ឋបិតា” តិ។ អន្តរបុច្ឆាវសេន ទេសនាយ អបរិវត្តិតត្តា អារម្មានុបមេវ បន
ទេសនា និដ្ឋបិតា។

វម្មិកសុត្តវណ្ណោយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

៤. វេទិតសុត្តវណ្ណោ

២៥២. មហាកោវិន្ទេន បរិគ្គហិតតាកិត្តនំ តទា មគធរាជេន
បរិគ្គហិតុបលក្ខណំ។ តស្ស ហិ សោ បុរោហិតោ។ មហាកោវិន្ទេតិ បុរាតនោ
ឯកោ មគធរាជាតិ កេចិ។ គយ្ហតីតិ គហោ, រាជ្ជនំ គហោ រាជគហំ។ នគរ-

សន្តោបេក្ខាយ នបុំសកនិទ្ទេសោ។ អញ្ញេបេត្ថ បកាវេតិ រាជ្ជហិ ទិស្វា សម្មា
បតិជ្ជាបិតត្តា តេសំ គហំ គេហភូតន្តិបិ រាជគហំ។ អារក្ខសម្បត្តិអាទិនា
អនត្ថប្បត្តិហេតុតាយ ឧបគតានំ បដិរាជ្ជនំ គហំ គេហភូតន្តិបិ រាជគហំ,
អារាមរាមណីយកាធិហិ រាជតេ, និវាសសុខតាធិនា សត្តេហិ មមត្តវសេន
គយ្ហតិ, បរិគ្គយ្ហតីតិ វា រាជគហន្តិ វេមាធិកេ បកាវេ។ ពុទ្ធកាលេ ច
ចក្កវត្តិកាលេ ចាតិ ឥទំ យេកុយ្យវសេន វុត្តំ។ វេជ្ជហិ បរិក្ខត្តំ អហោសិ, ន
បន កេវលំ កជ្ជកបវនមេវ។ វញ្ញោ ឧយ្យានកាលេ
បតិជ្ជាបិតអដ្ឋាលកវសេន អដ្ឋាលកយុត្តំ។

ជននំ ជាតិ, ជាតិយា ភូមិ ជាតិភូមំ, ជាយំ វា មហាពោធិសត្តោ ឯត្ថាភិ
ជាតិ, សា វេ ភូមីតិ ជាតិភូមំ, សា ឥមេសំ និវាសោតិ ជាតិភូមកាតិ អាហា
“ជាតិភូមកាតិ ជាតិភូមិវាសិនោ”តិ។ កស្ស បនាយំ ជាតិភូមីតិ អាហា “តំ ខោ
បនា”តិអាទិ។ តេន អនញ្ញាសាធារណាយ ជាតិយា អធិប្បេតត្តា សនេវកេ
លោកេ សុចាកជការតោ វិសេសនេន វិនាបិ វិសិដ្ឋិវិសយោវ ឥធ ជាតិ-សន្តោ
វិញ្ញាយតីតិ ទស្សេតិ។ តេនាហា “សព្វញ្ញពោធិសត្តស្ស
ជាតជ្ជានសាកិយជនបទោ”តិ។ តត្ថបិ កបិលវត្ថុសន្និស្សយោ បទេសោតិ
អាហា “កបិលវត្ថាហារោ”តិ។

កុរុធម្មការវណ្ណនា

សាកិយមណ្ឌលស្សាតិ សាកិយរាជសមូហស្ស។ ទសន្នំ អប្បិច្ឆកថាធិនំ
វត្ថុ ទសកថាវត្ថុ, អប្បិច្ឆតាធិ។ តត្ថ សុប្បតិដ្ឋិតតាយ តស្ស លាភី
ទសកថាវត្ថុលាភី។ តត្ថាតិ ទសកថាវត្ថុស្មី។

គរុករណីយតាយ ធម្មា គរុ ឯតស្សតិ ធម្មគរុ, តស្ស ភាវោ ធម្មគរុតា,
តាយ។ “អដ្ឋាសយេន វេទិតញ្ចោ” តិ វត្ថុន កេវលំ អដ្ឋាសយេនេវ, អថ ខោ
កាយវេបយោគេហិមិ វេទិតញ្ចោតិ ទស្សន្តោ “ធម្មគរុតាយវ
ហី” តិ អាទិមាហា។ តិយាមវត្ថុ ធម្មកងំ កត្វាតិ ឯត្ថ “កុម្មការស្ស និវេសនេ
តិយាមវត្ថុ វសន្តោ ធម្មកងំ កត្វា” តិ ឯវំ វចនសេសវសេន អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។
អញ្ញោថា យថាលាភវសេន អត្ថ គយ្ហមាទេ តិយាមវត្ថុ ធម្មកថា កតាតិ
អាបដ្ឋតិ, ន ច តំ អត្ថិ។ វត្ថុតិ ហិ “ពហុទេវ វត្ថុន្តិ ទិយឡយាមមត្ត” ន្តិ។
ទសពលាទិគុណាវិសេសាវិយ ធម្មការវហេតុកា បរហិតបដិបត្តិមិ
សព្វពុទ្ធានំ មជ្ឈេ ភិន្នុសុវណ្ណំវិយ សទិសា ឯវាតិ ឥមស្ស ភគវតោ
ធម្មការវកិត្តនេ “កស្សហោមិ ភគវា” តិ អាទិនា កស្សបភគវតោ ធម្មការវ
ទស្សតិ។

ចារិកំ និក្ខមីតិ ជនបទចារិកំ ចរិតុំ និក្ខមិ។ ជនបទចារិកាយ អកាលេ
និក្ខន្តត្តា កោសលរាជាធរយោ វាវេតុំ អារភីសុ។ បវាវេត្វា ហិ ចរណំ
ពុទ្ធាចិណ្ណំ។ បុណ្ណាយ សម្មាបដិបត្តិ បច្ចាសីសន្តោ ភគវា “កីមេ ករិស្សសី” តិ
អាហា។

អនហរតោវាតិ ធម្មសវនុស្សក្កេន សាយន្តេ ពុទ្ធាចិណ្ណំ ឆ្លានំ អកត្វាវ។
អត្ថហិតបរហិតបដិបត្តិសុ ឯកិស្សា ទ្វិន្ទញ្ច អត្ថិតាសិទ្ធា ចតុព្ពិជតា
បដិបត្តិកតា ឯវ ឆាម ហោតីតិ វុត្ថំ “បដិបន្នកោ ច ឆាម... បេ... ចតុព្ពិជោ
ហោតី” តិ។ បដិក្ខេបបុព្ពកោមិ ហិ បដិបន្នោ អត្ថតោ បដិបន្នត្ថោ ឯវាតិ។
កាមំ អត្ថហិតាយ បដិបន្នោ តាយ សម្មាបដិបត្តិយា សាសនំ សោភតិ, ន បន
សាសនំ វឡេតិ អប្បោស្សក្កការវតោ, ន ច ការុណីកស្ស ភគវតោ សព្វថា
មនោរម៌ បូរេតិ។ តថា ហិ ភគវា បឋមពោធិយំ ឯកសង្ខិយា ច អវហន្តេសុ

ជាតេស្ត - “ចរេ, ភិក្ខុវេ, ពហុជនហិតាយា” តិអាទិនា (ធី. និ. ២.៨៦-៨៨; មហាវ. ៣២) ភិក្ខុ បរហិតបដិបត្តិយំ និយោជេសិ។ តេន វុត្ថំ “ឯវុបំ ភិក្ខុំ ភគវា ន បុច្ឆតិ, កស្មា? ន មយ្ហំ សាសនស្ស វុឡិបកេត្វ បិតោ” តិ។

សមុទាយោ អប្បកេន ឧនោបិ អនូនោវិយ ហោតីតិ ពាកុលត្ថេរំ
ចតុត្ថរាសិតោ ពហិ កត្វាបិ “អសីតិមហាថេរាវិយា” តិ វុត្ថំ។
អសីតិមហាថេរសមញ្ញា វា អវេយវេបិ អជ្ឈសមាបត្តិសាមញ្ញាវិយ ធម្មញ្ញា។
ព្យាធិសេ ថានេ ពហុនំ ឯកតោ កថនំ មហតា កណ្តោន ច កថនំ សត្ថុ
ចិត្តារាជនមេវាតិ តេហិ ភិក្ខុហិ តថា បដិបទ្ធន្តិ ធស្សេន្តោ “តេ ភិក្ខុ មេយសទ្ធិ
សុត្វា” តិអាទិមាហា។ គុណសម្ភារវនាយាតិ វត្តមានគុណហេតុកាយ
សម្ភារវនាយ សម្ភារវិតោ, ន យេន កេនចិ កិច្ចសមត្ថតាទិនា។

គរុធម្មការវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អប្បិច្ឆតាទិវណ្ណានា

អប្ប-សទ្ធស្ស បរិត្តបរិយាយតំ មនសិ កត្វា អាហា “ព្យញ្ជនំ សាវសេសំ
វិយា” តិ។ តេនាហា “ន ហិ តស្សា” តិអាទិ។ អប្ប-សទ្ធា បនេត្ត អភាវត្តោតិ
សក្កាវិញ្ញាតុំ “អប្បពាធតញ្ច សញ្ញានាមី” តិអាទិសុ (ម. និ. ១.២២៥; ២.១៣៤)
វិយ។

អត្រិច្ឆតា នាម (អ. និ. ដី. ១.១.៦៣) អត្រ អត្រ ឥន្ទាតិ កត្វា។
អសន្តគុណសម្ភារវនតាតិ អត្តនិ អវិជ្ជមានំ គុណានំ វិជ្ជមានានំ វិយ បរេសំ
បកាសនា។ សទ្ធាតិ មំ ជនោ ជាតាត្វតិ វត្តបដិបត្តិការករិសេសលាភីតិ
ជាតាតុ “វត្តបដិបត្តិអាចារកជ្ឈាយិតា” តិ ឯវមាទិនា។ សន្តគុណសម្ភារវនាតិ

ឥឡូវនេះ ៥ ឆ្នាំ អត្តនិវិជ្ជមានសីលធម៌ជាតិក្នុងការងារ។ តាមសិស្ស ហ៊ីបប៊ីគ្រូហ្វាលោ អមត្តញ្ញតាបិ ហោតិ។

គណ្ណាឆ្ពោះយេវ ឧម្មន្តិ អញ្ញេសំ អជានន្តានំយេវាតិ អធិប្បាយោ។

អប្បិច្ឆតាបដានំ បុគ្គលាធិដ្ឋានេន ចតុត្ថិដំ ឥន្ទ្រាបភេទំ ឧស្សេត្វា បុនបិ បុគ្គលាធិដ្ឋានេន ចតុត្ថិដំ ឥន្ទ្រាបភេទំ ឧស្សេត្តោ “អបរោបិ ចតុត្ថិដោ អប្បិច្ឆោ” តិអាទិមាហា។ ឆាយកស្ស វសន្តិ ឆាយកស្ស ចិត្តវសំ។ ឧយ្យធម្មស្ស វសន្តិ ឧយ្យធម្មស្ស អប្បពហុភារំ។ អត្តនោ ជាមន្តិ អត្តនោ យាបនមត្តកថាមំ។

ឯកភិក្ខុបិ ន អញ្ញាសិ សោសានិកវត្ត សម្មនេវ វុត្តិត្តា។ អញ្ញាភិណ្ឌន្តិ អវិច្ឆេទំ។ ឧតិយោ មំ ន ជានេយ្យតិ ឧតិយោ សហាយភូតោបិ យថា មំ ជានិតុំ ន សក្កុណោយ្យ, តថា សង្ឃី វស្សនិ និវន្តំ សុសានេ វសាមិ, តស្មា អហំ អហោ សោសានិកុត្តមោ។

ធម្មកថាយ ជនតំ ខោភេត្វាតិ

លោមហំសនសាធុការទានបេណុក្ខេចាទិវសេន សន្និបតិ តំ ឥតរញ្ច “កថំ នុ ខោ អយ្យស្ស សន្តិកេវ ធម្មំ សោស្សមា” តិ កោលាហលវសេន មហាជនំ ខោភេត្វា។ គតោតិ “អយំ សោ, តេន វត្តិយំ ធម្មកថា កតា” តិ ជាននកយេន បរិយត្តិអប្បិច្ឆតាយ បរិវេណំ គតោ។

តយោ កុលបុត្តាវិយាតិ ចាជីនំសទាយេ សមគ្គវាសំ វុត្តា តយោ កុលបុត្តាវិយ។ បហាយាតិ បុព្វភាគេ តទដ្ឋាទិវសេន បច្ឆា អគ្គមគ្គនេវ បដហិត្វា។

អប្បិដ្ឋតាធិវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ទ្វាទសវិជសន្តោសវណ្ណានា

បកតិទុព្ពលាទីនំ គរុច្ឆវរាទីនិ នជាសុភារាវហានិ សរីរខេនាវហានិ ច
ហោន្តិតិ បយោជនវសេន នអត្រិដ្ឋតាធិវសេន តានិ បរិវត្តត្វា
លហុកច្ឆវរបរិភោគោ ន សន្តោសវិរោធិតិ អាហា “លហុកេន យាបេន្តោបិ
សន្តុដ្ឋាវ ហោតិ” តិ។ មហាគ្សច្ឆវរំ, ពហុនិ វា ច្ឆវរានិ លភិត្វាបិ តានិ វិស្សន្នេត្វា
តទញ្ញាស្ស គហាណំ យថាសារុប្បនយេ បិតត្តា ន សន្តោសវិរោធិតិ អាហា
“តេសំ... បេ... ធាវេន្តោបិ សន្តុដ្ឋាវ ហោតិ” តិ។ ឯវំ សេសបច្ចយេសុបិ
យថាពលយថាសារុប្បសន្តោសនិទ្ទេសេសុ អបិសទ្ធក្កហាលោ អធិប្បាយោ
វេទិតញ្ចោ។ យថាសារុប្បសន្តោសោយេវ អត្តោ អលោកជ្ឈាសយស្ស
ឧក្កំសនតោ។

ទ្វាទសវិជសន្តោសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

តិវិជបរិវេកវណ្ណានា

ឯកោតិ ឯកាកី។ គច្ឆតីតិ ចុណ្ហិកតិវិយាបថវសេន វុត្តំ។ ចរតីតិ
វិហារតោ ពហិ សញ្ញាវសេន, វិហារតីតិ ធិវាវិហារាធិវសេន។ កាយវិវេកោតិ
ច នេក្ខម្មាធិមុត្តស្ស ភាវនានុយោគវសេន វិវេកជ្ឈកាយតា, ន
ឈានវិវេកមត្តំ។ តេនាហា “នេក្ខម្មាភិរតាន” ន្តិ។ បរិសុទ្ធចិត្តានន្តិ
នីវរណាទិសំកិលេសតោ វិសុទ្ធចិត្តានំ។ បរមវោធានប្បត្តានន្តិ
វិតក្កាធិតំតំឈានបដិបក្ខវិគមេន បរមំ ឧត្តមំ វោធានំ បត្តានំ។ និរុបដីនន្តិ
កិលេសុបដិអាទិនំវិគមេន និរុបដីនំ។

តិរិយាបរិវេកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បញ្ចវិធសំសគ្គវណ្ណានា

សំសីទតិ ឯតេនាតិ សំសគ្គោ, រាគោ។ សវនហេតុកោ, សវនវសេន វា
បវត្តោ សំសគ្គោ សវនសំសគ្គោ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ កាយសំសគ្គោ
បន កាយបរាមាសោ។ ឥត្ថំ វាតិ វត្ថុ, យុវតិ វា។ សន្ធានេតុន្តិ បុព្វេនាបរិ
យដេតុំ។ សោតវិញ្ញាណវិចិវសេនាតិ ឥទំ មូលភូតំ សវនំ សន្ធាយ វុត្តំ, តស្ស
បិដ្ឋវត្តកមនោធាវិកជវនីដីសុ ឧប្បន្នោបិ រាគោ សវនសំសគ្គោយេវ។
ទស្សនសំសគ្គេបិ ឯសេវ នយោ។ អនិត្តិកន្ធតោធិសគ្គោ បរេហិ
កថិយមានវសេន បវត្តសវនសំសគ្គស្ស និទស្សនំ។ តិស្សនហរោ អត្តនា
សុយ្យមានវសេន។ តត្ថ បឋមំ ជាតកេ វេទិតព្ពន្ធិ ឥតវំ ទស្សន្តោ “ទហរោ
កិរា”តិអាធិមាហ។ កាមរាគេនវិទ្ធោតិ រាគសល្លេន ហទយេ អប្បិតោ អន្តោ
អនុវិទ្ធោ។

សោតិ ទស្សនសំសគ្គោ។ ឯវំ វេទិតព្ពន្ធិតិ វត្ថុវសេន ចាកដំ ករោតិ។ តស្មី
កិរ គាមេ យេតុយ្យេន ឥត្ថិយោ អភិរូចា ទស្សនីយា ចាសាធិកា, តស្មា ថេរោ
“សច អន្តោគាមេ ន ចរិស្សសី”តិ អាហ។ កាលស្សេវ បរិដ្ឋត្តា យាគុំ អធាសិ,
តស្មា យាគុមេវ គហេត្វា គច្ឆន្តំ “និវត្តថ, ភន្តេ, ភិក្ខុំ គណ្ណាហី”តិ អាហំសុ។
យាចិត្វាតិ “ន មយំ, ភន្តេ, ភិក្ខុំ ធាតុកាមា និវត្តេម, អបិច ឥទំ ភន្តេ ការណា”ន្តិ
យាចិត្វា។

អាធិតោ លបនំ អាលាថោ, វចនបដិវចនវសេន បវត្តោ លាថោ សល្លាថោ។
ភិក្ខុនិយាតិ ឥទំ និទស្សនមត្តំ។ យាយ កាយចិបិ ឥត្ថិយា
សន្តកបរិភោគវសេន ឧប្បន្នរាគោបិ សម្ពោគសំសគ្គោវ។

បញ្ចវិធសំសគ្គវណ្ណានិដ្ឋិតា។

តាហតាហកាធិវណ្ណាន

ភិក្ខុនោភិក្ខុហិ កាយបរាមាសោ កាយសម្ពាហនាធិវសេន។
កាយសំសគ្គន្តិ កាយបរាមាសសំសគ្គំ។ តាហតាហកោតិ គណ្ណានកានំ
គណ្ណានកោតិ អត្តោ។ តាហមុត្តកោតិ អយោនិសោ អាមិសេហិ
សង្កណ្ណានកេហិ សយំ មុច្ឆនកោ។ មុត្តតាហកោតិ យថាវុត្តសង្កហតោ
មុត្តានំ សង្កណ្ណានកោ។ មុត្តមុត្តកោតិ មុច្ឆនកេហិ សយម្យំ មុច្ឆនកោ។
គហណាវសេន សង្កណ្ណានវសេន។ ឧបសង្កមន្តិ តតោ កិញ្ចិ លោកាមិសំ
បច្ឆាសីសន្តា, ន ធិក្ខិណោយ្យវសេន។ ភិក្ខុបក្ខេ គហណាវសេនាតិ
បច្ឆយលាភាយ សង្កណ្ណានវសេនាតិ យោជេតព្ភំ។ វុត្តនយេនាតិ
“អាមិសេនា”តិអាធិនា វុត្តនយេន។

ហំនន្តិ អត្តនោ ហំនាវត្ថំ។ ចាបុណ្ហតុំ ន ទេតិ ឧប្បន្នមេវ តំ
បដិសន្ធិនពលេន នីហរន្តោវិក្ខម្ពេតិ។ តេនាហ “មន្តេនា”តិអាធិ។ យថា
ជីវិតុកាមោ បុរិសោ កណ្ណាសប្បេន, អមិត្តេន វា សហ ន សំវសតិ, ឯវំ
ខណមត្តម្យំ កិលេសេហិ សហ ន សំវសតីតិ អត្តោ។

ចតុចារិសុទ្ធិសីលំ លោកិយំ លោកុត្តរញ្ច។ តថា សមាធិបិ។ វិបស្សនាយ
ចាទកាវិបស្សនាចាទកាតិ អដ្ឋសមាបត្តិគ្គហណោន យថា លោកិយសមាធិ
គហិតោ, ឯវំវិបស្សនាចាទកា ឯតេសន្តិវិបស្សនាចាទកាតិ
អដ្ឋសមាបត្តិគ្គហណោនេវ លោកុត្តរេវ សមាធិ គហិតោ។ យថា ហិ ចត្តារិ
រូបជ្ឈាននិ អធិដ្ឋានំ កត្វា បវត្តោ មគ្គសមាធិវិបស្សនាចាទកោ, ឯវំ ចត្តារិ
អរូបជ្ឈាននិ អធិដ្ឋានំ កត្វា បវត្តោបិ។ សមាបត្តិបរិយាយោ បន

បុព្វលោកយោជន វេទិតត្តោ។ បដិបក្ខសមុប្បន្ននេន សម្មា អាបជ្ជនតោ វា យថា
“សោតាបត្តិមក្កោ”តិ។ ឯវមេត្ត សីលសមាធិនម្បិ មិស្សកភាវោ វេទិតត្តោ, ន
បញ្ញាយ ឯវវិមុត្តិតិ អរិយជលន្តិ វុត្តំ “វិមុត្តិសម្បជ្ជោ”តិ វុត្តត្តា។ តញ្ញា
និច្ឆាននិជ្ជន សម្មាទេតព្ពំ, ន និព្វានន្តិ។

ឯត្ថ ច អប្បិច្ឆតាយ លទ្ធពច្ឆយេន បរិតុស្សតិ, សន្តជ្ជតាយ លទ្ធា តេ
អគធិតោ អមុច្ឆិតោអាធិនវទស្សី និស្សរណាបញ្ញោ បរិតុញ្ញតិ, ឯវភូតោ ច
កត្តចិ អលក្កមានសតាយ បរិវេកំ បរិព្រូហោន្តោ កេនចិ អសំសជ្ជោវិហារតិ
គហជ្ជន វា បព្ពដិតេន វា។ សោ ឯវ អជ្ឈាសយសម្បជ្ជោ វិរយំ អារភតិ
អប្បត្តស្ស បត្តិយា, អនធិកមស្ស អធិកមាយ។ អារភន្តោ ច យថាសមាធិន្នំ
អត្ថនោ សីលំ បច្ឆវេក្ខតិ, តស្ស សីលស្ស សុបរិសុទ្ធតំ និស្សាយ ឧប្បជ្ជតិ
អរិយ្យជិសារោ, អយមស្ស សីលសម្បជ្ជា។ តស្ស អរិយ្យជិសារមូលកេហិ
ចារោមាជ្ជបីតិបស្សន្តិសុខេហិ សម្មា ព្រហ្មាតំ ចិត្តំ សម្មនេវ សមាធិយតិ,
អយមស្ស សមាធិសម្បជ្ជា។ តតោ យថាភូតំ ជានំ បស្សំ និព្ពិន្ទតិ, និព្ពិន្ទំ វិវដ្ឋតិ,
វិរាគាវិមុច្ចតិ, អយមស្ស បញ្ញាសម្បជ្ជា។ វិមុត្តចិត្តតា បនស្ស វិមុត្តិសម្បជ្ជា,
តតោវិមុត្តិតោ ញ្ញាណនិស្សន្នន្តិ ឯតេសំ ទសន្នំ កថាវត្ថុនំ អនុបុព្វំ វេទិតត្តា។
តស្ស យោ ទសហិ កថាវត្ថុហិ សមន្នាគមោ, អយំ អត្ថហិតាយ បដិបត្តិ។ យា
នេសំ បរេសំ សំកិត្តនំ, អយំ បរហិតាយ បដិបត្តិ។ តាសុ បុរិមា
ញ្ញាណបុព្ពជ្ជមា ញ្ញាណសម្បយុត្តា ច, ឥតរា ករុណាបុព្ពជ្ជមា
ករុណាសម្បយុត្តា ចាតិ សព្វំ ញ្ញាណករុណាកណ្ណំ វត្ថុព្ពំ។

ទសហិ កថាវត្ថុហិ ករុណាភូតេហិ ភិក្ខុនំ ឱវាទំ ទេតិ, “ភិក្ខុនា នាម
អត្រិច្ឆតាធិកេ ទូរតោ វជ្ជេត្វា សម្មនេវ អប្បិច្ឆេន ភវិតព្ព”ន្តិអាធិនា តំ តំ
កថាវត្ថុ ភិក្ខុនំ ឧបទិសតីតិ អត្តោ។ ឧបទិសន្តោ ហិ តានិ “តេហិ ភិក្ខុ

ឡើយ"តិ វុត្តោ។ ឡើយ"តិ វុត្តោ។ សុខុម អត្ថំ បរិវត្តត្វាតិ
ឯវម្បិ អប្បិច្ឆតា ហោតិ ឯវម្បិ អប្បិច្ឆតា ធិវសេន អបរាបរំ អប្បិច្ឆតាវុត្តិ
នស្សេត្តា តត្ថ សុខុមនិបុណំ អប្បិច្ឆតាសម្ពាទំ អត្ថំ ជាតាបេតុំ ន សក្កោតិ។
វិញ្ញាបេតិ យថាវុត្តហិ វិសេសេហិ វិញ្ញាបេតិ។ ការណ៍ន្តិ យេន ការណ៍ន
អប្បិច្ឆតា ឥន្ទ្រិ, តំ បន "មហិច្ឆតាធិសុ ឯតេ ទោសា, អប្បិច្ឆតាយ
អយមានិសំសោ"តិ អាធិនវានិសំសទស្សនំ ទដ្ឋព្ភំ។ សម្មា ហេតុនា អប្បិច្ឆតំ
នស្សេត្តិ តិ សន្តស្សកោ។ តាហេតុន្តិ យថា គណ្ហាតិ, តថា កាតុំ, តត្ថ
បដ្ឋបេតុន្តិ អត្តោ។ ឧស្សហាជននវសេនាតិ យថា តំ សមាទានំ និច្ចលំ ហោតិ,
ឯវ ឧស្សាទ្ធិយា ឧប្បាទនវសេន សម្មនេវ ឧត្តេជេតិ តិ សមុត្តេជកោ។
ឧស្សហាជាតេតិ អប្បិច្ឆតាយ ជាតុស្សហោ។ វណ្ណំ វត្វា តត្ថ សម្បត្តិ
អាយតិញ្ច លព្ភមានគុណំ កិត្តត្វា សម្បហំសេតិ សម្មនេវ បកាវេហិ
តោសេតិ តិ សម្បហំសកោ។ ឯវ សន្តជ្ជិអាធិសុ យថាវហំ យោជនា កាតព្វា។

តាហតាហកាធិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ចលាភវណ្ណនា

២៥៣. សត្តុ សម្មុខា ឯវ វណ្ណា អព្ពគ្គតោតិ។ ឥមិនា តស្ស វណ្ណាស្ស
យថាគូតគុណាសម្មុជ្ជិតតំ នស្សេតិ។ មន្ទមន្ទោវិយាតិ អតិ វិយ អនេកោវិយ។
អពលពលោវិយាតិ អតិ វិយ អពលោវិយ។ ភាគុជិកភាគុជិកោវិយាតិ អតិ
វិយ ធុម្ពុខោវិយ។ អនុមស្សាតិ អនុមសិក្ខា, ទស កថាវត្ថុនិ សរូបតោ
វិសេសតោ ច អនុបរិគ្គហេត្វាតិ អត្តោ។ បរិគ្គណ្ណំ បន នេសំ អនុបរិសនំវិយ
ហោតិ តិ វុត្តំ "អនុបរិសិក្ខា"តិ។ សព្វហ្មចារីហិ វណ្ណាភាសនំ ឯកោលាកោតិ
យោជនា។ ឯវ សេសេសុបិ។ បត្តយមាតោ ឯវមាហា ធម្មគរុតាយាតិ
អធិប្បាយោ។

បញ្ចូលភវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ចារិកាធិវណ្ណានា

២៥៤. អភិរមនំ អភិរតំ, តទេវ អនុនាសិកលោបំ អកត្វា វុត្តំ “អភិរន្ត”ន្តិ។
ការវនប្បុសកញ្ចេតំ។ អនភិរតិ នាម នត្ថិ, អភិរមិត្វា ចិវិហារោបិ នត្ថិ សម្មទេវ
បរិញ្ញាតវុត្តកត្តា។ សព្វសហា ហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ អសយ្ហលាភិនោ។

បុព្វេ ធម្មតរុត្តាកិត្តនបសង្កេន គហិតំ អគ្គហិតញ្ចា
មហាកស្សបបច្ចុគ្គមនាធិ ឯកទេសេន ទស្សេត្វា វនវាសិតិស្សសាមណោស្ស
វុត្តំ វិត្តារេត្វា ជនបទចារិកំ កថេតុំ “ភគវា ហិ”តិអាទិ អារទ្ធី។ អាកាសតាមិហិ
សទ្ធិ គន្តកាមោ “ធម្មភិញ្ញានំ អាហោចហិ”តិ អាហា។ សង្ឃកម្មេន សិដ្ឋមាធាបិ
ឧបសម្មទា សត្តុ អាណាវសេនេវ សិដ្ឋនតោ “ពុទ្ធាយន្តំ តេ ទស្សមី”តិ
វុត្តន្តិ វនន្តិ។ អបរេ “អបរិបុណ្ណវីសតិវស្សស្សេវ តស្ស ឧបសម្មទំ អនុជានន្តោ
សត្តា ‘ពុទ្ធាយន្តំ តេ ទស្សមី’តិ អវោចា”តិ វនន្តិ។ ឧបសម្មាទេត្វាតិ
ធម្មសេនាបតិនា ឧបជ្ឈាយេន ឧបសម្មាទេត្វា។

នវយោជនសតិកំ មជ្ឈិមទេសបរិយាបន្នមេវ, តតោ បរំ នាធិប្បេតំ
ទន្ធាវសេន គមនតោ។ សមន្តាតិ គតគតជ្ជានស្ស ចតុសុ បស្សេសុ។
អញ្ជេនបិ ការណេនាតិ ភិក្ខុនំ សមថិវស្សនាតរុណាការតោ អញ្ជេនបិ
មជ្ឈិមមណ្ឌលេ វេនេយ្យានំ ញ្ញាណាបរិចាកាធិការណេន និក្ខមតិ,
អន្តោមណ្ឌលំ ឱតរតិ។ សត្តហិ វាតិអាទិ “ឯកំ មាសំ វា”តិអាទិនា វុត្តានុក្កមេន
យោជេតព្ពំ។

សវីរជាសុកត្តាយាតិ ឯកស្មីយេវ ហ៊ានេ និពទ្ធវាសេន ឧស្សន្នធាតុកស្ស
សវីរស្សវិរេចនេន ជាសុការត្តាយ។ អដ្ឋប្បត្តិកាលាភិក្ខុនត្តាយាតិ

អគ្គិកូដូបមសុត្ត (អ. និ. ៧.៧២) មយទេវជាតកាធិទេសនាធំ (ជា. ១.១.៩) វិយ
ធម្មទេសនាយ អដ្ឋប្បត្តិកាលស្ស អាកម្មនេន។ សុរាចានសិក្ខាបទបញ្ញាបនេ
(ចា. ៦. ៣២៦) វិយ សិក្ខាបទបញ្ញាបនត្ថាយ។ ពោធនេយ្យសត្ត
អន្តរិមាលាធិកេ ពោធនត្ថាយ។ និពទ្ធវាសញ្ច បុគ្គលំ ឧទ្ទិស្ស ចារិកា
និពទ្ធចារិកា។

២៥៥. អបរិគ្គហការំ កត្តចិ អលគ្គការំ ទស្សេតុំ “យូដំ បហាយ... បេ...
មត្តហត្ថិវិយា” តិ វុត្ថំ។ អសហាយកិច្ចោតិ សហាយកិច្ចវហិតោ សីហោ
វិយ។ តេនស្ស ឯកវិហារិតំ តេជវន្តតញ្ច ទស្សេតិ។ តទា បន កាយវិវេកោ ន
សក្កាលទ្ធុន្ត ឥទមេត្ត ការណំ ទដ្ឋត្ថំ។ ពហូហិតិអាទិ បន សភាវទស្សនវសេន
វុត្ថំ។ ថេរស្ស បរិសា សុវិនីតា ចិណ្ឌាករុវាសា ករុនោ ឥន្ទានុបមេវ វុត្តតិ។

វុត្តការណាយុត្ត អន្ទានកមនេ ចារិកាធំ វោហារោ សាសនេ និរុទ្ធាតិ
អាហា “កិញ្ចាបី” តិអាទិ។ កេនចិទេវ និមិត្តេន កិស្មិញ្ច អតេត្ថ បវត្តាយ សញ្ញាយ
តន្តិមិត្តវហិតេបិ អញ្ញាស្មី បវត្តិ វុត្តិ នាម។ វិជិតមារត្តា
សង្គាមវិជយមហាយោធាវិយ។ អញ្ញំ សេវិត្វាតិ “មម អាកតតការំ សត្ត
អាហេចហី” តិ អាហេចនត្ថំ អញ្ញំ ភិក្ខុំ សេវិត្វា។

ភគវា ធម្មំ ទេសេន្តោ តំតំបុគ្គលជ្ឈាសយានុបំ តទនុច្ឆរិកមេវ ធម្មី កថំ
ករោតីតិ ទស្សេន្តោ “ចូឡកោសិដ្ឋសុត្ត” តិអាទិមាហា។ តត្ថ
សាមគ្គិរសានិសំសន្តិ “កច្ចិ បន វោ, អនុវុទ្ធា, សមគ្គា សម្មោទមាណា” តិអាទិនា
(ម. និ. ១. ៣២៦) សាមគ្គិរសានិសំសំ កថេសិ។ អារសថានិសំសន្តិ “សីតំ ឧណ្ហំ
បដិហានតី” តិអាទិនា (ចូឡវ. ២៩៥, ៣១៥) អារសថបដិសំយុត្តំ អាទិសំសំ។
សតិបដិលាភិកកន្តិ ជាតិចាលត្ថេវ លាមកំ ហំនំ ឌីតិណ្ឌាមត្ត
មហាពោធិបល្លង្កេ បន សត្តញ្ញតំ បដិវិជ្ជិតុំ បត្តនំ កត្វា ចារមិយោ បូរេន្តោ

អាគតោ។ តាទិសស្ស នាម បមាធិវិហារោ ន យុត្តោតិ យថា កស្សទោ ភគវា
 ពោធិសត្តស្ស សតី បដិលភិតុំ ធម្មិ កថំ កថេសិ, តថា អយំ ភគវា តមេវ
 បុព្ពេនិវាសបដិសំយុត្តកថំ ភិក្ខុនំ យជិការសុត្តំ (ម. និ. ២.២៨២) កថេសិ។
 ចត្តារោ ធម្មទ្កេសេតិ - “ឧបនីយតិ លោកោ អន្ទុវោ, អតាលោ លោកោ
 អនភិស្សរោ, អស្សរោ លោកោ សត្តំ បហាយ គមនីយំ, ឡោ លោកោ
 អតិត្តោ តណ្ហាទាសោ ចា”តិ (ម. និ. ២.៣០៥) ឥមេ ចត្តារោ ធម្មទ្កេសេ កថេសិ។
 កាមព្យោតេ ធម្មទ្កេសា រដ្ឋបាលសុត្ត (ម. និ. ២.៣០៤) អាយស្មតា
 រដ្ឋបាលត្ថេវេន រញ្ជោ កោរព្យស្ស កថិតា, តេ បន ភគវតោ ឯវ អាហរិត្វា
 ថេវេន តត្ថ កថិតាតិ វុត្តំ “រដ្ឋបាលសុត្ត”តិអាទិ។ តថា ហិ វុត្តំ សុត្ត - “អត្ថិ
 ខោ, មហារាជ, តេន ភគវតា ជានតា បស្សតា អរហតា សម្មាសម្ពុទ្ធន
 ចត្តារោ ធម្មទ្កេសា ឧទ្ទិដ្ឋា”តិអាទិ (ម. និ. ២.៣០៥) ចានកានិសំសកថន្តិ
 “អគ្គិហុត្តំ មុខំ យញ្ញា”តិអាទិនា (ម. និ. ២.៤០០; សុ. និ. ៥៧៣) អនុមោទនំ វត្វា
 បុន បកិណ្ណាកកថាវសេន ចានកបដិសំយុត្តំ អានិសំសកថំ កថេសិ។
 ឯកីការេ អានិសំសំ កថេសិ, យំ សន្ធាយ វុត្តំ “អថ ខោ ភគវា អាយស្មន្តំ ភគុំ
 ធម្មិយា កថាយ សន្តស្សេសី”តិអាទិ (ម. និ. ៣.២៣៨)។ អនន្តនយន្តិ
 អបរិមាណានេសនានយំ អប្បិច្ឆតាទិបដិសំយុត្តំ ធម្មិ កថំ។ តេនាហា “បុណ្ណា,
 អយម្បិ អប្បិច្ឆកថាយេវា”តិអាទិ ពហូហិ បរិយាយេហិ នានានយំ នេសេតិ។
 កថំ តថា នេសិតំ ថេរោ អញ្ញាសីតិ អាហា “បដិសម្ពិទាបត្តស្ស...ថេ...
 អហោសី”តិ។

ចារិកាធិវុណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សត្តវិសុទ្ធិបញ្ញាវុណ្ណានា

២៥៦. តតោ បដ្ឋាយាតិ។ យនា ជាតិក្ខមកា ភិក្ខុ សត្វ សម្មា វេរស្ស
វណ្ណំ ភាសីសុ, តតោ បដ្ឋាយ។ សីសានុលោកី ហុត្វា បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ អនុពន្ធនំ
វេរេន សមាគមេ អាទរវសេន កតន្តិ ទដ្ឋព្វំ។ តថា ហិ វុត្តំ ចាបេ “អប្បេ
នាមា”តិអាទិ, “តរមាទ្យចោ”តិ ច។ យំ បន វុត្តំ អដ្ឋកថាយំ “ឯកស្មី ឋានេ
និលីន”ន្តិអាទិ, តំ អការណំ។ ន ហិ ធម្មសេនាបតិ តស្ស វេរស្ស និសិន្នដ្ឋានំ
អភិញ្ញាញាលោន ជាតិភំ ន សក្កោតិ។ “កង្ខិ ទុខោ មំ អទិស្វាវ គមិស្សតី”តិ
អយម្បិ ចិន្ដា អាទរវសេនេវាតិ យុត្តំ។ ន ហិ សត្តារំ ទដ្ឋំ អាគតោ សាវកោ អបិ
អាយស្មា អញ្ញាតកោណ្ឌញ្ញោ សត្វកប្បំ ធម្មសេនាបតិ តត្ថ វសន្តំ អទិស្វាវ
គច្ឆនកោ នាម អត្ថិ។ ទិវាវិហារន្តិ សម្បទានេ ឧបយោគវចនន្តិ អាហ
“ទិវាវិហារត្ថាយា”តិ។

២៥៧. បុរិមកថាយាតិ បឋមាលាបេ។ អប្បតិដ្ឋិតាយាតិ នប្បវត្តិតាយ។
បដ្ឋិមកថា ន ជាយតីតិ បច្ឆា វត្តត្ថកថាយ អវសរោ ន ហោតិ។ សត្វ
វិសុទ្ធិយោ បុច្ឆិ ទិដ្ឋសំសន្តនវសេន។ ញ្ញាលាទស្សនវិសុទ្ធិ នាម អរិយមគ្គោ។
យស្មា តតោ ឧត្តរិម្បិ បត្តព្វំ អត្តេវ, តស្មា “ចតុចារិសុទ្ធិសីលាទីសុ បិតស្សបិ
ព្រហ្មចរិយវាសោ មត្តកំ ន ចាបុណាតី”តិ វុត្តំ។ តស្មាតិ ព្រហ្មចរិយវាសស្ស
មត្តកំ អប្បត្តត្ថា។ សព្វំ បដិក្ខិបីតិ សត្វមម្បិ បញ្ចំ បដិក្ខិបិ, ឥតវេសុ វត្តត្ថមេវ
នត្ថិ។

អប្បច្ចយបរិនិព្វានន្តិ អនុចាទិសេសនិព្វានមាហា។ ឥនានិ បការន្តរេនបិ
អនុចាទាបរិនិព្វានំ ទស្សេតុំ “ទ្វេជារ”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ គហល្យាថាទានន្តិ
ទន្ធុគ្គហលាភូតំ ឧចាទានំ។ តេនាហ “កាមុចាទានាទិក”ន្តិ។ បច្ចយូចាទានន្តិ
យំ កិញ្ចិ បច្ចយមាហា។ សោ ហិ អត្ថនោ ដលំ ឧចាទិយតិ ឧចាទានវសេន
គណ្ហាតីតិ ឧចាទានន្តិ វុច្ឆតិ។ តេនាហ “បច្ចយូចាទានំ នាម...បេ.... បច្ចយា”តិ។

“អនុចាធាយ អាសវេហិ ចិត្តំវិមុច្ចតី” តិ វចនតោ (មហាវ. ២៨, ៣០)

អរហត្តជលំ អនុចាធាបរិនិព្វានន្តិ កថេន្តិ។ ន ច ឧចាធានសម្បយុត្តន្តិ
ឧចាធានេហិ ឯតំ ន សហិតំ នាបិ ឧចាធានេហិ សហ បវត្តិ ហុត្វា។ ន ច កញ្ចិ
ធម្មំ ឧចាធិយតីតិ កស្សបិ ធម្មស្ស អារម្មណាករណាវសេន ន ឧចាធិយតិ។
បរិនិព្វតន្តេតិ អគ្គមគ្គេន កាតព្វកិលេសបរិនិព្វានបរិយោសានន្តេ ជាតត្តា។
អមតធាតុមេវ អនុចាធាបរិនិព្វានំ កថេន្តិ, កថេន្តានព្វា យថា តស្ស កោចិ
បច្ចយោ នាម នត្ថិ, ឯវំ អធិគតោបិ យថា កោចិ បច្ចយោ នាម ន ហោតិ, តថា
បរិនិព្វានំ អបច្ចយបរិនិព្វានន្តិ ទស្សន្តោ “អយំ អន្តោ” តិ អាទិមាហា។ បុន បុច្ឆំ
អារភិ អនុចាធាបរិនិព្វានំ សរូបតោ បតិជ្ជាបេតុកាមោ។

២៥៨. សព្វបរិវត្តេសូតិ សព្វេសុ បញ្ចបរិវត្តនេសុ, បញ្ចវារេសូតិ អត្តោ។
សគហណាធម្មមេវាតិ “ឯតំ មមា” តិ អាទិនា គណ្ហាតីតិ គហណំ, សហ
គហណោនាតិ សគហណំ, ឧចាធានិយន្តិ អត្តោ។ វិវដ្តសន្និស្សិតស្ស អភាវតោ
វដ្តមេវ អនុគតោតិ វដ្តានុគតោ។ តេនាហ “ចតុចារិសុទ្ធិសីលមត្តស្សបិ
អភាវតោ” តិ។ យោ បន ចតុព្វិជេវិវដ្តបនិស្សយេ សីលេ បិតោ, សោបិ
“អញ្ញាត្រ ឥមេហិ ធម្មេហិ” តិ វត្តព្ពតំ អរហតិ។

សត្តវិសុទ្ធិបញ្ញាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សត្តវបរិនិព្វតវណ្ណានា

២៥៩. និស្សក្កវចនមេតំ “យាវ ហេដ្ឋិមសោចានកឡេវវា” តិ អាទីសុ វិយ។
អត្តោតិ បយោជនំ។ ចិត្តវិសុទ្ធិ ហេតុ សីលវិសុទ្ធិ បយោជេតិ តស្ស តទត្តត្តា។
សីលវិសុទ្ធិកិច្ចំ កតំ នាម ហោតិ សមាធិសំវត្តនតោ។ សមាធិសំវត្តនិកា ហិ
សីលវិសុទ្ធិ នាម។ សព្វបទេសូតិ “ចិត្តវិសុទ្ធិ យាវទេវ ទិដ្ឋិវិសុទ្ធត្ថា” តិ អាទីសុ

សព្វបទេសុ, ទិដ្ឋវិសុទ្ធិយំ វិភង្គកំ ចិត្តវិសុទ្ធិកិច្ចំ កតំ នាម ហោតីតិអាទិនា
យោជេតព្ពំ។

សាវត្ថុនគរំវិយ សក្កាយនគរំ អតិក្កមិតព្ពត្តា។ សាកេតនគរំវិយ
និព្ពាននគរំ ចាបុណ្ហិតព្ពត្តា។ អន្ទាយិកស្ស កិច្ចស្ស ឧប្បាទកាលោវិយ
នវមេនេវ ខណោន បត្តព្ពស្ស អភិសមយកិច្ចស្ស ឧបាទកាលោ។ យថា រញ្ជោ
សត្តមេន រថវិជិតេន សាកេតេ អន្តេបុរេន ឡើយស្ស ន តាវ កិច្ចំ និដ្ឋិតំ នាម
ហោតិ, សំវិធាតព្ពសំវិធានំ ញាតិមិត្តគណបរិវុតស្ស សុរសភោជនបរិភោគេ
និដ្ឋិតំ នាម សិយា, វេមេតំ ញាណទស្សនវិសុទ្ធិយា កិលេសេ ខេបេត្វា
តេសំយេវ បដិប្បស្សន្ធិបហានសាធកអរិយជលសមដ្ឋិកាលេ
អភិសមយកិច្ចំ និដ្ឋិតំ នាម ហោតិ។ តេនាហ “យោគិនោ...ខេ... កាលោ
ទដ្ឋព្ពោ” តិ។ តត្ថ បរោបណ្ណាស កុសលធម្មា នាម ចិត្តប្បាទបរិយាបន្នា
ជស្សាទយោ បរោបណ្ណាស អនវដ្ឋធម្មា។ និរោធសយនេតិ និព្ពានសយនេ។

“វិសុទ្ធិយោ” តិ វា “កថាវត្ថុនិ” តិ វា អត្ថតោ ឯកំ, ព្យញ្ជនមេវ នានន្តិ តេសំ
អត្ថតោ អនញ្ញការំ ទស្សេតុំ “ឥតី” តិ អារទ្ធិ។ អាយស្មា បុណ្ណោ ទស កថាវត្ថុនិ
វិស្សន្នេសីតិ សត្តវិសុទ្ធិយោ នាម វិស្សន្នេសី ទស កថាវត្ថុនិវិស្សន្នេសី
តេសំ អត្ថតោ អនញ្ញត្តា។ ឯតេនេវ ធម្មសេនាបតិ សាវបុត្តត្ថេរោ សត្ត
វិសុទ្ធិយោ បុច្ឆន្តោ ទស កថាវត្ថុនិ បុច្ឆតិ អយម្បិ អត្ថោ វុត្តោវាតិ វេទិតព្ពោ។
ន្តិ បញ្ចំ។ កី ជានិត្វា បុច្ឆតិ វិសុទ្ធិបរិយាយេន កថាវត្ថុនិ បុច្ឆាមីតិ កី ជានិត្វា
បុច្ឆិ។ ទស កថាវត្ថុលាភិនំ ថេរំ វិសុទ្ធិយោ បុច្ឆន្តោ បុច្ឆិតដ្ឋានេយេវ បុច្ឆនេន កី
តិត្តកុសលោ វា បន ហុត្វា វិសយស្មី បុច្ឆិ, ឧទាហុ ចានិយត្តិកមតិតេហិ
ជិន្នតេហិ ចាតេន្តោវិយ អតិត្តកុសលោ ហុត្វា អបុច្ឆិតព្ពដ្ឋានេ អវិសយស្មី
បុច្ឆតិ យោជនា។ ឥមិនា នយេន វិស្សន្នេនបក្ខេបិ អត្ថយោជនា វេទិតព្ពោ។

យនត្តមស្សវិចារណា អារត្វា, តំ ទស្សន្តន “តិត្តកុសលោ ហុត្វា” តិអាទី
វត្វាវិសុទ្ធិកថាវត្ថុនំ អត្តតោ អនញ្ញត្ថេបិ អយំ វិសេសោ វេទិតញ្ញាតិ ទស្សន្តុ
“យំ ហី” តិអាទិ វុត្ថំ។ តទមិនាតិ យំ “សំខិត្តំ, វិត្តិល្លា” ត្ថិ ច វុត្ថំ, តំ ឥមិនា ឥនានិ
វុច្ឆមានេន នយេន វិធិនា វេទិតព្ពំ។

ឯកា សីលវិសុទ្ធិតិ វិសុទ្ធិសុ វិសុំ ឯកា សីលវិសុទ្ធិ។ ទសសុ កថាវត្ថុសុ
ចត្តាវិ កថាវត្ថុនិ ហុត្វា អាគតា អប្បិច្ឆតាធិហិ វិនា សីលវិសុទ្ធិយា
អសម្ពុរោតោ។ អប្បិច្ឆកថាតិអាទីសុ កថាសីសេន ទសកថាវត្ថុ គហិតំ។
កថេតព្ពត្តា វា វត្ថុ កថាវត្ថុតិ វុត្ថំ។ ឯវញ្ញ ឧបការតោ, សភាវតោ វា ចតុន្នំ
កថាវត្ថុនំ សីលវិសុទ្ធិសង្គហោ ទដ្ឋញ្ញា។ តិល្លា កថាវត្ថុនំ ចិត្តវិសុទ្ធិសង្គហេបិ
ឯសេវ នយោ។ បញ្ចវិសុទ្ធិយោតិ នាមរូបបរិន្នេនា ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ,
សប្បច្ចយនាមរូបទស្សនំ កម្ពុវិចារណាវិសុទ្ធិ, វិបស្សនុបក្កិលេសេ បហាយ
ឧប្បន្នំ វិបស្សនាញ្ញាណំ មគ្គាមគ្គញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិ, ឧទយព្ពយញ្ញាណាទិ
នវិចញ្ញាណំ បដិបទាញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិ, អរិយមគ្គញ្ញាណំ
ញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិតិ ឥមា បញ្ចវិសុទ្ធិយោ។

សត្វរថវិនិតវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២៦០. សម្មោទិតុន្តិ អនន្តរំ វុច្ឆមានេន សម្មោទិតុំ។ អដ្ឋានបរិកប្បេនាតិ
អការណស្ស វត្ថុនោ បរិកប្បនេន តទា អសម្ពុរន្តំ អត្ថំ បរិកប្បេត្វា វចនេន។
អភិណ្ឌាទស្សនស្សាតិ និច្ចទស្សនស្ស, និយតទស្សនស្សាតិ អត្ថោ។

ឧក្ខិបីតិ គុណតោ កថិតភាវេន ឧក្ខិសេតិ។ ថេរស្សាតិ អាយស្មតោ
បុណ្ណាត្ថេរស្ស។ ឥមស្មី ហានេ ឥមស្មី ការណេ ឯកបទេនេវ សាវកវិសយេ

អនញ្ញាសាធារណគុណារិករណនិមិត្តំ។ ឥនាទិ តមេវត្ថំ ចាកដតរំ កាតុ
“អមច្ចញ្ញី”តិអាទិ វុត្ថំ។ អបចាយមាណាតិ បូជយន្តោ។

“អនុមស្ស អនុមស្ស បុច្ឆិតា”តិ វុត្ថត្តាវិចារណាវសេនាបា “កី បន
បញ្ញាស្ស បុច្ឆនំ ភារិយំ ឧទាហរិស្សជ្ជន”ន្តិ។ សហេតុកំ កត្វាតិ យុត្តាយុត្តំ
កត្វា។ សការណាន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។ បុច្ឆនម្បីតិ ឯវំ សហធម្មន បុច្ឆិតព្ពមត្ថំ
សយំ សម្មាទេត្វា បុច្ឆនម្បី ភារិយំ ធុក្ករំ។ វិស្សជ្ជនម្បីតិ សហធម្មន
វិស្សជ្ជនម្បី ធុក្ករំ។ ឯវញ្ញាវិស្សជ្ជនោវិញ្ញនំ ចិត្តំ អារាធនីតិ។ យថានុសន្និទារ
ទេសនា និដ្ឋិតាអាទិតោ សបរិក្ខារំ សីលំ, មជ្ឈេ សមាធិ, អន្តេវសីការប្បត្តំ
បញ្ញំ ទស្សេត្វា ទេសនាយ និដ្ឋាបិតត្តាតិ។

រថវិនិតសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៥. និវាបសុត្តវណ្ណនា

២៦០. និវប្បតីតិ និវាចោ, និវាបំ វត្ថុតិ, និវាបកោជនំ វា ឯតស្សាតិ
នេវាបិកោ, និវាបេន មិគេ បលោភេត្វា គណ្ណនកមាគវិកោ។ តិណាតីជានីតិ
និវាបតិណាតីជានិ។ វប្បន្តិ សស្សំ វិយ វបិតព្ពជ្ជន វប្បំ។ “មយំ វិយ អញ្ញោ កេ
ឡ្ហិទិសំ លភិស្សន្តិ”តិ មានមទំ អាបជ្ជិស្សន្តិ។ វិស្សជ្ជសតិការវន្តិ
អនុស្សន្តិបរិសន្តិកាវំ។ តិវច្ឆានា ហិ វិជាតិយពលវតិវច្ឆានវសនដ្ឋានេសុ
សាសន្តា ឧត្តិគ្គហទយា អប្បមត្តា ហោន្តិវិសេសតោ
មាគវិកាទិមនុស្សបចារេ, រសតណ្ហាយ បន ពទ្ធា បមាទំ អាបជ្ជិស្សន្តិ។ និវបតិ
ឯត្តាតិ និវាចោ, និវាបភូមិ និវាបដ្ឋានំ។ តេនាបា “និវាបដ្ឋានេ”តិ។
“យថាកាមករណីយា”តិ វុត្ថមត្តំ វិវិតុំ “ឯកំ កិរា”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ និវាវនំ
វិយាតិ និវាវស្ស សម្មហោវិយ។ និវារោ នាម អរញ្ញោ សយំជាតវិហិតាតិ។

មេឃមាលាវិយាតិ មេឃយជាវិយ។ ឯកគ្បនន្តិ ឯកជ្ឈំវិយ អវិវដ្តំ។
បក្កមន្តិទិ អាសន្តបរិសន្តា ហុត្វា បក្កមន្តិ។ កណ្ណោ ចាលយមាធាតិ
អនាសន្តន្តានំ បហជ្ជាការទស្សនំ។ មណ្ឌលគុម្ពន្តិ មណ្ឌលកាការេន បិតំ
គុម្ពំ។

២២២. កប្បត្វាតិ ឧបមាភារេន បរិកប្បត្វា។ មិគេ អត្តនោ វសេ វត្តាបនំ
វសីភារោ។ សោ ឯវ ឥជ្ឈនជ្ជន ឥទ្ធិ, បការេនជ្ជន អានុភារោ។

២២៣. ភយេន ភោគតោតិ ភយេន សហ សកយំ និវាបបរិភោគតោ។
ពលវិរិយន្តិ កាយពលញ្ច ឧដ្ឋានវិរិយញ្ច។ អដ្ឋកថាយំ បន ពលមេវ វិរិយំ។
ពលន្តិ ច សវីរពលំ, តញ្ច អត្តតោ មនសិការមគ្គេហិ អបរាបរំ
សញ្ញារណកវាតោតិ វុត្តំ “អបរាបរំ សញ្ញារណវាយោធាតូ”តិ។

២២៤. សិក្ខិតកេរាជិកាតិ បរិចិតសាវេយ្យា, វញ្ចកាតិ អត្តោ។ ឥទ្ធិមន្តោ
វិយ អានុការវត្តោវិយ។ បច្ឆរជនេហិ បរក្ខតា ជាតាតិ បរជនា, មហាក្ខតា។
តេនាហ “យក្ខា”តិ។ សមន្តា សប្បទេសន្តិ សមន្តតោ បទេសវន្តំ
វិបុលោកាសសន្តិវាសជ្ជានំ។ តស្ស បន សប្បទេសតា មហាឱកាសតាយាតិ
វុត្តំ “មហាន្តំ ឱកាស”ន្តិ។

២២៥. យដ្ឋេស្សន្តិ “សកយសមុដ្ឋាន”ន្តិ សញ្ញាទានវសេន ចិត្តំ
ចេតេស្សន្តិ, តាសេស្សន្តិទិ អត្តោ។ បរិច្ឆេទិស្សន្តិទិ និព្វិសិស្សន្តិ។ មហាល្លកោតិ
ជាតិយា មហាល្លកោ ជិណ្ហោ។ ធុត្តលោតិ ព្យាធិវសេន, បកតិយា វា
ពលវិរិយតោ។

២២៦. និវាបសទិសតាយ និវាចោតិ វា។ លោកបរិយាបន្តំ ហុត្វា
កិលេសេហិ អាមសិតព្ពតាយ លោកាមិសានីតិ វា។ វដ្ឋេ អាមិសក្ខតត្តា

វង្គាមិសក្ខតានំ។ វសំ វត្ថេតីតិ កាមគុណេហិ កាមគុណោ គិទ្ធវេ សត្តេ តស្សេវ
គេធស្ស វសេន អត្ថនោ វសេ វត្ថេតីតិ។ តេនាហ -

“អន្តលិក្ខចរោ ចាសោ, យ្វាយំ ចរតិ មាណសោ;
តេន តំ ពាធយិស្សមិ, ន មេ សមណោ មោក្ខសី” តិ។ (សំ. និ. ១.១៥១;
មហាវ. ៣៣);

អយន្តិ បឋមមិគជាតូបមា។ វានបត្ថស្ស សតោវ
បបញ្ចបរទត្តិកាទិសបុត្តនាវនិក្ខមនំ សន្ធាយាហ
“សបុត្តភិយបព្ពដ្ឋាយា” តិ។

២៦៨. កាមតោ ចិត្តស្ស វិមុត្តិ ឥធម៌ ចេតោវិមុត្តិ អធិប្បតាតិ អាហ
“ចេតោវិមុត្តិ នាម... បេ... ឧប្បន្នអដ្ឋាសយោ” តិ។ កាមេ វិស្សន្នេត្វា បុន តត្ថ
និមុត្តតាយ ទុតិយសមណាព្រាហ្មណា ទុតិយមិគជាតូបមា វុត្តា។

២៦៩. តតិយសមណាព្រាហ្មណា យថាបរិច្ឆេត្ត កាមេ បរិច្ឆេត្វា វរំ បិតា,
ន ទុតិយាវិយ តត្ថ និមុត្តតា អធិប្បយេន “កី បនតេ អកំសូ” តិ បុច្ឆតិ។
ឥតវេ កាមំ ឧដុកំ កាមគុណេសុ ន និមុត្តា, បរិយាយេន បន និមុត្តា
ទិដ្ឋិជាលេន ច អដ្ឋេត្តជាតិ ទស្សេន្តោ
“តាមនិគមជនបទរាជធានីយោ” តិ អាទិមាហ។ ទិដ្ឋិជាលម្បិ
តណ្ហាជាលានុគតមេវាតិ អាហ “មារស្ស ចាបិមតោ ទិដ្ឋិជាលេន
បរិក្ខិបិត្វា” តិ។

២៧០. ខន្ធកិលេសាភិសង្ខារមារាវា ឥធម៌ មារគ្គហណេន គហិតាតិ ទដ្ឋព្ភំ។
អក្ខិនិភិន្និ ទដ្ឋំ អសមត្ថភាវាចាទនេន។ តេនាហ
“វិបស្សនាចាទកដ្ឋាន” តិ អាទិ។ កិញ្ចាបិ មារោ យំ កិញ្ចិ ឈានំ សមាបន្នស្សបិ

ភិក្ខុនោ ចិត្តំ ឥមំ នាម អារម្មណំ និស្សយ វត្តតីតិ ន ជាតាតិ, ឥតាធិប្បតស្ស
បន ភិក្ខុនោ វសេន “វិបស្សនាចាទកដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តំ។ តេនេវ បរិយាយេនាតិ “ន
មារស្ស អក្ខិណិ ភិណ្ឌ”តិ ឯវមាទិនា យថាវុត្តបរិយាយេន។ អនស្សនំ គតោតិ
ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ ចក្ខុស្ស បទំ បតិដ្ឋាតិ ច ឥធម អារម្មណំ អធិប្បតំ តំ
បរិគ្គយ្ហ បវត្តនតោតិ អាហ “អប្បតិដ្ឋំ និរាម្មណា”ន្តិ។ សោតិ មារោ។ ទិស្វាតិ
ទស្សនហេតុ។ យស្មា មគ្គេន ចតុសច្ចទស្សនហេតុ អាសវា ន បរិក្ខិណា។
ជលក្ខណោ ហិ តេ ទីណាតិ វុច្ចន្តីតិ។

លោកេតិ សត្តលោកេ សង្ខារលោកេ ច។ សត្តវិសត្តភារេនាតិ
លក្ខភារេន ចេវ សវិសេសំ អាសត្តភារេន ច។ អថ វាតិអាទិនា
និទ្ទេសនយវសេន (មហានិ. ៣, ចូឡនិ. មេត្តគូមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស ២២, ២៣;
ចូឡនិ. ខត្តវិសាលាសុត្តនិទ្ទេស ១២៤) វិសត្តិកាបទំ និទ្ទិសតិ។ វិសតាតិ វិត្តជា
រូបាទីសុ តេក្ខមកធម្មេសុ ព្យាបនវសេន វិសជាតិ បុរិមវចនមេវ តការស្ស
ជការំ កត្វា វុត្តំ។ វិសាលាតិ វិបុលា។ វិសក្កតីតិ បរិសក្កតិ សហតិ។ រត្នោ ហិ
រាគវត្ថុនា ចាទេន តាលិយមាទោបិ សហតិ។ ឱសក្កនំ, វិប្បន្ននំ វា វិសក្កនន្តិបិ
វទន្តិ។ វិសំហារតីតិ យថា តថា កាមេសុ អានិសំសំ ទស្សន្តិ វិវិធមហិ អាភារេហិ
នេក្ខម្ហាភិមុខប្បវត្តិតោ ចិត្តំ សំហារតិ សង្ខិបតិ, វិសំ វា ទុក្ខំ, តំ ហារតិ
ឧបនេតីតិ អត្ថោ។ វិសំវាទិកាតិ អនិច្ចាទី និច្ចាទិតោ គណ្ណាបេន្តិ វិសំវាទិកា
ហោតិ។ ទុក្ខនិព្ពត្តកស្ស កម្មស្ស ហេតុការតោ វិសមូលា, វិសំ វា
ទុក្ខទុក្ខាទិក្ខតា វេទនា មូលំ ឯតិស្សាតិ វិសមូលា។ ទុក្ខសមុទយត្ថា វិសំ ជលំ
ឯតិស្សាតិ វិសជលា។ តណ្ហាយ រូបាទិកស្ស ទុក្ខស្សេវ បរិភោគោ ហោតិ, ន
អមតស្សាតិ សា “វិសបរិភោគា”តិ វុត្តា។ សព្ពត្ថ និវុត្តិវសេន សទ្ធីសិទ្ធិ
វេទិតញ្ចា។ យោ បនេត្ថ បទានោ អត្ថោ, តំ ទស្សេតុំ បុន “វិសាលា វា
បនា”តិអាទិ វុត្តំ។ និត្តិល្ហោ ឧត្តិល្ហោតិ ឧបសក្កវសេន បទំ វុឡីតំ។

និរវសេសតោវា តិណ្ណោ និត្តិណ្ណោ។ តេន តេន មគ្គេន ឧទ្ទមុទ្ធំ តិណ្ណោ
ឧត្តិណ្ណោ។ យំ បនេត្ត អត្តតោ អវិភត្តំ, តំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

និវាបសុត្តវណ្ណោនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៦. ចាសរាសិសុត្តវណ្ណោ

២៧២. សាធុមយន្តិ ឯត្ថ សាធុ-សន្នោ អាយាចនត្ថោ, ន
“សាធារុសោ”តិអាទិសុ (សំ. និ. ១.២៤៦; សុ. និ. ១៨២) វិយ អភិនន្ទនាទិអត្តោតិ
អាហា “អាយាចន្តា”តិ។ តេនាហា ចាឡិយំ “លកេយ្យាមា”តិអាទិ វុត្តំ។ ន
សក្កោន្តិ, កស្មា? ពុទ្ធា ហិ ករុ ហោន្តិ, បរមករុ ឧត្តមំ ការវដ្ឋានំ, ន យថា តថា
ឧបសម្ព័ន្ធមនីយា។ តេនាហា “ឯកចារិកោ សីហោ”តិអាទិ។

“ចាកជកិរិយាយា”តិ សង្ខេបេន វុត្តំ វិវិវត្តំ “យំ ហិ”តិអាទិ វុត្តំ។ ភគវា
សត្តកាលំ កិមេវមកាសីតិ? ន សត្តកាលមេវមកាសិ។ យថា បន អកាសិ, តំ
នស្សេតុ “ភគវា បឋមពោធិយ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ មនុស្សត្ថកាវេតិ ឥមិនា
បុរិសត្ថការំ ឧល្លិដ្ឋេតិ។ ធនបរិច្ឆាតោ កតោ នាម នត្តិ ភគវតោ
ធរមានកាលេតិ អធិប្បាយោ។

មាលាកចវរន្តិ មិលាតមាលាកចវរំ។ រដោជល្លំ ន ឧបលិម្បតិ
អច្ចតរធិការតោ។ វុត្តញ្ញោតំ “សុខុមត្តា ធិរិយា កាយេ រដោជល្លំ ន
លិម្បតិ”តិ។ យទិ ឯវំ កស្មា ភគវា នហាយតីតិ អាហា “ឧតុគ្គហណត្ថ”ន្តិ។

វិហារោតិ ជេតវនវិហារោ។ វិសតិឧសកំ ការុតស្ស ចតុត្ថោ ភាគោតិ
វេទន្តិ។ កធាចីតិ កស្មិញ្ចា ពុទ្ធប្បនេ។ អបលមេវាតិ អបរិវត្តមេវ

អនញ្ញការតោ, មញ្ញានំ បន អប្បមហន្តតាហិ ចាទានំ បតិដ្ឋិតជ្ជានស្ស
ហានិវឡិយោ ហោន្តិយេវ។

យន្តនាឡិកាហិ បរិបុណ្ណសុវណ្ណរសធារាហិ។ ឆ្មានវត្តន្ត “បព្ពជិតេន នាម
ឯវំ ឆ្មាយិតត្ថ”ន្ត នហានចារិត្តំ ទស្សេត្វា។ យស្មា ភគវតោ សរីរំ
សុឆន្តចាមីករសមាទវណ្ណំ សុបរិសោធិតបវាឡិវុចិរករចរណារំ
សុរិសុទ្ធនិលរតនាវឡិសទិសកេសតនុរហំ, តស្មា តហំ តហំ
វិនិស្សតជាតិហិផ្តុលករសូបសោភិតំ ឧបរិ មហាក្សតនាវឡិសញ្ញាទិតំ
ជន្តមមិវ កនកគិរិសិខំ វិរោចិត្ត។ តស្មិញ្ច សមយេ ទសពលស្ស សរីរតោ
និក្ខមិត្វា ឆត្តណ្ណាស្មិយោ សមន្តតោ អសីតិហត្ថប្បមាលោ បទេសេ អាធាវន្តិ
វិធាវន្តិវតនាវឡិវតននាម-វតនបុណ្ណ-វិប្បកិណ្ណំ វិយ,
បសាវិតវតនចិត្តកញ្ចនបដ្ឋមិវ, អាសិញ្ចមាទលាខារសធារា-ចិតមិវ,
ឧក្កាសតនិបាតសមាកុលមិវ, និរន្តរំ វិប្បកិណ្ណ-កណិការ-កិដ្ឋិណិក-
បុប្ផមិវ, វាយុវេកសមុទ្ធត-ចិនបិដ្ឋបុណ្ណ-វណ្ណិតមិវ, ឥន្ទធនុវិដ្តុលតា-
វិតានសន្តតមិវ, គគនតលំ តំ ហំនំ បវនញ្ច សម្មា ជវន្តិ។ តេន វុត្តំ “វណ្ណាភូមិ
នាមេសា”តិអាទិ។ អត្ថន្តិ ឧបមេយ្យត្ថំ។ ឧបមាយោតិ “ឡិទិសោ ច ហោតិ”តិ
យថាវហំ តទនុច្ឆរិកា ឧបមា។ ការណានីតិ ឧបមុបមេយ្យសម្ពន្ធវិការីនានិ
ការណានិ។ បូរេត្វាតិ វណ្ណានំ បរិបុណ្ណំ កត្វា។ ថាមោ វេទិតញ្ចោ “អតិតេ
បក្ខន្ទោ”តិ អវត្តព្ពត្តា។

២៧៣. កណ្ណិកាតិ សរីរគតពិន្ទុកតានិ មណ្ឌលានិ។ បរិក្ខារកណ្ណាន្តិ
ឧត្តរាសង្កំ សង្ឃាជញ្ច សន្ធាយ វេទិតិ។ កី បនាយំ នយោ ពុទ្ធានម្បិ សរីរេ
ហោតីតិ? ន ហោតិ, វត្តទស្សនត្ថំ បនេតំ កតន្តិ ទស្សេត្ថំ “ពុទ្ធានំ បនា”តិអាទិ

វុត្តំ។ គមនវសេន កាយស្សភិទីហរណំ គមនាភិហារោ។ យថាធិប្បាយាវត្តនំ
អធិប្បាយកោបនំ។

អញ្ញាតរាយ ចារមិយាតិ នេក្ខម្មចារមិយា។ វិរិយចារមិយាតិ អបរេ។
មហាភិទីក្ខមនស្សាតិ មហន្តស្ស ចរិមភវេ អភិទីក្ខមនស្ស។ តញ្ជិ មហន្តំ
កោគក្ខន្ធនំ មហន្តញ្ច ញាតិបរិវដ្តំ មហន្តញ្ច ចក្កវត្ថុសិរី បដហិត្វា សនេវកស្ស
លោកស្ស សមារកស្ស ច អចិន្តេយ្យបរិមេយ្យភេទស្ស មហតោ អត្ថាយ
ហិតាយ សុខាយ បវត្តត្តា មហនីយតាយ ច មហន្តំ អភិទីក្ខមនន្តិ វុច្ឆតិ។

បុរិមោតិ “កតមាយ នុ កថាយ សន្និសិដ្ឋា ភវថា”តិ ឯវំ វុត្តអត្ថោ។ កា ច
បន វោតិ ឯត្ថ ច-សន្នោ ព្យាតិរេកេ។ តេន យថាបុច្ឆិតាយ កថាយ វត្ថុមាណំ
វិប្បកតការំ ដោតេតិ។ បន-សន្នោ វចនាលង្ការេ។ យាយ ហិ កថាយ តេ ភិក្ខុ
សន្និសិដ្ឋា, សា ឯវ អន្តរាភិក្ខុតា វិប្បកតា វិសេសេន បុន បុច្ឆិយតិ។
អញ្ញាតិ អន្តរា-សទ្ធស្ស អត្ថមាហា។ អញ្ញត្ថោ ហិ អយំ អន្តរា-សន្នោ “ភូមន្តរំ (ធន.
ស. អដ្ឋ. និទានកថា) សមយន្តរ”ន្តិអាទិសុ វិយ, អន្តរាតិ វា វេមជ្ឈេតិ អត្ថោ។
ទសកថាវត្ថុនិស្សិតាតិ “កី សីលំ នាម, កថញ្ច បូរេតត្ថំ, កានិ ចស្ស
សំកិលេសវោទានានី”តិអាទិនា អប្បិច្ឆាទិនិស្សិតា សីលានិស្សិតា ច កថា។
អរិយោតិ និន្នោសោ។ អថ វា អត្ថកាមេហិ អរណីយោតិ អរិយោ, អរិយានំ
អយន្តិ វា អរិយោតិ។ ការវនាមនសិការវសេន តុល្លី ភវន្តិ, ន
ឯកច្ចពាហិរកបព្ពជិតា វិយ មូគព្ពតសមាទានេន។ ទុតិយជ្ឈានម្បិ អរិយោ
តុល្លីភាវោ វចីសម្ពាបហានតោ។ មូលកម្មដ្ឋានន្តិ ចារិហារិយ កម្មដ្ឋានម្បិ។
ឈានន្តិ ទុតិយជ្ឈានំ។

២៧៤. “សន្និបតិទានំ វោ, ភិក្ខុវេ, ទ្វយ”ន្តិ (ម. និ. ១.២៧៣; ឧទ. ១២, ២៨,
២៩) អដ្ឋប្បត្តិវសេន ទេសនា បវត្តាតិ តស្សា ឧបរិទេសនាយ សម្ពន្ធន្តំ ទស្សេតុំ

“ទ្វេមា, ភិក្ខុវេ, បរិយេសនាតិ កោ អនុសន្និ” តិ អនុសន្និ បុច្ឆតិ។ អយំ តុម្ហាកំ
បរិយេសនាតិ យា មហាភិនិក្ខមនបដិពាទ្ធា ធម្មំ កថា, សា តុម្ហាកំ
ធម្មបរិយេសនា ធម្មវិចារណា អរិយបរិយេសនា នាម។ អហាយមគ្គន្តិ
អនត្តាវហំ មគ្គំ។ ឧទ្ទេសានុក្កមំ ភិន្និត្វាតិ ឧទ្ទេសានុបុត្តិ លង្កិត្វា។ ធម្ម-សន្តោ
“អមោសធម្មំ និព្វាន” ត្ថិ អាទិសុ វិយ បកតិ បរិយាយោ។ ជាយនសភាវោតិ
ជាយនបកតិកោតិ អត្ថោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

សព្វត្ថាតិ យថា “បុត្តភរិយ” ត្ថិ ទ្វិនុសមាសវសេន ឯកត្ថំ, ឯស នយោ
សព្វត្ថ “ធាសិធាស” ត្ថិ អាទិសុ សព្វបទេសុ។ បរតោវិការំ អនាបដ្ឋិត្វា សព្វនា
ជាតរូបមេវ ហោតីតិ ជាតរូបំ, សុវណ្ណំ។ ធរលសភាវតាយ រញ្ជិយតីតិ រជតំ,
រូបិយំ។ ឥធម បន សុវណ្ណំ វេបេត្វា យំ កិញ្ចិ ឧបកោគបរិកោគាវហំ រជតំតេវ
គហិតំ។ ឧបដិយតិ ឯត្ថ ទុក្ខន្តិ ឧបធម្មោ។ ចុតិសម្ពាតំ មរណាន្តិ
ឯកភវបរិយាបន្នំ ខន្ធនិរោធសម្ពាតំ មរណាមាហា។ ខណិកនិរោធនា បន ខណោ
ខណោ។ តេនាហ “សត្តានំវិយា” តិ។ សំកិលិស្សតីតិ ទ្វិសវិសេន វិយ អត្តានំ
ទ្វិសិស្សតិ។ តេនាហ ភគវា - “បញ្ចិមេ, ភិក្ខុវេ, ជាតរូបស្ស ឧបក្កិលេសា
អយោ លោហា” ត្ថិ អាទិ (អ. និ. ៥. ២៣)។ មលំ គហេត្វាតិ យេហិ សហាយោគតោ
មលិនំ ហោតិ, តេសំ មលិនភាវបច្ចយានំ វសេន មលំ គហេត្វា។ ដីរណតោ
ជរាធម្មវារេ ជាតរូបំ គហិតន្តិ យោជនា។ យេ បន ជាតិធម្មវារេបិ ជាតរូបំ ន
បឋន្តិ, តេសំ ឥតរេសំ វិយ ដីរណធម្មវារេ សរូបតោ អនាគតម្បិ
ឧបដិក្កហណេន គហិតមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ បរិក្កហេ បិទានំ បន វសេន វុច្ចមានេ
អចាកដានម្បិ ជាតិជរាមរណានំ វសេន យោជនា លត្តតេវ។ ជាតរូបសីសេន
ចេត្ត សព្វស្សបិ អនិច្ឆ័យពទ្ធស្ស គហណំ ទដ្ឋព្ពំ, បុត្តភរិយាទិក្កហណេន វិយ
មិត្តាមច្ឆាទិក្កហណំ។

២៧៥. អរិយេហិ បរិយេសនា, អរិយានំ បរិយេសនាតិ វា
អរិយបរិយេសនាតិ សមាសទ្ធវំ ធស្សេតិ “អយំ, ភិក្ខុវេ” តិអាទិនា។

២៧៦. មូលតោ បដ្ឋាយាតិ យំ មហាភិនិក្ខមនស្ស
មូលភាវេសុអាទីនវនស្សនំ, តតោ បដ្ឋាយ។ យស្មា តេ ភិក្ខុ តត្ថ
មហាភិនិក្ខមនកថាយ សន្និសីទ្នា, សា ច នេសំ អន្តរាភិក្ខុវិប្បកតា, តស្មា
ភគវា តេសំ មូលតោ បដ្ឋាយ មហាភិនិក្ខមនកថំ កថេតុំ អារាហិ។ អហម្មិ
បុព្វេតិ វិសេសវចនំ អបរិបក្កញ្ញាលោន សយំ ចរិមភវេ តីសុ ចាសាទេសុ
តិវិធនាជកបរិវាវស្ស ធិព្ពសម្មត្តិសធិសាយ មហាសម្មត្តិយា អនុកវនំ,
អភិនិក្ខមិត្វា បធានបទបាណវសេន អត្តកិលមថានុយោគញ្ច សន្ធាយាហា។
អនិយបរិយេសនំ បរិយេសិន្តិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ បញ្ចវគ្គិយាបីតិ
យថាសកំ គិហិភោគំ អនុយុត្តា តំ បហាយ បព្ពជិត្វា អត្តកិលមថានុយោគេ
បិតា សត្ត ធម្មចក្កបវត្តនទេសនាយ (សំ. និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៣; បដិ. ម.
២.៣០) តម្មិ បហាយ អរិយបរិយេសនំ បរិយេសីស្មតិ។

២៧៧. កាមំ ធម្មា-សន្នេ “ធម្មា កុមារំ មន្តំ ឧត្តានសេយ្យក” ន្តិ (ម. និ.
១.៤៩៦) ឯត្ត ពាលទារកេ អាគតោ, “ភទ្រេន យោព្ពនេន សមន្នាគតោ” តិ បន
វក្ខមាណត្ថា យុវាវត្តា ឥធម ធម្មា-សន្នេ វុត្តាតិ អាហា “តរុណោវ សមាធា” តិ។
បឋមវយេន ឯក្ខនតីសវយត្តា។ ជាតិយា ហិ យាវ តេត្តីសវយា បឋមវយោ។
អនាទរេត្ថ សាមិវចនំ យថា “នេវទត្ថស្ស វុទ្ធន្តស្ស បព្ពជី” តិ។ កាមំ អស្សុមុច្ឆនំ
រោទនំ, តំ អស្សុមុខានន្តិ ឥមិនា បកាសិតំ, តំ បនវត្វា “វុទ្ធន្តាន” ន្តិ វចនំ
ពាលវសោកសមុដ្ឋានំ អាហោទនវត្តំ បកាសេតីតិ អាហា “កន្ទិត្វា
រោទមាធាន” ន្តិ។ កី កុសលន្តិ គវេសមាធាតិ កិន្តិ សព្ពសោ អវជ្ជវហិតំ ឯកន្ត
និយ្យានិកំ បរិយេសមាធា។ វរបទន្តិ វដ្តទុក្ខនិស្សរណត្តិកេហិ ឯកន្តេន

វរណ័យជ្ជេន វរំ, បដ្ឋិតត្ថជ្ជេន បទំ។ តុដ្ឋុសរីរតាយ ជីយោ, បិដ្ឋុលចក្កតាយ
បិដ្ឋុលោតិ ធិយបិដ្ឋុលោ។ ធម្មោតិ វិនយោ, សមយោតិ អត្ថោ។ សុត្វា ឧគ្គណ្ហិន្ទិ
តេន វុច្ឆមានស្ស សវនមត្តេនេវ ឧគ្គណ្ហី វាចុគ្គតំ អកាសី។

បដិលបនមត្តកេនាតិ បុនលបនមត្តកេន។ ជាតាតីតិ ញ្ញាលោ, ញ្ញាលោតិ វាទោ ញ្ញាលាវាទោ, តំ ញ្ញាលាវាទំ។ “វនាមី”តិ អាគតត្ថា
អដ្ឋកថាយំ “ជាតាមី”តិ ឧត្តមបុរិសវសេន អត្ថោ វុត្ថោ។ អញ្ជេបិ ពហូតិ
អញ្ជេបិ ពហូ មម តថាភារំ ជាតន្តា “អយំ ឥមំ ធម្មំ ជាតាតី”តិ,
“អកម្មនីយតាយ ជិរោ”តិ វា វរំ វនន្តិ។ លាភីតិ អញ្ញាសីតិ ធម្មស្ស ឧទ្ទិសនេន
មហាបញ្ញតាយ “អយំ អត្តនា គតមគ្គំ បវេទេតិ, ន អនុស្សតិកោ”តិ
អញ្ញាសី។ អស្សាតិ ពោធិសត្តស្ស។ ឯតទហោសីតិ ឯតំ “ន ខោ អាឡារោ
កាលាមោ”តិ អាទិ មនសិ អហោសិ, ជិន្នេសីតិ អត្ថោ។

ហេដ្ឋិមសមាបត្តិហិ វិនា ឧបរិមសមាបត្តិនំ សម្មាទនស្ស អសម្ភវតោ
“សត្ត សមាបត្តិយោ មំ ជាតាបេសី”តិ អាហា។ បយោគំ ករេយ្យន្តិ ភាវនំ
អនុយុញ្ជេយ្យន្តិ អត្ថោ។ ឯវមាហាតិ ឯវំ “អហំ, អាវុសោ”តិ អាទិមាហា, សត្តន្តំ
សមាបត្តិនំ អធិគមំ បច្ឆញ្ញាសីតិ អត្ថោ។

អនុស្សយកោតិ អនិស្សកី។ តេន មហាបុរិសេ បសាទំ បវេទេសិ។
ពោធិសត្តស្ស តា សមាបត្តិយោ និព្វត្តេត្វា បិតស្ស បុរិមជាតិបរិចយេន
ញ្ញាលាស្ស ច មហាន្តតាយ តាសំ គតិ ច អភិសម្បរាយោ ច ឧបដ្ឋាសី។ តេន
“វដ្ឋបរិយាបន្នា ឯវតោ”តិ និច្ចយោ ឧទទាទិ។ តេនាហា “នាយំ ធម្មោ
និព្វិនាយា”តិ អាទិ។ ឯកច្ឆានំ វិរាគភាវនាសមតិក្កមាវហោបិ នេវ តេសម្បិ
អច្ឆន្តាយ សមតិក្កមាវហោ, សយញ្ញា វដ្ឋបរិយាបន្នោយេវ, តស្មា នេវ វដ្ឋ
និព្វិន្ទនត្ថាយ, យទគ្គេន ន និព្វិនាយ, តទគ្គេន ន វិវដ្តនត្ថាយ, រាគាទីនំ

ចាប់ផ្ដើមនំ នំរុំជ្រូកត្រាយ, នំឧបសមត្រាយ, តស្មា តំ អភិញ្ញេយ្យធម៌ នំ
អភិជានត្រាយ...បេ.... សំរុត្តតិ យោជនា។

យាវទេវ អាភិញ្ញេយ្យាយតនុបបត្តិយាតិ សត្តសុ សមាបត្តិសុ ឧក្កដំ
គហេត្វា វេទតិ។ ឧដ្ឋាយ សមុដ្ឋាយ អនុតិធម៌ បរិយេសិតុំ យុត្តត្តា តព្វា
អនតិក្កន្តជាតិធម្មមេវាតិ មហាសត្តោ បដហតិ អាហា “យព្វា ហំ
ចាបេតី”តិអាទិ។ តតោ បដ្ឋាយាតិ យទា សមាបត្តិធម្មស្ស គតិព្វា
អភិសម្បាយព្វា អព្ពញ្ញាសិ, តតោ បដ្ឋាយ។ មក្ខិការាសេនាតិ ភោជនស្ស
មក្ខិកាមិស្សតាវសេន។ មនំ នឧប្បាទេតិ ភុញ្ញិតុន្តិ អធិប្បាយោ។ មហាន្តេន
ឧស្សាហេនាតិ ឥទំ កតិចាហំ តត្ថ ភាវនានុយោគមត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន អញ្ជោសំ
វិយ កសិណបរិកម្មាទិករណំ។ ន ហិ អន្តិមភវិកពោធិសត្វានំ
សមាបត្តិនិព្ពត្តនេ ភាវយំ នាម។ អនលង្គិវត្វាតិ អនុ អនុ អលំកត្វា បុនប្បុនំ
“ឥមិនា ន កិញ្ចិ បយោជន”ន្តិ កត្វា។

២៧៨. វាចាយ ឧគ្គហិតមត្តោវាតិ ឯត្ថ បុព្វេ វុត្តនយានុសារេន អត្តោ
វេទិតព្ពោ។

២៧៩. មហាវេលាវិយ មហាវេលា, វិបុលវាលិកបុញ្ញតាយ មហាន្តោ
វេលាតដោវិយាតិ អត្តោ។ តេនាហា “មហាវាលិកវាសីតិ អត្តោ”តិ។ ឧរុ មរុ
សិកតា វាលុកា វណ្ណា វាលិកាតិ ឥមេ សន្តា សមាទត្តា, ព្យញ្ញនមេវ នាមំ។

សេនា និគន្ធិ និវិសិ ឯត្តាតិ សេនានិគមោ, សេនាយ និវិជ្ជដ្ឋានំ។
សេនានិគមោតិ បន អយំ សមញ្ញា អបរកាលិកា។
គោចរតាមនិទស្សនព្វេតំ។ ឧបរិសុត្តស្មិន្តិ មហាសច្ចកសុត្តោ។ ឥធម បន
ពោធិបល្លង្កោ អធិប្បតោ អរិយបរិយេសនាយ វុច្ចមានត្តា។

២៨០. “ព្រាណទស្សន”ន្តិ ច ឯកជ្ឈំ គហិតបទទ្ធយវិសយវិសេសស្ស
អនាមជ្ជត្តា “មេ”តិ ច គហិតត្តា អនវសេសញ្ញេយ្យវពោធនសមត្ថមេ
ព្រាណវិសេសំ ពោធនតិ, ន ព្រាណមត្តំ, ន ទស្សនមត្តន្តិ អាហ
“សត្តធម្មទស្សនសមត្ថញ្ញា មេ សត្តញ្ញតញ្ញាណំ ឧទចាធិ”តិ។ អកុប្បតាយាតិ
វិមោក្ខន្តតាយ សត្តសោ បដិបក្ខធម្មហិ អសង្ខារកន្ថយតាយ។ តេនាហ
“រាគាធិហិ ន កុប្បតិ”តិ។ អារម្មណសន្តតាយ បិ តទារម្មណានំ អត្ថិ វិសេសោ
យថា តំ “អានេញ្ញវិហារេ”តិ អាហ “អកុប្បារម្មណតាយ ចា”តិ។
បច្ចវេក្ខណាព្រាណម្បីតិ ន កេវលំ សត្តញ្ញតញ្ញាណមេវ, អថ ខោ យថាធិគតេ
បដិវេធសទ្ធម្មេ ឯក្ខនវិសតិវិធបច្ចវេក្ខណាព្រាណម្បី។

២៨១. បដិវេទ្ទាតិ (ធិ. និ. ដ៏. ២.៦៤; សំ. និ. ដ៏. ១.១.១៧២; សារត្ថ. ដ៏. មហាវគ្គ
៣.៧) សយម្ពុញ្ញាណោន “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិអាធិនា បដិមុខំ និព្វិជ្ឈនវសេន បត្តោ,
យថាភូតំ អវេទ្ទាតិ អត្តោ។ គម្ពីរោតិ មហាសមុទ្ទោវិយ
មកសតុណ្ហាសូចិយា អញ្ញាត្រ សមុបចិតបរិបក្ខព្រាណសម្ពារេហិ អញ្ញេសំ
ព្រាណោន អលព្ពនេយ្យបតិដ្ឋោ។ តេនាហ “ឧត្តានភាវបដិក្ខេបវចនមេត”ន្តិ។
យោ អលព្ពនេយ្យបតិដ្ឋោ, សោ ឌីតាហិតុមសក្កុណេយ្យតាយ សរូបតោ ច
បស្សិតុំ ន សក្កាតិ អាហ “គម្ពីរត្តាវ ទុទ្ធសោ”តិ។ ទុក្ខេន ទដ្ឋញ្ញាតិ កិច្ចេន
កេនចិទេវ ទដ្ឋញ្ញោ។ យំ បន ទដ្ឋមេវ ន សក្កា, តស្ស ឌីតាហិតា អនុ អនុ
ពុជ្ឈនេ កថា ឯវ នត្ថិតិ អាហ “ទុទ្ធសត្តាវ ទុរុពោធា”តិ។ ទុក្ខេន
អវេទ្ទិតញ្ញោ អវេពោធស្ស ទុក្ខរភាវតោ។ ឥមស្មី ហ្មនេ - “តំ កី មញ្ញេ, ភិក្ខុវេ,
កតមំ នុ ខោ ទុក្ខរតំ វា ទុរភិសម្ពរតំ វា”តិ សុត្តបទំ (សំ. និ. ៥.១១១៥) វត្តព្នំ។
សន្តារម្មណតាយ វា សន្តោ។ និព្វតសត្តបរិឡាហតាយ និព្វតោ។ បធានភាវំ
នីតោតិ វា បណីតោ។ អតិវត្តិករជ្ជេន អតប្បកោ សាទុរសកោជនំវិយ។ ឯត្ថ ច
និរោធសច្ចំ សន្តំ អារម្មណន្តិ សន្តារម្មណំ, មគ្គសច្ចំ សន្តំ សន្តារម្មណញ្ញាតិ

សង្ហាម្ពណ្ណ។ អនុបសន្តសភាវ៉ានំ កិលេសានំ សង្ខារាធិប្បា អភាវតោ
និព្វតសព្វបរិធិបាតាយ សន្តបណ្ឌិតភាវេនេវ ច អសេចនកតាយ
អតប្បកតា ទដ្ឋញ្ច។ តេនាហ “ឥទំ ទ្វយំ លោកុត្តរមេវ សន្ធាយ វុត្ត” ន្តិ។
ឧត្តមញ្ញាណវិសយត្តា នតក្កេន អវចរិតញ្ចោ, តតោ វេ
និបុណញ្ញាណគោចរតាយ ច សល្លោក។ សុខុមសភាវត្តា ច និបុណោ, ពាលានំ
អវិសយត្តា បណ្ឌិតេហិ វេ វេទិតញ្ចោតិ បណ្ឌិតវេទនីយោ។ អាលីយន្តិ
អភិរមិតព្ពដ្ឋន សេរីយន្តិតិ អាលយា, បញ្ច កាមគុណា។ អាលយន្តិ អលីយន្តិ
អភិរមណាវសេន សេវន្តិតិ អាលយា, តណ្ហាវិចរិតានិ។ រមន្តិតិ រតី វិន្តិ កីឡន្តិ
លឡន្តិ។ អាលយរតាតិ អាលយនិរតា។

ឋានំ សន្ធាយាតិ ឋាន-សទ្ធិ សន្ធាយ។ អត្ថតោ បន ឋានន្តិ ច
បដិច្ចសមុប្បាទោ វេ អធិប្បតោ។ តិដ្ឋតិ ដលំ តទាយត្តវុត្តិតាយាតិ ឋានំ,
សង្ខារធិនំ បច្ចយក្ខតា អវិជ្ជាធិនយោ។ ឥមេសំ សង្ខារធិនំ បច្ចយាតិ
ឥទប្បច្ចយា, អវិជ្ជាធិនយោ។ ឥទប្បច្ចយា វេ ឥទប្បច្ចយតាយថា “ទេវោ វេ
ទេវតា” តិ, ឥទប្បច្ចយានំ វា អវិជ្ជាធិនំ អត្ថនោ ដលំ បតិ បច្ចយភាវោ
ឧប្បាទនសមត្ថតា ឥទប្បច្ចយតា។ តេន សមត្ថបច្ចយលក្ខណោ
បដិច្ចសមុប្បាទោ ទស្សិតោ ហោតិ។ បដិច្ច សមុប្បជ្ជតិ ដលំ ឯតស្មាតិ
បដិច្ចសមុប្បាទោ។ បទទ្ធយេនបិ ធម្មានំ បច្ចយដ្ឋោ វេ វិភាវិតោ។ តេនាហ
“សង្ខារធិបច្ចយានំ ឯតំ អធិវចន” ន្តិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្តារោ បន
វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណនាយំ (វិសុទ្ធិ. មហាដ. ២.៥៧២-៥៧៣) វុត្តនយេន វេទិតញ្ចោ។

សព្វសង្ខារសមថាតិអាទិ សព្វន្តិ សព្វសង្ខារសមថាទិសទ្ធាតិធម្យំ សព្វំ
អត្ថតោ និព្វានមេវ។ ឥទានិ តស្ស និព្វានភាវំ ទស្សេតុំ “យស្មា ហិ” តិអាទិ វុត្តំ។
ន្តិ និព្វានំ។ អាគម្មាតិ បដិច្ច អរិយមគ្គស្ស អារម្មណបច្ចយភាវហេតុ។ សម្មន្តិតិ

អប្បជិសន្តិកូបសមវសេន សម្មន្តិ។ តថា សន្តា សវិសេសំ ឧបសន្តា នាម
ហោន្តិភិ អាហា “រូបសម្មន្តិ” ភិ។ ឯតេន “សព្វេ សង្ខារា សម្មន្តិ ឯត្តាភិ
សព្វសង្ខារសមថោ, និព្វាន” ភិ នស្សេតិ។ សព្វសង្ខតវិសំយុត្តេ ច និព្វានេ
សព្វសង្ខាររូបសមបរិយាយោ ហោជ្ជា វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ចា។ សេសបទេសុបិ
ឯសេវ នយោ។ បដិនិស្សជ្ជាភិ សមុច្ឆេទវសេន បរិច្ចត្តា ហោន្តិ។ សព្វា តណ្ហាភិ
អជ្ជសតប្បកេទា សព្វាបិ តណ្ហា។ សព្វេ កិលេសរាគាភិ
កាមរាគរូបរាគាទិកេទា សព្វេបិ កិលេសភូតា រាគា, សព្វេបិ វា កិលេសា ឥធ
“កិលេសរាគា” ភិ វេទិតញ្ចា, ន លោភវិសេសា ឯវ ចិត្តស្ស
វិបរិណាតភាវាចាទនតោ។ យថាហា “រត្តម្បិ ចិត្តំ វិបរិណាតំ, ទុដ្ឋម្បិ ចិត្តំ
វិបរិណាតំ, មូឡម្បិ ចិត្តំ វិបរិណាត” ភិ (ចារា. ២៧១)។ វិវដ្តន្តិភិ បលុដ្ឋន្តិ។

ចិរនិសង្ខាចិរកាសនេហិ បិដ្ឋិអាគិលាយនតាលុកលសោសាទិវសេន
កាយកិលមថោ ចេវ កាយវិហេសា ច វេទិតញ្ចា។ សា ច ខោ ទេសនាយ អត្ថំ
អជានន្តានំ វសេន វុត្តា, ជានន្តានំ បន ទេសនាយ កាយបរិស្សមោបិ សត្ត
អបរិស្សមោវ។ តេនាហា ភកវា - “ន ច មំ ធម្មាធិករណំ វិហោសេសី” ភិ (ឧទា.
១០)។ តេនេវាហា “យា អជានន្តានំ ទេសនា នាម, សោ មម កិលមថោ
អស្សា” ភិ។ ឧភយន្តិ ចិត្តកិលមថោ ចេវ ចិត្តវិហេសា ចាភិ ឧភយម្បេតំ ពុទ្ធានំ
នត្ថិ ពោធិមូលេយេវ សមុច្ឆិន្ទត្តា។

អនុព្រហំ សម្បិណ្ឌានំ។ សោភិ “អបិស្ស” ភិ និចាតោ។ មន្តិ បដិ-
សន្តិយោគេន សាមិអត្ថេ ឧបយោគវចនន្តិ អាហា “មមា” ភិ។ វុទ្ធិប្បត្តា វា
អច្ឆរិយា អនច្ឆរិយា។ វុទ្ធិអត្តោបិ ហិ អ-កាពេ ហោភិ យថា “អសេក្ខា ធម្មា” ភិ
(ធរ. ស. ១១. ភិកមាភិកា)។ កប្បានំ សតសហស្សំ ចត្តារិ ច អសង្ខេប្បយានិ
សនេវកស្ស លោកស្ស ធម្មសិវិភាគករណត្ថមេវ ចារមិយោ បូរេត្វា ឥនានិ

អធិកតធម្មវដ្តស្ស តត្ថ អប្បោស្សក្កតាបត្តិធិបនតា, គាថាត្ថស្ស អន្ធវិយតា,
តស្ស វុទ្ធិប្បត្តិ ចាតិ វេទិតព្ពំ។ អត្ថទ្វារេន ហិ គាថានំ អន្ធវិយតា។ គោចរា
អហោសុន្តិ ឧបជ្ឈហោសុំ។ ឧបជ្ឈានព្វា វិតក្កេតព្ពតាតិ អាហា “បរិវិតក្កយិតព្ពតំ
ចាបុណ្ហស្វ” តិ។

យទិ សុខាបជិបទាវ, កេចំ កិច្ចតាតិ អាហា “ចារមីប្បរណាកាលេ
បនា” តិអាទិ។ ឯវមាទិនិ ធុប្បវិច្ឆជាទិ ទេន្តស្ស។ ហ-សតិ វា “ព្យត្ត” ត្ថិ ឯតស្មី អត្ថ
និចាតោ។ ឯកំសត្ថតិ កេចិ។ ហ ព្យត្តំ, ឯកំសេន វា អលំ និប្បយោជនំ ឯវំ
កិច្ចន អធិកតស្ស ធម្មស្ស ទេសិតត្ថិ យោជនា។ ហលត្ថិ វា “អល” ត្ថិ ឥមិនា
សមានត្ថំ បទំ “ហលត្ថិ វទាមី” តិអាទិសុ (ធិ. និ. ដ៏. ២.៦៥; សំ. និ. ដ៏. ១.១.១៧២)
វិយ។ រាគនោសបរិដ្ឋេដ្ឋហិ តិ ដុដ្ឋវិសេនវិយ សប្បេន រាគេន នោសេន ច
សម្ពុដ្ឋហិ អភិក្ខតេហិ។ រាគនោសានុកតេហិ តិ រាគេន ច នោសេន ច
អនុពន្ធមហិ។

កាមរាគរត្តា ភវរាគរត្តា ច នីវរណេហិ និវុតតាយ, ទិដ្ឋិរាគរត្តា
វិបរីតាភិនិវេសេន។ ន ទក្ខន្តិ តិ យាថាវតោ ធម្មំ ន បដិវិជ្ជិស្សន្តិ។ ឯវំ
តាហាបេតុត្ថិ “អនិច្ច” ត្ថិអាទិនា សភាវេន យាថាវតោ ធម្មំ ជាតាបេតុ។
រាគនោសបរេតតាបិ នេសំ សម្ពុទ្ធាភាវេនេវា តិ អាហា “តមោឡន្ទេន អារុដា” តិ។

២៨២. ធម្មទេសនាយ អប្បោស្សក្កតាបត្តិយា ការណំ វិភាវេតុំ “កស្មា
បនា” តិអាទិនា សយមេវ ចោទនំ សមុដ្ឋាបេតិ។ តត្ថ អញ្ញាតវេសេនាតិ
ឥមស្ស ភគវតោ សាវកភាវុបគមនេន អញ្ញាតរូបេន។ តាបសវេសេនាតិ
កេចិ។ សោ បន អរហត្តាធិកមេនេវ វិតច្ឆេយ្យ។ តិវិធំ ការណំ
អប្បោស្សក្កតាបត្តិយា បជិបក្ខស្ស ពលវភាវោ, ធម្មស្ស គម្ពីរតា, តត្ថ ច
សាតិសយំ ការវត្ថិ, ត ទស្សេតុំ “តស្ស ហិ” តិអាទិ អារទ្ធា។ (តត្ថ បជិបក្ខា នាម

រាគាធយោ កិលេសា សម្មាបដិបត្តិយា អន្តរាយករត្តា។ តេសំ ពលវការតោ
ចិរចរិការវនាយ សត្តសន្តានតោ ទុត្តិសោធិយតាយ តេ សត្តេ មត្តហត្ថិនោ
វិយ ទុព្ពលបុរិសំ អធិកវិត្វា អដ្ឋោត្តវិត្វា អនយព្យសនំ អាចារេន្តា
អនេកសតយោជនាយាមវិត្តារំ សុនិចិតំ យនសន្និវេសំ កណ្តាកុដ្ឋម្បិ
អធិសេន្តិ។ ទូរប្បកេទទុច្ឆេដ្ឋតាហិ ទុត្តិសោធិយតំ បន ទស្សេតុំ
“អថស្សា”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ ច អន្តោ អមជ្ជតាយ កញ្ចិយបុណ្ណាលាតុ។
ចិរចារិវាសិកតាយ តក្កករិតា ចាជិ។ ស្មេហតិន្តទុព្ពលភាវេន
វសាបិតបិលោតិកា។ តេលមិស្សិតតាយ អញ្ញនមក្ខិតហត្ថោ ទុត្តិសោធិយា
វុត្ថោ, ហ្និទ្ធបមា ចេតា រូបបពន្ធការតោ អចិរកាលិកត្តា ច មលីនតាយ,
កិលេសសំកិលេសោ វេ បន ទុត្តិសោធិយតរោ អនាទិកាលិកត្តា
អនុសយិតត្តា ច។ តេនាហ “អតិសំកិលិដ្ឋា”តិ។ យថា ច
ទុត្តិសោធិយតរតាយ, វេ កម្មីរទុទ្ធសនុរុពោធានម្បិ វុត្ថឧបមា ហ្និទ្ធបមាវ)។

បដិបត្តិវិគមនេន កម្មីរោបិ ធម្មោ សុចាកដោ ភវេយ្យ។ បដិបត្តិវិគមនំ
បន សម្មាបដិបត្តិបដិពទ្ធំ, សា សទ្ធម្មស្សវនាជីនា។ តំ សត្តវិ ធម្មេ ច
បសាទាយត្ថំ, សោ គរុដ្ឋានិយានំ អដ្ឋេសនហេតុកោតិ បនាឡិកាយ សត្តានំ
ធម្មសម្បដិបត្តិយា ព្រហ្មយាចនានិមិត្តន្តំ តំ ទស្សេន្តោ “អបិចា”តិអាទិមាហ។

ឧបក្កិលេសភូតំ អប្បំ រាគាធិរជំ ឯតស្សាតិ អប្បរជំ, អប្បរជំ អក្ខិ
បញ្ញាចក្កុ យេសំ តេ តំសភាវាតិ កត្វា អប្បរជក្ខជាតិកាតិ អយមត្ថោ
វិការិតោ “បញ្ញាមយេ”តិអាទិនា។ អប្បំ រាគាធិរជំ យេសំ តំសភាវា
អប្បរជក្ខជាតិកាតិ វេ ម្បិ សទ្ធត្ថោ សម្ភវតិ។ ធានាទិទសបុញ្ញកិរិយវត្ថុនិ
សរណាគមនបរហិតបរិណាមនេហិ សទ្ធិ (ទ្វាទស ហោន្តិតិ)
“ទ្វាទសបុញ្ញកិរិយវសេនា”តិ វុត្ថំ។

រាគាធិមលេន សមលេហិ បូរណាធិហិ ធម៌ហិ សត្តារេហិ សត្តបដិញ្ញេហិ
កត្តរចនាវសេន ចិន្តាករិអាធិការេ វេទ្វា តក្កបរិយាហាតំ វីមំសានុចរិតំ
សយំបដិកានំ ចិន្តិតោ។ តេ កិរ ពុទ្ធកោលាហាលានុស្សវេន សញ្ញាតកុត្វហាលំ
លោកំ វេញោត្វា កោហាញោ វេទ្វា សព្ពញ្ញតំ បដិជានន្តា យំ កិញ្ចិ អធម្មយេវ
ធម្មាតិ ធិបេសុំ។ តេនាហា “តេ ហិ បុរេតរំ ឧប្បជ្ជិត្វា” តិអាធិ។ អចាបុរេតន្តិ ឯតំ
កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនន្តរធានតោ បភុតិ បិហិតំ និព្វាននគរស្ស
មហាធារំ អរិយមគ្គំ សទ្ធម្មទេសនាហត្ថេន អចាបុរ វិវរ។

សេលបព្ពតោ ឧទ្ទោ ហោតិ ជិរោ ច, ន បំសុបព្ពតោ មិស្សកបព្ពតោ ចាតិ
អាហា “សេលេ យថា បព្ពតមុទ្ធនី” តិ។ ធម្មមយំ ចាសាធន្តិ លោកុត្តរធម្មមាហា។
សោ ហិ សព្ពសោ បសាធាវហោ, សព្ពធម្ម អតិក្កម្ម អព្ពគ្គតជ្ជេន
ចាសាធសធិសោ ច។ បញ្ញាបរិយាយោ វា ឥធម្ម-សធម្មា។ សា ហិ អព្ពគ្គតជ្ជេន
“ចាសាធា” តិ អភិធម្ម (ធម. ស. អដ្ឋ. ១៦) និទ្ទិដ្ឋា។ តថា ចាហា -

“បញ្ញាចាសាធមារុយ្ហ, អសោកោ សោកិនី បដិ;
បព្ពតជ្ជោវ ភូមជ្ជេ, ជិរោ ពាលេ អវេក្ខតី” តិ។ (ធម. ប. ២៨);

ឧដ្ឋហិតិ វា ធម្មទេសនាយ អប្បោស្សក្កតាសម្ព័ន្ធតសដ្ឋោចាបត្តិតោ
កិលាសុភាវតោ ឧដ្ឋហា។

២៨៣. ភរុជ្ជានិយំ បយិរុចាសិត្វា ភរុតរំ បយោជនំ ឧទ្ទិស្ស អភិបត្តនា
អដ្ឋេសនា, សាបិ អត្ថតោ យាចនាវ ហោតីតិ អាហា “អដ្ឋេសនន្តិ យាចន” តិ។
បទេសវិសយំ ញ្ញាណាធស្សនំ អហុត្វា ពុទ្ធានំយេវ អាវេណិកភាវតោ ឥទំ
ញ្ញាណាទ្ធយំ “ពុទ្ធចក្ខុ” តិ វុច្ឆតីតិ អាហា “ឥមេសញ្ញា ទ្ធិន្តំ ញ្ញាណានំ ពុទ្ធចក្ខុតិ
នាម” តិ។ តិណ្ណំ មគ្គញ្ញាណានន្តិ ហេដ្ឋិមានំ តិណ្ណំ មគ្គញ្ញាណានំ “ធម្មចក្ខុ” តិ

នាម ចតុស្ថប្បដម្មនិស្សនមត្តការតោ។ យតោ តានិ ញ្ញាណានិ វិជ្ជបមភាវេន
វុត្តានិ, អគ្គមគ្គញ្ញាណំ បន ញ្ញាណកិច្ចស្ស សិខាប្បត្តិយា ន ទស្សនមត្តំ
ហោតីតិ “ធម្មចក្ខុ” តិ ន វុច្ចតិ, តតោ តំ វិជ្ជបមភាវេន វុត្តំ។ វុត្តនយេនាតិ
“អប្បរជក្ខា” តិ ឯត្ថ វុត្តនយេន។ យស្មា មន្តកិលេសា “អប្បរជក្ខា” តិ វុត្តា,
តស្មា ពហលកិលេសា “មហារជក្ខា” តិ វេទិតញ្ញា។

បដិបក្ខវិធមនសមត្ថតាយ តិក្ខានិ សូរានិ វិសទានិ, វុត្តវិបរិយាយេន មុទ្ធនិ។
សទ្ធានយោ អាភារាតិ សទ្ធិបាធាធិប្បការេ វេទិតិ។ សុន្ទរាតិ កល្យាណា។
សម្មាហរិណោទនិយំ (វិភ. អដ្ឋ. ៨១៤) បន “យេសំ អាសយានយោ កោដ្ឋាសា
សុន្ទរា, តេ ស្វាការា, វិបរីតា ទ្វាការា” តិ វុត្តំ, តំ ឥមាយ អត្ថវណ្ណនាយ
អញ្ញាទត្ថុ សំសន្តតិ សមេតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ការណំ នាម បច្ចយាការេ, សទ្ធានិ វា។

អយំ បនេត្ត ចាឡិ តិ ឯត្ថ អប្បរជក្ខាធិបទានំ អត្ថវិការេន អយំ
តស្សត្ថស្ស វិការេនិ ចាឡិ។ សទ្ធាធិនំ វិមុត្តិបរិចាចកធម្មានំ ពលវភាវោ
តប្បដិបក្ខានំ ចាបធម្មានំ ទុព្ពលភាវេនេវ ហោតិ, តេសញ្ច ពលវភាវោ
សទ្ធាធិនំ ទុព្ពលភាវេនាតិ វិមុត្តិបរិចាចកធម្មានំ អត្ថតានត្ថិតាវសេន
អប្បរជក្ខមហារជក្ខតានយោ ចាឡិយំ វិភជិត្វា ទស្សិតា។ ឧទ្ធានយោ ឯវ
លុដ្ឋនបលុដ្ឋនដ្ឋេន លោកោ។ សម្មត្ថិកវភូតោ លោកោ សម្មត្ថិកវលោកោ,
សុគតិសម្ពាតោ ឧបបត្ថិកវោ។ សម្មត្ថិ សម្ពវតិ ឯតេនាតិ
សម្មត្ថិសម្ពវលោកោ។ សុគតិសំវត្ថនិយោ កម្មកវោ។ ទុគ្គតិ
សម្ពាតឧបបត្ថិកវទុគ្គតិ សំវត្ថនិយកម្មកវា
វិបត្ថិកវលោកវិបត្ថិសម្ពវលោកោ។

បុន ឯកកទុកាធិវសេន លោកំ វិភជិត្វា ទស្សេត្ថំ “ឯកោ លោកោ” តិ អាទិ
វុត្តំ។ អាហារាទយោ វិយ ហិ អាហារដ្ឋិតិកា សម្ពាត លុដ្ឋនបលុដ្ឋនដ្ឋេន

លោកោតិ។ ឯត្ថ ឯកោ លោកោ សព្វេ សត្តា អាហារដ្ឋិតិកាតិ យាយំ
បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ កថាយ សព្វសម្ពាទនំ បច្ចយាយត្ថវុត្តិ, តាយ សព្វេ សម្ពាទ
ឯកោវ លោកោ ឯកវិជោ បកាវន្តស្ស អភាវតោ។ ទ្វេ លោកោតិអាទិសុបិ
ឥមីនា នយេន អត្តោ វេទិតញោ។ នាមគ្គហលោន ចេត្ត និព្វានស្ស អគ្គហលំ
តស្ស អលោកសភាវត្តា។ ននុ ច អាហារដ្ឋិតិកាតិ ឯត្ថ បច្ចយាយត្ថវុត្តិតាយ
មគ្គជលានម្បិ លោកតា អាបដ្ឋិតិ? នាបដ្ឋិតិ បរិញ្ញេយ្យានំ ទុក្ខសច្ចធម្មានំ
ឥធ “លោកោ”តិ អធិប្បតត្តា។ អថ វា ន លុដ្ឋិតិ ន បលុដ្ឋិតិ យោ គហិតោ
តថា ន ហោតិ, សោ លោកោតិ តំ-គហលាវហិតានំ លោកុត្តរានំ នត្ថិ
លោកតា។ ឧបាទានានំ អារម្មណភូតា ខន្ធ ឧបាទានក្ខន្ធា។ ទសាយតនានីតិ
ទស រូបាយតនានិ។ សេសមេត្ត សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

វិវដ្តជ្ឈាសយស្ស អធិប្បតត្តា តស្ស ច សព្វំ តេភូមកកម្មំ គរហិតព្វំ
វដ្ឋិតព្វញ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតីតិ វុត្តំ “សព្វេ អភិសម្ពាទ វដ្ឋំ, សព្វេ កវតាមិកម្មា
វដ្ឋំ”ន្តិ។ អប្បវជក្ខមហារជក្ខាទិសុ បញ្ចសុ ទុកេសុ ឯកេកស្មី ទស ទស កត្វា
“បញ្ញាសាយ អាការេហិ ឥមា និ បញ្ញាទ្រិយានិ ជាតាតិ”តិ វុត្តំ។ អថ វា
អន្ធយតោ ព្យតិវេកតោ ច សទ្ធាទីនំ ឥន្ទ្រិយានំ បរោបរិយត្តំ ជាតាតិ កត្វា
តថា វុត្តំ។ ឯត្ថ ច អប្បវជក្ខាទិភព្វាទិវសេន អារវដ្ឋន្តស្ស ភគវតោ តេ សត្តា
បុញ្ញបុញ្ញាវ ហុត្វា ឧបដ្ឋហន្តិ, ន ឯកេកា។

ឧប្បលាទិ ឯត្ថ សន្តិទិ ឧប្បលីនិ, គន្ធាបិ ជលាសយោបិ, ឥធ បន
ជលាសយោ អធិប្បតោតិ អាហ “ឧប្បលវនេ”តិ។ យានិ ឧទកស្ស អន្តោ
និមុត្តានេវ ហុត្វា បុសន្តិ វឡន្តិ, តានិ អន្តោនិមុត្តចាសីនិ។ ទីបីតានីតិ
អដ្ឋកថាយំ បកាសីតានិ, ឥធរេវ វា “អញ្ញានិបិ”តិអាទិនា កាសីតានិ។

ឧក្សជិតញ្ញូតិ ឧក្សជិតំ នាម ព្រាណុក្សជនំ, ព្រាណោ ឧក្សជិតមត្តេ ឯវ
ជាតាតិ តិ អត្ថោ។ វិបញ្ចិតំ វិត្តាវិតមេវ អត្ថំ ជាតាតិ តិ វិបញ្ចិតញ្ញូ។
ឧទ្ទេសាទីហិ នេតញ្ញោតិ នេយ្យោ។ សហ ឧទាហជវេលាយាតិ ឧទាហារ
ឧទាហជមត្តេយេវ។ ធម្មាភិសមយោតិ ចតុស្កង្ខស្ស ព្រាណោន សទ្ធិ
អភិសមយោ។ អយំ វុច្ចតិ តិ អយំ “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា” តិ អាទិនា នយេន
សំខិត្តេន មាតិកាយ ឋបិយមាធាយ នេសនានុសារេន ព្រាណំ បេសេត្វា
អរហត្តំ កណ្ឌិតុំ សមត្តោ បុគ្គលោ “ឧក្សជិតញ្ញូ” តិ វុច្ចតិ។ អយំ វុច្ចតិ តិ អយំ
សំខិត្តេន មាតិកំ ឋបេត្វាវិត្តារេន អត្ថេ វិភជិយមាទេ អរហត្តំ ចាបុណ្ហិតុំ
សមត្តោ បុគ្គលោ “វិបញ្ចិតញ្ញូ” តិ វុច្ចតិ។ ឧទ្ទេសតោតិ ឧទ្ទេសហេតុ,
ឧទ្ទិសន្តស្ស, ឧទ្ទិសាបេន្តស្ស វាតិ អត្ថោ។ បរិបុច្ឆតោតិ អត្ថំ បរិបុច្ឆន្តស្ស។
អនុបុព្វេន ធម្មាភិសមយោ ហោតិ តិ អនុក្កមេន អរហត្តប្បត្តិ ហោតិ។ ន
តាយ ជាតិយា ធម្មាភិសមយោ ហោតិ តិ តេន អត្តភារេន មគ្គំ វា ដលំ វា
អន្តមសោ ឈានំ វា វិបស្សនំ វា និព្វត្តេតុំ ន សក្កោតិ។ អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ
បទបរមោតិ អយំ បុគ្គលោ ព្យញ្ញេនបទមេវ បរមំ អស្សាតិ បទបរមោតិ វុច្ចតិ។

កម្មាវរណោនាតិ (វិភ. អដ្ឋ. ៨២៦) បញ្ជាវិជេន អានន្តរិយកម្មេន។
វិចារការវរណោនាតិ អហេតុកបដិសន្ធិយា។ យស្មា បទ ឧហេតុកានម្បិ
អរិយមគ្គបដិវេជោ នត្ថិ, តស្មា ឧហេតុកា បដិសន្ធិបិ “វិចារការវរណមេវ” តិ
វេទិតញ្ញោ។ កិលេសាវរណោនាតិ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិយា។ អស្សទ្វាតិ ពុទ្ធាទីសុ
សទ្ធារហិតា។ អច្ឆន្ទិកាតិ កត្តកម្មតាកុសលច្ឆន្ទរហិតា។ ឧត្តរកុរុកា
មនុស្សា អច្ឆន្ទិកដ្ឋានំ បរិដ្ឋា។ ឧប្បញ្ញាតិ ភវន្តបញ្ញាយ បរិហីនា។
ភវន្តបញ្ញាយ បទ បរិបុណ្ណាយបិ យស្ស ភវន្តំ លោកុត្តរស្ស បច្ចយោ ន
ហោតិ, សោបិ ឧប្បញ្ញោ ឯវ នាម។ អភព្វា និយាមំ ឡិក្ខមិតុំ កុសលេសុ ធម្មេសុ

សម្មត្តន្តិ កុសលេសុ ធម្មេសុ សម្មត្តនិយាមសម្ពាទំ មគ្គំ ធិក្កមិតំ អធិកន្តំ
អភព្វា។ ន កម្មារវរណោនាតិអាទិនិ វុត្តវិបរិយាយេន វេទិតព្វានិ។

និព្វានស្ស ឆ្វារំ បរិសនមគ្គោ។ វិវិត្វា បបិតោ មហាករុណ្ណបនិស្សយេន
សយម្ពញ្ញាលោន អធិកតត្តា។ សទ្ធិំ បមុញ្ញន្តតិ អត្ថនោ សទ្ធិំ បវេសេន្ត,
សទ្ធិបាណាការំ ឧបជ្ឈបេន្តតិ អត្ថោ។ សុខេន អកិច្ចេន បវត្ថនីយតាយ
សុប្បវត្តិតំ។ ន ភាសី ន ភាសិស្សមីតិ ចិន្តេសី។

២៨៤. ធម្មំ ទេសេស្សមីតិ ឯវំ បវត្តិតធម្មទេសនាបដិសំយុត្តស្ស វិតក្កស្ស
សត្តមសត្តាហតោ បរំ អជ្ឈមសត្តាហាយេវ ឧប្បន្នត្តា វុត្តំ “អជ្ឈម
សត្តាហ”តិ។ ន ឥតរសត្តាហានិវិយ បដិនិយតកិច្ចលក្ខិតស្ស
អជ្ឈមសត្តាហស្ស នាម បវត្តិតស្ស សញ្ញាវា។

វិវជន្តិ ទេវតាវិគ្គហេន វិវជអម្ពបច្ឆន្តនិទ្ទាយ ជនានំ ចាកដំវិប្បការន្តិ
អត្ថោ។ “ពុទ្ធតំ អនធិកន្តា ន បច្ឆាគមិស្សមី”តិ
ឧប្បន្នវិតក្កាតិសយហេតុកេន បដិវិបរិត្តនចតិយំ នាម ទស្សេត្វា។
សាកិយកោលិយមល្លវជ្ជវសេន តីណិ វជ្ជានិ។ វុត្តមូលេតិ និក្រោធមូលេ។
វត្វា បក្កាមិ, បក្កមន្តិយា ចស្សា មហាសត្ថោ អាការំ ទស្សេសិ
សុវណ្ណាដាលគ្គហណាយ, សា “តុម្ហាកំ តំ បរិច្ឆត្តមេវ”តិ បក្កាមិ។

ទិវាវិហារំ កត្វាតិ នាធាសមាបត្តិយោ សមាបជ្ឈនេន ទិវាវិហារំ វិហរិត្វា។
“កាមំ តចោ ច ម្ពាវុ ច, អជ្ជិ ច អវសិស្សតុ, ឧបសុស្សតុ សរិរេ
មំសលោហិត”ន្តិអាទិនា សុត្តេ (ម. និ. ២.១៨៤; សំ. និ. ២.២៣៧; អ. និ. ២.៥;
៨.១៣; មហានិ. ១៧, ១៩៦) អាគតនយេន ចតុវជ្ជវិរិយំ អធិជ្ឈហិត្វា។

នវយោជន្តិ ឧព្ពេជតោ វុត្ថំ, បុគ្គលតោ ទ្វាទសយោជនា, ជីយតោ យាវ
ចក្កវាឡា អាយតាតិ វេទន្តិ។ អដ្ឋោត្តរន្តោ ឧបសង្កមិត្វា - “ឧដ្ឋហិ សោ, សិទ្ធិត្ថ,
អហំ ឥមស្ស បល្លង្គស្ស អនុច្ឆរិកោ” តិ វត្វា តត្ថ សក្ខី ធីតារេន្តោ អត្តនោ
បរិសំ និទ្ទិសិ។ ឯកប្បហារេនេវ - “អយមេវ អនុច្ឆរិកោ, អយមេវ
អនុច្ឆរិកោ” តិ កោលាហលមកាសិ, តំ សុត្វា មហាសត្តោ... បេ... ហត្ថំ
បសារេតិ។ យំ សន្ធាយ វុត្ថំ -

“អចេតនាយំ បជីវី, អវិញ្ញាយ សុខំ ទុខំ;
សាបិ ធានពលា មយ្ហំ, សត្តក្ខត្តំ បកម្មជា” តិ។ (ចរិយា. ១.១២៤);

បុព្ពេនិវាសញ្ញាណំ វិសោធន្តាតិ អានេត្វា សម្ពន្ធា
សីហារលោកនញ្ញាយេន។ វដ្តវិវដ្តំ សម្មសិទ្ធាតិ ចតុសច្ចមនសិការំ
សន្ធាយាហ។ ឥមស្ស បល្លង្គស្ស អត្តាយាតិ បល្លង្គសីសេន អធិគតវិសេសំ
នស្សេតិ។ តត្ថ ហិ សិខាប្បត្តិវិមុត្តិសុខំ អវិជហន្តោ អន្តរន្តរា ច
បដិច្ចសមុប្បាទន្តំ មនសិករេន្តោ ឯកបល្លង្កេន និសីទិ។ ឯកទ្វានន្តិ យា
អធិគតមគ្គា សច្ចិកតនិរោធា ឯកទេសេន ច ពុទ្ធកុណោ ជានន្តិ, តា វេបេត្វា
តទញ្ញេសំ នេវតានំ។ អញ្ជេបិ ពុទ្ធត្ថករាតិ វិសាខាបុណ្ណាមតោ បដ្ឋាយ វត្តិន្ទរំ
ឯវំ និច្ចសមាហិតការហេតុកានំ ពុទ្ធកុណានំ ឧបរិ អញ្ជេបិ ពុទ្ធត្ថសាធកា,
“អយំ ពុទ្ធា” តិ ពុទ្ធកាវស្ស បរេសំ វិការវនា ធម្មា កី ទុខោ អត្ថីតិ យោជនា។

អនិមិសេហិតិ ធម្មបីតិវិច្ឆារវេសេន បសាទិកសិតនិច្ចលតាយ
និមេសរហិតេហិ។ វតនចង្គមេតិ នេវតាហិ មាបិតេ វតនមយចង្គមេ។
វតនភូតានំ សត្តន្តំ បករណានំ តត្ថ ច អនន្តនយស្ស ធម្មវតនស្ស សម្មសនេន
តំ ហំនំ វតនយវចេតិយំ នាម ជាតន្តិបិ វេទន្តិ។ ឯវន្តិ វក្ខមាណាការេន។
ធឮត្តណានំ វស្មីនំ ទន្តេហិ និក្ខមនតោ ធម្មន្តនាគកុលំ វិយាតិ និទស្សនំ វុត្ថំ។

ហេដ្ឋា លោហចាសាធម្មមាលោកី នវត្ថុមកស្ស សព្វបឋមស្ស
លោហចាសាធម្មស្ស ហេដ្ឋា លោហចាសាធម្មមាលោក។ ខន្ធកដ្ឋកថាយំ
(មហាវ. អដ្ឋ. ៥) បន តត្ថ “ភណ្ណាការកត្តប្បមាលា”ន្តិ វុត្ថំ។

បច្ចុគ្គតិ អភិនវេ។ បច្ចេកំ មហាគ្យតាយ បច្ចុគ្គតិ កេចិ, តំ ន សុន្ទរំ។ ន
ហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ មហាគ្យំ បដិគ្គណ្ឌន្តិ បរិកុញ្ញន្តិ វា។ បិណ្ឌចាតន្តិ ឯត្ថ មន្តញ្ច
មធុបិណ្ឌិកញ្ច សន្ធាយ វេទតិ។ អយំ វិតក្កោតិ - “កស្ស នុ ខោ អហំ បឋមំ ធម្មំ
ទេសេយ្យ”ន្តិ អយំ បរិវិតក្កោ។

បណ្ឌិត្យោនាតិ សមាបត្តិបដិលាភសំសិទ្ធន អធិគមពាហុសច្ចសង្ខាតេន
បណ្ឌិតភាវេន។ វេយ្យត្តិយេនាតិ សមាបត្តិបដិលាភបច្ចយេន
ចារិហារិយបញ្ញាសង្ខាតេន ព្យត្តភាវេន។ មេធាវីតិ
តិហេតុកបដិសន្ធិបញ្ញាសង្ខាតាយ តំតំសតិកត្តព្ពតាបញ្ញាសង្ខាតាយ ច
មេធាយ សមន្មាគតោតិ វេស្សេត្ត អត្ថោ ទដ្ឋញ្ចោ។ មហាជានិយោតិ
មហាបរិហានិកោ។ អាគមនចាទាបិ នត្ថិតិ សំ បឋមំ វត្ថុពុំ, អថាហំ តត្ថ
គច្ឆេយ្យំ, គន្ធា ទេសិយមានំ ធម្មម្បិស្ស សោតុំ សោតបសាទាបិ នត្ថិតិ
យោជនា។ កី បន ភគវតា អត្ថនោ ពុទ្ធានុភាវេន តេ ធម្មំ ញាបេតុំ ន សក្កាតិ?
អាម, ន សក្កា។ ន ហិ បរតោ យោសំ អន្តរេន សាវកានំ ធម្មាភិសមយោ
សម្ភវតិ, អញ្ញថា សត្វបច្ចយរហិតស្សបិ ធម្មាភិសមយេន ភវិតពុំ, ន ច តំ
អត្ថិ។ វុត្ថញ្ចោតំ - “ទ្វេមេ, ភិក្ខុវេ, បច្ចយា សម្មាទិដ្ឋិយា ឧប្បាទាយ បរតោ ច
យោសោ អដ្ឋត្តញ្ច យោនិសោមនសិកាវោ”តិ (អ. និ. ២.១២៧)។ ចាឡិយំ
រាមស្សេវ សមាបត្តិលាភិតា អាគតា, ន ឧទកស្ស, តំ តស្ស ពោធិសត្តេន
សមាគតកាលវសេន វុត្ថំ។ សោ ហិ បុព្វេបិ តត្ថ យុត្តប្បយុត្តោ វិហារន្តោ
មហាបុរិសេន ទិប្បញ្ញេវ សមាបត្តិនំ និព្ពត្តិតការំ សុត្វា សំវេគជាតោ

មហាសត្ត តតោ និព្វិដ្ឋ បក្កន្តេ យដេន្តោ វាយមន្តោ នចិរស្សេវ អដ្ឋ
សមាបត្តិយោ និព្វត្តសិ។ តេន វុត្ថំ “នេវសញ្ញាណសញ្ញាយតនេ និព្វត្តាតិ
អន្ទសា”តិ។ ឯតេ អដ្ឋ ព្រាហ្មណាតិ សម្ពន្ធា។ ធម្មត្ថំវាតិ ធម្មត្ថំវិទុនោ។ មន្តន្តិ
មន្តបទំ។ “និដ្ឋាយិត្វា”តិ វេទនសេសោ, មន្តត្វាតិ អត្តោ។ វិយាករិស្វតិ
កថេសុំ។

យថាមន្តបទន្តិ លក្ខណមន្តសម្ពាតវេទវេទនានុវបំ។ គតាតិ បដិបន្នា។
“ទ្វេវ គតិយោ ភវន្តិ អនញ្ញា”តិ (ធិ. និ. ២.៣៣; ៣.១៩៩-២០០; ម. និ. ២.៣៨៤,
៣៩៨) វុត្ថនិយាមេន និច្ឆិនិតុំ អសក្កោន្តា ព្រាហ្មណា វុត្ថមេវ បដិបន្តិសុ, ន
មហាបុរិសស្ស ពុទ្ធការវប្បត្តិ បច្ឆាសីសីសុ។ ឥមេ បន កោណ្ឌាញ្ញាធម្មោ បញ្ច
“ឯកំសតោ ពុទ្ធា ភវិស្សតី”តិ ជាតនិច្ឆយត្តា មន្តបទំ អតិក្កន្តា។ បុណ្ណាបត្តន្តិ
តុដ្ឋិនានំ។ និព្វិតក្កាតិ និព្វិតកប្បា, ន ទ្វេជា តក្កា។

វប្បកាលេតិ វេទនកាលេ។ វេទនត្ថំ ពីជានិ នីហរណាន្តេន តត្ថ អគ្គំ
គហេត្វា ទានំ ពិជគ្គទានំ នាម។ លាយនគ្គាធិសុបិ ឯសេវ នយោ។ ធម្មាជលស្ស
នាតិបរិណាតកាលេ បុព្វកកាលេ។ លាយនេតិ សស្សលាយនេ។ យថា លូនំ
ហត្ថកំ កត្វា វេណីវសេន ពន្ធនំ វេណីករណំ។ វេណីយោ បន
បុរិសការវសេន ពន្ធនំ កលាចោ។ ខលេ កលាចានំ ឋេបនទិវសេ អគ្គំ គហេត្វា
ទានំ ខលគ្គំ។ មទ្ធិត្វា វិហីនំ វាសិករណទិវសេ អគ្គំ គហេត្វា ទានំ ភណ្ឌគ្គំ។
កោដ្ឋាការេ ធម្មាស្ស បក្ខិបនទិវសេ ទានំ កោដ្ឋគ្គំ។ ឧទ្ទិវត្វាតិ ខលតោ
ធម្មាស្ស ឧទ្ទិវត្វា។ នវន្តំ អគ្គទានានំ ទិន្នត្វាតិ ឥទំ តស្ស វត្ថញ្ញំ អគ្គការត្ថាយ
កតាភិនិហារានុវបំ បវត្តិតសាវកចារមិយា ចិណ្ឌាន្តេ បវត្តិតត្វា វុត្ថំ។
តិណ្ឌាម្បិ ហិ ពោធិសត្តានំ តំតំចារមិយា សិខាប្បត្តកាលេ បវត្តិតំ បុញ្ញំ
អបុញ្ញំ វា គរុតរិចាកមេវ ហោតិ, ធម្មស្ស ច សព្វបឋមំ សន្និកិរិយាយ វិទា

ក៏បំរើត្រូវឆ្ងល់ អគ្គការសិទ្ធិទី១ ពហុការព្រា ៩មេ បញ្ជាវគ្គិយាទី ៩ទំ បន
ឧបការពារសុវណ្ណមត្តកមេ បរិច្ចេយ្យសេន អាណាវុទកានុស្សរណំ វិយ។

២៨៥. វិវេតិ មជ្ឈេ។ តេនាហ “តិគាវុតន្តរេ ឋានេ” តិ។ អយោជិយមាណ
ឧបយោកវចនំ ន ចាបុណាទិ សាមិវចនស្ស បសន្នេ អន្តរា-សន្តយោគេន
ឧបយោកវចនស្ស ឥន្ទ្រិតត្តា។ តេនាហ “អន្តរាសន្តេន បន យុត្តត្តា
ឧបយោកវចនំ កត” តិ។

សព្វំតេក្ខមកធម្មំ អភិកវិត្វា បរិញ្ញាភិសមយវសេន អតិក្ខមិត្វា។
ចតុក្ខមកធម្មំ អនវសេសំ ព្រោយ្យំ សព្វសោ ព្រោយ្យវរណស្ស បហ័នត្តា
សព្វញ្ញតញ្ញាលោន អវេទី។ វជ្ជនទុស្សនមុយ្ហនាទិនា កិលេសេន។
អប្បហាតព្វម្បិ កុសលាព្យាកតំ តប្បជិត្តកិលេសមថនេន បហ័នត្តា ន
ហោតីតិ អាហ “សព្វំតេក្ខមកធម្មំ ជហិត្វា បិតោ” តិ។ អារម្មណតោតិ
អារម្មណករណវសេន។

កិញ្ញាបិ លោកិយធម្មានម្បិ យាទិសោ លោកនាថស្ស អធិគមោ, ន
តាទិសោ អធិគមោ បរុបទេសោ អត្ថិ, លោកុត្តរធម្មេ បនស្ស លេសោបិ នត្ថិតិ
អាហ “លោកុត្តរធម្មេ មយ្ហំ អាចរិយោ នាម នត្ថិ” តិ។ បដិភាគបុគ្គលោតិ
សីលាទីហិ គុណោហិ បដិវិជិត្តតោ បុគ្គលោ។ សហេតុនាទិ សហធម្មេន
សចាជីហិរកតាយ។ នយេនាទិ អភិជាននតាទិវិជិនា។ ចត្តារិ សច្ចានីតិ ៩ទំ
តត្ថិនិមុត្តស្ស ព្រោយ្យស្ស អភាវតោ វុត្ថំ។ សយំ ពុទ្ធាទិ សយមេវ
សយម្ពញ្ញាលោន ពុទ្ធា។ វិគតបរិឡាហតាយ សីតិក្ខតោ។ តតោ ឯវ និព្ពតោ។
អាហព្វន្តិ អាហនិស្សាមិ។ វេនេយ្យានំ អមតាធិគមាយ ឧក្សេសនាទី កត្វា
សត្តុ ធម្មទេសនា អមតទុន្ទភីតិ វុត្តា។

អនន្តព្រាណោ ជិតកិលេសោតិ អនន្តជិនោ។ ឯវម្មិ នាម កវេយ្យាតិ
ឯវិវិដេ នាម រូបរតនេ ឡឱសេន ព្រាណេន ភវិតព្ពន្ធិ អធិប្បាយោ។ អយំ ហិស្ស
បព្ពជ្ជាយ បច្ចយោ ជាតោ, កតាធិកាពោ ចេស។ តថា ហិ ភគវា តេន
សមាគមត្ថំ បទសាវ តំ មគ្គំ បដិបដ្ឋិ។

កោដ្ឋាសសម្បជ្ជាតិ អង្គបច្ចុដ្ឋសដ្ឋាតអវយវសម្បជ្ជា។ អដ្ឋយតីតិ អដ្ឋោ
ហោតិ, ទោមនស្សំ អាបដ្ឋតីតិ អត្ថោ។

អវិហំ ឧបបន្នាសេតិ អវិហោសុ និព្ពត្តា។ វិមុត្តាតិ អគ្គជលវិមុត្តិយាវិមុត្តា។
តេ ហិត្វា មាណុសំ ទេហំ, ទិព្ពយោគំ ឧបជ្ឈុត្តិ តេ ឧបកា ធម្មោ មាណុសំ
អត្តការំ ជហិត្វា ឱរម្ពាគិយសំយោជនប្បហានេន អវិហោសុ និព្ពត្តមត្តារ
អគ្គមគ្គាធិកមេន ទិព្ពយោគំ ឧទ្ធម្ពាគិយសំយោជនំ សមតិក្កមីសុ។

២៨៦. សណ្ឋាបេសុន្តិ “នេវ អភិវាទេតព្ពោ”តិអាទិនា (មហាវ. ១២) សណ្ឋំ
កិរិយាការំ អកំសុ។ តេនាហ “កតិកំ អកំសុ”តិ។ បធានតោតិ បុព្វេ
អនុដ្ឋិតទុក្ខរចរណតោ។ បភាវិតន្តិ វាចាសមុជ្ជានំ, វចីនិច្ឆារណាន្តិ អត្ថោ។
“អយំ ន កិញ្ចិវិសេសំ អធិគមិស្សតី”តិ អនុក្កណ្ឌានត្ថំ។ “មយំ យត្ថ កត្តចិ
គមិស្សមា”តិ មាវិតក្កយិត្ត។ ឱភាសោតិ វិបស្សនោភាសោ។ និមិត្តន្តិ
កម្មជ្ជាននិមិត្តំ។ ឯកបទេនេវាតិ ឯកវចនេនេវ។ “អនេន បុព្វេបិ ន កិញ្ចិ មិច្ឆា
វុត្តបុព្វ”ន្តិ សតី លភិត្វា។ យថាភូតវាទីតិ ឧប្បន្នការវា។

អន្តោវិហារេយេវ អហោសិ ធម្មារក្កមាពោវិយ តេហិ ភិក្ខុហិ បរិហារិតោ។
មលេតិ សំកិលេសេ។ គាមតោ ភិក្ខុហិ នីហជំ ឧបនីតំ ភត្ថំ ឯតស្សាតិ
នីហជកត្តោ, តេន នីហជកត្តេន ភគវតោ។ ឯត្ថកំ កថាមគ្គន្តិ - “ទ្វេមា, ភិក្ខុវេ,
បរិយេសនា”តិ អារភិត្វា យាវ - “នត្ថិ ទានិ បុណ្ណវោ”តិ បទំ, ឯត្ថកំ

នេសនាមគ្គំ។ កាមព្យោត្ត - “តុម្ពេចិ មមព្យោវ បញ្ចវគ្គិយានព្វា មគ្គំ អារុទ្ធា, អរិយបរិយេសនា តុម្ពាភំ បរិយេសនា” តិ អដ្ឋកថាវចនំ។ តេន បន - “សោ ខោ អហំ, ភិក្ខុវេ, អត្តនា ជាតិធម្មោ សមាធនា... បេ... អសំកិលិដ្ឋំ អនុត្តរំ យោគក្ខេមំ និព្វានំ អជ្ឈគមន្តិ, អថ ខោ, ភិក្ខុវេ, បញ្ចវគ្គិយា ភិក្ខុ មយា ឯវំ ឡីវទិយមាធនា... បេ... អនុត្តរំ យោគក្ខេមំ និព្វានំ អជ្ឈគមន្តិ... បេ... នត្ថិ ទានិ បុណព្វវោ” តិ ឥមស្សេវ សុត្តបទស្ស អត្តោវិភាវិតោតិ កត្វា វុត្ថំ “ភគវា យំ បុព្វេ អវច តុម្ពេចិ មមព្យោវ បញ្ចវគ្គិយានព្វា មគ្គំ អារុទ្ធា, អរិយបរិយេសនា តុម្ពាភំ បរិយេសនា តិ។ ឥមំ ឯកមេវ អនុសន្និ ទស្សន្តោ អាហរី” តិ។

២៨៧. អនកាវិយានម្បីតិ បព្វជិតានម្បី។ បញ្ចកាមគុណាវសេន អនិយបរិយេសនា ហោតិ គធិតាធិការេន បរិភុញ្ញនតោ។ មិច្ឆាជីវេវសេនបិ អនិយបរិយេសនា ហោតិ តិ តតោវិសេសនត្ថំ “បញ្ចកាមគុណាវសេនា” តិ វុត្ថំ សច្ចន្តរាគបរិភោគស្ស អធិប្បេតត្តា។ ឥទានិ ចតុសុ បច្ចយេសុ កាមគុណា និទ្ធាវេតុំ “តត្ថា” តិ អាទិ វុត្ថំ។ បរិភោគរសោតិ បរិភោគបច្ចយបីតិ សោមនស្សំ។ អយំ បន រសសមាទតាវសេន គហណំ ឧទាទាយ “រសោ” តិ វុត្ថោ, ន សភាវតោ។ សភាវេន គហណំ ឧទាទាយ បីតិ សោមនស្សំ ធម្មារម្មណំ សិយា, ន រសារម្មណំ។ អប្បច្ចវេក្ខណាបរិភោគោតិ បច្ចវេក្ខណាវហិតោ បរិភោគោ, ឥទមត្ថិតំ អនិស្សាយ គធិតាធិការេន បរិភោគោតិ អត្តោ។ គធិតាតិ តណ្ហាយ ពទ្ធា។ មុច្ឆិតាតិ មុច្ឆំ មោហំ បមាទំ អាបន្នា។ អដ្ឋោតាធិតិ អធិធិតាធិតិ, តំ តំ អារម្មណំ អនុបរិសិទ្ធា បិតា។ អាទិនំ អបស្សន្តាតិ សច្ចន្តរាគបរិភោគ ទោសំ អជានន្តា។ អបច្ចវេក្ខិតបរិភោគហេតុអាទិនំ និស្សរតិ អតិក្កមតិ ឯតេនាតិ និស្សរណំ, បច្ចវេក្ខណាញាណំ។

ចាសរាសីន្ត ចាសសមុទាយំ។ លុទ្ធកោ ហិ ចាសំ ឡឺឆ្នោ ន ឯកំយេវ, ន ច
ឯកស្សីយេវ ហិ នេ ឡឺឆ្នោតិ, អថ ខោ តំតំមិគានំ អាគមនមគ្គំ សល្លក្ខេត្វា តត្ថ
តត្ថ ឡឺឆ្នោ ពហុយេវ ឡឺឆ្នោតិ, តស្មា តេ ចិត្តេន ឯកតោ គហេត្វា
“ចាសរាសី” តិ វុត្ថំ។ វាគុរស្ស វា ចាសបទេសានំ ពហុការតោ “ចាសរាសី” តិ
វុត្ថំ។

ចាសរាសីសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

៧. ចូឡបាតិបទោបមសុត្តវណ្ណនា

២៨៨. សេតបរិវារោតិ សេតបដិច្ចនោ, សេតវណ្ណាលង្ការោតិ អត្ថោ។ បុព្វេ
បន “សេតាលង្ការា” តិ អស្សាលង្ការោ គហិតោ, ឥធ
ចក្កបញ្ជរកុត្តរាទិវជារយវេសុ កាតត្តាលង្ការោ។ ឯវំ វុត្ថេនាតិ ឯវំ “សេតាយ
សុទ” តិ អាទិនា បការេន សំយុត្តមហារវគ្គេ (សំ. និ. ៥.៤) វុត្ថេន។ នាតិមហា
យុទ្ធមណ្ឌលេ សញ្ញាសុខត្ថំ។ យោធា សារជីតិ ទិដ្ឋំ, បហរណនាយកេន សទ្ធិ
តិណ្ណំ វា។

នគរំ បទក្ខិណំ ករោតិ នគរសោភនត្ថំ។ ឥទំ កិរ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស
ជាណុស្សោណិដ្ឋានន្តរំ ជាតិសិទ្ធិំ បរម្បរាគតំ ចារិត្តំ។ តេនាហ “ឥតោ
ឯត្ថកេហិ ទិវសេហិ” តិ អាទិ។ ចារិត្តវសេន នគរវាសិនោបិ តថា តថា
បដិបទ្គន្តិ។ បុញ្ញវាទិមជ្ឈលកថនេ និយុត្តា មាជ្ឈលិកា។ សុវត្ថិបត្តនាយ
សោវត្ថិកា។ អាទិ-សទ្ធន វន្តិអាទិនំ សង្គហោ។ យសសិរិសម្បត្តិយាតិ
យសសម្បត្តិយា សិរិសម្បត្តិយា ច, បរិវារសម្បត្តិយា ចេវ
វិភវសោភាសម្បត្តិយា ចាតិ អត្ថោ។

នគរភិមុខា ចាយាសិ អត្ថនោ ភិក្ខុចារវេលាយ។ បណ្ឌិតោ មញ្ញេតិ ឯត្ថ
មញ្ញេតិ ឥទំ “មញ្ញេតិ” តិ ឥមិនា សមាទត្ថំ និចាតបទំ។ តស្ស ឥតិ-សទ្ធិំ អាណេត្វា
អត្ថំ ទស្សន្តោ “បណ្ឌិតោ មញ្ញេតិ” តិ អាហា។ អនុមតិបុច្ឆាវសេន ចេតំ វុត្ថំ។
តេនេវាហ “ឧទាហុ នោ” តិ។ “តំ កី មញ្ញេតិ កវំ វច្ឆាយនោ សមណាស្ស
គោតមស្ស បញ្ញាវេយ្យត្តិយ” ត្ថិ ហិ វុត្ថមេវត្ថំ បុន គណ្ណោ “បណ្ឌិតោ
មញ្ញេតិ” តិ អាហា។ តស្មា វុត្ថំ “កវំ វច្ឆាយនោ, សមណំ គោតមំ បណ្ឌិតោ តិ
មញ្ញេតិ, ឧទាហុ នោ” តិ, យថា តេ ខមេយ្យ, តថា នំ កថេហិតិ អធិប្បាយោ។

អហំ កោ នាម, មម អវិសយោ ឯសោតិ ទស្សេតិ។ កោ ចាតិ
ហេតុនិស្សក្កេ បច្ចត្តវចនត្ថិ អាហា “កុតោ ចា” តិ។ តថា ចាហា “កេន
ការណេន ជាតិស្សមី” តិ, យេន ការណេន សមណាស្ស គោតមស្ស
បញ្ញាវេយ្យត្តិយំ ជានេយ្យំ, តំ ការណំ មយិ នត្ថិតិ អធិប្បាយោ។ ពុទ្ធាយេវ
ភវេយ្យ, អពុទ្ធស្ស សព្វថា ពុទ្ធហោណានុការំ ជាតិតុំ ន សក្កាតិ។ វុត្ថញ្ញេតំ -
“អប្បមត្តកំ ខោ បនេតំ, ភិក្ខុវេ, ឱវមត្តកំ សីលមត្តកំ, យេន បុប្ផនោ
តថាគតស្ស វណ្ណំ វទមា នោ វទេយ្យ (ធី. និ. ១.៧), អត្ថិ, ភិក្ខុវេ, អញ្ជោវ ធម្មា
គម្ពីរា ទុទ្ធសា ទុវុពោធា ... បេ... យេហិ តថាគតស្ស យថាភុច្ឆំ វណ្ណំ សម្មា
វទមា នោ វទេយ្យ” តិ (ធី. និ. ១.២៨) ច។ ឯត្ថាតិ “សោបិ នូនស្ស តាទិសោវា” តិ
ឯតស្មី បទេ។ បសត្ថ បសត្ថោតិ បសត្ថេហិ អត្ថនោ គុណោហោវ សោ បសត្ថោ,
ន តស្ស កិត្តិនា, បសំសាសកាវេនេវ ចាសំសោតិ អត្ថោ។ តេនាហ
“សត្តុគុណាន” ត្ថិអាទិ។ មណីវតនត្ថិ ចក្កវត្ថិនោ មណីវតនំ។ សនេវកេ លោកេ
ចាសំសានម្បិ ចាសំសោតិ ទស្សេតុំ “បសត្ថេហិ វា” តិ ទុតិយវិកេប្បា
គហិតោ។

អរណីយតោ អត្តោ, សោ ឯវ វសតីតិ វសោតិ អត្តវសោ, តស្ស តស្ស
បយោគស្ស អាទិសំសក្ខតំ ជលន្តិ អាហា “អត្តវសន្តិ អត្តានិសំស”ន្តិ។ អត្តោ វា
វុត្តលក្ខណោ វសោ ឯតស្សាតិ អត្តវសោ, ការណំ។ ឆាគវនវាសិកោតិ
ហត្ថិឆាគានំវិចរណាវនេ តេសំ គហណាត្ថំ វសនកោ។ អនុគ្គហិតសិប្បោតិ
អសិក្ខិតហត្ថិសិប្បោ អាយតវិត្តតស្ស បទមត្តស្ស ទស្សនេន “មហា វត, កោ
ឆាគោ”តិ និដ្ឋាគមនតោ។ បរតោ បន ភគវតា វុត្តជ្ជានេ។ ឧគ្គហិតសិប្បោ
បុរិសោ ឆាគវនិកោតិ អាគតោ អាយតវិត្តតស្ស បទស្ស ឧច្ចស្ស ច
និសេវិតស្ស ព្យាភិចារការំ ព្យាត្វា តត្ថកេន និដ្ឋំ អគន្ធា មហាហត្ថិ ទិស្វាវ
និដ្ឋាគមនតោ។ ញាណំ បដ្ឋតិ ឯត្តាតិ ញាណាបទានិ, ខត្តិយបណ្ឌិតាទីនំ
ធម្មវិនយេ វិនិតត្តា វិនយេហិ អធិគតជ្ឈនាទីនិ។ តានិ ហិ
តថាគតគន្ធហត្ថិនោ ទេសនាញាណេន អក្កន្តជ្ជនាទីនិ។ ចត្តាវីតិ បន
វិនេយ្យានំ ឥធ ខត្តិយបណ្ឌិតាទីវសេន ចតុត្ថិជានំយេវ គហិតត្តា។

២៨៩. បុគ្គលេសុ បញ្ញាយ ច និបុណតា បណ្ឌិតសមញ្ញា និបុណត្ថស្ស
ទស្សនសមត្ថតាវសេនេវាតិ អាហា “សុខុមអត្តន្តរបដិវិជ្ឈនសមត្ថោ”តិ។ កត-
សន្តោ ឥធ និប្បន្នបរិយាយោ។ បរេ បវនន្តិ ឯត្ថ, ឯតេនាតិ បរហ្មវាទោ,
បរសមយោ។ បរេហិ បវននំ បរហ្មវាទោ, វិគ្គាហិកកថាយ បរវាទមទ្ធនំ។
តទុកយម្បិ ឯកតោ កត្វា ចាឡិយំ វុត្តន្តិ អាហា “វិញ្ញាតបរហ្មវាទេ ចេវ បរេហិ
សទ្ធិ កតវាទបរិចយេ ចា”តិ, បរសមយេសុ បរវាទមទ្ធនេសុ ច និប្បន្នេតិ
អត្តោ។ វាលវេធិរូបេតិ វាលវេធិបតិរូបេ។ តេនាហា
“វាលវេធិធនុគ្គហសទិសេ”តិ។ វាលន្តិ អនេកជា ភិទ្ធស្ស វាលស្ស អំសុសម្ពាតំ
វាលំ។ ភិទ្ធន្តាវិយាតិ យជាទី សវិគ្គហំ មុគ្គរាទិនា ភិទ្ធន្តាវិយ, ទិដ្ឋិគតានិ
ឯកំសតោ ភិទ្ធន្តាតិ អធិប្បាយោ។ “អត្ថំ គុយ្ហំ បដិច្ចន្តំ កត្វា បុច្ឆិស្សាមា”តិ
សម្ពាតំ បទបញ្ចំ បុច្ឆន្តិទិ ទស្សេតុំ “ទុបទម្បិ”តិអាទិ វុត្តំ។ វនន្តិ ឯតេនាតិ វាទោ,

នោសោ។ បុច្ឆិយតីតិ បញ្ចោ, អត្តោ។ បុច្ឆតិ ឯតេនាតិ បញ្ចោ, សន្តោ។ តទុកយំ
ឯកតោ គហេត្វា អាហា “ឯវុបេ បញ្ចោ” តិអាទិ។ “ឯវំ បុច្ឆយ្យ, ឯវំ
វិស្សន្ទេយ្យ” តិ ច បុច្ឆាវិស្សន្ទេនាទំ សិខាវគមនំ ទស្សេតិ។ សេយ្យេតិ ឧត្តមោ,
បរមោ លាភោតិ អធិប្បាយោ។

ឯវំ អត្តនោ វាទិវិធមនកយេនបិ បរេ ភកវន្តំ បញ្ចំ បុច្ឆិតំ នវិសហន្តិតិ វត្វា
តនាទិ វាទិវិធមនេនវិនាបិ នវិសហន្តិ ឯវាតិ ទស្សេតុំ “អបិចា” តិអាទិ អារទ្ធា។
ចិត្តំ បសីទតិ បរេ អត្តនោ អត្តភាវម្បិ វិស្សត្តំ និយ្យទេតុ កាមា ហោន្តិ
ឱធិសកមេត្តាជរណាសទិសត្តា តស្ស មេត្តាយនស្ស។ ទស្សនសម្បជ្ជាតិ
ទដ្ឋព្ពតាយ សម្បជ្ជា ទស្សនានុត្តរិយភាវតោ, អតិរិយ ទស្សនីយាតិ អត្តោ។

សរណាគមនវសេន សាវកាតិ លោកិយសរណាគមនេន សាវកា,
លោកុត្តរសរណាគមនេន បន សាវកត្តំ បរតោ អាគមិស្សតិ, តព្វា
បព្ពជិតវសេន វុច្ឆតិ, ឥធ គហជ្ឈវសេន, ឧកយត្ថាបិ សរណាគមនេន សាវកត្តំ
វេទិតព្ពំ។ តេ ហិ បរលោកវជ្ជកយទស្សវិនោ កុលបុត្តា, អាចារកុលបុត្តាបិ
តាទិសា ភវន្តិ។ ថោកេនាតិ ឥមិនា “មនំ អនស្សមា” តិ បទស្សត្តំ វេទិតិ។

២៩០. ឧទាហរិយតិ ឧព្ពេគបីតិវសេនាតិ, តថា វា ឧទាហរណំ ឧទានំ។
តេនាហា “ឧទាហារំ ឧទាហរិ” តិ។ អស្ស ធម្មស្សាតិ អស្ស
បដិបត្តិសទ្ធម្មបុព្ពកស្ស បដិវេធសទ្ធម្មស្ស។ សោតិ ហត្ថិបទោបមោ
ហត្ថិបទោបមភាវេន វុច្ឆមាទោ ធម្មោ។ ឯត្តាវតាតិ ឯត្តកេន បរិព្ពាជកេន
វុត្តកថាមគ្គមត្តេន។ កាមំ តេន វុត្តកថាមគ្គេនបិ ហត្ថិបទោបមភាវេន
វុច្ឆមាទោ ធម្មោ បរិបុណ្ណាវ អរហត្តំ ចាបេត្វា បវេទិតត្តា, សោ ច ខោ
សន្នេបតោ, នវិត្តាវតោតិ អាហា “ន ឯត្តាវតាវិត្តាវេន បរិបូរោ ហោតី” តិ។

យទិ យថាវិត្តារេន ហត្ថិបទោបមោ បរិបូរោ ហោតិ, តថា ទេសនា អារទ្ធា, អថ
កស្មា កុសលោតិ ន វុត្តោតិ ចោទនា។

២៩០. អាយាមតោបីតិ បិ-សន្នេន ឧព្ពេជនបិ វស្សាតិ ធស្សេតិ។ និចកាយា
ហិ តា ហោន្តិ។ ឧទ្ធាតិ ឧច្ចកា។ និសេវនំ, និសេវតិ ឯត្តាតិ វា និសេវិតំ។
និសេវនព្ពេត្ត កណ្ណាយិតិវិនោទនត្ថំ យំសនំ។ តេនាហា “ឧទ្ធច្យទេសេ
យំសិតដ្ឋាន”ន្តិ។ ឧទ្ធាតិ អនិចា, ឧព្ពេជវន្តិយោតិ អត្ថោ។ កាឡាវិកាតិ
វិវឡទន្តា, វិសង្កតទន្តាតិ អត្ថោ។ តេនាហា “ទន្តាន”ន្តិអាទិ។ កឡាវតាយាតិ
វិវឡតាយ។ អារញ្ញិតានិចិ វញ្ញិតានិ, វិលិទិតានិចិ អត្ថោ។ កណ្ណេវតាយាតិ
កុដុមលសណ្ណានតាយ។ អយំ វាតិ ឯត្ត វា-សន្នេ សំសយិតនិច្ឆយត្ថោ យថា
អញ្ញត្ថាបិ “អយំ វា ឥមេសំ សមណាព្រាហ្មណានំ សព្វពាលោ
សព្វមូឡោ”តិអាទិសុ (ជី. និ. ១.១៨១)។

នាគវនំវិយាតិ មហាហត្ថិនោ វាមនិកាទីនព្វោ បទទស្សនដ្ឋានភូតំ
នាគវនំវិយ។ អាទិតោ បដ្ឋាយ យាវ នីវរណាប្បហានា ធម្មទេសនា
តថាគតស្ស ពាហិរបរិព្ពាជកាទីនព្វោ បទទស្សនការតោ។ អាទិតោ
បដ្ឋាយាតិ ច “តំ សុណាហិ”តិ បទតោ បដ្ឋាយ។ កុសលោ នាគវនិកោវិយ
យោការចរោ បរិយេសនវសេន បមាណគ្គហណាតោ។ មត្តកេ ឋត្វាតិ ឥមស្ស
សុត្តស្ស បរិយោសានេ ឋត្វា។ ឥមស្មិម្បិ ហិទេតិ “ឯវមេវ ទោ
ព្រាហ្មណា”តិអាទិនា ឧបមេយ្យស្ស អត្តស្ស ឧបញ្ញាសនដ្ឋានេបិ។

ស្វាយន្តិ (ជី. និ. ដី. ១.១៩០) ឥធ-សទ្ធមត្តំ កណ្ណាតិ, ន យថាវិសេសិតត្ថំ ឥធ-
សទ្ធិ។ តថា ហិ វត្ថុតិ “កត្តចិ បទប្បរណាមត្តមេវា”តិ។ លោកំ ឧទាទាយ វុច្ចតិ
លោក-សន្នេន សមាធាធិករណាការេន វុត្តត្តា។ សេសបទទ្ធយេ បទ
សទ្ធិន្តវសន្និធានមត្តេន តំ តំ ឧទាទាយ វុត្តតា ទដ្ឋព្វា។ ឱកាសន្តិ កញ្ចិ បទេសំ

ឥន្ទសាលគុហាយ អធិប្បតត្តា។ បទបូរណមត្តមេវ ឱកាសាបទិសនស្សបិ
អសម្ពុរោ។

តថាគត-សទ្ធាទីនំ អត្តវិសេសោ មូលបរិយាយដ្ឋកថា(ម. និ. អដ្ឋ. ១.១២)
វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណានាសុ វុត្តោ ឯវ។ តថាគតស្ស សត្តនិកាយន្តោគដតាយ “ឥធម
បន សត្តលោកោ អធិប្បតោ” តិ វត្ថោ តត្ថាយំ យស្មី សត្តនិកាយេ, យស្មីញ្ច
ឱកាសេ ឧប្បជ្ឈតិ, តំ ទស្សេតុំ “សត្តលោកេ ឧប្បជ្ឈមាធាបិ ចា” តិ អាទិ វុត្តំ។
តត្ថ ឥមស្មីយេវ ចក្កវាឡេ តិ ឥមិស្សា ឯវ លោកធាតុយា។ “អដ្ឋានមេតំ,
ភិក្ខុវេ, អនវកាសោ, យំ ឯកិស្សា លោកធាតុយា ទ្វេ អរបាណ្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា
អបុព្វំ អចរិមំ ឧប្បជ្ឈយ្យ” ត្ថិ (ធិ. និ. ៣.១៦១; ម. និ. ៣.១២៩; អ. និ. ១.២៧៨; នេត្តិ.
៥៧; មិ. ប. ៥.១.១) ឯត្ថ ជាតិខេត្តក្ខតា ទសសហស្សិលោកធាតុ “ឯកិស្សា
លោកធាតុយា” តិ វុត្តោ។ ឥធម បន ឥមំយេវ លោកធាតុ សន្ធាយ “ឥមស្មីយេវ
ចក្កវាឡេ” តិ វុត្តំ។ តិស្សោ ហិ សង្កឹតិយោ អារុទ្ធូ តេ បិដកេ ពុទ្ធវចនេ
វិសយខេត្តំ អាណាខេត្តំ ជាតិខេត្តន្ត តិវិដេ ខេត្តេ ឋបេត្វា ឥមំ ចក្កវាឡំ
អញ្ញាស្មី ចក្កវាឡេ ពុទ្ធា ឧប្បជ្ឈន្តិ តិ សុត្តំ នត្ថិ, ន ឧប្បជ្ឈន្តិ តិ បន អត្ថិ។ កថំ? “ន
មេ អាចរិយោ អត្ថិ, សទិសោ មេ នវិជ្ជតិ (ម. និ. ១.២៨៥; ២.៣៤១; មហាវ. ១១;
កថា. ៤០៥; មិ. ប. ៤.៥.១១), ឯកោម្ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធា” តិ (ម. និ. ១.២៨៥; ២.៣៤១;
កថា. ៤០៥; មហាវ. ១១) ឯវ មាទីនិ ឥមិស្សា លោកធាតុយា ឋត្វា វទន្តេន
ភគវតោ - “កី បនាវុសោ, សារិបុត្ត, អត្ថេតរហិ អញ្ញោ សមណោ វា
ព្រាហ្មណោ វា ភគវតោ សមសមោ សម្ពោធិយន្តិ ឯវំ បុជ្ជាហំ, ភន្តេ, នោតិ
វទេយ្យ” ត្ថិ វត្ថោ តស្ស ការណំ ទស្សេតុំ - “អដ្ឋានមេតំ អនវកាសោ, យំ
ឯកិស្សា លោកធាតុយា ទ្វេ អរបាណ្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា” តិ ឥមំ សុត្តំ ទស្សន្តេន
ធម្មសេនាបតិនា ច ពុទ្ធានំ ឧប្បត្តិជ្ជានភូតំ ឥមំ លោកធាតុ ឋបេត្វា អញ្ញត្ថ
អនុប្បត្តិ វុត្តោ ហោតីតិ។

សុជាតាយាតិអាទិនា វុត្តសុ ចតុសុ វិកល្យសុ បឋមេវិកល្យា
ពុទ្ធភារាយ អាសន្នតរបដិបត្តិទស្សនវសេន វុត្តោ។ អាសន្នតរាយ ហិ
បដិបត្តិយំ វិគោ “ឧប្បជ្ជតី”តិ វុច្ចតិ ឧប្បាទស្ស ឯកន្តិកត្តា, បកេវ បដិបត្តិយា
មត្តកេ វិគោ។ ធុតិយោ ពុទ្ធភារាវហបព្ពជ្ជតោ បដ្ឋាយ
អាសន្នបដិបត្តិទស្សនវសេន, តតិយោ ពុទ្ធករធម្មចារិប្បវតោ បដ្ឋាយ
ពុទ្ធភារាយ បដិបត្តិទស្សនវសេន។ ន ហិ មហាសត្តានំ តុសិតករូបបត្តិតោ
បដ្ឋាយ ពោធិសម្ពាសម្ពរណំ នាម អត្ថិ។ ចតុត្តោ ពុទ្ធករធម្មសមាវម្ពតោ
បដ្ឋាយ។ ពោធិយា និយតភារាបត្តិតោ បតុតិ ហិ វិញ្ញហិ “ពុទ្ធា ឧប្បជ្ជតី”តិ
វុត្តំ សក្កា ឧប្បាទស្ស ឯកន្តិកត្តា, យថា បន “តិជ្ជន្តិ បព្ពតា, សន្តន្តិ នទិយោ”តិ
តិជ្ជនសន្តនកិរិយានំ អវិច្ឆេទមុចាទាយ វត្តមានបយោគោ, ឯវំ ឧប្បាទត្ថាយ
បដិបជ្ជនកិរិយាយ អវិច្ឆេទមុចាទាយ ចតុសុ វិកល្យសុ “ឧប្បជ្ជតិ នាមា”តិ
វុត្តំ។ សព្វបឋមំ ឧប្បន្នភាវន្តិ សព្វេហិ ឧបវិ វុច្ចមានេហិ វិសេសេហិ បឋមំ
តថាគតស្ស ឧប្បន្នតាសដ្ឋានំ អត្ថិតាវិសេសំ។

សោភគរាតិ (អ. និ. ដ៏. ២.៣.៦៤) យោ “តថាគតោ អរហ”ន្តិអាទិនា
កិត្តិតគុណោ, សោភគរា។ ឥមំ លោកន្តិ នយិទំ មហាជនស្ស សមុខាមត្តំ
លោកំ សន្ធាយ វុត្តំ, អថ ខោ អនវសេសំ បរិយាទាយាតិ ទស្សេត្តំ
“សនេវក”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តេនាហ “ឥនាទិ វត្តព្ពំ និទស្សេតី”តិ។ បជាតត្តាតិ
យថាសកំ កម្មកិលេសេហិ និព្ពត្តត្តា។ បញ្ចកាមាវចរនេវគ្គហណំ
ចារិសេសញ្ញាយេន ឥតវេសំ បទន្តវេហិ សង្កហិតត្តា។ សនេវកន្តិ ច អវយវេន
វិគ្គហោ សមុទាយោ សមាសត្តោ។ ធម្មកាមាវចរនេវគ្គហណំ
បច្ឆាសត្តិញ្ញាយេន។ តត្ថ ហិ សោជាតោ តន្តិវាសី ច។
ព្រហ្មកាយិកាទិព្រហ្មគ្គហណន្តិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។
បច្ឆតិកបច្ឆាមិត្តសមណាព្រាហ្មណគ្គហណន្តិ និទស្សនមត្តមេតំ

អបច្ចត្តិកានំ អសមីតាពាហិតចាចានញ្ច សមណាព្រាហ្មណានំ
សស្សមណាព្រាហ្មណីវចនេន គហិតត្តា។ កាមំ “សនេវក”ន្តិអាទិវិសេសនានំ
វសេន សត្តវិសយោ លោក-សន្តោតិ វិញ្ញាយតិ តុល្យយោគវិសយត្តា តេសំ,
“សលោមកោ សបក្ខកោ”តិអាទិសុ បន អតុល្យយោគេបិ អយំ សមាសោ
លព្ពតីតិ ព្យកិចារទស្សនតោ បជាគហណាន្តិ អាហា “បដាវចនេន
សត្តលោកគ្គហណា”ន្តិ។

អរូបិនោ សត្តា អត្តនោ អានេញ្ញវិហារេន វិហារន្តា “ទិព្ពន្តីតិ ទេវា”តិ ឥមំ
និព្ពចនំ លកន្តីតិ អាហា “សនេវកគ្គហណេន អរូចាវចនេវលោកោ
គហិតោ”តិ។ តេនេវាហា “អាកាសានញ្ញាយតន្ធបគានំ ទេវានំ សហព្យត”ន្តិ
(អ. និ. ៣.១១៧)។ សមារកគ្គហណេន ធកាមាវចនេវលោកោ គហិតោ តស្ស
សវិសេសំ មារស្ស វសេ វត្តនតោ។ រូបំ ព្រហ្មលោកោ គហិតោ
អរូបីព្រហ្មលោកស្ស វិសុំ គហិតត្តា។ ចតុបរិសវសេនាតិ
ខត្តិយាទិចតុបរិសវសេន។ ឥតរា បន ចតស្សោ បរិសា សមារកាទិគ្គហណេន
គហិតា ឯវាតិ។ អវសេសសព្ពសត្តលោកោ នាគកុឡាទិកេនោ។

ឯត្តាវតា ភាគសោ លោកំ គហិតោ យោជនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តេន តេន
វិសេសេន អភាគសោវ លោកំ គហិតោ យោជនំ ទស្សេតុំ “អបិចេត្តា”តិអាទិ
វុត្តំ។ តត្ថ ឧក្កជ្ជបរិច្ឆេទតោតិ ឧក្កសគភិវិជាននេន។ បញ្ចសុ ហិ គតិសុ
នេវលោកោវ សេដ្ឋោ។ តត្ថាបិ អរូបិនោ “ទូរសមុស្សរិតកិលេសទុក្ខតាយ,
សន្ធបណ័តអានេញ្ញវិហារសមដ្ឋិតាយ, អតិវិយ ដីយាយុកតាយា”តិ
ឯវាមាទិហិវិសេសេហិ អតិវិយ ឥតរេហិ ឧក្កជ្ជោ។ ព្រហ្មា មហានុភាវោតិអាទិ
ទសសហស្សិយំ មហាព្រហ្មនោ វសេន វទតិ។ “ឧក្កជ្ជបរិច្ឆេទតោ”តិ ហិ វុត្តំ។
អនុត្តរន្តិ សេដ្ឋំ នវលោកុត្តរំ។ ភាវានុក្កមោ ភាវវសេន បរេសំ

អង្គ្រាសយវសេន “សនេវក”ន្តិអាទីនំ បទានំ អនុក្កមោ។ តីហាការេហ៍តិ
នេវមារព្រហ្មសហិតតាសម្ព័ន្ធាតេហ៍ តីហ៍ បការេហ៍។ តីសុ បទេសូតិ
“សនេវក”ន្តិអាទីសុ តីសុ បទេសុ។ តេន តេនាការេនាតិ សនេវកត្តាទីនា
តេន តេន បការេន។ តេនាតុកមេវ បរិយាទិន្នន្តិ ចោរាណា បនាហូតិ
យោជនា។

អភិញ្ញាតិ យ-ការលោបេនាយំ និទ្ទេសោ, អភិជានិត្វាតិ អយមេត្ថ អត្ថោតិ
អាហា “អភិញ្ញាយ, អធិកេន ញាណេន ញាត្វា”តិ។ អនុមាណាទិបដិក្ខេចោតិ
អនុមាណឧបមាណអត្ថាបត្តិអាទិបដិក្ខេចោ ឯកប្បមាណាត្វា។ សព្ពត្ថ
អប្បដិហិតញាណាចារតាយ ហ៍ សព្ពបច្ចក្ខា ពុទ្ធា ភគវន្តោ។ អនុត្តរំ
វិវេកសុខន្តិ ជលសមាបត្តិសុខំ។ តេន វីតិមិស្សាបិ កទាចិ ភគវតោ
ធម្មទេសនា ហោតីតិ អាហា “ហ៍ត្វាបី”តិ។ ភគវា ហ៍ ធម្មំ ទេសេន្តោ យស្មី ខណោ
បរិសា សាធុការំ វា ទេតិ, យថាសុតំ វា ធម្មំ បច្ចវេក្ខតិ, តំ ខណំ បុព្វកាគេន
បរិច្ឆិន្ទិត្វា ជលសមាបត្តិ សមាបជ្ជតិ, យថាបរិច្ឆេទញោ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ
វិតជ្ជានតោ បដ្ឋាយ ធម្មំ ទេសេតិ។

ទេសកាយត្ថេន អាណាទិវិជិនា អតិសង្កំ បពោជនំ ទេសនាតិ សា
បរិយត្តិធម្មវសេន វេទិតញាតិ អាហា “ទេសនាយ តាវ ចតុប្បទិកាយបិ
គាថាយា”តិអាទិ។ សាសិតព្ពបុគ្គលគតេន យថាបរាជានិសាសិតព្ពកាវេន
អនុសាសនំ តទន្តិវិនយាទិវសេន វិនយនំ សាសនន្តិ តំ បដិបត្តិធម្មវសេន
វេទិតព្ពន្តិ អាហា “សីលសមាធិវិបស្សនា”តិអាទិ។ កុសលានន្តិ មគ្គកុសលានំ,
កុសលានន្តិ វា អនវដ្ឋានំ។ តេន ជលធម្មានម្បិ សង្កហោ សិទ្ធា ហោតិ។
អាទិកាវោ សីលទិដ្ឋនំ តម្កលកត្តា ឧត្តរិមនុស្សធម្មានំ។ តស្មី តស្មី អត្ថ
កថាវិសិទ្ធិប្បពន្ធា កាថាវសេន សុត្តវសេន ច វវត្តិតោ បរិយត្តិធម្មោ, យោ

ឥឡូវ “ទេសនា” តិ វុត្តោ។ តស្ស បន អត្តោ វិសេសេន សីលាទិ ឯវាតិ អាហា
“ភគវា ហិ ធម្មំ ទេសេន្តោ... បេ... និព្វានំ ទស្សេតិ” តិ។ តត្ថ សីលំ ទស្សេត្វាតិ
សីលគ្គហណោន សសម្ពារំ សីលំ កហិតំ។ តថា មគ្គគ្គហណោន សសម្ពារោ
មគ្គោតិ តទុកយេន អនវសេសតោ បរិយត្តិអត្ថំ បរិយាទិយតិ។ តេនាតិ
សីលាទិទស្សនេន។ អត្ថវសេន ហិ ឥធន ទេសនាយ អាទិកល្យាណាទិកាវោ
អធិប្បតោ។ កថិកសណ្ឋិតិ កថិកស្ស សណ្ឋានំ កថនវសេន សមវដ្ឋានំ។

ន សោ សាត្ថំ ទេសេតិ និយ្យានត្ថវិរបាតោ តស្ស ទេសនាយ។
ឯកព្យញ្ញនាទិយុត្តា វាតិ សិលាទិភេទេសុ ព្យញ្ញនេសុ ឯកប្បការេនេ,
ទ្វិប្បការេនេ វា ព្យញ្ញនេន យុត្តា វា ធម៌ឡភាសាវិយ។ សព្ពត្ថ និរោដ្ឋំ កត្វា
វត្ថុត្ថតាយ សព្ពនិរោដ្ឋព្យញ្ញនា វា កិរាតភាសាវិយ។ សព្ពត្ថេវ
វិស្សជ្ជនីយយុត្ថតាយ សព្ពវិស្សជ្ជព្យញ្ញនា វា យវនភាសាវិយ។ សព្ពត្ថេវ
សានុសារតាយ សព្ពនិគ្គហិតព្យញ្ញនា វា ចារសិកាទិមិលក្ខភាសាវិយ។
សព្ពាបេសា ឯកទេសព្យញ្ញនវសេនេវ បវត្តិយា អបរិបុណ្ណាព្យញ្ញនាតិ កត្វា
“អព្យញ្ញនា” តិ វុត្តោ។ អមក្ខេត្វាតិ អបលិច្ឆេត្វា អវិនាសេត្វា, អហាបេត្វាតិ វា
អត្តោ។

ភគវា យមត្ថំ ញាបេតុំ ឯកតាថម្មិ ឯកវាក្យម្មិ ទេសេតិ, តមត្ថំ តាយ
ទេសនាយ សព្ពសោ បរិបុណ្ណមេវ កត្វា ទេសេតិ, ឯវំ សព្ពត្ថាតិ អាហា
“ឯកទេសនាបិ អបរិបុណ្ណា នត្ថិ” តិ។ ឧប្បម្មនសភាវសណ្ឋិតេនាតិ
សំកិលេសបក្ខតោ វដ្តទុក្ខតោ ច ឧទ្ធវណសភាវាវដ្ឋិតេន ចិត្តេន។ តស្មាតិ
យស្មា សិក្ខាត្ថយសង្គហំ សកលំ សាសនំ ឥធន “ព្រាហ្មចរិយ” ន្តិ អធិប្បតំ,
តស្មា។ ព្រាហ្មចរិយន្តិ ឥមិនា សមាធិករណានិ សព្ពបទានិ យោជេត្វា អត្ថំ

ឧស្សេន្តា “សោ ធម្មំ ទេសេតិ... បេ... បកាសេតីតិ ឯវមេត្ត អត្តោ ទដ្ឋញ្ចា” តិ
អាហា។

ទូរសមុស្សរិតមានស្បូវ សាសនេ សម្មាបដិបត្តិ សម្ពុត្តិ, ន មាន
ជាតិកស្សតិ អាហា “និហតមានត្តា” តិ។ ឧស្សន្ទត្តាតិ ពហុលភាវតោ។
កោតាហេតុធិវត្ថុកា មទា សុប្បហេយ្យា ហោន្តិ និមិត្តស្ស អនវដ្ឋានតោ’ ន
តថា កុលវិជ្ជាមទាតិ ខត្តិយព្រាហ្មណកុលីនានំ បព្ពជិតានម្បិ ជាតិវិជ្ជា
និស្សាយ មានជប្បនំ ធុប្បជហន្តិ អាហា “យេភុយ្យេន ហិ... បេ... មាណំ
ករោន្តិ” តិ។ វិជាតិតាយាតិ និហំនជាតិតាយ។ បតិជ្ជាតុំ ន សក្កោន្តិ តិ សុវិសុទ្ធិ
កត្វា សីលំ វត្ថុតុំ ន សក្កោន្តិ។ សីលវសេន ហិ សាសនេ បតិជ្ជាតិ។ បតិជ្ជាតុន្តិ
វា សច្ចបដិវេជនេ លោកុត្តរាយ បតិជ្ជាយ បតិជ្ជាតុំ។ យេភុយ្យេន ហិ
ឧបនិស្សយសម្បជ្ជា សុជាតា ឯវ ហោន្តិ, ន ធុជ្ជាតា។

បរិសុទ្ធិន្តិ រាគាទីនំ អច្ឆន្តមេវ បហានទីបនតោ និរុបក្កិលេសតាយ
សត្តសោវិសុទ្ធិ។ សទ្ធិ បដិលភតីតិ ចោដុជ្ជនិកសទ្ធាវសេន សទ្ធិហតិ។
វិញ្ញាជាតិកានញ្ចា ធម្មសម្បត្តិគហណាបុព្វិកា សទ្ធាសិទ្ធិ
ធម្មបមាណធម្មប្បសន្នភាវតោ។ ជាយម្បតិកា វសន្តិ តិ កាមំ
“ជាយម្បតិកា” តិ វុត្តេ យរសាមិកយរសាមិនិវសេន ទិដ្ឋិយេវ គហណំ
វិញ្ញាយតិ។ យស្ស បន បុរិសស្ស អនេកា បជាបតិយោ ហោន្តិ, តត្ថ កី វត្តព្ភំ?
ឯកាយមិ តាយ វាសោ សម្ពាធាតិ ឧស្សនត្ថំ “ទេ” តិ វុត្តំ។ រាគាទីនា
សកិញ្ចនដ្ឋេន, ខេត្តវត្ថុអាទិនា សបលិពោធរដ្ឋេន។ រាគរាទីនំ
អាគមនបថតាមិ ឧប្បជ្ជនដ្ឋានតា ឯវាតិ ទេមិ វណ្ណានា ឯកត្តា, ព្យញ្ញនមេវ
នានំ។ អលគ្គនដ្ឋេនាតិ អសដ្ឋនដ្ឋេន អប្បជិតទុកាវេន។ ឯវំ
អកុសលកុសលប្បវត្តិនំ ហំនភាវេន យរវាសបព្ពជ្ជានំ សម្ពាធព្ពោកាសតំ

ធនស្បៀត្វា ឥនាទិ កុសលប្បវត្តិយា ឯវ អដ្ឋានឋានការវេន តេសំ តំ ធនស្បៀត្តុ
“អបិចា”តិអាទិ វុត្តំ។

សង្ខេបកថាតិ វិសុំ វិសុំ បទុទ្ធាវំ អកត្វា សង្ខេបតោ អត្តវណ្ណានា។ ឯកម្ម
ទិវសន្តិ ឯកទិវសមត្ថម្មិ។ អខណ្ឌំ កត្វាតិ ទុក្ខជមត្តស្សបិ អនាបជ្ឈនេន
អខណ្ឌិតំ កត្វា។ កិលេសមលេន អមលីនន្តិ តណ្ហាសំកិលេសាទិវសេន
អសំកិលីដ្ឋំ កត្វា។ បរិទហិត្វាតិ និវាសេត្វា ចេវ ចារុបិត្វា ច។ អការវាសោ
អការំ ឧត្តរបទលោបេន, តស្ស វឌ្ឍិអារហំ អការស្ស ហិតំ។ ភោគក្ខន្ធាតិ
ភោគរាសិ ភោគសមុទាយោ។ អាពន្ធនដ្ឋេនាតិ “បុត្តោ នត្តា”តិអាទិនា
បេមវសេន សបរិច្ឆេទំ សម្ពន្ធនដ្ឋេន។ “អម្ពាភមេតេ”តិ ញាយន្តិតិ ញាតិ។
បិតាមហាបិតុបុត្តាទិវសេន បរិវត្តនដ្ឋេន បរិវដ្ឋោ។

២៩២. សាមញ្ញាវាជីបិ សិក្ខា-សន្តោ សាដីវ-សទ្ធសន្និធានតោ ឧបរិ
វុច្ចមានវិសេសាបេក្ខាយ ច វិសេសនិវិដ្ឋោវ ហោតីតិ វុត្តំ “យា ភិក្ខុនំ
អធិសីលសម្ពាតា សិក្ខា”តិ។ សិក្ខិតតព្ភជ្ជេន សិក្ខា។ សហ អាដីវន្តិ ឯត្តាតិ
សាដីវោ។ សិក្ខនភាវេនាតិ សិក្ខាយ សាដីវេ ច សិក្ខនភាវេន។ សិក្ខំ
បរិបូរេន្តោតិ សីលសំវរំ បរិបូរេន្តោ។ សាដីវញ្ច អរីតិក្កមន្តោតិ - “នាមកាយោ
បទកាយោ និរុត្តិកាយោ ព្យញ្ញនកាយោ”តិ (ចារា. អដ្ឋ. ៣៩) វុត្តសិក្ខាបទំ
ភគវតោ វចនំ អរីតិក្កមន្តោ ហុត្វាតិ អត្តោ។ ឥនមេវ ច ទ្វយំ “សិក្ខន”ន្តិ វុត្តំ។
តត្ថ សាដីវានតិក្កមោ សិក្ខាចារិប្បវិយា បច្ចយោ។ តតោ ហិ យាវ មគ្គា
សិក្ខាចារិប្បវី ហោតីតិ។

បដហិត្វាតិ សមាធានវសេន បរិច្ឆេទិត្វា។ បហីនកាលតោ បដ្ឋាយ...បេ....
វិរតោវាតិ ឯតេន បហានស្ស វិរតិយា ច សមាធានកាលតំ ធនស្បៀតិ។ យទិ ឯវំ
“បហាយា”តិ កេនំ បុរិមកាលនិទ្ទេសោតិ? តថា គហេតព្ភតំ ឧទាទាយ។

ធម្មានត្តិ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នការេ អបេក្ខិតេ សហជាតានម្មិ
បច្ចយបច្ចយុប្បន្នការេន គហណំ បុរិមបច្ឆិមការេនេវ ហោតីតិ
គហណាបវត្តិអាការវសេន បច្ចយភូតេសុ ហិរោត្តប្បញ្ញាណាធិសុ
បហានកិរិយាយ បុរិមកាលវេហារោ, បច្ចយុប្បន្នាសុ ចវិរតីសុ
វិរមណកិរិយាយ អបរកាលវេហារោ ច ហោតីតិ “បហាយ បដិវិរតោ
ហោតី”តិ វុត្តំ។ បហាយាតិ វា សមាធានកាលវសេន វុត្តំ, បច្ឆា
វីតិក្កមិតត្ថវត្ថុសមាយោគវសេន បដិវិរតោតិ។ បហាយាតិ វា -

“និហន្ទាន តមោខន្ធនំ, ឧទិតោយំ ទិវាករោ;
វណ្ណាបកាយ ភាសេតិ, ឱភាសេត្វា សមុគ្គតោ”តិ ច។ (វិសុទ្ធិ, មហាដ.
២.៥៧៨) -

ឯវមាធិសុ វិយ សមាធានកាលវសេន វេទិតត្តោ។ អថ វា ចាលោ អតិចាតីយតិ
ឯតេនាតិ ចាលាភាតិចាតោ, ចាលាយាតហេតុភូតោ
អហិរិកាតោត្តប្បន្នោសមោហាវិហី សាទិកោ ចេតនាបដានោ
សំកិលេសធម្មោ, តំ សមាធានវសេន បហាយ។ តតោ...បេ... វិរតោវ ហោតីតិ
អវធារណេន តស្ស វិរតិយា កាលាធិវសេន អបរិយន្តតំ ទស្សេតិ។ យថា ហិ
អញ្ញេ សមាធិន្ទវិរតិកាបិ អនវដ្ឋិតចិត្តតាយ លាភជីវិកាធិហេតុ សមាធានំ
ភិន្នន្តេវ, ន ឯវមយំ។ អយំ បន បហីនកាលតោ បជ្ជាយ ឱវតោវិរតោតិ។
អទិន្នាធានំ បហាយាតិអាធិសុបិ ឥមិនា នយេន អត្តោ វេទិតត្តោ។

ទណ្ឌានំ ទណ្ឌានិចាតនំ ទណ្ឌោ។ មុគ្គរាទិបហារណាវិសេសោបិ ឥធន
បហារណាវិសេសោតិ អធិប្បេតោ។ តេនាហ “បេត្វា ទណ្ឌំ សព្ពម្មិ អវសេសំ
ឧបករណា”ន្តិ។ ទណ្ឌានសម្ពាទស្ស បរិហេវនស្ស បរិវដ្ឋិតភាវធិបនត្តំ
ទណ្ឌាសត្តានំ និក្ខេបវចនន្តិ អាហា “បរុបយាតត្ថាយា”តិអាធិ។

វិហឹសនភាវតោតិ វិពាជនភាវតោ។លង្គិតិ ឯត្ថ វុត្តលង្គាយ ឡើងប្បឃ្ម វុត្តន្តិ
ទដ្ឋតំ។ ន ហិ ចាបជិត្តច្ចនចាបុត្តាសវហិតំ, ចាបកយំ វា អលង្គនំ អត្ថិ។ យស្ស
វា ធម្មគរុតាយ ធម្មស្ស ច អត្តាជីនត្តា អត្តាធិបតិក្ខតា លង្គាកិច្ចការី, តស្ស
លោកាធិបតិក្ខតំ ឡើងប្ប កិច្ចការន្តិ វុត្តត្ថមេវ នត្ថិតិ “លង្គិតិ” ឥច្ឆេវ វុត្តំ។ ធម៌
មេត្តចិត្តតំ អាបន្នោតិ កស្មា វុត្តំ, ននុ ធម៌-សន្នោ “អធម៌បន្នោ” តិអាទីសុ
ករុណាយ វុត្តតិ? សច្ចមេតំ, អយំ បន ធម៌-សន្នោ អនុវត្តណាតំ អន្តោនីតំ
កត្វា បវត្តមាណោ មេត្តាយ ច ករុណាយ ច បវត្តតិ ឥតិ ឥត មេត្តាយ
បវត្តមាណោ វុត្តោ។ មិច្ឆតិ សិទ្ធិយ្ហតិ មេត្តា, សា ឯតស្ស អត្ថិតិ មេត្តំ, មេត្តំ
ចិត្តំ ឯតស្ស អត្ថិតិ មេត្តចិត្តោ, តស្ស ភាវោ មេត្តចិត្តតា, មេត្តាឥច្ឆេវ អត្តោ។

សព្វចាណាភូតហិតានុកម្មីតិ ឯតេន តស្ស វិវតិយា សត្តវសេន
អបរិយន្តតំ ទស្សេតិ។ ចាណាភូតេតិ ចាណាជាតេ។ អនុកម្មកោតិ
ករុណាយនកោ។ យស្មា បន មេត្តា ករុណាយ វិសេសបច្ចយោ ហោតិ, តស្មា
វុត្តំ “តាយ ឯវ ធម៌បន្តតាយ” តិ។ ឯវ យេហិ ធម្មហិ ចាណាតិចាតាវិវតិ
សម្បជ្ជតិ, តេហិ លង្គាមេត្តាករុណាធម្មហិ សមម្ពីភាវោ ទស្សតោ, សន្និ
ចិជ្ជវដ្តកធម្មហិតិ ទដ្ឋតំ។ ឯត្តាហា - កស្មា “ចាណាតិចាតំ បហាយា” តិ
ឯកវចននិទ្ទេសោ កតោ, ននុ និវរសេសានំ ចាណានំ អតិចាតតោវិវតិ
ឥតាធិប្បតោ? តថា ហិ វុត្តំ “សព្វចាណាភូតហិតានុកម្មីវិហារី” តិ។ តេនេវ
ហិ អដ្ឋកថាយំ “សព្វ ចាណាភូតេ ហិតេន អនុកម្មកោ” តិ
បុថុវចននិទ្ទេសោតិ? សច្ចមេតំ, ចាណាភាវសាមញ្ញវសេន បនេត្ត ចាឡិយំ
អាទិតោ ឯកវចននិទ្ទេសោ កតោ, សព្វសទ្ធសន្និដ្ឋានេន បុថុត្តំ
វិញ្ញាយមានមេវាតិ សាមញ្ញនិទ្ទេសំ អកត្វា ភេទវចនិច្ឆាវសេន ទស្សេតុ
អដ្ឋកថាយំ ពហុវចនវសេន អត្តោ វុត្តោ។ កិញ្ចាភិយ្យោ - សាមញ្ញតោ
សំវរសមាទានំ, តត្ថិសេសតោ សំវរភេទោតិ ឥមស្ស វិសេសស្ស ទស្សនត្តំ

អយំ វេទនកេនោ កតោតិ វេទិតតំ។ វិហរតីតិ វុត្តប្បកាហេ ហុត្វា ឯកស្មី
ភិយាបថេ ឧប្បន្នំ ធុត្ថំ អញ្ញេន ភិយាបថេន វិជ្ជិន្ទិត្វា អត្តការំ ហរតិ
បវត្តេតីតិ អត្តោ។ តេនាហ “ភិយតិ ចាលេតិ” តិ។

នកេវលំ កាយវចីបយោគវសេន អាធានមេវ, អថ ខោ អាកម្ព័យិស្ស
បរិច្ចត្តវត្ថុវិសយាវាតិ ទស្សេតុំ “ចិត្តេនបី” តិអាទិ វុត្តំ។ ថេនេតិ ថេយ្យំ
ករោតីតិ ថេនោ, ចោហោ សុចិត្តតេនាតិ ឯត្ថ សុចិត្តភារោ អធិការតោ
សទ្ធព្រាសន្និធានតោ ថ ថេយ្យសំកិលេសវិរមណាន្តិ អាហ “អថេនត្តាយេវ
សុចិត្តតេនា” តិ។ កាមព្យោត្ត “លង្គិ ធម្មាបន្នោ” តិអាទិ ន វុត្តំ, អធិការវសេន
បន អត្តតោ វា វុត្តមេវាតិ វេទិតតំ។ យថា ហិ លង្គាធម្មោ
ចាលោតិចាតបហានស្ស វិសេសបច្ចយោ, ឯវំ អធិដ្ឋានបហានស្សបីតិ,
តស្មា សាបិ ចាឡិ អានេត្វា វត្តញ្ញា។ ឯស នយោ ភតោ បវេសុបិ។ អថ វា
សុចិត្តតេនាតិ ឯតេន ហិ វេត្តប្បាធិហិ សមន្នាគមោ, អហិវិកាធិនព្វា បហានំ
វុត្តមេវាតិ “លង្គិ” តិអាទិ ន វុត្តន្តិ ទដ្ឋតំ។

អសេដ្ឋចរិយន្តិ អសេដ្ឋានំ ចរិយំ, អសេដ្ឋំ វា ចរិយំ។ មិដ្ឋនានំ វុត្តាការេន
សទិសក្ខតានំ អយន្តិ មិដ្ឋនោ, យថាវុត្តោ ធុរាចារោ។ អាវាចារី មេដ្ឋនាតិ ឯតេន
- “ភេត ព្រាហ្មណ, ឯកច្ឆោ... ថេ... ន ហោវ ខោ មាតុកាមេន សទ្ធិ
ទ្វយំទ្វយសមាបត្តិ សមាបជ្ជតិ, អបិច ខោ មាតុកាមស្ស
ឧប្បាទនបរិមទ្ធនន្តាបនសម្ភាហានំ សាទិយតិ, សោ តទស្សនេតិ, តំ និកាមេតិ,
តេន ច វិត្តិ អាបជ្ជតី” តិអាទិនា (អ. និ. ៧.៥០) វុត្តា សត្តវិធមេដ្ឋនសំយោគាបិ
បជីវិតិ ទស្សិតាតិ ទដ្ឋតំ។

សច្ចេន សច្ចន្តិ បុរិមេន វចីសច្ចេន បច្ឆិមំ វចីសច្ចំ សន្តហតិ អសច្ចេន
អនន្តិកត្តា។ តេនាហ “យោ ហិ” តិអាទិ។ ហលិទ្ធិរាគោវិយ ន ជិវកតោ

ហោតីតិ ឯត្ថ កថាយ អនុវិជ្ជិតភាវេន ហាលិទ្ធិរាគសទិសតា វេទិតញ្ញា, ន
បុគ្គលស្ស។ ចាសាណាលេខាវិយាតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ សទ្ធា អយតិ
បវត្ថតិ ឯត្ថាតិ សទ្ធាយោ, សទ្ធាយោ ឯវ សទ្ធាយិកោ យថា “វេនយិកោ”តិ (ម.
និ. ១.២៤៦; អ. និ. ៨.១១; ចារា. ៨), សទ្ធាយ វា អយិតញ្ញោ សទ្ធាយិកោ,
សទ្ធាយោតិ អត្ថោ។ វត្ថុព្រាហ្មណ៍ អាបជ្ជតិវិសំវាទនតោតិ អធិប្បាយោ។

អនុប្បនាតាតិ (ធី. និ. ដី. ១.៩; អ. និ. ដី. ២.៤.១៩៨) អនុពលប្បនាតា,
អនុវត្តនវសេន វា បនាតា។ កស្ស បន អនុវត្តនំ បនាតញ្ញាតិ? “សហិតាន”ន្តិ
វុត្ថត្ថា សទ្ធានស្សតិ វិញ្ញាយតិ។ តេនាហ “សទ្ធានាអនុប្បនាតា”តិ។ យស្មា បន
អនុវត្តនវសេន សទ្ធានស្ស បនាតំ អាធានំ, រក្ខណំ វា ទទ្ធិករណំ ហោតិ។
តេន វុត្ថំ “ទ្វេ ជនេ សមគ្គេ ទិស្វា”តិអាទិ។ អាវមន្តិ ឯត្ថាតិ អាហមោ,
រមិតព្រាហ្មណ៍។ យស្មា បន អា-កាវេន វិជាបិ អយមត្ថោលព្រាហ្មណ៍, តស្មា វុត្ថំ
“សមគ្គរាមោតិបិ ចាឡិ, អយមេវេត្ថ អត្ថោ”តិ។

ឯត្ថាតិ -

“នេលង្គោ សេតបច្ឆាទោ, ឯកាវោ វត្ថុតី វថោ;
អនិយំ បស្ស អាយន្តំ, ទិដ្ឋសោតំ អពន្ធន”ន្តិ។ (សំ. និ. ៤.៣៤៧; ឧទា. ៦៥;
បេជកោ. ២៥; ធី. និ. ដី. ១.៩) -

ឥមិស្ស កាថាយ។ សីលញ្ញោត្ថ “នេលង្គ”ន្តិ វុត្ថំ។ តេនេវាហ - ចិត្តោ គហបតិ,
“នេលង្គន្តិ ខោ, ភន្តេ, សីលានមេតំ អធិវចន”ន្តិ (សំ. និ. ៤.៣៤៧; ធី. និ. ដី. ១.៩)។
សុកុមារាតិ អជុសតាយ មុទុកា។ បុរស្ស ឯសាតិ ឯត្ថ បុរ-សទ្ធា
តន្តិវាសីវាចកោ ទដ្ឋញ្ញោ “គាមោ អាគតោ”តិអាទិសុ (ធី. និ. ដី. ១.៩) វិយ។

តេជោវាហ “នគរវាសីន” ឆ្នាំ មនំ អប្បាយតិ វង្សតីតិ មនាថា។ តេជ វុត្តំ
“ចិត្តវុទ្ធិករា” តិ។

កាលវាទីតិអាទិ សម្មប្បលាថាបដិវរតស្ស បដិបត្តិទស្សនំ។
អត្ថសំហិតាបិ ហិ វាថា អយុត្តកាលបយោគេន អត្តាវហា ន សិយាតិ
អនត្តវិញ្ញាបនវាចំ អនុលោមេតិ, តស្មា សម្មប្បលាបំ បដហន្តេន
អកាលវាទិតា បរិហរិតញាតិ វុត្តំ “កាលវាទី” តិ។ កាលេ វទន្តេនបិ
ឧភយានត្ថសាធនតោ អភូតំ បរិវន្នេតព្ពន្ធិ អាហា “ភូតវាទី” តិ។ ភូតញា វទន្តេន
យំ ឥធលោក-បរលោក-ហិតសម្មាទកំ, តេជេ វត្ថព្ពន្ធិ ទស្សេតុំ “អត្ថវាទី” តិ
វុត្តំ។ អត្ថំ វទន្តេនបិ លោកិយធម្មសន្និស្សិតមេវ អវត្ថា
លោកុត្តរធម្មសន្និស្សិតំ កត្វា វត្ថព្ពន្ធិ ទស្សនត្ថំ “ធម្មវាទី” តិ វុត្តំ។ យថា ច
អត្តោ លោកុត្តរធម្មសន្និស្សិតោ ហោតិ, តំទស្សនត្ថំ “វិនយវាទី” តិ វុត្តំ។
បញ្ចន្ទញ្ជិ សំវរវិនយានំ, បញ្ចន្ទញ្ជា បហានវិនយានំ វសេន វុច្ឆមាធនោ អត្តោ
និព្វានាធិគមហេតុការតោ លោកុត្តរធម្មសន្និស្សិតោ ហោតីតិ។ ឯវំ
គុណវិសេសយុត្តោវ អត្តោ វុច្ឆមាធនោ ទេសនាកោសល្លេ សតិ សោភតិ,
កិច្ចករោ ច ហោតិ, ន អញ្ញាថាតិ ទស្សេតុំ “និធានវតី វាចំ ភាសិតា” តិ វុត្តំ។
ឥធានី តំ ទេសនាកោសល្លំ វិភាវេតុំ “កាលេនា” តិអាទិមាហា។ បុច្ឆាធិវសេន
ហិ ឌីតិណ្ហាវាចាវត្ថុស្មី ឯកំសាធិព្យាករណាវិភាគំ សល្លកេត្តត្វា
ឋបនាហេតុឧទាហរណំ សំសន្ននាធិ តំតំកាលានុវបំ វិភាវេន្តិយា
បរិមិតបរិច្ឆិទ្ធាយ វិបុលតរ-គម្ពីរោទារ-បរមត្ថ-វិត្តាវសន្តាហិកាយ កថាយ
ញាណាពលានុវបំ បរេ យាថាវតោ ធម្មេ បតិដ្ឋាបេន្តោ “ទេសនាកុសលោ” តិ
វុច្ឆតីតិ ឯវមេត្ត អត្ថយោជនា វេទិតញា។

២៩៣. ឯវំ បដិចាជិយា សត្ត មូលសិក្ខាបទានិវិកាវេត្វា សតិបិ
អភិជ្ឈាទិបហានត្រ័យសំវរសតិសម្មជញ្ញជាគរិយានុយោគាទិកេ
ឧត្តរទេសនាយំ វិកាវេតុំ តំ បរិហរិត្វា អាចារសីលស្សេវ វិភជនវសេន ចាឡិ
បវត្តាតិ តទត្ថំ វិវិតុំ “**ពិជគាមភូតគាមសមារម្ពា**” តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ ពិជានំ
គាមោ សមូហោ **ពិជគាមោ**។ ភូតានំ ជាតានំ និព្ពត្តានំ វុក្ខកច្ចលតាទីនំ
សមូហោ **ភូតគាមោ**។ ននុ ច វុក្ខាទយោ ចិត្តរហិតតាយ ន ជីវា, ចិត្តរហិតតា
ច បរិប្បន្នាភាវតោ ជិន្នេ វិរុហនតោ វិសទិសជាតិកភាវតោ
ចតុយោទិអបរិយាបន្នតោ ច វេទិតញ្ញា, វុឡិ បន បវាឡិ សីលាលវណានម្បិ
វិជ្ជតីតិ ន តេសំ ជីវកាវេ ការណំ, វិសយគ្គហណញ្ញ នេសំ បរិកប្បនាមត្ថំ
សុបនំវិយ ចិញ្ចាទេនំ, តថា ទោបាឡាទយោ, តត្ថ កស្មា
ពិជគាមភូតគាមសមារម្ពា បដិវរតិ ឥច្ឆិតាតិ? សមណសារុប្បតោ
តន្តិវាសិសត្តានុវក្ខណតោ ច។ តេនេវាហ - “ជីវសញ្ញានោ ហិ មោយបុរិស
មនុស្សា វុក្ខស្មិ” តិអាទិ (ចាចិ. ៨៩)។

មូលមេវ ពិជំ មូលពិជំ, មូលពិជំ ឯតស្សាតិបិ មូលពិជំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ
នយោ។ ដឡិពិជន្តិ បព្ពពិជំ។ បច្ចយន្តរសមវាយេ សទិសជលុប្បត្តិយា
វិសេសការណភាវតោ វិរុហណាសមត្ថេ សារជលេ និរុឡោ ពិជសន្នោ
តទត្ថសំសិទ្ធិយា មូលាទិសុបិ កេសុចិ បវត្តតីតិ មូលាទិតោ និវត្តនត្ថំ ឯកេន
ពិជ-សន្នេន វិសេសេត្វា វុត្ថំ “**ពិជពិជ**” តិ “រូបរូបំ (វិសុទ្ធិ. ២.៤៤៩), ធុក្ខុធុក្ខុ” តិ
(សំ. និ. ៤.៣២៧; ៥.១៦៥; នេត្តិ. ១១) ច យថា។ កស្មា បនេត្ត ពិជគាមភូតគាមំ
ឧទ្ធករិត្វា ពិជគាមោ ឯវំ និទ្ទិដ្ឋាតិ? ន ខោ បនេត្តំ ឯវំ ទដ្ឋតំ, ននុ អវោចុម្ហ -
“មូលមេវ ពិជំ មូលពិជំ, មូលពិជំ ឯតស្សាតិបិ មូលពិជំ” តិ។ តត្ថ បុរិមេន
ពិជគាមោ និទ្ទិដ្ឋោ, ធុតិយេន ភូតគាមោ, ធុរិធាបេស មូលពិជញ្ញា មូលពិជញ្ញា
មូលពិជន្តិ សាមញ្ញនិទ្ទេសេន, ឯកសេសនយេន វា ឧទ្ទិដ្ឋាតិ វេទិតញ្ញា។

តេជោវាហ “បញ្ចវិធស្ស” តិអាទិ។ ដ៏លតិណារុក្ខាទិកស្សតិ អល្លតិណាស្ស ចេវ
អល្លរុក្ខាទិកស្ស ច។ អាទិ-សន្តេន ឌីសធិគច្ឆលតាទីនំ សង្កហោ។

ឯកំ ភត្តំ ឯកភត្តំ, តំ អស្ស អត្ថិតិ ឯកភត្តិកោ។ សោ បន វត្ថិភោជនេនបិ
សិយាតិ តន្ត្រីវត្តនត្ថំ អាហា “វត្ថុបរតោ” តិ។ ឯវម្បិ អបរណ្ណាភោជីបិ សិយា
ឯកភត្តិកោតិ តន្ត្រីវត្តនត្ថំ “វិវតោវិកាលភោជនា” តិ វុត្ថំ។
អរុណុគ្គមនកាលតោ បដ្ឋាយ យាវ មជ្ឈន្តិកា អយំ ពុទ្ធាទីនំ អរិយានំ
អាចិណ្ឌាសមាចិណ្ឌោ ភោជនស្ស កាលោ នាម, តទញ្ញោ វិកាលោ។
អដ្ឋកថាយំ បន ទុតិយបទេន វត្ថិភោជនស្ស បដិក្ខត្តត្ថា “អតិក្ខន្ធ មជ្ឈន្តិកេ
យាវ ស្វរិយត្ថដ្ឋមនា ភោជនំ វិកាលភោជនំ នាមា” តិ វុត្ថំ។

“សព្វចាបស្ស អករណា” តិអាទិនយប្បវត្តំ (ធិ. និ. ២.៩០; ធរ. ប. ១៨៣; នេត្តិ.
៣០, ៥០, ១១៦, ១២៤) ភគវតោ សាសនំ អច្ចន្តរាគុប្បត្តិយា នច្ចាទិទស្សនំ ន
អនុលោមេតីតិ អាហា “សាសនស្ស អនុលោមត្ថា” តិ។ អត្តនា បយោជិយមានំ,
បរេហិ បយោជាបិយមាណញ្ច នច្ចំ នច្ចការសាមញ្ញេន ចាឡិយំ ឯកេនេវ នច្ច-
សន្តេន គហិតំ, តថា គីតវាទិត-សន្តេន ចាតិ អាហា
“នច្ចននច្ចាបនាទិវសេនា” តិ។ អាទិ-សន្តេន កាយនកាយាបនវាទនវាទាបនាទិ
សង្កយ្ហន្តិ។ ទស្សនេន ចេត្ត សវនម្បិ សង្កហិតំ វិរូបេកសេសនយេន។
យថាសកំ វិសយស្ស អាហោចនសភាវតាយ វា បញ្ចន្ធិវិញ្ញាណានំ
សវនកិរិយាយបិ ទស្សនសន្នេបសញ្ញាវតោ “ទស្សនា” ឥច្ឆេវ វុត្ថំ។ តេនាហា
“បញ្ចហិវិញ្ញាណេហិ ន កញ្ចិ ធម្មំ បដិវិជានាតិ អញ្ញាត្រ អភិនិចាតមត្តា” តិ។
អវិស្វកក្ខតស្ស គីតស្ស សវនំ កនាចិ វដ្តតីតិ អាហា “វិស្វកក្ខតា ទស្សនា” តិ។
តថា ហិ វុត្ថំ បរមត្ថជោតិកាយំ ខុទ្ទកដ្ឋកថាយំ (ខុ. ចា. អដ្ឋ.
២.បដិមបញ្ចសិក្ខាបទវណ្ណនា) “ធម្មបសំហិតំ គីតំ វដ្តតិ, គីតុបសំហិតោ

ធម្មានុវដ្តតិ"តិ។ យំ កិញ្ចឹតិ គន្ធិតំ វា អគន្ធិតំ វា យំ កិញ្ចឹ បុប្ផំ។ គន្ធិតំ គន្ធិតំ កំ។ តស្សបិ "យំ កិញ្ចឹ"តិ វេទនតោ បិសិតស្ស អបិសិតស្សបិ យស្ស កស្សបិ វិលេបនាទិ នុវដ្តតិ ទស្សតិ។

ឧទ្ទាតិ ឧច្ច-សទ្ទេន សមាទតំ ឯកំ សទ្ទន្តំ។ សេតិ ឯត្តាតិ សយនំ។
ឧទ្ទាសយនំ មហាសយនញ្ច សមណសារុប្បវហិតំ អធិប្បតន្តិ អាហា
"បមាណាតិក្កន្ធិ អកប្បិយត្ថរណា"ន្តិ។ អាសនញ្ចេត្ត សយនេនេវ សង្កហិតន្តិ
ទដ្ឋព្ពំ។ យស្មា បន អាធារេ បដិក្ខិត្តេ តទាធារា កិរិយា បដិក្ខិត្តាវ ហោតិ, តស្មា
"ឧទ្ទាសយនមហាសយនា"ឥច្ឆេវ វុត្តំ, អត្ថតោ បន
តទុបភោគភូតនិសង្កាទិបដ្ឋនេហិ វិរតិ ទស្សិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អថ វា
ឧទ្ទាសយនមហាសយនញ្ច ឧទ្ទាសយនមហាសយនញ្ច
ឧទ្ទាសយនមហាសយនន្តិ ឯតស្មី អត្ថេ ឯកសេសេន អយំ និទ្ទេសោ កតោ
យថា "នាមរូបបច្ចយា សឡាយតន"ន្តិ (ម. និ. ៣.១២៦; សំ. និ. ២.១; ឧទា. ១),
អាសនកិរិយាបុព្វកត្តា វា សយនកិរិយាយ សយនគ្គហណោន អាសនម្បិ
គហិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

នារុមាសកោតិ យេ វោហារំ គន្ធិតិ ឥតិ-សទ្ទេន ឯវំបការេ ទស្សតិ។
អញ្ជេហិ កាហាបនេ ឧបនិក្ខិត្តសាទិយនេ ច បដិគ្គហណាត្តោ លព្ពតិកា អាហា
"នេវ នំ ឧគ្គល្លាតិ, ន ឧគ្គល្លាហេតិ, ន ឧបនិក្ខិត្តំ សាទិយតិ"តិ។ អថ វា តិវិធំ
បដិគ្គហណំ កាយេន វាចាយ មនសាតិ។ តត្ថ កាយេន បដិគ្គហណំ ឧគ្គល្លាទំ,
វាចាយ បដិគ្គហណំ ឧគ្គហាបនំ, មនសា បដិគ្គហណំ សាទិយនន្តិ តិវិធម្បិ
បដិគ្គហណំ ឯកជ្ឈំ គហេត្វា "បដិគ្គហណា"តិ វុត្តន្តិ អាហា "នេវ នំ
ឧគ្គល្លាតិ"តិអាទិ។ ឯស នយោ អាមកធម្មបដិគ្គហណាតិអាទិសុបិ។
នីវារាទិឧបធម្មស្ស សាលិអាទិមូលធម្មន្តោគធម្មា វុត្តំ "សត្តវិធស្ស"តិ។

“អនុជានាមិ, ភិក្ខុវេ, បញ្ចវសានិ ភេសជ្ជានិ អច្ឆវសំ មច្ឆវសំ សុសុការវសំ
សុករវសំ គប្បនកវស”ន្តិ (មហាវ. ២៦២) វុត្តត្តា ៩៨ ឌីទិស្ស អនុញ្ញាតំ នាម,
តស្ស បន “កាលេ បដិគ្គហិត”ន្តិ (មហាវ. ២៦២) វុត្តត្តា បដិគ្គហណំ វដ្តតិ។
សតិ បច្ឆយេតិ អាហា “អញ្ញត្រ ឌីទិស្ស អនុញ្ញាតា”តិ។

សូរបេន វញ្ចនំ រូបកូដំ, បតិរូបេន វញ្ចនាតិ អត្ថោ។ អង្កេន អត្ថនោ
សរីរាយវេន វញ្ចនំ អង្គកូដំ។ គហលាវសេន វញ្ចនំ គហលាកូដំ។ បដិច្ឆន្តំ
កត្វា វញ្ចនំ បដិច្ឆន្តកូដំ។ អក្កមតីតិ និប្បិទ្បេតិ, បុព្វភាគេ អក្កមតីតិ
សម្ពុទ្ធា។

ហធយន្តិ នាឡិអាធិនំ មានភាជនានំ អព្ពន្ធាវ។ តិលាធិនំ នាឡិអាធិហិ
មិននកាលេ ឧស្សបិ តសិខាយេវ សិខា។ សិខាកេនោ តស្សហាបនំ។

កេចីតិ សាវសមាសាចរិយា, ឧត្តរិវិហារវាសិនោ ច។ វនោតិ
មុដ្ឋិបហារកសាតាឡនាធិហិ វិហោសនំ, វិពាធនន្តិ អត្ថោ។ វិហោវេនត្ថាបិ ហិ
វេស-សន្តោ ធិស្សតិ “អត្តានំវេទិត្វា វេទិត្វា រោទតី”តិអាធិសុ (ចា. ៨៧៩, ៨៨០)។
យថា ហិ អបរិគ្គហការវសាមញ្ញេ សតិបិ បព្ពជិតេហិ
អប្បដិគ្គហិតព្ពវត្ថុវិភាគសន្តស្សនត្ថំ ឥត្ថិកុមារិទាសិទាសាធយោវិភាគេន
វុត្តា។ ឯវំ បរស្ស ហរណាភាវតោ អធិន្នាធានភាវសាមញ្ញេ សតិបិ
តុលាកូដាធយោ អធិន្នាធានវិសេសភាវធស្សនត្ថំ វិភាគេន វុត្តា, ន ឯវំ
ចាលាភិចាតបរិយាយស្ស វេសស្ស បុន គហលោ បយោជនំ អត្ថិ, តត្ថ
សយំកាហេ, ឥធម បរិកាហេតិ ច ន សក្កា វត្ថុ “កាយវចីបយោគសមុដ្ឋាបិកា
ចេតនា ធម្មយោគា”តិ វេនតោ។ តស្មាយថាវុត្តោ ឯវេត្ថ អត្ថោ យុត្តោ។
អដ្ឋកថាយំ បន “វនោតិ មារណ”ន្តិ វុត្ថំ, តម្បិ ចោថនមេវ សន្ធាយាតិ ច សក្កា
វិញ្ញាតុំ មារណ-សន្តស្សបិ វិហីសនេ ធិស្សនតោ។

២៩៤. ជីវបរិណាមាតានំយថាភ្នំ កាយកុដ្ឋិបរិហារណាមត្ថដោតនាយំ
អរិសេសតោអជ្ជន្នំ បរិក្ខារានំអន្តរេ តប្បយោជនតាសម្ពុត្តិ ទិស្សន្តោ
“តេសព្ពេបី” តិអាទិមាហ។ ឯតេបីតិ នវបរិក្ខារិកាធម្មេបិ អប្បិច្ឆាវ
សន្តជ្ជាវ។ នហិ តត្ថកេន មហិច្ឆតា, អសន្តជ្ជតា វា ហោតីតិ។

ចតុស្ក ទិសាសុ សុខំវិហរតិ, តតោ វេ សុខិហារជ្ជានភូតា ចតស្សោ
ទិសា អស្ស សន្តិទិ វា ចាតុទ្ធិសោ។ តត្ថ ចាយំ សត្ត វា សង្ខារេ វា ភយេន ន
បដិហញ្ញតីតិ អប្បដិឃេ។ ធានសវិធស្ស សន្តោសស្ស វេសេន សន្តស្សនកោ
សន្តស្សមាណោ។ ឥតវីតវេនាតិ ឧច្ឆាវចេន។ បរិស្សយានំ ពាហិរានំ
សីហព្យក្សាជិនំ, អព្ពន្ធភានញ្ច កាមច្ឆន្ទាជិនំ កាយចិត្តបទ្ធពានំ អភិកវេនតោ
បរិស្សយានំ សហិតា។ ចទ្ធភាវករភយាភាវេន អច្ឆម្ពី។ ឯកោ អសហាយោ។
តតោ វេ ខក្កមិកសិដ្ឋសទិសតាយ ខក្កវិសាលាកប្បោ ចរេយ្យតិ អត្តោ។

ធិន្ទបក្ខោ, អសញ្ញាតបក្ខោ វា សកុណោ គន្ធនំ ន សក្កោតីតិ “បក្ខិ
សកុណោ” តិ បក្ខិ-សន្ទេន វិសេសេត្វា សកុណោ ចាឡិយំ វុត្តោតិ អាហ
“បក្ខិយុត្តោ សកុណោ” តិ។ យស្ស សន្និធិការបរិភោគោ កិញ្ចំ វេបេតព្ធំ
សាបេក្ខាយ វេបនញ្ច នត្ថិ, តាទិសោ អយំ ភិក្ខុតិ ទិស្សន្តោ “អយំ បនេត្ត
សង្ខេបត្តោ” តិអាទិមាហ។ អរិយន្តិ អបេន្តិ តតោ ទោសា, តេហិ វា អារកាតិ
អរិយោតិ អាហ “អរិយេនាតិ និទ្ទោសេនា” តិ។ អជ្ឈត្តន្តិ អត្ថនិ។ និទ្ទោសសុខន្តិ
និរាមិសសុខំ កិលេសវដ្ឋវហិតត្តា។

២៩៥. យថាវុត្ត សីលសំវេ បតិដ្ឋិតស្សេវ ឥន្ទ្រិយសំវេរោ ឥន្ទ្រិតញ្ចោ
តទទិដ្ឋានតោ, តស្ស ច បរិចាលកភាវតោតិ វុត្តំ “សោ ឥមិនា អរិយេន
សីលកូន្ទេន សមន្នាតតោ ភិក្ខុ” តិ។ សេសបទេស្មតិ “ន និមិត្តក្តាហិ
ហោតី” តិអាទិសុ បទេសុ។ យស្មាវិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១៥) វុត្តំ, តស្មា តស្ស

លីនតូប្បកាសិទ្ធិយំ សំវណ្ណាធាយំ (វិសុទ្ធិ. មហាដ្ឋ. ១.១៥) វុត្តនយេនេវ
វេទិតតំ។ រូបាទីសុ និមិត្តាទិក្កាហាបរិវដ្ឋនលក្ខណាត្តា ឥន្ទ្រិយសំវរស្ស
កិលេសេហិ អនវសិត្តសុខតា អវិកិណ្ណាសុខតា ចស្ស វុត្តា។

២៩៦. បច្ចយសម្មត្តិន្ទិ បច្ចយចារិប្បវី។ ឥមេ ចត្តារោតិ សីលសំវរោ
សន្តោសោ ឥន្ទ្រិយសំវរោ សតិសម្មជញ្ញន្ទិ ឥមេ ចត្តារោ អរញ្ញវាសស្ស
សម្ភារា។ តិរច្ឆានគតេហិ វត្តត្ថតំ អាបជ្ជតិ ឥសិសិដ្ឋស្ស បិតុអាទយោវិយ។
វនចរកេហិតិ វនចរកមាតុកាមេហិ។ កេវវសទ្ធិំ សាវេន្ទិ, តាវតា
អបលាយន្តានំ ហត្ថេហិ សីសំ... បេ... ករោន្តិ។ បណ្ណាត្តិវីតិក្កមសម្ពាតំ កាឡកំ
វា។ មិច្ឆាវិតក្កសម្ពាតំ តិលកំ វា។ តន្តិ បីតិ វិភូតភាវេន ឧបជ្ជានតោ ខយតោ
សម្មសន្តោ។

វិវិត្តន្ទិ ជនវិវិត្តំ។ តេនាហា “សុញ្ញ”ន្ទិ។ សា ច វិវិត្តតា និស្សន្ទភាវេន
លក្ខិតតញ្ញាតិ អាហា “អប្បសទ្ធិំ អប្បនិគ្រាស”ន្ទិ។ អាវសេដ្ឋតំ សេនាសនំ
វិហរិតត្ថជ្ជនវិហារសេនាសនំ។ មសារកាទិ មញ្ចបីបំ តត្ថ អត្ថវិតត្ថំ
ភិសិឧបធានញ្ច មញ្ចបីបំសម្ពន្ធិតោ មញ្ចបីបំសេនាសនំ។ ចិមិលិកាទិ ភូមិយំ
សន្តវិតត្ថតាយ សន្តតសេនាសនំ។ វុក្ខមូលាទិ បដិក្កមិតត្ថជ្ជានំ ចដ្ឋមនាទីនំ
ឱកាសភាវតោ ឱកាសសេនាសនំ។

“អនុច្ឆិកំ ធស្សន្តោ”តិ វត្ថា តមេវ អនុច្ឆិកភាវំវិភាវេតុំ “តត្ថ
ហិ”តិអាទិ វុត្តំ។ អនុច្ឆន្ទិ ឥដ្ឋកធនាទិណា អន្តមសោ វុក្ខសាខាហិបិ ន ជន្ទំ។

ភត្តស្ស បច្ឆតោតិ ភត្តកុញ្ញនស្ស បច្ឆតោ។ ឡុពាទ្វាសនន្ទិ ឡុនំ
អធាពន្ធនវសេន និសង្កំ។ ហេដ្ឋិមកាយស្ស អនុដុកដ្ឋបនំ និសង្ការចនេនេវ
ពោធិតន្តិ។ ឧដ្ឋំ កាយន្ទិ ឯត្ថ កាយ-សន្តោ ឧបរិមកាយវិសយោតិ អាហា

“ឧបរិមំ សរីរំ ឧដុកំ វេបេត្វា” តិ។ តំ បន ឧដុកដ្ឋបនំ សរុបតោ បយោជនតោ ច
នស្សេតុំ “អដ្ឋារសា” តិអាទិ វុត្តំ។ ន បណាមន្តិ តិ ន ឱណាមន្តិ។ ន បរិបតតិ តិ ន
វិគត្តតិ, វីដិ ន វិលង្ខតិ។ តតោ វេ បុព្ពេនាបរំ វិសេសប្បត្តិយា កម្មជ្ជានំ វុទ្ធិ
ជាតិ ឧបគត្តតិ។ មុខសមីបេតិ មុខស្ស សមីបេ នាសិកគ្គេ វា ឧត្តរោជ្ជេ វា។ ឥធិ
បរិ-សន្តោ អភិ-សន្តេន សមាជត្តាតិ អាហា “កម្មជ្ជានាភិមុខ” តិ, ពហិទ្ធា
បុព្ពត្តារម្មណតោ និវារេត្វា កម្មជ្ជានំយេវ បុរក្ខត្វាតិ អត្តោ។ បរិភិ បរិគ្គហដ្ឋោ
“បរិណាយិកា” តិអាទិសុ (ធិ. ស. ១៦) វិយ។ និយ្យានដ្ឋោ បដិបក្ខតោ
និគ្គមនដ្ឋោ, តស្មា បរិគ្គហិតនិយ្យានសតិ តិ សព្វថា គហិតាសម្មោសំ
បរិច្ចត្តសម្មោសំ សតិ កត្វា, បរមំ សតិនេបក្កំ ឧបជ្ឈេបេត្វាតិ អត្តោ។

វិក្ខម្ពនវសេនាតិ ឯត្ថ វិក្ខម្ពនំ អនុប្បាទនំ អប្បវត្តនំ ន បដិបក្ខេន
សុប្បហ័នតា។ បហ័នត្តាតិ ច បហ័នសទិសតំ សន្ធាយ វុត្តំ ឈានស្ស
អនធិគតតា។ តថាបិ នយំទំ ចក្ខុវិញ្ញាណំ វិយ សភាវតោ វិគតាភិជ្ឈំ, អថ
ខោ ភាវនាវសេន។ តេនាហា “ន ចក្ខុវិញ្ញាណសទិសេនា” តិ។ ឯសេវ នយោតិ
យថា ចក្ខុវិញ្ញាណំ សភាវេន វិគតាភិជ្ឈំ អព្យាបន្នញ្ច, ន ភាវនាយ
វិក្ខម្ពិតត្តា, ន វេមិទំ។ ឥទំ បន ចិត្តំ ភាវនាយ បរិសោធិតត្តា អព្យាបន្នំ
វិគតចិនមិទ្ធី អនុទ្ធតំ និព្វិចិកិច្ចញ្ញាតិ អត្តោ។ ឥទំ ឧភយន្តិ
សតិសម្បជញ្ញមាហា។

២៩៧. ឧច្ឆិទ្ធិត្វា ចាតេន្តិ ឯត្ថ ឧច្ឆិទ្ធីនំ ចាតនញ្ច តាសំ បញ្ញានំ អនុប្បន្នានំ
ឧប្បន្និតុំ អប្បនាមេវ។ ឥតិ មហាគ្គតានុត្តរបញ្ញានំ ឯកច្ឆាយ ច
បរិត្តបញ្ញាយ អនុប្បត្តិហេតុភូតា នីវរណា ធម្មា ឥតរាយ ច សមត្ថតំ
វិហានន្តិយេវាតិ បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណា វុត្តា។ ឥទម្បិ បឋមជ្ឈានំ

វេនេយ្យសន្តានេ បតិជ្ជាបិយមាណំ ញ្ញាណំ បដ្ឋតិ ឯត្តាតិ ញ្ញាណបទំ។ ញ្ញាណំ
វុឡញ្ញេតិ ឯត្តាតិ ញ្ញាណាវុឡញ្ញំ។

២៩៩. ន តាវ និដ្ឋំ គតោ ពាហិរកានំ ញ្ញាណេន អក្កន្តជ្ជានានិបិ សិយុន្តិ។
យទិ ឯវំ អនញ្ញាសាធារណេ មគ្គញ្ញាណបទេ កបំ ន និដ្ឋន្តតោតិ អាហា
“មគ្គក្ខណេបី” តិអាទិ។ តីសុ រតនេសុ និដ្ឋំ គតោ ហោតីតិ ពុទ្ធសុពុទ្ធតំ
ធម្មសុធម្មតំ សង្ឃសុប្បដិបត្តិតញ្ញា អារត្ត ញ្ញាណេន និដ្ឋំ និច្ចយំ ឧបគតោ
ហោតិ។ កាមញ្ញេត្ត បឋមមគ្គេនេវ សព្វសោវិចិកិច្ឆាយ បហីនត្តា សព្វស្សបិ
អរិយសាវកស្ស កម្ពុជា វាវិមតិ វា នត្តិ, តត្ថ បន យថា បញ្ញាវេបុល្លប្បត្តស្ស
អរហតោ សវិសយេ ញ្ញាណំ សវិសេសំ ឌីតាហតិ, ន តថា អនាគាមិអាទិនិច្ឆ
រតនត្ថយេ សាតិសយំ ញ្ញាណនិច្ចយកមនំ សន្ធាយ “អគ្គមគ្គវសេន
តត្ថនិដ្ឋាកមនំ វុត្ត” ត្ថ វុត្តំ។ យំ បនេត្ត អវិភត្តំ, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ។

ចូឡហតិបទោបមសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៨. មហាហតិបទោបមសុត្តវណ្ណនា

៣០០. ជង្គុលានន្តិ ឯត្ថ យោ និបិច្ឆលេន អមុទុកោ និរុទកតាយ
ថទ្ធលូឡក្ខមិប្បទេសោ, សោ “ជង្គុលោ” តិ វុច្ឆតិ។ តព្វហុលតាយ បន ឥធសញ្ញោ
ក្ខមិប្បទេសោ ជង្គុលោ, តស្មី ជង្គុលេ ជាតា, ភវាតិ វា ជង្គុលោ, តេសំ ជង្គុលានំ។
ឯវញ្ញំ នទីចរានម្បិ ហត្ថិនំ សង្កហោ កតោ ហោតិ។ សមោធាតញ្ញានំ វិយ ហិ
សមោធាយ កានម្បិ ជង្គុលក្កហណេន គហេតព្វតោ។ បដិវតលចារីនន្តិ
ឥមិនា ជលចារិនោ ន និវត្តតិ អទិស្សមានចាទត្តា។ ចាណានន្តិ
សាធារណវចនម្បិ “បទជាតានី” តិ សទ្ធីន្តវសន្និធានេន វិសេសនិវិជ្ជមេវ
ហោតីតិ អាហា “សចាទកចាណាន” ត្ថិ។ “មុត្តកត” ត្ថិអាទិសុ (ម. និ. ២.១១៩; អ.

និ. ៩.០១) គត-សន្តោ អនត្តន្តរោវិយ, ជាត-សន្តោ អនត្តន្តរោតិ អាហ
“បទជាតានីតិ បទានី”តិ។ សមោធានន្តិ សមវរោធំ, អន្តោគមំ វា។
មហាន្តត្ថនាតិ វិបុលការេន។

កុសលា ធម្មាតិ អនវដ្ឋសុខិចាកា ធម្មា, ន អនវដ្ឋមត្តធម្មា។
កុសលត្ថិកេ អាគតនយេន ហិ ឥធ កុសលា ធម្មា គហោតព្វា, ន
ពាហិតិកសុត្ត អាគតនយេន។ ចតុព្ពិជោ សង្គហោតិ កស្មា វុត្ថំ, ននុ
ឯកវិជោវេត្ថ សង្គហោ អធិប្បតោតិ? ន, អត្ថំ អគ្គហោត្វា អនិទ្ទារិតត្ថស្ស
សទ្ធស្សេវ គហិតត្តា។ សង្គហ-សន្តោ តាវ អត្តនោ អត្តវសេន ចតុព្ពិជោតិ
អយញ្ញេត្ថ អត្តោ។ អត្តោបិ វា អនិទ្ទារិតវិសេសោ សាមញ្ញេន គហោតព្វតំ
បត្តោ “សង្គហំ គច្ឆតី”តិ ឯត្ថ សង្គហ-សន្តេន វចនីយតំ គតោតិ ន កោចិ
នោសោ, និទ្ទារិតេ វិសេសេ តស្ស ឯកវិជតា សិយា, ន តតោ បុព្វេតិ។
សជាតិសង្គហោតិ សមាទជាតិយា, សមាទជាតិកានំ វា សង្គហោ។
ធាតុកថាវណ្ណានាយំ បទ “ជាតិសង្គហោ”ឥច្ឆេវ វុត្ថំ, តំ ជាតិ-សទ្ធស្ស
សាបេក្ខសទ្ធត្តា ជាតិយា សង្គហោតិ វុត្ថេ អត្តនោ ជាតិយាតិ វិញ្ញាយតិ
សម្ពុទ្ធវាហស្ស អញ្ញស្ស អវុត្តត្តាតិ កត្វា វុត្ថំ។ ឥធ បទ រូបកណ្ណាវណ្ណានាយំ
(ធន. ស. អដ្ឋ. ៥៩៤) វិយ ចាកជំ កត្វា ទស្សេតុំ “សជាតិសង្គហោ”ឥច្ឆេវ វុត្ថំ។
សញ្ញាយន្តិ ឯត្តាតិ សញ្ញាតិ, សញ្ញាតិយា សង្គហោ សញ្ញាតិសង្គហោ,
សញ្ញាតិទេសវសេន សង្គហោតិ អត្តោ។ “សព្វេ រថិកា”តិ វុត្ថេ សព្វេ រថយោធា
រថេន យុជ្ឈនកិរិយាយ ឯកសង្គហោតិ។ “សព្វេ ធនុគ្គហា”តិ វុត្ថេ សព្វេ
ឥស្សាសា ធនុនា វិជ្ឈនកិរិយាយ ឯកសង្គហោតិ អាហ “ឯវំ កិរិយវសេន
សង្គហោ”តិ។ រូបក្ខន្ធន សង្គហិតន្តិ រូបក្ខន្ធន ឯកសង្គហំ រូបក្ខន្ធាតេវ
គណិតំ, គហណំ គតន្តិ អត្តោ។

ធិយឡមេវ សច្ចំ ភជតិ មគ្គសច្ចុទុក្ខសច្ចេកទេសការ្យតោ។
សច្ចេកទេសន្តោគធម្មិ សច្ចន្តោគធមេវ ហោតីតិ អាហា “សច្ចានំ
អន្តោគធត្តា”តិ។ ឥទានិ តមត្ថំ សាសនតោ ច លោកតោ ច ឧបមំ អាហារិត្វា
ធិបេតុំ “យថា បី”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ សាធិកមិទំ, ភិក្ខុវេ,
ធិយឡសិក្ខាបទសតន្តិ ឥទំ យស្មី កាលេ តំ សុត្ថំ ទេសិតំ, តទា
បញ្ញត្តសិក្ខាបទវសេន វុត្ថំ, តតោ បរំ បទ សាធិកានិ ទ្វេសតានិ
សិក្ខាបទានីតិ។ សិក្ខានំ អន្តោគធត្តា អធិសីលសិក្ខាយ។ ឯត្ថ ច “សីលំ
សិក្ខុន្តោបិ តិស្សោ សិក្ខា សិក្ខតី”តិវិសមោយំ ឧបញ្ញាសោ។ តត្ថ ហិ យោ
បហាតត្ថំ បជហតិ, សំវរិតព្ពតោ សំវរំ អាបជ្ជតិ, អយមស្ស អធិសីលសិក្ខា។
យោ តត្ថ ចេតសោ អវិក្ខេបោ, អយមស្ស អធិចិត្តសិក្ខា។ យា តត្ថ វីមសា,
អយមស្ស អធិបញ្ញាសិក្ខា។ ឥតិ សោ កុលបុត្តោ សរូបតោ លព្ពមាណា ឯវ
តិស្សោ សិក្ខា សិក្ខតីតិ ធិបិតោ, ន សិក្ខានំ អន្តោគធតាមត្តេន។ តេនាហា
អជ្ជកថាយំ “យោ តថាភូតស្ស សំវរោ, អយមេត្ថ អធិសីលសិក្ខា, យោ
តថាភូតស្ស សមាធិ, អយមេត្ថ អធិចិត្តសិក្ខា, យា តថាភូតស្ស បញ្ញា, អយំ
អធិបញ្ញាសិក្ខា។ ឥមា តិស្សោ សិក្ខា តស្មី អារម្មណោ តាយ សតិយា តេន
មនសិការេន សិក្ខតិ អាសេវតិ ភាវេតិ ពហុលីករោតី”តិ។ ឥធម បទ សច្ចានំ
អន្តោគធត្តា សច្ច-សទ្ធាភិយេយ្យតាមត្តេន ចត្វសុ សច្ចេសុ គណានន្តោគជា
ហោន្តីតិ? ន, តត្ថាបិ ហិ និប្បរិយាយតោ អធិសីលសិក្ខាវ លព្ពតិ, ឥតរា
បរិយាយតោតិ កត្វា “សិក្ខានំ អន្តោគធត្តា”តិ វុត្ថំ។

ចត្វសុ អរិយសច្ចេសុ សង្កបំ កច្ចន្តីតិ ច តតោ អមុច្ចិត្វា តស្សេវ
អន្តោគធតំ សច្ចាយ វុត្ថំ។ ឯវញ្ច កត្វា “យថា ច ឯកស្ស
ហត្ថិបទស្ស”តិអាទិនា ទស្សិតា ហត្ថិបទោបមា សមត្ថិតា ទជ្ជញ្ច។ ឯកស្មិម្បិ
ទ្ធិសុបិ តិសុបិ សច្ចេសុ គណានំ គតា ធម្មាតិ ឥទំ ន កុសលត្ថិកវសេនេវ

វេទិតត្ថំ, អថ ខោ តិកទុកេសុ យថាវហំ លព្វមានបទវសេន វេទិតត្ថំ។ តត្ថ
ឯកស្មី សច្ចេ គណនំ គតោ ធម្មា អសន្នតធម្មា ទដ្ឋញ្ញោ, ទ្វីសុ សច្ចេសុ គណនំ
គតា កុសលា ធម្មា, តថា អកុសលា ធម្មា, អព្យាកតា ច ធម្មា, ទីសុ សច្ចេសុ
គណនំ គតា សន្នតា ធម្មា, ឯវំ អញ្ញេសម្មី តិកទុកបទានំ វសេន អយមត្ថោ
យថាវហំ វិភជិត្វា វត្ថុញ្ញោ។ តេនាហ “ឯកស្មីម្មី... បេ... គតាវ ហោន្តី” តិ។
ឯកទេសោ ហិ សមុទាយន្តោគធន្តា វិសេសោ វិយ សាមញ្ញេន សមូហេន
សន្និហំ លភតិ។ តេនាហ “សច្ចានំ អន្តោគធន្តា” តិ។ ទេសនានុក្កមោតិ
អរិយសច្ចានិ ឧទ្ទិសិត្វា ទុក្ខសច្ចនិទ្ទេសវសេន បញ្ចន្នំ ឧបាទានក្ខន្ធនំ វិភជនំ។
តត្ថ ច រូបក្ខន្ធនិទ្ទេសវសេនអាទិតោ អជ្ឈត្តិកាយ បថវីធាតុយា វិភជនន្តិ។
អយំ ឥមិស្សា ទេសនាយ អនុក្កមោ។

៣០០. តំ បនេតំ ឧបមាហិ វិភាវេតុំ “យថា ហិ” តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ សុជាតន្តិ
សុន្ទរំ, សុសណ្ឌិតំ សុបរិណាតញ្ញាតិ អធិប្បាយោ។ បេសិយោតិ វិលីវេ។
មុទុកាវតោ កុច្ឆិភាគំ អាទាយ។ ឥតវេ ច ចត្តារោ កោដ្ឋាសេតិ បញ្ចធា
ភិន្នកោដ្ឋាសេសុ ឥតវេ ច ចត្តារោ កោដ្ឋាសេ។ ឥតវេ ច តយោ
កោដ្ឋាសេតិអាទិតោ ចតុធា ភិន្នកោដ្ឋាសេសុ ឥតវេ ច តយោ កោដ្ឋាសេ។

រាជបុត្តបមាយាតិ រញ្ជោ ជេដ្ឋបុត្តឧបមាយ។ ន្តិ បិឡ្យន្ធនំ។ ឧវេ
វាយាមជនិតអរិយជាតិយា ឡីវសោ។ មុខតោ ជាតោតិ មុខតោ
និក្ខតធម្មទេសនាយ ជាតោ, ពុទ្ធនំ វា ធម្មកាយស្ស មុខភូតអរិយធម្មតោ
ជាតោ។ តតោ ឯវំ ធម្មជោ ធម្មនិម្មិតោ។ សត្តុ ធម្មនាយាទស្សេវ គហិតត្តា
ធម្មនាយាទោ។ តេនាហ “នោ អមិសនាយាទោ” តិ។ ន្តិ “ភគវតោ
បុត្តោ” តិអាទិវចនំ។ មហាបញ្ញតាទិគុណោហិ សាតិសយំ អនុបុព្វភាវេ បិតត្តា
សម្មា យថាភូតំ វេទមាទោ វុត្ថំ សក្កោន្តោ វេទេយ្យ។

អកុតោភយំ និព្វានំ និព្វានគាមិនិព្វា។ រាគរជាដំនំវិគមេនវិគតរជំ ធម្មំ
នេសេន្តំ សុគតំ សម្មាសម្ពុទ្ធី ភិក្ខុនំ បរោសហស្សំ បយិរុចាសតីតិ យោជនា។

“សេវេថ ភជថា”តិ វត្ថា តត្ថ ការណាមាហា “បណ្ឌិតា ភិក្ខុ
អនុគ្គាហកា”តិ។ បណ្ឌិតាបិ សមាធា ន អប្បស្សតា, អថ ខោ
ឡិវាទានុសាសនីហិ អនុគ្គាហកាតិ បុរិមា ឧបមា ថេរស្សេវ វសេន ឧទាហជា,
នុតិយា បន ភគវតោ ភិក្ខុសង្ឃស្សបិ វសេន ឧទាហជា។

៣០២. អដ្ឋត្ថិកាតិ សត្តសន្តានបរិយាបន្នា។ អដ្ឋត្ថំ បច្ចត្ថន្តិ បទទ្ធយេនបិ
តំតំចាដិបុគ្គលិកធម្មា វុច្ចន្តិតិ អាហា “ឧភយម្យេតំ និយកាធិវចនមេវា”តិ។
សសន្តតិបរិយាបន្នតាយ បន អត្ថាតិ គហោតព្ភការ្យបគមនវសេន អត្ថានំ
អធិកិច្ច ឧទ្ទិស្ស បវត្ថំ អដ្ឋត្ថំ, តំតំសត្តសន្តានបរិយាបន្នតាយ បច្ចត្ថំ។
តេនាហា អដ្ឋកថាយំ (វិសុទ្ធិ. ១.៣០៧) “អត្ថនិ បវត្ថត្តា អដ្ឋត្ថំ, អត្ថានំ បដិច្ច
បដិច្ច បវត្ថត្តា បច្ចត្ថ”ន្តិ។ កក្កដ្ឋន្តិ កថិនំ។ យស្មា តំ ថទ្ធការេន សហជាតានំ
បតិជ្ជា ហោតិ, តស្មា “ថទ្ធ”ន្តិ វុត្ថំ។ ខិកតតន្តិ ខរសភារេសុ គតំ តប្បរិយាបន្នំ,
ខរសភារមេវាតិ អត្ថោ។ យស្មា បន ខរសភារំ ជុស្សាការេន ឧបជ្ជានតោ
ជុស្សាការំ ហោតិ, តស្មា វុត្ថំ “ជុស្ស”ន្តិ។ ឧចាទិន្នំ នាម សរីរជ្ជកំ។ តត្ថ យំ
កម្មសមុជ្ជានំ, តំ និប្បរិយាយតោ “ឧចាទិន្ន”ន្តិ វុច្ចតិ, ឥតរំ អនុចាទិន្នំ។
តទុភយម្យី ឥធ តណ្ហាធិហិ អាទិន្នគហិតបរាមជ្ឈវសេន ឧចាទិន្នមេវាតិ
នស្សេតុ “សរីរជ្ជកញ្ចី”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ អាទិន្នន្តិ អភិនិវិជ្ជំ មមន្តិ គហិតំ។
អហន្តិ បរាមជ្ជំ។ ធាតុកម្មជ្ជានិកស្សាតិ ចតុធាតុវវត្ថានវសេន ធាតុកម្មជ្ជានំ
បរិហារន្តស្ស។ ឯត្ថាតិ ឯតស្មី ធាតុកម្មជ្ជានេ។ តិសុ កោដ្ឋាសេសូតិ
តិប្បការេសុ កោដ្ឋាសេសុ។ ន ហិ តេ តយោ ចត្តារោកោដ្ឋាសា។

វុត្តប្បកាវតិ “កេសា លោមា” តិអាទិនា វុត្តប្បកាវតិ។ ឆានាសភាវតោតិ
សតិបិ កក្កុឡភាវសាមញ្ញេ សសម្ពារវិភត្តិតោ បន
កេសាទិសង្ឃាតកតឆានាសភាវតោ។ អាសយោតិ អបេក្ខា។ និកន្ទីតិ
និកាមនា។ បត្តនាតិ តណ្ហាបត្តនា។ បរិយុដ្ឋានន្តិ តណ្ហាបរិយុដ្ឋានំ។
គហណាន្តិ កាមុចាទានំ។ បរាមាសោតិ បរតោ អាមសនា មិច្ឆាភិនិវេសោ។ ន
ពលវា អាសយាទិ។ យទិ ឯវំ កស្មាវិភង្កេ ពាហិរាបិ បថវីធាតុ វិត្តារេនេវ
វិភត្តាតិ? យថាធម្មទេសនត្តា តត្ថ វិត្តារេនេវ ទេសនា បវត្តា,
យថានុលោមទេសនត្តា បនេត្ត វុត្តនយេន ទេសនា សំខិត្តា។

យោដេត្វា ទស្សេត្តិ ឯកជ្ឈំ កត្វា ទស្សេតិ។ សាតិ អជ្ឈត្តិកា បថវីធាតុ។
សុខបរិគ្គហោ ហោតិ “ន មេ សោ អត្តា” តិ។ សិទ្ធវេ ហិ អនត្តលក្ខណ
ទុក្ខលក្ខណំ អនិច្ចលក្ខណញ្ច សិទ្ធិមេវ ហោតិ សង្ខតធម្មសុ
តទិនាភាវតោតិ។ វិស្វកាយតីតិ វិស្វកំ វិរូបកិរិយំ បរវត្ថុតិ។ សា បន
អត្ថតោ វិប្បន្ននមេវាតិ អាហា “វិប្បន្នតិ” តិ។ អស្សាតិ អជ្ឈត្តិកាយ
បថវីធាតុយា។ អបេតនាភារោ ចាកដោ ហោតិ ធាតុមត្តតាយ ទស្សនតោ។
តំ ឧភយម្បីតិ តំ បថវីធាតុទ្វយម្បី។

តតោ វិសេសតវេនាតិ តតោ ពាហិរមហាបថវីតោ វិសេសវន្តតវេន,
លហុតវេនាតិ អត្តោ។ កុប្បតិ តិ លុប្បតិ។ វិលីយមាធាតិ បកតិឧទកេ
លោណំ វិយ វិលយំ គច្ឆន្តិ។ ឧទកានុគតាតិ ឧទកំ អនុគតា ឧទកគតិកា។
តេនាហា “ឧទកមេវ ហោតី” តិ។ អភារោ ឯវ អភាវតា, ន ភវតីតិ វា អភារោ,
តថាសភារោ ធម្មោ។ តស្ស ភារោ អភាវតា។ វយោ វិនាសោ ធម្មោ សភារោ
ឯតស្សាតិ វយធម្មោ, តស្ស ភារោ វយធម្មតា, អត្ថតោ ខយោ ឯវ។
សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តេនាហា “សព្វេហិ ឥមេហិ បទេហិ

អនិច្ចលក្ខណមេវ វុត្ត"ន្តិ។ វិទ្ធីសនការស្ស បន បវេទិតព្ពត្តា កាមំ
អនិច្ចលក្ខណមេវ វុត្តំ សរុបតោ, ឥតរាជិបិ អត្ថតោ វុត្តានេវាតិ ឧស្សេន្តោ
អាហា "យំ បនា"តិអាទិ។

មត្តំ ខណមត្តំ តិជ្ជតីតិ មត្តដ្ឋោ, អប្បមត្តដ្ឋោ មត្តដ្ឋកោ,
អតិឥត្តរខណិកោតិ អត្ថោ។ តេនាហា "បរិត្តដ្ឋិតិកស្ស"តិ។
បិតិបរិត្តតាយាតិ ឯកចិត្តបរិត្តិមត្តតាហំនលក្ខណស្ស ឥតរកាវេន។
ឯកស្ស ចិត្តស្ស បរិត្តិក្ខណមត្តនេវ ហិ សត្តានំ បរមត្តតោ ជីវនក្ខណោ
បរិច្ឆេន្តោ។ តេនាហា "អយំ ហិ"តិអាទិ។

ជីវិតន្តិ ជីវិតិន្តិយំ។ សុខទុក្ខាតិ សុខទុក្ខា វេទនា។ ឧបេក្ខាបិ ហិ
សុខទុក្ខាស្ស អន្តោគដា ឥដ្ឋានិជ្ជការតោ។ អត្តភារោតិ
ជីវិតវេទនាវិញ្ញាណានិ បេហេត្វា អវសិដ្ឋធម្មា វុត្តា។ កេវលាតិ អត្តនិច្ចភាវេន
អវេមិស្ស។ ឯកចិត្តសមាយុត្តាតិ ឯកេន ចិត្តេន សហិតា ឯកចិត្តក្ខណិកា។
លហុសោ វត្ថុតេ ខណោតិ តាយ ឯវ ឯកក្ខណិកតាយ លហុកោ អតិឥត្តរោ
ជីវិតានិទំ ខណោ វត្ថុតិ វីតិវត្ថុតីតិ អត្ថោ។ ឥទ្ធិ គាថាវចនំ។

យស្មា សត្តានំ ជីវិតំ អស្សាសបស្សសានំ អបរាបរសញ្ញរណំ
លកមាធមេវ បរិត្តតិ, ន អលកមាធិ, តស្មា អស្សាសបស្សសូបនិពន្ធា។ តថា
មហាក្ខតានំ សមវុត្តិតំ លកមាធមេវ បរិត្តតិ។ បថវីធាតុយា ហិ
អាចោធាតុអាទីនំ វា អញ្ញាតរបកោបេន ពលសម្បជ្ជោបិ បុរិសោ បត្តទ្ធកាយោ
វា, អតិសារាទិវសេន កិលិន្ទបូតិកាយោ វា, មហាធាហបរេតោ វា,
សញ្ញិជ្ជមាធសន្និពន្ធនោ វា ហុត្វា ជីវិតក្ខយំ ចាបុណាតិ។ កតឡី ការាហារានំ
យុត្តកាលេ លកន្តស្ស ជីវិតំ បរិត្តតិ, អលកន្តស្ស បរិត្តក្ខយំ គច្ឆតិ, វិញ្ញាណោ
បរិត្តមាធមេវ ច ជីវិតំ បរិត្តតិ, ន តស្មី អប្បវត្តមាធមេវ ជីវិតន្តិ ឯត្ថ ឥតិ-

សន្តោស វិយាបដ្ឋបនិពន្ធតាសីតុល្លាបនិពន្ធតាដ៏នំ សង្គហោ។ ចតុន្ទញ្ញា
វិយាបដ្ឋានំ សមុត្តិភំ លក្ខណមេវ ជីវិតំ បរត្ថតិ, អញ្ញាតស្ស បន
អធិមត្តតាយ អាយុសង្ខារា ឧបច្ឆន្ទិ, សីតុល្លានម្យ សមុត្តិភំ លក្ខណមេវ
បរត្ថតិ, អតិសីតេន បន អតិឧល្លាន វា អភិក្ខតស្ស វិបដ្ឋតីតិ។

តណ្ហាចាទិន្នស្សតិ ឥមីនា ហិ បច្ចុប្បន្នតាកិត្តនេន សរសបកដ្ឋតំយេវ
វិភាវេតិ។ ទុក្ខានុបស្សនាយ តណ្ហាគ្គាហស្ស អនិច្ចានុបស្សនាយ
មានគ្គាហស្ស អនត្តានុបស្សនាយ ទិដ្ឋិគ្គាហស្ស ឧដិវបច្ឆនិកការតោ
ឯកំសេនេវ តីហិ អនុបស្សនាហិ តាហាបិ វិគច្ឆន្តិ អាហា “នោតេវ
ហោតី”តិ។ ឯកំយេវ អាគតំ ពាហិរាយ បជីវិធាតុយា
អន្តរធានទស្សនបរត្ថដោតនាយ។

បរិគ្គហន្តិ ធាតុបរិគ្គហណំ។ បដ្ឋបេន្តោតិ អារកន្តោ ទេសេន្តោ។ សោតទ្វារេ
ពលំ ទស្សេតីតិ យោជនា។ កម្មដ្ឋានិកស្ស ពលទស្សនាបទេសេន កម្មដ្ឋានស្ស
អានុការំ ទស្សេតិ។ វាចាយ យដ្ឋនមេវ វុត្ថំ សោតទ្វារេ ពលទស្សនការតោ។
ពលន្តិ ច ពាហិរាយ វិយ អដ្ឋតិកាយបិ បជីវិធាតុយា អចេតនាការទស្សនេន
រុក្ខស្ស វិយ អក្កោសន្តេបិ បហរន្តេបិ និព្វិការតា។

សម្បតិវត្ថុមាណុប្បន្នភាវេនាតិ តទា បច្ចុប្បន្នភាវេន។
សមុទាចារុប្បន្នភាវេនាតិ អាចាជកតេ តស្មី អនិជ្ជេសន្តារម្ពណោ
អារម្មណាករណសម្ពាតឧប្បត្តិវសេន សោតទ្វារេ ជវេនវេននា ទុក្ខាតិ
វេចនតោ។ តថា ហិ “ឧបនិស្សយវសេនា”តិ វុត្ថំ។ វេទនាទយោបីតិ “វេទនា
អនិច្ចា”តិ ឯត្ថ វុត្ថវេទនា ចេវ សញ្ញាទយោ ច។ តេ ហិ ជស្សេន សមាទក្ខមិកា
ន បុព្វេវុត្ថវេទនា។ ធាតុសម្ពាតមេវ អារម្មណន្តិ យថាបរិគ្គហិតំ
បជីវិធាតុសម្ពាតមេវ វិសយំ។ បក្ខន្ធាតិ វិបស្សនាចិត្តំ អនិច្ចន្តិបិ ទុក្ខន្តិបិ

អនត្តាតិបិ សម្មសនវសេន អនុបវិសតិ។ ឯតេន ពហិទ្ធាវិក្ខេបាការមាហា,
បសីទតិបិ បន ឥមិនា កម្មជ្ជានស្ស វិចិបជិបន្តតំ។ សន្តិជ្ជតិបិ ឥមិនា ឧបរូបវិ
វិសេសាវហាការេន អវត្តានំ បជិបក្ខាភិកវេន និច្ចលការតោ។ វិមុច្ចតិបិ ឥមិនា
តណ្ហាមាននិដ្ឋិក្កាហតោវិសេសេន មុច្ចនំ។ អដ្ឋកថាយំ បន សម្មជ្ជានវសេន
អត្តោ វុត្តោ “អធិមោក្ខំលភតិ”តិ។ សោតទ្វារម្ហិ អារម្មណេ អាចាថកតេតិ ឥទំ
មូលបរិញ្ញាយ មូលនស្សនំ។ សោតទ្វារេហិ អារជ្ជនវេជ្ជព្ពនានំ អយោនិសោ
អារជ្ជយតោ វេជ្ជព្ពនវសេន ឥដ្ឋ អារម្មណេ លោកោ, អនិដ្ឋេ ច បជិយោ
ឧប្បជ្ជតិ, មនោទ្វារេ បន “ឥត្ថិ, បុរិសោ”តិ វជ្ជនាទិ ហោតិ, តស្ស បញ្ចទ្វារជវនំ
មូលំ, សព្ពំ វា ភវត្តាទិ។ ឯវំ មនោទ្វារជវនស្ស មូលវសេន បរិញ្ញា។
អាគន្ធកតាវកាលិកបរិញ្ញា បន បញ្ចទ្វារជវនស្ស អបុព្វភាវវសេន
ឥតរភាវវសេន ច វេទិតព្ពា។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្តារោ បន
សតិបដ្ឋានសំវណ្ណនាយំ វុត្តោ ឯវ។

យាថាវតោ ធាតុនំ បរិក្កណ្ឌនវសេន កតបរិក្កហស្សបិ
អនាទិកាលភាវនាវសេន អយោនិសោ អារជ្ជនំ សចេបិ ឧប្បជ្ជតិ។ វេជ្ជព្ពនំ
បត្វាតិ វេជ្ជព្ពនកិច្ចតំ បត្វា។ ឯកំ ទ្វេ វារេ អាសេវនំលភិក្ខុ, ន
អាសេវនបច្ចយំ។ ន ហិ ឧបេក្ខាសហគតាហេតុកចិត្តំ អាសេវនបច្ចយភូតំ
អត្ថិ។ យទិ សិយា, បដ្ឋានេ កុសលត្ថិកេ បជិច្ចវារាទីសុ “ន មគ្គបច្ចយា
អាសេវនេ ទ្វេ, អាសេវនបច្ចយា ន មគ្គ ទ្វេ”តិ ច វត្ថុព្ពំ សិយា, “ន មគ្គបច្ចយា
អាសេវនេ ឯកំ (បដ្ឋា. ១.១.២២១), អាសេវនបច្ចយា ន មគ្គ ឯក”តិ (បដ្ឋា.
១.១.១៥២) ច បន វុត្ថំ។ ឯកំ ទ្វេ វារេតិ ឯត្ថ ច ឯកគ្គហណំ វចនសិលិដ្ឋតាយ
វសេន វុត្ថំ។ ន ហិ ទុតិយេ មោយវារេ ឯកវារមេវ វេជ្ជព្ពនំ បវត្ថតិ។ ទ្វិក្ខត្ថំ វា
តស្ស បវត្ថិ សន្ទាយ ឯកវារគ្គហណំ, តិក្ខត្ថំ បវត្ថិ សន្ទាយ ទ្វេវារគ្គហណំ។
តត្ថ ទុតិយំ តតិយញ្ច បវត្ថមានំលទ្ធាសេវនំវិយ ហោតិ។ យស្មា បន

“វេជ្ជព្រាហ្មណ៍ បន្ទា ឯកំ ទ្វេ វារេអាសេវនំលភិត្វា ចិត្តំ ភវន្តមេវ ឌីតវតី” តិ ៩៨
ធុតិយមោឃវារេវសេន វុត្តំ ភវេយ្យ។ សោ ច អាវម្ពណ្ណាធុត្តលតាយ ឯវ ហោតីតិ
អភិធម្មជ្ជកថាយំ និយមិតោ។ ៩៩ បន តិក្ខានុបស្សនានុភារេន
អកុសលុប្បត្តិយា អសម្ពវេសេន អយោនិសោវ អារដ្ឋតោ អយោនិសោ
វេត្តានំ សិយា, ន យោនិសោ, តស្មិញ្ចា បវេត្ត មហាតិ អតិមហាតិ វា អាវម្ពណ្ណ
ជវនំ ន ឧប្បជ្ឈេយ្យាតិ អយមត្តោវិចារេត្វា គហេតត្តោ។

ឯតស្សេវ វា សតិបិ ធុរិយតាបរិកប្បនេ សោ ច យទិ អនុលោម
វេទនាត្ថិកេ បដិច្ចវារាទីសុ “អាសេវនបច្ចយា ន មគ្គេ ទ្វេ, ន មគ្គបច្ចយា
អាសេវនេ ទ្វេ” តិ ច វុត្តំ សិយា, (លព្ពេយ្យ), ន ច វុត្តំ។ យទិ បន វេជ្ជព្រាហ្មណ៍
អាសេវនបច្ចយោ សិយា, កុសលាកុសលានម្បិ សិយា។ ន ហិ អាសេវនបច្ចយំ
លទ្ធិយុត្តស្ស អាសេវនបច្ចយតាបិ ធម្មោ អាសេវនបច្ចយោ ហោតីតិ អវុត្តោ
អត្ថិ, វេជ្ជព្រាហ្មណ៍ បន កុសលាកុសលានំ អាសេវនបច្ចយភារោ អវុត្តោ -
“កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ឈតិ នាសេវនបច្ចយា។
អកុសលំ... បេ... នាសេវនបច្ចយា” តិ (បដ្ឋា. ១.១.៩៣-៩៤) វចនតោ បដិក្ខិត្តោ
ច។ អថាបិ សិយា អសមាទវេទនានំ វេសេនេវ វុត្តន្តិ ច, ឯវមបិ យថា - “អារដ្ឋនា
កុសលានំ ខន្ធនំ អកុសលានំ ខន្ធនំ អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ (បដ្ឋា.
១.១.៤១៧) វុត្តំ, ឯវ “អាសេវនបច្ចយេន បច្ចយោ” តិបិ វុត្តព្ពំ សិយា។ តំ
ជាតិកេនា ន វុត្តន្តិ ចេវ ភូមិភិក្ខុស្ស កាមាវចរស្ស រូចាវចរាទីនំ
អាសេវនបច្ចយភារោវិយ ជាតិភិក្ខុស្សបិ ភវេយ្យាតិ វុត្តព្ពំ ឯវ សិយា,
អភិក្ខុជាតិកស្ស ច វេសេន យថា - “អារដ្ឋនា សហេតុកានំ ខន្ធនំ
អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ វុត្តំ, ឯវ “អាសេវនបច្ចយេន បច្ចយោ” តិបិ វុត្តព្ពំ
សិយា, ន ច វុត្តំ។ តស្មា វេទនាត្ថិកេបិ “អាសេវនបច្ចយា ន មគ្គេ ឯកំ, ន

មគ្គបច្ចយា អាសេវនេ ឯក”ន្តិ ឯវំ គណនាយ និទ្ទារិយមនាយ វេជ្ជព្ពនស្ស
អាសេវនបច្ចយត្ថស្ស អភារាវា អយំ មោយវារោ ឧបបរិក្ខិត្វា គហេតព្ពោ។

វេជ្ជព្ពនំ បនវីចីវិចាកសន្តតិយា អារជ្ជនតោ អារជ្ជនា, តតោវិសទិសស្ស
ជវនស្ស ករណតោ មនសិកាវេតិ ច វត្ថព្ពតំ លកេយ្យ, ឯវញ្ច កត្វា បដ្ឋានេ
“វេជ្ជព្ពនំ កុសលានំ ខន្ទានំ អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ”តិអាទិន វុត្ថំ,
“អារជ្ជនា”ឥច្ឆេវ (បដ្ឋា. ១.១.៤១៧) វុត្ថំ, តម្បី វេជ្ជព្ពនតោ បរំ ចតុន្នំ បញ្ចន្នំ វា
ជវនានំ អារម្មណបុរេជាតំ ភវិតុំ អសក្កោន្តំ រូចាទី អារព្ព បវត្ថមាទំ វេជ្ជព្ពនំ
ជវនដ្ឋានេ បត្វា ភវន្តំ ឌីតរតិ។ ជវនដ្ឋានេ បត្វាតិ ច ជវនស្ស ឧប្បជ្ឈនដ្ឋានេ
ទិក្ខុត្ថំ បវត្ថិត្វាតិ អត្ថោ, ន ជវនភារេនាតិ។ អាសេវនំ លភិត្វាតិ ចេត្ត
អាសេវនំ វិយ អាសេវនន្តិ វុត្ថោវាយមត្ថោ។ វិច្ឆារិកត្តា ចស្ស ទិក្ខុត្ថំ វា តិក្ខុត្ថំ
វា បវត្ថិយេវ ចេត្ត អាសេវនសទិសតា។ វិច្ឆារិកតាយ ហិ វិញ្ញត្តិសមុដ្ឋាបកតា
ចស្ស វុច្ឆតិ។ វិច្ឆារិកម្បី ជវនំ វិយ អនេកក្ខត្ថំ អប្បវត្ថិយា អសុប្បតិដ្ឋិតតាយ
ច ន និប្បិយាយតោ អាសេវនភារេន វត្ថតីតិ ន ឥមស្ស អាសេវនត្ថំ វុត្ថំ។
អដ្ឋកថាយំ បន ជលចិត្តេសុ មគ្គបរិយាយោវិយ បរិយាយវសេន វុត្ថំ។

អយន្តិ “សចេបី”តិអាទិនា វុត្ថោ ឯកវារម្បី វាគាទីនំ អនុប្បាទនវសេន
វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ យោគាវចរោ។ កោដិប្បត្តោតិ មត្តកំ បត្តោ។
បដិបក្ខេហិ អនភិក្ខុតត្តាវិសទិវិបស្សនាញ្ញាណតាយ តិក្ខុវិបស្សកោ។
អារម្មណំ បរិក្ខហិតមេវ ហោតិ “ឯវំ មេ ជវនំ ជវិត”ន្តិ សារម្មណស្ស ជវនស្ស
ហុត្វា អភារវវត្ថាបនស្ស កម្មដ្ឋានភារតោ, តថា អារជ្ជនវសេន វា តំ
អារម្មណំ វិស្សដ្ឋេត្វា តាវនេវ មូលកម្មដ្ឋានភូតំ អារម្មណំ បរិក្ខហិតមេវ
ហោតិ។ ទុតិយស្ស បន វសេនាតិ “អបរស្ស វាគាទីវសេន ឯកវារំ ជវនំ
ជវិត”តិអាទិនា វុត្ថស្ស នាតិ តិក្ខុវិបស្សកស្ស វសេន “តស្ស ធាតារម្មណមេវ

ចិត្តំ បក្ខន្ធវិវាទំ”តិអាទិនា ឥមស្មី សុត្ត អាគតត្ថា។ “តមេនំ ឧបធិបហាណាយ
បធិបន្នំ ឧបធិបជិនិស្សក្កាយ កធាចិ ករហចិ សតិសម្មោសា ឧបធិបជិនិស្សក្កា
សរសន្តិប្បា សមុទាចរន្តិ។ ធនោ ឧទាយិ សតុប្បាទោ, អថ ខោ នំ ទិប្បមេវ
បជហតិ វិនោទេតិ ព្យង្គិករោតិ អនភារំ គមេតិ”តិ លដុកិកោបមេ។ តស្ស ហិ
អដ្ឋកថាយំ “សោតាបន្នាធម្មោ តាវ បជហន្ត, បុព្វដ្ឋនោ កថំ បជហតិ”តិ
ចោធនំ បដ្ឋបេត្វា “អារទ្ធិវិបស្សកោ ហិ សតិសម្មោសេន សហសា កិលេសេ
ឧប្បន្នោ ‘មាទិសស្ស នាម ភិក្ខុនោ កិលេសោ ឧប្បន្នោ’តិ សំវេកំ កត្វា វិវយំ
បក្កយ្ហ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា មគ្គេន កិលេសេ សមុគ្គាតេតិ, ឥតិ សោ បជហតិ
នាមា”តិ អត្តោ វុត្តោ។ តេន វុត្តំ - “តស្ស ធាតារម្មណមេវ ចិត្តំ
បក្ខន្ធវិវាទំ”តិអាទិនា ឥមស្មី សុត្ត អាគតត្ថា”តិអាទិ។ ឥន្ទ្រិយភាវនេ ច មជ្ឈិមស្ស
វសេន អយមត្តោ វេទិតព្ពោ។

បរិគ្គហវសេនាតិ ធាតុបរិគ្គហវសេន។ មម្មច្ឆេទនាទិវសេន
បរត្តអក្កោសនាទី អនិជ្ជំ អារម្មណំ បត្វា សោតទ្វារេ កិលមតិ បុគ្គលោ, តថា
ចោលនបហរណាទិកំ អនិជ្ជំ អារម្មណំ បត្វា កាយទ្វារេ កិលមតិ។

សមុទាចរន្តិសិ សព្វសោ ឧទ្ធិ អាចរន្តិ។ តយិទំ អមនាបេហិ សមុទាចរណំ
នាម ចោលនបហរណាទិវសេន ឧបក្កមនមេវាតិ អាហ “ឧបក្កមន្តិ”តិ,
ពាជន្តិសិ អត្តោ។ តថាសភាវោតិ យថា ចាលិប្បហារាទីហិ យដ្ឋិតមត្តោវិការំ
អាបជ្ជតិ, តថាសភាវោ។ “ឧតតោទណ្ណាកេន ចេបិ, ភិក្ខុវេ,
កកចេនា”តិអាទិនា (ម. និ. ១.២៣២) ឡោទនានំ នាម អនញ្ញាសាធារណំ
ពុទ្ធានំយេវ អាវេណិកន្តិ អាហ “វុត្តំ ខោ បនេតំ ភកវតាតិ
អនុស្សរន្តោបិ...បេ.... កកចូបមោវាទំ អនុស្សរន្តោបិ”តិ វុត្តំ។ តស្ស បិ
បរិយត្តិធម្មភាវតោតិ កេចិ។ យំ បន កកចោកន្តកេសុបិ មនុស្សេសុ

អប្បនុស្សនំ និព្វិការំ, តំ សត្តសាសនំ អនុស្សរន្តោបិ សម្មាបដិបត្តិលក្ខណំ
ធម្មំ អនុស្សរតិយេវាតិ ឯវំ វា ឯត្ថ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។ ភិក្ខុនោ គុណាន្តិ
អរិយធម្មាធិកមនសិទ្ធិំ គុណាមាហា។ សោ ច សព្ពេសម្បិ អរិយានំ គុណោតិ តំ
អនុស្សរន្តោបិ សង្ឃំ អនុស្សរតិ ឯវាតិ វុត្ថំ។

វិបស្សនុបេក្ខា អធិប្បតា, តស្មា ឧបេក្ខា កុសលនិស្សិតា ន សណ្ឋាតីតិ
វិបស្សនាវសេន សព្ពស្មិម្បិ សង្ខារគតេ អន្ល្ហបេក្ខនំ ន លភតីតិ អត្តោ។
ធម្មន្តុបេក្ខាតិ ធម្មន្តុបេក្ខាវិយ ធម្មន្តុបេក្ខា ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ
និព្វិការតាសាមញ្ញេន។ តេនាហ “សា បនេសា” តិអាទិ។ ធម្មន្តុបេក្ខាហនេ
បេបេតិ “លាភា វត មេ, សុលទ្ធិំ វត មេ” តិអាទិនា អត្ថមនតំ អាបជ្ជន្តោ។

៣០៣. អាចោគតន្តិ អាពន្ធនវសេន អាចោ, តនេវ អាចោសការំ គតត្តា
អាចោគតំ, សភាវេនេវ អាចោការំ វា បត្តន្តិ អត្តោ។ យស្មា បន សោ
អាចោការំសង្ខារតោ អល្ហយូសភាវោ សសម្ពារបថីសសម្ពារឧទកាធិគតេ
សព្ពស្មិម្បិ អាបស្មីវិជ្ជតិ, តស្មា វុត្ថំ “សព្ពអាបេសុ គតំ
អល្ហយូសភាវលក្ខណ” ត្ថិ, ទ្រវភាវលក្ខណាន្តិ អត្តោ។ “បកុប្បតី” តិ
ចាកតិកបកោបំ សន្ធាយាហ “ឱយវសេន វឌ្ឍតី” តិ។ តេនាហ “អយមស្ស
ចាកតិកោ បកោចោ” តិ។ ឥតវំ បន ទស្សេតុំ “អាចោសំវដ្តកាលេ
បនា” តិអាទិ វុត្ថំ។ ឱកច្ឆន្តិ ឯត្ថ ឱកមនន្តិ បរិយាទានំ អធិប្បតំ, ន
អនោគមនមត្តន្តិ អាហ “ឧទ្ធទេ...បេ... ចាបុណាន្តិ” តិ។

៣០៤. សព្ពតេជេសុ គតន្តិ ឥន្ធនាទិវសេន អនេកកេនេសុ សព្ពេសុ
តេជោកោដ្ឋាសេសុ គតំ បវត្ថំ។ យថា បីតិ ឯវ បីតិគតំ, ឯវំ តេជោ ឯវ
តេជោគតំ, តេជនវសេន បវត្តិមត្តន្តិ អត្តោ។ ឯវំ អាចោគតំ, វាយោគតញ្ច
វេទិតព្ពន្តិ អាហ “បុរិមេ” តិអាទិ។ ឯកាហិកជវាទិភាវេនាតិ

ឯកាហ៍កាធិជរាគេនេន។ ឧសុមជាតោតិ ឧស្មាភិក្ខុតោ។ ជីវតីតិ ជិណ្ឌោ
ហោតិ។ តេជោធាតុវសេន លព្ពមានា ឥមស្មី កាយេ ជរាបវត្ថុ
ចាកជជរាវសេន វេទិតព្ពាតិ ទស្សេតុំ “ឥន្ទ្រិយវេកល្លត្ថ”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។
វលិបលិតាធិការន្តិ វលិតបលិតការំ, អង្គបច្ចដ្ឋានំ សិចិលការញា។
កុប្បតេនាតិ ខុតិតេន។ សតក្ខត្ថំ តាបេត្វា តាបេត្វា សីតូនកេ បក្ខិបិត្វា
ឧទ្ធទសប្បិ សតោតសប្បិ វេទន្តិ។ សរីរេ បកតិឧសុមំ អតិក្ខមិត្វា
ឧណ្ហាការោ សន្តាហោ, សរីរស្ស ទហានវសេន បវត្តោ មហាធាហោ បរិធាហោតិ
អយមេវ តេសំ វិសេសោ។ អសិតន្តិ សុត្ថំ។ ខាយិតន្តិ ខាទិតំ។ សាយិតន្តិ
អស្សទិតំ។ សម្មា បរិចាកំ គច្ឆតីតិ សមវេចាកិនិយា គហណិយា វសេន វុត្ថំ។
អសម្មាបរិចាកោបិ វិសមចាកិនិយា គហណិយា វសេន វេទិតព្ពោ។
រសាធិការវេនាតិ រសុរុធិរមំសមេទន្តារុអដ្ឋិអដ្ឋិមិញ្ញសុក្កការេន។ វិវេកន្តិ
បុថុការំ អញ្ញមញ្ញំ វិសទិសការំ។ អសិតាធិភេទស្ស អាហារស្ស បរិណាមេ
រសោ ហោតិ, តំ បដិច្ច រសធាតុ ឧប្បជ្ជតីតិ អត្តោ។ ឯវំ រសស្ស បរិណាមេ
“រុធិរ”ន្តិអាទិនា សព្ពំ នេតព្ពំ។

ហរិតន្តន្តិ ហរិតមេវ, អន្ត-សន្តេន បទវឡនំ កតំ យថា “វេទន្តំ សុត្តន្ត”ន្តិ។
ចម្មនិល្លេខនំ ចម្មំ លិខិត្វា ធម្មិតកកសដំ។

៣០៥. ឧត្តារហិក្ការាធិតិ ឯត្ថ អាទិ-សន្តេន ឧទ្ទេកខីបនាធិបវត្តកវាតានំ
សន្តិហោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឧច្ឆារបស្សវាធិតិ អាទិ-សន្តេន
បិត្តសេម្ហលសិកាធិនីហារណាវាតស្ស ចេវ ឧសុមវាតស្ស ច សន្តិហោ
វេទិតព្ពោ។ យទិបិ កុច្ឆិ-សន្តោ ឧទរបរិយាយោ, កោដ្ឋ-សន្តេន បន អព្ពន្ធស្ស
វុច្ចមានត្ថា តទវសិដ្ឋោ ឧទរបទេសោ ឥធ កុច្ឆិ-សន្តេន វុច្ឆតីតិ អាហា
“កុច្ឆិសយា វាតាតិ អន្តានំ ពហិវាតា”តិ។ សមិញ្ញនបសារណាធិនីតិ អាទិ-

សន្តោស អាណិតនិរោកនឌុន្តរណាទិកា សញ្ញា កាយិកកិរិយា សង្គហិតា។
អវសរតិ ឧទកំ ឯតស្មាតិ ឱស្សវនំ, ធននន្តោ។ ឥធាតិ ឥមស្មី ហ្នានេ។

៣០៦. និស្សត្តការវន្តិ អនត្តកតំ។ យថាទស្សិតា ហិ ចតស្សោ ធាតុយោ
អនត្តនិយំ កេវលំ ធាតុមត្តា និស្សត្តនិដ្ឋិតា ឥមមត្តំ ទស្សេតិ។ បរិវារិតោតិ
បរិវារិតភាវេន បិតោ បរិវារិតោ។ តេនាហ “ឯតានី” តិអាទិ, កដ្ឋានីនិ
សន្និវេសវិសេសវសេន បរិវារិតា អធិប្បាយោ។ អញ្ញាថា អការសមញ្ញាយ
ការតោ។ តេនាហ “កដ្ឋានីសុ បនា” តិអាទិ។ យទត្តំ ចាឡិយំ “សេយ្យថាបិ,
អាវុសោ” តិអាទិ អារទ្ធី, តមត្តំ ចាកជំ កត្វា ទស្សេតុំ “យថា កដ្ឋានីនី” តិអាទិ
វុត្តំ។

កាមំ ហេដ្ឋា “មត្តជ្ជកស្ស កាយស្ស” តិអាទិនា (ម. និ. ១.៣០២) អវិភាគេន
ឯកទេសេន ច ឧបាទារូបម្បី កថិតំ, តថា វេទនាទយោ ខន្ធភាវេន បរិគ្គហេត្វា
ន កថិតា, តថា តណ្ហាបិ សមុទយសច្ចភាវេន។ ឥតរាជិ បន សច្ចានិ សព្វេន
សត្វំ ន កថិតានិ។ តេនេវាហ “ហេដ្ឋា... បេ... ន កថិតានី” តិ។ ចក្កបសាទេ
និរុទ្ធតិ ចក្កបសាទេ វិនដ្ឋេ។ ឧបហាតេតិ បុព្វកិមិអាទិហិ ឧបទ្កតេ។ បលិតុទ្ធតិ
បុព្វានិឧប្បត្តិយា វិនា បដិច្ចាទិទេ។ តន្តោតិ តស្សនុរោ, ចក្កវិញ្ញាណុប្បត្តិយា
អនុរោតិ អត្ថោ។ ចក្កស្ស រូបារម្មណោ អាចាជគតេ ឧប្បជ្ឈនមនសិកា
រោ បាទយសន្និស្សយោបិ ចក្កម្ហំ សតិ ហោតិ, អសតិ ន ហោតិ តិ កត្វា
“ចក្កំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈនមនសិកា រោ” តិ វុត្តោ។ ភវដ្ឋាវដ្ឋនំ តស្ស យថា
អារម្មណបច្ចយេ, ឯវំ បសាទបច្ចយេបិ ហោតិ តិ វុត្តំ “ចក្កញ្ច រូបេ ច
បដិច្ចា” តិ។ ន្តិ ចក្កទ្វារេ កិរិយមនោធាតុចិត្តំ។ អញ្ញាវិហិតស្សាតិ
អញ្ញារម្មណបសុតស្ស។ តទនុរូបស្សាតិ តេសំ ចក្ករូបតទាភោគានំ
អនុរូបស្ស។

ចត្តាវិ សច្ចានិ ធនេស្សតិ សរូបតោ អត្តាបត្តិតោ បាតិ អធិប្បាយោ។
តប្បកាហេ ភូតោ, តប្បការំ វា បត្តោ តថាភូតោ, តស្ស, យថា ចក្កវិញ្ញាណំ
ឧប្បជ្ឈតិ, តាទិសស្ស បច្ចយាការសមវេតស្សាតិ អត្តោ។ តិសមុជ្ជានុបន្តិ
ឧតុកម្មាហារសមុជ្ជានុបំ។ ឥធិញ្ច សតិបិ តទា ភវត្តារដ្ឋនចិត្តសមុជ្ជានុបេ
កេវលំ ចក្កវិញ្ញាណសមុជ្ជិតរូបស្ស អភាវមត្តំ គហេត្វា វុត្តំ។ សង្កបំ គច្ឆតិ តិ
នគរំ វិយ រង្គេ រូបក្ខន្ធសង្កហេតព្ពតំ គហេតព្ពតំ គច្ឆតិ។ “តថាភូតស្ស” តិ
វុត្តត្តា វេទនាធម្មោ ចក្កវិញ្ញាណសម្មយុត្តារ, វិញ្ញាណម្បិ ចក្កវិញ្ញាណមេវ។
សង្ខារាតិ ចេតនាវ វុត្តា ចេតនាបធានត្តា សង្ខារក្ខន្ធស្សាតិ អធិប្បាយោ។ តត្ថ
បន ជស្សជីវិតិន្ទ្រិយមនសិការចិត្តដ្ឋិតិយោបិ សង្ខារក្ខន្ធជម្ពារ។ ឯកតោ
សង្កហោ “បញ្ចក្ខន្ធា” តិ ឯកតោ គណនា។ សមាគមោតិ យថាសកំ
បច្ចយវសេន សមោធានំ។ សមវាយោតិ អញ្ញមញ្ញស្ស បច្ចយភាវេន
សមវេតតាយ សមុទិតភាវោ។

បច្ចយុប្បន្នធម្មោ បដិច្ច សមុប្បជ្ឈតិ ឯតស្មាតិ បដិច្ចសមុប្បាទោ,
បច្ចយាការោ។ បច្ចយធម្មេ បស្សន្តោបិ បច្ចយុប្បន្នធម្មេ បស្សតិ, តេ
បស្សន្តោបិ បច្ចយធម្មេ បស្សតិ តិ វុត្តំ “យោ បដិច្ចសមុប្បាទ” តិ អាទិ។
ធន្តករណាវសេនាតិ តណ្ហាយនវសេន។ អាលយករណាវសេនាតិ
អបេក្ខាករណាវសេន។ អនុនយករណាវសេនាតិ អនុវដ្ឋនវសេន។
អន្លោតាហិតាតិ អារម្មណំ អនុបវិសិត្វាវិយ គិលិត្វាវិយ និដ្ឋបេត្វាវិយ
នន្ទ្រគ្គហណាវសេន។ ធន្តរកោវិនយតិ បហិយតិ ឯត្តាតិ ធន្តរកវិនយោ
ធន្តរកបហានញ្ចាតិ វុច្ឆតិ និព្វានំ។ អាហារិតាតិ ចាឡិយំ សរូបតោ
អនាគតម្បិ អត្តតោ អានេត្វា សង្កណ្ឌនវសេន គហេតព្ពំ។ អាហារណាវីដិ បន
ធនេស្សន្តោ “យា ឥមេស្វ” តិ អាទិមាហ។ ឥមេស្វ តិសុ ហិទេស្វតិ យថាវុត្តេសុ
សុខទុក្ខាធិសុ តិសុ អភិសមយជ្ជានេសុ។ ធិដ្ឋិតិ បរិញ្ញាភិសមយាធិវសេន

បវត្តា សម្មាទិដ្ឋិយាថាវទស្សនំ។ ឯវំ សង្កប្បាទយោបិ យថាវហំ វេទិតត្តា។
ការវាបជិវេនោតិ ការវាវសេន បជិវេនោ, ន អារម្មណាករណាមត្តេន។ អយំ
មគ្គោតិ អយំ ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ បជិវិជ្ឈនវសេន បវត្តោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ។
ឯត្តាវតាបីតិ ឯវំ ឯកស្មី ចក្កុទ្ធាវេ វត្ថុ បរិក្កហមុខេនបិ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានស្ស
មត្តកំ ចាបនេន ពហំវិបុលំ បរិបុណ្ណមេវ ភកវតោ សាសនំ កតំ អនុដ្ឋិតំ
ហោតិ។

ឧប្បជ្ជិត្វា និរុទ្ធមេវ កវដ្ឋចិត្តំ អារជ្ជនចិត្តស្ស បច្ចយោ ភវតីតិ វុត្តំ “តំ
និរុទ្ធម្បី”តិ។ មន្តថាមគតមេវាតិ មហាតិយា និទ្ទាយ អភិក្ខតស្ស វសេន វុត្តំ,
កបិមិទ្ធបវេតស្ស បន កវដ្ឋចិត្តំ កនាចិ អារជ្ជនស្ស បច្ចយោ ភវេយ្យាតិ។
កវដ្ឋសមយេនេវាតិ កវដ្ឋស្សេវ បវត្តនសមយេន
បគុណាជ្ឈានបគុណាកម្មដ្ឋានបគុណគន្ថេសុ តេសំ បគុណភាវេនេវ
អាភោគេនវិនាបិ មនសិកាពេ បវត្តតិ។ តថា ហិ បគុណំ គន្ធនំ
បគុណភាវេនេវ និរន្តរំ វិយ អជ្ឈយមាទេ អញ្ញាវិហិតតាយ “ឯត្តកោ គន្ថោ
គតោ, ឯត្តកោ អវសិដ្ឋោ”តិ សល្លក្ខណា ន ហោតិ។ ចតុសមុដ្ឋានម្បីតិ សព្វំ
ចតុសមុដ្ឋានរូបំ, ន បុព្វេវិយ តិសមុដ្ឋានមេវាតិ អធិប្បាយោ។ បុព្វជ្ជមត្តា
ឡិណ្ឌវិកត្តា ច ជស្សចេតនាវ សម្ព័រក្ខន្ធាតិ គហិតា, ន អញ្ញោសំ អភាវា។
ឯកទេសមេវ សម្មសន្តោតិ យថាឧទ្ទិដ្ឋំ អត្ថំ ហេដ្ឋា អនវសេសតោ អនិទ្ទិសិត្វា
ឯកទេសមេវ និទ្ទិសនវសេន ទេសនាយ អាមសន្តោ។ ឥមស្មី ហំនេតិ
យថាឧទ្ទិដ្ឋស្ស អត្ថស្ស “អជ្ឈត្តិកញ្ជោវ, អារុសោ, ចក្កុ”ន្តិអាទិនា (ម. និ. ១.៣០៦)
ធម្មាវសេន និទ្ទិសនដ្ឋានេ។ ហេដ្ឋា បរិហ័នទេសនន្តិ - “យំ ឧបាទារូបំ ចត្តារោ
អរូបិនោ ខន្ធា ឧបរិ តីណិ អរិយសច្ចានិ”តិ និទ្ទេសវសេន បរិហ័នំ អត្ថជាតំ
សព្វំ។ តំតំទ្វារវសេនាតិ ចក្កុទ្ធារាទិកំ តំតំទ្វារវសេន។ ចតុសច្ចវសេន អារទ្វា

នេសនា ចតុស្រ្តនេវ បរិយោសាបិតាតិ អាហា “យថានុសង្ខារំ សុត្តន្តំ
និដ្ឋបេសី” តិ។

មហាហត្ថិបទោបមសុត្តន្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៩. មហាសារោបមសុត្តន្តវណ្ណនា

៣០៧. នចិរបក្កន្តេតិ ន ចិរំ បក្កន្តេ, បក្កន្តស្ស សតោ ន ចិរស្សេវ។
សលីង្កនេវាតិ មុណ្ហិយកាសាយគ្គហណាទិនា អត្តនោ បុរិមលីង្កនេវ។
ចាជិយេក្កេ ជាតេតិ វិបន្នាចារទិដ្ឋិតាយ បកាសនីយកម្មករណតោ បរំ
អញ្ញតិតិយសទិសេ វិសុំ ភូតេ។ កុលបុត្តោតិ ជាតិមត្តេន កុលបុត្តោ។
អសម្ពិជ្ជាយាតិ សម្ពេទវហិតាយ, ជាតិសង្ករិវហិតាយាតិ អត្តោ។
ជាតិសីសេន ឥធ ជាតិវត្ថុកំ ទុក្ខំ វុត្ថន្តិ អាហា “ឌីតិល្ហោតិ យស្ស ជាតិ អត្តោ
អនុបវិជ្ជា” តិ។ ជាតោ ហិ សត្តោ ជាតកាលតោ បដ្ឋាយ ជាតិនិមិត្តេន ទុក្ខេន
អត្តោ អនុបវិជ្ជា វិយ វិពាជិយតិ។ ជរាយាតិ អាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។ ចត្តារោ
បច្ចយា លព្ពន្ធិតិ លាភា, ចតុន្នំ បច្ចយានំ លព្ពមាធានំ សុកតភារោ សុដ្ឋុ
អភិសង្កតភារោ។ វណ្ណភណនន្តិ គុណកិត្តនំ។ អបញ្ញាតាតិ សម្ពាវនាវសេន
ន បញ្ញាតា។ លាភាទិនិត្តិយាការៈ ទស្សនញ្ចេតំ។ តេនាហា
“យាសច្ឆាទនមត្តម្បិ ន លភន្តិ” តិ។ អប្បេសក្ខាតិ អប្បានុភារា។ សា បន
អប្បេសក្ខតា អធិបតេយ្យសម្បត្តិយា ច បរិវាសម្បត្តិយា ច អភារេន
ចាកជា ហោតិ។ តត្ថ បរិវាសម្បត្តិយា អភារំ ទស្សន្តោ “អប្បបរិវាហ” តិ
អាហា។

សារេនបិ កេចិ អជាននេន អញ្ញាលាកេន វា អសារភូតម្បិ កត្តព្ពំ ករោន្តិតិ
តតោ វិសេសនត្ថំ “សារេន សារករណីយ” ត្ថិ វុត្ថន្តិ តំ ទស្សន្តោ

“អក្ខរក្កយុគនង្គ័លាទិក”ន្តិ អាហា។ ព្រហ្មចរិយស្សតិ សិក្ខាត្ថយសង្គហស្ស
សាសនព្រហ្មចរិយស្ស។ មហារុក្ខស្ស មគ្គជលសារស្ស
ញាណទស្សនដេក្កកស្ស សមាធិតចស្ស សីលបបដិកស្ស ចញ្ចលសភាវា
សំសប្បចារីតិ ច ចត្តារោ បច្ចយា សាខាបលាសំ នាម។ តេនេវាតិ
លាភសក្ការសិលោកនិព្ពត្តនេនេវ។ សារោ មេ បត្តោតិ ឥមស្មី សាសនេ
អធិគន្ធព្ពសារោ នាម ឥមីនា លាភាទិនិព្ពត្តនេន អនុប្បត្តោតិ វោសានំ
និដ្ឋិតកិច្ចំ អាបន្នោ។

៣០០. ញាណទស្សនន្តិ ញាណភូតំ ទស្សនំ វិសយស្ស សន្និករណាវសេន
បរត្ថំ អភិញ្ញាញាណំ។ សុខុមំ រូបន្តិ នេវាទីនំ, អញ្ញាម្បិ វា សុខុមសភាវំ រូបំ។
តេនាហ “អន្តមសោ...បេ... វិហារន្តិ”តិ, ទិព្ពចក្ខុ ហិ ឥធម៌ ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសេន
“ញាណទស្សន”ន្តិ គហិតំ។

៣០១. អសមយវិមោក្ខំ អារាជេតីតិ ឯត្ថ អធិប្បតំ អសមយវិមោក្ខំ
ចាឡិយា ឯវ ទស្សេតុំ “កតមោ អសមយវិមោក្ខោ”តិអាទិ វុត្ថំ។ អជ្ជន្ទញ្ញា
សមាបជ្ជនសមយោបិ អត្ថិ អសមយោបិ, មគ្គវិមោក្ខេន បនវិមុច្ចនស្ស
សមយោ វា អសមយោ វា នត្ថិ។ យស្ស សទ្ធា ពលវតី, វិបស្សនា ច អារទ្ធា,
តស្ស គច្ឆន្តស្ស តិជ្ជន្តស្ស និសីទន្តស្ស ភុញ្ញន្តស្ស ច មគ្គជលបដិវេជោ នាម ន
ហោតីតិ នវត្ថុតំ, ឥតិ មគ្គវិមោក្ខេនវិមុច្ចន្តស្ស សមយោ វា អសមយោ វា
នត្ថិតិ សោ អសមយវិមោក្ខោ។ តេនាហ “លោកិយសមាបត្តិយោ ហិ”តិអាទិ។

ន កុប្បតិ, ន នស្សតីតិ អកុប្បា, កធាចិបិ អបរិហានសភាវា។
សត្តសំកិលេសេហិ បដិប្បស្សន្ធវិវេសេន ចេតសោវិមុត្តិតិ ចេតោវិមុត្តិ។
តេនាហ “អរហត្តជលវិមុត្តិ”តិ។ អយមត្ថោ បយោជនំ ឯតស្សតិ ឯតទត្ថំ,
សាសនព្រហ្មចរិយំ, តស្ស ឯសា បរមកោដិ។ យថាវទ្ធស្ស សារោបមេន ជលេន

ទេសនា និដ្ឋាបិតាតិ អាហា “យថានុសន្ធិនាវ ទេសនំ និដ្ឋេបសី” តិ។ យំ បទេត្ត
អត្តតោ អវិភត្តំ, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

មហាសារោបមសុត្តន្តោនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

១០. ចូឡសារោបមសុត្តន្តោនា

៣១២. បិដ្ឋលធាតុកោតិ បិដ្ឋលសភារោ បិដ្ឋលច្ឆរិកោ, បិដ្ឋលក្ខោតិ វា
អត្តោ។ បព្ពជិតសម្មហសន្ន្វាតោ សង្ឃោ, ន សីលាទិគុណោបិ
សង្កហិតព្ពកាវេន។ សង្ឃោ ឯតេសំ អត្តិ បរិវារក្ខតោតិ សង្ឃិនោ។ ស្វេវាតិ សោ
ឯវ បព្ពជិតសម្មហសន្ន្វាតោ។ អាចារសិក្ខាបនវសេនាតិ អត្តនា
បរិកប្បិតអចេលវតាទិអាចារសិក្ខាបនវសេន។ បញ្ញាតាតិ យថាសកំ
សមាទិន្នវតវសេន ចេវ វិញ្ញាតលទ្ធិវសេន ច បញ្ញាតា។ លទ្ធិករាតិ តស្ស
មិច្ឆាទិដ្ឋិយា ឧប្បាទកា។ ពហុជនស្សាតិ បុព្វជនស្ស។ តស្ស បន
អាគមសម្មទាបិ នាម នត្ថិ, កុតោ អធិគមោតិ ឯកំសតោ អន្ធិបុព្វនោ ឯវាតិ
អាហា “អស្សុតវតោ អន្ធិពាលបុព្វជនស្ស” តិ។ ន ហិ វិញ្ញា អប្បសាទនីយេ
បសីទន្តិ។ មជ្ឈិលេសុ កាតព្វទាសកិច្ចករោ ទាសោ មជ្ឈិលទាសោ។

តន្តាវុតានន្តិ តន្តេ បសារេត្វាវីតានំ។ គណ្ណានកិលេសោតិ សំសារេ
ពន្ធនកិលេសោ។ ឯវំ វាទិតាយាតិ ឯវំ បដិញ្ញតាយ, ឯវំ ទិដ្ឋិតាយ វា។
និយ្យានិកាតិ និយ្យានគតិសប្បដិហារកា អនុចារម្កក្ខតត្តាតិ អធិប្បាយោ។
នោ ច និយ្យានិកាតិ អានេត្វា យោជនា។ តេសំ សព្ពញ្ញបដិញ្ញាយ អក្ខតត្តា
តស្ស អក្ខតការកថនេន តស្ស ព្រាហ្មណស្ស ន កាចិ អត្តសិទ្ធិតិ អាហា
“នេសំ អនិយ្យានិកការកថនេន អត្តាការតោ” តិ។

៣១៨. និហ័នលោកាមិសេ លីនោ អដ្ឋាសយោ ឯតស្ស, ន បន និព្វានេតិ។
លីនដ្ឋាសយោ។ សាសនំ សិទិលំ កត្វា គណ្ហាតិ សិក្ខាយ ន តិព្វការវត្ថា។

៣២៣. ហេដ្ឋាតិ អនន្តរាតីតសុត្តេ មហាសារោបមេ។ បឋមដ្ឋានាធិធម្មា
វិបស្សនាចាកាតិ វិបស្សនាយ បទដ្ឋានភូតា។ ឥធាតិ ឥមស្មី
ចូឡសារោបមេ អាកតា។ និរោធិចាកាតិ អនាគាមិនោ, អរហន្តោ វា
និរោធសមាបត្តិ សមាបដ្ឋិតុំ សមត្ថា។ តស្មាតិ និរោធិចាកត្ថា។
បឋមដ្ឋានាធិធម្មា ញាណាទស្សនតោ ឧត្តរិតរាតិ វេទិតញា។

ចូឡសារោបមសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

និដ្ឋិតា ច ឱបម្មវគ្គវណ្ណនា។

៤. មហាយមកវគ្គោ

១. ចូឡគោសិដ្ឋសុត្តវណ្ណនា

៣២៥. ញាតីនំ (អ. និ. ដី. ៣. ៦. ១៩) និវាសដ្ឋានភូតោ គាមោ ញាតិកោ, សោ
ឯវ នាតិកោ។ សោ កិរ គាមោ យេសំ សន្តកោ, តេសំ បុព្វបុរិសេន អត្តនោ
ញាតីនំ សាធារណភាវេន និវេសិតោ, តេន “នាតិកោ” តិ បញ្ញាយិត្ថុ។ អថ
បច្ឆា តត្ថ ធ្វើហិ ធាយាទេហិ ធ្វើធាវិភជិត្វា បរិភុត្តោ។ តេនាហ “ធ្វើន្នំ
ចូឡបិភិមហាបិភិបុត្តានំ ទ្វេ តាមា” តិ។ គិញ្ញាកា វុច្ឆន្តិ ឥដ្ឋកា,
គិញ្ញាកាហិយេវ កតោ អារសថោ គិញ្ញាការសថោ។ តស្មី កិរ បទេសេ មត្តិកា
សក្ខរមរុម្ពវាលីកាធិហិ អសម្មិស្សា អកបីនា សណ្ឋា សុខុមា, តាយ កតានិ
គុលាលភាជនានិបិ សិលាមយានិវិយ ទទ្សានិ, តស្មា តេ ឧចាសកា តាយ
មត្តិកាយ ធិយបុប្ផលឥដ្ឋកា ការេត្វា តាហិ ឋបេត្វា

ឆ្ងារពាហវាតចានកវាជតុលាយោ សេសំ សត្តំ ធិត្ថសម្ភារេនវិនា ឥដ្ឋកាហិ ឯវ
ចាសាទំ ការេសុំ។ តេនាហ “ឥដ្ឋកាហេវា” តិអាទិ។

គោសិដ្ឋសាលវននាយន្តិ គោសិដ្ឋសាលវនន្តិ លទ្ធនាមំ រក្ខិតំ អវញ្ញំ។
ជេដ្ឋករុក្ខស្សាតិ វនប្បតិក្ខតស្ស សាលរុក្ខស្ស។ សាមគ្គិវសន្តិ
សមគ្គភាវាទិគុណំ វិវេកសុខំ។ ឧបរិបណ្ណាសកេ ឧបក្កិលេសសុត្តេ (ម. និ.
៣.២៣៧-២៣៨) បុទុដ្ឋនកាលោ កថិតោ, ឥដ ចូឡគោសិដ្ឋសុត្តេ
ទីណាសវកាលោ កថិតោ។ កតកិច្ចាបិ ហិ តេ មហាថេរា អត្តនោ
ធិដ្ឋធម្មសុខវិហារំ បរេសំ ធិដ្ឋានុកតី អាបដ្ឋនញ្ច សម្បស្សន្តា បរមញ្ចវិវេកំ
អនុព្រហ្មន្តា សាមគ្គិវសំ អនុភវមាណ តត្ថវិហារន្តិ។ តនាតិ តស្មី
ឧបក្កិលេសសុត្តេនេសនាកាលេ។ តេតិ អនុរុទ្ធប្បមុខា កុលបុត្តា។
លទ្ធស្សាទាតិ វិបស្សនាយ វិចិបជិបត្តិយា អធិគតស្សាទា។ វិបស្សនា ហិ
បុព្វេនាបរំ វិសេសំ អារហន្តិ បវត្តមាណ សាតិសយំ បីតិសោមនស្សំ អារហតិ។
តេនាហ ភគវា -

“យតោ យតោ សម្មសតិ, ខន្ធនំ ឧទយព្ពយំ;
លភតិ បីតិចាមោជ្ឈំ, អមតំ តំ វិជានត” ន្តិ។ (ធម. ប. ៣៧៤);

លទ្ធបតិដ្ឋា មគ្គដលាធិគមនេន។ សតិ ហិ មគ្គដលាធិគមេ សាសនេ បតិដ្ឋា
លទ្ធា នាម ហោតិ, នោ អញ្ញថា។

កាមំ សារិបុត្តមោគ្គល្លាណាបិ មហាសាវកបរិយាបន្នាវ, អគ្គសាវកភាវេន
បន នេសំ វិសេសធស្សនត្ថំ “ធម្មសេនាបតិមហាមោគ្គល្លានត្ថេវេសុ វា” តិ វិសុំ
គហណំ។ សតិបិ ហិ សាមញ្ញាយោគេ វិសេសវន្តោ វិសុំ គយ្ហន្តិ យថា
“ព្រាហ្មណា អាគតា, វាសិដ្ឋេបិ អាគតោ” តិ។ តេសុ បន វិសុំ គហិតេសុបិ

“អសីតិមហាសាវកេស្វ” តិ អសីតិគ្គហាលំ អប្បកំ ឧនមធិកំ វា គណនុបកំ
ន ហោតីតិ។ អន្តមសោតិ ឥទំ ធម្មកណ្ណាភារិកស្ស ឧបដ្ឋាកភារេន
អាសន្នចារិតាយ វុត្តំ។ អនីកាតិ ហត្ថានីកា, ហត្ថានីកតោ ហត្ថិសមូហតោតិ
អត្ថោ។ កាឡសីហោ យេតុយ្យេន យូចចរោតិ កត្វា វុត្តំ “យូថា និស្សដោ
កាឡសីហោវិយា” តិ។ កេសរី បន ឯកចរោវ។ វាតច្ឆិន្នោ វលាហាកោវិយាតិ
វាតច្ឆិន្នោ បព្ពតក្ខេប្បមាលោ វលាហាកច្ឆេនាវិយ។ តេសំ បគ្គណ្ណានតោតិ
យថា នាម ជិយច្ឆិតស្ស កោជនេ, បិចាសិតស្ស ចានីយេ, សីតេន ធុជ្ជស្ស
ឧល្លោ, ឧល្លាន ធុជ្ជស្ស សីតេ, ទុក្ខិតស្ស សុខេ អភិរុចិ ឧប្បជ្ជតិ, ឯវមេវ
ភគវតោ កោសម្ភកេ ភិក្ខុ អញ្ញមញ្ញំ វិវាទាបន្នេ ទិស្វា អបរេ សមគ្គាវាសំ
វសន្តោ អាវុទ្ធិតស្ស ឥមេ តយោ កុលបុត្តា អាចាជំ អាគមីសុ, អថ នេ
បគ្គណ្ណាតុកាមោ ឧបសង្កមិ, ឯវាយំ បដិបត្តិអនុក្កមេន កោសម្ភកានំ ភិក្ខុនំ
វិនយនុចាយោ ហោតីតិ។ តេនាហ “តេសំ បគ្គណ្ណានតោ” តិ។ ឯតេនេវ
បច្ឆិមជនតំ អនុកម្មនតោតិ ឥទម្បិ ការណំ ឯកទេសេន សំវណ្ណិតន្តិ ទដ្ឋព្វំ។
ឧក្កំសិទ្ធាតិ យថាភូតេហិ គុណោហិ សម្បហំសនេន វិសេសេត្វាវិសិដ្ឋេ កត្វា
បសំសាវសេន ចេតំ អាមេឌិតវចនំ។

តំ អរញ្ញំ វក្ខតិ វនសាមិនា អាណត្តោ។ វក្ខតកោបិតំ វនសណ្ណំ, ន
មហាវនាទិវិយ អបរិគ្គហិតំ។ សីលាទិប្បភេទាយ អត្តត្ថាយ បដិបន្នា
អត្តកាមា, ន អបរិច្ឆត្តសីនេហាតិ អាហ “អត្តនោ ហិតំ កាមយមាណា” តិ។
តេនាហ “យោ ហី” តិអាទិ។ ភិន្ទេយ្យាតិ វិនាសេយ្យ។

ទុព្ពលមនុស្សាតិ បញ្ញាយ ទុព្ពលា អវិទ្យុសុនោ មនុស្សា។ តានីតិ
អភិជាតិអាទិសុ ឧប្បន្នចាជិហារិយានិ។ ជីវរកព្កេន បដិច្ឆាទេត្វាតិ ជីវរសន្នាតេ
ឡីវរកេ និក្ខហិត្វាវិយ។ ន ហិ ជីវរចារុបនមត្ថេន ពុទ្ធានុភារោ បដិច្ឆន្នោ

ហោតិ។ “មា សុឆ កោចិមំ ពុទ្ធានុការំ អញ្ញាសី” តិ បន តថាវុបេន
ឥទ្ធាភិសម្ព័ន្ធវេន តំ ធានេត្វា ភតោ ភគវា តថា វុត្តោ។ តេនាហ
“អញ្ញាតកវេសេន អគមាសី” តិ។

អភិក្កមថាតិ បទំ អភិមុខការេន វិធិមុខេន វេទតីតិ អាហ “ឥតោ
អាគប្បថា” តិ។ ពុទ្ធានំ កាយោ នាម សុវិសុទ្ធជាតិមណីវិយ សោភនោ, កិត្យា
មលំ អបនេតព្ពំ នត្ថិ, កិមត្ថំ ភគវា ចានេ បក្ខាលេសីតិ អាហ “ពុទ្ធាន” ត្ថិអាទិ។

៣២៦. អនុវុទ្ធាតិ វា ឯកសេសនយេន វុត្ថំ វិវុបេកសេសស្សបិ ឥច្ឆិតព្ពត្តា,
ឯវញ្ច កត្វា ពហុវេទននិទ្ទេសោបិ សមត្ថិតោ ហោតិ។ ឥវយាបថោ ខមតីតិ
សវីរស្ស លហុដ្ឋានតាយ ចតុត្ថិជោបិ ឥវយាបថោ សុខប្បវត្តិកោ។ ជីវិតំ
យាបេតីតិ យាបនាលក្ខណំ ជីវិតំ ឥមំ សវីរយន្តំ យាបេតិ សុខេន បវត្តេតិ។
ឧទ្ធឡ្ហយាគុំ វា កជន្តិកត្ថំ វាតិ ឥទំ មករវុត្តិយា មិស្សកកត្តេន យាបនំ វត្តន្តិ
កត្វា វុត្ថំ។ តេនាហ “ភិក្ខាចារវត្ថំ បុប្ផតី” តិ។

អញ្ញមញ្ញំ សំសន្នតីតិ សតិបិ ឧកយេសំ កលាចានំ បរមត្ថតោ ភេនេ
បច្ឆវេនេហិ ធុរិញ្ញោយ្យនានត្ថំ ឌីរោទកសម្មោទិតំ អច្ឆន្តមេវ សំសជ្ជិវិយ ហុត្វា
តិជ្ជតិ។ តេនាហ “វិសុំ ន ហោតិ, ឯកត្ថំ វិយ ឧបេតី” តិ។ បិយការីធិបនានិ
ចក្ខុនិ បិយចក្ខុនិ។ បិយាយតិ, បិយាយិតញ្ចេតិ វា បិយោតិ។ សមគ្គវាសស្ស យំ
ឯកន្តការណំ, តំ បុប្ផន្តោ ភគវា “យថា កថំ បនា” តិអាទិមាហាតិ “កថន្តិ
ការណបុប្ផា” តិ វុត្ថំ។ យោ នេសំ មេត្តាសហិតានំយេវ កម្មាធិនំ អញ្ញមញ្ញស្មី
បច្ឆបដ្ឋានាការោ, តំ សន្ធាយ “កថ” ត្ថិ បុប្ផា។ តថា ហិ បរតោ “ឯវំ ខោ មយំ,
ភន្តេ” តិអាទិនា យេវហិ វិស្សន្តនំ កថិតំ។

មិត្ត ឯតស្ស អត្ថតិ មេត្តំ, កាយកម្មំ។ អារិ តិ បកាសំ។ រហោតិ
អប្បកាសំ។ យញ្ញិ ឧទ្ទិស្ស មេត្តំ កាយកម្មំ បច្ចុប្បដ្ឋបេតិ, តំ តស្ស សម្មា ចេ,
បកាសំ ហោតិ, បរម្មា ចេ, អប្បកាសំ។ តេនាហ “អារិ ចេវ រហោ ចាតិ
សម្មា ចេវ បរម្មា ចា” តិ។ ឥតរាជីតិ បរម្មា កាយវីរីកម្មានិ។
“តត្ថា” តិអាទិនា សង្ខេបតោ វុត្តមត្តំ វិវិតុំ “យំ ហិ” តិអាទិ វុត្តំ។
សម្មជ្ជនាទិវសេន បដិជគ្គិតព្ពយុត្តំ ហំនំ វា។ តថេវាតិ យថា សម្មា កតេ
មេត្តាកាយកម្ម វុត្តំ, តថេវ។ “កច្ចិ ឧមនិយ” ត្ថិ ឯវមាទិកា កថា
សម្មោទនិយកថា។ យថា បរេហិ សទ្ធិ អត្តនោ និទ្ធិ ន ហោតិ, តថា
បដិសន្តារវសេន បវត្តា កថា បដិសន្តារកថា។ “អហោ តនា ថេវេន មយ្ហំ ទិដ្ឋោ
ឱវាទោ, ទិដ្ឋា អនុសាសនី” តិ ឯវំ កាលន្តរេ សវិតព្ពយុត្តា,
ធនារណីយបដិសំយុត្តា វា កថា សារណីយកថា។ សុត្តបទំ និក្ខិបិត្វា តស្ស
អត្ថនិទ្ទេសវសេន សីលាទិធម្មបដិសំយុត្តា កថា ធម្មកថា។ សវេន សុត្តស្ស
ឧទ្ធារណំ សរកញ្ញំ។ បញ្ញស្ស ញាតុំ ឥច្ឆិតស្ស អត្តស្ស បុច្ឆនំ បញ្ញបុច្ឆនំ។ តស្ស
យថាបុច្ឆិតស្សអាទិសនំ បញ្ញាវិស្សជ្ជនំ។ ឯវំ សមន្មាហរតោតិ ឯវំ
មនសិករោតោ, ឯវំ មេត្តំ ឧបសំហរតោតិ អត្តោ។

ឯកតោ កាតុំ ន សក្កា, តស្មា នាណ។ ហិតជ្ជេនាតិ អត្តនោវិយ
អញ្ញមញ្ញស្ស ហិតកាវេន។ និរន្តរជ្ជេនាតិ អន្តរកាវេន ភេទាកាវេន។
អវិគ្គហជ្ជេនាតិ អវិរោធកាវេន។ សមគ្គជ្ជេនាតិ សហិតកាវេន។ បរិកណ្ណំ
កត្វាតិ ពហលតនុមត្តិកាលេបេហិ លិម្មេត្វា។ ចីវរំ វា ជោវន្តិ តិ អត្តនោ ចីវរំ
វា ជោវន្តិ។ បរិកណ្ណំ វា តិ អត្តនោ បណ្ណាសាលាយ បរិកណ្ណំ វា ករោន្តិ។

៣២៧. បដិវុទ្ធា ឯវាតិ ឯត្ថាបិ “យេភុយ្យេនា” តិ បទំ អាទេត្វា សម្ពុទ្ធិតព្ពំ។
តេសំ អប្បមាទលក្ខណាន្តិ តេសំ អប្បមជ្ឈនសភាវំ។ កច្ចិ បន វោ អនុវុទ្ធា

សមគ្គាតិ ឯត្តាបិ វោតិ និចាតមត្តំ, បច្ចត្តវចនំ វា, កង្ខិតុម្ពេតិ វាមត្តោ
វេទិតញ្ចោ។ សមុគ្គចាតិន្ទិ សមុគ្គបុជសទិសំ ចាតី។

បណ្ណាសាលាយំ អន្តោ ពហិ ច សមុជ្ឈនេន សោធិតង្គណតា វុត្តបដិបត្តិ។
បដិវិសមត្តមេវាតិ អត្តនោ យាបនបដិវិសមត្តមេវ។ ឱសាបេត្វាតិ បក្ខិបិក្វា។
បមាណមេវាតិ អត្តនោ យាបនបមាណមេវ។ វុត្តនយេន ជហិត្វាតិ ចាឡិយំ
វុត្តនយេន ជហិត្វា។

ហត្ថេន ហត្ថំ សំសិព្ពន្ធាតិ អត្តនោ ហត្ថេន ឥតវស្ស ហត្ថំ
ធម្មក្កហណាវសេន ពន្ធន្តា។ វិលង្ក្យតិ ទេសន្តំ ចាបេតិ ឯតេនាតិ វិលង្ក្យកោ,
ហត្តោ។ ហត្តោ វា វិលង្ក្យកោ ហត្ថវិលង្ក្យកោ, តេន ហត្ថវិលង្ក្យកេន។

តំ អខណ្ឌំ កត្វាតិ តំ តិសុបិ ទិវសេសុ ធម្មស្សវនំ បវត្តនវសេន អខណ្ឌិកំ
កត្វា។ ឯតន្តិ “បញ្ចាហិកំ ខោ បនា” តិអាទិវចនំ។ បញ្ចាមេ បញ្ចាមេ អហានិ
ភវតីតិ បញ្ចាហិកំ។ ភគវតា បុច្ឆិតេន អនុវុទ្ធត្ថេន។ បមាធម្មានេសុយេវាតិ
អញ្ញេសំ បមាធម្មានេសុយេវ។ “បមាធម្មានេសុយេវា” តិ វុត្តមេវត្ថំ ចាកជតវំ
កាតុំ “អញ្ញេសញ្ញី” តិអាទិ វុត្ថំ។ បបញ្ចាករណាជ្ជានាជិតិ កថាបបញ្ចាស្ស
ករណាជ្ជានាជិវិស្សជ្ជកថាបវត្តនេន កម្មជ្ជានេ បមជ្ឈនជ្ជានាជិ។ តត្ថាបិ “មយំ,
ភន្តេ, កម្មជ្ជានិវុទ្ធិន បដិបជ្ជាមា” តិ សិខាប្បត្ថំ អត្តនោ អប្បមាទលក្ខណំ
ថេរោ ធស្សេតិ។ ឯត្ថកំ ហំនំ មុញ្ញិត្វាតិ បន ឥទំ តទាវិហារសមាបត្តិនំ
វុទ្ធស្រោកាវេន វុត្ថំ។

៣២៨. ឈានស្ស អធិប្បេតត្តា “អលមរិយញ្ញាណធស្សនវិសេសោ” ឥច្ឆេវ
វុត្ថំ។ អត្តនោ សម្មាបដិបន្នតាយ សត្តុ ចិត្តារាជនត្ថំ តស្ស ច វិសេសាធិកមស្ស

សត្វ បច្ចុក្ខការតោ ថេរោ “កិត្តិ ឆោ សិយា, ភន្តេ” តិ អាហា។ យាវទេវាតិ
យត្តកំ កាលំ ឯកំ ធិវសភាគំ វា សកលវត្ថុំ វា យាវ សត្វ វា ធិវសេ។

៣២៩. សមតិក្កមាយាតិ សម្មនេវ អតិក្កមនាយ។ សតិ បិ ឧបរិ
វិសេសាធិគមេ ហេជ្ជិមជ្ឈានំ សមតិក្កន្តំ នាម ហោតិ បដិប្បស្សន្តិ ច។ តេនាហ
“បដិប្បស្សន្តិយា” តិ។ ញាណធស្សនវិសេសោតិ ការណ្ឌបចារេន វុត្តោតិ
វេទិតញោ។ វេទយិតសុខតោតិ វេទនាសហិតជ្ឈានសុខតោ វា ជលសុខតោ វា។
អវេទយិតសុខន្តិ និព្វានសុខំ វិយ វេទនាហិតំ សុខំ។ អវេទយិតសុខន្តិ ច
និទស្សនមត្តមេតំ, តំ បន អជស្សំ អសញ្ញំ អចេតនន្តិ
សព្វចិត្តចេតសិករហិតមេវ។ តតោ ច សតិបិ រូបធម្មប្បវត្តិយំ តស្ស
អចេតនត្តា សព្វសោ សម្ពាទុក្ខវិហិតតាយ សន្តតរា បណ្ឌិតតរា ច
និរោធសមាបត្តិតិ វុច្ចតេ។ តេនាហ “អវេទយិតសុខំ សន្តតរំ បណ្ឌិតតរំ
ហោតិ” តិ។ តេន វុត្ថំ “ឥមម្ហា ចា” តិអាធិ។

៣៣០. សាមគ្គិវសានិសំសមេវ នេសំ ភគវា កថេសិ អជ្ឈាសយានុកូលត្តា
តស្ស។ អនុសាវេត្វាតិ អនុបកមនវសេន សម្មនេវ អាហេចត្វា។
“អនុសំសាវេត្វា” តិ វា ចាហោ, សោ ឯវុត្តោ។ តតោ បដិធិវត្តិត្វាតិ ឯតរហិ
ភគវតោ ឯកវិហារេ អជ្ឈាសយោតិ សត្វ មនំ គណ្ណាត្តា “ឥធមេវ តិជ្ជថា” តិ
វិស្សន្តិតជ្ជានតោ ធិវត្តិត្វា។ បព្ពដ្ឋាធិធិតិ អាធិ-សន្តេន ឧបសម្បទាវិសុទ្ធិ-
ធុតកម្មជ្ជានានុយោគ-លានវិមោក្ខ-សមាបត្តិ-ញាណធស្សន-មគ្គការវា-
ជលសច្ចិកិរិយាធិកេ សង្កណ្ឌាតិ។ អធិគន្ធាបីតិ បិ-សន្តេន យថាធិគតានម្បិ។
អត្តនោ គុណកថាយ អដ្ឋិយមាធាតិ ភគវន្តំ និស្សាយ អធិគន្ធាបី
ធម្មាធិករណំ សត្វវិហោសាការវធិបនេ ភគវតោ ចាកដគុណានំ កថាយ

អង្គុយមានាមីតិ យោជនា។ ទេវតាតិ តំតំសមាបត្តិលាភិនិយោ ទេវតា។ មុខ
មេ សង្ឃតិ មុខ មេ កថនេ សមត្ថំ, កថនេ យោគ្យតិ អត្ថោ។

៣៣១. ឃុំ អាគតោតិ ឃុំ អាជានាជិយសុត្ត អាគតោ។ បលិវេបេន្តតិ
បោទេន្តោ។ មច្ឆរាយត្ថិតិ អត្តនោ គុណានំ ភគវតោបិ អាហោចនំ អសហមាណ
មច្ឆរាយត្ថិតិ សោ ចិន្តតិ កត្វា វុត្ថំ។

០១ តេសំ លាភាតិ តេសំ វជ្ជិរាជ្ជនំ វជ្ជិវជ្ជវាសីនញ្ច មនុស្សត្ថំ,
បតិរូបទេសវាសាធិកោ, ភគវតោ តិណ្ឌាញោ កុលបុត្តានំ
ធម្មនុវត្តននានាធម្មស្សវនាធយោ លាភា។ សុលទ្វា លាភាតិ យោជនា។
បសន្នចិត្តំ អនុស្សរេយ្យាតិ តំ កុលញោតំ សីលាធិគុណោ ចិត្តំ បសាទេត្វា
អនុស្សរេយ្យ។ វុត្ថំ តេសំ “អនុស្សរណម្បាហំ, ភិក្ខុវេ, តេសំ ភិក្ខុនំ ពហូបការំ
វជានី” តិ (ឥតិវុ. ១០៤; សំ. និ. ៥.១៨៤)។

ចូឡតោសិដ្ឋសុត្តវណ្ណោយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

២. មហាគោសិដ្ឋសុត្តវណ្ណោ

៣៣២. កោចិនេវាតិ គោសិដ្ឋសាលវនសាមន្តតោ និវិជ្ជេសុ យោ កោចិ
គាមោ គោចរគាមោ ភវិស្សតិ, តស្មា អនិពទ្ធកាវតោ គោចរគាមោ ន
គហិតោ, វសនដ្ឋានមេវ បរិទីបិតំ, តតោ ឃុំ អវញ្ញនិទានកំ នាមេតំ។
សព្វត្ថាតិ ទេវលោកេ មនុស្សលោកេ ច។ ជីវការកេហិតិ សាសនេ
ជីវការកេហិតិ។ សវនន្តេ ជាតត្ថាតិ ចតុសច្ចគព្ភស្ស ធម្មស្សវនស្ស
បរិយោសានេ អរិយាយ ជាតិយា ជាតត្ថា។ យថា បដិវេធពាហុសច្ចំ ឥដ្ឋតិ,
តថា ធម្មស្ស សវនតោ សាវកា។ សូរិយោវិយ ភាសុរគុណានំសិតាយ
មោហានុការិធមនតោ។ ចន្ទោវិយ រមណីយមនោហរសីតលគុណតាយ

កិលេសបរិធិបាធិបសមតោ។ សាគរោវិយ គម្ពីរជីវិបុលានេកគុណតាយ
បិតធម្មសភារតោ។ គុណមហាន្តតាយ ថេរស្ស អភិញ្ញាតតា, គុណមហាន្តតា
ច សុត្តេសុ អាគតនយេនេវ ញាតញ្ញាតិ តំ វិត្តារតោ ទស្សេតុំ “ន
កេវល”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ សីហនាទសុត្តន្តិ មជ្ឈិមនិកាយេ អាគតំ
មហាសីហនាទសុត្តំ (ម. និ. ១.១៤៦)។ ថេរបញ្ញាសុត្តន្តិ សុត្តនិចាតេ អដ្ឋកវគ្គ
អាគតំ សាវិបុត្តសុត្តំ (សុ. និ. ៩៦១-៩៨១)។ ថេរសីហនាទសុត្តន្តិ ឥមស្ស ច
ថេរស្ស ជនបទចារិកាយ សត្តុ សម្ពុខា សីហនាទសុត្តំ។ អភិនិក្ខមនន្តិ
ថេរស្សេវ មហតា ញាតិបរិវដ្តេន មហតា ច ភោគបរិវដ្តេន សហ
យរាវាសបរិច្ចាគោ អភិនិក្ខមនំ។ ឯស នយោ ឥតោ បរេសុបិ។ យទិទន្តិ
និចាតោ, យោ អយន្តិ អត្ថោ។

មហាបញ្ញេ ភិក្ខុ គហេត្វាតិ អាយស្មតោ កិវ សាវិបុត្តត្ថេស្ស
បរិវារភិក្ខុបិ មហាបញ្ញា ឯវ អហេសុំ។ ធាតុសោ ហិ សត្តា សំសន្តន្តិ។ សយំ
ឥទ្ធិមាតិអាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។ អយំ បនត្ថោ ធាតុសំយុត្តេន (សំ. និ. ២.៩៩)
ធិបេតព្ពោ - គិដ្ឋក្ខជបព្ពតេ គិលានសេយ្យាយ និសិន្នោ ភកវា អារក្ខត្ថាយ
បរិវារេត្វា វសន្តេសុ សាវិបុត្តមោគ្គល្លាណាទិសុ ឯកមេកំ អត្តនោ បរិសាយ
សទ្ធិ ចង្គមន្តំ វោលោកេត្វា ភិក្ខុ អាមន្តេសិ - “បស្សថ នោ តុម្ពេ, ភិក្ខុវេ,
សាវិបុត្តំ សម្ពហុលេហិ ភិក្ខុហិ សទ្ធិ ចង្គមន្តន្តិ។ ឯវំ, ភន្តេ។ សព្ពេ ខោ ឯតេ,
ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ មហាបញ្ញា”តិ សព្ពំ វិត្តារេតព្ពំ។

វនន្តេតិ ឧបវនន្តេ។ មេយវណ្ណាយាតិ នីលាកាយ។ សមុទ្ធកុដ្ឋិតោ
ឧត្តច្ឆន្តស្ស វិយ ឧបជ្ជានំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ចក្កវាឡបព្ពតមត្តកសមីបេ
អាភាជរណាវសេន បវត្តិយា “ចាបិនចក្កវាឡបព្ពតមត្តកេ”តិ វុត្តំ, ន
ចក្កវាឡបព្ពតមត្តកេ ចន្ទមណ្ឌលស្ស វិចរណតោ។ តថា សតិ

លោកន្តរិកនិយេសុបិ ចន្ទិមស្វរិយានំ អាភា ជរេយ្យ។ ឧព្ពេជវសេន ហិ
ចក្កវាឡបព្ពតស្ស វេមជ្ឈតោ ចន្ទិមស្វរិយាវិចរន្តិ។ សាលកុសុមបភានំ
អតិរត្តតាយ វុត្តំ “លាខាវសេន សិញ្ញាមាណំវិយា”តិ។ ឧបតាយមាណាវិយាតិ
បយិរុចាសនវសេន ឧបេច្ច កាយមាណាវិយ។ កាយ នុខោ អន្ធពរតិយាតិ អន្ធព
លានសមាបត្តិរតិយា ឯវ នុខោ, ឧទាហុ ធម្មសាក្ក្យាវតិយា
ធម្មទេសនាវតិយាតិ ចិន្តេសិ។

ទ្វេ ចន្ទមណ្ឌលានិវិយ បរមសោភគ្គប្បត្តាយ កន្តិយា។ ទ្វេ
ស្វរិយមណ្ឌលានិវិយ អតិវិយ សុវិសុទ្ធសមុជ្ឈលាយ គុណាវិភូតិយា។ ទ្វេ
ធន្តន្តនាគរាជានិវិយ មហានុភាវតាយ។ ទ្វេ សីហាវិយ តេជុស្សនតាយ។ ទ្វេ
ព្យក្សាវិយ អនោលីនវុត្តតាយ។ សព្វបាលិដុល្លមេវាតិ សព្វមេវ សមន្តតោ
វិកសិតំ។

៣៣៣. កថា ឧបចរតិ បវត្តតិ ឯត្ថាតិ កថាឧបចារោ, សវន្តបចារោ
បទេសោ, តំ កថាឧបចារំ។ រមណីយមេវ រាមណោយ្យកំ។ ឧជ្ឈង្គលេតិ
លូឧបទេសេ កបិនបទេសេ។ ទោសេហិ ឥតា អបគតាតិ ទោសិនា ត-ការស្ស
ន-ការំ កត្វា។ ទិញ្ញា មញ្ញោ គន្ធាតិ ទេវលោកេ គន្ធាវិយ។ ទិវិ ភវាតិ ទិញ្ញា។ ទ្វេ
យេវាតិ សាវិបុត្តត្ថេវ អាណន្ទត្ថេវ។ អាណន្ទត្ថេវ តាវ មមាយតុ
អធិណាសវភាវតោ, សាវិបុត្តត្ថេវ កថន្តិ? ន ឥទំ មមាយនំ
គេហស្សិតបេមវសេន, អថ ខោ គុណាភត្តិវសេនាតិ នាយំ ទោសោ។

អនុមតិយា បុច្ឆា អនុមតិបុច្ឆា, អនុមតិគ្គហណត្ថំ បុច្ឆនំ។ តត្ថ យស្មា
អធម្មិកម្មិ វុទ្ធស្ស អនុមតិ ឥតរោ បដិក្ខិបិតុំ នលភតិ, តេន សា
អនុជានិតញ្ញាវ ហោតិ, តស្មា សង្ឃុទ្ធកតោ បដ្ឋាយ អនុមតិ បុច្ឆិតញ្ញា។
តេនាហ “អនុមតិបុច្ឆា នាមេសា”តិអាទិ។ ឧទ្ធកតោ បដ្ឋាយាតិ កណិជ្ឈតោ

បដ្ឋាយ។ បដិភាតិ ឧបដ្ឋាតីតិ បដិកានំ, យថាធិប្បតោ អត្ថោ, តំ បដិកានំ។
សិខាប្បត្តា វេបុល្លប្បត្តា ន ភវិស្សតិ បទេសញ្ញាលោ បិតេហិ ភាសិតត្តា។
សិខាប្បត្តា វេបុល្លប្បត្តា ភវិស្សតិ សព្ពញ្ញតញ្ញាលោន សំសន្និតត្តា។
វុត្តមេវត្ថំ ឧបមាយ វិភាវេត្ថំ “យថា ហិ” តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ បច្ចតិកា អដ្ឋិយន្តិ
ទុក្ខាយន្តិ ឯតេនាតិ អដ្ឋោ, វិនិច្ឆ័តត្ថវេហារោ។ តាមភោជកន្តិ យស្មី តាម
សោ ឧប្បន្នោ, តំ តាមភោជកំ។ ជនបទភោជកន្តិ យស្មី ជនបទ សោ ឧប្បន្នោ,
តំ ជនបទភោជកំ។ មហាវិនិច្ឆយអមច្ចន្តិ យស្មី រដ្ឋេ សោ ជនបទោ, តស្ស
រាជធានីយំ មហាវិនិច្ឆយអមច្ចំ។ សេនាបតីន្តិ យស្ស រញ្ជោ សោ អមច្ឆោ, តស្ស
សេនាបតី។ តថា ឧបរាជន្តិ។ ឥទំ បនេត្ថ បកតិចារិត្តវសេន វុត្ថំ
ឧបមេយ្យត្តានុវបតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អបរាបរំ ន សញ្ញាតិ វិនិច្ឆយនារហោន
វិនិច្ឆ័តការតោ។

បកដ្ឋានំ (អ. និ. ដី. ២.៤.២២) ឧក្កដ្ឋានំ សីលាទិអត្ថានំ ពោជនតោ,
សភាវនិវុត្តិវសេន ពុទ្ធាធិហិ ភាសិតត្តា ច បកដ្ឋានំ វចនប្បពន្ធនំ អាឡិវតិ
ចាឡិវ, បរិយត្តិធម្មោ។ បុរិមស្ស អត្ថស្ស បច្ឆិមេន អត្ថេន អនុសន្ធនំ អនុសន្និ។
អត្ថមុខេន បន ចាឡិវបទេសានម្បិ អនុសន្និ ហោតិយេវ, សោ ច បុព្វាបរាអនុសន្និ-
បុច្ឆាអនុសន្និ-អដ្ឋាសយាអនុសន្និ-យថាអនុសន្និវសេន ចតុព្ពិជោ។ តំតំទេសនានំ បន
បុព្វាបរាសំសន្ននំ បុព្វាបរំ។ ចាឡិវវសេន អនុសន្និវសេន បុព្វាបរាវសេនាតិ
បច្ឆេកំ យោជេតព្ពំ។ ឧក្កហិតន្តិ ព្យញ្ញនសោ អត្ថសោ ច ឧទ្ធុ ឧទ្ធុ គហិតំ,
បរិយាបុណានវសេន ចេវ បរិបុច្ឆាវសេន ច ហទយេន គហិតន្តិ អត្ថោ។
វដ្ឋទុក្ខនិស្សរណតិកេហិ សោតព្ពតោ សុតំ, បរិយត្តិធម្មោ, តំ ធាវេតីតិ
សុតធរោ។ យោ ហិ សុតធរោ, សុតំ តស្មី បតិដ្ឋិតំ ហោតិ សុប្បតិដ្ឋិតំ, តស្មា វុត្ថំ
“សុតស្ស អាធារក្ខតោ” តិ។ តេនាហ “យស្ស ហិ” តិអាទិ។ ឯកបទំ ឯកក្ខរម្បិ

អរិយដ្ឋំ ហុត្វា សន្និធម៌តីតិ សន្និចយោ, សុតំ សន្និចយោ ឯតស្មិន្តិ
សុតសន្និចយោ។ អន្លោសាយាតិ អនុបរិសិទ្ធា។ តិដ្ឋតីតិ ន មុស្សតិ។

បិតា បគុណាតិ បគុណា វាចុគ្គតា។ និច្ចលិតន្តិ អបរិវត្តិតំ។ សំសន្និទ្ធាតិ
អញ្ញេហិ សំសន្និទ្ធា។ សមនុគ្គាហិត្វាតិ បរិបុច្ឆាវសេន អត្ថំ ឱកាហេត្វា។
បពន្ធស្ស វិពន្ធាការតោ គង្គាសោតសទិសំ, “គវង្គសោតសទិស”ន្តិ វា ចាហេ,
អកិត្តិមំ សុខប្បវត្តិតិ អត្ថោ។ សុត្តកកេសស្ស សុត្តស្ស ច វេចសា បរិចយោ
ឥធនាធិប្បតោ, វគ្គាធិវសេន បន អធិប្បតោតិ អាហា “សុត្តន្តសក...បេ....
សង្ឃាយិតា”តិ, “នស សុត្តានិ គតានិ, នស វគ្គាគតា”តិ អាធិនា សល្លកេត្វា
វាចាយ សង្ឃាយិតាតិ អត្ថោ។ មនសា អនុ អនុ បេក្ខិតា ភាគសោ និស្សាយិតា
ចិន្តិតា មនសានុបេក្ខិតា។ រូបគតំ វិយ បញ្ញាយតីតិ រូបគតំ វិយ ចក្ខុស្ស
វិភូតំ ហុត្វា បញ្ញាយតិ។ សុប្បដិវឌ្ឍាតិ និដ្ឋជំ និក្ខម្ហំ កត្វា សុដ្ឋយាថាវតោ
បដិវឌ្ឍា។

បដ្ឋតិ អត្ថោ ញាយតិ ឯតេនាតិ បទំ, តទេវ អត្ថំ ព្យញ្ញេតីតិ ព្យញ្ញនន្តិ
អាហា “បទមេវ អត្ថស្ស ព្យញ្ញនតោ បទព្យញ្ញន”ន្តិ។ អក្ខរចារិប្បិយា
បទព្យញ្ញនស្ស បរិមណ្ឌលតា, សា បន ចារិប្បិ ឯវំ វេទិតញ្ញតិ អាហា
“នសវិទព្យញ្ញនពុទ្ធិយោ អបរិហាបេត្វា”តិ។ អញ្ញំ ឧចារម្ពករន្តិ
យថាធិក្ខិត្តសុត្តតោ អញ្ញំ តស្ស អនុលោមកំ សុត្តំ អាហារតិ។ តទត្ថំ
ឱកាវេតីតិ តស្ស អាហាជសុត្តស្សេវ អត្ថំ វិចារេតិ។ តស្ស កថា អបរិមណ្ឌលា
នាម ហោតិ អត្ថស្ស អបរិបុណ្ណការតោ។ យថាធិក្ខិត្តស្ស សុត្តស្ស
អត្ថសំវណ្ណាធាវសេនេវ សុត្តន្តរម្មិ អានេន្តោ ពហិ ឯកបទម្មិ ន គដ្ឋតិ នាម។
អមក្ខេន្តោតិ អវិនាសេន្តោ។ តំ តំ អត្ថំ សុដ្ឋវវត្តិតំ កត្វា ទស្សេន្តោ
តុលីកាយ បរិច្ឆិន្ទន្តោវិយ។ គម្ពីរតរមត្ថំ គមេន្តោ គម្ពីរមាតិកាយ ឧទកំ

បេសេន្តោវិយ។ ឧត្តានមាតិកាយ ហិ មរិយាធំ ឌីត្តវិទ្យា ឧទកំ អញ្ញាថា
គច្ឆេយ្យ។ ឯកំយេវ បទំ អនេកេហិ បរិយាយេហិ បុនប្បនំ សំវណ្ណោន្តោ បទំ
កោដ្ឋេន្តោ សិទ្ធភាជានីយោវិយ។ សោ ហិ វគ្គិតាយ គតិយា បទេ បទំ កោដ្ឋេន្តោ
គច្ឆតិ។ កថាមគ្គន តស្ស កថា បរិមណ្ឌលា នាម ហោតិ ធម្មតោ អត្ថតោ
អនុសន្និតោ បុព្វាបរតោ អាចរិយុគ្គហតោតិ សព្វសោ បរិបុណ្ណការតោ។

អនុប្បពន្ធហីតិ វិស្សដ្ឋេហិ អាសដ្ឋមាទេហិ។ នាតិសីយំ នាតិសណិកំ
និរន្តរំ ឯករសញ្ញា កត្វា បរិសាយ អដ្ឋាសយានុរូបំ ធម្មំ កថេន្តោវិស្សដ្ឋាយ
កថាយ កថេតិ នាម, ន អញ្ញាថាតិ ទស្សេន្តោ “យោភិក្ខុ” តិអាទិមាហា។ អរណី
មន្តេន្តោវិយ, ឧណ្ហាខាទនិយំ ខាទន្តោវិយាតិ សីយំ សីយំ កថនស្ស
ឧទាហរណំ, គហិតំ គហិតមេវាតិអាទិ លង្កេត្វា កថនស្ស។
បុរាណបណ្ណានុវេសុ ហិ បរិចាតិយមានគោតា កថាចិ ទិស្សតិ, ឯវមេកច្ចស្ស
អត្ថវណ្ណោនា កត្តចិ ន ទិស្សតិ។ ឌីហាយាតិ ឋបេត្វា។ យោបីតិអាទិនា
ឯករូបេន កថាយ អកថនំ ទស្សេតិ។ បេតគ្គិ និជ្ឈាមតណ្ហិកបេតស្ស មុខតោ
និច្ឆរណាកអគ្គិ។ វិត្តាយតីតិ អប្បជិតានតមាបដ្ឋតិ។ កេនចិ រោគេន ទុក្ខំ
បត្តោវិយ និត្តនន្តោ។ កន្តេន្តោវិយាតិ ឧក្កដ្ឋំ ករោន្តោវិយ។ អប្បពន្ធនាម
ហោតិ សុខេន អប្បវត្តការតោ។ អាចរិយេហិ ទិន្ននយេ ឋិតោតិ អាចរិយុគ្គហំ
អមុញ្ញោ, យថា ច អាចរិយា តំ តំ សុត្តំ សំវណ្ណោសុំ, តេនេវ នយេន
សំវណ្ណោន្តោតិ អត្ថោ។ អដ្ឋិន្ទដារំ កត្វាតិ “នាតិសីយំ នាតិសណិកំ” តិអាទិនា
ហោដ្ឋា វុត្តនយេន អវិជ្ជិន្ទំ កថាបពន្ធំ កត្វា។ អនុសយសមុគ្គាតាយាតិ ឥមិនា
តស្ស កថាយ អរហត្តបរិយោសានតំ ទស្សេតិ។ ឯវរូបេនាតិ នយិទំ ឯកវចនំ
តត្ថកវសេន គហោតត្ថំ, អថ ខោ លក្ខណោ បវត្តន្តិ ទស្សេន្តោ “តថាវរូបេនេវ
ភិក្ខុសតេន ភិក្ខុសហស្សេន វា” តិ វុត្តំ។ បល្លង្គេនាតិ បល្លង្គបទេសេន,

បល្ល័ង្កាសនន្តោនាតិ អត្ថោ។ ឥមិនា នយេនាតិ វាវន្តរសាធារណំ អត្ថំ
អតិទិសតិ, អសាធារណំ បន វត្ថុតេវាតិ។

៣៣៤. អារមតិ ឯតេនាតិ អារាមោ។

៣៣៥. ធុរសេវនន្តិ និយតសេវិតំ។ ចាសាទបរិវេណាតិ ចាសាទន្ត្រីណោ។
នាភិយា បតិជ្ជិតានន្តិ នាភិយា ភូមិយំ បតិជ្ជិតានំ។ អរន្តរានិ អរិវរាទិ
តំតំអរាទំ វេមជ្ឈជ្ជានានិ។

៣៣៦. សមាទិន្នអរញ្ញធុតត្ថោ អារញ្ញកោ, ន អរញ្ញវាសមត្ថេន។

៣៣៧. ន ឱសាទន្តិទិ ន អវសាទន្តិ, ន អវសាទនាបេក្ខា អញ្ញមញ្ញំ បញ្ញំ
បុច្ឆន្តិទិ អត្ថោ។ បរត្ថិនិទិ បគុណា។

៣៣៨. លោកុត្តរាវិហារសមាបត្តិ នាម ថេរស្ស
អរហត្តជលសមាបត្តិយោ, បរិយាយតោ បន និរោធសមាបត្តិបិ វេទិតញ្ញា។

៣៣៩. សាធុកាវោ អាទន្នត្ថេរស្ស ទិន្នោ។ តេនាហ ភគវា “យថា តំ
អាទន្នោវ សម្មា ព្យាករមា នោ ព្យាករេយ្យា” តិអាទិ។ សម្មាតិ សុដ្ឋ,
យថាអដ្ឋាសយន្តិ អធិប្បាយោ។ យេន ហិ យំ យថាទិត្តំ កថិតំ, តំ សម្មា កថិតំ
នាម ហោតិ។ សម្មត្ថវសេន ហិ យថាការី តថាវាទី សោភតិ។ តេនាហ
“អត្ថនោ អនុច្ឆរិកមេវា” តិអាទិ។ ពហុស្សុតោ ភិក្ខុ តត្ថ តត្ថ សុត្ថ សីលាទីនំ
អាគតជ្ជានេ តេសំ សុវិទិតត្តា យថានុសិដ្ឋំ បដិបដ្ឋមា នោ តានិ បរិបូរេតីតិ
អាហា “សីលស្ស អាគតជ្ជានេ” តិអាទិ។ មគ្គាទិបសវនាយ វិបស្សនាគត្តំ
គណ្ណាបេត្វា បរិចាកំ គមេត្វាតិ អត្ថោ។

៣៤០. “ឯសេវ នយោ”តិ អតិទេសវសេន សង្ខេបតោ វុត្តមត្តំ វិវរន្តោ
“អាយស្មា ហិ វេវតោ”តិ អាទិមាហ។

៣៤២. អបរេបិ នាធម្មការេ កិលេសេតិ អបរេបិ នាធម្មការេ
នោសមោហាទិកិលេសេ។ ធុនិត្វាតិ វិធមេត្វា។

៣៤៣. អាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ ឯវំ ព្យាកាសីតិ សម្ពុត្តោ។ សកលម្បិ
ចក្កុវិញ្ញាណាវីចិតតំ ចិត្តំ ចក្កុវិញ្ញាណានិ អគ្គហេត្វា ចក្កុសន្និស្សិតមេវ បន
វិញ្ញាណំ ចក្កុវិញ្ញាណំ, តទទន្តំ សម្បជ្ជន្តំ, តទទន្តំ សន្តិរណានិអាទិណា
សណ្តំ សុខុមំ អតិសត្តរណាវន្តំ ចិត្តន្តំ ចិត្តនាធាតុ។ ខន្ធាធិនព្វា នាធាតុសង្ខាតំ
ខន្ធន្តរាទិ។ បថវីកសិលោ បឋមជ្ឈានំ សមាបដ្ឋិត្វា តថេវ តតិយំ
ឈាននិអាទិណា អារម្មណំ អនុក្កមិត្វា ឈានស្សេវ ឯកន្តិកភារេន ឧក្កមនំ
ឈានោក្កន្តិកំ នាម។ បថវីកសិលោ បឋមំ ឈានំ សមាបដ្ឋិត្វា បុន តនេវ
តេជោកសិលោតិអាទិណា ឈានំ អនុក្កមិត្វា អារម្មណស្សេវ ឯកន្តិកភារេន
ឧក្កមនំ អារម្មណោក្កន្តិកំ នាម។ “បឋមជ្ឈានំ បញ្ចក្កិក”និអាទិណា យាវ
នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ ធុរ្យក្កិកនិ ឈានជ្ជមត្តស្សេវ វេត្តាបនំ អង្គវេត្តានំ។
“ឥទំ បថវីកសិលំ...បេ... ឥទំ ធុរ្យក្កិកសិលា”និ អារម្មណមត្តស្សេវ វេត្តាបនំ
អារម្មណាវេត្តានំ។ បថវីកសិលោ បឋមំ ឈានំ សមាបដ្ឋិត្វា តត្ថេវ ឥតវេសម្បិ
សមាបជ្ជនំ អង្គសង្កតិ។ បថវីកសិលោ បឋមំ ឈានំ សមាបដ្ឋិត្វា តនេវ
អាចោកសិលោតិ ឯវំ សព្វកសិលោសុ ឯកស្សេវ ឈានស្ស សមាបជ្ជនំ
អារម្មណសង្កតិ។ ឯកតោវឡនំ ឧកតោវឡននិ ឥទំ ខន្ធាធិទេសនាយំ លព្ពតិ។
អភិធម្មភាជនីយេ ហិ វេទនាក្ខន្ធកាជេន្តោ ភគវា តិកេ គហេត្វា ធុកេសុ
បក្ខិបិ, ធុកេ គហេត្វា តិកេសុ បក្ខិបិ, ឥទំ ឯកតោវឡនំ។ តិកេ ច ធុកេ ច
ឧកតោវឡននីហារេន កថេសិ, ឥទំ ឧកតោវឡនំ។ ឯវំ សេសខន្ធសុ

ឆាតាយតនាធីសុ ច យថាវហំ វិភង្គប្បករណេ (វិភ. ៣២-៣៣; ១៥៥-១៥៦, ១៨៣-១៨៤) អភិធម្មភាជនីយេ អាគតនយេន វេទិតត្ថំ។ តេនាហ

“អភិធម្មិកធម្មកថិកស្សេវ ចាកជ”ន្តិ។ ខន្ធាធីសុ សភាវធម្មេសុ តីសុ
លក្ខណេសុ បញ្ញត្តិយំ សមយន្តវេសុ ច កោសល្យាភាវតោ អយំ សកវាទោ
អយំ បរវាទោតិ ន ជាតាតិ។ តតោ ឯវ សកវាទំ...បេ... ធម្មន្តំ វិសំវាទេតិ។
ខន្ធាធីសុ បន កុសលតាយ អភិធម្មិកោ សកវាទំ...បេ... ន វិសំវាទេតិ។

៣៤៤. ចិត្តំ អត្តនោ វសេ វត្ថុតំ សក្កោតិ បដិសម្ពាទភាវនាពលេហិ
បរិគ្គណ្ណនសមត្ថត្តា។ ឥនាទិ តមត្ថំ ព្យតិវេកតោ អន្ធយតោ ច វិភាវេតំ
“ធុប្បញ្ញោ ហិ”តិ អាទិមាហ។ តត្ថ សញ្ញានស្សាតិ សញ្ញានិ អស្ស។
វិសេវិតវិប្បន្និតានិ តិលេសវិស្វកាយិកានិ ចេវ ធុច្ឆវិតវិប្បន្និតានិ ច។
ភញ្ញិត្វាតិ មទ្ធិត្វា។ ពហិតិ កម្មជ្ជានតោ ពហិ បុប្ផត្តារម្មណេ។

៣៤៥. បរិយាយេនាតិ ឯត្ថ បរិយាយ-សន្នោ “អត្ថិ ខេស, ព្រាហ្មណ,
បរិយាយោ”តិ អាធីសុ (អ. និ. ៨.១១; ចារា. ៣-៩) វិយ ការណត្ថោតិ អាហ
“សោភនការណំ អត្ថិ”តិ។ យទិ ភគវា - “ឥធ, សាវិបុត្ត, ភិក្ខុ បច្ឆាភត្តំ
បិណ្ឌាចាតបដិក្កន្តោ”តិ អាទិនា អត្តនោ មហាពោធិបល្លង្គំ សន្ធាយាហ, ឯវំ
សន្តេ សម្មាសម្ពុទ្ធមោវ សង្ឃារាមោ សោភេតត្ថោ, ន អញ្ញោហិតិ អាបន្នន្តិ អាហ
“អបិច បច្ឆិមំ ជនត”ន្តិ អាទិ។ និព្វានត្ថាយ បដិបត្តិសារំ ឯតស្សាតិ
បដិបត្តិសារោ, តំ បដិបត្តិសារំ។ និប្បវិយាយេនេវាតិ កេនចិ បរិយាយេន
លេសេនវិនា មុខ្យេន នយេនេវ។ យោ “អរហត្ថំ អប្បត្វា ន វុដ្ឋហិស្សាមី”តិ
ធុន្ទ្រសមាទានំ កត្វា និសិន្នោ តំ អធិគន្ធាវ ឧដ្ឋហិតិ។ ឯវេវេន ឥទំ
កោសិដ្ឋសាលវំនំ សោភតិ, សាសនេ សញ្ញារម្មានំ តទត្ថត្តាតិ អត្ថោ។

អាសវក្ខយាវហំ បដិបត្តិ អាវភិក្ខា អាសវក្ខយេនេវ ទេសនាយ
បរិយោសាបិតត្ថា យថានុសន្និទាវ ទេសនំ និដ្ឋបេសីតិ។

មហាកោសិដ្ឋសុត្តវល្លាណាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

៣. មហាកោចាលកសុត្តវល្លាណា

៣៤៦. តត្ថាតិ កោចាលកសុត្តេ។ តិស្សោ កថាតិ (អ. និ. ដី. ៣.១១.១៧)
តិស្សោ អដ្ឋកថា, តិវិទា សុត្តស្ស អត្តវល្លាណាតិ អត្ថោ។ ឯកេកំ បទំ នាឡំ
មូលំ ឯតិស្សាតិ ឯវសញ្ញតា ឯកនាឡិកា, ឯកេកំ វា បទំ នាឡំ
អត្ថនិគ្គមនមគ្គោ ឯតិស្សាតិ ឯកនាឡិកា។ តេនាហ “ឯកេកបទស្ស
អត្ថកថន”ន្តិ។ ចត្តារោ អំសា ភាគា អត្ថសល្លក្ខណ្ឌោយា ឯតិស្សាតិ
ចតុរស្ស។ តេនាហ “ចតុក្កំ ពន្ធិត្វា កថន”ន្តិ។ និយមតោ និសិទ្ធស្ស អារទ្ធស្ស
វត្តោ សំវត្តោ ឯតិស្សា អត្ថីតិ និសិទ្ធវត្ថិកា, យថារទ្ធស្ស អត្ថស្ស វិសុំ វិសុំ
បរិយោសាបិតតិ អត្ថោ។ តេនាហ “បណ្ឌិតំ កោចាលកំ ទស្សេត្វា”តិអាទិ។
ឯកេកបទស្សាតិ បិណ្ឌាត្តទស្សនវសេន ពហុន្នំ បទានំ ឯកជ្ឈំ អត្ថំ អកថេត្វា
ឯកមេកស្ស បទស្ស អត្តវល្លាណា។ អយំ សព្ពត្តវ លព្ពតិ។ ចតុក្កំ ពន្ធិត្វាតិ
កណ្តាបក្ខេ ឧបម្ពបមេយ្យទ្វយំ, តថា សុក្កបក្ខេតិ វេទំ ចតុក្កំ យោជេត្វា។ អយំ
វ្យាធិសេសុ ឯវ សុត្តសុ លព្ពតិ។ បរិយោសានគមនន្តិ កេចិ តាវ អាហុ -
“កណ្តាបក្ខេ ឧបមំ ទស្សេត្វា ឧបមា ច នាម យាវនេវ
ឧបមេយ្យសម្មជីវានត្ថាតិ ឧបមេយ្យត្ថំ អាហារីត្វា សំកិលេសបក្ខនិទ្ទេសោ ច
វោទានបក្ខវិការនត្ថាយាតិ សុក្កបក្ខម្យំ ឧបម្ពបមេយ្យវិភាគេន អាហារីត្វា
សុត្តត្ថស្ស បរិយោសាបន”ន្តិ។ កណ្តាបក្ខេ ឧបមេយ្យំ ទស្សេត្វា
បរិយោសានគមនាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ អបរេ បន “កណ្តាបក្ខេ សុក្កបក្ខេ ច
តំតំឧបម្ពបមេយ្យត្ថានំ វិសុំ វិសុំ បរិយោសាបេត្វាវ កថនំ

បរិយោសានគមន"ន្តិ វេទន្តិ។ អយន្តិ និសិន្នវត្តិកា។ ឥនាតិ ឥមស្មី
គោចាលកសុត្តេ។ សញ្ញាចរិយានំ អាចិណ្ណាតិ សព្វេហិបិ បុញ្ញាចរិយេហិ
អាចរិតា សំវណ្ណិតា, តថា ចេវ ចាឡិ បវត្តាតិ។

អង្គិយន្តិ អវយវភាវេន ព្យាយន្តិតិ អង្គានិ, ភាគា។ តានិ បនេត្ត យស្មា
សាវជ្ជសភាវានិ, តស្មា អាហា "អង្កេហ្មតិ អគុណាកោដ្ឋាសេហ្ម"តិ។
គោមណ្ឌលន្តិ គោសមូហំ។ បរិហរិតុន្តិ វត្ថុតុំ។ តំ បន បរិហារណំ បរិគ្គហេត្វា
វិចារណាន្តិ អាហា "បរិគ្គហេត្វាវិចរិតុ"ន្តិ។ វង្សន្តិ គុន្តិ ពហុការំ
ពហុគោរសតាសផ្លាតំ បរិវុទ្ធិ។ "ឯត្តកមិទ"ន្តិ រូបិយតីតិ រូបំ,
បរិមាណបរិច្ឆេទេហិ សរីររូបម្បីតិ អាហា "គណនតោ វា វណ្ណតោ វា"តិ។ ន
បរិយេសតិ វិនជ្ជការស្សេវ អជាននតោ។ ជីលាតិ ឯត្ត ឥតិ-សន្ថោ អាទិអត្ថោ។
តេន សេតសពលាទិវណ្ណំ សង្កណ្ឌាតិ។

ធនុសត្តិសូលាទីតិ ឯត្ត ឥស្សរសាចរិយានំ ការីសុ កតំ ធនុលក្ខណំ។
កុមារភត្តិគណានំ ការីសុ កតំ សត្តិលក្ខណំ។ ឥស្សរភត្តិគណានំ ការីសុ
កតំ សូលលក្ខណាន្តិ យោជនា។ អាទិ-សន្ថេន រាមវាសុនេវគណានិនំ ការីសុ
កតំ ជេវសុចក្កាទិលក្ខណំ សង្កណ្ឌាតិ។

ជីលមត្តិកាតិ បិដ្ឋលមត្តិកា, ឧទ្ទមត្តិកា ឯវ វា។ សជតិ រុជតិ ឯតាយាតិ
សាជិកា, សំវន្តា សាជិកាតិ អាសាជិកា។ តេនាហា "វង្សន្តិ"តិអាទិ។

វាកេនាតិ វាកបត្តេន។ បីរកេនាតិ បិលោតិកេន។ អន្តោវស្សេតិ
វស្សកាលស្ស អព្ពន្ធវេ។ និក្កាហន្តិ សុសុមារាទិក្កាហារហិតំ។ បីតន្តិ ចានិយស្ស
បីតការំ។ សីហព្យគ្សាទិបរិស្សយេន សាសន្តោ សប្បជិកយោ។

បញ្ចូ អហានិក្ខតានិ ឯតស្សតិ បញ្ចាហិតោ, សោ ឯវ វាវេតិ
បញ្ចាហិតវាវេ។ ឯវំ សត្តាហិតវាវេតិ វេទិតញ្ចោ។ ចិណ្ឌាដ្ឋានន្តិ ចរិតដ្ឋានំ
គោចរគ្គហិតដ្ឋានំ។

បិតុដ្ឋានន្តិ បិតរា កាតព្វដ្ឋានំ, បិតរា កាតព្វករណាន្តិ អត្ថោ។ យថាវុច្ចិ
គហេត្វា គច្ឆន្តិតិ គុណំ វុច្ចិអនុវ្យំ គោចរភូមិយំ វា នទិចារំ វា គហេត្វា គច្ឆន្តិ។
គោកត្តន្តិ កប្បាសដ្ឋិកាទិមិស្សំ គោកុញ្ញិតព្ពំ ភត្តំ, ភត្តគ្គហណេនេវ យាគុបិ
គហិតា។

៣៤៧. “ទ្វិហាការេហី”តិ វុត្តំ អាការទ្ធយំ ធស្សេតុំ “គណនតោ វា
សមុដ្ឋានតោ វា”តិ វុត្តំ។ ឯវំ ចាឡិយំ អាគតាតិ “ឧបចយោ សន្តតិ”តិ ជាតិ
ទ្វិធា ភិទ្ធិត្វា បាធយវត្តំ អគ្គហេត្វា “ធន អាយតនានិ បញ្ចធន
សុខុមរូចានី”តិ ឯវំ រូបកណ្ណាចាឡិយំ (ធរ. ស. ៦៥១-៦៥៥) អាគតា។ បញ្ចវិសតិ
រូបកោដ្ឋាសាតិ សលក្ខណតោ អញ្ញមញ្ញសង្ករភាវតោ រូបភាគា។
រូបកោដ្ឋាសាតិ វាវិសុវិសុំ អប្បវត្តិត្វា កលាបភាវេនេវ បវត្តនតោ
រូបកលាថា។ កោដ្ឋាសាតិ ច អំសា, អវយវាតិ អត្ថោ។ កោដ្ឋន្តិ វា សរីរំ, តស្ស
អំសា កេសាធយោ កោដ្ឋាសាតិ អញ្ញេបិ អវយវា កោដ្ឋាសាវិយ កោដ្ឋាសា។
សេយ្យថាបីតិ ឧបមាសំសន្តនំ។ តត្ថ រូបំ បរិគ្គហេត្វាតិ យថាវុត្តំ រូបំ
សលក្ខណតោ ញ្ញាណេន បរិគ្គណ្ឌិត្វា។ អរូបំ វវត្តហេត្វាតិ តំ រូបំ និស្សយ
អារម្មណញ្ច កត្វា បវត្តមាធនេ វេទនាទិកេ ចត្តារោ ខន្ធ “អរូប”ន្តិ វវត្តហេត្វា។
រូចារូបំ បរិគ្គហេត្វាតិ បុន តត្ថ យំ វុប្បនលក្ខណំ, តំ រូបំ, តទញ្ញំ អរូបំ,
ឧភយវិនិមុត្តំ កិញ្ញំ នត្តិ អត្តា វា អត្តនិយំ វាតិ ឯវំ រូចារូបំ បរិគ្គហេត្វា។
តទុកយញ្ច អវិជ្ជាទិនា បច្ឆយេន សប្បច្ឆយន្តិ បច្ឆយំ សល្លក្ខត្វា

អនិច្ចាទិលក្ខណំ អាហេបេត្វា យោ កលាបសម្មសនាទិក្កមេន កម្មជ្ជានំ មត្តកំ
ចាបេតុំ ន សក្កោតិ, សោ ន វឌ្ឍនីតិ យោជនា។

ឯត្ថកំ រូបំ ឯកសមុជ្ជានន្តិ ចក្ខាយតនំ, សោតយានជីវ្ហាកាយាយតនំ
ឥត្ថិន្ទ្រិយំ បុរិសិន្ទ្រិយំ ជីវិតិន្ទ្រិយន្តិ អដ្ឋវិដំ កម្មវសេន, កាយវិញ្ញត្តិ វចីវិញ្ញត្តិ
ឥទំ ទ្វយំ ចិត្តវសេនាទិ ឯត្ថកំ រូបំ ឯកសមុជ្ជានំ។ សទ្ទាយតនមេកំ
ឧតុចិត្តវសេន ទ្វិសមុជ្ជានំ។ រូបស្ស លហុតា មុទុតា កម្មញ្ញតាទិ ឯត្ថកំ រូបំ
ឧតុចិត្តាហារវសេន តិសមុជ្ជានំ។ រូបគន្ធរសដោជ្ជញ្ញាយតនំ អាកាសធាតុ
អាចោធាតុ កពឡីកាហោ អាហារោតិ ឯត្ថកំ រូបំ ឧតុចិត្តាហារកម្មវសេន
ចតុសមុជ្ជានំ។ ឧបចយោ សន្តតិ ជវតា រូបស្ស អនិច្ចតាទិ ឯត្ថកំ រូបំ ន
កុតោចិ សមុជ្ជានីតិ ន ជាតាទិ។ សមុជ្ជានតោ រូបំ អជាតន្តោតិ អាទិសុ វត្ថុពុំ
“គណនតោ រូបំ អជាតន្តោ” តិ អាទេសុ វត្ថុនយេនេវ វេទិតពុំ។

កម្មលក្ខណោទិ អត្តនា កតំ ទុច្ឆរិតកម្មំ លក្ខណំ ឯតស្សាទិ
កម្មលក្ខណា, ពាលោ។ វុត្ថញ្ញោតំ - “តីណិមាទិ, ភិក្ខុវេ, ពាលស្ស
ពាលលក្ខណាទិ។ កតមាទិ តីណិ? ទុច្ឆន្តិតចិន្តិ ហោទិ, ទុក្ខាសិតភាសី,
ទុក្ខជកម្មការី។ ឥមាទិ ខោ... បេ... លក្ខណាទិ” តិ (អ. និ. ៣.២; នេត្តិ. ១១៦)។
អត្តនា កតំ សុចរិតកម្មំ លក្ខណំ ឯតស្សាទិ កម្មលក្ខណា, បណ្ឌិតោ។
វុត្ថម្បិ ចេតំ - “តីណិមាទិ, ភិក្ខុវេ, បណ្ឌិតស្ស បណ្ឌិតលក្ខណាទិ។ កតមាទិ
តីណិ? សុចិន្តិតចិន្តិ ហោទិ, សុភាសិតភាសី, សុកតកម្មការី។ ឥមាទិ
ខោ... បេ... បណ្ឌិតលក្ខណាទិ” តិ (ម. និ. ៣.២៥៣; អ. និ. ៣.៣; នេត្តិ. ១១៦)។
តេនាហា “កុសលាកុសលំ កម្មំ បណ្ឌិតមាលលក្ខណា” ន្តិ។ ពាលេ វដ្ឋេត្វា
បណ្ឌិតេ ន សេវនីតិ យំ ពាលបុគ្គលេ វដ្ឋេត្វា បណ្ឌិតសេវនំ អត្តកាមេន
កាតព្វំ, តំ ន ករោតិ។ តថាភូតស្ស អយមាទិនវោតិ ទស្សេតុំ បុន “ពាលេ

វង្សេត្វា"តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យំ ភក្កវតា "ឥទំ វោ កប្បតិ"តិ អនុញ្ញាតំ,
តទនុលោមញ្ចេ, តំ កប្បិយំ។ យំ "ឥទំ វោ ន កប្បតិ"តិ បដិក្ខិតំ,
តទនុលោមញ្ចេ, តំ អកប្បិយំ។ យំ កោសល្លសម្ពុតំ, តំ កុសលំ, តប្បដិបក្ខំ
អកុសលំ។ តទេវ សាវជ្ឈំ, កុសលំ អនវជ្ឈំ។ អាបត្តិតោ អាទិតោ ទេ អាបត្តិក្ខត្វា
គរុកំ, តទញ្ញំ លហុកំ។ ធម្មតោ មហាសាវជ្ឈំ គរុកំ, អប្បសាវជ្ឈំ លហុកំ។
សប្បដិការំ សតេកិច្ចំ, អប្បដិការំ អតេកិច្ចំ។ ធម្មតានុគតំ ការណំ, ឥតវំ
អការណំ។ តំ អជាធន្តោតិ កប្បិយាកប្បិយំ គរុកលហុកំ សតេកិច្ចាតេកិច្ចំ
អជាធន្តោ សុវិសុទ្ធិំ កត្វា សីលំ វត្ថុតុំ ន សក្កោតិ, កុសលាកុសលំ
សាវជ្ឈានវជ្ឈំ ការណាការណំ អជាធន្តោ ខន្ធាធិសុ អកុសលតាយ
រូចារូបបរិគ្គហម្មិ កាតុំ ន សក្កោតិ, កុតោ តស្ស កម្មជ្ជានំ គហេត្វា វឌ្ឍនា។
តេនាហ "កម្មជ្ជានំ គហេត្វា វឌ្ឍនុំ ន សក្កោតិ"តិ។

កោវណាសទិសេ អត្តភាវេ ឧប្បជ្ជិត្វា តត្ថ ទុក្ខប្បត្តិហេតុតោ មិច្ឆាវិតក្កា
អាសាដិកាវិយាតិ អាសាដិកាតិ អាហា "អកុសលវិតក្កំ អាសាដិកំ
អហារេត្វា"តិ។

"គណ្ណោតិ ខោ, ភិក្ខុវេ, បញ្ចន្នេតំ ឧបាទានក្ខត្វានំ អធិវចន"ន្តិ វចនតោ
(អ. និ. ៨.៥៦) ធម្មា វណាមុខេហិ វិស្សន្ធមានយូសោ គណ្ណោវិយ
បិលោតិកខណ្ឌោន ធម្មា ធូរេហិ វិស្សន្ធមានកិលេសាសុចិ អត្តភាវវណោ
សតិសំវេន បិទហិតញ្ចោ, អយំ បន វំ ន ករោតីតិ អាហា "យថា សោ
គោចាលកោ វណំ ន បដិដ្ឋានេតិ, វំ សំវំ ន សម្មាទេតិ"តិ។

យថា ធូរេហ ឥន្ទនំ និស្សាយ ឧប្បជ្ជមាធនោ សណ្ណោ សុខុមោ តំ តំ វិវំ
អនុបវិស្ស ព្យាបេន្តោ សត្តានំ ខំសមកសាទិបរិស្សយំ វិនោទេតិ,
អគ្គិជាលសមុជ្ជានស្ស បុព្ពន្តមោ ហោតិ, វំ ធម្មទេសនាញ្ញាណស្ស ឥន្ទនក្ខតំ

រូបាបធម្មជាតិ និស្សាយ ឧប្បជ្ជមានា សណ្ឋា សុខុមា តំ តំ ខន្ធន្តរំ
អាយតនន្តរញ្ច អនុបរិស្ស ព្យាបេតិ, សត្តានំ មិច្ឆាវិភង្គាធិបរិស្សយំ វិនោទេតិ,
ញាណគ្គិជាលសមុដ្ឋានស្ស បុព្ពង្គមោតិ ធូមោវិយាតិ ធូមោតិ អាហា
“តោចាលកោ ធូមំ វិយ ធម្មទេសនាធូមំ ន ករោតិ”តិ។ អត្ថនោ សន្តិកំ
ឧបកន្ធា និសិទ្ធស្ស កាតញ្ច តទនុច្ឆរិកា ធម្មកថា ឧបនិសិទ្ធកថា។ កតស្ស
ធានាធិបុញ្ញស្ស អនុមោទនកថា អនុមោទនា។ តតោតិ ធម្មកថាធីនំ
អករណតោ។ “ពហុស្សុតោ គុណាវា”តិ ន ជាជន្លឹតិ កស្មា វុត្តំ, ននុ អត្ថនោ
ជាធាបនត្ថំ ធម្មកថាធី ន កាតញ្ចមេវាតិ? សច្ចំ, ន កាតញ្ចមេវ, សុទ្ធាសយេន
បន ធម្មេ កថិតេ តស្ស គុណាជាជនតំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ តេនាហ ភកវា -

“នាកាសមាជំ ជាជន្លឹ, មិស្សំ ពាលេហិ បណ្ឌិតំ;
ភាសយេ ជោតយេ ធម្មំ, បគ្គណ្ណោ ឥសិនំ ធជជ”ន្តិ។ (សំ. និ. ២.២៤០);

តវន្តិ ឯត្ថាតិ តិវុត្តំ, នធិតធុកាធីនំ នហានាធិអត្ថំ ឌីតរណាជ្ជានំ។ យថា
បន តំ ឧទកេន ឌីតិណ្ណាសត្តានំ សរីរមលំ បវាហេតិ, បរិស្សមំ វិនោទេតិ, វិសុទ្ធិ
ឧប្បាទេតិ, ឯវំ ពហុស្សុតោ អត្ថនោ សមីបំ ឌីតិណ្ណាសត្តានំ ធម្មទកេន ចិត្តមលំ
បវាហេតិ, បរិស្សមំ វិនោទេតិ, វិសុទ្ធិ ឧប្បាទេតិ, តស្មា តេ តិវុត្តំ វិយាតិ តិវុត្តំ។
តេនាហ “តិត្តភូតេ ពហុស្សុតភិក្ខុ”តិ។ ព្យញ្ជនំ កថំ រោបេតព្ពន្ធិ, ភន្តេ, ឥនំ
ព្យញ្ជនំ អយំ សន្នោ កថំ ឥមស្មី អត្ថ រោបេតព្ពោ, កេន បការេន ឥមស្ស
អត្ថស្ស វាចកោ ជាតោ។ “និរូបេតព្ព”ន្តិ វា ចាថោ, និរូបេតព្ពំ អយំ សភាវនិរុត្តិ
កថមេត្ត និរុទ្ធាតិ អធិប្បាយោ។ ឥមស្ស ភាសិតស្ស កោ អត្ថោតិ សទ្ធាត្ថំ
បុច្ឆតិ។ ឥមស្មី ហ្មនេតិ ឥមស្មី ចាធិបទេសេ។ ចាធិ កី វាទេតិ ភាវត្ថំ បុច្ឆតិ។
អត្ថោ កី ធិបេតិ ភាវត្ថំ វា សន្តេតត្ថំ វា។ ន បរិបុច្ឆតិ
វិមតិច្ឆេនបុច្ឆាវសេន សព្ពសោ បុច្ឆំ ន ករោតិ។ ន បរិបញ្ញាតិ បរិ បរិ

អត្ថនោ ញាតុំ ឥច្ឆំ ន អាចិត្តតិ ន វិភាវេតិ។ តេនាហ “ន ជាតាបេតី” តិ។ តេតិ
ពហុស្សុតភិក្ខុ។ វិវរណំ នាម អត្ថស្ស វិភជិត្វា កថនន្តិ អាហ “ភាជេត្វា ន
ទស្សន្តិ” តិ។ អនុត្តានីកតន្តិ ញាលោន អចាកដីកតំ គុយ្ហំ បដិច្ចន្តំ។ ន
ឧត្តានីករោន្តិ តិ សិនេរុម្ពលកំ វាលិកំ ឧទ្ធករោ វិយ បដិវិសន្ធារោ ទកំ វិវិត្វា
ទស្សន្តោ វិយ ច ឧត្តានំ ន ករោន្តិ។ ឯវំ យស្ស ធម្មស្ស វសេន ពហុស្សុតា
“តិត្ថ” ត្ថិ វុត្តា បរិយាយតោ, ឥនាទិ តមេវ ធម្មំ និប្បរិយាយតោ តិត្ថន្តិ ទស្សតុ
“យថា ចា” តិ អាទិ វុត្តំ។ ធម្មោ ហិ តរន្តិ ឯតេន និព្វានំ នាម តឡាកន្តិ “តិត្ថ” ត្ថិ
វុច្ឆតិ។ តេនាហ ភគវា សុមេធាតោ -

“ឯវំ កិលេសមលោ ធាវំ, វិជ្ជន្តេ អមតន្តឡេ;
ន គវេសតិ តំ តឡាកំ, ន ទោសោ អមតន្តឡេ” តិ។ (ពុ. វិ. ២.១៤);

ធម្មស្សេវ និព្វានស្សោ តរណា តិត្ថភូតស្ស ឌីតរណា បការំ អជាទន្តោ
“ធម្មតិត្ថំ ន ជាតាតី” តិ វុត្តោ។

បីតាបីតន្តិ គោគលោ បីតំ អបីតញ្ច កោរុបំ ន ជាតាតិ ន វិន្ទតិ។ អវិន្ទន្តោ
ហិ ន លភតីតិ វុត្តោ។ “អាទិសំសំ ន វិន្ទតី” តិ វត្វា តស្ស អវិន្ទនា ការំ ទស្សន្តោ
“ធម្មស្សេវ ន គ្គំ គន្ធា” តិ អាទិមាហ។

អយំ លោកុត្តរោតិ បទំ សន្ធាយាហ “អរិយ” ត្ថិ។ បច្ឆាសត្តិញ្ញាយេន
អនន្តរិវិធិប្បដិសេធា វា, អរិយ-សន្នោ វា និធនោ សបរិយាយោ ទដ្ឋញ្ញោ។
អដ្ឋង្គិកន្តិ ច វិសុំ ឯកជ្ឈញ្ញោ អដ្ឋង្គិកំ ឧបាទាយ គហោតព្ពំ, អដ្ឋង្គតា
ពាហុល្លតោ ច។ ឯវញ្ញោ កត្វា សត្តង្គស្សបិ អរិយមគ្គស្ស សង្គហោ សិទ្ធា
ហោតិ។

ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេតិអាទីសុ អវិសេសេន សតិបដ្ឋានា វុត្តា។ តត្ថ
កាយវេទនាចិត្តធម្មារម្មណា សតិបដ្ឋានា លោកិយា, តត្ថ
សម្មាហវិទ្ធិសនវសេន បវត្តា និព្វានារម្មណា លោកុត្តរាតិ ឯវំ ឥមេ
លោកិយា, ឥមេ លោកុត្តរាតិ យថាភូតំ ន បដាធាតិ។

អនវសេសំ ធុបាតីតិ បដិគ្គហណោ មត្តំ អជានន្តោ កិស្សិញ្ចំ ទាយកេ
សទ្ធាហានិយា កិស្សិញ្ចំ បច្ចយហានិយា អនវសេសំ ធុបាតិ។ វាចាយ
អភិហារោ វាចាភិហារោ។ បច្ចយានំ អភិហារោ បច្ចយាភិហារោ។

ឥមេ អម្ពេសុ គរុចិត្តិការំ ន ករោន្តិតិ ឥមិនា នវកានំ ភិក្ខុនំ
ធម្មសម្មជិបត្តិយា អការំ ទស្សេតិ អាចរិយុបជ្ឈាយេសុ បិទុបេមស្ស
អនុបដ្ឋាបនតោ។ តេន ច សិក្ខាការវតាភាវធិបនេន សង្កហស្ស អភាជនការំ,
តេន យេវានំ តេសុ អនុគ្គហាការំ។ ន ហិ សីលាទិគុណោហិ សាសនេ
ជីវការវប្បត្តា អនុគ្គហោតព្កេ សព្វហ្មចារី អនុគ្គណ្ឌិន្តិ, និវត្តកំ វា អនុគ្គហំ
ករោន្តិ។ តេនាហ “នវកេ ភិក្ខុ” តិ។ ធម្មកថាពន្ធន្តិ បវេណិអាគតំ
បកិណ្ណកធម្មកថាមគ្គំ។ សច្ចសត្តបដិសន្ធិបច្ចយាការបដិសំយុត្តំ
សុញ្ញតាធិបនំ គុយ្យគន្ធាំ វុត្តវិបល្លាសវសេនាតិ “ន រូបញ្ញ” តិអាទីសុ វុត្តស្ស
បដិសេធស្ស បដិក្ខេបវសេន អគ្គហណាវសេន។ យោជេត្វាតិ “រូបញ្ញ ហោតីតិ
គណនតោ វា វណ្ណតោ វា រូបំ ជាធាតី” តិអាទិនា, “តស្ស កោគណោបិ ន
បរិហាយតិ, បញ្ចកោរសបរិភោគតោបិ ន បរិពាហិរោ ហោតី” តិអាទិនា ច
អត្ថំ យោជេត្វា។ វេទិតញ្ចោតិ តស្មី តស្មី បទេសេ យថាវហំ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។

មហាកោចាលកសុត្តវណ្ណោយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

២. ចូឡកោចាលកសុត្តវណ្ណោ

៣៥០. ចេលុក្កាហ៍តិ ចេលមយាហ៍ ឧក្កាហ៍។ ឧក្កភូតានិ ចេលានិ ឯត្ថាតិ
ឧក្កចេលា, នគរំ។ សព្វា គដ្ឋា ចាកដា ហុត្វា បញ្ញាយតីតិ បកតិចក្កុស្ស
ចាកដា ហុត្វា ឧបជ្ជាតិ, ទិព្វចក្កុស្ស បន សមន្តចក្កុស្ស វា យត្ថ កត្ថចិ
និសិន្នស្សបិ ភគវតោ ចាកដា ហុត្វា បញ្ញាយតេវ។ សោត្ថីតិ អនុបទ្ទរោ។
វឿតិ អបរិហានិ។ អាហេត្យន្តិ អរោគតា អាពាធាភារោ។

មគដោ ជនបទោ និវាសោ ឯតស្ស្យតិ មាគដោ, មាគដោវ មាគដិកោ។
បញ្ញាយ នាម ទុដ្ឋភារោ នត្ថិ ឯកន្តានវជ្ជតាយ, តស្មា ទុ-សន្នោ អភារវាថិ
“ទុស្សីលោ”តិអាទិសុ វិយ, ជាតិ-សន្នោ ច សភាវត្ថាតិ អាហ
“និប្បញ្ញសភារោ”តិ។ -សន្នោ អារម្ភត្ថាតិ អាហ “បតារេសីតិ តារេតុំ អារភី”តិ
បរតីរំ ការីនំ អប្បត្តត្វា។ សុវិទេហានន្តិ សុន្ទរិទេហានំ។ វិទេហាវជ្ជំ កិរ
ភូមិភាគទស្សនសម្បត្តិយា ច វនរាមណោយ្យកាទិនា ច សុន្ទរំ។ អាមណ្ឌលិកំ
កិរត្វាតិ អារត្ថេ បតិកា តេមណ្ឌលាការេន បរិព្ពមិត្វា។ កតិបយាបិ ការិយោ
អសេសេត្វា នទិសោតេន វុឡ្ហត្តា វុត្ថំ “អវឿវិនាសំ ចាបុណ្ណិសូ”តិ។
កតិបយាសុបិ ហិ អវសិជ្ជាសុ ការីសុ អនុក្កមេនបិ សិយា កោគណាស្ស
វឿតិ។ វិស្សមជ្ជានន្តិ បរិស្សមវិនោទនជ្ជានំ។ ទិត្តា ភដ្ឋាតិ គហេតុំ
អសមត្ថតាយ ទិត្ថំ អប្បត្តា។ អរោគោ នាម នាហោសីតិ លោមមត្តម្យិ
អសេសេត្វា សព្វា ការិយោ នទិសោតេ វិនជ្ជាតិ អត្ថោ។

យេសុ ខន្ទាយតនធាតូសុ ឥធិ លោកសមញ្ញា, តេ អជានន្តា “អកុសលា
ឥមស្ស លោកស្ស”តិ វុត្តាតិ អាហ “ឥធិលោកេ ខន្ទាតាយតនេសុ
អកុសលា អនេកា”តិ។ អយមេវ នយោ “អកុសលា បរស្ស លោកស្ស”តិ
ឯត្ថាបីតិ អាហ “បរលោកេបិ ឯសេវ នយោ”តិ។ មារោ ឯត្ថ ដ៏យតីតិ
មារធយ្យំ។ មារោតិ ចេត្ត កិលេសមារោ វេទិតញ្ចោ។ ខន្ទាភិសដ្ឋាវា ហិ តស្ស

បវត្តនកាវេន គហិតា, មច្ចុមារោវិសុំ គហិតោ ឯវ, កិលេសមារវសេនេវ ច
នេវបុត្តមារស្ស កាមភវេ អាធិបច្ចន្តិ។ តេសន្តិយេ ឥធលោកាធិសុ អនេកា,
តេសំ។ តេ បន ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសេន ទស្សន្តោ អាហា “ឥមិនា ធន សត្តារោ
ទស្សិតា”តិ។

៣៥០. ពលវត្តារោតិ ពលវន្តោ គោរូបេ។ តេ បន ទម្ពតំ ឧបគតគោណា ចេវ
ធនុយោ ចាតិ អាហា “ទន្តគោណា ចេវ ធនុយោ ចា”តិ។ អវិជាតគារោតិ ន
វិជាតគារិយោ។ វច្ឆកេតិ ឧទ្ធករវច្ឆេ។ អប្បត្តោ ហិ អយំ ក-សន្នោ។ តេនាហា
“តុណ្ហវច្ឆកេ”តិ។ កិសាពលកេតិ ទុព្ពលេ។

៣៥២. មារស្ស តណ្ហាសោតំ ធម្មាតិ ខន្ធមារសម្ពុទ្ធិតណ្ហាសម្ពុទ្ធិតំ សោតំ
សមុច្ឆិន្ទិត្វា។ តយោ កោដ្ឋាសេ ខេបេត្វា បិតាតិ អនាគាមិនោ សន្ធាយាហា។
សព្ពវារេស្វតិ សកទាគាមិសោតាបន្នអដ្ឋមកវារេសុ។ តត្ថ បន យថាគ្គមំ
ចតុមគ្គវជ្ឈានំ កិលេសានំ ទ្វេ កោដ្ឋាសេ ខេបេត្វា បិតា, ឯកកោដ្ឋាសំ
ខេបេត្វា បិតា, បឋមំ កោដ្ឋាសំ ខេបេន្នោតិ វត្តព្នំ។ ធម្មំ អនុស្សវន្តិ, ធម្មស្ស វា
អនុស្សវណសីលាតិ ធម្មានុសារិនោ។ ធម្មោតិ ចេត្ថ បញ្ញា អធិប្បតា។ សទ្ធិ
អនុស្សវន្តិ, សន្ធាយ វា អនុស្សវណសីលាតិ សទ្ធានុសារិនោ។

ជានតាតិ ឯត្ថ ជាននកិរិយាវិសយស្ស អវិសេសិតត្តា អធិការវសេន
អនវសេសព្រោយ្យវិសេសា អធិប្បតាតិ អាហា “សព្ពធម្មេ ជានន្តេនា”តិ។
អន្តោសារិវរហតោ អព្ពគ្គតជ្ជេន ច នន្នោវិយាតិ នន្នោ, មាណាតិ អាហា
“វិគតមាណនឡំ កត”ន្តិ។ ខេមំ បត្តេថាតិ ឯត្ថ ចត្វាហិ យោគេហិ អនុបទ្ធពត្តា
“ខេម”ន្តិ អវហត្ថំ អធិប្បតំ។ បត្តនា ច ធនុបត្តនា, ន តណ្ហាបត្តនាតិ អាហា
“កត្តកម្មតាធន្នេន អវហត្ថំ បត្តេថា”តិ។ បត្តាយេវ នាម តស្ស បត្តិយា ន

កោចិ អន្តរាយោ។ សោត្តិណា ចារគមនំ ឧទ្ទិស្ស ទេសនំ អារភិត្វា ខេមប្បត្តិយា
ទេសនាយ បរិយោសាបិតត្តា យថានុសន្និទារ ទេសនំ និដ្ឋាបេសីតិ។

ចូឡកោចាលកសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៥. ចូឡសត្វកសុត្តវណ្ណនា

៣៥៣. ហំសវដ្ឋកច្ឆន្នេនាតិ ហំសវដ្ឋកបដិច្ឆន្នេន,
ហំសមណ្ឌលាការេនាតិ អត្តោ។

វេទន្តិ ឯតេនាតិ វាទោ, មគ្គោ។ កី វេទន្តិ? ឧត្តវំ។ វាទានំ សតានិ វាទសតានិ។
“និគណ្ណោ បញ្ចវាទសតានិ, និគណ្ឌី បញ្ចវាទសតានិ”តិ ឯវំ និគណ្ណោ ច
និគណ្ឌី ច បញ្ច បញ្ច វាទសតានិ ឧត្តហេត្វាវិចរន្តា។ កិរិយតោ តេ បុច្ឆីសុ,
លីទ្គតោ បន និគណ្ឌាការោ ញាតោ។ តេនាហ “អហំ វាទំ អាហេបេស្សមី”តិ។

ជគ្គន្តោ សម្មជ្ជនាទិវសេន។ ទិវាតវន្តិ អតិទិវំ។ “កស្ស បុច្ឆា, កស្ស វិស្សជ្ជនំ
ហោតូ”តិ បរិញ្ញាជិកាហិ វុត្តេ ថេរោ អាហា “បុច្ឆា នាម អម្ពាភំ បត្តា”តិ។ បុច្ឆា
វាទានំ បុព្វបក្ខោ, យស្មា តុម្ភេ វាទបសុតា វាទាភិរតា ជជំ បគ្គយ្ហ វិចរេ, តស្មា
វាទានំ បុព្វបក្ខោ អម្ពាភំ បត្តោ, ឯវំ សន្តេបិ តុម្ពាភំ មាតុតាមភាវតោ
បុព្វបក្ខំ ទេមាតិ អាហា “តុម្ភេ បន មាតុតាមា នាម បឋមំ បុច្ឆថា”តិ។ តា
បរិញ្ញាជិកា ឯកេកា អឡតេយ្យសតវាទមគ្គំ បុច្ឆន្តិយោ វាទសហស្សំ បុច្ឆីសុ។
យថា និសិតស្ស ខគ្គស្ស កុមុទនាឡុច្ឆនេ កិមត្តិ ភាវិយំ, ឯវំ
បដិសម្ពិទាប្បត្តស្ស សាវកេសុ បញ្ញាវន្តានំ អគ្គភាវេ បិតស្ស
ធម្មសេនាបតិនោ បុព្វជ្ជនបរិកប្បិតបញ្ញាវិស្សជ្ជនេ កិមត្តិ ភាវិយំ។ តេនាហ
“ថេរោ ខគ្គនា”តិអាទិ។ តត្ថ និជ្ជដំ និគ្គណ្ឌី កត្វាតិ យថា តា បុន តត្ថ ជជំ
គណ្ឌី កាតុំ នវិសហន្តិ, តថាវិជជេត្វា កថេសិ។ អយំ ថេរោ

ចតុរង្គ័សមន្តាគតេ អនុការេ សហស្សវដ្តកំ ជីវេន្តោវិយ អញ្ចេសំ អវិសយេ
អនុការេគតេ បញ្ចេ បុច្ឆិតមត្តេយវវិស្សន្នេសីតិ ថេរស្ស បញ្ញាវេយ្យត្តិយំ
ទិស្វា សយញ្ច អន្តិមភវិកតាយ កោហញ្ចេ ឋានុំ អសក្កោន្តិយោ “ឯត្តកមេវ,
ភន្តេ, មយំ ជានាមា”តិ អាហំសុ។ ថេរស្ស វិសយន្តិ ថេរស្ស បញ្ញាវិសយំ។

នេវ អន្តំ ន កោជី អន្តសំស្វតិ ឯកន្តិ វត្តព្ភស្ស ពហុការេតោ តស្ស បុច្ឆាយ
អត្តោ ឯវមន្តោ ឯវមវសានកោជីតិ ន បស្សីសុ ន ជានីសុ។ ថេរោ តាសំ
អជ្ឈាសយំ ឱលោកេន្តោ បព្ពជ្ឈារុចី ទិស្វា អាហ “ឥនានិ កី កវិស្សថា”តិ?
ឧត្តវិវតបញ្ញោតិ វាធមគ្គបរិចយេន មេធាវិតាយ ច យាទិសា តាសំ បញ្ញា,
តតោ ឧត្តវិវតបញ្ញោ។

កថាមគ្គោតិ វាធមគ្គោ។ តស្មា តេហិ តេហិ បរហ្មវាធាធិហិ ភស្សំ វាធមគ្គំ
បការេហិ វេនេតីតិ ភស្សប្បវាទកោ។ បណ្ឌិតវាទោតិ អហំ បណ្ឌិតោ
និបុណោ ពហុស្សតោតិ ឯវំវាធិ។ យំ យំ នក្ខត្តាចារេន អាទិសតីតិ
នក្ខត្តគតិយា កាលញ្ញាលោន “អសុកធិវសេ ចន្ទគ្គាហោ ភវិស្សតិ,
ស្វរិយគ្គាហោ ភវិស្សតី”តិ អាទិនា យំ យំ អាទេសំ ភណតិ។ សាធុលទ្ធិកោ
ញ្ញាណសម្មត្តិយា សុន្ទរោ។ អាហេមិតោតិ បដិញ្ញាហេតុនិទស្សនាធិនោសំ
ឧបវិ អាហេមិតោ វាទោ ស្វាហេមិតោ។ នោសបទំ អាហេបេន្តេន វាទិនា បរវាទិម្ហិ
អភិភុយ្យ តស្ស ធាតុក្ខោភោមិ សិយា, ចិត្តវិក្ខេបេន យេន នោសោ តេន
សង្កប្បិតោ សម្មវេធិតោតិ។ ដូណន្តិ សរីរំ ខោភិតន្តិ កត្វា។ ដូណន្តិ ហិ
លោហិតបិត្តសេម្ពានំ អធិវចនំ សព្ពដ្ឋសរីរធារណតោ។ អបិច ដូណបទោ
នាម អត្ថិ កថាមគ្គោ វាធមគ្គំ កណ្ណាន្តានំ។ សច្ចកោ បន កោហញ្ចេ ឋត្វា
អត្តនោ វាធមគ្គកេធិវសេន បរេ វិម្ពាបេន្តោ “ដូណំ ចេចាហ”ន្តិ អាទិមាហា។
សាវកានំ វិនយំ នាម សិក្ខាបទំ, តញ្ច ធម្មទេសនា ហោតីតិ ឯសា ឯវ ចស្ស

អនុសាសន៍តិវិធីនយោបាយមុខងារ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស មតិ សាសនំ បុគ្គលោ សច្ចកោ
“កង់ បន, ភោ, អស្សជី” តិអាទិមាហា។ អថស្ស ថេរោ “លក្ខណត្ថយកថា នាម
អនញ្ញសាធារណា ពុទ្ធាវេណិកា ធម្មទេសនា, តត្រ ច មយា អនិច្ចកថាយ
សមុដ្ឋាបិតាយ តំ អសហន្តោ សច្ចកោ តុច្ចមាណន បដបដាយន្តោ កុរុមាណោ
លីដ្ឋវី គហេត្វា ភគវតោ សន្តិកំ អាគមិស្សតិ, អថស្ស ភគវា វាទំ មទ្ធិត្វា
អនិច្ចន្តិ បតិជ្ឈបេន្តោ ធម្មំ កថេស្សតិ, តទា ភវិស្សតិ វិជហិតវាទោ
សម្មាបដិបត្តិយា បតិជ្ឈិតោ” តិ ចិន្តេត្វា អនិច្ចានត្ថលក្ខណបដិសំយុត្តំ
ភគវតោ អនុសាសនំ ធស្សន្តោ “ឃំ, ភោ, អគ្គិវេស្សនា” តិអាទិមាហា។

កស្មា បនេត្ត ទុក្ខលក្ខណំ អគ្គហិតន្តិ អាហា “ថេរោ បនា” តិអាទិ។
“ឧចារម្ពស្ស ឱកាសោ ហោតី” តិ សង្ខេបតោ វុត្តំ វិវិតុំ “មគ្គដលានិ” តិអាទិ
វុត្តំ។ តត្ថ បរិយាយេនាតិ សង្ខារទុក្ខតាបរិយាយេន។ អយន្តិ សច្ចកោ។ នយិទំ
តុម្ហាកំ សាសនំ នាមាតិ យត្ថ តុម្ហេ អវជ្ជិតា, ឥទំ តុម្ហាកំ សព្វញ្ញសាសនំ នាម
ន ហោតិ ទុក្ខតោ អនិស្សរណត្តា, អថ ខោ មហាអាយាតនំ នាមេតំ,
មហាទុក្ខនិទ្ទដ្ឋត្តា បន និរយុស្សនោ នាម ឧស្សននិរយោ នាម, តស្មា នត្តិ នាម
តុម្ហាកំ សុខាសា។ ឧដ្ឋាយុដ្ឋាយាតិ ឧស្សកំ កត្វា, ទុក្ខមេវ ជីវាបេន្តា សព្វសោ
ទុក្ខមេវ អនុកវន្តា, អាហិណ្ឌាបរិចរថាតិ។ សព្វមិទំ តស្ស មិច្ឆាបរិកប្បិតមេវ។
កស្មា? ទុក្ខសច្ចបសញ្ញតាយេវ ហេតុ និប្បរិយាយកថា នាម។ តស្ស ហិ
បរិញ្ញត្តំ ភគវតិ ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតិ។ មគ្គដលានិ សង្ខារភាវេន “យទនិច្ចំ, តំ
ទុក្ខ” តិ បរិយាយតោ ទុក្ខំ, ន និប្បរិយាយតោ។ តេនាហា “តស្មា” តិអាទិ។ សោតុំ
អយុត្តំ មិច្ឆាវាទត្តាតិ អធិប្បាយោ។

៣៥៤. សហ អត្តានុសាសនំ អការន្តិ សន្នាគារំ, រាជកុលានំ
សន្តាបនអការន្តិបិ សន្នាគារំ, តស្មី សន្តាគារេតិ អត្តោ។ ឯកស្មី កាលេ

តាធិសេ កាលេ រាជកិច្ចានំ សន្តានមេត្ត វិចារេន្តិតិ សន្ធាការំ, តស្មី
សន្ធាការេតិបិ អត្ថោ។ បតិជ្ជិតន្តិ “អនិច្ចំ អនត្តា” តិ ច បដិញ្ញាតំ។ ឥទានេវ បិដ្ឋិ
បរិវត្តន្តោតិ ភគវតោ នលាជំ អនោលោកេត្វា វិមុខការំ អាបជ្ជន្តោ។
សុរាយេតិ សុរាសម្បទកគេហោ។ បិដ្ឋកិលញ្ញន្តិ បិដ្ឋប័បនកិឡញ្ញំ។ វាលន្តិ
ចន្តិវារំ។ សាណាសាជកករណត្ថន្តិ សាណាសាជកំ ករោន្តិ ឯតេនាតិ
សាណាសាជកករណំ, សុត្តំ, តទត្តំ។ សាណាវាកា ឯតេសុ សន្តិតិ សាណាវាកា,
សាណាទណ្ណា។ តេ គហេត្វា សាណានំ ជោវនសទិសំ កិឡិវតជាតំ យថា
“ឧទ្ទាលបុប្ផភក្ខិកា, សាណាភក្ខិកា” តិ ច។ កី សោភវមាណោតិ កីធិសោ
ហុត្វា សោភវមាណោ, កី ហោន្តោ លោកេ អគ្គបុគ្គលស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស
វាទារោបនំ នាម តតោ ឧត្តរិតរស្សតុណោ ឯវ យក្ខាធិការេន សោភវមាណោ
អភិសម្ពុណោយ្យ។ អយំ បន អប្បានុការតាយ បិសាច្យចោ កី ឯត្តកំ កាលំ
និឡាយន្តោ អជ្ជ បពុជ្ឈិត្វា ឯវំ វទតិតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “កី
យក្ខោ” តិអាធិ។

៣៥៥. មហាមជ្ឈន្តិកសមយេតិ មហាតិ មជ្ឈន្តិកកាលេ, គគនមជ្ឈេ
ស្វរិយគតវេលាយ។ ធិវាបធានិកា បធានានុយុញ្ញកា។ វត្ថំ ទស្សេត្វាតិ
បច្ឆាភត្ថំ ធិវាវិហារូបគមនតោ បុព្វេ កាតព្វវត្ថំ ទស្សេត្វា បដិបដ្ឋិត្វា។ ភគវន្តំ
ទស្សេន្តោតិ ភគវតិ ការវេហុមាណំ វិការេន្តោ ឧភោ ហត្ថេ
កមលមកុលាការេ កត្វា ឧត្តិប្ប ភគវន្តំ ទស្សេន្តោ។

តំ សន្ធាយាតិ តំ អបរិច្ឆន្នគណនំ សន្ធាយ ឯវំ “មហាតិយា
លិច្ឆិវិបរិសាយា” តិ វុត្ថំ។ កី សីសេន ភូមិ បហារន្តេនេវ វន្តនា កតា ហោតិ?
កេរាជិកាតិ សហា។ មោចន្តាតិ ភិក្ខុទានតោ មោចន្តា។

អវត្តមត្តិកាបិណ្ឌវិយាតិ ហេដ្ឋាទិត្តមត្តិកាបិណ្ឌវិយា។ យត្ថ កត្តចិត្តិ
អត្តនោ អនុបំ វចនំ អសល្លបេន្តោ យត្ថ កត្តចិ។

៣៥៦. ទិស្សតិ “ឥទំ ឥមស្ស ជល”ន្តិ អបទិស្សតិ ឯតេនាតិ ទេសោ,
ការណំ, តទេវ តស្ស បវត្តិដ្ឋានតាយ ឌីកាសោតិ អាហា “កញ្ចិទេវ ទេសន្តិ
កញ្ចិ ឌីកាសំ កញ្ចិ ការណា”ន្តិ។ ឌីកាសោ ហ៊ានន្តិ ច ការណំ វុច្ចតិ
“អដ្ឋានមេតំ អនវកាសោ”តិអាទិសុ (ធិ. និ. ៣.១៦១; ម. និ. ៣.១២៨-១៣១; អ. និ.
១.២៦៨-២៩៥; វិភ. ៨០៩)។ យទាកម្ពុសីតិ នវទន្តិ អនវសេសធម្មវិសយត្តា
បដិញ្ញាយ។ តុម្ពន្តិ តុម្ពាកំ។ យក្ខ...បេ.... បរិញ្ញាជកានន្តិ ឯត្ថ “បុច្ឆាវុសោ,
យទាកម្ពុសី”តិអាទិនិ (សំ. និ. ១.២៤៦; សុ. និ. អាឡូវកសុត្ត) បុច្ឆាវចនានិ
យថាក្ខមំ យោជេតព្វានិ។

ព្យាសយំ លោកមិមំ បរព្វាតិ ឥទំ មហាសត្តោ និរយំ សគ្គញ្ញោ តេសំ
បច្ចក្ខតោ ទស្សត្វា អាហា។

តក្សតេ អហមក្ខិស្សំ, យថាបិ កុសលោ តថាតិ យថា បការេន
សុកុសលោ សត្តញ្ញោ ជាតាតិ កថេតិ, តថា អហំ កថេស្សមិ។ តស្ស បន
ការណំ អការណាញា អវិជានន្តោ រាជានំ ករោតុ វា មា វា, អហំ បន តេ
អក្ខិស្សមីតិ អាហា “រាជា ច ខោ...បេ.... ន វា”តិ។

កថិតនិយាមេនេវ កថេន្តោតិ តេបរិវដ្តកថាយ ទុក្ខលក្ខណាម្មស
កថេស្សតិ, ឥធ បន អញ្ញាថា សាវកេន អស្សជីនា កថិតំ, អញ្ញាថា សមណោន
គោតមេនាតិ វចនោកាសបរិហារណាត្ថំ ទុក្ខលក្ខណំ អនាមសិទ្ធា ថេរេន
កថិតនិយាមេនេវ អនិច្ចានត្ថលក្ខណាមេវ កថេន្តេន ភគវតា - “រូបំ អនត្តា
យាវវិញ្ញាណំ អនត្តា”តិ វុត្ថេ សច្ចកោ តំ អសម្មជិច្ឆន្តោ ឧបមាយ

អត្តញ្ញាបនេ ឧបមាបមាណំ យថា “គោរិយ គវយោ” តិ អត្តានំ ឧបមេយ្យំ
កត្វា ឧបមាបមាណោ បតិជ្ជាបេតុកាមោ អាហា “ឧបមា មំ, ភោគោតម,
បដិភាតី” តិ, ឧបមំ តេ ករិស្សមិ, ឧបមាយបិដេកេច្ឆេ វិញ្ញូ បុរិសា ភាសិតស្ស
អត្តំ អាជានន្តីតិ អធិប្បាយោ។ ភគវា ឧបមាសតេន, អញ្ញេន វាបិ បមាណោ
តវ អត្តា បតិជ្ជាបេតុំ នលញ្ញា អត្តនោរិយ បមាណាស្សបិ អនុបលព្ពនតោតិ
អាហា “បដិភាតុ តំ អគ្គិវេស្សនា” តិ។ យថា ហិ អត្តា នាម កោចិ បរមត្ថតោ ន
ឧបលព្ពតិ ឯកំសេន អនុបលទ្ធិតោ, ឯវស្ស ញាបកបុគ្គលំ បមាណាម្បិ ន
ឧបលព្ពតិ។ តេនាហា “អាហា តំ ឧបមំ វិស្សតោ” តិ, ន តេន តវ អត្តវាទោ បតិជ្ជំ
លភតីតិ អធិប្បាយោ។

យំ ទិដ្ឋំ កាយិកំ វា បុញ្ញាបុញ្ញំ បុរិសបុគ្គលេ ឧបលព្ពតិ, តេន វិញ្ញាយតិ
រូបត្ថាយំ បុរិសបុគ្គលោ, តថា យំ ទិដ្ឋំ សុខទុក្ខបដិសំវេទនំ បុរិសបុគ្គលេ
ឧបលព្ពតិ, យំ ទិដ្ឋំ នីលាទិសញ្ញានំ, យំ ទិដ្ឋំ វជ្ជនទុស្សនាទិ, យំ ទិដ្ឋំ
អារម្មណបដិវិជានំ បុរិសបុគ្គលេ ឧបលព្ពតិ, តេន វិញ្ញាយតិ វិញ្ញាណត្ថាយំ
បុរិសបុគ្គលោតិ។ ឯវំ រូបាទិលក្ខណោ អត្តា តត្ថ តត្ថ កាយេ
កល្យាណាចាបកានំ កម្មានំ វិចាកំ សុខទុក្ខំ បដិសំវេទេតិ, ឯវំ ព្យោតំ
សម្បជ្ជិតតំ, អញ្ញថា កម្មជលសម្ពន្ធន យុទ្ធម្បាទិ ឥមមត្តំ ទស្សន្តោ
“ឥមីនា កី ទីបេតី” តិ អាទិមាហា។ តត្ថ តេតិ សត្តា។ បតិជ្ជាយាតិ និស្សាយ។
“រូបត្ថាយំ បុរិសបុគ្គលោ” តិ អាទិនា រូបាទិធម្មេ “អត្តា” តិ វត្វា បុន “រូបេ
បតិជ្ជាយា” តិ អាទី វេទន្តោ អយំ និគល្លោ អត្តនោ វាទំ ភិក្ខុតិ បតិជ្ជានស្ស,
បតិជ្ជាយកស្ស ច អភេទទីបនតោ។ រូបាទយោ វេទនាទិសភាវា អត្តា
តន្តិស្សយេន បុញ្ញាទិកិរិយាសមុបលទ្ធិតោ ឥធម៌ យំ និស្សាយ បុញ្ញាទិកិរិយា
សមុបលព្ពតិ, តេ រូបាទយោ សត្តសញ្ញិតា អត្តសភាវា ទិដ្ឋា យថា តំ
ទេវតាទីសុ, យេ បនសត្តសញ្ញិតា តតោ អញ្ញេ អសត្តសភាវា ទិដ្ឋា យថា តំ

កង្ខេបកិច្ចសន្យាស្តីពី ឯកសារគតិ អត្ថ សហគមន៍ កត្តា ទស្សនៈ និងកិច្ចការ
និងស្តង់ដារ អាណត្តិ អាហារ “អតិរិយ សក្ការណំ កត្តា ឧបមំ អាហារី” តិ។ តស្ស
បន “ពលករណីយា” តិ វុត្តបុរិសប្បយោគារិយ ពិជគាមភូតគាមាបិ សដីវា
ឯវាតិ លទ្ធិតិ តេ សទិស្វទាហារណាការេន វុត្តាតិ ទដ្ឋព្វំ។ សចេ បន យេ ជីវស្ស
អាហារណាការេន សហិតេន បវត្តតត្ថភារេន សល្លក្ខេតត្ថា, តេ សដីវាតិ
ឥច្ឆិតា, ន កេវលេន បវត្តតត្ថភារេន។ ឯវំ សតិ “ពលករណីយា កម្មត្តា” តិ
វេទន្តេន វិសទិស្វទាហារណាការេន ឧបនីតន្តិ ទដ្ឋព្វំ។

សមត្ថោ នាម នត្តិ អត្តវាទភព្វានស្ស អនត្តតាបតិជ្ជាបនស្ស ច
សុគតាវេណិកត្តា។ យំ បនេតវហិ សាសនិកា យថាសត្តិ តទុកយំ ករោន្តិ, តំ
ពុទ្ធហិ ទិន្ននយេ វត្ថា តេសំ ទេសនានុសារតោ។ និវត្តត្វាតិ នីហរិត្វា, វិសុំ
កត្វាតិ អត្តោ។ សកលំ វេសាលិន្តិ សព្ពវេសាលិវាសិនំ ជនំ និស្សយ្ហបចារេន
និស្សិតំ វេទតិ យថា “កាមោ អាគតោ” តិ។ សំវត្តត្វាតិ សម្មាសម្ពុទ្ធា, ឯកជ្ឈំ
គហេត្វាតិ អត្តោ។

៣៥៧. បតិជ្ជបេត្វាតិ យថា តំ វាទំ ន អវជានាតិ, ឯវំ បដិញ្ញំ ការេត្វាតិ
អត្តោ។ ឃាតិ-សន្តោ ហិសនត្តោ, តតោ ច សទ្ធិវិទូ អវហត្ថំ តាយ-សទ្ធិ
ឧប្បាទេត្វា ឃាតេតាយន្តិ រូបសិទ្ធិ ឥច្ឆន្តិតិ អាហារ “ឃាតារហ” តិ។
ជាបេតាយន្តិអាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។ វត្តិតុញ្ច មហាតិ ម-កាពោ
បទសន្តិកោ។ វិសេសេត្វា ជីបេតិ តិ “វត្តិតិ” ឥច្ឆេវ អវត្វា “វត្តិតុញ្ច មហាតិ” តិ
ទុតិយេន បទេន ភកវតា វុត្តំ វិសេសេត្វា ជីបេតិ។

ចាសាទិកំ អភិរូបន្តិ អភិមត្តរូបសម្មន្តិ សព្ពវាយវំ។ តតោ ឯវ សុសន្តិកំ
សព្ពកាលំ សុដ្ឋ សន្តិកាការមេវ។ ឯវិវិជន្តិ យាទិសំ សន្ធាយ វុត្តំ, តំ ទស្សតិ
“ទុត្តន្តា” តិអាទិនា។ ឥមស្មី ហិទេតិ “វត្តិតិ តេ តស្មី រូបេ វសោ” តិ ឯតស្មី

ការណាគ្គហណោ។ ការណាញោតំ ភគវតោ ភហិតំ “វត្តតិ...បេ... មា
អហោសី”តិ។ តេនេតំ ធនេស្យតិ រូបំ អនត្តា អវសវត្តនតោ, យញ្ញំ វសេ ន
វត្តតិ, តំ អនត្តកមេវ ទិដ្ឋំ យថា តំ សម្មត្តិ។ វាទន្តិ ឆោសំ និគ្គហំ
អាហេបេស្សតិ។ សត្តជា មុទ្ធា ជលតិ តិ សហធម្មិកសាកក្ខាហិ តថាគតេ,
បុច្ឆន្តេ អព្យាករណេន វិហោសាយ កយិរមានត្តា តតិយេ វារេ ធម្មតាវសេន
វិហោសកស្ស សត្តជា មុទ្ធា ជលតិ យថា តំ សត្តញ្ញបដិញ្ញាយ ភគវតោ
សម្មុទកាវុបគមនេ។ វជិរចាណំ បន កស្មា ឋិតោ ហោតិ តិ? ភគវារិយ
អនុកម្មមាណោ មហន្តំ ភយានកំ រូបំ មាបេត្វា តាសេត្វា ឥមំ ទិដ្ឋិ
វិស្សជ្ជាបេមីតិ តស្ស បុរតោ អាគាសេ វជិរំ អាហារន្តោ តិដ្ឋតិ, ន មុទ្ធំ
ជាលេតុកាមោ។ ន ហិ ភគវតោ បុរតោ កស្សចិ អនត្តោ នាម ហោតិ។ យស្មា
បន ភគវា ឯកំសតោ សហធម្មិកមេវ បញ្ញំ បុច្ឆតិ, តស្មា អដ្ឋកថាយំ
“បុច្ឆតេ”ឥច្ឆេវ វត្តំ។

អាទិត្តន្តិ ទិប្បមានំ។ អក្ខិណាសាទីនីតិ អាទិ-សន្តេន
ឯឡ កសីសសទិសកេសមស្សអាទិនំ សង្កណ្ណាតិ។ “ទិដ្ឋិវិស្សជ្ជាបនត្ត”ន្តិ វត្តា
នយិទំ យទិច្ឆាវសេន អាគមនំ, អថ ខោ អាទិតោ មហាព្រហ្មានំ បុរតោ កត្វា
អត្តនា កតបដិញ្ញាវសេនាតិ ធនេស្យន្តោ “អបិចា”តិអាទិមាហា។ ន្តិ វជិរចាណី។
តំ សច្ចកស្ស បដិញ្ញាយ បរិវត្តនការណំ។ អញ្ជេបិ នុខោតិអាទិ សច្ចកស្ស
វីមំសកការទស្សនំ។ អវីមំសកេន ហិ តំ ទិស្វា មហាយក្ខោតិ វទេយ្យ,
តេនស្ស អសារុប្បំ សិយា, អយំ បន អញ្ជេសំ អភិកភារំ ឧបដារេត្វា “អទ្ធាមេ
យក្ខំ ន បស្សន្តិ, តស្មា មយ្ហមេវ ភយំ ឧប្បន្ន”ន្តិ តិវេត្វា យុត្តប្បត្តវសេន
បដិបទ្ធិ។

៣៥៨. ឧបទានត្រាតិ ព្យាកាតព្វមត្តំ សល្លកេត្តា។ ឯសេវ នយោតិ
សន្ធាវិញ្ញាណេសុបិ សញ្ញាយ វិយ នយោតិ អត្ថោ។ វុត្តវិបរិយាយេនាតិ
“អកុសលា ធុត្តា វេទនា មា អហោសិ, អកុសលា ទោមនស្សសម្មយុត្តា
សញ្ញា មា អហោសិ” តិអាទិនា នយេន អត្ថោ វេទិតត្ថោ។ សប្បទដ្ឋវិសន្តិ
សត្តសត្តានំ សប្បទដ្ឋដ្ឋានេ សរីរបទេសេ បតិទំ វិសំ។ អល្លិដោតិ សំសិលិដ្ឋោ។
ឧបកតោតិ ន អបកតោ។ អដ្ឋោសិតោតិ គិលិក្ខា បរិនិដ្ឋបេត្វា បិតោ។ បរិតោ
ជានេយ្យាតិ សមន្តតោ សត្តសោ កិញ្ចិបិ អសេសេត្វា ជានេយ្យ។
បរិតេត្វេត្វាតិ អាយតី អនុប្បត្តិធម្មតាចាននវសេន សត្តសោ ខេបេត្វា។
តថាភូតោ ចស្ស ខយវយំ ឧបនេតិ នាមាតិ អាហា “ខយំ វយំ អនុប្បាទំ
ឧបនេត្វា” តិ។

៣៥៩. អត្ថនោ វាទស្ស អសារភាវតោ, យថាបរិកប្បិតស្ស វា សារស្ស
អភាវតោ អន្តោសារវិរហិតោ វត្ថោ។ វិប្បការន្តិ ទិដ្ឋិយា សីលាចារស្ស ច
វសេន វិរូបតំ សាបរាធនំ សាវន្តតំ តេសំ ឧបរិ អាហេបេត្វា។ សិន្ទបត្ថោតិ
តនុកបត្ថោ។ វិជារិតន្តិវិជាឡិតំ។

អសារករុក្ខបរិចិតោតិ បលាសាទិអសារុក្ខកោដ្ឋនេ កតបរិចយោ។
ថទ្ធការន្តិវិបក្កការំ, តិក្ខុការន្តិ អត្ថោ។ នត្ថិតិ សទា នត្ថិតិ ន វត្ថុពុំ។
បរិសតីតិ ចតុបរិសមដ្ឋេ។ តថា ហិ “គណ្ឌិកំ បដិមុញ្ញិត្វា បដិច្ចន្ទសរីរា” តិ
វុត្តំ។ យន្តារុទ្ធស្ស វិយាតិ ព្យាករណាត្តំ វាយមយន្តំ អារុទ្ធស្ស វិយ។

៣៦០. ទិដ្ឋិសូកានីតិ ទិដ្ឋិកិញ្ចាកានិ។ ទិដ្ឋិសញ្ញាវតានីតិ ទិដ្ឋិតាឡនានិ។
ទិដ្ឋិប្បន្នតានីតិ ទិដ្ឋិឥញ្ញតានិ។ តេសំ អធិប្បាយំ ព្រាត្រាតិ តេសំ លិច្ឆិកុមារានំ
ឥញ្ញតេនេវ អដ្ឋាសយំ ជានិក្ខា។ តេនាហា “ឥមេ” តិអាទិ។

៣៦០. យស្មី អធិតតេ បុគ្គលោ សត្តសាសនេ វិសារនោ ហោតិ បរេហិ
អសំហារិយោ, តំ ញ្ញាណំ វិសារទស្ស ភាវោតិ កត្វា វេសារជ្ជន្តិ អាហា
“វេសារជ្ជប្បត្តោតិ ញ្ញាណប្បត្តោ”តិ។ តតោ ឯវមស្ស ន បរោ បច្ចេតញ្ញោ
ឯតស្ស អត្ថីតិ អបរហ្មច្ចយោ។ ន បរោ បត្តិយោ សទ្ធមាតញ្ញោ ឯតស្ស អត្ថីតិ
អបរហ្មត្តិយោ។ កាមំ សច្ចកោ សេក្ខក្ខមិ អសេក្ខក្ខមីតិ ឥទំ សាសនវោហារំ
ន ជាធាតុ។ បស្សតីតិ បន ទស្សនកិរិយាយ វិប្បកតភាវស្ស វុត្តត្តា “ន
ឯត្តាវតា ភិក្ខុកិច្ចំ បរិយោសិត”ន្តិ អញ្ញាសិ, តស្មា បុន “កិត្តាវតា បនា”តិ បុច្ឆំ
អារភិ។ តេន វុត្តំ “បស្សតីតិ វុត្តត្តា”តិ អាទិ។

យថាភូតំ បស្សតីតិ ទស្សនំ, វិសិដ្ឋជ្ជន អនុត្តរិយំ, ទស្សនមេវ អនុត្តរិយន្តិ
ទស្សនានុត្តរិយំ, ទស្សនេសុ វា អនុត្តរិយំ ទស្សនានុត្តរិយំ។ លោកិយបញ្ញាតិ
ចេត្ត វិបស្សនាបញ្ញា វេទិតញ្ញា។ សា ហិ សព្វលោកិយបញ្ញាហិ វិសិដ្ឋជ្ជន
“អនុត្តរ”តិ វុត្តា។ លោកិយបដិបទានុត្តរិយេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥទានិ
និប្បរិយាយតោវ តិវិធម្មិ អនុត្តរិយំ ទស្សេតុ “សុទ្ធលោកុត្តរមេវា”តិ អាទិ
វុត្តំ។ សតិបិ សព្វេសម្មិ លោកុត្តរធម្មានំ អនុត្តរភាវេ ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសេន
អគ្គមគ្គបញ្ញា តតោ ឧត្តរិវរស្ស អភាវតោ ទស្សនានុត្តរិយំ។ តេនាហា
“អរហត្តមគ្គសម្មាទិដ្ឋិ”តិ។ សេសានិ មគ្គផ្កានីតិ សេសានិ អរហត្តមគ្គផ្កានិ។
តានិ ហិ មគ្គកប្បត្តានិ និព្វានគាមិនី បដិបទាតិ។ អគ្គជលវិមុត្តីតិ អគ្គមគ្គស្ស
ជលវិមុត្តិ អរហត្តជលំ។ វិណាសវស្សាតិ សព្វសោ វិយមាណាសវស្ស។
និព្វានទស្សនន្តិ អគ្គមគ្គសម្មាទិដ្ឋិយា សច្ចិកិរិយាភិសមយមាហា។ តត
មគ្គផ្កានីតិ អដ្ឋមគ្គផ្កានិ។ ចតុសច្ចន្តោគធាតុ សព្វស្ស ព្រាយ្យធម្មស្ស “ចត្តាវ
សទ្ធានិពុទ្ធា”តិ វុត្តំ។ សទ្ធានុកតសម្មាហិវិទ្ធិសនេនេវ ហិ ភគវតោ សព្វសោ
ព្រាយ្យវរណាប្បហានំ។ និព្វិសេវនោតិ និរុទ្ធកិលេសវិសេវនោ។

៣៦២. ជំសីតិ អនុទំសនសីលា។ អនុបហតន្តិ អវិក្ខតំ។ សកលន្តិ អនុទំ។
កាយផ្គន្តិ កាយមេវ អផ្គន្តិ វេទន្តិ, កាយសង្ខាតំ អផ្គន្តិ សីសាទិអវយវន្តិ អត្ថោ។
តថា “ហោតុ, សាធូ”តិ ឯវមិទំ វាចាយ អវយវោ វាចផ្គន្តិ។

៣៦៣. អាហារន្តិ អភិហារន្តិ។ បុញ្ញន្តិ បុញ្ញជលសង្ខាតោ អានុភារោ។
បុញ្ញជលម្បិ ហិ ឧត្តរបទលោបេន “បុញ្ញ”ន្តិ វុច្ចតិ - “កុសលានំ, ភិក្ខុវេ, ធម្មានំ
សមាទានហេតុ ឯវមិទំ បុញ្ញំ បវឡតិ”តិ អាទិសុ (ធិ. និ. ៣.៨០)។ តេនាហ
“អាយតីវិចាកក្ខន្ធា”តិ។ បុញ្ញមហិ តិ មហាតិ បុញ្ញជលវិក្ខតិ
សេតច្ចត្តមកុដបាមរាទិ។ តេន វុត្តំ “វិចាកក្ខន្ធានំយេវ បរិវារោ”តិ។ លិច្ឆវីហិ
បេសិតេន ខាទនិយកោជនីយេន សមណោ គោតមោ សសាវកសង្ឃោ មយា
បរិវិសិតោ, តស្មា លិច្ឆវីនមេវ តំ បុញ្ញំ ហោតីតិ។ តេនាហ “តំ ទាយកានំ
សុខាយ ហោតូ”តិ។ យស្មា បនភគវតោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច សច្ចកេន ទានំ ទិន្នំ,
ន លិច្ឆវីហិ, តស្មា ភគវា សច្ចកស្ស សតី បរិវត្តេន្តោ “យំ ខោ”តិ អាទិមាហា។
តេន វុត្តំ “ឥតិ ភគវា”តិ អាទិ។ និគណ្ឌស្ស មតេន វិនាយោវាតិ សច្ចកស្ស
ចិត្តេន វិនា ឯវ តស្ស ទក្ខិណំ ខេត្តគតំ កត្វា ទស្សេតិ។ តេនាហ “អត្តនោ ទិន្នំ
ទក្ខិណំ... បេ... និយ្យាតេសី”តិ។

ចូឡសច្ចកសុត្តវណ្ណោនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៦. មហាសច្ចកសុត្តវណ្ណោនា

៣៦៤. ឯកំ សមយំ ភគវា វេសាលិយំ វិហារតីតិ ឥមិនា តទា ភគវតោ
វេសាលិយំ និវាសបរិច្ឆេន្តោ បុព្វណ្ណាទិភេនោ សព្វោ សមយោ សាធារណតោ
គហិតោ, តថា តេន ខោ បន សមយេនាតិ ច ឥមិនា។ បុព្វណ្ណាសមយន្តិ បន
ឥមិនា តត្ថិសេសោ, យោ ភិក្ខុចារត្ថាយ បច្ចវេក្ខណាកាលោ។ អដ្ឋកថាយំ បន

“តិហិ បទេហិ ឯការេ សមយោ វុត្តា” តិ វុត្តំ វិសេសស្ស សាមញ្ញោគធាតុ។ មុខដោរនស្ស បុព្វកាលកិរិយាការសាមញ្ញតោ វុត្តំ “មុខំ ដោរិត្វា” តិ។ មុខំ ដោរិត្វា ឯ ហិ វាសធុរោ ចេ, វេលំ សល្លកេត្វា យថាចិណ្ឌំ ការេនានុយោគំ, គន្ធុរោ ចេ, គន្ធុបរិចយេ កតិបយេ និសង្ខវារេ អនុយុត្តិត្វា បត្តចីវរំ អាធាយ វិតក្កមាឡំ ឧបគន្ធិតិ។

ការណ៍ យុត្តំ, អនុច្ឆិកន្តិ អត្ថោ។ បុព្វេ យថាចិន្តិតំ បញ្ចំ អបុច្ឆិត្វា អញ្ចំ បុច្ឆន្តោ មគ្គំ ឋបេត្វា ឧម្ពុគ្គតោ បរិវត្តន្តោ វិយ ហោតីតិ អាហា “បស្សេន តារ បរិហារន្តោ” តិ។

៣៦៥. ឡុក្ខម្ពាបិ នាម ភវិស្សតីតិ ឯត្ថ នាម-សន្តោ វិម្ពយត្ថោតិ កត្វា វុត្តំ “វិម្ពយត្តវសេនា” តិអាធិ។ “អន្តោ នាម បព្ពតំ អភិវុហិស្សតី” តិអាធិសុ វិយ វិម្ពយវាចិសន្ធុយោគេន ហិ “ភវិស្សតី” តិ អនាគតវចនំ។ កាយន្ទយន្តិ កាយានុគតំ។ “អយម្យិ ខោ កាយោ ឯវំធម្មោ ឯវំភាវី ឯវំអនតីតោ” តិអាធិនា (ធី. និ. ២.៣៧៩; ម. និ. ១.១១២; ម. និ. ៣.១៥២) កាយស្ស អសុភានិច្ចាធិតាយ អនុបស្សនា កាយការេនាតិ អាហា “កាយការេនាតិ បនវិបស្សនា វុច្ឆតី” តិ។ អនាគតរូបន្តិ អភីតេ អត្ថេ អនាគតសន្ធារោបនំ អនាគតប្បយោគោ ន សមេតិ។ អត្ថោបីតិ “ឡុក្ខម្ពាបិ នាម ភវិស្សតី” តិ វុត្តអត្ថោបិ ន សមេតិ។ អយន្តិ អត្ថកិលមថានុយោគោ។ តេសន្តិ និគណ្ណានំ។

៣៦៦. អត្ថនោ អធិប្បតកាយការេនំ វិត្តារេន្តោ វិត្តារតោ ធស្សេន្តោ យេ តំ អនុយុត្តា, តេ នាមគោត្តតោ វិភាវេន្តោ “នន្តោ វន្តោ” តិអាធិមាហា។ កិលិដ្ឋតចានន្តិ កាយស្ស កិលេសនតចានំ បុគ្គលានំ។ ជាតមេធន្តិ មេធភាវាបត្តិវសេន ឧប្បន្នមេធំ។ បុរិមំ បហាយាតិ កាលបរិច្ឆេទេន អនាហារអប្បហារតាធិវសេន កាយស្ស អបចិននំ ខេទនំ បរិច្ឆជិត្វា។

កាយភាវនា បន ន បញ្ញាយតីតិ និយមំ បរមត្ថតោ កាយភាវនាបិ តវ
ញ្ញាលោន ន ញ្ញាយតិ, សេសតោបិ ន ទិស្សតិ។

៣៦៧. ឥមស្មី បន ហ្មឺនេតិ “កាយភាវនម្បិ ខោ ត្វំ, អគ្គិវេស្សន, ន អញ្ញាសិ,
កុតោ បន ត្វំ ចិត្តភាវនំ ជាទិស្សសី” តិ ឥមស្មី ហ្មឺនេ។ តថា “យោ ត្វំ ឯវំ
ឌីឡារិកំ ទុព្ពលំ កាយភាវនំ ន ជាទាសិ, សោ ត្វំ កុតោ សន្តសុខមំ ចិត្តភាវនំ
ជាទិស្សសី” តិ ឯតស្មី អត្តវណ្ណានាហ្មឺនេ។ អពុទ្ធវចនំ នាមេតំ បទន្តិ
កាយភាវនាសញ្ញាតិវិបស្សនាតោ ចិត្តភាវនា សន្តា, វិបស្សនា បន
ចាទកដ្ឋានតោ ឌីឡារិកា ចេវ ទុព្ពលា ចាតិ អយញ្ច ឯតស្ស បទស្ស អត្តោ។
“អពុទ្ធវចនំ នាមេតំ វចនំ សិយា” តិ វត្វា ថេរោ បក្កមិត្តំ អារភតិ។ អថ នំ
មហាសីវត្ថុរោ “វិបស្សនា នាមេសា ន អាទិតោ សុព្រហ្មិតា ពលវតី តិក្ខា
វិសទា ហោតិ, តស្មា តរុណាវសេនាយមត្តោ វេទិតញ្ញោ” តិ ទស្សន្តោ “ទិស្សតិ,
ភិក្ខុវេ” តិ សុត្តបទំ (សំ. និ. ២.៦២) អាហរិ។ តត្ថ អាទានន្តិ បដិសន្ធិ។ និក្ខេបនន្តិ
ចុតិ។ ឌីឡារិកន្តិ អរូបធម្មេហិ ទុដ្ឋល្លភាវត្តា ឌីឡារិកំ។ កាយន្តិ
ចតុសន្តតិរូបសមូហភូតំ កាយំ។ ឌីឡារិកន្តិ ភាវនបុសកនិទ្ទេសោ,
ឌីឡារិកាការេនាតិ អត្តោ។ តេនេវ វុត្ថំ “អាទានម្បិ និក្ខេបនម្បិ” តិ។

៣៦៨. សុខសារាគេន សមន្នាគតោតិ សុខវេទនាយ ពលវតរាគេន
សមន្តីគតោ។ បដ្ឋានេ បដិសិទ្ធា អវចនេនេវ។ តស្មាតិ សុខេ បិតេ ឯវំ
ទុក្ខស្សនុប្បជ្ឈនតោ។ ឯវំ វុត្ថន្តិ “សុខាយ វេទនាយ និរោទា ឧប្បជ្ឈតិ ទុក្ខា
វេទនា” តិ ឯវំ វុត្ថំ, ន អនន្តរាវ ឧប្បជ្ឈនតោ។ ខេបេត្វាតិ កុសលានិ ខេបេត្វា។
គណ្ហិត្វា អត្តនោ ឯវំ ឌីកាសំ គហេត្វា។ ឧកតោបក្ខំ ហុត្វាតិ “កទាចិ
សុខវេទនា, កទាចិ ទុក្ខវេទនា” តិ បក្ខទ្វយវសេនបិ វេទនា ចិត្តស្ស
បរិយាទាយ ហោតិ យថាគ្គមំ អភាវិតកាយស្ស អភាវិតចិត្តស្ស។

៣៦៩. វិបស្សនា ច សុខស្ស បច្ចដិកាតិ សុក្ខវិបស្សកស្សអាទិកម្មិកស្ស
មហាភូតបរិក្កហាទិកាលេ ពហិ ចិត្តចារំ និសេដេត្វា កម្មដ្ឋានេ ឯវ សតិ
សំហរន្តស្ស អលទ្ធស្សាទំ កាយសុខំ នវិន្ទតិ, សម្ពាដេ វេជេ សន្និរុទ្ធា
គោគណោវិយ វិហញ្ញាតិ វិប្បន្ទតិ, អន្ធាសន្នហេតុកញ្ច សរីរេ ទុក្ខំ ឧប្បជ្ឈតេវ។
តេន វុត្ថំ “ទុក្ខស្ស អាសន្នា” តិ។ តេនាហ “វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា” តិអាទិ។ អន្ធានេ
គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេតិ មហាភូតបរិក្កហាទិវសេន កាលេ គច្ឆន្តេ។ តត្ថ តត្ថាតិ តស្មី
តស្មី សរីរបទេសេ។ ទុក្ខំ ទ្វាបគតំ ហោតិ សមាបត្តិពលេន វិក្ខម្ពិតត្ថា
អប្បនាភាវតោ។ អនប្បកំ វិបុលំ។ សុខន្តិ ឈានសុខំ។ ឌីក្កមតីតិ
ឈានសមុដ្ឋានបណីតរូបវសេន រូបកាយំ អនុបរិសតិ, នាមកាយោក្កមនេ
វត្ថុព្ភមេវ នត្ថិ។ កាយបស្សន្តិកម្មិកស្សបិ សម្មសនភាវនា បដ្ឋបេត្វា
និសិន្នស្ស កស្សចិ អាទិតោវ កាយកិលមថចិត្តបយាតាបិ សម្ពវន្តិ,
សមាធិស្ស បន អបច្ចដិកត្ថា សិទិទ្ធកាវតោ ច ន សុក្ខវិបស្សនាវិយ សុខស្ស
វិបច្ចដិកោ, អនុក្កមេន ច ទុក្ខំ វិក្ខម្ពិតតិ អាហ “យថា សមាធិ” តិ។ យថា
សមាធិ, វិបស្សនាយ បនេតំ នត្ថិតិ អាហ “ន ច តថាវិបស្សនា” តិ។ តេន វុត្ថន្តិ
យស្មា វិបស្សនា សុខស្ស បច្ចដិកា, សា ច កាយភាវនា, តេន វុត្ថំ “ឧប្បន្នាបិ
សុខា វេទនា ចិត្តំ ន បរិយាទាយ តិដ្ឋតិ, ភាវិតត្ថា កាយស្ស” តិ។ តថា យស្មា
សមាធិ ទុក្ខស្ស បច្ចដិកោ, សោ ច ចិត្តភាវនា, តេន វុត្ថំ “ឧប្បន្នាបិ ទុក្ខា
វេទនា ចិត្តំ ន បរិយាទាយ តិដ្ឋតិ, ភាវិតត្ថា ចិត្តស្ស” តិ យោជនា។

៣៧០. គុណោ យដ្ឋេត្វាតិ អបទេសេនវិនា សមីបមេវ នេត្វា។ តំ វត មម
ចិត្តំ ឧប្បន្នា សុខា វេទនា បរិយាទាយ វស្សតីតិ នេតំ វាជំ វិដ្ឋតីតិ យោជនា។

៣៧១. កី ន ភវិស្សតិ, សុខាបិ ទុក្ខាបិ វេទនា យថាបច្ចយំ ឧប្បជ្ឈតេវាតិ
អត្តោ។ តមត្ថន្តិ សុខទុក្ខវេទនានំ ឧប្បត្តិយា អត្តនោ ចិត្តស្ស

អនភិកវ៌នីយតាសម្ព័ន្ធាតំ អត្ថំ។ តត្ថ តាវ ចាសរាសិសុត្ថេ ពោធិបល្លង្កេនិសង្ខា
“តត្ថេវ និសីទិ”ន្តិ វុត្តា។ ឥធម មហាសច្ចកសុត្ថេ ទុក្ខរការិកាយ ទុក្ខរចរណេ
និសង្ខា “តត្ថេវ និសីទិ”ន្តិ វុត្តា។

៣៧៤. ធនុករណាវសេនាតិ តណ្ហាយនវសេនាតិ អត្ថោ។
សិនេហាករណាវសេនាតិ សិនេហានវសេន។ មុច្ឆាករណាវសេនាតិ
មោហានវសេន បមាទាចាទនេន។ វិចាសាករណាវសេនាតិ
ចាតុកម្មតាវសេន។ អនុទហានវសេនាតិ រាគគ្គិនា អនុទហានវសេន។
លោកុត្តរមគ្គវេចនមេវ វដ្ឋនិស្សរណស្ស អធិប្បតត្តា។

អល្លគ្គហណោន កិលេសានំ អសមុច្ឆិន្ទការំ ទស្សេតិ, សស្មេហគ្គហណោន
អវិក្ខម្ពិតការំ, ឧទកេ បក្ខិត្តការំ គ្គហណោន សមុទាចារាវត្ថំ,
ឧទុម្ពរកជ្ជគ្គហណោន អត្ថការំស្ស អសារកត្ថំ។ ឥមិនាវ នយេនាតិ “អល្លំ
ឧទុម្ពរកជ្ជ”ន្តិអាទិនា វុត្តនយេន។ សបុត្តភិរិយបព្ពដ្ឋាយាតិ បុត្តភិរិយេហិ សន្និ
កតបរិព្ពាជកបព្ពដ្ឋាវសេន វេទិតញ្ញា។ កុដិចកតហ្វូទកហំស-
បរមហំសាទិភេទា ព្រាហ្មណបព្ពដ្ឋា។

៣៧៥. កុតោបិ ឥមស្ស អាចោសិនេហោ នត្ថិតិ កោឡាបំ។ តេនាហ
“និន្ទសិនេហំ និរាប”ន្តិ។ កោឡន្តិ វា សុក្ខកលិដ្ឋំ វុច្ឆតិ, កោឡំ កោឡការំ
អាបន្នន្តិ កោឡាបំ។ បដិបន្នស្ស ឧបក្កមមហត្ថនិស្សិតតា បកតិយា
កិលេសេហិ អនភិក្ខតតាយ។ អតិន្តតា បដិបក្ខការំនាយ។ តថា ហិ
សុក្ខកោឡាបភាវោ, អារកា ឧទកា ថលេ និក្ខិត្តការោ ច និទស្សិតោ។
ឱបក្កមិកាហិតិ កិលេសអតិនិក្ខណ្ឌនុបក្កមប្បភវាហិ។ វេទនាហិតិ
បដិបត្តិវេទនាហិ។ ទុក្ខា បដិបទា ហិ ឥនាធិប្បតា។

៣៧៧. ក៏ បន ឆ សមត្ថោ, យតោ ឯវំ បរេហិ ចិន្តិតុម្បិ អសក្កុណោយ្យំ
ទុក្ខរច្ឆរិយំ ធម្មស្សនិ អកាសីតិ អធិប្បាយោ។ កត្វាបិ អកត្វាបិ សមត្ថោ
ការណស្ស និប្ពន្នត្តា។ “យថាបិ សព្វេសម្បិ ខោ ពោធិសត្តានំ ចរិមកវេ
អន្តមសោ សត្តាបាមត្តម្បិ ធម្មតារសេន ទុក្ខរច្ឆរិយា ហោតិយេវ, ឯវំ ភគវា
សមត្ថោ ទុក្ខរច្ឆរិយំ កាតុំ, ឯវំ ព្រា ឯវំ អកាសិ, ឆ បន តាយ ពុទ្ធា ជាតោ, អថ
ខោ មជ្ឈិមាយ ឯវំ បដិបត្តិយា”តិ តស្ស ព្យតិវេកមុខេន សនេវកស្ស
លោកស្ស ពោធាយ អមគ្គការីធិបនត្ថំ, ឥមស្ស បន ភគវតោ
កម្មវិចាករសេន ធម្មស្សនិ ទុក្ខរច្ឆរិយា អហោសិ។ វុត្តញ្ញោតំ -

“អវចាហំ ជោតិចាលោ, កស្សបំ សុគតំ តទា;
កុតោ នុ ពោធិ មុណ្ឌាស្ស, ពោធិ បរមទុល្លភា។

តេន កម្មវិចាកេន, អថី ទុក្ខំ ពហុ;
ធម្មស្សនុវេលាយំ, តតោ ពោធិមចាបុណី។

នាហំ ឯតេន មគ្គេន, ចាបុណី ពោធិមុត្តមំ;
កុមគ្គេន គវេសិស្សំ, បុព្វកម្មេន វារិតោ”តិ។

ទុក្ខរច្ឆរិយាយ ពោធាយ អមគ្គការីធិបនត្ថំ ទុក្ខរច្ឆរិយំ អកាសីតិ កេចិ។
អថ វា លោកនាថស្ស អត្ថនោ បរក្កមសម្បត្តិធិបនត្តាយ ទុក្ខរច្ឆរិយា។
បណីតាធិមុត្តិយា ហិ បរមុក្កសគតតារតោ អភិជហារាទុបំ សម្ពោធិយំ
តិព្ពធនុតាយ សិខាប្បត្តិយា តទត្ថំ ព្យាធិសម្បិ នាម ទុក្ខរច្ឆរិយំ អកាសីតិ
លោកេ អត្ថនោ វិរិយានុការីវិភាវេតុំ - “សោ ច មេ បច្ឆា
បីតិសោមនស្សវហោ ភវិស្សតី”តិ លោកនាថា ទុក្ខរច្ឆរិយំ អកាសិ។
តេនាហា “សនេវកស្ស លោកស្ស”តិអាធិ។ តត្ថ វិរិយនិម្មេនទុណោតិ

វិរិយស្ប រស់វឌ្ឍនសម្បទនគុណា។ យថាវុត្តមត្តំ ឧបមាយ វិភាវេត្តំ
“ចាសាទេ”តិអាទិ វុត្តំ។ សង្គាមេ ទ្វេ តយោ សម្បហារេតិ ទ្វិក្ខត្តំ តិក្ខត្តំ វា
បរសេនាយ បហារបយោគេ។ បធានវិរិយន្តិ សម្បប្បធានេហិ អាសេវនវិរិយំ,
សត្តំ វា បុព្វភាគវិរិយំ។

អភិទន្ធន្តិ អភិកវនទន្ធន្តិ, ឧបរិទន្ធន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ “ឧបរិទន្ធន្តិ” ឆ្លៀត សោ ហិ
ឥតរំ មុសលំ វិយ ឧទុក្ខលំ វិសេសតោ កស្សចិ ខាននកាលេ អភិកុយ្យ វត្តតិ។
កុសលចិត្តនាតិ ពលវសម្មាសង្កប្បយុត្តេន កុសលចិត្តេន។ អកុសលចិត្តន្តិ
កាមវិតក្កាទិសហិតំ អកុសលចិត្តំ។ អកុសលចិត្តស្ប បវត្តិតុំ អប្បធានំ
និគ្គហោ។ តំតំបដិក្ខេបវសេន វិនោទនំ អភិនិប្បិធឿនំ។ វិរិយតាបេន វិក្ខម្ពនំ
អភិសន្តាបនំ។ សទរថោតិ សបរិធិហោ។ បធានេនាតិ បទហនេន, កាយស្ប
កិលមជ្ជប្បទកេន វិរិយេនាតិ អត្ថោ។ វិទូស្សាតិ តុទស្ស។ សតោតិ
សមាទស្ស។

៣៧៨. សីសវេធនន្តិ សីសំ រដ្ឋយា ពន្ធិត្វា ទណ្ឌកេន បរិវត្តកវេធនំ។
អរហន្តោ នាម ឯវរុចា ហោន្តិតិ ឥមំនាយថាយំ, ឯវំវិសញ្ញិត្វតាបិ ហុត្វា
វិហារន្តិតិ ទស្សេតិ។ តេនាហ “មតកសទិសា” តិ, វេទនាប្បត្តា វិយ ហោន្តិតិ
អត្ថោ។ សុបិនប្បដិគ្គហណតោ បដ្ឋាយាតិ បដិសន្ធិគ្គហណោ
សេតវារណសុបិនំ បស្សិត្វា ព្រាហ្មណេហិ ព្យាកតកាលតោ បដ្ឋាយ។

៣៧៩. ធម្មសរីរស្ប អរោគភាវេន សាធូតិ មរិសនិយោតិ មារិសោ,
មិយាយនវេនមេតំ។ តេនាហ “សម្មិយាយមាធា” តិអាទិ។ អជន្តិតន្តិ ឯវំ
អភុញ្ញិតំ ភកាស្ស ជកាវាទេសំ កត្វា។ តេនាហ “អភោជន” ឆ្លៀត ឯវំ មា
ករិត្តាតិ “លោមក្ខេបហិ អដ្ឋោហារេស្សម អនុប្បវេសេស្សមា” តិ យថា

តុម្លើង វុត្តំ, ឯវំ មា ករិត្ត។ កស្មា? យាបេស្សមហន្តិ អហព្វា យាវទត្តំ
អាហារមត្តំ ភុញ្ញោន្តោ យថា យាបេស្សមិ, ឯវំ អាហារំ បដិសេវិស្សមិ។

៣៨០-៨១. ឯតាវ បរមន្តិ ឯត្តកំ បរមំ, ន ឥតោ បរំ
ឱបក្កមិកទុក្ខវេទនាវេទិយនំ អត្ថិតិ អត្ថោ។ រញ្ជោ គហេតព្ពនដ្ឋលតោ
អញ្ញានិ សន្ធាយ “ឯកេន ឧន”ន្តិ វុត្តំ។ តំ សុវណ្ណាបរិក្ខតំ, ឥតរាជិ
រជតបរិក្ខតានិ។ តេនាហ “អមច្ឆា ឯកេន្ធអដ្ឋសតរជតនដ្ឋលានី”តិ។
អាឡារុទកសមាគមេ លទ្ធផ្សានានិ វដ្ឋទានកានិ, អាណាទានសមាធិ បន
កាយគតាសតិបរិយាបន្នត្តា សព្វេសព្វា ពោធិសត្តានំ វិបស្សនាទានកត្តា
“ពោធាយ មត្តោ”តិ វុត្តោ។ ពុជ្ឈនត្តាយាតិ ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ, សព្វស្សេវ វា
ព្រោយ្យធម្មស្ស អភិសម្ពុជ្ឈនាយ។ សតិយា អនុស្សរណាករិញ្ញាណំ
សតានុសារិវិញ្ញាណំ។ កស្ស បន សតិយាតិ តំ ទស្សេតុ “នយិទ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

៣៨២. បច្ចបដ្ឋិតាតិ តំតំវត្តករណាវសេន បតិឧបដ្ឋិតា ឧបជ្ឈាយ កា។
តេនាហ “បណ្ណាសាលា”តិអាទិ។ បច្ចយពាហុល្លិកោតិ បច្ចយានំ ពាហុល្លាយ
បដិបន្នោ។ អាវត្តោតិ បុព្វេ បច្ចយគេធម្មហរាជាយ បដិបន្នោ, ឥនានិ តតោ
បដិនិវត្តោ។ តេនាហ “រសគិទ្ធោ...បេ... អាវត្តោ”តិ។ ធម្មនិយាមេនាតិ
ធម្មតាយ។ តមេវ ធម្មតំ ទស្សេតុ “ពោធិសត្តស្ស”តិអាទិមាហ។
ពារាណសិមេវ តត្ថាបិ ច សព្វពុទ្ធានំ អវិជហិតធម្មចក្កបវត្តនដ្ឋានមេវ
អគមំសុ។ បញ្ចវគ្គិយា កិរ វិសាខមាសស្ស អទ្ធមាសិយំ គតា។ តេនាហ “តេសុ
គតេសុ អឡមាសំ កាយវិវេកំ លភិត្វា”តិ។

៣៨៧. “អទ្ធាគោតោ គោតមស្ស សាវកាចិត្តការណានុយោគមនុយុត្តា
វិហារន្តិ, នោ កាយការណ”ន្តិ ឥមំ សន្ធាយាហ “ឯកំ បញ្ចំ បុច្ឆិ”ន្តិ។ ឥមំ
ធម្មទេសនន្តិ “អភិជាធាមិ ខោ បនាហ”ន្តិអាទិកំ ធម្មទេសនំ។ អសល្លីនោ

តណ្ហាទិដ្ឋិតិលេសានំ សមុច្ឆន្ទត្តា តេហិ សត្តសោ ន លិត្តោ។ អនុបលិត្តាតិ
តស្សេវ វេរេចនំ តណ្ហានន្ទិយា អភាវេន។ គោចរជ្ឈត្តមេវាតិ
គោចរជ្ឈត្តសញ្ញិតេ ជលសមាបត្តិយា អារម្មណេ, និព្វានេតិ អត្តោ។ យំ
សន្ធាយ ចាឡិយំ “បុរិមស្មី សមាធិនិមិត្ត” តិ វុត្តំ សន្និសីទាបេមីតិ
ជលសមាបត្តិសមាធិនា អច្ចន្តសមាទានវសេន ចិត្តំ សម្មនេវ និសីទាបេមិ។
បុព្វាកោគនាតិ សមាបជ្ជនតោ បុព្វេ បវត្តអាគោគេន។ បរិច្ឆិទ្ធិត្វាតិ
សមាបជ្ជនក្ខណំ បរិច្ឆិទ្ធិត្វា។ តេនាហ “សាធុការ...បេ.... អរិច្ឆិន្ទេយេវា” តិ។
ឯវមស្ស បរិច្ឆិទ្ធិកាលសមាបជ្ជនំ យថាបរិច្ឆិទ្ធិកាលំ វុដ្ឋានញ្ច ពុទ្ធានំ ន ភារិយំ
វសីភាវស្ស តថាសុប្បគុណភាវតោតិ ទស្សន្តោ អាហ “ពុទ្ធានំ ហី” តិអាទិ។
ធម្មសម្មជិត្តាហាកានំ អស្សាសវារេ វា។ តទា ហិ ទេសិយមានំ ធម្មំ ឧបទានេតុ
ន សក្កោន្តិ, តស្មា តស្មី ខណោ ទេសិតទេសនា និវត្តកា សិយា។ ន ហិ ពុទ្ធានំ
និវត្តកា កិរិយា អត្ថិ។

ឱកប្បនិយមេតន្តិ “តស្ស ឯវ កថាយា” តិអាទិនា វុត្តំ អតិរិយ
អច្ឆរិយកតំ អដ្ឋប្បត្តិ សុត្វា ព្យាទិសី បដិបត្តិ សម្មាសម្ពុទ្ធស្សេវ ហោតីតិ
ឧបវាទវសេន វេទិតិ, ន សភាវេន។ តេនាហ “សត្តិ បសាទមត្តម្មំ ន ឧប្បន្ន” តិ។
កាយទរថោតិ បច្ចយវិសេសវសេន រូបកាយស្ស បរិស្សមាការោ។
ឧបាទិន្នកេតិ ឥន្ទ្រិយពទ្ធេ។ អនុបាទិន្នកេតិ អនិទ្រិយពទ្ធេ។ វិកសន្តិ
សូរិយរស្មីសម្ពស្សេន។ តទភាវេន មកុលានិ ហោន្តិ។ កេសញ្ញា
តិន្តិនិកាទិវុក្ខានំ។ បតិលីយន្តិ និស្សយរូបធម្មអវិច្ឆារិកតាយ។
អរូបធម្មតាយ បញ្ចវិញ្ញាណានញ្ចោវ កិរិយាមយវិញ្ញាណានញ្ចោ
អប្បវត្តិសញ្ញិតា អវិច្ឆារិកតា ហោតិ, យត្ថ និទ្ទាសមញ្ញា។ តេនាហ
“ទរថវសេន ភវន្តសោតញ្ច ឥធនិទ្ធាតិ អធិប្បេត” តិ។ តត្ថ ទរថវសេនាតិ
ទរថវសេនេវ, ន ចិនមិទ្ធុវសេនាតិ អវជារណំ អវជារណាជលញ្ច និទ្ធារេតព្ពំ។ តំ

សន្ធាយាតិ កាយស្ស ធរថសម្ព័ន្ធតសរីរគិលានហេតុកំ និទ្ទំ សន្ធាយ។
សរីរគិលានញ្ច ភគវតោ នត្ថិតិ ន សក្ការុត្ថំ “បិដ្ឋិមេ អាគិលាយតិ”តិ (ធិ. និ.
៣.៣០០; ម. និ. ២.២២; ចូឡវ. ៣៤៥) វចនតោ។ សម្មោហវិហារស្មិន្ទិ បច្ចត្តេ ឯតំ
ភុម្មវចនន្ទិ អាហ “សម្មោហវិហារោតិ វទន្ទិ”តិ, សម្មោហវិហារស្មី វា បរិយាបន្នំ
ឯតំ វទន្ទិ, យទិទំ ទិវា និទ្ទោក្កមនន្ទិ យោជនា។

៣៨៩. ឧបន្ថេតហិតិ ទោសមគ្គំ និដ្ឋាបថំ ឧបន្ថេតហិ។ អភិនន្ទិតាតិ
សម្មិយាយិត្វា។ តេនាហ “បិត្តន សម្មជិច្ឆន្តោ”តិ។ អនុមោទិតាតិ “សាធុ
សាធុ”តិ ទេសនាយ ថោមនវសេន អនុមោទិតា។ តេនាហ “វាចាយបិ
បសំសន្តោ”តិ។ សម្មត្ថេ កាលេតិ បព្ពដ្ឋាយោគ្គ កាលេ អនុប្បត្តេ។

គណំវិនោទេតាតិ គណំ អបនេតា គណបលិពោធំ និទ្ទិតា។ បបញ្ចន្ទិ
អវសេសកិលេសំ។ “បុញ្ញវា រាជបូជិតោ”តិ វុត្ថមត្ថំ វិវិតុំ “តស្មិញ្ច
កាលេ”តិអាទិ វុត្ថំ។ ធន្ទវាសហរណោន ឧទោសថកម្មំ ករោន្តោ។

សកលំ វត្ថី ពុទ្ធកុណានំយេវ កថិតត្តា ថេរស្ស ញ្ញាណំ ទេសនាវិកវញ្ច
វិភាវេន្តោ អាហ “ឯត្ថការ, ភន្តេ, ពុទ្ធកុណា”តិ។ ឥមាយ, ភន្តេ, តុម្ហាកំ
ធម្មកថាយ អនវសេសតោ ពុទ្ធកុណា កថិតា វិយ ជាយន្តិ, ឯវំ សន្តេបិ
អនន្តាបរិមេយ្យវ តេ, កី ឥតោ បរេបិ វិជ្ជន្តោវាតិ ថេវ តត្ថ សីហនាធំ
ននាបេតុកាមោ អាហ “ឧទាហុ អញ្ញេបិ អតី”តិអាទិ។ វជ្ជស្ស បទេសិកត្តា,
យថាវុត្ថសុភាសិតស្ស ច អនក្សត្តា វុត្ថំ “អយំ មេ ទុគ្គតបណ្ណាការោ”តិ។
តិយោជនសតិកន្តិ ឥទំ បរិក្ខេបវសេន វុត្ថំ, តញ្ច ខោ មនុស្សានំ
បរិភោគវសេនាតិ ទដ្ឋព្ភំ។

មហាសច្ចកសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៧. ចូឡតណ្ហាសង្ខយសុត្តន្តបិដក

៣៩០. តត្រាតិ តស្មី បុព្វារាមមិការមាតុបាសាទានំ អត្តវិការំ នេ អយំ
ឥនានិ វុច្ចមានា អនុបុព្វំ កថា។ មណីនន្តិ ឯត្ថ បទុមរាគមណីនំ អធិប្បតត្តា
អាហា “អញ្ជេហិ ចា” តិ។ តេន ឥន្ទនីលាទិមណីនំ សង្កហោ ទដ្ឋព្ពោ។
នីលបីតលោហិតោនាតមញ្ញិជ្ជបកស្សរ កតារវណ្ណាវសេន សត្តវណ្ណេហិ។

តណ្ហា សព្ពសោ ឱយន្តិ ឯត្ថាតិ តណ្ហាសង្ខយោ (អ. និ. ដ៏. ៣.៧.៦០), តស្មី។
តណ្ហាសង្ខយេតិ ច វិសយេ ឥទំ ភុម្មន្តិ អាហា “តំ អារម្មណំ កត្វា” តិ។
វិមុត្តចិត្តតាយាតិ សព្ពសំកិលេសេហិ វិមុត្តចិត្តតាយ។ អបរភាគបដិបទា
នាម អរិយសច្ចាភិសមយោ, សា សាសនចារិកោចរា បច្ចត្តំ វេទិតព្ពតោតិ
អាហា “បុព្វភាគប្បដិបទំ សំខិត្តេន ទេសេថាតិ បុច្ឆតិ” តិ។ អកុប្បធម្មតាយ
ខយវយសង្ខាតំ អន្តំ អតីតាតិ អច្ចន្តា, សោ ឯវ អបរិហានសភាវត្តា អច្ចន្តា
និដ្ឋា ឯតស្សតិ អច្ចន្តនិដ្ឋា។ តេនាហា “ឯកន្តនិដ្ឋា សតតនិដ្ឋាតិ អត្តោ” តិ។
ន ហិ បដិវិទូស្ស លោកុត្តរធម្មស្ស ទស្សនំ កុប្បនំ នាម អត្ថិ។ អច្ចន្តមេវ ចត្វហិ
យោគេហិ ខេមោ ឯតស្ស អត្ថិតិ អច្ចន្តយោគក្ខេមិ។ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស
វុសិតត្តា, តស្ស ច អបរិហានសភាវត្តា អច្ចន្តំ ព្រហ្មចារីតិ អច្ចន្តព្រហ្មចារី។
តេនាហា “និច្ចព្រហ្មចារីតិ អត្តោ” តិ។ បរិយោសានន្តិ ព្រហ្មចរិយស្ស
បរិយោសានំ។

វេតាយតីតិ តុរិតាយតិ។ សល្លក្ខេសីតិ ចិន្តេសិ, អត្តនា យថា សុតាយ
សត្ត ទេសនាយ អនុស្សវណាវសេន ឧបទារេសិ។ អនុគ្គណ្ឌិកាវាតិ
អត្តវិនិច្ឆយវសេន អនុគ្គហេត្វា ឯវ។ ធនុ ធារេសុ និយុត្តាតិ ធនុវិកា, តេហិ។

បញ្ចក្ខន្ធាតិ បញ្ចាទានក្ខន្ធា។ សក្កាយសព្ពញ្ញា សន្ធាយ ឥធ “សព្វ
ធម្មា”តិ វុត្ថំ វិបស្សនាវិសយស្ស អធិប្បេតត្តា, តស្មា អាយតនធាតុយោបិ
តគ្គតិកា ឯវ ទដ្ឋញ្ញា។ តេជាហ ភគវា “នាលំ អភិធិវេសាយា”តិ។ ន យុត្តា
អភិធិវេសាយ “ឯតំ មម, ឯសោ មេ អត្តា”តិ អន្លោសានាយ។ “អលមេវ
និព្វិន្ទិតុំ អលំ វិវុទ្ធិតុ”ន្តិអាទីសុ (ធិ. និ. ២.២៧២; សំ. និ. ២.១២៤-១២៥, ១២៨,
១៣៤, ១៤៣) វិយ អលំ-សន្នោ យុត្តត្ថោបិ ហោតីតិ អាហា “ន យុត្តា”តិ។
សម្បជ្ជន្តិ កវន្តិ។ យទិបិ “តតិយា, ចតុត្ថិ”តិ ឥទំ វិសុទ្ធិទ្ធវិ អភិញ្ញាបញ្ញា,
តស្ស បន សប្បច្ចយនាមរូបទស្សនភាវតោ, សតិ ច បច្ចយបរិគ្គហេ
សប្បច្ចយត្តា (នាមរូបស្ស អនិច្ចតា, អនិច្ចំ ទុក្ខំ, ទុក្ខញ្ច អនត្តាតិ អត្តតោ)
លក្ខណត្ថយំ សុចាកជមេវ ហោតីតិ អាហា “អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តាតិ
ញាតបរិញ្ញាយ អភិជាតាតិ”តិ។ តថេវ វិវាបរិញ្ញាយាតិ ឥមិនា
អនិច្ចាធិភាវេន នាលំ អភិធិវេសាយាតិ នាមរូបស្ស ឧបសំហារតិ, ន
អភិញ្ញាបញ្ញានំ សម្ពារធម្មានំ។ បុរិមាយ ហិ អត្តតោ អាបន្ទលក្ខណត្ថយំ
គណ្ហាតិ សលក្ខណសល្លក្ខណាបរត្តា តស្ស, ទុតិយាយ សរូបតោ តស្ស
លក្ខណត្ថយារោបនវសេន សម្មសនភាវតោ។ ឯកចិត្តក្ខណិកតាយ
អភិធិចាតមត្តតាយ ច អប្បមត្តកម្មិ។ រូបបរិគ្គហស្ស ឌីឡាវិកភាវតោ
អរូបបរិគ្គហំ ទស្សេតិ។ ទស្សេន្តោ ច វេទនាយ អាសន្នភាវតោ, វិសេសតោ
សុខសារាគិតាយ, ភវស្សនគតិមានសតាយ ច សក្កស្ស វេទនាវសេន
និព្វត្តត្វា ទស្សេតិ។

ឧប្បាទវយដ្ឋេនាតិ ឧទយព្ពយសភាវេន ឧប្បជ្ជិត្វា និរុដ្ឋនេន។ អនិច្ចាតិ
អទុ វា។ អនិច្ចលក្ខណំ អនិច្ចតា ឧទយវយតា។ តស្មាតិ យស្មា បញ្ចន្តំ ខន្ធនំ
ខយតោ វយតោ ទស្សនញ្ញាណំ អនិច្ចានុបស្សនា, តំសមដ្ឋី ច បុគ្គលោ
អនិច្ចានុបស្សី, តស្មា។ ខយវិរាគោតិ ខយសង្ខាតោ វិរាគោ សង្ខារានំ

បលុដ្ឋនា។ យំ អាគម្ម សព្វសោ សង្ខារេហិ វិវដ្ឋនា ហោតិ, តំ និព្វានំ
អច្ចន្តរិកោ។ និរោធានុបស្សន្តិមីតិ និរោធានុបស្សបទេហិ។ “ឯសេវ នយោ”តិ
អភិទិសិត្វា តំ ឯកទេសេន វិវរន្តោ “និរោធាមិ ហិ...មេ... ធុរិធាយេវា”តិ
អាហា។ សញ្ញាសវសំវេ វុត្តរោស្សត្ថោ ឥធ “បដិនិស្សត្ថោ”តិ វុត្តោតិ ទស្សន្តោ
“បដិនិស្សត្ថោ វុត្តតិ រោស្សត្ថោ”តិអាទិមាហា។ បរិច្ចាគរោស្សត្ថោ វិបស្សនា។
បក្ខន្ធនវសេន អប្បនតោ បក្ខន្ធនរោស្សត្ថោ មគ្គោ អញ្ញាស្ស តទការតោ។
សោតិ មគ្គោ។ អារម្មណតោតិ កិច្ចសាធនវសេន អារម្មណករណតោ។ ឯវញ្ញ
មគ្គតោ អញ្ញាសំ និព្វានាម្មណានំ បក្ខន្ធនរោស្សត្ថោភារោ សិទ្ធា ហោតិ។
បរិច្ឆេទនេន បក្ខន្ធនេន ចាតិ ធ្វើហិមិ វា ការណេហិ។ សព្វេសំ ខន្ធនំ រោស្សដ្ឋនំ
តប្បដិពទ្ធសំកិលេសប្បហានេន ទដ្ឋព្ភំ។ ចិត្តំ បក្ខន្ធនីតិ មគ្គសម្បយុត្តំ ចិត្តំ
សន្ធាយាហា។ ឧកយម្បេតំ រោស្សដ្ឋនំ។ តទុកយសមដ្ឋីតិ វិបស្សនាសមដ្ឋី
មគ្គសមដ្ឋី ច។ “អនិច្ចាទុបស្សនាយ និច្ចសញ្ញំ បដហាតី”តិអាទិវចនតោ (បដិ.
ម. ១.៥២) យថាវិបស្សនាយ កិលេសានំ បរិច្ចាគបដិនិស្សត្ថោ លព្ពតិ, ឯវំ
អាយតី តេហិ កិលេសេហិ ឧប្បទេតព្ពខន្ធនម្បិ បរិច្ចាគបដិនិស្សត្ថោ វុត្តព្ពោ,
បក្ខន្ធនបដិនិស្សត្ថោ បន មគ្គ លព្ពមាធាយ ឯកន្តការណាភូតាយ
វុដ្ឋានកាមិនិវបស្សនាយ វសេន វេទិតព្ពោ, មគ្គ បន តទុកយម្បិ
ព្យាយាគតមេវ និប្បរិយាយតោវ លព្ពមាធាត្ថា។ តេនាហ “តទុកយសមដ្ឋី
បុគ្គលោ”តិអាទិ។

បុច្ឆន្តស្ស អដ្ឋាសយវសេន “ន កិញ្ចិ លោកេ ឧទាទិយតី”តិ ឯត្ថ
កាមុចាទានវសេន ឧទាទិយនំ បដិក្ខិប័យតីតិ អាហ “តណ្ហាវសេន ន
ឧទាទិយតី”តិ។ តណ្ហាវសេន វា អសតិ ឧទាទិយនេ ទិដ្ឋិវសេន ឧទាទិយនំ
អនវកាសមេវាតិ “តណ្ហាវសេន”ឥច្ឆេវ វុត្តំ។ ន បរាមសតីតិ នាទិយតិ,

ទិដ្ឋិបរាមាសវសេន វា “និច្ច”ន្តិអាទិនា ន បរាមសតិ។ សំខិត្តនេវ ទិប្បំ
កថេសីតិ តស្ស អជ្ឈាសយវសេន បបញ្ចំ អកត្វា កថេសី។

៣៩០. អភិសមាគន្ធាតិ អភិមុខញ្ញាលោន ញ្ញេយ្យំ សមាគន្ធា យាថាវតោ
វិទិត្វា។ តេនាហ “ជានិត្វា”តិ។ យថាបរិសិញ្ញាបកត្តាតិ យថាបរិសំ
ធម្មសម្មជិក្ខាហិកាយ មហាតិយា, អប្បកាយ វា បរិសាយ អនុបមេវ
វិញ្ញាបនតោ។ បរិយន្តំ ន និច្ចរតីតិ ន បវត្តតិ។ មា និវត្តកា អគមាសីតិ ៩ទំ
ធម្មតាវសេន វុត្តំ, ន សត្ត អជ្ឈាសយវសេន។ ឯកញ្ជោតំ សត្ត វចីយោសស្ស
អជ្ឈសុ អង្គេសុ, យទិទំ បរិសបរិយន្តតា។ ជិទ្ធិវិវោកាសោតិ ជិទ្ធិកូតោ,
វិវកូតោ វា ឱកាសោបិ នត្តិ, ភគវតោ សទ្ធាសវនការណំ វុត្តមេវ។ តស្មាតិ
យថាវុត្តការណតោ។

បញ្ច អដ្ឋានិ ឯតស្សាតិ បញ្ចដ្ឋំ, បញ្ចដ្ឋំ ឯវ បញ្ចដ្ឋិកំ។ មហាតីអាទិ
វីណាវិសេសោបិ អាតតមេវាតិ “ចម្មបរិយោនទ្វេស្វ”តិ វិសេសិតំ។ ឯកតលំ
កុម្មជូណាទន្ធខាទិ។ ចម្មបរិយោនទ្ធិ ហុត្វា តន្តិពទ្ធិ អាតតវិតតំ។ តេនាហ
“តន្តិពទ្ធិបណាវាទី”តិ។ កោមុទីអាទិនម្បិ ឯត្តេវ សង្កហោ ទដ្ឋញ្ញោ។ វិសាទីតិ
អាទិ-សទ្ធន សង្កសិដ្ឋាទីនំ សង្កហោ។ សម្មាទីតិ
សម្មតាឡិកំសតាឡិសិលាសលាកតាឡិទិ។ តត្ថ សម្មតាឡិ នាម
ទណ្ឌមយតាឡិ។ កំសតាឡិ លោហមយំ។ សិលាយ អយោបត្តេន ច
វាទនតាឡិ សិលាសលាកតាឡិ។ សមប្បិតោតិ សម្មា អប្បិតោ ឧបេតោ។
តេនាហ “ឧបកតោ”តិ។ ឧបជ្ជានវសេន បញ្ចហិ ត្វិយសតេហិ ឧបេតោ។
ឯវកូតោ ច យស្មា តេហិ ឧបជ្ជិតោ សមន្នាគតោ នាម ហោតិ, តស្មា វុត្តំ
“សមជ្ជិកូតោតិ តស្សេវ វេវចន”ន្តិ។ បរិចារេតីតិ បរិតោ ចារេតិ។ កានិ បន
ចារេតិ, កបំ វា ចារេតីតិ អាហ “សម្បត្តិ...បេ... ចារេតី”តិ។ តត្ថ តតោ តតោតិ

តស៊ី តស៊ី វាទីតេ តត្ថ តត្ថ ច វាទកដនេ។ អបនេត្វាតិ វាទកដនេ និសេដេត្វា។
តេនាហា “និស្សន្ទានិ កាវាបេត្វា” តិ។ ទេវចារិកំ គប្បតិយេវ ទេវតានំ
មនុស្សានញ្ច អនុកម្មាយ។ ស្វាយមត្តោវិមានវត្ថុហិ (វិ. វ. ១) ទីបេតញ្ច។

៣៩២. អប្បេវ សកេន ករណីយេនាតិ មាវិស, មោគ្គល្លាន, មយំ សកេន
ករណីយេន អប្បេវ ពហុកិច្ចាបិ ន ហោម។ អបិច ទេវានំយេវាតិ អបិច ខោ
បន ទេវានំយេវ តាវតីសានំ ករណីយេន វិសេសតោ ពហុកិច្ចាតិ
អត្ថយោជនា។ ភុម្មជ្ឈកទេវតានម្បិ កេចិ អដ្ឋា សក្កេន វិនិច្ឆ័តញ្ច ហោន្តិទិ
អាហា “បថិរតោ បដ្ឋាយា” តិ។ និយមេន្លោតិ អវជារេន្លោ។ តំ បន ករណីយំ
សរូបតោ ទស្សេតុំ “ទេវានំ ហិ” តិអាទិ វុត្ថំ។ តាសន្តិ
ទេវធីតុទេវបុត្តចាទបរិចារិកានំ។ មណ្ឌានបសាធនការិកាតិ
មណ្ឌានបសាធនសិរិយាយិកា។ អដ្ឋករណំ នត្ថិ សំសយស្សេវ អភាវតោ។

យន្តិ សវនុគ្គហណាទិវសេន សុបរិចិតម្បិ យំ អត្ថជាតំ។ ន ទិស្សតិ,
បញ្ញាចក្កនោ សត្តសោ ន បដិភាតីតិ អត្តោ។ កេចិទិ សាវសមាសាចរិយា។
សោមនស្សសំវេគន្តិ សោមនស្សសមុជ្ជានំ សំវេកំ, ន ចិត្តសន្តាសំ។

សមុបព្យុទ្ធោតិ យុជ្ឈនវសេន សហបតិតោ សមោគាឡោ។ ឯវំភូតោ ច
យស្មា សម្មហាវសេន សម្បិល្លាតោ ហោតិ, តស្មា វុត្ថំ “សន្និបតិតោ
រាសិភូតោ” តិ។ អនន្តរេ អត្តភាវេតិ ឥទំ ទុតិយំ សក្កត្តភាវំ តតោ
អនន្តរាតីតេន សក្កត្តភាវេន សក្កត្តភាវសាមញ្ញតោ ឯកមីវ កត្វា
គហណាវសេន វុត្ថំ, អញ្ញថា “តតិយេ អត្តភាវេ” តិ វុត្ថព្វំ សិយា។ មយត្តភាវោ
ហិ ឥតោ តតិយោតិ។ អថ វា យស្មី អត្តភាវេ សោ ទេវាសុវសដ្ឋាមោ អហោសិ,
តស្ស អនន្តរត្តា មយត្តភាវស្ស វុត្ថំ “អនន្តរេ អត្តភាវេ” តិ។ សត្តានំ

ហ៊ុំតេស៊ីតាយ មាតាបិតុបដ្ឋានាធិនា ចរិយាហ៊ុំ ពោធិសត្តចរិយាវិយស្ស
ចរិយា អហោសិ។ សត្ត វតបធានីតិ សត្ត វតកោដ្ឋាសេ។

មហាចានន្តិ មហន្តំ សុរាចានំ។ គណ្ណាចានន្តិ គណ្ណាសុរាចានំ, អធិមត្តចានន្តិ
អត្តោ។ បរិហារមាណាតិ បរិវារេន្តោ។ វេទិកាចានាតិ សិនេរុស្ស បរិយន្ត
វេទិកាបរិក្ខេបា។ បញ្ចសុ ឃ្លានេស្វតិ បញ្ចសុ បរិគណ្ណាដ្ឋានេសុ នាគសេនាធិហ៊ុំ
អារក្ខំ ឋបេសិ។

៣៩៣. រាមណោយ្យកន្តិ រមណីយការំ។ មសារគល្លត្ថម្ពេតិ
កតាមណីមយេ ជម្ពេ។ សុវណ្ណាធិមយេ យជកេតិ “រជតត្ថម្ពេសុ សុវណ្ណាមយេ,
សុវណ្ណាត្ថម្ពេសុ រជតមយេ” តិអាធិនា សុវណ្ណាធិមយេ យជកេ វាឡិរូបកានិ
ច។ បពាឡិ មត្តោតិ បមត្តោ។ តេនាហ “អតិវិយ មត្តោ” តិ។
នាជកបរិវារេនាតិ អច្ឆរាបរិវារេន។

អច្ឆរិយព្ពុតន្តិ បទទ្ធយេនបិ វិម្ពយនាការោ វុត្តោ, តស្មា សញ្ញាតំ
អច្ឆរិយព្ពុតំ វិម្ពយនាការោ ឯតេសន្តិ សញ្ញាតអច្ឆរិយអព្ពុតា, តថា
បវត្តចិត្តប្បាធា។ អច្ឆរិយព្ពុតហេតុកា សញ្ញាតា តុដ្ឋិ ឯតេសន្តិ
សញ្ញាតតុដ្ឋិនោ។ សំវិគ្គន្តិ សញ្ញាតសំវេតំ។ ស្វាយំ សំវេតោ យស្មា
បុរិមាវត្ថាយ ចិត្តស្ស ចលនំ ហោតិ, តស្មា វុត្តំ “ចលិត” តិ។

៣៩៤. តមំវិនោធិតន្តិ ចាជិហារិយទស្សនេន “អហោ ថេរស្ស
ឥទ្ធានុការោ” តិ សម្មាបដិបត្តិយំ សញ្ញាតពហុមាណោ, ព្យៀនិសំ នាម សាសនំ
លភិក្ខាបិ មយំ និរត្តកេន ភោគមទេន សម្មត្តា ភវាមាតិ យោនិសោ
មនសិការុប្បាទនេន សម្មាហតមំវិនោធិតំ វិធមិតំ។ ឯតេតិ មហាថេរោ
សក្កោ ចាតិ តេ ទ្វេបិ សមាទព្រហ្មចរិយតាយ សព្វហ្មចារិនោ។

៣៩៥. បញ្ញាតានន្តិ ចាកដានំ ចាតុមហារាជ-សុយាម-សន្តសិត-
បរិនិម្ពតវសវត្តិមហាព្រហ្មានំ អញ្ញតរោ, ន យេសំ កេសញ្ញិតិ អធិប្បាយោ។
អារទ្ធជម្ពវសេនេវ បរិយោសាបិតត្តា យថានុសន្ធិនាវ និដ្ឋបេសិ។

ចូឡតណ្ហាសន្ធិយសុត្តវណ្ណនាយ លីនតុប្បកាសនា សមត្តា។

៨. មហាតណ្ហាសន្ធិយសុត្តវណ្ណនា

៣៩៦. លទ្ធិមត្តន្តិ មិច្ឆាភាហមត្តំ, ន ទិដ្ឋាភិនិវេសោ។ សស្សតទិដ្ឋិតិ
និច្ឆាភិនិវេសោ។ សោតិ អរិដ្ឋោ ភិក្ខុ។ កថេត្វា សមោធានេន្តន្តិ យោជនា។
សមោធានេន្តន្តិ ច និគមេន្តន្តិ អត្ថោ។ តត្ថ តត្ថវាតិ តេសុ តេសុ ឯវ ភវេសុ
និរុដ្ឋន្តិ, ន ភវន្តុរំ សន្តមន្តិ។ វិញ្ញាណំ បន អភិន្នសភាវំ អនញ្ញន្តិ អធិប្បាយោ។
ឥធលោកតោតិ ឥមស្មា អត្តភារា។ បរលោកន្តិ បរភវសញ្ញិតំ អត្តភារា។
សន្ធាវតីតិ និច្ចតាយ កេនចិ អសម្ពុទ្ធវិយ គច្ឆតិ។ តេន ឥធលោកតោ
បរលោកគមនមាហា។ សំសរតីតិ ឥមិនា បរលោកតោ ឥធាគមនំ។
សន្ធាវតីតិ វា ភវន្តុរំ សន្តមនមាហា។ សំសរតីតិ តត្ថ តត្ថ អបរាបរសញ្ញាណំ។

“បច្ចយេ សតិ ភវតី” តិអាទិនា វិញ្ញាណស្ស អន្ធយតោ ព្យតិរេកតោ ច
បដិច្ចសមុប្បន្នការំ ឧស្សេន្តោ សស្សតភារំ បដិក្ខិបតិ។ ពុទ្ធន អកថិតំ
កថេសីតិ ឥមិនា “យំ អភាសិតំ អលបិតំ តថាគតេន, តំ ភាសិតំ លបិតំ
តថាគតេនាតិ ធិបេតី” តិ (ចូឡវ. ៣៥២, ៣៥៣) ឥមស្មី ភេទករវត្ថុស្មី
សន្ធិស្សតីតិ ឧស្សេតិ។ ជិនចក្កេ បហារំ ទេតីតិ “តទេវីទំ វិញ្ញាណំ... បេ....
អនញ្ញ” ន្តិ និច្ចតំ បដិជានន្តោ - “សត្តេ សន្ធារា អនិច្ចា (ធម. ប. ២៧៧), រូបំ, ភិក្ខុវេ,
អនិច្ច” ន្តិ (សំ. និ. ៣.៩៣-៩៤) ច អាទិនយប្បវត្តេ សត្ត ធម្មចក្កេ ធិលំ ឧប្បាទេន្តោ
បហារំ ទេតិ។ សត្តញ្ញតញ្ញាណោន អនិច្ចន្តិ ទិដ្ឋំ បវេទិតញ្ញាវិញ្ញាណំ និច្ចន្តិ

បដិជានឆ្នោត វេសារដ្ឋញ្ញាណំ បដិពាហិតិ។ សោតុកាមំ ជនន្តិ
អរិយធម្មាធិកមស្ស ឯកន្តុធាយភូតំ វិបស្សនាមគ្គំ សោតុកាមំ ជនំ
និច្ចត្តាបាបគ្គណ្ណានេន វិសំវាទេតិ។ តតោ ឯវ អរិយបថេ អរិយធម្មវិទិយំ តស្សា
បដិក្ខិបនេន តិរិយំ និបតិក្ខា។

៣៩៨. វិញ្ញាណសីសេន អត្តនា គហិតំ អត្តានំ វិភាវេន្តោ “យ្វាយំ,
ភន្តេ” តិអាទិមាហ។ តត្ថ វេនោ វេនេយ្យោ តិអាទយោ សស្សតទិដ្ឋិយា ឯវ
អភិនិវេសាការា។ វេនតីតិ វេនោ, វេនីកម្មស្ស ការកោតិ អត្តោ។ ឥមំនា ហិ
ការកកាវុចាយិ កសត្តានំ ហិតសុខាវពោជនសមត្ថតំ អត្តនោ ទស្សេតិ។
វេនិយោវ វេនេយ្យោ, ជានាតិ អនុភវតិ ចាតិ អត្តោ។ ព្យាទិសានញ្ចិ បទានំ
ពហុលា កត្តសាធនតំ សន្តវិទូ មញ្ញន្តិ។ វេនយតីតិ តំ តំ អនុភវិតតំ អនុភវតិ។
តហិ តហិន្តិ តេសុ តេសុ ភវយោនិគតិបិតិសត្តាវាសសត្តនិកាយេសុ។

៣៩៩. តំ វាទំ បគ្គយ្ហ បិតតត្តា សាតិស្ស និទ្ទបច្ចយតា អវិរុទ្ធិធម្មតា ច
វេនិតញ្ញា។ ហេដ្ឋាតិ អលគទ្ធសុត្តសំវណ្ណានំ (ម. និ. អដ្ឋ. ២. ២៣៦-២៣៧)
សន្ធាយាហ។ បរតោ ហេដ្ឋាតិ វុត្តជ្ជានេបិ ឯសេវ នយោ។ ចាដិយេក្ខោ
អនុសន្និតិ តីហិបិ អនុសន្និហិ អវោមិស្សោ វិសុយេវេកោ អនុសន្និ។ ននុ
ចាយម្បិ សាតិស្ស អជ្ឈាសយវសេន បវត្តិតត្តា អជ្ឈាសយានុសន្និយេវាតិ? ន,
និយ្យានមុខេន អប្បវត្តត្តា។ និយ្យានញ្ចិ បុរក្ខត្វា បុច្ឆាទិវសេន បវត្តា ឥតរា
ទេសនាបុច្ឆានុសន្និអាទយោ។ ឥធន តទការតោ វុត្តំ “ចាដិយេក្ខោ អនុសន្និ” តិ។
បរិសាយ លទ្ធិ សោធនេន្តោតិ យាទិសី សាតិស្ស លទ្ធិ, តទការទស្សនវសេន
បរិសាយ លទ្ធិ សោធនេន្តោ, បរិសាយ លទ្ធិសោធនេនេវ សាតិ គណតោ
និស្សរិតោ នាម ជាតោ។

៤០០. យំ យទេវាតិ ឥទំ យទិបិ អវិសេសតោ បច្ចយធម្មគ្គហណំ,
“វិញ្ញាណាន្តោ សង្ខំ គច្ឆតិ”តិ បន វុត្តត្តា តំតំវិញ្ញាណស្ស
សមញ្ញានិមិត្តបច្ចយជាតំ គហិតន្តិ ទដ្ឋព្វំ។ តេន វុត្តំ ចាឡិយំ -
“ចក្កវិញ្ញាណាន្តោ សង្ខំ គច្ឆតិ”តិ អាទិ។ អថ វា តំតំឆារនិយតំ ឥតរម្យិ សព្វំ
តស្ស តស្ស វិញ្ញាណស្ស បច្ចយជាតំ ឥធ “យំ យទេវា”តិ គហិតំ, តត្ថ បន យំ
អសាធារណំ, តេន សមញ្ញាតិ “ចក្កវិញ្ញាណាន្តោ”តិ អាទិ វុត្តំ។ ឆារសង្កត្តិយា
អភាវិន្តិ វិញ្ញាណស្ស ឆារន្តរសង្កមនស្ស អភាវំ។ ស្វាយំ ឌីឡាវិកនយេន
មនុស្សធិនំ សុខាវពោធនតំ នយទស្សនវសេន វុត្តោ។ ន ហិ កតាចិ បច្ចុប្បន្នំ
វិញ្ញាណំ វិគច្ឆន្តំ អនន្តរវិញ្ញាណំ សង្កមតិ អនន្តរាទិបច្ចយាលាភេ តស្ស
អនុប្បជ្ឈនតោ។

ឯវមេវាតិ យថា អគ្គិ ឧបាទានំ បដិច្ច ជលន្តោ អនុបាទានោ តត្ថោ
និព្វាយតិ, ន កត្ថចិ សង្កមតិ, ឯវមេវ។ “បច្ចយវេកល្លេន តត្ថោ និរុដ្ឋតិ”តិ
កស្មា វុត្តំ, ន ហេតុ អនុប្បាទនិរោធា ឥច្ឆិតោ តាទិសស្ស និរោធស្ស ឥធ
អនធិប្បតត្តា, អថ ខោ ខណនិរោធា, សោ ច សាភាវិកត្តា ន
បច្ចយវេកល្លហេតុកោ? សច្ចមេតំ, តំតំឆារិកស្ស បន វិញ្ញាណស្ស ឆារន្តរំ
អសង្កមិត្វា តត្ថ តត្ថោ និរុដ្ឋនំ ឥធាធិប្បតំ។ យេសញ្ច បច្ចយានំ វសេន
ឆារន្តរិកវិញ្ញាណោន ភវិតព្វំ, តេសំ តទភាវតោ បច្ចយវេកល្លគ្គហណំ, តស្មា
បច្ចយវេកល្លេន ន សោតាទិនិ សង្កមិត្វា សោតវិញ្ញាណានិអាទិ សង្ខំ គច្ឆតិ
យោជនា។ ឯតេន យំ វិញ្ញាណំ ចក្កវិចារិបច្ចយសាមគ្គិយា វសេន
ចក្កវិញ្ញាណសង្ខំ គច្ឆតិ, តត្ថ តត្ថោ និរុដ្ឋតិ តាវកាលិកភាវតោ, តស្ស បន
សោតសម្ពាទិបច្ចយាភាវតោ កុតោ សោតវិញ្ញាណាទិសមញ្ញា,
ឯវមប្បវត្តិតោ តស្ស កុតោ សង្កមោតិ ទស្សិតំ ហោតិ។ វិញ្ញាណាប្បវត្តតិ
វិញ្ញាណាប្បវត្តិយំ។ ឆារសង្កត្តិមត្តនិ ឆារន្តរសង្កមនមត្តម្យិ ន វនាមិ តត្ថ តត្ថោ

ភិជ្ជនតោ បច្ចយស្ស ឧប្បាទវន្តតោ សតិ ច ឧប្បាទេ អវស្សំការី និរោធាតិ
ហុត្វា អភាវដ្ឋេន អនិច្ចតា ធិបិតា ហោតីតិ។

៤០០. “បដិច្ចសមុប្បន្នំវិញ្ញាណំ វុត្តំ មយា, អញ្ញាត្រ បច្ចយា នត្តិ
វិញ្ញាណស្ស សម្ពវោ”តិ ចាឡិយា អន្ធយតោ ច ព្យតិវេកតោ ច វិញ្ញាណស្ស
សន្នតតាវ ធស្សិតាតិ អាហា “សប្បច្ចយការំ ធស្សេត្វា”តិ។ ហេតុបច្ចយេហិ
ជាតំ និព្ពត្តំ “ភូត”ន្តិ ឥធាធិប្បតំ, តំ អត្តតោ បញ្ចក្ខន្ធា តព្វិនិមុត្តស្ស
សប្បច្ចយស្ស អភាវតោ, យញ្ច ខន្ធបញ្ចកំ អត្តនោ តេសញ្ច ភិក្ខុនំ, តំ
“ភូតមិទ”ន្តិ ភគវា អវោចាតិ អាហា “ឥទំ ខន្ធបញ្ចក”ន្តិ។ អត្តនោ ដលំ
អាហាវតីតិ អាហារោ, បច្ចយោ។ សម្ពវតិ ឯតស្មាតិ សម្ពវោ, អាហារោ សម្ពវោ
ឯតស្សាតិ អាហារសម្ពវំ។ តេនាហា “បច្ចយសម្ពវ”ន្តិ។ តស្ស បច្ចយស្ស
និរោធាតិ យេន អវិជ្ជាធិនា បច្ចយេន ខន្ធបញ្ចកំ សម្ពវតិ, តស្ស បច្ចយស្ស
អនុប្បាទនិរោធា។ ខណនិរោធា បន ការណានិរោធា។

នោស្សតិ សំសយដោតនោ និចាតោតិ អាហា “ភូតំ នុខោ ឥទំ, ន នុខោ
ភូត”ន្តិ។ ភូតមិទំ នោស្សតិ ច ឥមិនា ខន្ធបញ្ចកមេវ នុខោ ឥទំ, ឧទាហុ
អត្តត្ថនិយន្តិ ឯវំជាតិកោ សំសយនាការោ គហិតោ។ តទាហារសម្ពវំ
នោស្សតិ បន ឥមិនា សហេតុកំ នុខោ ឥទំ ភូតំ, ឧទាហុ អហេតុកន្តិ យថា
អហេតុកភាវាបន្នោ សំសយនាការោ គហិតោ, ឯវំ
វិសមហេតុកភាវាបន្នោបិ សំសយនាការោ គហិតោតិ ធម្មត្ថំ។
វិសមហេតុនោបិ បរមត្ថតោ ភូតស្ស អហេតុកភាវតោ។ វិសមហេតុវាទោបិ
បរេហិ បរិកប្បិតមត្តតាយ សភាវនិយតិយធិន្នាធិវាទេហិ
សមាធយោគក្ខមោតិ។ និរោធម្មំ នោស្សតិ ឥមិនា យថា អនិច្ចំ នុខោ ឥទំ
ភូតំ, ឧទាហុ និច្ចន្តិ អនិច្ចតំ បដិច្ច សំសយនាការោ គហិតោ, ឯវំ ធុត្តំ នុខោ,

ឧទាហរណ៍ ឧទ្ទិស, អនត្តា ឧទ្ទិស, ឧទាហរណ៍ អនត្តាតិបិ សំសយនាការោ
គហិតោយេវាតិ ឧទ្ទិសំ អនិច្ចស្ស ឧក្ខត្តាវាទិអវស្សុភារតោ, និច្ច ច
តទុកយាការតោ។ យាថាវសរសលក្ខណតោតិ អវិបរីតសរសតោ
សលក្ខណតោ ច, កិច្ចតោ ចេវ សភារតោ ចាតិ អត្ថោ។ វិបស្សនាយ
អធិដ្ឋានភូតាបិ បញ្ញាវិបស្សនា ឯវាតិ វុត្ថំ “វិបស្សនាបញ្ញាយា”តិ។
សរសតោតិ ច សភារតោ។ សលក្ខណតោតិ សាមញ្ញលក្ខណតោ។ តេនាហ
“វិបស្សនាបញ្ញាយ សម្មា បស្សន្តស្ស”តិ។ វុត្ថនយេនេវាតិ
“យាថាវសរសលក្ខណតោ”តិ វុត្ថនយេនេវា។ យេ យេតិ តស្សំ បរិសាយំ យេ
យេ ភិក្ខុ។ សល្លក្ខេសុន្តិ សម្មនេវ ឧបដាវេសុំ។

តេហិតិ តេហិ ភិក្ខុហិ។ តត្ថាតិ តិស្សំ វិបស្សនាបញ្ញាយំ។ និគ្គណ្ហាការ្យំ
តណ្ហាការ្យំ “ឯតំ មម”ន្តិ តណ្ហាក្កាហស្ស បហ័នតំ។ ឯតេនបិ ភគវា “អហំ,
ភិក្ខុវេ, ធម្មេសុបិ តណ្ហាបហានមេវ វណ្ណមិ, សាតិ បន មោឃបុរិសោ
អត្តភាវេបិ តណ្ហាសំវទ្ធនិវិបរីតធិដ្ឋិ បគ្គយ្ហ តិដ្ឋតិ”តិ សាតី និគ្គណ្ហាតិ។
សភារទស្សនេនាតិ ធម្មានំ អវិបរីតសភារទស្សនេន។ បច្ចយទស្សនេនាតិ
ការណទស្សនេន អនវសេសតោ ហេតុនោ បច្ចយស្ស ច ទស្សនេន។
អល្លិយេថាតិ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន និស្សយេថ។ តេនាហ “តណ្ហាទិដ្ឋិហិ”តិ។
កេលាយេថាតិ បរិហារណកេឡិយា បរិហារេយ្យេថ។ តេនាហ “កិឡិមាណ
វិហារេយ្យេថា”តិ។ ធនំវិយ ឥច្ឆន្តាតិ ធនំវិយ ទ្រព្យំវិយ ឥច្ឆំ តណ្ហំ ជនេន្តា។
តេនាហ “គេធំ អាបន្នេយ្យេថា”តិ។ មមត្ថំ ឧប្បាទេយ្យេថាតិ “មមមិទ”ន្តិ
តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន អភិនិវេសំ ជនេយ្យេថ។ និកត្តិវសេនបិ គហណាត្ថាយ នោ
ទេសិតោ, តស្ស វា សណ្ឋាសុខុមស្ស វិបស្សនាធម្មស្ស គហណំ នាម និកត្តិយា
ឯវ សិយា, ន ឡិឡារិកតណ្ហាយាតិ វុត្ថំ “និកត្តិវសេនា”តិ។

២០២. បដិច្ច ឯកស្មា ផលំ ឯតីតិ បច្ចយោ, សញ្ញោ ការណវិសេសោតិ អាហា “ឧទ្ធានំ បច្ចយំ ធនេស្សនោ” តិ។ យាវ អវិជ្ជា ហិ សញ្ញោ នេសំ ការណវិសេសោ ឥធនេស្សនោ។ បុន អាទិតោ បដ្ឋាយ យាវ បរិយោសានា, អន្តតោ បដ្ឋាយ យាវ អាទិតិ អនុលោមតោ បដិលោមតោ ច វដ្តវិវដ្តធស្សនវសេន នាធានយេហិ បដិច្ចសមុប្បាទោ ធនេស្សនោ, និច្ចក្លាហស្ស និមិត្តក្ខតោ កិលេសោបិ ឥធនេស្សនោ ធនេស្សនោ។ តម្បី វុត្តតមេវាតិ តម្បី “ឥមេ ច, ភិក្ខុវេ, ចត្តារោ អាហារា” តិអាទិ យាវ “តណ្ហាបកវា” តិ ចាឡិបទំ, តាវ វុត្តតមេវ សម្មាទិដ្ឋិសុត្តវណ្ណោយំ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.៨៩)។ សេសំ បដិច្ចសមុប្បាទកថាភាវតោ វិសុទ្ធិមគ្គ (វិសុទ្ធិ. ២.៥៧០) វិត្តាវតាវាតិ ឥមិនាវ សង្កហិតំ។

២០៤. ឥមស្មី សតិ ឥទំ ហោតីតិអាទិសុ យំ វុត្តតំ, តំ បរមត្ថធិបនិយំ ឧទានជ្ជកថាយំ (ឧទា. អដ្ឋ. ១) វុត្តនយេនេវ វេទិតតំ។

២០៧. បដិដាវនាតិ បដិសរណំ, បុព្វេ អត្តនោ អាគតំ អតីតំ អទ្ធានំ ឧទ្ទិស្ស តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន បដិគមនន្តិ អត្តោ។ ននុវិចីកិច្ចាវសេន ចាឡិយំ បដិដាវនា អាគតាតិ? សច្ចំ អាគតា, សា បន តណ្ហាទិដ្ឋិហេតុកាតិ “តណ្ហាទិដ្ឋិវសេនា” តិ វុត្តំ។ តត្ថាតិ តស្មី យថាធិគតេ ញាណធស្សនេ។

និច្ចលភាវន្តិ សុប្បតិដ្ឋិតភាវំ, តិត្តិយវាទវាតេហិ អកម្បិយភាវញ្ច។ គរុតិ គរុគុណយុត្តោ។ ភាវិកោ ចាសាណាច្ឆត្តសទិសោ។ អកាមា អនុវត្តិតញ្ញោតិ សទ្ធាមត្តកេនេវ អនុវត្តនមាហា, ន អវេច្ចប្បសាទេន។ កិច្ចន្តិ សត្តកិច្ចំ។ ព្រាហ្មណានន្តិ ជាតិមន្តព្រាហ្មណានំ។ វតសមាធានានិធិតិ មគវតាទិវតសមាធានានិ។ ទិដ្ឋិកុត្តហាលានិធិតិ តំតំទិដ្ឋិក្លាហវសេន “ឥទំ សច្ចំ, ឥទំ សច្ចំ” តិអាទិនា គហេតព្ពកុត្តហាលានិ។ ឯវំ និស្សជ្ជានិធិតិ យថា មយា តុម្ហាកំ ឡិវាទោ ទិដ្ឋោ, ឯវំ និស្សជ្ជានិ វតាទិនិ តំ អតិក្កមិត្វា កី គណ្ហោយ្យាថ។

សយំ ញាណេន ញាតន្តិ បរេនេយ្យតំ មុញ្ញិត្វា អត្តនោ ឯវ ញាណេន
យាថាវតោ ញាតំ។ ឯវំភូតញា សយំ បច្ចក្ខតោ ទិដ្ឋំ នាម ហោតីតិ អាហា “សយំ
បញ្ញាបក្ខនា ទិដ្ឋ”ន្តិ។ សយំ វិភាវិតន្តិ តេហិ ភិក្ខុហិ តស្ស អត្តស្ស បច្ចត្តំ
វិភូតការំ អាចាទិតំ។ ឧបនីតាតិ ឧបក្កមេន ធម្មទេសនានុសារេន នីតា។
មយាតិ កត្តរិ ករណាវចនំ។ ធម្មនាតិ ការណេន។ ឯតំ វេចនន្តិ ឯតំ
“សន្និដ្ឋិកោ”តិអាទិវចនំ។

៤០៨. តំ សម្មាសម្ពាសំ អស្ស លោកស្ស។ សមោធានេនាតិ សមាគមេន។
គព្ពតិ អត្តការាវការេន វត្ថតីតិ គព្ពោ, កលលាទិអវត្ថោ ធម្មបពន្ធនោ,
តន្តិស្សិតត្តា បន សត្តសន្តានោ “គព្ពោ”តិ វុត្ថោ យថា “មញ្ញា ឧក្កដ្ឋិ
ករោន្តិ”តិ។ តន្តិស្សយការាវតោ មាតុកុច្ឆិ “គព្ពោ”តិ វេទិតព្ពោ, គព្ពោ វិយាតិ
វា។ យថា ហិ និវាសដ្ឋានតាយ សត្តានំ ឱវរកោ “គព្ពោ”តិ វុច្ឆតិ, ឯវំ
គព្ពសេយ្យកានំ យាវ អភិជាតិ និវាសដ្ឋានតាយ មាតុកុច្ឆិ “គព្ពោ”តិ វុត្ថោតិ។

យមេកវត្តិន្តិ យស្សំ ឯកវត្តិយំ។ ភុម្មត្ថេ ហិ ភេទំ ឧបយោគវចនំ,
អច្ចន្តសំយោគេ វា។ បឋមន្តិ សព្ពបឋមំ បដិសន្ធិក្ខណោ។ គព្ពតិ មាតុកុច្ឆិយំ។
មាណវោតិ សត្តោ។ យេភុយ្យេន សត្តា វត្តិយំ បដិសន្ធិ គណ្ណាន្តិ វត្តិគ្គហណំ។
អព្ពដ្ឋិតោវាតិ ឧដ្ឋិតអព្ពោ វិយ, អភិមុខការេន វា ឧដ្ឋិតោ ឯវ មរណាស្សាតិ
អធិប្បាយោ។ សោ យាតីតិ សោ មាណវោ យាតិ បឋមក្ខណតោ បដ្ឋាយ
គច្ឆតេវ។ ស គច្ឆំ ន និវត្តតីតិ សោ ឯវំ គច្ឆន្តោ ខណាមត្តម្បិ ន និវត្តតិ,
អញ្ញាទត្ថ មរណាមេវ ឧបគច្ឆតីតិ កាថាយ អត្តោ។

ឧតុសមយំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន លោកសមញ្ញាតវជស្ស លក្ខនទិវសមត្តំ។
ភេទានិ វុត្តមេវត្តំ ចាកជតវំ កាតុំ “មាតុកាមស្ស កិរ យស្មិ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។
តត្ថាតិ តស្មី គព្ពាសយេ។ សណ្ឋាហិត្វាតិ និព្ពត្តិត្វា។ ភិដ្ឋិត្វាតិ អគ្គហិតគព្ពា

ឯវត្តិឆ្មា ហុត្វា។ អយត្តិ តស្ស សភាវោ។ វត្ត សុទ្ធិ ហោតិ តិ
បគ្បវិតលោហិតត្តា អនាមយត្តា ច គត្តាសយោ សុទ្ធា ហោតិ។ សុទ្ធវត្តត្តា
តតោ បរំ កតិបយទិវសានិ ខេត្តមេវ ហោតិ គត្តសណ្ឋាហានស្ស បរិត្តស្ស
លោហិតលេសស្ស វិជ្ជមានត្តា។ សម្ភវស្ស បន កតំ សត្តាវោតិ អាហា “តស្មី
សមយេ” តិអាទិ។ ឥត្តិសន្តានេបិ សុក្កធាតុ លព្ពតេវ។ តេនាហា
“អង្គបរាមសនេនបិ ធារកោ និព្ពត្តតិយេវ” តិ។ យថា ចារិកាយ
នាភិបរាមសនេន សាមស្ស ពោធិសត្តស្ស, ទិដ្ឋមង្គលិកាយ នាភិបរាមសនេន
មណ្ឌាព្យស្ស និព្ពត្តិ។ គន្ធព្ពោតិ គន្ធនតោ ឧប្បជ្ឈនគតិយា និមិត្តបដ្ឋាបនេន
សូចនតោ គន្ធាតិ លទ្ធធាមេន ភវតាមិកម្ពនា អព្ពតិ បរិត្តតិ គន្ធព្ពោ, តត្ត
ឧប្បជ្ឈនកសត្តោ។ តេនាហា “តត្រូបគសត្តោ” តិ។ កម្មយន្តយន្តិតោតិ
តត្រូបបត្តិអាវហោន កម្មសង្ខារេន បេល្លនកយន្តេន តថត្តាយ បេល្លិតោ
ឧបនីតោ។ មហាន្តេន ជីវិតសំសយេនាតិ វិជាយនបរិក្ខិលេសេន “ជីវិស្សមិ
ខោ, ន ទុខោ ជីវិស្សមិ អហំ វា, បុត្តោ វា មេ” តិ ឯវំ បរិត្តេន ជីវិតសំសយេន
វិបុលេន គរុតរេន សំសយេន។ តំ ហានន្តិ ជនប្បទេសមាហា។ កិឡន្តិ តេនាតិ
កិឡនំ, កិឡនមេវ កិឡនកំ។

៤០៩. សារដ្ឋតិ តិ សារត្តចិត្តោ ហោតិ។ ព្យាបដ្ឋតិ តិ ព្យាបដ្ឋចិត្តោ ហោតិ។
កាយេ កេសាទិទ្ធត្ថិសាសុចិសមុទាយេ តំសភាវាវម្ពណា សតិ កាយសតិ។
អនុបដ្ឋបេត្វាតិ អនុប្បាទេត្វា, យថាសភាវតោ កាយំ អនុបដាវេត្វាតិ អត្តោ។
បរិត្តចេតសោតិ កិលេសេហិ បរិតោ ខណ្ឌិតចិត្តោ។ តេនាហា
“អកុសលចិត្តោ” តិ។ ឯតេ អកុសលធម្មា។ និរុដ្ឋន្តិ តិ និរោធំ បត្តា ហោតិ។
តណ្ហាវសេន អភិនន្តតិ តិ សប្បិកតតណ្ហាវសេន អភិមុខំ ហុត្វា នន្តតិ។
អភិវទតិ តណ្ហាវសេន តំ តំ អារម្មណំ អភិនិវិស្ស វទតិ។ អដ្ឋោសាយាតិ
អនញ្ញាសាធារណំ វិយ អារម្មណំ តណ្ហាវសេន អនុបរិសិទ្ធា។ តេនាហា

“តិលិត្វា បរិនិដ្ឋបេត្វា” តិ។ ទុក្ខំ កងំ អភិទន្ធីតិ ឯត្ថ ទុក្ខហេតុកំ អភិទន្ធគោ
 ទុក្ខំ អភិទន្ធីតិ នាមាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អដ្ឋកថាយំ បន យាវតា យស្ស ទុក្ខេ ទិដ្ឋិតត្ថោ
 អភិទន្ធគោ អប្បហិណ, តាវតាយំ ទុក្ខំ អភិទន្ធីតិ នាមាតិ ទស្សេតុំ “អហំ
 ទុក្ខតោ មម ទុក្ខន្តិ គល្លាន្តោ អភិទន្ធីតិ នាមា” តិ វុត្ថំ។ តេន
 តាហទ្វយហេតុកា តត្ថ អភិទន្ធគោតិ ទស្សេតិ។ បុន ឯកវារន្តិ បុនបិ ឯកវារំ។
 ជលហេតុសន្ធិហេតុជលសន្ធិវសេន ទិសន្ធិ។ “គព្ពស្សវក្កន្តិ ហោតី” តិ អាទិនា
 អត្ថតោ សរូបតោ ច ឯតវហិ ជលសន្ធិបស្ស។ សរូបេនេវ ច ឥតវទ្វយស្ស
 ទេសិតត្តា អាហា “តិសន្ធិប” តិ។

៤១០-៤១២. សមថយានិកស្ស ភិក្ខុនោ វេទនាមុខេន សន្ធិបេនេវ យាវ
 អរហត្តា កម្មជ្ឈានំ ឥធ កថិតត្ថិ អាហា “សំខិត្តេន តល្លោកសង្ខយវិមុត្តិ
 ធារេថា” តិ។ “ឥមំ តល្លោកសង្ខយវិមុត្តិ” តិ ច ភកវា យថាទេសិតំ ទេសនំ
 អវោចាតិ វុត្ថំ “ឥមំ...បេ... វិមុត្តិទេសន” តិ។ យទិ ឯវំ កងំ ទេសនាវិមុត្តិតិ អាហា
 “ទេសនា ហិ...បេ... វិមុត្តិតិ វុត្ថា” តិ។ យស្ស តល្លោកយ វសេន សាតិ ភិក្ខុ
 សស្សតគ្គាហមហាសង្ឃាជបដិមុក្កោ, សា សព្ពពុទ្ធានំ ទេសនា
 ហត្ថាវលម្ពមាទេបិ ទុរុគ្សាជិយា ជាតាតិ អាហា
 “មហាតល្លោកជាលតល្លោកសង្ឃាជបដិមុក្ក” តិ។ មហាតល្លោកជាលេតិ មហាន្តេ
 តល្លោកជេវ តល្លោកសង្ឃាជេតិ តល្លោកយ សង្ឃាជេវ តថាភូតោ ច តស្ស
 អព្ពន្ធលេ កតោ នាម ហោតីតិ អាហា “អនុបវិជ្ជោ អន្តោគរោ” តិ។ សេសំ
 សុវិញ្ញយ្យមេវ។

មហាតល្លោកសង្ខយសុត្តវល្លោកាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៩. មហាអស្សបុរសុត្តវល្លោកា

២០៥. ជានបទិនោតិ ជនបទវន្តោ, ជនបទស្ស វា ស្សរា រាជកុមារា
តោត្តវសេន អង្គា នាម។ តេសំ និវាសោ យទិ ឯកោ ជនបទោ, កងំ ពហុវចនន្តិ
អាហា “រុទ្ធិសទ្ទេនា” តិ។ អក្ខរចិន្តកា ហិ វ្យាទិសេសុ ហិ នេសុ យុត្តេវិយ
សលិដ្ឋវចនានិ (ចាលានិ ១.២.៥១) ឥច្ឆន្តិ។ អយមេត្ថ រុទ្ធិ យថា “កុរុសុ វិហរតិ,
មល្លេសុ វិហរតី” តិ ច។ តត្ថិសេសនេ បន ជនបទសទ្ទេ ជាតិសទ្ទេ
ឯកវចនមេវ។ តេនាហា “អង្គេសុ ជនបទេ” តិ។ អស្សា វុច្ឆន្តិ ចាសាណានិ, តានិ
សុន្ទរានិ តត្ថ សន្តិ តិ “អស្សបុរ” ន្តិ សោ និគមោ វុត្តោតិ កេចី។ អបរេ បន
អាជានីយោ អស្សោ រញ្ជោ តត្ថ គហណំ ឧបគតោតិ “អស្សបុរ” ន្តិ វុត្តោតិ
វទន្តិ។ កី តេហិ, នាមមេតំ តស្ស និគមស្ស។ យស្មា បន តត្ថ ភគវតោ
និពទ្ធវសនដ្ឋានំ កិញ្ចា នាហោសិ, តស្មា “តំ គោចរតាមំ កត្វាវិហរតិ” ច្វេវ
វុត្តំ។ តថា ហិ ចាឡិយំ “អស្សបុរំ នាម អង្គានំ និគមោ” តិ
គោចរតាមកិត្តនមេវ កតំ។

ឯវរុបេន សីលេនាតិអាទិសុ សីលគ្គហណេន វាវិត្តសីលមាហា។ តេន
សម្មាវាចាកម្មន្តាជីវេ ទស្សេតិ។ អាចារគ្គហណេន ចារិត្តសីលំ។ តេន បរិសុទ្ធី
កាយវចីសមាចារំ។ បដិបត្តិគ្គហណេន សមថវិបស្សនាមគ្គដលសង្កហំ
សម្មាបដិបត្តិ។ លទ្ធិនោតិ ឥមិនា យថាវុត្តសីលាចារមូលការណំ។ បេសលាតិ
ឥមិនា ចារិសុទ្ធិ។ ឧឡារគុណាតិ ឥមិនា បដិបត្តិយា ចារិប្បវិ។ ភិក្ខុសង្ឃស្សេវ
វណ្ណំ កថេន្តិ តិ ឥទំ តេសំ ឧចាសកានំ យេតុយ្យេន ភិក្ខុនំ
គុណាកិត្តនបសុតតាយ វុត្តំ។ តេ បន សទ្ធម្មេបិ សម្មាសម្ពុទ្ធម្មេបិ អភិប្បសន្នា
ឯវ។ តេនាហា “ពុទ្ធមាមកា ធម្មមាមកា” តិ។ វត្ថុត្តយេ ហិ ឯកស្មី អភិប្បសន្នា
ឥតវទ្ធយេ អភិប្បសន្នា ឯវ តទវិនាការវតោ។ បិណ្ឌាចាតាបចាយនេតិ
លក្ខណាវចនមេតំ យថា “កាកេហិ សប្បិ វត្ថុតត្ត” ន្តិ, តស្មា
បច្ចយបដិប្បជនេតិ វុត្តំ ហោតិ។ បច្ចយទាយកានញ្ចា ការស្ស អត្ថនោ

សម្មាសម្ពុទ្ធិយា មហាប្បលកាវស្ស ករណី ៩៨ “បិណ្ឌាចារាបចាយន”ន្តិ
អធិប្បត្តិ។

សមណករណាតិ សមណភាវករា, សមណភាវស្ស ការកាតិ អត្ថោ។
តេ បន ឯកន្តតោ អត្តនោ សន្តានេ ឧប្បាទិតា វុត្តិតា ច ហោន្តិតិ អាហា
“សមាទាយ បរិបូរិតា”តិ។ សមណគ្គហណោត្ថេ ត្ថេ សមណាវសេន, ន
សាមញ្ញមត្តេនាតិ អាហា “សមិតថាបសមណ”ន្តិ។ ព្រាហ្មណករណាតិ
ឯត្ថាបិ វុត្តនយេនេវត្ថោ វេទិតញោ។ ព្យញ្ញនតោ ឯវ ចាយំ ភេនោ, យទិទំ
សមណព្រាហ្មណាតិ, ន អត្តតោ។ សមណោន កត្តព្ពធម្មាតិ សមណាធម្ម
បិទេន សម្បទេតព្ពធម្មា។ យោ ហិ ហោជ្ជិមសិក្ខាសម្ពាសន្តាតសមណភាវ
សុប្បតិដ្ឋិតោ, តេន យេ ឧបរិសិក្ខាសម្ពាសន្តាតសមណភាវ សម្បទេតព្ពា, តេសំ
វសេនេវ វុត្តសមណោន កត្តព្ពធម្មា វុត្តាតិ។ តថា ហិ តេសំ សមណភាវាវហតំ
សន្ធាយាហា “តេបិ ច សមណករណា ហោន្តិយេវា”តិ។ ៩៨ បនាតិ
មហាអស្សបុរេ។ ហិរោត្តប្បាទិវសេន ទេសនាវិត្តាវតាតិ ហិរោត្តប្ប-
បរិសុទ្ធកាយវចីមនោសមាចារាជីវស្រ្តិយសំវរ-ភោជនេមត្តញ្ញត-
ជាគរិយានុយោគសតិសម្បជញ្ញ-ឈានវិជ្ជាវសេន សមណករណាធម្មទេសនា
វិត្តារតោ ទេសិតា, ន តិកនិចារតេវិយ សង្ខេបតោ។ ផលគ្គហណោនេវ
វិចាកផលំ គហិតំ, តំ បន ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសេន ចតុត្ថំធំ សាមញ្ញផលំ ទដ្ឋព្ពំ។
អាទិសំសគ្គហណោន បិយមនាបតាទិឧទ្រយោ។ តស្សេវ អត្ថោតិ តស្សេវ
អវញ្ញាបទស្សេវ អត្ថនិទ្ទេសោ។ “យស្សា ហិ”តិអាទិនា ព្យតិរេកវសេន អត្ថំ
វេទិតិ។ ឯត្ថកេន ហិរោនាតិ ឯត្ថកេន ចាឡិបទេសេន។ ហិរោត្តប្បាទិនំ ឧបរិ
ចាឡិយំ វុច្ឆមាណំ សមណករណាធម្មានំ។ វណ្ណំ កថេសីតិ គុណំ អាទិសំសំ
អភាសិ។ សតិបដ្ឋានេ វុត្តនយេនាតិ “អបិច វណ្ណាភណនមេត”ន្តិអាទិនា
សតិបដ្ឋានវណ្ណនាយំ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ២.៣៧៣; ម. និ. អដ្ឋ. ១.១០៦) វុត្តនយេន។

៤១៦. យំ ហិរិយតីតិ យេន ធម្មេន ហេតុក្ខតេន វា ជិតុច្ឆតិ។ ករណេ ហេតុំ
បច្ចត្តវចនំ។ យន្តិ វា លិដ្ឋិបល្លាសេន វុត្តោ, ធម្មាតិ អត្តោ។ ហិរិយតព្ពេនាតិ
ឧបយោគត្ថេ ករណវចនំ, ហិរិយតព្ពយុត្តកំ កាយទុច្ឆរិតាទិន្តិ អត្តោ។
ឌីត្តប្បិតព្ពេនាតិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ អជ្ឈត្តំ និយកជ្ឈត្តំ ជាតិអាទិ សមុដ្ឋានំ
ឯតិស្សាតិ អជ្ឈត្តសមុដ្ឋានា ហិរិ, ពហិទ្វា អត្តតោ ពហិក្ខតោ បរសត្តោ
សមុដ្ឋានំ ឯតិស្សាតិ ពហិទ្វាសមុដ្ឋានំ ឌីត្តប្បំ។ អត្តាធិបតិតោ អាគតា
អត្តាធិបតេយ្យា, អត្តានំ អធិបតី កត្វា បវត្តា។ លដ្ឋាសភាវសណ្ឌិតាតិ
ចាបជិតុច្ឆនសភាវដ្ឋាយិនី។ សប្បតិស្សវលក្ខណត្តា គរុនា កិស្សិញ្ច វុត្តេ
ការវវសេន បតិស្សវនំ បតិស្សវោ, សហ បតិស្សវេនាតិ សប្បតិស្សវំ,
បតិស្សវក្ខតំ តំសភាវញ្ច យំ កិញ្ច ការវំ។ ជាតិអាទិមហត្ថតាបច្ចវេក្ខណេន
ឧប្បជ្ឈមាណ ច ហិរិ តត្ថ ការវវសេន បវត្តតីតិ សប្បតិស្សវលក្ខណាតិ វុច្ឆតិ។
ភយសភាវសណ្ឌិតន្តិ ចាបតោ កាយនសភាវដ្ឋាយិ,
វុច្ឆតិវុកភយទស្សវលក្ខណត្តា វុច្ឆំ កាយតិ តំ ភយតោ បស្សតីតិ
វុច្ឆតិវុកភយទស្សវិ, ឯវំសភាវំ ឌីត្តប្បំ។ អជ្ឈត្តសមុដ្ឋានាទិតា ច
ហិរេត្តប្បានំ តត្ថ តត្ថ ចាកជភាវេនេវ វុច្ឆតិ, ន បរេសំ កនាទិ
អញ្ញមញ្ញវិប្បយោគា។ ន ហិរិលដ្ឋនំ និព្ពយំ, ចាបភយំ វា អលដ្ឋនំ ហោតីតិ។
អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្តារោ បន អដ្ឋសាលិនិយំ (ធរ. ស. អដ្ឋ.
១. ពលរាសិវណ្ណានា) វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ចោ។ លោកមរិយាទស្ស ចាលនតោ
លោកចាលធម្មា នាម។ សុក្កាតិ ឌីនាតា បភស្សវភាវការកា,
សុក្កាតិជាតិហេតុតាយ វា សុក្កា។ សម្ពេទន្តិ អាចារមរិយាទាសន្តីវ។
នេវភាវវហា ធម្មាតិ នេវធម្មា។

សុក្កធម្មសមាហិតាតិ យថាវុត្តសុក្កធម្មសមមន្តិនោ។ សន្តោតិ
វុបសន្តនោសា។ សប្បវិសាតិ សន្តជនា។ សបរហិតសាធកា ហិរិ សាធកោ។

អរិយវរិទិមុត្តស្ស សមុទាយស្ស អភារតោ, អរិយវេន ច សមុទាយស្ស
អបទិសិតត្ថតោ ឡាទ្ធិបសម្បទាវហឡាទ្ធិកេសោ ឡាទ្ធិបសម្បទាតិ។
ឥធាតិ ឥមស្មី អស្សបុរេ។ ឯតេ ហិរេត្ថប្បធម្មា។ សមណធម្មា នាមាតិ
នស្សីតា មូលភូតសមណភាវករា ធម្មាតិ កត្វា។ តថា ហិ តេសំ អាទិតោ
គហណាំ។

យស្ស អធិគមេន និប្បិយាយតោ សមណា នាម ហោន្តិ, សោ អរិយមគ្គោ
“សមណស្ស កម្មំ បដិបទា”តិ កត្វា សាមញ្ញំ, តស្ស បន ជលភាវតោ,
អារម្មណករណាវសេន អរណីយតោ ជលនិព្វានានិ សាមញ្ញតោ។ រាគំ
ខេបេតីតិ រាគក្ខយោ, អរិយមគ្គោ។ រាគោ ខីយតិ ឯត្ថាតិ រាគក្ខយោ, និព្វានំ។
ជលំ បន ការណ្ឌបចារេន រាគក្ខយោ នដ្ឋព្វោ។ នោសក្ខយោ មោហក្ខយោតិ
ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ សាមញ្ញភូតោ អត្ថោ សាមញ្ញតោ, មគ្គោ, សាមញ្ញស្ស
អត្ថោតិ សាមញ្ញតោ, ជលន្តិ អាហ “មគ្គម្បិ ជលម្បិ ឯកតោ កត្វា សាមញ្ញតោ
កថិតោ”តិ។ តយិទំ ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសេន វុត្ថំ។ សីលាទិបុព្វភាគបដិបទាបិ ហិ ឥធ
“សាមញ្ញតោ”តិ គហិតា។ តេនេវាហ “សតិ ឧត្តរិករណីយេ”តិ។
បដិវេទយាមីតិ បុនប្ប្បនំ ព្រាហមិ។

៤០៧. កម្មបថវសេនេវាតិ អកុសលកម្មបថភាវេនេវ, តតោ តាទិសម្បិ
អកុសលកម្មំ ភិក្ខុស្ស កាតុំ ន យុត្តន្តិ ទុដ្ឋល្អភាវេនេវ តតោ ឡាមតីតិ
អធិប្បាយោ។ សិក្ខាបទពទ្ធនាតិ សិក្ខាបទបញ្ញាបនេន។ ចានីយបដេ វា បត្តេ
វា កាកានំ ហត្ថំ វា ទណ្ឌំ វា លេខុំ វាតិ សព្វមិទំ និទស្សនមត្ថំ ទដ្ឋព្វំ។ យត្ថ
កត្តចិ ហិ បីតានំ អញ្ញោសម្បិ ចាណីនំ ឧដ្ឋាបនាទិ សព្វំ អនិជ្ជករណំ ឥធ
អបរិសុទ្ធកាយសមាចារភាវេនេវ សង្កហិតន្តិ។ ឧត្តានោតិ ឧទ្ធមុទ្ធី តនោតីតិ
ឧត្តានោ។ ឯវភូតោ ច កេនចិ អនុប្បាទភូមិយំ សញ្ញាតសាលកល្យាណីខន្ធោ

វិយ ឧបរូបរិ ឧត្តតុត្តតោ ចាកដោ ច ហោតីតិ អាហ “ឧត្តតោ ចាកដោ”តិ។
អនាវដោតិ អនិវុតោ។ តេនាហ “អសញ្ញោ”តិ, នច្ឆាទេតព្ពោតិ អត្ថោ។
ឯកសធិសោ វិសុទ្ធភារេន។ អន្តរន្តរេ ធិន្ទរហិតោ បុព្ពេនាបរំ សម្មាបដិបត្តិយា
សន្ធានេន។ សំវុតោ កាយិ កស្ស សំវរស្ស អនុបក្កិលេសតោ។ តេនាហ
“កិលេសានំ ទ្វារំ បិទហនេនា”តិ។

៤១៨. ឯត្ថ យថា លហុកតំ កាកុដ្ឋាបនាទិកាយ កម្មំ
កាយសមាចារស្ស អបរិសុទ្ធភារេហំ សល្លេខិកោបនតោ,
មិច្ឆាវិតក្កនមត្តញ្ច មនោសមាចារស្ស, ឯវំ យំ កិញ្ចិ អនិយ្យនកថាកថនមត្តំ
វចីសមាចារស្ស អបរិសុទ្ធភារេហំ សល្លេខិកោបនតោ, ន ហសាធិប្បាយេន
មុសាកថនន្តិ ទដ្ឋព្ភំ។ ហសាធិប្បាយេន ហិ មុសាកថនំ សិក្ខាបទពទ្ធនេវ
បដិក្ខិត្តន្តិ។

៤២០. អាជីវោបិ ឯកច្ឆោ កម្មបថវសេន វារិតោ លព្ពតិ។ សោ បន
អតិឌំឡារិកោ កាយវចីសមាចារវារេសុ វុត្តនយោ ឯវាតិ ន គហិតោតិ ទដ្ឋព្ភំ។
យេ បន “តាទិសោ ភិក្ខុនំ អយោគ្យតោ ន គហិតោ”តិ វទន្តិ, តំ មិច្ឆា តថា
សតិ កាយវចីសមាចារវារេបិ តស្ស អគ្គហេតព្ពភារេបត្តិតោ។ “ខាទថ
បិវថា”តិ បុច្ឆា អត្តនោ ខាទិតុកាមតាទីបនេន, បរិយាយ កថាភារតោ
បនេសា សល្លេខិកោបនា ជាតា។

៤២២. អនេសនំ បហាយ ធម្មេន សមេន បច្ចយេ បរិយេសន្តោ
បរិយេសនមត្តញ្ច នាម។ ឆាយ កស្ស ទេយ្យធម្មស្ស អត្តនោ ច
បមាណញ្ញតាបដិក្កណ្ណោ បដិក្កហណមត្តញ្ច នាម។ យោនិសោ បច្ចវេក្ខិត្វា
បរិភុញ្ញន្តោ បរិភោគមត្តញ្ច នាម។

៤២៣. ឯកស្មី កោដ្ឋាសេតិ មជ្ឈិមយាមសញ្ញតេ ឯកស្មី កោដ្ឋាសេ។
“វាមេន បស្សេន សេន្តិ”តិ ឯវំ វុត្តា។ ធឹក្ខណបស្សេន សយានោ នាម នត្ថិ
ធឹក្ខណបាតុស្ស សរីរគ្គហណាទិបយោគក្ខមតោ។ បុរិសវសេន ចេតំ វុត្តំ។

តេជុស្សធឹត្ថាតិ ឥមំនា សីហស្ស អភិរុក្ខការំ ធស្សេតិ។ ភិរុក្ខា ហិ
សេសមិកា អត្តនោ អាសយំ បរិសិទ្ធា សន្តាសបុព្វកំ យថា តថា សយន្តិ,
សីហោ បន អភិរុក្ខការតោ សតោការី ភិក្ខុវិយ សតី ឧបជ្ឈបេត្វាវ សយតិ។
តេនាហ “ទ្វេ បុរិមចានេ”តិអាទិ។ សេតិ អព្យាវជកាវេន បវត្តតិ ឯត្ថាតិ
សេយ្យា, ចតុត្ថជ្ឈានមេវ សេយ្យា។ កី បន តំ ចតុត្ថជ្ឈានន្តិ?
អាណាចានចតុត្ថជ្ឈានំ។ តត្ថ ហិ ឋេត្វាវិបស្សនំ វឿត្វា ភគវា អនុក្កមេន
អគ្គមគ្គំ អធិគតោ តថាគតោ ជាតោតិ កេចិ, តយិទំ បទដ្ឋានំ នាម ន
សេយ្យា។ អបរេ បន “ចតុត្ថជ្ឈានសមនន្តរា ភគវា បរិនិព្វាយិ”តិ វុត្តបទំ
គហេត្វា “លោកិយចតុត្ថជ្ឈានសមាបត្តិ តថាគតសេយ្យា”តិ វេទន្តិ, តថា សតិ
បរិនិព្វានកាលិកា តថាគតសេយ្យាតិ អាបជ្ជតិ, ន ច ភគវា ចតុត្ថជ្ឈានំ
សមាបជ្ជនពហុលោវិហាសិ, អគ្គជលឈានំ បនេត្ថ “ចតុត្ថជ្ឈាន”ន្តិ
អធិប្បេតំ។ តត្ថ យថា សត្តានំ និទ្ទបគមនលក្ខណា សេយ្យា
ភវន្តិចិត្តវាវសេន ហោតិ, តញ្ច តេសំ បឋមជាតិសមន្ទយំ យេភុយ្យវុត្តិកំ, ឯវំ
ភគវតោ អរិយជាតិសមន្ទយំ យេភុយ្យវុត្តិកំ អគ្គជលភូតំ ចតុត្ថជ្ឈានំ
“តថាគតសេយ្យា”តិ វេទិតព្ពំ។ សីហសេយ្យាតិ សេដ្ឋសេយ្យាតិ អាហា
“ឧត្តមសេយ្យា”តិ។

៤២៤. វិគតន្តានីតិ ឥណមូលានិ។ តេសន្តិ ឥណមូលានំ។ បរិយន្តោតិ
អវសេសោ។

បវត្តិនិវារណេន ចតុស្សយបដំ ជិន្នន្តោ។ អាពាធតីតិ បីឡើតិ។ ទុក្ខិតោតិ
សញ្ញាតទុក្ខោ។ អប្បំ ពលំ ពលមត្តា។ អប្បត្តោ ហិ អយំ មត្តា-សន្តោ
“មត្តាសុខបរិច្ចាគា”តិអាទីសុ (ធម. ប. ២៩០) វិយ, ពលវត្តោ បន មត្តា-សន្តោ
អនត្តន្តរោ។ សេសន្តិ “តស្ស ហិ ពន្ធនា មុត្តាម្ពិតិ អាវជ្ជយតោ តទុកយំ
ហោតិ”តិអាទិនា វត្តព្រំ សន្ធាយាហា។ សព្វបទេស្វតិ វុត្តាវសិដ្ឋេសុ សព្វបទេសុ។
យេនកាមំ យថារុចិ គច្ឆតីតិ យេនកាមំគមោតិ អនុនាសិកលោបំ អកត្វា
និទ្ទេសោ។ ភុជា អត្តនោ យថាសុខវិនិយោគោ ឥស្សេរា ឥច្ឆិតញោ ឯត្តាតិ
ភុជិស្សេរា, សាមិកោ។ សោ បន អបរសន្តកតាយ “អត្តនោ សន្តកោ”តិ វុត្តោ។
ទុល្លភអាបតាយ កំ តារេន្តិ ឯត្តាតិ កត្តារោតិ អាហ “និរុទកំ ជីយមគ្គ”ន្តិ។

វិនាសេតីតិ ខាទនទុត្តិនិយោជនាទីហិ យថា ឥណ្ឌាមូលំ កិញ្ចំ ន ហោតិ,
តថា ករោតិ។ យម្ពិ រាគវត្ថុម្ពិ។ សោ បុគ្គលោ។ តេន រាគវត្ថុនា, បុរិសោ ច
ឥត្តិយា, ឥត្តិ ច បុរិសេន។ ឥណំវិយ កាមច្ឆន្ទោ ទដ្ឋញោ បីឡាសមានតោ។

នវិនុតីតិ ន ជាតាតិ។ ឧបទ្ទវេថាតិ សុខវិហារស្ស ឧបទ្ទវំ ករោថ,
វិពាធដថាតិ អត្តោ។ រោគោវិយ ព្យាបាទោ ទដ្ឋញោ សុខកញ្ញនសមានតោ។

នាវាវិធមហេតុចាយាលង្គតតាយ
ខន្ធយាតននាតុបដិច្ចសមុប្បាទាទិធម្មនីតិវិចិត្តតាយ ច វិចិត្តនយេ។
ធម្មស្សវនេតិ ធម្មកថាយំ។ កថា ហិ សោតព្ពជ្ជន “សវន”ន្តិ វុត្តោ។ ឯវមេត្ត
សីលំ វិភត្តំ, ឯវំ ឈានាភិញ្ញា, ឯវំ វិបស្សនាមគ្គដលានីតិ នេវ តស្ស
ធម្មស្សវនស្ស អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ ជាតាតិ។ ឧដ្ឋិតេតិ និដ្ឋិតេ។ អហោ
ការណាន្តិ តត្ថ តត្ថ បដិញ្ញានុរូបេន និក្ខិត្តសាធនវសេន គហិតការណំ។
អហោ ឧបមាតិ តស្សេវ ការណាស្ស បតិជ្ជាបនវសេន អន្ធយតោ

ព្យាបាលក្រោយ បតិដ្ឋំ ឧបាសាវណាទិ។ ពន្ធនាគារំ វិយ ជិនមិទ្ធំ ទដ្ឋព្វំ ទុក្ខតោ
និយ្យានស្ស វិពន្ធនតោ។

យស្មា កុក្កុច្ឆនីវរណំ ឧទ្ធច្ឆរហិតំ នត្ថិ, យស្មា វា ឧទ្ធច្ឆកុក្កុច្ឆំ
សមាណកិច្ចាហារបដិបក្កំ, តស្មា កុក្កុច្ឆស្ស វិសយំ ទស្សន្តោ “វិនយេ
អបកតញ្ញា” តិអាទិមាហ។ យថា ហិ ឧទ្ធច្ឆំ សត្តស្ស អរូបសមករំ, តថា
កុក្កុច្ឆម្យិ។ យថា បិ ឧទ្ធច្ឆស្ស ញាតិវិតក្កាទិ អាហារោ, តថា កុក្កុច្ឆស្ស បិ។
យថា ច ឧទ្ធច្ឆស្ស សមថោ បដិបក្កោ, តថា កុក្កុច្ឆស្ស បីតិ។ ធានព្យំ វិយ
ឧទ្ធច្ឆកុក្កុច្ឆំ ទដ្ឋព្វំ អសេរិការាវាចានតោ។

សោឡស្សវត្ថុកា វិចិត្តិក្កា អជ្ឈវត្ថុកំ វិចិត្តិក្កំ អនុបវិជ្ជាតិ អាហា “អជ្ឈសុ
ហានេសុ វិចិត្តិក្កា” តិ។ វិចិត្តិក្កន្តោតិ សំសយន្តោ។ អធិមុច្ឆិទ្វាតិ បត្តិយាយេទ្វា។
គណ្ហាតុន្តិ សទ្ធម្យវត្ថុំ បរិគ្គហេតុំ។ អភិមុខំ សប្បនំ អាសប្បនំ, បរិភោសប្បនំ
បរិសប្បនំ។ បទទ្ធយេនបិ ចិត្តស្ស អនិច្ឆនាការមេវ វេទតិ។ ខេមន្តកាមិមគ្គំ ន
បរិយោកាហតិ ឯតេនាតិ អបរិយោកាហនំ, ឧស្សន្តិតបរិសន្តិតភាវេន ធម្មិតំ
ហោតិ ចិត្តំ យស្ស ធម្មស្ស វសេន, សោ ធម្មោ ធម្មិតត្ថន្តិ វិចិត្តិក្កនាការមាហ។
តេនាហា “ចិត្តស្ស ឧប្បាទយមាណា” តិ។ កត្តាវទ្ធានមគ្គោ វិយាតិ
សាសន្តិកត្តាវទ្ធានមគ្គោ វិយ ទដ្ឋព្វា អប្បដិបត្តិហេតុការតោ។

នត្ថិ ឯត្ថ ឥណ្ឌន្តិ អណ្ណណោ, តស្ស ភាវោ អាណាណ្យំ, កស្ស ចិ ឥណ្ឌស្ស
អធារណំ។ សមិទ្ធកម្មន្តោតិ និប្បន្នជីវិតប្បយោគោ។ បរិពុទ្ធាតិ ឧបរោធនីតិ រ-
ការស្ស ល-ការំ កត្វា បលីពោធា, អសេរិវិហារោ, តស្ស មូលំ ការណ្ឌន្តិ
បលីពោធមូលំ។ ធម្មោ ភាវេទ្វាតិ អសុភនិមិត្តក្លាហាទិកេ ធម្មោ
ឧប្បាទេទ្វា វុទ្ធាតិ។ ធម្មោ ភាវេទ្វាតិ ច មេត្តានិមិត្តក្លាហាទយោ ច តត្ថ តត្ថ
ធម្មាតិ វុត្តាតិ វេទិតញ្ចោ។ បដហតីតិ វិក្ខម្កនវសេន បដហតិ។ តេនាហា

“អាចារបណ្ណាត្តិអាទិនិ សិក្ខាបិយមាណោ”តិអាទិនិ។ បរវត្ថុម្ពីតិ វិសភាគវត្ថុស្មី,
បរវិសយេ វា។ បរវិសយា ហេតេ ភិក្ខុនោ, យទិនំ បញ្ច កាមគុណា។
អាណាឈ្យមិវ កាមច្ឆន្ទប្បហានំ អាហា បិយវត្ថុអភាវាវហតោ។

អាចារិបត្តិបដិពាហកានិ សិក្ខាបទានិ អាចារបណ្ណាត្តិអាទិនិ។
អាហេត្យមិវ ព្យាបាទប្បហានំ អាហា កាយចិត្តានំ ជាសុភាវាវហតោ។

ពន្ធនា មោក្ខមិវ ជិនមិទ្ធប្បហានំ អាហា ចិត្តស្ស និគ្គហិតភាវាវហតោ។

ភុជិស្សំវិយ ឧទុច្ចកុក្កុច្ចប្បហានំ អាហា ចិត្តស្ស សេរិភាវាវហតោ។

តិណំវិយាតិ តិណមិវ កត្វា។ អគណោត្វាតិ អចិន្តោត្វា។ ខេមន្តភូមិវិយ
វិចិត្តិក្ខាបហានំ អាហា អនុស្សង្គិកាបរិសង្កិតភាវេន
សម្មាបដិបត្តិហេតុភាវតោ។

៤២៧. កិរិយតិ (អ. និ. ដ. ៣.៥.២៨-២៩) គព្ពាសយេ ឱប័យតីតិ ករោ,
សម្ពុរោ, ករតោ ជាតោតិ ករដោ, មាតាបេត្តិកសម្ពុរោតិ អត្ថោ។ មាតុយា ហិ
សរីរសណ្ឋាបនវសេន ករតោ ជាតោតិ ករដោតិ អបរេ។ ឧភយថាបិ
ករជកាយន្តិ ចតុសន្តតិរូបមាហា។ តេមេតីតិ តិន្តំ ករោតិ។ កោ បនេត្ត
តិន្តភាវោតិ អាហា “ស្មេហេតី”តិ, បីតិស្មេហេន បីណានំ ករោតីតិ អត្ថោ។
តេនាហា “សព្ពត្ថ បវត្ថបីតិសុខំ ករោតី”តិ។ បីតិសមុជ្ជានបណ្ឌិតរូបេហិ
សកលស្ស ករជកាយស្ស បរិដុដតាយ ចេត្ត តំសមុជ្ជាបកបីតិសុខានំ
សព្ពត្ថ បវត្តិ ជោតិតា។ បរិសន្នេតីតិអាទិនុបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថាបិ ហិ
“សមន្តតោ សន្នេតិ តេមេតិ ស្មេហេតិ, សព្ពត្ថ បវត្ថបីតិសុខំ ករោតី”តិអាទិនា
យថាវហំ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ បរិបូរេតីតិ វាយុនា ភស្តំវិយ ឥមំ ករជកាយំ
បីតិសុខេន បូរេតិ។ សមន្តតោ ដុសតីតិ ឥមំ ករជកាយំ បីតិសុខេន ដុសតិ។

សញ្ញាវតោតិ អ-ការស្ស អា-ការោ កតោ, សញ្ញាវយវវតោតិ អត្ថោតិ អាហ
“សត្តកោដ្ឋាសវតោ”តិ, មំសាទិសញ្ញាភាគវតោតិ អត្ថោ។ អដ្ឋដំនាម ន ហោតិ
បីតិសុខសមុដ្ឋានេហិ រូបេហិ សត្តត្ថកមេវ ព្យាបិតត្តា។ កាតុព្យោវ យោជេតុព្វ
នេកោ សន្នេតុំ បដិពលោតិ យោជនា។ ម្នាធិយចុណ្ណានំ បរិមទ្ធនវសេន បិណ្ឌំ
ករោន្តេន ហត្ថេន ភាជនំ និប្បិទ្យេតព្វំ ហោតីតិ អាហ “សន្នេន្តស្ស ភិដ្ឋតី”តិ។
អនុគតាតិ អនុបរិដ្ឋា។ បរិគតាតិ បរិតោ សមន្តតោ តិដ្ឋា។ តិដ្ឋភាវេនេវ សមំ
អន្តរំ ពាហិរញ្ញា ឯតិស្សាតិ សន្តរពាហិរា។ សត្តត្ថកមេវាតិ សត្តត្ថេវ។ ន ច
បគ្សិរណី បមាណយុត្តស្សេវ ឧទកស្ស សីត្តត្តា។ ឯតុ ច ម្នាធិយបិណ្ឌំ វិយ
ករជកាយោ, តំ តេមេត្វា សម្បិណ្ឌិតបមាណយុត្តឧទកំ វិយ បឋមជ្ឈានសុខំ
ទដ្ឋព្វំ។

២២៨. ហេដ្ឋា ឧត្តិដ្ឋិត្វា ឧត្តច្ឆនឧទកោតិ រហទស្ស អនោច្ចលជារាវសេន
ឧត្តិដ្ឋ ឧដ្ឋហនឧទកោ។ អន្តោយេវ ឧត្តិដ្ឋនឧទកោតិ រហទស្ស អព្ពន្ធរយេវ
ច្ចលជារា អហុត្វា ឧដ្ឋិតឧទកសិរាមុខេហិ ឧត្តិដ្ឋនកោ។ អាគមនមគ្គោតិ
នទិតឡាកកន្តរសរអាទិតោ អាគមនមគ្គោ។

២២៩. ឧប្បលកន្ទានិ ឯតុ សន្តិតិ ឧប្បលីនី (អ. និ. ដ. ក. ៥. ២៨-២៩), វារី។
អយមេត្ត វិនិច្ឆយោ, តថា ហិ លោកេ វត្ថុក្ខិកោ “បុណ្ណារិកក្ខោ”តិ វុច្ចតិ។
កេចិ បន “វត្ថុំ បទុមំ, សេតំ បុណ្ណារិក”ន្តិ វេទន្តិ។ ឧប្បលាទីនី វិយ ករជកាយោ,
ឧទកំ វិយ តតិយជ្ឈានសុខន្តិ អយម្បិ អត្ថោ “បុរិមនយេនា”តិ អតិទេសេនេវ
វិភាវិតោតិ ទដ្ឋព្វំ។

២៣០. និរុបក្ខិលេសដ្ឋេនាតិ រជាជល្លាទិនា អនុបក្ខិលីដ្ឋតាយ
អមលីនភាវេន។ អមលីនម្បិ កិញ្ចិ វត្ថុ បកស្សរសភាវំ ហោតីតិ វុត្ថំ
“បកស្សរដ្ឋេនា”តិ។ ឧតុដរណាត្ថិ ឧណ្ហាឧតុដរណំ។ សត្តត្ថកមេវ ឈានសុខេន

ដុះដោ ករណីកាយោយថា ឧតុនា ដុះដុះត្រូវសនិសោតិ អាហា “វត្ថុវិយ
ករណីកាយោ” តិ។ តស្មាតិ “វត្ថុវិយា” តិអាទិនា វត្ថុមេវត្ថុ ហេតុភាវេន
បច្ឆាមសតិ, ករណីកាយស្ស វត្ថុសនិសត្តា ចតុត្ថជ្ឈានសុខស្ស ច
ឧតុដរណាសនិសត្តាតិ អត្ថោ។ សន្តសភាវត្តា ញាណុត្តរត្តា ចេត្ត ឧបេក្ខាបិ
សុខេ សង្កហិតាតិ ចតុត្ថជ្ឈានេបិ សុខគ្គហណំ កតំ។ “បរិសុទ្ធន
បរិយោទានេន ជរិត្វា និសិដ្ឋោ ហោតិ” តិ វចនតោ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តស្ស
វត្ថុសនិសតា វត្ថោ។ ចតុត្ថជ្ឈានសមុជ្ជានរូបេហិ ភិក្ខុនោ កាយស្ស ដុដការំ
សន្ធាយ “តំសមុជ្ជានរូបំ ឧតុដរណំវិយា” តិ វត្ថុ។ បុរិសស្ស កាយោវិយ
ភិក្ខុនោ ករណីកាយោតិ អយំ បនត្ថោ ចាកដោតិ ន គហិតោ, គហិតោ ឯវ វា
“យថា ហិ កត្តចិ... បេ... កាយោ ដុដោ ហោតិ” តិ វត្ថុត្តោ។

៤៣១. បុព្វេនិវាសញ្ញាណឧបមាយន្តិ បុព្វេនិវាសញ្ញាណស្ស
នស្សិតឧបមាយំ។ តំទិវសំកតកិរិយាគហណំ ចាកតិកសត្តស្សបិ
យេតុយ្យេន ចាកជា ហោតិ តិ នស្សនត្ថំ។ តំទិវសកតតាមត្ថយគ្គហណោនេ
មហាភិនិហារេហិ អញ្ញេសម្បិ បុព្វេនិវាសញ្ញាណលាភិនំ តិសុ ភវេសុ កតា
កិរិយា យេតុយ្យេន ចាកជា ហោតិ តិ ធិបិតន្តិ នដ្ឋព្ពំ។

៤៣២. សមុទទ្វារាតិ អញ្ញមញ្ញស្ស អភិមុទទ្វារា។ អបរាបរំ សញ្ញាន្តេតិ
តំតំកិច្ចវសេន ឥតោ ចិតោ ច សញ្ញាន្តេ។ ឥតោ បនគេហា... បេ...
បរិសនវសេនបីតិ ឥទំ ចុត្វបចាតញ្ញាណស្ស វិសយនស្សនវសេន វត្ថុ។ ទិដ្ឋំ
គេហានំ អន្តរេ ឫត្វាតិ ទិដ្ឋំ គេហាទ្វារានំ សមុទទ្វានភូតេ អន្តរីវិជ័យំ វេមជ្ឈេ
ឫត្វា។ តេសុ ហិ ឯកស្ស ចេ ចាចិនមុទទ្វារំ ឥតរស្ស បច្ឆិមមុខំ, តស្ស សមុខំ
ឧភិដ្ឋំ អន្តរីវិជ័យំ បិតស្ស នក្ខិណាមុខស្ស, ឧត្តរាមុខស្ស វា ចក្ខុមតោ
បុរិសស្ស តត្ថ បរិសនកនិក្ខមនកបុរិសា យថា សុខេនេវ ចាកជា ហោតិ, ឯវ

ធិត្តចក្កញ្ញាណាសមដ្ឋិនោ ចរនកឧបបជ្ជនកបុរិសា។ យថា បន តស្ស
បុរិសស្ស អញ្ញោនេវ ខណ្ឌេន បរិសន្តស្ស ទស្សនំ, អញ្ញោន ធិត្តមន្តស្ស ទស្សនំ,
ឃំ ឥមស្សបិ អញ្ញោនេវ ខណ្ឌេន ចរមានស្ស ទស្សនំ, អញ្ញោន ឧបបជ្ជមានស្ស
ទស្សនន្តិ ទដ្ឋត្ថំ។ ញ្ញាណាស្ស ចាកជាតិ អានេត្វា សម្ពុទ្ធា។ តស្សាតិ
ញ្ញាណាស្ស។

៤៣៣. បព្ពតសិខំ យេតុយ្យេន សំខិត្តំ សង្កបិតំ ហោតីតិ ឥធម បព្ពតមត្តកំ
“បព្ពតសង្ខេបោ”តិ វុត្តំ, បព្ពតបរិយាបន្នោ វា បនេសោ បព្ពតសង្ខេបោ។
អនាវិលោតិ អកាលុស្សោ។ សា ចស្ស អនាវិលតា កទ្ធមាភាវេន ហោតីតិ
អាហា “ធិត្តទ្ធមោ”តិ។ ឋិតាសុបិ ធិសិទ្ធាសុបិ ការីសុ។ វិជ្ជមានាស្វតិ
លព្ពមានាសុ។ ឥតរា ឋិតាបិ ធិសិទ្ធាបិ ចរន្តិតិ វុច្ឆន្តិ សហចរណញ្ញាយេន។
តិជ្ជន្តមេវ, ន កទាចិបិ ចរន្តំ។ ទ្វយន្តិ សិប្បិសម្ពុកំ មច្ឆគុម្ពន្តិ ឥមំ ឧភយំ តិជ្ជន្តន្តិ
វុត្តំ, ចរន្តម្បីតិ អធិប្បាយោ។ កី វា ឥមាយ សហចរិយាយ, យថាលាភគ្គហណំ
បនេត្ត ទដ្ឋត្ថំ។ សក្ការកថលស្ស ហិ វសេន “តិជ្ជន្ត”ន្តិ, សិប្បិសម្ពុកស្ស
មច្ឆគុម្ពស្ស ច វសេន “តិជ្ជន្តម្បី, ចរន្តម្បី”តិ យោជនា កាតញ្ញា។

៤៣៤. ភិក្ខុតិ ភិន្នកិលេសោតិ ភិក្ខុ។ សោ ហិ បរមត្ថតោ
សមណោតិនាមកោ។ តត្ថ អរិយមគ្គេន សព្ពសោ ចាចានំ សមិតារីតិ
សមណោ។ តេនាហា “សមិតចាបត្តា”តិ។ សេដ្ឋជ្ជេន ព្រាហ្មា វុច្ឆតិ
សម្មាសម្ពុទ្ធា, តតោ អាគតោតិ ព្រាហ្មា, អរិយមគ្គោ, តំ
អសម្មោហាបដិវេជវសេន អញ្ញាសីតិ ព្រាហ្មណោ។ តំសមដ្ឋិតាយ ហិស្ស
ចាចានំ ពាហិតភាវោ។ តេនាហា “ពាហិតចាបត្តា ព្រាហ្មណោ”តិ។ អដ្ឋង្គិកេន
អរិយមគ្គជលេន ម្នាតវា និទ្វេតកិលេសោតិ ម្នាតកោ។ គតត្តាតិ
បហាណភិសមយវសេន បដិវិទ្ធត្តា។ តេនាហា “វិទិតត្តា”តិ។ និស្សតត្តាតិ

សមុទ្រធម្មបរិវារសេន សន្តានតោ សត្តសោ និហតត្តា។ តេនាហ
“អបហតត្តា”តិ, មរិយាធរសេន កិលេសានំ បរិសិទ្ធត្តា អរិយមគ្គបរិ ធិសោ
សត្តសោ កិលេសានំ សមុទ្ធិន្ទត្តាតិ អត្តោ។ តេនាហ “ហតត្តា”តិ។ អារកត្តាតិ
សុប្បហ័នតាយ វិប្បកដ្ឋការតោ។ តេនាហ “ទ្វីភូតត្តា”តិ។ ឧភយម្បិ ឧភយត្ថ
យោជេតត្ថំ - កិលេសានំ អារកត្តា ហតត្តា ទ្វីភូតត្តា ច អរិយោ, តថា
អរហន្តិ។ យំ បនេត្ថ អត្ថតោ នវិភត្តំ, តំ ឧត្តានត្តត្តា សុវិញ្ញយ្យមេវ។

មហាអស្សបុរសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

១០. ចូឡអស្សបុរសុត្តវណ្ណនា

៤៣៥. បុរិមសទិសមេវាតិ “អស្សបុរសំនំ ភិក្ខុសង្ឃេ ការវពហុមាណំ
និបច្ចការញា ទិស្វា ភិក្ខុ បិណ្ឌាចាតាបចាយនេ និយោជេន្តោ ឥទំ សុត្តំ
អភាសី”តិ បុរិមសុត្តេ មហាអស្សបុរេ (ម. និ. អដ្ឋ. ២. ៤១៥) វុត្តសទិសមេវ។
សមណានំ អនុច្ឆរិកាតិ សមណានំ សមណាភាវស្ស អនុច្ឆរិកា បតិរូចា។
សមណានំ អនុលោមប្បជីបទាតិ សមណានំ សាមញ្ញសង្ខាតស្ស
អរិយមគ្គស្ស អនុកូលប្បជីបទា។

៤៣៦. ឯតេ ធម្មាតិ ឯតេ ចាឡិយំ អាគតា អភិជ្ឈាព្យាចាទាធយោ
ចាបធម្មា។ ឧប្បជ្ជមាណាតិ ឧប្បជ្ជមាណា ឯវ, បគេវ សន្តានេ ភាវិតា។ មលីនេតិ
មលវន្តេ កិលិដ្ឋេ។ មលគ្គហិតេតិ គហិតមលេ សញ្ញាតមលេ។
សមណាមលាតិ សមណានំ សមណាភាវស្ស មលា។ ឧស្សន្តិ វិបជ្ជន្តិ
វិនស្សន្តិ។ សមណាទោសាតិ សមណានំ សមណាភាវទូសនា។ កសដេតិ
អសារេ។ និរោជេតិ និរត្តេជេ។ អយតោ សុខតោ អបេតាតិ អចាយា,
និរយាទយោ, តំ ជលំ អរហន្តិ, តំ បយោជនំ វា ឯតេសន្តិ អាចាយិកា។ វាជានិ

អភិជ្ឈាទយោ។ តេនាហ “អទាយេ” តិអាទិ។ ការណាការេន
ទុគ្គតិបរិយាបន្ទាយ វេទនាយ ហិតានីតិ ទុគ្គតិវេទនិយានិ។ តេន វុត្តំ
“ទុគ្គតិយំ វិចាកវេទនាយ បច្ចយាន” តិ។ តិទិណំ អយន្តិ វេកន្តកសទិសំ
សារអយំ។ អយេនាតិ អយោយំសកេន។ កោព្វាសកុណានំ កិរ កុច្ឆិយំ និវុត្តំ
យំ កិញ្ចិ ខំ តិទិណព្វា ហោតិ។ តថា ហិ តេសំ វុច្ឆំ អដ្ឋិម្បិ ចាសាណាម្បិ
វិលីយាបេតិ។ តេន វុត្តំ “កោព្វាសកុណោ ខាទាបេន្តិ” តិ។ តំ កិរ អយចុណ្ណំ
អគ្គិនាបិ កិច្ឆេន ធម្មតិ, ភេសជ្ជៈពលេន បន សុខេន ធម្មេយ្យ។ តេន វុត្តំ
“សុសិក្ខុតា ច នំ អយការា ពហុហត្ថកម្មមូលំ លភិក្ខា ករោន្តិ” តិអាទិ។
អតិទិទិណំ ហោតិ, អញ្ញាតំ អយោពន្ធនំ ដេក្កុទណ្ណំ វិយ សុខេនេវ ជិន្ទន្តិ។
សសពិឡារចម្មេហិ សង្ឃជិតជ្ជេន សង្ឃជិតិ វុច្ឆតិ អាវុធបរិច្ឆនោតិ អាហា
“សង្ឃជិយាតិ កោសិយា” តិ។ បរិយោនទ្ធីន្តិ បរិតោ ឱនទ្ធី ធាទិតំ។ សមន្តតោ
វេបិតន្តិ សព្វសោ បិហិតំ។

៤៣៧. រដោតិ អាគន្ធករដោ។ ជល្លន្តិ សរីរេ ឧដ្ឋានកលោណាទិមលំ។
រដោជល្លព្វា វតសមាទានវសេន អនបជិតំ ឯតស្ស អត្ថិតិ រដោជល្លិកោ,
តស្ស។ តេនាហ “រដោជល្លធារិនោ” តិ។ ឧទកំ ឱរោហន្តស្សាតិអាទិនមត្តោ
មហាសីហនាទសុត្តវណ្ណានាយំ វុត្តោយេវ។ សព្វមេតន្តិអាទីសុ សព្វសោបិ
វតសមាទានវសេនាតិ អធិប្បាយោ។ យស្មា សព្វមេតំ ពាហិរសមយវសេនេវ
កថិតំ, តស្មា សង្ឃជិតស្សាតិ បិលោតិកខណ្ឌោហិ សង្ឃជិតត្តា “សង្ឃជិ” តិ
លទ្ធនាមវត្ថុធារិនោតិ អត្តោ។ តថា ហិ ចាឡិយំ “សង្ឃជិតស្ស” តេច្ឆេវ វុត្តំ, ន
“ភិក្ខុនោ” តិ។ តេនាហ “ឥមស្មី ហិ” តិអាទិ។ កស្មា បនេត្ថ ភកវតា
សង្ឃជិតត្តាទិនិយេវ វតសមាទានានិ បជិត្តត្តានីតិ? នយទស្សនមេតំ
អញ្ញោសម្បិ បញ្ចាតបម្ភកវតាទិនំ តប្បជិត្តេបេនេវ បសិទ្ធិតោ។ អបរេ បន
ភណ្ឌន្តិ - “នាហំ, ភិក្ខុវេ, សង្ឃជិតស្ស សង្ឃជិតាវណាមត្តេន សាមញ្ញំ

វេទាមី"តិ វុត្ត តត្ថ និសិដ្ឋោ កោចិ តិវុត្តន្តរលទ្ធិកោ អបេលកត្តំ នុ ខោ កថន្តិ
ចិន្តេសិ, អបេរេ រោជាជល្លកត្តំ នុ ខោ កថន្តិ, វេ តំ តំ ចិន្តេន្តានំ អជ្ឈាសយវសេន
ភគវា ឥមា នេវ វតសមាទានានិ ឥធ បជិត្តិបីតិ។ សង្ឃាជិកន្តិ
និវាសនចារុបនវសេន សង្ឃាជិវន្តំ។ តេនាហា "សង្ឃាជិកំ វត្ថ"ន្តិអាទិ។ អត្ថនោ
រុចិយា មិត្តាធម្មោ សង្ឃាជិកំ ករេយ្យំ, បច្ឆា វិញ្ញាតំ បត្តកាលេ សង្ឃាជិកត្ថេ
សមាធមេយ្យំ។

៤៣៨. អត្តានំ វិសុជ្ឈន្តំ បស្សតិ អភិជ្ឈានំ សមុទាចារាភារតោ។ មគ្គេន
អសមុច្ឆន្តត្តា វិសុទ្ធាតិ បន ន វត្ថុញ្ចោ។ ចាមោជ្ឈន្តិ តរុណបីតិមាហា។ តស្ស ហិ
អត្ថនោ សម្មាបដិបត្តិយា កិលេសានំ វិក្ខម្ពតត្តា ចិត្តស្ស វិសុទ្ធិតំ បស្សន្តស្ស
ចាមោជ្ឈំ ជាយតិ, តំ តុដ្ឋាការំ។ តេនាហា "តុដ្ឋាការោ"តិ។ បីតីតិ
បស្សន្តិអាវហា ពលវបីតិ។ នាមកាយោ បស្សម្ពតីតិ ឥមិនា ឧភយម្បិ បស្សន្តិ
វេទតិ។ វេទិយតីតិ អនុភវតិ វិទូតិ។ ឥទានិ តេន ជីវរណេហិ ចិត្តស្ស
វិសោធនត្តំ លទ្ធិន្តិ អាហា "អប្បនាប្បត្តំ វិយ ហោតី"តិ។ អញ្ញត្ថ ឧដ្ឋិតា អញ្ញំ
ហំនំ ឧបគតាតិ ឯត្ថកេន ឧបមាភាវេន ឧច្ឆន្ទិចតាសាមញ្ញេន ហេដ្ឋា
អសទ្ធម្មានំ បដិបក្ខវសេន ទេសនាយ បរិយោសាបិតត្តា វុត្តំ
"យថានុសន្និទា"តិ។ មហាសីហនាទសុត្ថេ មគ្គោ ចោក្ខរណីយា ឧបមិតោ
"សេយ្យថាបិ, សារិបុត្ត, ចោក្ខរណី"តិអាទី (ម. និ. ១.១៥២) អារភិត្វា
ឧបមាសំសន្តនេ "តថាយំ បុគ្គលោ បដិបន្នោ, តថា ច ឥវិយតិ, តញ្ច មគ្គំ
សមារុទ្ធា, យថា អាសវានំ ខយា"តិ (ម. និ. ១.១៥២) វុត្តត្តា។ យថា ហិ
បុរត្តិមាទិទិសាហិ អាគតា បុរិសា តំ ចោក្ខរណី អាគម្ព វិសុទ្ធិរូបកាយា
វិគតបរិឡាហា ច ហោន្តិ, វេ ខត្តិយាទិកុលតោ អាគតា តថាគតប្បវេទិតំ
ធម្មវិនយំ សាសនំ អាគម្ព វិសុទ្ធិនាមកាយា វិគតកិលេសបរិឡាហា ច

ហោង្គី។ តស៊ូ សត្វកិលេសានំ សមិតត្តា បរមត្ថសមណោ ហោតីតិ។ សេសំ
សុវិញ្ញយ្យមេវ។

ចូឡអស្សបុរសុត្តវណ្ណោនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

និដ្ឋិតា ច មហាយមកវគ្គវណ្ណោនា។

៥. ចូឡយមកវគ្គោ

១. សាលេយ្យកសុត្តវណ្ណោនា

៤៣៨. មហាជនកាយេ សន្និបតិភេតិ កេចិ “បហំសនិជី ទស្សេត្វា
រាជកុមារំ ហាសេស្សមា”តិ, កេចិ “តំ កីឡនំ បស្សិស្សមា”តិ ឯវំ
មហាជនសមូហោ សន្និបតិភេ។ ទេវនជន្និ ទិព្វកន្ធា។ កុសលំ កុសលន្និ វចនំ
ឧបាទាយាតិ “កច្ចិ កុសលំ? អាម កុសល”ន្និ វចនបដិវចនវសេន
បវត្តកុសលវាទិតាយ តេ មនុស្សា អាទិតោ កុសលាតិ សមញ្ញំ លភីសុ។ តេសំ
កុសលានំ ឥស្សរាតិ រាជកុមារា កោសលា។ កោសលេ ជាតា។ តេសំ
និវាសោតិ សត្តំ បុព្វេ វុត្តនយមេវ។ តេនាហ “សោ បទេសោ កោសលាតិ
វុច្ឆតី”តិ។

ចារិកំ ចរមាធាតិ សាមញ្ញវចនម្បិ “មហាតា...បេ.... តទវសី”តិ វចនតោ
វិសេសំ និវិដ្ឋមេវាតិ អាហ “អតុរិតចារិកំ ចរមាធា”តិ។ មហាតាតិ
គុណមហាត្តេនបិ សង្ឃមហាត្តេនបិ មហាតា។ តស្មិញ្ញំ ភិក្ខុសមូហោ កេចិ
អធិសីលសិក្ខាវសេន សីលសម្បជ្ជា, តថា កេចិ សីលសមាធិសម្បជ្ជា, កេចិ
សីលសមាធិបញ្ញាសម្បជ្ជាតិ គុណមហាត្តេនបិ សោ ភិក្ខុសមូហោ មហាតិ។
តំ អនាមសិក្ខា សង្ឃមហាត្តមេវ ទស្សេន្តោ “សតំ វា”តិអាទិមាហ។

អញ្ញតាមបដិពន្ធដីការសេន សមោសវន្តិ ឯត្ថាតិ សមោសវណំ, តាមោ
និវាសតាមោ។ ត្ថិ សាលំ ព្រាហ្មណាតាមំ។ វិហារោតិ ភគវតោ វិហារណាដ្ឋានំ។
ឯត្ថាតិ ឯតស្មី សាលេយ្យកសុត្ថោ។ អនិយមិតោតិ អសុកស្មី អាហមេ បព្ពតេ
រុក្ខមូលេ វាតិ ន និយមិតោ, សរូបគ្គហណាវសេន ន និយមិត្វា រុត្ថោ។ តស្មាតិ
អនិយមិតត្ថា។ អត្ថាបត្តិសិទ្ធមត្ថំ បរិកប្បនវសេន ទស្សេន្តោ “វនសណ្ឋោ
ភវិស្សតិ”តិ អាហា, អន្ធា ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។

ឧបលភីស្សតិ (សារត្ថ. ដ. ១.១.វេរញ្ញកណ្ណាវណ្ណាណ; ធិ. និ. ដ. ១.២៥៥; អ. និ.
ដ. ២.៣.៦៤) សវនវសេន ឧបលភីស្សតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ “សោតទ្វារ...ខេ....
ជានីស្ស”តិ អាហា។ អវជារណាជលត្ថា សព្ពម្បី វាក្យំ អន្តោគដាវជារណាត្ថិ អាហា
“បទប្បរណាមត្ថោ វា និចាតោ”តិ។ អវជារណាត្ថោតិ បទ ឥមិនា
ឥដ្ឋត្តាវជារណាត្ថំ ខោ-សទ្ធក្គហណាត្ថិ ទស្សេតិ។ “អស្សោសុ”ត្ថិ បទំ ខោ-សទ្ធក
គហិតេ តេន ដុល្លិតមណ្ឌិតវិភូសិតំ វិយ ហោន្តំ បូរិតំ នាម ហោតិ, តេន ច
បូរិមបច្ឆិមបទានិ សំសិលិដ្ឋានិ ហោន្តិ, ន តស្មី អគ្គហិតេតិ អាហា
“បទប្បរណេន ព្យញ្ញនសិលិដ្ឋតាមត្ថមេវា”តិ។ មត្ត-សន្តោ វិសេសនិវត្តិអត្ថោ។
តេនស្ស អនត្តន្តរធិបនតំ ទស្សេតិ, ឯវ-សន្តេន បទ ព្យញ្ញនសិលិដ្ឋតាយ
ឯកត្ថិកតំ។ សាលាយំ ជាតា សំវឿកា សាលេយ្យកា យថា “កត្តេយ្យកា
ឧព្ពេយ្យកា”តិ។

សមិតចាបត្ថាតិ អច្ឆន្តំ អនវសេសតោ សវាសនំ សមិតចាបត្ថា។ ឯវញ្ញា
ពាហិរកវីតរាគសេក្ខាសេក្ខចាបសមនតោ ភគវតោ ចាបសមនំ វិសេសិតំ
ហោតិ។ អនេកត្ថត្ថា និចាតានំ ឥធ អនុស្សវត្ថោ អធិប្បតោតិ អាហា “ខលូតិ
អនុស្សវនត្ថោ និចាតោ”តិ។ អាលបនមត្តន្តិ បិយាលាបវចនំ។
បិយសមុទាហារា ហោតេ “តោ”តិ វា “អាវុសោ”តិ វា “ទេវានំបិយា”តិ វា។

គោត្តវសេនាតិ ឯត្ថ តំ តាយតីតិ គោត្តំ។ គោតមោតិ ហិ បវត្តមាណំ អភិធានំ
ពុទ្ធិញ្ញ ឯកំសិករិសយតាយ តាយតិ វត្តតីតិ គោតមគោត្តំ។ យថា ហិ ពុទ្ធិ
អារម្មណភូតេន អត្តេនវិនា នវត្តតិ, ឯវំ អភិធានំ អភិធម្មេយ្យភូតេន, តស្មា
សោ តានិ តាយតិ វត្តតីតិ វុច្ចតិ។ សោ បន អត្ថតោ
អញ្ញកុលបរម្មរាសាធារណំ តស្ស កុលស្ស អាទិបុរិសសមុទាគតំ
តំកុលបរិយាបន្នសាធារណំ សាមញ្ញបន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឧទ្ធាកុលបរិធិបនំ
ឧទិតោទិតវិបុលខត្តិយកុលវិការីនតោ។ សព្ពខត្តិយានញ្ញ
អាទិត្យតមហាសម្មតមហារាជតោ បដ្ឋាយ អសម្ពិទ្ធិ ឧឡារតមំ
សក្យរាជកុលំ។ កេនចិ ចារិដុញ្ញោនាតិ ញាតិចារិដុញ្ញោភោគចារិដុញ្ញោទិនា
កេនចិបិ ចារិដុញ្ញេន បរិហានិយា អនភិក្ខុតោ អនជ្ឈោត្តដោ។ តថា ហិ
កេនចិបិ តស្ស កុលស្ស តាទិសចារិដុញ្ញោភាវោ, អភិនិក្ខមនកាលេ ច តតោ
សមិទ្ធិតមភាវោ លោកេ ចាកដោ បញ្ញាតោតិ។ សក្យកុលា បព្ពជិតោតិ ឥទំ
វចនំ ភគវតោ សទ្ធាបព្ពជិតភាវធិបនំ វុត្ថំ មហន្តំ ញាតិបរិវដ្តំ មហន្តញ្ញ
ភោគក្ខន្ធី បហាយ បព្ពជិតភាវធិបនតោ។ ឯត្ថ ច សមណោតិ ឥមិនា
បរិក្ខកជនេហិ ភគវតោ ពហុមតភាវោ ទស្សិតោ សមិតចាបតាធិបនតោ,
គោតមោតិ ឥមិនា លោកិយជនេហិ ឧឡារតមកុលីនតាធិបនតោ។

អព្ពគ្គតោតិ ឯត្ថ អភិ-សន្នោ ឥត្ថម្ពតាឡានេ, តំយោគតោ បន “ភវន្តំ
គោតម”ន្តិ ឧបយោគវចនំ សាមិអត្ថេបិ សមាណំ ឥត្ថម្ពតយោគធិបនតោ
“ឥត្ថម្ពតាឡានត្ថ”តិ វុត្ថំ។ តេនាហ “តស្ស ខោ បន ភោតោ គោតមស្សាតិ
អត្ថោ”តិ។ កល្យាណោតិ ភទ្ទកោ។ សា ចស្ស កល្យាណតា
ឧឡារិសយតាយាតិ អាហ “កល្យាណគុណសមន្នាគតោ”តិ។ តំវិសយតា
ហេតុ សមន្នាគមោ។ សេដ្ឋោតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ យថា “ភគវាតិ វចនំ
សេដ្ឋ”ន្តិ (ចារា. អដ្ឋ. ១. វេរញ្ញកណ្ណាវណ្ណនា; វិសុទ្ធិ. ១. ១២២; ឧទា. អដ្ឋ. ១; ឥតិវុ.

អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា; មហានិ. អដ្ឋ. ៥០)។ “ភគវា អរហ”ន្តិអាទិនា គុណានំ
សំកិត្តនតោ សំសទ្ធិនតោ ច កិត្តិសន្នោ វណ្ណាតិ អាហ “កិត្តិយេវា”តិ។
កិត្តិបរិយាយោបិ ហិ សទ្ធិ-សន្នោ យថា តំ “ឧទ្យាសន្នា ឥសយោ គុណាវន្តោ
តបស្សិនោ”តិ។ ដុតិយោសោតិ អភិត្តវុទ្ធាហារោ។ អន្លោត្តរិក្ខាតិ
បដិបក្ខាភាវេន អនញ្ញាសាធារណតាយ ច អភិកវិក្ខា។

សោ ភគវាតិ យោ សោ សមតីស ចារមិយោ បូរេត្វា សព្ពកិលេសេ ភក្ខិក្ខា
អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិ អភិសម្ពុទ្ធោ ទេវានំ អតិទេវោ សក្កានំ អតិសក្កោ
ព្រហ្មានំ អតិព្រហ្មា លោកនាថោ ភាគ្យវន្តតាធិហិ ការណេហិ ភគវាតិ
លទ្ធិនាមោ, សោ ភគវា។ “ភគវា”តិ ហិ ឥទំ សត្តំ នាមកិត្តនំ។ តថា ហិ វុត្ថំ
“ភគវាតិ នេតំ នាមំ មាតរា កត”ន្តិអាទិ (មហានិ. ១៤៩, ១៥៨, ២១០; ចូឡនិ.
អជិតមាលាវបុច្ឆានិទ្ទេស ២)។ បរតោ បន “ភគវា”តិ គុណកិត្តនមេវ។ ឯវំ
“អរហ”ន្តិអាទិហិ បទេហិ យេ សនេវកេ លោកេ អតិវិយ បញ្ញាតា ពុទ្ធកុណា,
តេ នានប្បការតោវិការីតាតិ ទស្សេតុំ បច្ចេកំ ឥតិបិ-សន្នោ យោជេតញ្ញាតិ
អាហ “ឥតិបិ អរហំ, ឥតិបិ សមាសម្ពុទ្ធោ... បេ... ឥតិបិ ភគវា”តិ។ “ឥតិបេតំ
ភូតំ, ឥតិបេតំ តច្ច”ន្តិអាទិសុ (ធិ. និ. ១.៦) វិយ ហិ ឥធ ឥតិ-សន្នោ
អាសន្នបច្ចក្ខការណត្ថោ, បិ-សន្នោ សម្មវណ្ណនត្ថោ តេន តេសំ គុណានំ
ពហុភាវធិបនតោ។ តានិ គុណាសល្លក្ខណាការណានិ សទ្ធាសម្បជ្ជានំ
វិញ្ញាជាតិកានំ បច្ចក្ខានិ ឯវាតិ ទស្សេន្តោ “ឥមិនា ច ឥមិនា ច ការណេនាតិ
វុត្ថំ ហោតិ”តិអាទិ។ តតោវិសុទ្ធិមគ្គតោ។ តេសន្តិ “អរហ”ន្តិអាទិនំ។ វិត្តារោ
អត្ថនិទ្ទេសោ គហេតញ្ញោ។ តតោ ឯវំ តំសំវណ្ណនាយំ (វិសុទ្ធិ. មហាជី. ១.១៣០)
វុត្តោ “អារកាតិ អរហំ សុវិទូរភាវតោ, អារកាតិ អរហំ អាសន្នភាវតោ,
រហិតព្ពស្ស អភាវតោ, សយញ្ញ អរហិតព្ពតោ, នត្ថិ ឯតស្ស រហោគមនំ

គតីសុ បច្ឆាជាតិ, ចាសំសភាវតោ វា អរហ"ន្តិអាទិនា "អរហ"ន្តិអាទិនំ បទានំ
អត្ថោវិត្តារតោ វេទិតញោ។

កវន្តិ ចេត្ត (វិសុទ្ធិ. មហាដ. ១.១៣០; សារត្ថ. ដ. ១.វេរញ្ញកណ្ណាវណ្ណាណ) -

“សម្មា នប្បដិបជ្ឈន្តិ, យេ និហីនាសយា នរា;
អារកា តេហិ ភគវា, ទូរេ តេនារហំ មតោ។

យេ សម្មា បដិបជ្ឈន្តិ, សុប្បណីតាធិមុត្តិកា;
ភគវា តេហិ អាសន្នោ, តេនាបិ អរហំ ជិនោ។

ចាបធម្មា រហា នាម, សាធូហិ រហិតពុតោ;
តេសំ សុដ្ឋបហីនត្តា, ភគវា អរហំ មតោ។

យេ សច្ចិកតសទ្ធម្មា, អរិយា សុទ្ធកោចរា;
ន តេហិ រហិតោ ហោតិ, នាថោ តេនារហំ មតោ។

រហោ វា គមនំ យស្ស, សំសារេ នត្តិ សព្វសោ;
បហីនជាតិមរណោ, អរហំ សុគតោ មតោ។

គុណោហិ សទិសោ នត្តិ, យស្មា លោកេ សនេវកេ;
តស្មា ចាសំសិយត្តាបិ, អរហំ ទ្វិបទុត្តមោ។

អារកា មន្តេតុទ្ធីនំ, អាសន្នោ ច វិជានតំ;
រហានំ សុប្បហីនត្តា, វិទូនមរហេយ្យតោ;
ភវេសុ ច រហាកាវា, ចាសំសា អរហំ ជិនោ”តិ។

សុន្ទរន្តិកទុក្ខកំ។ តញ្ចា បស្សន្តស្ស ហិតសុខាវហាការេន វេទិតព្ពន្តិ អាហា
“អត្តាវហំ សុខាវហា”ន្តិ។ តត្ថ អត្តាវហន្តិ
ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថសញ្ញាតហិតាវហំ។ សុខាវហន្តិ
តប្បវិយាបន្នតិវិធសុខាវហំ។ តថាវចានន្តិ តាទិសានំ។ យាទិសេហិ បន
គុណេហិ ភគវា សមន្នាគតោ, តេហិ ចតុប្បមាណិកស្ស លោកស្ស សព្ពថាបិ
អច្ចន្តាយ បសាទនិយោតិ ទស្សេតុំ “អនេកេហិបី”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
យថាភូត...បេ... អវហតន្តិ ឥមិនា ធម្មប្បមាណានំ លូឡប្បមាណានំ សត្តានំ
ភគវតោ បសាទាវហតមាហា, ឥតវេន ឥតវេសំ។ ទស្សនមត្តម្បិ សាធុ
ហោតីតិ ឯត្ថ កោសិយសកុណាស្ស វុត្ត កថេតព្ពំ។ ឯកំ បទម្បិ សោតុំ
លភិស្សម, សាធុតវយេវ ភវិស្សតីតិ ឯត្ថ មណ្ឌកទេវបុត្តវុត្ត កថេតព្ពំ។

ឥមិនា នយេន អគារិកបុច្ឆា អាគតាតិ ឥទំ យេកុយ្យវសេន វុត្តំ។
យេកុយ្យេន ហិ អគារិកា ឯវំ បុច្ឆន្តិ។ អនគារិកបុច្ឆាយបិ ឯសេវ នយោ។ យថា
នសក្កោន្តិ...បេ... វិស្សន្តេន្តាតិ ឥមិនា សត្ត តេសំ ព្រាហ្មណាគហបតិកានំ
និគ្គណ្ហានិធិ ទស្សេតិ។ តេសញ្ញា សំខិត្តរុចិតាយ សង្ខេបទេសនា, តាយ អត្ថំ
អជានន្តាវិត្តារទេសនំ អាយាចន្តិ, សា ច នេសំ សំខិត្តរុចិតា បណ្ឌិតមាទិតាយ,
សោ ច មាណោ យថាទេសិតស្ស អត្ថស្ស អជានន្តេ អប្បតិដ្ឋោ ហោតិ, ឥតិ
ភគវា តេសំ មាទនិគ្គហិវិធិ ចិន្តេត្វា សង្ខេបេនេវ បញ្ចំវិស្សន្តេសិ, ន សព្ពសោ
ទេសនាយ អសល្លក្ខណាត្ថំ។ តេនាហា “បណ្ឌិតមាទិកា ហិ”តិអាទិ។ យស្មា មំ
តុម្ពេ យាចថ, សំខិត្តេន វុត្តមត្តំ ន ជានិត្តាតិ អធិប្បាយោ។

៤៤០. “ឯកវិធន ព្រាហ្មាវុត្ត”ន្តិអាទីសុ (វិភ. ៧៥០) វិយ កោដ្ឋាសត្តោវិធន-
សន្តោ, សោ ច វិភត្តិវចនវិបល្លាសំ កត្វា បច្ចត្តេ ករណាវចនវសេន “តិវិធន”ន្តិ
វុត្តោ។ អត្តោ បន ករណាបុប្ផវចនវសេន ទដ្ឋព្រោតិ អាហា “តិវិធនន្តិ តិហិ

កោដ្ឋាសេហ៍"តិ។ បការត្ថោ វា វិធជ-សន្ថោ, បការត្ថត្ថាយេវ លត្ថមាណំ
អធម្មចរិយាវិសមចរិយាកាវសាមញ្ញំ, កាយទ្វារិកកាវសាមញ្ញំ វា ឧបាទាយ
ឯកត្ថំ នេត្វា "តិវិធជ"ន្តិ វុត្ថំ។ បការតេនេ បន អបេក្ខិតេ "តិវិធជា"ឥច្ឆេវ វុត្ថំ
ហោតិ។ កាយេនាតិ ឯត្ថ កាយោតិ ចោបនកាយោ អធិប្បតោ, សោ ច
អធម្មចរិយាយ ទ្វារភូតោ តេនវិធជា តស្ស អប្បវត្តនតោ។ កាយេនាតិ ច
ហេតុម្ហិ ករណាវចនំ។ កិញ្ញាបិ ហិ អធម្មចរិយាសម្ពាទេតនាសមុដ្ឋាណា សា
វិញ្ញត្តិ, ន ច សា បដ្ឋានេ អាគតេសុ ចតុវិសតិយា បច្ចយេសុ ឯកេនបិ បច្ចយេន
ចេតនាយ បច្ចយោ ហោតិ, តស្ស បន តថាបវត្តមានាយ
កាយកម្មសញ្ញតាយ ចេតនាយ បវត្តិ ហោតីតិ តេន ទ្វារេន
លក្ខិតតត្ថការតោ តស្ស ការណំ វិយ ច សញ្ញាហារមត្តំ ហោតិ។
កាយទ្វារេនាតិ វា កាយេន ទ្វារភូតេន កាយទ្វារភូតេនាតិ តំ
ឥត្ថម្ហូតលក្ខណោ ករណាវចនំ។ អធម្មំ ចរតិ ឯតាយាតិ អធម្មចរិយា,
តថាបវត្តា ចេតនា។ អធិម្មាតិ បន តំសមុដ្ឋានោ បយោគោ ឧដ្ឋញ្ញោ។ ធម្មតោ
អនបេតាតិ ធម្មា, ន ធម្មាតិ អធម្មា, អធម្មា ច សា ចរិយា ចាតិ អធម្មចរិយា។
បច្ចនីកសមនជ្ជេន សមំ, សមាណំ សទិសំ យុត្តន្តំ វា សមំ, សុចរិតំ។ សមតោ
វិគតំ, វិវុទ្ធី វា តស្សតិ វិសមំ, ធុច្ឆរិតំ។ សា ឯវវិសមា ចរិយាតិ វិសមចរិយា។
សព្វេសុ កណ្ណាសុក្កបទេសូតិ "ចតុត្ថិធំ វាចាយ អធម្មចរិយាវិសមចរិយា
ហោតិ"តិអាទិនា ឧទ្ទេសនិទ្ទេសវសេន អាគតេសុ សព្វេសុ កណ្ណាបទេសុ -
"តិវិធំ ខោ គហបតយោ កាយេន ធម្មចរិយាសមចរិយា ហោតិ"តិអាទិនា
ឧទ្ទេសនិទ្ទេសវសេន អាគតេសុ សព្វេសុ សុក្កបទេសុ ច។

ពោទេតិ កុរុរកម្មន្តតាយ បរបដិពទ្ធេ សត្តេ អស្សនិមោចេតីតិ វុទ្ធា, សោ
ឯវលុទ្ធា រ-ការស្ស ល-ការំ កត្វា។ កត្វឡោតិ លុទ្ធា។ ធារុណោតិ ជរុសោ។
សាហាសិកោតិ សាហាស្សការី។ សចេបិ ន លិប្បន្តិ។ តថាវិជោ បរេសំ

យាតនសីលោ លោហិតចាណីត្រូវ វុច្ចតិ យថា ធានសីលោ បរេសំ ធានត្ថំ
អធាតហត្ថោបិ “បយតចាណី”ត្រូវ វុច្ចតិ។ បហរណំ បហារធានមត្ថំ ហតំ,
បវុទ្ធិំ បហរណំ បរស្ស មារណំ បហតន្តិ ធស្សន្តោ “ហតេ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ
និវិជ្ជាតិ អភិនិវិជ្ជា បសុតោ។

យស្ស វសេន “បរស្ស”តិ សាមិនិទ្ទេសោ, តំ សាបតេយ្យំ។ យញ្ញិ
សាមញ្ញតោ គហិតំ, តំ តេនេវ សាមិនិទ្ទេសេន បកាសិតន្តិ អាហ “បរស្ស
សន្តក”ន្តិ។ បរស្សបរិវត្តបករណាន្តិ វា ឯកមេវេតំ សមាសបទំ, យំ កិញ្ចិ
បរសន្តកំ វិសេសតោ បរស្ស វិវត្តបករណំ វាតិ អត្ថោ។ តេហិ បរេហិតិ យេសំ
សន្តកំ, តេហិ។ យស្ស វសេន បុរិសោ “ថេនោ”តិ វុច្ចតិ, តំ ថេយ្យន្តិ អាហ
“អវហរណាចិត្តស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ។ ថេយ្យសម្ព័ន្ធតេន, ន
វិស្សសតាវកាលិកាធិវសេនាតិ អត្ថោ។

មតេ វាតិ វា-សន្តោ អវុត្តវិកប្បត្ថោ។ តេន បព្ពជិតាធិការំ សង្គណ្ណាតិ។
ឯតេនុចាយេនាតិ យំ មាតវិ មតាយ, នដ្ឋាយ វា បិតា រក្ខតិ, សា បិតុរក្ខិតា។
យំ ឧកោសុ អសន្តេសុ ភាតា រក្ខតិ, សា ភាតុរក្ខិតាតិ វា មាធិ សន្ធាយាហ។
សភាគកុលានីតិ អាវាហាកិរិយាយ សភាគានិ កុលានិ។ ធស្សកវិជី វា ឧទ្ទិស្ស
វបិតនណ្ណារាជាធិហិ។ សម្មាធិដ្ឋិសុត្ថ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.៨៩) “អសទ្ធម្មាធិប្បាយេន
កាយទ្វារប្បវត្តា អគមនីយដ្ឋានីតិក្កមចេតនា”តិ វា
វុត្តមិច្ឆាចារលក្ខណាវសេន។

ហត្ថចាទាធិហេតុតិ ហត្ថចាទាធិភេទនហេតុ។ ធនហេតុតិ ធនស្ស
លាភហេតុ ជាធិហេតុ ច។ លាភោតិ យាសច្ឆាធនានិ លព្ពតីតិ លាភោ។
កិញ្ចិក្ខន្តិ កិញ្ចិមត្ថកំ អាមិសជាតំ។ តេនាហ “យំ វា”តិអាទិ។ ជានន្តោយេវាតិ
មុសាការំ តស្ស វត្ថុនោ អត្ថិ, តំ ជានន្តោ វា។

អណ្ណាកាតិ វុច្ឆតិ វុត្តេ អណ្ណាសទិសា គណ្ឌិយោ។ យថា ថន្ទាវិសមា
ទុត្តិនីតា ច ហោត្តិ, ឯវមេវំ ខុំសនវម្ពនវសេន បវត្តវាចាបិ ហិ “អណ្ណាកា”តិ
វុត្តា។ តេនាហ “យថា សនោសេ វុត្តេ”តិអាទិ។ កក្កសាតិ ជរុសា ឯវ, សោ
បនស្ស កក្កសភាវោ ព្យាចាទនិមិត្តតាយ តតោ បូតិកាតិ។ តេនាហ “យថា
នាមា”តិអាទិ។ កដុកាតិ អនិជ្ជា។ អមនាហាតិ ន មនវឌ្ឍនី, តតោ ឯវ
នោសជននី, ចិត្តសន្នោសុប្បត្តិការិកា។ មម្មេស្វតិ យដ្ឋនេន ទុក្ខប្បត្តិតោ
មម្មសទិសេសុ ជាតិអាទីសុ។ លក្ខនការីតិ ឯវំ វនន្តស្ស ឯវំ វនាមីតិ
អត្តាធិប្បាយេន លក្ខនការី, ន ព្យញ្ញនវសេន។ កោធស្ស អាសន្នា តស្ស
ការណភាវតោ។ សនោសវាចាយាតិ អត្តនោ សមុដ្ឋាបកនោសស្ស វសេន
សនោសវាចាយ វេវចនានិ។

អកាលេនាតិ អយុត្តកាលេន។ អការណានិស្សិតន្តិ និប្បលំ។ ជលញ្ញា
ការណានិស្សិតំ នាម តទវិនាភាវតោ។ អការណានិស្សិតំ និប្បលំ, សម្មន្តិ
អត្តោ។ អសភាវវត្តាតិ អយាថាវវាទី។ អសំវរវិនយបដិសំយុត្តស្សាតិ
សំវរវិនយរហិតស្ស, អត្តនោ សុណាន្តស្ស ច ន សំវរវិនយាវហស្ស វត្តា។
បាទយមញ្ញសាយំ និធមត្ថន្តិ អហិតសំហិតត្តា ចិត្តំ អនុប្បវិសេត្វា និធមត្ថំ។
អយុត្តកាលេតិ ធម្មំ កថេន្តេន យោ អត្តោ យស្មី កាលេ វត្តព្រោ, តតោ បុព្វ
បច្ឆា តស្ស អកាលោ, តស្មី អយុត្តកាលេ វត្តា ហោតិ។ អនបទេសន្តិ ភគវតា
អសុកសុត្តេ ឯវំ វុត្តន្តិ សុត្តាបទេសវិហិតំ។ អបរិច្ឆេទន្តិ បរិច្ឆេទរហិតំ។ យថា
បន វាចា បរិច្ឆេទរហិតា ហោតិ, តំ ទស្សេតុំ “សុត្តំ វា”តិអាទិ វុត្តំ។ ឧបលព្ពន្តិ
អនុយោគំ។ ពាហិរកថំយេវាតិ យំ សុត្តំ, ជាតកំ វា និក្ខត្តំ, តស្ស សរីរភូតំ កថំ
អនាមសិក្ខា តតោ ពហិភូតំយេវ កថំ។ សម្មជ្ជិតាតិ វិរុទ្ធាំ អាបជ្ជិតា។
បវេណិជាតកាវាតិ អនុជាតចារោហមូលានិយេវ តិដ្ឋន្តិ។ អាហិរតាតិ
និក្ខត្តសុត្តតោ អញ្ញម្បិ អនុយោគឧបមាវត្ថុវសេន តទនុបយោគិនំ

អាហារិក្ខា។ ជាធាបេតុន្តិ ឯតទត្ថមិទំ វុត្ថន្តិ ជាធាបេតុំ យោ សក្កោតិ។ តស្ស
កថេតុន្តិ តស្ស តថាវុបស្ស ធម្មកថិកស្ស ពហុម្បិ កថេតុំ វុត្ថតិ។ ន
អត្ថនិស្សិតន្តិ អត្ថនោ បរេសញ្ច ន ហិតាវហំ។

អភិជ្ឈាយនំ យេកុយ្យេន បរសន្តកស្ស ទស្សនវសេន ហោតីតិ “អភិជ្ឈាយ
ឱលោកេតា ហោតី”តិ វុត្ថំ។ អភិជ្ឈាយន្តោ វា អភិជ្ឈាយិទំ វុត្ថំ យត្ថ កត្តចិ
បិតម្បិ បច្ចកូតោ បស្សន្តោវិយ អភិជ្ឈាយតីតិ វុត្ថំ “អភិជ្ឈាយ ឱលោកេតា
ហោតី”តិ។ កម្មបថភេទោ ន ហោតិ, កេវលំ លោកមត្តោវ ហោតិ
បរិណាមនវសេន អប្បវត្តត្តា។ យថា បន កម្មបថភេទោ ហោតិ, តំ ទស្សេតុំ
“យទា បនា”តិ អាទិ វុត្ថំ។ បរិណាមេតីតិ អត្ថនោ សន្តកភាវេន បរិក្កយ្ហ
នាមេតិ។

វិបន្នចិត្តោតិ ព្យាចាទេន វិបត្តិ អាចាទិតចិត្តោ។ តេនាហ
“បូតិភូតចិត្តោ”តិ។ ព្យាចាទោ ហិ វិសំវិយ លោហិតស្ស ចិត្តំ បូតិភាវំ ជនេតិ។
ទោសេន ទុដ្ឋចិត្តសង្គ្គេហ្មាតិ វិសេនវិយ សប្បិអាទិកោបេន
ទូសិតចិត្តសង្គ្គេហ្មា។ ឃាតិយន្ត្រិតិ ហនីយន្តុ។ វធំ ចាបុណ្ណន្តិ មរណំ
ចាបុណ្ណន្តុ។ មា វា អហោសុន្តិ សព្វេន សព្វំ ន ហោន្តុ។ តេនាហ “កិញ្ចិបិ មា
អហោសុ”ន្តិ, អនវសេសវិធានំ ចាបុណ្ណន្តិ អត្តោ។ ហញ្ញន្ត្រិតិ
អាទិចិត្តនេនេវាតិ ឯកន្តតោ វិធានចិន្ទាយ ឯវ។

មិច្ឆាទិដ្ឋិកោតិ អយោនិសោ ឧប្បន្នទិដ្ឋិកោ។ សោ ច ឯកន្តតោ
កុសលបដិបក្ខទិដ្ឋិកោតិ អាហ “អកុសលទស្សនោ”តិ។ វិបល្លត្តទស្សនោតិ
ធម្មតាយ វិបរិយាសក្កាហិ។ នត្តិ ទិន្នន្តិ ទេយ្យធម្មសីសេន ទានំ វុត្ថន្តិ អាហ
“ទិន្នស្ស ជលាភាវំ សន្ទាយ វទតី”តិ។ ទិន្នំ បន អន្ធាទិវត្ថុំ កថំ បដិក្ខិបតិ។ ឯស
នយោ “យិដ្ឋំ ហុត”ន្តិ ឯត្តាបិ។ មហាយាកោតិ សព្វសាធារណំ មហាទានំ។

បរិយាយសក្តានុពល ចាហុនកាន់ កត្តព្ភសក្តានុពល។ ដល់ន្តិ អាជីសំសជលញ្ចា
 និស្សន្ទដលញ្ចា។ វិចារកោតិ សធិសំ ដលំ។ បរលោកេ បិតស្ស អយំ លោកោ
 នត្ថិតិ បរលោកេ បិតស្ស កម្មនា លទ្ធព្ពោ អយំ លោកោ ន ហោតិ។
 ឥធលោកេ បិតស្សបិ បរលោកោ នត្ថិតិ ឥធលោកេ បិតស្ស កម្មនា លទ្ធព្ពោ
 បរលោកោ ន ហោតិ។ តត្ថ ការណាមាហ “សព្វេ តត្ថ តត្ថេវ ឧប្បិជ្ជន្តិ” តិ។ ឥមេ
 សត្តា យត្ថ យត្ថ ភវយោនិគតិអាជីសុ បិតា តត្ថ តត្ថេវ ឧប្បិជ្ជន្តិ
 និរុទយវិធាសវសេនវិនស្សន្តិ។ ដលាការវសេនាតិ មាតាបិតុសុ
 សម្មាបដិបត្តិមិច្ឆាបដិបត្តិនំ ដលស្ស អភាវវសេន “នត្ថិ មាតា, នត្ថិ បិតា” តិ
 វនតិ, ន មាតាបិតុនំ, នាបិ តេសុ សម្មាបដិបត្តិមិច្ឆាបដិបត្តិនំ អភាវវសេន
 តេសំ លោកបច្ចកត្តា។ ពុព្ពឡកស្សវិយ ឥមេសំ សត្តានំ ឧប្បាទោ នាម
 កេវលោវ, ន ចរិត្វា អាគមនបុព្ពកោតិ ទស្សនត្ថំ “នត្ថិ សត្តា ឱបចាតិកា” តិ
 វុត្តន្តិ អាហ “ចរិត្វា ឧបបជ្ជនកសត្តា នាម នត្ថិតិ វនតិ” តិ។ សមណោ នាម
 យាថាវតោ ជានន្តេន កស្សចិ កិញ្ចិ អកថេត្វា សញ្ញតេន ភវិតត្ថំ, អញ្ញថា
 អហោបុរិសិកា នាម សិយា, កី បរោ បរស្ស ករិស្សតិ, តថា អត្តនោ
 សម្មាទនស្ស កស្សចិ អវសរោ ឯវ នត្ថិ តត្ថ តត្ថេវ ឧប្បិជ្ជនតោតិ អាហ “យេ
 ឥមញ្ច... បេ... បវេទេន្តិ” តិ។ ឯត្តាវតាតិ “នត្ថិ ទិន្ន” តិអាជីនា ព្យបទេសេន។
 ទសវត្ថុកាតិ បដិក្ខិបិតញ្ចានិ ទស វត្ថុនិ ឯតិស្សាតិ ទសវត្ថុកា។

៤៤០. អនភិជ្ឈាទយោ ហោជ្ជា អត្តតោ បកាសិតត្តា ឧត្តានត្តាយេវ។

៤៤២. សហ ព្យយតិ គច្ឆតីតិ សហព្យោ, សហវត្តនកោ, តស្ស ភារោ
 សហព្យតា, សហបវត្តិតិ អាហ “សហភាវំ ឧបគច្ឆេយ្យ” តិ។ ព្រហ្មានំ កាយោ
 សមូហោតិ ព្រហ្មកាយោ, តប្បវិយាបន្នតាយ តត្ថ គតាតិ ព្រហ្មកាយិកា។
 កាមំ ចេតាយ សព្វស្សបិ ព្រហ្មនិកាយស្ស សមញ្ញាយ ភវិតត្ថំ,

“អាកាន”ន្តិអាទិនា បន ធុតិយ ជ្ឈានភូមិកាជីនំ ឧបរិ គហិតត្ថា
គោតលីពទ្ធក្រាយេន តនវសេសានំ អយំ សមញ្ញាតិ អាហា “ព្រហ្មកាយិកានំ
ទេវានន្តិ បឋមជ្ឈានភូមិទេវាន”ន្តិ។ អាកា នាម វិសុំ ទេវា នត្ថិ, បរិត្តាភាជីនំយេវ
បន អាការវន្តតាសាមញ្ញេន ឯកជ្ឈំ គហេត្វា បវត្ថំ ឯតំ អធិវចនំ, យទិទំ
“អាកា”តិ យថា “ព្រហ្មចារិសជ្ឈព្រហ្មបុរោហិតមហាព្រហ្មានំ
ព្រហ្មកាយិកា”តិ។ បរិត្តាភានន្តិអាទិ បនាតិ អាទិ-សន្តេន អប្បមាណាភានំ
ទេវានំ អាកស្សរានំ ទេវានន្តិ ឥមំ ចាឡិ សន្តណ្ឌាតិ។ ឯកតោ អគ្គហេត្វាតិ
អាកាតិ វា, ឯកត្ថកាយនានត្ថសញ្ញាតិ វា ឯកតោ អគ្គហេត្វា។ តេសំយេវាតិ
អាកាតិ វុត្ថទេវានំយេវ។ ភេទតោ គហណាន្តិ ការណាស្ស
ហីនាទិភេទភិក្ខុតាទស្សនវសេន បរិត្តាភាទិគ្គហណំ។ ឥតិ ភគវា អាសវក្ខយំ
ទស្សេត្វាតិ ឯវំ ភគវា ធម្មចរិយំ, សមចរិយំ, វជ្ជនិស្សិតំ សុគតិគាមិបជិបទំ,
វិវជ្ជនិស្សិតំ អាសវក្ខយគាមិបជិបទំ កត្វា តិភវភញ្ញនតោ អាសវក្ខយំ
ទស្សេត្វា អរហត្តនិក្ខុជេន ទេសនំ និជ្ឈបេសិ។

ឥធ វត្វាតិ ឥមស្មី ធម្មចរិយាសមចរិយាយ និទ្ទេសេ វត្វា។ ទេវលោកា
សមាទេតញ្ញាតិ ធូសិតិបិ ទេវលោកា សមោទាទេតញ្ញា។ វីសតិ
ព្រហ្មលោកាតិ តំតំភវបរិយាបន្ននិកាយវសេន វីសតិ ព្រហ្មលោកា, វីសតិ
ព្រហ្មនិកាយាតិ អត្ថោ។ ទសកុសលកម្មបថេហិតិ យថាវហំ
ទសកុសលកម្មបថេហិ កម្មបនិស្សយបច្ចយក្ខតេហិ កេវលំ
ឧបនិស្សយក្ខតេហិ ច និព្ពត្តិ ទស្សិតា។

តិណ្ណំ សុចរិតានន្តិ តិណ្ណំ កាមាវចរសុចរិតានំ។ កាមាវចរគ្គហណាញោត្ត
មនោសុចរិតាបេក្ខាយ។ វិចាកេនេវាតិ ឥមិនាវិចាកុប្បាទេនេវ និព្ពត្តិ ហោតិ,
ន ឧបនិស្សយតាមត្ថេនាតិ ទស្សេតិ។ “ឧបនិស្សយវសេនា”តិ វុត្ថមត្ថំ វិវិតុំ

“ធន កុសលកម្មបថា ហិ” តិអាទិ វុត្តំ។ ធុតិយាធិនិ ភាវេត្វាតិអាទិសុបិ “សីលេ បតិជ្ជាយា” តិ បទំ អាណេត្វា សម្ពុត្តិភព្ពំ។ កស្មា បនេត្ត “ឧបនិស្សយវសេនា” តិ វុត្តំ, ននុ បដិសម្ពិទាមគ្គេ (បដិ. ម. ១.៤១) - “បឋមេន ឈានេន នីវរណានំ បហានំ សីលំ, វេរមណិ សីលំ, ចេតនា សីលំ, សំវារោ សីលំ, អវីតិក្កមោ សីល” ត្ថិអាទិនា សព្វេសុបិ ឈានេសុ សីលំ ឧទ្ធទដ្ឋន្តិ តស្ស វសេន ឧបរិទេវលោកានម្បិ វិចាកេន និព្ពត្តិ វត្តព្ពាតិ? ន, តស្ស បរិញ្ញាយ ទេសនត្តា, បរិញ្ញាយ ទេសនតា ចស្ស “យត្ថ ច បហាន” ត្ថិអាទិនា វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណនាយព្វា (វិសុទ្ធិ. មហាជ. ២.៨៣៧, ៨៣៩) បកាសិតា ឯវ។ តថា ហិ ឥធាបិ “ធន កុសលកម្មបថា ហិ សីល” ត្ថិអាទិនា សីលស្ស រូចារូបភវានំ ឧបនិស្សយតា វិភាវិតា, ន និព្ពត្ត កតាយ។ កស្មា បនេត្ត ភាវនាលក្ខណាយ ធម្មចរិយាយ ភវីសេសេ វិភជិយមាណេ អសញ្ញភវោ ន គហិតោតិ អាហា “អសញ្ញភវោ បន... បេ.... ន និទ្ធិដ្ឋោ” តិ។ ពាហិរកា ហិ អយថាភូតទស្សិតាយ អសញ្ញភវំ ភវីប្បមោក្ខំ មញ្ញមាណ តទុបគជ្ឈានំ ភាវេត្វា អសញ្ញេសុ និព្ពត្តន្តិ។ អយមេត្ត សង្ខេបោ, យំ បនេត្ត វត្តព្ពំ, តំ ព្រហ្មជាលជ្ជកថាយំ តំសំវណ្ណនាយព្វា (ធិ. និ. អដ្ឋ. ១.៦៨-៧៣; ធិ. និ. ដី. ១.៦៨-៧៣) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

សាលេយ្យកសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

២. វេរញ្ញកសុត្តវណ្ណនា

៤៤៤. វេរញ្ញវាសិនោតិ វេរញ្ញតាមវាសិនោ។ កេចិ បន “វិវិជរជ្ជវាសិនោ វេរញ្ញកា” តិ ឯតមត្តំ វទន្តិ, តេសំ មតេន “វេរជ្ជកា” តិ ចាឡិយា ភវិតព្ពន្តិ។ អនិយមិតកិច្ចនាតិ “ឥមិនា នាមា” តិ ឯវំ ន និយមិតេន កិច្ចេន។ អយំ វិសេសោតិ អយំ បុគ្គលាធិដ្ឋានធម្មាធិដ្ឋានកតោ ឥមេសុ ធូសុ សុត្តេសុ

ទេសនាយ វិសេសោ, អត្ថោ បន ទេសនានយោ ច មជ្ឈេ ភិទ្ទសុវណ្ណំ វិយ
អវិសិដ្ឋោតិ ទស្សេតិ។ កស្មា បន ភគវា កត្តចិ បុគ្គលាធិដ្ឋានទេសនំ ទេសេតិ,
កត្តចិ ធម្មាធិដ្ឋានន្តិ? ទេសនាវិលាសតោ វេនេយ្យជ្ឈាសយតោ ច។
ទេសនាវិលាសប្បត្តា ហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ, តេ យថារុចិ កត្តចិ បុគ្គលាធិដ្ឋានំ
កត្វា, កត្តចិ ធម្មាធិដ្ឋានំ កត្វា ធម្មំ ទេសេន្តិ។ យេ បន វេនេយ្យា សាសនក្កមំ
អនោតិណ្ណា, តេសំ បុគ្គលាធិដ្ឋានទេសនំ ទេសេន្តិ។ យេ ឌីតិណ្ណា, តេសំ
ធម្មាធិដ្ឋានំ។ សម្មតិសច្ចវិសយា បុគ្គលាធិដ្ឋានា, ឥតរា បរមត្ថសច្ចវិសយា។
បុរិមា ករុណានុកូលា, ឥតរា បញ្ញានុកូលា។ សទ្ធានុសារិកោត្តានំ វា បុរិមា។
តេ ហិ បុគ្គលប្បមាណា, បច្ឆិមា ធម្មានុសារីនំ។ សទ្ធាចរិតតាយ វា
លោកាធិបតីនំ វសេន បុគ្គលាធិដ្ឋានា, បញ្ញាចរិតតាយ ធម្មាធិបតីនំ វសេន
ធម្មាធិដ្ឋានា។ បុរិមា ច នេយ្យត្ថា, បច្ឆិមា នីតត្ថា។ ឥតិ ភគវា តំ តំ វិសេសំ
អវេក្ខិត្វា តត្ថ តត្ថ ធុរិធំ ទេសនំ ទេសេតិ វេទិតព្ពំ។

វេរញ្ញកសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

៣. មហាវេទល្អសុត្តវណ្ណនា

៤៤៩. គរុកាលោ ការរំ, ចាសាណាច្ឆត្តំ វិយ គរុករណីយតា។ សហ
ការវេនាតិ សការវោ, គរុនា កិស្មិញ្ចី វុត្តេ ការវវសេន បតិស្សវនំ បតិស្សវោ,
សហ បតិស្សវេន សប្បតិស្សវោ, បតិស្សវភូតំ តំសភាគញ្ច យំ កិញ្ចី
គរុករណំ។ សការវេ សប្បតិស្សវេនំ សការវសប្បតិស្សវេនំ។ គរុករណំ វា
ការវោ, សការវស្ស សប្បតិស្សវេនំ សការវសប្បតិស្សវេនំ។ ឯតេន
សភាវេនេវ សការវស្ស តថាបវត្តំ វេនន្តិ ទស្សេតិ។ អញ្ញត្ថ ធុ-សន្ថោ
គរហត្ថោបិ ហោតិ “ធុក្ខំ ធុប្បត្តោ” តិអាធិសុ វិយ, ឥធ បន សោ ន សម្ពុរតិ
កុដ្ឋិតាយ បញ្ញាយ អភាវតោតិ អាហា “បញ្ញាយ ធុដ្ឋំ នាម នត្ថី” តិ។

“ធុស្សីលោ” តិអាធិសុវិយ អភារត្ថោ ធុសុទ្ធាតិ វុត្ថំ “អប្បញ្ញោ និប្បញ្ញោតិ
អត្ថោ” តិ។ កិត្តកេនាតិ កេន បរិមាណោ។ តំ បន បរិមាណំ យស្មា
បរិមេយ្យស្ស អត្ថស្ស បរិច្ឆិន្ទំ ហោតិ, ធុសុទ្ធា ច បុច្ឆាយ ជាតកោ, តស្មា
“កិត្តាវតា ធុខោតិ ការណាបរិច្ឆេទបុច្ឆា” តិ វត្ថា “កិត្តកេន ធុខោ ឯវំ វុច្ឆតិ តិ
អត្ថោ” តិ អាហ។ “ការណាបរិច្ឆេទបុច្ឆា” តិ ឥមិនា “កិត្តាវតា” តិ សាមញ្ញតោ
បុច្ឆាភារោ ធុស្សីតោ, នវិសេសតោ, តស្ស បុច្ឆាវិសេសភារញ្ញាបនតំ
មហានិទ្ទេសេ អាគតា សញ្ញាវ បុច្ឆា អត្ថទ្វារនយេន ធុស្សេតិ “បុច្ឆា ច
នាមា” តិអាធិនា។ អធិដ្ឋំ ជាតិយតិ ឯតាយាតិ អធិដ្ឋជាតនា, បុច្ឆា។
ធិដ្ឋសំសន្ទនា សាកញ្ញាវសេន វិនិច្ឆយ ករណំ។ វិមតិ ធិដ្ឋតិ ឯតាយាតិ
វិមតិច្ឆេទនា។ អនុមតិយា បុច្ឆា អនុមតិបុច្ឆា។ “តំ កី មញ្ញេ, តិក្ខវេ” តិអាធិបុច្ឆាយ ហិ “កី តុម្កាកំ អនុមតិ” តិ អនុមតិ បុច្ឆិតា ហោតិ។
កថេតុំ កម្មតាយ បុច្ឆា កថេតុកម្មតាបុច្ឆា។

លក្ខណាន្តិញ្ញាតុំ ឥច្ឆិតោ យោ កោចិ សភារោ។ អញ្ញាតន្តិ យេន កេនចិ
ញ្ញាណោ អញ្ញាតភារំ អាហ។ អធិដ្ឋន្តិ ធុស្សនក្ខតេន បច្ឆក្ខំ វិយ អធិដ្ឋតំ។
អតុលិតន្តិ “ឯត្ថកំ ឥទ” ន្តិ តុលនក្ខតេន អតុលិតតំ។ អតិវិតន្តិ តិវណក្ខតេន
អកតញ្ញាណកិរិយាសមាបនតំ។ អវិក្ខតន្តិញ្ញាណាស្ស អចាកជភារំ។
អវិភាវិតន្តិញ្ញាណោ អចាកជិតភារំ។ ឥទ ធិដ្ឋសំសន្ទនាបុច្ឆា អធិប្បតា,
ន អធិដ្ឋជាតនា វិមតិច្ឆេទនា ចាតិ។

កថមយំ អត្ថោ វិញ្ញាយតីតិ អាហ “ថេរោ ហិ” តិអាធិ។ សយំ វិនិច្ឆិនន្តោតិ
សយមេវ តេសំ បញ្ញានំ អត្ថំ វិសេសេន ធិដ្ឋនន្តោ។ ឥទំ សុត្តន្តិ ឥទំ
បញ្ញាវិសតិបញ្ញាបដិមណ្ឌិតសុត្តំ, ន យំ កិញ្ចិ អនវសេសេនេវ មត្តកំ
ចាបេសីតិ។ “សយមេវ បញ្ញំ សមុជ្ឈាបេត្វា សយំ វិនិច្ឆិនន្តោ” តិ ឯត្ថ

ចតុក្កោដិកំ ភវតីតិ ឧស្សេន្តោ “ឯកទ្វាហី”តិអាទិមាហ។ បញ្ចំ
សមុដ្ឋាបេតុយេវ សក្កោតីតិ បុច្ឆនិវិជ្ជិយេវ ជាតាតិ។ ន និច្ឆេតុន្តិ និច្ឆេតុំ ន
សក្កោតិ, វិស្សន្តនិវិជ្ជំ ន ជាតាតីតិ អត្ថោ។ វិសេសដ្ឋានន្តិ អញ្ញោហិ
អសទិសដ្ឋានំ។ ខេវេន សទិសោតិ ខេវេន សទិសោ សាវកោ នត្ថិ។

សំសន្និទ្ធាតិ សំយោដេត្វា សមាទំ កត្វា, យថា តត្ថ សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ
បវត្ថំ, តថា តំ អវិលោមេត្វាតិ អត្ថោ។ លីឡាយន្តោតិ លីឡំ ករោន្តោ។
ធម្មកថិកតាយ អគ្គការវប្បត្តិយា តត្ថ អប្បដិហតញ្ញាណតាយ ពុទ្ធលីឡាយ
វិយ ចតុន្នំ បរិសានំ គមនំ គណ្ណាន្តោ ធម្មកថំ កថេតិ។

តតោ វា ឯត្ថោ វា អនុក្កមិទ្ធាតិ ឧត្តហិតកថាមគ្គតោ យត្ថ កត្ថចិ
ព្យាសកម្មំ អនុក្កមិទ្ធា ឧត្តហិតនិយាមេនេវាតិ អត្ថោ។ តេនាហ
“យដ្ឋិកោដិ”ន្តិអាទិ។ ឯកបទិកន្តិ ឯកបទនិក្ខេបមត្ថំ។ ទណ្ឌកសេតុន្តិ
ឯកទណ្ឌកមយំ សេតុំ។ ហេដ្ឋា ច ឧបរិ ច សុត្តបទានំ អាហារណេន តេបិដកំ
ពុទ្ធវចនំ ហេដ្ឋបរិយំ ករោន្តោ។ ជាតស្សវេសទិសញ្ច កាដំ, សុត្តបទំ វា និក្ខិបិទ្វា
តត្ថ នាតាឧបមាភារណានិ អាហារន្តោ តានិ ច តេហិ សុត្តបទេហិ ពោធន្តោ
សមុដ្ឋាបេន្តោ “ជាតស្សវេ បញ្ចវណ្ណានិ កុសុមានិ ផុល្លាបេន្តោវិយ
សិនេរុមត្ថកេ វដ្ឋិសហស្សំ ជាលេន្តោវិយា”តិ វុត្ថោ។

ឯកបទុទ្ធាវេតិ ឯកស្មី បទុទ្ធាវណក្ខណោ។ បទវសេន សដ្ឋិ
បទសតសហស្សានិ កាថាវសេន បន្ទវស កាថាសហស្សានិ។ អាកឡិទ្ធា
គណ្ណាន្តោវិយាតិ បច្ចេកំ បុច្ឆានិ អនោចិនិទ្វា វល្លិមេវ អាកឡិទ្ធា ឯកជ្ឈំ
បុច្ឆានិ កត្វា គណ្ណាន្តោវិយ។ តេនាហ “ឯកប្បហារេនេវា”តិ។ គតិមន្តានន្តិ
អតិសយាយ ញ្ញាណគតិយា យុត្តានំ។ ធិតិមន្តានន្តិ ធារណាពលេន យុត្តានំ។

អនន្តនយុស្សន្តិ បច្ចុប្បន្នភាសិតត្ថនិព្វានវិចាកកិរិយាទិវសេន
អនន្តបកេនេវិសយេ បវត្តិយា អនន្តនយេហិ ឧស្សន្នំ ឧបចិតំ។
ចតុរោយនិត្តរណាត្តិកានំ តិត្ថេ វេបិតនាវាវិយាតិ យោជនា។
សហស្សយុត្តអាជញ្ញារថោតិ វេជយន្តរជំ សន្ធាយ វេទតិ។

យស្មា បុច្ឆាយំ ព្យាបនិច្ឆានយេន “ឧប្បញ្ញោ ឧប្បញ្ញោ”តិ អាមេឌិតវសេន
វុត្តំ, តស្មា ធម្មសេនាបតិ បុច្ឆិតមត្តំ វិស្សន្នោ បុច្ឆាសភាគេន “នប្បជានាតិ
នប្បជានាតិ”តិ អាមេឌិតវសេនេវាហ។ តត្ថ ឥតិ-សន្នោ ការណាត្ថោតិ
នស្សន្នោ “យស្មា នប្បជានាតិ, តស្មា ឧប្បញ្ញោតិ វុច្ឆតិ”តិ អាហ។ ឥទំ ឧក្ខន្ធិ
ឥទំ ឧបាទានក្ខន្ធបញ្ចកំ ឧក្ខំ អរិយសច្ចំ។ តញ្ច ខោ វុច្ឆនំ វេទិយនំ សញ្ញាននំ
អភិសម្ព័ន្ធរណំ វិជានន្តិ សន្នេបតោ ឯត្ថកំ។ ឥតោ ឧទ្ធុំ កិញ្ចិ ធម្មជាតំ ឧក្ខំ
អរិយសច្ចំ នាម នត្ថិតិ យាថាវសរសលក្ខណតោ បវត្តិក្កមតោ ចេវ
បីឡនសម្ព័ន្ធតសន្តាបវិបរិណាមលក្ខណតោ ច យថាភូតំ អរិយមគ្គបញ្ញាយ
នប្បជានាតិ។ អវសេសបច្ចយសមាគមេ ឧទយតិ ឧប្បជ្ជតិ, ស្វាយំ សមុទយោ
សំសារបវត្តិភាវេនាតិ អាហ “បវត្តិឧក្ខបភាវិកា”តិ, ឧក្ខសច្ចស្ស
ឧប្បាទិកាតិ អត្ថោ។ យាថាវសរសលក្ខណតោតិ យថាភូតំ
អនុបច្ឆេទករណាសតោ ចេវ
សម្មិណ្ឌាននិទានសំយោគបលីពោធិលក្ខណតោ ច។

ឥទំ នាម ហំនំ បត្យាតិ ឥទំ នាម អប្បវត្តិការណំ អាគម្ម។ និរុដ្ឋតិ
អនុប្បាទនិរោធសេន និរុដ្ឋតិ, តេនាហ “ឧភិន្នំ អប្បវត្តិ”តិ។
យាថាវសរសលក្ខណតោតិ យថាភូតំ អច្ចតិវសតោ ចេវ
និស្សរណាវិវេកាសម្ព័ន្ធតាមតលក្ខណតោ ច។ អយំ បដិបទាតិ អយំ
សម្មាទិដ្ឋិអាទិកា សមោធានលក្ខណា បដិបជ្ជតិ ឯតាយាតិ បដិបទា។

ទុក្ខនិរោធំ គឺត្រូវតែ ទុក្ខនិរោធំ ជិត្តានំ សង្ខារិយាភិសមយវសេន គឺត្រូវតែ អារត្ត
បវត្តតិ។ យាថាវសវសលក្ខណតោតិ យថាភូតំ
កិលេសប្បហានករណសវសតោ ចេវ
និយ្យានហេតុទស្សនាធិបតេយ្យលក្ខណតោ ច នប្បជាតិ។ អនន្តរវារេតិ
ទុតិយវារេ។ ឥមិនាវ នយេនាតិ “ឥទំ ទុក្ខំ, ឯត្ថកំ ទុក្ខ” ត្ថិអាទិនា បឋមវារេ
វុត្តនយេន។ តត្ថ ហិ ទុប្បញ្ញនិទ្ទេសត្តា បជាធនបដិក្ខេបវសេន ទេសនា
អាគតា, ឥធម បញ្ញាវន្តនិទ្ទេសត្តា បជាធនវសេនាតិ អយមេវ វិសេសោ។ ឯត្ថាតិ
ទុតិយវារេ។

សវនតោតិ កម្មដ្ឋានស្ស សវនតោ ឧត្តល្អាតិ។ គន្លសវនមុខេន ហិ
តទត្ថស្ស ឧត្តហណំ។ ឋបេត្វា តល្អាត្ថិអាទិ តស្ស ឧត្តហណាការនិទស្សនំ។
អភិនិវេសតិ វិបស្សនាភិនិវេសវសេន អភិនិវេសតិ វិបស្សនាកម្មដ្ឋានំ
បដ្ឋបេតិ។ នោវិវដ្តេតិ វិវដ្តេ អភិនិវេសោ ន ហោតិ អវិសយត្តា។ អយន្តិ
ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានិកោ។

បញ្ចក្ខន្ធាតិ បញ្ចចាទានក្ខន្ធា។ ខន្ធវសេន វិបស្សនាភិនិវេសស្ស
ចក្ខាទិវសេន វេទនាទិវសេន ច សតិបិ អនេកវិធកត្តេ សុករំ សុវិញ្ញេយ្យន្តិ
ចតុធាតុមុខេន តំ ទស្សេតុំ “ធាតុកម្មដ្ឋានវសេន ឱតវិត្វា” តិ អាហា។ រូបន្តិ
វវត្ថុបេតិ រុប្បនដ្ឋេន រូបន្តិ អសង្ករតោ បរិច្ឆិន្ទតិ។ តទាវម្មណាតិ តំ រូបំ
អារម្មណំ កត្វា បវត្តនកា។ នាមន្តិ វេទនាទិចតុក្កំ នមនដ្ឋេន នាមន្តិ
វវត្ថុបេតិ។ យមកតាលក្ខន្ធខន្ធន្តោ វិយ យមកំ ភិន្និត្វា “អរូបំ, រូបញ្ចា” តិ
ទ្វេវ ឥមេ ធម្មា, ន ឯត្ថ កោចិ អត្តា វា អត្តនិយំ វាតិ នាមរូបំ វវត្ថុបេតិ បរិច្ឆិន្ទតិ
បរិគ្គល្អាតិ។ ឯត្តាវតា ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ ទស្សិតា។ តំ បនេតំ នាមរូបំ ន អហេតុកំ។
យស្មា សព្វំ សព្វត្ថ សព្វទា ច នត្ថិ, តស្មា សហេតុកំ។ កីទិសេន ហេតុនា? ន

ឥស្សរាទិវិសមហេតុនា។ យំ បនេត្ត វុត្តត្ថំ, តំ វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណនាយំ (វិសុទ្ធិ. មហាដ. ២.៤៤៧) វុត្តនយេន គហេតត្ថំ។ សហេតុកត្តា ឯវ សបច្ចយំ។ អវិជ្ជាធម្មាតិ អវិជ្ជាតណ្ហាចានានកម្មាហារាធម្មា។ ឯវន្តិ “តំ បនេត”ន្តិអាទិនា វុត្តប្បការេន អវិជ្ជាធិកេ បច្ចយេ ចេវ រូបវេទនាធិកេ បច្ចយុប្បន្នធម្មេ ច វុត្តបេត្វា បរិច្ឆិន្ទិត្វា បរិគ្គហេត្វា។ វុត្តញ្ចេតំ “អវិជ្ជាសមុទយា រូបសមុទយោ, តណ្ហាសមុទយា រូបសមុទយោ”តិ (បដិ. ម. ១.៥០)។ ឯត្រាវតា កត្តាវិវាទរណាវិសុទ្ធិ ទស្សេតិ។

ហុត្វាតិ ហេតុបច្ចយសមវាយេ ឧប្បន្និត្វា។ អភាវជ្ជនាតិ តទនន្តរមេវ វិនស្សនជ្ជេន។ អនិច្ចាតិ អនិច្ចា អនុវា។ អនិច្ចលក្ខណំ អាហេបេតីតិ តេសុ បញ្ចសុ ខន្ធសុ អនិច្ចតាសដ្ឋាតំ សាមញ្ញលក្ខណំ និរោបេតិ។ តតោតិ អនិច្ចលក្ខណារោបនតោ បរំ, តតោ វា អនិច្ចភាវតោ។ ឧទយព្ពយប្បដិប័ធឿនាការេនាតិ ឧប្បាទនិរោធបា បតិ បតិ អភិក្ខណំ បិធឿនាការេន ហេតុនា ទុក្ខា អនិជ្ជា, ទុក្ខមា វា។ អវសវត្តនាការេនាតិ កស្សបិ វសេន អវសវត្តនាការេន។ អនត្តាតិ ន សយំ អត្តា, នាបិ នេសំ កោចិ អត្តា អត្ថីតិ អនត្តាតិ។ តិលក្ខណំ អាហេបេត្វាតិ ឯវ អនិច្ចស្ស ទុក្ខភាវតោ, ទុក្ខស្ស ច អនត្តភាវតោ ខន្ធបញ្ចកេ តិវិធម្មិ សាមញ្ញលក្ខណំ អាហេបេត្វា។ សម្មសន្តោតិ ឧទយព្ពយញ្ញាណុប្បត្តិយា ឧប្បន្នេវិបស្សនុបក្កិលេសេ បហាយ មគ្គាមគ្គំ វុត្តបេត្វា ឧទយព្ពយញ្ញាណាទិវិបស្សនាបដិចាដិយា សដ្ឋារេ សម្មសន្តោ គោត្រភុញ្ញាណានន្តរំ លោកុត្តរមគ្គំ ចាបុណាតិ។

ឯកបដិវេជនាតិ ឯកេនេវ ញ្ញាណេន បដិវិជ្ឈនេន។ បដិវេជោ បដិយាតាការេន វិសយេ និស្សន្តិចារសដ្ឋាតំ និព្វិជ្ឈនំ។ អភិសមយោ អវិវជ្ឈិត្វា អធិកមនសដ្ឋាតោ អវពោធា។ “ឥទំ ទុក្ខំ, ឯត្ថំ ទុក្ខំ, ន ឥតោ

ភិយ្យា"តិ បរិច្ឆ័ទ្ធិត្វា យាថាវតោ ជាននមេវ វុត្តនយេន បដិវេជោតិ
បរិញ្ញាបដិវេជោ, ឥនព្វោ យថា ញាណោ បវត្តេ បច្ឆា ទុក្ខស្ស សរូបាទិបរិច្ឆេទេ
សម្មាហោ ន ហោតិ, តថា បវត្តី គហេត្វា វុត្តំ, ន បន មគ្គញាណស្ស "ឥទំ
ទុក្ខ"ន្តិអាទិនា បវត្តនតោ។ តេនាហា "តស្មីញាស្ស ខណោ"តិអាទិ។ បហីនស្ស
បុន អបហាតព្ពតាយ បកដ្ឋំ ហានំ ចជនំ សមុច្ឆន្ទនំ បហានំ, បហានមេវ
វុត្តនយេន បដិវេជោតិ បហានបដិវេជោ។ អយម្បិ យេន កិលេសេន
អប្បហីយមាទេន មគ្គការ្យនាយ ន ភវិតព្ពំ, អសតិ ច មគ្គការ្យនាយ យោ
ឧប្បជ្ឈេយ្យ, តស្ស បទយាតំ ករោន្តស្ស អនុប្បត្តិធម្មតំ អាចារិន្តស្ស
ញាណស្ស តថាបវត្តិយា បដិយាតាភាវេន និស្សន្ន័ចារំ ឧបាទាយ ឯវំ វុត្តោ។
សច្ចិកិរិយា បច្ឆក្ខករណំ អនុស្សវាការបរិវិតក្កាទិកេ មុញ្ញត្វាវ សរូបតោ
អារម្មណករណំ "ឥទំ ត"ន្តិ យាថាវសភាវតោ គហណំ, សា ឯវំ វុត្តនយេន
បដិវេជោតិ សច្ចិកិរិយាបដិវេជោ។ អយម្បិ យស្ស អារវណស្ស
អសមុច្ឆន្ទនតោ ញាណំ និរោធំ អាលម្ពិតុំ ន សក្កោតិ, តស្ស សមុច្ឆន្ទនតោ តំ
សរូបតោវិការិតមេវ បវត្តតិ ឯវំ វុត្តោ។

ការ្យនា ឧប្បាទនា វឡនា ច។ តត្ថ បឋមមគ្គេ ឧប្បាទនជ្ជន ការ្យនា,
ទុតិយាទីសុ វឡនជ្ជន, ឧភយត្ថាបិ វា ឧភយំ វេទិតព្ពំ។ បឋមមគ្គេបិ ហិ
យថាវហំ វុដ្ឋានកាមិនិយំ បវត្តំ បរិជាននាទីវឡេន្តោ បវត្តោតិ តត្ថាបិ
វឡនជ្ជន ការ្យនាតិ សក្កាវិញ្ញាតុំ។ ទុតិយាទីសុបិ
អប្បហីនកិលេសប្បហានតោ បុគ្គលន្តវសាធនតោ ច ឧប្បាទនជ្ជន ការ្យនា,
សា ឯវំ វុត្តនយេន បដិវេជោតិ ការ្យនាបដិវេជោ។ អយម្បិ យថា ញាណោ បវត្តេ
បច្ឆា មគ្គធម្មានំ សរូបបរិច្ឆេទេ សម្មាហោ ន ហោតិ, តថា បវត្តី គហេត្វា
វុត្តោ។ តិដ្ឋន្ត តាវ យថាធិគតា មគ្គធម្មា, យថាបវត្តេសុ ជលេសុបិ អយំ
យថាធិគតសច្ចធម្មេសុ វិយ វិគតសម្មាហោវ ហោតិ សេក្ខោបិ សមាទោ។

តេជវុត្តំ - “ធិដ្ឋធម្មោ បត្តធម្មោ វិធិតធម្មោ បរិយោគាឡ្ហ ធម្មោ” តិ (មហាវ. ២៧)។ យថា ចស្ស ធម្មា តាសំ ជោតិតា យថាធិគតសច្ចធម្មាវលម្ពិនិយោ មគ្គវិធីតោ បរតោ មគ្គជលបហំនាវសិដ្ឋកិលេសនិព្វានានំ បច្ចវេក្ខណា បវត្តន្តិ។ ទុក្ខសច្ចធម្មា ហិ សក្កាយធិដ្ឋអាទយោ។ អយញ្ច អត្ថវណ្ណានា បរិញ្ញាភិសមយេនាតិអាទីសុបិ វិភាវេតញ្ច។ កិច្ចតោតិ អសម្មោហតោ។ និរោធំ អារម្មណតោតិ វត្ថុ “អារម្មណតោបី” តិ បិ-សន្នេហុត្តនិទ្ធិដ្ឋោ ទដ្ឋញ្ចោ និរោធបិ អសម្មោហបដិវេធស្ស លព្ពនតោ។ ឯតស្សាតិ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានិកស្ស បុគ្គលស្ស។

បញ្ញាវាតិ និទ្ធិដ្ឋោ និប្បិយាយតោ បញ្ញាវន្តតាយ ឥធ អធិប្បតត្តា។ ចាឡិតោតិ ធម្មតោ។ អត្ថតោតិ អដ្ឋកថាតោ។ អនុសន្និតោតិ តស្មី តស្មី សុត្ត តំតំអនុសន្និតោ។ បុញ្ញបរតោតិ បុព្ពេនាបរស្ស សំសន្ននតោ។ សង្កឹតិក្កមេន ចេត្ត បុញ្ញបរតា វេទិតញ្ច។ តំតំទេសនាយមេវ វា បុព្ពភាគេន អបរភាគស្ស សំសន្ននតោ។ វិញ្ញាណចរិតោតិ វិជាននចរិតោ វិមំសនចរិតោ តេបិដកេ ពុទ្ធវចនេ វិចារណាចារវេបុល្លតោ។ បញ្ញាវាតិ ន វត្ថុញ្ចោ មគ្គនាគតាយ បញ្ញាយ អភាវតោ។ អន្ធម អន្ធម អរហត្តន្ត ឥត្ថវំ អតិទិប្បមេវាតិ អធិប្បាយោ។ បញ្ញាវាបក្ខំ ភជតិ សេក្ខបរិយាយសញ្ញាវតោ។ សុត្ត បន បដិវេជោវ កថិតោ សច្ចាភិសមយវសេន អាគតត្តា។

ឯសាតិ អនន្តរេ វុត្តោ អរិយបុគ្គលោ។ កម្មការកចិត្តន្តិ ភាវនាកម្មស្ស បវត្តនកចិត្តំ។ សុខវេទនម្បិវិជានាតិ តិ កោ វេទិយតិ, កស្ស វេទនា, កីការណា វេទនា, សោបិ កស្សចិ អភាវគ្គហណាមុខេន សុខំ វេទនំ សភាវតោ សមុទយតោ អត្ថផ្គមតោ អស្សាទតោ អាទីនវតោ ច យថាភូតំ បរិច្ឆិន្ទន្តោ បរិគ្គណ្ឌន្តោ សុខំ វេទនំ វិជានាតិ នាម។ សេសបទទ្ធយេបិ ឯសេវ

នយោ។ យស្មា “សតិបដ្ឋានេ” តិ ឥមិនា សតិបដ្ឋានកថំ ឧបលក្ខេតិ។ តាយ ហិ
តទត្ថោ វេទិតញោ, តស្មា តំសំវណ្ណនាយម្មិ (ធិ. និ. ដ៏. ២.៣៨០) វុត្តនយេន
តស្សត្ថោ វេទិតញោ។ កាមញ្ចេតំ វិញ្ញាណំ វេទនាតោ អញ្ញម្មិ អារម្មណំ
វិជានាតិ, អនន្តរវារេ បន រូបមុខេន វិបស្សនាភិនិវេសស្ស ទស្សិតត្ថា ឥធ
អរូបមុខេន ទស្សេតុំ “សុខន្តិបិ វិជានាតិ” តិ អាទិនា និទ្ទិដ្ឋំ, បុច្ឆន្តស្ស វា
អដ្ឋាសយវសេន។

សំសដ្ឋាតិ សម្មយុត្តា។ តេនាហ “ឯកុប្បាទាទិលក្ខណេន
សំយោគដ្ឋេនា” តិ។ វិសំសដ្ឋាតិ វិប្បយុត្តា។ ភិទ្ធិត្វាតិ អញ្ញភូមិកស្ស
អញ្ញភូមិទស្សនេនេវ វិជានសេត្វា, សំភិទ្ធិត្វា វា។ សំសដ្ឋការំ បុច្ឆតិ តិ
តំ ចិត្តប្បាទបរិយាបន្នានំ បញ្ចវិញ្ញាណានំ សំសដ្ឋការំ បុច្ឆតិ។ យទិ ឯវំ កថំ
បុច្ឆាយ អវសរោ វិសំសដ្ឋការាសង្គាយ ឯវ អភារតោ? ន, ចិត្តប្បាទន្តរគតានំ
មគ្គបញ្ញាមគ្គវិញ្ញាណានំ វិបស្សនាបញ្ញាវិបស្សនាវិញ្ញាណានញ្ច
វោមិស្សកសំសដ្ឋការាស្ស លត្តមានត្ថា។ វិនិវដ្តេត្វាតិ អញ្ញមញ្ញតោ វិវេចេត្វា។
នាណាករណំ ទស្សេតុំ ន សក្កាតិ ឥទំ កេវលំ សំសដ្ឋការាមេវ សន្ធាយ វុត្តំ, ន
សភារកេទំ, សភារកេទតោ បន នាណាករណំ នេសំ ចាកជមេវ។ តេនាហ
“អារម្មណតោ វា វត្ថុតោ វា ឧប្បាទតោ វា និរោធិតោ វា” តិ។ ឥទានិ តមេវ
សភារកេទំ វិសយកេទេន សុដ្ឋ ចាកជំ កត្វា ទស្សេតុំ “តេសំ តេសំ
បនា” តិ អាទិ វុត្តំ។ វិសយោតិ បវត្តិដ្ឋានំ ឥស្សរិយភូមិ, យេន ចិត្តបញ្ញានំ តត្ថ
តត្ថ បុព្ពង្គមតា វុច្ឆតិ។

កាមញ្ច វិបស្សនាបិ បញ្ញាវសេនេវ កិច្ចការី, មគ្គោបិ វិញ្ញាណាសហិតោវ,
ន កេវលោ, យថា បន លោកិយធម្មេសុ ចិត្តំ បដានំ តត្ថស្ស ធារយ្ហកាវេន
បវត្តិសញ្ញាវតោ។ តថា ហិ តំ “ធម្មារាធិបតិ រាជា” តិ (ធិ. ប. អដ្ឋ. ២.១៨១) វុច្ឆតិ,

ឯវំ លោកុត្តរធម្មេសុ បញ្ញា បដិបត្តិវិធមនស្ស វិសេសតោ
 តទដ្ឋិនត្តា។ តថា ហិ មគ្គធម្មេ សម្មាទិដ្ឋិ ឯវំ បឋមំ គហិតា។ អយញ្ញំ នេសំ
 វិសយវសេន បវត្តិកេនោ, តថា ច បញ្ញាបនិវិដ្ឋិន កេវលំ ចេវេហោវ ទស្សិតោ,
 អបិច ខោភកវតាបិ ទស្សិតោតិ វិភាវេន្តោ “សម្មាសម្ពុទ្ធាបិ” តិអាទិមាហ។
 យត្ថ បញ្ញា នលព្ពតិ, តត្ថ ចិត្តវសេន បុច្ឆនេ វត្ថុព្ពមេវ នត្ថិ យថា “កីចិត្តោ តំ
 ភិក្ខុ” តិអាទិសុ (ចារា. ១៣២-១៣៥)។ យត្ថ បន បញ្ញា លព្ពតិ, តត្ថាបិ ចិត្តវសេន
 ជោតនា ហោតិ យថា - “អដ្ឋត្ថមេវ ចិត្តំ សណ្តាបេតិ សន្និសាទេតិ ឯកោទី
 ករោតិ សមាទហតិ (សំ. និ. ៤.៣៣២), យស្មី សមយេ កាមាវចំ កុសលំ ចិត្តំ
 ឧប្បន្នំ ហោតី” តិអាទិសុ (ធជ. ស. ១)។ អដ្ឋកថាយំ បន លោកិយធម្មេសុ
 ចិត្តវសេន, លោកុត្តរធម្មេសុ បញ្ញាវសេន ចោទនំ ព្យាតិវេកមុខេន ទស្សេតុំ
 “កតមា តេ ភិក្ខុ បញ្ញា អធិគតា” តិអាទិ វុត្តំ។ យេតុយ្យវសេន ចេតំ វុត្តន្តិ
 ទដ្ឋព្ពំ។ តថា ហិ កត្ថចិ លោកិយធម្មា បញ្ញាសីសេនបិ និទ្ទិសីយន្តិ - “បឋមស្ស
 ឈានស្ស លាភិនោ កាមសហគតា សញ្ញាមនសិកាវា សមុទាចរន្តិ
 ហានភាគិនិ បញ្ញា” តិអាទិសុ (បដិ. ម. ១.១)។ សញ្ញាសីសេនបិ -
 “ឧទុមាតកសញ្ញាតិ វា សេស្សចារូបសញ្ញាតិ វា ឥមេ ធម្មា ឯកត្តា, ឧទាហុ
 នានត្តា” តិអាទិសុ (ចារា. អដ្ឋ. ៤៥.បទភាជនីយវណ្ណនា)។ តថា
 លោកុត្តរធម្មាបិ កត្ថចិ ចិត្តសីសេន និទ្ទិសីយន្តិ - “យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ
 ចិត្តំ ភាវេតី” តិ (ធជ. ស. ២៧៧), តថា ជស្សាទិសីសេនបិ - “យស្មី សមយេ
 លោកុត្តរំ ជស្សំ ភាវេតិ, វេទនំ សញ្ញំ ចេតនំ ភាវេតី” តិអាទិសុ (ធជ. ស. ២៧៧)។

ចត្វសុ សោតាបត្តិយង្កេស្វតិ សប្បវិសសេវនា, សទ្ធម្មស្សវនំ,
 យោនិសោមនសិកាវោ, ធម្មានុធម្មបដិបត្តិតិ ឥមេសុ ចត្វសុ
 សោតាបត្តិមគ្គស្ស ការណេសុ។ កាមំ ចេតេសុ សតិអាទយោបិ ធម្មា
 ឥច្ឆិតញ្ញាវ តេហិ វិនា តេសំ អសម្ពុវតោ, តថាបិ ចេត្ត សទ្ធាវិសេសតោ

កិច្ចការវិវត្តិ វេទិតញ្ញា។ សន្តោ ឯវ ហិ សប្បវិសេ បយិរុចាសតិ, សទ្ធម្មំ សុណាតិ,
 យោនិសោ ច មនសិ ករោតិ, អរិយមគ្គស្ស ច អនុធម្មំ បជិបដ្ឋតិ, តស្មា វុត្តំ
 “ឯត្ថ សទ្ធិន្ទ្រិយំ ទដ្ឋព្ភ”ន្តិ។ ឥមិនា នយេន សេសិន្ទ្រិយេសុបិ អត្តោ ទដ្ឋព្ភោ។
 ចត្វសុ សម្មប្បធានេសូតិ ចតុត្ថិធសម្មប្បធានការណ៍នាយ។ ចត្វសុ
 សតិបដ្ឋានេសូតិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច សោតាបត្តិយន្ត្រេសុ សទ្ធាវិយ
 សម្មប្បធានការណ៍នាយ វិវរំ វិយ ច សតិបដ្ឋានការណ៍នាយ - “សតិមារិទេយ្យ
 លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្ស”ន្តិ (ធី. និ. ២.៣៧៣; ម. និ. ១.១០៦; សំ. និ. ៥.៣៨៤,
 ៤០៧) វចនតោ បុព្វភាគេ កិច្ចតោ សតិ អធិកា ឥន្ទ្រិតញ្ញា។ ឯវ
 សមាធិកម្មកស្ស សមាធិ, “អរិយសច្ចការណ៍ បញ្ញាការណ៍”តិ កត្វា តត្ថ
 បញ្ញា បុព្វភាគេ អធិកា ឥន្ទ្រិតញ្ញាតិ ចាកដោយមត្តោ, អធិគមក្ខណោ បន
 សមាធិបញ្ញានំ វិយ សព្វេសម្បិ ឥន្ទ្រិយានំ សទ្ធាទីនំ សមរសតាវ ឥន្ទ្រិតញ្ញា។
 តថា ហិ “ឯត្ថ សទ្ធិន្ទ្រិយ”ន្តិអាទិនា តត្ថ តត្ថ ឯត្ថក្កហណំ កតំ។ ឯវន្ទ្រិយំ ហានំ,
 តំ ឥន្ទ្រិយសមត្តាទី បច្ឆាមសតិ។ សវិសយស្មីយេវាតិ អត្តនោ អត្តនោវិសយេ
 ឯវ។ លោកិយលោកុត្តរា ធម្មា កថិតាតិ លោកិយធម្មា លោកុត្តរធម្មា ច តេន
 តេន បវត្តិវិសេសេន កថិតា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - សទ្ធាបញ្ចមេសុ ឥន្ទ្រិយេសុ
 សហ បវត្តមាទេសុ តត្ថ តត្ថ វិសយេ សទ្ធាទីនំ កិច្ចាធិកតាយ តស្ស តស្សេវ
 ទដ្ឋព្ភតា វុត្តា, ន សព្វេសំ។ ឯវ អញ្ញេបិ លោកិយលោកុត្តរា ធម្មា យថាសកំ
 វិសយេ បវត្តិវិសេសេសេន ពោធិតាតិ។

ឥទានិ សទ្ធាទីនំ ឥន្ទ្រិយានំ តត្ថ តត្ថ អតិរេកកិច្ចតំ ឧបមាយ វិភារេតុ
 “យថា ហិ”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្រិទំ ឧបមាសំសន្ទនំ រាជបញ្ចមា សហាយាវិយ
 វិមុត្តិបរិចាចកានិ បញ្ច្រិយានិ។ នេសំ កិឡនត្តំ ឯកជ្ឈំ វិចិឌិតរណំ វិយ
 ឥន្ទ្រិយានំ ឯកជ្ឈំ វិបស្សនាវិចិឌិតរណំ។ សហាយេសុ បឋមាទីនំ
 យថាសកកេហោវ វិចារណាវិយ សទ្ធាទីនំ សោតាបត្តិអដ្ឋាទីនិ បត្វា

បុព្វជ្ជមតា។ សហាយេសុ ឥតរេសំ តត្ថ តត្ថ តុណ្ហិភារោវិយ សេសិន្ទ្រិយានំ
តត្ថ តត្ថ តទន្ធយតា។ តស្ស បុព្វជ្ជមក្ខតស្ស ឥន្ទ្រិយស្ស កិច្ចានុគតតា។ ន ហិ
តទា តេសំ សសម្ភារបថវិអាទីសុ អាទាទីនំវិយ កិច្ចំ ចាកដំហោតិ,
សទ្ធាទីនំយេវ បន កិច្ចំវិក្ខតំ ហុត្វា តិដ្ឋតិ បុរេតវំ តថាបច្ឆយេហិ
ចិត្តសន្តានស្ស អភិសង្ខតត្តា។ ឯត្ថ ច វិបស្សនាកម្មកស្ស ភាវនាវិសេសតោ
បញ្ញត្តរាតិ ទស្សនត្ថំ រាជានំ និទស្សនំ កត្វា បញ្ញិន្ទ្រិយំ វុត្ថំ។ ឥតិភិអាទិ
យថាធិគតស្ស អត្ថស្ស និគមនំ។

មគ្គវិញ្ញាណម្បីតិ អរិយមគ្គសហគតំ អបចយតាមិវិញ្ញាណម្បី។ តថេវ
តំវិជានាតីតិ សច្ចធម្មំ “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិអាទិនា នយេនេវវិជានាតិ
ឯកចិត្តប្បាទបរិយាបន្នត្តា មគ្គានុកូលត្តា ច។ យំវិជានាតីតិ ឯត្ថ
វិជាននបដាននាទិវិបស្សនាចិត្តប្បាទបរិយាបន្នានិ អធិប្បតានិ, ន “យំ
បដានាតី”តិ ឯត្ថ វិយ មគ្គចិត្តប្បាទបរិយាបន្នាតិ អាហា “យំ
សម្ពារគត”ន្តិអាទិ។ តថេវាតិ “អនិច្ច”ន្តិអាទិនា នយេន។
ឯកចិត្តប្បាទបរិយាបន្នត្តាវិបស្សនាភាវតោ ច សមាទបច្ឆយេហិ សហ
បរត្តិកតា ឯកុប្បាទតា, តតោ ឯវ ឯកជ្ឈំ សហោវ និរុជ្ឈនំ ឯកនិរោធតា,
ឯកំយេវ វុត្ថំ និស្សាយ បរត្តិ ឯកវត្ថុកតា, ឯកំយេវ អារម្មណំ អារម្ម បរត្តិ
ឯការម្មណតា។ ហេតុម្ហិ ចេតំ ករណាវចនំ។ តេន ឯកុប្បាទាទិតាយ
សំសជ្ជការំ សាធម្មតិ។ អនេវសេសបរិយាទានព្យោតំ, ឥតោ តីហិបិ
សម្មយុត្តលក្ខណំ ហោតិយេវ។

មគ្គបញ្ញំ សន្ធាយ វុត្ថំ, សា ហិ ឯកន្តតោ ភាវេតព្វា, ន បរិញ្ញេយ្យា,
បញ្ញាយ បន ភាវេតព្វតាយ តំសម្មយុត្តធម្មាបិ តគ្គតិការំ ហោន្តីតិ អាហា
“តំសម្មយុត្តំ បនា”តិអាទិ។ កិញ្ញាបិ វិបស្សនាបញ្ញាយ ភាវនាវសេន

បវត្តនតោ តំសម្មយុត្តវិញ្ញាណាម្បិ តថេវ បវត្តតិ, តស្ស បន
បរិញ្ញេយ្យភារានតិវត្តនតោ បរិញ្ញេយ្យតា វុត្តា។ តេនេវាហ - “យម្បិ តំ
ធម្មដ្ឋិតិញ្ញាណំ, តម្បិ ខយធម្មំ វយធម្មំ វិរាគធម្មំ និរោធធម្ម”ន្តិ។

៤៥០. ឯវំ សន្តេប័តិ វេទនាតិ ឯវំ សាមញ្ញគ្គហណោ សតិបិ។
តេភូមិកសម្មសនចារវេទនាវាតិ ភូមិត្តយបរិយាបន្នា, តតោ ឯវំ
សម្មសនញ្ញាណស្ស កោចរក្ខតា វេទនា ឯវំ អធិប្បតា សព្វហ្មចារីនំ
ឧបកាវារហាកាវេន ទេសនាយ អារទ្ធឺត្តា។ តថា ហិ វុត្តំ
“ចតុរោយនិត្តរណត្ថិកាន”ន្តិអាទិ។ ឯស នយោ បញ្ញាយបិ។ ឥធិ សុខាទិសន្តា
តទារម្មណាវិសយាតិ ឥមមត្តំ សុត្តន សាធម្មតំ “រូបញ្ច ហិ”តិអាទិ វុត្តំ។
ឯកន្តុទុក្ខន្តិ ឯកន្តេនេវ អនិដ្ឋំ, តតោ ឯវំ ទុក្ខមតាយ ទុក្ខំ។
អារម្មណាករណាវសេន ទុក្ខវេទនាយ អនុបតិកំ, ឌីតិណ្ហាញាតិ ទុក្ខានុបតិកំ,
ទុក្ខាវក្កន្តំ។ សុខេន អនវក្កន្តំ អភវិស្សាតិ យោជនា។ នយិទន្តិ ឯត្ថ ឥទន្តិ
និចាតមត្តំ។ សារដ្ឋេយ្យន្តិ សារាគំ ឧប្បាទេយ្យំ។ សុខន្តិ សភាវតោ ច ឥដ្ឋំ។
សារាគា សំយុដ្ឋន្តិ តិ ពហលរាគហេតុ យថាវហំ ទសហិបិ សំយោជនេហិ
សំយុដ្ឋន្តិ។ សំយោគា សំកិលិស្សន្តិ តថា សំយុត្តតាយ
តណ្ហាសំកិលេសាទិវសេន សំកិលិស្សន្តិ, វិពាជីយន្តិ ឧបតាប័យន្តិ ចាតិ
អត្ថោ។ អារម្មណាន្តិ ឥដ្ឋំ, អនិដ្ឋំ, មជ្ឈត្តញ្ច អារម្មណំ យថាក្កមំ សុខំ, ទុក្ខំ,
អទុក្ខមសុខន្តិ កថិតំ។ ឯវំ អវិសេសេន បញ្ចបិ ខន្ធសុខាទិអារម្មណាកាវេន
ទស្សេត្វា ឥទានិ វេទនា ឯវំ សុខាទិអារម្មណាកាវេន ទស្សេត្តំ “អបិចា”តិអាទិ
វុត្តំ។ ចាកតិកបច្ឆរជនវសេនាយំ កថិតាតិ កត្វា “បុរិមំ សុខំ វេទនំ អារម្មណំ
កត្វា”តិ វុត្តំ។ វិសេសលាភី បន អនាគតម្បិ សុខំ វេទនំ អារម្មណំ ករោតេវ។
វុត្តមេតំ សតិបដ្ឋានវណ្ណនាយំ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ២.៣៨០; ម. និ. អដ្ឋ. ១.៧៩)។

វេទនាយ ហិ អារម្មណំ វេទិយន្តិយា តំសមន្តីបុគ្គលោ វេទេតីតិ វោហារមត្តំ
ហោតិ។

សត្វសញ្ញាយាតិ សញ្ញាយបិ ចតុក្កមិកសញ្ញាយ។ សត្វត្ថកសញ្ញាយាតិ
សត្វស្មី ចិត្តប្បាទេ បវត្តនកសញ្ញាយ។ វត្ថុ វាតិ វា-សន្នេន វណ្ណធាតុំ
សន្តណ្ហាតិ។ ចាបេន្នោតិ ការំនំ ឧបចារំ វា អប្បនំ វា ឧបនេន្នោ។
ឧប្បជ្ឈនកសញ្ញាបីតិ “នីលំ រូបំ, រូចារម្មណំ នីល”ន្តិ ឧប្បជ្ឈនកសញ្ញាបិ។

អសត្វសង្គាហិកត្តាតិ សព្វេសំ វេទនាសញ្ញាវិញ្ញាណានំ អសង្គហិតត្តា។
តក្កកតន្តិ សុត្តកន្តនកតក្កម្ហិ, សុត្តវត្តនកតក្កម្ហិ វា វេបនវសេន បីតំ។
បរិវដ្តកាធិកតន្តិ សុត្តវេបនបរិវដ្តកាធិកតំ។ វិស្សជ្ជត្តាវ ន កហិតា, យទគ្គន
បញ្ញាវិញ្ញាណេន សន្និ សម្បយោគំ លភាបិតា, តទគ្គន វេទនាសញ្ញាហិបិ
សម្បយោគំ លភាបិតា ឯវាតិ។ តទេវ សញ្ញាធាតិ សំសជ្ជការតោ។

សញ្ញាធាតិវិជាធាតីតិ ឯត្ថ “បជាធាតី”តិ បទំ អានេត្វា វត្ថុតំ
បជាធនវសេនបិ វិសេសស្ស វក្ខមាធន្តា។ ជាធាតីតិ អយំ សន្នោ ច
លទ្ធតោយេវត្ថុ អវិសេសោ, អត្ថតោ បនវិសេសតោ ឥច្ឆិតញ្ចោ។ អនេកត្ថត្តា
ហិ ធាតុនំ តេន អាឡាតបទេន នាមបទេន ច វុត្ថមត្តំ ឧបសគ្គបទំ
ជាតកភាវេនវិសេសេតិ, ន វាចកភាវេន។ តេនាហ “តស្សបិ ជាធនតេ
វិសេសោ វេទិតញ្ចោ”តិ។ ឯតេន សញ្ញាវិញ្ញាណាបញ្ញាបទានិ អន្តោគធជាធនតេ
យថាសកំវិសិដ្ឋវិសយេ ច និដ្ឋានីតិ ទស្សេតិ។ តេនេវាហ “សញ្ញា ហិ”តិអាទិ។
សញ្ញាននមត្ថមេវាតិ ឯត្ថ មត្ត-សន្នេនវិសេសនិវត្តិអត្ថេន
វិជាធនបជាធាតាការេ និវត្តេតិ, ឯវ-សន្នេន កទាចិបិ ឥមិស្សា តេវិសេសា
នត្ថេវាតិ អវជារេតិ។ តេនេវាហ “អនិច្ចំ ទុក្ខ”ន្តិអាទិ។ តត្ថ វិញ្ញាណាភិច្ចម្បិ

កាត់ អសក្កោន្តិ សញ្ញា កុតោ បញ្ញាតិច្ចំ ករេយ្យាតិ “លក្ខណបដិវេធំ
ចាបេតុំ នសក្កោតិ” ច្វេវ វុត្ថំ, ន វុត្ថំ “មគ្គចាតុភារ” ភិណ្ឌុ។

អារម្មណេ បវត្ថុមាណំ វិញ្ញាណំ ន សញ្ញា វិយ
នីលបីតាទិមត្តសញ្ញាននវសេន បវត្ថុតិ, អថ ខោ តត្ថ អញ្ញម្បិ តាទិសំ វិសេសំ
ជានន្តមេវ បវត្ថុតិ អាហ “វិញ្ញាណ” ភិណ្ឌុអាទិ។ កថំ បនវិញ្ញាណំ
លក្ខណបដិវេធំ ចាបេតិ បញ្ញាយ ធស្សិតមគ្គេន។
លក្ខណារម្មណីកវិបស្សនាយ ហិ អនេកវារំ លក្ខណានិ បដិវិជ្ជិត្វា
បវត្ថុមាណាយ បគុណភាវតោ បរិចយេវសេន ញាណវិប្បយុត្តចិត្តេនបិ
វិបស្សនា សម្ពុតិ, យថា តំ បគុណស្ស គន្ធស្ស អជ្ឈយនេ តត្ថ តត្ថ គតាបិ
វារា ន ឧបដារីយភិណ្ឌុ។ “លក្ខណបដិវេធំ” ភិណ្ឌុ ប លក្ខណានំ អារម្មណករណមត្តំ
សន្ធាយ វុត្ថំ, ន បដិវិជ្ជនំ។ ឧស្សក្ខិត្វាតិ
ឧទយព្ពយញ្ញាណាទិញ្ញាណបដិចាជិយា អារតិភ្ជា។ មគ្គចាតុភារំ ចាបេតុំ ន
សក្កោតិ អសម្ពោធសភាវត្តា។ អារម្មណម្បិ សញ្ញាធាតិ អវតុជ្ឈនវសេនេវ, ន
សញ្ញាននមគ្គេន។ តថា លក្ខណបដិវេធំម្បិ ចាបេតិ, ន វិជាននមគ្គេន, អត្ថនោ
បន អញ្ញាសាធារណេន អានុភាវេន ឧស្សក្ខិត្វា មគ្គចាតុភារម្បិ ចាបេតិ។

ឥធានិ យថាវុត្ថមត្តំ ឧបមាយ វិភាវេតុំ “យថា ហិ” ភិណ្ឌុ វុត្ថំ។ តត្ថ
អជាតពុទ្ធិតិ អសញ្ញាតព្យវហារពុទ្ធិ។ ឧបភោគបរិភោគភិណ្ឌុ
ឧបភោគបរិភោគារហំ, ឧបភោគបរិភោគវត្ថុនំ បដិលាភយោគ្ខន្តិ អត្ថោ។
ក្ខុដោតិ កហាបណាបតិវុបកោ តម្កកំសាទិមយោ។ ឆេកោតិ មហាសារោ។
ករតោតិ អឱសារោ។ សណ្ឋោតិ មុទុជាតិកោ សមសារោ។ ឥតិ-សន្ថោ
អាទិអត្ថោ។ តេន ចាទសារបរោចាទសារអឱសារាទីនំ សង្កហោ។ ជានន្តោ ប
បន នំ រូបំ ទិស្វាបិ... បេ... អសុកាចរិយេន កតោតិបិ ជានាតិ តថា

ហោរញ្ជីកកន្តស្ស សុគ្គហិតត្តា។ ឯវមេវន្តិអាទិ ឧបមាសំសន្តំ។ សញ្ញាវិភាគំ
អកត្វា បិណ្ឌាវសេនេវ អារម្មណស្ស គហណាតោ ធារកស្ស
កហាបណាទស្សនសទិសា វុត្តា។ តថា ហិ សា យថាឧបដ្ឋិតវិសយបទដ្ឋានា
វុច្ចតិ។ វិញ្ញាណំ អារម្មណេ ឯកច្ឆរិសេសគ្គហណាសមត្ថការតោ
តាមិកបុរិសកហាបណាទស្សនសទិសំ វុត្តំ។ បញ្ញា បន អារម្មណេ
អនវសេសាវពោធតោ ហោរញ្ជីកកហាបណាទស្សនសទិសា វុត្តា។ នេសន្តិ
សញ្ញាវិញ្ញាណាបញ្ញានំ។ វិសេសោតិ សភាវិសេសោ។ ឧប្បដិវដ្ឋោ
បកតិបញ្ញាយ។ ឥមិនាវ នេសំ អច្ចន្តសុខមតំ ធស្សេតិ។

ឯការម្មណេ បវត្តមាណនន្តិ ឯកស្មីយេវ អារម្មណេ បវត្តមាណនំ។ តេន
អភិន្នវិសយាភិន្នកាលតាទស្សនេន អវិនិព្វោគវុត្តិតំ វិភាវេន្តោ
ឧប្បដិវដ្ឋតំយេវ ឧល្លិដ្ឋេតិ។ វវត្តានន្តិ អសម្ព័រតោ ឋបនំ។ អយំ ជស្សោ...បេ....
ឥទំ ចិត្តន្តិ និទស្សនមត្តមេតំ។ ឥតិ-សន្តោ វា អាទិអត្តោ។ តេន សេសធម្មានម្បិ
សង្កហោ ធន្តោ។ ឥទន្តិ អរូបីនំ ធម្មានំ វវត្តានករណំ។ តតោតិ យំ វុត្តំ
តិលតេលាទិឧទ្ធករណំ, តតោ។ យទិ ឧក្ករតរំ, កថំ តន្តិ អាហា “ភគវា
បនា”តិអាទិ។

៤៥០. និស្សដេនាតិ និក្ខន្តេន អតំសម្ពន្ធនេ។ បរិច្ចត្តេនាតិ បរិច្ចត្តសទិសេន
បច្ចយភាវានុបគមនេន បច្ចយុប្បន្នសម្ពន្ធាការតោ។ និស្សក្កវចនំ
អថាធានទីបនតោ។ ករណាវចនំ កត្តអត្ថទីបនតោ។
កាមាវចរមនោវិញ្ញាណំ ន និយមតោ “ឥទំ នាម បញ្ចទ្វារិកាសម្ពន្ធា”តិ សក្កា
វុត្តំ, រូចាវចរវិញ្ញាណំ បន ន តថាតិ, តស្សេវ បញ្ចហិ ឥន្ទ្រិយេហិ និស្សដតា
វុត្តាតិ អាហា “រូចាវចរចតុត្ថជ្ឈានចិត្តេនា”តិ។ ចតុត្ថជ្ឈានគ្គហណំ តស្សេវ
អរូចាវចរស្ស បទដ្ឋានការតោ។ បរិសុទ្ធទេនាតិ វិសេសតោ

អស់កិលេសិកត្តា។ តញ្ញាវិភត្តបក្កិលេសតាយវិសេសតោ បរិសុទ្ធំ។
តេនាហ “និរុបក្កិលេសេនា” តិ។ ជានិតតំ នេយ្យំ, សបរសន្តានេសុ ឥទំ
អតិសយំ ជានិតតតោ ពុជ្ឈិតតំ ពោធិតតំ វាតិ អត្ថោ។ នេយ្យន្តិ វា អត្ថនោ
សន្តានេនេតតំ បរិត្តតត្ថន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ “និព្ពត្តតុំ សក្កាហោតិ។ ឯត្ថ
បិតស្ស ហិ សា ឥជ្ឈតិ” តិ។ ចាជិយេក្កន្តិវិសុំ វិសុំ, អនុបទធម្មវសេនាតិ អត្ថោ។
អភិនិវេសការតោតិ វិបស្សនាភិនិវេសស្ស អសម្ពរតោ។ កលាបតោ
នយតោតិ កលាបសម្មសនសម្ពាតតោ នយវិបស្សនតោ។ ភិក្ខុនោតិ
សាវកស្ស។ សាវកស្សេវ ហិ តត្រ អនុបទធម្មវិបស្សនា នសម្ពរតិ, នសត្ថ។
តេនាហ “តស្មា” តិអាទិ។ វិស្សន្នេសីតិ តប្បដិពទ្ធជន្តរាគប្បហានេន បដហតិ។

ហត្ថគតត្ថាតិ ហត្ថគតសទិសត្ថា, អាសន្នត្ថាតិ អត្ថោ។ យនា ហិ
លោកនាថោ ពោធិមូលេ អបរាជិតបល្លង្កេនិសិដ្ឋោ - “កិច្ចំ វតាយំ លោកោ
អាបន្នោ” តិអាទិនា (ធិ. និ. ២.៥៧; សំ. និ. ២.៤, ១០) បដិច្ចសមុប្បាទមុខេន
វិបស្សនាភិនិវេសំ កត្វា អធិគន្ធិសត្តញ្ញតញ្ញាណានុរូបំ
ធីត្តិសកោជិសហស្សមុខេន មហាវជិរញ្ញាណំ នាម មហាពោធិសត្តសម្មសនំ
បរិត្តន្តោ អនេកាការសមាបត្តិធម្មសម្មសនេ អនុបទមេវ
នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនធម្មេបិ អបរាបរំ សម្មសិ។ តេនាហ “ភគវា
បនា” តិអាទិ។ បរោបញ្ញាសាតិ ទ្វេបញ្ញាសំ។ កាមព្យោត្ត កេចិ ធម្មា
វេទនាទយោ ជស្សបញ្ចមកាធិសុ វុត្តាបិ ឈានកោដ្ឋាសាធិសុបិ សង្កហិតា,
តំតំបច្ចយការវិសិដ្ឋេន បន អត្ថវិសេសេន ធម្មន្តរាជិវិយ ហោន្តិតិ ឯវំ វុត្តំ។
តថា ហិ លោកុត្តរចិត្តប្បាទេសុ នវិជ្រៀយតា វុច្ចតិ។ អង្គទ្វារេនាតិ តត្ថ
លព្ពមានឈានង្គពោជ្ឈង្គមគ្គង្គានំ ឧទ្ធរណេន។ អង្គ-សន្តោ វា
កោដ្ឋាសបរិយាយោ, តស្មា អង្គទ្វារេនាតិ ជស្សបញ្ចមកាធិកោដ្ឋាសានំ
សមុទ្ធរណេន។ យាវតា សញ្ញាសមាបត្តិយោតិ យត្ថកា សញ្ញាសហគតា

ឈានសមាបត្តិយោ, តាហិ វុជ្ជាយ អធិកន្ធពុត្តត្ថា តាវតិកា វេនេយ្យានំ
អញ្ញាបជិវេនោ អរហត្តសមធិកមោ។

ឧស្សនបរិណាយកដ្ឋេនាតិ អនុស្ស យដ្ឋិកោជី គហេត្វា មគ្គទេសកោ
វិយ ធម្មានំ យថាសភាវឧស្សនសម្ព័ន្ធតេន បរិណាយកកាវេន។ យថា វា សោ
តស្ស ចក្កក្វតោ, ឯវំ សត្តានំ បញ្ញា។ តេនាហ “ចក្កក្វតាយ បញ្ញាយា” តិ។
សមាធិសម្បយុត្តា បញ្ញា សមាធិបញ្ញា។ សមាធិ ចេត្ត អារុប្បសមាធិតិ វុទ្ធន្តិ,
សម្មសនបយោកោ បន កោចិ ឈានសមាធិតិ យុត្តំ។ វិបស្សនាភូតា បញ្ញា
វិបស្សនាបញ្ញា។ សមាធិបញ្ញាយ អន្តោសមាបត្តិយំ កិច្ចតោ បជានាតិ,
“សមាហិតោ យថាភូតំ បជានាតិ” តិ បន វុចនតោ (សំ. និ. ៣.៥; ៤.៩៩-១០០;
៣.៥.១០៧១-១០៧២; នេត្តិ. ៤០; មិ. ប. ២.១.១៤) អសម្មោហិតោ បជានាតិ។ តត្ថ
កិច្ចតោតិ គោចរជ្ឈត្តេ អារម្មណករណកិច្ចតោ។ អសម្មោហិតោតិ
សម្បយុត្តធម្មេសុ សម្មោហិវិធមនតោ យថា បីតិបដិសំវេទនាទីសុ។
កិមត្ថិយាតិ កីបយោជនាតិ អាហ “កោ ឯតិស្ស អត្ថោ” តិ។ អភិញ្ញេយ្យ
ធម្មេតិ យាថាវសរសលក្ខណាវពោជវសេន អភិមុខំ ព្រេយ្យ ជានិតព្កេ
ខន្ទាយតនាទិធម្មេ។ អភិជានាតិ តិ សលក្ខណតោ សាមញ្ញលក្ខណតោ ច
អភិមុខំ អវិវជ្ឈនវសេន ជានាតិ។ ឯតេន ព្យាតបរិញ្ញាព្យាចារមាហា។
បរិញ្ញេយ្យតិ អនិច្ចាតិបិ ទុក្ខាតិបិ អនត្តាតិបិ បរិច្ឆិដ្ឋ ជានិតព្កេ។ បរិជានាតិ តិ
“យំ កិញ្ច រូបំ... ធម៌... អនិច្ចំ ខយដ្ឋេនា” តិ អាទិនា (បដិ. ម. ១.៤៨) បរិច្ឆិដ្ឋត្វា
ជានាតិ។ ឥមិនា តិវណាបរិញ្ញាព្យាចារមាហា។ បហាតព្កេ ធម្មេតិ
និច្ចសញ្ញាទិកេ យាវ អរហត្តមគ្គវដ្ឋ្យា សព្វេ ចាបធម្មេ។ បដហតិ បកដ្ឋតោ
ជហតិ, វិក្ខម្ពេតិ ចេវ សមុច្ឆិដ្ឋតិ ចាតិ អត្ថោ។ ឥមិនា
បហានបរិញ្ញាព្យាចារមាហា។ សា បនេសា បញ្ញា លោកិយាបិ តិប្បការា
លោកុត្តរាបិ, តាសំវិសេសំ សយមេវាហា។ កិច្ចតោតិ អភិជាននវសេន

អារម្មណ៍កិច្ចតោ។ អសម្មាហតោតិ យថាពលំ អភិញ្ញេយ្យាទីសុ
សម្មាហវិធមនតោ។ និព្វានមារម្មណំ កត្វា បវត្តនតោ អភិញ្ញេយ្យាទីសុ
វិគតសម្មាហតោ ឯវាតិ អាហ “លោកុត្តរា អសម្មាហតោ”តិ។

៤៥២. កម្មស្សកតា សម្មាទិដ្ឋិ ច វដ្តនិស្សិតត្តា ឥធនាធិប្បតា, វិវដ្តកថា
ហោសាតិ វុត្តំ “វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋិយា ច មគ្គសម្មាទិដ្ឋិយា ចា”តិ។ បរតោ
ឃោសោតិ បរតោ សត្តតោ, សាវកតោ វាលព្ពមាធនោ ធម្មឃោសោ។ តេនាហ
“សប្បាយធម្មស្សវន”ត្តិ។ តញ្ញា សម្មាទិដ្ឋិយា បច្ចយោ ភវិតុំ សក្កោតិ, ន យោ
កោចិ បរតោឃោសោ។ ឧបាយមនសិការោតិ យេន នាមរូបបរិគ្គហាទិ
សិដ្ឋតិ, តាទិសោ បធមនសិការោ។ អយញ្ច សម្មាទិដ្ឋិយា បច្ចយោតិ
និយមបក្ខិកោ, ន សព្ពសំគាហកោតិ ទស្សន្តោ “បច្ចេកពុទ្ធានំ
បនា”តិអាទិមាហា។ យោនិសោមនសិការស្មីយេវាតិ អវធារណេន
បរតោឃោសមេវ និវត្តតិ, ន បទដ្ឋានវិសេសំ បដិយោគីនិវត្តនត្តត្តា ឯវ-
សទ្ធិស្ស។

លទ្ធិបក្ការាតិ (អ. និ. ដ៏. ៣.៥.២៥) យថាវហំ និស្សយាទិវសេន លទ្ធិបច្ចយា។
វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋិយា អនុគ្គហិតភាវេន គហិតត្តា មគ្គសម្មាទិដ្ឋិសុ ច
អរហត្តមគ្គសម្មាទិដ្ឋិ, អនន្តរស្ស ហិវិធិ, បដិសេធា វា។ អគ្គជលសមាធិម្ហិ
តប្បវិក្ខារធម្មសុយេវ ច កេវលោ ចតោបរិយាយោ និរុទ្ធាតិ សម្មាទិដ្ឋិតិ
អរហត្តមគ្គសម្មាទិដ្ឋិ។ ជលក្ខណោតិ អនន្តរេ កាលន្តរេ ចាតិ ធុរិយេ
ជលក្ខណោ។ បដិប្បស្សន្ធិវសេន សព្ពសំគិលេសេហិ ចេតោវិមុច្ចតិ ឯតាយាតិ
ចេតោវិមុត្តិ, អគ្គជលបញ្ញំ បេត្វា អវសេសា ជលធម្មា។ តេនាហ
“ចេតោវិមុត្តិ ផលំ អស្សាតិ។ ចេតោវិមុត្តិសម្ពាទំ ផលំ អាទិសំសោ”តិ,
សព្ពសំគិលេសេហិ ចេតសោវិមុច្ចនសម្ពាទំ បដិប្បស្សម្ពនសញ្ញាតំ បហានំ

ដល់ អាទិសំសោ ចាតិ យោជនា។ ឥឡូវ ច ចេតោវិមុត្តិ-សន្តោស បហានមត្តំ
គហិតំ, បុព្វេ បហាយកធម្មា, អញ្ញថា ដលធម្មា ឯវ អាទិសំសោតិ គយ្ហមាទេ
បុនវចនំ និរត្តកំ សិយា។

បញ្ញាវិមុត្តិដលអាទិសំសោតិ ឯត្ថាបិ ឯវមេវ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។
សម្មាវាចាកម្មដ្ឋានីវា សីលសភាវត្តាវិសេសតោ សមាធិស្ស ឧបកាវា, តថា
សម្មាសង្គ្រហ្មណានសភាវត្តា។ តថា ហិ សោ “អប្បនា”តិ និទ្ទិដ្ឋោ។
សម្មាសតិសម្មាវាយាមា បន សមាធិបក្ខិយា ឯវាតិ អាហា “អវសេសា ធម្មា
ចេតោវិមុត្តិ វេទិតញ្ចោ”តិ។ ចតុចារិសុទ្ធិសីលន្តិ អរិយមគ្គាធិកមស្ស
បទដ្ឋានភូតំ ចតុចារិសុទ្ធិសីលំ។ សុតានិសុបិ ឯសេវ នយោ។ អត្ថនោ
ចិត្តប្បវត្តិអាហេចនវសេន សហ កថនំ សំកថា, សំកថាវ សាកក្ខា។ ឥឡ បន
កម្មដ្ឋានបដិពន្ធាតិ អាហា “កម្មដ្ឋានេ...បេ.... កថា”តិ។ តត្ថ កម្មដ្ឋានស្ស
ឯកវាវំ វិចិយា អប្បដិបដ្ឋនំ ខលនំ, អនេកវាវំ បក្ខលនំ, តទុកយស្ស
វិច្ឆេទនីកថា ខលនបក្ខលននេទនកថា។ បូរេន្តស្សាតិ វិវដ្តនិស្សិតំ កត្វា
ចាលេន្តស្ស ព្រូហេន្តស្ស ច។ សុណាន្តស្សាតិ “យថាឧគ្គហិតកម្មដ្ឋានំ ជាតិ
គមិស្សតី”តិ ឯវំ សុណាន្តស្ស។ តេនេវ ហិ “សប្បាយធម្មស្សវន”ន្តិ វុត្តំ។ កម្មំ
ករេន្តស្សាតិ ភាវនានុយោគកម្មំ ករេន្តស្ស។

បញ្ចសុបិ ហិទេសុ អន្ត-សន្តោ ហេតុអត្ថជោតនោ ទដ្ឋញ្ចោ។ ឯវញ្ច “យថា
ហិ”តិអាទិនា វុច្ឆមានា អម្ពបមា ច យុដ្ឋេយ្យ។ ឧទកកោដ្ឋកន្តិ អាលវាលំ។ ជិវំ
កត្វា ពន្ធពីតិ អសិចីលំ ទន្ធានិមហន្តំ នាតិខុទ្ទកំ កត្វា យោជេតិ។ ជិវំ
ករេតីតិ ឧទកសិញ្ញានកាលេ តតោ តតោវិស្សវិត្វា ឧទកស្ស អនិក្ខមនត្តំ
អាលវាលំ ជិវតវំ ករេតិ។ សុក្កនណ្ឌកោតិ តស្សេវ អម្ពកច្ឆកស្ស សុក្កោ
សាខាសីសកោ។ កិបិល្លិកបុដោតិ តម្កកិបិល្លិកកុដជំ។ ខណីត្តិន្តិ កុទាលំ។

កោដ្ឋកតន្ត្រីនំវិយ សីលំ សម្មាទិដ្ឋិយា វឌ្ឍនុចាយស្ស មូលការតោ។
ឧទកសិញ្ចនំវិយ ធម្មស្សវនំ ការនាយ បរិព្រហ្មនតោ។ មរិយាធាយ
ជីវការករណំវិយ សមថោ យថាវុត្តការនាធិដ្ឋានាយ សីលមរិយាធាយ
ទន្ធការាវាចាទនតោ។ សមាហិតស្ស ហិ សីលំ ជីវតំ ហោតិ។ សមីបេ
វល្លិអាទិនំ ហរណំវិយ កម្មដ្ឋានេ ខលនបក្ខលនេច្ឆនំ ឥន្ទ្រីតព្ពការនាយ
វិពន្ធចនយនតោ។ មូលខណ្ឌនំវិយ សត្តន្នំ អនុបស្សនានំ ការនា តស្សា
វិពន្ធស្ស មូលកានំ តណ្ហាមានទិដ្ឋិនំ បលិខណនតោ។ ឯត្ថ ច យស្មា
សុបរិសុទ្ធសីលស្ស កម្មដ្ឋានំ អនុយុញ្ញន្តស្ស សប្បាយធម្មស្សវនំ ឥន្ទ្រីតព្ពំ,
តតោ យថាសុតេ អត្ថេ សាកក្ខាសមាបជ្ជនំ, តតោ កម្មដ្ឋានវិសោធនេន
សមថនិប្បត្តិ, តតោ សមាហិតស្ស អារទ្ធវិបស្សកស្ស វិបស្សនាចារិប្បិ។
បរិបុណ្ណវិបស្សនោ មគ្គសម្មាទិដ្ឋិ បរិព្រហ្មោតីតិ ឯវមេតេសំ អម្ពានំ បរម្បរាយ
សម្មុទា ច អនុគ្គណ្ឌនតោ អយមានុបុត្តិ កថិតាតិ វេទិតព្ពំ។

២៥៣. ឥធិ កី បុច្ឆតីតិ ឥធិ ឯវំ អរហត្តជលំ ចាបិតាយ ទេសនាយ “កតិ
បនាវុសោ, ភវា”តិ ភវំ បុច្ឆន្តោ កីទិសំ អនុសន្និ ឧបាធាយ បុច្ឆតីតិ អត្ថោ។
តេនេវ ហិ “មូលមេវ តតោ អនុសន្និ”តិ វត្ថោ អធិប្បាយំ បកាសេន្តោ
“ធុប្បញ្ញោ”តិអាទិមាហា។ ធុប្បញ្ញោតិ ហិ ឥធិ អប្បជីវិទូសច្ចោ អធិប្បតោ, ន
ជឡោ ឯវំ។ កាមភវេតិអាទិសុ កម្មោបបត្តិភេទតោ ធុវិជោបិ ភវេ
អធិប្បតោតិ ទស្សន្តោ “កាមភវូបកំ កម្ម”ន្តិអាទិមាហា។ តត្ថ យំ វត្ថព្ពំ, តំ
វិសុទ្ធិមគ្គ តំសំវណ្ណានាយំ (វិសុទ្ធិ. ២.៦៤៧; វិសុទ្ធិ. មហាជ. ២.៦៤៦-៦៤៧)
វុត្តនយេន វេទិតព្ពំ។ បុនព្ពវស្សាតិ បុនប្ប្នំ អបរាបរំ ភវនតោ ជាយនតោ
បុនព្ពវេតិ លទ្ធនាមស្ស វដ្តបពន្ធស្ស។ តេនាហ “ឥធិ វដ្តំ បុច្ឆិស្សមី”តិ។
អភិនិព្ពត្តិតិ ភវយោនិកតិអាទិវសេន និព្ពត្តិ។ តហិ តហិ តស្មី តស្មី ភវាទិកេ។
អភិនិព្ពត្តិតិ តណ្ហាអភិនិព្ពត្តិហេតុ។ គមនាគមនំ ហោតីតិអាទិនា ភវាទិសុ

សត្តានំ អបរាបរំ ចុតិបដិសន្ធិយោ ទស្សតិ។ ឧយនិរោធនាតិ
អច្ចន្តឧយសន្ធាតេន អនុប្បាទនិរោធន។ ឧភយមេតំ នវត្ថុតំ
បហាណាភិសមយភាវនាភិសមយានំ អច្ចាសន្នកាលត្តា។ វត្ថុតំ តំ
ហេតុផលធម្មបចារវសេន។ យថា ហិ បដិបុជ្ជនលហេតុកោ អន្ធការវិគមោ,
ឯវំវិជ្ជប្បាទហេតុកោ អវិជ្ជានិរោធា, ហេតុផលធម្មា ច សមាទកាលាបិ
បុញ្ញាបរកាលាវិយ វោហរីយន្តិ យថា - “ចក្កញ្ច បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បជ្ជតិ
ចក្កវិញ្ញាណ”ន្តិ (ម. និ. ១.២០៤, ៤០០; ម. និ. ៣.៤២០, ៤២៥, ៤២៦; សំ. និ. ២.៤៣-
៤៥; ២.៤៦០; កថា. ៤៦៥, ៤៦៧) បច្ចយបច្ចយុប្បន្នកិរិយា។ គមនំ ឧបច្ឆិដ្ឋតិ
ឥធ កាមភវេ បរិនិព្វានេន។ អាគមនំ ឧបច្ឆិដ្ឋតិ តត្ថ រូចារូបេសុ បរិនិព្វានេន។
គមនាគមនំ ឧបច្ឆិដ្ឋតិ សព្វសោ អបរាបរុប្បត្តិយា អភាវតោ។

៤៥៤. វិវដ្តកថាយ បរតោ ជោតិតំ បឋមំ ឈានំវិវដ្តំ បន្ទា បិតស្ស
ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសេន ឧកតោភាគវិមុត្តស្ស និរោធសាធកំ វិភាវិតុំ យុត្តន្តិ អាហា
“កតមំ បនាវុសោតិ ឥធ កី បុច្ឆតិ”តិអាទិ។ តថា ហិ អនន្តរំ
និរោធសមាបជ្ជនកេន ភិក្ខុនា ជានិតព្ពានិ បឋមស្ស ឈានស្ស
សម្បយោគបហានដ្ឋានិ បុច្ឆិតានិ។ អន្តរវត្ថានន្តិ ឈានន្តរវត្ថានំ។
កោដ្ឋាសបរិច្ឆេទោតិ តត្ថ លព្ពមានជស្សបញ្ចមកាធិធម្មកោដ្ឋាសបរិច្ឆេទោ
ជានិតព្ពា។ ឥមស្មី ឈានេ ឯត្ថកា ធម្មា សំវិជ្ជន្តិ, ឯត្ថកា និរោធិតាតិ ជានិតព្ពំ។
ឧបការាទុបការានិ អន្តរវត្ថានិ និរោធសមាបត្តិយា ឧបការានិ ច អនុបការានិ ច
អន្តរវត្ថានិ។ និរោធសមាបត្តិយា ហិ សោឡសហិ ញ្ញាណចរិយាហិ នវហិ
សមាធិចរិយាហិ ច បត្តព្ពត្តា តំតំញ្ញាណស្ស សមាធិចរិយាហិ
សមតិក្កមិតព្ពា ធម្មា អនុបការកដ្ឋានិ, សមតិក្កមកា ឧបការកដ្ឋានិ។
តេសញ្ញា វសេន យថានុបុព្វំ ឧបសន្តបសន្តឱឡារិកភាវាយ ភវគ្គសមាបត្តិយា
សន្ធារាវសេសសុខុមតំ បត្តា ចិត្តចេតសិកា យថាបរិច្ឆិដ្ឋំ កាលំ និរុជ្ឈន្តិ,

អប្បវត្តិ គច្ឆន្តិ។ តស្សាតិ និរោធស្ស។ អនន្តរបច្ចយន្តិ អនន្តរបច្ចយសទិសំ។ ន
ហិ និរោធស្ស កោចិ ធម្មោ អនន្តរបច្ចយោ នាម អត្ថិ។ យញ្ញិ តទា
ចិត្តចេតសិកានំ តថា និរុដ្ឋនំ, តំ យថាវុត្តបុព្វាភិសង្ខារហេតុកាយ
នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តិយា អហោសីតិ សា តស្ស អនន្តរបច្ចយោ
វិយ ហោតីតិ តំ វុត្តំ។ ធន សមាបត្តិយោតិ សុត្តន្តនយេន
វុត្តសុត្តន្តបិដកសំវណ្ណនាតិ កត្វា។ “សត្ត សមាបត្តិយោ”តិ បន វុត្តព្ធំ,
អញ្ញថា ឥទំ “ចតុរដ្ឋិក”ន្តិ ន វុត្តព្ធំ សិយា។ នយំ វា ធស្សេត្វាតិ
អាទិអន្តទស្សនវសេន នយទស្សនំ កត្វា។

២៥៥. ឯវំ និរោធស្ស ចាទកំ វិភាវេត្វា ឥនានិ អន្តោនិរោធន
អនុបពន្ធភាវតោ បញ្ចន្តំ បសាទានំ បច្ចយបុច្ឆនេ បឋមំ តាវ តេ សរូបតោ
អាវេណិកតោ អាវេណិកវិសយតោ បដិស្សរណតោ ច បុច្ឆនវសេន ចាឡិ
បវត្តាតិ ធស្សេត្តោ “វិញ្ញាណនិស្សយេ បញ្ច បសាទេ បុច្ឆន្តោ”តិ អាហា។
គោចរវិសយន្តិ ឯត្ថ កាមំ តព្ពហុលចារិតាបេក្ខំ គោចរគ្គហណំ,
អនញ្ញត្ថភាវាបេក្ខំ វិសយគ្គហណន្តិ អត្ថេវ គោចរវិសយភាវានំ វិសេសោ,
វិវិយមានំ បន ឧភយម្បិ អារម្មណសភាវមេវាតិ អាហា “គោចរភូតំ
វិសយ”ន្តិ។ ឯកេកស្សាតិ ឯកោ ឯកស្ស, អញ្ញោ អញ្ញស្សាតិ អត្ថោ។ អញ្ញត្ថោ
ហិ អយំ ឯក-សន្នោ “ឥត្ថេកេ អភិវទន្តិ”តិ អាទីសុ (ម. និ. ក. ២៧) វិយ។ សចេ
ហិតិ អាទិ អភូតបរិកប្បនវចនមេតំ។ តត្ថ សមោធានេត្វាតិ ឯកជ្ឈំ កត្វា។
វិនាថិ មុខេនាតិ អាទិនា អត្ថសល្លាបិ កនិទស្សនំ នាម ធស្សេតិ។ យថា
វិញ្ញាណាធិដ្ឋិតមេវ ចក្ខុ រូបំ បស្សតិ, ន កេវលំ, ឯវំ ចក្ខុនិស្សយមេវ វិញ្ញាណំ
តំ បស្សតិ, ន ឥតវន្តិ អាហា “ចក្ខុបសាទេ ឧបនេហី”តិ។ តេន តេសំ តត្ថ
សំហច្ចការិ តំ ធស្សេតិ។ យទិ វា នីលំ យទិ វា បីតកក្កន្តិ ឥទំ
នីលបីតាទិសភាវជាននមត្តំ សន្ធាយាហា។ នីលំ បីតកក្កន្តិ បជាននំ

ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស នត្ថេវ អវិកប្បកកាវតោ។ ឯតេសំ ចក្ខុវិញ្ញាណាធិនំ។
និស្សយសីសេន និស្សិតបុច្ឆា ហេសា, ឯវញ្ញិវិសយានុកវនចោធនា សមត្ថិតា
ហោតិ។ តេនាហ “ចក្ខុវិញ្ញាណំ ហី” តិអាធិ។ យថាសកំ វិសយំ រដ្ឋនាធិវសេន
អនុកវិតុំ អសមត្ថានិ ចក្ខុវិញ្ញាណាធិនិ, តត្ថ សមត្ថតាយេវ ច នត្ថិ, ន កិញ្ចិ
អត្ថតោ បដិសរណ្ឌនិវិយ ហោន្តិតិ វុត្ថំ “កី ឯតានិ បដិសរណ្ឌ” តិ។ ជវនមនោ
បដិសរណ្ឌន្តិ បញ្ចាទ្វារិកំ ឥតរញ្ច សាធារណតោ វត្វា បុន យាយស្ស
រដ្ឋនាធិបវត្ថិយា បដិសរណតា, សា សវិសេសា យត្ថ លព្ពតិ, តំ ឧស្សេន្តោ
“មនោទ្វារិកជវនមនោ វា” តិ អាហា។ ឯតស្មី បន ទ្វារេតិ ចក្ខុទ្វារេ ជវនំ រដ្ឋតិ វា
នុស្សតិ វា មុយ្ហតិ វា, យតោ តត្ថ អញ្ញាណាធិអសំវរោ បវត្ថតិ។

តត្រាតិ តស្មី ជវនមនស្សេវ បដិសរណភាវេ។ ធុព្ពលកោជកាតិ
ហីនសាមត្ថិយា រាជកោត្តា។ សេវកានំ គណនាយ យោជិតធិវសេ
លព្ពមានកហាបណោ យុត្តិកហាបណោ។ អន្តពន្ធនេន ពន្ធស្ស វិស្សជ្ឈនេន
លព្ពមានកហាបណោ ពន្ធកហាបណោ។ កិញ្ចិ បហារន្តោ មា បហារន្តតិ
បដិក្ខិបតោ ធាតព្ពឧណ្ណោ មាបហារកហាបណោ។ សោ សញ្ជេបិ បវត្ថកេសុ
តាមិកមនុស្សេសុ តថា លព្ពមនោ ឯត្ថកោ ហោតិ តិ អាហា
“អដ្ឋកហាបណោ វា” តិអាធិ។ សតវត្ថុកន្តិ សតកវិសវត្ថុកំ។ ឯស នយោ
សេសបទទ្វយេបិ។ តត្ថាតិអាធិ ឧបមាសំសន្ធនំ, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

៤៥៦. អន្តោនិរោធស្មី បញ្ចា បសាទេតិ និរោធសមាបន្នស្ស បវត្តមនេ បញ្ចា
បសាទេ។ កិរិយមយបវត្តស្មីន្តិ ជវនាធិកិរិយានិព្ពត្តកធម្មប្បវត្តិយំ។
ពលវបច្ចយា ហោន្តិតិ បច្ឆាជាតវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតបច្ចយេហិ បច្ចយា
ហោន្តិ, ឧបត្ថម្ភកកាវេន ពលវបច្ចយា ហោន្តិ។ ជីវិតិន្ទ្រិយំ បដិច្ចាតិ
ឥន្ទ្រិយអត្ថិអវិគតបច្ចយវសេន បច្ចយភូតំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ បដិច្ច បញ្ចវិធាបិ

បសាទោ តិដ្ឋតិ។ ជីវិតិន្ទ្រិយេនវិនា ន តិដ្ឋតិ ជីវិតិន្ទ្រិយវហិតស្ស
កម្មសមុជ្ឈានរូបកលាបស្ស អភាវតោ។ តស្មា តិ យស្មា
អនុចាលនលក្ខណេន ជីវិតេន អនុចាលិតា ឯវ ឧស្មា បវត្ថតិ, ន តេន
អនុចាលិតា, តស្មា ឧស្មា អាយុំ បដិច្ច តិដ្ឋតិ។ ជាលសិខំ បដិច្ច អាភា
បញ្ញាយតីតិ ជាលសិខាសង្ខាតក្ខតសង្ខាតំ សហោវ បវត្ថមានំ និស្សាយ
“អាភា”តិ លទ្ធនាមា វណ្ណាធាតុ “ឧជ្ឈលតិ, អន្ធការំ វិធមតិ, រូបគតានិ ច
វិទំសេតី”តិ អាទិហិ បកាវេហិ ញាយតិ។ តំ អាលោកំ បដិច្ចាតិ តំ វុត្ថប្បការំ
អាលោកំ បច្ចយំ លភិក្ខា។ ជាលសិខា បញ្ញាយតីតិ “អប្បិកា, មហាតិ, ឧដុ,
កុដិលា”តិ អាទិនា ចាកជា ហោតិ។

ជាលសិខាវិយ កម្មជតេដោ និស្សយការតោ។ អាលោកោវិយ
ជីវិតិន្ទ្រិយំ តន្តិស្សិតការតោ។ ឥនានិ ឧបមោបមិតញ្ញានំ សម្ពុន្ធំ ទស្សេតុំ
“ជាលសិខា ហិ”តិ អាទិ វុត្ថំ។ អាលោកំ គហេត្វាវ ឧប្បជ្ឈតីតិ ឥមិនា យថា
ជាលសិខាយ សហោវ អាលោកោ ឧប្បជ្ឈតិ, ឯវ កម្មជុស្តនា សហោវ ជីវិតិន្ទ្រិយំ
ឧប្បជ្ឈតីតិ ទស្សេតិ។ ជាលសិខាសន្និស្សយោ តស្សា សតិយេវ ហោត្តោ
អាលោកោ តាយ ឧប្បាទិតោវិយ ហោតីតិ អាហា “អត្តនា
ជនិតអាលោកេនេវ”តិ។ ឧស្មា នាមេត្ថ កម្មសមុជ្ឈានា តេដោធាតុ
តន្តិស្សិតញ្ច ជីវិតិន្ទ្រិយំ តទនុចាលកញ្ចាតិ អាហា “កម្មជមហាក្ខតសម្ពុវេន
ជីវិតិន្ទ្រិយេន ឧស្មាយ អនុចាលន”ត្ថិ។ ន កេវលំ ខណ្ឌជ្ជិតិយា ឯវ, អថ ខោ
បពន្ធនុបច្ឆេទស្សបិ ជីវិតិន្ទ្រិយំ ការណាត្ថិ អាហា “វស្សសតម្បិ
កម្មជតេជបវត្ថំ ចាលេតី”តិ។ ឧស្មា អាយុនោ បច្ចយោ ហោត្តោ
សេសក្ខតសហិតោ ឯវ ហោតីតិ អាហា “មហាក្ខតានិ”តិ។ តថា អាយុបិ
សហជាតរូបំ ចាលេន្តមេវ ឧស្មាយ បច្ចយោ ហោតីតិ វុត្ថំ “មហាក្ខតានិ
ចាលេតី”តិ។

២៥៧. អាយុ ឯវ ឥន្ទ្រិយបច្ឆយាទិវសេន សហជាតធម្មានំ
អនុចាលនវសេន សន្និវណតោ អាយុសន្និវារោ។ ពហុវចននិទ្ទេសោ បន
អនេកសតសហស្សកេនេសុ រូបកលាបេសុ បវត្តិយា អនេកកេនិទ្ធិ កត្វា។
អារម្មណាសំ អនុភវន្តិតិ វេទនិយា យថា “និយ្យានិកា” តិ។ តេនាហ “វេទនា
ធម្មាវា” តិ។ សុខាទិកេនិទ្ធិត្តា ពហុវចននិទ្ទេសោ។ ឥមេសំ
អាយុសន្និវារវេទនានំ ឯកន្តនិរោធំ សមាបន្នស្ស មរណេន ភវិតព្ពំ វេទនាយ
និរុទ្ធត្តា។ អាយុសន្និវារានំ តថា អនិរុទ្ធត្តា និរោធស្ស សមាបន្ននមេវ ន សិយា,
កុតោ វុជ្ជានំ។ តេន វុត្តំ ចាឡិយំ “តេ ច ហារុសោ” តិអាទិ។ វុជ្ជានំ បញ្ញាយតិ
សញ្ញាវេទនាទីនំ ឧប្បត្តិយា។ ឥនាទិ តមត្តំ វិត្តារតោ ឧបមាយ វិភាវេតុំ “យោ
ហី” តិអាទិ វុត្តំ។ ឧក្កល្លាត្វាតិ នាធារម្មណាចាតតោ និព្វិន្ទិត្វា។
យថាបរិច្ឆេទកាលវសេនាតិ យថាបរិច្ឆេទ កាលេ សម្បត្តេ។
រូបជីវិតិ ឥន្ទ្រិយបច្ឆយាតិ ឥន្ទ្រិយបច្ឆយត្វតា។ ជាលាបវត្តំ វិយ អរូបធម្មា
តេជុស្សនភាវតោ វិសយោភាសនតោ ច។ ឧទកប្បហារោ វិយ
និរោធសមាបត្តិយា បុព្វាភិសន្និវារោ។ មិហិតអន្តារា វិយ រូបជីវិតិ ឥន្ទ្រិយំ
ឧស្មាមត្តតាយ អនោភាសនតោ។ យថាបរិច្ឆេទកាលាគមនន្តិ
យថាបរិច្ឆេទកាលស្ស ឧបគមនំ។ អនុរូបបត្តិវសេនេវ រូបបវត្តិគ្គហណំ។ ឥមំ
រូបកាយំ ជហន្តិតិ ឥមស្មា រូបកាយា កឡេវរា វិគច្ឆន្តិ នប្បវត្តន្តិ។

កាយេន សន្និវយន្តិតិ កាយសន្និវារ តប្បជិតទុវុត្តិតាយ។ វាចំ សន្និវារន្តិតិ
វិចីសន្និវារ។ វិតក្កេត្វាវិចារេត្វា ហិ វាចំ ភិទ្ធិតិ កថេតិ។ ចិត្តេន សន្និវយន្តិតិ
ចិត្តសន្និវារ តប្បជិតទុវុត្តិតោ។ ចិត្តសន្និវារនិរោធខោនាយ រូបនិរោធាវិយ
ចិត្តនិរោធា អចោទិតោ តេសំ តតោ អញ្ញត្តាតិ ន ចិត្តសម្បយុត្តនិរោធា
ឯកន្តិកោ វិតក្កាទិនិរោធប តទភាវតោ។ យំ បន វុត្តំ “វាចា អនិរុទ្ធា ហោតី” តិ,
តម្បី ន។ វាចំ សន្និវារន្តិតិ ហិ វិចីសន្និវារ, តេសុ និរុទ្ធសុ កថំ វាចាយ

អនិរោធា។ ចិត្តំ បន និរុទ្ធសុបិ ចិត្តសង្ខារេសុ តេហិ អនភិសង្ខតត្តា
វិតក្កាធិនិរោធាវិយ បរត្ថតិយេវាតិ អយមេត្ថ បរស្ស អធិប្បាយោ។
អាណន្តវិយកម្មំ កតំ ភវេយ្យ, ចិត្តស្ស អនិរុទ្ធត្តា តំ និស្សាយ ច រូបធម្មានំ
អនបគតត្តា តេ ជីវន្តិ ឯវ នាមាតិ។ ព្យញ្ញនេ អភិនិវេសំ អកត្វាតិ “ចិត្តសង្ខារា
និរុទ្ធា” តិ វចនតោ តេវ និរុទ្ធា, ន ចិត្តន្តិ ឯវំ នេយ្យត្ថំ សុត្ថំ “នីតត្ថ” ត្ថិ អភិនិវេសំ
អកត្វា។ អាចរិយានំ នយេ ឋត្វាតិ បរម្មរាគតានំ អាចរិយានំ អធិប្បាយេ
ឋត្វាតិ អត្ថោ។ ឧបបរិក្ខិតត្ថោតិ សុត្តន្តរាគមតោ សុត្តន្តបទស្ស អវិបរីតោ
អត្ថោ វិមសិតត្ថោ។ យថា ហិ “អសញ្ញាភវា” តិ វចនតោ “សញ្ញាវ តត្ថ នត្ថិ,
ឥតវេ បន ចិត្តេចតសិកា សន្និ” តិ អយមេត្ថ អត្ថោ ន គយ្ហតិ។ យថា ច
“នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតន” ត្ថិ វចនតោ “សញ្ញាវ តត្ថ តាធិសី, ន
ជស្សាធម្មោ” តិ អយមេត្ថ អត្ថោ ន គយ្ហតិ សញ្ញាសីសេន ទេសនាតិ កត្វា,
ឯវមិធាបិ “ចិត្តសង្ខារា និរុទ្ធា” តិ, “សញ្ញាវេទយិតនិរោធា” តិ ច
ទេសនាសីសមេវ។ សព្វេបិ បន ចិត្តេចតសិកា តត្ថ និរុជ្ឈន្តេវាតិ អយមេត្ថ
អវិបរីតោ អត្ថោ វេទិតត្ថោ, តថាបុព្វាភិសង្ខារេន សព្វេសំយេវ
ចិត្តេចតសិកានំ តត្ថ និរុជ្ឈនតោ។ ឯតេន យំ បុព្វេ “អញ្ញត្តា, តទភាវតោ” តិ
ច យុត្តិវចនំ, តទយុត្តំ អធិប្បាយានវពោធតោតិ ធស្សីតំ ហោតិ។ តេនាហ
“អត្ថោ ហិ បដិសរណំ, ន ព្យញ្ញន” ត្ថិ។

ឧបហតានីតិ ពាធិតានិ។ មក្ខិតានីតិ ជំសិតានិ។ អារម្មណយដ្ឋនាយ
ឥន្ទ្រិយានំ កិលមថោ ចក្កុនា ភាសុររូបសុខុមរជទស្សនេន វិភាវេតត្ថោ។ តថា
ហិ ឧណ្ហាកាលេ បុរតោ អគ្គិម្ពិ ជលន្តេ ខរស្សវេ ច បណាវេ អាគោជិតេ អក្ខិដិ
ភេនានិវិយ ន សហន្តិ សោតានិ “សិខរេន វិយ អភិហញ្ញន្តិ” តិ វត្តារោ ហោន្តិ។

២៥៨. រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានមេវ រូបវិរាគការាវាសេន បវត្ថំ អរូបជ្ឈានន្តិ
នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំវិស្សន្នេន្តោ ធម្មសេនាបតិ “សុខស្ស ច
បហាណា”តិអាទិនាវិស្សន្នេសិ។ អបគមនេនវិគមេន បច្ចយា អបគមនបច្ចយា
សុខាទិប្បហាណានិ។ អនិគមបច្ចយា បន កសិណោសុ រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានំ
ហេដ្ឋិមា តយោ ច អារុប្បា។ ន ហិ សក្កា តានិ អននិគម្លា
នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនមនិគម្លំ។ និរោធតោ វុដ្ឋានកដលសមាបត្តិន្តិ
និរោធតោ វុដ្ឋានភូតំ អនិច្ចានុបស្សនាសមុទាគតដលសមាបត្តិ។ សា ហិ
“អនិមិត្តា ចេតោវិមុត្តិ”តិ វុច្ចតិ។ យថា សមថនិស្សន្នោ អភិញ្ញា,
មេត្តាករុណាមុទិតាព្រហ្មវិហារនិស្សន្នោ ឧបេក្ខាព្រហ្មវិហារោ,
កសិណានិស្សន្នោ អារុប្បា, សមថវិបស្សនានិស្សន្នោ និរោធសមាបត្តិ, វេ
វិបស្សនាយ និស្សន្នដលភូតំ សាមញ្ញដលន្តិ អាហា “វិបស្សនានិស្សន្នាយ
ដលសមាបត្តិយា”តិ។ អារម្មណា នាម សារម្មណធម្មានំវិសេសតោ
ឧប្បត្តិនិមិត្តន្តិ អាហា “សព្ពនិមិត្តានន្តិ រូបាទីនំ សព្ពារម្មណាន”ន្តិ។ នត្តិ ឯត្ថ
កិត្យា សម្ពារនិមិត្តន្តិ អនិមិត្តា, អសម្ពុតា ជាតូតិ អាហា “សព្ពនិមិត្តាបគតាយ
និព្ពានធាតុយា”តិ។ ដលសមាបត្តិសហជាតំ មនសិការំ សន្ធាយាហា, ន
អារជ្ជនមនសិការំ។ ន ហេតុ តស្ស សម្ពុតោ អនុលោមានន្តំ ឧប្បជ្ឈនតោ។

ឥមស្មី ហ្មនេតិ ឥធ វុត្តនិរោធស្ស អាទិមជ្ឈបរិយោសានានំ គហិតានំ
ឥមស្មី បរិយោសានស្ស គហិតជ្ឈានេ។ ធូហិ ពលេហិតិ
សមថវិបស្សនាពលេហិ។ តយោ ច សម្ពារានន្តិ កាយសម្ពារាននំ តិណ្ណំ
សម្ពារានំ។ សោឡសហិ ញាណចរិយាហិតិ អនិច្ចានុបស្សនា, ធុក្ខា, អនត្តា,
និព្ពិទា, វិរាគា, និរោធា, បដិទិស្សន្តា, វិវុដ្ឋានុបស្សនា, សោតាបត្តិមគ្គោ...បេ....
អរហត្តដលសមាបត្តិតិ ឥមាហិ សោឡសហិ ញាណចរិយាហិ។ នវហិ
សមាធិចរិយាហិតិ បឋមជ្ឈានសមាធិអាទិហិ នវហិ សមាធិចរិយាហិ។ យោ

យថាវុត្តាសុ ចរិយាសុ បុគ្គលស្ស វសីការោ, សា វសីការតាបញ្ញា។ អស្សាសា
កថិតាតិ យោជនា។ វិនិច្ឆយកថាតិ វិនិច្ឆយវសេន បវត្តា អដ្ឋកថា កថិតា។
តស្មា វិសុទ្ធិមគ្គ (វិសុទ្ធិ. ២.៨៦៨-៨៦៩) តំសំវណ្ណានាយញ្ច (វិសុទ្ធិ. មហាដ៏.
២.៨៦៨) វុត្តនយេន វេទិតញ្ញា។

វលញ្ញនសមាបត្តិ អរិយវិហារវសេន វិហារណសមាបត្តិ។ ឋិតិយាតិ ឯត្ថ
បពន្ធដ្ឋិតិ អធិប្បតា, ន ខណ្ឌដ្ឋិតិ។ កស្មា? សមាបជ្ជនត្ថា។ តេនាហ “ឋិតិយាតិ
ចរិដ្ឋិតត្ថ”ន្តិ។ អន្ធានបរិច្ឆេទោតិ ឯត្ថកំ កាលំ សមាបត្តិយា វីតិនាមេស្សមីតិ
បកេវ កាលបរិច្ឆេទោ។ រូចាទិនិមិត្តវសេនាតិ កម្មកម្មនិមិត្តគតិនិមិត្តេសុ
យថាវហំ លព្ពមានរូចាទិនិមិត្តវសេន។ តត្ថ យស្មា កម្មនិមិត្តេ ធិត្ថិធម្មិ
អារម្មណំ លព្ពតិ, តស្មា “សព្ពនិមិត្តាន”ន្តិ វុត្តំ, ន សព្ពេសំ អារម្មណានំ ឯកជ្ឈំ,
ឯកន្តតោ វា មនសិកាតព្ពតោ។ លក្ខណាវចនញ្ចេតំ យថា “ធាតព្ពមេតំ
ភេសន្តំ, យទិ មេ ព្យាធិតា សិយុ”ន្តិ។

៤៥៩. នីលម្បិ សញ្ញាធាតុតិ អាទិនា នីលាទិគ្គហណាមុខេន តំវណ្ណានំ
សត្តានំ សញ្ញានំ អវេរាទិការមនសិករណំ ជាតិតន្តិ អាហ “ឯតស្មិញ្ញំ ហនេ
អប្បមាណា ចេតោវិមុត្តិ កថិតា”តិ។ ឯត្ថ អាភិញ្ញាញ្ញំ កថិតន្តិ សម្ពន្ធា។ “ឯត្ថ
សុញ្ញតា”តិ, “ឯត្ថ អនិមិត្តា”តិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ ន្តិ “ឥធ អញ្ញំ អភិនំ នាម
នត្ថី”តិ អាទិនា វុត្តំ អត្ថវចនំ។ ឯតាតិ អប្បមាណា ចេតោវិមុត្តិ អាទយោ។
ឯកនាមកាតិ ឯកេកនាមកា, យេ នាធាព្យញ្ញនាតិ អធិប្បតា។ ឯកោ
ធម្មោតិ អរហត្តជលសមាបត្តិ។ ចតុនាមកោតិ
អប្បមាណា ចេតោវិមុត្តិ អាទិនាមកោ។ ឯតន្តិ ឯតមត្តំ។ អប្បមាណាតិ
អនោធិសោ, ឌីធិសោបិ វា “ឯត្តកា”តិ អបរិមិតា។ អសេសេត្វាតិ
អសុភសមាបត្តិ វិយ ឯកសេស្សវ អគ្គហណាតោ។

កិញ្ចាបិ អសុភនិមិត្តាម្បណម្បិ កិញ្ចានំ ហោតិ, អារម្មណសង្ឃ្គនស្ស
កិញ្ចនស្ស អសុភសមាបត្តិនម្បិ បដិភាគនិមិត្តសង្ឃាតំ អារម្មណំ សតិម្ហំ វិយ
វិគ្គហំ កិញ្ចានំ ហុត្វា ឧបជ្ជាតិ, ន តថា ឥមស្សាតិ។ ននុ
ព្រហ្មវិហារបឋមារុប្បានម្បិ បដិភាគនិមិត្តក្ខតំ កិញ្ចា អារម្មណំ នត្ថិតិ? សច្ចំ
នត្ថិ, អយំ បន បឋមារុប្បវិញ្ញាណំ វិយ ន បដិភាគនិមិត្តក្ខតអារម្មណតាយ
ឯវំ វុត្តា។ អត្ថនាតិ អត្ថនា។ ភវតិ ឯតេន អត្ថាតិ អភិធានំ ពុទ្ធិ ចាតិ ភាវោ,
អត្ថា។ ភាវ-សន្ថោបិ អត្ថបរិយាយោតិ អាហា
“ភាវចោសបុគ្គលាទិសង្ឃាតេនា”តិ។ នេសំ អប្បមាណាសមាធិអាធិនំ ចតុន្នំ។
“នានតា ចាកដាវា”តិ វុត្តំ នានត្ថំ ភូមិតោ អារម្មណតោ ច ទស្សេតុំ “អត្ថោ
បនា”តិអាធិ វុត្តំ។ បរិក្កាទិភាវេន អតីតាទិភាវេន អជ្ឈត្តាទិភាវេន ច ន វត្ថុពុំ
អារម្មណំ ឯតិស្សាតិ នវត្ថុញ្ញាម្បណា និព្វានាម្បណាជលសមាបត្តិភាវតោ។

ឯត្ថកោតិ រាគាធិហិ សំកិលិដ្ឋតាយ ឯត្ថកប្បមាណោ, ឧត្តានោ
បរិក្កចេតសោតិ អត្ថោ។ និព្វានម្បិ អប្បមាណាមេវ បមាណាករណានំ
អភាវេនាតិ អាទេត្វា សម្ពន្ធា។ អកុប្បាតិ អរហត្ថជលចេតោវិមុត្តិ
បដិបក្ខេហិ អកោបនីយតាយ។ កិញ្ចាតីតិ កត្តិវ បឋិតោ ធាតុ មទ្ធនត្ថាតិ
អាហា “កិញ្ចាតិ មទ្ធាតី”តិ។ តស្ស បយោគំ ទស្សេតុំ “មនុស្សា កិរា”តិអាធិ វុត្តំ។

សមូហាទិយនវសេន សកិច្ចបរិច្ឆេទតាយ ច សវិគ្គហាវិយ ឧបជ្ជិតា
សង្ឃារា និច្ចាទិក្កាហស្ស វត្ថុតាយ “និច្ចនិមិត្តំ សុខាទិនិមិត្ត”ន្តិ ច វុច្ចតិ។
វិបស្សនា បន តត្ថ យនវិនិព្វោគំ ករោន្តំ និច្ចាទិក្កាហំ វិធមេន្តិ “និមិត្តំ
សមុគ្សតេតី”តិ វុត្តា យននិមិត្តស្ស អារម្មណាភូតស្ស អភាវា។ ន គហិតាតិ
ឯកត្ថបទនិទ្ទេសេ ចាឡិយំ កស្មា ន គហិតា? សាតិ សុញ្ញតា ចេតោវិមុត្តិ។
សព្វត្ថាតិ អប្បមាណាចេតោវិមុត្តិអាធិនិទ្ទេសេសុ។ អារម្មណាវសេនាតិ

អារម្មណ៍ស្រេចបី ឯកត្តា, ន កេរ្តិ៍ សភាវសរសតោ។ ឥមិនា
បរិយាយេនាតិ អប្បមាណតោតិអាទិនា អារម្មណតោលទ្ធិបរិយាយេន។
អញ្ញស្មី បន ថានេតិ អាកិញ្ញាញាទិសទ្ធិបវត្តិហេតុតោ អញ្ញេន ហេតុនា
អប្បមាណាតិសទ្ធិបវត្តិយំ ឯតស្ស ចេតោវិមុត្តិយា ហោន្តិ។ ឯស នយោ
សេសេសុបិ។ ឥមិនា បរិយាយេនាតិ ឥមិនា តាយ តាយ សមញ្ញាយ
វោហរិតត្ថតាបរិយាយេន។ សច្ចានំ ទស្សនមុខេន វដ្តវសេន ឧដ្ឋិតទេសនំ
អរហត្តេន ក្នុង គណ្ណោន្តោ យថានុសន្ធិនាវ ទេសនំ និដ្ឋបេសិ។ យំ បនេត្ត
អត្ថតោ អរិកត្តំ, តំ សុវិញ្ញាយ្យមេវ។

មហាវេទល្អសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៤. ចូឡវេទល្អសុត្តវណ្ណនា

៤២០. អយំ ទេសនា យស្មា បុច្ឆាវិស្សជ្ជនវសេន បវត្តា, តស្មា
បុច្ឆកវិស្សជ្ជកេ បុច្ឆានិមិត្តញ សមុទាយតោវិភាវេតុំ “កោ បនាយ” ភ្នំអាទិ
វុត្តំ។ ឧបាសកត្តន្តិ អមគ្គាគតំ ឧបាសកត្តំ។ តេសន្តិ ឯកាទសនហុតានំ។
មគ្គាគតេន ឧបសមេន សន្តិទ្រិយោ សន្តមាទសោ។

“កី នុខោ អដ្ឋ ភវិស្សតិ អយ្យបុត្តោ” តិ វីថី ឱលោកយមាណា។ ឱលម្ពនត្តន្តិ
តស្ស ហត្ថាវលម្ពនត្តំ បុញ្ញាចិណ្ណាវសេន អត្ថនោ ហត្ថំ បសាវេសិ។ ពហិទ្ធាតិ
អត្ថនា អញ្ញាវិសភាគវត្តំ សន្ធាយ វទតិ។ បរិភេទកេនាតិ បេសុញ្ញវាទិនា។

អធិគមប្បិច្ឆតាយ “ន បកាសេតញ្ញោ” តិ ចិន្តេសិ។ បុន តំ អនុកម្មន្តោ
“សចេ ខោ បនាហ” ភ្នំអាទិ ចិន្តេសិ។ ឯសោ ធម្មោតិ ឯសោ លោកុត្តរធម្មោ។ វិវដ្តំ
ឧទ្ទិស្ស ឧបចិតំ និព្វេជភាគិយំ កុសលំ ឧបនិស្សយោ។ “យទិ មេ ឧបនិស្សយោ
អត្ថិ, សក្កា ឯតំ បដិលទ្ធិ។ សចេបិ នត្ថិ, អាយតី ឧបនិស្សយោ ភវិស្សតី” តិ

ចំរើនការបរិភោគតាម យដេ បដិបដាលារិយ អព្ពន្ធរេ ធិប្បមាធាយ
ហេតុសម្បត្តិយា ចោធិយមាធា អាហា “ឯវំ សន្តេ មយ្ហំ បព្ពន្ធនំ អនុជាធាថា” តិ។

លាភសក្ការោ ឧប្បន្និ សុចំរើនការំ កត្វបចិតបុញ្ញតាយ។
អភិជំហារសម្បទ្គត្តាតិ សុជាតត្ថេរស្ស បទុមុត្ថេរស្ស ភគវតោ អគ្គសាវកស្ស
និបច្ចការំ កត្វា - “តុម្ពេហិ ធិជ្ឈធម្មស្ស ភាគី អស្ស” ន្តិ និព្វេជភាគិយំ ធានំ
ធិត្វា កតបត្តនាសម្ពាសម្បន្នាភិជំហារត្វា។ ធាតិចំរំ កិលមិត្តាតិ កម្មជ្ជានំ
ភាវេន្តិវិបស្សនាយ បរិចាកវសេន ចំរំ ន កិលមិត្ត។ វុត្តមេវត្ថំ វិវិត្ថំ “ឥតោ
បដ្ឋាយា” តិអាធិ វុត្ថំ។ ធុតិយគមនេធាតិ បញ្ញាជនត្ថំ គមនតោ ធុតិយគមនេន។

ឧបនេត្វាតិ បញ្ញាស្ស អត្តភាវេន ឧបនេត្វា។ សក្កាយន្តិ សកាយំ។
ឧបនិក្ខត្ថំ កិញ្ចំ វត្ថុំ សម្បជិច្ឆមាធា, វិយ សម្បជិច្ឆន្តិវិយ។ ឯកោ ឯវ ចាសោ
ឯតិស្សាតិ ឯកចាសកា, គណ្ឌិ។ សា ហិ សុមោចិយា, អនេកចាសា បន
ធុម្ពោចិយា, ឯកចាសក្កហណំ វិស្សន្នេនស្ស សុករភាវនស្សនត្ថំ។
បដិសម្ពិទ្ធាវិសយេ វត្វាតិ ឯតេន ថេរិយា បភិទ្គបដិសម្ពិទតំ ធស្សេតិ។
បច្ចយភូតាតិ អារម្មណាធិវសេន បច្ចយភូតា។

ថេរិយា វិសេសាធិគមស្ស អត្តនោ អវិសយតាយ វិសាខោ “ន
សក្កា” តិអាធិនា ចិន្តេសីតិ ធិជ្ឈតំ។ សច្ចវិនិព្វោគបញ្ញាព្យាករណេធាតិ
សច្ចបរិយាបន្នស្ស ធម្មស្ស ធស្សនតោ
អញ្ញានញ្ញត្ថនិទ្ធារណភេទនាសម្ពាសស្ស វិនិព្វោគបញ្ញាស្ស វិស្សន្នេនេន។ ទ្វេ
សច្ចានិធិ ធុក្ខសមុទយសច្ចានិ។ បដិធិវត្ថុត្វាតិ បរិវត្ថុត្វា។ គណ្ឌិបញ្ញន្តិ
ធុត្ថិនិព្វេជតាយ គណ្ឌិភូតំ បញ្ញំ។

ន តំយេវ ឧបាទានំ តេ បញ្ចាទានកូន្ទា ឯកទេសស្ស
 សមុទាយតាការតោ, សមុទាយស្ស ច ឯកទេសតាការតោ។ នាបិ អញ្ញាត្រ
 បញ្ចាបិ ឧបាទានកូន្ទាបិ ឧបាទានំ តស្ស តទេកទេសភារតោ។ ន បិ
 ឯកទេសោ សមុទាយវិនិមុត្តោ ហោតិ។ យទិ បិ តញ្ញោវាតិអាទិនា
 ឧភយបក្ខេបិ ទោសំ ទស្សតិ។ រូបាទិសភាវម្បីតិ
 រូបវេទនាសញ្ញាវិញ្ញាណសភាវម្បី, ជស្សចេតនាទិសភាវម្បី ឧបាទានំ សិយា។
 អញ្ញាត្រ សិយាតិ បញ្ចាបិ ឧបាទានកូន្ទាបិ វិសុំយេវ ឧបាទានំ យទិ សិយា។
 បរសមយេតិ និកាយវាទេ។ ចិត្តវិប្បយុត្តោ អនុសយោតិ និទស្សនមត្តមេតំ
 និកាយវាទេ ចិត្តសភាវភាវវិញ្ញាណាទិនម្បី ចិត្តវិប្បយុត្តភាវបដិដាននតោ។
 ឯវំ ព្យាកាសីតិ “ន ខោ, អារុសោ” តិអាទិនា ខន្ធតតធន្តរាគភាវេន ព្យាកាសី។
 អត្ថធម្មនិច្ចយសម្ពុតោ អសម្ពុតោ។ តេសុ កត្តចិបិ អសម្ពុតោ
 អវិត្ថាយន្តេន។ បុច្ឆាវិសយេ មោហានុការវិគមនេន បទីបសហស្សំ ជាលេន្តេន
 វិយ។ សឧបាទានុបាទានដ្ឋានំ អនុត្តានតាយ បចុវជនស្ស គូឡោ។
 អត្ថហិតសង្កេតានំ កេសញ្ចិ បដិច្ឆាទិតសទិសត្តា បដិច្ឆន្នោ។
 តិលក្ខណញ្ញាហតធម្មវិសយតាយ តិលក្ខណាហតោ។
 គម្ពីរញ្ញាណកោចរតាយ គម្ពីរោ។ លទ្ធិបតិដ្ឋា អរិយសច្ចសម្បជីវេជនតោ។
 ឯវំ ទិដ្ឋធម្មាទិភាវតោ វេសារជ្ជប្បត្តា។ សត្តសោ និវុត្តព្រហ្មចរិយតាយ តិណ្ណំ
 ភវានម្បី អបរភាគេ និព្វានេ និវុត្តវតីតិ ភវមត្តកេ បិតា។

៤៦០. “រូបំ អត្ថតោ សមនុបស្សតិ” តិ បទុទ្ធាវំ កត្វា “ឥនេកច្ឆោ” តិអាទិនា
 (បដិ. ម. ១.១៣០) បដិសម្ពិទាចាបេន តទត្ថំ វិវរតិ។ តត្ថ អត្ថតោ
 សមនុបស្សតិ តិ អត្តាតិ សមនុបស្សតិ, អត្តភាវេន សមនុបស្សតិ។ អហន្តិ
 អត្តានំ និទ្ទិសតិ។ អហំពុទ្ធិនិពន្ធនញ្ចិ អត្តានំ អត្តវាទី បញ្ញាបេតិ, តស្មា យំ រូបំ
 សោ អហន្តិ យទេតំ មម រូបំ នាម, សោ អហន្តិ វុច្ឆមានោ មម អត្តា តំ មម រូបន្តិ

រូបញ្ចា អត្តញ្ចា អន្ទយំ អនញ្ញំ សមនុបស្សតិ។ តថា បស្សតោ ច អត្តា វិយ រូបំ,
រូបំ វិយ វា អត្តា អនិច្ឆាតិ អាបន្តមេវ។ អដ្ឋិតិ ជាលសិខា។ សា ចេ វណ្ណោ,
ចក្ខុវិញ្ញេយ្យា សិយា, ន កាយវិញ្ញេយ្យា, វណ្ណាបិ វា កាយាធិវិញ្ញេយ្យា
អដ្ឋិយា អនញ្ញត្តាតិ ឧបមេយ្យំ វិយ ឧបមាបិ ធិដ្ឋិតិកស្ស អយុត្តារ។

ធិដ្ឋិបស្សនាយាតិ មិច្ឆាធិដ្ឋិសង្ខតាយ បស្សនាយ បស្សតិ, ន
តណ្ហាមានបញ្ញាឧបស្សនាយ។ អរូបំ វេទនាធិ អត្តាតិ គហេត្វា នាយាយ
រុក្ខាជីនតាយ នាយាវន្តំ រុក្ខំ វិយ, រូបស្ស សន្តកភាវេន អត្តាជីនតាយ រូបវន្តំ
អត្តានំ សមនុបស្សតិ។ បុច្ឆាជីនតាយ បុប្ផស្មី គន្ធា វិយ អាធម្មយុកាវេន
អត្តាជីនតាយ រូបស្ស អត្តនិរូបំ សមនុបស្សតិ។ យថា ករណ្ហោ មណិនោ
អាធារោ, ឯវំ រូបម្បិ អត្តនោ អាធារោតិ កត្វា អត្តានំ រូបស្មី សមនុបស្សតិ។
ឯសេវ នយោតិ ឥមិនា អត្តនោ វេទនាធិហិ អនញ្ញត្តំ តេសញ្ញាធារណាតំ
និស្សិតតញ្ច យថាវត្ថុ អតិធិសតិ។

អរូបំ អត្តាតិ កថិតំ “វេទនាវន្តំ” ត្ថិអាធិសុ វិយ រូបេន វោមិស្សកតាយ
អភាវតោ។ រូបារូបមិស្សកោ អត្តា កថិតោ រូបេន សទ្ធិ សេសារូបធម្មានំ
អត្តាតិ គហិតត្តា។ ឧច្ឆេទធិដ្ឋិ កថិតា រូបាធិនំ វិនាសទស្សនតោ។ តេនេវាហ
“រូបំ អត្តាតិ យោ វធម្មេ, តំ ន ឧបបជ្ជតិ, អត្តា មេ ឧប្បជ្ជតិ ច វេតិ ចាតិ
ឥច្ចស្ស ឯវមាគតំ ហោតិ” តិអាធិ។ អវសេសេស្វតិ បន្ទវសសុ ហានេសុ។
សស្សតធិដ្ឋិ កថិតា រូបវន្តាធិភាវេន គហិតស្ស អនិទ្ធាវិតរូបត្តា។

ធិដ្ឋិតិកាយំ វត្ថុ អត្តាតិ សមនុបស្សតិ, យេកុយ្យេន តំ និច្ចំ សុខន្តិ ច
សមនុបស្សតេវ។ សាវកោ បន តប្បដិក្ខេបេន សព្វេ ធម្មា អនត្តាតិ សុធិដ្ឋត្តា
រូបំ អត្តាតិ ន សមនុបស្សតិ, តថាភូតោ ច អនិច្ចំ ធុក្ខំ អនត្តាតិ សមនុបស្សតិ,
តថា វេទនាធិយោតិ ធស្សេន្តោ “ន រូបំ អត្តតោ” តិអាធិមាហ។ ឯវំ ភវធិដ្ឋិបិ

អវិជ្ជាករតណ្ហារិយ វដ្តស្ស សមុទយោយេវាតិ ទិដ្ឋិកថាយំ “ឯត្ថកេន គមនំ
ហោតី”តិអាទិ។ ទិដ្ឋិប្បហានកថាយញ្ច “ឯត្ថកេន គមនំ ន ហោតី”តិអាទិ
វុត្ថំ។

៤៦២. ហេដ្ឋា វុត្ថមត្ថមេវ បុច្ឆិតត្ថា “ថេរិយា បដិបុច្ឆិត្វា វិស្សន្ន្តេតញ្ចោ”តិ
វត្វា បដិបុច្ឆនិវិធិ ទស្សេតុំ “ឧចាសកា”តិអាទិ វុត្ថំ។ បដិបត្តិវសេនាតិ
សក្កាយនិរោធកាមិនិបដិបទាភាវេន។ សង្ខតាសង្ខតវសេន
លោកិយលោកុត្តវវសេន សង្ខហិតាសង្ខហិតវសេនាតិ “វសេនា”តិ បទំ
បច្ចេកំ យោជេតព្ពំ។ តត្ថ កាមំ អសង្ខតោ នាម មគ្គោ នត្ថិ, កី សង្ខតោ, ឧទាហុ
អសង្ខតោតិ បន បុច្ឆាវសេន តថា វុត្ថំ? “អរិយោ”តិ វចនេនេវ មគ្គស្ស
លោកុត្តវតោ សិទ្ធា, សង្ខាហកខន្ធបរិយាបន្នានំ បន មគ្គធម្មានម្បិ សិយា
លោកិយតាតិ ឥធន លោកិយគ្គហណំ។ កិញ្ចាបិ សង្ខហិតបទមេវ ចាឡិយំ
អាគតំ, ន អសង្ខហិតបទំ, យេ បន សង្ខាហកភាវេន វុត្ថា, តេ សង្ខហិតា ន
ហោន្តិតិ អដ្ឋកថាយំ អសង្ខហិតគ្គហណំ កតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ សង្ខតោតិអាទិសុ
សមេច្ច សម្មយ្យ បច្ចយេហិ កតោតិ សង្ខតោ។ តថាភូតោ ច តំសមដ្ឋិនោ
បុគ្គលស្ស បុព្វភាគចេតនាតិ មយ្ហំ មគ្គោ អដ្ឋង្គិកោ ហោតុ សត្តង្គិកោ វាតិ
ចេតិតភាវេន ចេតិតោ។ សហជាតចេតនាយបិ ចេតិតោវ តស្សា
សហការីការណភាវតោ, តតោ វេ បកប្បិតោ អាយុហិតោ។ បច្ចយេហិ
និច្ឆាទិតត្ថា កតោ និព្ពត្តិតោ ច។ សមាបដ្ឋន្តេន អត្តនោ សន្តានេ សម្មនេវ
អាបដ្ឋន្តេន ឧប្បនេន្តេន។ ឥតិ សត្តហិបិ បទេហិ បច្ចយនិព្ពត្តិតំយេវ
អរិយមគ្គស្ស ទស្សេតិ។

អសង្ខហិតោ ខន្ធនំ បទេសោ ឯតស្ស អត្ថិតិ មគ្គោ សប្បនេសោ។ នត្ថិ
ឯតេសំ បទេសាតិ ខន្ធនិប្បនេសា។ បទិស្សតិ ឯតេន សមុទាយោតិ ហិ

បទេសោ, អរិយវរោ។ អយន្តិ មគ្គោ។ សប្បទេសត្តា ឯកទេសត្តា។ និប្បទេសេហិ
សមុទាយការតោ និវរសេសបទេសេហិ។ យថា នគរំ រដ្ឋេកទេសភូតំ
តទន្តោគធន្តា រដ្ឋេន សង្កហិតំ, ឯវំ អរិយមគ្គោ ខន្ធត្ថយេកទេសភូតោ
តទន្តោគធន្តា តីហិ ខន្ធមហិ សង្កហិតោតិ ទស្សេតិ “នគរំវិយ រដ្ឋេនា” តិ
ឥមិនា។ សជាតិតោតិ សមាណជាតិតាយ, សមាណសភាវត្តា ឯវាតិ អត្តោ។ ឯត្ថ
ច សីលក្ខន្ធន្វា “នវំ កោជិសហស្សនិ” តិអាទិនា (វិសុទ្ធិ. ១.២០; អប. អដ្ឋ.
២.៥៥.៥៥; បដិ. ម. អដ្ឋ. ១.១.៣៧) វុត្ថបភេទវសេន ចេវ
សម្បត្តសមាទានវិវតិអាទិវសេន ច គយ្ហមាណោ និប្បទេសោ, មគ្គសីលំ បន
អាជីវជ្ជមកមេវ សមុច្ឆេទវិវតិមត្តមេវាតិ សប្បទេសំ។ សមាធិក្ខន្ធន្វា
បរិត្តមហាគ្គតាទិវសេន ចេវ ឧបចារប្បនាសមាធិវសេន ច អនេកភេទតាយ
និប្បទេសោ, មគ្គសមាធិ បន លោកុត្តរាវ, អប្បនាសមាធិ ឯវាតិ
សប្បទេសោ។ តថា បញ្ញាក្ខន្ធន្វា បរិត្តមហាគ្គតាទិវសេន ចេវ
សុតមយញ្ញាណាទិវសេន ច អនេកភេទតាយ និប្បទេសោ, មគ្គបញ្ញា បន
លោកុត្តរាវ, ភាវនាមយា ឯវាតិ សប្បទេសោ។ អត្តនោ ធម្មតាយាតិ
សហការីការណំ អនបេក្ខិត្វា អត្តនោ សភាវេន អត្តនោ ពលេន អប្បេតុំ ន
សក្កោតិ វិរិយេន អនុបត្ថម្ភិតំ, សតិយា ច អនុបដ្ឋិតំ។ បគ្គហកិច្ចន្តិ យថា
កោសជ្ជបក្ខេ ន បតិតា ចិត្តជ្ជិតិ, តថា បគ្គណ្ណានកិច្ចំ។ អបិលាបនកិច្ចន្តិ យថា
អារម្មណេន បិលវតិ, ឯវំ អបិលាបនកិច្ចំ។

ឯកតោ ជាតាតិ សហជាតា។ បិដ្ឋិទត្វា ឱនតសហាយោវិយ វាយាមោ
សមាធិស្ស អារម្មណេ អប្បនាយ វិសេសបច្ចយការតោ។ អំសក្ខុដំទត្វា
បិតសហាយោវិយ សតិ សមាធិស្ស អារម្មណេ ទទ្សបវត្តិយា បច្ចយការតោ។
កិរិយតោតិ ឧបការកិរិយតោ។

អាគោដេត្វាតិ អាម្ពណំ អាហានិក្ខា។ តថា ហិវិតក្កោ “អាហាននរសោ”តិ,
យោការចរោ ច “កម្មជ្ជានំ តក្កាហតំ វិតក្កបរិយាហតំ ករោតី”តិ វុច្ចតិ។
ឥធាបីតិ សម្មាទិដ្ឋិសង្គ្រេហ្មសុ។ កិរិយតោតិ វុត្តប្បការឧបការកិរិយតោ។

សុភសុខាទិនិមិត្តក្តាហិវិធមនំ ចតុកិច្ចសាធនំ។ បច្ចយត្ថេនាតិ
សហជាតាទិបច្ចយការេន។ ចតុកិច្ចសាធនវសេនេវាតិ ឥទំ មគ្គវិរិយស្សេវ
គហិតការទស្សនំ។ តញ្ចិ ឯកំយេវ ហុត្វា ចតុកិច្ច
យថាវុត្តឧបការកសភារេន ច បរិវារជ្ជេន បរិក្ខារោ ហោតិ។
មគ្គសម្បយុត្តជម្ពានន្តិ ឥមិនា មគ្គជម្ពានម្យិ គហណំ, ន
តំសម្បយុត្តជស្សនីនំយេវ។ ឯកចិត្តក្ខណ៍កាតិ មគ្គចិត្តប្បាទវសេន
ឯកចិត្តក្ខណ៍កា។

សត្តហិ ញ្ញាលោហីតិ បរមុក្កំសគតេហិ សត្តហិ ជវេនហិ
សម្បយុត្តញ្ញាលោហិ, សត្តហិ វា អនុបស្សនាញ្ញាលោហិ។ អាទិតោ សេវនា
អាសេវនា, តតោ បរំ វឌ្ឍនា ភាវនា, បុណ្យនំ ករណំ ពហុលីកម្មន្តិ
អធិប្បាយេនាហ “អញ្ញេន ចិត្តេនា”តិអាទិ។ អធិប្បាយវសេន និទ្ធារេត្វា
គហេតព្ពត្ថំ សុត្ថំ នេយ្យត្ថំ។ យថាវុត្ថវសេន គហេតព្ពត្ថំ នីតត្ថំ។ ឯវំ សន្តេតិ
យទិ ឥទំ សុត្ថំ នីតត្ថំ, អាសេវនាទិ ចវិសុំវិសុំ ចិត្តេហិ ហោតិ, ឯវំ សន្តេ។
អាសេវនាទិ នាម ចិត្តស្ស អនេកវារំ ឧប្បត្តិយា ហោតិ, ន ឯកវារមេវាតិ អាហ
“ឯកំ ចិត្ត”ន្តិអាទិ។ តច្រាយំ សង្ខេបត្ថោ - អាសេវនាវសេន បវត្តមានំ ចិត្តំ
សុចិរម្យិ កាលំ អាសេវនាវសេនេវ បវត្តេយ្យ, តថា ភាវនាពហុលីកម្មវសេន
បវត្តមានានិបិ, ន ចេត្ត ឯត្តកានេវ ចិត្តានិ អាសេវនាវសេន បវត្តន្តិ, ឯត្តកានិ
ភាវនាវសេន, ពហុលីកម្មវសេនាតិ និយមោ លព្ពតិ។ ឥតិ
អនេកចិត្តក្ខណ៍កអរិយមគ្គំ វនន្តស្ស ទុន្តិវិរិយោវាយំ នោសោ។ យថា បន

បុព្វភាគេបិ នាធាចិត្តេសុ បវត្តបរិញ្ញាធិកិច្ចានំ សម្មាធិដ្ឋិអាធិនំ បដិវេធកាលេ
យថាវហំ ចតុកិច្ចសាធនំ, ឯកចិត្តកូណិកា ច បវត្តិ, ឯវំវិបស្សនាយ
បវត្តាភិសម្ពាវសេន អាសេវនាភាវនាពហុលីកម្មានិ បដិវេធកាលេ
ឯកចិត្តកូណិកានេវ ហោន្តិតិ វេទន្តានំ អាចរិយានំ ន កោចិ ទោសោ
អាសេវនាធិហិ កាតព្វកិច្ចស្ស តទា ឯកចិត្តកូណាយេវ សិដ្ឋនតោ។
តេនាហ “ឯកចិត្តកូណិកាវា” តិអាធិ។ សចេ សញ្ញានាតិ តិ សចេ សញ្ញាតិ
គប្បតិ។ យាគុំ បិវាហិតិ ឧយ្យោដេតព្វោ ធម្មសាក្ខាយ អភព្វភាវតោតិ
អធិប្បាយោ។

៤៦៣. បុញ្ញាភិសម្ពាវាធិសូតិ អាធិ-សន្ទេន កាយសញ្ញោតនាធិលកូណោ
កាយសម្ពាវាធិកេបិ សន្តណ្ឌាតិ, ន អបុញ្ញានេញ្ញាភិសម្ពាវេ ឯវ។
កាយបដិពទ្ធត្តា កាយេន សម្ព័រិយតិ, ន កាយសមុជ្ជានត្តា។ ចិត្តសមុជ្ជានា ហិ
តេ ធម្មាតិ។ និព្វត្តិយតិ ច ឥទំ កាយេ សតិ សញ្ញាវំ, អសតិ ច អភាវំ សន្ធាយ
វុត្តំ។ វាចន្តិ វេធិយោសំ។ សម្ព័រោតិ តិ ជនេតិ។ តេនាហ “និព្វត្តតិ” តិ។ ន ហិ តំ
វិតក្កវិចារវហិតចិត្តំ វេធិយោសំ និព្វត្តតុ សក្កោតិ។ ចិត្តបដិពទ្ធត្តាតិ ឯតេន
ចិត្តស្ស និស្សយាធិបច្ចយភាវោ ចិត្តសម្ពាវសម្ពរណាន្តិ ទស្សេតិ។
អញ្ញមញ្ញមិស្សាតិ អត្ថតោ ភិដ្ឋាបិ កាយសម្ពាវាធិវចនវចនីយភាវេន
អញ្ញមញ្ញមិស្សិតា អភិដ្ឋាវិយ, តតោ ឯវ អាលុឡិតា សំកិណ្ណា អវិភូតា
អចាកជា ធុធិបនា ធុវិញ្ញាបយា។ អាធានគ្គហណមុញ្ញានចោបនាធិតិ យស្ស
កស្សចិ កាយេន អាធាតព្វស្ស អាធានសម្ពាតំ គហណំ, វិស្សន្ននសម្ពាតំ
មុញ្ញនំ, យថាតថាចលនសម្ពាតំ ចោបនន្តិ ឥមាធិ ចាបេត្វា សាធមត្វា ឧប្បន្នា។
កាយតោ បវត្តា សម្ពាវា, កាយេន សម្ព័រិយន្តិតិ ច កាយសម្ពាវាត្វេវ វុច្ឆន្តិ។
ហនុសំចោបនន្តិ ហនុសញ្ញាលនំ។ វេធិភេទន្តិ វាចានិច្ចារណំ។ វាចំ សម្ព័រោតិ
កត្វា ឥធ វេធិសម្ពាវាត្វេវ វុច្ឆន្តិ។

៤២៤. សមាបជ្ជិស្សន្តិ បទំ និរោធស្ស អាសន្នានាគតការវិសយំ អាសន្នំ
វុដ្ឋេត្វា ទូរស្ស គហណោ បយោជនាការតោ។ និរោធានកស្ស
នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនចិត្តស្ស ច គហណតោ បដ្ឋាយ និរោធំ សមាបជ្ជតិ
នាមាតិ អធិប្បាយេន “បទទ្ធយេន នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តិកាលោ
កចិតោ”តិ វុត្ថំ។ តថា ចិត្តំ ភាវិតំ ហោតីតិ ឯត្ថ អទ្ធានបរិច្ឆេទចិត្តគ្គហណំ
ឥតវេសំ នានន្តរិយការតោ។ ន ហិ ពលទ្ធយញ្ញាណសមាធិចរិយានំ
វសីភាវាចាននចិត្តេហិ វិនា អទ្ធានបរិច្ឆេទចិត្តំ អចិត្តកកាវាយ ហោតិ។

សេសសង្ខារេហិតិ កាយសង្ខារចិត្តសង្ខារេហិ។ ទុតិយជ្ឈានេយេវ និរុដ្ឋតិ
អនុប្បត្តិនិរោធន។ ឥតវេសុបិ ឯសេវ នយោ។ វុដ្ឋហិស្សន្តិ បទំ វុដ្ឋហនស្ស
អាសន្នានាគតការវិសយំ អាសន្នំ វុដ្ឋេត្វា ទូរស្ស គហណោ
បយោជនាការតោ។ និរោធតោ វុដ្ឋានស្ស ច ចិត្តប្បទេន បរិច្ឆិទ្ធត្វា តតោ
ឱរមេវាតិ អាហ “បទទ្ធយេន អន្តោនិរោធកាលោ កចិតោ”តិ។ តថា ចិត្តំ ភាវិតំ
ហោតីតិ យថា យថាបរិច្ឆិទ្ធកាលមេវ អចិត្តកកាវោ, តតោ បរិ
សចិត្តកកាវោ ហោតិ, តថា និរោធស្ស បរិកម្មចិត្តំ ឧប្បាទិតំ ហោតិ។

បដិសង្ខាតិ បដិសង្ខាយ ឥនមេវ កាតត្ថំ ជានិត្វា អប្បវត្តិមត្តំ។
សមាបជ្ជន្តិ អចិត្តកកាវំ សម្បទេវ អាបជ្ជន្តិ។ អថ កស្មា សត្តាហមេវ
សមាបជ្ជន្តិ? យថាកាលបរិច្ឆេទករណតោ, តញ្ច យេភុយ្យេន
អាហារូបជីវំនំ សត្តានំ ឧចាទិន្នកបវត្តស្ស ឯកទិវសំ ភុត្តាហារស្ស
សត្តាហមេវ យាបនតោ។

សញ្ញា ជលសមាបត្តិ អស្សាសបស្សាសេ ន សមុដ្ឋាបេតីតិ ឥទំ នត្ថិតិ អាហ
“សមុដ្ឋាបេតី”តិ។ យា បន ន សមុដ្ឋាបេតិ, តំ ទស្សន្តោ “ឥមស្ស បន...បេ.... ន
សមុដ្ឋាបេតី”តិ អាហ។ តត្ថ ឥមស្សាតិ ឥធ ចាឡិយំ

វុត្តនិរោធសមាបដ្ឋនកិក្ខុនោ។ តស្ស បន ជលសមាបត្តិ ចតុត្ថជ្ឈានិកាវាតិ
និយមោ នត្ថិតិ អាហា “កី វា ឯតេនា” តិអាទិ។ អញ្ញោហារិកាតិ
សុខុមត្តភាវប្បត្តិយា “អត្ថី” តិ វោហរិភុំ អសក្កុណោយ្យាតិ កេចិ។ និរោធស្ស
បន ចាធកក្ខតាយ ចតុត្ថជ្ឈានាទិសមាធិចរិយាយ វសេន អចតុត្ថជ្ឈានិកាបិ
និរោធនន្តរជលសមាបត្តិ អស្សាសបស្សាសេ ន សមុដ្ឋាបេតីតិ អភាវតោ ឯវ
តេ អញ្ញោហារិកា វុត្តា។ ឯវញ្ញ កត្វា សញ្ញវត្ថុរវត្ថុម្ហ
អាទីតសមាបត្តិជលនិទស្សនម្បិ សុដ្ឋ ឧបបដ្ឋតិ។ តេនាហ
“ភវត្ថុសមយេនេវេតំ កថិត” ត្ថិ។ កិរិយមយបវត្ថុវឌ្ឍញ្ញនកាលេតិ ឯត្ថ
កិរិយមយបវត្ថុំ កាយវចិវិញ្ញត្តិវិច្ឆារោ, តស្ស វឌ្ឍញ្ញនកាលេ
បវត្ថុនសមយេ។ វាចំ អភិសង្កាតុំ នសក្កោត្ថិ អវិញ្ញត្តិជនកត្តា តេសំ
វិតក្កវិចារាណំ។

សតុណ្ហោនាតិ សរសេន, សភាវេនាតិ អត្ថោ។ សុញ្ញតា នាម ជលសមាបត្តិ
រាគាទិហិ សុញ្ញត្តា។ តថា រាគនិមិត្តាទិនំ អភាវា អនិមិត្តា, រាគបណិធិអាទិនំ
អភាវា អប្បណិហិតាតិ អាហា “អនិមិត្តអប្បណិហិតេសុបិ ឯសេវ នយោ” តិ។
អនិមិត្តំ អប្បណិហិតញ្ញ និញ្ញានំ អារម្មណំ កត្វា ឧប្បន្នជលសមាបត្តិយំ
ជស្សោ អនិមិត្តោ ជស្សោ អប្បណិហិតោ ជស្សោ នាមាតិ ឥមមត្ថំ “ឯសេវ
នយោ” តិ ឥមិនា អតិទិសតិ។

អត្ថសុញ្ញតាទស្សនតោ អនត្តានុបស្សនា សុញ្ញតា, និច្ចនិមិត្តក្សាជនតោ
អនិច្ចានុបស្សនា អនិមិត្តា, សុខប្បណិធិបដិក្ខេបតោ ទុក្ខានុបស្សនា
អប្បណិហិតាតិ អាហា - “សុញ្ញតា... បេ... វិបស្សនាបិ វុច្ចតី” តិ។ អនិច្ចតោ
វុជ្ជាតីតិ សង្ខារាណំ អនិច្ចាការក្កាហិទិយា វុជ្ជានកាមិទិយា បរតោ
ឯកតោវុជ្ជានឧកតោវុជ្ជានេហិ និមិត្តបវត្តតោ វុជ្ជាតិ។ អនិច្ចតោ

បរិគ្គហេត្វាតិ ច ឥទំ “ន ឯកន្តិកំ ឯវម្បិ ហោតី”តិ កត្វា វុត្តំ។ ឯស នយោ
សេសេសុបិ។ អប្បណិហិតវិបស្សនាយ មគ្គោតិអាទិនា, សុញ្ញតវិបស្សនាយ
មគ្គោតិអាទិនា ច យោជនំ សន្ធាយាហ “ឯសេវ នយោ”តិ។ វិកប្បោ អាបន្នេយ្យ
អាគមនស្ស វវត្តានស្ស អភាវេន អវវត្តានករត្តា។ ឯវញ្ញំ តយោ ជស្សា
ដុសន្តីតិ ឯវំ សគុណតោ អារម្មណតោ ច នាមលាភេ សុញ្ញតាទិនាមកា
តយោ ជស្សា ដុសន្តីតិ អនិយមវចនំ។ សមេតិ យុជ្ជតិ ឯកស្សេវ ជស្សស្ស
នាមត្ថយយោគតោ។

សព្វសង្ខតវិវត្តតាយ និព្វានំវិវេកោ នាម ឧបដិវិវេកោតិ កត្វា។ និន្ទតា
តប្បដិបក្ខវិមុខស្ស តទភិមុខតា។ ចោណតា ឱនមនំ, បញ្ញាវតា តតោ
វិស្សជ្ជកាវោ។

៤៦៥. ចក្ខុទិកោ រូបាទិសុ បវត្តរូបកាយតោ ឧប្បជ្ជនតោ បញ្ចន្ទរិកំ
សុខំ កាយិកំ នាម, មនោន្ទរិកំ ចេតនាជស្សជាតាយ ចេតសិកំ នាម។
សភាវនិទ្ទេសោ សុខយតីតិ កត្វា។ មជ្ជការ្យធិបកន្តិ ឥដ្ឋការ្យជោតនំ។
វេទយិតការ្យធិបកន្តិ វេទកការ្យវិការ្យកំ។ វេទនា ឯវ ហិ បរមត្ថតោ អារម្មណំ
វេទេតិ, អារម្មណំ បន វេទិតព្ពន្ធិ។ ទុក្ខន្តិ សភាវនិទ្ទេសោតិឯវមាទិអត្ថវចនំ
សន្ធាយាហ “ឯសេវ នយោ”តិ។ វិចិត្តសុខាតិ វិចិត្តយា ធរមានតាយ សុខា, ន
វិចិត្តក្ខណមត្តេន។ តេនាហ “អត្តិភាវោ សុខ”ន្តិ។ វិបរិណាមទុក្ខាតិ
វិបរិណាមនេនវិគមនេន ទុក្ខា, ន និរោធក្ខណេន។ តេនាហ “នត្តិភាវោ
ទុក្ខ”ន្តិ។ អបរិញ្ញាតវត្ថុកានញ្ញំ សុខវេទនុបរមោ ទុក្ខតោ ឧបដ្ឋាតិ។
ស្វាយមគ្គោ បិយវិប្បយោគេន ធិបេតញ្ញោ។ វិចិត្តទុក្ខាវិបរិណាមសុខាតិ
ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ តេនាហ “អត្តិភាវោ ទុក្ខំ, នត្តិភាវោ សុខ”ន្តិ។
ទុក្ខវេទនុបរមោ ហិ សត្តានំ សុខតោ ឧបដ្ឋាតិ។ ឯវញ្ញំ វេទន្តិ - “តស្ស រោគស្ស

រូបសមេន អហោ សុខំ ជាត"ន្តិ។ ជាននភារោតិ យាថាវសភាវតោ អវុត្តន្តំ។
អនុក្ខមសុខញ្ចី វេទនំ ជានន្តស្ស សុខំ ហោតិ តស្ស សុខុមភាវតោ, យថា
តទញ្ចោ ធម្មេ សលក្ខណតោ សាមញ្ញលក្ខណតោ ច សម្មនេវ អវពោធា បរម
សុខំ។ តេនេវាហ -

“យតោ យតោ សម្មសតិ, ខន្ធនំ ឧទយត្ថយំ;
លភតិ បីតិចាមោជ្ឈំ, អមតំ តំ វិជានត"ន្តិ។ (ធម. ប. ៣៧៤);

អជាននភារោតិ ឯត្ថ វុត្តវិបរិយាយេន អត្តោ វេទិតញ្ចោ។ ឧក្ខញ្ចី
សម្មាហរិហារោតិ។ អបរោ នយោ ជាននភារោតិ ជាននស្ស ញ្ញាណស្ស
សត្តារោ។ ញ្ញាណសម្មយុត្តា ហិ ញ្ញាលោបនិស្សយា ច អនុក្ខមសុខា វេទនា
សុខា ឥដ្ឋាការា។ យថាហ “ឥដ្ឋា ចេវ ឥដ្ឋជលា ចា”តិ។ អជាននភារោ ឧក្ខន្តិ
ឯត្ថ វុត្តវិបរិយាយេន អត្តោ វេទិតញ្ចោ។

កតមោ អនុសយោ អនុសេតីតិ កាមរាគានុសយាទីសុ សត្តសុ
អនុសយេសុ កតមោ អនុសយោ អនុសយវសេន បវត្តតិ? អប្បហីនភាវេន
ហិ សន្តានេ អនុសយន្តីតិ អនុសយា, អនុបំ ការណំ លភិត្វា ឧប្បជ្ឈន្តីតិ
អត្តោ។ ឯតេន ការណាលាភេ សតិ ឧប្បជ្ឈនារហតា នេសំ ទស្សិតា។
អប្បហីនា ហិ កិលេសា ការណាលាភេ សតិ ឧប្បជ្ឈន្តិ។ តេនាហ
“អប្បហីនជ្ជេន សយិតោវិយ ហោតិ”តិ។ តេ ច និប្បរិយាយតោ អនាគតា
កិលេសា ទដ្ឋញ្ចា, អតីតា បច្ចុប្បន្នា ច តំសភាវត្តា តថា វុច្ចន្តិ។ ន ហិ ធម្មានំ
កាលភេទេន សភាវតេនោ អត្ថិ។ យទិ អប្បហីនជ្ជោ អនុសយជ្ជោ, ននុ សព្វេបិ
កិលេសា អប្បហីនា អនុសយា ភវេយ្យន្តិ? ន មយំ អប្បហីនតាមត្តេន
អនុសយជ្ជំ វនាម, អថ ខោ បន អប្បហីនជ្ជេន ថាមគតា កិលេសា អនុសយា។
ឥទំ ថាមគមនញ្ចា រាគាទីនមេវ អាវេណីកោ សភារោ ទដ្ឋញ្ចោ, យតោ អភិធម្មេ

- “ថាមគតំ អនុសយំ បដហតី” តិ វុត្តំ។ សោតិ វាគានុសយោ។ អប្បហីនោតិ អប្បហីនការមុខេន អនុសយនដ្ឋមាហា។ សោ ច អបរិញ្ញាតក្ខន្ធវត្ថុតោ, បរិញ្ញាតេសុ បតិដ្ឋំ នលភតិ។ តេនាហ “ន សព្វាយ សុខាយ វេទនាយ សោ អប្បហីនោ” តិ។ អារម្មណាវសេន ចាយំ អនុសយដ្ឋោ អធិប្បតោ។ តេនាហ “ន សព្វំ សុខំ វេទនំ អារព្វ ឧប្បជ្ឈតីតិ អត្ថោ” តិ។

វត្ថុវសេនបិ បន អនុសយដ្ឋោ វេទិតតោ, យោ “ភូមិលទ្ធុ” តិ វុត្តតិ។ តេន ហិ អដ្ឋកថាយំ (វិសុទ្ធិ. ២.៨៣៤) វុត្ត -

“ភូមីតិ វិបស្សនាយ អារម្មណភូតា តេភូមកា បញ្ចក្ខន្ធា។ ភូមិលទ្ធុ នាម តេសុ ខន្ធសុ ឧប្បត្តិវហំ កិលេសជាតំ។ តេន ហិ សា ភូមិលទ្ធា នាម ហោតិ, តស្មា ភូមិលទ្ធិតិ វុត្តតិ, សា ច ខោ ន អារម្មណាវសេន។ អារម្មណាវសេន ហិ សព្វេបិ អតីតាតោ បរិញ្ញាតេបិ ច ខីណាសវានំ ខន្ធអារព្វ កិលេសា ឧប្បជ្ឈន្តិ មហាកក្ខានឧប្បលវណ្ណាទីនំ ខន្ធអារព្វ សោរេយ្យសេដ្ឋិនន្ធមាណាវកាទីនំ វិយ។ យទិ ច តំ ភូមិលទ្ធុ នាម សិយា, តស្ស អប្បហោយ្យតោ ន កោចិ ភវម្ហំ បដហោយ្យ, វត្ថុវសេន បន ភូមិលទ្ធុ វេទិតព្វំ។ យត្ថ យត្ថ ហិ វិបស្សនាយ អបរិញ្ញាតា ខន្ធា ឧប្បជ្ឈន្តិ, តត្ថ តត្ថ ឧប្បាទតោ បភុតិ តេសុ វត្ថុម្ហំ កិលេសជាតំ អនុសេតិ។ តំ អប្បហីនដ្ឋេន ភូមិលទ្ធិតិ វេទិតព្វំ” តិ អាទិ។

ឯស នយោ សព្វត្ថាតិ ឥមិនា “ន សព្វាយ ឧក្ខាយ វេទនាយ សោ អប្បហីនោ, ន សព្វំ ឧក្ខំ វេទនំ អារព្វ ឧប្បជ្ឈតី” តិ អាទិ អតិទិសតិ។ តត្ថ យំ វត្ថុព្វំ, តំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្វំ។ “យោ អនុសយោ យត្ថ អនុសេតិ, សោ បហិយមាណោ តត្ថ បហីនោ នាម ហោតី” តិ តត្ថ តត្ថ បហានបុច្ឆា, តំ សន្ធាយាហ “កី បហាតព្វន្តិ អយំ បហានបុច្ឆា នាមា” តិ។

ឯកលេខ ៧១ ករណីនាតិ “ឥធាវុសោ, វិសាខ, ភិក្ខុវិវិច្ឆេវ
កាមេហី” តិអាទិនា (ម. និ. ១.៣៧៤) ឯកលេខ វិស្សន្ទ្គនេន។ ទ្វេ បុច្ឆាតិ
អនុសយបុច្ឆា បហានបុច្ឆាតិ ទ្វេបិ បុច្ឆាវិស្សន្ទ្គេសិ។ “រាគំ តេន បជហតី” តិ
ឥនមេកំ វិស្សន្ទ្គនំ, “ន តត្ថ រាគានុសយោ អនុសេតី” តិ ឥនមេកំ វិស្សន្ទ្គនំ,
បុច្ឆានុក្កមញ្ចេត្ត អនាទិយិត្វា បហានក្កមេន វិស្សន្ទ្គនា បវត្តា។ “ទ្វេ បុច្ឆា
វិស្សន្ទ្គេសី” តិ សង្ខេបតោ វុត្តមត្តំ វិវត្តំ “ឥធា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
តថាវិក្ខម្ពិតមេវ កត្វាតិ ឥមិនាយោ រាគំ វិក្ខម្ពិត្វា បុន ឧប្បជ្ឈិតំ
អប្បធានតោ តថាវិក្ខម្ពិតមេវ កត្វា មគ្គេន សមុគ្សាតេតិ, តស្ស វសេន “រាគំ
តេន បជហតិ, ន តត្ថ រាគានុសយោ អនុសេតី” តិ វុត្តព្ពន្ធិ ទស្សេតិ។
កាមោយាធិហិ ចត្វហិ ឌីយេហិ សំសារភវោយេនេវ វា វេគសា វុយ្យមាទេសុ
សត្តេសុ តំ ឧត្តវិត្វា បត្តព្ពំ, តស្ស បន កាធការតោ បតិជ្ឈានភូតំ។ តេនាហ
ភគវា - “តិល្លោ ចារដ្ឋតោ ជលេ តិដ្ឋតិ ព្រាហ្មណោ” តិ (សំ. និ. ៤.២៣៨; ឥតិវុ.
៦៩; បុ. ប. ១៨៧)។

សុញ្ញតាទិភេទេន អនេកភេទត្តា ចាឡិយំ “អនុត្តរេសូ” តិ
ពហុវចននិទ្ទេសោតិ “អនុត្តរាវិមោក្ខា” តិ វត្វា បុន តេសំ សញ្ញេសម្បិ
អរហត្តភាវសាមញ្ញេន “អរហត្តេ” តិ វុត្តំ។ វិសយេ ចេតំ ភុម្មំ។ បត្តនំ
បដ្ឋបេន្តស្សាតិ “អហោ វតាហំ អរហត្តំ លកេយ្យ” តិ បត្តនំ ឧបដ្ឋបេន្តស្ស,
បត្តេន្តស្សាតិ អត្តោ។ បដ្ឋបេន្តស្សាតិ ចេត្ត ហេតុម្ហិ អន្តសន្តោ។ កថំ បន
អរហត្តវិសយា បត្តនា ឧប្បជ្ឈតីតិ? ន កាចិ អរហត្តំ អារម្មណំ កត្វា បត្តនា
ឧប្បជ្ឈតិ អនធិគតត្តា អវិសយភាវតោ។ បរិកប្បិតរូបំ បន តំ ឧទ្ទិស្ស បត្តនា
ឧប្បជ្ឈតិ។ “ឧប្បជ្ឈតិ បិហាបច្ចយា” តិ វុត្តំ បរម្មវបច្ចយតំ សន្ធាយ, ឧដុកំ បន
បច្ចយភាវោ នត្តិ តិ វុត្តំ “ន បត្តនាយ បដ្ឋបនមូលកំ ឧប្បជ្ឈតី” តិ។ ឥនំ បន
សេវិតព្ពំ ទោមនស្សំ អកុសលប្បហានស្ស កុសលាភិវុឡិយា ច

និងមិត្តភាវៈតោ។ តេជោហា ភក្កវា - “នោមនស្សម្យាហំ, នេវានមិន្ទ, ធុរិយេន វនាមិ
សេវិតត្ថម្បិ អសេវិតត្ថម្បិ” តិ (ធិ. និ. ២.៣៥៩-៣៦២)។ តីហិ មាសេហិ
សម្បជ្ជនកា តេមាសិកា។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ ឥមស្មី វារេតិ
ឥមស្មី បវារណាវារេ។ វិសុទ្ធិបវារណាន្តិ “បរិសុទ្ធា អហា” ន្តិ ឯវំ បរត្ថំ
វិសុទ្ធិបវារណំ។ អរហន្តានមេវ ហោស បវារណា។

ន កធាចិ បហាតត្ថស្ស បហាយកតា អត្ថីតិ ទស្សន្តោ “ន នោមនស្សន
វា” តិអាទិ វត្ថា បរិយាយេនេតំ វុត្ថំ, តំ វិភាវេន្តោ “អយំ បធា” តិអាទិមាហា។ យំ
បនេត្ថ វត្ថុតំ, តំ បរតោវិត្តារេន អាគមិស្សតិ។ បដិបទំ គហេត្វា បត្ថនំ កត្វា
បត្ថនំ ឋបេត្វា។ បដិសញ្ញាតិ ឱវាទវសេន អត្តានំ សមុត្តេជេន្តោ កថេតិ។
សីលេន បីនជ្ជានន្តិ អញ្ញេហិ អរហត្តាយ បដិបទ្ធិន្តេហិ សីលេន បីនជ្ជានំ កី
តុយ្ហំ អត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ សុបរិសុទ្ធន្តិ អឧណ្ណាធិការតោ សុធាតជាតិមណី
រិយ សុដ្ឋ បរិសុទ្ធុ។ សុបគ្គហិតន្តិ កធាចិបិ សង្គោចាការតោ វិរិយំ សុដ្ឋ
បគ្គហិតំ។ បញ្ញាតិ វិបស្សនាបញ្ញា បដិបក្ខេហិ អនិច្ចតតាយ អកុណ្ណា
តិក្ខុវិសទា សង្ខារានំ សម្មសនេ សូរា ហុត្វា វហិតិ បរត្ថតិ។ បរិយាយេនាតិ
តស្ស នោមនស្សស្ស អរហត្ថបនិស្សយតាបរិយាយេន។ អារម្មណាវសេន
អនុសយនំ ឥធាធិប្បេតន្តិ អាហា “ន តំ អារត្ត ឧប្បជ្ជតិ” តិ។ អនុប្បជ្ជនមេត្ត
បហានំ នាមាតិ វុត្ថំ “បហីនោវ តត្ថ បដិយានុសយោតិ អត្តោ” តិ។
តតិយជ្ឈានេន វិក្ខម្ពេតញ្ញា អវិជ្ជា, សា ឯវ អរិយមគ្គេន សមុច្ឆិទ្ធិយតីតិ
“អវិជ្ជានុសយំ វិក្ខម្ពេត្វា” តិអាទិ វុត្ថំ, អនុសយសទិសតាយ វា។ “រាគានុសយំ
វិក្ខម្ពេត្វា” តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ ចតុត្ថជ្ឈានេ នានុសេតិ នាម តត្ថ
កាតត្ថកិច្ចាករណតោ។

៤៦៦. តស្មាតិ បច្ចនីកត្តា សភាវតោ កិច្ចតោ បច្ចយតោ ចាតិ
អធិប្បាយោ។ វិសភាគបដិភាគោ កថិតោ “កណ្តាសុក្កសប្បដិភាគា
ធម្មា” តិអាទីសុ វិយ។ អន្ធការាភិ អន្ធការសទិសា អប្បកា សភាវតោ។
អវិភូតា អចាកជា អនោឡារិកភាវតោ។ តតោ ឯវ ទុទ្ទិបនា ទុវិញ្ញាបនា។
តាទិសាវាតិ ឧបេក្ខាសទិសាវ។ យថា ឧបេក្ខា សុខទុក្ខានិ វិយ ន ឌីឡារិកា, ឯវ
អវិជ្ជា រាគទោសាវិយ ន ឌីឡារិកា។ អថ ខោ អន្ធការា អវិភូតា ទុទ្ទិបនា
ទុវិញ្ញាបនាតិ អត្តោ។ សភាគបដិភាគោ កថិតោ “បណិធិ
បដិយោសោ” តិអាទីសុ វិយ។ យត្ថកេសុ ហ៊ានេស្វតិ ទុក្ខាទីសុ យត្ថកេសុ
ហ៊ានេសុ, យត្ថ វា ព្រោយ្យជ្ជានេសុ។ វិសភាគបដិភាគោតិ អន្ធការស្ស វិយ
អាសោកោ វិហាតកបដិភាគោ។ វិជ្ជាតិ មគ្គញ្ញាណំ អធិប្បតំ, វិមុត្តិ តិ ជលន្តិ
អាហា “ឧភោបេតេ ធម្មា អនាសវា” តិ។ អនាសវជ្ជនាតិអាទីសុ
បណីតជ្ជនាតិបិ វត្ថុតំ។ សោបិ ហិ វិមុត្តិនិព្វានំ សាធារណោ, វិមុត្តិយា
អសម្ពុតជ្ជន ជនិព្វានស្ស វិសភាគតាបិ លព្ពតេវ។ បញ្ចំ អតិក្កមិត្វា គតោសិ,
អបុច្ឆិតតំ បុច្ឆន្តោតិ អធិប្បាយោ។ បញ្ចានំ បរិច្ឆេទបមាណំ គហេតុំ យុត្តជ្ជានេ
អជ្ជត្វា តតោ បរំ បុច្ឆន្តោ នាសក្ខិ បញ្ចានំ បរិយន្តំ គហេតុំ។
អប្បដិភាគធម្មស្សតិ និប្បវិយាយតោ សភាគបដិភាគេន
អប្បដិភាគធម្មស្ស។ អនាគតាទិបរិយាយេន និព្វានស្ស សភាគបដិភាគោ
វុត្តោ, វិសភាគេ ច អត្តេវ សម្ពុតធម្មា, តស្មា និប្បវិយាយតោ កិញ្ចិ
សភាគបដិភាគំ សម្ពាយ បុច្ឆតីតិ កត្វា “អច្ចយាសី” តិអាទិ វុត្តំ។ អសម្ពុតស្ស
ហិ អប្បតិជ្ជស្ស ឯកន្តនិច្ឆស្ស សតោ និព្វានស្ស កុតោ និប្បវិយាយេន
សភាគស្ស សម្ពោ។ តេនាហា “និព្វានំ នាមេត” ន្តិអាទិ។

វិរោធាតិ ឯត្ថ សភាគបដិភាគំ បុច្ឆិស្សមីតិ និច្ឆយាភាវតោ បុច្ឆិតមត្តំ
វិរជ្ជិត្វាវ បុច្ឆិ, ន អជានិត្វាតិ អត្តោ។ ឯតេន ហេជ្ជា សព្វបុច្ឆា

ទិដ្ឋសំសន្តននយេន ជាទិវាវ បវត្តាតិ ធីបិតំ ហោតិ។ ថេរី បន តំ តំ បុច្ឆិតមត្តំ
សភាវតោវិភាវេន្តិ សត្តុ ទេសនាញាណំ អនុគន្ធាវិស្សន្នេសិ។ ទិញ្ចាណោគធន្តិ
ទិញ្ចានំ ឌុតាហិវា ឋិតំ ទិញ្ចានន្តោគធំ។ តេនាហ “ទិញ្ចានព្ពន្ធនំ ទិញ្ចានំ
អនុបវិជ្ជ”ន្តិ។ អស្សាតិ ព្រាហ្មចរិយស្ស។

៤២៧. បណ្ឌិតេន សមន្នាគតាតិ ឯត្ថ វុត្តបណ្ឌិតំ ទស្សេតុំ
“ធាតុកុសលា”តិអាទិ វុត្តំ។ តេនេវាហ - “កិត្តាវតា នុ ខោ, ភន្តេ, បណ្ឌិតោ
ហោតិ? យតោ ខោ, អានន្ត, ភិក្ខុ ធាតុកុសលោ ច ហោតិ, អាយតនកុសលោ
ច បដិច្ចសមុប្បាទកុសលោ ច វេនាជ្ជានកុសលោ ច។ ឯត្ថាវតា នុ ខោ, អានន្ត,
ភិក្ខុ បណ្ឌិតោ ហោតិ”តិ (ម. និ. ៣.១២២)។ បញ្ញាមហត្ថំ នាម ថេរីយា
អសេក្ខប្បដិសម្ពិទ្ធប្បត្តាយ បដិសម្ពិទាយោ បូរេត្វា ឋិតតាតិ តំ ទស្សេតុំ
“មហាន្តេអត្ថ”តិអាទិ វុត្តំ។ រាជយុត្តេហិតិ រញ្ជោ កម្មេ និយុត្តបុរិសេហិ។
អាហាច្ឆវចនេនាតិ សត្តារា ករណាធិនិ អាហាទិវា បវត្តិតវចនេន។ យទេត្ថ
អត្ថតោ នវិភត្តំ, តំ ហេជ្ជា វុត្តនយត្តា សុវិញ្ញយ្យមេវ។

ចូឡវេទល្អសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៥. ចូឡធម្មសមាទានសុត្តវណ្ណនា

៤២៨. ធម្មោតិ គហិតគហណានីតិ ធម្មោ វា ហោតុ ឥតរោ វា, ធម្មោតិ
បគ្គហិតក្តាហប្បវត្តា ចរិយាវ។ អាយុបាទក្ខណោតិ តស្ស ធម្មោតិ គហិតស្ស
បវត្តនក្ខណោ។ សុខន្តិ អភិច្ឆំ។ តេនាហ “សុករ”ន្តិ។ ទុក្ខវិចារកន្តិ
អនិដ្ឋជលវិបច្ឆនំ។

៤២៩. យថា ចក្ខាធិនំ បញ្ចន្តំ ឥន្ទ្រិយានំ យថាសកំ វិសយគ្គហណំ
សភាវសិទ្ធិ, ឯវំ មនសោបិ។ តេ ច វិសយា ឥដ្ឋាការតោ គហណោ ន កោចិ

នោសោ, បុរិសត្តកាវេ ន ច តេ នោសំ បវត្តន្តិតិ អយំ តេសំ
សមណាប្រាហ្មណានំ លទ្ធិតិ អាហា “វត្តកាមេសុបិ កិលេសកាមេសុបិ
នោសោ នត្ថិ” តិ, អស្សនេត្វាវិសយបរិភោគេ នត្ថិ អាជីនវោ, តប្បច្ចយា ន
កោចិ អន្តរាយោតិ អធិប្បាយោ។ ចាតព្យតំ អាបជ្ជន្តិតិ បរិភូត្តនកតំ
ឧបគច្ឆន្តិ។ បរិភោគត្តោ ហិ អយំ ចា-សន្នោ កត្តសាធនោ ច តព្យ-សន្នោ,
យថារុចិ បរិភូត្តន្តិតិ អត្តោ។ កិលេសកាមាបិ អស្សនិយមាធនោ
វត្តកាមន្តោគធាយេវ, កិលេសកាមវសេន បន នេសំ អស្សនេតព្ពតាតិ
អាហា “វត្តកាមេសុ កិលេសកាមេន ចាតព្យត” ន្តិ។ កិលេសកាមនាតិ
ករណត្ថេ ករណាវចនំ។ ចាតព្យតំ បរិភូត្តនតព្ពតន្តិ ឯត្ថាបិ កត្តវសេនេវ
អត្តោ វេទិតព្ពោ។ មោឡិ កត្វាតិ វេណីពន្ធវសេន មោឡិ កត្វា។
តាបសបរិញ្ញាជិកាហិតិ តាបសបព្ពដ្ឋបគតាហិ។ បរិញ្ញំ បញ្ញបេន្តិតិ ៩ធំ
“បហានមាហំសូ” តិ បទស្សេវ វេវចនន្តិ “បហានំ សមតិក្កមំ បញ្ញបេន្តិ” តិ
វុត្តំ។ តេន កាមា នាមេតេ អនិច្ចា ទុក្ខាវិបរិណាមធម្មាតិ យាថាវតោ
បរិជាននំ ៩ធ “បហាន” ន្តិ អធិប្បតំ, នវិនាការមត្តន្តិ ទស្សេតិ។
មាលុវាសិចាជិកាតិ មាលុវាវិទលំ មាលុវាជលេ ចោដ្ឋលិកា។ សន្តាសំ
អាបជ្ជេយ្យាតិ សាលេ អធិវត្តនេវតាយ បវត្តិ គហេត្វាវុត្តំ។ តទា ហិ តស្សា
ឯវំ ហោតិ។ កោវិឡារបត្តសទិសេហិតិ មហាកោវិឡារបត្តសណ្ឋានេហិ។
សណ្ឋានវសេន ហេតំ វុត្តំ, មាលុវាបត្តា បន កោវិឡារបត្តហិ មហន្តតរាជិ
ចេវ យនតរាជិ ច ហោន្តិ។ វិបុលពហុយនគរុបត្តតាយ មហន្តំ ភារំ ជនេត្វា។
សាតិ មាលុវាលតា។ ឱយនន្តិ ហេដ្ឋតោ ឱលម្ពនហេតុភូតំ យនភារំ។

អនុវនសុភគវនគ្គហណំ តេសំ អភិលក្ខិតភាវតោ។ នាឡិកេរាជិសុ
តិណាជាតិសុ។ ខាទនុបលក្ខណំ ឧបចិកានំ ឧដ្ឋហានគ្គហណាន្តិ អាហា
“ឧដ្ឋហេយ្យ” ន្តិ។ កេឡិ ករេន្តិវិយាតិ វិលម្ពននជីវិយ កេឡិ ករេន្តិ។ ៩ទានិ

អបំ តំ អដ្ឋោត្តរិន្ទ្រំ បមោធិមាណវិយ ឥតោ ចិតោ ច វិប្បន្តមាណវិលម្ពន្តិ។
សម្មស្សោបិ សុខោ មុនុតលុណាកោមលភាវតោ។ ធស្សនម្បិ សុខំ
យនពហលបត្តសំហតតាយ។ សោមនស្សជាតាតិ បុព្វេ អនុស្សវវសេន
កវនវិធាសភយា សន្តាសំ អាបន្និ, ឥធានិ តស្សា សម្បត្តិធស្សនេន បលោភិតា
សោមនស្សជាតា អហោសិ។

វិជកី ករេយ្យាតិ អាតានវិតានវសេន ជជេន្តិ ជាលំ ករេយ្យ។ តថាភូតា ច
យនបត្តសញ្ញានុតាយ ធម្មសនិសី ហោតីតិ អាហា “ធម្មាការេន តិដ្ឋេយ្យ”តិ។
សកលំ រុក្ខន្តិ ឧបរិ សព្ពសាខាបសាខំ សព្ពរុក្ខំ។ ភស្សមាណតិ
បលិវេបនវសេនេវ ឌីតវមាណា។ យាវ មូលា ឌីតិណ្ណាសាខាហិ មាលុវា ភារេន
ឌីនមិត្វា រុក្ខស្ស យាវ មូលា ឌីតិណ្ណាសាខាហិ បុន អភិរុហមាណា។ សព្ពសាខាតិ
ហោជ្ជា មជ្ឈេ ឧបរិ ចាតិ សព្ពាបិ សាខាយោ បលិវេបន្តិ។ សំសិព្ពិត្វា
ជាលសន្តានកនិយាមេន ជជេត្វា។ ឯវំ អបរាបរំ សំសិព្ពនេន អដ្ឋោត្តរិន្ទ្រំ។
សព្ពសាខា ហោជ្ជា កត្វា សយំ ឧបរិ វត្វា មហាការភារេន វាតេ វា វាយន្តេ ទេវេ
វា វស្សន្តេ បទាលេយ្យ។ សាខជ្ជកវិមានន្តិ សាខាបជិតន្តំ វិមានំ។ យស្មា ឥធន
សត្តារា “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ”តិអាធិនា ភូតបុព្វមេវ វត្ថុ ឧបមាភារេន អាហាជំ,
តស្មា “ឥទំ បនវិមាន”ន្តិអាធិ វុត្ថំ។

៤៧១. ពហលរាគសភារោតិ បច្ឆវេក្ខណាហិ នីហរិតុំ
អសក្កុណោយ្យតាយ ពលវា ហុត្វា អភិកវនរាគធាតុកោ។ រាគជន្តិ
រាគនិមិត្តជាតំ។ ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋេ អារម្មណេតិ ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋេ វិសភាការម្មណេ។ និមិត្តំ
គណ្ណាតីតិ កិលេសុប្បត្តិយា ការណាភូតំ អនុព្យញ្ញនសោ និមិត្តំ គណ្ណាតិ,
សិក្ខាការេន បន កិលេសេហិ និស្សិតំ មគ្គំ ន បដិបដ្ឋតិ, តតោ ឯវំ
អាចរិយុបដ្ឋាយេហិ អាណាត្ថំ ទណ្ឌកម្មំ ករោតេវ។ តេនាហា “នត្វេវ វីតិក្កមំ

ករោតី"តិ។ ហត្ថបរាមាសាធិនីតិ - “ឯហិ តាវ តយា វុត្តំ មយា វុត្តញ្ច អមុត្រ
គន្ធាវីមសិស្សមា”តិអាទិនា ហត្ថគ្គហណាធិនី ករោត្តោ, ន
ករុណាមេត្តានិទានវសេន។ មោហជាតិកោតិ ពហលមោហសភាវោ។

៤៧២. កម្មនិយាមនាតិ បុរិមជាតិសិទ្ធន លោកុស្សនតាធិនិយមិតេន
កម្មនិយាមន។ ឥនានី តំ លោកុស្សនតាធិវិភាគេន ធស្សេតុ “យស្ស
ហិ”តិអាទិ អារទ្ធា។ តត្ថ កម្មាយូហនក្ខណេតិ កម្មករណវេលាយ។ លោភោ
ពលវាតិ តជ្ឈាយ សាមគ្គិយា សាមគ្គិយតោ លោភោ អធិកោ ហោតិ។
អលោភោ មន្តោតិ តប្បដិបក្ខោ អលោភោ ធុត្តលោ ហោតិ។ កបំ បនេតេ
លោភាលោភា អញ្ញមញ្ញំ ឧជុវិបច្ឆនីកក្ខតា ឯកក្ខណោ បវត្តន្តិ? ន ខោ បនេតំ
ឯវំ ធន្តំ “ឯកក្ខណោ បវត្តន្តិ”តិ, និកន្តិក្ខណំ បន អាយូហនក្ខណមេវ កត្វា
ឯវំ វុត្តំ។ ឯស នយោ សេសេសុ។ បរិយាទាតុន្តិ អភិកវិតុំ ន សក្កោតិ។ យោ ហិ
“ឯវំសុន្តរំ ឯវិវិបុលំ ឯវិមហាគ្សញ្ច ន សក្កា បវស្ស ទាតុ”ន្តិអាទិនា
អមុត្តចាគតាធិវសេន បវត្តាយ ចេតនាយ សម្បយុត្តោ អលោភោ សម្មនេវ
លោកំ បរិយាទាតុំ ន សក្កោតិ។ ទោសមោហានំ អនុប្បត្តិយំ
តាធិសបច្ចយលោភេនេវ អនោសាមោហា ពលវត្តោ។ តស្មាតិ
លោភាទោសាមោហានំ ពលវភាវតោ អលោភទោសមោហានញ្ច
ធុត្តលភាវតោតិ វុត្តមេវ ការណំ បច្ឆាមសតិ។ សោតិ តំសមន្តី។ តេន
កម្មេនាតិ តេន លោភាធិឧបនិស្សយវតា កុសលកម្មនា។ សុខសីលោតិ
សឱលោ។ តមេវត្ថំ អក្កោជនោតិ បរិយាយេន វទតិ។

មន្តា អលោភាទោសា លោភទោសេ បរិយាទាតុំ ន សក្កោន្តិ, អមោហោ
បន ពលវា មោហំ បរិយាទាតុំ សក្កោតីតិ ឯវំ យថាវហំ បឋមវាវេ វុត្តនយេនេវ

អតិទេសត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ បុរិមនយេនេវាតិ បុព្វេវុត្តនយានុសារេន។ ទុដ្ឋោតិ
កោធនោ។ ឧទ្ទោតិ មន្ទមញ្ញោ។ សុខសីលកោតិ សុខសីលោ។

ឯត្ថ ច លោកវសេន, ឆោសមោហា-លោកឆោស-លោកមោហា-ឆោសមោហា-
លោកឆោសមោហាវសេនាតិ តយោ ឯកកា, តយោ ទុកា, ឯកោ តិកោតិ
លោកាធិឧស្សនវសេន អកុសលបក្ខេ ឯវ សត្ត វាវ, តថា កុសលបក្ខេ
អលោកាធិឧស្សនវសេនាតិ ចុទ្ទស វាវ លត្ថន្តិ។ តត្ថ អលោកឆោសមោហា,
អលោកាឆោសមោហា, អលោកឆោសាមោហា ពលវន្តោតិ អាគតេហិ
កុសលបក្ខេ តតិយទុតិយបឋមវាវេហិ
ឆោសុស្សនមោហុស្សនឆោសមោហុស្សនវាវ គហិតា ឯវ ហោន្តិ។ តថា
អកុសលបក្ខេ លោកាឆោសាមោហា, លោកឆោសាមោហា,
លោកាឆោសមោហា ពលវន្តោតិ អាគតេហិ តតិយទុតិយបឋមវាវេហិ
អឆោសុស្សនអមោហុស្សនអឆោសាមោហុស្សនវាវ គហិតា ឯវាតិ
អកុសលកុសលបក្ខេសុ តយោ តយោ វាវ អន្តោគធេ កត្វា អដ្ឋេវ វាវ
ធស្សិតា។ យេ បន ឧភយសម្មិស្សតាវសេន លោកាលោកុស្សនវាវធយោ
អបរេ ឯក្ខនបញ្ញាស វាវ កាមំ ធស្សេតញ្ចា, តេសំ អសម្ពុតោ ឯវ ន ធស្សិតា។
ន ហិ “ឯកស្មី សន្តានេ អន្តរេន អវត្តន្តំ លោកោ ច ពលវា អលោកោ
ចា”តិអាធិ យុដ្ឋតិ។ បដិបក្ខវសេន វាវិ ឯតេសំ ពលវទុព្ពលភារោ
សហជាតធម្មវសេន វា។ តត្ថ លោកស្ស តាវ បដិបក្ខវសេន អនភិក្ខុតតាយ
ពលវភារោ, តថា ឆោសមោហានំ អឆោសាមោហេហិ។ អលោកាធិនំ បន
លោកាធិអនភិក្ខុវនតោ។ សព្វេសព្វា សមាធិជាតិយសមធិកុយ្យ បវត្តិវសេន
សហជាតធម្មតោ ពលវភារោ។ តេន វុត្តំ អដ្ឋកថាយំ (ម. និ. អដ្ឋ. ២.៤៧២) -
“លោកោ ពលវា, អលោកោ មន្ទោ។ អឆោសាមោហា ពលវន្តោ, ឆោសមោហា
មន្ទា”តិអាធិ, សោ ច នេសំ មន្ទពលវភារោ បុរិមបនិស្សយតោ តថា

អាសយស្ស បរិភារិតតាយ វេទិតញោ។ តេនេវាហ “កម្មនិយាមនា”តិ។ សេសំ
វុត្តនយត្តា សុវិញ្ញយ្យមេវាតិ។

ចូឡធម្មសមាទានសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៦. មហាធម្មសមាទានសុត្តវណ្ណនា

៤៧៣. ឯវំ ឥនានិ វុច្ចមានាការោ កាមោ កាមនំ ឥច្ឆា ឯតេសន្តិ ឯវំកាមា។
ឯវំ ធនោ ធននំ រោចនំ អន្លាសយោ ឯតេសន្តិ ឯវំធនា។ អភិមុខំ, អភិនិវិស្ស វា
បកាវេហិ ឯតិ ឧបគច្ឆតីតិ អធិប្បាយោ, លទ្ធិ។ សា ហិ លទ្ធិត្ថវត្ថំ អភិមុខំ
“ឯវមេត”ន្តិ អភិនិវិសន្តិ តេន តេន បកាវេន ឧបគច្ឆតិ, ហត្ថគតំ កត្វា តិជ្ជតិ
នវិស្សជ្ជេតិ។ ឯវំ វុច្ចមានាការោ អធិប្បាយោ ឯតេសន្តិ ឯវំអធិប្បាយា។ ភគវា
មូលំ ការណំ ឯតេសំ យាថាវតោ អធិគមាយាតិ ភគវំមូលកា។ តេនាហ
“ភគវន្តញ្ចិ និស្សយ មយំ ឥមេ ធម្ម អាជានម បដិវិជ្ឈាមា”តិ។ អម្ពាភំ ធម្មាតិ
តេហិ អត្តនា អធិគន្តត្ថតាយ វុត្តំ។ សេវិតញ្ចានញ្ចិ យាថាវតោ
អធិគមញ្ញាណានិ អធិគច្ឆនកសម្ពុជ្ជនិ, តានិ ច សម្មាសម្ពុទ្ធមូលកានិ
អនញ្ញាវិសយត្តា។ តេនាហ “បុព្វេ កស្សបសម្ពុទ្ធនា”តិអាទិ។ ភគវា នេតា
តេសន្តិ ភគវំនេត្តិកា។ នេតាតិ សេវិតញ្ចធម្មវិនិយ្យសន្តានំ ចាបេតា។
វិនេតាតិ អសេវិតញ្ចធម្មវិនិយ្យសន្តានតោ អបនេតា។ តទផ្ដុំវិនយាធិវសេន
វាវិនេតា។ អនុនេតាតិ ឥមេ ធម្មា សេវិតញ្ចា, ឥមេ ន សេវិតញ្ចាតិ
ឧភយសម្មាបនាបនយនត្ថំ បញ្ញាបេតា។ តេនាហ “យថាសភាវតោ”តិអាទិ។

បដិសរន្តិ ឯត្តាតិ បដិសរណំ, ភគវា បដិសរណំ ឯតេសន្តិ
ភគវំបដិសរណា។ បដិសរតិ សភាវសម្បជីវេធវសេន បច្ចេកមុបគច្ឆតីតិ វា
បដិសរណំ, ភគវា បដិសរណំ ឯតេសន្តិ ភគវំបដិសរណា។ បដិវេធវសេនាតិ

បដិវិជ្ជិតត្ថតាវសេន។ អសតិបិ មុខេ អត្ថតោ ឯវំ វេទន្តោវិយ ហោតីតិ អាហា
“ធស្សោ អាគច្ឆតិ, អហំ ភគវា កី ធាមោ”តិ។ បដិភាតូតិ ឯត្ថ បដិ-
សន្តាបេក្ខាយ “ភគវន្ត”ន្តិ ឧបយោគវចនំ, អត្ថោ បន សាមីវចនវសេនេវ
វេទិតព្ពោតិ ធស្សន្តោ អាហា “ភគវតោ”តិ បដិភាតូតិ ច ភគវតោ ភាគោ
ហោតុ។ ភគវតោ ហិ ឯស ភាគោ, យទិទំ ធម្មស្ស ទេសនា, អម្ពាភំ បន ភាគោ
សវនន្តិ អធិប្បាយោ។ កេចិ បន បដិភាតូតិ បទិស្សតូតិ អត្ថំ វេទន្តិ, ញាណេន
ទិស្សតុ, ទេសីយតូតិ វា អត្ថោ។ ឧបជ្ជាតូតិ ច ញាណស្ស បច្ចុបជ្ជាតុ។

៤៧៤. និស្សយិតព្ពោតិ អត្ថនោ សន្តានេ ឧប្បាទនវសេន អបស្សយិតព្ពោ
តតិយចតុត្ថធម្មសមាទានានិ ហិ អបស្សយ សន្តានំ ឯតវហិ អាយតិញ្ច
សម្បត្តិយោ អភិវឌ្ឍន្តិ។ ភទិតព្ពោតិ តស្សេវ វេវចនំ។ សេវិតព្ពោតិ វា
សប្បវិសុបស្សយសទ្ធម្មស្សវនយោនិសោមនសិការេ សន្ធាយាហា។ ភទិតព្ពោតិ
តប្បច្ចយេ ទានាទិបុញ្ញធម្មេ។

៤៧៥. ឧប្បដិចាជិអាការេនាតិ បឋមំ សំកិលេសធម្មេ ធស្សេត្វា បច្ឆា
វោទានធម្មទស្សនំ សត្តំ ទេសនាបដិចាជិ, យថា - “វាមំ មុញ្ច, ទក្ខិណំ
គណ្ណា”តិ (ធម. ស. អដ្ឋ. ៤៩៨; វិសុទ្ធិ. មហាជី. ១.១៤), តថា ឧប្បដិចាជិបការេន,
សា ច ខោ បុរិមេសុ ទ្វីសុ ធម្មសមាទានេសុ, បច្ឆិមេសុ បន បដិចាជិយាវ
មាតិកា បដ្ឋបិតា។ យថាធម្មរសេនេវាតិ បហាតព្ពបហាយកធម្មានំ
យថាសភាវេនេវ។ សភាវោ ហិ យាថាវតោ វសិតព្ពតោ ជានិតព្ពតោ “រសោ”តិ
វុច្ចតិ។ បឋមំ បហាតព្ពធម្មេ ធស្សេត្វា តទនន្តំ “ឥមេ ធម្មា ឯតេហិ
បហីយន្តិ”តិ បហាយកធម្មទស្សនំ ទេសនាទុប្ប្តិ។ គហាណំ អាទិយនំ អត្ថនោ
សន្តានេ ឧប្បាទនំ។

៤៧៨. វេទនណ្ណាទីហិ ភីតស្ស ឧបសង្កមនេ, មិច្ឆា ចរិត្វា តថា អបគមនេ ច
បុព្វាបរេចតនានំ វសេន មិច្ឆាចារោ ទុក្ខវេទនោ ហោតិ, តថា ឥស្សនិន្ទាទីហិ
ឧបទុតស្ស អបរេចតនាវសេន, ឯវំ អភិជ្ឈាមិច្ឆាទិដ្ឋិសុបិ យថាវហំ វេទិតព្ពំ។
តិស្សន្ទម្យី ចេតនានន្តិ បុព្វាបរសន្និដ្ឋាបកចេតនានំ។ អទិន្នាទានំ មុសាវាទោ
បិសុណាវាទា សម្មប្បលាទោតិ ឥមេសំ ចតុន្នំ សន្និដ្ឋាបកចេតនានំ
សុខសម្បយុត្តា វា ឧបេក្ខាសម្បយុត្តា វាតិ អយំ នយោ ឥធ អធិកតត្តា ន
ឧទ្ធដោ។ **នោមនស្សមេវ ចេត្ត ទុក្ខន្តិ** ឥទំ បុព្វភាគាបរភាគចេតនាបិ ចេត្ត
អាសន្នា នោមនស្សសហគតា ឯវ ហោន្តិតិ កត្វា វុត្ថំ។ អនាសន្នា បន សន្ធាយ
“បរិយេដ្ឋិវា អាបជ្ឈន្តស្ស” តិអាទិ វុត្ថំ។ តេនេវ មិច្ឆាចារោភិជ្ឈាមិច្ឆាទិដ្ឋនំ
បុព្វភាគាបរភាគចេតនា អាសន្នា សន្និដ្ឋាបកចេតនាគតិកាវាតិ ទស្សីតំ
ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **បរិយេដ្ឋិន្តិ** មិច្ឆាចារោទីសុ
វីតិក្កមិតព្ពវត្ថុមាលាគន្ធាទិបរិយេសនំ។ ចាលោភិចាតាទីសុ
មារេតព្ពវត្ថុអាវុធាទិបរិយេសនំ **អាបជ្ឈន្តស្ស**។ អកិច្ឆេនបិ តេសំ បរិយេសនំ
សម្ពវតីតិ **“វដ្ឋតិយេវា”** តិ សាសន្តំ វេទិតិ។

៤៧៩. សុខវេទនា ហោន្តិតិ សុខវេទនាបិ ហោន្តិតិ អធិប្បាយោ។ តាសំ
ចេតនានំ អសុខវេទនតាបិ លព្ពតីតិ **“សុខវេទនាបិ ហោន្តិយេវា”** តិ
សាសន្តំ វេទនំ។ **សោមនស្សមេវ ចេត្ត សុខន្តិ** ឥទំ បុព្វភាគាបរភាគចេតនាបិ
សោមនស្សសហគតា ឯវ ហោន្តិតិ កត្វា វុត្ថំ។ តព្វា ខោ មិច្ឆាចារវដ្ឋានំ ធន្តំ
វសេន។ មិច្ឆាចារស្ស បន បុព្វាបរភាគស្ស វសេន **“កាយិកំ សុខម្យី**
វដ្ឋតិយេវា តិ សាសន្តំ វេទនំ។

៤៨០. ទោសជបរិឡាហាវសេនស្ស សិយា កាយិកម្មំ ទុក្ខន្តិ អធិប្បាយេន
“សោ គណ្ណោន្តោបិ ទុក្ខិតោ” តិ វុត្ថំ។ ចេតោទុក្ខមេវ វា សន្ធាយ តស្ស
អបរាបរុប្បត្តិនស្សនត្ថំ “ទុក្ខិតោ ទោមនស្សិតោ” តិ វុត្ថំ។

៤៨១. ទសសុបិ បទេសូតិ ទសសុបិ កោដ្ឋាសេសុ, វាក្យេសុ វា។
ឧបេក្ខាសម្បយុត្តតាបិ សម្ភវតីតិ “សុខសម្បយុត្តា ហោន្តិយេវា” តិ ឥធ
សាសង្កវចនំ។ ចាណាតិចាតា បដិវរតស្ស កាយោបិ សិយា
វិគតទរជបរិឡាហោតិ ចាណាតិចាតាវេរមណិអាទិបច្ចយា
កាយិកបដិសំវេទនាបិ សម្ភវតីតិ សហាបិ សុខេនាតិ ឯត្ថ កាយិយសុខម្មំ
វដ្ឋតិយេវ។

៤៨២. តិក្ខុកាលាពូតិ ឧបភុត្តស្ស ឧម្មាទាទិចាបនេន កុច្ឆិតិក្ខុករសោ
អលាពុ។ ន វុច្ឆិស្សតិ អនិជ្ឈរសតាយ អនិជ្ឈជលតាយ ច។

៤៨៣. រសំ ទេតីតិ រសំ ទស្សេតិ វិភាវេតិ។

៤៨៤. បូតិមុត្តន្តិ បូតិសភាវមុត្តំ។ តរុណាន្តិ ធារាវសេន និបតន្តំ ហុត្វា
ឧណ្ហំ។ តេនស្ស ឧបរិមុត្តតមាហា។ មុត្តញ្ញិ បស្សាវមគ្គតោ មុច្ចមានំ
កាយុស្សាវសេន ឧណ្ហំ ហោតិ។

៤៨៥. យំ ភគន្ធរសំសដ្ឋំ លោហិតំ បក្ខន្ធវិក្ខិ ភគន្ធរព្យាធិសហិតាយ
លោហិតបក្ខន្ធតាយ វសេន យំ លោហិតំ វិស្សវតិ។ បិក្ខុសំសដ្ឋំ លោហិតំ
បក្ខន្ធវិក្ខិ អានេត្វា សម្ពន្ធា។

៤៨៦. ឧត្តិទ្វេតិ ទូរេ។ អព្ពមហិកាទិឧបក្កិលេសវិគមេន ហិ អាកាសំ ឧត្តង្គំ
វិយ ទូរំ វិយ ច ខាយតិ។ តេនាហា “ទូរិភូតេ” តិ។ តម្មយេវ តមគតំ “គូជគតំ

មុត្តគត"ន្តិ (ម. និ. ២.១១៩; អ. និ. ៩.១១) យថា។ ភាសតេ ច តបតេ ច វិរោចតេ
ច ឥទំ ចតុត្ថំ ធម្មសមាទានំ វិភជន្តេន កុសលកម្មបថស្ស វិភជិត្វា ធស្សិតត្តា។

សង្ករុក្ខោ កន្ទុមាទសចោវ។ សរកញ្ញាវសេនាតិ អត្ថំ អវិភជិត្វា បទសោ
សរកញ្ញាវសេន។ ឱសារេន្តស្សាតិ ឧទ្ធារេន្តស្ស។ សន្នេតិ ឱសារណាសន្នេ។
អធិកតវិសេសំ អនារោចតុកាមា ទេវតា តត្ថវ អន្តរឆាយិ។ តំ ទិវសន្តិ
សត្តារា ទេសិតទិវសេ។ ឥតិ អត្ថនោ វិសេសាធិកមនិមិត្តតាយ អយំ ទេវតា
ឥមំ សុត្ថំ បិយាយតិ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។

មហាធម្មសមាទានសុត្តវណ្ណោយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៧. វិមំសកសុត្តវណ្ណោ

៤៨៧. អត្ថវិមំសកោតិ អត្ថត្ថបរត្តាធិអត្ថវិជាននកោ។
សង្ការវិមំសកោតិ សង្ខតធម្ម សលក្ខណតោ សាមញ្ញលក្ខណតោ វា
អាយតនាធិវិភាគតោ ច វិមំសកោ។ សត្ថវិមំសកោតិ “សត្តា នាម គុណតោ
ឯទិសោ ឯទិសោ ចា”តិ សត្តុ ឧបបរិក្ខកោ។ វិមំសកោតិ វិចារកោ។ យំ
ចេតសោ សរាគាធិវិភាគតោ បរិច្ឆេទំ, តំ ចេតោបរិយាយោ។ តេនាហ
“ចិត្តបរិច្ឆេទ”ន្តិ។ យស្មា ចេតោបរិយាយញ្ញាណលាភី - “ឥទំ ចិត្តំ ឥតោ បរំ
បរត្ថំ ឥទមិតោ បរ”ន្តិ បរស្ស ចិត្តប្បត្តិ បជាធាតិ, តស្មា វុត្ថំ
“ចេតោបរិយាយន្តិ ចិត្តវារ”ន្តិ។ វារត្ថេបិ ហិ បរិយាយ-សន្នោ ហោតិ - “កស្ស ទុ
ខោ, អានន្ទ, បរិយាយោ អន្ធិ ភិក្ខុនិយោ ឱវទិតុ”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.៣៩៨)។
ចិត្តចារន្តិបិ ចាហោ, ចិត្តបរត្ថិន្តិ អត្តោ។ ឯវិជាននត្ថាយាតិ ឥទានិ
វុច្ចមានាការេន វិមំសនត្ថាយ។

៤៨៨. កល្យាណមិត្តបដិស្សយន្តិ កល្យាណមិត្តសម្ពាទ័
ព្រហ្មចរិយវាសស្ស ពលវសន្តិស្សយំ។ ឧបឡំ អត្ថនោ អានុភាវេនាតិ ឥមិនា
បុគ្គលេន សម្មាទិយមានស្ស ព្រហ្មចរិយស្ស ឧបឡភាគមត្តំ អត្ថនោ
វិមុត្តិបរិចាចកធម្មានុភាវេន សិជ្ឈតិ។ ឧបឡំ កល្យាណមិត្តានុភាវេនាតិ
ឥតរោ បន ឧបឡភាគោ យំ និស្សយ ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតិ, តស្ស
កល្យាណមិត្តស្ស ឧបទេសានុភាវេន ហោតិ, សិជ្ឈតិ អត្ថោ។ លោកសិទ្ធា
ឯវ អយមត្ថោ។ លោកិយា ហិ -

“ចានោ សិទ្ធា អាចរិយា, ចានោ ហិស្សានុភាវតោ;
តិវិជ្ជាសេវកា ចានោ, ចានោ កាលេន បច្ចតិ”តិ។ -

វេទន្តិ។ អត្ថនោ ធម្មតាយាតិ អត្ថនោ សភាវេន, ញ្ញាលោនាតិ អត្ថោ។
កល្យាណមិត្តតាតិ កល្យាណោ ភក្រោ សុន្ទរោ មិត្តោ ឯតស្សតិ
កល្យាណមិត្តោ, តស្ស ភាវោ កល្យាណមិត្តតា, កល្យាណមិត្តវន្តតា។
សីលាទិគុណសម្បន្នេហិ កល្យាណបុគ្គលេហោវ អយំ បវត្តិ
កល្យាណសហាយតា។ តេសុ ឯវ ចិត្តេន ចេវ កាយេន ច
និទ្ទេហោណបញ្ញាភាវេន បវត្តិ កល្យាណសម្បវន្តតា។ មាហោវន្តិ ឯវ មា អាហា,
“ឧបឡំ ព្រហ្មចរិយស្ស”តិ មា កថេហិតិ អត្ថោ។ តទមិនាតិ ឯត្ថ ន្តិ និចាតមត្តំ
ទ-កាលោ បទសន្ធិករោ ឥ-ការស្ស អ-ការំ កត្វា និទ្ទេសោ។ ឥមិនាបីតិ ឥនានិ
វុច្ចមានេនបីតិ អត្ថោ។ បរិយាយេនាតិ ការណេន។ ឥនានិ តំ ការណំ ទស្សេតុ
“មមំ ហិ”តិអាទិ វុត្តំ។

យថា ចេត្ត, អញ្ញេសុបិ សុត្តេសុ កល្យាណមិត្តបដិស្សយមេវ វិសេសោតិ
ទស្សេន្តោ “ភិក្ខុនំ ពាហិវជ្ជសម្បត្តិ កថេន្តោបី”តិអាទិមាហា។ តត្ថ

វិមុត្តិបរិចាចនិយមធម្មតិ វិមុត្តិយា អរហត្តស្ស បរិចាចកធម្មេ។ បច្ចយេតិ
គីលានបច្ចយភេសន្នេ។ មហាជន្នាតិ មហាកុលីនោ។

កាយិកោ សមាចារោតិ អភិក្កមបដិក្កមាធិកោ សតិសម្មជញ្ញបរិក្ខតោ
ចាកតិកោ ច។ វីមំសកស្ស ឧបបរិក្ខកស្ស។ ចក្កវិញ្ញេយ្យោ នាម
ចក្កទ្វារាទុសារេនវិញ្ញាតព្ពត្តា។ សោតវិញ្ញេយ្យតិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។
សំកិលីដ្ឋាតិ រាគាធិសំកិលេសធម្មហិវិពាធិតា, ឧបតាបិតាវិទូសិតា មលីនា
ចាតិ អត្តោ។ តេ បនតេហិ សមន្នាគតា ហោន្តីតិ អាហា
“កិលេសសម្មយុត្តា”តិ។ យទិន ចក្កសោតវិញ្ញេយ្យ, ចាឡិយំ កបំ តថា
វុត្តាតិ អាហា “យថា បនា”តិអាធិ។ កាយវីរីសមាចារាបិ សំកិលីដ្ឋាយេវ នាម
សំកិលីដ្ឋចិត្តសមុដ្ឋានតោ។ ភវតិ ហិ តំហេតុកេបិ តទុបចារោយថា “សេម្ពោ
គុឡោ”តិ។ “មា មេ ឥទំ អសារុប្បំ បរោ អញ្ញាសី”តិ បន បដិច្ចន្ទតាយ ន ន
ឧបលព្ពន្ធិ។ “ន ខោ មយំ, ភន្តេ, ភគវតោ កិញ្ចិ ភរហាមា”តិ វត្វា
ភរហិតញ្ញាភារំ នស្សេន្តោ “ភគវា ហិ”តិអាធិមាហា។ អភាវិតមគ្គស្ស ហិ
ភរហិតព្ពតា នាម សិយា, ន ភាវិតមគ្គស្ស។ ឯស ឧត្តរោ មាលារោ “ពុទ្ធម្មិ
ភរហិត្វា បក្កមិស្សមី”តិ កត្វា អនុពន្ធិ។ ឯវំ ចិន្តេសិ មហាភិនិក្ខមនធិវសេ
អត្តនោ វចនេ អដ្ឋិតត្តា។ កិញ្ចិ វជ្ជំ អបស្សន្តោ មារោ ឯវមាហា -

“សត្ត វស្សានិ ភគវន្តំ, អនុពន្ធិ បធាបទំ;
ឌីតារំ នាធិកច្ឆិស្សំ, សម្ពុទ្ធស្ស សតីមតោ”តិ។ (សុ. និ. ៤៤៨);

កាលេ កល្យាណ, កាលេ សុក្កាតិ យថាសមាធិន្នំ សម្មាបដិបត្តិ បរិសុទ្ធិ
កត្វា បរិត្តេតុំ អសក្កោន្តស្ស កធាចិ កល្យាណ អបរិសុទ្ធា
កាយសមាចារាធយោ, កធាចិ សុក្កា បរិសុទ្ធាតិ ឯវំ អន្តរន្តរា ព្យាមិស្សវសេន
វោមិស្សកា។ និក្ខិលេសាតិ និរុបក្ខិលេសា អនុបក្ខិលីដ្ឋា។

អនុវត្តវិធីវិភាគតាម ជ័យវត្តន្តិ អច្ឆន្ទសំយោគ ឧបយោគវចនំ។
សមាបន្នោតិ សម្មា អាបន្នោ សមន្តិក្ខតោ។ តេនាហា “សមន្នាគតោ”តិ។ អត្តនា
កតស្ស អសារុប្បស្ស បដិច្ចាទនត្ថំ អារញ្ញកោវិយ ហុត្វា។ តស្ស បរិហារន្តិ
ឧឡារេហិ បូជាសក្ការេហិ មនុស្សេហិ តស្ស បរិហារិយមានតំ។ អតិទប្បតោតិ
ឯវំ មនុស្សានំ សម្ភារនាយ អតិវិយ ទត្តោ គត្តិកោ។

ន ឥត្តរសមាបន្នោតិ ជាតាតិ។ កស្មា? សីលំ នាម ជ័យេន អទ្ធា ជាតិតត្ថំ,
ន ឥត្តរេន។ ឥទានិ អនេកជាតិសមុទាហារវសេន តថាគតោ ឥមំ កុសលំ ធម្មំ
ជ័យវត្តំ សមាបន្នោ, តព្វាស្ស អតិវិយ អច្ឆរិយន្តិ ទស្សេតុំ “អនច្ឆរិយំ
ចេត”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

អារញ្ញកាមកេតិ អារញ្ញបទេសេ ឯកស្មី ខុទ្ទកកាមេ។ តត្ថ នេសំ ទិវសេ
ទិវសេ បិណ្ឌាយ ចរណាស្ស អវិច្ឆិទ្ធតំ ទស្សេតុំ “បិណ្ឌាយ ចរន្តិ”តិ វុត្តំ។ បិវន្តិ
ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ ទុល្លភលោណោ ហោតិ សមុទ្ទស្ស ទូរតាយ។

តទា កិរ វិទេហារដ្ឋេ សោឡស កាមសហស្សនិ មហន្តានេវ។ តេនាហា -
“ហិត្វា កាមសហស្សនិ, បរិបុណ្ណានិ សោឡសា”តិ។ ឥទានិ កស្មា “សន្និទ្ធិ ទានិ
កុព្ពសី”តិ មំ យដ្ឋេថាតិ វុត្តកាមោ តំ អនាវិកត្វា “លោណ...ចេ.... ន
ករោថា”តិ អាហា។ គន្ធារោ តស្សនិប្បាយំ វិភាវេតុកាមោ “កី មយា កតំ
វេទេហីសី”តិ អាហា។

ឥតរោ អត្តនោ អធិប្បាយំ វិភាវេន្តោ “ហិត្វា”តិ កាថមាហា។ ឥតរោ “ធម្មំ
ភណាមី”តិ កាថន្តិ ឯវំ សព្វាបិ នេសំ វចនបដិវចនកាថា។ តត្ថ បសាសសីតិ
យដ្ឋេន្តោវិយ អនុសាសសី។ ន ចាបមុបលិម្បតិ ចិត្តប្បកោចាការតោ។
មហត្ថិយន្តិ មហាអត្តសំហិតំ។ នោ ចេ អស្ស សកា ពុទ្ធិតិអាទិ វេទេហាសីនោ

- “អាចរិយោ មម ហិតេសិតាយ វត្វា ធម្មំ ឯវ ភណ្ឌតី” តិ យោនិសោ
ឧបុជ្ជនាការទស្សនំ។ តេនាហ “ឯវត្វា បនវត្វា” តិអាធិ។

“ញត្តា” តិ លោកេ ញាយតិ វិស្សតោតិ ញាតោ, ញាតស្ស ភារោ ញត្ថំ។
អជ្ឈាបន្នោតិ ឧបគតោ។ ញត្ថ-គ្គហណោន បត្តជយសតាវិភាវិតាតិ អាហ
“យសញ្ច បរិវាសម្បត្តិ” ត្ថិ។ កិត្តិ កិបយោជនំ, កោ ឯត្ថ ទោសោតិ
អធិប្បាយោ។

តត្ថ តត្ថ វិជ្ជន្នោតិ យសមទេន បរិវាសទេន ច មត្តោ ហុត្វា គាមេបិ
វិហារេបិ ជនវិវិត្តេបិ សជ្ឈមជ្ឈេបិ អញ្ញោ ភិក្ខុ យដ្ឋេន្តោ “មយ្ហំ នាម ចាទា
តតរេសំ ចាទដុសនដ្ឋានំ ដុសន្តិ” តិ អដុសិតុកាមតាយ អគ្គចានេន ភូមិ
ដុសន្តោ វិយ ចរតិ។ ឱនមតីតិ និវាតវុត្តិតាយ អវនមតិ អនុទូតោ អត្ថទ្វោ
ហោតិ។ អកិញ្ចនការ្យត្ថិ “បព្ពជិតេន នាម អកិញ្ចនញ្ញាណោន សមបរិគ្គហោន
ភវិតព្ព” ត្ថិ អកិញ្ចនជ្ឈាសយំ បដិអវេក្ខិត្វា។ លាភេបិ តាធិ, អលាភេបិ តាធិតិ
យថា អលាភកាលេ លាភស្ស លទ្ធកាលេបិ តថេវាតិ តាធិ ឯកសទិសោ។
យសេ សតិបិ មហាបរិវាសកាលេបិ។

អភយោ ហុត្វា ឧបរតោតិ និព្ពយោ ហុត្វា ភយស្ស អភារេនេវ ឱរមិតព្ពតោ
ឧបរតោ ភយហេត្វនំ បហ័នត្តា។ តព្វា ខោ ន កតិបយកាលំ, អថ ខោ
អច្ចន្តមេវ ឧបរតោតិ អច្ចន្តបរតោ។ អថ ខោ ភាយិតព្ពត្ថំ អវេក្ខិត្វា តតោ
ភយេន ឧបរតោ។ កិលេសា ឯវ ភាយិតព្ពតោ កិលេសភយំ។ ឯស នយោ
សេសេសុបិ។ សត្ត សេក្ខាតិ សត្ត សេក្ខាបិ ភយូបរតា, បកេវ បុព្ពជ្ជនោតិ
អធិប្បាយោ។

ខ្យល់ទៅវិញ រាគស្ស អន្ទត្ថយលើ វិវត្តភាព។ ន បដិសន្ធិយ វាវេត្តាតិ
ន បដិសន្ធិនពលន រាគបរិយុជ្ជានំ និវាវេត្តា វិវត្តភាព។ ឯ វុត្តប្បកាវេន។
កាយសមាចារាជិនំ សំគិលីជ្ជានំ វិវត្តមិយានញា អភារំ អាចារស្ស វោទានំ
ចិរកាលសមាចិណ្ឌតាយ ញាតស្ស សហិតភាវេបិ អនុបក្កិលីជ្ជតាយ
អភយ្ហបរតភារំ សមន្នេសនាយ អាករីយតិ ញាបេតុំ ឥន្ទ្រតោ អត្ថោ
បការតោ ញាបីយតិ ឯតេហិតិ អាការា, ឧបបត្តិសាធនការណានិ។ តានិ
បន យស្មា អត្ថនោ យថាមុតស្ស អត្ថស្ស ញាបកភាវេន វវត្តិយន្តិ, តស្មា
តានិ តេសំ មូលការណាភូតានិ អនុមានញាណានិ ច ទស្សន្តោ ភគវា - “កេ
បនាយស្មតោ អាការា កេ អន្ទយា” តិ អវោចាតិ ឥមមត្ថំ វិភាវេន្តោ
“អាការាតិ ការណានិ, អន្ទយាតិ អនុពុទ្ធិយោ” តិ អាហា។ យថា ហិ លោកេ
ទិជ្ជន ធូមេន អទិជ្ជំ អក្កំ អន្ទេតិ អនុមានតោ ជានាតិ, ឯ វិមំសកោ ភិក្ខុ -
“ភគវា ឯកេករិហារេសុ សុប្បជិបន្នេសុ ធុប្បជិបន្នេសុ ច យថា
ឯកសទិសតាទស្សនេន អភយ្ហបរតតំ អន្ទេតិ អនុមានតោ ជានាតិ,
សុប្បជិបន្នធុប្បជិបន្នបុគ្គលេសុ អនុស្សាទនានបសាទនប្បត្តាយ សត្តុ
អរិបរិវត្តធម្មទេសនតាយ សម្មាសម្ពុទ្ធតំ សង្ឃសុប្បជិបត្តិញា អន្ទេតិ
អនុមានតោ ជានាតិ, ឯ ជានន្តោ ច អភយ្ហបរតោ តថាគតោ សព្វដិ

វីរតរាគត្តា, យោយត្ថវីរតរាគោ, នសោតន្តិមិត្តំ កិត្តិកយំ បស្សតិ
សេយ្យថាបិ ព្រហ្មា កាមភវនិមិត្តំ, តថាសម្មាសម្ពុទ្ធា ភគវា
អវិបរីតធម្មទេសនត្តា, ស្វាខាតោ ធម្មោ ឯកន្តនិយ្យានិកត្តា, សុប្បដិបន្នោ
សង្ឃោ អវេច្ចប្បសន្នត្តា" តិ វត្ថុត្តយំ គុណតោ យាថាវតោ ជាធាតិ។

គណពន្ធនេនាតិ “មម សន្និវិហារិកា មម អន្តោវាសិកា” តិ វិ គណ
អបេក្ខាសង្ខាតេន ពន្ធនេន ពន្ធា បយុត្តា។ តាយ តាយ បដិបត្តិយាតិ “សុគតា
ទុគ្គតា” តិ វុត្តាយ សុប្បដិបត្តិយា ទុប្បដិបត្តិយា ច។ ឧស្សននាតិ គុណវសេន
ឧក្កំសនា។ អបសាទនាតិ ហិឡនា។ ឧភយត្ថ កេហស្សិតវសេនាតិ ឥមិនា
សម្មាបដិបត្តិយា បរេសំ ឧយ្យោជនត្ថំ - “បណ្ឌិតោ, ភិក្ខុវេ,
មហាកក្ខានោ” តិ អាទិនា (ម. និ. ១.២០៥; ៣.២៨៥, ៣២២) គុណតោ ឧក្កំសនម្បិ
អាយតី សំវាយ យថាបរាធំ គរហណាម្បិ ន និវារេតិ។

៤៨៩. វីរមសកស្សបិ អធិប្បាយោ វីរមសនវសេន បរត្ថោ។ មូលវីរមសកោ
ហេតុវាទិតាយ។ គណ្ឌីវីរមសកស្ស អនុស្សតិការតោ វុត្ថំ “បរស្សេវ កថាយ
និដ្ឋន្តតោ” តិ។ តេនាហា ភគវា - “បរស្ស ចេតោបរិយាយំ អជានន្តេនា” តិ។
តថាគតោវ បដិបុច្ឆិតញោតិ ឥមិនា បុព្វេ សាធារណតោ វុត្ថំ អនុមាណំ ឧក្កំសំ
ចាបេត្វា វេទតិ។ ឧក្កំសកតញោតំ អនុមាណំ, យទិទំ សព្វញ្ញវចនំ អវិសំវាទំ
សាមញ្ញតោ អបុប្ផន្តគោចរស្ស អត្ថស្ស អនុមាណតោ។ តិវិដោ ហិ អត្ថោ,
កោចិ បច្ចក្ខសិទ្ធា, យោ វុចាទិធម្មានំ បច្ចត្ថវេទនិយោ អនិទ្ទិសិតញាការោ។
កោចិ អនុមាណសិទ្ធា, យោ យជាទីសុ បសិទ្ធន បច្ចយាយត្ថការេន
សាធិយមាណោ សន្តាទីនំ អនិច្ចតាទិអាការោ។ កោចិ ឌីកប្បនសិទ្ធា, យោ
បច្ឆវជនស្ស អច្ចន្តមទិដ្ឋោ សន្ធាវិសយោ បរលោកនិញាណាទិ។ តត្ថ យស្ស
សត្តនោ វេចនំ បច្ចក្ខសិទ្ធា អនុមាណសិទ្ធា ច អត្ថេ នវិសំវាទេតិ

អរិយធម៌តប្បវត្តិយា, តស្ស វេទនេន សទ្ទេយ្យត្ថសិទ្ធិ, សទ្ទេយ្យរូបា ឯ ច
យេតុយ្យេន សត្តុគុណា អច្ឆន្តសម្ភវតោ។

ឯស មយ្ហំ បថោតិ ហ្វាយំ អាជីវជ្ជមកសីលសម្ពាតោ មយ្ហំ ឱរមត្តកោ
គុណា, ឯស អបរចិត្តវិទុនោ វីមំសកស្ស ភិក្ខុនោ មម ជាននបថោ
ជាននមគ្គោ។ ឯស គោចរោតិ ឯសោ ឯត្តកោ ឯវ តស្ស មយំ គោចរោ, ន ឥតោ
បរំ។ តថា ហិ ព្រហ្មជាលេបិ (ធិ. និ. ១.៧) ភកវតា អាជីវជ្ជមកសីលមេវ និទ្ទិដ្ឋំ។
ឯតាថាថោតិ ឯត្តកាថាថោ។ យោ សីលេ បតិដ្ឋិតោ “ឯតំ មមា”តិ, “ឥមិនាហំ
សីលេន ទេវោ វា ភវិស្សមិ ទេវញ្ញតរោ វា”តិ តណ្ហាយ បរាមសន្តោ, តស្ស
វិសេសភាគិយតាយ, និព្ពេជភាគិយតាយ វា អការណោន តណ្ហំ
អនតិវត្តនតោ សោ តម្មយោ នាម។ តេនាហ “ន តម្មយោ ន
សតណ្ហោ”តិអាទិ។

សុតស្ស ឧប្បបរិវិសេសាវហភាវេន ឧត្តរុត្តរញ្ជោវ តស្ស ច វិសេសស្ស
អនុក្កមេន បណីតតរភាវតោ បណីតតរញ្ច កត្វា ទេសេតិ។ សរិបក្ខន្តិ
បហាតព្ពបហាយ កភាវេន សប្បដិបក្ខំ។ កណ្ហំ បដិពាហិត្វា សុក្កន្តិ ឥទំ
ធម្មជាតំ កណ្ហំ នាម, ឥមស្ស បហាយ កំ ឥទំ សុក្កំ នាមាតិ ឯវ កណ្ហំ
បដិពាហិត្វា សុក្កំ។ សុក្កំ បដិពាហិត្វា កណ្ហន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ ឥធ បន
“ឥមិនា បហាតព្ព”ន្តិ វត្ថុព្ពំ។ សឧស្សហន្តិ សព្វាចារំ។ កិរិយមយចិត្តានព្ពំ
អនុបច្ឆិន្ទាវិជ្ជាតណ្ហាមាណិកេ សន្តានេ សព្វាចារតា សឧស្សហតា,
សរិចាកធម្មតាតិ អត្តោ។ តស្មី ទេសិតេ ធម្មេតិ តស្មី សត្តារា ទេសិតេ
លោកិយលោកុត្តរធម្មេ។ ឯកច្ចំ ឯកទេសភូតំ មគ្គដលនិព្ពានសម្ពាតំ
បដិវេធខម្ពំ អភិញ្ញាយ អភិវិសិដ្ឋាយ មគ្គបញ្ញាយ ជានិត្វា។ បដិវេធខម្ពេន
មគ្គេន។ ទេសនាធម្មេតិ ទេសនារុដ្ឋេ បុព្វភាគិយេ ពោធិបក្ខិយធម្មេ និដ្ឋំ កច្ឆតិ

- “អន្ទា ឥមាយ បដិបទាយ ជរាមរណតោ មុច្ចិស្សមី” តិ។ បុព្វេ
ចោដុដ្ឋនិកសន្ទាយបិ បសន្នោ, តតោ ភិយ្យោសោមត្ថាយ
អរិបរីតធម្មទេសនោ សម្មាសម្ពុទ្ធា សោភកកាតិ សត្តរិ បសីទតិ។
និយ្យានិកត្តាតិ វុដ្ឋុក្ខតោ ឯវ តតោ និយ្យាណវហត្ថា។ វុដ្ឋាទីតិ អាទិ-សន្នេន
អញ្ញំ អសាមីចិបរិយាយំ សត្តំ ទោសំ សន្តុណ្ណាតិ។

៤៩០. ឥមេហិ សត្តរីមំសនការណេហិតិ “បរិសុទ្ធកាយសមាចារតាទីហិ
ចេវ ឧត្តរុត្តរិបណីតបណីតអរិបរីតធម្មទេសនាហិ ចា” តិ ឥមេហិ
យថាវុត្តហិ សត្តុឧបបរិក្ខនការណេហិ។ អក្ខរសម្មិណ្ឌនបទេហិតិ
តេសំយេវ ការណានំ សម្ពោជនេហិ អក្ខរសមុទាយលក្ខណេហិ បទេហិ។
ឥធរុត្តហិ អក្ខរេហិតិ ឥមស្មី សុត្តេ វុត្តហិ យថាវុត្តស្ស អត្ថស្ស
អភិព្យញ្ញនតោ ព្យញ្ញនសញ្ញតេហិ អក្ខរេហិ។ ឱកប្បនាតិ សន្នេយ្យវត្ថុ
ឱក្កន្តិកា បសីទនតោ ឱកប្បនលក្ខណា។ សន្ទាយ មូលំ នាមាតិ
អវេច្ចប្បសាទភូតាយ សន្ទាយ មូលំ នាម ការណានិ សន្និហនស្ស ការណំ
បរិសុទ្ធកាយសមាចារាទិកំ។ ជិវា បដិបក្ខសមុប្បទេន សុប្បតិជ្ជិតត្ថា។ ហរិតុំ
នសក្កាតិ អបនេតុំ អសក្កណេយ្យា។ ឥតវេសុ សមណាព្រាហ្មណេវេសុ
វុត្តព្ពមេវ នត្ថិតិ អាហា “សមិតថាបសមណោ វា” តិអាទិ។

“ពុទ្ធានំ កេសញ្ចិ សាវកានញ្ចិ វិពាជនត្ថំ មារោ ឧបគច្ឆតី” តិ សុតបុព្វត្ថា
“អយំ មារោ អាគតោ” តិ ចិន្តេសិ។ អាទុកាវសម្បន្នេន អរិយសាវកេន បុច្ឆិតត្ថា
មុសាវាទំ កាតុំ នាសក្ខិ។ ឯតេតិ យថាវុត្តេ សមិតថាបសមណាទយោ
ឋេបេត្វា។ សភាវសមន្នេសនាតិ យាថាវសមន្នេសនា អរិបរីតរីមំសា។
សភាវេនេវាតិ សព្វាវេនេវ យថាភូតគុណតោ ឯវ។ សុដ្ឋ សម្មទេវ។
សមន្នេសិតោតិ ឧបបរិក្ខិតោ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ។

វិមំសកសុត្តរវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៨. កោសម្ព័យសុត្តរវណ្ណនា

៤៩១. តស្មាតិ យស្មា កោសម្ព័យក្ខត្តវតី, តស្មា នគរំ
កោសម្ព័យតិសង្ខមគមាសិ។ កុសម្ពស្ស វា ឥសិនោ និវាសក្ខមិ កោសម្ព័យ,
តស្សវិទូរេ កវត្តា នគរំ កោសម្ព័យ។

ឃោសិតសេដ្ឋីនា ការិតេ អាហមេតិ ឯត្ថ កោ ឃោសិតសេដ្ឋី, កថញ្ញានេន
អាហមេ ការិតោតិ អន្តោលីនាយ ចោទនាយ វិស្សន្ននេ សមុទាគមតោ
បដ្ឋាយ ឃោសិតសេដ្ឋី ធស្សេតុំ “អទ្ធិលរដ្ឋំ នាម អហោសី” តិអាទិ អារទ្ធា។
កេនារបរិច្ឆិន្ទន្តិ តត្ថ តត្ថ កេនារក្ខមិយា បរិច្ឆិន្ទំ។ គច្ឆន្តោតិ កេនារចាឡិយា
គច្ឆន្តោ។ បហូតចាយសន្តិ បហូតតរំ ចាយសំ, តំ បន គរុ សិនិទ្ធិ អន្តរាមគ្គ
អប្បហារតាយ មន្តគហាណិកោ សមាណោ ជីវាបេតុំ នាសក្ខិ។ តេនាហ
“ជីវាបេតុំ អសក្ខោន្តោ” តិអាទិ។ យសវតិ រូបវតិ កុលយវេ និព្ពត្តិ។
ឃោសិតសេដ្ឋីនាម ជាតោតិ ឯវមេត្ថ សង្ខេបេនេវ ឃោសិតសេដ្ឋីតុំ កថេតិ,
វិត្តារោ បន ធម្មបទវត្ថុម្ហិ (ធរ. ប. អដ្ឋ. ១. សាមាវតីវត្ថុ) វុត្ថនយេនេវ វេទិតញ្ញោ។

ឧបសំកប្បនវសេនាតិ ឧបសង្កប្បននិយាមេន។
អាហារបរិក្ខិណាកាយស្សាតិ អាហារនិមិត្តបរិក្ខិណាកាយស្ស,
អាហារក្ខយេន បរិក្ខិណាកាយស្សាតិ អត្តោ។ សុញ្ញាគារេតិ ជនវិវិត្ត
ជាសុកដ្ឋានេ។

កលហស្ស បុព្វភាគោ ភណ្ឌានំ នាមាតិ កលហស្ស ហេតុក្ខតា បរិភាសា
តំសទិសី ច អនិដ្ឋកិរិយា ភណ្ឌានំ នាម។ ហត្ថបរាមាសាទិវសេនាតិ កុដ្ឋិក្ខា
អញ្ញមញ្ញស្ស ហត្ថ គហេត្វា បរាមសនអច្ចន្តពន្ធនាទិវសេន។ “អយំ

ធម្មា"តិអាទិនាវិវុទ្ធវាទក្ខតំ អាបន្នាតិ វិវាទាបន្នា។ តេនាហា "វិវុទ្ធក្ខត"ន្តិអាទិ។
មុខសន្និស្សិតតាយ វាចា ៩៨ "មុខ"ន្តិ អធិប្បតាតិ អាហា "មុខសន្តិហ៍តិ
វាចាសន្តិហ៍"តិ។ សញ្ញត្តិន្តិ សញ្ញាបនំ "អយំ ធម្មា, អយំ វិនយោ"តិ
សញ្ញាបេតព្ពតំ។ និដ្ឋត្តិន្តិ យាថាវតោ តស្ស និដ្ឋានំ។ អដ្ឋកថាយំ បន
"សញ្ញត្តិវេចនមេវេត"ន្តិ វុត្ថំ។

សចេ ហោតិ ទេសេស្សមីតិ សុព្ពចតាយ សិក្ខាកាមតាយ ច អាបត្តិ
បស្សី។ នត្តិ តេ អាបត្តិ អនាបត្តិបក្ខោបិ ឯត្ថ សម្ពុវតីតិ អធិប្បាយេនាហា។
សា បនាបត្តិ ឯវ។ តេនាហា - "តស្ស អាបត្តិយា អនាបត្តិទិដ្ឋិ អហោសី"តិ។

៤៩២. កលហកណ្ណានវសេនាតិ កលហកណ្ណានស្ស និមិត្តវសេន។
យថានុសន្និទាវ គតន្តិ កលហកណ្ណានំ សារណីយធម្មបដិបក្ខត្តា
តទុបសមាវហា ហោជ្ជាទេសនាយ អនុរូចាវ ឧបរិទេសនាតិ យថានុសន្និទាវ
ឧបរិសុត្តទេសនា បវត្តា។ សរិតព្ពយុត្តាតិ អនុស្សរណារហា។ សព្វាប្បចារីនន្តិ
សហធម្មិកានំ។ មិយំ មិយាយិតព្ពំ ករោន្តិ មិយករណា។ គរុំ គរុជ្ជានិយំ
ករោន្តិ គរុករណា។ សង្កហណត្តាយាតិ សង្កហវត្ថុវិសេសការតោ
សព្វាប្បចារីនំ សង្កណ្ណនាយ សំវត្ថុន្តិ មិច្ឆា។ អវិវាទនត្តាយាតិ
សង្កហវត្ថុការតោ ឯវ នវិវាទនាយ។ សតិ ច
អវិវាទនហេតុក្ខតសង្កហណត្ថេ តេសំ វសេន សព្វាប្បចារីនំ សមគ្គភារោ
កេនាភារោ សិទ្ធាយេវាតិ អាហា "សាមគ្គិយា"តិអាទិ។ មិជ្ឈតិ សិនិយ្ហតិ
ឯតាយាតិ មេត្តា, មិត្តភារោ, មេត្តា ឯតស្ស អតីតិ មេត្តំ, កាយកម្មំ។ តំ បន
យស្មា មេត្តាសហគតចិត្តសមុជ្ជានំ, តស្មា វុត្ថំ "មេត្តចិត្តន កត្តព្ពំ
កាយកម្ម"ន្តិ។ ឥមាទិ មេត្តកាយកម្មាទិទិ ភិក្ខុនំ វសេន អាគតាទិ ចាបេ
ភិក្ខុហិ បច្ចុប្បបេតព្ពតាវចនតោ។ ភិក្ខុក្កហណោនេវ ចេត្ត

សេសសហធម្មិកានម្យី គហណាំ ទដ្ឋព្វំ។ ភិក្ខុនោ សព្វម្យី អនវដ្ឋកាយកម្មំ
អាភិសមាចារិកកម្មុន្តោគធមេវាតិ អាហា - “មេត្តចិត្តេន...បេ... កាយកម្មំ
នាមា” តិ។ វត្ថុវសេន បវត្តិយមាណា ចេតិយពោធិនំ វន្តនា មេត្តាសទិសីតិ កត្វា
តទត្ថាយ គមនំ មេត្តំ កាយកម្មន្តិ វត្ថុ។ អាទិ-សន្តេន ចេតិយពោធិភិក្ខុសុ
វត្តាវសេសអបចាយនាធិ មេត្តាវសេន បវត្តំ កាយិកំ កិរិយំ សន្តុណ្ហាតិ។

តេបិជកម្យី ពុទ្ធវចនំ កថិយមាណន្តិ អធិប្បាយោ។ តីណិ សុចរិតានិ
កាយវចីមនោសុចរិតានិ។ ចិន្តនន្តិ ឥមិនា ឯវំ ចិន្តនមត្តម្យី មេត្តំ មនោកម្មំ,
បកេវ វិធិបដិបន្នា ភាវនាតិ ទស្សេតិ។

សហាយភាវូបគមនំ តេសំ បុរតោ។ តេសុ ករោន្តេសុយេវ ហិ
សហាយភាវូបគមនំ សម្មុទា កាយកម្មំ នាម ហោតិ។ កេវលំ “ទេវោ” តិ
អវត្វា គុណេហិ ជីវភាវជោតនំ ទេវត្ថេវោតិ វចនំ បគ្គយ្ហ វចនំ។ មមត្តពោធិនំ
វចនំ មមាយនវចនំ។ ឯកន្តតិរោក្ខកស្ស មនោកម្មស្ស សម្មុទតា នាម
វិញ្ញត្តិសមុដ្ឋាបនវសេនេវ ហោតិ, តញ្ច ខោ លោកេ កាយកម្មន្តិ ចាកដំ
បញ្ញាតំ ហត្ថវិការាធិ អនាមសិក្ខា ឯវំ ទស្សេន្តោ “នយនានិ ឧម្មីលេត្វា” តិ
អាហា។ តថា ហិ វចីភេទវសេន បវត្តិ ន គហិតា។

លទ្ធិបច្ឆយាលត្តន្តិតិ លាភា, បរិសុទ្ធាគមនា បច្ឆយា។ ន សម្មា គយ្ហមាណាបិ
ន ធម្មលទ្ធា នាម ន ហោន្តិតិ តប្បដិសេធនត្ថំ ចាឡិយំ “ធម្មលទ្ធា” តិ វត្ថុ។
ទេយ្យំ ទត្ថិណោយ្យញ្ច អប្បជីវិតត្ថំ កត្វា ភុញ្ញតីតិ អប្បជីវិតត្ថភោគី។
តេនាហា “ទ្វេ បជីវិតត្ថានិ នាមា” តិអាទិ។ ចិត្តេន វិភជនន្តិ ឯតេន -
“ចិត្តប្បាទមត្តេនបិ វិភជនំ បជីវិតត្ថំ នាម, បកេវ បយោគតោ” តិ ទស្សេតិ។

បដិគ្គណ្ឌោ...បេ... បស្សតីតិ ឥមីនា អាគមនតោ បដ្ឋាយ សាធារណពុទ្ធិ
ឧបដ្ឋាបេតិ។ ឯវំ ហិស្ស សាធារណភោគិតា សុករា, សារណីយធម្មោ ចស្ស
សុប្បរោ ហោតិ។ វត្តន្តិ សារណីយធម្មប្បវណ្ណវត្តំ។

នាតព្ពន្ធិ អវស្សំ នាតព្ពំ។ អត្ថនោ បលីពោធវសេន សបលីពោធស្សេវ
បូរេតុំ អសក្កុណោយ្យត្តា ឌីទិស្សកនានម្បិស្ស ន សព្ពត្ត វារិតន្តិ ទស្សេតុំ “តេន
បនា”តិអាទិ វុត្តំ។ អនាតម្បីតិ បិ-សទ្ទេន ទុស្សីលស្សបិ អត្ថិកស្ស សតិ សម្ពវេ
នាតព្ពន្ធិ ទស្សេតិ។ នានញ្ញំ នាម កស្សបិ ន និវារិតំ។

មហាគិរិគាមោ នាម នាគធិបបស្សេ ឯកោ គាមោ។ សារណីយធម្មោ មេ,
កន្លេ, បូរិតោ...បេ... បត្តកតំ ន ឌីយតីតិ អាហា តេសំ កុក្កច្ឆរីនោទនត្ថំ។ តំ
សុត្វា តេបិ ថេរា “សារណីយធម្មប្បវកោ អយ”ន្តិ អព្ពញ្ញំសុ។ ឧបាវកាលេ ឯវំ
កិរេស សារណីយធម្មប្បវកោ អហោសិ, តស្សា ច បដិបត្តិយា
អវញ្ញការិការីនត្ថំ “ឯតេ មយ្ហំ ចាបុណិស្សន្តិ”តិ អាហា។

អហំ សារណីយធម្មប្បវកា, មម បត្តបរិយាបន្នេនបិ សព្វាបិមា ភិក្ខុនិយោ
យាបេស្សន្តិតិ អាហា “មា តុម្ពេ តេសំ គតការំ ចិន្តយិត្តា”តិ។

សត្តសុ អាបត្តិកូន្ទេសុ អាទិម្ហំ វា អន្តេ វា, វេមជ្ឈេតិ ច ឥទំ
ឧទ្ទេសាគតចាឡិវសេន វុត្តំ។ ន ហិ អញ្ញោ កោចិ អាបត្តិកូន្ទានំ អនុក្កមោ
អត្ថិ។ បរិយន្តេ ជិន្នសាជកោ វិយាតិ វត្តន្តេ, ទសន្តេ វា ជិន្នវត្តំ វិយ។ ខណ្ឌាន្តិ
ខណ្ឌាវន្តំ, ខណ្ឌាតំ វា។ ជិន្នន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ វិសភាគវណ្ណេន ឧបឡំ,
តតិយភាគំ វា សម្ពិន្ធវណ្ណំ សពលំ, វិសភាគវណ្ណោហាវ បន ពិន្ធុហិ អន្តរន្តរា
វិមិស្សំ កម្មាសំ, អយំ ឥមេសំ វិសេសោ។ តណ្ហាទាសព្យតោ មោចនវចនេនេវ
តេសំ សីលានំ វិវដ្តបទិស្សយតមាហា។ ភុទិស្សការករណតោតិ ឥមីនា

ភូមិស្បែករាង ភូមិស្បែកតិ ឧត្តរឫទ្ធិលោហេនាយំ និទ្ទេសោតិ ទស្សេតិ។ អវិញ្ញាណំ
អប្បមាណាតាយ “វិញ្ញប្បសត្ថានី”តិ វុត្ថំ។ តណ្ហាទិដ្ឋិហិ អបរាមជ្ជត្ថាតិ -
“ឥមិនាហំ សីលេន ទេវោ វា ភវិស្សមិ ទេវញ្ញតរោ វា”តិ តណ្ហាបរាមាសេន -
“ឥមិនាហំ សីលេន ទេវោ ហុត្វា តត្ថ និទ្វា ធុរោ សស្សតោ ភវិស្សមី”តិ
ទិដ្ឋិបរាមាសេន ច អបរាមជ្ជត្ថា។ បរាមជ្ជន្តិ ចោទេតុំ។ សីលំ នាម
អវិប្បដិសារាទិចារម្បិយេន យាវទេវ សមាធិសម្មាទនត្ថន្តិ អាហា
“សមាធិសំវត្ថកានី”តិ។ សមាទភារោ សាមញ្ញំ, បរិបុណ្ណាចតុចារិសុទ្ធិភារេន
មជ្ឈេ ភិទ្ធសុវណ្ណាស្ស រិយ ភេទាភារតោ សីលេន សាមញ្ញំ សីលសាមញ្ញំ, តំ
គតោ ឧបគតោតិ សីលសាមញ្ញគតោ។ តេនាហា
“សមាទភារូបគតសីលោ”តិ។

យាយំ ទិដ្ឋិតិ យា អយំ ទិដ្ឋិ មយ្ហញ្ញោវ តុម្ហាកញ្ច បច្ចក្ខត្វតា។
ចតុសច្ចទស្សនជ្ជន ទិដ្ឋិ, “សព្វេ សង្ខារា អនិច្ចា, សព្វេ សង្ខារា ធុត្វា, សព្វេ ធម្មា
អនត្តា”តិ, “សម្មាសម្ពុទ្ធា ភគវា, ស្វាខាតោ ភគវតា ធម្មោ, សុប្បដិបន្នោ
សង្ឃោ”តិ ច ទិដ្ឋិយា សាមញ្ញំ សមាទទិដ្ឋិការំ។ អត្ថំ ឥតវេសំ សារណីយធម្មានំ
បធានភារតោ។ ឯតស្មី សតិ សុខសិទ្ធិតោ តេសំ សង្កាហិកំ, តតោ ឯវ តេសំ
សង្ឃាជនិកំ កោចានសិយោ អបរិបតន្តេ កត្វា សង្កណ្ហាតិ ធាវេតីតិ
សង្កាហិកំ។ សង្ឃាជន្តិ អគ្គភារេន សង្ឃាជការំ។ សង្ឃាជនំ ឯតេសំ អត្ថិតិ
សង្ឃាជនិកំ, សង្ឃាជនិយន្តិ វា ចាហោ, សង្ឃាជនេ និយុត្តន្តិ វា សង្ឃាជនិកំ, ក-
ការស្ស យ-ការំ កត្វា សង្ឃាជនិយំ។ សាមញ្ញតោ ឯវ គហិតត្ថា
នបុសកនិទ្ទេសោ។

៤៩៣. បឋមមគ្គសម្មាទិដ្ឋិបិ ឯវំសភារា, អញ្ញមគ្គសម្មាទិដ្ឋិសុ វត្ថព្វមេវ
នត្ថិតិ អាហា “យាយំ សោតាបត្តិមគ្គទិដ្ឋិ”តិ។ ឯត្តាវតាបីតិ ឯត្តកេនបិ

រាគាធិសុ ឯកកេន បរិយុដ្ឋិតចិត្តតាយបិ បរិយុដ្ឋិតចិត្តោយេវ នាម ហោតិ,
បគេវ ឌីហិ, ពហូហិ វា បរិយុដ្ឋិតចិត្តតាយ។ សព្ពត្ថាតិ សព្ពេសុ អដ្ឋសុបិ
វាវេសុ។ សុដ្ឋ ឋបិតន្តិ យថា មគ្គការវេនា ឧបរិ សទ្ធាភិសម្ពោជោ ហោតិ, ឯវំ
សម្មា ឋបិតំ។ តេនាហ “សទ្ធានំ ពោជាយា” តិ។ តំ ញ្ញាណន្តិ “នត្ថិ ខោ មេ តំ
បរិយុដ្ឋាន” តិអាធិនា បវត្តំ បច្ឆវេក្ខណញ្ញាណំ។ អរិយានំ ហោតិ តិ
អរិយានមេវ ហោតិ។ តេសញ្ញា ឯកទេសតោបិ បហំនំ វត្តព្ពតំ អរហតិ។
តេនាហ “ន បុព្វជ្ជនាន” តិ។ អរិយន្តិ វុត្តំ “អរិយេសុ ជាត” តិ កត្វា។
លោកុត្តរហេតុកតាយ លោកុត្តរន្តិ វុត្តំ។ តេនេវាហ “យេសំ បនា” តិអាធិ។
តថា ហិស្ស បុព្វជ្ជនេហិ អសាធារណតា។ តេនាហ “បុព្វជ្ជនានំ បន
អភាវតោ” តិ។ សព្ពវាវេសុ តិ សព្ពេសុ ឥតវេសុ ធនុ វាវេសុ។

៤៩៤. បច្ឆត្ថន្តិ ចាដិយេ ក្កំ អត្ថនិ មម ចិត្តោយេវ។ តេនាហ “អត្ថនោ
ចិត្ត” តិ។ “បច្ឆត្ថំ អត្ថនោ ចិត្ត និព្ពតី កិលេសរូបសមំ លភាមី” តិ ឥមមត្ថំ
“ឯសេវ នយោ” តិ ឥមិនា អតិទិសតិ។

៤៩៥. តថាវុចាយ ទិដ្ឋិយាតិ ឥទំ “យថាវុចាយ ទិដ្ឋិយា សមដ្ឋាគតោ” តិ
ឥមស្ស អត្ថស្ស បច្ឆាមសន្តិ អាហ “តថាវុចាយ ទិដ្ឋិយាតិ ឯវុចាយ
សោតាបត្តិមគ្គទិដ្ឋិយា” តិ។

៤៩៦. សភាវេនាតិ និយតបញ្ចសិក្ខាបទតាទិសភាវេន។
សង្ឃកម្មវសេនាតិ មានត្ថចរិយាទិសង្ឃកម្មវសេន។ ធម្មារោតិ ពាលោ។
កុមារោតិ ធារកោ។ យស្មា ធម្មារោ “កុមារោ” តិ ច “យុវា” តិ ច វុច្ឆតិ, តស្មា
មន្តោតិ វុត្តំ។ មន្តិទ្រិយតាយ ហិ មន្តោ។ តេនាហ “ចក្កសោតាធិនំ
មន្តតាយា” តិ។ ឯវម្បិ យុវាវត្ថាបិ កេចិ មន្តិទ្រិយា ហោន្តិ តន្តិវត្តនត្ថំ
“ឧត្តានសេយ្យកោ” តិ វុត្តំ។ យទិ ឧត្តានសេយ្យកោ, កថមស្ស អដ្ឋាវក្កមន្តិ?

យថា តថា អត្ថ្លាស្ស ដុសនំ ឥធ “អក្កមន”ន្តិ អធិប្បតន្តិ អាហ “ឥតោ ចិតោ ចា”តិអាទិ។ មនុស្សានន្តិ មហាល្លកមនុស្សានំ។ នសីយំ ហត្ថោ ឈាយតិ កមិនហត្ថតាយ។ ឱប្បំ បដិសំហរតិ មុនុតលុណាសវ័រតាយ។ អធិវាសេតិ កិត្យិ បយោជនំ អបេ ក្ខិត្យា។

៤៩៧. ឧច្ចាវចានីតិ មហាឆានិ ចេវ ឧទ្ធកានិ ច។ តត្ថោវាតិ សុធាកម្មាទិម្ហិយេវ។ កសាវបចនំ សុធាទិសង្ខរណាត្ថំ, ឧទកានយនំ ឆោវនាទិអត្ថំ, ហលិទ្ធិវណ្ណាធាតុលេបនត្ថំ កុច្ឆករណំ។ ពហលបត្តនោតិ ទន្ស៊ីនន្នោ។ វច្ឆកន្តិ និព្ពត្តជេនុបកវច្ឆំ។ អបចិនាតីតិ អបវិន្តតិ, អាហោកេតីតិ អត្ថោ។ តេនាហ “អបហោកេតី”តិ។ តន្តិទ្ធលោ ហោតីតិ អធិសីលសិក្ខាទិនិទ្ធលោ ហោតិ ឧច្ចាវចានម្យិ កីករណីយានំ ចារិត្តសីលស្ស បូរណាវសេនេវ ករណតោ, យោនិសោមនសិការវសេនេវ ច តេសំ បដិបជ្ជនតោ។ វេរស្ស សន្តិកេ អដ្ឋាសិ យោនិសោមនសិការាភារតោ “តំ តំ សមុល្លបិស្សមី”តិ។

៤៩៨. ពលំ វេ ពលតាតិ អាហ “ពលេន សមន្នាគតោ”តិ។ អត្តិកការំ កត្វាតិ តេន ធម្មេន សវីសេសំ អត្តិកការំ ឧប្បាទេត្វា។ សកលចិត្តនាតិ ទេសនាយអាទិម្ហិ មជ្ឈេ បរិយោសានេតិ សព្ពត្ថេវ បវត្តតាយ សកលេន អនវសេសេន ចិត្តេន។

៥០០. សភាវោតិ អរិយសាវកស្ស បុព្វជ្ឈនេហិ អសាធារណតាយ អាវេណិកោ សភាវោ។ សុដ្ឋុ សមន្នេសិតោតិ សម្មទេវ ឧបបរិក្ខិតោ។ សោតាបត្តិជលសង្ឃិកិរិយាយាតិ សោតាបត្តិជលស្ស សង្ឃិករណេន, សង្ឃិកតភាវេនាតិ អត្ថោ។ តេនាហ “សោតាបត្តិជលសង្ឃិកតព្យាណេនា”តិ។ បឋមមគ្គជលស្ស បច្ឆវេក្ខណព្យាណាវិសេសា ហោតេ បវត្តិអាការភិជ្ជា។ តេនេវាហ “សត្តហិ

មហាបច្ចវេក្ខណញ្ញាណេហី"តិ។ អយំ តាវ អាចរិយានំ សមាណកថាតិ
“ឥទមស្ស បឋមំ ញ្ញាណ”ន្តិអាទិនា វុត្តានិ បច្ចវេក្ខណញ្ញាណានិ, ន
មគ្គញ្ញាណានីតិ ឯវំ បវត្តា បរម្មរាគតា បុព្វាចរិយានំ សមាណា សាធារណា
ឥមិស្ស ចាឡិយា អដ្ឋកថា អត្តវណ្ណានា។ តត្ថ ការណាមាហា “លោកុត្តរមគ្គោ
ហិ ពហុចិត្តក្ខណ៍កោ នាម នត្ថី”តិ។ យទិ សោ ពហុចិត្តក្ខណ៍កោ សិយា
នាគាភិសមយោ, តថា សតិ សំយោជនត្ថយាទីនំ ឯកទេសប្បហានំ
ចាបុណាតីតិ អរិយមគ្គស្ស អនន្តរជលត្តា ឯកទេសសោតាបន្នតាទិភារោ
អាបជ្ជតិ, ជលានំ វា អនេកភារោ, សព្វមេតំ អយុត្តន្តិ តស្មា
ឯកចិត្តក្ខណ៍កោវ អរិយមគ្គោ។

យំ បន សុត្តបទំ និស្សយ វិតណ្ណាវាទី អរិយមគ្គស្ស ឯកចិត្តក្ខណ៍កតំ
បដិក្ខិបតិ, តំ ទស្សន្តោ “សត្ត វស្សានីតិ ហិ វចនតោ”តិ អាហា។ កិលេសា បន
លហុ...បេ... ជិដ្ឋន្តីតិ វទន្តេន ហិ ឱប្បំ តាវ កិលេសប្បហានំ, ទន្ធបវត្តិកា
មគ្គការវនាតិ បដិញ្ញាតំ ហោតិ។ តត្ថ សចេ មគ្គស្ស ការវនាយ អារទ្ធមត្តាយ
កិលេសា បហីយន្តិ, សេសា មគ្គការវនា និវត្តកា សិយា, អថ បច្ឆា
កិលេសប្បហានំ, កិលេសា បនលហុ ជិដ្ឋន្តីតិ ឥទំ មិច្ឆា,
“សោតាបត្តិជលសង្ខតិរិយាយា”តិ វក្ខតីតិ។ តតោ សុត្តបដិជាននតោ។ មគ្គំ
អភារេត្វាតិ អរិយមគ្គំ បរិបុណ្ណំ កត្វា អភារេត្វា។ អត្តរសំវិទិត្វាតិ សុត្តស្ស
អរិបរិតោ អត្តោ ឯវំ អត្តរសោ, តំ យាថារតោ ញត្វា។ ឯវំ វិតណ្ណាវាទិវាទំ
ភិក្ខុត្វា វុត្តមេវត្ថំ និគមេតុំ “ឥមាទិ សត្ត ញ្ញាណានី”តិអាទិ វុត្ថំ។ សេសំ
សុវិញ្ញយ្យមេវ។

កោសម្ពិយសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៩. ព្រហ្មនិមន្តនិកសុត្តវណ្ណនា

៥០០. “សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចា”តិ (ជី. និ. ១.៣០) ឯវំ បវត្តា ទិដ្ឋិ
 សស្សតទិដ្ឋិ (សំ. និ. ដី. ១.១.១៧៥)។ សហ កាយេនាតិ សហ តេន
 ព្រហ្មត្ថការេន។ ព្រហ្មជ្ជានន្តិ អត្តនោ ព្រហ្មវត្ថុ។ “អនិច្ចំ និច្ច”ន្តិ វទតិ
 អនិច្ចតាយ អត្តនោ អបញ្ញាយមាណត្ថា។ ជីវន្តិ ទន្ធិ, វិទាសាភាវតោ សារភូតន្តិ
 អត្តោ។ ឧប្បាទវិបរិណាមាភាវតោ សទាវិជ្ជមាណំ។ កេវលន្តិ បរិបុណ្ណំ។
 តេនាហ “អខណ្ឌ”ន្តិ។ កេវលន្តិ វា ជាតិអាទីហិ អមិស្សំ, វិវហិតន្តិ អធិប្បាយោ។
 ឧប្បាទាទីនំ អភាវតោ ឯវ អចវនធម្មំ។ កោចិ ជាយនកោ វា... បេ....
 ឧបបជ្ជនកោ វា នត្តិ និច្ចការតោ។ ហនេន សទ្ធិ តន្តិវាសីនំ និច្ចការញ្ចិ សោ
 បដិជាតាតិ។ តិស្សោ ឈានភូមិយោតិ ទុតិយតតិយចតុត្ថជ្ឈានភូមិយោ។
 ចតុត្ថជ្ឈានភូមិវិសេសា ហិ អសញ្ញសុទ្ធាវាសារុប្បកវា។ បដិពាហាតិ តិ
 សន្តិយេវ សមាណំ អជាណន្តោវ នត្តិ តិ បដិក្ខបតិ។ អវិជ្ជាយ គតោតិ អវិជ្ជាយ
 សហ គតោ បវត្តោ។ សហយោគេ ហិ ឥទំ ករណាវចនំ។ តេនាហ
 “សមន្នាគតោ”តិ។ អញ្ញាណីតិ អវិជ្ជា។ បញ្ញាចក្កុវិវហតោ អន្នោ ភូតោ,
 អន្ធការំ វា បត្តោតិ អន្ធិភូតោ។

៥០២. តទា ភគវតោ សុភគវនេ វិហារណស្ស អវិជ្ជិន្នតំ សន្ធាយ វុត្ថំ
 “សុភគវនេ វិហារតីតិ ញាតា”តិ។ តត្ថ បន តទាស្ស ភគវតោ អទស្សនំ
 សន្ធាយាហ “កត្ថ នុ ខោ គតោតិ ឌីលោកេន្តោ”តិ។ ព្រហ្មលោកំ គច្ឆន្តំ ទិស្វាតិ
 ឥមិនា កតិបយចិត្តវាវសេន តទា ភគវតោ ព្រហ្មលោកគមនំ ជាតំ, ន
 ឯកចិត្តក្ខណេនាតិ ទស្សតិ។ ន ចេត្ត កាយគតិយា ចិត្តបរិណាមនំ
 អធិប្បតំ - “សេយ្យថាបិ នាម ពលវា បុរិសោ សមិញ្ញតំ វា ពាហំ
 បសារេយ្យ”តិ អាទិវចនតោ (ម. និ. ១.៥០១)។ យំ បនេត្ថ វត្ថុតំ, តំ ហេជ្ជា
 វុត្ថមេវ។ វិធន្តន្តិ ធន្តិកមំ។ អបសាទិតោតិ ទិដ្ឋិយា គាហស្ស វិបរិវត្តនេន
 សន្តិដ្ឋិតោ។ “មេតមាសទោ”តិ វចនេន ឧបត្ថម្ភោ ហុតា។

អន្ទវិសិទ្ធាតិ អវិសនវសេន តស្ស អត្តភារំ អធិកវិទ្យា។ តថា អភិកវតោ
ហិ តស្ស សរីរំ បរិវេជ្ជាវិយ ហោតីតិ វុត្ថំ “សរីរំ បរិសិទ្ធា”តិ។ យញ្ញំ សត្តំ
នេវយក្ខណកាធយោ អវិសន្តិ, តស្ស ចាកតិកកិរិយមយំ ចិត្តប្បវត្តិ
និវាទេត្វា អត្តនោ ឥទ្ធានុកាវេន យំ ឥច្ឆិតំ ហសិតលបិតាធិ, តំ តេន កាវាបេន្តិ,
កាវេន្តា ច អវិជ្ជបុគ្គលស្ស ចិត្តវសេន កាវេន្តិ។ “អត្តនោវា”តិ ន វត្ថុព្រមតំ
អចិន្តេយ្យត្វា កម្មជស្ស ឥទ្ធានុកាវស្សតិ កេចិ។ អបរេ បនយថា តនា
ចក្កវិញ្ញាណាធិបវត្តិ អវិជ្ជបុគ្គលស្សេវ, ឯវំ កិរិយមយចិត្តបវត្តិបិ តស្សេវ,
អាវេសកានុកាវេន បនសាមញ្ញតា បរិវត្តតិ។ តថា ហិ មហានុកាវំ បុគ្គលំ តេ
អវិសិតុំ ន សក្កោន្តិ, តិកិច្ឆាវុជ្ជាបនេ បន ជវសរីរំ អនុបរិសិទ្ធា សតន្តំ ករោតិ
វិជ្ជានុកាវេន។ កោវខត្តិយាធិនំ បន ជវសរីរស្ស ឧដ្ឋានំ វចិន្តាវណាញ កេវលំ
ពុទ្ធានុកាវេន។ អចិន្តេយ្យា ហិ ពុទ្ធានំ ពុទ្ធានុកាវាតិ។ អភិកវិទ្យា បិតោតិ
សកលលោកំ អត្តនោ អានុកាវេន អភិកវិទ្យា បិតោ។ ជេដ្ឋកោតិ បដានោ,
តាធិសំ វា អានុកាវសម្បទ្ធត្វា ឧត្តមោ។ បស្សតីតិ ធសោ។ វិសេសវចនិច្ឆាយ
អភាវតោ អនវសេសវិសយោ ធសោ-សន្នោតិ អាហា “សត្តំ បស្សតិ”តិ។
សព្វជនន្តិ លទ្ធានំ សព្វសត្តកាយំ។ វសេ វត្ថុតិ, សេដ្ឋត្វា និម្មាបកត្វា ច
អត្តនោ វសេ វត្ថុតិ។ លោកស្ស ព្រៀសនសីលតាយ ឥស្សរោ។ សត្វានំ កម្មស្ស
ការកកាវេន កត្តា។ ថាវវជ្ជមវិភាគំ សកលំ លោកំ និម្មានេតីតិ និម្មាតា។

គុណវិសេសេន លោកេ ចាសំសត្វា សេដ្ឋោ។ តាធិសោ ច ឧក្កជ្ជតមោ
ហោតីតិ អាហា “ឧត្តមោ”តិ។ សត្វានំ និម្មានំ តថា តថា សជនំវិសជនំវិយ
ហោតីតិ អាហា “ត្វំ ខត្តិយោ”តិអាធិ។ ឈានាធិសុ អត្តនោ ចិត្តេ ច ចិន្តាវសិត្តា
វសី។ ភូតានន្តិ និព្ពត្តានំ។ ភវំ អភិជាតំ អរហន្តិតិ ភព្យា, សម្មវេសិនោ, តេសំ
ភព្យានំ។ តេនាហា “អណ្ណាជជលាពុជា សត្វា”តិអាធិ។

បដិវេទនាឈ្មោះ ធីត្វា ធីត្វា សស្សតា។ យេ តេសំ “អធិត្វា” តិអាទិនា គរហាកា
 ធីត្វា សត្វា, តេ អយថាភូតវាទិតាយ មតកាលេ អថាយនិដ្ឋា អហេសុំ។ យេ
 បន បដិវេទនំ “ធីត្វា ធីត្វា” តិអាទិនា បសំសកា, តេ យថាភូតវាទិតាយ
 ព្រហ្មកាយបតា អហេសុន្តិ មារោ ចាបិមា អន្ធយតោ ព្យតិវេកតោ ច
 បដិវេទនមុខេន សង្ខារានំ បរិញ្ញាបញ្ញាបនេ អាទិនំ វិភាវេតិ តតោ
 វិវេចតុកាមោ។ តេនាហ “បដិវេទនា” តិអាទិ។ ឯត្ថ ច មារោ
 បដិវេទនាតុមហាភូតគ្គហលោន មនុស្សលោកំ, ភូតគ្គហលោន
 ចាតុមហារាជិកេ, ទេវគ្គហលោន អវសេសកាមទេវលោកំ,
 បជាបតិគ្គហលោន អត្ថនោ ហំនំ, ព្រហ្មគ្គហលោន ព្រហ្មកាយិកេ គល្លា។
 អាភស្សរាជយោ បន អវិសយតាយ ឯវ អនេន អគ្គហិតាតិ ទដ្ឋត្ថំ។
 តល្លាទិដ្ឋវសេនាតិ តល្លាភិនន្ទនាយ ទិដ្ឋាភិនន្ទនាយ ច វសេន។ “ឯតំ មម,
 ឯសោ មេ អត្ថា” តិ អភិនន្ទនោ អភិនន្ទកា, អភិនន្ទនសីលា វា។ ព្រហ្មនោ ឱវាទេ
 បិតានំ ឥទ្ធានុការំ ទស្សេតិ តេសំ តត្ថ សន្និបតិ ព្រហ្មានំ ឥទ្ធានុការំ តស្ស
 មហាព្រហ្មនោ ឱវាទេ បិតត្ថា និព្ពត្តំ កត្វា ទស្សេតិ។ យសេនាតិ អានុភាវេន។
 សិរិយាតិ សោភាយ។ មំ ព្រហ្មបរិសំ ឧបនេសីតិ យាទិសា ព្រហ្មបរិសា
 ឥស្សរិយាទិសម្មត្តិយា, តត្ថ មំ ឧយ្យោដេសិ។ មហាជនស្ស មារណតោតិ
 មហាជនស្ស វិវដ្ឋបនិស្សយគុណវិជាននេន អានុភាវេន មារណតោ។
 អយសន្តិ យសបជិបក្ខំ អកិត្តិ កម្មានុការវញ្ញាតិ អត្ថោ។

៥០៣. កសិណំ អាយុន្តិ វស្សសតំ សន្ធាយ វេទតិ។ ឧបនិស្សយ សេតីតិ
 ឧបសយោ, ឧបសយោវ ឱបសាយិកោ យថា “វេនយិកោ” តិ (ម. និ. ១.២៤៦; អ.
 និ. ៨.១១; ចារា. ៨) អាហ “សមីបសយោ” តិ។ សយគ្គហលោកេត្ថ
 និទស្សនមត្តន្តិ ទស្សេតុំ “មំ កច្ឆន្ត” តិអាទិ វុត្ថំ។ អនេកត្ថត្ថា ធាតុនំ វត្ថនត្ថោ
 ទដ្ឋត្ថោ។ មម វត្ថុស្មី សយនកោតិ មយ្ហំ ហំនេ វិសយេ វត្ថនកោ។ ពាហិតាតិ

នឹង កត្វា, អភិកវិកត្វា វា។ ជន្ស៊ីកាគុម្ភតោតិ ឯត្ថ ជន្ស៊ីកា នាម បថវី បត្តវិកត្វា
ជាតា ឯកា គប្បជាតិ។

ឥមំនាតិ “សចេ ខោ ភូំ ភិក្ខុ” តិអាទិវចនេន។ ឯស ព្រហ្មា។ ឧបលាបេតិ តិ
សង្កណ្ហាតិ។ អបសាទេតិ តិ និគ្គណ្ហាតិ។ សេសបទេហិ តិ វត្ថុសាយិកោ
យថាកាមករណីយោ ពាហិតេយ្យេតិ ឥមេហិ បទេហិ។ មយ្ហំ អារក្ខំ
គណ្ហិស្សសី តិ មម អារក្ខកោ ភវិស្សសី។ លកុណាកតវន្តំ នីបតវំ
និហិនវុត្តិសវីរំ។

ដុសិតុម្បិ សមត្ថំ កិញ្ចំ ន បស្សតិ, បកេវ ញ្ញាណវិកវន្តំ អធិប្បាយោ។
និប្បត្តិន្តំ និប្បជ្ឈនំ, ជលន្តិ អត្តោ។ តញ្ចំ ការណាវសេន គន្ធាតោ អធិគន្ធាតោ
គតិ តិ វុច្ចតិ។ អានុភាវន្តំ បការំ។ សោ ហិ ជាតនជ្ជេនវិរោចនជ្ជេន ជុតិ តិ
វុច្ចតិ។ មហតា អានុភាវេន បវេសំ អភិកវេនតោ មហោសោតិ អក្ខាយតិ តិ
មហោសក្ខោ។ តយិធំ អភិកវេនំ កិត្តិសម្បត្តិយា បរិវាសម្បត្តិយា ចាតិ អាហ
“មហាយសោ មហាបរិវារោ” តិ។

បរិហារន្តិ តិ សិនេរុំ ធខត្តិណតោ កត្វា បរិវត្តន្តិ។ ទិសាតិ ភុម្មត្ថេ ឯតំ
បច្ចត្តវចនន្តំ អាហ “ទិសាសុវិរោចមាណា” តិ។ អត្ថនោ ជុតិយា ទិព្ពមាណាយ វា។
តេហិតិ ចន្ទិមស្វរិយេហិ។ តត្ថកេន បមាណោនាតិ យត្ថកេ ចន្ទិមស្វរិយេហិ
ឱភាសិយមាណោ លោកធាតុសង្ខារោ ឯកោ លោកោ, តត្ថកេន បមាណោន។
ឥធំ ចក្កវាឡំ ពុទ្ធាធំ ឧប្បត្តិជ្ជានភូតំ សេដ្ឋំ ឧត្តមំ បធានំ, តស្មា យេភុយ្យេន
ឯត្ថបបន្នា ទេវតា អញ្ញេសុ ចក្កវាឡេសុ ទេវតា អភិកុយ្យ វត្តន្តិ។ តថា ហិ
ព្រហ្មា សហម្បតិ ធនសសហស្សព្រហ្មបរិវារោ ភគវតោ សន្តិកំ ឧបគញ្ចិ។
តេនាហ “ឯត្ថ ចក្កវាឡសហស្សេ តុយ្ហំ វសោ វត្តតិ” តិ។ ឥនាធិ “ឯត្ថ តេ វត្តតេ
វសោ” តិ វុត្តំ វសេ វត្តនំ សរូបតោ ធស្សេតុ “បរោបរញ្ច ជាណាសី” តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ បឋមគាថាយំ វុត្ថំ ឯត្ថ-សង្កំ អាណេត្វា អត្តោ វេទិតញ្ញោតិ ទស្សន្តោ “ឯត្ថ
ចក្កវាឡសហស្ស”តិ អាហា។ ឧច្ឆន្ទិចេតិ ជាតិកុលរូបភោគបរិវារាទិវសេន
ឧឡារេ ច អនុឡារេ ច។ អយំ ឥន្ទោ អយំ បកតិមនុស្សាតិ ឥមិនា “សរូបតោ
ឯវស្ស សត្តានំ បរោបរជានំ, ន សមុទាគមតោ”តិ ទស្សតិ។ យំ បន វត្ថុតិ
“សត្តានំ អាគតី គតិន្ទិ, តំ កាមលោកេ សត្តានំ អាទាននិក្ខេបជាននមត្ថំ
សន្ធាយ វុត្ថំ, ន កម្មវិចាកជានំ។ យទិ ហិ សមុទាគមតោ ជានេយ្យ,
អត្តនោបិ ជានេយ្យ, ន ចស្ស តំ អត្ថីតិ, តថា អាហា “ឥត្តម្ការោតិ ឥទំ
ចក្កវាឡ”ន្តិអាទិ។ រាគយោគតោ រាគោ ឯតស្ស អត្ថីតិ វា រាគោ, វិវជ្ជនសីលោ
វិរាគី, តំ រាគវិរាគិនំ។ សហស្សព្រហ្មា នាម តំ ច្ចឡនិយា ឯវ លោកធាតុយា
ជាននតោ។ តយាតិ និស្សក្កេ ករណាវចនំ។ ចតុហត្ថាយាតិ អនេកហត្ថេន
សាលិទាភារេន កាតព្វបជ្ឈមាលំ ធីយតោ ចតុហត្ថាយ, វិគ្គារតោ
ទ្វិហត្ថាយ បិលោតិកាយ កាតុំ វាយមន្តោវិយ គោប្បកេ ឧទកេ
និមុដ្ឋិតុកាមាវិយ ច បមាលំ អជានន្តោវិហញ្ញតីតិ និគ្គណ្ហាតិ។

៥០៤. តំ កាយន្ទិ តទេវ និកាយំ។ ជានិតព្ពដ្ឋានំ បទ្វាបីតិ
អនញ្ញសាធារណា មយ្ហំ សីលាទយោ គុណាវិសេសា តាវ តិដ្ឋន្តុ, ញ្ញិនិសំ
លោកិយំ បរិត្តកំ ជានិតព្ពដ្ឋានម្មិ បទ្វា។ អយំ ឥមេសំ អតិសយេន នីហោតិ
នីចេយ្យោ, តស្ស ភារោ នីចេយ្យន្តិ អាហា “តយា និចតរភារោ បន មយ្ហំ
កុតោ”តិ។

ហេដ្ឋបបត្តិកោតិ ឧបរូបរិតោ ចរិត្វា ហេដ្ឋាលទ្ធិបបត្តិកោ។ ឯវំ
សន្នេបតោ វុត្ថមត្ថំ វិគ្គារតោ ទស្សតុ “អនុប្បន្នេ ពុទ្ធប្បាទេ”តិ អាហា។
ហេដ្ឋបបត្តិកំ កត្វាតិ ហេដ្ឋបបត្តិកំ បត្តនំ កត្វា។ យថា កេនចិ ពហូសុ
អាណន្តិយេសុ កតេសុ យំ តត្ថ គរុតរំ ពាលរំ, តទេវ បដិសន្ធិទេតិ, ឥតរាជិ បន

តស៊ូ អនុពលប្បធាយកានិ ហោន្តិ, ន បដិសន្ធិធាយកានិ, ឯវំ ចតុស្ក
រូបជ្ឈានេសុ ភារិវេសុ យំ តត្ថ គរុតរំ ធនុបណិធិអធិមោក្ខាធិវេសេន
សាភិសន្ធិវញ្ញ, តនេវ ច បដិសន្ធិ ទេតិ, ឥតវាទិ បន អលទ្វោកាសតាយ តស៊ូ
អនុពលប្បធាយកានិ ហោន្តិ, ន បដិសន្ធិធាយកានិ, តន្តិព្ពត្តិវត្ថុជ្ឈានេនេវ
អាយតី បុនព្ពវាទិនិព្ពត្តិ ហោតីតិ អាហា “តតិយជ្ឈានំ បណីតំ ភាវេត្វា” តិ។
តត្ថាតិ សុភកិណ្ឌាព្រហ្មលោកេ។ បុន តត្ថាតិ អាកស្សវព្រហ្មលោកេ។
បឋមកាលេតិ តស្មី ភវេ បឋមស្មី កាលេ។ ឧភយន្តិ អតីតំ អត្តនោ និព្ពត្តជ្ជានំ,
តត្ថ និព្ពត្តិយា ហេតុក្ខតំ អត្តនោ កតកម្មន្តិ ឧភយំ។ បមុស្សិត្វា កាលស្ស
ចរិតរភាវតោ។ វីតិនាមេតិ បដិបជ្ឈន្តិ ច តនា តស្ស កិរិយាយ បវត្តិក្ខណំ
ឧបាធាយ បវត្តមានបយោកោ។

អចាយេសីតិ ចាយេសិ។ បិចាសិតេតិ តសិតេ។ យម្មនីតិ យម្មកាលេ។
សម្បវេតេតិ យម្មបរិឡាហេន បិចាសាយ អភិក្ខតេ។ ន្តិ ចានីយនានំ។
វតសីលវត្ថុន្តិ សមាធានវេសេន វតក្ខតំ ចារិត្តសីលភាវេន សមាទិណ្ឌាត្តា
សីលវត្ថុ។ សុត្តប្បពុទ្ធវា អនុស្សរាមីតិ សុបិត្វា បពុទ្ធមត្តោវិយ សុបិនំ តវ
បុព្វនិវត្តំ មម បុព្វនិវាសានុស្សតិញ្ញាលោន អនុស្សរាមិ, សព្ពញ្ញតញ្ញាលោន
វិយ បច្ចក្ខតោ បស្សមីតិ អត្តោ។

ករមវេតិ វិលុម្បិត្វា អានីតេ។ កម្មសជ្ឈន្តិ យុទ្ធសជ្ឈំ, អាវុធានាយិនិ
អត្តោ។

ឯណីក្ខុលស្មិន្តិ ឯណីមិគពាហុល្លេន “ឯណីក្ខុល” ន្តិ សង្ខំ គតេ គង្គាយ
តិវប្បទេសេ។ គយ្ហក នីយមានន្តិ គយ្ហវេសេន ករមភាវេន ចោវហិ អត្តនោ
ហំនំ នីយមានំ។

អាវាហវិវាហវសេន មិត្តសន្តវំ កត្វា។ “ឯវំ អម្ពេសុ កិឡន្តេសុ
គន្ត្រេយ្យកោ នាគោ កុបិតោ” តិ មយំ សញ្ញម្បំ ន ករោន្តិតិ។ សុសុការន្តិ
សុស្វតិ បវត្តំ កេវរោគនិស្សាសំ។

គហិតនាវន្តិវិហេវេតុកាមតាយ គតិនិវរណវសេន គហិតំ និគ្គហិតំ
នាវំ។ លុទ្ធនាតិ កុរុវេន។ មនុស្សកប្បាតិ នាវាគតានំ មនុស្សានំ
វិហេវេតុកាមតាយ។

ពន្ធចរោតិ បដិពន្ធចរិយោ។ តេនាហ “អន្តេវាសិកោ” តិ។ តំ និស្សាយេវាតិ
រញ្ញា ឧបជ្ឈិយមាណោបិ រាជានំ បហាយ តំ កប្បំ អន្តេវាសី និស្សាយេវ។

សម្ពុទ្ធិមន្តំ វតិនំ អមញ្ញិតិ អយំ សម្មនេវ ពុទ្ធិមា វតសម្មន្នោតិ អមញ្ញិ
សម្មាវេសិ ច។

នានត្ថកាវេស្វតិ នាវាវិសុំ វិសុំ អត្ថកាវេសុ។

អន្ទាតិ ឯកំសេន។ មមេតមាយុន្តិ មយ្ហំ ឯតំ យថាវុត្តំ តត្ថ តត្ថ ភវេ បវត្តំ
អាយុំ។ ន កេវលំ មម អាយុមេវ, អថ ខោ អញ្ញម្បំ សព្វញ្ញេយ្យំ ជានាសិ, ន តុយ្ហំ
អវិទិតំ នាម អត្ថិ។ តថា ហិ ពុទ្ធា សម្មាសម្ពុទ្ធា តុវំ។ នោ ច កថមយមត្ថោ
ញាតោ? តថា ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯវ តេ អយំ ជលិតោ ជាតមាណោ អានុភារោ
ឱកាសយំ សព្វម្បំ ព្រហ្មលោកំ ឱកាសេន្នោ ធិព្វមាណោ តិដ្ឋតិ តិ សត្ត
អសមសមតំ បវេនេសិ។

បថវត្ថុនាតិ បថវីអត្ថេន។ តេនាហ “បថវីសភាវេនា” តិ។ ឯត្ថ ច យស្មា -
“សព្វសម្ពុទ្ធវាសមថោតិ” អាធិនា (មហាវ. ៧; ជី. និ. ២.៦៤, ៦៧; ម. និ. ១.២៨១; សំ.
និ. ១.១៧២) សាធារណតោ, “យត្ថ នេវ បថវី” តិ អសាធារណតោ ច បថវិយា

អសភាវេន និព្វានស្ស គហេតព្ពតា អត្ថិ, តំ និវត្តេត្វា បថវិយា
អនញ្ញសាធារណំ សភារំ គហេតុំ “បថវិយា បថវត្ថុនា”តិ វុត្ថំ។ នាបហោសិន្និ
ន ចាបុណី។ ឥធិ បថវិយា ចាបុណំ នាម “ឯតំ មមា”តិ អាទិនា គហណន្តិ
អាហា “តណ្ហាទិដ្ឋិមានគ្គាហេហិ ន គណ្ហិ”ន្តិ។

វាទិតាយាតិ វាទសីលតាយ។ សព្ពន្ធិ អក្ខរំ និទ្ទិសិត្វាតិ “សព្ពំ ខោ អហំ
ព្រាហ្ម”តិ អាទិនា ភកវតា វុត្ថំ សព្ព-សទ្ធិ - “សចេ ខោ តេ មារិស សព្ពស្ស
សព្ពត្ថេន អនុក្ខត”ន្តិ បច្ឆនុភាសនវសេន និទ្ទិសិត្វា។ អក្ខរេ ទោសំ
គណ្ហាន្តោតិ ភកវតា សក្កាយសព្ពំ សន្ធាយ សព្ព-សទ្ធិ គហិតេ សព្ពសព្ពវសេន
តទត្ថបរិវត្តនេន សព្ព-សទ្ធិវចនីយតាសាមញ្ញេន ច ទោសំ គណ្ហាន្តោ។ តេនាហា
“សត្តា បនា”តិ អាទិ។ តត្ថ យទិ សព្ពំ អនុក្ខតំ “នត្ថិ សព្ព”ន្តិ លោកេ
អនវសេសំ បុច្ឆតិ។ សចេ សព្ពស្ស សព្ពត្ថេន អនវសេសសភាវេន អនុក្ខតំ
អប្បត្ថំ, តំ គគនកុសុមំ វិយ កិញ្ចិ ន សិយា។ អថស្ស អនុក្ខតំ អត្ថិតិ អស្ស
សព្ពត្ថេន អនុក្ខតំ យទិ អត្ថិ, “សព្ព”ន្តិ ឥទំ វចនំ មិច្ឆា, សព្ពំ នាម តំ ន ហោតីតិ
អធិប្បាយោ។ តេនាហា “មា ហាវ តេ វិត្តកមេវា”តិ អាទិ។

អហំ សព្ពញ្ញា វក្ខាមិ, អនុក្ខតញ្ញា វក្ខាមីតិ អហំ “សព្ព”ន្តិ ច វក្ខាមិ,
“អនុក្ខត”ន្តិ ច វក្ខាមិ, ឯតុ កោ ទោសោតិ អធិប្បាយោ។ ការណំ
អាហារន្តោតិ សព្ពស្ស សព្ពត្ថេន អនុក្ខតស្ស អត្ថិភាវេ ការណំ និទ្ទិសន្តោ។
វិជានិតព្ពន្ធិ មគ្គជលបច្ឆវេក្ខណញ្ញាលោហិ វិសេសតោ
សព្ពសទ្ធិតវិសិដ្ឋតាយ ជានិតព្ពំ។ អនិទស្សនន្តិ ឥទំ និព្វានស្ស សនិទស្សនទុកេ
ទុតិយបទសហិតតាទស្សនន្តិ អធិប្បាយេន “ចក្កវិញ្ញាណស្ស អាចារ្យំ
អនុបកមនតោ អនិទស្សនំ នាមា”តិ វុត្ថំ។ សព្ពសទ្ធិតវិជ្ជតាយ វា នត្ថិ ឯតស្ស
និទស្សនន្តិ អនិទស្សនំ។ នត្ថិ ឯតស្ស អន្តោតិ អនន្តំ។ តេន វុត្ថំ “តយិទ”ន្តិ អាទិ។

ភូតានីតិ បច្ចយសម្ពុតានិ។ អសម្ពុតន្តិ បច្ចយេហិ អសម្ពុតំ, និព្វានន្តិ
អត្ថោ។ អបកស្សរការហេតុនំ សព្វសោ អភាវា សព្វតោ បភាតិ សព្វតោបកំ។
តេនាហ “និព្វានតោ ហិ” តិអាទិ។ តថា ហិ វុត្ថំ - “តមោ តត្ថ នវិជ្ជតី” តិ។ (នេត្តិ.
១០៤) បក្ខតមេវាតិ បកដ្ឋកាវេន ឧក្កដ្ឋកាវេន វិជ្ជមានមេវ។ អរូបីកាវេន
អនេសិកត្តា សព្វតោ បកវតិ វិជ្ជតីតិ សព្វតោបកំ។ តេនាហ
“បុរត្ថិមទិសាទីសូ” តិអាទិ។ បរិសន្តិ ឯត្ថាតិ បរិសំ, តនេវ ស-ការស្ស ភ-ការំ, វិ-
ការស្ស ច លោបំ កត្វា វុត្ថំ “បក” ន្តិ។ តេនាហ “តិត្ថស្ស នាម” ន្តិ។ វាទំ
បតិជ្ឈបេសីតិ ឯវំ មយា សព្វញ្ច វុត្ថំ, អននុភូតញ្ច វុត្ថំ, តត្ថ យំ តយា អធិប្បាយំ
អជានន្តេន សហសា អប្បជិសន្តិយ ទោសគ្គហណំ, តំ មិច្ឆាតិ ព្រាហ្មណំ
និគ្គណ្ហាន្តោ ភកវា អត្ថនោ វាទំ បតិជ្ឈបេសិ។

គហិតគហិតន្តិ “ឥទំ និច្ច” ន្តិអាទិនា គហិតគហិតំ គាហំ។ តត្ថ តត្ថ
ទោសទស្សនមុខេន និគ្គណ្ហាន្តេន សត្តារាវិស្សន្ទាបិតោ កិញ្ចោ គហេតព្ធគំ
អត្ថនោ បដិសរណំ អទិស្វា បរាជយំ បដិច្ឆាទេតុំ លឡិតកំ កាតុកាមោ វាទំ
បហាយ ឥទ្ធិយា ចាដិហារិយលីឡំ ទស្សេតុកាមោ។ យទិ សក្កោសិ មយ្ហំ
អន្តរឆាយិតុំ, ន បន សក្ខិស្សសីតិ អធិប្បាយោ។ មូលបដិសន្ធិ គន្ធកាមោតិ
អត្ថនោ ចាកតិកេន អត្ថកាវេន ហេតុកាមោ។ សោ ហិ បដិសន្ធិកាលេ
និព្វត្តសទិសតាយ មូលបដិសន្ធិតិ វុត្ថោ។ អញ្ញោសន្តិ ហេដ្ឋា អញ្ញកាយិ កានំ
ព្រាហ្មណំ។ ន អទាសិ អភិសន្ធិតកាយេនេវាយំ តិជ្ជតុ, ន ចាកតិករូបេនាតិ ចិត្តំ
ឧប្បាទេសិ។ តេន សោ អភិសន្ធិតកាយំ អបនេតុំ អវិសហន្តោ
អត្ថការបដិច្ឆាទកំ អន្ធការំ និម្មិនិតុំ អារភិ។ សត្តា តំ តមំ វិទ្ធិសេតិ។ តេន វុត្ថំ
“មូលបដិសន្ធិ វា” តិអាទិ។

កវេវាហន្តិ កវេ ឯវ អហំ។ អយញ្ច ឯវ-សន្ថោ អជ្ឈានបយុត្តោតិ ទស្សន្តោ
អាហា “អហំ កវេ កយំ ទិស្វាយេវា”តិ, សព្ពស្មី កវេ ជាតិអាទិកយំ
ញ្ញាណចក្កនា យាថាវតោ ទិស្វា។ សត្តកវន្តិ សត្តសម្ពាតំ កវំ។ កម្មកវបច្ចយេ
ហិ ឧបបត្តិកវេ សត្តសមញ្ញា។ វិកវន្តិវិមុត្តិ។ បរិយេសមាណម្បិ ឧចាយស្ស
អននិកតត្តា កវេយេវ ទិស្វា។ កវញ្ញាវិកវេសិនំ វិកវំ និព្ពតិ ឯសមាណំ សត្តានំ
កវំ, កវេសុ ឧប្បត្តិញ្ច ទិស្វាតិ ឯវំ វា ឯត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋញ្ញោ។ ន អភិវទិន្តិ “អហោ វត
សុខ”ន្តិ ឯវំ អភិវទាបនាការាភារតោ ន អភិនិវិសី, លក្ខណាវចនមេតំ។
តាហាត្ថោ ឯវំ វា អភិវទ-សន្ថោតិ អាហា “នាភិវទិ”ន្តិ, “ន កវេសិ”ន្តិ។
កវគ្គហាលោនេត្ថ ទុក្ខសច្ចំ, នន្ទិគហាលោន សមុទយសច្ចំ, វិកវគ្គហាលោន
និរោធសច្ចំ, នន្ទិញ្ច ន ឧចាទិយិន្តិ ឥមិនា មគ្គសច្ចំ បកាសិតន្តិ អាហា “ឥតិ ចត្តាវ
សទ្ធានិ បកាសេន្តោ”តិ។ តទិនំ ចតុន្នំ អរិយសទ្ធានំ តាថាយ វិការនទស្សនំ។
សត្តា បនតេសំ ព្រហ្មនំ អជ្ឈាសយានុបំ សទ្ធានិវិត្តារតោ បកាសេន្តោ
វិបស្សនំ ចាបេត្វា អរហត្តេន ទេសនាយ ក្នុងំ គណ្ហិ។ តេ ច ព្រហ្មានោ កេចិ
សោតាបត្តិជលេ, កេចិ សកទាតាមិជលេ, កេចិ អនាតាមិជលេ, កេចិ
អរហត្តេ ច បតិជ្ជហីសុ។ តេន វុត្តំ “សទ្ធានិ បកាសេន្តោ សត្តា ធម្មំ
ទេសេសី”តិអាទិ។ អច្ឆរិយជាតាតិ សញ្ញាតច្ឆរិយា។ សមូលំ កវន្តិ
តណ្ហាវិជ្ជាហិ សមូលំ កវំ។

៥០៥. មម វសំ អភិវត្តិតានីតិ សព្ពសោ កាមធាតុសមតិក្កមនបដិបទាយ
មយ្ហំ វិសយំ អភិក្កមិតានិ។ កថំ បនាយំ តេសំ អរិយភូមិសមោក្កមនំ
ជានាតីតិ? នយគ្គាហតោ - “សមណោ គោតមោ ធម្មំ ទេសេន្តោ សំសារេ
អាទិនំ, និព្ពានេ ច អាទិសំសំ បកាសេន្តោ វេនេយ្យជនំ និព្ពានំ ទិដ្ឋមេវ ករោតិ,
តស្ស ទេសនា អវញ្ញា អមោយា ឥន្ទនេ វិស្សជ្ឈវជិរសទិសា, តស្ស ច អាណាយ
បិតា សំសារេ ន ទិស្សន្តោវា”តិ នយគ្គាហោន អនុមាណេន ជានាតិ។ សចេ ភំ ឯវំ

អនុពុទ្ធាតិ យថា ត្វំ បរេសំ សច្ចាភិសម្ពោធំ វេទតិ, ឯវំ ត្វំ អត្តនោ អនុបតោ
សយម្ពុញ្ញាលោនពុទ្ធា ធម្មំ បដិវិជ្ជិត្វា ឋិតោ។ តំ ធម្មំ មា ឧបនយសីតិ តយា
បដិវិទ្ធុធម្មំ មា សាវកបដិវេធំ ចាបេសិ។ ឥនន្តិ ឥនំ អនន្តំ វុត្តំ ព្រហ្មលោកេ
បតិជ្ជានំយេវ សន្ធាយ មារោ វេទតិ, តេ ធនេស្សន្តោ “អនុប្បន្នេ ហិ” តិអាទិមាហ។
អចាយបតិជ្ជានំ បន អាជីវកនិគណ្ណាទិបព្ពន្ធនំ ឧបគតេ តិគ្គករេ, យេ កេចិ វា
បព្ពជិត្វា មិច្ឆាបដិបន្នេ ជនេ សន្ធាយ វេទតិ។ អនុប្បន្នេតិ អសញ្ញាតេ, អប្បត្តេតិ
អត្តោ។ អនុល្លបនតាយាតិ យថា មារោ ឧបរិ កិញ្ចិ ឧត្តរំ លបិតុំ ន សក្កោតិ,
ឯវំ តថា ឧត្តរភាសនេន។ និមន្តនំ ចនេនាតិ វិញ្ញាបនំ ចនេន។ ព្រហ្មំ សេដ្ឋំ
និមន្តនំ, ព្រហ្មនោ វា និមន្តនំ ឯត្ថ អត្ថិតិ ព្រហ្មនិមន្តនិកំ, សុត្តំ។ យំ បនេត្ត
អត្តតោ អរិកត្តំ, តំ សុវិញ្ញាយ្យមេវ។

ព្រហ្មនិមន្តនិកសុត្តរវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

១០. មារតន្តនីយសុត្តរវណ្ណនា

៥០៦. កោជ្ឈមនុបរិដ្ឋោតិ អាសយោ វច្ឆគុត្តជ្ជានតាយ កោជ្ឈំ, តស្ស
អព្ពន្ធពញ្ញេត្ត កោជ្ឈំ។ អនុរោចោ ហុត្វា បរិដ្ឋោ អនុបរិដ្ឋោ។ សុខុមញ្ញំ តទនុច្ឆរិកំ
អត្តការំ មាបេត្វា អយំ តត្ថ បរិដ្ឋោ។ គរុគរោ វិយាតិ គរុកគរុកោ វិយ។ ឧ-
ការស្ស ហិ ឌី-ការំ កត្វា អយំ និទ្ទេសោ, អតិវិយ គរុកោ មញ្ញេតិ អត្តោ។
គរុគរុវិយ ឥច្ឆេវ វា ចាថោ។ មាសភត្តំ មាសោ ឧត្តរឧលោបេន, មាសភត្តេន
អាចិតំ ប្បិតំ មាសាចិតំ មញ្ញេ។ តេនាហ “មាសភត្តំ ភុត្តស្ស កុច្ឆិវិយា” តិ។
ឧត្តរឧលោបេនវិនា អត្តំ ធនេស្សតុំ “មាសប្បិតបសិព្ពកោវិយា” តិ វុត្តំ។
តិទ្ធិមាសោវិយាតិ តិទ្ធិមាសោ បសិព្ពកោវិយ។ កី នុ ខោ ឯតំ មម កុច្ឆិយំ បុព្ពំ
ភារិកត្តំ, កី នុ ខោ កថំ នុ ខោ ជាតន្តិ អធិប្បាយោ? ឧទាយេនាតិ បថេន
ញ្ញាយេន។ ព្យតិវេកតោ បនស្ស អនុចាយំ ធនេស្សតុំ “សចេ បនា” តិអាទិ វុត្តំ។

អត្តនមេវ វា សន្ធាយ “មា តថាគតំ វិហាសេសី” តិ អាហា។ យថា ហិ
អរិយសង្ឃោ “តថាគតំ ទេវមនុស្សបូជិតំ, សង្ឃំ នមស្សាម សុវត្ថិ
ហោតូ” តិ អាទីសុ (ឧ. ចា. ៦.១៨; សុ. និ. ២៤១) តថាគតោតិ វុច្ចតិ, ឯវំ
តប្បវិយាបន្នា អរិយបុគ្គលា, យថា ច បុរិមកា ទុតិយអគ្គសាវកា កប្បានំ
សតសហស្សនិកំ ឯកំ អសង្ខ័យំ ចារមិយោ បូរេត្វា អាគតា, អយម្បិ
មហាថេរោ តថា អាគតោតិ តថាគតោតិ។ បតិអគ្គឡេវ អជ្ជាសីតិ អគ្គឡស្ស
ពហិភាគេ អជ្ជាសិ។

៥០៧. វុក្ខទេវតា នាម ចាតុមហារាជិកេសុ និហ្មិនោ កាយោ, តស្មា នេសំ
មនុស្សគន្ធា បរិចិត្តា នាតិ ជេតុន្នាតិ អាហា “អាកាសជ្ជទេវតាន” តិ។
អាពាធំ ករោតីតិ ទុក្ខំ ជនេតិ។ នាគរិកោតិ សុគុមារោ។ បរិហោក្ខោតិ
សត្តសោ សុចិរ្យោ។ ញាតិកោជិន្និ ញាតិភាគំ។ អនាធិមតិ ហិ សំសារេ
ញាតិភាគរហិតោ នាម សត្តោ កស្សបិបិ នត្ថិតិ អធិប្បាយោ។ ឥន្ទន្ត “សោ មេ
ត្ថំ ភាគិនេយ្យោ ហោសី” តិ ឥន្ទំ វចនំ។ បវេណីវសេនាតិ តនា មយ្ហំ
ភាគិនេយ្យោ ហុត្វា ឥនាធិ មារជ្ជានេ បិតោតិ ឥមិស្សា បវេណីយា វសេន វុត្ថំ។
អញ្ញស្ស វា វេសមំ ធុរោ វិធុរោ។ តេនាហា “អញ្ញេហិ សទ្ធិ អសទិសោ” តិ។
អប្បទុក្ខោនាតិ សុខេនេវ។ បន្តានំ អវន្តិ គច្ឆន្តិតិ បថាវិនោ។ ឯត្តកេនាតិ
ឯត្តាវតា ចិតកសន្និសយេន។ ឧទកលេណន្តិ ឧទកនិស្សន្ននលេណំ។
សមាបត្តិតោតិ និរោធសមាបត្តិតោ។ សមាបត្តិផលន្តិ និរោធសមាបត្តិផលំ។

៥០៨. ទសហិ អក្កោសវត្ថូហិតិ ទសហិបិ អក្កោសវត្ថូហិ, តតោ កិញ្ចិ
អហាបេន្តា។ បរិភាសថាតិ គរហថ។ យដ្ឋេថាតិ អនូនាហិ កថាហិ ឥមេសុ
ឡិជ្ឈថ។ ទុក្ខាបេថាតិ ចិត្តេ ទុក្ខំ ជនេថ។ ឯតេសន្តិ តេសំ ភិក្ខុនំ តុម្ហាកំ
អក្កោសនាធិហិ ភិក្ខុនំ កិលេសុប្បត្តិយា។ តេនេត្ថ ទូសី មារោ ឡិតារំ លភតិ

នាមាតិ អធិប្បាយោ។ ឧបដ្ឋានតម្កល់ ឥតំ អវហន្តិតិ ឥត្តា, ហត្ថិកណ្ឌាកា,
ហ័នជីវិកតាយ ហេតេ ឥត្តាវិយាតិ ឥត្តា, តេ បន សនុតិយកវសេន
“គហបតិកា”តិ វុត្តា។ កណ្ឌាតិ កណ្ឌាភិជាតិកា។ បាទតោ ជាតត្តា បាទានំ
អបច្ចា។ អាលសិយជាតាតិ កសិវណិជ្ជាធិកម្មស្ស អករណេន
សញ្ញាតាលសិយា។ គូជនិទ្ទមនបនាឡិ តិ វច្ឆកូបតោ គូជស្ស និក្ខមបទេសោ។

មនុស្សានំ អកុសលំ នកវេយ្យ តេសំ តាទិសាយ អភិសន្និយា អភាវតោ។
អាវេសកស្ស អានុភាវេន អាវិជ្ជស្ស ចិត្តសន្តតិ វិបវិត្តតិ វុត្តាវាយមត្តោ។
វិសភាគវត្ថុន្តិ ភិក្ខុនំ សន្តិកេ ឥត្តិវបំ, ភិក្ខុនំនំ សន្តិកេ បុរិសរូបន្តិ ឡិទិសំ,
អញ្ញំ វា បព្ពជិតានំ អសារុប្បវិសភាគវត្ថុ។ វិប្បជិសារាម្មណន្តិ បស្សន្តានំ
វិប្បជិសារស្ស បច្ចយំ។ លេបយជ្ជិន្តិ លេបលិត្តំ វាកុរយជ្ជិ។

៥០០. សោមនស្សវសេនាតិ គេហស្សិតសោមនស្សវសេន។ អញ្ញាចត្ថន្តិ
ឧប្បិលាវិតត្ថំ។ បុរិមនយេនេវាតិ “សចេ មារោ មនុស្សានំ សរីរេ
អធិមុច្ឆិត្វា”តិអាទិនា បុព្វេ វុត្តនយេន។ យទិ មារោ តថា កវេយ្យ, មនុស្សានំ
កុសលំ នកវេយ្យ, មារស្សេវ កវេយ្យ, សរីរេ បន អនធិមុច្ឆិត្វា តាទិសំ
បសាទនីយំ បសាទវត្ថុ ទស្សេសិ។ តេនាហ “យថា ហិ”តិអាទិ។

៥០១. អសុភសញ្ញាបរិច្ឆេទនាតិ សកលំ កាយំ អសុភន្តិ បវត្តាយ
សញ្ញាយ សហគតជ្ឈានំ អសុភសញ្ញា, តេន បរិច្ឆេទន បរិភាវិតេន។ បេតសា
ចិត្តេន។ ពហុលន្តិ អភិឈ្លំ។ វិហារតោតិ វិហារន្តស្ស,
អសុភសមាបត្តិពហុលស្សាតិ អត្តោ។ បតិលីយតិ តិ សង្កបតិ តត្ថ
បដិក្ខលតាយ សណ្ឌិតត្តា។ បតិកុជតិ អបសក្កតិ។ បតិវត្តតិ ធិវត្តតិ។
តតោ ឯវ ន សម្មសារិយតិ។ រសតណ្ហាយាតិ មជ្ជាទិវសវិសយាយ
តណ្ហាយ។

សព្វលោកអនភិវត្តិសញ្ញាតិ ត្រីសុបិ ភវេសុ អរុច្ឆន្តសេន បវត្តា
វិបស្សនាភាវនា។ និព្វិនានុបស្សនា ហោសា។ លោកចិត្រសូតិ
ហត្ថិអស្សវេចចាសាទក្ខជាតារាជិតេទេសុ ចេវ
អារាមរាមណោយ្យកាធិតេទេសុ ច លោក ចិត្តវិចិត្តសុ។ រាគសន្តានិ
វ្យុបសន្តរាគានិ។ ឆោសមោហសន្តានីតិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ ឥមេសំ ឯវំ
កម្មជ្ជានគ្គហណំ សព្វេសំ សប្បាយភាវតោ។

៥១២. សក្ខវំ គហេត្វាតិ សក្ខរាសីសេន តត្ថកំ ភិទ្ធិចាសាណាមុដ្ឋិន្តិ អាហា
“អន្តោមុដ្ឋិយំ តិដ្ឋនបមាណំ ចាសាណា”ន្តិ។ មុដ្ឋិបរិយាបន្នន្តិ អត្តោ។ អយញ្ញិ
ចាសាណាស្ស ហេដ្ឋិមកោជិ។ ហត្ថិនាគោតិ មហាហត្ថិ។ មហាន្តបរិយាយោ
នាគ-សន្តោតិ កេចិ។ អហិនាគាធិតោ វាវិសេសនត្ថំ ហត្ថិនាគោតិ វុត្ថំ។
សកលសរីរេនេវ និវត្តិត្វា អបលោកេសីតិ វុត្តមត្ថំ វិវិតុំ “យថា បី”តិអាធិ
វុត្ថំ។ ន វាយន្តិ ឯត្ថ វា-សន្តោ អវជារណាត្តោតិ អាហា “នេវ បមាណំ
អញ្ញាសី”តិ។ សហាបលោកនាយាតិ ច វេចនតោតិ ឥមិនា វេចនេន ឥមំ
វេចនមត្ថំ គហេត្វាតិ អធិប្បាយោ។ ឧឡារេតិ ឧឡារគុណោ។ ភគវន្តញ្ញិ បេហេត្វា
នត្ថិ តទា សនេវកេ លោកេ តាធិសោ គុណាវិសេសយុត្តោតិ។

វិសុំវិសុំ បច្ចត្តវេទនិយោ អយស្សលេន សទ្ធិ ភូតានិ ធន ជស្សយតនានិ
ឯតស្សាតិ ធន ជស្សយតនំ, ធុក្ខំ។ តំ ឯត្ថ អត្ថីតិ ធន ជស្សយតនិកោ, និរយោ។
តេនាហា “ធនុ ជស្ស... បេ... បច្ចយោ”តិ។ សមាហានតីតិ សមាហាតោ,
អនេកសតកេនោ សន្តិសមាហាតោ ឯត្ថ អត្ថីតិ សន្តិសមាហាតោ, និរយោ។
វិសេសបច្ចយតាយ វេទនាយ បីតោតិ វេទនិយោ, ការណាការកេនវិនា
បច្ចត្ថំ សយមេវ វេទនិយោតិ បច្ចត្តវេទនិយោ។ អយស្សលេន សទ្ធិ អយស្សលន្តិ
ចាធិបទេសតោ បដ្ឋាយ និរន្តរំ អភិហាននវសេន អាគតេន បណ្ណាសាយ

ជនេហិ គហិតេន អយស្វលេន សហ សីសបទេសតោ បដ្ឋាយ អាគតំ។
អយស្វលភាវសាមញ្ញេន ចេតំ ឯកវចនំ, សតមត្តានិ បតិភានិ សូលានិ។
ឥមំនា តេ ហំនេន ចិន្តេត្វាតិ និស្សិតវេហារេន និស្សយំ វេទតិ។ ឯវំ វុត្តន្តិ “តទា
ជានេយ្យាសិ វស្សសហស្សំ មេ និរយេ បច្ចុប្បន្នស្ស” តិ ឯវំ វុត្តំ។ វុដ្ឋានិមន្តិ
វុដ្ឋានេ ភវំ, អន្តិមន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ “**វិចាកវុដ្ឋានវេទន**” ន្តិ, វិចាកស្ស
បរិយោសានំ វេទនន្តិ អត្ថោ។ ទុក្ខតរា ហោតិ បទីបស្ស វិជ្ជាយនក្ខណោ
មហាន្តភាវោ វិយ។

៥០៣. យដ្ឋយិត្វា ចោដេត្វា។ ចាដិយេ ក្កវេទនាជនកាតិ បច្ចេកំ
មហាទុក្ខសមុប្បាទកា។ អយតោ អបគតោ និរយោ, សោ នេវទូតសុត្តេន (ម.
និ. ៣.២៦០) ដីបេតព្វោ។ អត្ថវណ្ណានា បនស្ស បរតោ សយមេវ អាគមិស្សតិ។
ឥមំ បន អតីតវុត្តំ អាហរិត្វា អត្ថនោ ញ្ញាណានុភាវទីបនមុខេន មាវ
សន្តជ្ជេន្តោ មហាជេរោ “**យោ ឯតមភិជាតាតី**” តិ កាជមាហា។ តស្សត្ថោ - យោ
មហាភិញ្ញោ **ឯតំ** កម្មំ កម្មជលញ្ច ហត្ថតលេ បបិតំ អាមលកំ វិយ អភិមុខំ
កត្វា បច្ចក្ខតោ ជាតាតិ។ សព្ពសោ ភិន្នកិលេសតាយ **ភិក្ខុ** សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស
អគ្គសាវកោ, **តាទិសំ** ឧឡារគុណំ **អាសដ្ឋ** យដ្ឋយិត្វា ឯកន្តកាឡកេហិ
ចាបធម្មេហិ សមន្នាគតត្ថា **កណ្ណា** មាវ អាយតី មហាទុក្ខំ វិនិស្សសិ។

ឧទកំ វុត្តំ កត្វាតិ តត្ថ និព្ពត្តនកសត្តានំ សាធារណកម្មជលេន
មហាសមុទ្ធុឧទកមេវ អធិដ្ឋានំ កត្វា។ តថា ហិ តានិ កប្បជ្ជិតិកានិ ហោន្តិ។
តេនាហ “**កប្បជ្ជាយិនោ**” តិ។ តេសន្តិ វិមាណំ។ **ឯតំ** យថាវុត្តវិមាណវុត្តំ តាសំ
អច្ឆរានំ សម្បត្តិ, តស្ស ច ការណំ អត្ថបច្ចក្ខំ កត្វា ជាតាតិ។ **ចាទផ្កុជ្ជន**
កម្មយី តិ បុញ្ញារមេ វិសាខាយ មហាឧចាសិកាយ ការីតំ
សហស្សគព្ពបដិមណ្ឌិតមហាចាសានំ អត្ថនោ ចាទផ្កុជ្ជន កម្មេសិ។ តេនាហ

“ឥទ្ធិ ចាសាទកម្មនសុត្តន ទីបេតត្ថ”ន្តិ។ ឥទ្ធិ “យោ វេជយន្ត”ន្តិ ឥមិស្សា
គាថាយ អត្ថជាតំ ចូឡតណ្ហាសង្ខយវិមុត្តិសុត្តនេវ (ម. និ. ១.៣៩៣)
ទីបេតត្ថ។

តស្ស ព្រហ្មគណាស្ស តថាចិន្តនសមនន្តរមេវ តស្មី ព្រហ្មលោកេ សុធម្មំ
ព្រហ្មសកំ កន្លា។ តេបីតិ មហាមោគ្គល្លាណាទយោ។ បច្ចេកំ ទិសាស្វតិ
មហាមោគ្គល្លានត្ថេវេ បុរតិមទិសាយំ, មហាកស្សបត្ថេវេ ទក្ខិណទិសាយំ,
មហាកប្បិនត្ថេវេ បច្ចិមទិសាយំ, អនុរុទ្ធត្ថេវេ ឧត្តរទិសាយន្តិ វេ ចត្តារេវ ថេរា
ព្រហ្មបរិសមត្ថកេ មជ្ឈេ និសិន្នស្ស ភគវតោ សមន្តតោ ចតុទ្ទិសា និសីទីសុ។
គាថា វុត្តាតិ “យោ ព្រហ្មំ បរិបុច្ឆតិ”តិ គាថា វុត្តា។ អញ្ញាតវព្រហ្មសុត្តនាតិ -
“តេន ខោ បន សមយេន អញ្ញាតវស្ស ព្រហ្មនោ វេវុបំ ចាបកំ ទិដ្ឋិតតំ ឧប្បន្នំ
ហោតិ”តិ អាទិនា (សំ. និ. ១.១៧៦) មហាវគ្គេ អាគតេន អញ្ញាតវព្រហ្មសុត្តន។

ឈានវិមោក្ខន ផុសីតិ ឈានវិមោក្ខសន្និស្សយេន អភិញ្ញាញាលោន
ជស្សយី។ វេនន្តិ ជម្ពុទីបំ អជស្សយីតិ សម្ពុន្នោ។ ជម្ពុទីចោ ហិ វេនពហុលតាយ
ឥធ “វេន”ន្តិ វុត្តា។ តេនាហា “ជម្ពុសណ្ឌាស្ស ឥស្សរេវ”តិ។ បុព្វវិទេហានំ ទីបន្តិ
បុព្វវិទេហាវាសីនំ ទីបំ, បុព្វវិទេហាទីបន្តិ អត្ថោ។ ភូមិសយា នរា នាម
អបរគោយានកា ឧត្តរកុរុកា ច។ យស្មា តេ គេហាបរិគ្គហាការតោ
ភូមិយំយេវ សយន្តិ, ន ចាសាទាទីសុ។ បដិលភីតិ ឧប្បាទេសិ។ ឯតំ អាសំ មា
អកាសីតិ ឯសាយថា បុព្វេ ទូសិមារស្ស, វេ តុយ្ហំ អាសា ទីយរត្តំ អនត្តាវហា,
តស្មា ឯទិសំ អាសំ មា អកាសីតិ មារស្ស ឡីវាទំ អទាសិ។ សេសំ សព្ពត្ត
សុវិញ្ញយ្យមេវ។

បបញ្ចាស្សទនិយា មជ្ឈិមនិកាយជ្ជកថាយ

មានតន្ត្រីនិយសុត្តរវង្សានាយ លីនតុប្បកាសនា សមត្តា។

និដ្ឋិតា ច ចូឡយមកវគ្គវង្សានា។

មូលបណ្ណាសដីកា សមត្តា។

ទុតិយោ ភាគោ និដ្ឋិតោ។

